

সম্প্রতি

ISSN : 2454-3837

ৰাষ্ট্ৰীয় গবেষণা পত্ৰিকা

SAMPRITI

DOUBLE BLIND PEER REVIEWED NATIONAL RESEARCH
JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

UGC-Care listed Journal
(Bi-Lingual)

Editor in Chief

Dr. Dhiraj Patar

Assistant Editor

Dr. Rumi Patar

SAMPRITI PUBLICATION
NEAR GAUHATI UNIVERSITY
ASSAM FOREST SCHOOL-781014

SAMPRITI : A Half yearly bi-lingual (Assamese and English) Double-Blind Peer Reviewed National Research Journal of Humanities and Social Sciences, Edited by Dr. Dhiraj Patar, published by Sampriti Publication, Ghy-14. ISSN : 2454-3837, Volume-VII, Issue-II, September, 2021.

Advisor

Prof. Dipti Phukan Patgiri, Rtd. D. Lit. Dept. of Assamese, Gauhati University.
Prof. Pradip Jyoti Mahanta, Rtd. Dean Faculty of Cultural Studies, Tezpur University.
Prof. Kanak Chandra Saharia, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Prof. Projit Kumar Palit, Former HOD, Dept. of History, Assam University.
Prof. Nirajana Mahanta Bezboruah, Former HOD, Dept. of Assamese, D.U.
Prof. Prafulla Kumar Nath, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Dr. Raju Baruah, Rtd. Prof. & HOD, Dept. of Assamese, Jagiroad College.
Dr. Rabindra Sarma, Associate Professor & HOD, Centre for Tribal Folklore, Language and Literature, Central University of Jharkhand.
Dr. Satarupa Dutta Mazumder, Visiting Scientist (Linguist) Institute of Cybernetics Systems and Information Technology, (ICSIT) Kolkata & Editor, Journal of Kolkata Society for Asian Studies (JKSAS).
Prof. Bimal Mazumdar, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Prof. Kamaluddin Ahmed, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Dr. Habibur Rahman, Associate Prof. Jagiroad College
Dr. Khagen Gogoi, Associate Prof. Jagiroad College
Dr. Srijani Das, Associate Prof. Jagiroad College
Dr. Dhrubajyoti Saharia, Associate Prof. Dept. of Geography, Gauhati University.

Editorial Board

Editor in Chief

Dr. Dhiraj Patar

Assistant Editor

Dr. Rumi Patar

Board of Members

Dr. Parag Nath, Dr. Dipak Das, Dr. Devaprotim Hazarika, Dr. Utpal Saikia, Dr. Jayanta Pathok, Dr. Pranab Prasad Borah, Dr. Abhijeet Borah, Dr. Jadabendra Borah, Dr. Champak Saikia, Debjit Bordoloi, Dr. Ratul Deka, Ranjanjyoti Sarmah, Dr. Neetu Saharia, Dr. Sanjib Borah. Dr. Sangita Saikia, Dr. Bijaya Borah, Dr. Bhupen Baruah, Dr. Bhanita Das, Dr. Nishgandha Talukdar

Price: 500.00/-

Publicity & Distributor: BANDHAV, Panbazar, Ghy-1

© All rights reserved; published by Sampriti publication, Near Gauhati University,

Assam Forest School-781014, email-sampritipublication@gmail.com

www.sampritipublication.com. Contact no. +91 99 546 89 619

To,

Advisor/Reviewer/Author/Subscribers

With Thanks
Editorial Board
—Sampriti

Disclaimer

This journal is purely research based. The content and information as published in the papers at the discretion are the authors alone. The Editorial Board members or Publisher of The **Sampriti** can't be held responsible for that.

Editorial Board
—Sampriti

Content

অসম বুরঞ্জীত প্রতিফলিত পুরণি অসমৰ মাত-কথা আৰু সমাজ ব্যৱস্থা সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীৰ আধাৰত এক আলোচনা	
ড° সংগীতা শইকীয়া	11-26
গণগ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্য : এক অধ্যয়ন সঞ্জয় আচার্য	27-39
অসমৰ সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ উত্তৰণত আহোম স্বৰ্গদেউ বৰ্ণসিংহৰ ভূমিকা	40-47
ড° মিতালী নাথ	
ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ গল্পত আৰ্থ-সামাজিক দিশ : এক বিশ্লেষণ ড° ধনেশ্বৰ কলিতা	48-53
ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত উত্তৰপূৰ্বাঞ্চলৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক জীৱনৰ প্রতিফলন : এটি আলোচনা	
লক্ষণা দত্ত	54-61
কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীয় লোক দেৱতা : এক সমাজতাত্ত্বিক অধ্যয়ন চক্ৰধৰ বায়, বাতুল ডেকা	62-70
জেহিৰঙ হচ্ছেইনৰ হাস্যৰসাত্ত্বক শিশু সাহিত্য : এক বিশ্লেষণাত্মক আলোচনা	
ড° নৱমী গঁঠে	71-76
বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পত লোকপৰম্পৰা	
গীতাত্ত্বী দেৱী	77-85
নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত মহাকাব্যিক সমল : সংগ্ৰহণ আৰু পুনঃসৃজন বিচাৰ	
ড° হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা	78-94

জোনাকী যুগৰ চুটিগৰ্জত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগ : এটি বিশ্লেষণ টুটুমণি দাস	95-111
ধান আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত অসমীয়া সমাজ ড° কাকলি গাঁগে	112-119
মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসৰ সমাজ জীৱন আৰু ভাষা প্ৰয়োগ বন্দিতা পাটৰ	120-129
নিৰপেমা বৰগোহাত্ৰিৰ উপন্যাসত নতুন নাৰীৰ প্ৰসংগ (অভিযাত্ৰী উপন্যাসৰ বিশেষ উল্লিখনসহ) নিপম কলিতা'	130-136
অসমীয়া গীতি-নাট : বিকাশ আৰু বিৱৰণ ড° বৰ্ণলী গাঁগে	137-153
ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী পৰেশ খনিকৰ	154-161
শিৰসাগৰ জিলাৰ নগা জনগোষ্ঠীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতিঃ এক ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন প্ৰগৱ দুৱাৰা	162-170
পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত সৌম্যদীপ দত্তৰ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা গ্ৰহ : এটি অধ্যয়ন পূৰ্বালী বৰা	171-182
গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা ভ্ৰমণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাব্যধৰ্মিতা : এটি আলোচনা ৰুবী বৰা	183-192
গাৰো জনগোষ্ঠীৰ বিবাহ প্ৰথা আৰু ৰূপান্তৰণ : এক পৰ্যবেক্ষণ সনাতন মাৰাক	193-199
নগাঁও জিলাৰ শক্তিৰোভৰ যুগৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীত : এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন ড° হিমাত্ৰী হাজৰিকা	200-214
ৰামধেনু পৰৱৰ্তী অসমীয়া ব্যংগ চুটিগৰ্জত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰসংগ শোভাকৃষ্ণ ফুকন	215-225
প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ দৃষ্টিত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চিন্তন : এটি বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন আ'ভা' ভৱালী, ড° উমেশ চন্দ্ৰ ডেকা'	226-235

৪২ তেবাওৰ ৪মিলিৰ হাঁহি উপন্যাসত প্রতিফলিত ক্ষমতাৰ প্ৰসংগ
 (সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ আধাৰত)

প্ৰাথমিক দণ্ড	236-246
অপূৰ্ব কুমাৰ শইকীয়াৰ গল্পৰ ভিন্ন স্বাদ ড° লোকেন্দ্ৰ কাকতি, অৰ্চনা হাজৰিকা	247-254
A preliminary investigation of the sesquisyllabification in Bodo-Garo <i>Aleendra Brahma</i>	255-262
Weaving Widowhood: Reflections on Life and Literature of Mamoni Raisom Goswami <i>Dr. Rena Laisram</i>	263-270
Journey of Jhollywood: A Study in the Context of Napuri Cinema <i>Amit Kumar, Dr. Rajesh Kumar, Rashmi Verma & Dr. Rabindranath Sarma</i>	271-280
Negation in Assamese and Deuri: A Comparative Study <i>Dr. Dipak Das & Dr. Khrapada Dutta</i>	281-296
The Mising Youth Dormitory: Continuity and Change <i>Ajit Konwar</i>	297-305
Lai Haraoba: Indigenous Ritual Festival of the Meiteis of Manipur <i>Dr. L. Anupama Singha</i>	306-313
Participation of Women In Panchayati Raj Institutions (Pris) A Case Study In Dibrugarh District of Assam <i>Dr. Gitamoni Handique Gogoi</i>	314-322
Nature of Tensions, organizations and movement of the Tiwa Tribe in North East India <i>Ranjit Bordoloi</i>	323-333
Voting Behaviour of the Tea Garden Women of Monabari and Shakomato Tea Estate: An Analytical Study <i>Dr. Bipul Das</i>	334-340
Title of the paper: Causes of Rural-Urban Migration in Assam to Outside: An analytical study <i>Julfair Mazid Kazi</i>	341-350
Introduction of Wet Rice Cultivation In Assam And The Role of The Ahoms: A Vexed Historiography <i>Anurag Borah</i>	351-358

Shidnak Mahar: An Unknown Warrior Among Untouchables <i>Dr. Arinash Digambar Fulzele</i>	359-365
An Analysis of the Women's Participation in Economic Activities of India <i>Anshumi Dutta</i>	366-373
Population Growth and Trend in Assam: An Analysis of Census Data, 1901-2011 <i>Atul Saikia</i>	374-383
Trauma and the Precarious in Prabhat Goswami's <i>Sukola Hatir Khoj</i> <i>Dr. Saurav Sengupta & Mr. Biswajit Kalita</i>	384-392
Role of Public Libraries in promoting Information Literacy in Assam with special reference to Nagaon District <i>Dipankar Borah & Ratna Kanta Bora</i>	393-403
Nationalist Consciousness in Lakshminath Bezbaroa's Jaymati Kuwari <i>Dipankar Saikia</i>	404-411
An Analysis of Economic Condition of the MecheCommunity of Nepal <i>Dr. Dipen Basumatary & Anjan Sarma</i>	412-427
Role of Drama in Teaching-Learning Process : A Review <i>Dr Runumi Devi</i>	428-432
Locating 'Identity' in Jhumpa Lahiri's <i>In Other Words</i> <i>Dr Rimi Nath</i>	433-439
Arabic Language between Authenticity and Renewal <i>Dr. Syed Muhamed Ul Hashmi</i>	440-447
Patriarchy, Prison and COVID19 : A sociological study of the impact of COVID19 on Women prisoners <i>Miss Dwijiri Ramchiaray</i>	448-458
Avenues of Open Educational Resources (OER) for Higher Education <i>Dr. Gouri Sankar Karmakar & Dr. Barsha Rani Duarah</i>	459-464
A Studyon Financial Services Companies Listed Under National Stock Exchange <i>Gunjan Kumar & Dr. Vandana Mehrotra</i>	465-474
Monasticism and the Tai Khamyangsof Assam: A Critical Appraisal <i>Dr. Kuntal Sarma</i>	475-482
Historical Significance of Oral Traditions of Assam With Special Reference to Kamakhya Temple and Malinithan <i>Mrs. Lichamoni Boruah Gogoi</i>	483-488

Conditions of Inmates in Old age Homes of Assam: An Explorative Study	
<i>Dr. Mallika Kalita, Dr. Nabanita Sarmah</i>	489-497
A study on the problems faced by the students, teachers and Principals in the implementation of semester system at the undergraduate level of education	
<i>Manisha Chaliba & Prof. Probin Kr.Gogoi</i>	498-503
Need for Quality of Work Life and its Programs in Organizations	
<i>Manisha Murthynath & Dr Smitha M Reddy</i>	504-509
Feminist Community work in Bodoland : Struggles, Transitions & Transformations	
<i>Meghali Senapati</i>	510-518
Issues and Challenges of Child Marriage in India with special reference to Sivsagar District of Assam	
<i>Dr. Mridusmita Devi</i>	519-536
An Economic Analysis of the Relationship between Socio-Economic Characteristics and Livelihood diversification of the Morans of Assam	
<i>Parswa Jyoti Neog & Dr. Pranjal Protim Buragohain</i>	537-546
Role of Political Parties and Civil Society in Democracy	
<i>Dr. Pranjit Saikia</i>	547-552
Textural Structure of Bodo Proverbs	
<i>Purnasmitri Kalita</i>	553-561
Influence of Tourism on Economic Growth in North East India	
<i>Dr. A. Pushpalata Singh & Dr. Monalisa Das</i>	562-569
The Dynamics of the Familial Relationships in Shashi Deshpande's "That Long Silence"	
<i>Puspita Panda & Lalendra Kumar Tiwari</i>	570-577
Armed Conflict Psychological Impact On The Civilian Population	
<i>R.K. Chinglenbi Devi & Dr. Smitha Reddy</i>	578-584
"The Lockdown-Induced Scenario of Digital Education In Assam": <i>a study on the effects of online classes on the college students of Barpeta District.</i>	
<i>Mr. Rijunjoy Goswami & Mr. Abhijit Dakuah</i>	585-602
Factors Responsible for Non- immunization of children under 5 years among Tea Tribes Community of Assam, India	
<i>Dr. Sabidul Ahmed & Dr. Himanta Borgohain</i>	603-610

The role of akshara naming in teaching decoding in Assamese <i>Subhash Rabha</i>	611-621
Sufism In Assam With Special Reference To Azan Faqir <i>Faruk Ahmed</i>	622-629
Trade and Trade Routes of Ancient Assam: A Historical Investigation <i>Dr. Susmita Hazarika</i>	630-641
Forgotten Freedom Fighters of North East India: Ropuiani Sailo <i>Ms Hoipi Haokip</i>	642-651
Representation of Ethnic Elements of The Karbi Community In Assamese Short Stories of Rongbong Terang : An Analysis <i>Shikha moni Saharia</i>	652-659
Quest for Identity in Mulk Raj Anand's <i>The Untouchable</i> and <i>Coolie</i> <i>Pranjali Hazarika</i>	660-665
Globalization, Neo-liberalism and Social Change in Assam <i>Sarita Chetri</i>	666-670

* * * *

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISSN : 2454-3837

Pages: 11-26

অসম বুৰঞ্জীতি প্রতিফলিত পুৰণি অসমৰ মাত-কথা

আৰু সমাজ ব্যৱস্থা

সাতসবী অসম বুৰঞ্জীৰ আধাৰত এক আলোচনা

ড° সংগীতা শইকীয়া

অসমীয়া বিভাগ, ভাষাভৱন, বিশ্বভাৱতী, শাস্তিনিকেতন
পশ্চিম বংগ, ভাৰত

সংক্ষিপ্তসাৰ

১৯৬০ চনত বুৰঞ্জীবিদ সূর্য কুমাৰ ভুঞ্জাই সাতখন পুৰণি হাতেলিখা অসম বুৰঞ্জী একেলগ কৰি সাতসবী অসম বুৰঞ্জী নাম দি গ্ৰহণকাৰে প্ৰকাশ কৰে। বিভিন্ন সময়ত, বিভিন্ন লেখকে, বিভিন্ন বিষয়বস্তুৰে, ভিন্ন ভিন্ন ভাষা তথা বচনাবীতিৰে প্ৰণয়ন কৰা বুৰঞ্জীকেইখনক সংকলনাটিত সম্পাদক ভুঞ্জাই নিৰ্দেশ কৰে— প্ৰথমখন বুৰঞ্জী, দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জী, তৃতীয়খন বুৰঞ্জী আদি অনুক্ৰমে। সংকলনাটিত সম্পৰিষ্ঠ বুৰঞ্জীকেইখনৰ প্ৰতিখনৰে ঘটনাবলীৰ বিস্তৃতিকাল বেলেগ বেলেগ। এজন বজাৰে শাসনকালত ঘটা ঘটনাসমূহ কেইবাখনো বুৰঞ্জীত অগা-পিছাকৈ লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে। একেটা ঘটনাও ভিন্ন ভিন্ন বুৰঞ্জীত বেলেগ ৰকমে বৰ্ণিত হৈছে। এখনত কিছু কথা আছে যিথিনি কথা আনখনত নাই। (বৰঞ্জা ১৮ পাতনি) এই আলোচনাটিত সূৰ্য কুমাৰ ভুঞ্জা সম্পাদিত আৰু প্ৰকাশন বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে প্ৰকাশ কৰা সাতসবী অসম বুৰঞ্জীৰ ১৯৭০ চনত প্ৰকাশিত ৪ৰ্থ সংস্কৰণৰ আধাৰত সমকালীন অসমৰ মাত-কথা, সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিভিন্ন দিশ উন্মোচনৰ প্ৰয়াস কৰা

হৈছে। সীমিত পরিসরত বুৰঞ্জীৰ ভাষা, সমকালীন অসমৰ ৰাজনীতি, অথনীতি, ধৰ্ম-সংস্কৃতি সম্পর্কীয় দুই-এটা দিশো বিশ্লেষণৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। এই আলোচনাটিত অসমীয়া বুৰঞ্জী বচনাৰ পদ্ধতি, আহোমৰ দিনত নানান ৰাজনৈতিক সমস্যা সমাধানৰ প্ৰণালী, চুবুৰীয়া জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সৈতে পালিত বৈদেশিক নীতি আদিৰ ওপৰতো আলোকপাত কৰাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : বুৰঞ্জী, আহোম, সাতসৰী, অসম, ভাষা, পুথি, মাত-কথা।

আৰম্ভণি :

অসমৰ বৌদ্ধিক সংস্কৃতিলৈ আহোম সভ্যতাৰ শ্ৰেষ্ঠ দান হ'ল ‘বুৰঞ্জী’ লিখাৰ পৰম্পৰা। এই কথায়াৰ দেশী-বিদেশী বিশিষ্ট সাহিত্য সমালোচক, বুৰঞ্জীবিদ যেনে— ঘনকান্ত বৰুৱা, সূৰ্যকুমাৰ ভূঞ্গা, সুনীতি কুমাৰ চেটাঙ্গী, মহেশ্বৰ নেওগ, সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, লীলা গণ্গৈ, ছাৰ এডৰ্ড গৈট আদিয়ে একেমুখে স্বীকাৰ কৰি গৈছে।

অসমত ছশ্বহুৰীয়া শাসন চলোৱা আহোমসকলে সংস্কৃতিগত কাৰণতে ‘বুৰঞ্জী’সমূহক সৰ্বোচ্চ সম্মান যাচিছিল। পাৰদৰ্শী পণ্ডিত আৰু বিশিষ্ট বাজ বিয়াৰ তত্ত্বাবধানত পৰম যত্নেৰে বুৰঞ্জী লিখোৱা হৈছিল। বুৰঞ্জী লিখন প্ৰক্ৰিয়া সহজ আৰু নিখুঁত কৰিবলৈ বাজকীয় ভাগোৰ তথ্য-সমলো ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ দিয়া হৈছিল। আলফুলে অথচ শ্ৰদ্ধাসহকাৰে বিশিষ্ট সম্পত্তি হিচাপে এই ‘বুৰঞ্জী’কপ জ্ঞান-ভাণুৰ সংৰক্ষণ কৰা হৈছিল। এই পৰম্পৰাগত জ্ঞান সম্বলিত পুথি নতুন প্ৰজন্ম, বিশেষকৈ বাজকোৱাৰ বা ডা-ডাঙৰীয়াৰ সতি-সন্তুতিক আগ্ৰহেৰে কাহিনী কোৱাৰ ছলেৰে শিকোৱা হৈছিল আৰু বিবাহ অনুষ্ঠানৰ সময়ত নৰ দম্পতীৰ সন্মুখত পৰম হেঁপাহেৰে দেৱতাকণপে স্থান দিয়া বুৰঞ্জী পুথিৰ একাংশ পাঠ কৰোৱাও হৈছিল নেতৃত্বিক শিক্ষা-পৰম্পৰাৰ অংশ হিচাপে।

অসমীয়া সাহিত্যৰ বৰপৰেখা গ্ৰহণত মহেশ্বৰ নেওগে লিখিছে—‘বুৰঞ্জীবিলাক আপাততঃ ৰাজমন্ত্ৰী বা আন পাত্ৰসকলৰ তত্ত্বাবধানত বচিত হৈছিল। গান্ধীয়া ফুকনৰ তলে ৰজাঘৰীয়া গান্ধীয়া ভঁৰালত বৰ্ণিত পুৰণি-নতুন ৰাজকীয়া পত্ৰ, বিৱৰণ আদি বুৰঞ্জী বচনাৰ কামত ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ দিয় হৈছিল। ডা-ডাঙৰীয়াসকলে নিজৰ বাবেও বুৰঞ্জী সংকলন কৰাইছিল। ডঃ ভূঞ্গ সম্পাদিত সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত সন্নিৰিষ্ট প্ৰথমখন বুৰঞ্জী ‘আৰ্যুত মহাৰাজাৰ মহাপাত্ৰ বুঢ়াগোহাঁয়ো ৰূপিত ভাঙ্গি লিখাই।’(ভূঞ্গ, সম্পাদকৰ পাতনি ১২) উল্লেখযোগ্য যে ‘ৰূপিত আৰু উকুত আহোম বুৰঞ্জীৰ প্ৰকাৰভেদ।’(শৰ্মা ২১৮)

ইতিহাস বুজাৰলৈ অসমীয়া ভাষাত ‘বুৰঞ্জী’ শব্দটো সমাৰ্থক শব্দ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কিন্তু আদৰ্শ তথ্য লক্ষণৰ ফালৰপৰা ইতিহাস আৰু বুৰঞ্জীৰ মাজত মিল থাকিলেও বৈসাদৃশ্যও কিছু আছে। ‘ইতিহাস’ সংস্কৃত ভাষাৰ শব্দ। সংস্কৃত ‘ইতিহ’ৰপৰা নিঃসৃত। ‘ইতিহ’ৰ অৰ্থ হ'ল পূৰ্বাপৰ চলি অহা। কিন্তু ইতিহাস অতীজৰেপৰা চলি অহা সেইবোৰ কথাৰহে সমষ্টি যিবোৰ বাস্তৱৰ, য'ত কল্পনাৰ বহন নাথাকে। গতিকে বৰপৰেখা, কিংবদন্তি, জনশ্রুতি আদি কাল্পনিক কাহিনীৰ স্থান নাই ইতিহাসত। অতীজৰ প্ৰকৃত ঘটনাৰ বিৱৰণহে ইতিহাস। আনহাতে,

টাই ভাষার শব্দ ‘বুরঞ্জী’কো আমি ‘ইতিহাস’ৰ সমাৰ্থকৰপেই ব্যৱহাৰ কৰোঁ। ‘বু’ আৰু ‘ৰঞ্জ’ মিলি ‘বুৰঞ্জী’ শব্দটো হৈছে। ‘বু’ মানে হ’ল পুৰণি কথা আৰু ‘ৰঞ্জ’ মানে বৰ্ণনা। অৰ্থাৎ পুৰণি কথাৰ বৰ্ণনাৰ পুথিখনেই হ’ল ‘বুৰঞ্জী’। আম এক ব্যাখ্যা অনুসৰি আহোম ভাষার ‘বু’ (মূৰ্খ), বৰণ (শিক্ষা) আৰু জী (ভঁৰাল) — এই তিনিটা পদ মিলি ‘বুৰঞ্জী’ হৈছেং যাৰ অৰ্থ— মূৰ্খৰ জ্ঞানৰ ভঁৰাল বা নজনা কথাৰ ভঁৰাল। আপাত দৃষ্টিত ইতিহাস আৰু বুৰঞ্জী উভয় শব্দ সমাৰ্থক হ’লেও অনেকৰ মতে ‘বুৰঞ্জী’ত ডাঙুৰ ঘটনা, ৰজা-মহাবৰজনৰ কাহিনী আদিকহে প্ৰধানকৈ স্থান দিয়া হয়। আনন্দাতে, ইতিহাসত অতীতত ঘটা সকলোৰ ঘটনাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হয়। য’ত শাসকৰ লগতে সাধাৰণ প্ৰজাৰ কথাও থাকে; মানুহৰ উপৰি প্ৰকৃতি জগত আৰু জ্ঞানবিদ্যাৰ সকলো ক্ষেত্ৰকে যি সাঙুৰি লয়। গতিকে এটা কথা স্পষ্ট যে ‘বুৰঞ্জী’তকৈ ইতিহাস’ৰ পৰিসৰ ব্যাপক।

মহেশ্বৰ নেওগে বুৰঞ্জীত যে ইতিহাসৰে সমল নিহিত হৈ আছে সেই কথাটো উন্মুকিয়াইছে। “যদিও আধুনিক অৰ্থত বুৰঞ্জীৰ বিজ্ঞানসম্ভাবনা ইতিহাস নহয়, তেনে ইতিহাসৰ সমল বুৰঞ্জীৰ বোৰত সোমাই আছে। তদুপৰি বুৰঞ্জীৰ উদ্গমস্থানগে অসমীয়া কথাশৈলী এটি সৃষ্টি কৰাটো সাহিত্যৰ ফালৰপৰা এটি আদৰণীয় ঘটনা হৈ উঠে।” (নেওগ ১৯১) ডষ্ট’ৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূ-এগই বুৰঞ্জীৰ কৰ তিনিটা ভাগত বিভাগ কৰিছে— ভগদত্তৰপৰা আৰম্ভ কৰি চুকাফাৰ আগমনৰ আগলৈকে কামৰূপৰ হিন্দু ৰজাসকলৰ বিক্ষিপ্ত বিৱৰণ; ১২২৮ চনত চুকাফাৰ আগমনৰপৰা ১৮২৬ চনত আহোম ৰাজত্বৰ পৰিসমাপ্তি বা ১৮৩৮ চন বা তাৰ পাছৰ কথাও সামৰি আহোম ৰজাসকলৰ বুৰঞ্জী; অসমৰ বাহিৰে অন্য দেশসমূহৰ বুৰঞ্জী।

পুৰণি কামৰূপৰ সৌমাৰ পৌঠৰ অধিপতিসকলৰ নাম বিভিন্ন শিলালিপি, তাত্ত্বিক প্রাচীন মুদ্রা আদিত ছেগো-চোৰোকাটকৈ পোৱা গ’লেও আহোম স্বৰ্গদেওসকলৰ কালানুক্ৰমিক বৰ্ণনা সন্ধানিত বুৰঞ্জীত আহোম ৰাজত্বৰ আদৰণপৰা পতনৰ কিছুবচ্ছৰ পিছলৈকে সামৰি লোৱা দেখা যায়।

অধ্যয়নৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য :

এই আলোচনাত ডঃ সূৰ্য কুমাৰ ভূ-এগ সংকলিত আৰু সম্পাদিত সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীৰ আধাৰত তদনীন্তন অসমৰ মাত-কথা, সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিভিন্ন দিশ উমোচন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। তদুপৰি বুৰঞ্জীৰ ভাষা, তদনীন্তন অসমৰ বাজনীতি, সংস্কৃতিৰ কিছু দিশো বিশ্লেষণৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ প্ৰণালী :

মূল গ্ৰন্থৰ লগতে সংশ্লিষ্ট সম্পাদকৰ আন বুৰঞ্জীকেইখনো অধ্যয়ন কৰি এই বিশ্লেষণাত্মক গৱেষণাটি যুগ্মত কৰা হৈছে। সমাজ-ভাষাবিজ্ঞানৰ দৃষ্টিকোণৰপৰা ও সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীক চালি-জাৰি চোৱাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

মূল আলোচনা :

১৯৩৬ চনতে প্ৰথম সংস্কৰণ প্ৰকাশ পোৱা আহোম প্ৰাইমাৰ পুথিৰ লেখক ঘনকান্ত বৰুৱাই আহোম আৰু অসমীয়া ভাষা সম্পর্কত লিখিছিল— “আহোম ভাষা যে টাই বা শ্যাম ভাষার ডাঙুৰ ঠাল এই বিষয়ে সৰহ নক'লেও হ'ব। এই ভাষা কি কাৰণে আসামত লুণ্প পালে

তার কাবণ Gait চাহাবে সুন্দরকৈ লিখি থৈ গৈছে। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ আসামলৈ আহোঁতে আহোমৰ লোকসংখ্যা কম আছিল। আৰু যেতিয়া লাহে লাহে ৰাজ্যবিস্তাৰ হ'বলৈ ধৰিলে আৰু নানান জাতিৰ মাজত বসবাস কৰিবলগীয়া হ'ল তেতিয়া এটা সাৰ্বজনীন ভাষাৰ বিশেষ দৰকাৰ হৈ পৰিল। সেই কাৰণে দুবদশী আহোম ৰজাসকলে ৰাজ্য শাসনৰ সুবিধাৰ অৰ্থে নিজ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে আৰ্য্যভাষা অসমীয়াকে সুচল ভাৰি মোৰ বুলি গ্ৰহণ কৰিলো। কিন্তু ৰাজ্যভাষা আগবঢ়ৰে আহোমেই থাকিল আৰু ৰাজনৈতিক সকলো বিষয়ৰ আলোচনা আহোম ভাষামেই চলিছিল। দ্বিতীয় কাৰণ, আহোমবিলাকৰ লগত মাইকী মানুহ আহা নাছিল। সেই কাৰণে স্থানীয় অসমীয়া মানুহৰ ভিতৰতে বিয়াৰাক কৰাইছিল আৰু সেই কাৰণেই সেইবিলাকৰ সন্তান-সন্ততিবিলাকৰ মাতৃভাষা অপয়াসে অসমীয়াই হ'ল।”(বৰুৱা : পাতনি)

উক্ত পুথিখনিপে পাতনিত ‘আহোম জাতি’ শীৰ্ষক পেৰাগ্রাফটোত ঘনকাস্ত বৰুৱাই লিখিছিল— “আহোমবিলাক অতীজতে টাই বা শ্যান জাতীয় মানুহ আৰু এওঁলোকৰ আদি বাসস্থান দক্ষিণ-পশ্চিম খেহ বা চীন দেশ। এওঁলিকৰ পূৰ্বপুৰুষসকলে অয়োদশ শতাব্দীত চুকাফা ৰজাৰ অধিনায়কতত পাটকাই পৰ্বত পাৰ হৈ পূৰ্ব আসামত বা সৌমাৰত ৰাজ্য স্থাপন কৰে আৰু লাহে লাহে পশ্চিমে মানাইলৈকে ৰাজ্যবিস্তাৰ কৰি ৬০০ বছৰ অধিক ৰাজ্যভোগ কৰে। এওঁলোকৰ ভাষা টাই বা শ্যান আছিল। কিন্তু কালক্রমত নানান সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক সুবিধাৰ গতিকে তেওঁবিলাকে নিজ ভাষা এৰি অসমীয়া ভাষা গ্ৰহণ কৰে কিন্তু পুৰণা পূজা-সেৱা, ৰীত-নীতি সম্বন্ধীয় সকলো কাম তেওঁলোকৰ পুৰোহিত দেওধাইসকলে টাই ভাষাতে চলাই থাকে আৰু আজিলৈকে চলাই আহিছে। কথিত আছে, চুকাফা ৰজাৰ লগত অসমলৈ আহা লোকসকল টাই জাতিৰ ডাঙৰ বা ঘাই ফৈদৰ। এওঁলোকৰ অভিধান, বুৰঞ্জী, জ্যোতিষ আদি আহোম ভাষাত নিখা পুথি অলেখ আছে। সৌমাৰলৈ অহাৰ পাচৰ পৰাহে এওঁবিলাক আহোম নামে অভিহিত হ'ল। স্বীঃ অষ্টাদশ শতাব্দীত আহোম ৰজা শিৱাসিংহই প্ৰথমে আৰু প্ৰকাশ্যে হিন্দুধৰ্মত দীক্ষিত হয়। এওঁলোকৰ লগত ফৈদ শ্যান, খামতি, নৰা, আইটন, ফাকিয়াল আদি লোকসকলে ইতিপূৰ্বেই বৌদ্ধধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। তেওঁলোকৰ ভিতৰত টাই ভাষা আদ্যাপি চলি আহিছে।”(বৰুৱা : পাতনি)

অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাক ইতিবৃত্ত (দশম সংস্কৰণ, ২০১১) গ্ৰহণ সত্ত্বেও নাথ শৰ্মাই বুৰঞ্জী সাহিত্যক ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ বিস্তাৰ আৰু অৱসাদৰ কাল’ৰ সৃষ্টিকৌপে আলোচনা কৰিছে। তেওঁ লিখিছে— “অসমীয়া গদ্যই যোড়শ শতাব্দীৰ শেষভাগত জন্মলাভ কৰি সপ্তদশ শতিকাত বিস্তৃতি লভে। যোড়শ শতাব্দীৰ শেষ দশকত কথা-ভাগৰত আৰু কথাগীতা ৰচিত হয়। সপ্তদশ শতিকাৰ শেষৰ ফালে বুৰঞ্জী আৰু আদিভাগত চৰিত পুথিৰ বচনা আৰম্ভ হয়। অষ্টাদশ শতিকাৰ বুৰঞ্জী, চৰিত পুথি, বংশাবলী, ৰজাঘৰীয়া পেৰাকাকত, ভূমিদান লিপি আৰু নানা বিষয়ৰ গদ্য পুথিৰ প্ৰাদুৰ্ভাৰ ঘটে। সপ্তদশ শতিকাৰ শেষলৈকে ছন্দোবন্দ সাহিত্যৰ প্ৰাধান্য আছিল, গদ্যৰ প্ৰয়োগ তুলনামূলকভাৱে সামান্য বুলি ক'ব লাগিব। অষ্টাদশ শতিকাত কিন্তু গদ্যই পদ্যৰ সমান স্থান অধিকাৰ কৰি ল'লে। এই যুগত যিমান সাহিত্য উন্নৰ হৈছিল তাৰ প্ৰায় আধা গদ্যত ৰচিত।”(শৰ্মা২১৮)

বুরঞ্জী সমূহত গদ্যৰ সংগালনি ব্যৱহাৰৰ কেইটামান কাৰণ তেখেতে নিৰ্দেশ কৰিছে—

“এটা হ'ল যে বুৰঞ্জী লেখকসকলৰ দৃষ্টিভঙ্গী আছিল এহিক। হৃদয় মেৰপকাত সুমুৰাই কাৰ্য্যিক বহুগেৰে বিষয়বস্তু অস্পষ্ট কৰা উদ্দেশ্য তেওঁলোকৰ নাছিল। হৃদত বুৰঞ্জী লিখিবলৈ যোৱাৰ ফলত ‘দৰং বাজবংশাৱনী’ আৰু ‘অসমৰ পদ্য বুৰঞ্জী’ক অতিৰঞ্জনৰ দোষে স্পৰ্শ নকৰাকৈ থকা নাই। গতিকে বুৰঞ্জীকাৰে নিৰহ নিপানী কথিত ভাষাৰ ঠাঁচটোকে প্ৰকাশৰ মাধ্যমৰপে বাছি লৈছিল।”(শৰ্মা২১৮-২১৯)

বুৰঞ্জী লেখকে নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভঙ্গীৰে, নিষ্পৃহ, নিৰ্লিপ্ত, নৈৰ্ব্যক্তিকভাৱে সেইকালৰ ঘটনা, পৰিস্থিতিৰ বিৱৰণ দিছে। বুৰঞ্জীৰ বৰ্ণনা ইমান সুস্থ তথা নিখুঁত যে কেৰল বজাঘৰীয়া চিঠিপত্ৰবোৰতেই নহয়, অন্যন্য বৰ্ণনীয় অংশতো দিন-বাৰ, মাহ, শক বা বছৰ আৰু তাৰিখ আনকি ক্ষণলৈকে লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে। সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী সমকালীন আহোম সমাজৰ ধৰ্মীয় আচৰণ, লোকাচাৰ, ৰীতি-নীতি, সাজে-পোছাক, গহনা-গাঁঠিৰি, বয়বস্তু, সা-সৰঞ্জাম, যুদ্ধৰ আহিলা, বাহন, প্ৰতিবেশী ৰাজ্যৰ সেতে যুদ্ধ-সন্ধি, বৈবাহিক সমন্বয়, বজাসকলৰ নীতি, কৌশল, প্ৰজা পালনৰ নীতি, ডা-ডাঙুৰীয়াৰ বিষয়বাৰ আৰু সেই অনুসৰি দায়িত্ব, সা-সুবিধা আৰু ক্ষমতা বিতৰণ, গৃহ নিৰ্মাণ, স্থাপত্য, বড়বস্তু-বিদ্ৰোহ, গড় নিৰ্মাণ, যুদ্ধ কৌশল, ৰাজকীয় উপহাৰ, কৰ-কাটলৰ ব্যৱস্থা, পিঙ্কা-উৰাৰ নিয়ম, বজাৰ পদ-পয়াৰ বচনা, নাৰীৰ স্থান, সাধাৰণ প্ৰজাৰ মৰ্যাদা, ৰাজ্যৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ পদ্ধতি, ৰাজ্য গঠন নীতি, বিভিন্ন উৎসৰ পাৰ্বণ, বিনোদনৰ ব্যৱস্থা, মঙ্গলচোৱা বীতি আদি সুস্থাতিসুস্থভাৱে বৰ্ণিত হৈছে।

‘বুৰঞ্জীসমূহ কথিত ভাষাত বচিত। এহিক জীৱনৰ বাস্তুধৰ্মী ঘটনা প্ৰকাশৰ উপযোগী মাধ্যম কথিত ভাষা। গতিকে ধৰ্মবিষয়ক পুথিৰ গদ্যৰ ভাষাৰ দৰে ইয়াৰ ভাষাত কৃত্ৰিমতা নাই, অপচলিত শব্দ বা ক্ৰিয়াৰ ক্ষণ পোৱা নাযায়। ব্যৱহাৰিকতা প্ৰধান বিষয়বস্তুক ক্ষণ দিবলৈ যাওঁতে বুৰঞ্জী লেখকসকলে ভাষাৰ ব্যৱহাৰিক ক্ষণটোহে প্ৰহণ কৰি লৈছিল, কিন্তু সেইবুলি বুৰঞ্জীসমূহ ঐতিহাসিক ঘটনাৰ নিৰস ধাৰাবাহিক বিৱৰণৰ সমষ্টি নহয়। ডঃ সুৰ্য কুমাৰ ভূ-এগদেৰ ভাষাত, ‘বুৰঞ্জীৰ কথা শুকান হাব-ছাল নহয়; তাত ভাৰৰ সমাৰেশ আৰু আৱেগৰ সৌৰভ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। সেইদেখি এইবুৰঞ্জীসমূহক বুৰঞ্জীৰ শাৰীৰপৰা আনি বিশুদ্ধ সাহিত্যৰ অঙ্গীভূত কৰা হৈছে। বুৰঞ্জী আৰু সাহিত্য এনে অপূৰ্ব সংগম ত্ৰিচৰ পূৰ্ব যুগৰ কোনো ভাৰতীয় সাহিত্যত দেখিবলৈ পোৱা নাযায় বুলি ক'লৈও সত্যৰ অপলাপ নহয়।’(শৰ্মা ২২০)

‘বুৰঞ্জী সাহিত্য ঘাইকে তিনিটা দিশৰপৰা বিশেষ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। প্ৰথমতে বুৰঞ্জী আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাৰ ভিতৰতে একক আৰু অতুলনীয়; দ্বিতীয়তে ই আহোম ৰাজ্যৰ সাধাৰণ মানুহৰ মুখৰ মাত-কথা আৰু ৰাজচ'ৰাৰ শাসকীয় ভাষাৰ চানেকী আৰু ত্ৰুটীয়তে বুৰঞ্জীত সমসাময়িক জনজীৱনৰ বৰ্ণাল্য বৰ্ণনা পোৱা যায়। তদুপৰি দাঁতিকাঘৰীয়া ৰাজ্যৰ বাহিৰেও ত্ৰিপুৰা, বৰ্ধমান, দিল্লী, কাশ্মীৰ আদি ৰাজ্যৰ মানুহৰ জীৱনযাত্ৰাও বাতৰিত সংৰক্ষণ কৰিছিল। এইটো উল্লেখযোগ্য যে সমসাময়িক ধৰ্মীয় সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু আৰু প্ৰকাশভঙ্গী অলৌকিক আধ্যাত্মিকতাই আৱৰি ধৰি আছিল কিন্তু বুৰঞ্জীৰ বৰ্ণনা আৰু বিষয়বস্তু সমসাময়িক সমাজ আৰু সমাজৰ জীয়া মানুহৰ কাহিনী মাত্ৰ। আশা আৰু আকংক্ষা, শিক্ষা আৰু অভিজ্ঞতা, আদৰ্শ আৰু

উপদেশসমূহৰজা, ডা-ডাঙৰীয়া, আনকি সাধাৰণ মানুহৰ মুখত দি সংৰক্ষিত কৰা হৈছে। এনেধৰণৰ কিছুমান সন্দৃষ্টি বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ঠাইত উদ্বাব হোৱা বুৰঞ্জীৰ মাজতো মিল দেখা যায়। এনেকুৰা উক্তিৰেত আবেগে, আনুভূতি আৰু কলাসুলভ স্বাদ পোৱা যায়।”(গাঁথ ১২০)

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীতো বুৰঞ্জী সাহিত্যৰ সমূহ বৈশিষ্ট্যটি বিক্ষিত হৈছে। সহজ-সৰল আৰু চুটি চুটি বাক্যৰে বৰ্ণনীয় বিষয়ক সারলীলা কৰি তোলা হৈছে। জনসাধাৰণৰ মুখৰ ভাষাক বুৰঞ্জীৰ মাধ্যমৰপে গ্ৰহণ কৰাৰ ফলতেই হওক বা লেখকৰ নিৰ্লিপ্তা-নিৰপেক্ষতাৰ কাৰণেই হওক বৰ্ণনা স্বাভাৱিক আৰু গ্ৰহণীয় হৈ উঠিছে। যি সময়ত চুবুৰীয়া বাজ্যত কোনোধৰণৰ গদ্যৰ চৰ্চা বা সাহিত্যিক নিদৰ্শন নাছিল, সেই সময়ত বুৰঞ্জী সাহিত্যত আহোম জনগোষ্ঠীয়ে আহোম আৰু অসমীয়া এই দুয়োটা ভাষাবে স্বকীয় বৈশিষ্ট্য আৰু সামাজিক-ৰাজনৈতিক কাৰ্য্যকলাপসমূহ লিপিবদ্ধ কৰি নতুন ধৰণৰ এবিধ সাহিত্যৰ চৰ্চা অব্যাহত রাখিছিল। এইখনিতে টাই সংস্কৃতিৰ কৰপৰেখা গ্ৰহণত সন্নিৰিষ্ট ডঃ সূর্যকুমাৰ ভূঞ্গাৰ এটি উক্তি সন্নিৰিষ্ট কৰা হ'ল—“বুৰঞ্জীবিলাকৰ সবাতোকে মূল্যবান কৰি হ'ল অসমীয়া গদ্যৰীতি। যিসময়ত অসমীয়াই নিজৰ বীতি-নীতি, ভাব-আৰ্দ্ধ, আশা-আকাঙ্ক্ষাৰে ব্যঙ্গিত জাতীয় সাহিত্য সৃষ্টি কৰিছিল, সেই যুগত দাঁতি-কাষৰীয়া বাংলা সাহিত্যত এনে সাহিত্যৰ সঁচেই নাছিল।”(গাঁথ ১২০)

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত চুকাফাই অসম আগমনৰ সময়ত কি পৰিস্থিতিত কেনেদৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনা লিপিবদ্ধ কৰাৰ নিৰ্দেশ দিছিল তাৰ নিদৰ্শন দেখা যায় এনেদৰে—

“তাৰপৰা আহি নামকিয়ো পাৰ হ'ল, খামজাঙ্গ পালেছি। তাতে মানুহ লেখি চালে।

মৰিল তিনিকুৰি, সাতজন হৰাল। পাচে বজাদেৱে বোলে— “যি মৰে যাক পাওঁ,
বাটত যি কথা হয়, পঞ্চিতে লিখি থব।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, হেদ ৯, পৃ. ৩)

প্ৰথমে বুৰঞ্জী আহোম ভাষাতহে লিখা হৈছিল। চুবুৰীয়া জনগোষ্ঠীৰ সৈতে সংশ্ৰ-সংমিশ্ৰণৰ ফলত আহোমসকল দ্বিভাষী হৈ পৰাৰ লগে লগে কথ্য ভাষাব মাধ্যম তথা বুৰঞ্জীৰ মাধ্যম অসমীয়ালৈ ৰূপান্বিত হয়। আহোম লিপিৰে অসমীয়া ভাষা আৰু অসমীয়া লিপিৰে আহোম ভাষাব বুৰঞ্জীও প্ৰণয়ন হ'বলৈ ধৰে।

আহোমসকলে প্ৰণয়ন কৰা বুৰঞ্জীসমূহত অসমীয়া ভাষা ব্যৱহাৰৰ কাৰণসমূহ লীলা গঁগোয়ে দৰ্শনীয়ে এনেদৰে—

“প্ৰশাসনীয় সুবিধাৰ বাবেই হওক বা স্থানীয় যোগাযোগৰ সুবিধাৰ বাবেই হওক
নাইবা থলুৱা মানুহৰ মাজত আহোমসকল সংখ্যালঘু হোৱাৰ বাবেই হওক,
তেওঁবিলাকে আহোম ভাষা এৰি পেলালে, ফলত ভাষাটোও মৰহি আহিবলৈ
ধৰিবলে। তথাপি অসমীয়া ভাষাত আহোম ভাষাব কিছুমান শব্দ নোসোমোৱাকে
নেথাকিল। বিশেষকৈ সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে আহোম প্ৰধান আৰু আহোম বজাসকলৰ
ৰাজধানী অৱস্থিত শিৰসাগৰ জিলাৰ কথিত ভাষাত বহুতো আহোম শব্দ সোমাই
পৰে। ইতিমধ্যে আমেৰিকান মিছনেৰীসকল আহি শিৰসাগৰৰ কথিত ভাষাকে
লিখিত ভাষাব মৰ্যাদা দিয়াত ভালেমান আহোম ভাষাব শব্দ অসমীয়া ভাষাত
জীৱ যায়। কাৰেং, জান, ডোং, লাং-লাং থাং-থাং, বাপ, চাং ফাক, ফাট, পম, খাপ
আদি আহোম শব্দ তেনেই চিন নাইকিয়া হৈ অসমীয়া ভাষাত সোমাই পৰিল।

আহোম বাজ্যৰ পৰিসৰ বাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে কিছুমান নতুন ঠাই স্থাপিত হয় আৰু সেই ঠাইৰোৰ নামো আহোম মতে দিয়া হয়। সেইদৰে আহোম বুৰঞ্জীবিদে অসমীয়া ভাষাত লিখা ভালেমান বুৰঞ্জীত আহোম শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি অসমীয়া ভাষাক শক্তিশালী কৰি তোলাৰ পচেষ্টাও দেখা যায়।”(গটৈ ২০)

উল্লেখযোগ্য যে বুৰঞ্জীসমূহে কেৱল আহোম বাজ্যৰ উথান-পতনৰে ইতিহাস সূচিত কৰা নাই, ই অসমীয়া জতি আৰু অসমীয়া ভাষাৰ গঠন তথা ক্রমবিৱৰ্তনৰ ইতিহাসো বহন কৰিছে। সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত লিপিবদ্ধ হোৱা অসমীয়া ভাষাৰ নিৰ্দৰ্শনে ভাষাৰ সমাজতাত্ত্বিক চৰিত্র আৰু বৈশিষ্ট্যসমূহো উদঙ্গই দেখুৱাইছে।

“আত অনন্তৰে বৰাহীয়ে আলচি শাকপাত খৰিৰ যোগান দিব থৰিলে। বোলে—
“আনৰ বঙ্গহ নহয়। দেও-মানুহ বুলি কলেহি, স্বৰূপে কয়। ই আহম। আক আনৰে
সম নহয়।” এইবুলি আহাযোৱাকৈ থাকে। মৰাগেয়ো খৰি ভাৰকৈ দিয়ে। তাৰেপৰাহে
আহোম বোলে।। (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৭, পৃ. ৬)

“এতেকেহে সাতৰাজ্য মাৰি একৰাজ্য কৰিলে বুলি কয়। তাৰে লেখা— চুটিয়া ১,
কছাৰী ১, কমতেষ্ঠৰ ১, তুৰবক্ষ ১, পাতিলাজুহা ১, এঘাৰে সিন্দুৰ ১, বাৰেভুঞ্চা
১, চুঙ্গ ১, এই আঠ বাজ্য—। এতেকেহে কৰপৰ আঠচুকীয়া মোহৰ মাৰিলে।”
(সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৬২, পৃ. ৭৬)

“গড়গাওঁ মেৰাই বাঁহগড় বাঞ্চি দহখান দুৱাৰ দিলে, তিনি ঠাইত সিংহদুৱাৰ দিলে।
এই আপাহতে বৰবৰা নাম গুচাই শুকটী তামুলীক বৰবৰৰা পাতিলে, জেওৱা
তেচিবৰ ভাল দেখি।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৭৫, পৃ. ২৬)

“জাতীয় সংহতি বচনাৰ বাবে নিজৰ উচ্চপর্যায়ৰ ভাষা এটা আহতি দিয়াটো পৃথিবীৰ
বুৰঞ্জীতে বিৰল। ধৰ্মবিষয়ক, বুৰঞ্জী-বচনা আৰু তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰাদিত প্ৰয়োগৰ বাহিৰে আন বিষয়ত
আহোম ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা নহৈছিল। তদুপৰি বিনা দিখাই থলুৱা লোকৰ তিৰোতা বিয়া-বাক
কৰোৱাত পিছৰ পুৰুষবোৱে মাত্ৰভাষা হিচাবে অসমীয়া ভাষা শিকা, কোৱা আৰু উন্নতিৰ বাবে
চিন্তা কৰাটো এটা বীতিত পৰিণত হৈছিল। দেওধাই, মহন, বাইলুঁ আদি পুৰোহিত শ্ৰেণীৰ
মানুহৰ বাহিৰে বাকীসকলে তিনি-চাপিপুৰুষ মানৰ পিছৰ পৰাই আহোম ভাষাৰ চৰ্চা এৰিবলৈ
আৰম্ভ কৰিছিল নতুৱা আহোম-অসমীয়া মিশ্ৰিত ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল। উজনি অসমৰ ভিতৰৰা
অঞ্চলৰ আহোম গাঁৰত এতিয়াও তেনে মিশ্ৰ ভাষাৰ উদাহৰণ পেৱা যায়। আহোম ভাষা এৰি
অসমীয়া ভাষা গ্ৰহণ কৰিবলৈই বজা আৰু প্ৰজা ক্ষান্ত থকা নাছিল; অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ
অৰ্থেও বৰঙণি যোগাইছিল। বজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বুৰঞ্জী লিখা হৈছিল আৰু প্ৰভাৱশালী
কৰিসাহিত্যিকক বিশেষ সন্মান দি বজাইয়ীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত পুথি বচনা কৰোৱা হৈছিল।”(গটৈ
১৭-১৮)

এইদৰে বিশেষ লিখিত সাহিত্য সৃষ্টি নোহোৱা অসমীয়া ভাষাত আহোম বাজকীয়
নেতৃবৰ্গৰ বদান্যতাত ইখনৰ পাছত সিখনকৈ বুৰঞ্জী বচনা হ'বলৈ ধাৰিলে। পণ্ডিতসকলৰ ব্যক্তিগত
অনুৰাগেও বহু বুৰঞ্জীৰ জন্ম দিলে। উল্লেখযোগ্য যে বুৰঞ্জীত অসমীয়া ভাষাৰ ব্যৱহাৰে এক
বিশেষ ধৰণৰ নতুন গদ্যশৈলী এটাৰো জন্ম দিলে। মানুহৰ মুখৰ ভাষাই পুথিত ঠাই পালে। এই

গদ্যত কিছুমান চারিত্রিক বৈশিষ্ট্য বিদ্যমান যিবোৰ সমসাময়িক সময়তে সৃষ্টি হোৱা চৰিত পুথি, কথা গীতা বা কথা/ভাগৱতৰ গদ্যতকৈ পৃথক। “... বুৰঞ্জীৰ গদ্য ভট্টদেৱৰ কথাগীতা বা কথা ভাগৱততকৈ সুকীয়া, ই সম্পূৰ্ণৰিগে সমসাময়িক যুগৰ মানুহৰ কথনভঙ্গীৰ গাত গইনা লৈ সৃষ্টি হৈছে। ই সৰল, পোনপটীয়া আৰু জতুৱা। চুটি চুটি বাক্যৰ সহায়ত লেখকৰ বক্তব্য প্ৰত্যক্ষভাৱে উপস্থাপন কৰা হৈছে। ৰজা, ডা-ডাঙুৰীয়া বা বিষয়া আদিৰ উপৰি সাধাৰণ মানুহৰ মুখৰ কথাও বুৰঞ্জীত প্ৰত্যক্ষ উক্তি হিচাপে সন্নিৰিষ্ট হৈছে, ইয়েই যুগক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে।”(গাঁঁ ১২০)

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত সন্নিৰিষ্ট চুটি চুটি বাক্যসমূহত ঘটনা বা পৰিস্থিতিৰ সূত্ৰ, সত্য, সন্তাননীয়তা আৰু পটভূমি-পঢ়াভূমি পৰিচ্ছন্নভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে। সুচল বাসভূমিৰ সন্ধানত পৰিৱেজন কৰা চুকাফাৰ সৈতে সৌমাৰ পীঠত সহ-সূত্ৰপাত ঘটা বুৰঞ্জীৰ গদ্যতে বৰ্ক্ষিত হৈছে বাস্তৱৰ পৃষ্ঠভূমি আৰু সত্যনিষ্ঠা।

“নামি অহাতকৈ হৰাপোৱা মানুহতহে আপাহ পায়। সেইবেলাৰপৰা মানুহ মিহলি হ'ল। তাৰে জীৱিতি-পুততি মিত্ৰ কৰিলে। পূৰ্বে আহোতে তিৰতা অহা নাই। এতিয়াহে তিৰতা হ'ল।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১২, পৃ. ৪)

“সিহতলৈ মানুহ পঠাএও। দেখাদেখি হয়ো, সিহত আহোক। আমি উজনি বাজ্যৰপৰা আহিহাঁ। আমি মিৰ হব খোজো। সিৰোৱ হৈছে থানগিৰি, আমি আলহি। আমাক গাঁও-ভূইখনৰে পৰিচয় কৰিব লাগো।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৪, পৃ. ৫) “দিখোকোখে সীমা পাটমালি ভিতৰ কৰি নগৰ মেৰাই গড় বাঞ্ছি লৈ তাতে এঘৰ মানুহ গুচাব নোৱাৰিলে। তাক হেমনা বুলি মাতে। সি কঙ্গনথাৰমুঙ্গ নাতি, বাঁজীবঞ্জা। ৰজাকো বৰকথা মাতে। সি বোলে, মোৰ আৰা কটা মাটি, ৰজা কি? এই নিমিত্তে নামফালে গড় কিছু খণ্ড হৈ থাকিল। সি মৰিলতহে গড় বাঞ্ছিৰ পাৰিলো। এতেকেহে হেমনবাৰী ৰোলে, এতিয়াও। ৰজায়ে নগৰৰ গড়গ্ৰাম নাম দিলে।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৫৮, পৃ. ২০)

যোড়শ শক্তিকাৰপৰা উনবিংশ শক্তিকালৈকে বচিত ভালেমান বুৰঞ্জী পুথি পোৱা যায়, যিবোৰ অধ্যয়ন কৰিলে কিছুমান বিশেষ লক্ষণ চকুত পৰে। প্ৰথম স্তৰত অসমীয়া ভাষাত লিখা বুৰঞ্জীবোৰত যথেষ্ট আহোম ভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল আৰু বাক্যৰ গঠনে আছিল বৰ্তমানৰ তুলনাত কিছু আচহৰা; বাক্যৰ গঠনে ভগা-চিঙ্গা। বুৰঞ্জী বচিত মূল আহোম ভাষাৰ চাপ পৰাৰ বাবেই এনে হৈছিল আৰু অসমীয়াত লিখা বুৰঞ্জীৰ কথন শৈলীত আহোম ভাষাৰ বাকভঙ্গীৰ এনে চাপ উনবিংশ শক্তিকালৈকে বৈ গৈছিল। সকলো বুৰঞ্জী যিহেতু একে সময়তে অথবা একে ঠাইতে বচনা হোৱা নাই বা আটাইহোৰ বুৰঞ্জী ৰাজকীয় গন্ধীয়া ভৰ্বালৰ সমলোৱেও বচিত হোৱা নাই সেয়ে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন হাতৰ পৰিশত এইবোৰৰ কথন ৰীতি আৰু শব্দ সংস্কাৰে বৈচিত্ৰ্য লাভ কৰিছে।

“একদিনা বৰাহী মানুহে টুনি চৰাই এসাজ ৰজাদেৱক ভেঁটিলেনি, কুঠিলাৰ সজা, দুই টুপ দিয়া, চান্দঘৰৰ ঠেনা। ৰজা দেখি বোলে, আমাৰ মানুহক দেখাব। সেই ধাৰণে ঘৰ সাজিলে দুই টুপ দি। ঘৰ ভাল হ'ল। ৰজা বোলে, এনোকৈ কেৱে ঘৰ

সাজিব নেপায়। তাৰেপৰা বাধা হল।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৪৪, পৃ. ১৪)
“পাতে ডেকাৰজা নায়াৰ হৈ বৰগোহাঁইক পঠাই আনিব দিলে। ডেকাৰজা নাহিল।
একদিন ৰজা চ'ৰাত ওলাই নগাৰে সীমাকৈ গড় বাঁধিব দিলে। প্ৰথমৰ হজ খানোতে
এক মানুহ ওলাল। বা-বিচনীত কোৰৰ চাৰ লাগিল। সি যুবয়া হাঁ হেন ওলাল।”
(সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৫৪, পৃ. ১৮)

সাতসবী অসম বুৰঞ্জীত সন্নিৰিষ্ট কথা, স্বৰ্গদেও, ডা-ডাঙৰীয়া বা সাধাৰণ প্ৰজাৰ
উক্তি, আনকি বুৰঞ্জী লেখকৰ বৰ্ণনা তথা মন্তব্যসমূহৰ মাজতো সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য তথা
বিশেষত ফুটি উঠিছে। সমসাময়িক সমাজ তথা ৰাজ্যৰ ৰাজনৈতিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক,
সাংস্কৃতিক, ধৰ্মীয় বাতাসৰণ তথা পৰিস্থিতি, আৰ্দ্ধ, পুৰণি অসমৰ মাত-কথাৰ বৈশিষ্ট্যও
ৰফ্তিত হৈছে বুৰঞ্জীখনিৰ চুটি চুটি বাক্য বা উক্তিসমূহৰ মাজতোই।

“লাক্ষি ডাপচেও বা ১৭৩২-৩৩ শকত, আমাৰ গাঁও চহৰবোৰত বসন্ত ওলাই
আনকি মানুহ সেই ৰোগতে হানি হল। সেইবেলা এধৰৰ মানুহ সিঘবলে নঁটোছিল।”
(সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৩৩০, পৃ. ১৮৫)

“লাক্ষি কামাত বা ১৭২০-৩১ শকত, স্বৰ্গদেৱৰ পিত্ৰ চাৰিং ৰজাৰ মৃত্যু হল।
তেওঁৰ শৰটো দাহ কৰি অস্থি-ছাই চৰাইদেৱলৈ নি মৈদামত থলে। দহদিনৰ মূৰত
যোৰহাটত দহা, আৰু মাহেকৰ মূৰত সেই ঠাইতে কৰ্ম কৰিলে। স্বৰ্গদেৱে
বিষয়াসকলক সাজ খুৱাই ৰাঙ্গাণ আৰু গণকক সোণ-কৰ্প দক্ষিণা দিলে। আতপাচে
ফিৰিঙ্গি নামে এক দেওধাই পঞ্চিতে স্বৰ্গী কোৰৰ প্ৰেতাদ্বাক পুথাওসকলৰ সঙ্গলৈ
নিৰ্বলৈ এপেৰা সোণ আৰু এপেৰা কৰ্প দান কৰি দাম পূজা পাতিলে। (সাতসবী
অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৩২৮, পৃ. ১৮৪)

“পাতে ৰাজাদেৱে গোহাঁইৰ বাক্যক শলাগি লৈ ভাগে ভাগে আজ্ঞা কৰিলে। ৰোলে
দণ্ডি কৰি খেতি-কিৰিযিকো কৰাউক; চহৰতো দোৱাল-তেৱাল দুইবিধি মানুহ,
গধুলি গধুলি ধনু কাণ্ডো মাৰিব। এই নিৰঞ্জ কৰি নিতান্তে ৰাজাদেৱে ওলাই কাণ্ডীকো
কাণ্ডি মৰাই, হিলেদাৰিকো হিলৈ মৰাই নাওশাল, খাৰঘৰলৈকো অহা-যোৱা কৰি
আহিলা-পাতি সমস্তকো নিয়ম কৰি তিনিজনা ডাঙৰীয়া প্ৰমুক্ষে সকলকো আনি
ৰোলে, নিৰস্কৰ হৰ লগা বস্ত সকলো হৈছে। এতিয়া বঙ্গালক ধৰিব খোজোঁ, কি
ৰোলহাঁক। বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইয়ে ৰোলে, তাক এতিয়া ধৰিবহে লগা, তথাপি
সেন্য-মোহোলা কৰি চাৰ লাগে শত্ৰুয়ে লাখিব নোৱাৰেহেনকৈ। ৰাজাদেৱে ৰোলে,
কোন প্ৰকাৰে মোহোলা কৰা যাব? গোহাঁয়ে ৰোলে, তেলিয়াদঙ্গা পুখুৰাৰ পৰা
জাঁজালৈ আলিটিকো বদ্ধা হোক। তাতে প্ৰমাণ কৰা যাওক। (সাতসবী অসম
বুৰঞ্জী, ছেদ ১৯৪, পৃ. ৯৪-৯৫)

সাতসবী অসম বুৰঞ্জীত আহোম ৰাজত্বকালত ৰচিত বুৰঞ্জীসমূহত থকা কিছুমান
লক্ষ্যণীয় বৈশিষ্ট্য বিদ্যমান—

(১) ৰাজনৈতিক ঘটনাৰ লগত সংশ্লিষ্ট ব্যক্তিসকলৰ উক্তি-প্রত্যক্ষিৰে যথাযথভাৱে
উদ্ভৃত কৰি বণ্মীয় বিষয়ক নাটকীয়-গুণবিশিষ্ট কৰি তোলা হৈছে। গৌণ বা পৰোক্ষ উক্তিৰ
(indirect narration) ব্যৱহাৰ নাহিল। কোনো ব্যক্তিয়ে কোৱা কথা দিব লগা হ'লে হৰহ

যেনেভাবে কৈছিল সেইভাবে উদ্ভৃত করি দিয়া হয়। (শর্মা ২২০) সাতসবী অসম বুরঞ্জীতো ঘটনাক্রম, পরিরেশ-পরিস্থিতি বা বক্তাৰ ব্যক্তিত্ব, বক্তব্যৰ গুৰুত্ব, সেইসময়ত মনৰ অৱস্থা, পৰিস্থিতিৰ অনুৰূপকৈ ভাষাকো বাস্তৱিক কথনৰীতিৰ অনুসৰি সজাই লোৱা দেখা যায়। বাস্তৱিক পৰিস্থিতিভেদে বক্তাৰ মানসিক অৱস্থা আৰু আৱেগ-অনুভূতিৰ মাত্ৰাৰ তাৰতম্য যিদিবে ঘটে, সাতসবী অসম বুরঞ্জীতো উক্ষিসমূহত অনুভূতিৰ তীব্ৰতাৰ মাত্ৰাৰ তাৰতম্য ঘটিছে।

“পাচে বাজমন্ত্ৰীয়ে বোলে— “ফুলে-গুল্পে সমূলি বৃক্ষ ডাল ডলাদি সকলকোকে ডলিলে, মোৰ তলশাৰী সি হৰ পাৰেং সি যে মোক বজাত মাতি ৰাখে!” এই কথা মহাৰজাত জনালে বোলে,— “ভাল, ফুকনে যেন দুয়ো ভায়েকক মাৰকনি।” পাচে ফাণুৰ ১৭ দিন যাওতে বাজমন্ত্ৰীৰ দুয়ো ভায়েকক লাচঙ্গৰ হাকলুহাটত চেপি মাৰিলৈ।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২৯৭, পৃ. ১৬৭)

“আৰু বৰবৰুৱা ফুকন ৰাজখোৱা হাজৰিকা পৰ্যন্তে সকলকো বাঁটাপ্ৰসাদ দি স্বৰ্গমহাৰজা বুলিলে— “তহঁতোৰে ভাৰ্যা-পুত্ৰ গো-ৱাঙ্গণ সকলকো বক্ষা পৰিৰ লাগে। বঙ্গলকে যুদ্ধে জিনিলোঁ, ইয়ো যশস্যা মণিৎ পাৰ লাগে। যদি ইটাখুলিত ভঙ্গাৰ নোৱাৰ তহঁতক খুদাই এৰা নেয়াৰ। আৰু তহঁতৰ নিচিনা ফুকন ৰাজখোৱাহতো নৃত্বনেকি?” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৩০১, পৃ. ১৬৯)

(২) চৰিত পুথিসমূহত সাধাৰণ মানুহৰ জীৱনৰ অভিব্যক্তি সাধাৰণতে ফুটি উঠা দেখা নাযায়। কিন্তু সমসাময়িক কালৰ বচনা হ'লেও বুৰঞ্জীত এনে অভিব্যক্তিৰ উদাহৰণ পাচুৰ। চৰিত পুথিসমূহত সেই সময়ৰ সম্ভাস্ত আৰু বৰ্চিশীল বৈষ্ণৱ অসমীয়া সমাজৰ কথ্য বীতি ফুটি উঠাৰ দৰে বুৰঞ্জীসমূহতো সন্ভাস্ত আহোম ডা-ডাঙৰীয়া, বৰ্জা-প্ৰজা, পণ্ডিত আৰু বিষয়াৰ কথনভঙ্গী ফুটি উঠিছে। আহোম ৰাজত্ব আৰু ৰাজচ'ৰাকেন্দ্ৰিক হ'লেও বুৰঞ্জী লেখক আৰু অভিজাত ডা-ডাঙৰীয়াৰ সংস্কৃত ভাষা-সহিত আৰু বৈষ্ণৱ কথ্য আৰু সহিত্য বীতিৰ জ্ঞান আছিল। সাতসবী অসম বুৰঞ্জীত মাজে মাজে এনে বৈষ্ণৱ আৰু সংস্কৃত ভাষাৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। আনহাতে, ৰাজকীয় পত্ৰ-সন্দেশতো সংস্কৃত ভাষাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। সাধাৰণ মানুহৰ ক্ষেত্ৰত এনে বৈষ্ণৱ বা সংস্কৃতসম্বৰী বীতি কিছু আচৰণা বা কৃত্ৰিম যেন লাগিলেও ই বুৰঞ্জীকাৰৰ ভাষাক এক মান্য বা অসামান্য ৰূপ দিয়াৰে প্ৰচেষ্টা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

“সি যিখানি কৈছে আমি যিখানি কণ্ঠে দুয়ু সত্য নহয়, পুথিবীয়ে হে সত্য।” .....
নিবন্ধকো দেৱতাৰ বচনকো মানি কোঁৰ্ত মাৰি বাহিল। ..... দুয়োদল লোকে লগালগি হৈ এইৰাপে দুৰ্বৎসৰ আছিল, ভঙ্গ-জয় নোহোৱাকৈ।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৪১, পৃ. ৬৫)

“দেৱতাৰ সন্তুতি ৰাজকুমাৰ অলঙ্কালতে গুণৰস্ত বিদ্যাবন্ত সকলোৰপে সামৰ্থ হ'ল। পাচে চেং ডাম ৰাজা অনেক মঙ্গল-উৎসৱ কৰি যুবৰাজ পাতিলা। যুবৰাজ হৈ কতেদিন থাকিল। একদিনা ৰাজাৰ মহিয়ী বোলে “বুপা, তোৰ পিতৃ ৰাজা নহয়, তই দেৱতাৰ বীৰ্যাৰ সন্তুতি।” পাচে এইকথা শুনি মুংবিৰুৎৰাম পৰ্বৰ্তলৈ গমন কৰিলৈ। পাচে একাগ্ৰাতি হৃষা বোলে— “মোৰ পিতৃদেৱতা কোন?” এইবুলি মনে বহুত খেদ কৰিলা, মনতে চিন্তিৰ ধৰিলা।

পাচে তুষ্ট হয়া দেরবাজে পুত্র স্বর্গনারায়ণক দিব্যক্ষণে আসি পুত্রক পরিচয় দিলা।”
(সাতসবী অসম বুরঞ্জী, ছেদ ১০৬, পৃ. ৩৯)

(৩) চৰিত পুথিৰ দৰেই বুৰঞ্জীৰোৱে নৈব্যাক্তিক। সাতসবী অসম বুৰঞ্জীত সমৰিষ্ট
সাতখন বুৰঞ্জীৰ এখনতো লেখকৰ নামোল্লেখ নাই।

(৪) বুৰঞ্জীসমূহৰপৰা দাঁতিকাখৰীয়া বা চুবুৰীয়া বজা আৰু বাজ্যৰ সৈতে আহোমৰ
সম্পৰ্কৰ আভাস পাব পাৰি। আহোমৰ বৈদেশিক নীতি আৰু তাৰ ফলত সৃষ্টি বৃহৎ এক সংমিশ্ৰিত
অসমীয়া জাতিৰ উৎপত্তি আৰু দ্ৰুমবিকাশৰ বিভিন্ন স্তৰ স্তৰীভূত হৈ আছে বুৰঞ্জীসমূহত।
অথচ বুৰঞ্জী লেখকে আহোম বংশৰ অংশ হৈও সম্পূৰ্ণ নিৰপেক্ষভাৱে বাস্তৱ তথা সত্যহে
লিপিবদ্ধ কৰি গৈছে। বুৰঞ্জী লেখকৰ এই নিৰপেক্ষতা, সত্যনিৰ্বাতাৰ ঐতিহ্য ইমান সুগভীৰ
আৰু মহত্বপূৰ্ণ যে এখন বুৰঞ্জীত লিপিবদ্ধ ঘটনাক আনৰোৱা বুৰঞ্জীয়ে সমৰ্থনহৈ কৰে। সেই
তথ্যক আন বুৰঞ্জীয়ে অসত্য, ভুল বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ বিৰোধিতা নকৰে।

(৫) সাতসবী অসম বুৰঞ্জীকৈ ধৰি বুৰঞ্জী পুথিসমূহত লিপিবদ্ধ বৰ্ণনাত মাহ-দিন-
বছৰ-তাৰিখ-প্ৰহৰ-দণ্ড-ক্ষণৰ নিৰ্ভুলভাৱে উল্লেখ কৰা হৈছে। সময়ানুক্ৰমে ঘটনাসমূহ লিপিবদ্ধ
কৰাৰ ফলত এইবোৰ সত্যতা সম্পর্কে সন্দেহ নোপঞ্জে। এইখনিন্তে লীলা গঁগৈৰ টাই সংস্কৃতিৰ
কল্পৰেখা গ্ৰন্থখনিবৰপৰা ডঃ সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ উদ্ভৃতি এটা প্ৰাসংগিকভাৱে উল্লেখ
কৰা হ'ল— “বুৰঞ্জী সাহিত্যৰ বীতিত এটি স্পষ্ট বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰা যায়। ইয়াত থলুৱা কথিত
ভাষাব গোন্ধ আছে; ইয়াৰ বীতি সৰল অথচ শক্তিশালী। ...ভাৰতত বচিত সমসাময়িক ফাটী
বুৰঞ্জীবিলাকৰ লগত অসমীয়া বুৰঞ্জীৰোৰ এক মৌলিক পাৰ্থক্য আছে, কাৰণ, কিছুমান ফাটী
বুৰঞ্জীৰ লেখকে বুৰঞ্জীৰ ঘটনা-প্ৰাবাহ শুন্দৰকৈ লিখাতকৈ নিজৰ পাণ্ডিত্য জাহিৰ কৰা আৰু
বাজকীয় পৃষ্ঠপোষকতাৰ তোষামোদ বৰ্ষণ কৰাতহে গুৰুত্ব দিছিল।”(গঁগৈ ১২০)

অৱশ্যে কেতিয়াৰা বাস্তৱ বা ৰাজনৈতিক ঘটনাপ্ৰাবাহ নিৰস বৰ্ণনাতে আবদ্ধ নাথাকি
লেখকে মানৱীয় আবেদন, বস-উপমা আদি সংযোগ কৰি বৰ্ণনায় বিষয় সাহিত্যিক গুণসম্পন্ন
তথা ৰসাল কৰি তোলাও দেখা যায়।

“জয়স্তা বজা বোলে, মই স্ত্ৰী-মৰণে মৰিলো। বিজয়ৰাম কটকীয়ে বোলে, মই
পুৰৰে কলো, অচমৰ তলে পুতল, আসই বুজিবলৈ টান, তেতিয়া মোৰ কথা
নললা, এতিয়া বিজয়ৰামে কি কৰিব? বুঢ়াৰ হাতত চঙ্গেলি পৰিলৈ কমনে এৰাইতে
পাৰি?” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২৪২, পৃ. ১২১)

“আৰ পুৰৰে চৰাইখোৰোওত বজাদেৰ আছোতে নগা বজা উপকাৰ পাই তাৰে
হাজিবন্ধ হৈ বোলে,— “তয়ো খোৰা, ময়ো খোৰা, লেফেৰা বৰবৰা সিও খোৰা।
ভাল হৈছে। এইবুলি বিল এখন, মানুহ ২০ টা, মাটি ২০ পুৰা দি ঘৰদুৱাৰ তাতে
সজাই দি তিৰোতা এটা দি বোলে,— “বছৰি আহি এই ঘৰতে থাকিবি।” এইবুলি
বাঁটা-বাহন দি পঠালে।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৭০, পৃ. ২৫)

(৬) বুৰঞ্জীসমূহত ৰজা বা জনগোষ্ঠীৰ উৎপত্তি সম্পৰ্কীয় কিছুমান জনক্ষণতি বা উপকথা
সংযোজিত হৈ আছে। সাতসবী অসম বুৰঞ্জীতো ৰাজবংশ সম্পৰ্কীয় কিছু উপকথা আছে। এই

কাহিনী কাল্পনিক বা ক্ষেপকথমী হলৈও সংখ্যাত অতি নগণ্য আৰু এইবোৱে বুৰঞ্জীক সাহিত্যিক গুণেৰে সমন্বয়হে কৰিছে।

“পাচে নড়া বজাৰ ভনীয়েক নান্দনাম আপম, তেওঁৰে দেৱবীয়ে গৰ্ত্ত হল। আকে জানি বাপেকৰ ঘৰলৈ খেদিলে। বাপেকৰ ঘৰতে চুখ্রান্ফা জমিল।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৫, পৃ. ২)

“পাচে ইন্দ্ৰদেৱ আপোনাৰ দুই নাতি খুন্লুঙ্গ খুন্লাইক পৃথিবীলৈ নমাই পঠালে। সোণৰ-ৰূপৰ জখলাবে নমাই পঠালে। মুঁবিমুঙ্গৰামলৈ আহিল। মথুৰাকে মুঁবিমুঙ্গৰাম বোলে। পাচে বিবাদ লাগিল। খুন্লুঙ্গ স্বগৰ্লৈ গল। খুন্লাই পৃথিবীতে থাকিল।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৩, পৃ. ১-২)

বুৰঞ্জীসমূহত প্রাসঙ্গিক ক্ষেত্ৰত খাপ খোৱাকৈ মাজে মাজে কিছুমান প্ৰবচন, ফকৰা যোজনা, খণ্ড বাক জতুৱা ঠাঁচ আদি প্ৰয়োগ কৰা হৈছে, যিবোৱে বুৰঞ্জীৰ ভাষাক মনোগ্ৰাহী, বৈচিত্ৰ্যময় আৰু শক্তিশালী কৰি তুলিছে অথবা বণনীয় বিষয়বস্তু-পৰিস্থিতিক অধিক সাৱলীল, স্পষ্ট আৰু আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। যদি কেতিয়াবা এই প্ৰবচন, ফকৰা-যোজনা বা জতুৱা ঠাঁচসমূহ পৰম্পৰাগত, কেতিয়াবা আকৌ পৰিৱেশ-পৰিস্থিতি অনুসৰি নকৈ সৃষ্টি হোৱা।

“কটকীএ বোলে স্বৰ্গদেৱে যদি নোসোধে আখাৰ দুয়েক কম। বোলে ক। সনাতনে বোলে স্বৰ্গদেৱ বনৰ হাতী অনেক যত্ন কৰি আনি শালত গলচেপা দি থয়, তাক মেলিলে শালত থাকে কি বনলৈকে যাই? আৰু বন্দীহেঁতপ পৰদেশলৈ পঠালে তেতে মাৰিলে লৰা-তিৰতা বাজ্যতে থাকিব কি বিদেশলৈকে এৰি দিব? আৰু পিতৃ-মাতৃ পুত্ৰসকলৰে একে অঙ্গ, সাতো বন্দে আৰবি থাকে, এতেকেহে মৰ্য্যদা বহে।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৭৮, পৃ. ৮৫)

“পাচে সেইকলপে লেকায়ে কৰিলে। কতো ব্ৰাহ্মণৰে গুচিল, কতো অন্য জাতিৰে থাকিল। কতোৱে শপে, কতোৱে বৰ দিয়ে। এই নিমিত্তেসে লণ্ণণৰ গিৰি লেকাই চেটিয়া বোলে।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ৬৪, পৃ. ২৩)

(৮) সংস্কৃত বা তৎসম শব্দৰ ব্যবহাৰ বুৰঞ্জীৰ গদৰ আন এটা বৈশিষ্ট্য। অসমীয়া ভাষাত প্ৰচলিত তৎসম শব্দ সন্তাৱৰ উপৰি বাজবংশৰ সৃষ্টি সম্পর্কীয় উপকথা কিছুমানত তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া।

“পাচে বিশিষ্টে বোলে,— “ত্ৰিং দেৱতাৰ বজা হৈ এনে অন্যায় কিয় কৰ? নদীও, ত্ৰিং উত্তম তৰীঘ, আকৰ্ম্ম কিয় কৰ? ত্ৰিং মনুষ্য হবি গৈ।” পাচে নদীক বোলে,— “ত্ৰিং পূৰ্বৰতে হৈয়া থাক। মোৰ প্ৰসাদে তোত স্নান কৰি অক্ষয় স্বৰ্গ পাইছিলে।” শ্যামা অপেক্ষৰীক বোলে,— “তোৰ মনুষ্য পতি হৈব।” এনে প্ৰচণ্ড শাপ দিলা। খাৰি-শাপ শুনি মহাভয় হৈয়া পাচে তৃতি কৰিলা,— “হে গুৰু, শাপৰ অস্ত দিয়া। তুমি মহাতপস্থী, সাক্ষাতে ব্ৰহ্মা। জুলন্তা অগ্নিত জাম্প দিলোঁ।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১০৪, পৃ. ৩৭-৩৮)

আনহাতে মোগলৰ সৈতে আহোম সেনাৰ বার্তা আদান-প্ৰদান, যুদ্ধ, আক্ৰমণ আদিৰ ক্ষেত্ৰত কিছুমান উদৰু বা হিন্দুস্থানী, ফাটী আৰু আৰবী শব্দয়ো স্থান পাইছে।

“... তোৰ স্বৰ্গ মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ কেইদিনৰ পথ। কটকীয়ে বোলে, দুই মাহিনাৰ পথ। ভেলাইৰ পৃতকে দুৱৰীয়াই বোলে, মিছাহে কৈছে, আঠৰোজহে পথ।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৭৮, পৃ. ৮৫)

“তাৰেপৰা চন্দ্ৰ নাৰায়ণে হাৰামখোৰ হৈ মহাৰাজাৰ ঠাইত সোমালহি। (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৭৪, পৃ. ৮৩)

“আতপাচে সোলাফুকনৰ ঠাইলৈ পাণ্সাৰ বেটা আজমতৰাৰ হাতৰ পঞ্জা দি কাকত দি পঠালে, বোলে, “তোমাৰ ৰাজাৰ ধৰি দি পঠোৱা, তিনিজনা ডাঙৰীয়াকো আৰু তোমাৰ যি দোচমন আছে, তাকো ধৰি দি পঠোৱা। তোমাৰ ভাল মন্দ যি হয় তাৰো লেখা দি পঠোৱা।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২২৩, পৃ. ১০৯)

(৯) বুৰঞ্জীসমূহে সমসাময়িক সৌমাৰ পীঠ, কামপীঠৰ বাজনৈতিক, সামাজিক আদি বহু দিশত উন্নাসিত কৰে। আহোমৰ ৰাজত্বকালত স্ত্ৰী-পৰস্ত্ৰীৰ ভেদ নাছিল। যিকোনো ডা-ডাঙৰীয়া বা নাগৰিকৰ কল্যা-পত্ৰীকে ৰজাই কুঁৰী পাতিব পাৰিছিল। দক্ষতা চাই ডা-ডাঙৰীয়া বিভিন্ন পদত অধিষ্ঠিত হৈছিল। সাধাৰণ নাগৰিকৰো ৰজাক পোনপটীয়াকৈ নিজস্ব মতবাদ জনোৱাৰ অধিকাৰ আছিল।

“আতপাচে মাদুৰিয়াল লাইথপনা বৰগোহাঁইৰ পৃতকে ভগাজনা সলাল বৰগোহাঁইৰ জীয়েক আঁকৰী গাভৰক কালুগ়য়া বৰপাত্ৰে নিছিলে। তেওঁকে আনি মহাৰাজা বৰকুঁৰী পাকিলে। ১৬৬১ শকত।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২৫৫, পৃ. ১২৮)
“লাখটকীয়া কোচৰ বীয়াৰী ৰাজাদেৱৰ ধাই আছিল। সেই ধাইকো চাঙ্গত তুলিলে। আৰু চিনাতলীয়া নটৰ বীয়াৰী, নাম ফুলমতী, নাচনিয়াৰ আছিল। তেওঁকে বৰকুঁৰী পাতি বৰৰজা নাম দিলে, ছত্ৰো দিলে, হস্তীতো তুলিলে।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২৫৫, পৃ. ১২৬)

“পাচে ১৫৮৩ শকৰ চৈত্ৰৰ ৯ দিন আছেতে, মঙ্গলবাৰে এপৰবেলি হলত, ৰাজাদেৱে নামৰপলৈ যাওঁতে দ'লঙ্গুৰিৰ আলিত ডুমুৰী পহারীয়ে বোলে, স্বৰ্গদেৱ, তুমি বঙ্গ-আনন্দকহে মন দিলা। এই গোঁৰৰ বৎসৰে যদি দিব লগা ঠাইত পোনৰ চপৰা মাটি দিলাহতে তোমাৰ কিয় এনে অৱস্থা হব?” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৮৭, পৃ. ৯০)

সাতসবী অসম বুৰঞ্জীকে ধৰি অসম বুৰঞ্জীসমূহত মনোৰমভাৱে থাচুৰ উপমা-অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰি গদ্যক সুয়ামাণিত কৰা হৈছে। অলংকাৰৰ প্ৰয়োগে বুৰঞ্জী লেখকৰ নিৰপেক্ষ, নিৰ্বিকাৰ অথচ সুকুমাৰ পাৰদৰ্শী উপস্থাপন দক্ষতাকে সূচায়।

“— যদি মহাৰাজাৰ বল-বীৰ্য টুটিলেহে তহঁতে কাটিবাক ভাল। জুই-আঙ্গুনি পৰৱায়ে, ৰাতিক দিন কাহানি কৰে? আমাৰ কথাৰে কাহানি মহাৰাজা তোমাৰ ৰাজ্য মাৰিছে? ইন্দুৰ মুখত কাহানি হস্তী-দন্ত গাজে? ইন্দুৰ পথে কাহানি হস্তী অহা-যোৱা কৰে? বানৰৰ মুখে কি নাৰিকল ভাগে? স্বৰ্গমহাৰাজা কাহানি আমাৰ কথাত চলে? আমাৰ কথাৰে তোমাৰ ৰাজ্য মাৰিছেনে? আমি ভিক্ষুক, ভিক্ষা কৰি তোমাৰ ৰাজ্যত ফুৰোঁ, তোমাৰ যেই ইচ্ছা তাকে কৰা।” (সাতসবী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৩৯, পৃ. ৬৪)

“পাচে ডাঙৰীয়া বোলে,— “সাধৰী স্তৰী এবাৰ বেশ্যা হলে পৈএকে ভাল দেখেনে?”
(সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২৭২, পৃ. ১৪২)

“আপৰ মই পুত্ৰ। লগত থাকিলেও হই, নিলগত থাকিলেও হই। মোক
শৰাইয়াটলৈকে দিয়াক। ভৰা নাওত এবাৰ তল গলে দুওবাৰ তল যাই। মই তাত
থাকোঁগৈ।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ২৭২, পৃ. ১৪২)

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত সন্ধিৱিষ্ট সাতখন বুৰঞ্জীত ঘটনাসমূহ এই অনুক্রমে বিবৃত
হৈছে— (ভূ.এণ্ড ক)

প্ৰথমখন বুৰঞ্জী— খুন্লুং-খন্লাইৰপৰা চুজিন্ফা অৰ্জুন দিহিঙ্গীয়া বজালৈকে, এওঁক
সৰৱজনা দিহিঙ্গীয়া বজাও বোলে। শ্রীষ্টাব্দ— ৫৬৯-১৬৭৭।

দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জী— আদিৰজা স্বৰ্গনাৰায়ণৰপৰা চুছংমুং দিহিঙ্গীয়া বজালৈকে, এওঁকে
ওপৰজনা দিহিঙ্গীয়া বজাও বোলে। শ্রীষ্টাব্দ— ১১৩৩-১৫৩৯।

তৃতীয়খন বুৰঞ্জী— ওপৰজনা দিহিঙ্গীয়া বজাবপৰা প্ৰমত্সিংহ স্বৰ্গদেৱলৈকে। শ্রীষ্টাব্দ—
১৪৯৭-১৭৫১।

চতুর্থখন বুৰঞ্জী— ওপৰজনা দিহিঙ্গীয়া বজাবপৰা গৌৰীনাথ সিংহ স্বৰ্গদেৱলৈকে।
শ্রীষ্টাব্দ— ১৪৯৭-১৭৯৫।

পঞ্চমখন বুৰঞ্জী— স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজ সিংহ আৰু চক্ৰধ্বজসিংহ। শ্রীষ্টাব্দ— ১৬৪৮-১৬৭০।

ষষ্ঠখন বুৰঞ্জী— স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰ সিংহৰপৰা মহাৰাজ পুৰন্দৰ সিংহৰ উজনি অসমৰ
কৰতলীয়া শাসনৰ সমাপ্তিলৈকে। শ্রীষ্টাব্দ— ১৭৯৫-১৮৩৮।

সপ্তমখন বুৰঞ্জী— বাজনীতি, আহোম যুগৰ ভিন্ন ভিন্ন বিষয়াৰ মৰ্যাদা।

একেজন বজাৰ বাজত্বকালৰ ঘটনাবলীকো তেনেদেৱে বিভিন্ন বুৰঞ্জীত বৰ্ণনা কৰা
হৈছে। অৱশ্যে ভিন্ন বুৰঞ্জীত বৰ্ণনা ভিন্ন। যেনে—(ভূ.এণ্ড ক-খ)

চুকাফাৰ পূৰ্বৰতী বজাসকলক প্ৰথমখনত উল্লেখ কৰাৰ লগে লগে দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জীতো।

চুকাফাক প্ৰথম আৰু দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জীত।

চুহুংমুং দিহিঙ্গীয়াক প্ৰথম, দ্বিতীয়, তৃতীয় আৰু চতুর্থখন বুৰঞ্জীত।

প্রাতাপ সিংহক প্ৰথম, তৃতীয় আৰু চতুর্থখন বুৰঞ্জীত।

জয়ধ্বজ সিং আৰু চক্ৰধ্বজ সিংহক প্ৰথম, তৃতীয়, চতুর্থ আৰু পঞ্চমখন বুৰঞ্জীত।

উদয়াদিত্য সিংহৰপৰা ল'বাৰজা চুলিকফালৈকে তৃতীয় আৰু চতুর্থখন বুৰঞ্জীত।

গদাধৰ সিংহ, বৰদ্বসিংহ, শিৰসিংহ আৰু প্ৰমত্সিংহৰ বিষয়ে তৃতীয় আৰু চতুর্থখন
বুৰঞ্জীত।

আহোমসকলৰ বুৰঞ্জী সাহিত্য সম্পর্কে প্ৰায়সকল সাহিত্যিক-ইতিহাসবিদকে একমত
হোৱাই দেখা যায়।

“বুৰঞ্জী সাহিত্য আহোমসকলৰ পোনপটীয়া বৰঙণি। আহোমসকলৰ নিজা ভাষা
আছিল আৰু সেই ভাষাৰ অভিধানসহ অন্যান্য গ্ৰন্থৰ অভাৱ নাছিল। ত্ৰয়োদশ
শতকাত বাজ প্ৰতিষ্ঠা কৰা আহোমসকলে নিজৰ ভাষাবেই বুৰঞ্জী লিখিছিল,
প্ৰশাসনীয় কাৰ্য পৰিচালনা কৰিছিল আৰু কথা-বতৰা পাতিছিল কিন্তু দুশ

বছরমানের ভিতৰতে তেওঁবিলাক দ্বি-ভাষী হৈ পৰিছিল। যোড়শ শতিকাৰপৰাই আহোমসকলে আহোম ভাষাৰ উপৰিও সমাস্তৱালভাৱে অসমীয়া ভাষাবে বুৰঞ্জী লিখিবলৈ আৰস্ত কৰে। এইখনিতে এইটো মন কৰিবলগীয়া যে আহোম মানুহে লিখা এই বুৰঞ্জীবোৰত কথন-ভৎগী আৰু শব্দ ব্যৱহাৰত আহোম প্ৰভাৱ স্পষ্টকৈ অনুভূত হয়। পোনপটীয়াকৈ কথা নকৈ, উপমা বা প্ৰতীকৰ সহায়েৰে মনোভাৱ প্ৰকাশ কৰি লিখা ৰীতিয়েই ইয়াৰ প্ৰমাণ। বাক্যৰ মাজত উপযুক্ত ভাৱ বা বস্তুক সজীৱ কৰি তুলিবৰ বাবে আহোম শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল।” (গণ্গা ১২৬)

বুৰঞ্জীক সাহিত্যিক গুণসম্পন্ন কৰি তোলাৰ আন এটা উপাদান হ'ল নকৈ সজা শব্দৰে নতুন নতুন ভাৱ প্ৰকাশৰ প্ৰচেষ্টা। যিহেতু নতুন ঠাইত বাজ্য স্থাপন কৰি আহোমসকলে নতুন মানুহ, নতুন পৰিৱেশ-পৰিস্থিতি আৰু নতুন ভাষাক আপোন কৰি ল'ব লগা হৈছিল। আটাইবোৰ শব্দৰে প্ৰতিশব্দ আহোম বা সমসাময়িক অসমীয়া ভাষাত নাছিল বাবেই ন ন শব্দৰ সৃষ্টি হৈছিল। হয়তো তেনে পৰিৱেশ বা সামাজিক পৰিস্থিতি দীঘলীয়া নাছিল বাবেই তেনে সময় বা পৰিৱেশক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিবলৈ সৃষ্টি বহু শব্দ আৰু বাক্যৰূপ ব্যৱহাৰ নোহোৱাকৈ থাকি কালক্ৰমত লুপ্ত হৈ পৰিল। সেয়ে আধুনিক অসমীয়া ভাষাত সেই শব্দ আৰু বাক্যৰূপৰোৱা বৰ্তমান দেখা নাযায়। সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত থকা এনে কিছুমান বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ অথচ অধুনালুপ্ত শব্দ-বাক্যৰ উদাহৰণ হ'ল—

“আতপাচে পাৎসাৰ আজগাৰে ঢকাৰ ইচ্ছাম খাঁ বৰনবাবে সক্রাজিতক ধুবুৰী মানাহাত
থানাদাৰ পাতিলে। সি আহি ধুবুৰীত বাহিলহি। আমাৰ লাঙি ফুকনেৰে মিত্ৰ কৰি
মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ বাগটাঙ্কি হাট-আৰেঙ্গ প্ৰাৰ্থি আহিল। বাজাদেৱেৰ বোলে, সি যদি
মোৰ বেটা পুত্ৰ হ'ব, মোৰ পটেশ্বৰীৰ সন্ত পান কৰিব লাগে। এইবুলি তালৈ চিকোন
কাপৰ ১ সাজ, ঘৰিণীয়েকলৈ পাটিৰ মেখেলোৰে কাপৰ ১ সাজ, আৰু সোণৰ নালিচুলা
দিয়া বৰপৰ তাউকিন ১টা, লোণ চাউল এইসকল দি এইখান বুলিলো, এই কাপৰ
দিছো, পিঞ্চিৰ। লোণ চাউল মোৰ বাচ, আকো খাব। এই তাউকিন মোৰ পটেশ্বৰীৰ
সন্তৰ সদৃশ, আৱো পানী খাব। আৰু ঝালক মিঠা নহয় মানে কথা নেৰিব। যদি এবিৰ
তেবে মোৰ বাচে খাব।” (সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, ছেদ ১৭২, পৃ. ৮২)

সামৰণি :

অসম বুৰঞ্জীসমূহত বিদ্যমান লক্ষণসমূহে সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত সন্নিৰিষ্ট সাতখন
অসম বুৰঞ্জীকে চুই গৈছে। সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীত সন্নিৰিষ্ট বুৰঞ্জীকেইখনত খুন্ থুং খুন্
লাইৰপৰা পুৰণৰ সিংহলৈকে বিস্তৃত বিৱৰণৰ উপৰি ত্ৰিতীচ শাসনৰ আৰস্তগিলৈকে সন্নিৰিষ্ট
হৈছে। সপ্তমখন বুৰঞ্জীত আহোমৰ দিনৰ বিষয়সকলৰ যি নিবন্ধ লিপিবদ্ধ হৈছে সেই অনুসৰি
ডাঙৰীয়াসকলৰ মৰ্যাদা, নিয়ম, বিচাৰ ব্যৱস্থা, দোষীক দণ্ড বিহাৰ নিয়ম আৰু বৈগীসকলৰ
নিয়ম অৰ্থাৎ মহিলাৰ মৰ্যাদাৰ বিবৰণ আছে। গতিকে সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীৰ পুঁখানুপুঁখ
অধ্যয়নে সামাজিক ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, ধৰ্মীয় আদি সকলো দিশতে আলোকপাত কৰাৰ
উপৰি বিশিষ্ট গদ্যবৰ্তীৰ সাহিত্যিক গুণসমূহ কৰ্পটোকো উমোচন কৰি সেইকালৰ মাত-
কথাৰে প্ৰকাশিত বিভিন্ন ভাষা-সাংস্কৃতিক দিশ তুলি ধৰিছে।

প্ৰসংগ সূচী :

মূল আধাৰ গ্রন্থ :

ভূএগা, সূর্য কুমাৰ (সম্পাদিত)। সাতসবী অসম বুৰঞ্জী। (দ্বিতীয় প্ৰকাশ)। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক
ষ্টল, ১৯৯৪। মুদ্ৰিত।

সহায়ক গ্রন্থপঞ্জী :

গাঁগে, লীলা। টাই সংস্কৃতিৰ কথৰেখ।। গুৱাহাটী : বনলতা, ১৯৯৪। মুদ্ৰিত। মুদ্ৰিত।
গেইট, চাৰ এডেৱাৰ্ড (অনু : চেনেহী বেগম)। অসম বুৰঞ্জী। (ষষ্ঠ প্ৰকাশ)। গুৱাহাটী, : লয়াৰ্ছ
বুক ষ্টল, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

চোধুৰী, প্ৰতাপ চন্দ্ৰ। অসম বুৰঞ্জী সাৰ। (চতুৰ্থ প্ৰকাশ)। গুৱাহাটী : বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতন্ত্ৰ
বিভাগ, অসম চৰকাৰ ১৯৯১। মুদ্ৰিত।

নেওগ, মহেশ্বৰ। অসমীয়া সাহিত্যৰ কথৰেখ।। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ১৯৮৭। মুদ্ৰিত।
বৰুৱা, ঘনকান্ত। আহোম প্রাইমাৰ। গুৱাহাটী : বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতন্ত্ৰ বিভাগ, অসম চৰকাৰ,
১৯৩৬। মুদ্ৰিত।

ভূএগা, সূর্য কুমাৰ (সম্পাদিত)। তুংখুঙ্গীয়া বুৰঞ্জী।(তৃতীয় সংস্কৰণ)। বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতন্ত্ৰ বিভাগ,
অসম চৰকাৰ, ১৯৯০। মুদ্ৰিত।

ভূএগা, সূর্য কুমাৰ (সম্পাদিত)। হৰকান্ত বৰুৱা। সদৰা/মিনিৰ অসম বুৰঞ্জী। (তৃতীয় সংস্কৰণ)।
বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতন্ত্ৰ বিভাগ, অসম চৰকাৰ, ১৯৯০। মুদ্ৰিত।

শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : সৌমাৰ প্ৰকাশ, ২০১১।
মুদ্ৰিত।

Phukan, Kasi Nath Tamuli . Assam Buranji. Calcutta, 1906. Print.

গগণ চন্দ্র অধিকারীর শিশু সাহিত্য : এক অধ্যয়ন

সঞ্জয় আচার্য

গবেষক, অসমীয়া বিভাগ, নর্থ লখিমপুর কলেজ (স্না.)

sanjayacharjya808@gmail.com

সংক্ষিপ্তস্মাৰ

শিশু মন কল্পনাশ্রিত। প্রাগচত্ত্বে, কল্পনাৰ মার্যাজালত আবদ্ধ থাকি শিশুসকলে ভাল পায়। সেয়ে তেওঁলোকক ওমলোৱা, খেলা ইত্যাদি কামত সততে অতিপ্রাকৃত উপাদানৰ প্রয়োভৰ বিদ্যুমান। সাধাৰণতে শিশুৰ মন-মগজুক স্পৰ্শ কৰিব পৰাকৈ বিভিন্ন বিষয়সমূহ মনোৰম আৰু বসোন্তীণ ভাষাত প্ৰকাশ কৰা সাহিত্যই হৈছে শিশু সাহিত্য। য'ত তেওঁলোকৰ মানসিক উৎকৰ্ষ সাধন, অনুসন্ধিৎসু ভাব ইত্যাদি জাগত কৰাত গুৰুত্ব দিয়া হয়। অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত শিশুক বিশেষভাৱে প্ৰাথম্য দি সাহিত্য চৰ্চা কৰা ব্যক্তিজন হৈছে গণ্ণ চন্দ্র অধিকারী। অধিকারীয়ে শিশু সাহিত্যত ব্যৱচেতনা, শিশু মনস্তত্ত্বক বিশেষভাৱে গুৰুত্ব দি সাহিত্য চৰ্চা কৰিছিল। এই শিশু মনস্তত্ত্ব অৰ্থাৎ শিশু মনোবিজ্ঞান হৈছে মনোবিজ্ঞানৰ এটা শাখা; যি প্ৰধানতঃ শিশুৰ মানসিক অৱস্থা আৰু আচাৰণৰ সম্পর্কে বিশ্লেষণ আগবঢ়ায়। অধিকারীয়ে কৰিতাৰ মাজেৰে অতি চাতুৰ্য আৰু মানোথাইৰপত শিশুৰ মানসিক অৱস্থাৰ বৰ্ণনা কৰিছে। ঠিক একেদৰে তেওঁ ব্যৱ কৰিতাৰ মাজেৰে শিশুক সমাজৰ সমস্যাবোৰৰ সৈতে সাধাৰণভাৱে পৰিচয় কৰোৱাত সিদ্ধহস্ত। তাকো হাস্যৰসৰ প্ৰয়োগোৰে। সেয়ে আলোচনা গবেষণা প্ৰবন্ধটোত গগণ চন্দ্র অধিকারীৰ শিশু সাহিত্যত প্ৰকাশিত ব্যৱ আৰু শিশু মনস্তত্ত্ব সম্পর্কে আলোচনা কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : গগণ চন্দ্র অধিকারী, শিশু সাহিত্য, ব্যৱ, শিশু মনস্তত্ত্ব।

০.০০ অরতর্গিকা :

০.০১ বিষয়ৰ পৰিচয় :

শিশু সাহিত্য হৈছে শিশুৰ বাবে শিশুৰ উপযোগীকৈ শিশুৰ মন মানসিকতাক প্ৰভাৱিত কৰিব পৰাকৈ লিখা সাহিত্য। শিশুক সমাজৰ সৎ ব্যক্তিৰূপে গঢ়ি তুলিবলৈ, তেওঁলোকৰ কৌতুহলপ্ৰণগতা, সৌন্দৰ্যপ্ৰিয়তা, কল্পনাপ্ৰণগতা, অনুসন্ধিৎসু মনক জাগ্ৰত কৰি সৎ গুণাবলী আয়ত্ত কৰাত শিশু সাহিত্যই প্ৰভৃত সহায় কৰে। এক প্ৰকাৰে ক'লে শিশু সাহিত্যই হাস্যৰসৰ মাজেৰে শিশুৰ বুদ্ধিবৃত্তিৰ বিকাশ ঘটায়। সাধাৰণতে শিশু সাহিত্য বুলি আমি বৰ্তমানে যিবোৰ সাহিত্যক অস্তৰভূক্ত কৰো সি প্ৰধানকৈ আষাঢ়শ শতিকামানতহে সুকীয়া বলপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল। অৱশ্যে ভাৰতবৰ্ষত শিশুৰ বৌদ্ধিক আৰু মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ বাবে নীতি-উপদেশমূলক আখ্যান হিতোপদেশ, পঞ্চতন্ত্ৰৰ সাধুৰ ইত্যাদি প্ৰচলনৰ ইতিহাস অতি প্ৰাচীন। (শৰ্মা পূজাৰী ৩৮) ঠিক একেদৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত প্ৰধানতঃ মৌখিক সাহিত্যৰ পৰাই শিশুৰ মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনত গুৰুত্ব দি নিচুকনি গীত গোৱা দৃষ্টান্তও বিদ্যামান। মৌখিক সাহিত্যৰ পিছত মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত শিশুক ওমলাবলৈ নানা গীত-সাহিত্য চৰ্চা হৈছিল যদিও সেইবোৰ পৰিসৰ সীমিত; কিন্তু আধুনিক যুগত অৱগোদয় আলোচনী প্ৰকাশৰ পিছৰে পৰা শিশুক ওমলাবলৈ, তেওঁলোকক সাহসী কৰি তুলিবলৈ মিছনেৰীসকলৰ লগতে অসমীয়া সাহিত্যিকসকলেও শিশুৰ উপযোগী সাহিত্য লিখিছিল। অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত শিশুক বিশেষভাৱে প্ৰাধান্য দি সাহিত্য চৰ্চা কৰা ব্যক্তিজন হৈছে গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰী। অধিকাৰীয়ে শিশুৰ উপযোগী হোৱাকৈ স্বচ্ছ চিৰকল্প আৰু সূক্ষ্ম হাস্যৰসাত্মক ক্ৰিয়াৰ সংমিশ্ৰিত কল্পেৰে সাধাৰণ বিষয় একেটাকো সাৱলীলতাৰে প্ৰকাশ কৰাৰ দক্ষতা স্পষ্ট। কৌতুকপূৰ্ণভাৱে বিষয়বস্তুৰ উপস্থাপন কৰি অধিকাৰীয়ে বুদ্ধিদীপ্ততাৰ পৰিচয় সততে দি আহিছে। শিশুৰ সুকীয়া অস্তিত্বৰ কথা অনুভূত কৰি তেওঁ শিশুৰ ৰঞ্জিৰ অনুকূলে, শিশুৰ বৌদ্ধিক তথা মানসিক উৎকৰ্ষ সাধন কৰিব পৰা সাহিত্য সৃষ্টিও সততে দেখা যায়। এই ক্ষেত্ৰত ক'ব পাৰি ‘কে-কে-হৰা’, ‘ঘটি আৰু বাটি’, ‘খৰবৰ পেৰা’ ইত্যাদি পদ্যৰ কথা। য'ত সাধাৰণ শিশুক বিজ্ঞানৰ আৱিষ্কাৰ, গ্ৰহ-তাৰাৰ সৈতে পৰিচয় কৰোৱাই দিছে। যি মূলতঃ শিশুৰ কোমল আৰু অনভিজ্ঞ মনক প্ৰভাৱিত কৰে।

০.০২ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত সাধাৰণতে শিশু সাহিত্যিকসকল স'ততে এলাগি হোৱা দৃষ্টিগোচৰ হয়। বিশেষকৈ গল্প, কবিতা, উপন্যাস লেখাসকলক সাহিত্যিক বুলি চৰ্চা কৰাৰ লগতে সাহিত্যৰ যিকোনো অনুষ্ঠানত আগস্থান দিয়াৰ পৰম্পৰা সততে দেখা যায়। কিন্তু শিশু সাহিত্যৰ অবিহনে এটা জাতি মেৰুদণ্ডহীন হৈ পৰাৰ সন্তাননা প্ৰকট। কিয়নো শিশু সাহিত্যৰ অধ্যয়নে শিশুসকলক প্ৰথম পৰ্যায়ৰ পৰা চিন্তা শক্তি আৰু সৃতি শক্তিক প্ৰভাৱিত কৰি আহে। ফলত তেওঁলোকে পৰৱৰ্তী সময়ত নিজৰ কামৰোৰ নিয়াৰিকৈ কৰাত সফল হয়। স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনক বিশেষভাৱে গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে শিশুৰ মন-মগজুক স্পৰ্শ কৰিব পৰাকৈ নানা সাহিত্য চৰ্চা কৰি আহিছে।

শিশুমনৰ সৈতে প্রাকৃতিক জগতৰ আঞ্চলিকা স্থাপন কৰি সাহিত্য বচনা কৰাৰ দৃষ্টিস্মত বিদ্যামান। তেওঁ শিশুসকলক যুগ আৰু সমাজৰ অনুকূলে গঢ়ি দি তেওঁলোকৰ মনত কঙ্গনাপূৰণ, সৌন্দৰ্যভাৱৰ জগাই মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনত বিশেষভাৱে গুৰুত্ব দিছিল। সাধাৰণতে শিশুৰ উদ্দেশ্যে লিখা সাহিত্যৰ বিষয়বস্তুৰ সঠিক মূল্যায়ণৰ বাবে গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্য অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আছে। অৱশ্যে বৰ্তমান সময়লৈকে অধিকাৰীৰ সাহিত্যৰাজিৰ বিশেষ কোনো গৱেষণা হোৱা দেখা নাযায়। সেয়ে একান্তই শিশুৰ বাবে, শিশুৰ মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ বাবে আহৰহ কাম কৰি যোৱা ব্যক্তিৰ সাহিত্যৰাজিৰ সঠিক মূল্যায়ণৰ বাবেও অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্য অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আছে।

০.০৩ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য

‘গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যঃ এক অধ্যয়ন’ এই বিষয়ে অধ্যয়ন কৰাৰ পথান উদ্দেশ্য হৈছে—

- ১) গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু কেনেধৰণৰ নিৰ্ণয় কৰা।
- ২) গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ সাহিত্যত শিশু মনস্তত্ত্ব কেনেদৰে প্ৰকাশিত হৈছে আলোচনা কৰা।
- ৩) শিশুৰ উপযোগীকৈ গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে কৰিতাত ব্যংগৰ দিশবোৰ কেনেধৰণে প্ৰকাশ কৰিছে তাক বিচাৰ কৰা।

০.০৪ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি

‘গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যঃ এটি অধ্যয়ন’- এই বিষয়ে অধ্যয়ন কৰোঁতে মূলতঃ বিষয়বস্তু বিশ্লেষণ পদ্ধতি (Content Analysis) আৰু মনোসমীক্ষণ পদ্ধতি (Psycho Analysis Method) প্ৰয়োগ কৰা হ'ব।

০.০৬ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ

প্ৰস্তাৱিত গৱেষণা প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তুৰ পৰিসৰলৈ লক্ষ্য বাখি গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যৰ নিৰ্বাচিত পদ্য কেইটামান বাছি লোৱা হৈছে। সেইকেইটা হৈছে- ‘আঁচিন’, ‘ভাইটিৰ মন’, ‘জোনাকী পুতলা’, ‘বিপদ’, ‘ভগৱান, কৰা পৰিত্রাণ’, ‘তেওঁ কোন, ক’ৰ’, ‘মোৰ নাম নাই’, ‘ডাক টিকট’ত বাপুজী’, ‘সোণটিৰ পৰীক্ষা’, ‘নিপম কি ক’ত’, ‘ক-ফলাৰ কথা’, ‘খবৰৰ পেৰা’, ‘গুৱাহাটীৰ মহ’, ‘পোনা-মাছৰ পিক্-নিক’, ‘মোৰ নাম নাই’, ‘কিমান যে কণী’।

এই পদ্যকেইটাৰ আধাৰত অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যৰ শিশু মনস্তত্ত্ব আৰু ব্যংগৰ দিশ সম্পর্কে গৱেষণা কৰা হ'ব।

১.০০ গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ চমু পৰিচয়ঃ

অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত এটা পৰিচিত নাম গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰী। ১৯৪১ চনৰ জুন মাহৰ ১ তাৰিখে ছয়গাঁৰৰ কৈমাকী সত্ৰত জন্মগ্ৰহণ কৰা অধিকাৰীয়ে পিতৃ-মাতৃ নেতৃত্বত ঘৰতে প্ৰাথমিক শিক্ষা লাভ কৰাৰ লগতে শৈশেৱতে পঢ়িবলৈ পাইছিল ছেলেদেৰ বামায়ণ আৰু ছেলেদেৰ মহা/ভাৰত দৰে বিখ্যাত বঙালী ভাষাত লিখা শিশুৰ উপযোগী গ্ৰন্থ। অতি কম বয়সতে নিচুকনি গীতৰ পৰসত মন উদ্বাটুল হৈ পৰা অধিকাৰীয়ে ১৯৪৬ চনত

ছয়গাঁও চৰকাৰী মজলীয়া স্কুলত নিম্ন প্ৰাথমিক শ্ৰেণীত নামভৰ্তি কৰি শিক্ষা জীৱন আৰম্ভ কৰে।

শৈশৱৰ পৰাই অধিকাৰীৰ সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত এটা সুকীয়া বাপ আছিল। সেইবাবে অতি কম বয়সতে সেই সময়ৰ অন্যতম কাকত সাদিনীয়া অসমীয়াত ‘মিনতি’ৰ দৰে কৰিবা লিখি পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত তেওঁ ‘দিপক’ আৰু অসম বাণীৰ দৰে কাকতত শিশুৰ উপযোগী পদ্য লিখাত মনোনিৰেশ কৰে। অৱশ্যে অধিকাৰীক শিশু সাহিত্যক হোৱাত সহায় কৰিছিল বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, তিলক হাজৰিকা, নৱকান্ত বৰুৱাৰ দৰে ব্যক্তিয়ে।

গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰী গোটেই জীৱন শিশু সাহিত্য বচনাতে মনোনিৰেশ কৰি থাকিল। অৱশ্যে শিশু সাহিত্যৰ অনুৰোধ কৰিবা (পদ্য) আছিল অধিকাৰীৰ আটাইতকৈ প্ৰিয়। সেয়ে শিশুৰ বাবে সৰহসৎখ্যক কৰিবাই আছিল অধিকাৰীৰ অন্যতম অৱদান। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ প্ৰকাশিত কেইখনমান পদ্যৰ সংকলন হৈছে টকাত একোটা হাতী(১৯৮১), ব'দালি এ, ব'দ একণ (দে ১৯৮৮), কক্ক-কক্ক-বে-কক্ক কে-কে-হৰা(১৯৯০), আখবৰ গীত(১৯৯৫), তিনিখন ঠেঁ হ'ল বুঢ়ী আইতাব(১৯৯৫), টচ মৰা মহ(২০০১), মাৰ গুলী পকা চুলি ভিজা মেৰুৰীৰ অতপালি (২০১৭) ইত্যাদিৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। এই কৰিবাবোৰত শিশু মনস্তত্ত্ব, হাস্যৰস, শিশুৰ নৈতিক শিক্ষাৰ প্ৰসংগ, শিশুৰ সোণালী শৈশৱৰ সময়াখনিক সততে প্ৰকাশিত হৈছে।

২.০০ অসমীয়া শিশু সাহিত্য চমু পৰিচয় :

শিশু অৱস্থাত মানুহে এখন নেদেখা পৃথিবীত বিচৰন কৰে। বিশেষকৈ সৰু সৰু বস্তুৰ প্ৰতি সততে আকৰ্ষণ হোৱা, নজনা-নেদেখা বস্তুৰেৰ জানিবলৈ ইচ্ছা কৰা তেওঁলোকৰ স্বভাৱজাত প্ৰবৃত্তি। ই শিশুৰ অনুসৰিঙ্গ্য মনৰ প্ৰতিফলন। পৃথিবীৰ ইতিহাসত মূলতঃ বিষয়বস্তু আৰু পদ্ধতিগতভাৱে বচনা কৰা শিশু সাহিত্যৰ সংখ্যা সৱহ।

অসমীয়া শিশু সাহিত্যক সাধাৰণতে তিনিটা ভাগত ভাগ কৰি আলোচনা কৰিব পাৰি। মৌখিক সাহিত্যৰ স্তৰ, পুৰণি অসমীয়া বৈষঞ্জনিক সাহিত্যৰ স্তৰ, আধুনিক স্তৰ। (শৰ্মা পূজাৰী ৩৮) মৌখিক সাহিত্যৰ ভিতৰত মানুহৰ মুখে মুখে চলিআহা ধাইনাম, নিচুকনি গীত, ওমলা গীত ইত্যাদিৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। এই মৌখিক সাহিত্যৰ আকোৰ শিশুমনৰ কল্পিত জগতৰ সৈতে ওতঃপোত সম্পর্ক বিদ্যমান। য'ত চৰাই-চিৰিকতিয়ে কথা পাতে, গচ-গচনি, ডাৰৰ ইত্যাদিবোৰে হালি জালি উমলি থাকে। এক কথাত মৌখিক সাহিত্য, সাধুকথাবোৰে শিশুৰ মন আৰু মেজাজৰ দিগন্তমূখী যাত্ৰা আৰম্ভ কৰে।

ইয়াৰ পিছত দ্বিতীয় স্তৰত পুৰণি অসমীয়া বৈষঞ্জনিক সাহিত্য অনুভূত আছে। য'ত শিশুমনৰ উপযোগী হোৱাকৈ বুমৰা, কাণখোৱা, ভীম চৰিত বচনা কৰা হৈছিল। কাণখোৱা পুথিত আছে -“শিশুকৃতক কাণখোৱা আহিব বুলি মাক যশোদাই ভয় খোৱাই শুবাৰলৈ চেষ্টা কৰোঁতে শিশুকপী পৰমেশ্বৰ কৃষ্ণই বিভিন্ন অৱতাৰৰ কথা সুৰাবি ক'তো কাণখোৱাক লগ পোৱাৰ কথা মনত পেলাৰ নোৱাৰি কৃত্ৰিম ভয়ত মাকক সাৱটি ধৰিছে। কৃষ্ণৰ উৎসৱত আৰু শিশুত - এই দুটা দিশ অকণমান পুথিত ফুটাই তুলিছে।”(শৰ্মা ১৫৭) ঠিক একেদৰে ভীমচৰিতত শিশুমনৰ নৈতিক

বীজক উপস্থাপন করা হচ্ছে। পুরণি অসমীয়া সাহিত্যৰ কথা ক'লৈ শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱক
কথাও আহিব। তেওঁলোক দুয়োজনাৰ সাহিত্যত শিশুমনৰ আভাস আৰু নেতৃত্বক প্ৰমুল্যক
উপস্থাপন কৰিছিল।

অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিক যুগত শিশু সাহিত্যৰ আৰম্ভণি হয় অৰুগোদয় আলোচনীত।
এই আলোচনীত প্ৰকাশিত নীতিমূলক সাধু, বাইবেলৰ কাহিনী শিশুৰ মাজত বিশেষভাৱে
চৰ্চিত। ঠিক একেদৰে আনন্দৰাম ঢেকীয়াল ফুকনৰ অসমীয়া ল'বা মিত্ৰ, লক্ষ্মীনাথ বেজৰৰুৱাৰ
সংগ্ৰহ আৰু সম্পাদনাত প্ৰকাশিত বুটী আই সাধু, ককাদেউতা আৰু নাতি ল'বা আদিতো
শিশুমনক স্পৰ্শ কৰিব পৰাকৈ সাধুকথাৰ সমাৰেশ আছে। যিহেতু সাধুকথা শিশুকেন্দ্ৰিক সেয়ে
ই শিশুসাহিত্যৰে অন্তৰ্গত। ইয়াৰ পিছত অসমীয়া শিশুমাহিত্যই ক্ৰমাশঃ বিকাশ লাভ কৰি
আহিছে আবাহন, অকনিন্ত্যাদি আলোচনীত। অৱশ্যে শিশুৰ উপযোগীকৈ অসমীয়া ভাষাত
প্ৰথম আলোচনী প্ৰকাশ হৈছিল ১৮৮৩ চনত; ল'বাৰস্তু নামেৰে। ল'বাৰস্তুৰ পাছত মইনা,
অকন, পাৰিজাত, ৰংঘৰ, মৌচাক, সঁফুৰা ইত্যাদি শিশু আলোচনী প্ৰকাশিত হয়। অসমীয়া
ভাষাত শিশু সাহিত্যিকৰ সংখ্যাও যথেষ্ট। তাৰে ভিতৰত জ্যেতিপ্ৰসাদ আগৱানালা, নৰকান্ত
বৰুৱা, নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ, জীলা গাঁগৈ, ভৱেন্দ্ৰনাথ শহীকীয়া, গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰী দৰে লেখকৰ
নাম প্ৰাণিধানযোগ্য। সাম্প্ৰতিক সময়ত আধুনিক অসমীয়া শিশু সাহিত্যই ক্ৰমশঃ বিকাশ
লাভ কৰি আহি বৰ্তমান নতুন নতুন পৰ্যায় লাভ কৰিছে।

৩.০০ গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্য :

অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত কেৱল শিশু সাহিত্যকে চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰবিন্দু হিচাপে লৈ
আগবঢ়া অন্যতম সাহিত্যিক হৈছে গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰী। অধিকাৰীৰ কৰিতাত শিশুৰ বিষয়বস্তুক
অধিক মাৰ্জিত আৰু অভিনৱ কৃপত উপস্থাপন কৰা পৰিলক্ষিত হয়। সেয়া উপস্থাপন কৰে
কৰিজনে নিজে লাভ কৰা অভিজ্ঞতাৰ আধাৰত। সেইবাবে ‘আঁচিন’ কৰিতাত ভাইটিৰ প্ৰসংগৰে
শিশুকালত টকা বজোৱাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে-

চোলো সি বজাৰ পাৰে;

ভাল বায় পেঁপা;

টকা বজাৰ হৈ ভয়

খায় বুলি চেপাহু (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩২)

শিশুৰ মনৰ সৈতে কাৰনে-আকাৰনে সাহিত্যিকজন একাত্ম হৈ পৰে। সেয়ে কৰিতাত
প্ৰয়োগ কৰা শব্দবোৰৰ মাজত সাংঘাতিক ছন্দৰ মিল আৰু লয়ৰ সাদৃশ্যতা প্ৰতিফলন ঘটাই
শিশুক মানসিকভাৱে কৰিতাৰ মাজত বান্ধি ৰখাত অধিকাৰী সিদ্ধহস্ত। টকাত একোটা হাতী
আৰু ৰদালি এ বদ্দ একণ দৰে দৰে কৰিতাপুঁথিৰ অন্তৰ্গত কৰিতাৰোৰ এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ
চৰ্চিত। সেইবাবে আনন্দ বৰমুদৈয়ে কৈছে “অধিকাৰীদেৱৰ ছন্দ, লয় আদিৰ ওপৰত সহজ
দখলৰ উমান প্ৰথমখন কিতাপৰ শিৰোনামতে পাব পাৰি : তিনিওটা শব্দতে ‘ট’ ধৰনিটোৰ
পুনৰাবৃত্তি হৈ টকাত একোটা হাতীক বিশেষ সাংগীতিক লয়যুক্ত কৰিছে আৰু শিশুমনত
শিৱোনামটো লাগি ধৰাৰ সন্তাৱনা বৃদ্ধি কৰিছে। জনপ্ৰিয় ওমলা গীত এটাৰ প্ৰথম শাৰীটো

সামান্য সলনি করি আন এখনৰ শিরোনাম দিয়া হৈছে- ব'দালি এ ব'দ একণ দে। পুৰণি গীত
শাৰীত 'একণ' শব্দটো সংহোজন অৰ্থ আৰু ব্যঙ্গনাৰ ব্যাপক অৰ্থ সাল-সলনি ঘটাইছে।" (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩৪৬) অধিকাৰীৰ এনে চেষ্টাৰ বাবে শিশুয়ে কৰিতাৰ মাজতে মচগুল
থাকি ভাল পায়।

৩.০১ গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যত শিশু মনস্তত্ত্বৰ প্ৰকাশ :

শিশু সাহিত্যত প্ৰকাশিত হয় শিশু মনৰ অভিব্যক্তি। ভাল-বেয়া, শুন্দ-আশুন্দ কোনো
হিচাপ নবখা শিশুবোৰ মন কল্পনাৰ মায়াজালত ধোকি-বাহৌ লাগে। অবাস্তৱ প্ৰশ়া, অসংলগ্ন
কথাবোৰত শিশু সততে ব্যস্ত থাকে। সেয়ে শিশু উদ্দেশ্য কৰি ৰচনা কৰা সাহিত্যবোৰত
কল্পনা, কৌতুহল, সৌন্দৰ্য, ভৌতিগ্ৰন্থতা, চিত্ৰধৰ্মীতা ইত্যাদিৰ সমাৱেশ সততে বিদ্যামান।
গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যতো শিশু মনৰ অভিব্যক্তিৰ সমাহাৰ সঘনে দেখা যায়।

শিশু মনস্তত্ত্ব অন্যতম গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ হৈছে কল্পনাপ্ৰৱণতা। শিশুৰে সকলো বস্তুতে
জীৱত্ব আৰোপ কৰি কল্পনাপ্ৰৱণ মনৰ প্ৰকাশ ঘটায়। অধিকাৰীৰ কৰিতাত শিশু মনৰ উদ্গৃষ্ট
কল্পনাপ্ৰৱণ মনৰ প্ৰতিফলন সততে পৰিষ্কৃত হৈছে। সেইবাবে 'ভাইটিৰ মন' শীৰ্ষক কৰিতাটোত
ভাইটিয়ে মনে মনে ভৱিষ্যতে কি হ'ব তাক লৈ গৱেষণা চলায় এনেদৰে—

গৱেষণা কিটো জানা,-

কিনো হোৱা ভাল ?

ছাগলী, বগলী, গৰু,

হেপো নে শিয়াল ?" (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩৮)

শিশুৰ বাবে পঢ়া-শুনা ডাঙুৰ বুজা সদৃশ। সেয়ে পঢ়াৰ সলনি খেলা-ধূলা, খোৱা-বোৱা,
দুষ্টলি কৰাত তেওঁলোকে বেছিকৈ মন দিয়ে। অধিকাৰীৰ 'চকলেটৰ দোকান' কৰিতাটোত
ক্ৰমশং বাঢ়ি আহা পঢ়া-শুনাৰ হেঁচাৰ পৰা পৰিব্ৰাণ পাবলৈ শিশুয়ে ভগবানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা
কৰিছে খুকাকে আলিৰ দাঁতিত এখন দোকান খোলক। যাতে নিজৰ ইচ্ছা অনুসৰি শিশুৰে
চকলেট খাব পাৰে। কৰিতাটোত শিশুৰ কল্পিত মনৰে বৰ্হি প্ৰকাশ ঘটিছে এনেদৰে—

তেতিয়াহে মই পুৱাই-গধুনি

বহিব পাবিমণ্গৈ তাত;

চকলেটৰ টেমাত ঘনেপতি মোৰ

সুমুৰাম দুয়ো হাত-

দেখিও খুৱাই মুখে নামাতিৰ

হকা-বধা কাৰ মাত। (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ২৯৯)

শিশুৰে সাধাৰণতে ককা-আইতা অথবা মা-ডেউতাহঁতে নকৰা কাম কৰিবলৈ মনত
হেঁপাহ পুহি ৰাখে। নিজকে আনৰ আগত জাহিৰ কৰিবলৈ আৰু আনতকৈ কিছু উৎকৃষ্ট চিন্তাৰ
গৰাকী বুলি দেখৰাবলৈ শিশু সদায় আগ্ৰহী। এয়া শিশু মনৰ কল্পনাৰ স্বৰূপ। 'জোনাকী পৃতলা'
কৰিতাটোত ভাটিয়ে জোনৰ এমুষ্ঠি মাটি পোৱাৰ পিছত কি কাৰ্য কৰিব তাক কল্পনাৰ মাধ্যমেৰে
উপস্থাপন কৰাত ব্যস্ত।

আজো ককা-আইতাই

কোনোও নজনা;-

সাজিব সি তাৰে এটি

জোনাকী পুতলা; (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩০১)

শিশু মনস্তত্ত্ব অন্যতম এটা দিশ হৈছে ভৌতিগততা। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যত ভৌতিগততাৰ প্ৰয়োগ সাধাৰণতে দেখা যায়। শিশুক পাঠ্যক্ৰমৰ শিক্ষা দিবলৈ অধিকাৰীয়ে নানা কৰিতা বচনা কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত ‘অংক’, ‘গ্ৰন্থৰ বন্ধ’, ‘বিপদ’ ইত্যাদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ‘বিপদ’ কৰিতাত শিশুৰে পুৱাই-গধুলি ফুটবল খেলা বৰাব টেঙ্গাটো কি পদ কৰ নোৱাৰ ফলত ভৌতিগততাৰ ভুগিছে। ধাতু-পদ নপঢ়াৰৰ বাবে এনে ভয়ে শিশুৰোৰ বাক্কৈকে বিকাৰগত্ত কৰিছে —

ব্যাকৰণৰ

ধাতু-পদবোৰ

নপঢ়াৰ মজা-পালি

দিবলৈ ছাবে

পাখৰি বেতেৰে

চাপিছে সমুখ,- বিপদহু (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩১১)

ঠিক একেদৰে, ‘ভগৱান, কৰা পৰিত্রাণ’ শৰ্যাক কৰিতাত শিশুৰে অধ্যয়ন কৰাৰ সময়ত বাটে-পথে স্ট্ৰাইক-হৰতাল, গাঞ্জী শত-বাৰ্ষিকী, পূজা ইত্যাদিত মছগুল হৈথকাৰ বাবে তিলামানো নপঢ়াৰ ফলত ভয়ত ভগৱানৰ ওচৰত শৰণাপন্ন হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায় এনেদৰে -

গৃহস্থক দেখিলৈ যদিবে

গৃহিণীয়ে ঘুৰায় যঁত্ব;

সেইদৰে ময়ো প্ৰভু আজি

চেলেকি কোৱাৰি চেল-বেল

কি পঢ়ো কি নপঢ়োঁ যে বুলি

ওৰে বাতি পুৰিছোঁহি তেল, (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ১১৯)

শিশু কৌতুহলপ্ৰিয়। তেওঁলোকে নজনা কথা জানিবলৈ, নেদেখা বস্তু চাবলৈ সদায় আগ্ৰহী হৈ থাকে। সেয়ে প্ৰথম অৱস্থাত শিশুৰে হাতেৰে পোৱা বস্তুৰোৰ ভাঙ্গি চুৰমাৰ কৰি কৌতুহল নিবাৰণৰ চেষ্টা কৰে। সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰটো শিশুক কৌতুহলেৰে বিভিন্ন বিষয়বস্তু উপস্থাপন কৰি শেষত কৌতুহল শেষ কৰাৰ দৃষ্টান্ত সততে বিদ্যামান। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়েও শিশুক কৌতুহল কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে ‘তেওঁ কোন, ক’ব’ শৰ্যাক কৰিতাত। কৰিয়ে দিন-ৰাতি চিন নোহোৱাকৈ পিতপিতাই ঘূৰিফুৰা অথচ সুবিধা পালেই সকলোটে ওৰ মৰা কোন হ’ব পাৰে বুলি শিশুক প্ৰশ্ন কৰি কৌতুহল জগাই তুলিছে। ঠিক একে কৰিতাত আকো কৈছে দিনত টোপনি মাৰি ৰাতি ৰাতি ঘূৰি ফুৰে, অতি সাৰধনে গৃহস্থৰ ঘৰত ৰাতি ঘূৰে কোন হ’ব তেওঁ বুলি কৌতুহল জগাই শেষত কৌতুহল শেষ কৰিছে—

সকলোরে তেওঁক জানে,

যেন তেওঁক সবে চিনে,-

একেটি নামেরে মাত্র,-

চোৰ-চোৰ-চোৰ / (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩০৪)

কথিত ভাষাৰ ছন্দ, সুবৰ প্ৰয়োগ কৰি ‘মোৰ নাম নাই’ কৰিতাত অধিকাৰীয়ে নামৰ
ৰহস্যক শিশুৰ মাজত কৌতুহলেৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে এনেদৰে—

তোৰো নাই, মোৰো নাই

ভাঙ্গি ক'লো; বুজা নাই ? (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ২৭৪)

কৌতুহলৰ ফলত শিশুৰ মন অঙ্গীৱীন জিঙ্গিসাৰ মাজত থুপ থায়। সেয়ে শিশুৰ অনুসন্ধান
মনে এনে কৌতুহল নিবাৰণৰ বাবে নিজে চেষ্টা কৰাৰ লগতে অন্যান্য ব্যক্তিৰ সৈতে প্ৰশ্ন সূধি
সমাধান বিচাৰিব যত্ন কৰে। ফলতে ভৱিষ্যতে চিন্তাশীল ব্যক্তিত্বৰে নিজকে পৰিচয় দিবলৈ
শিশুয়ে এটাপ আগুৱাই আছে।

শিশুৰ আবেগ কেতিয়াৰা ধেমালিপিয়, কেতিয়াৰা সহানুভূতিশীল ৰূপত দেখা যায়।
সমাজত কোনোধৰণৰ অপ্রীতিকৰ পৰিস্থিতি দেখিলে শিশুৰে সহানুভূতিশীল মনোভাৱ পোষণ
কৰে। এনে ঘটনা কিয় ঘটিছে ঘৰৰ অথবা সমাজৰ কাৰোৰাক সূধি তাৰ প্ৰত্যুত্ব জানিব
বিচাৰে। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ ‘ডাক টিকট’ত বাপুজী’ কৰিতাত জাতিৰ পিতা মহাআঢ়া গাঞ্জীৰ
এলাগী হোৱা দেখি শিশুটোৱে মাকক প্ৰশ্ন কৰিছে—

অ’ মাত্র তুমি দেখিছানে নাই

জাতিৰ পিতাৰ বিলৈ ?

যাৰ গুণ গাই মেল মিটিঙ্গত

সবেও ফুটায় হিলেছ (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩০৩)

দেশ স্বাধীন কৰি অকাল মৃত্যুক সাবটি লোৱা মহাআঢ়া গাঞ্জীক সম্মান যাচি ভাৰত
চৰকাৰে ডাক টিকটত স্থান দিছে যদিও মানুহে অসাৰধানতাৰ বাবে বাপুৰ সেই সম্মান আটুট
ৰাখিব পৰা নাই। সেয়ে শিশুটোৱে কৈছে—

চাৰাচোন মা, বাপুৰ ফটোটি

বাটে-পথে থাকে পৰি।

সেইটো গচকি আগবাঢ়ি যায়

গাঞ্জীবাদীৰো ভৰিছ (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩০৩)

শিশু মনস্তত্ত্বৰ আন এক দিশ হ’ল শিশুৰ চতুৰালি। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যত
চতুৰালিৰ প্ৰয়োগ সততে দেখা যায়। বিশেষকৈ ‘সোণটিৰ পৰীক্ষা’ কৰিতাটোত আইতাকে
সোণটিক ভাল দিয়াচলাই দোকানৰ পৰা আনিবলৈ আদেশ দিলে। কিন্তু সোণটিয়ে চতুৰালি
কৰি দিয়াচলাইটোৱ সকলো কাঠি বাটতে জলাই পৰীক্ষা কৰি শেষ কৰিলে। তাকে
সাহিত্যিকগৰাকীয়ে উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে—

সঁচাকৈ আইতা,

এইটো এটা

বৰ ভাল দিয়াচলাইঃ

মই মাৰোত

এডালো কাঠি

নজুলাকৈ থকা নাই / (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ১৫৭)

শিশুৰ সদায় নজনা কথা জানিবলৈ দুৰ্বাল হেঁপাহ থাকে। এক প্ৰকাৰে ক'লে তেওঁলোক
অনিসঙ্গিঃসুত্তু জ্ঞানৰ পিপাসু। শিশুৰ এই অনুসঙ্গিঃসু মন প্ৰকাশিত হৈছে ‘নিপন্ন কি ক'ত’
শীৰ্ষক কবিতাত। কবিতাটোত ভাইটিয়ে নিপন্ন কি জানিবলৈ দে'তা, মা, বাইদেউক নানা প্ৰশ্ন
কৰি শেষত ককাকৰ পৰা সঠিক উত্তৰ পাইছে। ই হ'ল ‘বেলি উঠা দেশ’ জাপান। লগতে
ককাকে জাপনৰ বিষয়ে ভূগোলত অধ্যয়ন কৰিবা বুলি কোৱাত ভাইটিয়ে কৈছে—

ভাইটিয়ে সোধে,

ককা! ভূগোল পাম ক'ত? (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ২৬৭)

৩.০২ গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যত ব্যৰ্গৰ প্ৰকাশ :

শিশুয়ে হাস্যৰসৰ মাজত ডুবি ভাল পায়। তেওঁলোকৰ বাবে জীৱন যেনেদেৰে আনন্দময়
ঠিক একেদৰে খেল-ধেমালি, স্ফূর্তিবাজৰ দৰে সময় শিশুৰ কাম্য। সেইবাবে শিশুক ওমলাৰলৈ
সততে হাস্যৰসৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়েও শিশু কবিতাবোৰত সঘনে ব্যৰ্গাত্মক
সুৰ একোটাৰ প্ৰয়োগ ঘটাই শিশুক আমেজ দিবলৈ যত্ন কৰাৰ দৃষ্টান্তও সততে বিদ্যামান। এই
ক্ষেত্ৰত ‘ক-ফলাৰ কথা’ কবিতা বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। য'ত অধিকাৰীয়ে হাস্যৰসৰ মাজেৰে
শিক্ষা প্ৰদান কৰিছে এনেদৰে-

কলম কামুৰি 'ক ই কিনো' কথা কয়হু

থৰম নিপিন্ধি 'খ'ই বুলি খোৰা হয়।

'গ'ই আক' গবমতে গেঞ্জি খুলি গাৰ

'ঘ'ক কয়,— “দে অ' ভাঙ্গি ঘামুচিবোৰ গাৰ

(মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩৫)

কবিতাটোৰ মাজেৰে শিশুক ক'ফলাৰ জ্ঞান দিয়াৰ সমানুপাতে সাধাৰণ সাধাৰণ বিষয়
কিছুমানৰ সৈতে পৰিচয় কৰোৱাই মানসিকভাৱে সচেতন কৰাত অধিকাৰীয়ে বিশেষ ভূমিকা
লৈছে। এই ক্ষেত্ৰত চাহ, বাৰ, লটাৰী, তৰা-নৰা ছিঙি, পৰীক্ষা, শণুণ-শিয়াল, চিড়িয়াখানা,
পেঁপা ইত্যাদিৰ কথা ক'ব পাৰি। এনে শব্দবোৰৰ সৈতে শিশুৰ পৰিচয় ঘটাৰ লগতে এইবোৰৰ
ব্যৱহাৰৰ উপযোগী সম্পর্কেও সচেতন হ'বলৈ যত্ন কৰে হাস্যৰসৰ মাজেৰে।

শিশুৰ মন আন্দোলিত কৰিব পৰাকৈ অধিকাৰীয়ে অতি সাবলীলতাৰে কবিতাত বিষয়বস্তু
একোটা উপস্থাপন কৰাত যত্ন লয়। সেইবাবে সাধাৰণ বিষয় কিছুমান অসাধাৰণ আৰু কলাআৰপত
প্ৰকাশ কৰাতো অধিকাৰীৰ দক্ষতা। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ ‘খ'বৰৰ পেৰা’ কবিতাটোত সংগোনৰ
মাজেৰে মহাকাশ যাত্ৰাৰ ব্যৰ্গ কৰা হৈছে এনেদৰে—

মোমায়ে সঁচাকে' বোলে

অতি অকস্মাতে
মহাকাশ পরিভূমি

আছিল উভভুটি, (মালাকাব আৰু পৰাশৰ ১০৯)

অৱশ্যে মামাৰ এই যাত্ৰা একমাত্ৰ ৰ'কেটৰ দ্বাৰা নহয় বৰঞ্চ শিশুক অধিক হাস্যৰস
দিবলৈ চাইকেলৰ সৈতে ৰ'কট সংযোগ ঘটাই এই যাত্ৰাক সুমধুৰ কৰা হৈছে—

চাইক লতে তেওঁ বোলে
ৰ'কেট লগাই
শ্বাইছাটৰ পৰা।

মাবিছিল উৰা, (মালাকাব আৰু পৰাশৰ ১১০)

সাধাৰণতে মহাকাশ যাত্ৰা হৈছে দুঃসাহসিক কাম। এনে কাৰ্যক মান্যতা আৰু মৰ্যদা
দিয়তো প্ৰত্যেকখন কাকত-আলোচনীৰে দায়িত্ব। এনে প্ৰেক্ষাপটত মামাৰ যাত্ৰাক অধিক
ব্যৰ্গ কৰা হৈছে দেশ-বিদেশৰ কাকতত বিষয়টোৱে চৰ্চা নকৰাকৈ থোৱাৰ বাবে। কিন্তু
শিশুৰ মাজত আনন্দৰ কেন্দ্ৰবিন্দু হৈ পৰা কবিতাটোৰ শেষৰফালে হাস্যৰসক শেষ কৰা
হৈছে এনেধৰণেৰে—

কিনো ক বা,— সপোনতে
মহাকাশ ঘূৰি
বিছনাৰপৰা মই

পৰিণোঁ বাগবি / (মালাকাব আৰু পৰাশৰ ১১১)

প্ৰথম পৰ্যায়ত মহাকাশ যাত্ৰা যিধৰণে কল্পনাৰ বিষয় আছিল; ঠিক একেদৰে বৰ্তমান
প্ৰেক্ষাপটত এনে যাত্ৰা কিছু সহজ হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। কিন্তু শিশুক হাস্যৰ মাজেৰে এনে
সুমধুৰ কৰা ‘খবৰৰ পেৰা’ কবিতাৰ সম্পৰ্কত আনন্দ বৰমুদৈয়ে লিখিছে ‘আধিকাৰীদেৱৰ কিছু
কবিতাক পেৰডি বা ব্যংগানুকৰণ বুলি ক'ব পাৰি। তেনে এটা কবিতা ‘খবৰৰ পেৰা’। ইয়াত
সপোনৰ ছলেৰে মহাকাশ যাত্ৰাৰ ব্যংগানুকৰণ কৰা হৈছে।’ (মালাকাব আৰু পৰাশৰ ১৩)

গগণ চন্দ্ৰ আধিকাৰীৰ টৰ্চ মৰা মহ এটা হাস্য-ব্যৰ্গ পদ্য সংকলন। সংকলনতোৰ অসৰ্গত
‘ফঁচা হাতী আৰু পাৰ্বতী’, ‘গুৱাহাটীৰ মহ’, ‘গুৱাহাটীৰ ছাবি’ ইত্যাদি কবিতাত ব্যৰ্গৰ সুৰ
স্পষ্ট। অসমৰ বৃহৎ চহৰ হৈছে গুৱাহাটী। আন জিলাৰ তুলনাত গুৱাহাটীৰ উন্নত হোৱাটো
স্বাভাৱিক। কিন্তু গুৱাহাটীত বৃহৎ বৃহৎ আটালিকা, মেডিকেল, মহাবিদ্যালয়ৰ সমাগম থাকিলেও
সাধাৰণ মহেও মানুহক হাৰাশাস্তি চলায়। আনকি বিধে বিধে মহৰ সমাগম গুৱাহাটীত আছে।
তাকে ব্যৰ্গ কৰি কবিয়ে কৈছে—

গুৱাহাটীখন হৈছে চিটি;
মহৰো সদৰ ঠাই।
জগতখনৰ সকলো জাৰুৰ

মহ ইয়াতে পায় / (মালাকাব আৰু পৰাশৰ ১৩৬)

এনে ব্যৰ্গক অধিক স্পষ্ট কৰি তুলিছে মহক লৈ মানুহৰ মাজত হোৱা আলৈ-আথনিৰ

ব্যবস্থাটোর বর্ণনারে। মহৰ জৰিয়তে মানুহৰ মাজত মেলেৰীয়া, ফাইলেৰীয়া দৰে বেমাৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰেহু অথবা হয়। কিন্তু এনে বেমাৰকো কেৰেপে নকৰি মানুহে গুৱাহাটী চহৰক অধিক গেলা-নদৰমাৰে সজাই মহক পুঁছি বাখিৰ বিচাৰে আৰু মহৰ সমাগমৰ মাজতে পাৰ্টি কৰি নিজৰ আধিপত্য জাহিৰ কৰে। ইয়াকে অধিক ব্যংগাত্মক কৃপত কৰিয়ে কৈছে—

ওপজাৰ দিনতে মহৰ নামতে

দেহাটি উছৰি থয়। (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ১৩৬)

ঠিক একেদৰে কৃত্ৰিম বানে বিধস্ত কৰি তোলা গুৱাহাটীৰ প্ৰকৃত ছবি দাঙি ধৰিছে ‘পোনা-মাছৰ পিক-নিক’ কৰিবাতাত। য'ত পোনা মাছে পিকনিক খোৱা আৰু চহৰ চোৱাৰ প্ৰসংগৰে গুৱাহাটীৰ বানপানীৰ প্ৰকৃত ছবি প্ৰকাশ কৰিছে ব্যংগাত্মক সুৰত এনেদৰে-

—চহৰ মানে হ'ল ডাঙেক চিটি'

পানীৰে গৈয়েই পাম গুৱাহাটী,

আৰু তাতে দেৱা পাবি,

বৰ-ঘৰৰ মজিয়া ম'জাইক কৰা

অট্টালিকা আৰু হাবি। (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ৩১০)

হাস্য আৰু ব্যংগ এই দুয়োটোৰ মাজৰে সাধাৰণতে সমাজৰ কিছুমান বাস্তৱ সমস্যাক মননশীলতাবে উপস্থাপন কৰি প্ৰকৃত সমস্যাক পাঠকৰ আগত তুলি ধৰা হয়। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে অতি সহজতে শিশুৰ উপযোগী হোৱাকৈ সমাজৰ বাস্তৱ সমস্যাবোৰক উপস্থাপনত গুৰুত্ব দিছে। এয়া সাহিত্যিকজনৰ অন্যতম সাৰ্থকতা।

৩.০৩ গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যত প্ৰকাশিত অন্যান্য দিশৰ আলোচনা :

অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যত শিশু সুলভ মনটোৰ নিৰ্দৰ্শন সততে বিদ্যামান। শিশুৰে কি কৰি ভাল পায়, কিছু সেতে তেওঁলোক বেছিকৈ ব্যস্ত থাকে ইত্যাদিক অনুধাৰণ কৰি সাহিত্য বচনা কৰিবলৈ শিশু আকৰ্ষিত হয়। সেয়ে গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে শিশুক আকৰ্ষিত কৰিবলৈ সঘনাই শব্দ-অৰ্থৰ চাতুৰ্য্যক ব্যৱহাৰ কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত ‘মোৰ নাম নাই’ কৰিবাত কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। কথিত ভাষাৰ ছন্দ, সুৰ প্ৰয়োগ কৰি ‘মোৰ নাম নাই’ কৰিবাত অধিকাৰীয়ে নামৰ বহস্যক শিশুৰ মাজত প্ৰকাশ কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে এনেদৰে-

তোৰো নাই, মোৰো নাই

ভাঙ্গি কলো; বুজা নাই ? (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ২৭৪)

অধিকাৰীয়ে প্ৰয়োগ কৰা সৰল ভাষা আৰু ঘৰৱালী ঠাঁচৰ শব্দবোৰে শিশুৰ মনক প্ৰভাৱিত কৰে। সেইবাবে নৱকাস্ত বৰুৱাই কৈছে “অসমীয়া শিশু সাহিত্যত গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ নিজস্ব এটুকুৰা ঠাই আছে। শিশু-মনক আকৃষ্ট কৰিব পৰা ভাষা আৰু ছন্দৰো তেওঁ এজন অধিকাৰী। ধেমালিৰ ছলেৰে জ্ঞান দিয়াৰ প্ৰচেষ্টাত তেওঁ আনন্দৰ ওপৰতেই গুৰুত্ব দিয়ে। বিশেষকৈ আমোদজনক পৰিৱেশ (Situation) এটা তৈয়াৰ কৰাত তেওঁ সিদ্ধহস্ত !” (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ২৭২) ঠিক একেদৰে শিশুক আমোদ দিবলৈ তেওঁ ‘কিমান যে কণী’ শীৰ্ষক কৰিবাত শিশুৰে পৰীক্ষাত ফেইল কৰি ৰঙা কণী পোৱাৰ প্ৰসংগ উত্থাপন কৰিছে -

পৰীক্ষাৰ বহীত পাই
পাতে পাতে কণী?
কিহে পাবে সেই কণী
বঙ্গা বঙ্গা কণী?

ছাৰ-বাইদেউৰ বঙ্গা পেনে;

জানাই কিজানি? (মালাকাৰ আৰু পৰাশৰ ২৭২)

অৱশ্যে অধিকাৰীয়ে শিশুৰ মনক প্ৰভাৱিত কৰিব পৰাকৈ বচনা কৰা কৰিবতাবোৰত
নেতৃত্বক শিক্ষাৰ প্ৰসংগয়ে সততে ঠাই পাই আহিছে। যিয়ে অধিকাৰীৰ নিকা ভাৰাদৰ্শক প্ৰতিফলন
ঘটায়।

8.00 উপসংহাৰ

‘গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্যঃ এক অধ্যয়ন’ এই বিষয়ে অধ্যয়ন কৰি কিছুমান
সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পাৰি। সেইবোৰ হ'ল -

- ১) গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে শিশু মনোৰঞ্জনৰ বাবে ঔৎসুক্যৰ মাজেৰে নানা বিষয়বস্তুবোৰ
উপস্থাপন কৰি শিশুক হৰ্ষমণ্ডিত আনন্দ প্ৰদান কৰি আহিছে।
- ২) গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে কাঙ্গলিক আৰু বাস্তৱধৰী দুয়োটা ঘটনাৰ আলম লৈ শিশু মনস্তত্ত্ব
প্ৰকাশ কৰিবলৈ যান্ত্ৰ কৰিছে।
- ৩) শিশু মনস্তত্ত্ব প্ৰকাশ কৰিবলৈ যাওঁতে গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে শিশুক ভৱিষ্যত সম্পর্কে
চিন্তা কৰিবলৈ বাটু মুকলি কৰিছে।
- ৪) গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীয়ে শিশুৰ কল্পনাপ্ৰবণ মনক প্ৰকাশ কৰিবলৈ যাওঁতে বেছিভাগ বস্তুতে
জীৱত্ব আৰোপ কৰিছে। ফলত অধিকাৰীৰ কৰিতাত শিশুৰ ফেণ্টাছী মনৰ প্ৰকাশ সততে
বিদ্যামান।
- ৫) ব্যংগ চেতনাৰ মাজেৰে আধিকাৰীয়ে শিশুৰ আগত সমাজৰ সৰু সৰু সমস্যাক দাঙি
ধৰিছে। তাকো সুমধুৰ হাস্যবস্র মাজেৰে।

প্ৰসংগ সূত্ৰ আৰু সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী

মৌলিক গ্ৰন্থ

মালাকাৰ, থানেশ্বৰ আৰু পৰাশৰ অনুভৱ (সম্পা.)। গগণ চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ শিশু সাহিত্য সমগ্ৰ।

গুৱাহাটীঃ বৎসভূমি, ২০১৮। মুদ্ৰিত।

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ

গোস্বামী, ৰঞ্জিত কুমাৰ দেৱ (সম্পা.)। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী পথওম খণ্ড। গুৱাহাটীঃ

আনন্দৰাম বৰকুৰা ভায়া-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

চলিহা, বেদ কুমাৰ (সম্পা.)। শিক্ষা মনোবিজ্ঞান। যোৰহাটঃ বিদ্যা ভৱন, ২০১৮। মুদ্ৰিত।

ডেকা হিতেশ (মুখ্য সম্পা.)। অসমীয়া শিশু সাহিত্য কোষ। প্ৰস্তাৱনা খণ্ড। কৃষককান্ত সন্দিকৈ
মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা প্ৰকাশিত, ২০২০। মুদ্ৰিত।

তামূলী, শান্তনু। অসমীয়া শিশু সাহিত্য সমীক্ষা। গুৱাহাটী : মৌচাক প্রকাশন, ২০১০। মুদ্রিত।
দন্ত, বিনীতা (সম্পা.)। কুবি শতকাব অসমীয়া সাহিত্য। গুৱাহাটী : সদৌ অসম লেখিকা
সমাৰোহ সমিতি, ২০১২। মুদ্রিত।

নেওগ, মহেশ্বৰ। অসমীনা সাহিত্যৰ কৃপৰেখা। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০১৩। মুদ্রিত।
বৰকটকী, উপেন্দ্ৰ। অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ সংক্ষিপ্ত ইতিহাস। গুৱাহাটী : ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'চ,
২০০২। মুদ্রিত।

বড়া, বৰ্ণালী। শিশু সাহিত্য আৰু অন্যান্য প্ৰবন্ধ। অসমীয়া ভাষা আৰু ছফ্টৱেৰ বিকাশ কেন্দ্ৰ,
গুৱাহাটী, : নিৰীক্ষণ প্রকাশন, ২০১৫। মুদ্রিত।

বৰগোহাত্ৰি, হোমেন (সম্পা.)। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী ঘষ্ট খণ্ড। (পৰিৱৰ্তিত সংস্কৰণ)।
গুৱাহাটী : আনন্দবাম বৰুৱা ভাষা-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা, অসম, ২০০২। মুদ্রিত।

বৰা, প্ৰতাপজ্যোতি (সম্পা.)। ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া শিশু-সাহিত্য আৰু শিশু-সাহিত্যৰ গ্ৰহণঞ্জলি।
যোৰহাট : সুৰভি পালিছিং হাউচ, ২০১১। মুদ্রিত।

শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : সৌমাৰ প্ৰকাশ, ২০০৯।
মুদ্রিত।

শইকীয়া, তৰণ আৰু অন্যান্য সম্পা।। শিশু মনোবিজ্ঞান আৰু শিশু নিদেশনা। যোৰহাট :
বিদ্যা ভৱন, ২০১৯। মুদ্রিত।

ইংৰাজী

Dowling, Marion. *Young Children Thinking*. New Delhi : SAGE Publication, 2013. Print.

Hunt, Peter (Ed.). *Understanding Children Literature*. Routledge. July 2005.
Print.

Panda, K.C. *Elements of Child Development*. Reprint .Kalyani Publication
2001. Print.

Woodworth, Robert s. *Psychology A study of mental life*. Henry Holt and
company, 1923. Print.

আলোচনী :

শৰ্মা পূজাৰী, অনুৰাধা (সম্পা.) : সাতসৰী। দাদশ বছৰ। পঞ্চম সংখ্যা। গুৱাহাটী : সাদিন-
প্ৰতিদিন গোষ্ঠী, ডিচেম্বৰ, ২০১৬। মুদ্রিত।

অসমৰ সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ উন্নৰণত আহোম স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহৰ ভূমিকা

ড° মিতালী নাথ

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, জে.ডি.এচ.জি. মহাবিদ্যালয়, বোকাখাত
জিলা : গোলাঘাট, অসম, Mail-ID: mitaliranu@gmail.com

সংক্ষিপ্ত সাৰ

১২২৮ শ্রীষ্টাব্দতে অসম ভূমিত প্ৰৱেশ ঘটা চায়াওলুং চুকাফাৰ নেতৃত্বাধীন আহোমসকলে নিৰবিচ্ছিন্ন ভাৱে প্ৰায় সুনীৰ্ধ ছৰ্ষণৰ কাল অসমত বাজত কৰিছিল। চীনদেশৰ পৰা নামি অহা মংগোলীয় প্ৰজাতিৰ এটি ঠাল আহোমসকলে অসমত প্ৰৱেশ কৰোঁতে স্বকীয় বীতি-নীতি, পৰম্পৰা, ভাষা, সাহিত্য, আচাৰ অনুষ্ঠান আদি লৈয়ে প্ৰৱেশ কৰিছিল যদিও তাৰেই খামুচি নাথাকি উদাৰ আৰু বহুল মনোভাৱেৰে অসমৰ থলুৱা বীতি-নীতি, ভাষাক আকেঁৰালি বৰ অসমৰ বৰঙেঁটি গঢ়িবলৈ আপ্নাগ ঢেঢ়া কৰিছিল। আহোম স্বৰ্গদেউ সকলৰ ভিতৰত বিশেষভাৱে জনপ্ৰিয় তথা অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনলৈ আৰবদ্য অৱদান আৰবচোৱা স্বৰ্গদেউ হ'ল- ‘ৰুদ্ৰসিংহ’ স্বৰ্গদেউ। চুকাফাই প্ৰতিষ্ঠা কৰি যোৱা অসম ৰাজ্যখনক স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহই এক নতুন ৰূপ দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। ভাৰতবৰ্যৰ উন্নৰ-পূব কোণত অৱস্থিত অসম ৰাজ্যৰ বজা হৈয়ো তেখেতে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্যৰ লগত অসমক সম্প্ৰীতিৰ এনাজৰীৰে বাঞ্ছ খুৱাবলৈ প্ৰচেষ্টা হাতত লৈছিল।

সময় তথা বৰ্ণনাৰ পৰিধিলৈ লক্ষ্য বাখি আমাৰ এই আলোচনাত ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেউ

দিনত অসমৰ সাহিত্য আৰু সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰত কি কি উপাদনে বিশেষভাৱে গুৰুত্ব পাইছিলা বা এইবোৰলৈ তেখেতৰ অৱদান সম্পর্কে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ব। বৰ্ণনাভাৱক পদ্ধতিৰে বচনা কৰা এই পত্ৰখনত প্ৰয়োজন সাপেক্ষে বিশ্লেষণাভাৱক পদ্ধতিৰ আশ্রয় লোৱা হৈছে।

সূচক শব্দ : অসম, সাহিত্য, সংস্কৃতি, উত্তৰণ, ৰুদ্ৰসিংহ।

০.০ অৱতৰণিকা :

১২২৮ খ্ৰীষ্টাব্দতে অসম ভূমিত প্ৰৱেশ ঘটা চ্যাওলুং চুকাফাৰ নেতৃত্বাধীন আহোমসকলে নিৰবিচ্ছিন্ন ভাৱে প্ৰায় সুনীৰ্ধ হৃশবছৰ কাল অসমত বাজত্ব কৰিছিল। চীনদেশৰ পৰা নামি অহা মংগোলীয় প্ৰজাতিৰ এটি ঠাল আহোমসকলে অসমত প্ৰৱেশ কৰোঁতে স্বকীয় বীতি-নীতি, পৰম্পৰা, ভাষা, সাহিত্য, আচাৰ অনুষ্ঠান আদি লৈয়ে প্ৰৱেশ কৰিছিল যদিও তাকেই খামুচি নাথাকি উদাৰ আৰু বহল মনোভাৱেৰে অসমৰ থলুৱা বীতি-নীতি, ভাষাক আকোঁৱালি বৰ অসমৰ বৰঙেটি গঢ়িবলৈ আপ্রাণ চেষ্টা কৰিছিল। উল্লেখনীয় যে আহোম স্বৰ্গদেউসকলে অসমৰ ভাষা বীতি-নীতি, পৰম্পৰা, সাহিত্য তথা সংস্কৃতিক মনে প্ৰাণে আকোঁৱালি লৈছিল আৰু এইবোৰ উন্নয়নত, প্ৰচাৰ তথা প্ৰসাৰত বিশেভভাৱে পৃষ্ঠপোষকতা আগবঢ়াইছিল।

আহোম স্বৰ্গদেউ সকলৰ ভিতৰত বিশেষভাৱে জনপ্ৰিয় তথা অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনলৈ অনবদ্য অৱদান আগবঢ়োৱা স্বৰ্গদেউ হ'ল- ‘ৰুদ্ৰসিংহ’ স্বৰ্গদেউ। চুকাফাই প্ৰতিষ্ঠা কৰি যোৱা অসম বাজখনক স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহই এক নতুন কৃপ দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ-পূব কোণত অৱস্থিত অসম বাজ্যৰ বজা হৈয়ো তেখেতে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ লগত অসমক সম্প্ৰতিৰ এনাজৰীৰে বান্ধ খুৰাবলৈ প্ৰচেষ্টা হাতত লৈছিল। তেখেতৰ আপ্রাণ চেষ্টাতে অসমৰ পৰ্বত-ভৌয়ামৰ মাজত এটি সু-সম্পৰ্ক গঢ় লৈ উঠিছিল, যাৰ বাবে উত্তৰ-পূব এতিয়াও সাতভনীৰ বাজ্য হিচাপে পৰিচিত।

আমাৰ এই আলোচনাত ৰুদ্ৰসিংহই কিদৰে আহোম সংস্কৃতিক বৈচিত্ৰ্যৰে পৰিপূৰ্ণ কৰা লগতে অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতিলৈ কি কি ক্ষেত্ৰত অৱদান আগবঢ়াই গৈছে তাকে বিস্তৃত কৃপত অৱতাৰণা কৰা হ'ব।

০.১ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ আৰু উদ্দেশ্য : সময় তথা বৰ্ণনাৰ পৰিধিলৈ লক্ষ্য বাখি আমাৰ এই আলোচনাত ৰুদ্ৰসিংহস্বৰ্গদেউ দিনত অসমৰ সাহিত্য আৰু সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰত কি কি উপাদনে বিশেষভাৱে গুৰুত্ব পাইছিল বা এইবোৰলৈ তেখেতৰ অৱদান সম্পর্কে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ব। ৰুদ্ৰসিংহৰ বাজনৈতিক জীৱন, তেখেতৰ ব্যক্তিগত জীৱনযোগ্যা আদিৰ বিষয়ে ইয়াত আলোচনা কৰা হোৱা নাই।

অনাগত দিনত উঠি অহা প্ৰজন্মই যাতে আহোমসকলৰ শ্ৰেষ্ঠতম স্বৰ্গদেউজনৰ বিষয়ে জানিব পাৰে, সাহিত্য তথা সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰলৈ তেখেতৰ অৱদানৰ বিষয়ে জানিব পাৰে, তেখেতৰ কলাসূলভ মনটোক যাতে অনুধাৰণ কৰিব পাৰে সেইবাবে উত্ত বিষয়টোক গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

০.২ অধ্যয়নৰ উৎস :

প্রাথমিক প্রস্তুতি কৰোঁতে মূল উৎস হিচাপে বুৰঞ্জী পুথি আৰু গৌণ উৎস হিচাপে তাৰ্যান্য সহায়ক প্ৰতিপঞ্জীৰ আশ্রয় লোৱা হৈছে। ইয়াৰ বাবে বিভিন্ন মহাবিদ্যালয়ৰ পুথিভৰ্বল, ব্যক্তিগত পুথিভৰ্বলৰ কাষ চপা হৈছে।

০.৩ পদ্ধতি :

বৰ্ণনাভৰক পদ্ধতিৰে বচনা কৰা এই প্রাথমিক প্ৰয়োজন সাপেক্ষে বিশেষণাভৰক পদ্ধতিৰ আশ্রয় লোৱা হৈছে। উল্লেখনীয় যে প্রাথমিকত পাদটীকা তথা প্ৰসংগপুথিসমূহ উল্লেখ কৰোঁতে নংগেন শইকীয়াৰ ‘গৱেষণা পদ্ধতি পৰিচয়’ প্ৰস্তুত সহায় লোৱা হৈছে।

০.৪ পূৰ্বৰূপ অধ্যয়নৰ সীমাঙ্কা :

বৰ্তমানলৈ অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতিলৈ আহোমসকলৰ অৱদান সম্পর্কে বিস্তৃত আলোচনা পোৱা কেইখন উল্লেখনীয় প্ৰস্তুত পোৱা যায়। সেইবোৰ ভিতৰত নাম ল'ব লাগিব-লীলা গঁগোৰ অসমৰ সংস্কৃতি (১৯৮৬), টাই সংস্কৃতিৰ কৃপবেৰ্খা (১৯৯৪), বিৰিষিং কুমাৰ বৰুৱাৰ অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি (১৯৯৪), হৰিনাথ শৰ্মা দলৈৰ বাবেবৰণীয়া অসম (১৯৯৪) আদি।

আকো কেইজনমান গৱেষকে আহোমসকলৰ বাজত্ব কালত বচিত সাহিত্য সম্পর্কেও গৱেষণা সম্পন্ন কৰিছে। কিন্তু, ৰুদ্ৰিসংহ স্বৰ্গদেউৰে অসমীয়া সমাজ তথা সংস্কৃতিৰ উভ্বৰণত কিদৰে ভূমিকা প্ৰহণ কৰিছিল সেই সম্পর্কে কোনো আলোচনা পোৱা নাই। সেয়েহে আমাৰ এই আলোচনাত আহোমসকলৰ শ্ৰেষ্ঠতম বজাজনে অসমৰ সমাজ তথা সাংস্কৃতিক জীৱনলৈ আগবঢ়োৱা অৱদানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

১.০০ মূল বিষয় :

.... that whole which includes complex knowledge, belief art,
morals law, coustom any other capabilities and habits
acquired by man as a member of society.(Telor 1)

অৰ্থাৎ সমাজৰ অংগীভূত সদস্যৰূপে মানুহে কৰা বীতি-নীতি, আচাৰ, ব্যৱহাৰ, বিশ্বাস, অনুবিশ্বাস, উৎসৱ-পৰ্বন আদিৰ সামগ্ৰিক ৰূপকেই সংস্কৃতি বুলি কোৱা হয়। সংস্কৃতি শব্দৰ প্ৰতি শব্দ কপে ইংৰাজীত Culture শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। (অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ আভাস ১২)। সমাজ পাতি বসন্বাস কৰা সকলো জাতিৰে নিজস্ব সংস্কৃতি আছে। অসমীয়া সংস্কৃতিও ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। উল্লেখনীয় যে অসমীয়া সংস্কৃতি সংমিশ্ৰিত তথা সমঘাৰ সংস্কৃতি। কাৰণ অতীজৰে পৰা বিভিন্ন সময়ত অসমভূমিলৈ বহুতো লোকৰ অৰ্থাৎ বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ লোকৰ আগমন ঘটিছিল। আগমনৰ সময়ত তেওঁলোক নিজস্ব পৰম্পৰাৰ লৈয়ে প্ৰৱেশ কৰিছিল যদিও সেইবোৰকে খামুচি ধৰি নাথাকি আদান-প্ৰদানৰ মনোভাৱেৰে অসমত বাস কৰি অসমৰ বীতি-নীতি পৰম্পৰাক আকোৱালি এইবোৰৰ উন্নয়নত আজীৱন বিশেষভাৱে অৱিহাপ্য যোগাই আহিছে। অসমত প্ৰৱেশ ঘটা আহোম শাসকীয় দলটোৰ স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰিসংহই আজীৱন অসমৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ উন্নয়নত পৃষ্ঠপোষকতা আগবঢ়াই আহিছে। তলত স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰিসংহই অসমৰ সাহিত্য তথা সংস্কৃতিক জীৱনলৈ আগবঢ়োৱা অৱদানৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল—

ক) ধর্ম ৪- সংস্কৃতির এক মূল উপাদান হ'ল ধর্ম। আহোমসকলে অসমত প্রবেশ করোতে চীন দেশৰ পৰা নিজস্ব ধর্ম লগত লৈ আছিল। তেওঁলোক আদিতে তাত্ত্বিকী আছিল আৰু তেওঁলোকৰ কুলদেৱতা আছিল চোমদেউ। কিন্তু লাহে লাহে আহোমসকলৰ ধৰ্মনীতিত স্থানীয় ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ পৰিল ফলত পুৰুষানুক্ৰমে আহি আহি ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউৰ দিনত বজা সম্পূৰ্ণৰাপে হিন্দুধৰ্মৰ অস্তৰ্গত হৈ পৰিল। উল্লেখনীয় যে স্বৰ্গদেউ গদাধৰ সিংহ বৰ্কণশীল আছিল সেয়ে তেওঁতে হিন্দুধৰ্মৰ প্ৰতি বিৰূপ ভাৱ পোষণ কৰিছিল কিন্তু তাৰ বিপৰীতে ৰুদ্রসিংহ হিন্দুধৰ্মৰ প্ৰতি উদৱ আছিল। তেওঁ হিন্দু ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা বাবে আহোমৰ দেওধাই, বাইলুং আদিয়ে মনেৰে ভাল পোৱা নাছিল কিন্তু বজাই এইবোৰ ধৰি নাথাকি সকলোকে সমান ভাৱেৰে সমান প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। তেওঁৰ দিনত শৈৰ, শাক্ত আৰু বৈষ্ণৱ সকলো ধৰ্মালঘী লোকে সমান আদৰ আৰু সমান মৰম পাইছিল। ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউ একান্ত শিৰভৰ্ত আছিল। শৈৰ ধৰ্মৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হোৱা বাবে তেওঁতে জয় দল, বঙ্গনাথ দল, ফাকুৱা দল, নিৰ্মাণ কৰিছিল। ইয়াৰ উপৰি তেওঁ শিৱ পুৰুণনামৰ গ্ৰন্থ বচনা কৰিছিল। ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউৰে তেওঁৰ পিতৃ গদাধৰ সিংহই নিৰ্বাসন দিয়া সত্ৰাধিকাৰ সকলক আদিবি আনি মাজুলিত সত্ৰ স্থাপন কৰি তেওঁলোকক সমান প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। উল্লেখনীয় যে মাজুলীত, আউনিআটি, দক্ষিণপাটি কুৰুৱাবাহী আৰু গড়মূৰ সত্ৰ আদি ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰি দিয়া বুলি বুৰঞ্জীয়ে কয়।

খ) সংগীত ৪- স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহ স্বত্বাবতে এজন সংগীত প্ৰেমী আছিল। তেওঁ অসমৰ থলুৱা গীতক বিশেষ ভাৱে প্ৰাধান্য দিছিল আৰু সেইবাবে থলুৱা সংগীতৰ উন্নয়নৰ বাবে গায়ন-বায়ন খেল পাতি দায়িত্ববোৰ ভগাই দিছিল। অসমৰ সংস্কৃতিৰ মূল প্ৰাণকেন্দ্ৰ স্বৰাপে সত্ৰ সমূহৰ প্ৰধান পৃষ্ঠাপোষক আছিল স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহ। এইবোৰৰ উন্নয়নৰ বাবে ৰুদ্রসিংহই প্ৰচুৰ দান বৰঙণি আগবঢ়াইছিল। ৰুদ্রসিংহৰ দিনতে বাজসভাত বজালী সংগীত পৰিবেশন কৰা হৈছিল এনেদৰে তেওঁতে থলুৱা সংগীতৰ উপৰি বিদেশী সংগীতকো আদিৰ লৈ বহুল মানসিকতাৰ পৰিচয় দিছিল। ইয়াৰ উপৰি দেওধাই অসম বুৰঞ্জী মতে- তেওঁৰ দিনতে মাদিয়েক অসমীয়া লোকক সংগীত শিকিবৰ বাবে ভেটি দেশলৈ পঠিয়াইছিল। (দেওধাই অসম বুৰঞ্জী ১০০)

গ) নৃত্য ৪- স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহ সংগীতৰ দৰে নৃত্যপ্ৰেমীও আছিল। স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহৰ দিনতে সত্ৰীয়া নৃত্য সত্ৰ চাৰিবেৰৰ বাক্ষোনৰ পৰা ওলাই বাজ্যৰ চাৰিওফালে প্ৰসাৰতা লাভ কৰিছিল। সেই সময়ত বজাঘৰীয়া নৃত্য বুলি এক শ্ৰেণীৰ নৃত্যও প্ৰচলন আছিল।

আহোম সকলৰ দিনত বাজসভাত নৃত্যও অধিক ভাৱে প্ৰধান্য দিয়া হৈছিল। বাজসভাত নৃত্যৰ অংশ লোৱা নাচনী বোৱৰ দ্বাৰাই আহোম বজা তথা বিষয়বৰীয়া সকলে চোৰাংচোৱাৰো কাম কৰোৱাইছিল। সেই সময়ৰ নাচনীৰ প্ৰকোপ ইমানেই বাঢ়ি গৈছিল যে ৰুদ্রসিংহৰ মৃত্যুখী পিতৃ গদাধৰ সিংহই- বাজসভাত জোঞ্চ টোল বজাই নাচনী নন্দুৱাবি বুলিও উপদেশ দিছিল। (তুংখুঙ্গীয়া বুৰঞ্জী ৩৬)

উল্লেখনীয় যে সেই সময়ত শিৱমন্দিৰত নৰ্তকী থকাৰো আভাস পোৱা যায়। আকৌ সপ্তদশ শতিকাৰ শেষ আৰু অষ্টাদশ শতিকাৰ আৰম্ভণি কালছোৱাতে বিহু নৃত্যৰ লগতে সত্ৰৰ নৃত্যগীত আদিয়েও সমানে গুৰুত্ব লাভ কৰা দেখা যায়। ৰুদ্রসিংহ আৰু শিৱসিংহৰ দিনতে

সত্রীয়াৰে পৰা লোকনৃত্যলৈকে ৰজাঘবীয়া পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল

ঘ) খাদ্য সম্ভার ৪- আহোমসকল স্বত্ত্বারতে ভোজন বিলাসী আছিল। তেওঁলোকে প্রধান খাদ্য হিচাপে ধানৰ পৰা উৎপাদিত ভাতেই গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু এয়া পূৰ্ববানুক্ৰমে ৰাষ্ট্ৰসংহ্ৰ দিনলৈ চলি আহিছিল। গদাধৰ সংহ্ৰ দিনত প্ৰায়বোৰে মানুহ বৈষম্যৰ ধৰ্মত দিক্ষিত হোৱাৰ পিছত তেওঁলোকৰ সাতোমপুৰুষীয়া খাদ্যৰ তালিকা পৰিবৰ্তন হৈ নিৰামিয়ভোজী হৈ পৰিছিল। ইয়াকে দেখি গদাধৰ সিংহই আহোমসকলৰ বল-জোৰ কমিব বুলি ভয় খাইছিল। সেয়ে নিজৰ শক্তি অক্ষুম্ব বাখিবলৈ তথা শক্ৰক প্ৰতিহত কৰিবলৈ জোৰ অনাৰ বাবে প্ৰজাক মাছ-মাংস খাবলৈ দিছিল।

ঙ) সাজ-পাৰ ৪- বুৰঞ্জী পুথিসমূহৰ পৰা আহোম ৰজাসকলে ব্যৱহাৰ কৰা সাজ-পাৰৰ এক সম্যক ধাৰণা জন্মে। উল্লেখনীয় যে স্বৰ্গদেউ চুকাফাৰ দিনত এওঁলোকে পৰিধান কৰা বস্ত্ৰ, বচোৱাল টঙ্গালী, মূৰত পথৰোৰ অঠাচ দুই মূৰেৰে বৰ্ষা আচুৰ ফুল দিয়া কপাহী গামোচা য'ত মূৰত মেৰাই বৰ্ষা নিয়মসহ আছিল। (অসম বুৰঞ্জী ১৯৭) পিছৰ সময়ত এই সাজ-পাৰৰ আমুল পৰিৱৰ্তন ঘটে। আহোম স্বৰ্গদেউসকলৰ সিংহাখনত বহাৰ সময়ত, ভ্ৰমণলৈ যোৱাৰ সময়ত সাজ-পোছাক নিৰ্দিষ্ট আছিল আৰু সেইবোৰ তিনিজনা ডাঙৰীয়া, ফুকন, বাজখোৰা গোটৰ আজ্ঞাতহে চাব, চুব তথা পিন্ধিৰ পাৰিছিল। ৰজাৰ সাজৰ ভিতৰত মিহি পাট বা মেজাংকৰী, চুৰিয়া, শুণাৰে বনকৰা জামা, চলেণ্ড আদি প্ৰধান। অৱশ্যে স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনৰ পৰা ৰজাৰ উচ্চবিষয়সকলৰ, প্ৰজাৰ সাজ-পাৰৰ আমুল পৰিৱৰ্তন ঘটে। বিশেষকৈ এনে সাজত মোগলৰ প্ৰভাৱ বাৰঁকৈয়ে পৰিলক্ষিত হয়। সেইবাবে স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনৰ পৰা ৰজা তথা উচ্চবিষয়সকলে মোগলৰ আহিৰে পাগ, জামা, পইজাৰ আদি ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লয় আৰু সঁচিপতীয়া পুথিত থকা স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহ আৰু শিৰসিংহৰ মূৰৰ মুকুটৰ ছবি মোগল বাদচাহসকলৰ লগত সাদৃশ্য থকা। (ইতিহাসে সোঁৰৰা ছশ্টা বছৰ ৫৮৯) উল্লেখনীয় যে আহোমসকলৰ ৰাজত্বকালত স্বৰ্গদেউৰ বিপৰীতে ডা-ডাঙৰীয়া তথা সাধাৰণ প্ৰজাৰ সাজ-পোছাক ব্যতিক্ৰমী আছিল। ডা-ডাঙৰীয়াসকলৰ ভিতৰত ফুকনসকলে পাট, মেজাংকৰী চুৰিয়া, শুণাৰ চোলা, উকা পাণুৰি পিন্ধিৰ বৰফুকন সকলে সোনৰ আৰু চিৰিমৰা পাণুৰি, গাত বুটি ফুলৰ চুটি হাত চোলা, বচোৱাল টঙ্গালি পিন্ধিৰ বিপৰীতে সাধাৰণ প্ৰজাই টঙ্গালি, পাণুৰি, কপাহী চুৰিয়া পিন্ধিৰ ছিল। তেওঁলোকে আঁঢ়লৈ নমাই চুৰিয়া নিপিন্ধিৰ ছিল। (ছেচৈন ৪০৯)

পুরুষসকলৰ দৰে আহোম যুগত মহিলাসকলৰ সাজ-পোষ্টক নিৰ্দিষ্ট আছিল। বাণীসকলে
পাট গোমচেঙ বা এক বঙের চাটিনৰ ওপৰত সোণৰ গুণাৰে লতা ফুল বার্চি কাৰ্চি পৰ বনকৰা
মেখেলা, ফুল লতা দি বোৱা পাটৰ বিহা পিঞ্চিছিল। সন্তুষ্ট তিৰোতাসকলে কিংখাপ, গোমচেং
পাট মুগা আদি কাপোৰত গুণাৰে বনকৰা মেখেলা, বিহা, চেলেং পিঞ্চিছিল। আকো সাধাৰণ
তিৰোতাসকলে বিহা, মেখেলা, চেলেং পিঞ্চিছিল। উল্লেখনীয় যে বিহা পিঙ্ঘা প্ৰথাটো আহোম
যুগৰ পৰাহে প্ৰচলন হৈছে আৰু সৰ্বগৰ্দেউ কৰ্দমসিংহৰ দিনৰ পৰা বিহা বোৱা আৰু পৰিধান কৰা
বিয়ৱৰ বহুল উন্নতি হোৱাৰ লগতে এই সাজ তিৰোতাসকলৰ মাজত জনপ্ৰিয় হৈ পৰিছিল।
সেইভাবে ‘অসম বৰঞ্জী’ত মহাবাজ কৰ্দমসিংহৰ সময়ত তিৰোতাসকলে মেখেলা বিহা পিঙ্ঘা
নিয়ম হ'ল (অসম বৰঞ্জী ৬৫, ৮, ৯) বুলি উল্লেখ আছে।

চ) স্থাপত্য আৰু ভাস্কুল-স্থাপত্য আৰু ভাস্কুল সংস্কৃতি অন্যতম এটি দিশ। স্বৰ্গদেউ বৰদ্বিসিংহই অসমৰ স্থাপত্য তথা ভাস্কুলে অনবদ্য অৱদান আগবঢ়াই গৈছে। সেইবাবে কোৱা হয় বৰদ্বিসিংহৰ বাজত্ব কাল আহোম বাজাৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্কুল বাবে বিখ্যাত। এইজনা বজাৰ দিনত বাজপ্রসাদ, দ'ল-দেৱালয় নিৰ্মাণৰ উপৰিও তিনিখনকৈ শিলৰ দলঙ নিৰ্মাণ হৈছিল। এইজনা বজাৰই ভাটী দেশৰ পৰা কাৰিকৰ আনি কাৰেঞ্চৰ, বৎসৰ আদি নিৰ্মাণ কৰিছিল। তলাতলঘৰৰ পূবৰ অংশটো এইজনা বজাৰ দিনতে নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল বুলি জনা যায়।

আকো জল পৰিবহনত সহায়ক হ'বৰ বাবে এইজনা স্বৰ্গদেউৰে নৈ খন্দাৰো উদাহৰণ পোৱা যায়। সোনাই আৰু ৰপহী এই দুখন নৈ খান্দি তেখেতে আহোম যুগত জন পৰিবহনৰ যথেষ্ট উন্নতি সাধন কৰিছিল।

এইজনা বজাৰ দিনত যিদৰে স্থাপত্যবিদ্যাই বিশেষ ভাৱে গুৰুত্ব পাইছিল। ঠিক সেইদৰে ভাস্কুল বিদ্যায়ো সমানে গুৰুত্ব পোৱাটো মন কৰিবলগীয়া কথা। এইজনা স্বৰ্গদেউ ঘৰ-দুৱাৰ, মঠ-মন্দিৰ আদি চকুত লগা কৰি তুলিবৰ বাবে যথেষ্ট চেষ্টা কৰিছিল।

ছ) খেল-ধেমালি :- খেল-ধেমালি এক আনন্দ, শাৰীৰিক আৰু মানসিক সক্ষতাৰ ই হ'ল চূড়ান্ত প্ৰকাশ। আহোমসকলৰ দিনতে খেলে বিশেষ ভাৱে গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল। আহোম স্বৰ্গদেউসকলে বটা-বাহৰ দি মানুহক খেলৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰাৰ উপৰিও বিভিন্ন খেলৰ খেলুৱেসকলৰ বাবে প্ৰশংসক, ডাঙৰ খেলপথাৰ আদিৰ ব্যৱহাৰ কৰি দিছিল। স্বৰ্গদেউ বৰদ্বিসিংহ বিভিন্ন ঠাইত পুখুৰী খান্দি মানুহক পানী যোগান ধৰাৰ উপৰিও জনসাধাৰণক জলক্ৰিয়াৰ প্ৰতিও আকৃষ্ট কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। বৰদ্বিসিংহ স্বৰ্গদেউৰে খেল উপভোগ কৰিবলৈ বংঘৰ সদৃশ মধ্যে নিৰ্মাণ কৰি জনসাধাৰণক খেলৰ প্ৰতি ধাউতি অনাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। বৰদ্বিসিংহ স্বৰ্গদেউৰ দিনত বিশেষভাৱে জনপ্ৰিয় খেল সমূহ— ম'হুঁজ়, কুকুৰা যুঁজ়, কণীযুঁজ়, নাওখেল, কড়ীযুঁজ়, শেলমেলা আদি।

আহোমযুগত কোনো বজাৰ অভিযোগ পাতিলে বা বজাৰত পুত্ৰ জন্ম হ'লে প্ৰায় এসপ্ৰাহ ধৰি খেলৰ আয়োজন কৰা হৈছিল বুলি বুৰঞ্জীয়ে কয়।

জ) শিল্প :- আহোমসকল শিল্পবিদ্যাত যথেষ্ট পার্গত আছিল। বৰদ্বিসিংহৰ বাজত্বকালছোৱাত প্ৰজাগন কৃষিশিল্পৰ উপৰিও বিভিন্ন কাৰিকৰী শিল্পতো মনোযোগ দিছিল। বিশেষকৈ বৰদ্বিসিংহৰ দিনতে সমগ্ৰ বাজ্যতে যাতায়াতৰ সুবিধাৰ বাবে বাট-পদ্মলি নিৰ্মাণ কৰা হয় লগতে বাজপথো নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। নামদাঙৰ শিলৰ সাকো বৰদ্বিসিংহৰ শিলৰ নিপুণতাৰ অন্যতম স্বাক্ষৰ। জয়সাগৰ পুখুৰী, গৌৰীসাগৰ নিৰ্মাণ কাৰ্যই আহোম যুগৰ সুনিপুন শিলকলাবে পৰিচয় দাঙি ধৰে।

ঝ) সাহিত্য :- স্বৰ্গদেউ বৰদ্বিসিংহ এজন সাহিত্যনূৰাগী হোৱাৰ উপৰিও নিজেও সাহিত্য চৰ্চা কৰিছিল। তেখেতৰ দিনতে অসমীয়া সাহিত্যই বিশেষভাৱে প্ৰসাৰতা লাভ কৰিছিল। পূৰ্বৰে পৰা চলি আহা টাই ভাষাৰ ঠাইত স্থানীয় অসমীয়া ভাষাই বাজভাষা হিচাপে স্থান লাভ কৰাৰ লগে লগে অসমীয়া ভাষাতো বুৰঞ্জী আদি বচিত হ'বলৈ ধৰিলৈ। উক্লেখনীয় যে বৰদ্বিসিংহৰ দিনত পূৰ্বৰে পৰা চলি আহা বিষয়বস্তু, ৰীতি-নীতি আদিৰ পৰিৱৰ্তন হয় আৰু লগে লগে সাহিত্যৰ ন-ন দিশ মুকলি হয়। সাহিত্যনূৰাগী হোৱা উপৰিও বিশেষভাৱে সাহিত্য চৰ্চাত মনোনিৰেশ কৰা বৰদ্বিসিংহই নিজে শান্তধৰ্মী গীত বচনা কৰাৰ উপৰি শিৰপুৰাগ নামৰ এখন মূল্যবান গ্ৰন্থ বচনা কৰি হৈ গৈছে।

শিরৰ উপাসক ৰুদ্রসিংহই শিরক আৰধনা কৰিবৰ বাবে শির নাম বন্দনা কৰি সংস্কৃতৰ শিরপুৰাণখনক অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰে। আৱশ্যে তেওঁ সংস্কৃতৰ শিরপুৰাণখনক সম্পূৰ্ণ অনুবাদ নকৰি আঠটা শ্লোকৰ আধাৰত আঠটা অধ্যায়ত শির-ৰুদ্ৰৰ পৌৰাণিক ৰূপটো দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। শির পুৰাণ ৰুদ্রসিংহই নিজে দিয়া নামহৈ। (স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহ কৃত শিরপুৰাণ ২৭৪)

ৰুদ্রসিংহ কৃত শিরপুৰাণখন সম্পাদনা কৰে নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মাই আৰু এইখন প্ৰকাশ কৰি উলিয়াই ১৯৮৬ চনত। মূলত আঠটা অধ্যায়ত বিভক্ত এই গ্ৰন্থখনৰ প্ৰথম অধ্যায়ত আছে ৰুদ্ৰৰ জন্ম কাহিনী দিতীয়তে আছে শিৰভক্তিৰ মহাঅ্য, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ অধ্যায়ত বিষুৱে দ্বাৰা শিরৰ আৰধনা শৈৰধৰ্ম মাহাঅ্য প্ৰকাশ পাইছে। পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ অধ্যায়ত শিৰলোকৰ বৰ্ণনা, বিষুৱলোকৰ বৰ্ণনা আৰু শিৱালয়বোৰ বিভিন্ন স্থান, উমা-গংগা জন্ম বৃত্তান্তও পোৱা যায়। সপ্তম অধ্যায়ত শিৱপূজাৰ ফল আদিৰ বৰ্ণনাৰ লগতে অষ্টম অধ্যায়ত শিরৰ আঠটা মূৰ্তিৰ বৰ্ণনা, শিরৰ নাম স্মৰণ ইয়াৰ শুভকামনাৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়।

এৰও গীত ৪- ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউ এজন প্ৰতিভাবন কৰি আছিল। তেওঁৰ বচিত পাঁচোটি গীত তেখেতৰ কাব্য প্ৰতিভাৰ পৰিচয় দিয়ে। তেখেতে গীত কেইটিৰ মাজেৰে শাক্তদৈৰীৰ মহাঅ্য প্ৰকাশৰ লগে লগে শাক্তদৈৰীক আৰধনা কৰিছে। আনহাতে এটি গীতৰ মাজেৰে কৃষণ ৰূপৰ বৰ্ণনাও দাঙি ধৰিছে। ভক্তিবসে বিশেষ ভাৱে প্ৰাধন্য লাভ কৰা এইগীত কেইটিৰ ভাষা সহজ-সৰল আৰু প্ৰাঞ্জল। সাংগীতিক মাধুৰ্যৰে পৰিপূৰ্ণ এই গীতকেইটা অতিকে শৃতিমধুৰ আৰু গাবলৈ সহজ। উল্লেখনীয় যে ৰুদ্রসিংহ নিজে গীত কেইটাৰ বাগ আৰু তাল নিৰ্দিষ্ট কৰি দিছে। মানধণ, গান্ধাৰ, কেট, বিহুৰাৰ বাগত বন্ধা গীত কেইটা গীতি সাহিত্য উল্লেখনীয় সংযোজন লগতে কৰিব কাব্য প্ৰতিভাৰ সুন্দৰ নিৰ্দৰ্শন।

শাক্ত ধৰ্মৰ প্ৰতি আসক্তি থকা ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেৱে দেৱী বন্দনাৰে বচনা কৰা গীত অসমীয়া শাক্ত সাহিত্যৰ বাটকটীয়া হৈ ৰ'ল। লীলা গঁগৈয়ে উল্লেখ কৰা অনুসৰি— “স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহই পোনপটীয়াকৈ শাক্তমন্ত্ৰ প্ৰহণ কৰক বা নকৰক তেওঁৰেই প্ৰকৃততে সাহিত্যিক শাক্ত আদৰ্শৰ বাটকটীয়া স্বৰপে, দশভূজা দুৰ্গাৰ আগমণি উপলক্ষ্য কৰি বচিত এটি গীত পোৱা গৈছে। সেই গীতটি হ'ল— আহিলেৰে গৌৰী প্ৰসন্ন মন .....” (টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপবেৰখা ১০৬)

২.০০ সিদ্ধান্ত :

আমাৰ এই আলোচনাৰ পৰা কেইটামান সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পাৰি সেয়া হ'ল—

- ১) ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউ আহোম সকলৰ শ্ৰেষ্ঠ স্বৰ্গদেউসকলৰ ভিতৰত অন্যতম আছিল। যিজনে অসমৰ সাহিত্য তথা সংস্কৃতিক জীৱনক এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছিল।
- ২) অসমৰ সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি ক্ষেত্ৰখনৰ বিভিন্ন দিশৰ উল্লয়নৰ বাবে তেখেতে বিশেভনাৰে পৃষ্ঠপোষকতা আগবঢ়াইছিল।
- ৩) ৰুদ্রসিংহক এজন উদাৰ বহুল মনৰ মানৰ দৰদী ব্যক্তি কৰে পাওঁ। যিদৰে সকলো ধৰ্মৰ সকলো লোকে সমান তথা সম্মানৰ চকুৰে চাইছিল।
- ৪) সামৰিক ক্ষেত্ৰত বিচক্ষণ হোৱাৰ উপৰিও ৰুদ্রসিংহ স্বৰ্গদেউক এজন সংগীত প্ৰেমী, সাহিত্যনুৰাগী তথা সাহিত্য চৰ্চা প্ৰতি প্ৰৱল ধাৰ্তি থকা ব্যক্তিৰ ৰূপত পাওঁ।

৫) ৰুদ্রসিংহ স্বর্গদেউৰ দিনতে অসমৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্তৰ্য শিল্পই বিশেষভাৱে প্ৰসাৰতা লাভ কৰিছিল।

৩.০০ সামৰণি ৪

৬০০ বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বকালছোৱাত অসমীয়া সাহিত্য তথা সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰখনলৈ অনবদ্য অৱদান আগবঢ়েৱো তথা সাংস্কৃতিক বিভিন্ন উপাদান উন্নয়নত বিশেষভাৱে পৃষ্ঠপোষকতা আগবঢ়েৱো স্বৰ্গদেউসকলৰ ভিতৰত অন্যতম ই'ল— স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহ। তেওঁ অসমীয়া সাহিত্য তথা সংস্কৃতিক জীৱনত এক নতুন দিগন্তৰ সূচনা কৰিলে যাৰ ঋণ অসমীয়াই কোনো দিনে কোনো কালে পৰিশোধ কৰি শেষ কৰিব নোৱাৰে। সেইবাবে লীলা গঁগৈৰ ভাষাৰেই ক'ব পাৰি-স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহই তেওঁৰ ৰাজত্ব কালত থলুৱা সংস্কৃতিৰ বিকাশৰ বাবে বাহিৰ বাছকবনীয়া সংস্কৃতিৰ উপাদান আনি অসমীয়া সংস্কৃতিক নতুন ৰূপ দিছিল। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ বৰঙণি বহুমুখী। যুদ্ধ-সঞ্চি আদিতকৈ এওঁৰ ৰাজত্বকালত সাংস্কৃতিক উপায়েৰে ৰাজনৈতিক স্বার্থ পূৰণ কৰিলে চেষ্টা কৰা দেখা যায়। আহোম ৰাজত্বৰ ছশবছৰীয়া প্ৰভাৱো ভাষা-সংস্কৃতি বিকাশত যি বৰঙণি যোগালে তাৰো আধা স্বৰ্গদেউৰে অকলেই দিলে বুলি ক'লেই বঢ়াই কোৱা নহ'ব যেন লাগে।

সহায়ক গ্রন্থপঞ্জী ৪

গঁগৈ, লীলা। অসমৰ সংস্কৃতি। গুৱাহাটীঃ বীনা লাইব্ৰেৰী, ১৯৬৬। মুদ্ৰিত।

———। টাই সংস্কৃতিৰ কাপৰেখা। ডিব্ৰগড়ঃ বনলতা, ১৯৯৪। মুদ্ৰিত।

চেতিয়া, উমেশ। আহোম বুৰঞ্জী আৰু সংস্কৃতি। ধেমাজিঃ কিৰণ প্ৰকাশন, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

বৰৰূৱা, হিতেশ্বৰ। আহোমৰ দিন। গুৱাহাটীঃ অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

বৰৰূৱা, হৰকান্ত সদৰামিন। অসম বুৰঞ্জী। গুৱাহাটীঃ অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগ, ১৯৩০। মুদ্ৰিত।

ভূএগ, সূৰ্যাকুমাৰ (সম্পা)। দেওধাই অসম বুৰঞ্জী। গুৱাহাটীঃ অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগ, ২০০১। মুদ্ৰিত।

———সম্পা। তুংখুঙ্গীয়া বুৰঞ্জী। গুৱাহাটীঃ অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগ, ১৯৬৩। মুদ্ৰিত।

শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ। অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ আভাস। গুৱাহাটীঃ বীণ প্ৰকাশ, ২০১৮। মুদ্ৰিত।

———। সম্পা। স্বৰ্গদেউ ৰুদ্রসিংহ কৃত শিৰপুৰাণ। গুৱাহাটীঃ বাণী প্ৰকাশ, ২০১১। মুদ্ৰিত।

হচেইল, তচদুক আমানুল। অসমৰ সংক্ষিপ্ত ইতিহাস। ডিব্ৰগড়ঃ বনলতা, ২০১৬। মুদ্ৰিত।

E.B. Telor : *Primitive Culture Vol-I.* New York, 1874. Print.

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISSN : 2454-3837

Pages: 48-53

ভবেন্দ্র নাথ শইকীয়ার গল্পত আর্থ-সামাজিক দিশঃ এক বিশ্লেষণ

ড° ধনেশ্বর কলিতা

সহকারী অধ্যাপক, শ্বাইঘাট কলেজ

ই-মেইল : *kalitad6@gmail.com*

সংক্ষিপ্তসার

ভবেন্দ্র নাথ শইকীয়ার গল্পসমূহত আর্থ-সামাজিক দিশৰ চিত্ৰণ মন কৰিবলগীয়া। যুগৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে গাঁও অথবা চহৰ কোনো ঠাইতে সৰ্বসাধাৰণ মানুহে স্বচ্ছন্দে জীৱন অতিৰাহিত কৰিব পৰা নাই। কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবলগীয়া হোৱা বহু মানুহৰ ছবি ভবেন্দ্র নাথ শইকীয়াই সুন্দৰ কৃপত দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। এই গবেষণা পত্ৰত তেওঁৰ কেইটামান নিৰ্বাচিত গল্পৰ আধাৰত আর্থ-সামাজিক দিশৰ আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। গল্পকেইটা হ'ল— বানপ্ৰস্থ, বতৃদাহ আৰু নাট্যৰ।

সূচক শব্দ : আর্থ-সামাজিক, বানপ্ৰস্থ, বতৃদাহ, নাট্যৰ, সমাজ, জীৱন।

০.০১ পৰিচয় :

ভবেন্দ্র নাথ শইকীয়া (১৯৩২-২০০৩) অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ এগৰাকী আগশাৰীৰ সাহিত্যিক। প্ৰহৰী, সেন্দুৰ, গঢ়ুৰ, শৃংখল, উপকৰ্ত্ত, এই বন্দৰৰ আবেলি, বৃন্দাবন, তৰঙ্গ, সান্ধু অৱণ,

গল্প আৰু শিল্প, আ/কাশ— এই এঘাৰখন গল্প সংকলনত তেওঁৰ চুটিগল্পসমূহ সংগ্ৰহীত হৈছে। মূলতঃ পৰম্পৰাবাদী আৰু কাহিনীপ্ৰধান গল্পৰ স্বষ্টি বুলি সমালোচকসকলে তেওঁক স্বীকৃতি দিছে। তাৰ মাজেৰেই সমাজ-জীৱনৰ নানান ছবিও তেওঁৰ গল্পত পৰিষ্কৃত হৈছে। এই গৱেষণা পত্ৰত তাৰ মাজৰ পৰা তিনিটা গল্প নিৰ্বাচন কৰি তাৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশ সম্পর্কে বিশ্লেষণ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

০.০২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

অসমীয়া গল্প সাহিত্যত ভবেন্দ্ৰনাথ শহীকীয়াৰ বানপ্রস্থ, বত্তদাহ আৰু নাট্যৰ গল্পকেইটাৰ স্থান আৰু এই গল্পই পাঠকসকলক দিব পৰা পঠন-আনন্দ সম্পর্কে অধ্যয়ন কৰাই এই গৱেষণা পত্ৰৰ উদ্দেশ্য।

০.০৩ গুৰুত্ব :

ভবেন্দ্ৰনাথ শহীকীয়াৰ প্ৰতিটো গল্পৰে আছে সুকীয়া মূল্য। বানপ্রস্থ, বত্তদাহ আৰু নাট্যৰ গল্পৰ সাহিত্যিক মূল্য বিশ্লেষণ কৰি হয়াৰ গুৰুত্ব বিচাৰ কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে।

০.০৪ পদ্ধতি :

আলোচ্য পত্ৰখনত মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

১.০০ ভবেন্দ্ৰ নাথ শহীকীয়াৰ গল্পত আৰ্থ-সামাজিক দিশ :

গল্প, উপন্যাস বা কবিতা যি সৃষ্টিয়েই নহওক কিয়, সকলোৱে লক্ষ্য হ'ল পাঠকক সাহিত্যৰ বস প্ৰদান কৰা। এই মূল কথাটোৱ লগতে সৃষ্টিকৰ্মসমূহত লেখকৰ চৌপাশৰ সমাজখনো প্ৰতিফলিত নোহোৱাকৈ নাথকে; যিহেতু সাহিত্য বচনা কৰা হয় মানুহৰ সমস্যাক আধাৰ হিচাপে লৈ। সাহিত্যিক হিচাপে ভবেন্দ্ৰ নাথ শহীকীয়াৰো গল্পসমূহতো গল্পৰ কাহিনীৰ প্ৰাসঙ্গিকভাৱে সমাজখনৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশে ভূমুকি মাৰিছে। এই দিশটোৱ বিশ্লেষণে আলোচ্য গৱেষণা পত্ৰখন সামৰি লৈছে।

১.০১ বানপ্রস্থ গল্পত আৰ্থ-সামাজিক দিশ :

অসমীয়া গল্প সাহিত্যত ভবেন্দ্ৰনাথ শহীকীয়াৰ বানপ্রস্থ এটা লেখত ল'বলগীয়া গল্প। গল্পটোত সমাজ জীৱনৰ দুটা শ্ৰেণীৰ চিত্ৰ অংকিত হৈছে। মধ্যবিভত্তি শ্ৰেণীৰ সুবিধাবাদী চিত্ৰিত; আনন্দতে দৰিদ্ৰ শ্ৰেণীৰ লোকৰ পেটৰ ভাতমুঠিৰ বাবে কৰিবলগীয়া সংগ্ৰাম— গল্পটোৱ মূল বিষয়।

পুতলী নামৰ বৃক্ষা এগৰাকীৰ দুজনী ছোৱালী— চাৰু আৰু তৰু। পুতলীৰ স্বামী মুকুন্দ দিনা হাজিৱা কৰা লোক আছিল যদিও এদিন এগৰাকীৰ টিকাদাৰৰ খৰি কাটিবলৈ যাওঁতে গচ্ছ পৰা পৰি তেওঁৰ মৃত্যু হয়। স্বামীৰ মৃত্যুৰ পিছত গাঁৱৰ মানুহৰ কাম কৰি দুজনী ছোৱালীৰ বাবে কোনোমতে ভাত মুঠি মোকলাইছিল। এদিন ডাঙৰেজনী ছোৱালী চাৰুক চহৰৰ নন্দন দাস নামৰ মানুহ ঘৰলৈ চাকৰনী খাটিবলৈ পঠিয়ালে। মাকৰ চিত্তা যাতে চাৰুৰে অন্ততঃ ভাত মুঠি ভালদৰে খাবলৈ পায়। চাৰুৰে সেই ঘৰখনত ভালদৰে খাবলৈ পালে। প্ৰায় ন বছৰ তাত কাম কৰি তাই ওঠৰ বছৰীয়া হ'ল। ইফালে মালিকৰ ছোৱালী মাধৱীৰ বিয়াৰ পিছত চাৰুৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ নকৰি তাইক গাঁৱলৈ ঘৰাই পঠিয়ালে। গাভৰ ছোৱালীৰ দায়িত্ব ল'বলৈ তেওঁলোকে অসুবিধা পালে। আকো চাৰুৰ ভণীয়েক তৰকো এঘৰ মানুহে বন কৰিবলৈ নিছিল যদিও তাইকো গাভৰ হোৱাৰ পিছত ঘৰলৈ পঠিয়াই

দিলে। এতিয়া দুগ্বাকী গাভর ছোরালী লৈ পুতলী বিপদত পৰিল। চাৰুৱে লগত লৈ অহা টকাখিনিও এদিন শ্ৰেষ্ঠ হ'ল। ইমান দিনে চহৰত কাম কৰা দুই ভনীয়ে গাঁৱৰ কামৰো একো ভূ নাপায়।

গাঁৱৰ মানুহে এদিন সঙ্গীতৰ মেলা পাতি নন্দন দাসক গাঁৱলৈ মাতিলে। খোৱা-লোৱাৰ যা-যোগাৰ কৰিবলৈ চাৰুক দায়িত্ব দিলে। চাৰুৱে ভাবিছিল তেওঁলোক আহিলে সিহঁতৰ দুখৰ কথা ক'ব। কিন্তু সেই সুবিধাৰ নাপালে। সঙ্গীত-মেলাত খোৱা-লোৱাৰ সকলো দিহা কৰি দিও শেষত সিহঁতে খাবলৈ নাপালে। মাক আৰু ভনীয়েৰ সৈতে চাৰু শুদ্ধপেটে ঘৰলৈ ঘূৰি আহে। আনকি নন্দন দাসৰ দ্রাইভাৰ মতিকো দিনটো কোনেও খাৰলৈ নিদিলে। মতিয়ে নিশা চাৰুহঁতৰ ঘৰলৈ এমুঠি ভাত খাবলৈ আহিল। কিন্তু চাৰুহঁতৰ ঘৰত একো যোগাৰেই নাছিল। নন্দন দাসৰ ঘৰত মতিৰ পৰা আঁতৰি থকা চাৰুৱে শেষত সন্তান জন্ম দিবলৈও শক্তি নথকা মতিৰ ওচৰতে নিজকে আত্ম-সমৰ্পণ কৰি তাইক উদ্বাৰ কৰিবলৈ কাকুতি কৰিছে। মাক আৰু ভনীয়েকেও চাৰুৰ যোগেদি মতিৰ ওচৰতে শেষ আশ্রয় বিচাৰিছে।

গল্পকাৰে অতি সহজ-সৰল ভাষাবে অসমীয়া সমাজত চলি থকা সামাজিক বৈষম্যৰ ছবি সুন্দৰ ৰূপত দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। পেটৰ ভাত মুঠিৰ তাড়নাত মানুহে জীৱন-যৌৱনো কিদৰে বিসৰ্জন দিবলগীয়া হয় তাৰ নিৰ্দৰ্শন পুতলী, চাৰু আৰু তৰু। চাৰি বছৰীয়া চাৰু আৰু দুই বছৰীয়া তৰুৰ বাবে পেটৰ ভাতমুঠি যোগাৰ কৰিবলৈ পুতলীয়ে যথেষ্ট কষ্ট কৰিছিল; কিন্তু তথাপিও সি পৰ্যাপ্ত হৈ উঠা নাছিল—“লোকৰ ধান কাটি দিয়া, নিজৰ চালত বগোৱা কোমোৰা হাটলৈ নি বেচা, মৰিশালিলৈ যোৱা বাটৰ কায়ে-কায়ে বনৰীয়া কেৰেলা বিচাৰি ফুৰা, অকণ-অকণ, ছোৱালীৰ কাণ ফুটোৱা, লোকৰ সৃতাৰে বাটি কৰি নিশা পৰলৈকে তাঁত দোৱা,— তিনিখন মুখৰ আহাৰ যোগাৰলৈ বিচিৰি কাম পুতলীৰ। তথাপি, তথাপি ভাতমুঠিৰ (যোগাৰ হৈনুঠে)।” (শইকীয়া ৪৪৫)। সেইবাবে চহৰলৈ বন কৰা ছোৱালী হিচাপে নিবলৈ অহা মানুহজনক পুতলীয়ে সুধিছে—“তাইতো অইন নহ'লেও দুবেলা দুমুঠি পেট ভৱাই খাৰলৈ পাৰ! নাপাৰ জানো?” (শইকীয়া ৪৪৬)।

এমাহৰ পিছত চাৰুহঁ পেটৰ ভাতমুঠি যোগাৰ কৰি লোৱাৰ লগতে মাকলৈ দহ টকা পঢ়িয়াৰ পৰা হ'ল। চহৰত আদৰ-কায়দা শকি কাম কৰিবলৈ ল'লে। কিন্তু গাভৰ হৈ অহাৰ লগে লগে নন্দন দাসৰ পৰিয়ালৰ বাবে চাৰু সমস্যাৰ কাৰণ হৈ পৰিল। তাইক তেওঁলোকে দ্রাইভাৰ মতিৰ পৰা আঁতৰত থাকিবলৈ শিকাই দিলে। কিন্তু সেই মতি দ্রাইভাৰেই নন্দন দাসৰ ছোৱালী মাধৰীৰ বিয়াৰ দিনা এচুকত বহি থকা চাৰুৰ মাকক খোৱা-লোৱাৰ কথা সুধিছিল; আন কোনেও সোধা নাছিল—“এ আই, আহক, আপুনি মনে-মনে বহি কি কৰিছে।”

ন বছৰ বয়সত চহৰলৈ যোৱা চাৰু বিছ বছৰ বয়সত মাকৰ ওচৰলৈ উভতি আহিল। তাই সুকলমে ঘূৰি আহিল যদিও ভনীয়েক তৰু পৰীক্ষিত বৰ্মনৰ পুতেকৰ পৰা হাত সাৰি ঘূৰি আহিল নোৱাৰিলে। তাইৰ ভৰা গালত বৰ্মনৰ পুতেকৰ টোকৰ পৰিল।

চহৰত লোকৰ ঘৰত দুবেলা-দুমুঠি খাৰলৈ পোৱা দুয়ো ভনীয়েকে পুনৰ পেটৰ ভোকৰ যন্ত্ৰণা অনুভৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই যন্ত্ৰণাৰ উপশম বিচাৰি সিহঁত দুয়ো কাম বিচাৰি গাঁৱলৈ ওলাল। কিন্তু গাঁৱৰ কামত সিহঁত অভ্যন্ত নহয় —

“এদিন চাৰু আৰু তৰু বাটলৈ ওলাল। দুজনীকৈ গাভৰ ছোৱালী ঘৰত বহি থকাৰ

অপবাদ্য সহ্য কৰিবলৈ বৰ টান। চাৰু আৰু তৰুৱে বহি থকাৰ অপবাদ কাহানিও
শুনিবলগীয়া হোৱা নাই।

কিন্তু গধুলি দুয়োজনী ক্লান্ত, হতাশ, মুমুৰ্খ হৈ ঘৰলৈ উভতি আহিল। এইখন বেলেগ
মানুহৰ ঠা। ইয়াত চাকৰণী কোনো নাৰাখে। চাকৰণীক মানুহে ঘিগ কৰে। ইয়াত ধান
কাটিব লাগে, ধান ৰব লাগে, চেঁকী দিব লাগে।

অকৰ্মণ্য। অকৰ্মণ্য। গোটেই জীৱন কেৱল কামকে কৰিও আমি ইমান অকৰ্মণ্য
হ'লো? এদিন চাৰুৱে বিছাত বাগৰি কান্দি পেলালৈ।”(শইকীয়া ৪৪৯)।

এদিন নন্দন দাসক মতি আনি গাঁৱত মেলা পাতিলে। সিদিনা চাৰু তৰুৱে প্ৰয়োজনবোধ
কৰিলে গাঁৱৰ মানুহে। নন্দন দাসৰ খোৱা-বোৱাৰ সমস্ত কাম কৰাৰ দায়িত দুয়ো ভনীয়োক দিলে।
সিহঁতেও আনন্দ পালে—“চাৰুৱে বৰ আনন্দ পালে। এই প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে গাঁৱৰ মানুহে সিহঁতৰ
মোল বুজিলে। বহুত দিনৰ পাছত তাই আকো বাইদেৱেক দেখা পাৰ। এইবাৰ তাই নন্দন দাসক
ক'ব— কিবা এটা কৰি সিহঁতক এই যন্ত্ৰণাৰ পৰা উদ্বাৰ কৰিবলৈ।” কিন্তু গাঁৱৰ মানুহে কি মোল
বুজিব তেওঁলোকৰ; মেলাৰ সমস্ত বন্ধা-বঢ়াৰ কাম কৰিও মাক-জীয়োক তিনিও শুদা পেটে ঘৰলৈ
উভতিব লগা হ'ল—

‘কলপটুৱাৰে সজা ভাত খোৱা ভাণ্ডুৰটো চঁচোতে দুআঁজলিমান ভাত ওলাইছিল।
জোনবাই হেন মাছৰ গালৰ হাড় এডাল পুতলী বুঢ়ায়ে একমনে চুপি আছিল....
তাৰ পাছত দেখা গ'ল মথাউটিৰ ওপৰেদি তিনিটা প্ৰাণী নীৱৰে ঘৰলৈ উভতিতে।
কৃষ্ণপঞ্চৰ তৃতীয়া বা চতুর্থীৰ জোনটোৱে দিগিবলয়ৰ গছৰ জেওৰা পাৰ হৈ মথাউটিৰটো
চাই আছে। বিপৰীত ফালৰ পৰা প্ৰাণী তিনিটাক প্ৰেতাত্মাৰ নিচিনা দেখা
গ'ল।’(শইকীয়া ৪৫১)।

সৰ্বশেষত যিজন মানুহক অসং চাৰিবৰ বুলি ভাৰিছিল সেইগৰাকী মতি ড্ৰাইভাৰৰ ওচৰতে
নিৰাপত্তা বিচাৰিষে চাৰু—“মোক সেইবোৰ একো নালাগে। তুমি মোক লৈ ব'লা। ইয়াত মই
মৰি যাম।” তৰুৱেও চাৰুৰ খেও থিৰ জীৱনৰ নদী পাৰ হ'ব বিচাৰিষে—“তোক যদি মতিয়ে বিয়া
কৰায়, তহাঁত যদি এটা ঘৰত থাক, তেনেহ'লে তই মোকো লৈ যাবিনে? তইতো জানই মই ঘৰৰ
কাম-বন চৰ কৰিব পাৰিম।” আকো মাকৰো ইচ্ছা—“বিয়া-বাৰৰ পাছত ছোৱালী মানুহৰ বহুত
লেৰ্তা.....মই লগত থাকিলে পিছে সেইবোৰলৈ ময়েই চকু দিব পাৰিম। বহুত কথা পাহৰিবিহুঁ যদিও
বহুত কথা মনত আছে। তহাঁতে বা আকো মোক নিয়নে নিনিয় ?”

১.০২ বৰুদহ গল্পত আৰ্থসামাজিক দিশঃ

অসমীয়া গল্প সাহিত্যত বৰুদহ এটা লেখত ল'বলগীয়া গল্প। গল্পটোত শৰত নামৰ
কেৰাণীৰ চাৰিত্ৰটোৰ পৰিয়ালৰ আৰ্থিক দীনতা সম্পর্কে সুন্দৰকৈ আলোচনা কৰা হৈছে। দৰমহাৰ
টকাৰে মাহটো চলাবলৈ টান হোৱা কেৰাণীসকলে যে অৱশ্যেত উপায় নাপাই ঘোচ ল'বলগীয়া
হয়; সেইকথা গল্পকাৰে গল্পটোৰ মাজেৰে দেখুৱাইছে। সৎ, নিষ্ঠাবান কেৰাণী এজনেও উপায়হীন
হৈ কিদৰে বেলেগে দিয়া ঘোচ ল'বলগীয়া হৈছে, শৰত চাৰিত্ৰটোৰ মাজেৰে সেই কথা পৰিস্কৃত হৈ
পৰিষে। সাতাইছ তাৰিখে ঘৰলৈ অথিতি আহিব বুলি আপ্যায়নৰ যোগাৰ কৰিবলৈ শৰতৰ ঘৈণীয়োকে
কিছু পইছা ধাৰ-ঝণ কৰিবলৈ শৰতক কৈছে। এইবোৰ ভাৰি-চিস্তি অফিচলৈ খোজ দিওতেও তেওঁ

উজুটি খাবলগীয়া হৈছে—

“যোৱা মাহত উজুটিটো খোৱা হ'লৈ সি চালেহেঁতেন জোতাপাটৰ আগটো থেতেলা
খাই মুখমেলা হৈ গ'ল নে কি; কিন্তু আজি সি ভৰিখনৰ আগটো তুলি, মূৰটো অলপ
চপবাই চালে, নতুন জোতাপাটৰ ‘শ্বপণ্টো নষ্ট হ'ল নে কি? নতুন বস্তু, এতিয়াৰ
পৰাই আদৰ কৰি নাৰাখিলে বেছিদিন ঢিকোৱা টান। বেছিদিন নিটিকিলে সতকাই
এযোৰ লোৱা আৰু টান!”(শইকীয়া ২২)।

আকো, ঘৈশীয়েকে ধৰ কৰিবলৈ কোৱাত মনে মনে থকা শৰতে উন্নৰ দিছে—

“তুমিনো বুজা নাই নে কিয় মনে-মনে ৰ'লো?”

“বুজিছো, আজিতো সাতাইছ, আঠাইছ তাৰিখ হ'লেই, তিনি চাৰিটা দিনৰ কাৰণে
কাৰোবাৰ পৰা ধাৰকৈ টকা তিনিটা নাপাব নে আৰু? অফিছৰে লগৰ কাৰোবাৰ পৰা
ল'ব, দৰমহা পালেই দি দিব!”(শইকীয়া ২৩)।

কিন্তু, শৰতৰ পঞ্চী অতি হিচাপত চলা গৃহিণী; সেই কথাও শৰতে বুজি পায়—

“যদি অগত্যা কেৱাণী জীৱনৰ মাহৰ শেষটোৰ সন্ধুখীন হ'বলগীয়া হয়, তেন্তে
অন্ততঃ সুমিত্ৰাৰ নিচিনা এজনী গৃহিণী লাগে!”(শইকীয়া ২৪)।

উন্ত দিনটোত কাৰো পৰা টকা ধাৰলৈ ল'ব নোৱাৰি শেষত অফিচত এগৰাকী ব্যক্তিয়ে
ফাইল এটা চাই দিয়াৰ বাবত তেওঁক কিছু টকা ঘোচ দিছে; তেওঁ নলও বুলিও অৱশ্যেত না কৰিব
পৰা নাই; কাৰণ তেওঁৰ ঘৰলৈ সিদিনা আলাহী আহিব—

“এহ কামটো হ'ল হ'ল, নহ'ল নাই। কামৰ কাৰণে নহয়, এনেয়ে বাখকচোন। মোৰ
কামটোৱেই ডাঙৰ কথা নে?”— মানুহজনে শৰতৰ চোলাৰ ওপৰ জেপত টকাকেইটা
সুমুৰাই দিলে। শৰতে লগে-লগে টকাকেইটা উলিয়াই ওভোতাই দিব খোজোতে
তেওঁ দুয়োখন হাতেৰে শৰতৰ হাতখন হোঁহোকাই দিলে।”(শইকীয়া ৩০)।

১.০৩ নাট্যৰ গল্পাত আৰ্থ-সামাজিক দিশ :

নাট্যৰ গল্পটো ৰচিত হৈছে বিদেশৰ পটভূমিত— ইংলেণ্ডৰ এগৰাকী মডেলৰ জীৱন
কাহিনী ইয়াত বৰ্ণিত হৈছে। মানুহে জীৱিকাৰ বাবে অশোক কষ্ট কৰিব খোৱা খাদ্য এমুঠি সম্পূৰ্ণকৈ
যোগাৰ কৰিব নোৱাৰাব মৰ্মন্তদ কথা গল্পকাৰে দাঙি ধৰিবছে। পোন প্রথমে কেইটামান দিয়াচলাইৰ
কাঠি বিচাৰি আহা ছোৱালীজনীৰ সৈতে গল্পৰ কথক চিনাকি হয়। লাহে লাহে তেওঁৰ বৃত্তিৰ বিষয়ে
অৱগত হয়। তথাপি সম্পূৰ্ণ পৰিচয় জানিব নোৱাৰি তেওঁক বেপৰোৱা ছোৱালী বুলিও গল্পৰ
কথক সন্দিহান হয়। কিন্তু মডেলিং বৃত্তি শেষ হোৱাত সেই ঠাই এৰি যাবলৈ ওলোৱাতহে তেওঁৰ
আচল পৰিচয় গল্পৰ কথকে জানিব পাৰে। সেইকথা তলৰ কথা-ব্যৱাত স্পষ্ট হৈছে—

“মোৰ মডেলিংৰ চাকৰিটো শেষ হ'ল। মই শুই থকা, বাহি থকা অৱস্থাৰ ছবি আঁকা
শেষ হ'ল। আঁঁঁৰ ওপৰৰ গোটেই অংশটোৰ বহু ছবি সিহঁতে আঁকিলে। এতিয়া
সিহঁতক থিয় হৈ থকা মডেল লাগে।”

“কিয়? তই জানো থিয় হৈথাকিব নোৱাৰ?”

“পাৰেঁ। কিন্তু মোৰ ভৱি দুখনৰ চেহেৰা বোলে ভাল নহয়। অৱশ্যে হয়ো; মোৰ
এইখন ভৱিৰ পিটটো সকু, এইখনৰ ডাঙৰ। সৰতে বোধকৰোঁ পলিঅঁই

হৈছিল।”(শইকীয়া ১৩৪)।

“তেনেহলে তই এতিয়া যাবি কলৈ?”

“বহুদিন ঘূরিলো, চাকবি এটাৰ কাৰণে, কিন্তু সুবিধা হোৱা নাই। পুলিছ বিপ টটোৱেই
মোৰ কাল হ'ল। এতিয়া এনেকুৰা ঘৰ এটাতে এৰেলাৰ ক্লিনাৰ কাম এটা পাইছোঁ,
— সপ্তাহত চাৰি পাউণ্ড পাম। গতিকে তেৰ পাউণ্ডৰ বেচমেণ্টৰ কোঠালি এটা
বিচাৰি উলিয়াইছোঁ।”(শইকীয়া ১৩৫)।

“তই কৈছিলি— তই মোৰ পৰা বিদায় ল'বলৈ আহিছ; মানে তই যাবলৈ ওলাই
আহিলিয়েই নে কি?”

এঞ্জেলাই মূৰ দুপিয়ালে।

“কিন্তু তোৰ বস্তু-বাহানি?”

“এটাইবোৰ হাউচকিপারে বাখি হৈছে। মই হসপ্তাহৰ ভাৰা দিয়া নাই। ছুটকেছেটোত মোৰ
আৰু এযোৰ ভাল কাপোৰ থাকিল। কেতিয়াৰা পইচাখিনি দিব পাৰোঁ— যদি বস্তুখিনি
উদ্বাৰ কৰিম। বেচিলগীয়া যি আছিল বেচি শেষ কৰিলো।”(শইকীয়া ১৩৫)।

ঘৰভাড়াৰ বাবত নিজৰ প্ৰয়োজনীয় বয়-বস্তুখিনিও দি যাবলগীয়া হোৱা এটা অতি কৰণ
পৰিৱেশ গল্পৰ শেষৰ ফালে দেখা যায়। শেষত তেওঁ কথকৰ পৰা যি সহায় বিচাৰিছিল; সেয়া যে
কেৰল পেটৰ তাড়নাতহে কৰিছিল তাকে কৈ বিদায় লৈছে—

এঞ্জেলাই ক্ষীণ কঢ়েৰে কলৈ, “আজি আৰু মোৰ কথা পাতিবৰ একেবাৰে ইচ্ছা নাই বন্ধু।
মই তোমাক বহুত আমনি কৰিলো। মই হাঁহি মুখেৰে, চালাকী কৰি তোমাৰ পৰা বহুত বস্তু খালো;
কিন্তু বিশ্বাস কৰিবা, মই নিতান্ত পেটৰ ভোকতহে তেনেকৈ খাইছিলো। বিশ্বাস কৰিবা— যদিনা
তোমাৰ কোঠালিত মই কৰিবা এটা খাইছিলো, সেইদিনা তাৰ বাহিৰে মই আন একো খোৱা নাছিলো।”
তাই অলপ ব'ল, তাৰ পাছত কলৈ, “দিনটোৰ দুয়োটা সাঁজ সম্পূৰ্ণকৈ খাবলৈ মোৰ কিমান মন
যায়। মই কিমান চেষ্টা কৰিলো; কিন্তু পৰা নাই।”(শইকীয়া ১৩৫)। দুবেলা দুমুঠি খাদ্যৰ কাৰণে
মানুহে কিদৰে সংগ্ৰাম কৰিব লাগে তাৰ সুন্দৰ চিত্ৰণ এই গল্পত আছে। কিন্তু সেই সংগ্ৰাম বা কষ্টৰ
কথা কাৰো আগত ব্যক্ত কৰিব নোৱাৰাকেয়ে থাকি যায় বহু মানুহৰ। কেৰল মানৱীয় মৰ্যাদা বক্ষাৰ
স্বার্থত গোপনে অকলে মানুহে চলাই যায় সংগ্ৰাম।

২.০০ উপসংহাৰ :

তিনিটো গল্পতে গল্পকাৰে এইদৰে সাধাৰণ মানুহৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশৰ চিত্ৰ অংকন
কৰিবলৈ সাৰ্থক প্ৰয়াস কৰিছে। বাস্তৱ পৃথিবীখনতো মানুহৰ অলক্ষিতে এনে বহু মানুহে জীৱনৰ
কঠোৰ সংগ্ৰাম কৰি জীয়াই থাকে। সংবেদনশীল গল্পকাৰ ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াই এই পৃথিবীখনৰ
পৰাই দুই এটি কাহিনী পাঠক সমাজৰ মাজলৈ লৈ আহিছে।

সহায়ক প্ৰস্তুতি :

শইকীয়া, ভবেন্দ্ৰ নাথ। ড° ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ গল্প সমগ্ৰ। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১৫। প্ৰিণ্ট।
বৰুৱা, প্ৰহৃদ কুমাৰ। অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন। ডিক্ৰিগড় : বনলতা, ২০০৫। প্ৰিণ্ট।

ভূপেন হাজরিকার গীতত উত্তরপূর্বাঞ্চলৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক জীৱনৰ প্রতিফলনঃ এটি আলোচনা

লক্ষণা দত্ত

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, আৰ্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়

ই-মেইলঃ duttalakhyana@gmail.com

সংক্ষিপ্ত সাৰ

পাঁচব গণশিল্পীকাপে খ্যাত ভূপেন হাজরিকা (১৯২৬-২০১১) একেধাৰে কবি, গীতিকাৰ, সুৰকাৰ, কৰ্তৃশিল্পী, অভিনেতা, সংগীত পৰিচালক, চলচিত্ৰ আৰু তথ্যচিত্ৰ পৰিচালক, চিৰশিল্পী, গল্পকাৰ, প্ৰৱন্ধকাৰ, সাংবাদিক, আলোচনীৰ সম্পাদক ইত্যাদি অভিধাৰে সমষ্ট বিশ্বতে ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি চৰ্চাৰ এজন আজীৱন সাধক-শিল্পী হিচাপে সমাদৃত। যায়াৰী শিল্পী-জীৱনত মুখ্যতঃ সংগীতজ্ঞ কাপে বিশেষ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হোৱা ভূপেন হাজরিকাৰ গীতসমূহ কেৱল সুৰৰ বাবেই নহয়, এইসমূহত অন্তনিহিত ভাৰৰ বাবেও না না দৃষ্টিভঙ্গীৰে অধ্যয়ন কৰিব পৰা একো-একোটা গৱেষণাৰ বিষয়। তদুপৰি, হাজৰিকাৰ একো-একোটা গীতত সন্ধান পাৰি- সমসাময়িক সামাজিক-ৰাজনৈতিক-সাংস্কৃতিক পটভূমিৰ আভাস। বুৰঞ্জীৰ বহু তথ্যৰ উদ্ঘাটনৰ ফালৰ পৰাও হাজৰিকাৰ গীতসমূহৰ ঐতিহাসিক মূল্য স্থীকাৰ কৰিবলগীয়া। এই গৱেষণা পত্ৰখনিত প্ৰধানভাৱে ভূপেন হাজৰিকাৰ দ্বাৰা বচিত যিসমূহ গীতত সমষ্ট উত্তৰপূৰ ভাৰত তথা তাহানিৰ বৰ অসমৰ জাতি-জনগোষ্ঠীৰ জীৱন ছবি আৰু সমসাময়িক সামাজিক, ৰাজনৈতিক

আদি পরিবেশৰ প্রকাশ ঘটিছে, সেইসমূহৰ মাজেৰে হাজৰিকাৰ সামাজিক চেতনাৰ বিশ্লেষণৰ এক প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : ভূপেন হাজৰিকাৰ গীত, অসম, উত্তৰপূৰ্বাঞ্চল, বৰ অসমৰ জনগোষ্ঠী, সম্প্ৰীতি।

০.০০ প্ৰস্তাৱনা :

প্ৰাচ্যৰ কলা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ জগতৰ এগৰাকী বিৰল প্ৰতিভাধৰ ভূপেন হাজৰিকা (১৯২৬-২০১১) একেধাৰে কৰি, গীতিকাৰ, সুৰকাৰ, কঢ়শিঙ্গী, অভিনেতা, সংগীত পৰিচালক, চলচিত্ৰ আৰু তথ্যচিত্ৰ পৰিচালক, চিত্ৰশিঙ্গী ইত্যাদি সকলো অভিধাৰে শ্ৰোতা-দৰ্শকৰ প্ৰিয় গণশিঙ্গী। এইসমূহ খিতাপৰ উপৰিও হাজৰিকাই গল্পকাৰ, প্ৰবন্ধকাৰ, সাংবাদিক, আলোচনীৰ সম্পাদক ইত্যাদি হিচাপেও এগৰাকী কৃতিবিদ্য সাহিত্যিকৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে। এই আটাইবোৰ বিশ্লেষণৰ ভিতৰত হাজৰিকাই কেৱল সংগীতজ্ঞ হিচাপেই অসম তথা সমগ্ৰ ভাৰততে যি প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰ বাখি হৈ গৈছে, সেয়াই তেওঁক ভাৰতীয় জন-মানসৰ আপোন কৰিবৰ বাবে যথেষ্ট বুলি প্ৰমাণিত হৈছে। শিঙ্গী জীৱনত হাজৰিকাই ১৫শেতকৈয়ো অধিক গীত বচি অসমীয়া আধুনিক গীতৰ ক্ষেত্ৰখন যুগমীয়া কৰি হৈ গৈছে। তেওঁৰ গীতসমূহত পৃথিবীৰ বিভিন্ন ঠাইৰ বিভিন্ন মানুহৰ বন্দনা পোৱা যায়। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা আৰু বিষুপ্ৰসাদ ৰাভাৰ পিছতে পল বৰছৰ সান্নিধ্যই সংগীতজ্ঞ ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতৰ আৰেদেন অধিক সমৃদ্ধ কৰিছে। তেওঁৰ গীতত এহাতে যিদেৰে আছে - প্ৰকৃতিৰ কৃপ-মাধুৰ্যৰ বৰ্ণনা, অন্যহাতে প্ৰকাশ পাইছে সেই প্ৰকৃতিৰ সৈতে সমায়োজন কৰি জীয়াই থকা মানৰ জীৱনৰ ছবিখন। প্ৰেম, বিশ্ব, সংস্কাৰ ইত্যাদি সকলো ভাৰ মিশ্ৰিত তেখেতৰ গীতত এহাতে যিদেৰে আছে - মানৰতাৰাদী চেতনা, আনন্দতে এইসমূহৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে-ৰোমাণ্টিকতাৰাদ, সমাজৰাদ, বাস্তৰৰাদ, প্ৰতীকৰাদ, অভিবৃক্ষিকৰাদ, অধিবাস্তৰৰাদ আদি পাশ্চাত্যৰ বিভিন্ন শিঙ্গীধাৰাসমূহ। এনেদেৰে দেখা যায়- ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতসমূহ বহুতো দিশৰ পৰাই অধ্যয়ন তথা গৱেষণাৰ বাবে গুৰুত্বপূৰ্ণ। তেনেদেৰে তেওঁৰ অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতৰ জনজাতিসমূহক লৈ বচিত গীতসমূহো বহুতো দিশৰ পৰা তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। অসম তথা সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰত পৃথিবীৰ চাৰিটা ভাষা পৰিয়াল ক্ৰমে-ইণ্ডো-ইউৰোপীয়, চীন-তিব্বতীয়, দ্রাবিড়ীয় আৰু অস্ত্ৰিক ভাষাগোষ্ঠীৰ লগতে অভিলেখ সংখ্যক নৃ-গোষ্ঠীয় লোকৰ অৱস্থিতিৰে ভাষা আৰু নৃত্বৰ যাদুৱ হিচাপে বিশ্বতে সমাদৃত হৈ আহিছে। ইতিমধ্যেই আমি জ্ঞাত যে- ভাৰতত ১৯৫৬ চনত প্ৰণয়ন হোৱা ‘ৰাজ্য পুনৰ্গঠন আইন’ অনুসৰি ১৯৬৩ চনত নাগালেণ্ড ৰাজ্য অসমৰ পৰা ভাগ হৈ পৃথক বাজ্য হোৱাৰ আগলৈকে সমগ্ৰ উত্তৰপূৰ্ব ভাৰতেই ৰাজনৈতিকভাৱে অসম ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত আছিল। ইয়াৰ পিছতহে ক্ৰমে, মণিপুৰ, মেঘালয় আৰু ত্ৰিপুৰা ১৯৭২ চনত আৰু আৰণ্ঘাচল প্ৰদেশ আৰু মিজোৱাম ১৯৮৭ চনত অসমৰ পৰা ভাগ হৈ পৃথক-পৃথক ৰাজ্য হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে। তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে, ৰাজনৈতিকভাৱে পৃথক হ'লেও সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰত তথা তাৰানিৰ বৰ অসমৰ জনগোষ্ঠীসমূহৰ

মাজত এতিয়াও অব্যাহত আছে—সংস্কৃতির প্রহণ, বিনিময় আৰু সমাহৰণ প্ৰক্ৰিয়া। এনে সম্প্ৰীতিৰ আৰ্বত যে ভূপেন হাজৰিকাৰ দৰে ব্যক্তিগত শলাগৰ যোগ্য অধিকাৰী, তাৰ সাক্ষ্য প্ৰমাণ হাজৰিকাৰই বচনা কৰা উন্নৰ-পূৰ ভাৰতৰ জনগোষ্ঠীসমূহৰ জীৱন ছবি বৰ্ণিত গীতৰাজি। হাজৰিকাৰ পূৰ্বে অসমত নৱ-বৈষণেৱ ধৰ্মৰ প্ৰবাৰ্ত্তক আৰু সমাজ সংগঠক মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে (১৪৪৯-১৫৬৮) কাব্য, অংকীয়া ভাগণা, বৰগীত ইত্যাদি বচনাৰে বৰ অসমত বাস কৰা বিভিন্ন জাতি-গোষ্ঠীৰ লোকক ওচৰ চপাই আনি বৃহৎ অসমীয়া জাতি নিৰ্মাণ প্ৰক্ৰিয়াটোত অংশীদাৰ হৈছিল। বিশ্ব শক্তিকাত এই প্ৰক্ৰিয়াটোত সাৰ-পানী যোগোৱা উল্লেখযোগ্য দুগৰাকী সংগীতজ্ঞ তথা সমাজ সংগঠক হ'ল- জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৰালা আৰু বিষুপ্ৰসাদ বাভা। পৰৱৰ্তী সময়ত মূলতঃ ৰাজনৈতিক কাৰণতে বৰ অসমৰ জাতি-জনগোষ্ঠীসমূহৰ মাজৰ বাক্ষোন শিথিল হ'বলৈ ধৰে। এনে সময়তে গণশিল্পী ভূপেন হাজৰিকাৰই সংগীতকে শক্তিশালী জনসংযোগৰ মাধ্যমকপে বিবেচনা কৰি উন্নৰপূৰক একত্ৰিত কৰাৰ বাবে প্ৰয়াস কৰে। কেৱল উন্নৰ-পূৰৰ মাজতে সম্প্ৰীতি বচনাত ক্ষান্ত নথাকি হাজৰিকাৰই সৰ্বভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ সৈতেও এই ভূ-খণ্ডৰ ঐক্য নিৰ্মাণত ভূমিকা লৈছিল। তেওঁৰ এই প্ৰয়াসত ব্যৱহাৰ কৰা বিভিন্ন মাধ্যমসমূহৰ ভিতৰত সংগীতৰ ক্ষেত্ৰখনেই আছিল সবাতোকে জীৱাল আৰু দীৰ্ঘস্থায়ী। এই গৱেষণা পত্ৰখনিত প্ৰধানভাৱে ভূপেন হাজৰিকাৰ দ্বাৰা বচিত যিসমূহ গীতত বৰ অসমৰ জাতি-জনগোষ্ঠীৰ জীৱন ছবি আৰু সমসাময়িক সামাজিক, ৰাজনৈতিক আদি পৰিৱেশৰ প্ৰকাশ ঘটিছে, সেইসমূহ বাছি উলিয়াই তাৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত হাজৰিকাৰ সামাজিক চেতনাৰ আলোচনাৰ এক প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

০.০১ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰ :

গৱেষণাটীত মূলতঃ ভূপেন হাজৰিকাৰ দ্বাৰা বচিত উন্নৰ-পূৰ ভাৰতৰ লগতে চুবুৰীয়া বাজ্য আৰু দেশৰ বিয়য়ে উল্লিখিত গীতৰাজি বাছি উলিয়াই মুখ্য উৎস হিচাপে অধ্যয়ন কৰা হৈছে। এই গৱেষণাটি সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ন-গোষ্ঠীয় আদি সকলো বিষয় সামৰি এক আন্তঃ গৱেষণামূলক অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰৰ অস্তৰ্গত হ'ব।

০.০২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

গৱেষণা পত্ৰখনিত নিম্নোক্ত দিশকেইটাৰ বিচাৰ কৰা হ'ব—

- ১) ভূপেন হাজৰিকাৰ দ্বাৰা বচিত যিসমূহ গীতত উন্নৰ-পূৰ ভাৰত আৰু চুবুৰীয়া অঞ্চলৰ জনগোষ্ঠীসমূহৰ বৰ্ণনা প্ৰকাশ পাইছে সেই গীতসমূহ বাছি উলিওৱা।
- ২) গীতকাৰৰ কাপে ভূপেন হাজৰিকাৰ সমাজ সংগঠনত ভূমিকাৰ ছবিখন পোহৰলৈ আনা।
- ৩) ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত প্ৰকাশিত উন্নৰ-পূৰ ভাৰতৰ জনজাতীয় জীৱন ছবিৰ এক বৰ্ণনা দাঙি ধৰা।

০.০৩ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

গৱেষণা পত্ৰখনি প্ৰস্তুত কৰোঁতে মূলতঃ পৃথিবৰ্বালগত অধ্যয়নৰ সহায় লোৱা হৈছে। অধ্যয়নৰ দ্বাৰা প্রাপ্ত তথ্য বিচাৰৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্ণনাভাৰ আৰু বিশ্লেষণাভাৰ পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হৈছে। বিষয়বস্তু উপস্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত দশমিক পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। উদ্ধৃতি, পাদটীকা,

গ্রন্থপঞ্জী আদি এম.এল.এ. হাতপুথির সপ্তম সংস্করণৰ আৰ্হিত সজোৱা হৈছে।

১.০০ বিষয়ৰ আলোচনা আৰু সিদ্ধান্ত :

১.০১ ভূগেন হাজৰিকাৰ বহুকেইটা গীতত উত্তৰপূৰ্ব ভাৰতৰ বাজ্যকেইখনৰ জীৱন-
ছবি বৰ্ণন্য কৃপত তুলি ধৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। শংকৰদেৱৰ দৰে হাজৰিকায়ো তেওঁৰ গীতৰ
ভাষাবে আশা প্ৰকাশ কৰিছে পাহাৰ-ভৈয়াম একত্ৰিত হৈ গঢ়ি উঠিব বৃহত্ত্বৰ অসমীয়া জাতি :

“চিয়াঙ্গৰ গালং লুইতৰে খামতি
ট্ৰিবাপৰে বানচুৱে মোক কিয় মাতিছে
অসমীৱে পদুলি উদুলি যে মুদুলি
মৰম চেনেহৰ হাট বাহিছে।”

হাজৰিকাৰ ‘অসম আমাৰ ৰূপহী’ গীতটিত অসম নামৰ উল্লেখেৰে সমগ্ৰ উত্তৰপূৰ্ব
ভাৰতৰে অপৰূপ সৌন্দৰ্যৰ বৰ্ণনাৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। পাহাৰ ভৈয়াম মিলি বাবেবৰণীয়া উত্তৰপূৰ্বক
একত্ৰে সজোৱাৰ হেপাহ গীতটিত প্ৰকাশ পাইছে-

“পাহাৰ ভৈয়াম একে কৰা ৰামধনুৰে দৰে
তোমাৰ ভাষাৰ মৰমবোৱে মিলন-সেঁতু গড়ে।”

হাজৰিকাৰ বহুকেইটা গীতত সামগ্ৰিকভাৱে উত্তৰপূৰ্ব সাতোখন বাজ্যৰ বৰ্ণনা পোৱা
যায়। তথেতৰ ‘আই অ’ আই’ শীৰ্ষক গীতটিত প্ৰাচীন সাতভনীৰে সৈতে বৰ অসমখন যে
কিমান সমৃদ্ধ তথা চহকী আছিল উপলক্ষি কৰিব পাৰি। সাতোখন বাজ্যই মিলা-প্ৰীতিৰে বাস
কৰাৰ বুৰঞ্জী হাজৰিকাই সৌৰৱণ কৰিছেঃ

“আই অ’ আই আমি সাতজনী জী
লুইতৰ বালিতে উমলি আছিলৈঁ
ব'দ কাঁচলিত বহি”

বৰ অসমৰ ভাই-ভনীসকলে বাক্সোন ভাঙি ক্ৰমে নাগালেণ্ড, ত্ৰিপুৰা, মেঘালয়,
অৰুণাচল প্ৰদেশ আদি নাম লৈ আঁতিৰ যোৱাৰ মৰ্মস্পৰ্শী বেদনা গীতটিত প্ৰকাশ পাইছেঃ

“পুৱতি অৰুণে ভূমুকি মাৰিলে অৰুণাই পাতিলে আঁচল
অৰুণাচল বুলি নিজক চিনাকি দি তায়ো বেলেগ হৈ গ'ল
আই তায়ো বেলেগ হৈ গ'ল”।

এই গীতটিৰ মাজেৰে গীতিকাৰ হাজৰিকাৰ উত্তৰপূৰ্ব জনজাতিসমূহৰ মাজত সমষ্টয়,
একতা, শক্তি, সাহস, সৌন্দৰ্য, ভাতৃত্ববোধ গঢ়াৰ প্ৰয়াস প্ৰকাশ পাইছেঃ

“কাৰি আংলং-বড়ো-ৰাভা-মিলিং মিলিলে
অসমক জিনোঁতা নাই
এই মহামিলনৰ প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গৰ
শতৰূৰ কলিজা নাই।
মিলনৰ গীত গাই গাই।।”

ৰাজনীতিৰ মেৰ পাকত সোমাই অৰুণাচলী ভাই-ভনীসকলে যেন পুৰণি বঞ্চুত্ব, মৰম

আদিবোৰ পাহাৰি নায়ায় তাৰেই কামনা কৰি হাজৰিকাই বচিছে ‘বংপুৰ তোমাৰ নাম’ গীতটি :

“অৱগোচলী অসমীয়া চিৰ্যুগ্মীয়া

ৰাজনীতিয়ে নেমাৰে যেন বঙ্গুত্বৰ অমিয়া হে”

চুবুৰীয়া জনজাতীয় ভাই-ভনীসকলৰ প্ৰতি ভূপেন হাজৰিকাৰ দৰদ প্ৰায়বোৰ গীততে প্ৰকাশ পাইছে। ‘মই ক’হিমাৰে’ গীতটিৰ জৰিয়তে হাজৰিকাই এজন আহোম লোকক নগা লোকৰ আশ্রয়ৰ বুৰঞ্জী সৌঁৰৰাই অসমৰ সৈতে নগাৰ সম্প্ৰীতি যে পুৰণি সেই কথা হাদয়ৎগম কৰোৱাৰ যত্ন কৰিছে। আমি জ্ঞাত যে- আহোম সৰ্বদেউৰ আসনত বহাৰ পূৰ্বে গদাপাণিয়ে ল’ৰা বজা চুলিকফাৰ পৰা বাজা বচাবলৈ নগা পাহাৰলৈ পলাই হৈ আৱাগোপন কৰিছিল। তেতিয়া নগাভূমিৰ দৰদী লোকেও গদাপাণিক আশ্রয় দি সহায় কৰিছিল আৰু এই কাহিনীৰ ভিত্তিতে হাজৰিকাই আধুনিক পৰিস্থিতিত অসমৰ পাহাৰ আৰু ভৈয়ামৰ সম্প্ৰীতিৰ চিৰখন কল্পনা কৰি বচিছে :

“মই ক’হিমাৰে আধুনিকা ডালিমী
মই গদাপাণি আধুনিক ভৈয়ামৰ
আমি আজি দুয়ো সহযাত্ৰী
গুৱাহাটী অভিমুখী নিশাৰ বেলংৰ ।।”

১.০২ উত্তৰপূৰ্ব জনগোষ্ঠীসমূহৰ মাজত প্ৰচলিত উমেহতীয়া বৈশিষ্ট্যৰ এটি উৎসৱ হৈছে ‘বিহ’। ইয়াত বসবাস কৰা প্ৰত্যেকটো জনগোষ্ঠীয়েই বসন্ত খাতুত বহাগ মাহত বিহু উৎসৱৰ পালন কৰে। সংক্ষিতিৰ সমাৰহণ প্ৰক্ৰিয়াৰে গঢ়ি উঠা অসমৰ জাতীয় উৎসৱ বিহুৰ জৰিয়তে প্ৰকাশ ঘটা সমন্বয়ৰ ছবিখন হাজৰিকাই ফুটাই তুলিছে :

“বহাগ মাথোঁ বিহুতলী নহয়
নহয় ই নিশা ফুলা ফুল
বহাগেই আনি দিয়ে সমদল গতি
নেওচি জাতি কুল
ই প্ৰভেদক কৰে নাশ ।”

-জাতি-জনগোষ্ঠীৰ প্ৰাচীৰ ভাণি সকলোকে কাষ চপাই অনা বিহুৰ শক্তি গীতটিৰ প্ৰকাশ পাইছে।

১.০৩ ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতসমূহ অসমৰ বাজনেতিক, সামাজিক ইতিহাসৰ দলিলস্বৰূপ। ‘টিৰাপ সীমান্ত’ গীতটিত টিৰাপৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য, ইয়াৰ আৱাসীসকলৰ সমাজ-জীৱন, জীৱন-জীৱিকা আদিৰ লগতে উত্তৰ-পূৰৰ সাংস্কৃতিক ইতিহাসৰ এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ অধ্যায় প্ৰকাশ পাইছে :

“আহোম সৰ্বদেউৰ দিনতে
লোণ বাঞ্ছি নামিছিল নষ্টে।
তাহানিৰ শ্ৰী শ্ৰীৰাম আতাই
নষ্টে নৃপতিক দিছিলে শৰণ

কৰি নষ্টে শিয়্যৰ নামাকৰণ
নৰৰো উত্তম নৰোন্তম।”

ভাত্ত জয়স্ত হাজৰিকাৰ সৈতে বচনা কৰা ‘ছিলঙ্গে মনালিঙ্গা লিংড’ গীতটিতো প্ৰকাশ
পাইছে অসমৰ বাজধানী ছিলঙ্গৰ পৰা দিচ্পুৰলৈ ঠিকনা সলনিৰ পৰ্বটো :

“তুমি আজি লাবানৰ ক'বাত

আৰু বাজধানী সলনিৰ পিছত আহি

হ'লোঁ এতিয়া দিচ্পুৰীয়া”

১.০৪ হাজৰিকাই তেওঁৰ গীতৰে অসমৰ অ'ত-ত'ত সিঁচৰতি হৈ থকা জাতি-
জনগোষ্ঠীবোৰ সাংস্কৃতিক ছবি সুন্দৰভাৱে উপস্থাপন কৰিছে। তেখেতৰ ‘অসম দেশৰ
বাগিছাৰে’ শীৰ্ষক গীতটিত অসমৰ চাহ জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক ছবিখন প্ৰকাশ পাইছে।
তেনেদৰে ‘কাৎ মঙ্গইহ চংঃ’ শীৰ্ষক গীতটিত মিজোৰামৰ আকৰণীয় বৰ্ণনা আৰু ‘আকাশী
যানেৰে’ শীৰ্ষক গীতটিত মেঘালয়ৰ প্ৰাঞ্জল বৰ্ণনা প্ৰকাশ পাইছে। ভূপেন হাজৰিকাৰ জন্ম
ঠাই শদিয়া এখন আদি গাঁৱৰ কাষত আছিল। এই অঞ্চল অৱশ্যাচল প্ৰদেশৰ সীমান্তত আৰস্থিত।
জনা যায় যে- জন্ম দিনাই নাবালক হাজৰিকাৰক মৰমতে আদি ছোৱালী কেইগৰাকীমানে গাঁৱলৈ
নি এৰাতি তেওঁলোকৰ লগতে বাখিছিল। গতিকে, ক'ব পাৰি- সৰুৰে পৰাই চুবুৰীয়া জনজাতীয়
ভাই-ভনীসকলৰ মাজতে খেলি-ধুলি ডাঙৰ-দীঘল হোৱা ভূপেন হাজৰিকাৰ স্বাভাৱিকতে
এওঁলোকৰ সৈতে বিশেষ আত্মিক সম্পর্ক গঢ়ি উঠিছিল। বিশেষকৈ অৱশ্যাচলীসকলৰ সৰলমনা
ব্যৱহাৰ, তেওঁলোকৰ লোকাচাৰ, সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা, নৃত্য-গীত আদিয়ে তেওঁক আকৰ্ষিত
কৰিছিল আৰু মনত এক বিশেষ প্ৰেম আৰু শ্ৰদ্ধাভাৱৰ বিকাশ ঘটিছিল। অৱশ্যাচলীসকলৰ
দ্বাৰা বাঁকুকেয়ে প্ৰভাৱিত হাজৰিকাৰ গীতত প্ৰকাশ পাইছে অৱশ্যাচল প্ৰদেশৰ হাদয় চুমি যোৱা
প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰ ছুবি :

“কামেং চিয়াং লোহিত আৰু টিৰাপ সোৱণশিৰি
চিৰজ্যোতিৰ কুসুম কাপে শোভে হিমগিৰি।”

১.০৫ ভূপেন হাজৰিকাই কেৱল উত্তৰ-পূৰৱ থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ মাজতেই নহয়
চুবুৰীয়া পশ্চিম-বংগ, উবিয়া, বিহাৰ আদি বাজ্য আৰু নেপাল, ভূটান, বাংলাদেশকে সামৰি
সকলোৰে মাজত ঐক্য ভাৱৰ বিকাশৰ চেষ্টা কৰিছিল। সেইবাবেই ভূপেন হাজৰিকা অসমীয়া
বাইজৰ বাবে যিমান আপোন, পশ্চিমবংগকে ধৰি বাংলাদেশৰ বাংলাভাষীসকলৰ মাজতো
সিমানেই আপোন। বাংলা ভাষাক তেওঁ নিজৰ দিতীয় ভাষা হিচাপে ঠাই দিছিল আৰু অসমীয়া
আৰু বাংলাভাষীসকলৰ মাজতো এক মিলা-প্ৰতি, সন্তুষ্ট জাগত কৰাৰ বাবে চেষ্টা কৰিছিল।
বাংলা গায়িকা ডলী ঘোষৰ দ্বাৰা কঢ়দান কৰোৱা ‘অসমী আইৰে লালিতা-পালিতা মই তোলনীয়া
জী...’ গীতটিও এনে সাংস্কৃতিক সমন্বয়ৰ প্ৰচেষ্টাবে বহিষ্পৰিকাশ—

‘অসমী আইৰে লালিতা-পালিতা মই তোলনীয়া জী

অসমীৰ সন্ধান সদায়ে বাখিমে আৰনো কওঁ মই কি?’

গীতটিৰ জৰিয়তে হাজৰিকাই যিসকল অসমত বাস কৰা লোকৰ মাতৃভাষা অসমীয়া

নহয়, কিন্তু ইয়াতে জনি ‘অসমী আই’র কোলাতে ডাঙৰ-দীঘল হৈইয়াতে জীণ গ’ল সেইসকল
লোকৰ অনুভৱ প্রকাশ কৰিছে। ১৯৮৩ চনত গীতটি নোমল বৰদলৈৰ দ্বাৰা তিৰা ভাষালৈয়ো
অনুবাদ কৰা হৈছিল।

বাংলাদেশৰ জনগণৰ সৈতে অসমৰ এক বন্ধুত্বপূৰ্ণ ভাৱ গঢ়ি তোলাৰ চেষ্টা প্রকাশ
পাইছে হাজৰিকাৰ ‘ঘৰতো নবহে মন’ শীৰ্ষক গীতটিত-

“গংগোৰ চাপৰি তলতে দেখিবা
লুইতৰ পলসো আছে
তোমাৰে মোৰে আয়ে কান্দিলে
একেই চুপানী মচে”

বৎগ বা বাংলাদেশৰ সৈতে লুইতৰ সাবৰা মাটিৰ ৰং-ৰস একেই বুলি কৈ হাজৰিকাই
বাংলাদেশৰ সৈতে ভাৰতবৰ্ষৰ ভাতৃত ভাৱৰ বিকাশৰ চেষ্টা কৰিছে।

১.০৬ পৃথিৰীৰ কোনো মহান ব্যক্তিয়ে সমালোচনাৰ উৰ্দ্বত নহয়। অসমৰ সকলো
জাতি-গোষ্ঠীক একত্ৰি কৰিবলৈ বিচৰা ভূপেন হাজৰিকাই বচনা কৰা প্ৰত্যোকটো গীতৰ জৰিয়তেই
যে সমাদৰ পাইছিল সেয়া অৱশ্যেই নহয়, কেতিয়াবা তেৱেওঁ সমালোচনাৰ সম্মুখীন হ'বলগীয়া
হৈছিল। ১৯৭৩ চনত মুক্তি পোৱা ‘বনৰীয়া ফুল’ শীৰ্ষক অসমীয়া বোলছাৰিখনৰ এটি চিৰিত্-
খঙ্গল পাহাৰীয়া ডেকা এজনৰ ওঁঠত দিয়া ‘ঐ নিলাজ পাহাৰ..’ শীৰ্ষক গীতটিৰ বচনাৰ বাবে
হাজৰিকা সমালোচনাৰ সম্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। গীতটিৰ জৰিয়তে পাহাৰীয়া জনগণক
অপমান কৰা বুলি অভিযোগ আনা হৈছিল। অৱশ্যে, চিনেমাৰ চিৰিত হিচাপে ভৈয়ামত সৰ্বস্ব
হেৰবাই দিশহাৰা হোৱা এজন পাহাৰীয়া যুবকৰ দুঃখৰ ছবিহে গীতটিৰ জৰিয়তে দেখুৰাব বিচৰা
বুলি যুক্তি দৰ্শাই হাজৰিকাই সেই অভিযোগো খণ্ডন কৰিছিল। (বৰুৱা ৩৬) গীতটিৰ বচনাৰ
গোটেই কথাখিনি ভালদৰে বিশ্লেষণ কৰি চাই ইয়াৰ মাজত আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰি- উত্তৰ-পূৰুৰ
পাহাৰীয়া জনজাতিসকলৰ সুখ-দুঃখৰ পতি সচেতন তথা সংবেদনশীল ভূপেন হাজৰিকাৰ
অন্তৰ্ভুৱি। এনেধৰণৰ গীত বচনাৰে যে হাজৰিকাই পৰোক্ষভাৱে ভৈয়ামৰ লোকসকলৰ মনত
পাহাৰীয়া লোকসকলৰ প্রতি সন্তোষ জগাই তুলি সম্প্রীতি গঢ়াৰে প্ৰয়াস কৰিছিল সেই কথা
অনুধাৰণ কৰিব পাৰি।

২.০০ উপসংহাৰ :

অধ্যয়নটিৰ পৰা স্পষ্ট হয় যে- ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতসমূহে ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ
ভৌগোলিক, সাংস্কৃতিক, আৰ্থ-সামাজিক ইত্যাদি বিভিন্ন দিশেৰে পৰিপূৰ্ণ এখন সামগ্ৰিক ছবি
দাণ্ডি ধৰিছে। এইসমূহত প্ৰতিফলিত বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীসমূহৰ জীৱন-ছবিৰ জৰিয়তে এই
বাজ্যকেইখনত প্ৰচলিত লোককলা, সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা, সামাজিক ইতিহাস, ইয়াৰ লোকসকলৰ
স্বদেশ প্ৰীতি ইত্যাদিৰ আভাস পাব পাৰি। যায়াবৰী শিল্পী-জীৱনত হাজৰিকাই দেশ-বিদেশ ঘূৰি
তেওঁৰ গীতেৰে বিশ্বৰ জনগণক আপ্নুত কৰিছিল যদিও তেখেতৰ গীতসমূহৰ অধ্যয়নৰ পৰা
অনুভৱ কৰিব পাৰি- জন্মভূমি অসম তথা সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰু ভাৰতৰ বহু-ভাষিক, বহু-সাংস্কৃতিক
পৰিৱেশৰ আকৰ্ষণে হাজৰিকাৰ মনত প্ৰতিটো মুহূৰ্ততে স্বদেশ-প্ৰীতিৰ ভাৱ জগাই তুলিছিল।

সেয়ে তেওঁ বচনা কৰা সবহ সংখ্যক গীততে অসমকে ধৰি সমগ্র উত্তৰ-পূৰ ভাৰতত বসবাস কৰা সকলো জাতি-জনগোষ্ঠীৰ লোকক একতাৰ ডোলেৰে বঞ্চাৰ প্ৰল হেঁপাহ পৰিলক্ষিত হয়। সেয়ে বৰ্তমানৰ পৰিপ্ৰেক্ষিততো বাজনোতিকভাৱে পৃথক হোৱা উত্তৰপূৰ ভাৰতৰ বাজ্যকেইখনৰ মাজত ভাতৃত্ব ভাৱ আটুত বখাত যে ভূপেন হাজৰিকাৰ দৰে শিল্পীৰ দ্বাৰা বচিত গীতে সহায় কৰিব পাৰে তাত কোনো সন্দেহ নাই। কাৰণ এই গীতবোৰত জনজাতীয় একতাৰ ছবিখন প্ৰকাশ পাইছে। তদুপৰি, সৰ্বভাৰতীয় চেতনাৰ সৈতে উত্তৰপূৰবাসীক সংযোগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতসমূহৰ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব স্থীকাৰ কৰিবলগীয়া। এনে এগৰাকী গণশিল্পীৰ গীতত আন্তনিহিত ভাৱৰ চৰ্চা আন্তৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰেক্ষাপটত বহুলভাৱে হ'বলৈ এতিয়াও বহুখনি বাকী। এই গৱেষণা পত্ৰখনিত আলোচিত এই দিশৰ সংক্ষেপ অধ্যয়নে আগন্তক গৱেষকৰ বাবে তেনে অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰৰ সন্ধান দিব যেন অনুভূত কৰিব পাৰি।

প্ৰসংগ গ্ৰন্থপঞ্জী :

মুখ্য উৎস :

*Dr. Bhupen Hazarika Digital Archive, stored in UNICODE format,
Language Technology Development Group, Department of
Information Technology, Gauhati University, URL: <http://bhupenhazarikadigitalarchive.org>.*

গৌণ উৎস :

নাথ, প্ৰাণেশ্বৰ। কালজয়ী গীত আৰু জীৱন দৰ্শন / গুৱাহাটীঃ জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০৪। ছপা।
বৰকলা, নদ সিং। ‘ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত চুবৰীয়া বাজ্য’। আমাৰ অসম, চতুৰ্বিংশ বছৰ,
১৯১ সংখ্যা, ০৯-০৮-২০২০, পৃ.৫। ছপা।

বৰুৱা, শান্ত্যু কৌশিক। তথ্যকোষত ভূপেন হাজৰিকা : সাধনা, সিদ্ধি আৰু সৃষ্টি। গুৱাহাটীঃ
জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১। ছপা।

*Bhupen Hazarika - Topic, [www.youtube.com/](https://www.youtube.com/channel/UCn-CobZB2gRotus0-DetAzQ)
[channel/UCn-CobZB2gRotus0-DetAzQ](https://www.youtube.com/channel/UCn-CobZB2gRotus0-DetAzQ).*

কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীয় লোক দেৱতা : **এক সমাজতাত্ত্বিক অধ্যয়ন**

চক্ৰথৰ ৰায়

গবেষক (*Correspondent Author*), অসমীয়া বিভাগ, বড়োলেঙ বিশ্ববিদ্যালয়
ৰাতুল ডেকা

সহকাৰী অধ্যাপক, বড়োলেঙ বিশ্ববিদ্যালয়, কোকৰাবাৰ, অসম

সংক্ষিপ্তসাৰ

ঐতিহাসিক বস্তুবাদ তত্ত্বৰ আধাৰত প্রাগ ঐতিহাসিক কালৰ পৰা মানৱ সভ্যতাৰ যি বিৱৰণৰ গতি আৰু এনে বিৱৰণৰ যি বিশ্জনীন চৰিত্ৰ তাক সহজে আনুমান কৰিব পাৰি। মানৱ সভ্যতাৰ ক্রম বিৱৰণৰ এনে ধাৰাত গঢ় লৈ উঠা প্রতিটো জাতি জনগোষ্ঠীৰ বিৱৰণৰ যি অভিজ্ঞতা সেয়া একে। দাশনিক Karl Marx ৰ মতে ঐতিহাসিক ক্রমবিৱৰণৰ যোগেদি মানৱ সভ্যতাই এটা স্তৰৰ পৰা আন এটা স্তৰলৈ উত্তৰণ ঘটিছে। দৰাচলতে প্ৰকৃতিৰ সৈতে সহাবস্থান কৰিবলৈ গৈ মানুহে সমাজবন্ধ ভাবে বসবাস কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। গ্ৰীক দাশনিক প্লেট' আৰু এৰিষ্টলুৰ মত অনুসৰি সমাজ বিৱৰণৰ মূল কাৰণ হল মানুহৰ কৰ্মতৎপৰতা। পাশ্চাত্যৰ বহু পঞ্চিতে ডাৰউইনৰ বিৱৰণৰ মতবাদক সমৰ্থন কৰিলৈও সমাজ বিৱৰণৰ ধাৰাত Karl Marx ৰ চিন্তাধাৰাক সমৰ্থন নকৰে। পাশ্চাত্যৰ ন্ত-বিজ্ঞানীয়ে যথাযথ ভাবে সমাজ বিৱৰণক— আদিম যুগ, পশুপালন যুগ, কৃষি যুগ আৰু শিল্প যুগত বিভক্ত কৰিছে। সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ সমন্বন্ধ ওতঃপ্রত। সংস্কৃতিৰ ধাৰণাই দৰাচলতে এক উন্নত জীৱন চৰ্চাৰ দিশটোৱ কথায়ে

কয়। সমাজ বির্তনের সমান্তরালভাবে সংস্কৃতির বির্তন অবধারিত। এক ধাৰাবাহিক পর্যালোচনা কৰিলে দেখা যাব যে অসমৰ কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠী এক জটিল সমাজ বির্তনের মাজেদি গতি লাভ কৰিছে। সামন্তবাদী চিন্তাধাৰাৰ আৰিভাৰৰ পৰাই এই জনগোষ্ঠীটোৱে ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, ভাবিক আৰু সাংস্কৃতিক একক সম্ভাৱনাৰ ভৌগলিক ভাবে প্ৰাণীয়কৰণ কৰা হৈছে। এনে অবস্থাত কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীটোৱে নিজৰ নৃ-গোষ্ঠীৰ বৈশিষ্ট্য বিগন্ধ অৱস্থাত পৰ্যাপ্তৰোপন্থিত হৈছে। যাক আমি নৃতাত্ত্বিক বা সমাজতাত্ত্বিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা পৰ্যালোচনা বা নিৰ্বপণ কৰিব পাৰোঁ। কোচ ৰাজবংশী লোক সংস্কৃতিৰ অন্যতম দিশ হলো লোক দেৱতা সমূহৰ চৰ্চাৰ প্ৰসঙ্গত কোচ ৰাজবংশী সকলৰ সমাজতাত্ত্বিক বা নৃতাত্ত্বিক বিৰতনেৰ বছ দিশ জড়িত হৈ আছে। এনে কথাবোৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়ে আমাৰ এই গৱেষণা পত্ৰখনত কোচ ৰাজবংশীয় লোক দেৱতাৰ এক সমাজতাত্ত্বিক অধ্যয়ন কৰিবলৈ প্ৰয়ত্ন কৰা হৈব।

সূচক শব্দ : কোচ ৰাজবংশী, বিৰতন, সমাজতাত্ত্বিক, সভ্যতা।

অৱতৰণিকা :

সাম্প্রতিক সময়ত কোচ আৰু কোচ ৰাজবংশী দুটা পৃথক জনগোষ্ঠী নেকি? এই প্ৰশ্নাটোয়ে এক সামাজিক মতদৰ্শন (Social Conflict) বৰ্ণনা কৰিব। যিয়ে নেকি বিস্তৃত ৰূপত এক সমাজতাত্ত্বিক, নৃতাত্ত্বিক অধ্যয়নকে দাবী কৰে। বহুতো পণ্ডিতে এই ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন মতবাদ পোষণ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। তাৰে ভিতৰত বেছি সংখ্যাক পণ্ডিতৰ মতে কোচ ৰাজবংশী সকল কোচ নৃ-গোষ্ঠীৰে অংশ। সংস্কৃতায়নৰ শক্তিশালী বলয়ত নিজৰ প্ৰকৃত ভাষা, সংস্কৃতি পৰিহাৰ কৰি আৰ্য সংস্কৃতিৰ গ্ৰহণেৰে এক স্বতন্ত্ৰ জাতি সম্ভাৱনাৰ প্ৰতি আত্মপ্ৰকাশ ঘটায়। ৰাজতন্ত্ৰৰ পৃষ্ঠাপোকতাত গঢ়লৈ উঠা এনে নব্য জাতি সম্ভাৱনাৰ পিছলৈ সৰু সৰু নৃ-গোষ্ঠী সমূহ আৰক্ষণ আৰু চামিল কৰণ প্ৰক্ৰিয়াই এই জনগোষ্ঠীটোক বিস্তৃত কৰি তোলে। ‘ৰজাৰ বংশ এতেকে ৰাজবংশী এনে ধৰণৰ জাতিবাচক শব্দৰ ব্যৱহাৰ ঘোড়শ শক্তিকাৰ পৰা হৈ আৰম্ভ হোৱা বুলি পণ্ডিত সকলে কৰ বিচাৰে’ (ভক্ত, দিজেন্দ্ৰনাথ ১৩) উল্লেখযোগ্য যে ইতিহাসৰ পাতত কোচ সকলক বিশ্বসিংহৰ উত্থানৰ পৰা হৈ বিতং ভাৱে আলোচিত হোৱা দেখা যায়। কিয়নো অনুমানিক ১৪৯৬ খৃষ্টাব্দত উত্থান লাভ কৰা বিশ্ব সিংহ আৰু পৰৱৰ্তী কোচ নৃপতি সকলে এক দীৰ্ঘ সময়ছোৱা ধৰি আধুনিক ভাৱতৰ্য, বাংলাদেশ, নেপাল আৰু ভূটানৰ এক বৃহৎ এলেকাৰ সামৰি নিজ ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰসাৰণ আৰু সামৰিক শক্তিৰ সাফল্যৰ শীৰ্ষ স্থানত অৱস্থান কৰিছিল। ‘কিন্তু ইয়াৰ পূৰ্বেও অনুমানিক চতুৰ্থ শক্তিকাৰ শেষৰ ফালে শক্ষলাদেৱ নামৰ এজন কোচ ৰজা কামৰূপত অত্যান্ত পৰাক্ৰমী হৈ উঠিছিল বুলি জনা যায়’ (চৌধুৰী ৭৫) ‘কৰি ফাদৰচীৰ শাহনামা আৰু কাসিম ফেৰিস্তাৰ বিৱৰণি মতে পোৱা যায় যে এই শক্ষলাদেৱ ৰজাই উন্নৰ ভাৱতো বিজয় কৰিছিল আৰু উন্নৰ ভাৱতৰ সামন্ত ৰজা কেদাৰ ব্ৰাহ্মাক কৰতলীয়া কৰিছিল।’ (চৌধুৰী ৭৫) গতিকে এনে এক পৰাক্ৰমী জাতিৰ প্ৰাচীন ভৌগলিক পৰিসীমাই এই জনগোষ্ঠীটোৱে চহকী সাংস্কৃতিক বলয়ৰ কথাই আমাক সোঁৰৰায়। কিন্তু পৰৱৰ্তী

সময়ছোরাত ৰাজ শক্তিৰ পতন, উপনিৰেশিকতাৰ আগ্ৰাসন আৰু স্বাধীন ভাৰতৰৰ্বৰ বিভাজনে এই জনগোষ্ঠীটোক ভৌগলিক ভাৱে প্ৰাতীয়কৰণ কৰি পেলালৈ। কিন্তু এক দীৰ্ঘ সময়ছোৱা ধৰি হোৱা এনে ভৌগলিক, ৰাজনৈতিক অৰূপ সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ পিছতো বহুতো নৃ-গোষ্ঠীয় বৈশিষ্ট্য এই জনগোষ্ঠীৰ লোক সকলে এতিয়াও বহুল কৰি থকা দেখা যায়। আনহাতে সংস্কৃতায়নৰ পিছতো ‘ৰাজবৎশী’ শব্দটো বহুল ভাৱে ব্যৱহাৰ হৰলৈ ধৰে তথা পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত বহুতো প্রাচীন নৃ-গোষ্ঠীয়ে সংস্কাৰৰ মাজেদি নিজকে কোচ ৰাজবৎশী বুলি পৰিচয় দিবলৈ ভাল পায়। এইক্ষেত্ৰত দিজেন্দ্ৰ নাথ ভকতে কোচ ৰাজবৎশী জনগোষ্ঠীটোৰ বিভিন্ন ঠাল আৰু স্তৰৰ কথা বিতংভাৱে উল্লেখ কৰা ঠাল সমূহৰ ভিতৰত মদাসী বা মদাসিয়া ৰাজবৎশী, শৰণীয়া, সৰু কোচ, বৰ কোচ, হাজং ৰাজবৎশী, জলদি ৰাজবৎশী, মোৰঙ্গীয়া ৰাজবৎশী, দোভাসিয়া ৰাজবৎশী, কোচ কাহাৰ ৰাজবৎশী, পানী কোচ, দেশীয়া ৰাজবৎশী, পালীয়া ৰাজবৎশী আদি। এই স্তৰ বিভাজনৰ প্ৰথমটো স্তৰ আছিল মদাসী ৰাজবৎশী। সংস্কৃতায়নৰ পূৰ্বে মদাসী সকলৰ মাজত পূজা পাতল বা বিয়া সবাহত গাহৰি বলি দিয়াৰ প্ৰথা প্ৰচলিত আছিল। ঠিক একে দৰে কোচ সকলৰ আদিম অৱস্থাটোক বহুতে পানী কোচ বুলি কৰি বিচাৰে। এই পানী কোচ সকল বসবাস কৰিছিল ঘন জংঘলৰ মাজত। সংস্কৃতায়নৰ পিছতো কিন্তু এই পানী কোচ সকলৰ মাজত গাহৰি বলি, মদৰ ব্যৱহাৰ, কুকুৰা পালন ইত্যাদি বিষয়াবোৰ একে অৱস্থাতে থকা দেখা যায়। গাতিকে এনেধৰণৰ উদাহৰণৰ যোগেদি এইটো স্পষ্ট কৰি কৰ পাৰি যে আৰ্য সকলৰ আগ্ৰাসনত সেই সময়ছোৱার সকল সৰু নৃ-গোষ্ঠী সমূহ বাদ পৰি যোৱা নাছিল। আনহাতে এনে নৃ-গোষ্ঠী সমূহৰ ৰাজ ধৰ্ম বা ৰাজতন্ত্ৰৰ প্ৰতিও আৰুৰ্বিত হৈ সংস্কাৰ মুঢ়ী হোৱাৰ থল থাকিব পাৰে। যি কিনহওক কোচ সকলৰ সংস্কৃতায়ন আৰু আন আন নৃ-গোষ্ঠীৰ ব্যাপক সংমিশ্ৰণে এই জনগোষ্ঠীটোৰ পূৰ্বে কিছু বৈশিষ্ট্য পৰিহাৰ আৰু সংস্কাৰৰ মাজেৰে নতুন সুৰ্তি এটা গঢ় লবলৈ আৰণ্ত কৰে। প্ৰণিধানযোগ্য যে এনে ধৰণৰ বিৰতন কোচ ৰাজবৎশী সকলৰ নৃতাত্ত্বিক গঠন আৰু লোক সংস্কৃতিৰ মাজত সহজে স্পষ্ট হৈ উঠা দেখা যায়।

গৱেষণা পদ্ধতি আৰু পৰিসৰ :

বিষয়বস্তুৰ উপস্থাপন বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰে কৰা হৈছে। গৱেষণাৰ পৰিসৰ অবিভক্ত গোৱালপাৰা জিলাৰ পৰিক্ষেত্ৰত সীমাবদ্ধ থাকিব। গৱেষণা কৰিবলৈ যাওঁতে মুখ্য আৰু গোণ সমল হিচাপে বিভিন্ন প্ৰস্তুত সহায় লোৱাৰ সমান্তৰাল ভাৱে ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নক সামৰি লোৱা হৈছে।
সমাজতত্ত্ব আৰু সংস্কৃতি :

Sociology শব্দটোয়ে মূলত কোনো এখন সমাজৰ বিকাশ, গঠন প্ৰক্ৰিয়া আৰু কাৰ্য প্ৰগালীৰ বিজ্ঞান সম্মত অধ্যয়নৰ দিশটোক দাঙি ধৰে। অধ্যয়নৰ স্বতন্ত্ৰ শাখা হিচাপে যদিও সমাজতত্ত্ব ইমান পুৰণি নহয় তথাপি ইয়াৰ ইতিহাস প্রাচীন। পোন প্ৰথমতে ফ্ৰান্সী দাশনিক Auguste Comte- এ উনবিংশ শতকাৰি মধ্যভাগত জ্ঞানৰ এক নতুন শাখা হিচাপে সমাজতত্ত্বক প্ৰতিষ্ঠা কৰে। তেখেতৰ অন্যতম সুষ্ঠি Positive Philosophy কিতাপ খনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে Sociology শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰিছিল। Sociology শব্দটো গঢ়লৈ উঠিছে লোটিন শব্দ Socius যাৰ অৰ্থ হৈছে ‘সহচৰ’ আৰু গ্ৰীক শব্দ Logos বা অৰ্থ হৈছে অধ্যয়ন বা বিজ্ঞান। দেখা যায় যে

জ্ঞানৰ নতুন শাখা হিচাপে সমাজতত্ত্ব বিষয়টো আৰম্ভণিৰ সময়ছোৱাত দৰ্শন, ইতিহাস আৰু জীৱবিদ্যাৰ দ্বাৰা বাৰকৈকে প্ৰভাৱিত হৈছিল। যদিও উনবিংশ শতকাৰ মধ্যভাগত সমাজতত্ত্ব বিষয়টোয়ে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল তথাপি ইয়াৰ আগতে এনেধৰণৰ চিন্তাধাৰাৰ বাতাবৰণ নথকা নহয়। প্লেটৰ Republic, এৰিষ্টটলৰ Politics কৌটিল্যৰ অৰ্থশাস্ত্ৰইত্যাদি প্ৰহৃত সমাজক লৈ কিছু চিন্তা চৰ্চাৰ বুনিয়াদ গঠন হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। দৰাচলতে আষ্টাদশ শতকাক ইংলেণ্ডত গঢ়ি উঠা শিল্প বিশ্বেই হৈছে সমাজ বৈজ্ঞানিক চিন্তা চৰ্চাৰ অন্যতম কাৰণ। Auguste Comte ৰ পিছতে সমাজতত্ত্ব বিষয়টো শৃংখলাবদ্ধ আৰু বিদ্যায়তনিক চিন্তা চৰ্চাৰে প্ৰাণ পাই উঠে Herbert Spencer ৰ হাতত। তেখেতৰ ১৮৭৭ চনত প্ৰকাশিত যুগান্তকাৰী বচনা ‘Principles of Sociology’ ত সৰ্ব প্ৰথম সমাজতত্ত্ব বিষয়টোৰ বিদ্যায়তনিক ভাবে চৰ্চা কৰা পৰিলক্ষিত হয়। তেওঁৰ Theory of Organic Analogy আৰু ডাৰউইনৰ ‘Law of Evaluation’ তত্ত্বৰ ব্যৱহাৰেৰে সমাজ বিৱৰণ আৰু জীৱৰ বিৱৰণক সামঞ্জস্যপূৰ্ণ ভাৱে একেটা সমীকৰণতে বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছিল। তেওঁৰ Theory of Organic Analogy ত বিৱৰণৰ সাধাৰণ তত্ত্বক মান্যতা প্ৰদান কৰি সমাজ আৰু জীৱৰ বিৱৰণৰ সাদৃশ্যমূলক কথাখনি দাঙি ধৰিছিল। Herbert Spencer ৰ মতে জৈৱ বিৱৰণৰ পৰা হে আমি সমাজ বিৱৰণৰ কথাটো অনুধাৰণ কৰিব পাৰোঁ। জৈৱ বিৱৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰু পৰিকাৰ্যামো তেওঁৰ দৃষ্টিত সমাজ বিৱৰণৰ লগত একে। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত Emile Durkheim আৰু Max Weber দৰে দাশনিকে সমাজতত্ত্বৰ বিকাশ আৰু সমকালীন চিন্তা চেতনাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ আৰিহণা যোগাইছিল।

সংস্কৃতি হৈছে কোনো এটা সমাজৰ শৃংখলাবদ্ধ বীৰ্তি নীতি, আচাৰ ব্যৱহাৰৰ বাহ্যিক প্ৰকাশ। দৰাচলতে সংস্কৃতিত সমাজ এখনৰ মূল্যবোধবোৰ ফুটি উঠে। অন্যহাতে কোনো এখন সমাজৰ ব্যক্তি সকলে সামূহিক ভাৱে কৰা আচাৰ-আচৰণ, বীৰ্তনীতি, কৰ্মন, বিশ্বাস, উদ্যাপন ইত্যাদি কথাবোৰেই প্ৰচলিত সংস্কৃতিক ধাৰাৰ অন্তৰ্কাৰ্যামো গঢ় দিয়ে। সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ অন্যতম কাৰণ হল সংস্কৃতিৰ ব্যাপন (Culture Diffusion) প্ৰক্ৰিয়া। সংস্কৃতিৰ ব্যাপন প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰাই এটা সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন উপাদান আৰু ধাৰণা সমূহ অন্য এটা সাংস্কৃতিক গোষ্ঠীলৈ প্ৰবাহিত হয়। এনে কাৰ্য ভৌগলিক অৱস্থান আৰু যোগাযোগ মাধ্যমে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে। বৃটিছ নৃতত্ত্ববিদ Edward Tylor- এ উনবিংশ শতকাত সংস্কৃতিৰ বিৱৰণ (Cultural Evaluation) ৰ ঠাইত সংস্কৃতিৰ ব্যাপন (Cultural Diffusion) পৰিভাৱৰ ব্যৱহাৰেৰে সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণ বা সামঞ্জস্যতাক বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছিল। মুখ্যত সংস্কৃতিৰ ব্যাপন প্ৰক্ৰিয়াটোক পাঁচটা ভিন্ন দৃষ্টিকোণেৰে চাৰ পাৰি (<https://en.wikipedia.org/>) —

১. সম্প্ৰসাৰণ ব্যাপন (Expansion Diffusion)
২. স্থানান্তৰণ ব্যাপন (Relocation Diffusion)
৩. স্তৰবদ্ধ ব্যাপন (Hierarchical Diffusion)
৪. সংক্ৰামক ব্যাপন (Contagious Diffusion)
৫. উদ্বীপক ব্যাপন (Stimulus Diffusion)

সম্প্ৰসাৰণ ব্যাপনত প্ৰক্ৰিয়াত দেখা যায় যে কোনো এটা সংস্কৃতিয়ে নিজৰ উৎস স্থানত

শক্তিশালী ভাবে বক্ষিত হৈ থাকে আৰু তাৰ পৰাই বিভিন্ন ঠাইলৈ সম্প্ৰসাৰণ লাভ কৰে।

স্থানান্তরণ ব্যাপনত কোনো সংস্কৃতিক বৈশিষ্ট্য বা ধাৰণাই নিজৰ উৎস স্থানৰ পৰা আঁতিৰ অন্য এক ভৌগলিক পৰিসীমাৰ মাজত গঢ় লৰলৈ আৰম্ভ কৰে।

স্তৰবদ্ধ ব্যাপন প্ৰক্ৰিয়াত সংস্কৃতিৰ ধাৰণা সমূহ ডাঙৰ ঠাইৰ পৰা সৰু সৰু ঠাইলৈ সম্প্ৰসাৰণ লাভ কৰে। এনে প্ৰক্ৰিয়াৰ ভৌগলিক দূৰত্ব আৰু অভিজাত শ্ৰেণীৰ প্ৰভাৱ অন্যতম কাৰণ।

আনহাতে সংক্রামক ব্যাপন ক্ষুদ্ৰ স্তৰত সংস্কৃতিৰ ব্যাপন ঘটে। কোনো এক নিৰ্ধাৰিত জনসমষ্টিৰ দৈনন্দিন জীৱনত এজন ব্যক্তিৰ পৰা আন এজন ব্যক্তিলৈ সংস্কৃতিৰ সম্প্ৰসাৰণ ঘটে। ঠিক একে দৰে উদ্বীপক ব্যাপনত দুটা ভিন্ন সংস্কৃতিক গোষ্ঠীয়ে স্বকীয় ধাৰণাৰ দ্বাৰা এটাই আনটোক প্ৰভাৱিত কৰা পৰিলক্ষিত হয়। এনে ব্যাপন প্ৰক্ৰিয়াই কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীটোৱ সংস্কৃতি আৰু সমাজ বিৰৱনত ব্যাপক ভাবে প্ৰভাৱিত কৰিছে। সংস্কৃতিৰ সকলো স্তৰতে ব্যাপক ভাবে ঘটা ব্যাপন প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত বৰ্তমান সময়হৈছোৱাত এই জনগোষ্ঠীয় লোক সকলে নিজৰ প্ৰাচীন নৃ-গোষ্ঠীয় প্ৰায় ভাগ বৈশিষ্ট্য হেৰৰাই পেলাইছে। গতিকে সংস্কৃতিৰ ব্যাপন প্ৰক্ৰিয়াই যে সমাজ এখনৰ বিৰৱনত প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ ভাবে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে সেয়া স্পষ্ট।

কোচ ৰাজবংশী লোক দেৱতা আৰু সমাজ বিৰৱন :

প্ৰাগ ঐতিহাসিক কালৱে পৰা পৃথিৱীৰ বিভিন্ন জাতি জনগোষ্ঠীৰ সমূহৰ মাজত লোক দেৱতা সমূহৰ উপাসনা চলি আহিছে। এনে প্ৰাচীন পৰম্পৰাৰ পম খেদিলে স্পষ্ট ভাবে কৰ পাৰি যে- মানৱ সভ্যতাৰ বিৰৱন তথা পাৰিষারিক পৰিস্থিতিত মানুহে নিজৰ আত্মৰক্ষা, প্ৰজনন, শস্যৰ উৎপাদন আৰু ভূমিৰ উৰ্ভৰতাৰ লগতে অপায়- অমঙ্গলৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ কোনো এক প্ৰাকৃতিক শক্তিৰ ওপৰত বিশ্বাস গঢ়ি উঠিছিল। পিছলৈ এনে প্ৰাকৃতিক শক্তি সমূহেই লোক দেৱতাৰ ৰূপত আৰ্বিভাৱ হয়। সেইবাবে স্পষ্ট ৰূপত আমি কৰ পাৰো যে যেতিয়াই মানুহে বিপদত পৰিষে প্ৰাকৃতিৰ কোনো শক্তিৰ লগত পৰাস্ত হৈছে তেতিয়াই তাক অনোকিক শক্তিৰ অধিকাৰী বুলি বশ্যতা স্থীকাৰ কৰিছে আৰু দেৱতাৰ নামত মান্যতা প্ৰদান কৰিছে। সেয়ে প্ৰায় ভাগ লোক দেৱতাৰ বাসস্থান আমি পাওঁ গুহা, গছৰ তল, নদীৰ পাৰ, হাবি- জংঘল ইত্যাদিত। আৰ্যকৰণৰ পিছত প্ৰাচীন নৰ গোষ্ঠীৰ এনে বহুতো লোক দেৱতাক আৰ্য দেৱ-দেৱীৰ লগত বিজোৱাৰ প্ৰণতা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

অকল অসমৰেনহয়, দক্ষিণ পূৰ্ব এছিয়াৰ এক অন্যতম প্ৰধান জনগোষ্ঠী হ'ল কোচ ৰাজবংশী সকল। যাৰ লোক সংস্কৃতিৰ উপকৰণ সমূহত অনাৰ্য আৰু আৰ্য দুয়োটাৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। সংস্কৃতিৰ অংগ হিচাপে কোচ ৰাজবংশী লোকসকলৰ মাজত প্ৰাচীন কালৱে পৰা বিভিন্ন লোক দেৱতাক পূজা আৰ্�চনা কৰিব আহিছে। তাৰে ভিতৰ মাশান দেও, হৃদুম দেও, সোণাৰায় পূজা অন্যতম। মূলত এই লোক দেৱতা সমূহৰ আৰ্�চনাৰ উদ্দেশ্যলৈ মন কৰিলে দেখা যায় প্ৰাকৃতিৰ বিভিন্ন আপদ বিপদৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ এই পূজা সমূহ কৰা হৈছে আৰু যিয়ে পিছলৈ পৰম্পৰাগত ভাবে চলি থাকিল। ‘মাশান দেও’ কোচ ৰাজবংশী সকলৰ মাজত অপদেৱতা বা জলদেৱতা ৰূপত পৰিচিত। ‘সম্প্ৰতি ই উন্নে বন্ধ আৰু পশ্চিম অসমৰ লোক দেৱতা হিচাপে জনাজাত হলেও বাংলাদেশৰ প্ৰাচীন বংপুৰ জিলা আৰু নেপালৰ বাপা মোৰং অঞ্চল, বিহাৰৰ প্ৰাচীন পূৰ্ণিয়া জিলাতো এই

দেরতা পুজিত হয়।’ (ভক্ত, বিজেন্দ্রনাথ ১) সাধারণতে ‘মাশান দেও’ নদী, পুখুরী, বিল আদি জলাশয়ত বসবাস করে বুলি জনবিশ্বাস চলি আছিছে। সেই সূত্রে কোনো ঠাইত নদী বা বিল আদিত বাইজে সামুহিক ভাবে মাছ মরার আগতে মাশান দেও পূজা আগবঢ়েরা দেখা যায়। প্রায় ওঠের প্রকার মাশান দেও থকার কথা সততে পোরা যায়। সেইবের এনে ধরণৰ—

“১. বাবীকা মাশান দেও ২. চান্দিয়া মাশান ৩. ছলনা মাশান ৪. বঙ্গিয়া মাশান ৫. ভুলা মাশান ৬. শুটকা মাশান ৭. ওবুয়া মাশান ৮. চুটিয়া মাশান ৯. কুষ্টলীয়া মাশান ১০. লেংটিয়া মাশান ১১. বিশুরা মাশান ১২. ঘাটিয়া মাশান ১৩. বহতা মাশান ১৪. কাল মাশান ১৫. তিছিলা মাশান ১৬. চলনা মাশান ১৭. কালী মাশান ১৮. ডেমছা মাশান।” (ভক্ত, বিজেন্দ্রনাথ ৬) প্রতিটো প্রকার মাশান দেওর সাধারণ বৈশিষ্ট্য আৰু বাসস্থান ভিন্ন। কিন্তু সাময়িক ভাবে যদি চাব যাও মাশান লোক দেরতা লঙ্ঘ ব্যক্তিগৰাকী চোকা বা আখালৰ মাটি, এঙৰ আৰু ভজাৰস্তু খাবলৈ পছন্দ কৰে। বাতি টোপনিত প্ৰস্তাৱ কৰা আৰু সম্পোনত প্ৰলাপ বৰিবলৈ ধৰে। আনহাতে তেজ হাগনি, বদহজম, স্থপদোষ আদি ৰোগৰ বাবে ব্যক্তিগৰাকী ঝগীয়া আৰু দুৰ্বল হৈ পৰে। এইধৰণৰ বিপদৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ কোচ ৰাজবংশী লোক সকলে মাশান দেওক পূজা-পাতল আগবঢ়ায়। এই প্ৰক্ৰিয়াটো প্ৰাগ ঐতিহাসিক। প্ৰাচীন কামতা-কামৰূপ অঞ্চলত এই মাশান লোক দেওৰ বহতো কিংবদন্তী আৰু লোক কাহিনী জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচলিত আছে। মাশান দেওৰ জন্মৰ সম্পর্কত মৌখিক সাহিত্যত এনেদেৰে পোৱা যায়— এদিন কালি নদীত অকলে গা শুই আছিল। এনে সময়তে হঠাৎ তাত ধৰ্ম ঠাকুৰৰ আবিৰ্ভাৱ হয় আৰু কালী আৰু ধৰ্ম ঠাকুৰৰ মিলনৰ ফলত মাশান দেওৰ জন্ম। কিন্তু এনে মুখে মুখে চলি অহা কাৰবাৰটো নৃগোষ্ঠীয় গোট একোটাক আৰ্য্যকৰণ কৰাৰ প্রাথমিক অৱস্থা বুলি কৰ পাৰোঁ। কিয়নো কালী আৰ্য্য দেৰতা। আনহাতে ধৰ্ম ঠাকুৰ হৈছে উন্নৰ বঙ্গত পুজিত গ্ৰাম্য দেৰতা তথা শিৰৰ আঞ্চলিক বৰপ। গতিকে দুটা আৰ্য্য দেৰতাৰ মিলনৰ ফলত কিদৰে মাশান দেওৰ জন্ম সন্তোপ। গতিকেসংস্কৃতায়নৰ পিছৰ সময়ছোৱাত এনেধৰণৰ লোক কাহিনী সমূহৰ দ্বাৰাই আগামনৰ বাজনীতিৰ সমান্তৰাল ভাবে পাৰে প্ৰকাৰস্তে মাশান দেওক কাৰ্যত আৰ্য্য দেৰতাৰ শাৰীৰত উন্নৰণ ঘটাব বিচৰা হৈছে। মাশান দেওক আগবঢ়েৰা নৈবেদ্য সমৃহতো পৰিৱৰ্তনৰ আভাস এটা পোৱা যায়। ‘প্ৰসাদৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহৃত পোৱা মাছ, আধাপোৱা পাৰ, শুকান মাছ আদিৰ উপকৰণবোৱে চিকাৰ কেন্দ্ৰিক জীৱনৰ ইঙ্গিত বহন কৰে। আনহাতে দধি-চিৰা, গাযীৰ, কল, চেনি আদিৰ ব্যৱহাৰে ইয়াৰ আৰ্য্যকৰণ বৰপটো প্ৰকট কৰি তোলে।’ (ভক্ত, বিজেন্দ্রনাথ ৪) আনহাতে পূৰ্বতে মাশান দেওক পূজনৰ বাবে গাহৰি বলি দিয়াৰ উমান পোৱা যায়। ইয়াৰ সপক্ষে কৰ পাৰোঁ যে কোনো কোনো ঠাইত মানস থাকিলে মাশান দেওৰ নামত মাটিৰ গাহৰিক উচৰ্গা কৰা হয়। গতিকে এনেধৰণৰ যুক্তি সিদ্ধ কথাৰতৰাৰ পৰা আমি এইটোই কৰ পাৰোঁ যে লোক দেৰতা হিচাপে ‘মাশান’ সংক্ৰান্তিয় লোক বিশ্বাস বা ধ্যান ধাৰণা অক্ষত থকাৰ বিপৰীতে পূজক গোষ্ঠীৰ চৰিত্ৰ, মানসিক হিতি আৰু সাংস্কৃতিক পৰিভাৱৰ পৰিৱৰ্তন স্পষ্ট বৰপ পৰিলক্ষিত হৈছে। সমান্তৰাল ভাবে আমি সমাজ বিৱৰণৰ ছবি এখনো পাওঁ।

কোচ ৰাজবংশী সকলৰ অন্য এক লোক দেৰতা হল ‘হনুম দেও’ অৰ্থাৎ হনুম দেৰতা। এই লোক দেৰতাৰ পূজা সাধাৰণতে শস্য ভূমিৰ উৰ্বৰতা আৰু বৰষুণ কামনা কৰি কৰা হয়। হনুম দেও

পূজাৰ এই গোটেই প্ৰক্ৰিয়াটো মহিলাৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হয়। বহাগ আৰু জেঁ মাহৰ ভিতৰত এই পূজা কৰা হয়। দৰাচলতে এই সময়ছোৱাত হৃদু চৰাইৰ প্ৰজননৰ সময়। লোক বিশ্বাস অনুসৰি হৃদু চৰাইক বাঞ্ছি চাৰিওফালে শৃঙ্খৰ নৃত্য কৰিলে পৃথিবীৰ বুকুলৈ বৰষুণৰ ধল নামি আছে আৰু পৃথিবীখন শস্য শ্যামলা হৈ পৰে। এনেধৰণৰ পূজাই সাধাৰণতে এই জনগোষ্ঠীটোৰ কৃষি কেন্দ্ৰীক প্ৰাচীন সমাজ ব্যৱস্থাৰ কথা উমান পাৰ পাৰি। এই উৎসৱৰ প্ৰাসংগিকভাবে সৃষ্টিৰ লগত জড়িত, যত প্ৰকৃতিৰ উপকৰণ এটাক অলোকিক শক্তিলৈ উভৰণ ঘটোৱা হৈছে। কেতিয়াৰা হৃদু চৰাইৰ পৰিৱৰ্তে কলগছ এডালক নৈৰ পাৰ বা নিৰ্জন ঠাইত বোপন কৰি মহিলা সকলে সম্পূৰ্ণ উলঙ্ঘ হৈ যৌন সন্তোগৰ অশ্বীল অঙ্গ-ভঙ্গীৰে ‘হৃদু দেও’ক পূজা আগবঢ়ায়। এনেধৰণৰ সাংস্কৃতিক বৈশিষ্ট্যৰোৱে মূলত আদিম নৃ-গোষ্ঠীয় এটাক হে প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। একেটা যুক্তিতে কৰ পাৰো ‘যোগিনীত্বস্ত’ কোচ সকলক কুবাচ’ বুলি অভিহিত কৰিছিল। ‘কু’মানে বেয়া ‘বাচ’মানে ভাষা। অৰ্থাৎ আৰ্য সকলৰ দৃষ্টি কোচ সকল বৰ্বৰ আৰু বেয়া ভাষা কোৱা লোক। এনেধৰণৰ কথাবোৰত যদিও সভ্যতা আৰু সাংস্কৃতিক আগ্ৰাসনৰ বাজনেতিক পটভূমিত গঢ়ি উঠিছিল, তথাপি ইয়ে আকো কোচ সকলৰ সমাজতান্ত্ৰিক আৰু নৃতান্ত্ৰিক অধ্যয়নৰ সমল যোগান ধৰিছে। পুৰুষ যদি কৰ্যন শক্তিৰ বাহক, তেন্তে নাৰীক সততে সৃষ্টিৰ দৰে কৰ্ম ভাৰ অৰ্পণ কৰা হয়। সংস্কৃতায়নৰ পূৰ্বে কোচ বাজবংশী সকলৰ সমাজ ব্যৱস্থা মাত্ৰতান্ত্ৰিক আছিল। যিটো নেকি হৃদু দেও, কাতি পূজা, কঢ়া-কঢ়ি ইত্যাদিৰ দৰে নাৰীৰ আধিপত্যতা আৰু দেৱী উপাসনাৰ পৰা উমান পাৰ পাৰি। বহু পণ্ডিতে মত পোষণ কৰিছে যে কোচ বাজবংশী লোক সকলে হিন্দু সভ্যতাৰ প্রতি লাহে লাহে আকৃষ্ট হোৱাৰ পিছত হে মাত্ৰতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থালৈ গমন কৰে। সংস্কৃতায়নৰ বহু পিছতো কোচ বাজবংশী সমাজত বিবাহ ব্যৱস্থাত পুৰুষে নাৰী এগৰাকীক বিবাহ সূত্ৰে গাধন দিব লগাত পৰিছিল। অন্যহাতে ‘ধোকা যোৱা প্ৰথা’ সূত্ৰে ল’ৰাই হে ছোৱালীৰ ঘৰলৈ যাব লাগিছিল। গতিকে সমাজ বিৱৰণৰ যি ধাৰা তাক আমি লোক দেৱতা সমূহৰ অধ্যয়নৰ দ্বাৰায়ো বিশ্লেষণ কৰি চাৰ পাৰোঁ।

কোচ বাজবংশী সকলৰ অন্য এক লোক দেৱতা হল ‘সোণাৰায়’। সোণাৰায় পূজাত মূলত বাঘক দেৱতা জ্ঞানেৰে পূজা কৰা হয়। এই সম্পর্কত বিভিন্ন লোক কথা, কাহিনী জন মানসত প্ৰচলিত থকা দেখা যায়। কথিত আছে যে কোচ বাজবংশী সকলে হাৰি-জংগল তথা দুৰ্গম অঞ্চলত বসতি স্থাপন কৰিছিল। গতিকে এনে পৰিৱেশত পশুপালন আৰু কৃষি জীৱী এই জনগোষ্ঠীটোক বাঘে বিস্তাৰ ক্ষতি সাধন কৰিছিল। যাৰ প্ৰতিকাৰ বৰপে কোচ বাজবংশী লোক সকলে বাঘ পূজা বা সোণাৰায় পূজা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। দৰাচলতে এই লোক দেৱতাৰ পূজাই এই জনগোষ্ঠীটোৰ কৃষি আৰু পশুপালন যুগৰ নেতৃত্ব বহন কৰিছে। এই ফালৰ পৰা এই লোক দেৱতাৰ অৱস্থিতি আৰু অৱস্থান প্ৰাচীন। অবিভক্ত গোৱালপাৰা জিলাৰ সমাজতাল ভাৱে উভৰণ, মেঘালয় আৰু বাংলাদেশ ইত্যাদি ঠাইত পূৰ্বৰ পৰাই এনে লোক দেৱতাৰ পূজা চলি আহিছে আৰু বৰ্তমানো প্ৰচলিত হৈ আছে। বহু পণ্ডিতে হিন্দু সভ্যতাৰ নায়ক কৃষ্ণৰ লগত সোণাৰায় লোকদেৱতাক তুলনা কৰিছে আৰু বুৰঞ্জী তথা মহাকাৰ্যিক উক্তিৰে সোণাৰায় লোক দেৱতাক বৈদিক দেৱতা বৰপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰণতা দেখুৰাই আহিছে। দেখা যায় পৰিৱৰ্তিত

সময়ছোরাত এই লোক দেরতাৰ বীতি নীতিৰ ক্ষেত্ৰত নতুন সংযোজন ঘটিছে। পুহ মাহত চেমনীয়া সকলে হাতত ‘চোৱাৰ’ লৈ সোণাৰায় পূজাৰ লগত সংগতি ৰাখি ঘৰে মাগন কৰিবলৈ যায়। তেনে মাগনৰ ধন বা সংগ্রহিত সম্পদেৰে পুহমাহ আৰু মাঘৰ দোমাহীত সোণাৰায়ৰ পূজা কৰা হয়, লগতে ভোজ ভাত খোৱা হয়। ভয় আৰু আত্মৰক্ষাৰ পৰা উৎপন্নি হোৱা সোণাৰায় পূজা পিছলৈ ভোজৰ অনুষ্ঠানত হে পৰিণত হল। গতিকে পূজক গোষ্ঠীৰ সমাজ তথা চিন্তাৰ যে বিৰুতন ঘটিছে সেয়া ধৰি সত্য। সোণাৰায় লোকদেৰতাৰ পূজাত সাধাৰণতে মূৰ্তিৰ ব্যৱহাৰ দেখা নায়ায়। কিন্তু ‘উন্নৰবঙ্গৰ কিছু অঞ্চলত সোণাৰায় ঠাকুৰৰ কুহিলাৰ বা মাটিৰ মূৰ্তি তৈয়াৰ কৰি পূজা দিয়া দেখা যায়। মূৰ্তিটো বাঘৰ পিঠিত বহি থকা, ডিঙিত ঝদ্রাক্ষৰ মালা, মূৰত জাঁটা, কঁকালত গঞ্জিক সেৱনৰ কঢ়ী, পিঞ্চানত বাঘৰ ছাল আৰু সৰ্পভূষণ, একহাতত ত্ৰিশূল আনহাতত বৰাভয় আৰ্থৎ আশীৰ্বাদ আৰু আশ্বাসসূচক কৰিবলৈ। মূৰ্তিটো স্পষ্টকপত শিৰমূৰ্তি বুলি ভাব হয়।’ (ভকত, লাৰণ্য ১১) সাধাৰণতে কোচ ৰাজবংশী লোক দেৰতা সমূহৰ মূৰ্তি বা কংক্ৰিত আকাৰত পোৱা নাযায়। প্ৰাকৃতিক উগাদান সমহেই প্ৰতীতি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হৈ আছিছে। ফ্ৰাইথৰ্ম গ্ৰহণ নকৰাৰ আগতে গাৰো সকলৰ মাজত শীল আৰু গছ উপাসনাৰ পৰম্পৰা আছিল। গতিকে এনেধৰণৰ উক্তিৰ দ্বাৰা আমি এইটোয়ে কৰ পাৰো যে সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগতে কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীয় লোক সকলে নিজৰ মূলৰ পৰা আঁতিৰ অহাৰ সমান্তৰাল বাবে নিজৰ চিন্তা চেতনা, ধৰ্মীয় ভাৱনা, লোক বিশ্বাস, বীতি নীতি, গোষ্ঠীয় আচৰণ ইত্যাদি সকলোবোৰতে আৰ্য সভ্যতাই বাৰুকৈ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিলৈ।

কোচ ৰাজবংশী সকলৰ মাশান দেও, হৃদুম দেও, সোণাৰায় ইত্যাদি লোক দেৰতা সমূহ আন আন গোষ্ঠী সমূহৰ মাজতো মানি চলি অহা দেখা যায়। যিটোক আমি সংস্কৃতিৰ ব্যাপন বুলি কৰ পাৰি। বিশেষকৈ মাশান দেৰতা ৰাভা, কৈৰেত, হাজৎ তথা গাৰো সকলৰ মাজত মাশানৰ সমকক্ষ সংহাৰি ‘নৰাও’ অপ দেৰতাৰ উমান পোৱা যায়। ‘কথিত আছে জীৱন্ত মানুহক ভক্ষণ কৰিবলৈ নৰাওে মানুহ বা জন্মৰ কুপগৈলৈ দিহিঙে দিপাঙে ঘূৰি ফুৰে। নৰাও লঙ্ঘা ব্যক্তিৰ পেটৰ বিষ, বমি, হাগিনি আদি হয়। গাৰো সকলে নৰাওৰ পৰা হাত সাবিবলৈ লগত লোৰ দা লৈ ফুৰে।’ (ভকত, লাৰণ্য ৯) মাশানৰ সমান্তৰাল ভাবে সোণাৰায় বা বাঘ পূজাৰ প্ৰাণাটো বড়ো, নগা, ৰাভা ইত্যাদি জনজাতি সকলোৰ মাজতো প্ৰচলন থকা দেখা যায়। গতিকে এনেধৰণৰ সামঞ্জস্য মূলক অৱস্থানে কোচ ৰাজবংশী সকল যে বৃহৎ মঙ্গলোয়ড শ্ৰেণীৰে অংশ সেয়া স্পষ্ট আকাৰত পৰিলক্ষিত হয়।

উপসংহাৰ :

কোচ ৰাজবংশী সকলৰ লোক দেৰতা সমূহৰ এইদৰে পৰ্যালোচনা কৰিলৈ দুটা প্ৰতি ছবি আমাৰ মাজ ভাঁহি উঠে— প্ৰথম সংস্কৃতায়নৰ আগৰ চিকাৰজীৱী, কৃষি নিৰ্ভৰশীল আদিম সমাজখন আৰু দিতীয়তে সংস্কৃতায়নৰ পিছৰ আৰ্য সভ্যতাই প্ৰাপ কৰা কোচ ৰাজবংশী সমাজখন। পৰিৱৰ্তনৰ এই সময়ছোৱাত এই জনগোষ্ঠীটোয়ে নৃ-গোষ্ঠীয় আচৰণ আৰু চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যৰ বিৱৰণৰ সমান্তৰালভাৱে লোক বিশ্বাস, সংস্কৃতিৰ বহুতো উপকৰণ, ভাষা এই সকলোতে সংমিশ্ৰণ আৰু পৰিৱৰ্তন ঘটিছে। গতিকে অৱধাৰিত ভাবে এনে পৰিৱৰ্তনে সমাজখনৰো

বিশেষ পরিবর্তন সাধিত করিলে। ভাষার ক্ষেত্রত তীব্রত বর্মী ভাষা পরিহার করি আর্য ভাষা গ্রহণ করা হল। বর্তমান প্রচলিত কোচ ভাষার লগত কোচ বাজবংশী সকলে ব্যবহার করা।
(৫) ভাষাটোর শব্দগত দিশত বহুতো মিল পেরা যায়। যদিও আর্য সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিৰ প্রহণ বা গ্রাসত কোচ বাজবংশী জনগোষ্ঠীটোৱ ভাষিক, সাংস্কৃতিক আৰু সমাজ ব্যবহাৰ বিপুল পৰিৱৰ্তন হল, তথাপিও এই জনগোষ্ঠীটোৱ সংস্কৃতি, লোক-বিশ্বাস, বৈত্তিনীতি তথা আচৰণত প্ৰাচীন নৃ-গোষ্ঠীয় সভ্যতাৰ ক্ষিণ সুঁতি এটা পৰিলক্ষিত হয়। যিয়ে নেকি অনাগত দিনত এই বিষয়ত বিস্তাৰিত কপত গৱেষণাৰ বাট মুকলি কৰিব।

প্ৰসংগ গ্ৰন্থ পঞ্জী :

অসমীয়া গ্ৰন্থ :

চৌধুৱী, আৰ্দ্ধিকাচৰণ। | কোচ-বাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ ইতিহাস আৰু সংস্কৃতি। বঙ্গাটিগাঁও : ইউনিক
প্ৰিন্টচৰ্ট, ২০১১।

ভকত, বিজেন্দ্ৰনাথ। | অসমৰ কোচ-বাজবংশী জনজাতি। চিলাৰায় কলেজ। গোলোকগঞ্জ : ছেঁটাৰ
ফৰ এখনিক ষ্টাডি এণ্ড বিচাৰ্ছ, ২০০৮

———। বাজবংশী লোক সাহিত্য। গোলোকগঞ্জ : ছেঁটাৰ ফৰ এখনিক ষ্টাডি এণ্ড বিচাৰ্ছ,
২০০৮

———। মাশান। চিলাৰায় মহাবিদ্যালয়, গোলোকগঞ্জ : জনগোষ্ঠীয় অধ্যয়ন আৰু গৱেষণা
কেন্দ্ৰ, ২০০৭

ভকত, লাবণ্য। বাজবংশী লোক- সংস্কৃতি। ধূৰুৰী : বনমালী প্ৰকাশন, ২০১৪। মুদ্ৰিত।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ :

Rao, C N Shankar : Sociology, Ram Nagar, New Delhi-110055, Seventh Edition-
2012, Reprint-2019. Print.

ইণ্টাৰনেট :

https://en.wikipedia.org/wiki/Trans-cultural_diffusion, last edited on 6 September 2020, at 09:02 (UTC).

জেহিরুল হচ্ছেইনৰ হাস্যবসান্তক শিশু সাহিত্য : এক বিশ্লেষণাত্মক আলোচনা

ড° নরমী গৌগৈ

সহকারী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, গোলাঘাট বাণিজ্য মহাবিদ্যালয়

Email Id : ngogoi.gcc@gmail.com

সংক্ষিপ্তসার

জেহিরুল হচ্ছেইনৰ সাহিত্যবাজিৰ ভিতৰত তেওঁৰ হাস্যবসান্তক শিশু সাহিত্যবাজি অন্যতম। হাস্যবসান্তক আৰু ব্যঙ্গান্তক দৃষ্টিভঙ্গীৰে বচনা কৰা এই সাহিত্যবাজিৰ মাজেৰে হচ্ছেইনে সমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে থাচলিত হৈ অহা অন্ধবিশ্বাস দূৰ কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। এনে সাহিত্যৰ জৰিয়তে যুৱপজন্মৰ মাজত বৈজ্ঞানিক মানসিকতা দূৰ কৰাৰো প্ৰয়াস কৰিছিল। হচ্ছেইনে চেমনীয়াৰ বদ অভ্যাস দূৰ কৰা আৰু খেলৰ চলেৰে ভূগোল শিকোৱাৰ যি কৌশল উল্লেখ কৰিছে সেই শৈলী সঁচাই অনন্য। এই শিশু সাহিত্যবাজিৰ কাহিনী বুলিবলৈ বিশেষ একো নাই যদিও এই লেখাসমূহৰ মাজেৰে হচ্ছেইনৰ পৰ্যবেক্ষণ ক্ষমতা, বাকচাতুৰ্য, বুদ্ধিমত্তা আৰু অন্তদৃষ্টি সুন্দৰকৈ প্ৰতিভাত হৈছে।

সূচক শব্দ : অসমীয়া শিশু সাহিত্য, হাস্যবস, জেহিরুল হচ্ছেইন।

০.০ অবতরণিকা :

হাস্যরসাত্ত্বক রচনার কথা মনলৈ আহিলেই অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ কাণ্ডাৰী বসৰাজ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ প্রতিচ্ছবিয়ে প্রতিগবাকী সাহিত্যনূৰাগীৰে মনাকাশত ভূমিক মাৰে। বেজবৰুৱাৰ সাহিত্যৰাজি অসমীয়া সাহিত্য ভঁৰালৰ সোণসেৰীয়া সম্পদ। অসমীয়া সাহিত্যৰ ব্যঙ্গাত্মক লেখাৰ ভিতৰত জেহিৰুল হচ্ছেইনৰ সাহিত্যইও এক বিশেষ ভূমিক গ্ৰহণ কৰিছে।

০.১ : ১৯৬৪ চনত দেৱৰাজ বয় কলেজত পঢ়ি থকা কালতে কলেজৰ আলোচনীৰ জৰিয়তে হচ্ছেইনে তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ পাতনি মেলিছিল। এই আলোচনীতে তেওঁৰ প্ৰথম গল্প ‘ঘঞ্জা’ প্ৰকাশ হৈছিল। হচ্ছেইনৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত পুথি দুবৰি বনৰ জুই(১৯৯২)। এই গল্পপুথিৰ উপৰিও তেওঁৰ আন দুখন গল্পপুথি হ'ল - বাং কুনুৰৰ টুপী(২০০০) আৰু চিলিকন ভেলীৰ মানুহ (২০০৫)। তিনিওখন পুথিত প্ৰকাশিত তেওঁৰ মুঠ গল্প হ'ল - আঠচল্লিশটা (৪৮)। ইয়াৰ উপৰি উপন্যাস আয়নীৰ হাঁহি (২০০৪), শেষ প্ৰহৰ (১৯৭৫) নাটকৰ জৰিয়তে জেহিৰুল হচ্ছেইনে সাহিত্য সগতত আত্মপ্ৰকাশ কৰিছিল। এই আলোচনাত জেহিৰুল হচ্ছেইনে সাহিত্যৰাজিক আওতালৈ আনা হৈছে। হচ্ছেইনৰ হাস্যরসাত্ত্বক শিশু সাহিত্যৰাজি হ'ল —

(ক) পিতকলি আৰু ভূত	(খ) পিতকলি আৰু গঙ্গাটোপ
(গ) পিতকলি আৰু বাধৰ সাখু	(ঘ) পিতকলি আৰু দীৰ্ঘলা গোঁসাই
(ঙ) পিতকলি আৰু চুলেমান কাইটিৰ চৰ্চৰণি	(চ) পিতকলি আৰু হৰেণ টাউনীয়া'
(ছ) পিতকলি আৰু দত্তীয়া - প	(জ) পিতকলি আৰু এখনি মৰা মেচিন
(ঝ) ধপধপী চালক 'হৰেণ টাউনীয়া'	(ঝঃ) পিতকলিৰ নাট্যদৰ্শন
(ট) হৰেণ টাউনীয়াৰ 'বিজিনেচ'	(ঠ) চাইকেল চালক পিতকলি
(ড) পিতকলি আৰু ক্লাৰ ঘৰৰ ভূত	(ঢ) ভোগাই পশ্চিতৰ ভূগোল (১)
(ণ) ভোবোলা হাজঙে হাতৌ	(ত) ভোগাই পশ্চিতৰ ভূগোল (২)
(থ) ভোগাই পশ্চিতৰ ভূগোল (৩)	

উল্লিখিত সাহিত্যৰাজিত জেহিৰুল হচ্ছেইনে ‘ভোগাই পশ্চিতৰ ভূগোল’ শিতানত ক্ৰমিক নং ব্যৰহাৰ কৰা নাই যদিও একেটা শিতানৰ পুনৰাবৃত্তি হোৱাৰ বাবে আলোচনাৰ সুবিধার্থে ১, ২, ৩ ক্ৰমিক নম্বৰ ব্যৰহাৰ কৰা হৈছে।

০.২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

অসমীয়া সাহিত্য জগতলৈ জেহিৰুল হচ্ছেইনৰ অৱদান গুৰুত্বপূৰ্ণ। কিন্তু তেওঁৰ সাহিত্যৰাজিৰ যিদৰে অধ্যয়ন হ'ব লাগিছিল; তেওঁৰ স্বকীয় শৈলীৰ যিদৰে আলোচনা হ'ব লাগিছিল; তেনে হোৱা দেখা নাই। এই অধ্যয়নৰ জৰিয়তে জেহিৰুল হচ্ছেইনৰ সাহিত্য কৃতিৰ কিছু দিশ পোহৰলৈ আহিব।

০.৩ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

এই অধ্যয়নত জেহিৰুল হচ্ছেইনৰ গল্পপুথি বা উপন্যাস আৰু অন্যান্য সাহিত্যকৰ্মৰ আলোচনাক আওতালৈ আনা নাই। হচ্ছেইনৰ কেৱল হাস্যরসাত্ত্বক শিশু সাহিত্যৰাজিক আলোচনাহে সামৰা হৈছে।

০.৪ অধ্যয়নের পদ্ধতি :

“জেহিরল হচ্ছেইন হাস্যবসান্তক শিশু সাহিত্য” শীর্ষক আলোচনার বাবে বর্ণনাত্মক পদ্ধতির প্রয়োগ করা হচ্ছে।

০.৫ অধ্যয়নের উৎস :

এই অধ্যয়নের সমল প্রধানতঃ গৌণ উৎসের পরা লোরা হচ্ছে। নতুন সাহিত্য পরিয়দ, গোলাঘাট - শাখাই প্রকাশ করা “জেহিরল হচ্ছেইন বচনাবলী” শীর্ষক প্রস্তুত পৰাই হাস্যবসান্তক শিশু সাহিত্যবাজির সমল আহরণ করা হচ্ছে।

১.০ বিষয়ের পর্যালোচনা :

১৯৪১ চনৰ ৩১ ডিচেম্বৰত অসমৰ গোলাঘাট জিলাৰ আমোলাপাঞ্জি জমগ্রহণ কৰা জেহিরল হচ্ছেইন গোলাঘাটবাসী ৰাইজৰ মাজত ‘নাইচ্কা’, ‘নাইচছাৰ’ নামেৰে জনপ্ৰিয় আছিল। হচ্ছেইনে হাস্য বসান্তক আৰু ব্যঙ্গ বচনাৰ বাবে ছফ্ফানাম ব্যৱহাৰ কৰিছিল। এই আলোচনার বাবে নিম্নৰিত সাহিত্যবাজি হচ্ছেইন ‘নন্দ বৰতা’ আৰু ‘মহাকবি ভোগাই পণ্ডিত’ ছফ্ফানামেৰে ২০০১ চনৰ পৰা যোৰহাটৰ পৰা প্ৰকাশিত ‘ব'দ কাঁচিয়লি’ নামৰ শিশু আলোচনাখনত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। এই হাস্যবসান্তক শিশু সাহিত্যবাজিৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল - খুহতীয়া বচনাৰে, হাঁহি-ধেমালিৰ মাজেৰে ‘ব'দ কাঁচিয়লি’ - ৰ চেমনীয়া পাঠকৰ কিছু সজাগ কৰা। সমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে প্ৰচলিত হৈ আহা অন্ধবিশ্বাস দূৰ কৰা, চেমনীয়া ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰ গঢ় দিয়া, বদ অভ্যাস দূৰ কৰা আৰু খেলৰ চলেৰে ভুগোল শিকোৱাৰ ধাৰণাটি সঁচাকৈ শলাগিবলগীয়া।

হচ্ছেইনৰ প্ৰায়বিলাক হাস্যবসান্তক শিশু প্ৰবন্ধৰে এটি বিশেষ চৰিত্ৰ পিতকলি। দহবছৰীয়া পিতকলি মহা অধাইটং। চুটি চাপৰ, থীন-মিন, চেলা বগা ল'ৰাটো কিন্তু বুদ্ধিত বৃহস্পতি। সমনীয়াক ভূতৰ ভয় খুৱাই ওফাইদাং মৰ। স্বভাৱ নাইকিয়া কৰা শিতানটিত সন্মুখি সম্পাদকৰ টোকা’ - টোয়ে জ্ঞাত কৰাই যে - বুদ্ধিদীপ্ত হাস্যবসৰ মাজেৰে ব্যঙ্গ বিন্দুপৰ কিছু প্ৰভাৱো হচ্ছেইনৰ নেখাত স্পষ্ট আছিল। উল্লেখযোগ্য যে - ব'দ কাঁচিয়লিৰ সম্পাদকো জেহিরল হচ্ছেইন।

সম্পাদকৰ টোকাটো হ'ল -

“ভয়াতুৰ মানুহক জোকোৱাটো উচিত নহয়। কেতিয়াৰা ভয়ৎকৰ ঘটনা ঘটিব পাৰে। আৰু এটা কথা ভূত কিন্তু সঁচাইনাই। গঞ্জাত বন্টুৰ অৱস্থা হোৱাৰ দৰে ভয়ত মানুহে যিহকে তিহকে ভূত বুলি ভয় কৰে। আহা সংখ্যা ব'দ কাঁচিয়লি’ত পিতকলিহঁতৰ আৰু মজাৰ কথা পঢ়িবলৈ বাট চাই ৰোৱা।”

পিতকলি চৰিত্ৰটোৰ জৰিয়তে ভূতৰ প্ৰতি থকা ধাৰণা, নিজক সকলোতকৈ উচ্চ বুলি ভাৱি অনুজসকলক দাবি ধৰিকৰিবে দমন কৰি থকা লোকক পিতকলি আৰু গঙ্গাটোপৰ বিন্দুপান্তক দৃষ্টিবে বৰ্ণনা কৰিছে। তদুপৰি পিতকলি আৰু দীঘলা গোঁসাই শিতানত সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজতো আবাইচ মাত কথাৰ প্ৰচলন থকা কথাটি উনুকিয়াই আচলতে তেওঁলোকে যে ডাঙৰকে অনুকৰণ কৰে সেই কথাটি বৰ কোশলোৰে বৰ্ণনা কৰিছে—

(ক) “এতিয়া গোঁসাই তেল নাইকিয়া ফপৰীয়া। এসাঁজ খালে এসাঁজ নাটে। সেইবাবেই

বোধহয় গোঁসাই খঙ্গত আগ্নিশর্মা হৈ থাকে। বুঢ়াৰ মুখখনো বৰ বেয়া। বেছি খং উঠিলে ওভোত মাত মাতে। সেইকেইটা ওভোত মাত শুনিবলৈকে পিতকলিহঁতে বুঢাক মাজে মাজে জোকাই নগুৰ নাকচি কৰে। বুঢ়াৰ মুখত অশ্বীল মাত শুনিলে সিঁহিতৰ বং চাই কোনে? গোটেই মখা হাঁহিত ব'ব নোৱাৰা হয়।” (জেহিৰুল হছেইন বচনারলী, পৃ.৪২২)

(খ) “প্ৰধানে হাঁহি হাঁহি ক'লে - এৰা আ’ তইহে পাৰ বুঢাটোক। হতকী হোৱা বুঢাটোৱে এনে ওভোট মাতসোগা মাতে। ওচৰত ডাঙৰ কোনো নাই শুনেহে বক্ষা।” (জেহিৰুল হছেইন বচনারলী, পৃ.৪২২)

তদুপৰি বৰকথকী হৰেন টাউনীয়া, কৰাইচ সৰুমাই পেহী, লুঙ্গীয়া চুলেমান চকিদাৰ, হদয়হীন দণ্ড মাষ্টৰ দৰে চৰিত্ৰ মাজেৰে ব্যঙ্গাত্মক ভঙ্গীৰে এক সুস্থ মানসিকতা গঢ় দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল।

জেহিৰুল হছেইনৰ ‘হাস্যৰসাত্মক শিশু সাহিত্য’ বাজিত কাহিনী বুলিবলৈ বিশেষ নাই। কিন্তু এই বচনাবাজিয়ে লেখকৰ সূক্ষ্ম পৰ্যবেক্ষণ ক্ষমতা, বাকচাতুৰ্য, বুদ্ধিমত্তা আৰু অস্তুষ্টিৰ এক গভীৰতা সুন্দৰকৈ প্ৰতিভাত কৰিছে। বিশেষকৈ ধেমালিৰ চলেৰে ভূগোল বিষয়ৰ শিক্ষা প্ৰদানৰ দিশটো সুকীয়া। উদাহৰণস্মৰণে - “ভোগাই চাৰে ছাতৰহাঁতক ক'লে - তহাঁতক মই কৰিতাৰ দৰে ভূগোল পঢ়াইছো। ... ভুলহ'লে এইডাল দেখিছ নহয় ...”

ছেৰালীয়ে গালে - টিংখাং সাপেখাতী

লগে লগে ল'ৰাৰোৰে চিএওৰিলে - ৰাংৰি গুৱাহাটী।

ভোগাই ছাৰ : ওঁ হৈছে ‘মাতি যা’।

ছেৰালী	ঃ	বালিপাৰা	জামুণ্ডুৰি
ল'ৰা	ঃ	ৰঙাপাৰা	মিছামাৰি
ছেৰালী	ঃ	ৰঙিয়া	বৰুৱাৰ
ল'ৰা	ঃ	খঞ্জিয়া	চিপাখাৰ
ছেৰালী	ঃ	নলবাৰী	তামোলপুৰ
ল'ৰা	ঃ	বৰবাৰী	তামোলপুৰ
ছেৰালী	ঃ	মাজুলী	বৰডুৰি
ল'ৰা	ঃ	ৰংজুলি	চান্দুৰি
ছেৰালী	ঃ	দিনজান	দেৰগাঁও
ল'ৰা	ঃ	ৰোকাজান	নগাঁও
ছেৰালী	ঃ	বৰদেৱা	চেলেং
ল'ৰা	ঃ	বান্দৰদেৱা	মেলেং
ছেৰালী	ঃ	ফৰকাটিৎ	লক্ষা
ল'ৰা	ঃ	লামডিং	পক্ষা
ছেৰালী	ঃ	বৰহাট	নামৰূপ
ল'ৰা	ঃ	হাটবৰ	কামৰূপ

জেহিকল হচ্ছেইন এনে লেখনিয়ে নিশ্চয়কৈ সেইসময়ত ব'দ কাচিয়লিৰ চেমনীয়াসকলৰ
মনাকাশ পোহৰাৰ পাৰিছিল।

২.০ জেহিকল হচ্ছেইনৰ হাস্যৰসাত্ত্বক শিশু সাহিত্যৰ ভাষাশৈলী :

শৈলী সাহিত্যৰ এক অন্যতম দিশ। শৈলীয়ে এগৰাকী লেখকৰ স্বকীয়তা পৰিস্ফুট
কৰে। হচ্ছেইনৰ হাস্যৰসাত্ত্বক শিশু সাহিত্য বাজিৰ ভাষা সহজ-সৰল। প্রতিটো শিতানৰ অন্তর্ভুক্ত
পিতকলি, দীঘলা গোঁসাই আদি চৰিত্ৰ মুখৰ ভাষাৰ বাস্তৱৰূপত উল্লেখ কৰিছে। সেই চৰিত্ৰিলাকৰ
উক্তিত কোনো অতিৰঞ্জনৰ প্রভাৱ স্পষ্ট নহয়। সহজ-সৰল চেমনীয়া ল'ৰা-ছোৱালীয়ে নিজৰ
মাজত পতা কথা-বতৰাৰ আভাসেই তেওঁৰ বৰ্ণনাত ফুটি উঠিছে। যেনে -

- (ক) প্ৰধানে লগে লগে বাধা দি ক'লে - ‘ইয়াৰ মৰ সাহটো চা। মিনাৰাম ককাইডেউৰ
দৰে মদগজ পাহোৱাল মানুহটোৰ কি অৱস্থা হ'ল নাজান ? তোৰ যিটোহে পিত্
চাহেৰ ভূতৰ উকি এটা শুণিলে পেনে চেনে যাব !’ (জেহিকল হচ্ছেইন বচনাৰলীঃ
পিতকলি আৰু ক্লাৰ ঘৰৰ ভূত ৪৩৩)
- (খ) পিতকলিয়ে ক'লে - ‘এনেয়ে সুধিছো আৰু। সুধিলৈই জগৰ লাগিল নে ? বাটতে
পাই আপোনাক মাত এয়াৰ লগালো আৰু ?’ (জেহিকল হচ্ছেইন বচনাৰলীঃ
পিতকলি আৰু গঙ্গাটোপ ৪১৯)

ইয়াৰ উপৰিও হচ্ছেইনে তেওঁৰ এই বচনাৰাজিত পৰিৱেশ, পৰিস্থিতি তথা বেলেগ
বেলেগ প্ৰসংগৰ তাগিদাত ফঁকৰা-যোজনা, জঁতুৱা ঠাঁচ, ইংৰাজী শব্দৰ ব্যৱহাৰ, শব্দৰ ভুল
ব্যৱহাৰ, অনুৰাগ শব্দৰ দিৰক্তিবাচক শব্দৰ যুৰীয়া শব্দৰ ব্যৱহাৰেৰে বিষয়সমূহ আকৰ্ষণীয় কৰি
তুলিছে। উদাহৰণস্বৰূপে -

- (ক) ব'ন্টুৱে ব্যঙ্গৰ হাঁহি এটা মাৰি পিতকলিৰ কথাবোৰ উৰুৱাই দি ক'লে - “থ - থ ভয়
পাদুৰাবোৰ। তহতে ভয়ত চাঁটোকে বাঘ দেখ !” (পিতকলি আৰু ভূত)
- (খ) উতলা তেলত যেন পানীৰ চিটিকনিহে পৰিল। (পিতকলি আৰু গঙ্গাটোপ)
- (গ) তাৰ পিছত ক'লে - “ওঁঠ চেপিলে গাখীৰ ওলাব। তাৰ মুখত ওলোতা কথা
শুনা।” (পিতকলি আৰু দীঘলা গোঁসাই)
- (ঘ) স্থানীয় হাইক্সেলখনৰ চকীদাৰ চুলেমানে কৰা বিভিন্ন কাৰবোৰ কাপেশ্বৰে বস লগাই
কৈ পিতকলিহাঁতক হহ্রাই পেটৰনাড়ী ডাল ডাল কৰিলো। (পিতকলি আৰু চুলেমান
কাহাটিৰ চৰ্চ্বনি)
- (ঙ) হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে গৈ দুৱাবেদি যিটোহে দৃশ্য দেখিলো তহাঁক কি ক'ম !
(ঐ, ঘ)
- (চ) মইভালকৈ চাই দেখিলো কাহাটি বেঞ্চখনত শুই মুখেৰে চপচপকৈ কিবা চেলেকি
আছে। (ঐ, ঘ)
- (ছ) প্রতিটো শ্ৰেণীতে জিৰাই সতাই আহি এইবাৰ সি ষষ্ঠমানৰ চেকেণ্ড ইয়েৰ।
(পিতকলি আৰু হৰেণ ‘টাউনীয়া’)
- (জ) হৰেণৰ - কঁকালত চুট পেঞ্চ, গাত ইংৰাজীত কিবাকিবি লিখা ফুটফুটীয়া বঙ্গীণ

স্পষ্টিং আৰু চকুত কলা গগলচ। (এ, ছ)

- (ঝ) শ্ৰেণীটো কাঁহ পৰি জীগ গল। দন্তছাৰে আকৌ হৃষ্কি দিলে - ক, কোন সেইটো
পায়ণ। (পিতকলি আৰু দন্তীয়া প)
- (ঝঝ) মুখত সিহঁতৰ নিমখ সনা কেঁচা আমাৰ মচৰ মচৰ শব্দ। (হৰেণ টাউনীয়াৰ -
'বিজিনেচ')
- (ট) এধানে এবাৰ সৰু ভায়েকক 'ডৰল' লৈ হেকেৰ পেকেৰকৈ চাইকেল চলাই যাওঁতে
হঠাতে আহাৰ মহীয়া পানীৰে চপচপীয়া হৈথকা পথাৰত সোমালগৈ। (চাইকেল
চালক পিতকলি)

জেহিবল হচ্ছেইনৰ বচনাৰাজিৰ বাক্য গাঁঠনিও মন কৰিবলগীয়া। হচ্ছেইনে সাম্প্রতিক
সময়ৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি আকৰ্ষণীয় আৰু স্পষ্টকৈ, উপযুক্ত শব্দৰ ব্যৱহাৰেৰে বাক্যগাঁঠনিৰ
প্ৰয়োগ কৰিছিল। সাৰ্থক বাক্য গাঁঠনিৰ অবিহনে সাহিত্যক কেতিয়াও ভাল সাহিত্য আখ্যা দিব
নোৱাৰিব। হচ্ছেইনে তেওঁৰ বচনাত কেতিয়াবা কম শব্দতেই সুন্দৰকৈ ভাব প্ৰকাশ কৰিছিল।

যেনে—

- চুটি বাক্যঃ (ক) “কোনে বেব ইছছ?” (পিতকলি আৰু দন্তীয়া প)
(খ) “গৰমৰ বন্ধ” (পিতকলি আৰু বাঘৰ সাধু)

দীঘল বাক্যঃ

- (ক) “ককাই কি কৰিলো - বাঘটোৰ মেলি খোৱা ঠেঁ চাৰিখনৰ মাজেদি, পেটৰ তলেদি
মূৰটো হাঁওলাই গুলি যোৱাদি চাইকেল চলাই দিলে।” (পিতকলি আৰু বাঘৰ
সাধু)
- (খ) “হৰেশ্বৰ দন্ত ছাৰে পিতকলিহঁতক অসমীয়া পাতুৱায়, দন্তছাৰ শকত-আৱত
থোলোক, আঙুলিৰ পাববোৰ ফুলি থকা সাপ বেলুনৰ দৰে।” (পিতকলি আৰু
দন্তীয়া প)
- (গ) এবাৰ হেনো মথুৰা বায়নৰ বাঘৰ আগতেল খোৱা পুতেক মিনাৰামে মৰসাহ কৰি
বাতি ‘গৰজান ক্লাৰ’ লৈ গৈ আধা ধুন দেখিছিল। (পিতকলি আৰু ক্লাৰ ঘৰৰ ভূত)

৩.০ উপসংহাৰঃ

দেখা গল যে - ব্যঙ্গাত্মক দৃষ্টিবে সমাজৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰৰ পৰ্যালোচনা কৰাত জেহিবল
হচ্ছেইনৰ সাহিত্যৰাজিৰ গুৰুত্ব আছে। বিশেষকৈ সৃষ্টিৰ জৰিয়তে পাঠকক অনন্য সোৱাদৰ
আস্থাদন দিয়াত হচ্ছেইনৰ এই সৃষ্টি পাথেয় হৈথাকিব। সেয়ে জেহিবল হচ্ছেইনৰ সাহিত্যৰাজিৰ
অধিক আলোচনা হোৱাৰ অৱকাশ নুই কৰিব নোৱাৰিব।

সহায়ক গ্রন্থঃ

জেহিবল হচ্ছেইন বচনাৱলী। গোলাঘাটঃ নতুন সাহিত্য পৰিষদ, ২০০৭। মুদ্ৰিত।

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISSN : 2454-3837

Pages: 77-85

বন্তি শেনচোরাব চুটিগল্পত লোকপরম্পরা

গীতাঞ্জলি দেৱী

গবেষক, নথি লখিমপুর কলেজ (স্বায়ত্ত শাসিত)

সংক্ষিপ্ত-সাৰ

লোকজীৱনৰ মাজতেই লোকপৰম্পৰাসমূহ বটি থাকে। লোকজীৱনৰ পৰম্পৰা আৰু অভিজ্ঞতাই সাহিত্য সৃষ্টিত সহায় কৰে। অসমীয়া চুটিগল্প সাহিত্যতো সমাজ জীৱনৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত সংঘটিত সমস্যা সংঘাতৰ ছবিৰ লগতে একাংশ গল্পকাৰৰ চুটিগল্পত লোকউপাদানৰ প্ৰভাৱ পৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। সেই সকল গল্পকাৰৰ ভিতৰত বন্তি শেনচোৱাও অন্যতম। অসমীয়া সমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি আহা লোকউপাদানসমূহ তেওঁৰ চুটিগল্পৰ মাজত প্ৰকাশ পাইছে। পৰম্পৰাগতভাৱে জীৱনযাপন কৰা গান্ধোসীয়েই হওঁক বা তথাকথিত আধুনিক জীৱনযাপন কৰা নগববাসীয়েই হওঁক সকলো ব্যক্তি কিম্বা সমাজেই প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে কিছুমান লোকতত্ত্ব কঢ়িয়াই লৈ ফুৰে আৰু সেই সমূহ আধুনিক চুটিগল্পৰ চৰিত্ৰসমূহৰ মাজতো প্ৰকাশ ঘটা দেখিবলৈ পোৱা যায়। যিহেতু লোকজীৱনতেই লোকপৰম্পৰাসমূহ থাকে আৰু মানুহৰ কুচি অনুকূলে এই পৰম্পৰাসমূহৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। সেয়ে এই লোকপৰম্পৰাসমূহে মানুহক বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত প্ৰভাৱিত কৰি আহিছে। অসমীয়া লোকসমাজত বিভিন্ন ধৰণৰ লোকপৰম্পৰাৰ প্ৰকাশ বন্তি শেনচোৱাই তেওঁৰ চুটিগল্পৰ মাজেৰে ফুটাই তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে।

সূচক শব্দ : লোকজীৱন, লোকপৰম্পৰা, সমাজ, লোকবিশ্বাস, লোকাচাৰ, চুটিগল্প।

০.০ অবতরণিকা বিষয়ৰ পৰিচয়

লোকসমাজত প্রচলিত পৰম্পৰাসমূহে মানুহক বিশেষভাৱে প্ৰভাৱিত কৰে। এই পৰম্পৰাসমূহ ধাৰ্মিক, পাৰিবাৰিক, সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠানতো নিহিত হৈ থাকে। লোকজীৱনে একে ধ্যান-ধাৰণা, সংস্কাৰ, বিশ্বাস আৰু সামুহিক নিয়মৰ অধীনৰ লোকসমষ্টিক বৃজায়। এনে লোকসমষ্টি কেৱল কৃষিভিত্তিক, নিৰক্ষৰ, গ্রামীণ হ'ব তেনে নহয়। আধুনিক জীৱন-্যাপন কৰা লোকৰ মাজতো লোকজীৱনৰ সমল আৰু চৰিত্ৰ নিহিত হৈ থাকে। এক কথাত ক'বলৈ গ'লে সমষ্টিগত জীৱনৰ পৰা উদ্ভৰ হোৱা জীৱন যাপনৰ অলিখিত পদ্ধতি আৰু বিধানেই লোকজীৱন গঢ়ি তোলে। এনে জীৱনৰ ঘাই শক্তি হ'ল সমষ্টিগতভাৱে গঢ়ি তোলা অলিখিত বিধি-বিধান, বিশ্বাস আৰু সংস্কাৰসমূহ। (নগেন শইকীয়া, লোকমন আৰু লোকসাহিত্য, প্ৰহলাদ কুমাৰ বৰুৱা/ সম্পা.) অসমীয়া লোকসাহিত্য ০২) লোকপৰম্পৰা অনুসৰি মানুহৰ মাজত বৰ্তি থকা লোকবিশ্বাস আৰু লোকাচাৰসমূহ আধুনিক গল্পকাৰৰ গল্পৰ মাজত প্ৰকাশিত হৈছে। সেই গল্পকাৰৰ সকলৰ মাজতে এগৰাকী গল্পকাৰ হ'ল-বস্তি শেনচোৱা। বস্তি শেনচোৱাৰ গল্পৰ মাজত লোকপৰম্পৰাসমূহৰ প্ৰতিফলন সম্পৰ্কে আলোচ্য গৱেষণা পত্ৰখনত আলোচনাৰ কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য

বস্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পত পৰম্পৰাগত অলিখিত বিধি-বিধান তথা বিভিন্ন লোকাচাৰ আৰু লোকবিশ্বাসৰ প্ৰকাশ কেনেদেৰে হৈছে সেয়া বিচাৰ কৰা।

অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

অসমীয়া চুটিগল্প-সাহিত্যত বস্তি শেনচোৱাৰ গল্পসমূহত লোকপৰম্পৰাৰ পষ্টকৰ্পত পৰিলক্ষিত হৈছে। অসমীয়া চুটিগল্প সাহিত্যৰ মাজত লোকউপাদানৰ অন্তৰ্গত লোকপৰম্পৰা সমূহ কেনেদেৰে সংপৃক্ত হৈ আছে আৰু সেই লোকপৰম্পৰা পটভূমি নিৰ্মাণত কেনেদেৰে সহায় কৰিছে—এই দিশসমূহৰ আলোচনা অত্যন্ত প্ৰাসংগিক।

অধ্যয়নৰ পৰিসৰ

বস্তি শেনচোৱাৰ চুটি গল্পত লোকপৰম্পৰাৰ—শীৰ্ষক প্ৰস্তাৱিত বিষয়টোৰ পৰিসৰত বস্তি শেনচোৱাৰ চাৰিখন গল্প সংকলন ত্ৰয়ে - নিয়াদ গাঞ্চাৰ, সৰল আৰু সুন্দৰ, দুপৰৰ পাৰ চৰাই, মৌ-সৰা এই কেওখন গল্পসংকলনৰ পৰা লোকপৰম্পৰা প্ৰকাশ হোৱা চুটিগল্পসমূহকহে আলোচনাৰ আওতালৈ আনা হৈছে।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

এই অধ্যয়নত বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি আৰু বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিৰো সহায় লোৱা হৈছে।
বস্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পত লোকপৰম্পৰাৰ প্ৰতিফলন :

বস্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পত লোকপৰম্পৰাৰ—শীৰ্ষক বিষয়টো আলোচনা কৰোঁতে দুটা ভাগত ভাগ কৰি আলোচনা কৰা হৈছে এনেদেৰে—

বন্তি শেনচোরাব চুটিগল্পত লোকাচার :

শান্তি বিয়া বা তোলনী বিয়া সম্পর্কীয় লোকাচার :

অসমীয়া সমাজত শান্তি বিয়া বা তোলনী বিয়া এক গুরুত্বপূর্ণ অনুষ্ঠান। বিবাহ অনুষ্ঠানৰ লগত 'বেই' ও তপ্রোতভাবে জড়িত হৈ আছে। বন্তি শেনচোরাব জলভৱি যশোদা চুটিগল্পটোত কইনাক গা-ধোৱাৰলৈ নিয়াৰ পাছত বেইখনৰ চাৰিওকায়ে এপাক ঘূৰাইছে। চুটিগল্পটোৰ মাজেৰে বেইৰ প্ৰসংগ উপস্থাপন কৰিছে এনেদৰে—

বগা কলগছৰ চাৰিখুঁটি টিপটোও পাতলকৈ বখলিয়াই লোৱা কলপটুৱাৰে খাপ্খাপকৈ বঞ্চোৱা, মনিকুট যেনেকৈ জোঙা। ওপৰে তলে, বাহিৰে-ভিতৰে গোটেইথিনিতে ফটিক যেন পটুৱাৰ কাম, পাতল আৰ চিকুন। চাৰিসীমাত সী খৈ চাৰিটা কলপুলি। ছাতিৰ দৰে জোঁটোৰ পৰা ওপৰলৈ পোন বাঁহডাল। কোমলকৈ গজা ঘাঁঁহৰ দৰে বঙৰ চাঁচি নিয়া আহঁবোৰ একোহাতমানৰ অস্তৰে অস্তৰে থোপা ফুল বছা। চোঁ টোকে জোঙা আগাটোত ওপৰমুৱাকৈ পিং দিছে সৰু কলাডিলটো। এপাহ পদুমৰ দৰে আধা পাহি মেলাই ভাঁজ কৰা। (জলভৱি যশোদা ৭)

অসমীয়া লোকজীৱনত শান্তি বিয়া বা তোলনী বিয়াৰ লগত জড়িত অনুষ্ঠান হ'ল 'কনাই' লোৱা। অসমীয়া নাৰী সকলে কইনাক নোৱাই ধূৰাই আনি সজোৱাৰ পিছত কনাই লোৱা পৰ্ব আৰম্ভ কৰে। এই কনাই লোৱা অনুষ্ঠানটোৰ লগত অসমীয়া সমাজত বিভিন্ন লোকাচারৰ প্ৰচলন আছে। বন্তি শেনচোরাব চুটিগল্পৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত এটি লোকাচার এনেদৰে—

বভাত বহি কইনাজনীয়ে আঁচল ভৰাই আঁখৈ বিলাব। তিৰোতাবোৰে 'কনাই' কোলা ল'ব। 'কনাই' ল'বলৈ যোৱা প্ৰতিজনীকে পেল্পেলীয়াকৈ পিঠাবে মুখখন লেপি দিব। হাঁহি, দৌৰাদৈৰি, টনাটনি। কইনাজনীৰ সমান বয়সৰ পুল্পিতা হ'বলৈ বাকী থকা কিজনীক, কইনার ফোঁটৰ কাৰণে যুগ্মতোৱা সেন্দুৰ দিবলৈ বিচাৰি ফুৰে। (জলভৱি যশোদা ৮)

বিহু সম্পর্কীয় লোকাচার :

উৎসৱ-অনুষ্ঠান সম্পর্কীয় লোকাচার প্ৰকাশ পোৱা আন এটি গল্প হ'ল- মৌ-সৰা। এই মৌ-সৰা চুটিগল্পটোৰ মাজেৰে কৃষিকেন্দ্ৰিক উৎসৱ বহাগ বিহুৰ পৰম্পৰাৰ সম্পর্কে প্ৰকাশ কৰিছে। গৰু বিহুৰ দিনা অসমীয়া সমাজত সন্ধিয়ালৈ দীঘলতি, মাথিয়তী আদি ৰোগ প্ৰতিযেধক গছৰ আগ-পাতেৰে গৰুক কোৱাই ৰোগ নিমূল হ'বলৈ প্ৰাথৰ্না কৰা হয়। গৰু বিহুৰ দিনা বাতিলৈ মাছেৰে পইতাঁ ভাত খোৱা অসমীয়াৰ সেই পৰম্পৰাক এৰিব নোৱাৰা অংগ হিচাপে ভাদৈ চাৰিটোৰ মাজেৰে গল্পকাৰে প্ৰকাশ কৰিছে—

গৰু বিহুৰ দিনালৈ সন্ধিয়া জাগত দিবলৈ লতা বিচাৰি ভাদৈ ওলাওঁ-নোলাওঁকৈ কৈ ঘৰৰ বাজ হ'ল। গৰু নেথাকিলেও ম'হ-মাথিৰ পৰা ভাদৈয়ে ছাগলীকিজনীক বচাৰ লাগিব। বছৰটোলৈ। (মৌ-সৰা ১২)

গৰু বিহুৰ পিছৰ দিনা মানুহৰ বিহু। গল্পকাৰে গৰু বিহুৰ লোকাচারৰ লগতে মানুহৰ বিহুৰ

বিভিন্ন লোকাচারো চুটিগল্পটোত প্রকাশ করিছে। অসমীয়া সমাজত কিছুমান জাতিৰ লোকে মানুহৰ বিহুৰ দিনা জা-জলপান মৃতকলৈ আগবঢ়াই আৰু জন-জাতিয় লোকসকলে তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত মদ মৃতকলৈ আগবঢ়ায়। গো-সৰা চুটিগল্পটোত ভাদৈ চৰিত্রটোয়েও মৃত স্বামীলৈ ‘সাজ-বাতি’ আগবঢ়োৱা পৰম্পৰাগত লোকাচাৰৰ কথা প্রকাশ কৰিছে।

জন্ম সম্পর্কীয় লোকাচাৰ :

অসমীয়া সমাজত বিভিন্ন ধৰণৰ লোকাচাৰৰ ভিতৰৰ এটা লোকাচাৰ হ'ল-জন্ম সম্পর্কীয় লোকাচাৰ। কেঁচুৱা জন্মৰ সময়ত অসমীয়া সমাজত বিভিন্ন ধৰণৰ লোকাচাৰ জড়িত হৈ আছে। এগৰাকী প্ৰসূতিয়ে কেঁচুৱাৰ নাড়ী নসৰালৈকে বাহিৰলৈ ওলাই যাব নোৱাৰে। কেঁচুৱাৰ নাড়ী সৰাৰ পিছত মাক আৰু কেঁচুৱাৰ নাড়ী বঞ্চণটো সেইদিনাৰ পৰা আনে নেদেখাকৈ বাকচৰ তলিত বৰ্থি থব লাগে। (উজনি অসমৰ অঞ্চল বিশেষে এনে লোকাচাৰৰ প্ৰচলন আছে) কেঁচুৱা বাহিৰলৈ অনাৰ পিছত কোমল বাঁহেৰে থাউকতে এখুদমান জোখৰ ধেনু-কাঁড় সাজি আগলি কলপাত দি ঢকা বটাত সমাজলৈ আগবঢ়াই দিয়াৰ নিয়ম আছে। পিবালিৰ পৰা নামি আহোতে খেৰৰ জুমুঠি আৰু পটাণ্টিচ ভৰি থ'ব লাগে এই পৰম্পৰা গল্পকাৰে ৰদৰ বাবে বাট চোৱা চুটিগল্পটোত প্রকাশ কৰিছে এনেদৰে—

বাজ ওলোৱা অনুষ্ঠান আৰঙ্গ হ'ল। বেলি দেখা এই পৰতে ল'ৰাৰ ভৱিষ্যতটোৱ
গম-গতিও পোৱা যাব। চুবুৰিৰ আটাইবোৰ তিৰোতাৰ বাজ ওলোৱা চাৰলৈ অহাৰ
উৎসাহ সেইথিনিতে। সৌৱা বঙা বুটমাহখিনি ডালধোৱা দি খৰাহি এটাত
কলপাতেৰে যতনাই আলিনে এজনীয়ে। কাযতে সেয়া মিহিৰে বাটি অনা জালুকৰ
গুড়ি আৰু এজেবা নিমখ। লাজ লাজকৈ সৌজন গৃহস্থ আহি চোতালখনৰ এমূৰত
থিয় দিছেহি। হাতত আছে কোমল বাঁহেৰে থাউকতে সাজি উলিওৱা এখুদমান
জোখৰ ধেনু-কাঁড়েৰো। সেই যোৱা সিনিহাতৰ হাতৰপৰা আনি আগলি কলপাত
দি ঢকা বটা এখনৰ ওপৰত গত লগাই থ'লৈ আন এজনীয়ে। মাক আৰু কেঁচুৱা
বাহিৰলৈ ওলাল। (ৰদৰ বাবে বাট চোৱা ৪৩)

মৃত্যু সম্পর্কীয় লোকাচাৰ :

মানুহৰ মৃত্যুৰ পিছত সকলো জনগোষ্ঠী তথা সকলো জাতিৰ লোকেই কিছুমান লোকাচাৰ পালন কৰে। এই সম্পর্কীয় লোকাচাৰ প্রকাশ পোৱা বস্তি শেনচোৱাৰ এটা চুটিগল্প হ'ল-স্থায়ী অন্তৰা। মৃত ব্যক্তিৰ বছোৰেকীয়া তিথি অঞ্চল বিশেষে পালন কৰা দেখা যায়। চুটিগল্পটোত মৃত ব্যক্তিৰ বছোৰেকীয়া তিথিৰ দিনা ঘৰলৈ অহা ভকতক বিভিন্ন ধৰণে
শুশ্রয়া কৰাৰ লগতে কিছুমান নিয়ম পালন কৰে। গল্পটোত সেইবোৰ প্রকাশ পাইছে
এনেদৰে—

নঙলা মুখতে তামুলী পীৱা আৰু কাযতে এবাল্টি পানী যতনোৱা আছে।
আই-বাপসকলে তাতে ভৰি পখালি বাট বুলি চাদৰখন গৰকি গৈ আসনত
বাহিছেঁগে। খনীয়া কাপোৰ এখন দীঘলকৈ মাৰল ঘৰলৈ অহাৰ বাটতে পাৰি
দিলে গিৰিহাঁতে। লেখৰ ভকত কিজন খনীয়া কাপোৰ গৰকি পাৰই যোৱাৰ
পিছত গৃহস্থই চাদৰখন ভাৱস্থিৰে জাপি-কুঁচি নিজৰ মূৰত তুলি ললে। ঘৰৰ

আটাইবোৰ পো-গোৱালিৰ মূৰত কাপোৰখনেৰে ভক্তসকলৰ চৰণ ধুলি দি
গ'ল।' (স্থায়ী অন্তৰা ৬৬)

বন্তি শেনচোৱাৰ অন্য এটা গল্প হ'ল - লোকিক। এই গল্পটোৰ মাজেৰে মানুহৰ মৃত্যুৰ
পাছত লৌকিক আচাৰ-অনুষ্ঠান পালনেৰে মৃতকৰ আঘাৰ সদগতি কামনা কৰা হয়। গল্পটোত
খুড়ুটিৰ শ্ৰদ্ধানুষ্ঠানৰ বৰ্ণনাবে অসমীয়া মানুহৰ পৰম্পৰাগত লোকাচাৰৰ প্ৰকাশ কৰিছে।

বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পত লোকবিশ্বাস :

উৎসৱ-অনুষ্ঠান সম্পর্কীয় লোকবিশ্বাস :

অসমীয়া সমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে লোকবিশ্বাস সমূহ প্ৰচলন হৈ আহিছে। ইবিলাকেই
মানুহৰ সৰল জীৱনবোধৰ পৰিচায়ক। অসমীয়া সাহিত্যৰ মাজতো এই লোকবিশ্বাস সমূহে
বিশেষভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে। গল্পকাৰৰ বন্তি শেনচোৱাৰ গল্পৰ মাজত উৎসৱ-অনুষ্ঠান
সম্পর্কীয় লোকবিশ্বাসৰ সমল দেখিৰলৈ পোৱা যায়। তেওঁ গল্পৰ মাজেৰে সেই সময়ৰ সমাজ
ব্যৱস্থাত প্ৰচলিত নীতি-নিয়মসমূহৰ মাজেৰে মানুহৰ মাজত সোমাই থকা লোকবিশ্বাসসমূহৰ
প্ৰকাশ কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। জলভৰি যশোদা গল্পটোত বিয়াৰ পানী তুলিৱলৈ যাওঁতে
অসমীয়া আয়তীসকলৰ মাজত প্ৰচলিত এটা লোকবিশ্বাস প্ৰকাশ পাইছে এনেদৰে—

ভট্টিয়াই পানী তুলিব মুঠেও নাপায়। (জলভৰি যশোদা ০৮)

এইদৰে অসমীয়া সমাজত বছতো লোকবিশ্বাস সোমাই আছে। শান্তি বিয়া বা তোলনি
বিয়াত বিশেষকৈ মহিলাসকলে প্ৰাধান্য লাভ কৰে সেই বাবে এই বিয়াত সামাজিক কামবোৰ
মহিলাসকলৰ দ্বাৰাই সম্পাদন কৰা হয়। বিশেষকৈ চেমনীয়া ল'ৰা যদি এই বিয়াৰ বভাতলীলৈ
আহে সেই সম্পর্কেই অসমীয়া সমাজত লোকবিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে। বন্তি শেনচোৱাৰ জলভৰি
যশোদা চুটিগল্পটোত এইসম্পৰ্কীয় এটা লোকবিশ্বাসৰ প্ৰকাশ ঘটিছে—

বৰ্ভাৰ আশে-পাশে ৰূপৰ বয়সৰে কোনোৱা ল'ৰা মানুহ এটিও দেখা পালেই

শিশুপাল খেদা লগাব, 'যা যা। ইস হয়াৰ আৰু দাঢ়ি নগজে। (জলভৰি যশোদা ০৮)

সপোন সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস :

বন্তি শেনচোৱাৰ অন্য এটা গল্প হ'ল নিয়াদ গাঙ্কাৰ। এই গল্পটোৰ মাজেৰে আধুনিক
বাস্তৱ সমাজখনৰ প্ৰতিফলন দেখিৰলৈ পোৱা যায়। কিন্তু পৰম্পৰাগত জীৱনযাপন কৰা
গাঁওবাসীয়ে হওক বা তথাকথিত আধুনিক জীৱনযাপন কৰা নগৰবাসীয়েই হওক সকলো
ব্যক্তি কিম্বা সমাজেই প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ ৰূপত কিছুমান লোকতত্ত্ব কঢ়িয়াই লৈ ফুৰে। সেয়ে
এই চুটিগল্পটোৰ মাজতো আধুনিক সমাজত বাসকৰা নগৰবাসীৰ মাজেৰেও পৰম্পৰাগত বিশ্বাসৰ
প্ৰকাশ ঘটা দেখিৰলৈ পোৱা যায়। মানুহৰ মনত গঢ়ি উঠা সপোন সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস আৰু
সেই সপোন সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাসে মানুহৰ মনত পেলোৱা প্ৰভাৱ কথা আমাৰ জনজীৱনত
দেখিৰলৈ পোৱা যায়। নিয়াদ গাঙ্কাৰ গল্পটোত বিণি চৰিত্ৰটোৰ মাজেৰে সপোন সম্পৰ্কীয়
এটি লোকবিশ্বাস এনেধৰণে—

সাৰ পায়ো দুপৰলৈকে বিচনাতে পৰি থাকিল তাই। সপোনটোৰ কথা দেউতাককে

ক'ব নেকি? আধৰৱাকৈ হ'লেও। আধৰৱাকৈয়ে ক'ব লাগিব ক'লে। সপোনত
তেজ দেখা ভালনে বেয়া? সাৰ পায়ো দুপৰলৈকে বিচনাতে পৰি থাকিল তাই।
সপোনটোৱ কথা দেউতাককে ক'ব নেকি? আধৰৱাকৈ হ'লেও। আধৰৱাকৈয়ে
ক'ব লাগিব ক'লে। সপোনত তেজ দেখা ভালনে বেয়া? (নিয়াদ গান্ধীৰ ৮০)

ঠিক একেদৰে ৰাসায়নজাত সুগন্ধি চুটিগন্ডটোত সপোনত মৃত স্বামীৰ আগমনে
অলৌকিকভাৱে ফেনৰ স্পীড বাঢ়ি যোৱা আদি প্ৰসংগৰ অৱতৰণ কৰা হৈছে।

এই লোকবিশ্বাসৰোৱে মানুহৰ জগ্ন-মৃত্যু সম্পর্কীয় বিষয়সমূহৰ লগত জড়িত অলৌকিক
ধাৰণা কিছুমানকো সামৰি লৈছে। মৃত্যুবাৰ্ধিকীৰ আগে আগে আত্মীয়ক সপোনত দেখা পোৱা
আৰু মৃত্যুক্তিৰ লগত সপোনত কথোপকথন কৰা আদি সম্পর্কীয় লোকবিশ্বাসে পূৰ্বৰে পৰা
মানুহৰ মনত শিপাই আছে। বন্তি শেনচোৱাৰ স্থায়ী অন্তৰাও এই শ্ৰেণীৰ এক চুটিগন্ড। চুটিগন্ডটোত
বছৰেকীয়াৰ আগে আগে পত্ৰীক মৃত স্বামীয়ে সপোনত দেখুওৱা সম্পর্কীয় লোকবিশ্বাসৰ
প্ৰকাশ পাইছে—

নুজিলে নুশনিবি। পিতায়েৰ লগতহে কথা হৈছিলো। সামাজিকো নহয় হওঁতে,

দিঠকতে। তিথিব আগে আগে আহেই নহয় দেখা এটা কৰিবলৈ। (স্থায়ী অন্তৰা ৫৫)

লোক-ঔষধ সম্পর্কীয় লোকবিশ্বাস :

লোকধৰ্ম আৰু লোকঔষধ পাতিৰ মাজত অনেক ক্ষেত্ৰত প্ৰাৱৰণ সৃষ্টি হোৱা দেখা
যায়, কাৰণ বিখ্যাত যাদু বা বেজে লোকধৰ্মক উপেক্ষা কৰি যাদুৰ সহায়ত জীৱন বক্ষা কৰে,
শৰীৰ আৰোগ্য কৰে। (নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা, লোক সংস্কৃতি ২২) সেই বাক্যশাৰীয়ে অসমৰ গ্ৰাম্য
জীৱনৰ মাজত বহুলভাৱে প্ৰভাৱ কৰিছিল যদিও সমান্তৰালভাৱে যাদু বা বেজ সম্পর্কীয়
লোকবিশ্বাস সমূহো মানুহৰ মনৰ পৰা আঁতিৰি যোৱা নাছিল।

বন্তি শেনচোৱাৰ এটা উল্লেখযোগ্য চুটিগন্ড হ'ল মৌ-সৰা। মৌ-সৰা চুটিগন্ডটোৱ মাজেৰে
প্ৰসঙ্গ ক্ৰমে গল্পকাৰে লোক ঔষধৰ প্ৰসঙ্গ আজুৰি আনিছে। অসমৰ গ্ৰাম্য সংস্কৃতিত লোকঔষধ
অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল। যিহেতু পূৰ্বতে আধুনিক চিকিৎসা বিজ্ঞানে বিশেষ প্ৰসাৱ লাভ কৰাই
নাছিল। সেয়ে গ্ৰাম্য লোকঔষধ সমূহৰ ওপৰতে মানুহে নিৰ্ভৰ কৰিব লগা হৈছিল। কিন্তু গ্ৰাম্য
কৰিবাজসকলে যি ধৰণে গচ্ছ-বনবোৰ চিকিৎসাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিছিল সেইসমূহৰ জৰিয়তে
মানুহে বোগৰ পৰা উপশমো লাভ কৰিছিল। এই গন্ডটোত ‘ভাদৈ’ নামৰ চৰিত্ৰোৰ জৰিয়তে
সেই সময়ৰ মানুহৰ মাজত লোকঔষধ সম্পর্কীয় বিশ্বাস আৰু সংশ্যাৰ প্ৰকাশ দেখিৱলৈ পোৱা
যায়। সেই কথা চুটিগন্ডটোত প্ৰকাশ পাইছে এনেদৰে—

কাৰোবাৰক সুধিৰলৈকে জানো লেঠা এটাহে? কিহত লাগে, কৈলৈ লাগে,
বেজালী নে ঔষধ-এইবোৰ হৰেক বকমৰ কথাৰ উভৰ কাটিব লাগিব। (মৌ-
সৰা ১০)

জন্ম সম্পর্কীয় লোকবিশ্বাস :

পৰম্পৰাগত জীৱনতেই সামাজিক লোকবিশ্বাস সমূহ থাকে। এই জন্মসম্পর্কীয়
লোকবিশ্বাস সমূহেও মানুহক বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত প্ৰভাৱিত কৰি আহিছে। বন্তি শেনচোৱাৰ ৰ'দৰ

বাবে বাট চোরা চুটিগল্পটোত জন্মসম্পর্কীয় বিভিন্ন লোকবিশ্বাসৰ প্রকাশ দেখিৱলৈ পোৱা যায়। কেছুৱা জন্মৰ সময়ত এগৰাবাকী প্ৰসূতিৰ লগতে সন্তান সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন লোককথা মানুহৰ মাজত মুখ পৰম্পৰা অনুসৰি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। এই লোকবিশ্বাস সমূহক গল্পকাৰে চুটিগল্পটোৰ মাজত সুন্দৰ ভাৱে প্ৰকাশ কৰি অসমীয়া জনজীৱনৰ সৰলতাৰ প্ৰকাশ ঘটাইছে। কেছুৱা জন্মৰ সময়ত অলৌকিক অপশঙ্কিৰ কৰলৰ পৰা বৰ্কা পাৰলৈ মানুহে টোকাঠত কাঁইটীয়া বগৰী গছৰ জেং ওলমাই বাখিছিল। কেছুৱাৰ নাড়ী সৰাৰ পিছত সেই নাড়ী সজতনে বাখি সন্তানৰ দীৰ্ঘজীৱী কামনা কৰি সজতনে সাঁচি বাখিছিল মাতৃয়ে। যদি সন্তানৰ নাড়ী আগবেলোৱ ভিতৰতে সৱে সেইয়াও শুভ হোৱাৰে লক্ষণ। (উজনি অসমৰ ঠাই বিশেষে প্ৰচলিত লোকবিশ্বাস) সন্তানৰ জন্মসম্পর্কত বিভিন্ন কথা থাকে তাৰে এটা কথা গল্পকাৰে প্ৰকাশ কৰিছে যে, যদি সন্তান উভতি ওপজে সেইয়াও শুভ হোৱাৰে কথা। চুটিগল্পটোত গল্পকাৰে উভতি জন্মা সন্তান পোনাকণৰ মাজেৰে বিভিন্ন শুভকৰ্মৰ ইংগিত বহন কৰিছে। মহীকান্ত মঙ্গলতীয়েও উভতি জন্মা সন্তানৰ মাজেৰে সমাজৰ বিভিন্ন দিশৰ কেনেধৰণৰ মঙ্গল সাধিব পাৰি তাৰ প্ৰকাশ ঘটাইছে চুটিগল্পটোৰ মাজেৰে এনেদৰে—

মহীকান্ত মঙ্গলতী আহিছে ল'ৰাৰ হাতৰ আঙুলিত বাছনি চাবালৈ। বাইজৰ কামত
হয়ভৰ দিয়াৰহে কথা যদিও মাকজনীৰ আশৎকাটো বেছি। তেওঁ ভয় খায়। এইধান
ল'ৰাৰ হাতৰ আঙুলিত মংগলতীয়ে দেশ-দুনীয়া। ভৃত-ভৱিয়ৎ চাব খুজিছে। ল'ৰাৰ
একো অপকাৰ নহয়তো? চোতালত সমৱেত বাইজে আশ্বাস দিয়ে, ল'ৰাৰ অপকাৰ
নহয়, উপকাৰহে হ'ব। মংগলতীয়ে পোণাকণৰ সোঁ-হাতৰ বুড়া আঙুলিৰ নথত
বায়স্কোপ চায়। কাবোৱাৰ হেৰুণোৱা গৰু, কোনোৱা গাঁও এৰি পলাই যোৱা ডেকা-
গাভৰৰ ভৱিয়ৎ, ক'বৰাতু পুতি থোৱা ধানৰ সঠিক দিশ পোনাকণৰ নথত বায়স্কোপৰ
ছবি হৈ ওলায়। মংগলতীয়ে দেখে। দেখি সমৱেত বাইজৰ আগত ধাৰা বিৱৰণি দি
যায়। (ৰ'দৰ বাবে বাট চোৱা ৪৫)

অলৌকিক লোকবিশ্বাস :

অলৌকিক বা স্বৰ্গীয় লোকবিশ্বাস সমূহ মানুহৰ মনত প্ৰবল ভাৱে গাঢ় কৰি আছে। চাকুৰ দৃষ্টিৰে প্ৰত্যক্ষ কৰা প্ৰকৃতি জগতেই আন এক অপাৰ্থিৰ সংস্কাৰ লুকাই থাকে। অসমীয়া লোকসমাজত বিভিন্ন ধৰণৰ অলৌকিক লোকবিশ্বাসে ক্ৰিয়া কৰি আছে আৰু এই বিচৰত লীলাক মানৱীয় দৃষ্টিত প্ৰকাশ কৰিছে। বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পৰ মাজত এই অলৌকিক লোকবিশ্বাসৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। গল্পকাৰ গৰাবাকীৰ গল্পৰ মাজত নৈৰ প্ৰসংগই বিশেষভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা দেখা গৈছে। অসমীয়া সমাজত নৈৰ সম্পৰ্কীয় অনেক অলৌকিক কথা মানুহৰ মনত বিয়পি আছে। সেই সম্পৰ্কীয় এটা চুটিগল্প হ'ল মাজ চোতালৰ চাকি। এই চুটিগল্পটোত নৈৰ প্ৰসংগৰ মাজেৰে গল্পকাৰে অলৌকিকতা প্ৰকাশ কৰিছে এনেদৰে—

নৈখনৰ কিবা কালিকা লাগিছিল। (মাজ চোতালৰ চাকি ৮২)
—এই কালিকা লগা বিশ্বাসৰ মাজতে কিন্তু গল্পকাৰে সত্য উদ্দাটনৰ চেষ্টা গল্পটোত কৰা দেখা যায়। যদি নৈখনৰ কালিকা লাগে আৰু কালিকা লগা নৈয়ে পৰিৱৰ্তন আনিছে, সেই নৈৰ পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণ কি গল্পকাৰে চৰিব্ৰ সচেতনতাৰ মাজেৰে সেই সত্যই পোহৰলৈ আনিছে।

লগতে মানুহৰ মনত পূৰ্বৰে পৰা প্ৰচলিত অনোকিক লোকবিশ্বাসমূহ যেনে-জলকুঁৰী, বনকুঁৰী আদি অনোকিক ধাৰণাৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। যদিও গল্পকাৰে গল্পৰ চাৰিত্ৰ সচেতন তথাপি পূৰ্বৰে পৰা মানুহৰ মনত সোমাই থকা অনোকিক ধাৰণাসমূহৰ পৰা যে মুক্ত নহয় সেই কথা প্ৰকাশ কৰিছে এনেদেৰে—

সাতুৰি-নাদুৰি নৈখন দুফাল কৰিব খোজা সিহঁত তেতিয়া এজাক আছিল। চিনাকী
নৈখনৰ বুকু। কেতিয়াৰা খোজ কঢ়ি, কেতিয়াৰা সাতুৰি সিপাৰৰ গা ধোৱা জুম
এইপাৰৈলৈ আছে। এইপাৰৰ থিনি সিপাৰ হয়। পাক-ঘূৰণি খাই ইমান পৰে শেলুৱৈয়ে
সিহঁতৰ কোনোৱাজনীৰ ভবিত জপটিয়াই ধৰে। জানি-শুনিও সিঙ্গতে ভয়ত গগণ
ফালে। জলকুঁৰীৰ চুলি। জলকুঁৰীৰ চুলি। পলা পলা। (মাজ চোতালৰ চাকি ৭৫)

অন্যান্য লোকবিশ্বাস :

অসমীয়া গ্ৰাম্য সমাজত কিছুমান জাতিৰ লোকৰ মাজত পলু পোহে। এই পলু সমূহ
পালনৰ ক্ষেত্ৰতো বিশেষ কিছুমান লোকবিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে। পলুৰে এৰাপাত আৰু কেচেলু
পাত থাই। কিন্তু এই পলুসমূহে নিয়মীয়া পাত গ্ৰহণৰ পৰা যদি পলুৰোৰ জলকা মাৰে সেই
সম্পর্কে গ্ৰাম্য অসমীয়া মানুহৰ মাজত একধৰণৰ লোকবিশ্বাস আছে। জলভৰি ঘশোদা গল্পটোত
চাৰলতাই পলুৰে পাত নথালে বাৰেই গ্ৰাম্য সমাজৰ লোকবিশ্বাস অনুসৰি বৃত্তিকান্তৰ হত্ৰোই
পানী কাটিবলৈ পঠাইছে—

'বৃত্তিকান্ত দদাইটিৰ হত্ৰোই পানী অকন জৰাই আনিব নোৱাৰিনে? দেও লগা বস্ত।
ঠগীৰামক তেওঁ খাটনি ধৰিলৈ।' (জলভৰি ঘশোদা ০৭)

ইয়াৰ সমান্তৰালভাৱে একেটা গল্পতে এই সম্পর্কীয় অন্য এক লোকবিশ্বাস প্ৰকাশ
পাইছে। গ্ৰাম্য অসমীয়া সমাজখনত কেৰল পলুৰে নহয় মানুহৰে মুখ লগা ভাঙিব লগা হয়।
সাধাৰণতে এগৰাকী আইতাকৰ নাতিনীয়েকৰ প্ৰতি থকা অকৃত্ৰিম হেঁপাহৰ লগতেনাতিনীয়েকৰ
স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি সচেতন হোৱা সততে দেখা যায়। বন্তি শেনচোৱাও তেওঁৰ গল্পৰ মাজেৰে সেই
সময়ৰ সমাজত প্ৰচলিত লোকবিশ্বাসৰ লগতে আইতাকৰ নাতিনীয়েকৰ প্ৰতি থকা অকৃত্ৰিম
মেহ সুন্দৰ ভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে—

মাতে কথাই পঢ়াই-শুনাই চুবুৰীটোতেই ঝণহে ঝণ। চাৰলতা গৰ্বিত একেজনী
ছোৱালী। আৰু চেহোৱা? আইতাকে পৱেকত এতিয়াও মুখ লগা ভাঙে।
উঠন-পূৰ্বণ ছোৱালী। বেয়া চকু পৰিবলৈ দিব নোৱাৰি। অপায়-আমঙ্গল দূৰতে
বিদূৰ হওক। (নিয়াদ গান্ধাৰ ১৫)

উপসংহাৰ :

লোকসাহিত্য লোকবিশ্বাসৰ প্ৰতিচ্ছবি। লোকজীৱনৰ পৰম্পৰা আৰু অভিজ্ঞতাই
লোকবিশ্বাস সৃষ্টি কৰে। বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পত লোকপৰম্পৰা — শীৰ্ষক বিষয়টোৱ
আলোচনাৰ অন্তত নিম্নলিখিত সিদ্ধান্ত কেইটাত উপনীত হোৱা যায়—

- ক) জীৱ-জন্তু, গচ্ছ-গচ্ছনি, আকাশ-বতাহ আদি নৈসৰ্গিক ব্যাপাৰদিয়ে মানুহৰ মনত ভয় আৰু
কৌতুহলৰ সৃষ্টি কৰিছিল আৰু তাৰ পৰিগতিতেই নানা সময়ত উদয় হোৱা প্ৰশ্ন, সন্দেহ,

সংশয়, সংকোচ আদি অনুভূতির উদয় হৈছিল আৰু এই প্ৰশ্না, সন্দেহ, সংশয়, সংকোচ আদিক কেন্দ্ৰ কৰি সৃষ্টি হোৱা নানা ধৰণৰ লোকবিশ্বাস সমূহ বন্তি শেনচোৱাই তেওঁৰ চুটিগল্পৰ মাজেৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

- খ) মানুহে জ্ঞাতে- অজ্ঞাতে লোকতত্ত্ব এটা কঢ়িয়াই লৈ ফুৰে আৰু তেওঁলোকৰ বিভিন্ন কাৰ্যকলাপ, বিচাৰ-সংস্কাৰ, বৰ্চ-অভিকৃতি মনটোৰ দ্বাৰাই নিয়ন্ত্ৰিত হয়। সেয়ে আধুনিক যুগৰ সাহিত্যিক সকলৰ সাহিত্যৰ মাজতো লোকউপাদানৰ প্ৰভাৱ পৰা দেখা যায়। বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পৰ মাজেৰেও সেই সময়ৰ সমাজত প্ৰচলিত লোকপৰম্পৰা সমূহে মানুহৰ মনত পেলোৱা প্ৰভাৱৰ কথা সুন্দৰ ভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে।
- গ) অসমীয়া গ্ৰাম্য সমাজ সহজ-সৰল আৰু অকৃত্ৰিম। এই সৰলতাবে সৰ্বসাধাৰণ জনতাই পৰম্পৰাগত সংস্কাৰ, বিশ্বাস আৰু আদৰ্শ সমূহক নিজৰ জীৱনত সুৰক্ষিত কৰি ৰাখিব বিচাৰে। তাৰ ফলশ্ৰুতিতে সমাজত লোকপৰম্পৰা সমূহ বৰ্তি আছে। বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্প সমূহৰ চাৰিত্ৰিয়েও সৰলতাবে পূৰ্বৰ প্ৰচলিত লোকপৰম্পৰা সমূহক আকোঁৱালি ৰাখিছে।
- ঘ) পৰম্পৰাগতভাৱে পূৰ্বৰে পৰা চলি অহা লোকপৰম্পৰা সমূহ বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পৰ মাজত প্ৰকাশ পাইছে। যিহেতু পৰম্পৰাগত জীৱন যাপনত অভ্যন্ত গাও়ৰাসীয়ে হওঁক বা আধুনিক জীৱন যাপন কৰা নগৰবাসীয়েই হওঁক সকলোৱে কিছুমান লোকতত্ত্ব কঢ়িয়াই লৈ ফুৰে। বন্তি শেনচোৱাৰ চুটিগল্পৰ চাৰিত্ৰ সমূহৰ মাজতে এই দিশৰ প্ৰকাশ ঘটা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা.)। অসমীয়া লোকসাহিত্য। গুৱাহাটী : নেচনেল টেকনো প্ৰিস্টাৰ্চ, ২০০১। মুদ্ৰিত।
- শেনচোৱা, বন্তি। নিষাদ গান্ধাৰ। গুৱাহাটী : আখৰ প্ৰকাশন, ২০০৯। মুদ্ৰিত।
- । সৰল আৰু সুন্দৰ। গুৱাহাটী : আখৰ প্ৰকাশন, ২০১১। মুদ্ৰিত।
- । দুপৰৰ পাৰ চৰাই। গুৱাহাটী : আখৰ প্ৰকাশন, ২০০৯। মুদ্ৰিত।
- । মৌ-সৰ। গুৱাহাটী : ভৱানী প্ৰিণ্ট এণ্ড পাইলিকেশ্বন, ২০১১। মুদ্ৰিত।
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ। অসমীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ আ/ভাস। গুৱাহাটী : বীণা প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড, ২০১১। মুদ্ৰিত।
- । লোক সংস্কৃতি। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

নরকান্ত বৰজাৰ কবিতাত মহাকাব্যিক সমল : সংগ্ৰহণ আৰু পুনঃসৃজন বিচাৰ

ড° হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা

সহকাৰী অধ্যাপক, লোকনায়ক অমিয় কুমাৰ দাস মহাবিদ্যালয়, ঢেকিয়াজুলি,
শোণিতপুৰ, অসম, *haripbaruah@gmail.com*

সংক্ষিপ্তসাৰ

আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ জগতত নৰকান্ত বৰুৱা এটা পৰিচিত আৰু আদৰণীয় নাম। কেৱল কবিতাৰ ক্ষেত্ৰতে নহয় উপন্যাস, লঘু আৰু গহীন গদ্য, শিশু-সাহিত্যকে ধৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰলৈ অৰ্পণতাৰীৰো অধিক কাল ভুৰি নৰকান্ত বৰুৱাই লেখৰ অৱদান আগবঢ়াই হৈ গৈছে। তেওঁৰ কবিতাৰাজিৰ মাজত মহাকাব্যিক সমল সিঁচৰতি হৈ আছে। আমাৰ এই অধ্যয়নত তুলনাত্মক পদ্ধতিবে নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত মহাকাব্যিক সমল কিদৰে বিবৃত হৈছে সেই বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিবলৈ যত্ন কৰা হ'ব।

সূচক শব্দ : নৰকান্ত বৰুৱা, মহাকাব্যিক সমল, সংগ্ৰহণ, পুনঃসৃজন, বামায়ণ, মহাভাৰত।

অৱৰণিকা :

ভাৰতীয় কলা-সাহিত্যত মহাকাব্যিক সমল প্ৰভৃতি পৰিমাণে উপলক্ষ। অসমৰ সাহিত্য সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰতো মহাকাব্যিক সমলৰ উল্লেখ এটা লেখতল'বলগীয়া বিষয়। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ

অন্যতম শ্রেষ্ঠ কবি নরকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাসমূহতো মহাকাব্য বামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰসঙ্গৰ উল্লেখ লক্ষ্য কৰা যায়। তথেতৰ প্ৰকাশিত কাব্য-সংকলনসমূহ হ'লঃ হে অৱণ্য, হে মহানগৰ, ১৯৫১; এটি দুটি এঘাৰটি তৰা, ১৯৫৮; যতি আৰু কেইচিমান কেছ, ১৯৬০; সন্দৰ্ভ ১৯৬২; বাৰণ, ১৯৬৩; মোৰ আৰু পৃথিৰীৰ, ১৯৭৩; বৰত্তাকৰ আৰু অন্যান্য কবিতা, ১৯৮৩; এখন স্বচ্ছ মুখাবে, ১৯৯০; সূর্যমুখীৰ অংগীকাৰ, ১৯৯০; নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৱলী, ১৯৯৪; বাতি জিলামিল তৰা জিলামিল, ১৯৯৯; দলঙ্গত তাৰীয়ৰা, ২০০০ আৰু নৰকান্ত বৰুৱাৰ গান আৰু কবিতা সমগ্ৰ, ২০১১। এই কাব্যগ্ৰহসমূহত সন্ধিৱিষ্ট কবিতাৰাজিৰ মাজত বামায়ণআৰু মহাভাৰত— এই দুই মহাকাব্যৰ সমল কিদৰে প্ৰকাশিত হৈছে সেয়া বিচাৰ কৰি চাব পাৰি।

অধ্যয়নৰ পৰিসৰঃ

আমাৰ আলোচনা পত্ৰত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বিশিষ্ট কবি নৰকান্ত বৰুৱাৰ সমস্ত কবিতাৰাজি সামৰি লোৱা হ'ব। অধ্যয়নৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পাঠ হিচাপে নৰকান্ত বৰুৱাৰ গান আৰু কবিতা সমগ্ৰশীৰ্ষক ছপা গ্ৰন্থখন লোৱা হৈছে। আনহাতে মহাকাব্যিক সমলৰ বিচাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে কেৱল বামায়ণ আৰু মহাভাৰত— এই দুই মহাকাব্যৰ মাজতে আলোচনা সীমাবদ্ধ হৈ ৰ'ব।

লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যঃ

নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত মহাকাব্যিক সমলৰ সংগ্ৰহণ আৰু পুনঃসৃজন বিচাৰ কৰাটোৱেই এই অধ্যয়নৰ মূল লক্ষ্য তথা উদ্দেশ্য।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতিঃ

তুলনামূলক সাহিত্য অধ্যয়নৰ এটি বিশেষ পদ্ধতি হ'ল সংগ্ৰহণ তত্ত্ব (Reception Theory)। এই তত্ত্ব অনুসৰি সংগ্ৰহণ অধ্যয়ন হ'ল— দুই বা ততোধিক সাহিত্যকৰ্ম অথবা শিল্পকৰ্মৰ মাজত হোৱা সমলৰ প্ৰৱাহ বা আদান-প্ৰদানৰ বিষয়ে কৰা অধ্যয়ন। (বুজৰবৰুৱা ৬৯)। আমাৰ এই গৱেষণাপত্ৰত নৰকান্ত বৰুৱাৰ সমগ্ৰ কবিতাৰাজিৰ মাজত বামায়ণ আৰু মহাভাৰত— এই দুই মহাকাব্যৰ কেনাবোৰ উপাদান প্ৰৱাহিত হৈ সন্ধিৱিষ্ট হৈছে সেই বিষয়ে সংগ্ৰহণ তত্ত্বৰ আধাৰত বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰে আলোচনা কৰিবলৈ যত্ন কৰা হ'ব।

প্ৰস্তাৱিত বিষয়ৰ আলোচনাঃ

ভাৰতীয় জীৱনধাৰাত বামায়ণআৰু মহাভাৰত- এই দুই মহাকাব্যৰ প্ৰভাৱ অপৰিসীম। সেয়েহে অতীজৰে পৰা আধুনিক কাললৈকে ভাৰতবৰ্ষৰ সাহিত্যৰাজিৰ মাজত বামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰসঙ্গৰ উল্লেখ পোৱা যায়। আধুনিক অসমীয়া কবি নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাও এই ক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম নহয়। বৰুৱাৰ কবিতাত মহাকাব্যিক সমলৰ উল্লেখ কেতিয়াৰা প্ৰত্যক্ষ আৰু কেতিয়াৰা পৰোক্ষ অনুৰণণ নাইবাৰ অৱলম্বন কৰে পৰিলক্ষিত হৈ আহিছে। তথেতৰ কিছু কবিতা মহাকাব্যৰ সমল আধাৰিত আৰু আন কিছু কবিতা মহাকাব্যিক সমল সন্ধিৱিষ্ট। এই বিষয়ে তলত বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল।

মহাকাব্যিক সমল আধাৰিত কবিতাঃ

নৰকান্ত বৰুৱাৰ কেইচাটাৰ কবিতাৰ নামকৰণ মহাকাব্যিক সমলভিত্তিক। কবিতাকেইচা

হ'লঃ ১) অর্জুন, ২) সেতুবন্ধ, ৩) ধৃতরাষ্ট্র, ৪) বৰ্ত্তাকৰ, ৫) বৰ্ত্তাকৰৰ দুঃস্থিপ্রাণ, ৬) বাৱণ, ৭) ভূগুলত বাল্মীকি, ৮) দৈপায়ন, ৯) শ্রীকৃষ্ণৰ বৈকুণ্ঠপ্রয়াণ আৰু ১০) অজ্ঞাতবাসৰ আগনিশ। ইয়াৰে অর্জুন, ধৃতরাষ্ট্র, দৈপায়ন, অজ্ঞাতবাসৰ আগনিশ আৰু শ্রীকৃষ্ণৰ বৈকুণ্ঠপ্রয়াণ মহাভাৰত আশ্রিত নাম আৰু আনকেইটা বামায়ণআশ্রিত। উল্লেখযোগ্য যে বামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ পৰা সংগৃহীত নামেৰে কবিতাৰ শিরোনাম দিয়া হৈছে যদিও উক্ত কোনোটো কবিতাতেই মহাকাব্যৰ আধ্যাত্মিক পুনৰোক্তেখ পেৰা নাযায়। কবি নৰকাস্ত বৰুৱাই মহাকাব্য আধাৰিত নামৰ মাধ্যমেৰে কেৱল আধুনিক অভিযোগ্যতাৰ প্ৰকাশৰ বাট বিচাৰিছে। এইক্ষেত্ৰত সংগ্ৰহণৰ তুলনাত কবিৰ পুনঃসৃজনৰ পৰিমাণ বহু বেছি। এই প্ৰসঙ্গত বাৱণ, ধৃতরাষ্ট্র আৰু বৰ্ত্তাকৰ - এই তিনিটা কবিতা আলোচনা কৰিব পাৰি।

ৰাৱণঃ ‘ৰাৱণ’ হৈছে বাল্মীকিৰ বামায়ণৰ প্ৰধান প্ৰতি-নায়ক বা খলনায়ক। তেওঁ মহাপৰাক্ৰমী কিন্তু অত্যাচাৰী। আনৰ বিবাহিতা স্ত্ৰী অপহৰণকাৰী দানৱ। বামায়ণৰ সুন্দৰাকাণ্ডৰ বিংশ অধ্যায়ত বৰ্ণিত কথামতে ৰাৱণে তেওঁৰ শৌর্য-বীৰ্যৰ প্ৰসঙ্গৰ অৱতাৰণাৰে সীতাক বশ কৰিব বিচাৰে। কিন্তু কবি নৰকাস্ত বৰুৱাই ‘ৰাৱণ’ কবিতাত বাৱণৰ মহিমা স্লান হ'ব পৰা কোনো প্ৰসঙ্গৰ অৱতাৰণা পাবলৈ নাই। কবিৰ কাপেৰে ৰাৱণৰ পুনঃসৃজন হৈছে। সেইমৰে ৰাৱণ অৱতীৰ্ণ হৈছে শিঙ্গ আৰু সৌন্দৰ্যৰ আৰু অখণ্ড প্ৰেমৰ সাধনাত। ৰাৱণে ক্ষমতাৰ বলেৰে সীতাৰ অস্তৰ জয় কৰাৰ কথা ভবা নাই —

“দানৱ নহওঁ মই শক্তিৰে নকৰোঁ বশ ভাস্তু কোনো নাৰীৰ হাদয়।”

নৰকাস্ত বৰুৱাই ৰাৱণক নতুন দৃষ্টিভঙ্গীৰে বিচাৰ কৰিছে। কবিয়ে ৰাৱণৰ মাজত দেখা পাইছে সৌন্দৰ্যসন্ধানী শিঙ্গীৰ এটি প্রাণ। ৰাৱণৰ মনৰ মাজত সুন্দৰৰ অনন্ত তৃষ্ণ। ৰাৱণ প্ৰজা, শৌর্য-বীৰ্য, বীৰতৰ প্ৰতীক কিন্তু প্ৰেমৰ বাবে ব্যাকুলপ্রাণ —

“মই যে ৰাৱণ, মোৰ ব্ৰাহ্মণাততীত প্ৰজা
মই যে ৰাৱণ, মোৰ ক্ষত্ৰিয়াততীত শৌর্য
মই যে ৰাৱণ, মোৰ দেৱতাততীত শিঙ্গ
মই যে ৰাৱণ, মই জীৱন-বীৰ্যৰ প্ৰতিনিধি
মই যে ৰাৱণ, মই শিঙ্গ শৌর্য সভ্যতাৰো সিপাবৰ বাস্তুদৃত
মই প্ৰেম ভিক্ষা কৰোঁ
ভিক্ষা মোৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ দান”

কবি নৰকাস্ত বৰুৱাই প্ৰেমৰ সমালোচনামূলক দৃষ্টিবে ৰূপায়ণ কৰিছে। কবিতাটিত প্ৰসঙ্গ অনুযায়ী প্ৰেমৰ জটিল কৰণ ব্যক্তিত হৈছে এইদৰে —

“প্ৰেম চিৰ অসহজ
প্ৰেমৰ কাৰণে মাথোঁ অনাৰ্যৰ কাৰ্পণ্য কঠিন
সেই ঋণে শুহি নিয়ে জীৱনৰ যত কীৰ্তি চিন,
প্ৰেমতো নহয় মাথোঁ দেৱতাৰ, কবিতাৰ লালৱণ্য বিলাস;

প্রেমতো নহয় হায় অকপট মৃচ্ছাব ভীরুৎ আত্মান,
 প্রেম জানো ভরিয়তৰ ইংগিত-ঐশ্বর্যময়আজ্ঞা-প্ৰৱৰ্ষণা ।
 প্রেমতো নহয় দেহ, নহয় আত্মাৰ নিচুকনি,
 দেহৰ সীমাৰে পোৱা অবাধ আকাশ চেতনাৰ
 অনন্ত আকাশ আহি কোঁচ থাই ধৰা এটি দেহ ।”

অৱশ্যে প্ৰেমৰ লগতে নৱকান্ত বৰুৱাই ৰাগণৰ মাধ্যমেৰে অস্তিত্ববাদৰ লগত জড়িত কেতোৰ
 প্ৰশংসন সাযুজ্যও স্থাপন কৰিছে। (আহমেদ ৩০)। ৰাগণে জন্ম লাভ কৰি যন্ত্ৰণা ভোগ কৰিছে।
 এই যন্ত্ৰণাৰ উপশম লাভৰ বাবেও সীতাৰ প্ৰণয় লাভ প্ৰয়োজনীয়। কৰিতাটিত শুন্যতাৰ বোধো
 প্ৰকাশ পাইছে। “প্ৰকৃত আশ্রয় শুন্যতাত। এই পৰম আশ্রয়ৰ সাযুজ্য নৱকান্ত বৰুৱাই বিচাৰি
 পাইছে অস্তুইন প্ৰৱাহৰ সৈতে ।” (আহমেদ ৩০)।

এনেদৰেই পুনঃসৃজনৰ জৰিয়তে কৰিয়ে আধুনিক মানুহৰ শিল্প আৰু সৌন্দৰ্যবোধৰ
 সাধনা মহাকাব্যিক ৰাগণ চৰিত্ৰিত আৰোপ কৰিছে। ফলত ৰাগণ হৈ উঠিছে এজন আজন্ম
 জীৱন-শিল্পী। তেওঁৰ আছে বৌদ্ধিক বিচাৰ আৰু আত্মত্যাগৰ শক্তি। তদুপৰি কৰিতাটিত
 সাঙুৰ খাই আছে শিল্পী-সন্তাৰ সংজ্ঞা নিৰূপণ আৰু সীমাৰ মাজত অসীমৰ তৃপ্তি থহণৰ সমস্যা।
 (ফুকন ৩৪৭)।

সন্তাটঃ মহাকাব্যৰ পৰা সমল সংগ্ৰহ কৰি বচনা কৰা নৱকান্ত বৰুৱাৰ আন এটি উল্লেখযোগ্য
 কৰিতা হ'ল ‘সন্তাট’। এই কৰিতাটি পথমে ধৃতবাস্তু নামেৰে প্ৰকাশ পাইছিল। ‘সন্তাট’ কৰিতাট
 মহাভাৰতৰ অন্যতম প্ৰধান চৰিত্ৰ ধৃতবাস্তুৰ পুনঃসৃজন কৰা হৈছে। ধৃতবাস্তু মহাকাব্যৰ চৰিত্ৰ।
 কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱাৰ কৰিতাৰ ধৃতবাস্তুক আধুনিক মানুহৰ বেদনাবোধৰ চিত্ৰণৰ মাধ্যমৰূপে
 নিৰ্মাণ কৰি লোৱা হৈছে। ধৃতবাস্তুৰ মনোজগতত আধুনিক মানুহৰ মনোজগতৰ দৰে দৃটা
 পৰম্পৰবিৰোধী চিত্তানুভূতিৰ সংঘাত মুখৰিত হৈছে। অন্ধ ধৃতবাস্তু এফালে পিতৃ আৰু আনফালে
 সন্তাট অৰ্থাৎ বজা। বজাৰ অৰ্থ হ'ল প্ৰজাৰ পিতা; সেয়ে সকলোধৰণৰ পক্ষপাতিতাৰ উদ্বৃত
 থাকি তেওঁ বজাৰ দায়িত্ব পালন কৰা উচিত। আনহাতে সন্তানৰ পিতৃ হিচাপে তেওঁ নিজৰ
 সন্তানক ন্যায়ৰ পথেৰে আগবঢ়াই নি পিতৃৰ দায়িত্ব পালন কৰাও উচিত। কিন্তু তেওঁ কোনোটো
 দায়িত্বই সঠিকভাৱে পালন কৰিব নোৱিলে। “সন্তাট হিচাপে তেওঁ হ'ব নেজানিলে সকলো
 প্ৰজাৰ পিতা; ৰাষ্ট্ৰৰ পিতা হোৱাৰ সলনি তেওঁ হৈ ৰ'ল, মাথোন এমুষ্টি সন্তানৰ পিতা। আৰু,
 পিতা হিচাপে তেওঁ হ'ব নেজানিলে সন্তানৰ বাবে শাসনকাৰী পিতা; হ'ব পাৰিলে মাথোন
 মোহান্ধ পিতা।” (বৰা ২০০)। কৰিব ভাষাত —

“প্ৰজাৰ নহ'লৈ পিতা, হ'লৈ সন্তানৰ
 সন্তাটৰ আসনৰ পৰা।
 যেতিয়া চৰম ক্ষণ আহিছিল সন্তাটৰ
 পিতৃত্বৰ নৈতিক গৌৰৰ আৰ্জনৰ
 তেতিয়া সন্তাটে আহি বোধিলে পিতাৰ কঠ
 ক'লে কাণে কাণে — ৰাষ্ট্ৰৰ শ্লীলতা নাই,

ବାଟ୍ରୁ ସୌଜନ୍ୟ ଏକ ଦୁର୍ଲଭତା । ବାଟ୍ରୁ ଛୀର ।
 ନାରୀର ନଘତା ସଂତେ
 ଶସାହିନ ପ୍ରାନ୍ତରର ଅକଣୋ ପ୍ରତ୍ୟେଦ ନାହିଁ ।
 ବାଟ୍ରୁ-ପିତା, କନ୍ୟାର ନଘତା ପିତାର ସହଜ ଅଭିଜ୍ଞତା ।
 ମାନୁହର ଫାନି ଯ'ତ, ଛୀରତାର ତାତେଇ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ।”

ଏକେକ୍ଷି ଆଂଗିକେବେ ଲିଖା କବିତାଟୋ ଦୁଟା ଅନୁଚ୍ଛେଦତ ଧୃତବାଟ୍ରୁଇ ସଞ୍ଜ୍ୟକ ସମ୍ମୋଧନ କରିଛେ ଆକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନୁଚ୍ଛେଦତ ଗାନ୍ଧାରୀକ ସମ୍ମୋଧନ କରିଛେ । ଦୁଇୋଟା ଅନୁଚ୍ଛେଦର ମାଜେରେ ଧୃତବାଟ୍ରୁର ବ୍ୟର୍ଥତାର ଚିତ୍ରାଇ ଅଂକିତ ହେବେ ଆକୁ ବେଦନାର ଆଘାତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛେ ।

କବି ନରକାନ୍ତ ବର୍ବାଇ କୁର୍ଖକ୍ଷେତ୍ରର ଯୁଦ୍ଧ ଅବସାନର ପାଛର ଶାନ୍ତିପର୍ବର ଧୃତବାଟ୍ରୁକ ଆଧୁନିକ ବାଟ୍ରୁର ନିର୍ଜୀର ଆକୁ ନିଃସହାୟ ଅବଶ୍ଵର ପ୍ରତୀକ ହିଚାପେ ପୁନଃସ୍ଵଜନ କରିଛେ । “ଆନ୍ଧ, ସନ୍ତାନହାରା ଧୃତବାଟ୍ରୁର ଚେତନାତ କେବଳ ବ୍ୟର୍ଥତା ଆକୁ ସୃଷ୍ଟିନାଶର ଦାହିକା ସ୍ମୃତି ଆକୁ କୈର୍ଯ୍ୟର ଜଡ଼ତାର କଶାଘାତ । ତେଓଁର ନିଃସମ୍ବଲ ଜଡ଼ା, ତେଓଁର ଅନ୍ଧତା, ସର୍ବନଶୀରୀ ସମରତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ହେବରାଇ ହତାଶର ଅନ୍ଧକାରତ ନିମିଷ ହୋରା ଆଧୁନିକ ମାନର ପ୍ରତୀକ ।” (ଗୋହାଁଇ ୭୦୩) । ଧୃତବାଟ୍ରୁଇ ସମଦୁର୍ମୀ ଗାନ୍ଧାରୀର ପରାଓ ଯି ଆଶା କରିଛିଲ ସେଯା ପୋରା ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧାରୀଯେ ପ୍ରେମର ପୋହରେରେ ଜ୍ୟୋତିହିନ ଧୃତବାଟ୍ରୁର ଶାରୀରିକ ଅନ୍ଧତା ଦୂର କରିବ ବୁଲି ଭାବିଛିଲ । କିନ୍ତୁ ତେଓଁର ସ୍ଵପ୍ନ ପୂର ନହିଁଲ । ଗାନ୍ଧାରୀଯେ ନୀତି-ଧର୍ମତାରେ ଧୃତବାଟ୍ରୁର ଅନୁଗାମିନୀ ହେ ଅନ୍ଧତକହେ ବସଣ କରିଲେ । ଫଳସ୍ଵକାପେ ଧୃତବାଟ୍ରୁର ଜୀରନ ଟ୍ରେଜିକ ହେ ପରିଲ । ତେଓଁ ଶତପ୍ତ୍ରର ପିତୃ ହିଁଲ କିନ୍ତୁ ବମଗପୂର୍ବ ସନ୍ତାନ ପ୍ରାଣିର ସୌଭାଗ୍ୟ ନୟାଟିଲ । ଶେଷ୍ୟ ତେଓଁ ଅନୁତପ୍ତ ହାଦୟରେ ବାଟ୍ରୁ ଆକୁ ମାନୁହର ସଂଘାତେରେ ଜର୍ଜିବିତ ହେ ଗାନ୍ଧାରୀକ କୈଛେ—

“ପିତାର ଘଟିଲ ମୃତ୍ୟୁ । ବାଚି ଆହେ କେବଳ ସନ୍ତାଟ ।
 ଛୀର, ଜଡ଼, ଅଜର, ଅବ୍ୟାୟ ଏକ ଅଲିଙ୍ଗ ସନ୍ତାଟ
 ସେଇ ଛୀରର ସନ୍ତାଟକ ପ୍ରେମର ସନ୍ତାଟ କରା, ହେ ଗାନ୍ଧାରୀ
 ତୋମାର ପ୍ରେମର । ତେତିଯାହେ ପିତାର ସମ୍ମାନ ମୋକ ଦିବ ଇତିହାସେ ।”

ସନ୍ଦେହ ନାଇ, କବିତାଟିର ମୂଳ ବିଷୟ ବାଜନୈତିକ ଜୀରନର ସଂଘାତ । କବିଯେ ନିଜେଇ କିମେ—
 ବାଟ୍ରୁ ଆକୁ ମାନୁହ ସନ୍ତାଟର ବିଷୟବନ୍ତ । (ବରରା ୨୪) । ଏମେ ବିଷୟବନ୍ତ ସ୍ଵାଭାବିକତେଇ ମହାଭାବତର ବିଚାର୍ୟ ନହ୍ୟ; କବି ନରକାନ୍ତ ବର୍ବାରା ପୁନଃସ୍ଵଜନ ମାତ୍ର ।

ବତ୍ତାକର : ‘ବାରଣ’, ‘ସନ୍ତାଟ’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାର ଅନୁପୂରକଭାବରେ ବଚନା କରା କବି ନରକାନ୍ତ ବର୍ବାରାର ଅନ୍ୟ ଏଟା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କବିତା ହିଁଲ ‘ବତ୍ତାକର’ । ବିଶ୍ୱ ଶତିକାବ ଯାଠିବ ଦଶକତେ ଲିଖିବାଲୈ ଲୋରା ଏହି କବିତାଟୋର ବଚନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ୧୯୭୩ ଚନ୍ତନ । (ବରରା ୨୫) । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ବାରଣତ ଶିଳ୍ପ ଆକୁ ମାନୁହ, ଧୃତବାଟ୍ରୁ ବା ସନ୍ତାଟତ ବାଟ୍ରୁ ଆକୁ ମାନୁହ ଆକୁ ବତ୍ତାକରତ ‘ମାନୁହର ବନ୍ଦାନ୍ତରର ସନ୍ତାରନା’କ ବିଷୟବନ୍ତ ହିଚାପେ ଲୋରା ହେବେ । ବାରଣ ଆକୁ ଧୃତବାଟ୍ରୁ କବିତା ଦୁଟା ‘ଏକୋକ୍ତି’ ଆଂଗିକିତ ବଚନା କରା ହେବେ କିନ୍ତୁ ବତ୍ତାକରର କ୍ଷେତ୍ରର ଅନ୍ଧିକରତ ଆଂଗିକର ପରିବର୍ତନ ଘଟିଛେ । କବିତାଟି ଛଟା ଛୁଟି କବିତାର ସମାପ୍ତି । କବିର ଭାଷାତ “ଜୈରିକ ଆକୁ ମାନସିକ ବନ୍ଦାନ୍ତରର ଅନୁଧାରନ କରେଁତେ ବତ୍ତାକର ଛଟା ଖଣ୍ଡତ ପୃଥକ ପୃଥକ କବିତାର ଦରେ ହିଁଲ ।” (ବରରା ୨୫) । ତଦୁପରି ବତ୍ତାକରତ ‘ମାଜେ ମାଜେ ଦିତୀୟ ଏଜନ

ব্যক্তিয়ে মেন মূল বক্তা কবিজনক বেলেগ ধরণে ভবা প্রাম্য ভাষাত কৈ যায়।”(বৰুৱা ২৪-২৫) —আংগিকৰ এনে নতুনত্বও ৰত্নাকৰৰ অন্য এক লক্ষণীয় বিষয়।

বামায়ণৰ দস্যু ৰত্নাকৰ চৰিত্ৰি সংগ্ৰহ কৰি নৰকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ কবিতা ‘ৰত্নাকৰ’ত ন-ৰূপত সজাইছে। ৰত্নাকৰৰ ছয়টি কবিতাৰ নামসমূহ হ'লঃ ফিনিক্সৰ জন্ম-যন্ত্ৰণা, ক্ষেত্ৰজ, বল্মীকী, পথিলাৰ জন্ম, আৰফিউচৰ মূৰ আৰু ৰত্নাকৰৰ দুঃস্বপ্ন। এই প্ৰত্যেকটা ভাগক একোটা স্থয়ংসম্পূৰ্ণ কবিতা বুলিও ধৰিব পাৰি। সমগ্ৰ কবিতাটোত মানুহৰ জৈৱিক আৰু আঘিৰ কৰ্পাস্তৰৰ সঙ্গৰানাক মূৰ্তি কৰা হৈছে। “প্ৰথমটি কবিতা ‘ফিনিক্সৰ জন্মযন্ত্ৰণা’ত ফিনিক্সৰ মিথটো পুনৰ্নিৰ্মিত হৈছে। ৰদ্বাণ্ণত এটা সময়ত মাথোন এটা ফিনিক্স থাকিব পাৰে। জীৱন সমাপ্তিৰ সময়ত ই নিজকে ভুলাই দিয়ে আৰু তাৰ ছাইৰ পৰা এটি নতুন ফিনিক্সৰ জন্ম হয়। গতিকে সিয়েই তাৰ পিতা আৰু একমাত্ৰ সন্তানো সিয়েই। এই দুৰ্পূৰ্কাশ্য ধাৰণাটো বৰুৱাই স্পৰ্শকাতৰ বৰ্ণনাত্মক চিত্ৰকল্পে উদ্বৃষ্টি কৰিছে। কবিতাটোত বত্নাকৰৰ কৰ্পাস্তৰ আৰু ফিনিক্সৰ পুনৰ্জন্ম সামন্তৰিক হিচাপে কল্পনা কৰা হৈছে।” (শৰ্মা ১১)

‘ক্ষেত্ৰজ’ত কবিতা সৃষ্টিৰ প্ৰসঙ্গত বাল্মীকি-ৰত্নাকৰৰ কথা আৰতাৰণা কৰা হৈছে—

“বাল্মীকি এজন খৰিব নাম

কবিজনৰ নাম ৰত্নাকৰ—অৰ্থ সংযোগহীন অভিধা—

কবিতাৰে তেওঁ দেৱতাৰ পৰা কাঢ়ি ল'লে শাওপাত দিয়াৰ স্বত্ব

যি শাওপাতৰ বলি হ'ল মানুহৰ আদিম জীৱিকা”।

‘বল্মীকী’ত ‘ৰত্নাকৰ’ নামটোৱ প্ৰত্যক্ষ উল্লেখ নাই। ইয়াত ৰত্নাকৰে মৃত্যু কামনা কৰিছে ভাৰিয়তে পুনৰুৎসাহৰ আশাৰে। “পৃথিবীৰ কোমল উমাল মাটিৰে ৰত্নাকৰে নিজকে ঢাকি দিয়াটো বিচাৰিছে। আৰফিউচ মৃত্যুৰ আৱৰ্তৰ পৰা উভতি আহাৰ দৰে কৰ্পাস্তৰ হৈ তেওঁ পুনৰ আঘিৰকাশ কৰাটো বিচাৰিছে।” (আহমেদ ৩০)। ‘পথিলাৰ জন্ম’, ‘আৰফিউচৰ মূৰ’ আৰু ‘ৰত্নাকৰৰ দুঃস্বপ্ন’ত জৈৱিক কৰ্পাস্তৰৰ লগতে মানসিক কৰ্পাস্তৰৰ বৰ্ণনা আছে। দৰাচনতে সমগ্ৰ ৰত্নাকৰ কবিতাৰাজিতে আধুনিক কবিৰ চেতনা আৰু অভিজ্ঞতাই সৃষ্টি বহস্য সন্ধানৰ এক বিশাল ক্ষেত্ৰ আংগুৰি আছে। মহেন্দ্ৰ বৰাৰ ভাষাত “দস্যু আৰু ঝাখি-কবিৰ মাজৰ দোমোজাত থকা বিৰুণৰ প্ৰক্ৰিয়াটোৱেই এই কবিতাটোৰ আচল বিষয়বস্তু।” (বৰা ২০২)। স্বাভাৱিকভাৱেই এনে জটিল বৰ্ণনা মূলত নাই। এয়া মহাকাব্যিক সমল সংগ্ৰহ কৰি বচা আধুনিক কবিৰ পুনৰ্জন্ম মাত্ৰ।

মহাকাব্যিক সমল সন্নিৱিষ্ট কৰিতাৰ পৰাৰ পাখি ছিন্ন ভিন্ন কৰাৰ আশ্বাস :

নৰকান্ত বৰুৱাৰ অনেক কবিতাত মহাকাব্যিক সমল সন্নিৱিষ্ট হৈছে। তলত বৰুৱাৰ বিভিন্ন কবিতাত সন্নিৱিষ্ট মহাকাব্য বামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ সমলসমূহ তুলি ধৰা হ'ল।

ক) মহাকাব্য বামায়ণৰ সমল :

১। ‘কালজটায়ুৰ পাখি ছিন্ন ভিন্ন কৰাৰ আশ্বাস’

— ‘দিল্লী হন্জ দূৰ অস্ত’

২। ‘ৰাম ৰাজ্যৰ সপোন পিয়াসী’

— মোহনদাস কৰমচাঁদ গান্ধী

৩। ‘পোহনীয়া শালিকাৰ বামায়ণ পাঠ’

— ঐকতান

(ইয়াত মহাকাব্য ‘বামায়ণ’ নামটোৱেই এক তানুষঙ্গ বৃপ্তি লোভ কৰিছে।)

৪। তাৰ পিছত পুতলা নচুৱা মানুহজনে
ৰাবণৰ মূৰটো আকৌ লগাই দিয়ে গাত
তাৰ পিছত

সীতা আৰু বিভীষণ আৰু অনংগ, ৰাবণ, নল, নীল, ৰাম
ইন্দ্ৰজিৎ, মন্দোদৰী

সাবটো-সাবটোকৈ শুই থাকে জপাৰ ভিতৰৰ এঞ্চাৰত

... ...

আকৌ এবাৰ ৰাম-ৰাবণৰ যুদ্ধ হ'ব
দুষ্টৰ দমন হ'ব শিষ্টৰ পালন ...”

—পুতলা নাচৰ শেষত।

ক) মহাভাৰতৰ সমল :

১। “গাণ্ডীৰ ওলমি থাকে মৰাশৰ অথইনতাত
অজ্ঞাতবাসৰ আমি নপুংসক বৃহমলা।
কুৰক্ষেৰ ভৱিষ্যত আমাৰ কিমান দূৰত ?”

—অজ্ঞাতবাসৰ আগনিশা।

২। “কুৰু প্ৰামাদত লাঙ্গিতা পাখগলী—অৰ্জুন ক'ত ?
অৰ্জুনে কৰে গানৰ চিউচিনি।”
“অৰ্জুন বাবু গানৰ মাষ্টৰ হওক
গাণ্ডীৰ তাৰ আজিও লুকাই আছে”

—বুদ্ধপূর্ণিমা।

৩। ‘আমি ভুল কৰোঁ, অৰ্জুনৰ ভুল কৰোঁ’

—আৰু এটা প্ৰেমৰ কবিতা।

৪। “শৰশয্যাত নীলাকাশ জৰ্জৰ”

—পাণ্ডগঙ্গাৰ বন্দৰ।

৫। “আৰু সাবে আছে কুন্তীৰ উৎকণ্ঠা
জাতুভৱনত জুই জুলে ... এই জুলে”

—সৰ্বৎ প্ৰাণ এজতি।

৬। ‘যাযাতিৰ জৰা নামি খুজি ল'লোঁ’

—আবেলিৰ আলিবাটৰ গান।

৭। “অন্ধকাৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ।
পাণ্ডৰ শেষ যাত্ৰা আজি সমুদ্যত

কুরক্ষেত্র প্রান্তৰত কাল-বৃক্ষ-অঙ্কুর উদ্গত।”

—“দিল্লী হনুজ্জুর আস্তি”।

- ৮। “দেশতো নহয় কোনো গভৰ্ণ্যার জৰাসংক্ষ-প্ৰসৱৰ ব্যথা।”
—মোৰ দেশঃ কতনা দেশ।

- ৯। “আপোনাৰ শৰৰ শৰশয্যাত সুপ্ত হৈ বীৰ ভীমদেৱ
পঞ্চম দুৱাৰ আজিও মুকলি, উপহাৰ দিয়ে বিহৰ খোঁঁ
নিয়ে ভাৰতৰ জীৱনৰ বস।”

—সভ্যতাৰ সংকট

- ১০। “সময়ে শাসন কৰি ক'লেঁ বাণপ্রস্থ লোৱাইক,
বাণপ্রস্থ লোৱাইক...নিৰ্বাসন দিবলৈ
মনত বেজাৰ লাগে, আপোন যেতিয়া।”

—মহাকাব্যৰ পাণ্ডুলিপি।

- ১১। “ক'লা ঠোঁট দুটাৰ মাজৰ বঙ্গ শুণ্যতাত
দেখিছিলোঁ বিশ্বকপ”

—আলিৰ দাঁতিত কাটুৰী গোৱালি।

- ১২। “এপাত কাড়েৰে ঈশ্বৰজন মৰিব বুলি
মই ভৰা নাছিলোঁ
জনা নাছিলোঁ তেৱেই তোমালোকৰ ঈশ্বৰ
তেওঁৰ ভৱিখনকে মই চিনি নাপালোঁ
তেওঁকনো বাক চিনি পাম কেনেকৈ ?”

—জড় আৰু জৰা।

- ১৩। “কবিতা নহয় পাথ্যজন্য—শুকান অস্থি
বিজয় ঘোষণা কৰা”

—কবিতাৰ ভৱিষ্যত।

- ১৪। “সিজন মৰমিয়াল স্থিতপ্রজ্ঞ।

...

মতলীয়া ভেকুলী আৰু ডাউকৰ কুহকুহনিত
কৃষও পাগলী ৰাধিকাৰ নাফাটিলেও
কবিৰ ‘ফাটি যাৱত ছাতিয়া’... ...।”

—ভেকুলী আৰু বিয়া।

উল্লিখিত মহাকাব্যিক সমলসমূহৰ উল্লেখে কবি নৰকান্ত বৰুৱাৰ সুগভীৰ মহাকাব্য-
প্রীতিৰ নিৰ্দৰ্শন দাঙি ধৰে। আধুনিক কবিয়ে মহাকাব্যৰ বিভিন্ন অনুষঙ্গ সংগ্ৰহণ কৰি নিজস্ব
চিন্তা-ভাবনা প্ৰকাশৰ মাধ্যম কৰি লৈছে। এই সমলসমূহে কেতিয়াৰা প্ৰতীক আৰু কৰ্পকৰ কৃপ
পৰিগ্ৰহণ কৰিছে। কেতিয়াৰা উপমা আদি অলংকাৰ হৈছে। মুঠতে, কবি নৰকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ

কবিতার মাজেরে ভাবতীয় ঐতিহ্যের প্রাহ উপর্যুক্ত মহাকাব্যিক সমল প্রয়োগের দ্বাবাই বর্তাই
ৰাখিছে।

উপসংহার :

মহাকাব্য বামায়ণ আৰু মহাভাৰত ভাবতীয় চিন্তাধাৰাৰ প্রতিভূষক্ত। এই দুখন মহাকাব্যক
অৱলম্বন কৰি ভাৰতবৰ্ষৰ অনেক কবিয়ে তেওঁলোকৰ কাব্যৰ পৰিধি প্ৰশস্ত কৰি তুলিছে।
নৰকাস্ত বৰৱাৰ কাৰ্যভাৰনাতো পৌৰাণিক আৰু ঐতিহাসিক ঘটনাক্ৰমৰ লগতে বামায়ণ আৰু
মহাভাৰত — এই দুই মহাকাব্যৰ আখ্যান-উপাখ্যান, স্থান-কাল-পাত্ৰ আৰু পৰিৱেশৰ পাৰ্শ্বপ্ৰভাৱ
গভীৰভাৱে প্ৰোথিত হৈ বৈছে। সেয়েহে বামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ বিচিত্ৰ আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ
চাৰিত্র তেওঁৰ কাব্যত নৰপত পঞ্জিৱিত হৈ উঠিছে। বৰৱাৰ কবিতাত কাহিনীৰ মাজেৰে চাৰিএক
আলোকপাত নকৰি আধুনিক দৃষ্টিবে চৰিত্ৰৰ মানসিক জগত চিত্ৰিত কৰাৰ প্ৰয়াস দেখা যায়।
এনে হোৱাৰ বাবেই আধুনিক কবিৰ কাৰ্যত মহাকাব্যিক সমলসমূহৰ পুনঃসৃজন হৈছে। মহাকাব্যিক
সমলৰ সংঘৰণে কবিৰ কবি-কঙ্গনাকে সমৃদ্ধ কৰিছে এনে নহয়, কবিতাৰ আংগিকৰ ক্ষেত্ৰেলৈয়ো
অভিনৰত আনিছে। এই বিষয়ে অধিক প্ৰণালীবদ্ধ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন অনন্ধিকাৰ্য।

প্ৰসংগ গ্ৰন্থসূচী :

গ্ৰন্থ :

আহমেদ, এম. কামালুদ্দিন। আধুনিক অসমীয়া কবিতা। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০০৫। মুদ্ৰিত।
গোহাঁই, হীৰেন। হীৰেন গোহাঁই বচনালী : প্ৰথম খণ্ড। শোণিত বিজয় দাস আৰু মুনীন বায়ন
(সম্পা.), গুৱাহাটী : কথা পাইলকেশ্যন্ট, ২০০৯। মুদ্ৰিত।

ফুকন, কৰীন। আধুনিক অসমীয়াকবিতা : প্ৰকৃতি আৰু পটভূমি / অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী,
হোমেন বৰগোহাঞ্জি (সম্পা.), গুৱাহাটী : আনন্দবাৰ বৰৱাৰ ভাষা-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা,
২০১২। মুদ্ৰিত।

বৰা, মহেন্দ্ৰ। সাহিত্য আৰু সাহিত্য। গুৱাহাটী : ষ্টুডেণ্ট-ষ্ট'ৰ্চ, ১৯৯৭। মুদ্ৰিত।
বৰৱা, নৰকাস্ত। নৰকাস্ত বৰৱাৰ গান আৰু কবিতা সমগ্ৰ। গুৱাহাটী : ভৰানী প্ৰিণ্ট এণ্ড
পাইলকেশ্যন্ট, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, ২০১১। মুদ্ৰিত।

বুজৰবৰৱা, পঞ্জৰী ডেকা। তুলনা/মূলক সাহিত্যতত্ত্ব। ডিবুগড় : বনলতা, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

আলোচনা :

শৰ্মা, উপেন্দ্ৰনাথ। নৰকাস্ত বৰৱাৰ কবিতা। গৰীয়সী, হৰেকৃষ্ণ ডেকা (সম্পা.), গুৱাহাটী :
সাহিত্য প্ৰকাশ, ফেন্সুৱাৰী ২০০৯। মুদ্ৰিত।

জোনাকী যুগৰ চুটিগল্পত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগঃ এটি বিশ্লেষণ

টুটুমণি দাস

গবেষক, অসমীয়া বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্ত সাৰ

বাচিক কলা (Verbal Art) লোক-সংস্কৃতিৰ এক অন্যতম উপাদান। বাচিক কলাই লোক কাহিনী (Folk narrative), লোক কবিতা (Folk poetry), লোকোক্তি (Proverbs), লোক মহাকাব্য (Folk epic), লোকভাষা (Folk speech) আদিক বুজায়। লিখিত সাহিত্য আৰু মৌখিক সাহিত্যৰ মাজত থকা ক্ষেপণত আৰু কলাগত পাৰ্থক্যই দুয়োবিধি সাহিত্যক পৃথক কৰি বাখে। অৱশ্যে দুয়োবিধি সাহিত্য পৃথকে আলোচিত হ'লৈও এটা আনন্দেৰ পৰিপূৰক। এটাই আনন্দেক নিজা সমলোৱে সমৃদ্ধি কৰি আছিছে। লিখিত সাহিত্যত বাচিক কলাৰ সংযোজনে সমসাময়িক প্ৰক্ষাপণত নিৰ্মিত অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ আচাৰ, বিশ্বাস, কাহিনী, ভাষা আদিৰ ছবিখন সহজতে ঝুটাই তুলিব পাৰে। জোনাকী যুগৰ চুটিগল্পতো তেনে প্ৰয়াস দেখা গৈছে। এই যুগৰ চুটিগল্পত লোকজীৱনৰ বিভিন্ন উপাদানৰ সহাৱস্থানে লিখিত সাহিত্য আৰু মৌখিক সাহিত্যৰ মাজত যোগসূত্ৰ স্থাপনৰ প্ৰয়াস কৰা দেখা গৈছে। বিশেষকৈ বাচিক কলাৰ অস্তৰ্গত বিভিন্ন ভাগক অনুষ্ঠানক কৰপে লৈ ভাৱৰ যথাযথ প্ৰকাশত গল্পকাৰসকলে গুৰুত্ব দিছে। যাৰ বাবে বাচিক কলাৰ এক বহুল পৰিসৰে জোনাকী যুগৰ গল্পক আৱাৰি বাখিছে। সেয়েহে এই দিশটোৱ প্ৰতি গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি আমাৰ

প্রস্তাবিত গবেষণা পত্রত জোনাকী যুগৰ চুটিগল্লত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগ
ঃ এটি বিশ্লেষণ শৰ্মৰ্থক বিষয়ত আলোকপাত কৰা হ'ব।

সূচক শব্দ ৎ বাচিক কলা, জোনাকী যুগৰ চুটিগল্ল, লোকজীৱন।

০.০ বিষয়-প্ৰৱেশ ৎ

লোক-সংস্কৃতিৰ আটাইতকে বিস্তৃত আৰু সমৃদ্ধ শাখাটো হ'ল লোকসাহিতা বা মৌখিক
সাহিত্য বা জনসাহিত্য। উইলিয়াম আৰ. বেচকমে লোকসাহিত্যক বুজাৰলৈ বাচিক কলা (Verbal
Art) পৰিভাষাটোৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। (শৰ্মা৪৮) নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মায়ো মৌখিক লোকসাহিত্যক
বাচিক কলা বা Verbal Art বুলি মানি লৈছে। (৬৭) এই বাচিক কলাৰ বিভিন্ন ৰূপৰ মাজেৰে
লোকজীৱনৰ হাঁহি-কান্দোন, আচাৰ-বীতি, চিন্তা-দৰ্শন আদিৰোৰৰ সাৱলীল প্ৰকাশ ঘটে। এক
অৰ্থত বাচিক কলা লোকজীৱনৰ সাংস্কৃতিক দাপোণ স্বৰূপ। সেয়েহে সাহিত্যত ইয়াৰ গুণগত
মূল্য সৰ্বকালীন।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ন-ধাৰা চুটিগল্লৰ জন্ম হয় জোনাকী (১৮৮৯)ৰ পাতত।
জোনাকীৰ আগতে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথমখন পত্ৰিকা অৰুণোদয় (১৮৪৬)ত অসমীয়া চুটিগল্লৰ
বীজ ৰোপিত হৈছিল। কিন্তু ধৰ্মীয় উদ্দেশ্য নিহিত সাহিত্য বুলিয়ে এইসমূহক চুটিগল্লৰ মৰ্যাদা প্ৰদান
কৰা নহ'ল। খ্ৰীষ্টিন ধৰ্ম প্ৰচাৰক তেনে কেতোৰো বচনা হ'ল—“মৰিচ আৰু জেনেভিৰ কথা”,
“কিপিৰণৰ পট্টৰ”, “ধৰ্ম চহৰীয়া এজনৰ বিৱৰণ”, “ফতিকাদৰ বিৱৰণ” আদি। ব্যক্তি জীৱনৰ
আশা-নিৰাশা, সুখ-দুখ, কান্দোন প্ৰকাশক এনেৰোৰ কাহিনীপ্ৰথান বচনাৰ পৰিৱৰ্তে ১৮৮৯ খ্ৰীষ্টাব্দত
নতুন প্ৰাণৰ ন-চৰুযুৰিতনতুন দীপ্তি দালি দি প্ৰকাশ পোৱা জোনাকীত অসমীয়া চুটিগল্লৰ গৱিমাণিত
ৰূপ ফুটি ওলায়। জোনাকীক কেন্দ্ৰ কৰি অসমীয়া চুটিগল্লৰ আদি স্বৰূপ জোনাকী যুগৰ চুটিগল্ল
বুলি নামকৰণ কৰা হ'ল। সেই সময়ৰ সমাজ জীৱন যথেষ্ট বিচিৰ নাছিল। গ্ৰাম্য জীৱনৰ পটভূমিত
ৰচিত সেই সময়ৰ গল্পৰোৱত প্ৰসংগ অনুসৰি লোকসাহিত্যৰ যথাৰ্থ সংযোজন মন কৰিবলগীয়া।
গ্ৰাম্য জীৱন পদ্ধতিৰ লগত গল্পকাৰসকলৰ গভীৰ সম্পৰ্কৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত এই যুগৰ গল্পত বাচিক
কলাৰ প্ৰতাৰ পৰাটো স্বাভাৱিক হৈ পৰিল। বাচিক কলা বা লোকসাহিত্যৰ বহল ক্ষেত্ৰখনৰ অসৰ্গত
কোনোৰো বিষয়, গল্পৰ মাজত কিদৰে সামৰিছে, তাৰ বিশ্লেষণকে আমাৰ গবেষণা পত্ৰৰ মূল বিষয়
হিচাপে নিৰ্বাচন কৰা হৈছে।

০.১ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য ৎ

সাহিত্য সমাজৰ দাপোণ। সাহিত্যত প্ৰতিফলিত সংস্কৃতিৰ বিচিৰতাই এটা জাতিৰ
ব্যাপ্তিক সুন্দৰকৈ প্ৰকাশ কৰে। জোনাকী যুগৰ চুটিগল্লত প্ৰতিফলিত সমাজখন হ'ল উনবিংশ
শতকাৰ ভাঙ্গোনমুখী সমাজ। নগৰীয়া আধুনিকতাৰ পৰা আগতৰত থকা সেই সমাজখন
সামাজিক বীতি-নীতি, পৰম্পৰাগত ধ্যান-ধাৰণা, বিশ্বাস-অবিশ্বাস, কথ্য ভাষাৰ ৰূপ আদিৰ
মাজত আৱদ্ব আছিল। তদনীন্তন সমাজত প্ৰচলিত লোকজীৱনৰ তাৰেক সমলৈৰে জোনাকী
যুগৰ গল্প সমৃদ্ধিশালী। বিভিন্ন সমলৰ ভিতৰত বাচিক কলাৰ প্ৰশংসনীয় ব্যৱহাৰ উল্লেখনীয়।
স্থানবিশেষত বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা জোনাকী যুগৰ গল্পক অৰ্থপ্ৰাবল্যতাৰে কিদৰে সুকীয়া

সম্ভা প্রদান করা হৈছে, তাৰ অধ্যয়নেই আমাৰ গৱেষণা পত্ৰৰ মূল উদ্দেশ্য। সমান্তৰালকৈ লোকমনৰ সঙ্গে প্ৰামাণেৰে লোকজীৱনৰ বিচিৰ ভাবানুভূতি প্ৰকাশো অধ্যয়নৰ গৌণ উদ্দেশ্য হিচাপে নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছে।

০.২ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

জোনাকী যুগৰ চৃটিগল্পত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগঃ এটি বিশ্লেষণ—এই গৱেষণা পত্ৰখনি প্ৰস্তুত কৰোঁতে বিশ্লেষণাত্মক আৰু প্ৰয়োজন বিশেষে বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিৰ অৱলম্বন কৰা হৈছে।

০.৩ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

জোনাকী যুগৰ গল্পকাৰ—লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী, নুলচন্দ্ৰ ভূঞ্জা, দণ্ডনাথ কলিতা আৰু সুৰ্যকুমাৰ ভূঞ্জাৰ গল্পত বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগৰ বিশ্লেষণত আমাৰ গৱেষণাৰ পৰিসৰ সীমিত। তদুপৰি নিৰ্দিষ্ট পৰিসৰৰ বাবে লোকসংস্কৃতিৰ কেৱল মাত্ৰ বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগৰ বিভিন্নতা সম্পর্কেহে বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

১.০ বাচিক কলা আৰু তাৰ শ্ৰেণীবিভাজন :

১.১ মৌখিক কৰ্পত প্ৰচলিত আৰু অনাখৰী বা সামান্য আখৰ জ্ঞান থকা বিভিন্ন শ্ৰমত লিপ্ত শ্ৰমজীৱিৰ লোকৰ গীত-মাত, নৃত্য-কথা, যোজনা-পট্টন আদিয়ে হ'ল লোকসাহিত্য। লোকসাহিত্যক মৌখিক সাহিত্য (Oral literature), পৰম্পৰাগত মৌখিক প্ৰক্ৰম (Traditional Oral Process), অলিখিত সাহিত্য (Unwritten literature), জনপ্ৰিয় সাহিত্য (Popular literature), আদিম সাহিত্য (Primitive literature) আদি বিভিন্ন নামেৰে জনা যায়। উল্লিখিত পৰিভাষাসমূহৰ ভিতৰত লোকসাহিত্য আৰু মৌখিক সাহিত্য—এই দুটা পৰিভাষিক নামে অধিকসংখ্যক লোকসংস্কৃতিবিদে গ্ৰহণ কৰিছে। লোকসাহিত্যৰ সকলো বিশেষত সামৰি লৈ উইলিয়াম বেচকমে বাচিক কলা অভিধাৰ উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ Contribution to Folkloristicsত এই সম্পর্কত লিখিছে—

The concept of Verbal art avoids all of these difficulties and has the furthure advantage of emphasseing the essential features which distinguish the folktale, myth, proverbs and related forms.(67)

অৰ্থাৎ বাচিক কলা পৰিভাষাটোৱে অভিপ্ৰেত অৰ্থ বোধত সকলো ধৰণৰ অসুবিধা দূৰ কৰি লোককাহিনী, লোকোক্তি বা প্ৰচলন আদিৰ সৈতে সম্পর্কিত বিভিন্ন কৰ্পত মাজত থকা পাৰ্থক্যবোৰ স্পষ্টকৈ দেখুৰাই দিয়ে। লোকজীৱনৰ যুগান্তকাৰী জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতাৰ বহিংপ্ৰকাশক সাহিত্যৰ এই বৰপক বুজাবলৈ আমাৰ গৱেষণা পত্ৰত বাচিক কলা পৰিভাষাটোৱে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। লোকসংস্কৃতিৰ অস্তৰ্গত বাচিক কলাই কোনো জাতি বা জনজাতিৰ পৰম্পৰা আৰু প্ৰাচুৰ্যৰ প্ৰতিফলন ঘটায়। লোকসমাজে সোকসমাজৰ কাৰণে বচনা কৰা বাচিক কলাৰ মাজেদি লোকসমাজেই চিত্ৰিত হয়। লোকসমাজৰ চিন্তা-দৰ্শন, হাঁহি-অশ্ব, ৰীতি-নীতি, বিক্ষেভ-বিদ্রোহ আদি সকলো অনুভূতি প্ৰকাশৰ বাহন বাচিক কলা।

১.২ যুগনিৰপেক্ষ সমষ্টিমনৰ অভিজ্ঞতাপুষ্ট সৃষ্টিকৰ্ম এই বাচিক কলাক বিভিন্ন

লোকসংস্কৃতিবিদে বিভিন্ন ভাগত ভাগ করি দেখুবাইছে। যেনে—বিখ্যাত লোকতাত্ত্বিক Dean Stith Thompson বিভাজনক অনুকরণ করি প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে দাঙি ধৰা শ্রেণীবিভাগ হ'ল (শর্ষা৫২ত উদ্ভৃত) —

- ১। সাধুকথা বা কাহিনী
- ২। গীত
- ৩। দৃষ্টান্ত
- ৪। প্রবাদ
- ৫। মন্ত্র

সত্যেন্দ্র নাথ শৰ্মাই লোকসাহিত্য বা বাচিক কলাক তিনিধৰণে ভাগ কৰিছে (১৮) —

- ১। লোকগীত
- ২। ফকৰা-যোজনা আৰু প্ৰচলন
- ৩। সাধুকথা

আন এগৰাকী লোকসংস্কৃতিবিদ নবীনচন্দ্ৰ শৰ্মাই মৌখিক লোকসাহিত্য বা বাচিক কলাৰ ভাগ কৰি দেখুবাইছে তলত দিয়া ধৰণে (শৰ্ষা৬৭) —

- ১। লোক কাহিনী
- ২। বৰ্ণনাত্মক বা কাহিনীযুক্ত লোক-কবিতা
- ৩। লোক মহাকাব্য
- ৪। লোকোক্তি
- ৫। সাঁথৰ বা দিষ্টান
- ৬। লোকভাষা

এনেদৰে বাচিক কলাক বিভিন্ন ভাগত ভাগ কৰিলেও তাৰ সৰ্বজনগ্রাহ্য বিভাজন এটি সম্ভৱ নহয়। ওপৰোক্ত বিভাজনৰ আঁত ধৰি তথা বাচিক কলাৰ কৃপ-বস্তৰ বৈচিত্ৰ্যৰ ভিত্তিত ইয়াক প্ৰথানকৈ নিম্নেলিখিত উপশ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি—

- ১। লোককাহিনী
- ২। লোকগীত
- ৩। লোকমহাকাব্য
- ৪। লোকোক্তি
- ৫। লোকভাষা

গদ্য-পদ্য উভয় কৃপত বচিত তথা মুখে মুখে প্ৰচলিত কাহিনীয়ে হ'ল লোককাহিনী। মিথ বা বহস্যথমী কথা বা পুৰাণ কথা, জনশ্রুতি, সাধুকথা আদি লোককাহিনীৰ অন্তর্গত। দেৱ-দেৱী বা পূজা সম্পর্কীয় কাহিনী সমৃদ্ধ মিথবিলাকে ‘সাধাৰণতে অতীতৰ এক যুগৰ কথা কয় (গোস্বামী৪৮)’। জনশ্রুতিসমূহ বুৰজীমূলক কাহিনীৰ অৱলম্বনত বচিত। এইবোৱা লোককাহিনীত যুদ্ধ-বিগ্ৰহ বা বীৰত্বমূলক কাৰ্যকলাপৰ বিৱৰণ পোৱা যায়। সাধুকথাই সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ আভাস দিয়ে। লোকজীৱনৰ আদিম ভাব যেনে- প্ৰেম-প্ৰীতি, ঈৰ্ষা-অসূয়া, লোকবিশ্বাস, কুসংস্কাৰ

আদি আৰু বিভিন্ন অনুভূতিৰ সবল আৰু মুকলি প্ৰকাশ সাধুকথাত পৰিলক্ষিত হয়। ই নেতৃত্বে জীৱনৰ আচৰণ অভিযোগ্ন কৰে—

এইবিধি বাচিক কলাৰ আচৰণগত দিশেও প্ৰতিপন্থ কৰে যে, কোনো এক সংস্কৃতিৰ অংশীদাৰসকলে তেওঁলোকৰ প্ৰতিমানৰ আদৰ্শ পদ্ধতি ব্ৰহ্মায়ণ কৰে সাধুকথাৰ সংযোগত। ইয়াক অন্য প্ৰকাৰে ‘আচৰণৰ আদৰ্শ’ কপে আখ্যা দিব পাৰি। এই ফালৰ পৰা প্ৰমাণ কৰিব পাৰি যে, সাধুকথা স্থানীয় সমাজৰ প্ৰতিফলন মাথোন। (শৰ্মা৬৯)

লোকগীত বা লোককবিতা বাচিক কলাৰ আন এটা উপাদান। অসংখ্য লোকগীতেৰে অসমৰ লোকজীৱন পৰিপূৰ্ণ। এই গীতবোৰে অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ প্ৰতিটো কেঁকুৰিৰ ধৰ্মীয় প্ৰসংগ আৰু আচাৰ-নীতিক কঢ়িয়াই লৈ ফুৰে। এক অৰ্থত লোকগীত আৰু লোকসংগীতৰ কোলাতেই আমাৰ লোকসাহিত্য উম লৈ শুই আছে (শৰ্মা২০)। চহা প্ৰাণৰ ই মুক্ত পৰিস্ফুৰণ আৰু প্ৰাচীন তথা স্বকীয় আৱেগানুভূতিৰ অকৃতিম প্ৰকাশ। ইয়াক প্ৰধানতঃ তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—অনুষ্ঠানমূলক, আখ্যানমূলক আৰু বিবিধ বিষয়ক। বিহুগীত, বিয়ানাম, মহোহো গীত, লখিমী সবাহৰ গীত আদি বিবিধ অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত গীতেই হ'ল অনুষ্ঠানমূলক লোকগীত। একেটা আখ্যানকেন্দ্ৰিক লোকগীতবোৰক আখ্যানমূলক লোকগীত বোলে। ইয়াক আকেটো বুৰঞ্জীমূলক, জনশৰ্কৃতিমূলক আৰু কাঙ্গলিক—এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি। বিবিধ বিষয়ক গীতৰ ভিতৰত পৰে নিচুকনি গীত, নাও খেলৰ গীত, প্ৰণয় গীত, জুনা গীত আদি।

চহা জীৱনৰ দৃঢ়সাহিসিক কাৰ্যাবলীৰ বিৱৰণ লোকমহাকাব্যৰ মাজত পোৱা যায়। বামায়ণ, মহাভাৰত আদি মুখে মুখে বাগৰি গৈ লিখিত ৰূপ পাইছে।

বাচিক কলাৰ আন এটা উল্লেখযোগ্য উপাদান হ'ল লোকোক্তি। ফকৰা, যোজনা, সঁথৰ, প্ৰবচন আদিৰ কপত লোকোক্তি ব্যঙ্গিত হৈ আছে। বক্তাৰ কথা কোৱাৰ দক্ষতা, বুদ্ধিদীপ্ততা, চমৎকাৰিত আৰু পৰ্যবেক্ষণ শক্তিৰ স্বাক্ষৰ লোকোক্তিয়ে বহন কৰে। লোকঅভিজ্ঞতাৰ বিচিৱি দিশৰ সংপত্তি ভৰ্বাল এই লোকোক্তিবোৰ।

ভাষা হৈছে সাহিত্যৰ বাহন। লোকসাহিত্যয়ো লোকভাষাৰ মাধ্যমত বাঞ্ছয় ৰূপ লাভ কৰে। সাধাৰণতে লোকভাষা কোনো এক আঞ্চলিক উপভাষাৰ অন্তর্গত অনাখৰী সম্প্ৰদায়ৰ মাজত প্ৰচলিত। মুখ পৰম্পৰাত প্ৰচলিতলোকভাষা দৰাচলতে সকলো ভাষাবে বুনিয়াদ স্বৰূপ।

২.০ জোনাকী যুগৰ চুটিগল্পত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগ :

জোনাকী যুগৰ চুটিগল্পৰ বিশেষণত চকুত পৰাকৈ বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগ দেখা গৈছে। লোকসংস্কৃতিৰ অসৰ্বাত আন আন উপবিভাগৰ ভিতৰত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় ব্যৱহাৰে বৰ পীৱা পাৰি বহিছে। অৱশ্যে আন উপবিভাগসমূহৰ বাৰহাৰ নাই বুলিব নোৱাৰি�। তথাপি বাচিক কলাৰ বিচিৱতাৰে জোনাকী যুগৰ চুটিগল্প ঐশ্বৰ্যৱান হৈ আছে। আমাৰ গৱেষণা পত্ৰত জোনাকী যুগৰ গল্পত পৰিলক্ষিত বাচিক কলাৰ বৰ্ণায় আৰু নান্দনিক ৰূপ সমৃদ্ধ উপশ্ৰেণী যেনে-লোককাহিনী, লোকগীত, লোকোক্তি আদিৰ বিশেষণ আগবঢ়েৱা হৈছে।

২.১ লোককাহিনী : লোককাহিনীক পৌৰাণিক কাহিনী বা পুৰাবৃত্ত (Myth) বা কিষ্মদত্তি (Legend) আৰু সাধুকথা (Tale)—এই তিনিটা উপভাগত ভগাব পাৰি। লোককাহিনীৰ

কোনো নির্দিষ্ট সময় নিরূপণ করিব নোরাবি। ই মানুহৰ মুখে মুখে প্ৰৱজিত হৈ ৰূপান্তৰ লাভ কৰিছে। জোনাকী যুগৰ গল্পত কেৱল সাধুকথা বা সাধুকথাধৰ্মী উপস্থাপনে বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগক স্পষ্ট কৃপত প্ৰতিপন্থ কৰিছে।

২.১.১ সাধুকথা : জোনাকী যুগৰ চুটিগল্প উনবিংশ শতিকাকালীন সমাজৰ বৰ্ণাত্য কৃপ আৰু অনুৰোধীয় বচনাশৈলীৰে পৰিবৃত। এই যুগৰ প্ৰথমজন আৰু অপূৰ্ব গল্পকাৰৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আছিল বাচিক কলাৰ অন্তৰ্গত সাধুকথা বা লোককথাৰ পুনৰ্বিথক। সাধুকথাৰ সৈতে থকা সুগভীৰ সম্পর্কৰ বাবেই তেওঁৰ কেইবাটাও চুটিগল্পত সাধুকথাৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। সাধুকথা লোকমনৰ সৰল অভিব্যক্তি। গল্পত লোকমনৰ সত্য তথা শাশ্বত প্ৰকাশৰ বাবে বেজবৰুৱাই তেওঁৰ কেইবাটাও গল্পত সাধুকথা বা সাধুকথাধৰ্মী কথোপকথনৰ সংযোজন কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে—“মূলাখোৱা বৃঢ়া” আৰু “ঘৰ-পতা ককা”ৰ উপস্থাপন সাধুকথাৰ লেখীয়া। “সেউতী”ৰ পূৰ্বে জোনাকীতি প্ৰকাশিত এই দুয়োটা কাহিনী সাধুৰ বেছি ওচৰ চপা বাবে অসমীয়া চুটিগল্পৰ ইতিহাসত ‘প্ৰথম’ৰ মৰ্যাদা দিয়া নহ'ল। অলৌকিক কাহিনীৰ বৰ্ণনা আৰু জন্মৰ মানৱীয়কৰণ সাধুকথাতহে উপলব্ধ। তদুপৰি দুয়োটা গল্পতে সাধুকথাৰ উপাদানে সৱহীয়া। একেদেৰে “ভদ্ৰী”, “ফিৰিঙ্গতিৰ পৰা খাণ্ডৰ দাহ”—দুয়োটা গল্পকে স্বয়ং গল্পকাৰে “এৰেগতীয়া সাধু” বুলি কোৱা কথাই উন্নেশ শতিকাৰ শিক্ষিত পাঠকৰ সাহিত্যিক কৃচিৰোধৰ ইংগিত দিছে। “দদায়েক পদো আৰু ভতিজাক ভদো” গল্পটোৱ কথাৰস্তৰ মাজত সাধুকথাৰ উপস্থাপনে গল্পটোক অধিক সুখকৰ কৰি তুলিছে। গল্পটোত বৰ্ণনাৰ মধ্যত দদায়েক পদো শইকীয়াই ভতিজাকক সাধু কোৱাৰ ভংগীৰে গল্পৰ বিষয়ক আগবঢ়াই নিছে। গল্পটোত থকা সাধুটো এনেথৰণৰ—

এক দেশত এক ডাঙৰ বজা আছিল। বজাৰ অনেক কুঁৰৰী, তথাপি বজা অপুত্ৰক।

সেই নিমিত্তে বজাৰ মনত সুখ-শান্তি নাই। কুঁৰৰীসকলৰ মনত আৰু বজাৰ সকলো

প্ৰজাৰ মনত সেই বাবে সদায় দুখ। (বেজবৰুৱা ১৮৯)

বেজবৰুৱাৰ পৰৱৰ্তী গল্পকাৰ শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰো কেইবাটাও গল্প সাধুকথাৰ বৈশিষ্ট্য সম্বলিত আৰু আন কেইটিমানৰ উপস্থাপনাশৈলী সাধুকথাধৰ্মী। সাধুকথাৰ এটি লক্ষ্মণীয় দিশ হ'ল চৰিত্ৰ। পশু-পক্ষী, গছ-লতা, বাঘ, বান্দৰ, শিয়াল, মেকুৰী আদিয়েও মানুহৰ লেখীয়া সাধুত আচৰণ কৰে। দিতীয়তে মানুহৰ লগত প্ৰকৃতি জগতৰ জীৱ-জন্মৰ সম্পর্কও সাধুত ফুটাই তোলা হয়। গোস্বামীৰ “মেঘ আৰু ভেকুলী”, “চিকাৰ আৰু হাঁহ”, “সামান্য প্ৰাণী”, “মানুহ আৰু গছৰ কথা”—এইকেইটা গল্পৰ মুখ্য চৰিত্ৰ মানুহ নহয়, পশু-পক্ষীহৈ। মানুহৰ দৰে পশু-পক্ষীৰো এখন সুকীয়া সংসাৰ আছে, সিহতেও সুখ-দুখ অনুভৱ কৰিব পাৰে তাকে এই গল্পকেইটাই দেখুৱাইছে। যেনে—“মেঘ আৰু ভেকুলী” গল্পটোত ভেকুলী বিয়া প্ৰচলনৰ কথাই গল্পটোক সাধু লেখীয়া কৰিছে—

বৰ খৰ; মাটি ফাটি ছিটাছিট হৈছে। খেতিয়কৰ ত্ৰাস। তাকে দেখি ভেকুলিয়ে

কলে, “ককাই, ভয় কৰিছা কিয়? মেঘ মোৰ মিতা। মোৰ বিয়া পাতা, মই মেঘক

বৰষুণ দিবলৈ কৈ দিম।” (গোস্বামী ১২৪)

জন্মই এনেদেৰে কথা কোৱাৰ দৰে অলৌকিক বৰ্ণনা সাধুকথাত সন্তু। গোস্বামীৰ

“এজন বুঢ়া মানুহ আৰু তেওঁৰ তিনি পুত্রেক” গল্পটো সাধু নহয়; নহ'লেও উপস্থাপন পদ্ধতি
সাধুধর্মী—

କୋଣୋ ଦେଶତ ଏଜନ ବାମୁନ ଆଛିଲ । ତେଣୁବେଳେ ଘରତ ଘେଣିଯେକ ଆରୁ ତିନିଜନ ପୁତେକ ।

বামুনৰ গৃহস্থী সুখৰ আৰু শান্তিৰ। অলপ মাটি বৃন্তি আছিল। তাৰে পৰা ভাত মুঠি হয়।

যজন কবি যজমানবিলাকৰ পৰা কাপোৰখন পইচাটো পায়। (গোস্বামী ২৫৬)

উল্লেখযোগ্য যে জোনাকী যুগত বেজবৰুা আৰু গোস্বামীক বাদে আন কেইজন গল্পকাৰৰ গল্পত বাচিক কলাৰ অনুগৰ্ত লোককাহিনী—সাধুকথা বা পুৰাণ কথা বা কিম্বদন্তিৰ উল্লেখ পোৱা নায়া।

২.২ লোকগীত : বৈচিত্র্যময় জোনাকী যুগৰ চুটিগল্পৰ বাচিক কলাক অধিক মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে তদনীন্তন সমাজখনত পুৰুষানুক্ৰমে চলি আহা গীত-মাতবোৰে। সামগ্ৰিক দৃষ্টিকোণেৰে দেখা যায় যে লোককাহিনীৰ তুলনাত জোনাকী যুগৰ গল্প লোকগীতৰ প্ৰয়োগত অধিক চহকী। লোকগীতৰ যি তিনিটা প্ৰধান ভাগ পোৱা যায়—অনুষ্ঠানমূলক, আখ্যানমূলক আৰু বিবিধ বিষয়ক, তাৰে ভিতৰত আখ্যানমূলক লোকগীতক বাদে আন দুটি ভাগৰ পঃসংগ অনুসৰি যথাৰ্থ প্ৰয়োগ জোনাকী যুগৰ গল্পত স্পষ্ট। লোকগীতৰ সৰ্বাংগ সুন্দৰ কলাত্মক ঠাঁচৰ প্ৰকাশে এই যুগৰ গল্পক চহকী কৰিছে। বিশেষকৈ বিহুগীত, বিয়ানাম, নিচুকনি গীত, বনগীত, গৰখীয়া গীত, প্ৰণয় গীত আদিৰ সমাহাৰ জোনাকী যুগৰ গল্পত লক্ষণীয়। যেনে—

বিশ্বগীত : লুইত পাবৰ সংস্কৃতি কৃষিভিত্তিক। বিহু কৃষিজীবি অসমীয়াৰ আনন্দ-উৎসৱৰ অভিব্যক্তি। বিশেষকৈ গ্রাম্য কৃষক জীৱনৰ মৌলিক গঠন বিশ্বগীতৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত হয়। উল্লেখযোগ্য যে, জোনাকী যুগৰ গল্পত স্থিত বিশ্বগীত যোৱানাহাৰ ভাৱ প্ৰকাশক। বিশেষতঃ নকুলচন্দ্ৰ ভূঞ্জৰ গল্পত বিশ্বগীত আৰু তাৰ অন্তৰ্গত ছঁচিৰ গীতৰ একাধিক ব্যৱহাৰ দেখা গৈছে। তেওঁৰ “মতা মানুহ”ত মনবৰৰ মাকে গাভৰকলান্ত বিহুলীত বিহুনাম গাই প্ৰেমিক ধনবৰক প্ৰেম নিবেদন কৰাৰ বৰ্ণনা পোৱা গৈছে এনেদৰে—

আইকো তেজিম বোগাইকো তেজিম

ତେଜିମ ସମନ୍ଵୟା ଭାଇ,

তোমাক এই ধনবর তেজিব নোরাবোঁ

ମସିମ ବସନ୍ତ ଖାଇ । (ଭୃଗୁଣାନନ୍ଦ)

তেওঁ, “বিহু নে বিয়া”ত ডেকা-গাভৰৰ মনৰ মৰমৰ সন্তোষ প্ৰদানৰ উদ্দেশ্যে কেইবাখাঁকিৱা
বিহুমাৰ উল্লেখ কৰিছে। যেনে—

ପଥାରତ ନପରେ ମନ ।

কমোরা তুলাবোৰ   যেনেকৈ উৰিচে

ତେଣେକେ ଉବିବର ମନ । (୪୧୫)

গাভৰজাকৰ নাম দিয়া হ'লত তাৰ প্ৰত্যুষৰত ডেকাদলৰ মুখত বিশ্বামৰ সংযোজনৰ দ্বাৰা গল্লকাৰে গল্লচিতি বিশ্ব পৰিৱেশ এটিৰ সুন্দৰ নিৰ্মাণ কৰিব পাৰিবে—

ଥାକେ ମହିନା ଅକଳ ଈ ଶୁଦ୍ଧ ।

আগেয়ে নেজানো

ଶ୍ରୀଲତ ଏକୁବା ଜୁଇ । (ଭ୍ରମ୍ଣୀ ୧୫)

বিদ্যুগ্মীতিৰ অন্তর্গত বনগীতি বা বনঘোষাবোৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগ জোনাকী যুগৰ গঞ্জত দেখা গৈছে। মুখে মুখে প্ৰচলিত বনগীতবোৰৰ মাজেৰে প্ৰেমিক মনৰ যৌন বাসনাৰ শৃংখলাৰদ্বাৰা প্ৰকাশ হয়—

বনগীতোৰ প্ৰধানকৈ উদাম ঘোৱনৰ যৈন বাসনাৰ উন্মুক্ত প্ৰকাশ। এইবোৰ
সাধাৰণতে বিছতলিত, মুকলি পথাৰত অথবা নিৰ্জন বনস্থলীত গোট খাই গোৱাৰ
নিয়ম আছিল। (শৰ্মা১১)

বেজবৰঞ্চাৰ গল্পলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁৰ কেইবাটাও গল্পত বনগীতৰ প্ৰয়োগ আছে। তেওঁ “বিহ” গল্পত ঢোলৰ শব্দ শুনি আভ্যন্তৰিকভাৱে তৈ পৰা জুৰমন ডেকা লণ্ঠুৰাবৰ মথত বনগীত এফঁকি তলি দিছে এনেদেৰে—

মিকিৰ বৰচাঙ্গতে

ଭୈଯାମତ ବଜାଇଛେ ଢୋଲ ।

চেঙ্গেলীয়া মনকে বাঞ্ছিবই নোৱাৰি।

ছিঁড়ে মৰাপাটৰ ডোল। (২৭৬)

জুবন্মন দরে ডেকার উন্মুক্ত মনক প্রকাশ করিবলৈ ব্যরহাৰ কৰা বনগীতৰ প্ৰয়োগে
ভাবক সমানুগাতিক গতি প্ৰদান কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ “নকওঁ” গল্পতো বনগীতৰ প্ৰয়োগ মন
কৰিবলগীয়া—

କେଲେ ପେଳାଲି କଲି ?

ଶୁଣି କଥା ପାଇଁ ନେଲାଗେ
ଶୁଣି କଥା ପାଇଁ ନେଲାଗେ

থাকে তলে ভৰি সৰি। (বেজবৰঞ্জা ১২৯)

“নাওলুচন্দ দাস” গল্পত নাওলুব মনৰ ভাৱ প্ৰকাশৰ বেলিকা গল্পকাৰে লোকগীতিৰ
সংযোজন কৰিছে এনেদৰে—

শিবীয় সেউতী

ତମାଳ ମାଲତୀ ଲବନ୍ଦ ବାଗୀ ଶୁଳାଳ ।

এতিয়াই দেখা দি, প্রাণ হৰি নি,

ବାଗି ଦି କଲେ ପଲାଲ । (ବେଜବରଙ୍ଗୀ ୨୦୭)

শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ গল্পত বিহুগীতৰ পোনপটীয়া উল্লেখ নাই যদিও “বনৰীয়া প্ৰণয়” গল্পত ঢোল, তাল আদিৰে বিহুনাম গোৱাৰ উল্লেখ কৰিছে। একেদৰে দণ্ডিনাথ কলিতাৰ “এটি চমা” গল্পত বনীগীতৰ সাৰ্থক প্ৰকাশ ঘটিছে। যেনে—

ବାୟର ହାତିତ ହାଲି-ଜାଲି ନାଚେ ଫଳା ଫଳ

ବଗାଇ ଫୁଲେ ଫୁଲେ ମଟ ପିଯା ଅଲିକୁଳ ।

ଗଚ୍ଛବ ଡାଲତ ବହି କୁଳି,

ପଞ୍ଚମତ ବାଗିନୀ ତୁଳି

ତାଳେ ମୁଧାଧାର,

ଆହୁ ମିଲି, ରଙ୍ଗତ ଭୁଲି, ପିନ୍ଧୋ ପ୍ରେମ ଫୁଲ । (୫୭୦)

নিচুকণি গীতঃ নিচুকণি গীতের অসমীয়া সমাজ জীবনৰ অমূল্য সম্পদ। এই শ্রেণীৰ গীতত প্ৰকৃতি জগতৰ লগত শিশু মন একাকাৰ হৈ পৰে। কল্পনাৰ এই পৃথিবীখনত শিশুৱে প্ৰকৃতিৰ লগত উমলি-জামলি ডাঙৰ-দীঘল হয়। সহজ-সৰল অসমীয়া জনজীৱনৰ তেনে ছবি নকুলচন্দ্ৰ ভূ-এগৰ গল্পত প্ৰকাশ পাইছে। কেতেকোৰো ভায়েকে নিচুকণবলৈ গাইছে এইবলি—

ଓର୍ବାଟି ଲ' ସ୍ଵରଗର ତୋ

চাই থাক, চাই থাক নিলগৰ পৰা। (ভৃঞ্জি৩৪৮)

বিবহমূলক গীত : সাধাৰণতে বৈষ্ণব পদারলীত প্রাপ্ত বিবহপ্রথান ভাবৰ নিচিনাকৈ মনৰ বেদনা প্ৰকাশ কৰি লোকজীৱনতো কেতোৰ গীতৰ প্ৰচলন থকা দেখা যায়। জোনাকী যুগৰ গল্পত গল্পকাৰসকলে লোকজীৱনত প্ৰচলিত কেতোৰ লোকগীত বিবহ বা বেদনা ভাৱক অৰ্থঘন কৰি তুলিবলৈ কথাবস্তুৰ মাজত ব্যৱহাৰ কৰিছে। যেনে—বেজৰৰূৰ “আমাঁলৈ নেপাহৰিব” গল্পটো আৰস্ত হৈছে এফাঁকি লোকগীতেৰে—

আগলি কলাপাত লৰে কি চৰে।

ଚିଲନୀ ଆଇ ମୋର ଆଗତେ ପରେ ॥ (ବେଜବରୁା୭୧)

বিনাই গোৱা ও পৰোক্ত গীতফঁকিৰে বেজবৰুই “ছোলালী”জনীৰ নিজ মাতৃভূমিৰ
সৈতে হোৱা বিচ্ছেদৰ বিবহ প্ৰকাশ কৰিছে। সদৃশ ভাবৰ বহিঃপ্ৰকাশক এই যুগৰ আন এটি গান্ন
হ'ল “গাতৰৰ বাছনি”। ফুলেশ্বৰীয়ে তাইৰ প্ৰেমিক বীৰেৰ লগত মিলন নোহোৱাৰ বেদনাত
বিবহেৰে গাইছে—

অতি চেনেহৰে ফুলবাৰী পাতিলোঁ

ତାର ମାଜେ ଖବିକାଜାଇ

অতি চেনেহৰ পীৰিতি কৰিলোঁ।

ତୋପତ ମରହି ଯାଯ । (ଭୃଗୁଣବିଜ୍ଞାନ)

ଦଣ୍ଡନାଥ କଲିତାଇ “ଏଟି ଚୁମ୍ବା”ତ ଏହାଳ ଡେକା-ଗାଭରର ପ୍ରେମର ପ୍ରକାଶତ ବିଚ୍ଛେଦର ଭାବ ଗଧୁବ ବେଦନାକ ଗୀତର ଠାରେ ସ୍ଥାର୍ଥକେ ପ୍ରକାଶ କରିଛେ ଏନ୍ଦେରେ—

କୋରା ଦେର କୋରା ସୁଧାକର

କ'ତ ମୋର କମଳ ପ୍ରାଣର ?

তুমি ফুরা চট দিশে চাই,

କୋରା ଦେର, କୋରା ଦୟା କରି;

ক'ত মোৰ আছে প্রাণেশ্বরী? (৫৭৫)

প্রণয়ৰ গীত : লোকগীতত প্ৰেম-প্ৰণয়ে এক স্নিখ মধুৰ স্থান লাভ কৰি আছে। এই প্ৰেম ডেকা-গাভৰৰ পাৰম্পৰিক অনুৰাগৰ কৃপত, দেশপ্ৰেমৰ কৃপত, শ্ৰদ্ধা-ভক্তিৰ কৃপত প্ৰকাশি উঠে। জোনাকী যুগৰ গল্পত এনেধৰণৰ লোকগীতৰো বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগ উপলব্ধ। যেনে—
বেজবৰুৱাৰ “চেনিচম্পা”ত প্ৰণয় গীতৰ উপস্থাপনেৰে বক্তব্য কথাক বসপূৰ্ণ কৰাৰ সুন্দৰ
নিৰ্দৰ্শন স্পষ্ট—

তুমি সুন্দৰী মই সুন্দৰী,
তুমি কুঁৰৰী, মই কোঁৰৰ।
মই সোণ, তুমি মণি
মই বজা, তুমি বাণী
মই পাটি তুমি গাক
মই আঁখৈ, তুমি লাডু। (বেজবৰুৱা ১৬৯)

“ত্যাগ নে প্ৰেম” গল্পত কেতকীৰ মুখেৰে নিগৰিত গীতৰ মাজেৰে প্ৰণয়গন্ধী সুবৰ
অনুৰণন শুনিবলৈ পোৱা গৈছে—

ধনৰ গুণৰ কথা	কাহানি পাহাৰিম
যম বজাই নেমাৰে মানে	
মোৰনো দুখৰ কথা	কাকনো কৈয়ে যাম
আঞ্চ শৰীৰে জানে। (ভুঞ্চি ৩৬৮)	

২.৩ লোকোক্তি :

লোকোক্তি অৰ্থাৎ মৌখিক পৰম্পৰাত প্ৰচলিত প্ৰবচন, ফকৰা, যোজনা, সাঁথৰ আদিৰ
ব্যৱহাৰে জোনাকী যুগৰ গল্পক বাচিক কলাৰ প্ৰতিফলনেৰে অধিক বৰ্ণাদ কৰিছে। গল্পকাৰকেইজনাই
নিজ যুক্তিক অধিক সজোৱে উপস্থাপন কৰাৰ বাবে, উপদেশমূলক উদ্দেশ্য সাধনৰ বাবে
অথবা প্ৰশংস সুধি চহকী বোদ্ধিকতাৰ পৰিচয় দিবলৈ লোকোক্তি কথাবস্তুৰ মাজত সুমুৰাই দিছে।
অভিজ্ঞতালুক তথা জ্ঞানমূলক নীতি, জাতিৰ মনস্তন্ত, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদি প্ৰকাশৰ উদ্দেশ্যে
জোনাকী যুগৰ গল্পকাৰসকলে লোকোক্তিৰ বৈচিত্ৰ্যময় ব্যৱহাৰ কৰিছে। তলত সামগ্ৰিকভাৱে
কেতবোৰ উদাহৰণ তুলি ধৰা হ'ল—

আকৰাই মৈত উঠিলৈ কেতিয়াও নানামে। আমাৰ গোঁহাইদেৰেও মনত যি এবাৰ
কৰিম বুলি ভাৰে, তাক মেঘে গাজিলৈও নেৰে। (ভুঞ্চি ৪৩৬)

ওপৰোক্ত উদাহৰণটোত গল্পকাৰে ‘গোঁহাইদেউ’ৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যক তাতি স্পষ্টকৈ বুজাৰলৈ
ফকৰাতিৰ পোনগটীয়া উল্লেখ কৰিছে। জোনাকী যুগৰ গল্পত ফকৰাৰ এনেধৰণৰ প্ৰয়োগ
আটাইকেইজন গল্পকাৰৰ গল্পতে দেখা গৈছে। তাৰে কেতবোৰৰ উল্লেখ তলত কৰা হ'ল—

কটাৰ পো কটাহাঁত আজি আহিব পাৰিছ। (গোস্বামী ১৬৬)

লোকোক্তিৰ অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰবাদ বা ফকৰাৰ বাক্যৰ মাজত খণ্ডিতকৰণ কৰিও ব্যৱহাৰ কৰা
নিৰ্দৰ্শন জোনাকী যুগৰ গল্পত নথকা নহয়। গল্পকাৰে চাৰিত্ৰিক বাক্দক্ষতাক প্ৰকাশ কৰিবলৈ
প্ৰাত্যহিক জীৱনত ব্যৱহাৰ বিভিন্ন প্ৰবাদৰ আংশিক ব্যৱহাৰ কৰে। প্ৰবাদৰ এনেধৰণৰ ব্যৱহাৰৰ

দ্বারা বক্তব্যবস্থ বাস্তুরসম্মত হৈ উঠা পৰিলক্ষিত হৈছে—

এই বাতৰি শুনোৱ আগেয়ে মোৰ মূৰত বজ্জপাত নহ'ল কিয়! (তুল. বিনা মেঘে
বজ্জপাত) (কলিতা৫৬১)

লোকোক্ষিসমূহৰ ব্যৱহাৰত দেখা গৈছে যে জোনাকী যুগৰ গল্পকাৰসকলে বক্তব্যক
ৰসাল তথা ব্যক্তিৰ প্ৰকাশ কৰিবলৈ কেতিয়াৰা প্ৰবাদ, ফকৰা, যোজনা আদিৰ বিৱৰণ তুলি
ধৰিছে। যেনে—অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত লোকবিশ্বাস মতে মাক চাই জীয়েক হয়। মাক
কামে-বনে পাকৈত হ'লৈ, জীয়েকো পাকৈত হৈ উঠে। এনে অৰ্থসূচক প্ৰবাদৰ ব্যাখ্যামূলক
উল্লেখ বেজবৰুৱাৰ গল্পত পোৱা যায়। “জয়ষ্ঠী” গল্পটোত জয়ষ্ঠীৰ সুগঢ়ী ৰূপৰ প্ৰশংসাত
গল্পকাৰে লোকজীৱনত প্ৰচলিত এই প্ৰবাদটিৰ বিৱৰণাত্মক উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে—

“টিক বলধা ওলাই মাটি, মাক ভালে জীয়েক জাতি”। জানী ডাকৰ এই বচনটিয়ে
জয়ষ্ঠীত সাৰ্থকতা লাভ কৰিছিল। তেওঁ গুণৱতী, শিপিনীৰ মাকৰ আৰ্হিত গঢ়ালৈ
আপোন গুণেৰ বৎপূৰ নগৰ পোহৰ কৰিছিল। (বেজবৰুৱা৯১)

জোকৰ মুখত চূণ সনা অৰ্থাৎ উচিত উন্তৰ দি মুখ বন্ধ কৰোৱা—এই ফকৰাটিৰ অৰ্থক
প্ৰসংগৰ লগত উপস্থাপনেৰে ব্যাখ্যা কৰিছে এনেদৰে—

সেইদেখি শক্ৰে প্ৰচাৰ কৰা নিন্দাৰ পিলে উদাসীন ভাৰ দেখুৱাই জোকৰ মুখত
চূণ সনা দি তেওঁ অধ্যয়নতে মনপুতি লাগি নিন্দুকৰ মুখ বন্ধ কৰিলে। (ভূএগৰ্বৰুৱা১৮)

কিছুমান গল্পত মূল কথাৰস্ক এটা ফকৰা বা যোজনা বা প্ৰবাদে দিয়া অৰ্থাৰত
নিৰ্মাণ কৰাও দেখা গৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—বেজবৰুৱাই প্ৰবচনেৰে সামৰণি মৰা এটা গল্প
হ'ল “শিৰপ্ৰসাদ”। ‘আনলৈ বুলি হুল পুতি নিজে মৰে ফুটি’—এই প্ৰবচনটিক কেন্দ্ৰ কৰি উক্ত
গল্পটোৰ কাহিনীটো আৰুত। নাৰী নিৰ্যাতনক লৈ বচিত এই গল্পটোত শিৰপ্ৰসাদে সৰলমনা
পত্নী লচমিয়াক বিক্ৰী কৰিবলৈ গৈ শে্যত নিজেও বিক্ৰী হ'বলগীয়া হোৱা সময় কাহিনীৰ
বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত উক্ত প্ৰবচনটিৰ সম্পর্ক স্পষ্ট হৈ উঠিছে। এনেধৰণৰ শিল্পগত প্ৰয়োগ দণ্ডিনাথ
কলিতাৰ “এটি চুমা” গল্পটোতো দেখা গৈছে। কমলক বিচাৰি বিচাৰি জীৱনৰ ভাটি পৰত
বৃন্দাবনমুখী হ'বলৈ মনস্ত কৰা বিবেয়ে তাত গৈ প্ৰণয় প্ৰাণী কমলক পাৰলৈ সক্ষম হৈছে।
কাহিনীটোৱে ‘আইৰো বাৰ্তা গংগাৰো যাত্ৰা’ ফকৰাটিৰ অৰ্থক পৰোক্ষ ভাবত প্ৰকাশ কৰিছে।
ফকৰা বা প্ৰবাদৰ সমাত্ৰবালকৈ জতুৱা ঠাঁচ, খণ্ডবাক্য আদিৱো বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগেৰে জোনাকী
যুগৰ গল্প সমৃদ্ধ। এইসমূহ প্ৰয়োগৰ আধিক্যই গল্পক লোকসাহিত্যিক উপাদানেৰে সম্পূৰ্ণ কৰি
বাখিছে। সহজ-সৰল ভাষাবে উপস্থাপিত লোকোক্ষিতোৰ লোকস্মৃতিৰ মাজেৰে আহি গল্পৰ
পাতত সংৰক্ষিত হৈছে। তদুপৰি সাধাৰণ মানুহৰ মুখত প্ৰচলিত ফকৰা-যোজনা, জতুৱা
প্ৰকাশভঙ্গী আদিৰ স্বাভাৱিক আৰু বিষয়-উপযোগী প্ৰয়োগেও জোনাকী যুগৰ গল্পক কৰি
তুলিছে অসমীয়া সাহিত্যিক ভাষাৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট আৰ্হি। সেয়েহে এইসমূহৰ প্ৰয়োগে জোনাকী
যুগৰ অসমীয়া সমাজৰ ভাষিক ৰূপৰ কালিকা শক্তিকো প্ৰকাৰস্থৰে প্ৰতিফলিত কৰিব পাৰিছে
বুলি ক'ব পাৰি। তলত এই যুগৰ গল্পত বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগক বৈচিত্ৰ্যময় কৰা কেইটিমান
খণ্ডবাক্য বা জতুৱা ঠাঁচৰ উল্লেখ মাত্ৰ কৰা হ'ল—

লক্ষণীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্পত প্ৰাপ্তঃ অঘাটিতং, কাণ কটা নিধিক, চুৰাপাতনিৰ কুকুৰ, পেটৰ খৎ জুই, মূৰে কপালে হাত দি আদি।

শৰৎচন্দ্ৰ গোস্মামীৰ গল্পত প্ৰাপ্তঃ চকুত চলিহাই ধৰা, তিনি টেকেলি মৰা, সাতে সন্তৰে আদি।

নকুলচন্দ্ৰ ভূঁঝৰ গল্পত প্ৰাপ্তঃ কুজৰ মূৰত কিল পৰা, কাঁহ পৰি জিন যোৱা, টিঙিৰি তুলা, নপতা ৰজা, পাৰত গজা, ফৰিংফুটা জোনাক, বুদ্ধিত বৃহস্পতি আদি।

দণ্ডনাথ কলিতাৰ গল্পত প্ৰাপ্তঃ আলাসৰ লাডু, কিমান পানীৰ মাছ, জুলা জুইত ঘিঁড় ঢলা আদি।

সূর্যকুমাৰ ভূঁঝৰ গল্পত প্ৰাপ্তঃ কুটৰ ঘাই, চকুৰ হল, পৰশ্বীকাতৰ আদি।

জোনাকী যুগৰ গল্পত হোৱা লোকোক্তিৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগে অসমীয়া ভাষাব সুকীয়াছক বক্ষা কৰিছে। লোকোক্তিৰ এই ধৰণৰ ব্যৱহাৰত অসমীয়া সমাজ, চৰিত্ৰ আদিৰ মহিমা আটুট বাখিবলৈ জোনাকী যুগৰ গল্পকাৰসকল সন্ধম হৈছে। গতিকে ব্যৱহাৰৰ বৈচিত্ৰ্যলৈ লক্ষ্য কৰি জোনাকী যুগৰ গল্পত প্ৰাপ্ত লোকোক্তিৰ ভঙ্গীক চাৰিটা ভাগত ভগাব পাৰিঃ

- ১) লোকোক্তিৰ হৰহ বৰপত প্ৰয়োগ
- ২) বাক্যৰ মাজত ভাণ্ডি বা খণ্ডিত কৰি প্ৰয়োগ
- ৩) ব্যাখ্যামূলক প্ৰয়োগ
- ৪) শিল্পগত প্ৰয়োগ

২.৪ লোকভাষা :

যি ভাষা কোনোধৰণৰ আনুষ্ঠানিক পদ্ধতিৰে শিকা নাযায়, যি ভাষা পৰিমার্জিত আৰু বীতিৱন্দ নহয়, সেই ভাষাই লোকভাষা (শৰ্মাৰ্ছৰ)। সমাজক উপোক্তা কৰি কোনো সাহিত্য সৃষ্টি নহয়। জোনাকীকালীন অসমীয়া চুটিগল্পৰ সমাজখন আছিল উনবিংশ শতকাৰ সমস্যাজৰ্জৰৰ লোকসমাজ। সেই সমাজখনক গল্পৰ পাতত হৰহকৈ উপস্থাপন কৰিবলৈ গৈ এই যুগৰ গল্পকাৰসকলে প্ৰকাশক্ষম, ব্যঙ্গনাময় ঘৰুৱা শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে। অসমীয়া জাতিৰ বিশেষত্ব, অসমীয়া ভাষাব থলুৱা কপক লিখিত মাধ্যমেৰে সংজীৱিত কৰি ৰাখিবলৈ তেওঁলোকে গল্পক লোকভাষাৰ বহল চাদৰখনেৰে মেৰিয়াই লৈছিল—গল্পত ভাবনুসৰি, চৰিত্ৰৰ মুখত লোকভাষাৰ সংযোজনৰ দ্বাৰা। উদাহৰণস্বৰূপে—

কোনোটো ঠেঞ্জা পিঙ্কা; কোনোটো চুলি কটা; ... কোনোটোৰ বন্দ পিন্তৰ ব্যাধি;
কোনোৰ আকো সঞ্চিত গ্ৰহণী; গতিকেই সেউতীলৈ দৰা নহ'ল জনিবা পৰ্বতৰ
কাছ কৰীহে হ'ল। যি হওক, আৰু সৰহ দিন দৰাৰ একাল নেথাকিলা; সেউতীয়ে
যাৰ তিল খাই খাই আহিছিল তেওঁ ওলাল। (বেজবৰুৱা১৪৪)

লোকভাষাৰ এনে প্ৰয়োগত গল্পকাৰৰ নিজস্ব ভাষাৰ প্ৰতি থকা দায়বদ্ধতা প্ৰকাশ পাইছে। এজন সংবেদনশীল অসমীয়া হোৱাৰ বাবে এই যুগৰ গল্পত লোকভাষাৰ বিচিৰতা প্ৰশংসনীয় আৰু দৃষ্টিমধুৰ। এই যুগৰ আন এগৰাকী গল্পকাৰ শৰৎচন্দ্ৰ গোস্মামীৰ বেছিভাগ গল্পতে কামৰূপী উপভাষাৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। উপভাষা, মান্যভাষা বুলি ভাষাৰ প্ৰতি থকা হীনমন্যতাক আঁতৰাবলৈ

তেওঁ গল্পৰ ভাষা নিৰ্মাণ কৰিছিল উপভাষিক ঠাঁচত। প্ৰায় প্ৰতিটো গল্পতে স্থানবিশেষত কামৰূপী শব্দৰ উল্লেখ আছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

বৰষুগো তাত কম; তেওঁ সেই দিনা বৰষুগ হৈ বাট-পথ ভিজি আছে আৰু ভাঙা ভাঙা মেঘৰ মাজেদি ভাটিপৰৰ ৰাঙা ৰাঙা ৰোদ দেখা দিছে। (গোস্বামী১০৪)

গোস্বামীৰ “বন্দৰবীজ” গল্পতো লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া—

গধুলি দুই বুচাই একোখন ধৰা, দুখনকৈ কাপোৰ, একোটা ঘটী আৰু বাটি, আৰু চাউল পিঠাণুৰি লৈ যাত্ৰীৰ লগত ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি নামঘৰত ৰাতি খপিলৈ। গাঁৱৰ মানুহে সকলো যাত্ৰীক সিধা দিলৈ।...মহাপ্ৰভু দৰ্শনৰ সন্তাৱনাত যাত্ৰীসকলৰ আনন্দৰ বাৰ্তাই গোটাই গাঁওখনৰ ওপৰেদি পৰিব্ৰত আনন্দৰ টো এটা বাগাৰাই দিলৈ। (গোস্বামী১০)

শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে গল্পৰ ভাষা কৃত্ৰিম যেন নালাগিবৰ বাবে লিখিত ভাষাৰ লগত উপভাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰি ভাষাগত ভাৰসাম্য বক্ষা কৰিছে। তেওঁৰ এনে প্ৰয়াসে, প্ৰথম অৱস্থাত ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত উজনি-নামনি ভেদভাৱেৰ যি ভুলৰ সৃষ্টি হৈছিল তাৰ সুমীমাংসা সন্তুষ্ট হৈ উঠিছিল। লোকভাষাৰ বৈশিষ্ট্য প্ৰসংগত বমেশ পাঠকৰ এষাৰি মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য—

লোকভাষাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য হ'ল প্ৰকৃতি জগতৰ সৈতে থকা ইয়াৰ নিবিড় সম্পৰ্ক। ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ নদ-নদী, পাহাৰ-পৰ্বত, চৰাই-চিৰিকতি, জীৱ-জন্ম আদিৰ লগত ইয়াৰ অচেন্দ্য সম্পর্ক অনুভৱ কৰিব পাৰি। লোকভাষাৰ প্ৰকাশভঙ্গীত থকা মাটি-পানীৰ গোল সামুদ্ৰিকত প্ৰায়েই অনুসন্ধিত। চৰাই-চিৰিকতিৰ উপমা-পৰিৱেশৰ পৰা এনে উপমা সংগ্ৰহ লোকসাহিত্যৰ আৰ্তজাতিক বৈশিষ্ট্য। (পাঠক১৮৮)

জোনাকী যুগৰ গল্পতো প্ৰকৃতিৰ বৰ্ণন্য কৰিব প্ৰকাশ স্পষ্ট। যেনে—

ক'ত গছত পকা আম, দাঁহেচীয়া মধুৰি আম আছে, ক'ত ঘৰৰ পানী পাছৰ চুকত
বৰলে বাহ সাজিছে, সেই বৰলৰ বাহ ভাতি তাৰ টোপ লৈ ক'ৰ পুখুৰীত বৰশী
বাহি পুঁঠিমাছ ধৰা যাব; ক'ত গছৰ বাহৰ পৰা চৰাই-পোৱালি আনি পুহিব লাগিব;
পোহনীয়া মেকুৰী, কুকুৰ, পছ-পোৱালিৰে কেনেকৈ ধেমালি কৰিব লাগিব ইত্যাদি
কথাৰে সুকুমাৰৰ মূৰ ভৰপূৰ; তাত স্কুলৰ পাঠ্য কিতাপৰ কথালৈ ঠাঁই তাকৰ।
(বেজবৰুৱা২৭২)

সুকুমাৰৰ মানসিক স্থিতিক বৰ্ণনালৈ গৈ গল্পকাৰে কোৱা উক্ত কথাখনিনৰ মাজেৰে এখন গাঁৱৰ সুন্দৰ ছবি জলজল-পট্টপট্ট হৈ উঠিছে। নকুলচন্দ্ৰ ভূ-এগৰ “গাভৰৰ বাছনি” গল্পত প্ৰকৃতিৰ পূৰ্ণ প্ৰতিফলন ঘটিছে—

ফাগুনমহীয়া আৰেলিৰ বতাহত ন্যুইতৰ ফটিকাৰ ধাৰ যেন পানীৰ বুকুত টোৰ যি
হেন্দেলনি উঠিছে তাতে আহি পশ্চিমত মাৰ যাব খোজা বেলিটিৰ দিন-অৱসানৰ
ৰঙা বেখাটিয়ে যি জিলিকনি তুলিছেহি, সেই দৃশ্য কি মনোমোহা। (ভূ-এগৰ৩৬৩)

গালি-শপনিবাচক শব্দবোৰো লোকভাষাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য। গালি-শপনিৰ সৈতে লোকজীৱনৰ এৰাব নোৱাৰা সম্পর্ক। ইয়াত সাধাৰণ মানুহৰ ধৰ্মীয়, নৈতিক আৰু সামাজিক

চিন্তার লগতে জাতীয় বিশ্বাস-অঙ্গবিশ্বাসবোরো লুকাই থাকে। স্থান অনুযায়ী, বয়স অনুসরি, লিংগ ভেদে গালি-শপনি ভিন-ভিন হয়। ভাষাতাত্ত্বিক দৃষ্টিকোণেরে গুরুত্বপূর্ণ গালি-শপনির সামাজিক গুরুত্ব বিচার করি ক'ব পাৰি—

গালি-শপনিৱে সামাজিক আচাৰণৰ আভাস দিব পাৰে। সমাজত কিছুমান লুণ্ঠ হ'বলগীয়া শব্দ, গালি-শপনিৰ মাজত আমি বিচাৰি পাৰওঁ। ইয়াৰ উপৰিও গালি-শপনিৰ যেন এক যাদুমূলক শক্তি আছে। চহৰ অঞ্চল বা গাঁও-ভুই সকলোতে গালি-শপনি দেখা যায়। অৱশ্যে নগৰীকৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত সমাজৰ পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখা যায়। চহৰ অঞ্চলত পোৱা গালি-শপনি আৰু গ্ৰেগ সমাজৰ গালি-শপনিৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে। (গোৱামী৫৪)

জোনাকী যুগৰ গল্পত স্থান-কাল-পাত্ৰ ভেদে প্ৰয়োগ হোৱা গালি-শপনিবাচক শব্দ কেইটিমান হ'ল—

দগাৰাজ (গোৱামী১৭১)
পায়ণ (কলিতা৫৮১)
বদমাইছ (ভুগ্রণ৪১৭)
বাছাৰ তেজপীয়া (গোৱামী৯১)
বাটৰ কুকুৰ (ভুগ্রণ৪২০)
মকেল (গোৱামী৭৯)
হতছৰীহাঁটি (বেজবৰুৱা১১৫)

অনুকাৰ, অনুৰূপ আদি যুৰীয়া শব্দ লোকভাষাব মূল ভেটি। জোনাকী যুগৰ গল্পত এনে শব্দ ব্যাপ্ত হৈ আছে। এনেবোৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰে লোকভাষাক স্বতঃস্ফূর্ততা আৰু স্বাভাৱিকতা প্ৰদান কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে—আমুক-তমুক, ডেকা-গাভৰ, লপা-থপা, ভৰ-ভৰ, টলং-ভটং, ভকত-ভকতনী, চিনা-জনা আদি। এনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে জোনাকী যুগৰ গল্পত বাচিক কলাৰ বিভিন্ন ভাগৰ যথাযথ আৰু বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগত গল্পকাৰসকল সফল হৈছে। লোকমহাকাৰৰ উল্লেখৰ বাদে বাকী আটাইকেইটা উপশ্ৰেণীৰ প্ৰয়োগ আছে আৰু সিবোৰৰ প্ৰয়োগত গল্পকাৰৰ স্বকীয়া ৰচিব প্ৰতিফলন হ'লেও গল্পত নান্দনিকতাৰ সাৰ্থক ৰূপায়ণ হৈছে।

৩.০ সিদ্ধান্ত :

- ১) জোনাকী যুগৰ গল্পক লোকসংস্কৃতিৰ অন্যতম বিভাগ বাচিক কলাৰ বিস্তৃত পৰিসৰে আৱাৰি আছে।
- ২) বাচিক কলাৰ অন্তৰ্গত উপবিভাগ লোকগীত আৰু লোকভাষাব প্ৰয়োগেই অধিক।
- ৩) বিভিন্ন ভাগৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰকাশে জোনাকীকালীন অসমীয়া লোকসমাজখনৰ সৰ্বাঙ্গীন গতি-বিধিৰি সৈতে পৰিচয় প্ৰদান কৰে।
- ৪) বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগ-প্ৰৱণতাই গল্পকাৰকেইজনাৰ অন্তৰত স্তুপীকৃত লোকমনটিৰ আভাস দিয়ো।
- ৫) তুলনামূলকভাৱে দশ্তিনাথ কলিতা আৰু সুৰ্যকুমাৰ ভুগ্রণৰ গল্পত বাচিক কলাৰ প্ৰয়োগত

সীমাবদ্ধতা পরিলক্ষিত হৈছে। লোকভাষা আৰু দুই-এটা লোকগীত (দণ্ডনাথ কলিতাৰ গল্পতহে)ক বাদে আনন্দোৱৰ ব্যৱহাৰ আনুপস্থিতি।

৬) বাচিক কলাৰ অন্তৰ্গত লোকমহাকাব্যৰ ব্যৱহাৰ আলোচ্য কলাৰ গল্পত নাই বুলিব পাৰি।

৮.০ সামৰণি :

সাহিত্য সৃষ্টি হয় সমাজত প্ৰচলিত বীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, উৎসৱ-পাৰ্বণ, আদৰ্শ আদিৰ ভিত্তিত। ইয়াক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ় লোৱা বাচিক কলাৰ সমলেৰে লোকসংস্কৃতিৰ পথাৰ অতীজৰে পৰা সমৃদ্ধশা঳ী। লোকজীৱনৰ ওপৰত এই বাচিক কলায়ো সুদূৰপ্ৰসাৰী প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে। সামাজিকভাৱে দায়বদ্ধ সাহিত্যিকে এইসমূহ সামাজিক উপাদানক আওকাণ কৰি সাহিত্য সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰে। এনে নেতৃত্বক আদৰ্শ আৰু জাতীয় চেতনাবোধেৰে পুষ্ট হোৱা বাবেই জোনাকী যুগৰ গল্পকাৰসকলে গল্পত লোকসংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় ব্যৱহাৰ কৰিছে। লোককাহিনী, লোকগীত, লোকেৰক্ষি আৰু লোকভাষাৰ বৰ্ণাচ্য সাৱলীল প্ৰয়োগৰ বাবে জোনাকী যুগৰ গল্প আজিও জনসাধাৰণৰ হৃদয়স্পৰ্শী অনুভৱ। সাধাৰণ লোকে এই যুগৰ গল্পৰ মাজত চিনাকি জগতখন বা নিজকে আৰিষ্কাৰ কৰি ল'ব পাৰে। তদুপৰি বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা এই কথাও স্পষ্ট হৈ পৰে যে, লিখিত সাহিত্য যিমানেই উন্নত নহওক বা শিষ্ট কপ লাভ নকৰক, লোকসাংস্কৃতিক প্ৰভাৱক একায়ৰীয়া কৰি সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰ কথা ভাবিব নোৱাৰিব। মুঠৰ ওপৰত জোনাকী যুগৰ গল্পত বাচিক কলাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰয়োগৰ সৌন্দৰ্য বা তাৰ প্ৰাসংগিকতা সাৰ্থক হওক বা নহওক, লোকজীৱনৰ বাস্তৱ চিত্ৰায়ণৰ সাৰ্থক প্ৰতিফলকৰূপে ই চিৰযুগীয়া।

প্ৰসংগ সূত্ৰ :

কলিতা, দণ্ডনাথ। “এটি চুমা”। দণ্ডনাথ কলিতা বচনাবলী দ্বিতীয় খণ্ড, সম্পা. অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০০৮, পৃ.৫৭০-৫৭৫।

—। “চোৰ”। দণ্ডনাথ কলিতা বচনাবলী দ্বিতীয় খণ্ড, সম্পা. অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০০৮, পৃ.৫৬১।

—। “ভুল”। দণ্ডনাথ কলিতা বচনাবলী দ্বিতীয় খণ্ড, সম্পা. অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০০৮, পৃ.৫৮১।

গোস্বামী, প্ৰফুল্ল দত্ত। অসমীয়া জন সাহিত্য। বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড, গুৱাহাটী, ১৯৯৪, পৃ.৪৮।

—। Ballads and Tales of Assam. p.3. অসমৰ লোকসাহিত্য, শশী শৰ্মা, ষ্টুটেণ্ট ট'ৰচণ, ২০১১, পৃ.৫২।

গোস্বামী, দীপাঞ্জলি দাস। “অপভাষা, অশ্লীল আৰু নিষেধাত্মক”। ভাষা সাহিত্য চিন্তা, সম্পা., ব'মেন মেধি, বনলতা, ২০১২, পৃ.৫৪।

গোস্বামী, শৰৎচন্দ্ৰ। “এজন বুঢ়া মানুহ আৰু তেওঁৰ তিনি পুতেক”। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.২৫৬।

- | “দেৱ-দৰ্শন”। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.১০৪।
- | “পঢ়শালি পৰিদৰ্শন”। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.১৬৬।
- | “বনৰীয়া প্ৰণয়”। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.৭৯।
- | “মেঘ আৰু ভেকুলী”। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.১২৪।
- | “ৰক্তবীজ”। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.৯০-৯১।
- | DISCIPLINE। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাবলী, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭, পৃ.১৭১।
পাঠক, ব্ৰহ্ম। অসমৰ লোকভাষ্য। বনলতা, ২০০০, পৃ.১৮৮।
- বেজবৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ। “আমালৈ নেগাহৰিব”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.৭১।
- | “চেনিচম্পা”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.১৬৯।
- | “জয়তী”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.৯১।
- | “জগৱা মণ্ডল প্ৰেমাভিনয়”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.২১৫।
- | “দদায়েক পদো আৰু ভতিজাক ভদো”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.১৮৯।
- | “নকও”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.১২৯।
- | “নাঞ্জলুচন্দ্ৰ দাস”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.২০৭।
- | “বিহ”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.২৭৬।
- | “মুক্তি”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.২৭২।
- | “সেউতী”। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্প সমগ্ৰ, সম্পা. হৃদয়ানন্দ গঁগৈ, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১, পৃ.১৪৪।
- ভূঁঝঁা, নকুলচন্দ্ৰ। “কলীয়া”। নকুলচন্দ্ৰ ভূঁঝঁা বচনা সমগ্ৰ, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, লয়ার্চ বুক ষ্টল, ১৯৯৬, পৃ.৪২০।
- | “কি ভীষণ প্ৰতিবাদ”। নকুলচন্দ্ৰ ভূঁঝঁা বচনা সমগ্ৰ, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, লয়ার্চ বুক ষ্টল, ১৯৯৬, পৃ.৩৪৮।

- | “গাভৰৰ বাছনি”। নকুলচন্দ্ৰ ভূঐগ’ বচনা সমগ্ৰ, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, লয়াচ বুক ষ্টল, ১৯৯৬, পৃ.৩৬৩-৩৬৪।
- | “ত্যাগ নে প্ৰেম”। নকুলচন্দ্ৰ ভূঐগ’ বচনা সমগ্ৰ, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, লয়াচ বুক ষ্টল, ১৯৯৬, পৃ.৩৬৮।
- | “বিহু নে বিয়া”। নকুলচন্দ্ৰ ভূঐগ’ বচনা সমগ্ৰ, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, লয়াচ বুক ষ্টল, ১৯৯৬, পৃ.৪১৫।
- | “মতা মানুহ”। নকুলচন্দ্ৰ ভূঐগ’ বচনা সমগ্ৰ, সম্পা. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, লয়াচ বুক ষ্টল, ১৯৯৬, পৃ.৩৯১।
- ভূঐগা, সুর্যকুমাৰ। “তেতিয়া আৰু এতিয়া”। পথওমী, সম্পা. অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০১০, পৃ. ২৮।
- শৰ্মা। নবীনচন্দ্ৰ। অসমীয়া লোকসংস্কৃতিৰ আভাস। বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড, ২০১০, পৃ. ৪৮-৭৯।
- শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। সৌমাৰ প্ৰকাশ, ২০০৯, পৃ. ১৮-২০।
- William, Bascom. Contribution to Folkloristics. Folklore Institute: Archana Publication, 1981, p.67.

প্ৰস্তুপঞ্জী :

মুখ্য :

অসম প্ৰকাশন পৰিযদ। দণ্ডনাথ কলিতা বচনাৱলী। চ্য খণ। অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০০৮।
মুদ্ৰিত।

গগৈ, হৃদয়ানন্দ। লক্ষ্মীনাথ বেজৰৰো গল্প সমগ্ৰ। জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১১। মুদ্ৰিত।
গোস্বামী, যতীন্দ্ৰনাথ। সম্পা.। নকুলচন্দ্ৰ ভূঐগ’ বচনা সমগ্ৰ। লয়াচ বুক ষ্টল, ১৯৯৬। মুদ্ৰিত।
— | শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী বচনাৱলী। অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮৭। মুদ্ৰিত।

ভূঐগা, সুর্যকুমাৰ। পথওমী। অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০১০। মুদ্ৰিত।
গৌণ :

চৌধুৰী, সুবাসনা আৰু বুজৰবৰো, পল্লী ডেকা। সম্পা.। অসমৰ জনগোষ্ঠীয় লোক-সাহিত্য।
অসমীয়া বিভাগ, ডিগ্ৰগড় বিশ্ববিদ্যালয়, চঞ্চলজ্বাৰ। মুদ্ৰিত।
গোস্বামী, প্ৰফুল্ল দত্ত। অসমীয়া জন সাহিত্য। বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড, গুৱাহাটী, ১৯৯৪।
মুদ্ৰিত।

বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ। অসমীয়া লোকসাহিত্য। অসম সাহিত্য সভা, ২০০১। মুদ্ৰিত।
মেধি, বৰেন। সম্পা.। ভাষা সাহিত্য চিন্তা। বনলতা, ২০১২। মুদ্ৰিত।
শৰ্মা। নবীনচন্দ্ৰ। অসমীয়া লোকসংস্কৃতিৰ আভাস। বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড, ২০১০।
মুদ্ৰিত।

শৰ্মা, শশী। অসমৰ লোকসাহিত্য। ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'বচ, ২০১১। মুদ্ৰিত।
শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। সৌমাৰ প্ৰকাশ, ২০০৯। মুদ্ৰিত।

ধান আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত অসমীয়া সমাজ

ড° কাকলি গঁটে

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, কটন বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

অসমীয়া সমাজ মূলতঃ কৃষিপ্রধান সমাজ। আমাৰ এই কৃষিপ্রধান অসমীয়া সমাজখনৰ মূল কেন্দ্ৰবিন্দুৱেই হ'ল পথাৰ আৰু এই পথাৰতে সোণগুটি সদৃশ ধানৰ উৎপাদন কৰা হয়। ধান আৰু ধানৰ পৰা উৎপাদিত চাউলেই আমাৰ প্ৰধান খাদ্য। অসমীয়া সমাজত ধানৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম। ভাত খাই ডাঙৰ হোৱা অসমীয়া সমাজক অন্য খাদ্যবস্তুৱে সিমান গুৰুত্ব লাভ নকৰে যিমান গুৰুত্ব ভালে লাভ কৰিছে। পৰিৱৰ্তনমুখী আৰু অন্য প্ৰদেশৰ ন ন সাংস্কৃতিক উপাদানক গুৰুত্ব দিয়া বৰ্তমানৰ অসমীয়া সমাজে কিন্তু খাদ্যবস্তুৰ ক্ষেত্ৰত মূল খাদ্য হিচাপে সদায় ভাতসাজকে গুৰুত্ব দি আহিছে। আলোচিত গৱেষণা-পত্ৰখনিত ধান আৰু ইয়াৰ লগত বিভিন্ন উপাদানৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ব।

সূচক শব্দ : ধান, চাউল, অসমৰ সংস্কৃতি, লোকসাহিত্য।

১.০ আৰম্ভণি :

অসম তথা উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত বসবাস কৰা বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ খাদ্য ব্যৱহাৰলৈ লক্ষ্য কৰিলে আমি এটা উমেহতীয়া বৈশিষ্ট্য দেখা পাৰওঁ। ভৌগোলিক বাতাবৰণে গঢ় দিয়া খাদ্যপ্ৰণালীৰ অস্তৰ্গত ধানখেতিৰ পৰম্পৰাই অসমৰ সংস্কৃতিক এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰি

আহিছে। মৌচুমী বায়ুর প্রভাবত প্রচুর পরিমাণে হোৱা ধানখেতিৰ বাবে অসমীয়া মানুহে তেওঁলোকৰ খাদ্যসম্ভাৰত ভাতক পথান খাদ্য হিচাপে প্ৰহণ কৰিছে। ধান, ধানৰ পৰা পোৱা চাউল আৰু এই চাউলৰ পৰা বনোৱা ভাত আৰু অন্যান্য খাদ্যসামগ্ৰীয়ে অসমীয়া খাদ্যসম্ভাৰক মৌলিক পৰিচয় প্ৰদান কৰি আহিছে।

ধানখেতিক ভেঁটি কৰিয়েই অসম তথা অসমীয়াৰ সামাজিক জীৱনৰ কাঠামো নিৰ্মাণ হৈছে। পথাৰ অসমীয়া সমাজৰ প্ৰাণবন্ধ আৰু ইয়াতেই মূলতঃ ধানখেতিৰ লগতে কুঁহিয়াৰ, কল আদি বিভিন্ন ফলমূলৰ লগতে বিভিন্নধৰণৰ শাক-পাচলিৰ খেতি কৰা হয়। যদিও অন্যান্য বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ খেতি কৰা হয়, তথাপি খেতি বুলি ক'লে পথাৰ বুলি ক'লে পথাৰ বুলি ক'লে অসমীয়া সমাজত ধানখেতিৰ দৃশ্যই আমাৰ মনলৈ আহে। এইথিনিতে উল্লেখযোগ্য যে স্বাধীনতাৰ সময়ত খেতিৰ মাটিৰ পট্টাৰ ভিত্তিতেই ভাৰতীয় নাগৰিকক নাগৰিকত্ব দিয়া হৈছিল আৰু কৃষিভূমি সেই নিৰ্দিষ্ট নাগৰিকৰ নামত পঞ্জীকৃত হৈছিল। এইক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য যে অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত বসবাস কৰা মিচিং জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে ভূমি পট্টা লাভ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সমস্যাৰ সম্মুখীন হ'ব লগা হৈছিল কাৰণ ইয়াৰ আগলৈকে তেওঁলোকে সমবায় খেতিৰ ওপৰতহে গুৰুত্ব দিছিল আৰু কেইবোজনো মানুহৰ নামত একেডেখৰ মাটি থকাৰ বাবে তেওঁলোকে ভূমি পট্টা লাভৰ পৰা বঢ়িত হৈছিল। সেয়ে অসমীয়া সমাজত বৰ্তমানেও ধানখেতি মুখ্য কৃষি সম্পদ হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

“অসমৰ মানুহে পৰিয়াল ভিত্তিতেই ধানখেতিকে আদি কৰি অন্যান্য কৃষি কাৰ্য কৰে। পথাৰত নাঙলৈৰে হাল বোৱা, মৈ দিয়া, কঠীয়া পৰা, কঠীয়া তোলা, পথাৰলৈ কঠীয়া হোলোঙ্গৈৰে আৰি আঘাতকৈ কঢ়িওৱা, বোৱনীয়ে ভুই কৰে, পুৰুয়ে বিৰিয়াৰে ডাঙৰি কঢ়িয়াই, ডাঙৰি বাক্সে চাৰি থৰ বা পাঁচ থৰকৈ আৰু প্ৰতিটো থৰত থাকে পাঁচটা বা ছাঁটা বা আঠটা ধানৰ মুঠি, দৱনীয়ে বনগীতি, বিহুগীত গাই কাচিৰে ধান দায়; যাৰ মাজত নিহিত আছে ভগৱানৰ প্ৰতি অহৈতুকী প্ৰেম, ডেকা-গাভৰৰ মাজত আছে নিভাঁজ প্ৰেম, বুঢ়ি আইতা, এনায়ে কীৰ্তনৰ পদ জাউৰিয়ে জাউৰিয়ে গাই সমগ্ৰ পথাৰ অঞ্চল আনন্দমুখৰ কৰি তোলা পৰিৱেশ আদিয়ে অসমীয়া মানুহক সুখে-শাস্তিৰে বসবাস কৰিবলৈ শিকায়।” (লোকসংস্কৃতিত খাদ্য সম্ভাৰ, অসমৰ লোক সংস্কৃতি (দ্বিতীয় খণ্ড) ৬৭) প্ৰকৃততে ধানখেতি আৰু পথাৰ মাজতেই অসমীয়া সমাজৰ, অসমীয়া মানুহৰ জীৱনীশক্তি লুকাই আছে।

১.১ গৱেষণাৰ পৰিসৰ :

এই গৱেষণা পত্ৰখনিত ধান আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত অসমীয়া জনসমাজত প্ৰচলিত বিভিন্ন উপাদানৰ কথা আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ব। পৰম্পৰা অনুযায়ী আৰু আজিৰ আধুনিক পৃথিৱীতো ধানে কেনেদৈৰে অসমীয়া সমাজক প্ৰভাৱাধিত কৰি আহিছে সেই সম্পর্কে আলোচনা দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰ্যাস কৰা হৈছে।

১.২ উদ্দেশ্য :

গৱেষণা-পত্ৰৰ পথান উদ্দেশ্যবোৰ হ'ল—

ক. অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ বিশিষ্ট অংগ হিচাপে ধানৰ গুৰুত্ব নিৰ্দপন।

- খ. ধানৰ লগত জড়িত বিভিন্ন উপাদান সম্পর্কে আলোচনা কৰা।
 গ. অসমীয়া লোক সাহিত্যত ধানৰ ব্যৱহাৰ সম্পর্কে আলোচনা দাঙি ধৰা।

২.০ খাদ্য, বস্ত্ৰ আৰু বাসস্থান প্ৰতিজন মানুহৰ মৌলিক অধিকাৰ। যুগে যুগে মানৰ জৰিয়ে এই নিত্য প্ৰয়োজনীয় সামগ্ৰী বা অধিকাৰৰ বাবে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ঠাইলে প্ৰবৰ্জিত হৈছে। অসমতো ধানখেতিৰ পৰম্পৰাৰা বা অসমলৈ ধানখেতিৰ আগমন আৰু প্ৰচলন সম্পর্কে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ধৰণৰ তথ্য পোৱা যায়। নগেন শইকীয়াই এই সম্পর্কে এনেধৰণে মত প্ৰকাশ কৰিছে—

“অষ্ট্ৰ-এছিয়াটিক বা অষ্ট্ৰলয়ডসকলেই ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকালৈ প্ৰৱজন কৰি আহা
 প্ৰথম নৃগোষ্ঠী বুলি অনুমান কৰা হয়। তেওঁবিলাকৰ পথান আহাৰ আছিল চাউল।
 ... যদিও মিথিলাৰ পৰা আহা পৰৱৰ্তী কালৰ তুলনামূলকভাৱে নতুন কৃষি-সভ্যতাৰ
 ইতিহাস অস্থীকাৰ কৰিব নোৱাৰি, তথাপি অষ্ট্ৰিকসকলেই যে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত
 ইয়াৰ পাতনি মেলিছিল সেই সভাবনীয়তাও সমানেই গুৰুত্বপূৰ্ণ। ত্ৰয়োদশ শতকাত
 সোমোৱা টাইসকলেও ধানখেতিৰ নিজৰ পদ্ধতি লৈ আহিছিল।” (অসমীয়া মানুহৰ
 ইতিহাস ১৮৩)

ইয়াৰ বাহিৰেও অসমলৈ আহোমসকলৰ পূৰ্বতে আহা নৃগোষ্ঠীয় সম্প্ৰদায় কাৰবিসকলে
 হোৱাংহো ইয়াৎচিকিয়াঙৰ পাৰৰ পৰা তললৈ নামি আহোঁতে কুকি-চীনত কিছুদিন থাকি বিবাহৰ
 লগত সংযুক্ত বিভিন্ন নীতি-নিয়ম শিকাৰ লগতে কিছু পৰিমাণে ধানৰ বীজ লগত লৈ আহিছিল।
 জনপ্ৰবাদ অনুসৰি, এই বীজৰ পৰাই পৰৱৰ্তী সময়ত অসমত ধানখেতিৰ পৰম্পৰাৰা আৰম্ভণী
 ঘটিল বুলি কোৱা হয়।

“খেতিৰ লগত খেতিৰ সঁজুলিৰ সম্পর্ক অবিচ্ছেদ্য। অসমীয়া খেতিয়াকে ব্যৱহাৰ
 কৰি আহা খেতিৰ সঁজুলিৰ নামবোৰে বহন কৰি আনা প্ৰাচীনত্বই সঁজুলিবিলাক
 ব্যৱহাৰৰ প্ৰাচীনত প্ৰামাণ কৰে। নাঞল, ফাল, দৈহ, যুঁলি, টুপ, মুঠি, বিৰিয়া,
 হোলোঙা, ওখোন, এচাৰি, চিটিপণি, পংঘা, কাগমাৰি, থৰ, গোছা, কঠীয়া, টোষ,
 পাচি, ডাঙৰি, খৰাই, কুলা, ডুলি, হুলামাৰি, বাওকা, মৈ, দলিমাৰী, বিঙ্গা, খুঁটি,
 নিগনি খুঁটি, কোটেনা আদি শব্দবোৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত ধানখেতিৰ প্ৰাচীনত্বৰ
 পৰিচয় কঢ়িয়াই আনিছে।” (অসমীয়া মানুহৰ ইতিহাস ১৮৪)

বিচাৰ বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে দেখা যায় যে অসমত ধান, ধানৰ পৰা চাউল আৰু চাউলৰ
 পৰা হোৱা ভাতে অসমীয়া সমাজত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। অসম তথা উন্নৰ
 পূৰ্বাঞ্চলৰ অঞ্চলত বসবাস কৰি থকা বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ লোকৰ জীৱন প্ৰণালীলৈ
 লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁলোকৰ জীৱনশৈলী মূলতং খেতি পথাৰক লৈয়ে ব'চিত হৈছে।
 অসমত ধানৰ পৰম্পৰাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে আমি বিভিন্ন উপাদানৰ কথা আলোচনা
 কৰিব লাগিব। সেই উপাদানসমূহক আমি এনেধৰণে দেখুৱাৰ পাৰোঁ—

- ২.১ অসম তথা অসমীয়া সমাজত খাদ্য সামগ্ৰী হিচাপে ধানৰ ব্যৱহাৰ।
- ২.২ অসমীয়া লোকসাহিত্যত ধানৰ ব্যৱহাৰ।
- ২.৩ অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাবলৈ ধানৰ অৱদান।

২.৪ ধানৰ লগত জড়িত অসমৰ বিভিন্ন অনুষ্ঠান।

২.৫ পরিবারিতি সময়ত ধানৰ ভূমিকা।

২.১ অসমীয়া সমাজ বুলি ক'লে সততে আমাৰ চকুলৈ ভাঁহি আহে শস্য-শ্যামলা বিশাল পথাৰ, দীঘলীয়া আলি, ভঁড়াল, আগচোতাল, পাছচোতালোৱে পিছফালে এখন বৃহৎ বাৰীৰে অসমীয়া মানুহৰ ঘৰ। আমাৰ চকুল ভাঁহি আহা অসমীয়া সমাজৰ এই সহজ চিৰখন আচলতে কৃবিৰ লগত জড়িত বিভিন্ন উপাদানৰে দান। খেতি কৰিবলৈ পথাৰ, খেতিৰ ফচল ধান চাফ চিকুণ কৰিবলৈ চোতাল, ধান বাখিবলৈ ভঁড়াল আৰু ধানৰ পৰা ভাতকেইটা খাবলৈ পিছফালৰ বাৰীৰ বিভিন্ন শাক-পাচলি। ধান অসমীয়া মানুহৰ প্ৰধান খাদ্য। অসমত বসবাস কৰা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় লোকেও বিভিন্নধৰণে ধানৰ পৰা চাউল উলিয়াই ভাত বাঞ্ছি খায়।

অসমৰ পাহাৰ আৰু তৈয়াৰৰ বসবাস কৰা কাৰিসকলৰ প্ৰধান খাদ্য ভাত। সেইদৰে তেওঁলোকৰ কাষতে থকা গাৰোসকলে কলীধান আৰু ধানৰ খেতি খুম প্ৰণালীৰে কৰে।

টাই জনগোষ্ঠীৰ অনুৰ্গত “তুৰুংসকলে ব্ৰহ্মদেশৰ পৰা আনা ‘খাওলাম’ নামৰ বাঁহৰ চুঙাত ভাত সিজাই খায়। তুৰুং ভাষাত ‘খাও’ আৰু ‘লাম’ শব্দৰ অৰ্থ ক্ৰমে ভাত আৰু বাঁহৰ ভিতৰৰ আৱৰণ। খাওলাম বাঁহ অসমৰ জাতিবাঁহৰ দৰে ওখ আৰু শকত।

ইয়াৰ বাহিৰেও টাই আহোম, তিৰা, দেউৰী, তাচাং, মিচিং, চেৰদুকপেন, জেমী, অকা, আৰৰ আপাতানি আদি বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকে ভাত ওহোৱাই, সিজাই আৰু বহু সময়ত চুঙাত পুৰি খায়। এই সকলো জনগোষ্ঠীয়ে খোৱা ভাতসমূহক বিভিন্ন নামেৰে জনা যায়। সেইয়া হ'ল— কৰ্কো ভাত, পইতা ভাত, চেৱা দিয়া ভাত, চুঙা চাউল, টোপোলা ভাত, উখোৱা ভাত ইত্যাদি। জনগোষ্ঠী বিশেষে প্ৰতিটো জনগোষ্ঠীয়ে নিৰ্দিষ্ট কিছুমান ধানৰ খেতি কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে তিৰাই উখোৱা চাউল, ফাকিয়ালে লাহী ধানৰ চাউল, নক্তেই শালি চাউল আৰু হাজঙ্গে আছধানৰ খেতি কৰে।

ইয়াৰ বাহিৰেও চাউলৰ পৰা বিভিন্নধৰণৰ পিঠা-পনা আৰু জা-জলপান প্ৰস্তুত কৰি উলিওৱা হয়। এই খাদ্য-সামগ্ৰীসমূহে অসমীয়া খাদ্যসন্তাৱৰ মৌলিকত্বও বহন কৰে আৰু অসমীয়াৰ স্বকীয় পৰিচয় বহন কৰে। চাউলৰ পৰা খুন্দি উলিওৱা পিঠাগুৰিৰে তৈয়াৰ কৰা তিলপিঠা, নাৰিকল পিঠা, খোলা চাপৰি পিঠা, নাঙল ধোৱা পিঠা, তৰাপাতেৰে বাঞ্ছি সিজোৱা পিঠা, কলপাতত দি পুৰি খোৱা পিঠা, কেটলী পিঠা, কেঁচা বা ভজা পিঠাৰ ভুৰুকীয়া, লুথুৰি পিঠা, চুঙাত দিয়া পিঠা, ভাত পিঠা, দোৱাই ভজা চিৰা ইত্যাদি।

সেইদৰে জা-জলপানৰ ক্ষেত্ৰত পিঠাগুড়ি, সান্দহগুড়ি বা কড়াইগুড়ি, চিৰা, হৰচম, কোমল চাউল, ভজা চাউল আদি উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ বাহিৰেও পিঠাগুৰিৰ লগত গুৰ, চেনি, জালুক আদি মিহলাই বিভিন্ন ধৰণৰ পিঠাগুড়িৰ লাড়ু, পকামিঠৈৰ লাড়ু, বৰ সবাহৰ লাড়ু আদি উল্লেখযোগ্য।

ইয়াৰ বাহিৰেও অসমৰ জনগোষ্ঠীয় লোকসকলৰ মাজত দেহ-মন সতেজ কৰাৰ নিমিত্তে বিভিন্ন প্ৰদাৰৰ মদ প্ৰস্তুত কৰা হয়। এই পানীয়সমূহ প্ৰস্তুত কৰিবৰ বাবে তৈয়াৰ কৰা মূল পথ্য বাখৰত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ঔষধি গুণযুক্ত শাক পাত টেঁকীয়া খুন্দি পিঠাগুৰিৰ লগত মিহলাই প্ৰস্তুত কৰা হয়। সেই ঔষধি গুণযুক্ত শাক পাতসমূহৰ একাংশ হ'ল— বাখৰ গছৰ শিপা, কঢ়াল

গচ্ছৰ কুমলীয়া পাত, কুঁহিয়াৰ পাত, ভেদাইলতা, তিতা ফুল, ভেঁকুৰী তিতা, দৰ্মালি, জেতুকী পাত, তিলৰ পাত, বিহঙ্গনি, কুশবনৰ আগা, ধপাত ইত্যাদি। এই বাখিৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা মদ বা পানীয়সমূহক জনগোষ্ঠীভেদে বিভিন্ন নামেৰে জনা যায়। সেইবোৰ হ'ল—

তাই আহোম — লুক-লাঁও (লাওপানী), বসী
কাৰি — হৰলাং
ৰাতা — চকো
তিৱা — জু বা চু
ডিমাছা — জুডি
মিচিং — আপৎ, ছাইমদ
দেউৰী — চুৰো
বড়ো — জুমাই বা জৌ
মিচিমি — ঘু
নগাই — জু
গাৰো — চু ইত্যাদি।

অসমীয়া সমাজত মূলতঃ তিনিপ্রকাৰৰ ধানৰ খেতি কৰা হয়— আছ, শালি আৰু বাও ধানৰ খেতি। ইয়াৰ বাহিৰেও জহা, বৰা, কলা বৰা, কলা জহা, কণী জহা আদিৰো খেতি কৰা হয়। ধানখেতি অসমৰ প্ৰকৃতিৰ অনুকূল। সেয়ে অসমত পথুৰ পৰিমাণৰ ধানৰো উৎপাদন হয়। ২.২ অসমীয়া লোকজীৱনৰ প্ৰাণবস্তু ধান আৰু পথাৰ হোৱা হেতুকে অসমীয়া সাহিত্য বিশেষকৈ অসমীয়া লোকসাহিত্যত ধানৰ বিভিন্নধৰণে উল্লেখ আছে। অসমীয়া সাধুকথা, ফঁকৰা যোজনা, প্ৰৱচন, বিহুগীত, বিয়ানাম, ওমলা গীত, নিচুকণি গীত আদিত ধানৰ কথা কোৱা হৈছে। কোনো সময়ত ধানক বাপক বা উপমা হিটাপে লৈ, কেতিয়াৰা প্ৰেমৰ প্ৰতীক কৃপত উপস্থাপন কৰা হৈছে উদাহৰণস্বৰূপে— অসমীয়া বিহুগীতত ধানৰ ব্যৱহাৰ এনেদৰে কৰা হৈছে—

“আছধান বাখিৰ বচৰত মোৰ চেনাই
সাজিম এচলীয়া টঙি
চৰাই খেদিবনে পীৰিতি কৰিবি
কাকে কথা ক'বি ভাঙি।

ইয়াত অসমৰ একপ্ৰকাৰৰ প্ৰধান ধানখেতি আছ খেতিক এগৰাকী খাটি খোৱা অসমীয়া ডেকা প্ৰেমিকৰ জীৱনৰ গাথাৰ কথা কৈ গৈছে।

সেইদৰে বহুল প্ৰচাৰিত লক্ষ্মীনাথ বেজৰুৱাৰ ‘বুটি আই’ৰ সাধুত সম্বলিত ‘চম্পাৰতী’ৰ সাধুত চম্পাৰতীৰ মুখত দিয়া কথাকেইয়াৰে অসমীয়া কৃষকৰ চেতনাক প্ৰকাশ কৰে। এই পদ্যফাঁকিয়ে শিশুমনকো শিহৰিত কৰি থৈ যায়।

“হৰ হৰ বটা চৰাই
মোৰ ধান নাখাবি
তোক দিম গোটা কৰাই।”

শিশুমনক শিহরতি করা বিভিন্ন ধরণের ধানৰ কথা উল্লেখিত পদ্যও পোৱা যায় যিবোৰ
পদ্য প্রতিজন অসমীয়া শিশুক জীৱনৰ আৰঙ্গণিতে মাত ফুটুতেই শিকোৱা হয়। তেনে এটি
পদ্য হ'ল—

“হালধীয়া চৰায়ে বাওধান খায়
সাউন্দৰ পুতেকে নাও মেলি যায়।
নাবে বোলে টুলুং ভুটুং বঢ়াই বোলে বাও
গধিলিতে গধিলিতে দৰা কোবাও।”

অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ প্ৰতিটো স্বৰতে ধানৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম। সেয়ে অসমীয়া লোকসাহিত্যত ধানে গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান লাভ কৰিছে। আনৰ ঘৰলৈ উলিয়াই দিয়া আদৰৰ জীৱ উলিয়াই দিবৰ সময়তো আয়তীয়ে গাইছে—

সেইদৰে ফঁকৰা যোজনা প্ৰচলনসমূহৰ মাজতো ধৰনৰ উল্লেখ আছে। সেই প্ৰচলনসমূহে অসমীয়া সমাজক নেতৃত্বকৰণ জীৱন-যাপন কৰিবলৈ আৰু বৌতি-নীতিৰ বিভিন্ন জ্ঞান দিবলৈ সঞ্চয় হৈছে। এনে কিছুমান প্ৰচলন হ'ল—

- ক) ভাতৰ তিতা খাব পাৰি
মাতৰ তিতা সহিব নোৱাৰিঃ।

খ) ভাত খাই উঠি খাই তিনি শিলিখা
তাৰ নাই ৰোগ টিলিকা।

গ) ভাত খাবা আছৰ
ভাত খাবা শাহৰ।

ঘ) ভোকৰ সমান ব্যাধি নাই
ভাতৰ সমান ঔষধ নাই।

ঙ) চৰকুক সুধি চাউল বঢ়েৱা
ভাতৰ সমান ঔষধ নাই।

চ) আছ চাৰা আবেলি শালি চাৰা পুৱা
জকাই বাঁওতে ছোৱালী চাৰা কোন কেনেকুৱা।

ছ) ঘন ঘনকৈ দিবা আলি
পৰ্বতৰ টিঙ্গত ঝৰা শালি।

জ) কৌৰবৰ চাউল খায়
পাণ্ডুৰ গুণ গাই।

এনেধৰণে অসমীয়া সাহিত্যত ধান, চাউলৰ উল্লেখেৰে বিভিন্ন ধৰণৰ সঁথৰ প্ৰচন্দ পোৱা যায় যি অসমীয়া সমাজক নীতিশিক্ষা প্ৰদান কৰি আহিছে। এনে দটামান ফঁকৰা তলত

উল্লেখ করা হ'ল য'ত ধান আৰু ধানৰ লগত জড়িত সামগ্ৰীৰ কথা কোৱা হৈছে—

- ক)   নদী পাৰৰ লেছাৰি
          খোণা বাঙ্গে এছাৰি। — কঠীয়া
- খ)   পাঁচে বত্ৰিশক দিলে
          বত্ৰিশে বগলীক দিলে
          বগলীয়ে গিলি হৈ দিলে। — ভাত খোৱা
- গ)   ৰজাই ভাত খায়
          কাঁহী তলে সাপ যায়। — নিমনি
- ঘ)   ৰজাৰ হাতী ধান খায় পাচি পাচি। — টেকী

দেখা যায় যে অসমীয়া লোকসাহিত্যৰ এক বিশাল ধান, পথাৰ আদিয়ে সামৰি হৈছে। বনগীত, বিহুগীত, বিয়ানাম, নিচুকণি গীত আদি লোকগীতৰ মাজত যেনেধৰণে কোৱা হৈছে ঠিক তেনেকেয়ে সাধুকথাসমূহৰ মাজতো অসমৰ পথাৰক নিজৰ মাজত সাৰাটি আছে। তিথৰ আৰু চুটিবাই, চম্পাৰতীৰ সাধু ইয়াৰ সুন্দৰ উদাহৰণ।

২.৩ অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডালৈ ধান আৰু পথাৰৰ লগত জড়িত সামগ্ৰীৰ অৱদান থকা দেখা যায়। খেতিৰ সঁজুলিসমূহে অসমীয়া শব্দভাণ্ডালৈ ন ন শব্দৰ আমদানী ঘটোৱাৰ লগতে এই শব্দবোৰে প্রাচীন অসমৰ ইতিহাসো দাঙি ধৰে। এই সঁজুলিসমূহৰ উল্লেখ পূৰ্বতে কৰা হৈছে।

সেইদৰে অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ নামো বিভিন্ন ধান আৰু পথাৰ শব্দৰ সংযুক্তিৰ সৃষ্টি হৈছে, অৱশ্যে ধানৰ নামেৰে বৰ বেছি ঠাইৰ নাম নাই। তাৰ তুলনাত পথাৰৰ লগত জড়িত নামৰ সংখ্যা অধিক। ধানৰ নামেৰে বৰজহা, জেঙ্গিকটীয়া, চকোৱাতলী আদি ঠাইৰ নাম বখা হৈছে। সেইদৰে পথাৰসমূহৰ নাম এনেধৰণৰ— সৰপথাৰ, বৰপথাৰ, বছাপথাৰ, বৰহোলা, জেৰেঙা পথাৰ, হমদৈ পথাৰ, বহচলা পথাৰ, কচুপথাৰ, তামুলীপথাৰ, গাভৰপথাৰ, কৰপহী পথাৰ, দুলীয়া পথাৰ, সুগঞ্জি পথাৰ, বহুপথাৰ ইত্যাদি। ইয়াৰ লগতে ধানৰ লগত জড়িত সামগ্ৰীৰ সৈতে আন কিছুমান ঠাইৰ নাম হ'ল— টেকীয়াল, থলখুণ্ডি, মলখুবছা ইত্যাদি।

২.৪ ধান বা কৃষিৰ লগত জড়িত থকা অসমত বিভিন্ন অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। অসমীয়াৰ প্রাগ বিহুৰ মাজত লুকাই আছে। ব'হাগ বিহু, কাতি বিহু আৰু মাঘবিহু এই তিনিপৰকাৰৰ বিহুৰে অসমীয়া সমাজত ধান বা কৃষিৰ লগতেই জড়িত। অসমীয়া সমাজত বসন্ত কালত ব'হাগ মাহত বিহু পাতি প্ৰকৃতি উৎসৱ পালন কৰি পথাৰত ধান বৰৰ বাবে খেতি খোলাৰ সাজু কৰি তোলা হয়, কঠীয়া ৰই পথাৰ শস্য শ্যামলা কৰি তোলা হয়, কাতি বিহুত কীট-পতঙ্গই যাতে পথাৰত আৰু ধান নষ্ট কৰিব নোৱাৰে তুলসী তলত, ভঁড়ালৰ আগত চাকি দিয়া হয়, পথাৰত আকাশবন্ধি জলোৱা হয়। আৰু আঘোণ মাহত পথাৰত ধান কাটি ঘৰৰ ভঁড়ালত সপ্তওয় কৰাৰ পিছতে মহা আনন্দৰে মাঘ মাহত মেজি জলাই মাঘ বিহু অনুষ্ঠিত কৰা হয়।

সেইদৰে আঘোণ মাহত ঘৰলৈ লখিমী আদিৰি আনিবলৈ অসমীয়া গাঁৱলীয়া সমাজত এটি অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। পথাৰত পৰা সৰু ছোৱালী এগৰাকীয়ে মূৰত নকৈ কটা ধান লখিমী হিচাপে আদিৰি আনি ঘৰৰ ভঁড়াললৈ কঢ়িয়াই অনা পিছতহে ধানৰ ডাঙৰি ঘৰলৈ

କଢ଼ିଯାଇ ଅନା ହ୍ୟ | ଇୟାତ ଧାନକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହିଚାପେ, ଗୁହଲକ୍ଷ୍ମୀ ହିଚାପେ ମାନ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ହ୍ୟ

অসমত প্রচলিত দুর্গাপূজার মংগল ঘট প্রতিষ্ঠার সময়তো ধানৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
সেইদৰে দুর্গাপূজার পিছত অনুষ্ঠিত কৰা লক্ষ্মী পূজাতো ধানক লক্ষ্মী হিচাপে পূজা কৰা হয়।

ইয়ার বাহিরেও অসমীয়া সমাজত ন-কইনা এগৰাকী ঘৰলৈ আদৰাৰ সময়ত চাউলৰ কলহ ভবিষ্যে ঠেলি ঘৰলৈ সোমাৰলৈ দিয়া হয়। ইয়াত ন-কইনা গৰাকী আৰু লক্ষ্মীৰ ভাৱনাক একাকাৰ কৰি পেলোৱা হয়। দৰা আদৰাৰ সময়তো কলতলত দৰাৰ গালৈ চাউল চটিওৱা হয়। অসমীয়া সমাজত বিবাহৰ পিছত চাউলৰ খৰাহীৰ মাজত সোণৰ আঙষ্টি বিচাৰিবলৈ দিয়া হয়। ইও অসমীয়া বিবাহৰ লগত জড়িত মণ্গলচৰণ।

ইয়াৰ বাহিৰেও অসমৰ প্রায়বোৰে ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানত চাউলৰ পৰা তৈয়াৰী কেঁচা পিঠাণুৰিবৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। মহাপুৰুষীয়া কৃষ্ণেৰ আৱৰি থকা অসমত বৰসবাহত বিশেষভাৱে তৈয়াৰ কৰা পিঠাণুৰিৰ পকামিট্ৰে লাদ এইক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য।

২.৫ পরিরিত্তি সামাজিক প্রেক্ষাপটত ধানৰ পৰা খাদ্যবস্তুৰ বাদ দিও ইয়াৰ সহায়ত বিভিন্ন সামগ্ৰী নিৰ্মাণ কৰা হৈছে। ধান আৰু খেৰৰ পৰা বিভিন্ন দৃষ্টিনন্দন সামগ্ৰীৰে বিশ্বৰ বজাৰত বিপুল জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰা দেখা যায়। আজিকালি বিশেষকৈ মাঘ বিহুৰ সময়ত খেৰ আৰু নৰাবে নিৰ্মাণ কৰা ভেলাধৰসমূহে সকলোৰে দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰা দেখা যায়। ধানৰ পৰা বিভিন্ন থলুৱা আ-অলংকাৰো বৰ্তমান তৈয়াৰ কৰা হয়।

৩.০ ধান অবিহনে অসমীয়া জনজীরন অসম্পূর্ণ। খাদ্যবস্তুর পরা আবস্ত করি বাসস্থান, তথা বিভিন্ন সামগ্ৰী নিৰ্মাণৰ বাবেও ধানৰ পৰা পোৱা খেৰ বা নৰাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ভাতকেইটা অবিহনে অসমীয়া মানুহে দিনতে আঙৰাৰ দেখিব। অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতিক বাবেৰহণীয়া কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত ধানৰ এক উল্লেখযোগ্য ভূমিকা আছে। ধান সম্পর্কে বিস্তৃত আলোচনাই ভৱিয়তে অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন দিশ উল্লেখন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সহজ কৰিব।

ପ୍ରସଂଗପୁଠି ୧

ଗଟେ, ଜୀଲା । ଅସମୀୟା ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର କୁପରେଖା । ଶୁରାହାଟି ୫ ବନଲତା, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ, ୨୦୦୭,
ମୁଦ୍ରିତ ।

গাঁও, লীলা; নেওগ, হরিপুরসাদ। অসমীয়া সংস্কৃতি। ডিঞ্জিটাল বনলতা, ২০০৩, মুদ্রিত।

গৈগৈ, লোকেশ্বর। অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ২য় খণ্ড। নগাঁও : ক্রান্তিকাল প্ৰকাশন, ২০১১, মুদ্ৰিত।

দাস, ভুৱন মোহন। অসমীয়া মানুহৰ নৈবেঙ্গানিক পৰিচয়। গুৱাহাটী : অসম বিজ্ঞান সমিতি,
২০০৩, মদিত।

দন্ত, সৌম্যদ্বীপ | অসমৰ বৌদ্ধ কিবৃত | ডিব্রুগড় :: বনলতা, ২০১৭, মণ্ডি

শইকীয়া, নগতে। অসমীয়া মানহৰ ইতিহাস। গুৱাহাটী : কথা, ২০১৬, মদ্রিত।

Sarma, Nabin Chandra. *Oral songs of Tribal communities of Assam*. Guwahati : Asom Sahitya Sabha & AIRTSC, 2006, Print.

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISSN : 2454-3837

Pages: 120-129

মামনি ৰয়ছৰ গোস্বামীৰ দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসৰ সমাজ জীৱন আৰু ভাষা প্ৰয়োগ

বন্দিতা পাটৰ

প্ৰাক্তন ছাত্ৰী, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, অসমীয়া বিভাগ

Email : banditapatar.1000@gmail.com

সংক্ষিপ্তসাৰ

ভাষাৰ সংযম, বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বিষয়বস্তুৰ উপস্থাপন, তাৎপৰ্যপূৰ্ণ চৰিত্ৰৰ ক্ষেত্ৰে, প্ৰতিবাদী মনোবৃত্তি, নিষ্পেতিত লোকৰ প্ৰতি অনুকূল্যা, বাস্তৱ জীৱনৰ ঘটনাক সাহসীকতাৰে উপস্থাপন কৰা গোস্বামী অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ উজ্জ্বল নক্ষত্ৰস্বৰূপ। মামনি ৰয়ছৰ গোস্বামীৰ সৃষ্টিৰ নিদিন দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা অসমীয়া সাহিত্যলৈ এক বলিষ্ঠ পদক্ষেপ। আশীৰ দশকৰ আৰম্ভণিতে বচিত এই উপন্যাসখনি লেখিকাই দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰা সত্ৰ থাকি তাৰ পৰা প্ৰাপ্ত স্ব-অভিজ্ঞতাক কল্পনাৰ বহনেৰে উপন্যাসখনিৰ বিষয়বস্তু নিৰ্মাণ কৰিছে। সেইবাবে উপন্যাসখনিৰ আখ্যানভাগৰ বক্সে বক্সে চৰিত্ৰসমূহৰ সামাজিক জীৱনৰোধ অধিক স্পষ্ট হৈ পৰিবেছে। ৰীতি-নীতিৰ নামত প্ৰচলিত গোড়ামী-ভগুমামীৰ বাবে সত্ৰকেন্দ্ৰীক জীৱন কিদিবে বিধবস্ত হৈছে, প্ৰকৃত মানৱতাৰ কিদিবে স্থলন ঘটিছে তাৰ হৃদয়স্পন্দণী বৰ্ণনা উপন্যাসখনিৰ সমাজ জীৱনৰ চিত্ৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত হৈছে। অঞ্চলকেন্দ্ৰীক এই উপন্যাসখনিত আমৰণ সত্ৰৰ দোষ-ক্ৰতি, সেই সমাজখনিত সংঘটিত নানা ঘটনাৰ বৰ্ণনা আৰ্থিক দুৰৱস্থাৰ লগতে নাৰীৰ অৱদামিত কামনা-বাসনা এই সকলো দিশ সামৰি আমৰণ সত্ৰৰ সমাজখনৰ সামগ্ৰিক চিত্ৰ অংকন কৰিছে। প্ৰকৃততে উপন্যাসিকাই এনে বাস্তৱ ছবি অংকন কৰি সমাজ জীৱনক সচকিত কৰি তুলিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

উপন্যাসখনিৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত লেখিকাই সেই সময়ৰ দক্ষিণ কামৰূপৰ আঞ্চলিক ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। ইয়াৰোপিৰ উপন্যাসখনিৰ ঠায়ে ঠায়ে সেই অঞ্চলৰ থলুৱা শব্দ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। লগতে ভাষাৰ কৌশলিক প্ৰয়োগে উপন্যাসখনিৰ বৰ্ণনা অধিক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে। আমাৰ এই আলোচনাত দঁতাল হাতীৰ উয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসৰ সমাজ জীৱন আৰু ভাষা প্ৰয়োগ সম্পর্কে আলোকপাত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : সমাজ জীৱন, ৰীতি-নীতি, ভাষা, অঞ্চলকেন্দ্ৰীক

অৱতৰণিকা :

সাহিত্য আৰু সমাজৰ সম্পর্ক অতি নিৰিড়। কোনো সাহিত্যিক সমাজ বহিৰ্ভূত প্ৰাণী নহয়। সমাজত থাকিয়েই সমাজৰ পৰা জীৱন বস পান কৰি তেওঁলোকে অপূৰ্ব সাহিত্য সৃষ্টি কৰে। অসমীয়া সাহিত্যৰ এক উল্লেখযোগ্য অংগ উপন্যাস, য'ত উপন্যাসিকাৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতা কল্পনাৰ সামৰিধ্যত সামাজিক জীৱনবোধৰ চিত্ৰ একোটা উন্মোচিত হয়। জোনাকীৰ যুগৰ পৰা পূৰ্ণাংগ আখ্যানেৰে উপন্যাস সৃষ্টি হৈছে, যদিও বাস্তৱ চিত্ৰ অংকনৰ ক্ষেত্ৰত ৰামধেনু যুগ বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ দঁতাল হাতীৰ উয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনিত দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙা সত্ৰখনিৰ সমাজ বাস্তৱতাৰ হৃদয়স্পৰ্শী চিত্ৰ অংকন কৰিছে। তেওঁতোৱা বৰ্ণনাভঙ্গী বাহল্যাই সৃষ্টি কৰ্মৰাজিক অসাধাৰণত বৃপ্ত আৰোপ কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত ডো হীৰেণ গোইঁহিৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰণিধানযোগ্য—“মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ বৰ্তমান সময় অসমীয়া সাহিত্য জগতত হোৱা অসাধাৰণ সৃষ্টি- Mamoni Raisom Goswami is the most extraordinary thing to have happen in Assamese literature in recent years. There can't be any doubt that she is a major author from whom great things can be expected.” (বৰুৱা ৩০৩)

উপন্যাসখনিৰ প্ৰেক্ষাপট দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙা সত্ৰ। চাকুৰ অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত নিৰ্মিত এই উপন্যাসখনিত দাঙি ধৰা সমাজখনিৰ মাজেৰে তেওঁৰ সমাজখনৰ প্ৰতি থকা দায়বদ্ধতা প্ৰকাশ পাইছে। বেদনাকাতৰ চিত্ৰ অংকন কৰা এই উপন্যাসখনিৰ সমাজ জীৱনত দাবিৰুৰ প্ৰকট বৃপ্ত, বায়তিৰ বিদ্রোহ, কমিউনিষ্ট আন্দোলন, কানিব গৰাহত সৰ্বস্বাস্ত সমাজ, বৈধৰ্যৰ বিননি, নৈৰাশ্য অথনীতি, স্বাধীনতাকালীন দামোদৰীয়া সত্ৰখনিৰ দুৰৱস্থা, মৃত স্বামীৰ মৰ্যাদা, প্ৰচলিত ৰীতি-নীতিৰ স্ফুলন, এনেধৰণৰ বহু সমস্যাই উপন্যাসখনিৰ আখ্যান ভাগক আহুদিত কৰিছে। বিশেষকৈ সমাজ বহিস্থূত চালিকা শক্তিৰ কৰিলত বৈধৰ্য বসন পৰিধান কৰা ব্ৰাহ্মণ বিধৰা নাৰীসকলৰ কংকালসাৰ জীৱনৰ জাহুল্যমান চিত্ৰ উপন্যাসখনিত বিদ্যমান। সমাজ বাস্তৱতাৰ চিত্ৰ অংকনত সিদ্ধহস্ত গোস্বামীয়ে “সমকালীন সময়ৰ ধৰ্মকেন্দ্ৰীক সমাজখনিৰ গোড়ামী আৰু পৰম্পৰাই নিঃশেষ কৰি দিয়া নাৰীৰ জীৱনৰ চৰম অপমান তথা জীৱন অধিকাৰ বঞ্চনাৰ কাহিনী লগতে সত্ৰকেন্দ্ৰীক জীৱন কেনেকৈ ধৰ্মীয় বক্ষণশীল সমাজত বিধৰস্ত হৈ পৰিছে মানৱতাৰ অপমান কিদৰে হৈছে

তাকেইবৰ কলাত্মক ব্যপত দাঙি থিবিছে, প্ৰকৃততে এনে তথ্যভিত্তিক বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে উপন্যাসিকাৰ জীৱন জিজোসা আৰু বিধিত, বিধ্বস্ত জীৱনৰ প্রতি সহমৰ্মতা প্ৰকাশ পাইছে।” (দাস ৩১১)

উপন্যাসখনিৰ বৰ্ণনাৰ ক্ষেত্ৰত আঞ্চলিক ভাষা প্ৰয়োগৰ লগতে উপমা অলংকাৰ, খণ্ডবাক্য, চিত্ৰকল্প, ব্যঞ্জনাপূৰ্ণ বাক্য, কাৰ্যকধৰ্মী বাক্যৰ প্ৰয়োগ লক্ষণীয়।

অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

আমাৰ এই আলোচনাত দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰণা সত্ৰৰ সমাজখনিৰ বৈধৰ্যৰ বিননি, বায়তিৰ বিদ্বোহ, ভূ-স্থামীৰ মৰ্য্যদা, কমিউনিষ্ট আদোলন লগতে উপন্যাসৰ কাহিনীৰস্তু স্পষ্ট কৰিবলৈ চিত্ৰকল্প, ব্যঞ্জনাপূৰ্ণ বাক্য, খণ্ড বাক্য, আঞ্চলিক ভাষাৰ প্ৰয়োগ এই সকলো আমাৰ আলোচনা পত্ৰখনিৰ পৰিসৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

মানৱতাবাদী লেখিকা ড.০ মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসত বাস্তুৰ অভিজ্ঞতাক অতি সাহসিকতাৰে উপস্থাপন কৰিছে। সমাজৰ ভণ্ডামী, গোড়ামীসদৃশ মানসিকতাই একোটা নাৰী জীৱন নৈৰাশ্য কৰি তুলিছিল। বৰ্তমান সময়তো গ্ৰাম্যাধিলৰ বহু সমাজ এনে নিম্ন মানসিকতাৰ গবাহত আছে। গতিকে এই ক্ষেত্ৰত সকলোকে সচকিত কৰি তুলিবলৈ এনে অধ্যয়নৰ গুৰুত্বৰ কথা আহি পৰে।

অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনিত ধৰ্মীয় পৰম্পৰাশ্রয়ী সমাজত সত্ৰকেন্দ্ৰীক জীৱন কিদৰে আন্বিষ্ঠাৰ, কু-সংস্কাৰৰ কবলত বিধ্বস্ত হৈছে, মানৱতাৰ কিদৰে অপমান হৈছে, প্ৰকৃততে পৰম্পৰাৰ নামত প্ৰচলিত বীতি-নীতিয়ে খৰ্ব কৰা নাৰী জীৱন আৰু তাৰ ফলশ্ৰুতিত নাৰীৰ অৱদমিত কামনা বাসনাৰ যন্ত্ৰণাময় চিৰ প্ৰকাশ কৰা লগতে অঞ্চলকেন্দ্ৰীক উপন্যাসখনিত প্ৰয়োগ হোৱা ভাষাৰ সমল দাঙি ধৰা এই অধ্যয়নৰ মূল উদ্দেশ্য।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

উপন্যাসখনি অধ্যয়ন কৰোতে মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি প্ৰয়োগ কৰাৰ লগতে কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত অধ্যয়নৰ সুবিধাৰ বাবে বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিৰো সহায় লোৱা হৈছে।

অধ্যয়নৰ সমল :

আমাৰ আলোচনামূলক এই পত্ৰখনি প্ৰস্তুত কৰোঁতে মুখ্য সমলকপে দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা/মূল উপন্যাসৰ সহায় লোৱা হৈছে।

গৌণ সমলকপে বিশ্যবস্তুৰ লগত সংগতি ৰাখি অন্যান্য গ্ৰন্থৰ পৰা সমল সংগ্ৰহ কৰা হৈছে।

মূল আলোচনা

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসত প্ৰতিফলিত সমাজ জীৱন :

সাহিত্য সৃষ্টিৰ প্ৰকৃত সমল সমাজৰ পৰাই সাহিত্যকে আহৰণ কৰে। সমাজৰ পৰা প্ৰাপ্ত চাকুস অভিজ্ঞতাৰ যুগপৎ সাহিত্য কল্পনাৰ সামৰিধ্যত নতুন ৰূপ লাভ কৰে। বাস্তুৰ অভিজ্ঞতাক আধাৰ কৰি সাহিত্য সৃষ্টি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত যুদ্ধোন্তৰ যুগৰ বিশিষ্ট লেখিকা ড.০ মামনি বয়ছম গোস্বামী

সিদ্ধহস্ত। এইক্ষেত্রে তেখেতের দঁতাল হাতীর উঁয়ে খোরা হাওদা উপন্যাসখন ব্যতিক্রম নহয়, কিয়নো এই কথা তেওঁ নিজেই ব্যক্ত করিছে—“দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙা সত্ৰৰ পৰা অনুপ্ৰোগা লাভ কৰি মই এই উপন্যাস ৰচনা কৰিছোঁ। এই সত্ৰত মই শৈশবৰ তাৰেক দিন অতিবাহিত কৰিছিলোঁ। এই দিনৰোৱৰ স্মৃতি জীৱনৰ আটাইতকৈ মনোমোহা স্মৃতি আছিল। সেয়ে আজি সুদীৰ্ঘকাল এই সত্ৰৰ পৰা আঁচ্ছা যদিও মোৰ হাদয়ত এই সত্ৰৰ স্মৃতি সজীৱ হৈ আছে।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোরা হাওদা ৫)

বিংশ শতকাৰ মাজভাগ দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙা সত্ৰৰ সমাজখনিৰ পটভূমিত উপন্যাসখন ৰচনা কৰিছে। ধৰ্মীয় বীতি-নীতিৰ আৱৰ্তত থকা সমাজত কিদৰে সত্ৰকেন্দ্ৰীক জীৱন বিধস্ত হৈছে আনকি প্ৰকৃত মানৱতাৰ কিদৰে স্থলন ঘটিছে তাৰ মৰ্মস্পৰ্শী চিৰ আধ্যন ভাগত প্ৰকাশ উঠিছে। সেইবাবে লেখিকাই মন্তব্য কৰিছে—“এই পৃথিৰীত মানুহে মানুহক মানুহ হিচাপে প্ৰতিশ্থা কৰিব নোৱাৰ এক মুক বেদনাৰ পতিধৰনি অন্তঃসন্নিলাৰ দৰে উপন্যাসখনৰ মাজেৰে প্ৰাৰ্থিত কৰাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোরা হাওদা ৬)

উপন্যাসখনিত ধৰ্মীয় সংস্কাৰৰ লগতে অৰ্থহীন কু-সংস্কাৰৰ আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰকোপো প্ৰবল আছিল। স্বাধীনতাকালীন সময়ছোৱাৰ সমাজখনত দেখা গৈছিল পিতৃগৃহত কণ্যা ঝতুমতী হ'লে ঘৰে ঘৰোৱাহে সকলো পাপত নিমজ্জিত হ'ব লাগে। এই ক্ষেত্ৰত গোসাঁই ধুওৱা বামুনৰ জীয়ৰী ইলিমনক ঝতুমতী হোৱাৰ পূৰ্বে উলিয়াই দিব নোৱাৰ বাবে পিতৃ গোসাঁই ধুওৱা বামুনে ডিঙিত কলহ বাধি মৰিবলৈ যি ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল তাৰ মাজেৰে সেই কথা প্ৰতিয়মান হয়। কেৰল এয়াই নহয়, উপন্যাসখনিৰ মূল পুৰুষ চৰিত্ৰ ইন্দ্ৰ নাথৰ পেইৌয়েক দুৰ্গা চৰিত্ৰটোক তাৰেই প্ৰতিভূত কপে উপন্যাসিকাই অংকন কৰিছে। ফুলতে বাৰী হোৱা দুৰ্গাৰ স্বামীৰ মৃত্যুৰ কাৰণ তাইৰ কোষ্ঠীত থকা পাপগ্ৰহ কেইটা বুলি শাহৰেকৰ ঘৰখনে দুৰ্গাক জগীয়া কৰিছিল। আনকি দুৰ্গাই শহৰেকৰ ঘৰ ত্যাগ কৰাৰ পাছৰ পৰাইহে শুভকাৰ্য্য সম্পন্ন হোৱা বুলি দুৰ্গাৰ স্বামীৰ ঘৰখনৰ যি ধাৰণা, সি সম্পূৰ্ণ অন্ধবিশ্বাসেৰে আসন্ন। এই সম্পৰ্কত উপন্যাসখনিত পাওঁ—“দুৰ্গাই সেইখন ঘৰ এৰি অহাৰ পিছতে হেনো চিকাৰত দিয়া হাতীয়ে দুটা চাকোনো হাতী আৰু গৰুৰ দমৰাৰ দৰে তিনিটা চাৰেল হাতী ধৰি আজৰ টকা লাভ কৰিছে।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোরা হাওদা ৩০) ঝতুমতী হোৱাৰ পূৰ্বে স্বামী গৃহলৈ উলিয়াই দিয়া মহিলাৰ ভিতৰত বিধৰাৰ সংখ্যাই আটাইতকৈ বেছি। ফলত এনে কুমলীয়া বয়সত পৰ্বতৰ সমান একোটা দিন কটোৱাটো বিধৰা নাৰীৰোৱাৰ বাবে অতি কঠিন হৈ পৰে। দঁতাল হাতী উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনিত প্ৰতিফলিত আন এটি নাৰী চৰিত্ৰ গিৰীৱালা সামাজৰ চিৰাচৰিত বীতি-নীতিৰ বলি হৈছিল। যি বীতি-নীতি সম্পূৰ্ণ কু-সংস্কাৰৰ দ্বাৰা আৰুত। পথিলা খেদি ফুৰা বয়সতে গিৰীৱালাক বিয়া দিবৰ বাবে গোসানীয়ে যো-জা কৰিছিল, কাৰণ সেই সমাজখনৰ এক চিৰাচৰিত প্ৰথা আছিল ছোৱালী পিতৃগৃহত শাস্তি বিয়া হ'লে ছোৱালীৰ লগতে গোটেই ঘৰখনেই পাপত নিমজ্জিত হ'ব লগা হয়, সেইবাবে গিৰীৱালাৰ স্বামীৰ ঘৰখন কেনেধৰণৰ, ল'বাজন কেনেধৰণৰ তাক জানিবলৈ কোনো অৱকাশ নাছিল। ফলস্বৰূপে নিচেই কম বয়সত বিয়া দিয়া গিৰীৱালাৰ দাম্পত্য জীৱনৰ আশা পূৰ্ণ নোহওঁতেই স্বামী বিয়োগ হয়। গিৰীৱালাই স্বামীগৃহ ত্যাগ কৰি

পিতৃগৃহলৈ উভতি আছে। তথাকথিত সমাজখনিত স্বামীর অবিহনে তিরোতাগবাকী সমাজৰ দৃষ্টিত আৱৰ্জনা। বৈধৰ্য বসন পৰিধান কৰা গিৰীৱালাৰ ক্ষেত্ৰত সমাজৰ এনে দৃষ্টি পৰিলক্ষিত হয়। গিৰীৱালা হৈ পৰিছিল সমাজৰ বাবে অৱহেলিত। “নুচুবি! নুচুবি! এইমাত্ৰ বাঁৰী হোৱা তিৰি ঐ শিৰত সেন্দুৰ পিঙ্কা তিৰীহাঁত! !” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ৪২) উপন্যাসখনিত গিৰীৱালাক উদ্দেশ্য কৰি তিৰোতাসকলে কোৱা এনে মন্তব্যৰ জৰিয়তে জানিব পাৰি সেই সমাজখনৰ কু-সংস্কাৰমূলক মনোভাৱৰ কথা।

সমাজৰ এনে অৱহেলিত মনোবৃত্তিৰ সঞ্চিক্ষণত গিৰীৱালাৰ বৈধৰ্য জীৱন অধিক যন্ত্ৰণা কাতৰ হৈ পৰিছিল। আনকি তাই বৈধৰ্য ব্রত পালন কৰাত কিদৰে সময় অতিবাহিত কৰিছে তাৰ উমান ল'ব অহা শুভাকাঙ্ক্ষীবোৰে যি মন্তব্য কৰিছিল সেই মন্তব্যই তাইৰ অন্তৰত বাকফৈয়ে আঘাত কৰিছিল। স্বামীৰ বিয়োগ হোৱা তিৰোতাক অন্য ধৰ্মালম্বী লোকে স্পৰ্শ কৰাতো দূৰৰ কথা ছাঁতো গাত লাগিলোও পাপ হয় বুলি এক প্ৰচলিত অনুবিশ্বাস আছিল। সেইবাবে সুন্দৰৰ পৰা সত্ৰ ইতিবৃত্ত লিপিবদ্ধ কৰা উদ্দেশ্যে অহা মাৰ্ক চাহাবে গিৰীৱালাক সাপে খুটোতে চিকিৎসা কৰিবলৈ স্পৰ্শ কৰাত গোসানীয়ে গিৰীৱালাক পাপৰ প্ৰায়শিত কৰিবলৈ যো-জা কৰিছিল। প্ৰকৃততে সামাজিক পৰম্পৰা, ৰীতি-নীতিৰ নামত প্ৰচলিত গোড়ামীয়ে নিঃশেষ কৰা বিধৰা নাৰীৰ হৃদয়বিদাৰক কৰণ চিত্ৰ এই উপন্যাসখনিত বিবৃত হৈছে।

ইয়াৰ উপৰি ব্ৰাহ্মণ বিধৰা নাৰীয়ে সেই সমাজখনৰ কোনো অনুষ্ঠানতে অংশগ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিছিল। আনকি খাদ্যৰ ক্ষেত্ৰতো পূৰ্বৰ দৰে ৰচিপূৰ্ণ ব্যঙ্গনে আহাৰ প্ৰহণ কৰিব দিয়া নাছিল, কাৰণ বিধৰা তিৰোতাই সিজোৱা শাক-পাচলিৰ অৰ্থাৎ হবিযীয়া আহাৰ প্ৰণ নকৰি যদি মাছ-মাংস, তেল-মচলাজাতীয় খাদ্য প্ৰহণ কৰে, তেতিয়া সেই তিৰোতা গৰাকী পাপত নিমজ্জিত হ'ব লগা হয়। সেই বাবে উপন্যাসখনিত গিৰীৱালাই শ্ৰাদ্ধত মাংসৰ থালিত হাত দিয়াত তাই অনুভৰ কৰিছিল—“মহা পাপ! মহা পাপ! দামোদৰীয়া গোসাঁইৰ বিধৰাই মাংসৰ থালিত হাত দিয়া মহাপাপ! !” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ১৩৭)

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনিত প্ৰতিফলিত সমাজ জীৱনৰ অনুবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰৰ চিৰ প্ৰকাশ কৰাত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আঞ্জলীৱৰ চৰিতৰ সমাজখনৰ কথা মনোলৈ আহে আঞ্জলীৱৰ চৰিতত উল্লেখ থকা সমাজখনত দেখা যায় হেমচন্দ্ৰ ককায়েক যোগেশ্বৰ বিদ্যা অৰ্জনৰ বাবে মৃত্যুক আঁকোৱালি লোৱা বুলি ধাৰণা আছিল, সেই ধাৰণা ‘সম্পূৰ্ণ’ অনুবিশ্বাসেৰে আবৃত্ত। গতিকে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ সমসাময়িক সমাজখনো অনুবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰৰ বলি হৈছিল।

উপন্যাসখনিত আমৰণা সত্ৰৰ সমাজখনিত দেখা যায় মৃত-স্বামীৰ মৰ্যদা। বিধৰা হোৱা মহিলাই শৰুৰেকৰ ঘৰখনৰ পৰা দুঃখেৰহাৰ পালেও সেই ঘৰখনতে অস্তিম নিশ্বাস ত্যাগ কৰিলেহে মহিলাগৰাকী স্বৰ্গগামী হয় বুলি এক প্ৰচলিত বিশ্বাস আছিল। কেৰল ইমানতেই সেই সমাজখনৰ ৰীতি-নীতিৰ অন্ত পৰা নাছিল, বিধৰা হোৱা তিৰোতাই ঘৰৰ আচুতীয়া কোঠাত মৃত স্বামীৰ খৰমত প্ৰতিদিনে ফুল তুলসীৰে শ্ৰদ্ধাঙ্গলি দিয়াৰ লগতে কাশী আৰু বৃন্দাবনত সেই মৃত স্বামীৰ অস্থি বিসৰ্জন দিব লগা হয়, এই চিৰাচৰিত নিয়মৰ সামান্য হেৰফেৰ হ'লৈই প্ৰায়শিত্ব

হ'ব লাগে।

আর্থিক দিশৰ ক্ষেত্ৰত আমৰঙা সত্ৰৰ সমাজখন মুঠেও স্বচ্ছল নহয়, এই ক্ষেত্ৰত উপন্যাসখনিত দেখা কাউৰীয়া বৃত্তাৰ পুত্ৰ উন্নত চিকিৎসাৰ অভাৱত মৃত্যু হোৱাৰ কথা পোৱা যায়।

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনত প্রতিফলিত সমাজখনিৰ আন এটা দিশ হ'ল সমগ্ৰ সমাজখনেই কানিব গৰাহত সৰ্বজ্ঞাত হৈ আছিল। উদহৰণস্থৰপে “কিষ্ট পান ভজাৰ গোক্ষে হাতীৰ গোৱৰ গোক্ষক ঢাকি পেলালে। গাঁৱৰ তিনিশ ঘৰ মানুহৰ ভিতৰত দশ পঞ্চাশ ঘৰ মানুহ কানিব গৰাহত ডুব গৈ আছে।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ২৫) উপন্যাসখনিত দেখা যায়, কানিব গৰাহত গোটেই সমাজখনেই মাতাল হৈ পৰিছিল, বহু লোকৰ পৰিয়াল এই কানিব বাবেই সৰ্বহাবা হৈ পৰিছিল। উপন্যাসখনিত পোৱা যায় জোকৰাম ভাগৱতীয়ে কানিব ব্যৱসায় কৰিছিল, এদিন ভাগৱতীৰ গৃহৰ পৰা পুলিচে চোৰাং কানি জৰু কৰাৰ লগতে ভাগৱতীকো পুলিচে আতক কৰে, পিছত মহাপ্রভু সত্রাধিকাৰে ভাগৱতীক মুকলাই আনে।

“অধিকাৰ গোসাঁয়ে জোকৰাম ভাগৱতীক জামিনত আনিছিল। কানিব গৰাহত পৰা ভাগৱতীৰ বঙামাটৰি মাটিখিন ইন্দ্ৰ নাথৰ পিতাকৰ ওচৰতে বঞ্চকত আছিল।”

(দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ২৪) জোকৰামৰ ঘৰতে বহু লোকে সেই কানি দিনে বাতিয়ে সেৱন কৰে। এই ক্ষেত্ৰত কালটুমাউট নামৰ ব্যক্তিজন কানিব বাগিত শাৰীৰিক অৱয়ব কংকালময় হৈ পৰিছিল। উপন্যাসখনিত ব্যক্তিজনৰ বৰ্ণনা এনেদৰে পাওঁ— “এঙ্গৰ দৰে কলা বৰণ আৰু পিঠিত থকা প্ৰকাণ্ড কুজটোৰ সৈতে কংকালসাৰ মানুহটোৱে এই মুহূৰ্তত একেবাৰে কেকোৱা খাই বাটিঘৰৰ এচুকত পৰি আছিল।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ৩২)

ইয়াবোপৰি উপন্যাসিকাই কুষ্ঠৰোগত জুৰলো হৈ পৰা সত্ৰৰ সমাজখন মৰ্মস্পৰ্শী কাপে অংকন কৰিছে, এইদৰে—

“গাঁৱৰ পৰা খেদি দিয়া মহাবোগে অৰ্থাৎ কুষ্ঠই ধৰা মানুহ সি। এই কেইদিন তাচৰ আড়াৰ পৰা আহোতে সদায়ে সি ইন্দ্ৰ নাথক মাত একায়াৰ দিছে আৰু সদায়ে ইন্দ্ৰ নাথ চকখাই উঠিছে।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ২৫)

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনিত আন এক দিশ প্ৰকাশিত হৈছে। সেই সমাজখনিত কমিউনিষ্ট নেতাসকলে ক্ষমতাৰ বাগিত মাতাল হৈ সৰ্বসাধাৰণৰ ওপৰত এক প্ৰকাৰ নিৰ্যাতন চলাইছিল। ‘নাঙল যাৰ মাটি তাৰ’ কাপে নীতি প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচৰাত বায়তৰ আৰু মাটিৰ গৰাকীৰ লগত সংঘৰ্ষ হৈছিল আৰু এনে সংঘৰ্ষতে উপন্যাসখনিৰ মুখ্য পুৰুষ চৰিত্ৰ ইন্দ্ৰ নাথে প্ৰাণ হেৰুৱাইছিল।

গতিকে দেখা যায় উপন্যাসখনিৰ সমাজ জীৱনত প্রতিফলিত চিৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতা আধাৰিত, এই ক্ষেত্ৰত তেখেতো মামৰে ধৰা তৰোৱাল উপন্যাসখনিত প্ৰকাশিত উন্নত প্ৰদেশৰ বাইবেৰেলী জিলাৰ সাই নদীৰ ওপৰত একুৱেডাক্ত নিৰ্মাণ কৰা সময়ত শ্ৰমিক সকলৰ যি দুখ, দুগতি হৈছিল, সেই সকলৰণ চিৰ বাস্তৱৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। সেইফালৰ পৰা

মামনি বয়ছম গোস্বামী এগৰাকী উল্লেখযোগ্য উপন্যাসিকা। দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসৰ সমাজ জীৱনৰ চিত্ৰ প্ৰকাশৰ মাধ্যমেৰে প্ৰকৃততে তেওঁ সমাজৰ প্ৰতি থকা দায়বদ্ধতা প্ৰকাশ কৰিছে। হৃদয়ৰ নিঃস্তুত কোণত প্ৰৱাহিত হৈ থকা গভীৰ অনুকূল্পনা শব্দৰ গুঞ্জৰীৰে প্ৰৱাহিত কৰিছে। স্ব-অভিজ্ঞতাৰে বাস্তৱ ছবি অংকনত সিদ্ধহস্ত গোস্বামীয়ে যিদৰে সমাজৰ কলঙ্কিত অধ্যায় একোটা দাঙি ধৰে, একেদৰে তাৰ সমান্তৰালকৈ প্ৰতিবাদী কঠস্বৰ এটিও স্থাপন কৰে। ব্যথিত জীৱনৰ নৈৰাশ্য যাত্ৰাৰ কথা উনুকিয়াই সমাজখনিক সচকিত কৰি তুলিব বিচৰাই তেখেতৰ উপন্যাস সৃষ্টিৰ মূল মন্ত্র। উপন্যাসখনিত মামনি বয়ছম গোস্বামীয়ে বৈধব্য ব্ৰত পালন কৰা গিৰীৱালা চৰিত্ৰাটিক প্ৰতিবাদীৰপে গঢ়ি তুলিছে, এই কথা লেখিকৰা ভাষাত—

“দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা’ত গিৰীৱালাৰ ঘোগেদি মই স্বাধীন নাৰীৰ
সন্ধান কৰিছোঁ। যি সমাজৰ অপ্রয়োজনীয় বীতি-নীতিৰ গতী ভাঙি মেলেচক ভাল
পাবলৈ শিকিছে। মাথো সেয়াইনে? মেলেচ গুচি যাব বুলি শুনি বৰষুণৰ বাতি
গিৰীৱালাই তেওঁৰ দুৱাৰ ঢকিয়াইছিল। সেই যুগৰ নাৰীৰ এয়া কম প্ৰতিবাদনে?”
(গোবিন্দ প্ৰসাদ শৰ্ম্মা, মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ ‘দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা’,
আমল চন্দ্ৰ দাস সম্পাদিত ‘ভাষা সহিত সন্তুষ্ট’ পৃঃ ৩০৮)

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসত ভাষা প্ৰয়োগ :

মামনি বয়ছম গোস্বামীয়ে দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসত যি ভাষাশৈলী
প্ৰয়োগ কৰিছে, সি সঁচাকৈয়ে বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ আৰু সুকীয়া অভিব্যক্তিৰ আধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত। এই
ক্ষেত্ৰত উপন্যাসিকাই আখ্যানভাৱৰ বিষয়বস্তু স্পষ্ট কৰিবলৈ আঝলিক ভাষাৰ প্ৰয়োগৰ লগতে
বৰ্ণনা অধিক মনোগ্ৰাহী আৰু হৃদয়স্পৰ্শী কৰিবলৈ যোজনা, উপমা অলংকাৰ, ব্যঞ্জনাপূৰ্ণ বাক্য
ইত্যাদি প্ৰয়োগ লক্ষণীয়। প্ৰকৃততে সাহিত্যৰ জীৱাল প্ৰাণস্পৰ্শীৰূপ এই ভাষাৰ মাধ্যমেৰে
প্ৰকাশিত হয়। বৰ্ণনাৰ সাফল্যমণ্ডিতা, উপলব্ধিৰ গভীৰতাই পাঠক শ্ৰোতাৰ হৃদয়ত আহুতিৰ
কৰে।

দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙা সত্ৰৰ সমাজখনৰ কথা বৰ্ণনা কৰোতে সেই অঞ্চলৰ ভাষা
প্ৰয়োগ কৰিছে। নিৰ্দৰ্শনস্বৰূপে গিৰীৱালাক উদ্দেশ্য কৰি দুৰ্গাই কোৱা কথাবাৰত কামৰূপী
ভাষা লক্ষ্য কৰা যায়—

“মছুৱা চৰু আছে, সহাই যাবা নবাহ” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ৪৩)

আংগিকৰ ক্ষেত্ৰত উপন্যাসখনিত ব্যঞ্জনাৰ লগতে চিৰকল্পৰ সু-নিপুণ প্ৰয়োগ উল্লেখনীয়
“...সৌৱা বেলিটোৱে যেন এই মুহূৰ্তত এখন গাধৰ ছালহে পিঞ্জি লৈছে! কিছু সময়ৰ পিছত
মুগা বৰণীয়া পোহৰে গছ আৰু জোপোহাৰ বুকুৰে ফুৰা বেচমী কাপোৰক ফালি ছিৰি যেন ছিৰা-
ছিৰ কৰি পেলালৈ।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ৩৬) অসমীয়া সাহিত্যত যোজনাৰ
প্ৰয়োগে লোক জীৱনৰ সুন্দৰ চিত্ৰ প্ৰকাশ হোৱাত সহায় কৰে। এই মামনি বয়ছম গোস্বামীয়ে
দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখনিত যোজনাৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

“অতি কথকীক কথাই খায়,

বৈদ্যক খায় খাপে
গণকক খায় নৰঢাহে,

বামুণক খায় পাবে” (দঁতাল হাতীর উঁয়ে খোরা হাওদা ৩২)

দঁতাল হাতীর উঁয়ে খোরা হাওদা উপন্যাসখনিত বর্ণনার শুভাবর্ধনৰ বাবে উপমা অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰিছে, যাৰ বাবে ভাৱস্তুৰ প্ৰকাশভঙ্গী মাধুৰ্য্য গুণব্যঞ্জক আৰু সু-নিপুণ হৈ উঠিছে। উপন্যাসখনত ইন্দ্ৰনাথে কোমোৰা চাঙৰ তলত খীচা গীত গায় থকা দখলাৰ ছোৱালীজাকক কোমোৰাৰ লগত তুলনা কৰা প্ৰসঙ্গই উপমা অলংকাৰ প্ৰয়োগ হোৱা কথাকে প্ৰকাশ কৰিছে।

“জালি-কোমোৰাৰ দৰে নিপোটল আছিল সিংহত বুকুৰ ভৰপূৰ বৰপা।” (দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোরা হাওদা ৩৯)

গোস্বামীৰ প্ৰতিখন বচনাতে কাৰ্য্যিকতাৰ মাধুৰ্য্যই আখ্যানভাগৰ বৰ্ণনাক অধিক শ্ৰান্তিমধুৰ কৰি তুলে, এই উপন্যাসখনিত কাৰ্য্যিকতাৰ মনোৰম ধৰ্মীয় ব্যাখ্যাই পাঠক শ্ৰোতাক আকৰ্ষিত কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে ইন্দ্ৰনাথে অনুভৱ কথাৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত হৈছে।

“মূৰৰ ওপৰেদি এটা ফেচুলুকা চৰায়ে উ-লু-লু শব্দ কৰি উৰি গ'ল। জগলীয়াৰ কল-কল শব্দ ইন্দ্ৰনাথৰ কাগত পৰিল। এজাক গাভৰৰ মুগাৰ মেখেলাৰ খাচমচনিৰ দৰে শব্দ এয়া। কিন্তু এই সকলোৰে মাজত এক অনন্য নীৰৱতা— এক অনন্য স্তৰতা স্থৰিব হৈ আছে। এই স্তৰতাই কেতিয়াৰা ইন্দ্ৰনাথক নিঃসংগ কৰি হৈ যায়।”
(দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোরা হাওদা ২১)

উপন্যাসখনিত অসমীয়া সমাজত প্ৰয়োগ হোৱা খণ্ডবাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। উদাহৰণ—

“তপাত ভাতৰ ধহাই ধৰিছিল ধেকুৰাক”

“সানহ খোৱা বাতি তল যাব” (দাস ৩২০)

লোক জীৱনত প্ৰয়োগ হোৱা গালি-শপনি লগতে লোকগীতৰ প্ৰয়োগ লক্ষণীয়।
লোকগীত—

যৰাকে ধুৱালা পঁচিশ কলহ পানী,
যৰাকে পিঠিত দিলা নাৰায়ণী তেল।
যৰাবে মুখত দিয়া কাটা বাগম জৰী,
যৰাবে কাগে দিলা গেক্ষে ফুলৰ মালা,
বিচমিলা বুলি জমাদ যৰাতে উঠিলা।।

(দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোরা হাওদা ৩৫)

গালি-শপনি : মান্নাত মৰা, বাৰ ভাতেৰী।

ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ লগতে সেই অঞ্চলৰ থলুৱা শব্দৰ প্ৰয়োগ উপন্যাসখনিত দেখা যায়।

ইংৰাজী শব্দ : কোম্পানী, কমিউনিষ্ট, এমেণ্টমেণ্ট

আমৰঙা সত্ৰ থলুৱা শব্দ : বকা চাউল (কোমল চাউল), ঘনকে (ঘৈণীয়েক), ভাখেৰী (ভঁৰাল), পাৰৰা (পাৰ), গাতালা (সৰু চাদৰ), বৈচনে (বৰষুণ) লালাক (গিৰীয়েক), তেখাল

(টেকিশাল) ইত্যাদি।

উপন্যাসখনিব বর্ণনা অনুসৰি আমৰঙা সত্রৰ সমাজখনিত ব্ৰাহ্মণ জাতিৰ লোকৰ কথা
পোৱা যায়, সেইবাবে পুৰোহিতৰ দ্বাৰা উচ্চারিত সংস্কৃত শ্ৰোকৰ কথা পাওঁ—

“বিধৰা ব্ৰহ্মচাৰী চ কামেনৈৰ যদাকৃৎ!

মৎস মাংসং সমশ্বৰীয়াৎ এন্দ্ব ব্ৰহ্ম সমাচৰেৎ।।

মৎসং মাংসং মসুৰং তামুলং ভূস্তুণ্তথা।

এতান্ত জগন্মাতৃ বিদৱা কুৰ্য্যাচ্ছায়ণ ব্ৰতং...”

(বিধৰা, ব্ৰহ্মচাৰীয়ে ইচ্ছা কৰি মাছ-মাংস এবাৰ খালে আঠ ধেনু, মচুৰ, মাটি-মাহ,
তামুল, ভূমি-কোমোৰা খালে চাৰি ধেনু প্ৰায়শিচ্ছন্ত...)

(দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা ১৪৩)

গতিকে মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ ভাষাশৈলীৰ প্ৰয়োগে তেখেতৰ উপন্যাসখনিব মূল
কথা প্ৰকাশ হোৱাৰ লগতে বৰ্ণনা স্পষ্ট আৰু প্ৰাঞ্জল হৈ উঠিছে, সেইবাবে তেওঁক ভাষা প্ৰয়োগতো
সিদ্ধহস্ত বুলি অভিহিত কৰিব পাৰি।

উপসংহাৰ :

দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসৰ সমাজ জীৱন আৰু ভাষা প্ৰয়োগ
সম্পর্কে কৰা আলোচনাৰ শেষত কেইটামান সিদ্ধান্ত পোৱা গৈছে। সিদ্ধান্ত কেইটা হ'ল—

১) উপন্যাসখনিত দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙ। সত্রৰ সমাজখনৰ যি

পৰম্পৰাগত বীতি-নীতি প্ৰাকাশিত হৈছে, সেই বীতি-নীতি একোখন সমাজৰ
বাবে মুঠেও থ্রেণযোগ্য নহয়।

২) বৈধৰ্য ব্ৰত পালন কৰা ব্ৰাহ্মণ মহিলাসকলে অনুবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰৰ
কবলত কংকালসাৰ জীৱন অতিবাহিত কৰা দেখা যায়, যি চিৰ অতি
মৰ্মস্পৰ্শী।

৩) উপন্যাসখনিব আখ্যানাভাগ বৰ্ণনাৰ ক্ষেত্ৰত গোস্বামীয়ে আঘলিক ভাষাৰ
প্ৰয়োগ কৰা লগতে ভাষাৰ কৌশলিক প্ৰয়োগে উপন্যাসখনিব বিষয়বস্তু অধিক
উজ্জল আৰু প্ৰাপ্যৱস্তু হৈ উঠিছে। গতিকে দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা
গোস্বামীৰ সাৰ্থক সৃষ্টি বুলি অভিহিত কৰিব পাৰি।

৪) পৰম্পৰা নামত প্ৰচলিত ভেম-ভগুমীৰ বাবে যে একোটা জীৱন সমাধিষ্ঠ
হয়, সেই কথা এই আলোচনাৰ পৰা জানিব পাৰি।

সামৰণি :

মামনি বয়ছম গোস্বামীৰ সৃষ্টিৰ নিদান দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা উপন্যাসখন
আশীৰ দশকৰ আৰম্ভণিতে বৰ্চিত হৈছে। দক্ষিণ কামৰূপৰ আমৰঙা সত্রক কেন্দ্ৰ কৰি বৰচনা কৰা
এই উপন্যাসখনৰ সমাজ জীৱন সম্পর্কে আলোচনা কৰাত দেখা যায় নাৰীৰ অৱদম্নিত কামনাৰ
যন্ত্ৰণাসদৃশ দারানল, হৃদয়ত বহু আশা, স্বপ্ন ভংগৰ বেদনাকাতৰ যাতনাৰে ভৰা আমৰঙা সত্রৰ
আৱন্দন সমাজখনিব প্ৰতিচ্ছবি। বীতি-নীতিৰ নামত প্ৰচলিত কু-সংস্কাৰ, অনুবিশ্বাসেৰে আবৃত্ত

সমাজখনিব জোৰা টাপলি মৰা অথনীতিয়ে সমাজখনিব প্ৰকৃত ৰূপ প্ৰকাশ কৰিছে। সমাজজীৱনৰ এনে বাস্তৱ চিত্ৰ উপস্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ ভাষাৰ যি সু-নিপুন প্ৰয়োগ কৰিলৈ, তাৰ পৰা ক'বৰ পাৰি দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা এখন সাৰ্থক উপন্যাস।

প্ৰসংগ পুঁথি

মুখ্য সহায়ক গ্রন্থ :

গোস্বামী, মামনি বয়ছৰ। দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা। গুৱাহাটীঃ দিতীয়, চন্দ্ৰ প্ৰকাশ,

২০১৮। মুদ্ৰিত।

গৌণ সহায়ক গ্রন্থ :

ঠাকুৰ, নগেন (সম্পা)। অসমীয়া উপন্যাস পৰিক্ৰমা। গুৱাহাটীঃ বনলতা, ২০১২। মুদ্ৰিত।

দাস, অমল চন্দ্ৰ। অসমীয়া উপন্যাস পৰিক্ৰমা। গুৱাহাটীঃ বনলতা, ২০১৬। মুদ্ৰিত।

বৰদলৈ, সত্যেন্দ্ৰ প্ৰভৃতি (সম্পা)। মামনি বয়ছৰ গোস্বামীৰ উপন্যাস আৰু চুটিগল্পৰ পৰ্যালোচনা।

গুৱাহাটীঃ সাতমাইল, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সমীপত, ২০১৮। মুদ্ৰিত।

বৰুৱা, সুখ। শতাব্দী লেখিকা। ডিব্ৰুগড়ঃ বনলতা, ২০১৭। মুদ্ৰিত।

নির্কপমা বৰগোহাত্ৰিৰ উপন্যাসত নতুন নাৰীৰ প্ৰসংগ (অভিযাত্ৰী উপন্যাসৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

নিপম কলিতা

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, বীৰ ৰাঘৱ মৰণ চৰকাৰী আদৰ্শ মহাবিদ্যালয়, ডুমডুমা

email: nipomkalita12@gmail.com

সংক্ষিপ্তসাৰ

নতুন নাৰী ধাৰণাটো উনবিংশ শতকাত নাৰীবাদৰ আদৰ্শৰ ফলশ্ৰূতিত জন্ম লাভ কৰিছিল। ইংৰাজী 'New women concept' তকেই অসমীয়াত 'নতুন নাৰীৰ ধাৰণা' আখ্যা দিয়া হৈছে। এই আদৰ্শৰ প্ৰভাৱ নাৰীবাদী আন্দোলনত বিংশ শতকাত গভীৰভাৱে পৰিচলিল। নতুন নাৰীৰ ধাৰণাই সমাজৰ কোনথিনি মহিলাক সাঙুৰি ল'ব তাৰ স্পষ্ট উল্লেখ ক'তো নাই, তদুপৰি কিতাপৰ পাঠ (text book) বা অভিধানত বা পৰিভাষাকোথতো এই বিষয়ে একেো উল্লেখ পেৱা নাবায় যদিও ১৮৯৪ চনত আইবিছ লেখক Sarah Grand য়ে 'New Women' শব্দটো এটা প্ৰকঞ্চত স্বাধীন নাৰীসকলক বুজাৰলৈ ব্যৱহাৰ কৰিছিল, যিয়ে পৰিৱৰ্তন বিচাৰিছে পৰম্পৰাগত পুৰুষতাত্ত্বিক সমাজৰ শিকলি ছিডি নিজকে পুৰুষসকলৰ লগত ফেৰ মাৰি আঘাপতিষ্ঠাৰ বাবে। এই দৃষ্টিভঙ্গীৰে চাৰলৈ গ'লৈ অসমৰ চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীৰ নাম পোনচাটেই ল'ব লাগিব। আমাৰ এই আলোচনাত নিৰ্কপমা বৰগোহাত্ৰিৰ উপন্যাস 'অভিযাত্ৰী'ত লেখকে কেনেদৰে চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীক নতুন নাৰীৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰে উপস্থাপন কৰিছে সেই সন্দৰ্ভত আলোচনা কৰা হ'ব।

সূচক শব্দ ৩ নতুন নাৰী, নাৰীবাদ, স্বাধীন নাৰী।

০.০ অবতরণিকা :

নতুন নারীর ধারণাটো আসমৰ প্রেক্ষাপটত একেবাৰে নতুন। ‘নতুন নারী’ বুলিলে সাধাৰণতে আধুনিক বেশত প্ৰত্যক্ষ কৰা নারী বা মহিলাসকলৰ কথাই সচৰাচৰ আমাৰ মনলৈ আহে। কিন্তু ই একেবাৰে গ্ৰহণযোগ্য নহয়। প্ৰকৃততে নতুন নারী বুলি ক'লৈ— পৰম্পৰাগত পুৰুষতাত্ত্বিক সমাজৰ সক্ৰিয়তাৰ বিৰোধিতা কৰি বিশ্ব সকলো দিশতে নিজৰ ভূমিকা তথা অস্তিত্বৰ প্ৰতি সজাগ নারী সকলক বুজোৱা হয়। প্ৰকৃত অৰ্থত নতুন নারীসকল পুৰুষৰ সমানেই স্বাধীন। নতুন নারীসকল পুৰুষৰ তুলনাত কোনো গুণে কম নহয়। আধুনিক আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ যুগত শিক্ষা-দীক্ষা, ব্যৱসায়-বাণিজ্য, কল-কাৰখানা, অফিচ-কাছাৰী আদি অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানোৱত মহিলাৰ অংশগ্ৰহণ মনকৰিবলগীয়া। এইসকল নারীকো আমি ‘নতুন নারী’ আখ্যা দিব পাৰো। সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক অধিকাৰক লৈও বৰ্তমান নারীসকল অধিক সচেতন। সেয়েহে বৰ্তমান সময়ত এনে ধৰণৰ বিষয়বোৰ প্ৰাসংগিকতা বৃদ্ধি পাইছে। আসমৰ চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানী, ইন্দ্ৰা মিৰি আদিৰ দৰে মহিলাই সেই তাৰানিতেই তেওঁলোকৰ কৰ্মৰ জৰিয়তে নতুন নারীৰ পৰিচয় বহন কৰি থৈ গৈছে আৰু সাহিত্যৰ মাজেদিও সেয়া প্ৰতিফলিত হৈছে। নতুন নারীৰ ধারণাটো উনবিংশ শতকাত নারীবাদী আন্দোলনৰ ফলত চৰ্চালৈ আহিছিল যদিও অসমীয়া সাহিত্যত সমসাময়িকভাৱে বা তাৰ আগেয়েই ইয়াৰ প্ৰকাশ ঘটিছিল সাহিত্যৰ মাজেৰে। নিৰপৰমা বৰগোহাঞ্জি, মাণিকুন্তলা ভট্টাচাৰ্য, অৰূপা পটংংগীয়া কলিতা, অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী আদি উপন্যাসিকৰ উপন্যাসত চিত্ৰিত প্ৰায়বোৰ নারী চৰিব্ৰই নতুন নারীৰ প্ৰতিভূত হিচাপে থিয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে।

০.১ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য আৰু গুৰুত্ব :

বৰ্তমান সময়ত ভাষা-সমাজ-সাহিত্য ইত্যাদি সকলো দিশতে নতুন নতুন কিছুবান বিষয় আলোচিত হৈ আহা পৰিলক্ষিত হৈছে। আমাৰ আলোচ্য বিষয়টি পাশ্চাত্যত আলোচিত হৈ আহিছে যদিও অসমীয়াত এতিয়ালৈকে তেনে কোনো চিন্তা-চৰ্চা পৰিলক্ষিত হোৱা নাই। আধুনিক যুগত নারীসকল পুৰুষৰ সমানেই দেৱপদদোপে আগবঢ়াচি গৈছে, কিন্তু এনেধৰণৰ মানসিকতা কেতিয়া, কেনেদৰে মানুহৰ মনত গঢ় লৈ উঠিছিল সেই সন্দৰ্ভত কোনেও ভালদৰে চিন্তা কৰি চোৱাৰ কথা ভবা নাই। সেয়েহে আলোচনাৰ বিষয় হিচাপে আমি উক্ত বিষয়টো নিৰ্বাচন কৰি আলোচনাৰ আওঁতালৈ অনাৰ প্ৰয়াস কৰিবোঁ।

০.২ পৰিসংবৰ :

‘নতুন নারী’ৰ প্ৰসংগ বিষয়টো আলোচনা কৰিবলৈ যোৱাৰ প্ৰাক্মুহূৰ্তত আমি আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে নিৰপৰমা বৰগোহাঞ্জিয়ে চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানীৰ জীৱন আৰু কৰ্মৰাজিৰ ওপৰত লিখি উলিওৱা অভিযাত্ৰী উপন্যাসৰ আলমত আলোচনাটি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে।

০.৩ গৱেষণা পদ্ধতি :

প্ৰস্তাৱিত বিষয়টো অধ্যয়নৰ বাবে বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

০.৪ উৎস :

উক্ত বিষয়টি বিশ্লেষণৰ বাবে তথ্য আহৰণৰ বাবে পুঁথিভৰালৰ সহায় লোৱা হৈছে; লগতে প্ৰযোজন আৰু সুবিধাৰ বাবে ইণ্টাৰনেটৰ সহায়ো লোৱা হৈছে। গৱেষণা পত্ৰত গুষ্টপঞ্জী

পদ্ধতিগতভাবে লিখনৰ বাবে এম.এল.এ হেণ্ডুক ফৰ ৰাইটাৰ্চ অৱ বিছাৰ্চ পেপাৰ্ছ শীৰ্ষক গ্ৰন্থৰ
সপ্তম সংস্কৰণত থকা নিৰ্দেশনা আৰু পৰামৰ্শবলী অনুসৰণ কৰা হৈছে।

২.০ বিষয়বস্তু :

নতুন নাৰীৰ ধাৰণাটো উনবিংশ শতকাৰ শেষৰফলে আৰম্ভ হোৱা এক নাৰীবাদী
আন্দোলন। ইংৰাজী ‘New Woman Concept’ ব অসমীয়া পৰিভাষা হিচাপে ‘নতুন নাৰী
ধাৰণা’টো ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। সাধাৰণতে নতুন নাৰী বুলিলে আমাৰ মনত ধাৰণা হয় যে সমাজত
আধুনিক বেশত প্ৰত্যক্ষ নাৰী; বিশেষকে পুৰুষৰ ধাৰণাত (অৱধাৰণা)। কিন্তু ই সম্পূৰ্ণৰূপে শুদ্ধ
নহয়। নতুন নাৰী বুলিলে আচলতে সমাজৰ কোন শ্ৰেণীৰ নাৰীকৰ অন্তভুৰ্ত কৰা হ'ব সেই সন্দৰ্ভত
নাৰীবাদী আলোচকসকলে কোনো সঠিক সিদ্ধান্ত দিব পৰা নাই। এই সন্দৰ্ভত সুৰজিৎ কুমাৰ
ভাগৱতীয়ে কৈছে—

“সভ্যতাৰ জখলাত নিজৰ দক্ষতাৰ বহুল প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা আগবঢ়ি গৈ নিজকে প্ৰতিষ্ঠা
কৰা আৰু কৰ্ম সংস্থাপনত পুৰুষৰ লগতে সমানে সমানে ফেৰ মাৰি যোগ্যতাৰ
পৰিচয় দিয়া মহিলাক ‘নতুন নাৰী’ আখ্যা দিয়া হয়। সেইদৰে শিক্ষাৰ দিশত বিশেষভাৱে
আগবঢ়িতিৰ নোৱাৰা কিন্তু নিজ দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্যৰ প্ৰতি সজাগতা থকা মহিলাসকলকো
নতুন নাৰীৰ আখ্যা দিব পাৰি।” (ভাগৱতী ২০১৭ - ১১)

ভাগৱতীয়ে দিয়া ‘নতুন নাৰী’ ব সংজ্ঞাটিৰ এটি মনকবিবলগীয়া কথা যে তেখেতে
শিক্ষিত - অশিক্ষিত সকলো শ্ৰেণীৰ নাৰীকে ‘নতুন নাৰী’ত অন্তভুৰ্ত কৰিছে, কিন্তু অশিক্ষিত
মহিলাসকল তেওঁলোকে মাত্ৰ দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্যৰ প্ৰতি সজাগ হ'লেই নহ'ব; তেওঁলোকৰ নিজৰ
বিচাৰ-বুদ্ধিৰে সকলো কাম কৰাৰ স্বাধীনতা আৰু ক্ষমতা থাকিব লাগিব। তেওঁলোকৰ ভাল-বেয়া
বিচাৰ কৰাবোঁ সম-অধিকাৰ থাকিব লাগিব। তেওঁলাহে তেওঁলোকে ‘নতুন নাৰী’ৰ আখ্যা পাৰৰ
যোগ্য হ'ব।

Gail Finny যে তেওঁৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণত নতুন নাৰীৰ প্ৰসংগত এনেদৰে কৈছে—

“The New Woman typically values self fulfillment and independence
rather than the stereotypically feminine ideal of self-sacrifice; believes in legal and sexual equality; often remains single because of the
difficulty of combining such equality with marriage; is more open about her sexuality than 'old woman'; is well educated and reads a
great deal; has a job; is athletic or otherwise physically vigorous and,
accordingly, prefers comfortable clothes (sometimes male attire) to
traditional female garb.” (Ibsen 2009)

উক্ত সংজ্ঞাটিত Gail finnyয়ে নতুন নাৰীৰ সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।
ইয়াত সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতা বুলি কৱতে আইন-কানুন, লিংগ বৈষম্য দুৰীকৰণ অৰ্থাৎ পুৰুষ+মহিলা-
মানৱ; যৌন স্বাধীনতা, সম্পূৰ্ণৰূপে উচ্চ শিক্ষিত, নিজৰ সুবিধা অনুযায়ী পোছাক-পৰিচ্ছদ পৰিধান
(প্ৰয়োজন হ'লে পুৰুষৰ পোছাক) ইত্যাদি সকলো সামৰি লোৱা হৈছে। এইফালেৰ পৰা চাবলৈ
গ'লে Finny ৰ এই সংজ্ঞাটিয়ে ‘নতুন নাৰী’ৰ সম্পূৰ্ণতা দাবী কৰিব পাৰে।

Merriam Webster Dictionary ত নতুন নাৰীৰ প্ৰসংগত এনেদৰে আছে—

"A Woman especially of the late 19th Century activity resisting traditional controls and seeking to fill a complete role in the world." (<https://www.merriam-webster.com>)

অর্থাৎ নতুন নারীসকলে উনবিংশ শতিকাত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি আহা সামাজিক নিয়মসমূহৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰাৰ লগতে তেওঁলোকৰ নিজৰ অধিকাৰসমূহ লাভ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

গতিকে নতুন নারী বুলিলে আমি সেইসকল নারীক বুজোঁ যাক 'মুক্ত নারী' আখ্যা দিব পাৰোঁ। যিয়ে নিজৰ অধিকাৰ আৰু কৰ্তব্যক লৈ সচেতন, যিয়ে পুৰুষতাস্ত্রিক সমাজৰ বাক্সোন ছিগি আৱা অনুসন্ধানৰ দিশে আগবাঢ়ে। নতুন নারীৰ আবিৰ্ভাৱে নারী-পুৰুষৰ মাজত থকা প্ৰাচীৰ নাহিকিয়া কৰাৰ লগতে 'লিঙ্গ' ধাৰণাটোক নস্যাং কৰাৰ এটা মানসিকতা মানুহৰ মনত গৃহ লোৱাত সহায় কৰিলে; অর্থাৎ নতুন নারীৰ ধাৰণাই সমাজত লিঙ্গ বৈয়ম্য দূৰ কৰি মহিলা+পুৰুষ-মানুহ এনে এক ধাৰণা সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰিলে।

নতুন নারীৰ ধাৰণাটো নারীবাদৰ এক আদৰ্শ আছিল যি উনবিংশ শতিকাত উদ্ভূত হৈছিল। 'New Woman' শব্দটো পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে উত্থাপন কৰিছিল Charles Reade যে তেওঁৰ উপন্যাস *A Women Hater*ত এই উপন্যাসখন ১৮৭৭ চনত *Blackwood's Magazine*ত তিনিটা সংস্কৰণত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। তাৰে দ্বিতীয় সংস্কৰণৰ ১৪ আৰু ১৫ এই দুটা পৃষ্ঠাত প্ৰথানভাৱে নারীক যে পুৰুষৰ সমানেই সম মৰ্যাদা আৱোপ কৰিব লাগে তাৰ ব্যাখ্যা কৰিছে আৰু হয়েই উনবিংশ শতিকাত হোৱা নারী আন্দোলনত উদ্গনি যোগাইছিল।

New Woman শব্দটো গোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে বহল অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰিছিল Sarah Grand এ ১৮৯৪ চনত। Grand এ শব্দটো তেওঁৰেই এটা প্ৰবন্ধত 'স্বাধীন নারী'সকলক বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰিছিল যিয়ে পৰিৱৰ্তন বিচাৰিষে পৰম্পৰাগতভাৱে চলি আহা পুৰুষতাস্ত্রিক সমাজৰপৰা ওলাই আহাৰ। এই শব্দটো লেখক Ouida (Maria Louisa Rame) যে 'Follow-up article' ৰ শিরোনাম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। এই 'New Women' শব্দটো পিছলৈ ব্ৰিটিশ আমেৰিকান লেখক Henry James যে জনপ্ৰিয় কৰিছিল, যিয়ে ইউৱোপ আৰু আমেৰিকাৰ নারীবাদীসকলৰ উত্থান, শিক্ষিত আৰু স্বাধীনভাৱে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা নারীসকলৰ বৰ্ণনা কৰিছিল। সেই সময়ত নতুন নারীসকলৰ যি স্বাধীনতা সেয়া কেৰল মানসিক স্বাধীনতাকে বুজোৱা নাছিল, বৰং সেয়া স্বাধীনতা শাবীৰিক পৰিৱৰ্তন ক্ষেত্ৰতো দেখিবলৈ পোৱা গৈছিল। যেনে— সাজ-পোছাক পৰিধান, বিভন্ন কাম-কাজ, বাইচাইকেলৰ অনুশীলন যিয়ে বহিৰাগত জগতৰ লগত নারীক চিনাকী হ'বলৈ সুবিধা প্ৰদান কৰিছিল। এক কথাত ক'বলৈ গ'লৈ 'নতুন নারী'ৰ প্ৰসংগই পিতৃতাস্ত্রিক সমাজে নিৰ্দ্বাৰণ কৰি দিয়া সীমাত এক তীব্ৰ হেঁচা প্ৰদান কৰে।

ইংৰাজী সাহিত্যত New Woman Conceptৰ সাহিত্যক চৰ্চা Maria Edgeworth ৰ বেলিঙ্গা (Belinda) আৰু Elizabeth Barrett ৰ Aurora Leigh ৰ পৰা আৰম্ভ হৈছিল। এই সাহিত্যসমূহত মহিলা পৰম্পৰাগত বাক্সোনৰ বিপৰীতে স্বতন্ত্ৰ কলাকাৰ হিচাপে দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। Bram Stoker ৰ Dracula উপন্যাসত New Woman ৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল; য'ত দুগৰাকী মুখ্য ভূমিকাত থকা মহিলা চাৰিত্ৰি নারী আৰু নতুন নারীৰ পৰিৱৰ্তনৰ তুলনা দাঙি ধৰাৰ লগতে বিশেষকৈ নতুন নারীৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰিছে।

ইংরাজী সাহিত্যত New Woman লেখকসকলৰ ভিতৰত Olive Schreiner, Annie Sophie Cory, Sarah Grand, Mona Caird, George Egerton, Ella D'Arcy আৰু Ella Hepworth Dixon ৰ নাম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। নতুন নাৰীৰ আধাৰত বচিৎ উল্লেখযোগ্য কিছু সাহিত্যকৃতি ইংল - Victori Cross ৰ 'Anna Lombard', Dixon ৰ 'The story of a Modern Woman', H.G. Wells ৰ 'Ann Veronic' ইত্যাদি।

Kate Chopin ৰ 'The Awakening' ত New Wopman Concept ৰ কথা পোৱা যায়। তাৰোপৰি গুস্তাব ফ্ৰেঞ্চেয়াৰ Madame Bovary ত এক স্বতন্ত্র মহিলাৰ চৰিত্র দখা যায় যিয়ে সমাজৰ বাক্সোন চিঞ্চি চৰম স্বতন্ত্রতাৰে আত্ম অনুসন্ধানৰ দিশে আগবঢ়াতে।

আমাৰ অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত যদি 'নতুন নাৰী' প্ৰসংগটো আলোচনা কৰোঁ তেন্তে চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানী আৰু ইন্দিৰা মিৰিৰ নাম পোনাতেই ল'ব লাগিব। নিৰপমা বৰগোহাত্ৰিয়ে ইতিমধ্যে এই নাৰী দুগৰাকীক কেন্দ্ৰ কৰি দুখন জীৱনীমূলক উপন্যাস লিখি উলিয়াইছে। সেই দুখন হৈছে অভিযাত্ৰী আৰু অংগামিনী। উপন্যাসিকে উপন্যাস দুখনৰ নাম ভূমিকাত থকা দুয়োগৰাকী নাৰী চৰিত্রক নতুন নাৰীৰ প্ৰতিভূ হিচাপে অংকন কৰিছে। এওঁলোক দুগৰাকী 'মহৎ' নীৰয়ে সেই তাহানিতেই যেতিয়া স্ত্ৰী শিক্ষাৰ পোহৰ ভালৈকে অসমত পৰাই নাছিল সেই সময়তেই তেওঁলোকে নিজৰ নিজৰ কৰ্মৰ দ্বাৰা যি নৰজাগৰণৰ সূচনা কৰিছিল সেইফালৰ পৰা তেওঁলোক 'নতুন নাৰী' আখ্যা পাৰৰ যোগ্য। অপৰ্ণা মহন্তৰ ভাষাবে—

“নিজৰ জীৱন আৰু কৰ্মৰ জৰিয়তে আধুনিক জগতত নাৰীৰ নতুন অৱস্থান অসমত কুৰি শক্তিকাৰ আগভাগতে চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানীয়ে প্ৰতিফলিত কৰিছিল। আধুনিক যুগৰ নাৰী হিচাপে নিজকে গঢ়ি তুলিবলৈ আৰু সেই অনুপাতে কামত আগবঢ়াচিবলৈ শহীকীয়ানীয়ে অনুপ্ৰেণা আৰু সমল পাহিল নৰ্গাও মিছন ছোৱালী স্বুলত আমেৰিকাৰ বৈশ্বিক মিছনেৰীৰ ওচৰত লাভ কৰা শিক্ষাৰ পৰা। তেওঁলোকৰ পৰা আহৰণ কৰা আদৰ্শৰে তেতিয়া অসমীয়া নাৰীৰ বাবে অভাৱনীয়া কাম কৰি নাৰী হৈয়ে নিজৰ মানৱী সত্য, পুৰুষৰ সৈতে সমান দক্ষতা আৰু সাহসৰ পৰিচয় দি তেওঁ অসমীয়া নাৰীৰ বাবে এটা নতুন আৰ্হি সৃষ্টি কৰি গ'ল।” (মহন্ত ২০১৪ : ১৩২)

চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানী একমাত্ৰ নাৰী হৈ জন্ম গ্ৰহণ কৰাৰ বাবেই সেই সমাজখনৰ পৰা নানা লাঙ্ঘনা-গঞ্জনা, জালা-যন্ত্ৰণা সহ্য কৰিবলগীয়া হৈছিল। তেওঁৰ সামাজিক তথা ব্যক্তিগত জীৱন আছিল আগতনুগতিক আৰু অসাধাৰণ। নাৰী হিচাপে জন্ম গ্ৰহণ কৰি পদে পদে সমৃদ্ধীন হোৱা সামাজিক বাক্সোন আৰু বথনাই তথা মানুহৰ কটু সমাজোচনাই চন্দ্ৰপ্ৰভাক বিদ্ৰোহী কৰি তুলিছিল। তথাপি চন্দ্ৰপ্ৰভাই সেইবোৰলৈ কেৰেপে নকৰি সমাজৰ এলাঙ্কুকলীয়া নীতি-নিয়মৰ বিৰুদ্ধে মাত মাতিছিল। মহিলাসকলক পৰম্পৰাগত সমাজৰ শিক্ষণ ছিঞ্চি পুৰুষৰ সমানে সমানে আওৱাই যাবলৈ চন্দ্ৰপ্ৰভাই মহিলাসকলক সাহসৰ যোগান ধৰিছিল। তেওঁ অসমৰ ইটোমুহৰ পৰা সিটো মূৰৱলৈ 'চাইকেল' চলাই এই অভিযান যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিছিল। সেই সময়ত এগৰাকী তিৰোতা মানুহে চাইকেল চলাই মিঠিং কৰি ঘূৰি ফুৰাতো নাভূত-নাশ্রুত ঘটনা আছিল যদিও ই কিন্তু 'New Women Concept' ৰ ভিতৰৱা।

আই চিকোহো, চাইকেলত উঠি খেং ধেং কে গা ঘেলে ঘূৰি ফুৰে, লাজ-চৰম নাই।

ମଦେ ଏବା ତିବି ହେଲା । ତିବୀର ମେଲ ମାତେ ବୁଲେ ? ଇତା ଆମାର ଆପିଗିଲାକେ ବାହିରୋତ୍ତମାନ ଉଠିଲେ ଦାଂକାଇଟି କବରୋ । (ବରଗୋହାତ୍ରି ୨୦୧୬: ୨୮୯)

সেই সময়ত তিরোতা মানুহে চাইকেল চলোৱাটো নোহোৱা-নোপোজা ঘটনাই আছিল। কিন্তু নতুন নাবীৰ ধাৰণা অহাৰ লগে লগে ই একপৰ্যাবৰ আদোলনেই হৈ উঠিছিল। সেই সময়ৰ অসমীয়া সমাজৰ নাবী-পুৰুষৰ যি লিঙ্গ ভেদ সেই বাৰ্তা চন্দ্ৰপ্ৰভাই মহিলাসকলৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিছিল আৰু ইয়াৰ বিৰোধিতা কৰিলৈ নাবী সমাজক আহ্বান জনাইছিল। যাৰ বাবে তেওঁ গঢ়ত উঠেছিল, স্বাধীন বস্তু মতাতঙ্গী, মদে এৰা তিৰি, দাংকাটি আদি বিভিন্ন উপ নাম পাইছিল।

চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ দৃষ্টিত নাৰী-পুৰুষ সকলো সমান। নতুন নাৰী ধৰণাই এনে ধৰণৰ আদৰ্শক স্বীকাৰ কৰে। চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ কথাৰ মাজেৰেও আমি তাৰ সন্তোষ পাওঁ—

ଉଦাহରଣ ୧ : ନାରୀ ପୁରୁଷ ଦୂରୋବେ ଆଜ୍ଞା ଏକ ମେହିବାରେ ପୁରୁଷର ଯି ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟାଛେ, ସିତିରେତାରେ ଆଛେ । (ବରଗୋହାତ୍ମିଣି ୨୦୧୬ : ୩୩୫)

ଉଦ୍‌ବର୍ଷ ୨ ଦେହାଟେବରାହିବେ ଆମ କଥାତିଲ'ବା-ଛୋଗୀର କିବା ପରେବେ ଆହେବୁଣିନାଭାବୋ ।
ଈଶ୍ୱରେ ଆମକ ସୃଷ୍ଟି କବାର ସମ୍ଯାତ ଏହି କଥା କୈ ପଠିଓରା ନାହିଁ ଯେ ଲ'ବାହିହେ
ପଢା-ଶୁଣା କବି ପାରି, ଛୋଗୀଯେ ନୋବାରେ । (ବର୍ଗୋହାତ୍ତିଂ ୨୦୧୬:୫୫)

চন্দ্রপ্রভা শহীকীয়ানীয়ে পুরুষতাত্ত্বিক সমাজের পরম্পরাগত বাক্সোনৰ পৰা ওলাই অহাৰ অকলে যি আদোলন চলাইছে সেই কথা ওপৰৰ বক্তব্যই স্পষ্ট কৰে। তেওঁ দিতীয় শ্ৰেণী লিংগ হিচাপে নাৰীক সম্পূর্ণৰূপে নস্যাং কৰি মহিলা+পুৰুষ-মানুহ, এনে এক মানসিকতাৰ প্ৰসাৰ ঘটাব বিচাৰিছে। চন্দ্রপ্রভাই পুৰুষৰ দৰেই এগৰাকী নাৰী হৈ সকলো কামেই বাধা-বিধিনি নেওড়ি সুকলমে কৰি নতুন নাৰী হিচাপে আঢ়া প্ৰতিষ্ঠা কৰাত সফল হৈছে। চন্দ্রপ্রভা শহীকীয়ানীক 'নতুন নাৰীৰ' প্ৰতিভা হিচাপে অৱৰ্গা মহান্তি লিখিছে—

“যিবোৰ কথা অত্যাধুনিক পশ্চিমীয়া জীৱনৰ বৈশিষ্ট্য বুলি ভাবি আহিছিলো সেইবোৰ দেখোৰ চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানীয়ে তাহানিয়েই কৰি হৈ গৈছে। পাশ্চাত্যত একক মাত্ৰত্বৰ কথা শুনা যাব। পিতৃৰ নামকে নলৈ একৰাকী নাৰীয়ে সন্তান জন্ম দি পালিব পাৰে, পুৰণিকলীয়া সমাজৰ বাবে ই অভাৱানীয় কথা।... তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব ইমান বিৰল আছিল যে সমাজৰ নিন্দা গণ্য নকৰি পুৰুষ প্ৰধান সমাজত পুৰুষৰ লগত সমানে বাজনীতি কৰিব, নাৰী জৰিক সংগঠিত কৰি বাজনৈতিক মঞ্চলৈ বাট দেখুৰাই সমাজত নাৰীৰ অস্তি প্ৰতিপন্থ কৰে” (মহস্ত ১৯৭৭ : ২৪)

চন্দ্ৰঘোষ শহিকায়ানীৰ জীৱন আৰু কৰ্মবাজি অধ্যয়ন কৰিবলৈই গম পোৱা যায় যে তেওঁৰ ঘটনাবলৈ জীৱন বহুত সংকটপূৰ্ণ। তেওঁ ‘নতুন নাৰী’ হোৱাৰ পথত অতিক্ৰম কৰা বহু কণ্টকময়া পথ চিনোৱাৰ নায়িকাৰ দৰে। অপৰ্ণা মহসুষ কোৱাৰ দৰে তেওঁৰ চাবিৰিক ব্যক্তিত্ব, তেজিবিতা প্ৰকৃত অৰ্থৰ্থে উপন্যাসৰ নায়িকাৰ সমতল্য।

এগৰাকী তিৰোতাই পুৰুষৰ লগত সমানে মিটিং কৰা, বক্তৃতা দিয়া বাজনীতি আৰু সাহিত্যৰ আলোচনা কৰা, মুকলি মূৰীয়াকে পুৰুষৰ সংশ্রালৈ আহা, মুকলিভাৱে প্ৰেম কৰা সেই সময়ত একেবাৰে অভাৱনীয় ঘটাই আছিল, এনেবোৰ কাৰ্য আৰু অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত একবিশ্ব শতিকাতো সাধাৰণ কথা হৈ থকা নাই। সমাজ-সংস্কাৰ তথা নাৰীৰ অধিকাৰ আৰু অস্তিত্বক লৈ সদা সচেতন চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীক এনেবোৰ কৰ্মময় জীৱনৰ বাবেই তেওঁক 'নতুন নাৰী' বুলি অভিহিত কৰিব পাৰোঁ।

৩.০ সামৰণি :

ওপৰৰ সামগ্ৰিক আলোচনাৰ পৰা গম পোৱা যায় যে নতুন নাৰীৰ যি আদৰ্শ সেই আদৰ্শ তথা গুণ চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীৰ হাড়ে-হিমজুৱে সোমাই আছে। নতুন নাৰীৰ ধাৰণাটো পাঞ্চাত্যত উনবিশ্ব শতিকাতে আহিছিল যদিও চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীয়ে প্রায় সমসাময়িকভাৱেই নতুন নাৰীৰ ধাৰণাৰ উমান নোপোৱাকৈ 'নতুন নাৰী'সকলৰ যি লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য আছিল সেই লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যেৰ আগবঢ়ি মহিলাৰ অস্তিত্ব, আৱু মৰ্যাদা তথা তেওঁলোকৰ স্বাধীনতাৰ বিষয়ে সজাগ কৰি পুৰুষতাত্ত্বিক পৰম্পৰাগত সমাজৰ 'শিকলি' ছিড়ি ওলাই আহিবলৈ সমগ্ৰ নাৰী জাতিক আহ্বান জনাইছিল আৰু এই কাৰ্যত তেওঁ সফলো হৈছিল।

গুৱাহাটী :

ডেকা, আলঙ্গনা সৰকাৰ। উনবিশ্ব শতিকাৰ পটভূমিত অসমীয়া/নাৰী। গুৱাহাটী : অসম পাবলিচিং কোম্পানী, ২০১৬। মুদ্রিত।

দেৱী, সন্ধা। নাৰী আৰু নৰজাগৰণ। গুৱাহাটী : ষ্টুডেণ্টছ ষ্টুডেণ্টছ, ২০১৪। মুদ্রিত।

বৰগোহাণ্ডি, নিৰপমা। অভিযান্ত্ৰী। গুৱাহাটী : জাগৰণ এস্পৰিয়াম, ২০১৬। মুদ্রিত।

———। অগ্রামিনী। গুৱাহাটী : ষ্টুডেণ্টছ ষ্টুডেণ্টছ, ২০০৯। মুদ্রিত।

ভাগৱতী, সুবজিং কুমাৰ। নতুন নাৰী আৰু অন্যান্য। নগাঁও : ক্ৰান্তিকাল প্ৰকাশন, ২০১৭। মুদ্রিত।

মহন্ত, অৰ্পণ। চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী : স্বাধীনতাপূৰ্ব অসমৰ স্ত্ৰী শিক্ষা আৰু নাৰী জাগৰণ। গুৱাহাটী : অৱেষ্যা পালিকেশ্যন্ট, ২০১৪। মুদ্রিত।

———। তগৰৰ দুখ দোষ আৰু অন্যান্য প্ৰবন্ধ। ডিৰগড় : মানা প্ৰকাশন, ১৯৯৯। মুদ্রিত।

শইকীয়া, অপূৰ্ব কুমাৰ। লিংগমুক্ত পৃথিৱীৰ সাধু এটা। গুৱাহাটী: আঁকবাক প্ৰকাশন, ২০১১ মুদ্রিত। ইল্টাৰনেট :

Ibsen, H., The New Woman, http://academic.brooklyn.cuny.edu/english/melani/cs6_newwoman.html#:~:text=The%20%20New%20Woman%20typically%20values,the%20Old%20Woman%3B%20is, April 23, 2009.

Online Dictionary :

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/new%20woman>

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISSN : 2454-3837

Pages: 137-153

অসমীয়া গীতি-নাটঃ বিকাশ আৰু বিৱৰ্তন

ড° বৰ্ণলী গণে

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, জগন্নাথ বৰুৱা মহাবিদ্যালয় (স্বতন্ত্র), যোৰহাট

Email - bornalegogoi85@gmail.com

সংক্ষিপ্তসাৰ

বৰ্তমান সময়ত সাহিত্যিক অতি সূক্ষ্ম সূক্ষ্ম ভাগত বিভাজন কৰি ইয়াৰ স্বতন্ত্র চাৰিত্ৰিক বিশেষত্ব সমূহ উদ্ঘাটন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। নিজস্ব চাৰিত্ৰিক গুণবৈশিষ্ট্যাৰে গীতি-নাটকো নাটকৰ এটা স্বতন্ত্র প্ৰকাৰ(genre)। যিবোৰ নাটক বিশেষকৈ গীতিক প্ৰাধান্য দি ৰচিত, যাৰ নাটকীয় বিষয়ৰ উপস্থাপন আৰু বিন্যাস ৰীতি গীতিময়, তেনেধৰণৰ নাটককে গীতি-নাট(lyrical drama) হিচাপে অভিহিত কৰিব পাৰি। অৰ্থাৎ গীতি-নাটকত গীতিক অৱলম্বন কৰি নাটকৰ বিষয়বস্তুক আগবঢ়াই নিয়া হয়। ইয়াত গীতেই হ'ল নাটখনিৰ মূল চালিকাশক্তি। তদুপৰি এনে নাটকত থাকিব লাগিব গীত আৰু নাট্যৰ সু-সামঞ্জস্য, সুৰ আৰু নৃত্যৰ সমাহাৰ, কল্পনাৰ আধিক্য আৰু সংগীতময়তা। এনে বিশেষত্বসম্পন্ন কিছুমান নাট বিশেষ শক্তিকাৰ তৃতীয় দশক মানৰ পৰা অসমীয়া সাহিত্যত বিচাৰ কৰি চাওঁ, তেন্তে দেখিম যে নাটকৰ উৎপত্তিৰ সৈতেও সংগীত অতীজৰে পৰা জড়িত হৈ আহিছে। তদুপৰি অসমীয়া নাটসাহিত্যৰ ইতিহাসতো সংগীতৰ ব্যৱহাৰ অতি পুৰণি। গতিকে অসমীয়া গীতি-নাটকৰ বিকাশ আৰু বিৱৰ্তন সম্পর্কে অধ্যয়ন কৰিবলৈ যাওঁতে নাটকৰ উৎপত্তিৰ সৈতে সংগীতৰ সম্পর্ক লগতে প্ৰাচ্য আৰু

পাশ্চাত্যত ‘লিবিক’ৰ ধাৰণাটোৱে কিদৰে খোপনি পুতিছিল সেই সম্পর্কে থুলমূল আভাস দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। সৰ্বভাৰতীয় আৰু অসমৰ প্ৰাচীন লোকনাট্যানুষ্ঠান সমূহৰ আহি গ্ৰহণ কৰি শংকবদেৱেৰে বচনা কৰা অংকীয়া নাটসমূহত যে মূলতঃ গীতি-নাট্যশৈলীয়ে প্ৰাধান্য পাইছে সেই কথা ইয়াত বিচাৰ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। শংকবদেৱেৰে বাটকাটি যোৱা এই বাটেৰে পৰৱৰ্তী সময়ত আধুনিক অসমীয়া নাট্যকাৰ সকলে গীতক অৱলম্বন কৰি বচনা কৰা নাটসমূহত অসমীয়া গীতি-নাট্ৰ ধাৰাটো অব্যাহত বাখিবলৈ কিদৰে সন্ক্ৰম হৈছিল, সেই সম্পর্কে আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : নাটক, গীতি-নাট, অসমীয়া নাটক, লোকনাট্য।

০.০ প্ৰস্তাৱনা

নাটকত সংগীতৰ ব্যৱহাৰ অতি প্ৰাচীন। নাটকৰ উৎপত্তিৰ লগত ধৰ্মীয় ভাবৰ সৈতে সংগীতো অতীজৰে পৰা সাঙ্গেৰ খাই আছে। পণ্ডিতসকলে প্ৰাচীন মানৱ সভ্যতাৰ কেন্দ্ৰস্থল মিচৰ আৰু মো'চ'পটেমিয়াক (মহস্ত ৪) নাটকৰ উৎপত্তি স্থল বুলি ঠাবৰ কৰি আহিছে। কৃষিৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা আছাইছিবৰ পূজা অৰ্চনাক কেন্দ্ৰ কৰিয়ে মিচৰ বাসীৰ মাজত পোনপথম নাটকলাৰ উন্মেষ ঘটিছিল। কিন্তু ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ চাৰিবেৰেৰ মাজৰ পৰা ই ওলাই আহিব নোৱাৰাত বিশ্বাৰ লাভ কৰিব নোৱাৰিলে। পৰৱৰ্তী সময়ত নাটকে এক বিশিষ্ট কলাকৰ্ম কৰপে বিকাশ লাভ কৰে প্ৰাচীদেশত (মহস্ত ৫)। প্ৰাচীসকলৰ প্ৰেম, সুৰা আৰু সৃষ্টিৰ দেৱতা আছিল ডাইনুছিয়াছ। এই দেৱতাৰ সন্তুষ্টিৰ অৰ্থে পূজা অৰ্চনাৰ লগতে তেওঁলোকে যি নৃত্য-গীত, অভিনয় পৰিৱেশন কৰিছিল তাৰ পৰাই নাটকৰ উৎপত্তি হৈছয়। এনেদৰেই পৃথিবীৰ সকলো দেশতে ধৰ্মীয় উৎসৱৰ পৰাই নাটকৰ উৎপত্তি হৈছে। গতিকে নাটকৰ উৎপত্তিৰ লগত ধৰ্মীয় ভাবৰ সৈতে সংগীতো পোনপথমৰ পৰাই ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ আছিল।

অসমৰ শাতিকাত নাটকৰ শ্ৰেণীবিভাজনত সংযোজিত হোৱা দিশ দুটা হ'ল - মেলোড্ৰামা আৰু অপেৰা। দৃশ্য, অভিনয়, আৰুত্তি তথা সংগীতক প্ৰাধান্য দি বচনা কৰা অপেৰা পোন পথমে অভিজাত সমাজৰ বিলাস আৰু মনোৰঞ্জনৰ অনুষ্ঠান আছিল। পাশ্চাত্যৰ বিভিন্ন দেশ যেনে-ইটালী, ফৰাচী আৰু জামানীত অপেৰাৰ পৰিৱেশনশৈলীত এক নিজস্ব ৰীতি পৰিলক্ষিত হৈয়। পৰৱৰ্তী সময়ত পাশ্চাত্যত অপেৰাৰ সৈতে আন এৰিধ গীতিনাট্যানুষ্ঠান সংযোজিত হ'ল। সেয়া হ'ল বেলে (ballet)। যন্ত্ৰ সংগীত, নৃত্য আৰু মুকাভিনয়ৰ জৰিয়তে বেলেত কোনো কাহিনী বা খণ্ডিত ভাবৰ অভিযোগ প্ৰকাশ কৰা হৈয়। এনেদৰে পাশ্চাত্যত নাটকৰ জন্মলগ্নৰে পৰা জড়িত হৈ থকা 'লিবিক'ৰ ধাৰণাটোৱে অপেৰা, বেলে আদিৰ মাজেদি বিকশিত কৃপ লাভ কৰে।

বিশ্বালাথ কৰিবাজে সাহিত্যদৰ্পণত আগবঢ়েৱা ওঠৰ বিধ উপৰূপকৰ অৰ্গৰ্ণত 'নাট্যৰাসক', 'উল্লাপ্য', 'কাৰ্য' আৰু 'হলীশ'ত ঠাই বিশেষে সংলাপৰ প্ৰয়োগ হ'লেও ইয়াত গীত-নৃত্যৰ পয়োভৰ অধিক। গতিকে সংস্কৃত নাট্যসাহিত্যতো গীত-নৃত্যৰ পয়োভৰ থকা নাট্যৰচনাৰ যে সৃষ্টি হৈছিল তাৰ সন্তোষ পোৱা যায়। গীতি-নাট ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত সৰ্বভাৰতীয়

লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহেও অবদান আগবঢ়াই আহিছে। ভারতীয় নাট্যসাহিত্য বিকাশের ক্ষেত্রে বিভিন্ন ভারতীয় লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহের ভিতৰত বৎসরের যাত্রা, পাঁচলী আৰু গন্তীৰা, উত্তৰ ভাৰতৰ প্ৰধানকৈ উত্তৰ প্ৰদেশ আৰু বাজহানৰ বামলীলা, বাসলীলা আৰু নৌটখী, গুজৱাটৰ ভৰাই, মহাৰাষ্ট্ৰৰ ললিত তমাছা আৰু দশৱৰতাৰ, দক্ষিণ ভাৰতৰ প্ৰধানকৈ তামিলনাড়ু আৰু কৰ্ণাটকৰ যক্ষগান, কেৰেলাৰ কুটু, অসমপ্ৰদেশৰ বিথিনাটকম আৰু ভাগৱতমেলা(ভৰালী ৭৪) আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। গীতৰ আধিক্য থকা এই অনুষ্ঠানসমূহ নৃত্য-গীত, অভিনয়ৰ এক সমাহাৰিত ৰূপ। এই লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত আৰু অনুপ্ৰাণিত ভাৰতীয় নাটকতো সংগীতৰ প্ৰয়োগ ঘটিছিল। সেয়েহে ভাৰতবৰ্ষৰ নাট্যশালাসমূহক সংগীতশালা (তালুকদাৰ ৮৯) নামেৰে অভিহিত কৰা হৈছিল। এনেৰোৰ দিশলৈ চাই সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষত যে সংগীতৰ পয়োভৰ আছিল তাক অনুমান কৰিব পাৰি। পৰৱৰ্তী সময়ত শংকৰদেৱেৰ সংস্কৃত নাটকৰ লগতে সৰ্বভাৰতীয় আৰু অসমৰ লোকনাট্যানুষ্ঠান (পুতলা নাচ, ওজাপালি, কুশান গান, ভাৰী গান ইত্যাদি)ৰ পৰা আৰ্হ ইহণ কৰি স্বীকীয় চিন্তাৰ সংযোজনত গীত, নৃত্য, অভিনয়ৰ সমাহাৰিত ৰূপ অংকীয়া নাট বচনা কৰে। অংকীয়া নাটসমূহ অসমীয়া গীতি-নাট বচনাৰ প্ৰথম প্ৰয়াস বুলিব পাৰি। গতিকে দেখা গ'ল যে, প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ নাট্যজগতত গীতি-নাট বচনাৰ এক দীঘলীয়া ইতিহাস আছে। পৰৱৰ্তী সময়ত নাটকৰ বিকাশ আৰু বিৱৰণৰ গতিপথত যি গীতি-নাটকে নাট্যসাহিত্যৰ এক স্বতন্ত্ৰ বৈশিষ্ট্য সম্পন্ন প্ৰকাৰ(genre)লৈ উন্নীত হয়।

০.১ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ

অসমীয়া গীতি-নাটৰ বিকাশ আৰু বিৱৰণ সম্পর্কে আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে নাটকৰ জ্ঞালঞ্চৰ লগত সংগীতৰ ব্যৱহাৰ, পাশ্চাত্য আৰু প্ৰাচ্য নাট্যজগতত গীতি-নাট্যশৈলীৰ উল্লেখ সম্পর্কে আৰম্ভণিতে থুলমূল আভাস দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। আলোচনাটিত অসমীয়া গীতি-নাটক প্ৰাচীন আৰু আধুনিক এই দুটা ভাগত অধ্যয়ন কৰা হৈছে। প্ৰাচীন ভাগত অসমৰ লোকনাট্য পৰম্পৰা আৰু অংকীয়া নাট্য পৰম্পৰাত গীতিনাট্যশৈলীৰ প্ৰয়োগ সম্পর্কে অধ্যয়নৰ পৰিসৰে সামৰণ লৈছে। আনাহতে আধুনিক অসমীয়া গীতি-নাটকৰ ক্ষেত্রত আধুনিক গীতিনাটকত দেখা পোৱা কিছুমান উমেহতীয়া বিশেষত্বক আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

০.২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য

বিষয়টিৰ অধ্যয়নৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে—

- ⇒ অসমীয়া নাট্যসাহিত্যৰ ইতিহাস অতি প্ৰাচীন। কিন্তু গীতি-নাটৰ ধাৰণা অবাৰ্চীন। এই অধ্যয়নৰ জৰিয়তে অসমীয়া গীতি নাটকৰ স্বৰূপ আৰু গতি নিৰ্ণয় কৰাই মূল উদ্দেশ্য।
- ⇒ অসমীয়া সাহিত্যত শংকৰদেৱেৰ পথগদশ শতিকাতে গীতি-নাট বচনাৰ বাট মুকলি কৰাৰ পাছত ৰোমাণ্টিক নৰাজাগৰণৰ সময়ত গীতি-নাটৰ ক্ষেত্ৰখনত এক প্ৰকাৰ নব্য অভিযোজন ঘটা পৰিলক্ষিত হৈছিল। সেয়ে শংকৰদেৱেৰ পৰা বিংশ শতিকালৈকে বিকাশ আৰু বিস্তাৰ লাভ কৰা গীতি-নাটৰ চৰ্চাৰ দিশটো উদয়াটন কৰা।

০.৩ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি

আলোচিত বিষয়টি অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্লেষণাত্মক আৰু বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিক মূল পদ্ধতি হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে। অসমীয়া গীতি-নাটকক প্রাচীন আৰু আধুনিক এই দুই ভাগত বিভাজন কৰি দুয়োবিধ নাটকতে ব্যৱহৃত গীতি-নাট্যশৈলীক বিচাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে বিশ্লেষণাত্মক আৰু বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

১.০ অসমীয়া গীতি-নাট

অসমীয়া গীতি-নাটৰ পৰম্পৰাৰ বীজো অসমৰ প্রাচীন লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহতে লুকাই আছিল। আধুনিক অসমীয়া গীতি-নাটৰ সন্ভাৱিত কপটোৱে লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ পৰা শংকৰদেৱৰ মাজেদি আহি আধুনিক যুগত নিজস্ব বীতিৰে উন্নাসিত হৈ উঠিল। অসমীয়া গীতি-নাটৰ বিকাশ আৰু বিৱৰণ সম্পর্কে আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে আলোচনাৰ সুবিধাখৰে অসমীয়া গীতি-নাটক মূলতঃ দুটা ভাগত কৰি লোৱা হৈছে - প্রাচীন আৰু আধুনিক।

১.১ প্রাচীন

অসমৰ প্রাচীন লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহতে অসমীয়া গীতি-নাটৰ বীজ বিচাৰি পোৱা যায়। পৰৱৰ্তী সময়ত শংকৰদেৱৰ অংকীয়া নাটক গীতি-নাট্যশৈলীয়ে বিকশিত কপ লাভ কৰে। ইয়াত লোকনাট্য পৰম্পৰা আৰু অংকীয়া নাট্য পৰম্পৰাৰ মাজত কিদৰে গীতি-নাট্যশৈলী সোমাই আছে, তাক আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

১.১.১ লোকনাট্য পৰম্পৰাত গীতি-নাট্যশৈলীৰ প্ৰয়োগ

পৰম্পৰাগত ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ সৈতে নাটকৰ উৎপত্তিৰ বিষয়টি অতীজৰে পৰা জড়িত হৈ আছে। এই পৰম্পৰাগত ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ লগত সংগীত আৰু নৃত্যকলাও জড়িত আছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত এই পৰম্পৰাগত নৃত্য আৰু সংগীতৰ লগত নাটকীয় উপাদান সংযোগ হৈ লোকনাট্যৰ উন্নৰ হয় (Shipley 242)। গতিকে লোকনাট্য হ'ল সংগীত আৰু নাটকৰ সম্মিলন। ই সংগীত, নৃত্য, অভিনয় আৰু বাদ্যৰ সমন্বিত কপ। নাট্যসমালোচক সকলে অসমৰ লোকনাট্যসমূহক তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিছে। সেয়া হ'ল - (১) নৃত্য গীত প্ৰধান (২) অৰ্ধ নাটকীয় (৩) যাত্রা (ভৰালী ২৮)। নাট্যসমালোচকসকলৰ এনে বিভাজনক আধাৰ কৰি লোকনাট্যক আন দুই ধৰণেও ভাগ কৰিব পাৰি। সেয়া হ'ল - (১) অৰ্ধনাটকীয় (২) পৰিপূৰ্ণ

পচতি, নামভাওনা, ঢড়ক পূজাৰ গীত, কাতিপূজাৰ গীত, মদন কামদেৱৰ গীত, হনুম পূজাৰ গীত, মথনী আদিক অৰ্ধনাটকীয় লোকনাট্যৰ শাৰীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি। কিয়নো লোকনাট্যৰ সৃষ্টিত লোকগীত আৰু লোকনৃত্যই গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। কিন্তু এইবোৰত গীত, নৃত্য, বাদ্যযন্ত্ৰ ব্যৱহাৰৰ সীমাবদ্ধতালৈ চাই অৰ্ধনাটকীয় লোকনাট্যানুষ্ঠানত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। তথাপি অনুষ্ঠানৰ পৰিৱেশন পদ্ধতিত থকা নাট্যগুণলৈ দৃষ্টি ৰাখি ইহাঁতকো লোকনাট্যৰ ভিতৰৰা কৰি পশ্চিমসকলে আলোচনা আগবঢ়াইছে।

নৃত্য-গীত প্ৰধান ওজাপালি, চুলীয়া ভাওনা, পুতলানাচ, খুলীয়া ভাওনা, কুশান গান, ভাৰীগান আদিক পৰিপূৰ্ণ লোকনাট্যৰ শাৰীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি। এইবোৰত গীত, নৃত্য, অভিনয় আৰু বাদ্যৰ প্ৰয়োগ সমানপুত্রিক হাৰত হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। গতিকে অসমীয়া

গীতিনাটৰ উৎপন্নি আৰু বিকাশত অসমৰ এই লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ।

পুতলা নাচ অসমৰ আটইতকৈ প্রাচীন লোকনাট্যানুষ্ঠান। অসমত এই অনুষ্ঠান দশম একাদশ শতকামানৰ পৰা যে প্ৰচলিত আছিল তাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায় কালিকা পুৰাণত (ভট্টাচাৰ্য, দেবেন্দ্ৰ নাথ ১১৬৩)। শংকৰদেৱৰ বচনাতো অসমত পুতলা অভিনয়ৰ কথা উল্লেখ আছে। শংকৰদেৱৰ ভাগৰতৰ একাদশ স্কন্দত পুতলা অভিনয়ৰ কথা এনেদেৱে পোৱা যায় --

যেন টাটকীয়া দৰু পুতলাক

নচায়ে আপোন সুখে ॥ (দেৱগোস্মামী ১১৯৫)

পুতলা নাচৰ অভিনয়ত ৰামায়ণ, মহাভাৰত, পুৰাণ আদিৰ উপৰিও ঐতিহাসিক কাহিনী আৰু সামাজিক ঘটনাবলীকো অভিনয়ৰ জৰিয়তে ৰূপায়ণ কৰা হয়। ইয়াত বায়নজনে অভিনয়ৰ কাহিনীটো গীত পদেৱে গাই যায় আৰু পালিসকলে তেওঁক এই কাৰ্যত সহায় কৰে। সুত্ৰধাৰে তেওঁলোকৰ গীত-পদৰ অনুসৰণত পুতলাবোৰক বিভিন্ন ভাৰ-ভঙ্গীৰে নচুৱায়। প্ৰয়োজন সাগৈক্ষে তেওঁ পেঁগাৰ জৰিয়তে পুতলাৰ মুখৰ মাতো উলিয়ায়। বিভিন্ন ভাৰ-ভঙ্গীৰে প্ৰাণস্পৰ্শী কৃপত একেটা নাটকীয় কাহিনীক মঞ্চত কৰায়ণ কৰি দৰ্শকক আমোদৰ যোগান ধৰে। লক্ষণীয় যে, পুতলা অভিনয়ত উল্লিখিত বিভিন্ন কাহিনী সম্বলিত এখনি লিখিত গীতিনাটকক নৃত্য, গীত, অভিনয়ৰ জৰিয়তে প্ৰদৰ্শন কৰা হয়। ইয়াত পুতলাবোৰ মুখত কোনো ভাষা বিচাৰি পোৱা নাযায়। সুত্ৰধাৰ হাতৰ কৌশলতহে নিষ্পাণ পুতলাবোৰ জীৱন্ত হৈ উঠে। গতিকে পুতলা নাচক নৃত্য, গীত, অভিনয় আৰু বাদ্যৰ সমাহাৰিত কৃপ বুলিব পাৰি। এই ফালৰ পৰা চাৰলৈ গ'লো, পুতলা নাচত গীতিনাট্যশৈলীৰ পূৰ্ব কৃপৰ আভাস বিচাৰি পোৱা যায়।

ওজাপালি অসমৰ প্রাচীন লোকধৰ্মীনাট্যানুষ্ঠান। ওজাপালিত পৰিৱেশিত কাহিনীৰ প্রতি দৃষ্টি বাখি পণ্ডিতসকলে ওজাপালি অনুষ্ঠানৰ ধাৰা প্ৰাক-শংকৰ যুগৰ বুলি মত পোষণ কৰিছে (গোস্মামী ৫৭)। প্ৰাক-শংকৰ যুগতে গচ লৈ উঠা ওজাপালিক ইয়াত অভিনীত বিষয় আৰু পৰিৱেশন বীতিৰ ওপৰত ভিণ্ঠি কৰি প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে - মহাকাব্য আশ্রয়ী আৰু মহাকাব্য অনাশ্রয়ী। ওজাপালিৰ পৰিৱেশন বীতি সম্পূৰ্ণৰূপে গীতিধৰ্মী। গীত, নৃত্য, বাদ্য আৰু অভিনয়ৰ মাজেদি এই অনুষ্ঠান পৰিৱেশন কৰা হয়। অনুষ্ঠান পৰিৱেশনৰ লগত জড়িত হৈ থকা পাঁচজন ব্যক্তিৰ ভিতৰত ওজাজন হ'ল ইয়াৰ মূল ব্যক্তি। তেওঁক সহায় কৰে ক্ৰমে দাইনা পালি, গোৰ পালি আৰু দুজন সহযোগী পালিয়ে। ওজাপালিত ওজাজন নৃত্য, গীত আৰু অভিনয়ৰ ক্ষেত্ৰত পাঁকৈতে হ'ব লাগিব। ওজাজনৰ গীত-মাত, নৃত্যভঙ্গিমা, পদব্যাখ্যা, হাতৰ মুদ্ৰাৰ নিপুনতাৰ ওপৰতে অনুষ্ঠানটিৰ সফলতা নিৰ্ভৰ কৰে। এই ক্ষেত্ৰত ওজাপালিত ওজাজনৰ প্ৰাধান্য আৰু তেওঁৰ থাকিবলগীয়া গুণ সম্পর্কে এনেধৰণৰ বিভিন্ন মত পোৱা যায়।

মুখে গীত হাতে মুদ্রা পাৰে ধৰে তাল।

গৰুড় সদশ্ব ব্ৰহ্মে তেৱে ওজা ভাল ॥ (গোস্মামী ৬৩)

ওজাপালিত ওজাজনৰ পিছতে দাইনা পালিজনৰ স্থান। তেৱে নৃত্য, গীতত পার্গত হ'ব লাগিব। দাইনাপালিয়ে ওজাজনে লগাই দিয়া গীত-পদ দোহাৰে। তেওঁ বিভিন্ন হাতৰ মুদ্ৰা

পরিবেশন করার লগতে শারীরিক অংগীভংগীরে কাহিনীর বিষয়বস্তু দর্শকর বোধগম্য করি তোলে। পালিসকলৰ কাম গীত-পদ দোহৰা আৰু তেওঁলোকৰ হাতত থকা খুটিতালেৰে গীতৰ তাল বখাত সহায় কৰা। তেওঁলোকে গীতৰ তালে তালে পদচালনা কৰি থকা দেখা যায়। গতিকে দেখা গ'ল যে, পুতলা নাচৰ পিছতে স্থান পোৱা অসমৰ প্রাচীন লোকনাট্যধর্মী অনুষ্ঠান ওজাপালিয়ো সম্পূর্ণৰূপে গীতি-নাট্যধর্মী অনুষ্ঠান।

চুলীয়া ভাওনা নামনি অসমত প্রচলিত এটি জনপ্ৰিয় লোকনাট্যানুষ্ঠান। কামৰূপ আৰু দৰঞ্জুৰ চুলীয়া ভাওনা অতীজৰে পোৱা সৰ্বজনবিদীত। গীত-নৃত্য, বাদ্য আৰু অভিনয়ৰ সমষ্টি চুলীয়া ভাওনা পৰিৱেশ্য কলাৰ অসৰ্গত। ইয়াত চুলীয়াৰ হাতৰ পৰশত ঢোলে কথা কয়। তেওঁক সহায় কৰে তালুৱেয়ে। কামৰূপৰ চুলীয়া ভাওনা কেৰল ঢেলবাদন, গীত-নৃত্যৰ প্ৰদৰ্শনতে সীমাৰদ্ধ নহয়; ইয়াৰ লগত জড়িত হৈ থাকে ক্ৰমে বাদ্য বাজনা, প্ৰস্তাৱনা, বাদ্য সংগীত, খোৰ বা কুষ্টি প্ৰদৰ্শন, চং প্ৰদৰ্শন, মুখা নৃত্য প্ৰদৰ্শন, সম্পূৰ্ণ নাট অভিনয় ইত্যাদি। চুলীয়া ভাওনাত কেতিয়াৰা একো একোখন সম্পূৰ্ণ নাটো অভিনয় কৰা হয়। ঘাই চুলীয়াজন চুলীয়া ভাওনাৰ মূল বাস্তি। নৃত্য, গীত, বাদ্য, অভিনয়েৰে পৰিপূৰ্ণ গোটেই অনুষ্ঠানটি তেওঁ পৰিচালনা কৰে। তদুপৰি ঘাই চুলীয়াজন এই গোটেই কেইটা দিশতে নিপুণ হয়। তেওঁক অনুষ্ঠানটি আগবঢ়াই নিয়াত সহায় কৰে বৰ চুলীয়া আৰু চুলীয়াসকলে। চুলীয়াসকলে ইয়াত বৰচোলৰ পোৱা নাচনী ঢোললৈকে বিভিন্ন ঢোল সংগত কৰা দেখা যায়। তালুৱেসকলে ঢোল বাদনৰ লগে লগে তাল সংগত কৰি চুলীয়াসকলক সংগ দিয়ে। গাইন বা গায়নসকলে বিভিন্ন গীত-পদ লগাই দিয়ে আৰু আবৃত্তি কৰে। নাটক, চং আদিৰ অভিনয়, কুষ্টি প্ৰদৰ্শন, গীত-পদ আবৃত্তি আদি কৰ্ণেতে গায়নসকলে খোল সংগত কৰে। খুলীয়া ভাওনা চুলীয়া ভাওনাৰ এটি সমধৰ্মী লোকনাট্যানুষ্ঠান। নামনি অসমৰ কামৰূপ আৰু দৰং জিলাত খুলীয়া ভাওনাৰ পৰম্পৰা থকা দেখা যায়। ইয়াত খোল আৰু তাল হৈছে অনুষ্ঠান পৰিৱেশনৰ মূল আহিলা। অনুষ্ঠানটিৰ আৰম্ভণিত ভাওনাৰ পূৰ্ববঙ্গৰ দৰে নৃত্য-গীতেৰে পৰিপূৰ্ণ গায়ন-বায়ন পৰিৱেশন কৰা হয়। গায়ন গোৱাৰ অন্তত ওজাই গীত পদৰ আঁত ধৰে। নৃত্যভংগী, হস্তমুদ্রা আৰু গতিভংগীৰ সহায়ত তেওঁ ভগৱানৰ বন্দনা গীত পৰিৱেশন কৰে। পালিসকলে গীতৰ প্ৰতিটো স্তৰৰ শেষাংশ ওজাৰ মুখৰ পোৱা কাঢ়ি আনি আবৃত্তি কৰে আৰু গীতৰ পদটো শেষ হোৱাৰ লগে লগে দিহাটো পুনৰ দোহাৰে। সেই বন্দনা গীতটো সপুষ্পত্যুক্ত। স্বৰ যেতিয়া ক্ৰমাঘৱে উচ্চ স্তৰলৈ গতি কৰে তেতিয়া খোল আৰু নৃত্য ভংগীৰ গতিয়ো তীব্ৰ পোৱা তীব্ৰতৰলৈ গতি কৰা পৰিলক্ষিত হয়। সাধাৰণতে ইয়াৰ ভাৱীয়াসকলে মহাভাৰত, বামায়ণ, পুৰাণ, ভাগবত আদিৰ ভেঁটিত বচিত একোখনি গীতিনাট পৰিৱেশন কৰে। খুলীয়া ভাওনাত চৰিত্ৰ সংলাপবোৰ পদ্যত বা পয়াৰত বচিত। গতিকে সংলাপবোৰ সুৰধৰ্মী। এই সুৰধৰ্মী সংলাপবোৰ ভাৱীয়াসকলে নৃত্য ভংগীমাৰে আবৃত্তি কৰে। নৃত্যভংগীমাৰে আবৃত্তি কৰা বিলাপৰ গীত আৰু নৃত্যৰ তালে তালে কাহিনীৰ লগত সংগতি বাধি যুদ্ধৰ অভিনয় প্ৰদৰ্শন হৈছে খুলীয়া ভাওনাৰ অন্যতম দিশ। গতিকে দেখা গ'ল যে, ব্যাস ওজাপালিৰ লগত বিশেষ সাদৃশ্য থকা খুলীয়া ভাওনা হ'ল নৃত্য-গীত, বাদ্য আৰু অভিনয়ৰ এক সমাহাৰিত বৰপ।

কুশান গান গোরালপাৰা অঞ্চলত প্রচলিত জনপ্রিয় লোকনাট্যানুষ্ঠান। কুশান গান মূলতঃ বামায়ণ আশ্রিত যদিও কেতিয়াবা মহাভাৰতৰ কাহিনীকো তেওঁলোকে পৰিৱেশন কৰা দেখা যায়। নৃত্য-গীত, অভিনয়ৰ মাজেদি বামায়ণৰ একো একোটা বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ কাহিনীক গীতৰ জৰিয়তে কুশান গানত পৰিৱেশন কৰা হয়। কুশান গান প্ৰধানকৈ কৃতিবাসী বামায়ণৰ ভেঁটিত ৰচিত। কুশান গানত গীতালজনে বামায়ণৰ কাহিনীভাগ পৰিৱেশনত আগ ভাগ লয়। তেওঁ হাতত বেনা লৈ অভিনীত কাহিনী প্লোক, পদ, গীতৰ জৰিয়তে বৰ্ণনা কৰে। গীতালক সহায় কৰে দোৱাৰীয়ে। তেওঁ গীতালে লগাই দিয়া কাহিনীৰ আঁত ধৰে। কুশান গানত দুইথৰণৰ পালি থাকে। সেয়া হল - দাইনা পালি, বাঁৰা পালি। দাইনা পালিসকলে গীতত অংশ লয়। তেওঁলোকে গীতালক পদ ধৰাত সহায় কৰে আৰু গীতালে গোৱা গীতৰ পুনৰাবৃত্তি কৰে। বাঁৰা পালিয়ে তাল বজোৱাত সহায় কৰে। তদুপৰি কুশান গানত ছোক্ৰা ছোক্ৰীৰ (ভৰালী ৫০) আকৰ্ষণেই আটাইতকৈ বেছি। ছোক্ৰা ছোক্ৰীসকলে অনুষ্ঠানৰ আৰম্ভণিৰ পৰা শেষলৈকে নৃত্যাংশত ভাগ লয়। তেওঁলোকৰ নৃত্যৰ তালত অৰ্মাঘয়ে গীত আৰু বাদ্যৰো লয় দ্রুত হৈ পৰা দেখা যায়। ছোক্ৰা ছোক্ৰীসকলে পৰিৱেশন কৰা খেমতা নাচৰ ভংগীমাই সকলোকে আনন্দৰ খোৱাক ঘোগোৱা পৰিলক্ষিত হয়।

ভাৰীগান গোৱালপাৰা অঞ্চলত প্রচলিত জনপ্রিয় লোকনাট্যানুষ্ঠান। পৰিৱেশন বীতি আৰু বিয়বস্তুৰ ক্ষেত্ৰত খুলীয়া ভাওনাৰ লগত ভাৰীগানৰ বিশেষ সাদৃশ্য আছে। ভাৰীগানসমূহ বিভিন্ন পুজা উপাসনা, ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান, সামাজিক উৎসৱ-অনুষ্ঠান আদিত অনুষ্ঠিত হয়। ইয়াত বামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ সংগ্ৰহীত কাহিনীক নৃত্য-গীতৰ মাজেদি পৰিৱেশন কৰা হয়। কাৰণ ভাৰীগানত ভাৱীয়াসকলৰ মুখত কোনো সংলাপ দিয়া নহয়। ইয়াত খোল আৰু তালেই হৈছে অনুষ্ঠান পৰিৱেশনৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহৃত মূল বাদ্য যন্ত্ৰ। হাতত চোঁৰ লৈ তেওঁ খোল আৰু তালৰ তালে তালে নৃত্য কৰি গীত-পদবোৱাৰ আবৃতি কৰে। পালিসকলে ওজাই লগাই দিয়া গীতত দিহা বা ধুৰা অংশ আবৃতি কৰে। ভাৰীগানত যিহেতু চৰিত্ৰ মুখত সংলাপ নাই, গতিকে ওজা আৰু পালিসকলে গোৱা গীতৰ তালে তালে ভাৱীয়াসকলে নাটকীয় চৰিত্ৰৰ ভাৱ-অনুভূতিসমূহনৃত্য-ভংগীমাৰে প্ৰকাশ কৰা দেখা যায়। সংলাপবিহীন ভাৰীগানত গীত-পদৰ প্ৰাধান্য অধিক। ভাৰীগানত পৰিৱেশিত গীত সমূহক বন্দনা বা স্তুতি গীত, প্ৰৱেশৰ গীত, যুদ্ধৰ গীত, বিলাপ গীত, সৰা, পয়াৰ আদিত বিভাজন কৰিব পাৰি।

আলোচনাৰ পৰা দেখা গ'ল, যে অসমৰ লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহ এক প্ৰকাৰ গীতি-নাট্যাভিনয়। একোখন মুকলি মঞ্চত একোটা কাহিনীক (মহাকাব্যিক, পৌৰাণিক, জনশ্রুতি মূলক, সামাজিক) গীত-পদৰ মাধ্যমেৰে প্ৰকাশ কৰা হয়। লোকশিক্ষা প্ৰদানেই হৈছে এই অনুষ্ঠানসমূহৰ মূল লক্ষ্য। আনন্দ বিনোদনৰ মাজেৰে লোক সমাজৰ নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক উৎকৰ্ষ সাধন কৰাই এই লোকনাট্যানুষ্ঠান সমূহৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য। ইয়াত সংলাপতকৈ নৃত্য-গীতে অধিক প্ৰাধান্য লাভ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। পূৰ্বতে মৌখিকভাৱে কোনো কাহিনীক অভিনয় কৰিছিল যদিও লাহে লাহে এই অনুষ্ঠানসমূহ নিয়াৰিকৈ পৰিৱেশন কৰিবৰ কাৰণে তেওঁলোকে লিখিত গীতি-নাট্ৰ পাঠ(text) ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়।

১.১.২ অংকীয়া নাট্যপরম্পরাত গীতিনাট্যশৈলীর প্রয়োগ

অসমত বৈষ্ণব যুগত বচিত বিশেষ কলা-কোশলপূর্ণ এটা অংকত বচিত ধর্মমূলক একান্ত নাটবোৰকে অংকীয়া নাট বোলা হয়(ভট্টাচার্য, ইবিচন্দ্র ১১) শংকবদের অংকীয়া নাটৰ জন্মদাতা। তেওঁ সর্বভাবতীয় আৰু অসমীয়া লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ পৰা আৰ্হি গ্ৰহণ কৰি স্বকীয় চিন্তাৰ সংযোজনত চিহ্ন্যাত্মা ভাওনাৰে গীতি-নাট অভিনয়ৰ সূচনা কৰিছিল। সংলাপবিহীন চিহ্ন্যাত্মা আছিল চিত্ৰ, গীত, নৃত্য, বাদ্য আৰু অভিনয়ৰ সমূহীয়া কৰণ। চিত্ৰ, গীত আৰু নৃত্যভিন্নৰ মাজেদি নাট্যকাহিনীক দাঙি ধৰা শংকবদেৱৰ এই নাট্যশৈলী আছিল অভিনৰ। তেওঁৰ পৰবৰ্তী অংকীয়া নাটকত এই নাট্যশৈলীয়ে বিকশিত কৰণ লাভ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। মাধবদেৱ আৰু পিছৰ কালৰ বৈষ্ণব কবিসকলে শংকবদেৱৰ নাট্যশৈলীৰ অনুকৰণেৰে নাট বচনা কৰি অংকীয়া নাট্যপৰম্পৰাব ধাৰাটো অব্যাহত ৰাখে। গীতিধৰ্মিতা অংকীয়া নাটৰ এটি প্ৰধান বিশেষত্ব(শৰ্মা ১৪)। অংকীয়া নাটক চাৰি প্ৰকাৰৰ গীত ব্যৱহাৰ হয়। সেয়া হ'ল—
ভক্তিপ্ৰধান ভট্টিমা, প্ৰৱেশৰ গীত, বাগতালযুক্তি অনুভূতি প্ৰকাশক গীত আৰু বৰ্ণনাত্মক পয়াৰ।

ভট্টিমাসমূহ হ'ল প্ৰশংসিত মূলক গীত। অংকীয়া নাটক ব্যৱহাৰ ভট্টিমাসমূহক কোৱা হয় নাটকীয় ভট্টিমা। নাটকৰ আৰম্ভণিত (মংগলাচৰণ ভট্টিমা) নাটকৰ মাজত (নায়ক নায়িকাৰ কৰণ-লাৰণ্য, গুণ-গৰিমা প্ৰকাশক ভট্টিমা) আৰু নাটকৰ সামৰণিত (মুক্তিমংগল ভট্টিমা) ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়।

অংকীয়া নাটক প্ৰধান প্ৰধান চৰিত্ৰসমূহে প্ৰৱেশৰ গীতৰ তালে তালে মঞ্চত প্ৰৱেশ কৰে। এই গীতবোৰত চৰিত্ৰ দৈহিক কৰণ আৰু গুণৰ বৰ্ণনা কৰা হয়(মেধি ১০৯- ১১০)। প্ৰধান চৰিত্ৰসমূহে গীতৰ সুৰ আৰু লয়ত গুৰু গস্তিৰভাৱে প্ৰৱেশ কৰে। তেনেদেৱে সীতা, ৰক্ষিণী, সত্যভামা আদি নাৰী চৰিত্ৰসমূহৰ প্ৰৱেশ ভংগী হয় লাস্যময়ী।

বাগতালযুক্তি অনুভূতি প্ৰকাশক গীতসমূহ নাটকাহিনীৰ লগত গভীৰভাৱে জড়িত হৈ থাকে। নাটকীয় পৰিস্থিতি উপস্থাপন, চৰিত্ৰৰ ভাৰাবেগে প্ৰকাশ, বিভিন্ন নাট্যৰস সৃষ্টি এই গীতসমূহে সহায় কৰে। অংকীয়া নাটৰ কথাসূত্ৰক দৰ্শকৰ কাষ চপাই নিয়াত এই গীতসমূহৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ।

অংকীয়া নাটক থকা বৰ্ণনাত্মক পয়াৰবোৰৰ মাজেৰেই নাটকীয় কাহিনীৰ উমান পাৰ পাৰি। চৰিত্ৰৰ সুখ-দুখ, আৱেগ-অনুভূতিৰে ভাৰাক্ৰান্ত মুহূৰ্তবোৰ দাঙি ধৰিবলৈ সাধাৰণতে নাটকত বৰ্ণনাত্মক পয়াৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

গতিকে দেখা গ'ল যে, অংকীয়া নাটৰ সৰহ অংশ অধিকাৰ কৰি আছে গীতসমূহে। গীতসমূহৰ জৰিয়তে অংকীয়া নাটৰ আৰম্ভণি আৰু সামৰণি সম্পৰ্ক কৰা হয়। নাটকীয় বিষয়বস্তু উপস্থাপন, চৰিত্ৰৰ ভাৰাবেগে প্ৰকাশ আৰু নাটকৰ বাহ্যিক সৌন্দৰ্য প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত এই গীতসমূহে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। অংকীয়া নাটৰ কথাসূত্ৰ আৰু শ্ৰোকখিনি যদি বাদ দিয়া হয়, তেন্তে গীতসমূহৰ জৰিয়তেই নাটকৰ কাহিনী অনুধাৰণ কৰিব পাৰি। গীত-পদৰ প্ৰাধান্যলৈ লক্ষ্য কৰিয়েই পশ্চিমসকলে অংকীয়া নাটকক গাঁথনিন ফালৰ পৰা নাট আৰু বিষয়ৰ ফালৰ পৰা নাটকীয় ধৰণে পৰিৱেশন কৰা গীত-পদৰ সমষ্টি (kakoti 126) বুলি কৈছে। গতিকে

अंकीया नाट्ये मूलतः गीति प्रधान, सेही कथा अनुमान करिव पाबि। अंकीया नाट्ये अभिनय प्रदर्शनत नृत्य एटि प्रधान उपादान। अंकीया भाओनात चरित्रसमूहे मध्यत प्रवेश, प्रस्थान आऱ अरस्थान सकलो नृत्यार योगेदिये सम्पन्न करे। गीतेर सूरत वाद्येर ताले ताले तेऊँलोके नृत्येर माजेदि नाटकेर काहिनी उपस्थापन करे। तुदुपरि चरित्रसमूहे कथासुत्रेको विभिन्न भाव आऱ नृत्य भंगीमारे प्रकाश करा देखा याय। चरित्र विशेषे सुकीया सुकीया नृत्य परिवेशन करे। अंकीया भाओनात ब्यरहात नृत्यसमूह हैचे सूत्रधारी नृत्य, कृष्ण नृत्य, युद्ध नृत्य, गोपीसकले नृत्य, वास नृत्य इत्यादि। गतिके अंकीया नाट्ये ब्यरहात गीत-नृत्येर वहल प्रयोगलै लक्ष्य राखिये इयाक गीत-नाट्ये आख्या दिया हैचे। एहिफालेर परा चाबलै गालै, असमेर प्राचीन लोकगायान्मुठानसमूहेर परा द्रव्याघये आणुवाइ आहि अंकीया नाट्यसमूहते गीतिनाटकेर परम्पराइ विकाश लाभ करिवलै आवस्त करे।

२.० आधुनिक

आधुनिक नाटकेर आवस्तगि सूरत गीतक प्राधान्य दि नाट्य बच्ना करा होवा नाहिल। नाट्यकारसकले नाटकीय प्रयोगन सापेक्षे आऱ दर्शकेर मनोरञ्जनेर कारणेहे नाटकेत गीतेर ब्यरहाव करिविला। एই सूरत नाट्यसमूहत दुहीधरणेर गीत ब्यरहाव करा परिलक्षित हय। सेया हल (शर्मा ११९) --

- (१) बहिरबंग गीत
- (२) अन्तर्बंग गीत

(१) बहिरबंग गीतेर प्रयोग : एই धरणेर गीतसमूह नाटकीय काहिनी वा घटनार लगत कोनो धरणे जडित है नाथाके। बहिरबंग गीतसमूह नाटकेर आवस्तगि आऱ शेषत नाईवा विभिन्न अंकेर प्रावस्तत परिवेशन करा हय। दुदल नर्तकीरेशी गायिकाई नृत्य-गीतेर माजेरे दर्शकके किछुसमयर कारणे मनोरञ्जनेर योगावलै परिवेशन करा एनेधरणेर गीतसमूहेहे नाटकेर बहिरबंग गीत। तेनेधरणेर गीतसमूह नाटकेर परा वाद दिलेओ नाट्यकाहिनीत कोनो धरणेर ब्याघात नजम्ये। उदाहरणस्वरपे— पान्धानाथ गोहाटिए बर्बारा र साधनी(१९१०) नाटकेर आवस्तगिते मध्येर दुफालेर परा दुगराकी गायिकाई गोरा ‘शूण्ये शूण्ये हाँय, मयापी चराई/ केनि उरि आहि केनि गुचि याय’ गीतटि नाट्यनिर बहिरबंग गीत। नाटकेत एनेधरणेर गीतसमूहेर प्रासंगिकता प्राये नाथाके। किस्त केतियावा कोनो कोनो नाटकेत इ काहिनीर अग्रगतिर आभास दिये आऱ काहिनीक नतुन मात्राओ प्रदान करे।

(२) अन्तर्बंग गीतेर प्रयोग : अन्तर्बंग गीतसमूह नाटकेर काहिनी वा घटनार लगत संपूर्ण है थाके। चरित्रेर मनेर अन्तर्निर्हित भाव, मानसिक अन्तर्वर्द्ध, नाटकीय परिस्थितिर गुरुत्व प्रतिष्ठा करा आदिव क्षेत्रत अन्तर्बंग गीतसमूहेर प्रयोग हय। नाटकीय विषयवस्त्रेर सूक्ष्म आऱ गभीर किछुमान भावके दर्शकेर हादयद्देम करावर कारणेओ नाट्यकारसकले अन्तर्बंग गीतसमूहेर सहाय लोरा देखा याय। उदाहरण स्वरपे— ज्योतिप्रसाद आगरबालार कारेंगेर लिगिवीनाटकेर प्रथम अंकेर प्रथम दर्शनात शेरालिये गोरा ‘सोणबे पालेण्डत अ’ मनेत्रा’ गीतटिर माजेदि शेरालिर सुन्दरव प्रति थका प्रेमर गोपन आकुलता आऱ अव्यक्त वेदनार भाव प्रकाश पाहिचे।

নাটখনিত গীতটির মাজেরে শেরালির আত্মকথন উপস্থাপিত হৈছে। নাটকীয় চরিত্রসমূহে পরিরেশন কৰা এনেধৰণৰ গীতসমূহে নাটকীয় কাহিনীক ক্ৰিয়াশীল কৰি তোলাত সহায় কৰে। গতিকে এনেধৰণৰ গীতসমূহ নাটকত অস্তৰঙ্গ গীত হিচাপে ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। দেখা গ'ল যে, আধুনিক অসমীয়া নাটকত প্ৰথম অৱস্থাত গীত আৰু নৃত্যই গুৰুত্ব লাভ কৰা নাছিল। এই সময়ছোৱাৰ নাট্যকাৰসকলে দৰ্শকৰ মনোৰঞ্জন আৰু নাটকীয় প্ৰয়োজন সাপেক্ষে গীতৰ প্ৰয়োগ কৰিছিল। সেয়ে গীতসমূহ নাটকৰ প্ৰধান চালিকা শক্তি হৈ উঠা নাছিল। গতিকে অসমীয়া গীতি-নাটৰ এটা সুকীয়া নাট্যধাৰা বুলি ইয়াক অভিহিত কৰিব নোৱাৰিঃ।

বিংশ শতকাৰ তৃতীয় দশকৰ শেষৰ ফালৰ পৰাহে প্ৰকৃতার্থত আধুনিক গীতি-নাট বচনৰ সূচনা হয়। আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ গতানুগতিক বচনা-বীতি পৰিহাৰ কৰিব নাট্যকাৰসকলে অভিনৱ নাট্যশৈলী গ্ৰহণ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত এনেধৰণৰ নাটসমূহ গীতিনাট, গীতি-নাটিকা, সঙ্গীতালেখ্য আদি নামেৰে পৰিচিত হ'ল (ভট্টাচাৰ্য্য, হৰিচন্দ্ৰ ৮)। এইধৰণৰ নাটসমূহত অসমৰ প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ আৰু সাংস্কৃতিক ঐতিহ্যক নাট্যকাৰসকলে গীতিমুখৰ বচনাশৈলীৰ যোগেদি দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। এইক্ষেত্ৰত পিতা-পুত্ৰদ্বয় কীৰ্তনাথ বৰদলৈ আৰু মুক্তিনাথ বৰদলৈয়ে যুটীয়াভাৱে লোৱা প্ৰচেষ্টা মনকৰিবলগীয়া। স্বাধীনতা পূৰ্বৰপৰা স্বাধীনতা পৰৱৰ্তী সময়লৈকে আধুনিক অসমীয়া গীতি-নাটৰ বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত অৱিহণা যোগেৱা নাটসমূহৰ মাজত কিছুমান উমেহতীয়া বিশেষত্ব প্ৰকাশ পোৱা পৰিলক্ষিত হয়। সেই বিশেষত্বসমূহ এনেধৰণৰ—

- (ক) প্ৰকৃতি বিষয়কেন্দ্ৰিক
- (খ) শিশুকেন্দ্ৰিক
- (গ) ৰূপকথমী (allegory)
- (ঘ) প্ৰতীকথমী (symbolic)

(ক) প্ৰকৃতি বিষয়কেন্দ্ৰিক

আধুনিক গীতি-নাট্যশৈলীৰে বচিত নাটসমূহত প্ৰকৃতিৰ উপস্থাপন মনকৰিবলগীয়া। কীৰ্তনাথ বৰদলৈ আৰু মুক্তিনাথ বৰদলৈৰ বাসন্তীৰ অভিযেক (১৯২৯) প্ৰকৃতি বিষয়ক এখনি গীতি-নাট। বাসন্তীৰ অভিযেকৰ পাছৰ পৰাই গীতি-নাট্যশৈলীৰে নাট বচনা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত নাট্যকাৰসকলে মনোনিৰেশ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। বাসন্তীৰ অভিযেকে খাতু বিষয়ক নাট। বসন্ত খাতুক কেন্দ্ৰ কৰি বচনা কৰা নাটখনিত বসন্তক এগৱাকী দেৱীৰ বৰ্গত কল্পনা কৰিছে। খাতুসমূহৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ খাতু বসন্ত। গতিকে খাতুৰ বাণীকাপে বসন্তৰ অভিযেক আয়োজনেই নাটখনিৰ মূল বিষয়বস্ত। নাটখনিত গীতিমুখৰ পৰিৱেশৰ মাজেৰে বসন্তক খাতুৰাণী হিচাপে আদৰণি জনাইছে। কুলি কেতেকী আদি বিভিন্ন চৰাই, সেউজী, মালতী আদি বিবিধ ফুল আৰু মলয়া বতাহ, পথিলী আদি হৈছেনাটখনিৰ চৰিত্ৰ। মানৱীয় ভাব-অনুভূতি সম্পন্ন প্ৰকৃতিৰ এই চৰিত্রসমূহে বাগ, তাল সম্বলিত গীতৰ মাজেদি নাটখনিৰ বিষয়বস্তুক সুন্দৰভাৱে দাঙি ধৰিছে।

বৰদলৈদেয়াৰ আন এখনি প্ৰকৃতি বিষয়ক গীতি-নাট হ'ল লুইত কোঁৰ (১৯৩১)। মানস সৰোবৰৰ পুত্ৰ লুইত কোঁৰৰ সাগৰ অভিমুখী যাগ্রাই হৈছেনাটখনিৰ মূল বিষয়বস্ত। সাগৰ অভিমুখী

যাত্রাপথত লুইত কেঁবৰৰ সংগী হৈছে সোৱশিবী, ধনশিবী, কপিলী, ভৰলী আদি নদীসমূহ। নাটখনিৰ প্ৰতিটো চৰিত্ৰী গীতৰ মাধ্যমেনি আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। ইয়াত সন্মুৰিষ্ট গীতসমূহৰ মাজেদি প্ৰতিখন নদীৰ গতি আৰু ইহাঁতৰ স্বভাৱৰ চৈত্যিক জানিব পাৰি। উদাহৰণস্বৰূপে- নাট্যকাৰদ্বয়ৰ মেঘাৱলী (১৯৫২) খাটীয়া পাহাৰৰ এটি প্ৰাকৃতিক ঘটনাক লৈ বচিত। মৌচুমী বতাহে উৰৱাই অনা মেয়ে খাটীয়া পাহাৰৰ বুকুত ঠেকা খাই চেৱাপুঞ্জীত হোৱা বৰষুণৰ দৃশ্য পৃথিবীৰ এটি অনন্য আৰু অনুপম ঘটনা। এই প্ৰাকৃতিক খট্টাটিকে নাটকাৰে ৰূপকথাৰ কাহিনীৰে অভিনৰ ৰূপত দাঙি ধৰিছে। নাটখনিৰ চৰিত্ৰসমূহ যেনে- ব্ৰহ্মপুত্ৰ, মেঘাৱলী, মেঘাৱলীৰ সখী মেঘকল্প্যসকল (বাসন্তী, নিদায়ী, প্ৰব্ৰাহ্ম, শাৰদা) আৰু মৰকল্প্যসকল প্ৰকৃতিৰ উপাদান।

আধুনিক অসমীয়া গীতি-নাটকৰ ক্ষেত্ৰত পাৰতিপ্ৰসাদৰ সোণৰ সোলেঙ (১৯২৯, পি. ১৯৫৫) আৰু লথিমী (১৯৩১) উল্লেখযোগ্য বচনা। সোণৰ সোলেঙ নাটখনিৰ বিষয়বস্তু প্ৰকৃতি বিষয়ক নহ'লেও নাট্যচৰিত্ৰসমূহ প্ৰকৃতিৰ পৰাই প্ৰহণ কৰিছে। সোণৰ সোলেঙনাটকৰ প্ৰতীকাত্মক ভাৱবস্তুক প্ৰকাশ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বাজহাঁই, ডাৰৰ, নিজৰা, বতাই, মহাসাগৰৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ। নাটখনিত এই চৰিত্ৰসমূহে পৰিৱেশন কৰা গীত আৰু কাৰ্য্যকলাপৰ মাজেদি সিহাঁতৰ চাৰিত্ৰিক বিশেষত প্ৰকাশ পোৱাৰ লগতে নাটখনিৰ গভীৰ ভাববস্তুকো দাঙি ধৰিছে।

পাৰতিপ্ৰসাদৰ লথিমী সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰকৃতি বিষয়ক। নাটখনি ঝাতু উৎসৱক কেন্দ্ৰ কৰি বচিত। শৰতৰ বিদায় আৰু হেমন্ত ঝাতুৰ আগমনেই নাটখনিৰ মূল বিষয়। লথিমীৰ সকলো চাৰিত্ৰ যেনে- হেমন্ত লথিমী, শৰত কুঁৰৰী, কঁহুৱা, শুকুলা ডাৰৰ, শেৱালি, কুঁৰলী, বন্তি আদি প্ৰকৃতিৰ উপাদান। এই চৰিত্ৰসমূহে মানৱীয় ভাৱ-অনুভূতি আৰু কাৰ্য্যকলাপৰ মাজেদি শৰত ঝাতুৰ বিদায় আৰু হেমন্ত ঝাতুৰ আদৰণিৰ দৃশ্যক নাটখনিৰ মাজেদি জীৱন্ত ৰূপত দাঙি ধৰিছে।

পুণ্যধৰ বাজখোৱাৰ অভিবেক (ৰ. ১৯৪৪, পি. ১৯৫৮) আৰু বদন চন্দ্ৰ শৰ্মাৰ হেমন্তিকা প্ৰকৃতি বিষয়ক গীতি-নাট। দুয়োখনি ঝাতুনাট। শীতে প্ৰকৃতি জগতৰ সৌন্দৰ্য কাঢ়ি নি জৰা-জীৰ্ণ কৰি তোলে। ফাণুনৰ পছোৱাইয়ো প্ৰকৃতিক ঢাহি-মুহি নিয়ে। আগ বাৰিয়াৰ শিল বৰষুণে ফুলৰ পাহিত নিৰ্মম আঘাত হানে। কিন্তু বসন্তৰ আগমনে প্ৰকৃতিৰ এনে দুখৰ দিনৰ অন্ত পেলায়। বসন্তৰ পৰিশত প্ৰকৃতি সৌন্দৰ্যৰে ভৱপূৰ হৈ উঠে। বাসন্তীৰ পৰিশত ফুলৰাণী গোলাপা, সেউটী, মাধৱী, মালতী, যুতি আদিয়ে পুনৰ আনন্দত নাচি ফুলি উঠে। প্ৰকৃতি জগতলৈ পুনৰ প্ৰত্যাগমন ঘটা বাসন্তীক আদৰাৰ প্ৰকৃতিজগতৰ যি আয়োজন সেয়াই হ'ল অভিবেক নাটকৰ মূল বিষয়বস্তু। বদন চন্দ্ৰ শৰ্মাৰ হেমন্তিকাতো হেমন্ত কালৰ সোণালী লথিমীক আদৰণি জনোৱাৰ দৃশ্যাই প্ৰকৃতি জগতৰ এখনি সুন্দৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰিছে।

আলোচিত প্ৰকৃতি বিষয়ক এই গীতি-নাট কেইখনিত দুই এটি মানৰ চৰিত্ৰ থাকিলো ও প্ৰায়বোৰে প্ৰকৃতিৰ উপাদান। নাটখনিত প্ৰকৃতিয়ে মুখ্য চৰিত্ৰৰ ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ হৈছে। মানৰ মনৰ সুখ-দুখ, আশা-আনন্দ, বিৰহ বেদনা আদি মানৱীয় ভাৱ-অনুভূতিৰে পৰিপূৰ্ণ প্ৰকৃতিৰ এই চৰিত্ৰসমূহ নাটকেইখনিত জীৱন্ত নাট্যচৰিত্ৰলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে।

(খ) শিশুকেন্দ্ৰিক

আধুনিক গীতি-নাটসমূহ প্ৰায়ে শিশুকেন্দ্ৰিক। শিশুসকল যিহেতু প্ৰল কল্পনা প্ৰৱণ।

ব্যবহারিক জগতখনত শিশুসকল আনৰ আশ্রয়ত থাকিলেও তেওঁলোকৰ কল্পনাৰ জগতখন একেবাৰে নিজিৰ। তদুপৰি গীতৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ শিশুৰ এক সহজাত প্ৰবৃত্তি। গতিকে গীতৰ সহায়েৰে আৰু ছন্দেৰাঙ্গ গদ্যৰ জৰিয়তে শিশুক বাহ্যিক জগতখনৰ লগতে মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ শিক্ষা দিয়া হয়।

আধুনিক অসমীয়া নাট্যসাহিত্যত ভালেমান শিশু গীতি-নাট বচনা হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। এইক্ষেত্ৰত শিশুৰ সৰল মনক আনন্দ ঘোগোৱা প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন জীৱজন্ম, চৰাই-চিৰিকতি, নদ-নদী আৰু গচ্ছ-গছনিক লৈ বচনা কৰা নাটেই সৰহ। এনেধৰণৰ গীতি-নাট সমূহ হ'ল - কীৰ্তনাথ বৰদলৈ আৰু মুক্তিনাথ বৰদলৈৰ বাসন্তীৰ অভিযেক, লুইত কোঁৰৰ, মেঘাবলী, আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ কপো কুঁৰৰী, শ্ৰীপঞ্চমী, আনন্দ দাসৰ বৰদেচিলা, নলিনীবলা দেৱীৰ পাৰিজাতৰ অভিযেক, নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈৰ বজা, নৱকাস্ত বৰুৱাৰ কেৰেলুৱাৰ বেল, মনত পৰাৰ শব্দ, গোলাপ আৰু বেলিফুল, মই চুনীয়ে চুন চুনালো আদি। ৰূপকথাৰ কাহিনীৰ মাজেদিও শিশুৰে তেওঁলোকৰ কল্পনাৰ জগতখনত অবাধে বিচৰণ কৰিব ফুৰে। ৰূপকথাৰ কাহিনীক লৈ বচনা কৰা বৰদলৈ দৱাৰ সুৰবিজয়, জ্যোতিপ্ৰসাদৰ নিমাতী কইনা বা ৰূপকোঁৰৰ, প্ৰসংগলাল চৌধুৰীৰ অপেশ্বৰী (১৯৬১) আৰু ফণী তালুকদাৰৰ আলোক যাত্ৰা (১৯৬৭) আদি উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ উপৰিও অসমীয়া পিঠা-পনাক লৈ বচিত নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈৰ বন্ধু আৰু বিভিন্ন পৌৰাণিক আৰু ঐতিহাসিক কাহিনীক লৈ অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকাই বচনা কৰা বৎমহলৰ নাটসমূহক শিশু উপযোগী গীতি-নাটিকাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি।

উল্লিখিত সকলোৰে নাটকতে গীতি-নাটকৰ সকলোৰে লক্ষণ দেখা নাযায়। কিন্তু সকলোৰে মাজত এটি উমেহতীয়া সাদৃশ্য পৰিদৃশ্যমান। সেয়া হ'ল গীতিময় ছন্দ বা সুৰীয়া গদ্যৰ ব্যৱহাৰ। তদুপৰি এই নাটসমূহ মঞ্চায়ন কৰোঁতে নাট্যপৰিচালকসকলে সুৰীয়া গদ্যত সুৰ সংযোগ কৰি গীতি-নাট হিচাপে পৰিৱেশন কৰিছিল। নৱকাস্ত বৰুৱাই তেখেতৰ শিশুনাটকেইখনিৰ সম্পর্কত কৈছে --

“কেইখনমান শিশুনাট লিখিছিলোঁ। সৰহ ভাগেই ছন্দত - আমাৰ সকল ল'ৰা-
ছেৱালীৰ খেল-ধেমালিৰ মাত-পদ বিলাকৰ ছন্দত। তাৰে দুই এখনৰ কিছু সুৰীয়া
গদ্য আৰু সুৰ সংযোজন কৰি গীতিনাট হিচাপেও প্ৰযোজনা কৰা
হৈছিল।”(অধিকাৰী ৭২)

কল্পনাৰ অফুৰন্ত প্ৰকাশ আৰু গীতিধৰ্মীতা প্ৰকাশে শিশুনাটসমূহক গীতিজ্ঞাটকৰ কাষ চপাই নিছে। শিশুৰে কেতিয়াও নাটকীয় ঘটনাৰ মাজত কোনো যুক্তি বা শৃংখলা নিবিচাৰে। নাটকৰ নৃত্য-গীতৰ ধৰনি মাধুৰ্য আৰু নাটকীয় কাহিনী বা ঘটনাই সিহঁতৰ মনত দোলা দি যাব পাৰিলৈই সিহঁত সন্তুষ্ট। দুই এখনক বাদ দি এই নাটসমূহৰ বাহ্যিক ৰূপটো শিশু উপযোগী হ'লেও ইয়াৰ মমাৰ্থ শিশুসকলৰ বোধগম্য নহয়। গতিকে ইয়াত কৃপকথৰ্মী ভাব এটাৰ বিদ্যমান হৈ থকা পৰিলক্ষিত হয়।

(গ) ৰূপকথৰ্মী (allegory)

নাটকৰ বাহ্যিক কাহিনীৰ অন্তৰালত নিৰ্হিত হৈ থকা ভাব বা তত্ত্বই হ'ল ৰূপক। ৰূপক

ହେଚେ ସ୍ଵର୍ଗ ସତ୍ୟର ଓପରତ ଆବୋପିତ କୃପ । କୃପକେ ସଦ୍ୟାୟେ ଦର୍ଶକ-ପାଠକକ ଆମୋଦ ଦିଯାର ଲଗତେ ସମ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ଦିବଲୈଯୋ ଚେଷ୍ଟା କରେ । କୃପକେ କୋନୋ ଏଟା ବିଯାର ଅନ୍ତରାଳତ ନିର୍ତ୍ତିତ ହୈ ଥକା ଚିରଭ୍ରଣ ସତ୍ୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନକରେ । ମେଯେ ବ୍ୟକ୍ତିକର୍ମୀ ନାଟକର ନାଟ୍ୟବିଯଯ ବା କାହିଁନିର ଅନ୍ତରାଳତ ଥକା ଭାବକ ନିଜା ଧରଣେ ବୁଝି ଲାଗିଲେ ଅରକାଶ ଥାକେ । ଯିଟୋ ପ୍ରତୀକର୍ମୀ ନାଟକତ ବିଚାରି ପୋରା ନାୟାୟ । କୃପକର୍ମୀ ନାଟକତ ଏଟା ପ୍ରଥାନ ଉପାଦାନ ହଲ ଆଖ୍ୟାନ । ଏନେଥରଗର ନାଟକତ ସଦ୍ୟାୟେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଆଖ୍ୟାନ ବା କାହିଁନିରେ ବାଚ୍ୟାର୍ଥ ଚେବାଇ ଗୈ ଏଟା ମମାର୍ଥ ପ୍ରକଶ କରେ । ଆଧୁନିକ ଅସମୀୟା ଗାୟତ୍ରୀ-ନାଟକର ପ୍ରାୟବୋରେ କୃପକର୍ମିର୍ମିତ ପ୍ରକଶ ପାଇଛେ । ଏହିକ୍ଷେତ୍ରର କିର୍ତ୍ତିନାଥ ବରଦଲୈ ଆକୁ ମୁକ୍ତିନାଥ ବରଦଲୈର ବାସନ୍ତୀର ଅଭିଯେକ, ଲୁହିତ କୋଁର, ମେଘାରଲୀ, ସୁବବିଜୟ, ପାର୍ବତିପ୍ରସାଦ ବରରାର ଲାଖିମୀ, ବଦନ ଚନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମାର ହେମନ୍ତକ, ଜ୍ୟୋତିପ୍ରସାଦ ଆଗରବାଲାର ନିମାତୀ କଇନାବା କୃପକୋଁର, ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ବରରାର କପୌ କୁରୁବାନୀ (୧୯୫୮) ଆକୁ ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଚମୀ (୧୯୫୬) ପୂଣ୍ୟଧର ବାଜଖୋରାର ଅଭିଯେକ ଆଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଉଲ୍ଲିଖିତ ନାଟ୍ସମ୍ମହତ ଏକୋଟି ନିଟୋଲ ଆଖ୍ୟାନ ବା କାହିଁନି ଆଛେ । କିନ୍ତୁ ଏଇ କାହିଁନିର ଅନ୍ତରାଳତ ଏଟି ଗଭୀର ଭାବୋ ଲୁକାଇ ଥକା ପରିଲଙ୍ଘିତ ହୁଏ । ବରଦଲୈଦୟର ଦ୍ୱାରା ବଚିତ ବାସନ୍ତୀର ଅଭିଯେକର କାହିଁନିର ମାଜେଦି ଚିର ସେଉଜ ବସନ୍ତ ଝାତୁର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାଙ୍ଗି ଧରିଛେ । ଲୁହିତ କୋଁରର ମାଜେଦି ଅସମ ବିଭିନ୍ନ ନଦୀ-ନଦୀ ଉପନୀନେ ସୁନ୍ଦର ଗତି ପଥକ ଦାଙ୍ଗି ଧରିଛେ । ମେଘାରଲୀର ଜୟବିତରେ ପୃଥିବୀତ ବସ୍ୟଗ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରକ୍ରିୟାକ କାହିଁନିର ଯୋଗେଦି ବର୍ଣନା କରିଛେ । ସୁର ବିଜୟତ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସଂଗୀତର ସ୍ଵର୍ଗ ଆକୁ ଇଯାର ଶ୍ରେଷ୍ଠକ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରିବିଲେ ବିଚବା ହେବେ ।

ପାର୍ବତିପ୍ରସାଦର ଲାଖିମୀରୋ କୃପକର୍ମୀ ନାଟ । ହେମନ୍ତ କାଲର ସୋଗଣ୍ଟି ଶସାଇ ହେଚେ ଗୃହସ୍ତର ଲାଖିମୀସ୍ଵରପ । ବରରାଇ ମୋମାୟେକର ବିଯାର ଉପହାର ହିଚାପେ ନାଟଖନି ବଚନା କରିଛିଲ । ନାଟକାରେ ବିବାହର ଯୋଗେଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନଲୈ ଅହା ଲାଖିମୀ ବୋାରୀକ ଆଦରାର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆକୁ ବ୍ୟନ୍ତତାକେ ନାଟଖନିର ମାଜେଦି ପ୍ରକଶ କରିଛେ । ତଦୁପରି କାତି ବିହିତ ପଥାରତ ବସି ଜୁଲୋରା ହୁଏ । ଅସମୀୟା ମାଜାଜର ଏଇ ପରମ୍ପରାକ ସୁନ୍ଦର ଅଭିଯଞ୍ଜନାରେ ବସି ଚିରଟ୍ରାଟୋର ମାଜେଦି ଦାଙ୍ଗି ଧରିଛେ । ଗେବେଳୀ ମେଲା ଲାଖିମୀ ଶସ୍ୟର ପଥାରତ ବସିର ଶିଖା ଜୁଲାଇ ତାବ ପରା ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ପୋକ-ପରବା ଆଁତବାଇ ଲାଖିମୀକ ଆଦରଣି ଜନୋରା ହୁଏ । ପୋହରେ ଆନ୍ଦାର ବିନାଶ ଘଟାଯା । ବସିଯେଓ କୃତକ ସୋଗଣ୍ଟି ପଥାରର ପରା ଆନ୍ଦାରକ୍ଷୀ ପୋକ-ପରବାକ ବିନାଶ ଘଟାଇ ଖେତିକରବ ଦୁଖର ଅନ୍ତ ପେଲୋରାର ଭାବକେ ନାଟଖନିର ମାଜେଦି ଦାଙ୍ଗି ଧରିଛେ । ବଦନଚନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମାର ହେମନ୍ତକ ଲାଖିମୀ ବିନାଶ କାହିଁନିର ମାଜେଦି ପ୍ରକଶ ପାଇଛେ । ଜ୍ୟୋତିପ୍ରସାଦର ନିମାତୀ କଇନାବା କୃପକୋଁର ନାଟଖନି କୃପକଥାର କାହିଁନିକ ଲୈ ବଚିତ । ବତନପୁରର ବାଜକଳ୍ୟ ନିମାତୀର ମାତ ଉଲିଆଇଛେ । ଜ୍ୟୋତିପ୍ରସାଦେ ନାଟଖନିତ ନିମାତୀ କଇନାକ କଲାଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଆଗରବାଲା, ପ୍ରଗେତାର କଥା) କୃପତ ଅଂକଣ କରିଛେ । ଏଇ କଲାଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଚେ ବିଶ୍ଵାସିର ପ୍ରତୀକ । ସଂଚ ଶିଳ୍ପୀର ଅବିରତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଆବାଧନ ଆକୁ ପୋହର ସମ୍ବାନୀ ଯାତ୍ରାର ମାଜେଦି କଲାଲକ୍ଷ୍ମୀର ଆଗମନ ହୁଏ । କଲାଲକ୍ଷ୍ମୀର ଆଗମନେହେ ଯେ ସମାଜଲୈ ଶାନ୍ତି ଆକୁ ଆନନ୍ଦର ବତବା କଢିଯାଇ ଆନିବ ପାରେ, ସେହି କଥାକେ ନାଟଖନିର ମାଜେଦି ଦାଙ୍ଗି ଧରା ହେବେ ।

প্রকৃতিক লৈ বচনা কৰা পুণ্যধৰ বাজখোৱাৰ অভিযেকৰ মাজেদি কৰকথমী ভাৰ প্ৰকাশ পাইছে। সময়ে সময়ে প্ৰকৃতিলৈ আগমন ঘটা বিভিন্ন ঝাতুৱে প্ৰকৃতি জগতক কৰক আৰু শীৰ্ণকায় কৰি তোলে। কিষ্ট প্ৰকৃতিলৈ বসন্তই পুনৰ নৱযৌৱন আৰু সৌন্দৰ্য কঢ়িয়াই আনে। নাটখনিত প্ৰকৃতিৰ খাতু পৰিৱৰ্তনৰ মাজেদি নাট্যকাৰে মানুহৰ জীৱন পৰিক্ৰমাক দাঙি ধৰিছে (বাজখোৱা, আৰভন)। প্ৰকৃতিৰ দৰে মানুহৰ জীৱনলৈয়ো দুখ বেদনা আহে। ইয়াতে মানুহৰ জীৱনলৈয়ো শেষ নহয়। প্ৰকৃতিৰ বুকুলে বসন্তই যি দৰে সুখৰ বতৰা কঢ়িয়াই আনে, তেনেদৰে মানুহৰ জীৱনলৈয়ো সময়ে সুখ-আনন্দ কঢ়িয়াই আনে। আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ কপোৰ কুঁৰবী আৰু শ্ৰী পঞ্চমী দুখনি শিশু গীতি-নাট। শিশুৰ সৰলতা প্ৰতি লক্ষ্যব্যাখি কাহিনী বা ঘটনাৰ কোনো মেৰপৰাক নোহোৱাকৈ বচনা কৰা হ'লেও নাট দুখনিৰ মাজত কৰকথমী ভাৰ প্ৰকাশ পাইছে। কপোৰ কুঁৰবী নাটখনি বসন্তৰ অভিযেকক লৈ বচিত। নাটখনিৰ শেষত ঝাতুৰাজ বসন্তই কপোজনীক নিজৰ শিৰৰ মুকুটটো পিঙ্কাই দি উৎসৱৰ কুঁৰবী পাতিছে। কপোৰ চৰাই শান্তিৰ বাৰ্তাবাহক। শান্তি আৰু আনন্দহে সমাজৰ কাম্য তাকে নাটখনিৰ মাজেদি প্ৰকাশ কৰিছে। সেইদৰে শ্ৰী পঞ্চমীনাটখনিৰ মাজেদি বাণীদেৱীৰ মাহাত্ম্যক দাঙি ধৰিছে।

(ঘ) প্ৰতীকধৰ্মী (symbolic)

প্ৰতীকধৰ্মী নাটকত নাটকীয় ভাৰ আৰু বিষয়ক প্ৰতীকৰ যোগেদি উপস্থাপন কৰা হয়। এনেধৰণৰ নাটকত নাট্যকাৰসকলে জীৱনৰ নিখুঁত বহস্যৰ সন্ধান কৰে। প্ৰতীকধৰ্মী নাটকৰ ভাৰ-ব্যঞ্জনাই পাঠক-দৰ্শকক বাহিক সীমাবদ্ধ জগতখনতকৈ এখনি বহস্যময় অসীম অনন্ত জগতৰ লগতহে পৰিচয় কৰাই দিয়ে। প্ৰতীকধৰ্মী নাটকত সংগীতৰ প্ৰাধান্য অধিক। কিয়নো দৰ্শকক ইন্দ্ৰিয় জগতৰ পৰা ইন্দ্ৰিয়াতীত জগত এখনলৈ লৈ যোৱাৰ ক্ষেত্ৰত সংগীতে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।

আধুনিক অসমীয়া নাট্যজগতত প্ৰতীকধৰ্মী গীতি-নাট বচনাৰ ক্ষেত্ৰখন একেবাৰে নিঃকিন। আধুনিক অসমীয়া নাট্যসাহিত্যত প্ৰতীকধৰ্মী গীতি-নাট হিচাপে পাৰতিপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ সোণৰ সোলেঙ্কো এক মাত্ৰ বচনা বুলিব পাৰি (শৰ্মা ৩৪০)। বিহুৰ ল'বাহিঁতে সোণৰ সোলেঙ্কোৰ সন্ধানত কৰা অৰেষণেই হ'ল নাটখনিৰ মূল কাহিনী। নাটখনিৰ কাহিনীৰ মাজেদি এটি গভীৰ তত্ত্ব প্ৰকাশ পাইছে। সেয়া হ'ল - সুখ আনন্দ মানুহৰ লগতে থাকে। তাক বাহিবত বিচাৰি ফুৰৰ কোনো আৱশ্যক নাই। ইয়াক মাত্ৰ মানুহে উপলব্ধি কৰিব জানিব লাগিব। নাটখনিৰ মূল প্ৰতিপাদ্য বিষয় সোণৰ সোলেঙ্ক অতীন্দ্ৰিয় ভাৰ-অনুভূতিৰেহে স্পৰ্শ কৰিব পৰা বস্ত। গতিকে এনে এটি আধ্যাত্মিক তত্ত্বক প্ৰতীকি ব্যঞ্জনা তথা গীতি-নাট্যশৈলীৰে কৰা উপস্থাপন প্ৰক্ৰিয়াই নাটখনিৰ প্ৰতীকধৰ্মী গীতি-নাটকলৈ উন্নীত কৰিছে।

৩.০ সিদ্ধান্ত

অসমীয়া গীতি-নাটঃ বিকাশ আৰু বিৱৰণ - শীৰ্ষক বিষয়টি অধ্যয়নৰ অন্তত এই কেইটা সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পাৰি --

⇒ গীতি-নাট্যশৈলীৰে পৰিৱেশিত অসমৰ প্ৰাচীন লোকনাট্যানুষ্ঠানসমূহে অসমীয়া গীতি-নাটৰ চানেকি বহন কৰি আহিছে।

- ⇒ সংস্কৃত নাটক, সর্বভারতীয় লোকনাট্যানুষ্ঠান আৰু অসমৰ প্রাচীন লোকনাট্যানুষ্ঠানৰ পৰা আৰ্হি গ্ৰহণ কৰি স্বকীয় চিন্তাৰ সংযোগত নৃত্য, গীত, অভিনয়ৰ সমাহাৰেৰে বচনা কৰা শংকৰদেৱ অংকীয়া নাটসমূহক অসমীয়া গীতি-নাট বচনাৰ প্ৰথম প্ৰয়াস বুলিব পাৰি।
- ⇒ আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ আৰঙ্গণি স্তৰত গীত নাটকৰ প্ৰধান চালিকাশক্তি হৈ উঠা নাছিল। দৰ্শকৰ মনোৰঞ্জন আৰু নাটকৰ প্ৰয়োজন সাপেক্ষেহে নাট্যকাৰসকলে নাটকত গীতৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল।
- ⇒ বিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ শেষৰ ফালৰ পৰাহে প্ৰকৃতাৰ্থত আধুনিক অসমীয়া গীতি-নাট বচনাৰ সূচনা হয়। এইক্ষেত্ৰত পিতা-পুত্ৰদয় কীৰ্তিনাথ বৰদলৈ আৰু মুক্তিনাথ বৰদলৈয়ে লোৱা প্ৰচেষ্টা মনকৰিবলগীয়া।

8.0 উপসংহাৰ

আলোচনাৰ অন্তত এটা কথা নিঃসন্দেহে ক'ব পাৰি যে, বৰ্তমানলৈকে প্ৰকাশিত অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীতি বিংশ শতিকাৰ আশী দশক মানলৈকেহে কৰিতা, নাটক, গল্প, উপন্যাস আদিৰ ধাৰাৰাহিক ইতিহাস পোৱা যায়। কিন্তু অসমীয়া গীতি-সাহিত্য বুলি চিহ্নিত প্ৰকাৰ (genre)ৰ সম্পর্কত অসমীয়া সাহিত্য বুৰঞ্জীসমূহত পৰ্যাপ্ত তথ্য পোৱা নাযায়। গতিকে অসমীয়া গীতি-সাহিত্য আৰু গীতি-সাহিত্যৰ লগত সাঙ্গোৰ খাই থকা গীতি-নাট, নাট্যকাব্য, কাব্যনাট, গীতিকবিতা এইবিলাকৰ মাজত পাৰ্থক্য চিহ্নিত কৰাত অসুবিধাৰ সন্ধুখীন হ'ব লগা হয়। গতিকে এনেবোৰ বিষয় সম্পর্কে ভৱিষ্যত অধ্যয়নৰ এখনি বহল ক্ষেত্ৰ আছে। বিশেষকৈ প্রাচীন নাট্যপৰম্পৰাৰ পৰা আধুনিক নাট্যপৰম্পৰাত ব্যৱহৃত গীতি-নাটশৈলী সম্পর্কে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ অৱকাশ আছে। আলোচিত বিষয়টি অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত সমীৰিষ্ট সকলোৰেৰ নাটকতে আধুনিক অসমীয়া গীতি-নাটৰ লক্ষণ বিচাৰি পোৱা নাযায়। তথাপি আধুনিক অসমীয়া নাট্যজগতত সূচনা হোৱা গীতিনাটৰ এই নতুন ধাৰাটিক গতি আৰু প্ৰসাৰতা দান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এই নাটসমূহৰ বিশেষ অৱদান আছে।

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থপঞ্জী

অধিকাৰী, গগনচন্দ্ৰ। সম্পা.। নৱকান্ত বৰুৱা' শিশু-সাহিত্য সমগ্ৰ'। গুৱাহাটী : অমেয়া, ২০০৫। মুদ্ৰিত।

আগৱৰালা, জ্যোতিপ্রসাদ। নিমাতী কইনা। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০০৮।
মুদ্ৰিত।

কলিতা, ৰঞ্জন। সম্পা.। গৱেষকৰ হাতপুথি। তেজপুৰ : তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়, ২০১৪।
মুদ্ৰিত।

গোস্বামী, ৰাম। অসমৰ লোকনাট্য। যোৰহাট : অসম সাহিত্য সভা, ১৯৯১। মুদ্ৰিত।
চলিহা, পদ্মধৰ। কেনে মজা। কলিকতা, ১৯৪১। মুদ্ৰিত।

- তালুকদাৰ, ধূৰকুমাৰ। নাট্যকলাৰ কপৰেখা। ডিব্ৰংগড় : বনলতা, ২০০৮। মুদ্ৰিত।
- তালুকদাৰ, ফণী। সম্পা। অসমৰ নাট্য পৰম্পৰা আৰু গতিধাৰা। নটসূৰ্য ফণী শৰ্মা সৌৰৱণী সমিতি, ১৯৯৮। মুদ্ৰিত।
- দেৱগোস্বামী, কেশৱানন্দ। অংকীয়া ভাওনা। ডিব্ৰংগড় : নেশ্যনেল লাইব্ৰেৰী, ১৯৯৬। মুদ্ৰিত।
- সম্পা। শ্ৰীমদ্বীৰগৱত দ্বাদশঞ্চন্দ্ৰ (সম্পূৰ্ণ)। ডিব্ৰংগড় : বনলতা, ২০০১। মুদ্ৰিত।
- বৰদলৈ, কীৰ্ত্তিনাথ আৰু মুক্তিনাথ। শিশু-নাট। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, ১৯৬৩। মুদ্ৰিত।
- বৰদলৈ, নিৰ্মলপত্র। সৎক. আৰু সম্পা। শিশু গীতি-নাট্য সংকলন। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিবহন, ১৯৮৯। মুদ্ৰিত।
- বৰ্মন, শিৰনাথ। সম্পা। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী। গুৱাহাটী : আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-কলা সংস্কৃতি সংস্থা, ১৯৯৭। মুদ্ৰিত।
- বৰুৱা, বিৰিধিকুমাৰ। সম্পা। অঙ্কীয়া নাট। গুৱাহাটী : বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতন্ত্ৰ বিভাগ, ২০১২। মুদ্ৰিত।
- ভৱালী, শৈলেন। অসমীয়া লোকনাট্য পৰম্পৰা। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০১২। মুদ্ৰিত।
- ভট্টাচাৰ্য্য, দেবেন্দ্ৰনাথ। অস. অনু.। কালিকাপুৰাগ। ডিব্ৰংগড় : বাণীমন্দিৰ, ২০০৮। মুদ্ৰিত।
- ভট্টাচাৰ্য্য, শ্ৰীহৰিচন্দ্ৰ। অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিলিঙ্গনি। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, ২০১৩। মুদ্ৰিত।
- মহন্ত, পোনা। নাটকৰ কথা। ডিব্ৰংগড় : বনলতা, ২০০৪। মুদ্ৰিত।
- মেধি, কালিবাৰ। সম্পা। অক্ষাৱলী। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, ১৯৯৭। মুদ্ৰিত।
- ৰাজখোৱা, পুণ্যধৰ। অভিষেক (গীতি নাটিকা)। ডিব্ৰংগড় : প্ৰকাশক- ৰত্ন দত্ত, ১৯৫৮। মুদ্ৰিত।
- শইকীয়া, অজিৎ। সম্পা। ছশ্ব বছৰৰ অসমীয়া নাটক পৰম্পৰা আৰু পাৰিৰৱৰ্তন। দুলীয়াজান পথাৰ প্ৰকাশন, ২০০৪। মুদ্ৰিত।
- শইকীয়া, অজিৎ আৰু বৰঠাকুৰ, সত্যকাম। সম্পা। অসমৰ লোকনাট্য আৰু অংকীয়া ভাওনা। যোৰহাট : অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮১।
- শৰ্মা, পৰনাথ। সম্পা। পাৱতিপ্ৰসাদ বৰুৱা বচনাৱলী। যোৰহাট : অসম সাহিত্য সভা, ১৯৮১। মুদ্ৰিত।
- শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া নাট্য-সাহিত্য। গুৱাহাটী : প্ৰকাশিকা-প্ৰতিমা দেৱী, ২০০৩। মুদ্ৰিত।
- অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : প্ৰকাশিকা-প্ৰতিমা দেৱী, ২০০৩। মুদ্ৰিত।
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ। মঢ়লেখা। গুৱাহাটী : জোনাকী প্ৰকাশ, ১৯৬৭। মুদ্ৰিত।

ইংৰাজী

- Bhattacharya,H.C. *Origin and Development of Assamese Drama and the Stage.* Guwahati.1964. print.
- Kakoti, Banikanta. (Ed.). *Aspects of Early Assamese Literature .* Gauhati University. 1953. print.
- kothari, C.R. *Research Methodology : Methods and Techniques.* New age International (P) Limited. 2006. print.
- Nicoll, Allardyce. *The Theory of Drama .* Delhi : Doaba House. 1969. print.
- Shipley, J.T.. *Dictionary Of World Literature.* New Delhi. print.
- Veramowry, Robert. *On Stage History of Theatre .* New Delhi. print.

ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী

পৰেশ খনিকৰ

গৱেষক, অসমীয়া বিভাগ, ডিক্ৰিগোড় বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

অসমীয়া গদ্যসাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনক সমৃদ্ধিশালী কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ ভূমিকা মন কৰিবলগীয়া। বিশেষকৈ গীতিসাহিত্যৰ সৈতে জড়িত ভূপেন হাজৰিকাই ভালেসংখ্যক গদ্য বচনা কৰি অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ ভঁাল টনকীয়াল কৰিব গৈছে। গীতৰ ক্ষেত্ৰখনত বিশেষভাৱে জড়িত হৈ থকাৰ বাবে হাজৰিকাৰ গদ্যত গীতিধৰ্মী বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। এনে শৈলীয়ে ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যক স্বকীয়তা প্ৰদান কৰিছে। বণনীয় বিষয় স্পষ্ট কৰিবলৈ একাধিক বিশেষণীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ, প্ৰেক্ষাপটৰ বিশদ বিৱৰণ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগেৰে বাক্য দীঘল কৰি নীয়াৰ বীতি, প্ৰচুৰ পৰিমাণে ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ, দীঘল বাক্যৰ ক্ষেত্ৰত যতিচিহ্ন বিশেষকৈ চেমিকলন (;) আৰু ডেছ(—)ৰ প্ৰয়োগৰ জৰিয়তে বাক্যবোৰ দীঘল কৰি নিয়াৰ বীতি, গদ্যৰ মাজে মাজে ইংৰাজী বাক্যৰ প্ৰয়োগ, পঞ্চবোধক বাক্যৰ জৰিয়তে পাঠকৰ আগত বজ্রব্য বিষয় আধিক স্পষ্ট কৰত তুলি ধৰাৰ প্ৰয়াস, প্ৰবাদ-প্ৰবচন, খণ্ডবাক্য, জতুৱা ঠাঁচৰ যথাযথ ব্যৱহাৰ, বণনীয় বিষয়ক পাঠকৰ আগত আধিক স্পষ্টকৰণত তুলি ধৰিবলৈ বচনাৰ মাজত বিভিন্ন লেখকৰ উক্তিৰ প্ৰয়োগ আদিয়ে ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যক সুকীয়া চৰিত্ৰ প্ৰদান কৰিছে।

সূচক শব্দ : কাহিনীবিযুক্ত গদ্য, শৈলী, ভূপেন হাজৰিকা

অৱতৰণিকা

স্বাধীনতাৰ পৰিৱৰ্তী সময়ত উপন্যাস, চুটিগল্ল নাটক ইত্যাদি কাহিনীপ্ৰধান সাহিত্যৰ সমান্তৰালকৈ স্বতন্ত্ৰ গ্ৰহণ বচনাইয়ো গুৰুত্ব লাভ কৰে। ভিন্ন ধৰণৰ বিষয়বস্তু লৈ সুকীয়া সুকীয়া প্ৰেক্ষাপটত স্বকীয়া দৃষ্টিভঙ্গীৰে সুকীয়া সুকীয়া গ্ৰহণ বচনাৰ প্ৰৱণতা বৃদ্ধি পায়। অসমীয়া সাহিত্যৰ ভৰ্বাল সমৃদ্ধ কৰাত এই গ্ৰহণসমূহৰ ভূমিকা অপৰিসীম।

বৰ্ণনীয় বিষয় স্পষ্ট কৰিবলৈ একাধিক বিশেষণীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ, প্ৰেক্ষাপটৰ বিশদ বিৱৰণ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগেৰে বাক্য দীঘল কৰি নীয়াৰ বীতি, প্ৰচুৰ পৰিমাণে ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ, দীঘল বাক্যৰ ক্ষেত্ৰত যতিচৰ্হ বিশেষকৈ চেমিকলন (;) আৰু ডেছ(—)ৰ প্ৰয়োগৰ জৰিয়তে বাক্যবোৰ দীঘল কৰি নিয়াৰ বীতি, গদ্যৰ মাজে মাজে ইংৰাজী বাক্যৰ প্ৰয়োগ, প্ৰশ্নাৰোধক বাক্যৰ জৰিয়তে পাঠকৰ আগত বজ্বজ্ব বিষয় অধিক স্পষ্ট কৰ্পত তুলি ধৰাৰ প্ৰয়োগ, প্ৰবাদ-প্ৰবচন, খণ্ডবাক্য, জতুৱা ঠাঁচৰ যথাযথ ব্যৱহাৰ, বৰ্ণনীয় বিষয়ক পাঠকৰ আগত অধিক স্পষ্টকৰ্পত তুলি ধৰিবলৈ বচনাৰ মাজত বিভিন্ন লেখকৰ উক্তিৰ প্ৰয়োগ আদিয়ে ভূপেন হাজৰিকা গদ্যক সুকীয়া চৰিত্ৰ প্ৰদান কৰিছে।

গদ্যবীতিৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্ণনাত্মক আৰু যুক্তিনিষ্ঠ বীতিয়ে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰাৰ সমান্তৰালভাৱে বিভিন্ন বিষয়ত চিত্তামূলক, বাৰ্তাবাহক বা জ্ঞানজ্ঞাপক, কথোপকথনমূলক আদি বীতিয়ে প্ৰাধান্য পাইছে। এনে ভিন্ন বীতিয়ে লেখকৰ বিষয় অনুসৰি দৃষ্টিভঙ্গী স্পষ্ট কৰাত বিশেষভাৱে সহায় কৰিছে। ইয়াৰ সমান্তৰালকৈ আন কেতোৰো শৈলীগত প্ৰসংগ যেনে এপিগ্ৰাফ (Epigraph)ৰ প্ৰয়োগ, সমান্তৰালবাদ (Parallelism), অগ্ৰভূমিত গুৰুত্ব প্ৰদান (Forgrounding) আদিয়ে ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যক এক সুকীয়া শৈলীগত বৈশিষ্ট্য প্ৰদান কৰিছে।

১.১ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু উদ্দেশ্য

বিশেষকৈ গীতিসাহিত্যৰ সৈতে জড়িত ভূপেন হাজৰিকাই ভালেসংখ্যক গদ্য বচনা কৰি অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ ভৰ্বাল টনকীয়াল কৰি গৈছে। গীতৰ ক্ষেত্ৰখনত বিশেষভাৱে জড়িত হৈ থকাৰ বাবে হাজৰিকাৰ গদ্যত গীতিধৰ্মী বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। এনে শৈলীয়ে ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যক স্বকীয়তা প্ৰদান কৰিছে। এনে বৈশিষ্ট্য হাজৰিকাৰ গদ্যত কেনেদৰে সোমাই আছে সেয়া বিচাৰ কৰি চোৱাৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম।

ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী—শীৰ্ষক অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্যসমূহ এনেধৰণৰ—

- ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলীত কোনোৰো দিশে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে বিচাৰ কৰা।
- ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যশৈলীৰ বিভিন্ন বীতি সম্পর্কে আলোচনা কৰা।
- শৈলীয়ে বিষয়গত দৃষ্টিভঙ্গী স্পষ্ট কৰাত কেনেদৰে সহায় কৰিছে সেয়া বিচাৰ কৰা।
- ব্যক্তিশৈলী আৰু যুগশৈলী সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যৰ ভূমিকা বিচাৰ কৰা।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি

ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী—শীৰ্ষক বিষয়টি অধ্যয়নৰ বাবে শৈলীবৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

গৱেষণা প্ৰশ্ন

ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী—শীৰ্ষক অধ্যয়নৰ গৱেষণা সমস্যা বা গৱেষণা প্ৰশ্নসমূহ এনেধৰণৰ—

- ✓ ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী কেনেধৰণৰ?
- ✓ ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলীয়ে গদ্যক শক্তিশালি কৰাত কেনে ভূমিকা প্ৰহণ কৰিছে?
- ✓ ব্যক্তিশৈলীৰ সৃষ্টি ক্ষেত্ৰত ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ ভূমিকা কেনেধৰণৰ?
- ✓ শৈলীয়ে লেখকৰ দৃষ্টিভঙ্গী তুলি ধৰাত কেনে ভূমিকা প্ৰহণ কৰিছে?

অধ্যয়নৰ পৰিসৰ

ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী শীৰ্ষক বিষয়টোৱ অধ্যয়নৰ পৰিসৰত সামৰি লোৱা প্ৰস্তুকেইখন হৈছে— বহিমান লুইতৰ পাৰে পাৰে, দিহিঙে দিপাঙ্গে, কৃষ্ণৰ পথাৰে পথাৰে, জ্যোতি ককাইদেউ, বিশুণ ককাইদেউ, নন্দন তড়ৰ কৰ্মসূকল, মই এটি যায়াৰৰ। এই প্ৰস্তুকেইখনৰ আধাৰতেই তেখেতৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী সম্পর্কে বিচাৰ কৰা হৈছে।

ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী

ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ ভাষা গান্ধীৰ্যপূৰ্ণ, যুক্তিনিষ্ঠ, সংগত আৰু ভাবৰ উপযুক্ত বাহক। যুক্তিসহকাৰে ভাব এটাক হাজৰিকাই বিভিন্ন ব্যক্তিৰ উক্তিৰ প্ৰসংগ অৱতাৰণাৰে নিজা দৃষ্টিভঙ্গীৰে বিশ্লেষণ কৰি তুলি ধৰিছে। বক্ষব্য বিষয়ক অধিক স্পষ্ট কৰি তুলিবলৈ হাজৰিকাই বিভিন্ন প্ৰসংগত বিভিন্ন মহৎলোকৰ বাণী বা উদ্ভৃতি ব্যৱহাৰ কৰিছে। কেতিয়াৰা অৰ্থটো অধিক স্পষ্ট কৰিবলৈ অন্য ভাষাৰ উদ্ভৃতিৰ অসমীয়া অনুবাদো দাঙি ধৰিছে—

ফাঁচিবজাৰৰ জুই আবেগ আৰু অনুভূতিৰ উলংগ প্ৰকাশ আছিল। সেয়ে সমসাটোক উলংগ কৰি ফাঁহিয়াই চোনা উচিত। ৰাজনৈতিক ভাষাৰে পাশ খেলা সমস্যা এইটো নহয়। মাৰ্ক্সবাদীসকলৰ বা সমাজবাদীসকলৰ বাবেও নহয়। কাৰণ, ই মূলতঃ অৰ্থনৈতিক সমস্যা। Martin-এ কৈছেঃ ‘Language is a wanderful thing. It can be used to express our thoughts, to conceal our thoughts or to replace thinking!’. অসমৰ সকলো ৰাজনৈতিক নেতাই তেওঁলোকৰ বক্তৃতাৰ ভাষাৰে আচল সমস্যা ‘conceal’ নকৰি ‘express’ কৰক। ই আমাৰ অনুৰোধ। তেতিয়াহে সমাধানৰ পথ পাব। ঢাকিলে সমস্যা গভীৰহে হ'বগৈ। (বহিমান লুইতৰ পাৰে পাৰে ৩৯)

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগৰ সহায়ত বাক্য দীঘল কৰি নিয়াটো হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এক বিশেষ বীৰতি। প্ৰেক্ষাপটৰ বিশদ বিবৰণ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত হাজৰিকাই এনে বাক্য ব্যৱহাৰ

করিছে—

কলিকতাত দুমাহ থাকি, আমাৰ প্ৰতিনিধি পূজা সংখ্যা সম্পাদনা কৰি ‘জ্যোতিষসাদ’ৰ পূৰ্ণ দৈহ্যৰ প্রামাণ্য ছবি কৰি ‘চামেলি মেমচাৰ’ৰ আৰহ সংগীত শেষ কৰি মাত্ৰ তিনিদিনৰ বাবে গুৱাহাটীলৈ গৈ ‘চামেলি মেমচাৰ’ৰ প্ৰেছ শ্ব'ত উপস্থিত থাকি, আকৌ ল'ৰালবিকৈ উৰা মাৰিবলগীয়া হ'ল বিখ্যাত বঙালী সাহিত্যিক বিভৃতি মুখোপাধ্যায় ডাঙৰীয়াই লিখা উপন্যাস ‘দেনদিন’ৰ ভেটিত নিৰ্মাণ কৰা বাংলা বোলছৰি ‘দম্পতি’ৰ দুটি গীত বাণীবদ্ধ কৰাৰ বাবে। (দিহিঙে-দিপাঙে ১৪৬)

শৈলীৰ বিচাৰত বাক্যিক শৈলীৰ বিশেষ গুৰুত আছে। বাক্যিক শৈলীৰ বিচাৰে যিদৰে যুগশৈলীৰ সৃষ্টি কৰে সেইদৰে ব্যক্তিশৈলীও সুনিৰ্দিষ্ট কৰে। বণনীয় বিষয় স্পষ্ট কৰিবলৈ লেখকে বাক্যত বিবিধ কৌশল ব্যৱহাৰ কৰে। বাক্যৰ উপাদান লোপেও কেতিয়াবা শৈলীৰ অভিনৱত্ব গঢ়ি তোলে। (শৰ্মা ৬৯) ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যলৈ মন কৰিলৈ দেখা যায় যে হাজৰিকাই বণনীয় বিষয় এনে স্বকীয় বাক্যিক শৈলীৰে আগবঢ়াই নিছে। এনে ক্ষেত্ৰত ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰে বৰ্ণনাৰ ক্ষিপ্ততা আনিবলৈ কৰা প্ৰায়াস দেখা যায়—

বিহুৰ উৰকা। । ১৩ এপ্ৰিল। । ১৯৮১ চন। । ৰেণুগশয্যাত। । ৰোম্বেত। । বাতৰি কাকত
পঢ়িছোঁ। । টাইমছ অব ইঞ্জিৰাৰ প্ৰথম পৃষ্ঠাত ডাঙৰ শিৰোনামঃ বাংলাদেশৰ
দালালসকলে অনুপ্ৰৱেশকাৰীক সহায় কৰেছ'লু হয়নে?

এই কথায়াৰ কোনো ক'লেনো? । ভংগ ফুকনে? । প্ৰফুল্ল মহস্তে? । ইৰেন গোহাঁয়ে?
আনোৱাৰা টাইমুৰে? । বিজয় সন্দিকৈয়ে? । দীনেশ গোস্বামীয়ে?

নহয় নহয়। এয়া বক্তব্য হ'ল স্বয়ং ব'ড়ৰ ছিকিউৰিটি ফ'চৰ। কি কৈছে
তেওঁলোকে? (ব'হিমান লুইতৰ পাৰে পাৰে ২৭০)

ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ আন এক বৈশিষ্ট হৈছে ইংৰাজী শব্দবোৰ কোনো
লিপ্যন্তৰ নকৰি বা প্ৰতিশব্দ ব্যৱহাৰ নকৰি মূল শব্দটোকেই হৰহ প্ৰয়োগ কৰাটো। পৰিৱেশ আৰু
পৰিস্থিতি অনুযায়ী ইংৰাজী শব্দ, বাক্য বা বাক্যাংশৰ সমন ব্যৱহাৰ ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত
গদ্যৰ এক উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। হাজৰিকাৰ প্ৰায়াৰোৰ বচনাতেই এই বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত
হয় হাজৰিকাৰ এই শৈলীয়ে তেখেতৰ গদ্যক অধিক শক্তিশালী কৰি তুলিছে—

একেলগে শুই থকা কিছু মানুহৰ শৰীৰৰ Pattern। খাদ্যৰ কিছু Shot। যানবাহনপূৰ্ণ
ৰাজবাটত কিছু মানুহৰ অনিয়মীয়া গতি। অসুন্দৰী বাৰবনিতা এগৰাকীয়ে সস্তীয়া
প্ৰসাধন কৰাৰ দৃশ্য। লগতে আছে এটি যাঁড় আৰু এজনী গাইৰ যৌন আলিংগনৰ
অমাৰ্জিত detailsহু এইবোৰ shot তীৰ গতীৰে edit কৰি tempo তোলা হৈছে
ভাৰতীয় সঙ্গীতৰ কটা কটা ছন্দেৰে। ডাঙৰ Montage এটিৰ উচ্চতম শিখৰত
উঠাই দেখুওৱা মহাজ্ঞা গান্ধীৰ মৃতদেহ শোভাযাত্ৰাৰ Documentary shots
আৰু শেষ কৰা হৈছে নান্দীৰ প্ৰতীকত। (কৃষ্ণৰ পথাৰে ১৯২)

বণনীয় বিষয় এটা আগবঢ়াই নিওতে হাজৰিকাই ভালেসংখ্যক ‘ড্ৰেছ’ (—)-ৰ ব্যৱহাৰ

করিছে। ই হাজৰিকাৰ গদ্যক এক বিশেষ শৈলীগত বৈশিষ্ট্য প্ৰদান কৰিছে—

মই আগতে কৈছোঁ— মই সাংস্কৃতিক বনুৱা— ৰাজনীতি মেজানো। কিন্তু
ৰাজনীতিৰ ছাত্ৰ হিচাপে এইটো দেখিছোঁ— গোটেই পথিকীতে কোনো পদ্ধতিয়ে
ক'তো স্বৰ্গ গঢ়িৰ পৰা নাই। —ৰাছিয়াতে পৰা নাই— আমেৰিকাতো পৰা নাই।
সমস্যাবোৰ সমাধান হ'ব লাগে— তাৰ বাবে আলোচনা হ'ব লাগে। (বহিমান
লুইতৰ পাৰে ১৩৪)

যুক্তিনিষ্ঠ

যুক্তিনিষ্ঠতা কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এটা প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া
কাহিনীবিযুক্ত গদ্যত এই শৈলী বিশেষভাৱে মন কৰিবলগীয়া। বিষয়বস্তুত বিভিন্ন দৃষ্টিভঙ্গীৰে
আলোচনা কৰি পাঠকৰ আগত তুলি ধৰিবলৈ যাওঁতে ভূপেন হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যত
এই বীতিয়ে বিশেষ প্ৰাধান্য পাইছে। মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষকসকলৰ প্ৰতি চৰকাৰৰ দায়িত্ব আৰু
কৰ্তব্য কেনে হোৱা উচিত সেই সম্পর্কে ভূপেন হাজৰিকাই ‘কলেজৰ প্ৰফেছাৰ’ শীৰ্ষক তথেতৰ
এখন কাহিনীবিযুক্ত বচনাত লিখিছে—

কলেজৰ শিক্ষকৰ সমাজৰ প্ৰতি যিমান কৰ্তব্য আছে, ঠিক তেনেকৈয়ে সমাজ
আৰু চৰকাৰৰো কৰ্তব্য আছে তেওঁলোকক উপযুক্ত মৰ্যাদা দিয়া। কলেজৰ কামলৈ
মন নিদি, আনফালে চৰু দি, ঠিকা লৈ, শ্ৰমিক বাহিনী আদি খুলি গড়কাপ্টানী বা
ই. এণ্ড. ডি, এম এল এ আদিৰ সৈতে দুপইচা ঘটাৰ অসং পৰিৱেশত পৰিবলৈ
নিদি, তেওঁলোকৰ উপযুক্ত দৰমহা দি তেওঁলোকৰ সম্পূৰ্ণ জ্ঞান আৰু আন্তৰিকতা
যাতে ছাত্ৰ আৰু কলেজৰ উন্নতি সাধনতে লগায়, তাৰ ব্যৱহাৰ কৰা উচিত। (বহিমান
লুইতৰ পাৰে ১৩৮)

বৰ্ণনাত্মক

বৰ্ণনাত্মক বীতি ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এক অন্যতম
প্ৰধান শৈলী। বিভিন্ন বিষয়ৰ বিভিন্ন প্ৰসংগ পাঠকৰ আগত তুলি ধৰিবলৈ যাওঁতে লেখকসকলে
এই শৈলী প্ৰয়োগ কৰিছে।

এটা সময়ত নগালেণ্ডত এক ভয়ংকৰ হত্যালীলা আৰম্ভ হৈছিল। ভাৰতীয়
সৈন্যসকলক এফালৰপৰা হত্যা কৰিবলৈ লৈছিল নগা উপগঢ়ীসকলে। সেয়ে
শান্তি প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে অসমত মুখ্যমন্ত্ৰী বিমলাপ্ৰসাদ চলিহা, জয়প্ৰকাশ নাথায়ণ
আৰু ধীষ্টিয়ানসকলৰ প্ৰতিনিধি ক'পে ‘কঢ়লেণ্ড’ৰপৰা বেভাৰেণ্ড স্কট নগালেণ্ডলৈ
গৈছিল। কিন্তু তেওঁলোকে তাত সফল হ'ব নোৱাৰিলে। সেই সময়ত শ্বেলু আও
আছিল নগালেণ্ডৰ মুখ্যমন্ত্ৰী। তেওঁ মোক ক'লৈ, ‘ভূপেন, তুমি এবাৰ নগালেণ্ডলৈ
আহাঁ।’ মই গ'লৈঁ। মোক থাকিবলৈ দিলে শ্বেলু আওৰ ঘৰত। ইপিনে শ্বেলু
আওক হত্যা কৰিবৰ কাৰণেও বিপ্ৰীসকলে চেলু বিচাৰি ফুৰিছিল। মই তাত
প্ৰথমদিনা সন্ধিয়া যিসকলৰ সমুখ্যত গান গালোঁ, তেওঁলোকৰ অধিকাংশই আছিল
সামৰিক বাহিনীৰ লোক। হিন্দী গান শুনিবলৈ বিচাৰে। মই তেতিয়া মুখ্যমন্ত্ৰীক
ক'লো, এওঁলোকেতো শান্তি বক্ষা কৰিবলৈ আহিছে। যিসকলে শত্রুভদ্র কৰিছে,

মই তেওঁলোকৰ আগত গান গাবলৈ বিচাৰোঁ। (মই এটি যায়াৰ ৩৬৬)

চিন্তামূলক বা মননশীল

চিন্তামূলক শৈলীৰ জৰিয়তে লেখকৰ বিষয় সম্পর্কীয় দৃষ্টিভঙ্গী পৰিস্ফুত হয়। ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যত এনে চিন্তামূলক শৈলী মন কৰিবলগীয়া। বিভিন্ন ধৰণৰ বিষয়ে হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যত স্থান লাভ কৰাৰ সমান্বালভাৱে সেই সংশ্লিষ্ট বিষয়সম্পর্কত তেখেতৰ চিন্তামূলক দৃষ্টিভঙ্গী পৰিস্ফুত হৈছে।

চিনেমা আৰু অভিনয়ক বিষয় হিচাপে লৈ ভূপেন হাজৰিকাই ভালেসংখ্যক বচনা লিখিছে। ইবিলাকত বিভিন্ন স্থানত চিনেমা কৰিবলৈ যোৱাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ইয়াৰ অভিজ্ঞতা, চৰকাৰৰ কৰণীয় আদি বিভিন্ন প্ৰসংগত স্থান লাভ কৰিছে। ভূপেন হাজৰিকাই শিল্পী, অভিনেতা আৰু অসমীয়া চিনেমা সম্পর্কত লিখিছে—

উৎপাদনৰ এটি বিশেষ উপাদান হ'ল শিল্পী। অসমত শিল্পী গাঁৱে-ভূঁধেও প্ৰচুৰ আছে। নাট-শিল্পীও বহুতো হৈছে। কিন্তু ফ্ৰিম মাধ্যমৰ বাবে উপযোগী হৈ উঠাৰ সুযোগ পোৱা নাই। এইটো আপ্রিয় সত্য। পুণাত অভিনয় পঢ়ি আহিলেই সকলো গ্ৰহণযোগ্য অভিনেতা নহ'বও পাৰে। কেমেৰাৰ সন্মুখীন হ'ব পৰা শিল্পী ওলাৰ তেতিয়াহে, যেতিয়া প্ৰাডকশন বেছিকৈ হ'ব। ৰেখ্ট, পিৰান্দেলো, আলকাজিৰ কেইখনমান কিতাপ পঢ়ি বা ফ্ৰিম ছ'চাইটিচ কেইখনমান ছবি চাই ফেলিনি, আইজেন-ষ্টাইল, বেনুৱেলেন নাম আওবাই দুই এটা প্ৰবন্ধ লিখা, ফ্ৰিম শিল্পত অভিজ্ঞতা নথকা ইস্পেকটিকেল মানুহৰ সংখ্যা বেছি হ'লেও শিল্পৰ এক প্ৰকাৰ উন্নতি হয়। পিচে, সেই 'উন্নতি' ছাবজেকটিভ, আমাক লাগে অসমীয়া ছবি কৰি দেখুওৱা ফেলিনি। ফেলিনি সতাজিৎ অসমত লাগে; অসমত বিধান ৰায়ো দৰকাৰ। নহ'লে বাৰসায়িক হিন্দী ছবিয়ে টেক্টুত তিপি পাৰিব অসমীয়া ফেলিনিকল্ল (কৃষ্ণিৰ পথাৰে পথাৰে ১৪০)

বাৰ্তাবাহক বা জ্ঞানজ্ঞাপক

বাৰ্তাবাহক বা জ্ঞানজ্ঞাপক শৈলী ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এক মন কৰিবলগীয়া দিশ। বিভিন্ন বিষয়ক তথ্যৰ সমাহাৰ হাজৰিকাৰ গদ্যত সম্পৰ্কিত হৈছে। অই সময়ছোৱাৰ বিভিন্ন সমাজ-ৰাজনৈতিক প্ৰস্থিতিৰ প্ৰসংগ বচনাসমূহত বৰ্কিত হৈছে।

বিমলাপ্ৰসাদ চলিহা অসমৰ মুখ্যমন্ত্ৰী হৈ থকাৰ সময়তেই থলুৱা চলচ্চিত্ৰ প্ৰদৰ্শনৰ প্ৰথম বছৰটোৰ আমোদকৰণখনি প্ৰযোজকক ঘূৰাই দিয়াৰ ব্যৱস্থাটোৰ প্ৰচলন হৈছিল। সেই ব্যৱস্থাটো চলি থকাৰ বাবেই অসমীয়া প্ৰযোজকে ছবি নিৰ্মাণ কৰিবলৈ উৎসাহ পাইছিল। (কৃষ্ণিৰ পথাৰে পথাৰে ৩৫২)

উপসংহাৰ :

‘ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ শৈলী’—শীৰ্ষক বিষয়টো আলোচনা কৰি নিম্নলিখিত সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পাৰি—

- গীতিধৰ্মীতা ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যৰ এক উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। গীতৰ ক্ষেত্ৰখনত

বিশেষভাবে জড়িত হৈ থকাৰ বাবে হাজৰিকাৰ গদ্যত গীতিধৰী বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। এনে শৈলীয়ে ভূপেন হাজৰিকাৰ গদ্যক স্বকীয়তা প্ৰদান কৰিছে।

- বণ্ণীয় বিষয় স্পষ্ট কৰিবলৈ ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যত একাধিক বিশেষণীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰা লক্ষ্য কৰা যায়। ৰূপতাৰ্ত্তিক প্ৰয়োগৰ অভিনৱত্বই হাজৰিকাৰ গদ্যক স্বকীয় শৈলী প্ৰদান কৰিছে।
- অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এক বিশেষ বীৰ্তি। প্ৰেক্ষাপটৰ বিশদ বিৰণ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত হাজৰিকাই এনে শৈলী প্ৰয়োগ কৰিছে।
- প্ৰচুৰ পৰিমাণে ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ আন এক উল্লেখযোগ্য শব্দগত বৈশিষ্ট্য। বিষয়ৰ ভিন্নতা অনুসৰি বিভিন্ন ধৰণৰ ইংৰাজী শব্দই ৰচনাসমূহত স্থান লাভ কৰিছে। বহু সময়ত এই ইংৰাজী শব্দৰোৰ ৰোমান লিপিতেই প্ৰয়োগ হৈছে যদিও কেতিয়াৰা লিপ্যন্ত্ৰ কৰিও ব্যৱহাৰ কৰিছে।
- ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ বাক্যতাৰ্ত্তিক বৈশিষ্ট্য মন কৰিবলগীয়া। চুটি বাক্যৰ প্ৰয়োগে বিষয়বস্তুক পাঠকৰ আগত যুক্তিৰিষ্ঠতাৰে সহজবোধাকৈ তুলি ধৰাত যেনেদেৰে সহায় কৰিছে ঠিক তেনেদেৰে দীঘল বাক্যৰ প্ৰয়োগেও পাঠকক বণ্ণীয় বিষয়ৰ ধাৰণা দিয়াত সফল হৈছে। এনে দীঘল বাক্যৰ ক্ষেত্ৰত যতিচূহ বিশেষকৈ চেমিকলন (;) আৰু ডেছ(—)ৰ প্ৰয়োগৰ জৰিয়তে বাক্যবোৰ দীঘল কৰি নিয়াটো হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এক উল্লেখযোগ্য শৈলী।
- ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যত ইংৰাজী বাক্যৰ প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া। এনে ইংৰাজী বাক্য কেতিয়াৰা স্বতন্ত্ৰভাৱে প্ৰয়োগ ঘটিছে আৰু কেতিয়াৰা ইংৰাজী বাক্যটোৰ সমান্তৰালভাৱে অসমীয়া অনুদিত ৰূপটোও সন্নিৰিষ্ট হৈছে। ফলত পাঠকৰ সহজবোধ্য হোৱাত অধিক সহায়ক হৈছে যিয়ে হাজৰিকাৰ কাহিনীবিযুক্ত গদ্যক বিশেষ প্ৰভাৱশালী কৰি তুলিছে।
- বণ্ণীয় বিষয়ক পাঠকৰ আগত অধিক স্পষ্টৰূপত তুলি ধৰিবলৈ বচনাৰ মাজত বিভিন্ন লেখকৰ উক্তিৰ প্ৰয়োগ ভূপেন হাজৰিকাৰ অসমীয়া কাহিনীবিযুক্ত গদ্যৰ এক বিশিষ্ট শৈলী। গদ্যকাৰসকলে বিভিন্ন মহৎ লোকৰ উদ্ঘৃতিৰ প্ৰয়োগ তেখেতসকলৰ বচনাত প্ৰয়োগ কৰিছে।

সহায়ক গ্রন্থপঞ্জী :

- কোঁৰৰ, অপৰ্ণা। আধুনিক অসমীয়া গদ্যশৈলী। ডিক্ৰগড় : বনলতা, ২০১৬। মুদ্ৰিত।
দুৰৱা, সপোন। ভাষা আৰু শৈলী। গুৱাহাটী : ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'ৰ্চ, ২০০৪। মুদ্ৰিত।
নেওগ, সুৱতজ্যোতি। শৈলী আৰু অসমীয়া সাহিত্যৰ শৈলী। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১৫।
মুদ্ৰিত।
শৰ্মা, অনুৰাধা। শৈলী আৰু শৈলীবিজ্ঞান। গুৱাহাটী : বান্ধৰ, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

- হাজবিকা, ভূপেন। বহিমান লুইতৰ পাৰে পাৰে। ডিৱগড় : বাণী মন্দিৰ, ২০১০। মুদ্ৰিত।
- | দিহিঙে দিপাঙে। গুৱাহাটী : বাণী মন্দিৰ, ১৯৯৩। মুদ্ৰিত।
- | জ্যোতি ককাইদেউ। ডিৱগড় : বাণী মন্দিৰ, ২০১৬। মুদ্ৰিত।
- | বিশুণ ককাইদেউ। ডিৱগড় : বাণী মন্দিৰ, ২০১৪। মুদ্ৰিত।
- | কৃষ্ণিৰ পথাৰে পথাৰে। ডিৱগড় : বাণী মন্দিৰ, ২০১০। মুদ্ৰিত।
- | মই এটি বাযাবৰ। ডিৱগড় : বাণী মন্দিৰ, ২০১৩। মুদ্ৰিত।
- | নন্দন তত্ত্বৰ কৰ্মসূকল। ডিৱগড় : বাণী মন্দিৰ, ২০১০। মুদ্ৰিত।

শিরসাগৰ জিলাৰ নগা জনগোষ্ঠীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতিঃ এক ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন

প্ৰণৱ দুৱৰা

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ,
গড়গাঁও মহাবিদ্যালয়, শিরসাগৰ

সংক্ষিপ্তসাৰ

অসমৰ ন্যূনতম সমূহৰ ভিতৰত নগাসকলো এক উল্লেখনীয় জনগোষ্ঠী। ন্যূনতম দৃষ্টিকোণৰ পৰা দেখা যায় যে এই জনগোষ্ঠীটো উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ বিশাল অংশ আৰু থকা বৃহৎ চীন-তীব্ৰতীয় পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত। মূলত নগালেণ্ডত বসবাস কৰা নগাসকলৰ কিছু ঠাল অসমলৈ আহি স্থায়ীভাৱে থাকিবলৈ লয়। এই নগাসকলৰে তিনিটা ঠাল বিশেষকৈ কল্যাক, আও আৰু ফোম নগাৰ কিছুলোক শিরসাগৰ জিলালৈ আহে। বৰ্তমান ইসকলৰে কল্যাক নগা সকল জিলাখনৰ হাঁচৰা নগা গাঁও, গড়গাঁও, ভাধৰা গাঁৰত বাস কৰাৰ বিপৰীতে লিগিৰী পুখুৰী আৰু গেলেকী সমীপৰতী হাতীপটী মনাইটিং নগা গাঁৰত কল্যাক, আও আৰু ফোম নগাখনৰ নগাসকল বসবাস কৰি আহিছে। উল্লেখযোগ্য যে হাঁচৰা, ভাধৰা, গড়গাঁৰত বসবাস কৰা নগাসকল শংকৰদেৱৰ একশৰণ নামধৰ্মৰ অনুগামী। মনাইটিং আৰু লিগিৰী পুখুৰীৰ নগা সকল খৃষ্টনধৰ্মী। বিশ্বায়নে আধুনিক নগা সংস্কৃতি আৰু জীৱন পদ্ধতি সলানি কৰিছে। খৃষ্টন ধৰ্ম প্ৰভাৱত মনাইটিং আৰু লিগিৰী পুখুৰীৰ নগাসকলে জাতীয় বীতি-নীতি, পৰম্পৰা এৰি পেলাইছে যদিও মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণব ধৰ্মত বিশ্বাসী হাঁচৰা, ভাধৰা আৰু গড়গাঁৰত নগা সকলে বহু প্ৰত্যাহানৰ মাজতো পৰম্পৰাগত বীতি-নীতি, সংস্কৃতি

ধরি বাখিছে। ক্ষেত্র অধ্যয়নের জড়িয়াতে জিলাখনের নগাসকলের সমাজ সংস্কৃতির প্রকৃত ছবি এখন ডাঙি ধরিবলৈ এই আলোচনাত প্রয়াস কৰা হ'ব।

সূচক শব্দঃ নৃ-গোষ্ঠী, নগা, কল্যাক, আও, ফোম, হাঁচবা, গড়গাঁও, ভাধবা, লিগিৰী পুখুৰী, মনাইটিং।

০.০০ অৱতৰণিকা

০.০১ বিষয়ৰ পৰিচয় :

বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ মিলন ভূমি অসম। অসমত বসবাস কৰা জনগোষ্ঠী সমূহৰ ভিতৰত নগাসকলো অন্যতম। নৃ-তাত্ত্বিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা দেখা যায় যে এই জনগোষ্ঠীটো উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বিশাল অংশে আৱৰি থকা বৃহৎ চীন-তীব্ৰতীয় পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত। এই নগা সকল মূলত নগা পাহাৰৰ বাসিন্দা। নগা পাহাৰৰ দুৰ্গম অঞ্চলৰ পৰা কিছু সংখ্যকে অসমলৈ আহিমনে প্রাণে অসমক আঁকোৱালি ল'লে। শিৰসাগৰ জিলাত দুখন পুৰ্ণঙ্গ নগা গাঁও আৰু তিনিটা নগা চুবুৰি আছে। জিলাখনে হাঁচবা নগা গাঁও আৰু গেলেকী সমীপৰতী মনাইটিং নগা গাঁৰত ৮০/৭০ টা মানকৈ নগা পৰিয়াল বসবাস কৰে। ভাধবা, গড়গাঁও আৰু লিগিৰী পুখুৰীত চাৰি/পাঁচটামানকৈ পৰিয়ালহে বসবাস কৰে। হাঁচবা নগা গাঁও, ভাধবা আৰু গড়গাঁওৰ নগাসকল কল্যাক জনগোষ্ঠীৰ। এই নগা সকল বৈয়ঝে ধৰ্মাবলম্বী। আনহাতে মনাইটিং আৰু লিগিৰী পুখুৰীৰ নগাসকল কল্যাক, আও আৰু ফোম জনগোষ্ঠীৰ। এওঁলোক খৃষ্টানধৰ্মী। বৰ্তমান মনাইটিং নগা গাঁৰত বসবাস কৰা নগাসকলৰ পূৰ্বপূৰ্ব সকলে নাজিৰা সমীপৰতী লিগিৰী পুখুৰীত বসবাস কৰিছিল। পিছলৈ বংশ বৃদ্ধিৰ লগে লগে আজি পৰা ৪৫ বছৰ মানৰ আগতে তেওঁলোক চৰকাৰী পৃষ্ঠপোষকতাত বৰ্তমানৰ ঠাইত সংস্থাপিত কৰে। পাহাৰৰ পৰা ভৈয়ামলৈ আহা এই নগা সকল সংস্কৃতিকভাৱে চহকী। তেওঁলোকে নিজা কৃষ্ণ-সংস্কৃতিক জীয়াই বাখিও অসমীয়া ভাষা সংস্কৃতিক আপোন কৰি সমষ্টয়ৰ সেতু গঢ়িলৈ। বিশ্বায়নৰ প্রভাৱে নগা সকলৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতিলৈ পৰিৱৰ্তন আনিছে। তথাপিও তেওঁলোক নিজ ঐতিহ্য বক্ষত সচেতন। বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠনত এই নগাসকলৰ ভূমিকা অপৰিসীম। এই আলোচনাত শিৰসাগৰৰ নগা জনগোষ্ঠীৰ সমাজ-সংস্কৃতিৰ দিশ সমূহ অৱলোকন কৰাৰ যত্ন কৰা হৈছে।

০.০২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

সমাজ আৰু সংস্কৃতি পৰিৱৰ্তনশীল। একবিংশ শতকাৰি বিশ্বায়নৰ যুগত প্রত্যাহ্বান গ্ৰহণেৰে জিলা খনৰ পৰিৱৰ্তনশীল সমাজৰ মাজত বসবাস কৰা 'নগা' সকলে সমাজ আৰু সংস্কৃতিক আওঁৱাই নিয়াৰ লগতে কিদৰে নিজৰ স্বকীয়তা বৰ্তাই বাখিছে এই সম্পর্কে আলোচনা কৰাই এই অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য।

০.০৩ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

বিষয়টি অধ্যয়নৰ বাবে ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হৈছে। তাৰ উপৰিও প্ৰয়োজন অনুসৰি গৌণ উৎস অৰ্থাৎ পূৰ্বসূৰী আলোচক সকলে লিপিবদ্ধ কৰা বিভিন্ন ইষ্ট, আলোচনা, প্ৰবন্ধ আদিৰ পৰাৰ সহায় লোৱা হৈছে। গবেষণা পত্ৰখনৰ সামগ্ৰিক আলোচনা বিশ্লেষণাত্মক দৃষ্টিভঙ্গীৰে আগবঢ়োৱা হৈছে।

১.০০ শিরসাগৰৰ নগাসকলৰ ইতিহাস :

অসমীয়া জনগাঁথনিৰ অন্যতম অংশ হ'ল শিরসাগৰ জিলাত বসবাস কৰা নগাসকল। এই নগাসকলা কেতিয়া অসম তথা শিরসাগৰলৈ আহিছিল সেই কথা সঠিককৈ জনা নাযায়। এই ক্ষেত্ৰত বুৰঞ্জীসমূহে মিনাত। কথিত আছে যে আহোম স্বৰ্গদেউ বাজেশ্বৰ সিংহৰ বাজত্ব কালত (১৭৫১-১৭৬৯) এই নগাসকলৰ পুৰ্বপুৰুষ টায়েং কল্যাক আদি প্ৰমুখে মুঠ সাতজন ব্যক্তি বৰ্তমান চৰাইদেউ মহকুমাৰ শ্ৰীপুৰৰ উন্নৰপুৰ দিশত আৱিস্থিত চিংফাং নামৰ ঠাইৰ পৰা আহিছিল। সেই সময়ত মৈৰামৰা সত্ৰ সত্ৰাধিকাৰ দেৱানন্দ মহন্তদেৱক স্বৰ্গদেউ বাজেশ্বৰ সিংহই দান কৰা মাটি ফুলচেং পুখুৰী (বৰ্তমান এই পুখুৰী লংকাক গোহাঁই গাঁৰৰ পৰা যিটো আলি হাৰিপৰা আলিত লাগিছেহি, সেই ঠাইথিনিতে অৱস্থিত) পাৰত প্ৰথমে সেই সাতজন লোকে সাতটি ঘৰ সাজি বসতি কৰিছিল। পিছলৈ আৰু পাঁচজন লোক আহি এটা সময়ত মুঠ বাবঘৰ হৈ গাঁওপাতি বাস কৰে বুলি জনা যায়। এই ফুলচেং পুখুৰীটো স্বৰ্গদেউ বাজেশ্বৰ সিংহৰ বাজবিষয়াৰ জীয়েক ফুলচেং কুঁৰীৰ নাম যুগমীয়া কৰিবৰ বাবে খণ্ডা পুখুৰী। ফুলচেংৰ স্থামী আছিল লাজু বিষয়া। লাজু বিষয়া হৈছে লাচিত বৰফুকনৰ ককায়েক। লাজু বিষয়া নামৰ পৰাই বৰ্তমান হাঁচৰা নগা গাঁওখনৰ পুৰণি নাম লাজুবাৰী হৈছিল। ফুলচেং পুখুৰীৰ পাৰত বসবাস কৰি থাকোতে নগা গাঁৰত মহামাৰী বোগে ভয়ানক কৃপ ধাৰণ কৰিছিল। এই সময়ত গাঁওখনৰ বছলোকে প্রাণ দিবলগীয়া হৈছিল। গতিকে গঞ্জলোকে দেৱানন্দ মহন্তদেৱক খাটিন ধৰি দুই ফালং মান দক্ষিণ-পূৰ দিশত বৰ্তমানৰ নগা গাঁওখন প্ৰতিষ্ঠা কৰে। কালক্ৰমত তাহানিৰ অ-বিভাজিত অসমৰ নগা পাহাৰ জিলাৰ কল্যাক বসতিপ্ৰধান টুৱেনচাঁ মহকুমাৰ চিংফো, বানচিৎ, বাকচিৎ, কঙান, লংমাট, মচা, টি আদি বস্তিৰ পৰা নগাসকল অহাত এই গাঁও খনৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈ বৰ্তমান অবস্থা পাইছে। পৰৱৰ্তী কালত বাসিন্দাসকলে মৈৰামৰা সত্ৰ সত্ৰাধিকাৰ দেৱানন্দ মহন্তদেৱৰ ওচৰত শিয়ত্ প্ৰহণ কৰি শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ একশৰণ নামধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে।

অন্য এক জনশ্রুতিমতে, স্বৰ্গদেউ গদাধৰ সিংহৰ পৰিচৰ্যাৰ বাবে কিছু নগালোকে নগা পাহাৰৰ পৰা এই ঠাইলৈ আহি বসবাস কৰিবলৈ লয়। গদাধৰ সিংহই বাজৰোয়ৰ পৰা পলায়ন কৰি নগাপাহাৰত আঘাগোপন কৰাৰ কথা অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত। গদাধৰ সিংহই (১৬৮১-১৬৯৬) গড়গাঁৰৰ নাতি দূৰত অৱস্থিত এই ঠাইত তেওঁক পৰিচৰ্যা কৰা লোক সকলক মাটি-বাৰী দি নিগাজীকৈ বসবাস কৰিবলৈ সুবিধা প্ৰদান কৰিছিল। তেওঁলোকেৰে বংশধৰ সকলে পুৰুষাগুৰুমে ইয়াত বসবাস কৰিছে।

আকৌ আন এক জনশ্রুতিমতে নগাপাহাৰৰ কাষতে থকা নাগিনীমৰা অঞ্চলত নগা সম্প্ৰদায়ৰ দুটা ফৈদেৰ মাজত হোৱা বিবাদৰ বাবে এটা ফৈদ আঁতিৰি আহি এই অঞ্চলত বসতি কৰেহি। আন কোনো কোনোৰ মতে খাদ্যৰ অভাৱত অথবা পাহাৰীয়া আলু, কুচ, আদা, পাণ আদি বয়বস্থ ভৈয়ামৰ ধান চাউলৰ লগত সলনা-সলনি কৰিবলৈ আহিহ্যাতে থাকিবলৈ লোৱাৰ ফলস্বৰূপেই হাঁচৰা নগা গাঁওখন সৃষ্টি হোৱা বুলি কয়। (সংঃ ১০২কাই কল্যাক)

নগা সকল এই ঠাইলৈ অহাৰ সময় নিৰ্দিষ্ট নহয় যদিও এটা কথা ঠাইৰ কৰিব পাৰি যে সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, বাজনৈতিক কাৰণতে এওঁলোক অসম তথা শিরসাগৰ জিলালৈ আহিছিল।

সম্ভবত হাঁহচৰা নগা গাঁৱতেই বসতি স্থাপন কৰি, পিছলে মনাইটিং, ভাধৰা, লিগিবী পুখুৰী, গড়গাঁওলৈ সম্প্ৰসাৰিত হয়।

২.০০ শিৰসাগৰ জিলাৰ নগাসকলৰ সমাজ জীৱনৰ বিভিন্ন দিশ সমূহ :

২.০১ সামাজিক গাঁথনিঃ

জিলাখনৰ নগাসকল পিতৃতান্ত্রিক পৰিয়াল ব্যৱস্থাবে পৰিচালিত। পিতৃ প্ৰধান কাৰণেই তেওঁলোকৰ ল'বা ছোৱালীৰ নাম পিতৃ ফালৰ নামেৰে নামকৰণ কৰা হয়। পিতৃয়েই পৰিয়ালত সকলো সম্পত্তিৰ গৰাকী আৰু পিতৃৰ অনুপস্থিতিত পুত্ৰেই সমভাৱে সম্পত্তি লাভ কৰে। যদি কোনো পিতৃ-মাতৃৰ কেৰল ছোৱালী সন্তানহে থাকে তেন্তে ছোৱালীয়েই সেই সম্পত্তিৰ গৰাকী হয়।

৪.০২ 'মৰং' ঘৰৰ গুৰুত্ব :

হাঁহচৰা 'নগা' গাঁৱৰ মাজমজিয়াত আৰাস্থিত 'মৰং' ঘৰৰ গুৰুত্ব আপৰিসীম। ১৭৭৫ চনতে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা এই 'মৰং' ঘৰটো তেওঁলোকৰ জাতীয় জীৱনৰ অংগস্বৰূপ। ভাধৰা আৰু গড়গাঁৰৰ কন্যাক-নগাসকলৰ বেলেগকৈ 'মৰং' ঘৰ নাই। তেওঁলোক হাঁহচৰা 'নগা' গাঁৱৰ 'মৰং' ঘৰৰ নীতি-নিয়মেৰেই পৰিচালিত। 'মৰং' ঘৰক তেওঁলোকে একপকাৰ শিক্ষানুষ্ঠান বুলিহে জ্ঞান কৰে। গাঁৱৰ সকলো ১৫-২০ বছৰীয়া ল'বাক একোটা গোট হিচাপে জ্যেষ্ঠ সকলে নিৰ্বাচন কৰে আৰু এই গোটটোৱে মৰং ঘৰতে ৰাতি থাকিব লাগে। তেওঁলোকে জ্যেষ্ঠ লোক সকলক মানি চলাটো কৰ্তৰ্য। জ্যেষ্ঠ সকল অহাৰ আগতেই তেওঁলোকে মৰং ঘৰলৈ অহাটো নিয়ম। তেওঁলোকে এই মৰং ঘৰতেই চিকাৰ কৰাৰ প্ৰশিক্ষণ লয়। ইয়াতেই সকলো ডেকাই তেওঁলোকৰ যুদ্ধৰ সাজপাৰ, চিকাৰ কৰি আনা জীৱ-জন্মৰ মৰ আৰু জন্মৰ হাড় মুৰো বখাৰ ব্যৱস্থা কৰে। অবিবাহিত কালছোৱাত সকলো নগা ডেকা ল'বাই এনেধৰণেৰে মৰং ঘৰত থাকি শিক্ষা লাভ কৰে। মৰং ঘৰলৈ আহোতে ৰাতি তেওঁলোকে নিজৰ নিজৰ দা আৰু লেম ইত্যাদি আনাটো বাধ্যতামূলক। গাঁৱৰ কোনো মানুহ ৰাতি কিবা বিপদত পৰিলে তেওঁলোকেই সহায় কৰে। কিছুমান সমস্যা সমাধান কৰিব নোৱাৰিলে বাইজৰ মাজলৈ মীৰাংসা কৰিবলৈ এৰি দিয়ে। ৰাতি গাঁৱত চুৰি-ডকাইটি হ'লেও ডেকাচামে পাল পাতি পহৰা দিয়ে। মৰং ঘৰৰ বিষয়বাব লোৱা সকলো ব্যক্তিয়ে গাঁৱত অনুষ্ঠিত হোৱা যিকোনো অনুষ্ঠানত অংশগ্ৰহণ কৰিব লাগে। ৰাজহৰা কামৰোৰ পদ অনুযায়ী ভাগ কৰি দিয়া হয়। যাতে সুচাৰুৰাপে সমাধা হয়। যিকোনো অনুষ্ঠানত অংশগ্ৰহণৰ বাবে ডেকাচামে জাননী দি সকলোকে জনাই দিব লাগে। একবিংশ শতকাৰ আজিৰ দিনটো নগা গাঁওখনত এই ব্যৱস্থা সুকলমে পৰিচালিত হোৱাটো এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ বুলিব পাৰি।

জিলাখনৰ মনাইটিং নগা গাঁও আৰু লিগিবী পুখুৰীত বসবাস কৰা নগাসকল খৃষ্টানধৰ্মী হোৱাৰ বাবে মৰং ঘৰৰ ব্যৱস্থা বৰ্তমান নাই। তেওঁলোক গীৰ্জা ঘৰৰ নীতি-নিয়মৰ মাজেৰে পৰিচালিত।

২.০৩ ধৰ্ম ব্যৱস্থা :

সাধাৰণতে নগা জনগোষ্ঠী খৃষ্টান ধৰ্মত বিশ্বাসী যদিও শিৰসাগৰ জিলাৰ নগা সকল দুটা ধৰ্মত বিভক্ত। হাঁহচৰা নগা গাঁও, ভাধৰা আৰু গড়গাঁৰ নগাসকল হিন্দুধৰ্মী। আনহাতে মনাইটিং আৰু লিগিবী পুখুৰীৰ নগা সকল খৃষ্টান ধৰ্মী। যি সময়ত একাংশ জনগোষ্ঠীয়ে খৃষ্টান ধৰ্মৰ প্রতি

আকৃষ্ট হৈ ধর্মান্বিত হৈছে। তেনেষ্টলত শিরসাগৰৰ একাংশ কন্যাকনগাই হিন্দু ধর্মৰে পৰিচালিত হৈ জাতীয় ঐতিহ্য বহন কৰিছে। এয়া নিষ্চয় আদৰণীয়।

২.০৪ কৃষিকর্ম :

পাহাৰৰ নগা সকলে ঝুম খেতি কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰে যদিও শিরসাগৰ জিলাৰ নগাসকলে পৰিবেশৰ লগত খাপ খোৱা খেতি-বাতি কৰিয়ে জীৱন নিৰ্বাহ কৰে। শালি ধানৰ খেতিকে মুখ্য কৰি তান্যান্য খেতিও তেওঁলোকে কৰে।

২.০৫ গৃহনির্মাণ শৈলীঃ

পাহাৰত বসবাস কৰা নগাসকলে চাংঘৰ সাজি বসবাস কৰে যদিও জিলাখনৰ নগাসকলে নিজৰ আৰ্থিক অৱস্থা অনুসৰি মাটিঘৰ, অসম আৰ্হিৰ ঘৰ, আৰচি চি ঘৰ সাজি জীৱন নিৰ্বাহ কৰে।

২.০৬ বিবাহ পদ্ধতি :

নগা সকলৰ বিবাহ পদ্ধতি কিছু সুকীয়া। তেওঁলোকৰ সমাজত ছোৱালীক বেছি অধিকাৰ দিয়া হোৱা নাই। মাক-দেউতাক বা ল'বাৰ পচন্দৰ মতে বিবাহ হ'ব পাৰে। মাক-দেউতাক আৰু ল'বাৰ পছন্দ হ'লে কোনো ব্যক্তিৰ যোগেদি ছোৱালীৰ ঘৰত গৈ বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিয়েগৈ। প্ৰস্তাৱত মাস্তি হ'লে ল'বাৰ ঘৰৰ পৰা এটা নিৰ্দিষ্ট দিনত বংশ-পৰিয়ালৰ মানুহ গৈ ছোৱালীৰ ঘৰত বিয়াৰ দিন ধৰ্য্য কৰে আৰু জোৱেণ দিয়ে। জোৱেণত ‘পাঃচোঁ’, ‘খাপচাম’ (এপাত মূল যাঠী আৰু পিতলৰ খাৰ) দিয়া হয়। আকৌ বিয়াৰ দিনা দৰাৰ ঘৰৰ পৰা ‘য়াংয়ং’ (বাঁহৰ ঢাল) এখন বা দুখন দিয়াটো বাধ্যতামূলক। আজিকালি অৱশ্যে সোণৰ আ-অলংকাৰ আৰু কাপোৰ-কানি দিয়া দেখা গৈছে। কন্যাক নগাৰ নিয়ম মতে কইনা আনিবলৈ দৰা বা মাক-দেউতাক নাযায়। বংশ পৰিয়ালৰ মানুহে কইনাক লৈ আছে। দৰাৰ ঘৰত লাইখুঁটাৰ ওচৰত (পুজা কৰা লাইখুঁটাত) থিয় কৰাই বংশৰ বৃদ্ধলোকে এটা পোৱালি কুকুৰা মাৰি তাৰ পেটু উলিয়াই দৰা-কইনার বৈৰাহিক জীৱনৰ বিয়য়ে মঙ্গল চাই ভৱিষ্যতবাণী প্ৰদান কৰে। সেই দিনাৰ পৰাই কইনাক ঘৰৰ সদস্য হিচাপে আৰু বোৱাৰী হিচাপে গণ্য কৰে আৰু খোৱাৰ যা-যোগাৰ কৰি কইনা দৰাৰ দাম্পত্য জীৱন সুখৰ হোৱাৰ কামনা কৰে।

২.০৭ বিচাৰ পদ্ধতি :

জিলাখনৰ হাঁচৰা নগা গাঁৱৰ নিয়ম অনুসৰি কোনো ব্যক্তিয়ে জগৰ লগালে মৰৎ ঘৰত বিচাৰ কৰা হয়। দোষী প্ৰমাণিত হ'লে বাইজে যি বায় দিয়ে সেয়া দোষী ব্যক্তিয়ে মানিবলৈ বাধ্য। এনে ধৰণৰ কঠোৰ নিয়মৰ বাবে গাঁওখন নিয়ম শৃংখলেৰে শৃংখলিত হৈ আছে।

২.০৮ অন্তৰ্শস্ত্রঃ

শিরসাগৰ নগাসকলে যি অন্তৰ্শস্ত্র ব্যৱহাৰ কৰে সেইবোৰৰ ভিতৰত দুমুখীয়া যাঠি আৰু এফলীয়া দা পথান, যিখন নগা দা বুলি কোৱা হয়। চিকাৰত কোনো কোনোৱে বিহ কাঁড়ো ব্যৱহাৰ কৰে। ধনুকাঁড় আৰু বাটলুগুটি মৰাতো তেওঁলোক পাঁকৈতে।

২.০৯ কলাত্মক চিন্তাৰ্থ:

জিলাখনৰ কন্যাক নগা সকলে বাঁহৰ খৰাহি, পাটী, বিচনী, নগা হৰা, জাকৈ-খালৈ, টোম, বিহুত পৰিধান কৰা টুপী আদি সাজে, য'ত তেওঁলোকৰ শিল্পকৰ্চিৰ পৰিচয় পোৱা যায়। বাঁহগাছৰ পৰা বিভিন্ন চুঙা সাজি, সেই চুঙাৰ ওপৰত চৰাই-চিৰিকতি আৰু মানুহৰ ছবি আঁকি বিভিন্ন বঙ্গেৰে

বোলাই ঘৰত সহতনে সজাই ৰাখে। কিছুমানে কাঠৰ বস্তুও সাজে। কাঠেৰে তৈয়াৰ কৰা বাঘ আদি শিল্পকলা মৰং ঘৰত সহতনে ৰাখে। তদুপৰি তেওঁলোকে মৰং ঘৰত কাঠেৰে নিৰ্মিত ‘খাম’ (তুংখুং) নামৰ বাদ্যযন্ত্ৰটো ৰাখে। ইয়াক আমাৰ চেলৰ লগত বিজাৰ পাৰি। উল্লেখৰ প্ৰয়োজন যে এই তুংখুংটো দীঘলে প্ৰায় ৩০ ফুট আৰু বহনে প্ৰায় তিনিফুট ব্যাসৰ। ইয়াৰ মাজত প্ৰায় ১৪ ফুট অংশৰ ভিতৰখন কেঁপোলা কৰি কাঠেৰে ডমৰু বনাই তাৰ ভিতৰত ভৰাই থোৱা হয়। যেতিয়াই প্ৰয়োজন হয়, উলিয়াই বজোৱা হয়।

২.১০ ভাষা :

নগাসকলৰ নিজস্ব লিখিত ভাষা নাই। তেওঁলোকে নিজা মানুহৰ মাজত দোৱানতে ভাৱৰ আদান-প্ৰদান কৰে। অন্য মানুহৰ লগত অসমীয়া বা ইংৰাজীত কথা-বতৰা পাতে। তদুপৰি অসমীয়া বা ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয়ত তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততিয়ে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰে। অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি তেওঁলোক অত্যন্ত শ্ৰদ্ধাশীল। কেইছাগৰাকীও ছাত্ৰীয়ে অসমীয়া মেজৰ পাঠ্যক্ৰম সহ স্নাতক শিক্ষা গ্ৰহণ কৰাৰ কথা কেত্ৰ অধ্যয়নৰ জড়িয়তে জানিব পাৰি। এই প্ৰসংগতে কল্যাক নগাসকলৰ কেইটামান দোৱান উল্লেখ কৰা হ'ল-

অসমীয়া

- (১) তুমি কলৈ যোৱা ?
- (২) মই যাও
- (৩) বাতিপুৱা খোজকাৰিবলৈ যোৱানে ?
- (৪) তুমি ইয়াত কিয় বহি আছা ?

তেওঁলোকৰ দোৱানত ‘চ’, ‘ছ’ৰ ব্যৱহাৰ নাই। মাথো অসমীয়া লিপ্যন্ত্ৰৰ কৰিবলৈ সুবিধাৰ বাবে চ আৰু ছ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ব্যঞ্জন চিহ্ন ব্যৱহাৰ মনকৰিবলগীয়া বিশেষজ্ঞ।

২.১১ সামাজিক স্থিতি:

শিৰসাগৰ জিলাৰ নগাসকলৰ সামাজিক স্থিতি মনকৰিবলগীয়া। কৃষি কৰ্মৰে জীৱন নিৰ্বাহৰ পাতনি মেলা হাঁচৰা নগা গাঁৰব নগা সকলৰ বৰ্তমান অৱস্থা সন্তোষজনক। শিক্ষা-দীক্ষাৰে তেওঁলোক চহুকী। ৮০ টা পৰিয়ালে বসবাস কৰা গাঁওখনৰ দুগৰাকী চিকিৎসক, এগৰাকী আভিযন্তা, দহগৰাকী শিক্ষক-শিক্ষিয়ত্বী, এজন বনপালক, এজন বন সংৰক্ষক, বাৰজন প্ৰতিৰক্ষা বিভাগৰ চাকৰিয়াল, এজন ৰেল বিভাগৰ কৰ্মী, এজন কেৰাণী চাকৰিয়াল। আনহাতেদি মনাইটিং নগা গাঁৰত এজন শিক্ষক, এগৰাকী অধিবক্তা, এগৰাকী প্রাকৃতিক গেছ নিগমৰ কৰ্মচাৰী, দুগৰাকী ৰেল বিভাগৰ কৰ্মচাৰী আৰু ছয়গৰাকীয়ে প্ৰতিৰক্ষা বিভাগত কৰ্মৰত হৈ আছে। বৰ্তমান জিলাখনৰ নগাসকল সামাজিকভাৱে উন্নৰণৰ দিশেন্দি ধাৰমান বুলিব পাৰি।

৩.০০ শিৱসাগৰ জিলাৰ নগাসকলৰ লোক-সংস্কৃতিক দিশ সমূহঃ

৩.০১ লোকবিশ্বাস :

জিলাখনৰ কল্যাক নগাসকলো তেওঁলোকৰ উপৰিপ্ৰৱৰ বীতি-নীতিকে বিশ্বাস কৰি আহিছে। বিশেষকৈ হাঁচৰা নগা গাঁৰৰ প্ৰতিঘৰ মানুহে একোটা সুকীয়া কোঠাত একোটাকৈ ‘ঠঁঠঁঠঁ’ (লাইখুটা) সাজি সেই খুঁটাকে ভগৱান হিচাপে মানি লয়। যিকোনো সকাম-নিকামত প্ৰয়োজন হোৱা গোহনীয়া।

জন্ম- কুকুরা, গাহবি আদি এই লাইখুটাক সান্ধী কবি সু-ফল কামনারে বধ করে আৰু লাইখুটাৰ তলত সেৱা কৰে। সকলেৰ কন্যাক নগাৰ ঘৰত পাকঘৰ হিচাপে এটা কোঠা থাকিলেও এই ‘ঝংটং’ থকা কোঠাটোত আইন এটা চৌকা তৈয়াৰ কৰি প্ৰতি সন্ধ্যা জুই জলোৱাটো নিয়ম। ঘৰৰ কেনো ব্যক্তিৰ অসুখ-বিসুখ হ'লে তাক চোৱা-চিতা কৰি যি কাম কৰিবলৈ মনস্ত কৰা হয়, তাক লগে কৰিব নোৱাৰিলে ‘এই কামটো কৰিব’ বুলি লাইখুটাক এটা টোপোলা বান্ধি আগকৰি থোৱা হয়। এই নগাৰ সকলে এতিয়াও ভূত-প্ৰেতক বিশ্বাস কৰে।

৩.০২ সাজ পোছাক :

নগাসকলৰ সাজ-পোছাক বিশেষত্বপূৰ্ণ। পুৰুষ সকলে কঁকালত ‘য়েকাম’ (বেটৰ পেটী) পিঙ্গি এক ফুটমান বহল কাপোৰৰ ‘তোকাপ’ (লেংটি) পিঙ্গিছিল আৰু মহিলাই আঁুৰ তললেকে ‘শ্রিজা’ (মেথেলা) পৰিধান কৰিছিল আৰু বুকুত ‘খাংগুইং’ (মেঠিন) মাৰিছিল। গাত বঙা ‘ফাকচো’ (ড্রাউজ) পিঙ্গিছিল। সাম্প্রতিক প্ৰেক্ষাপটত পুৰুষ মহিলা নিৰ্বিশেষে যুগোপযোগী সাজপাৰ পৰিধান কৰে যদিও সামাজিক প্ৰয়োজনত পৰম্পৰাগত সাজপাৰ পৰিধান কৰে।

৩.০৩ আ-অলংকাৰ :

জিলাখনৰ কন্যাক নগাসকলৰ অলংকাৰ বিচিত্ৰতাৰে ভৱা। তেওঁলোকে কাণৰ লতিত, ডিতিত, হাতত, ভৱিত, কঁকালত অলংকাৰ পৰিধান কৰে। মাটিৰে তৈয়াৰী কাণফুলি, গামখাৰ আদি বিহুৰ সময়ত পিঙ্গে, সৰু-ডাঙৰ মণিবে তৈয়াৰী বৎ-বিৰঙে ‘লিক’, হাতত পিঙ্গা পিতলৰ ‘খাপচান’ (খাৰু) মহিলা সকলে বিহুৰ সময়ত পৰিধান কৰাটো বাধ্যতামূলক। পুৰুষ সকলে বিশেষকৈ বিহুৰ সময়ত ওবাং চৰাইৰ পাথি লগোৱা খাংচো, হাতীৰ দাঁতেৰে তৈয়াৰ কৰা লক্ৰা (বাউসীত পিঙ্গা খাৰু), কড়িৰে তৈয়াৰী ‘য়াক্যাপ’ (হাতৰ খাৰু) বগা পাথৰে তৈয়াৰী ‘নাথক’ (কাণ ঢকা), বনৰীয়া গাহবিৰ দাঁতেৰে তৈয়াৰী ‘মাইৱালিক’ (মণি), ‘য়াংমু’ (নালত নোম লগা দা) পাঃমু (নোম লগা যাঠি) তথা বিভিন্ন বৎ-বিৰঙে মণিবে সজ্জিত কৰে। তদুপৰি বিশেষভাৱে তৈয়াৰী কান্ধত আঁৰি ল'ব পৰা ‘চংচা’ (হোৱা) ব্যৱহাৰ তেওঁলোকৰ জাতীয় ঐতিহ্যৰ বাহক।

৩.০৪ উৎসৱ-অনুষ্ঠান :

উৎসৱ-পাৰ্বন কোনো এটা জাতি বা জনগোষ্ঠীৰ অপৰিহার্য অংগ। শিৰসাগৰ জিলাত বসবাস কৰা নগাসকলৰ উৎসৱ অনুষ্ঠান বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। তেওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে তিনিটা উৎসৱ- আওলিং বা ঔয়া, ঔঞ্জে আৰু পামৌং পালন কৰে। উঞ্জেৰ প্ৰয়োজন যে মনাইটিং নগা গাঁও আৰু লিগিবী পুখুৰীৰ নগাসকলে কেৱল আওলিং উৎসৱহে পালন কৰে। তেওঁলোক খৃষ্টানধৰ্মী। এই উৎসৱ গীৰ্জাৰ বাহিৰতহে উদ্যাপন কৰে। আনহাতে হাঁহচৰা, ভাধৰা, গড়াঁৰৰ কন্যাক নগাসকলে আটাইকেইটা উৎসৱ ধূমধামেৰে উদ্যাপন কৰে। তেওঁলোকে আওলিং বা ঔয়া উৎসৱ বসন্ত ঋতুত পালন কৰে। এই উৎসৱৰ যোগেদি নৱবৰ্যক আদৰণি জনায়। আওলিং উৎসৱৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ যে ফাণুণ মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ পাছত প্ৰথম জোন ওলোৱাৰ দিনৰ পৰা আওলিং উৎসৱ আৰম্ভ হয়। প্ৰথম জোন দেখাৰ দিনা কন্যাক ডেকা সকলে মৰংঘৰত একত্ৰিত হৈ ‘তুংখুং’ বজাই গাঁও বাসীক ‘আওলিং’ উৎসৱ আৰম্ভ হোৱাৰ জাননী দিয়ে। উৎসৱৰ প্ৰথম দিনা তেওঁলোকৰ গাঁৰৰ প্ৰত্যেক ফৈদে একোটাকৈ গাহবি থৰি আনি মুৰং ঘৰত বাখে। দ্বিতীয় দিনা সেই গাহবি মাৰি

প্রত্যক ফৈদে পরম্পরাগত বীতিরে ভোজ খায়। দ্বিতীয় দিনা মৃত গাহরি কেইটাৰ তেজ একোটা বাঁহৰ চুঙাত ধৰি বখা হয়। তৃতীয় দিনা বাঁহৰ চোঁচেৰে সেই তেজ দুখন কৌপাতত সানি ঘৰে ঘৰে দুৱাৰ মুখ, ভঁৰাল, গোহালি আদিৰ সন্ধুখত আৰি থয়। এনে কৰিলে বছৰটোৰ বাবে মৎগল হয় বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে। তদুপৰি উৎসৱৰ প্ৰথম দিনা তেওঁলোকে পৰম্পৰাগত ‘আন্নাক পু’ পালন কৰে। ‘আন্নাক পু’ৰ সময়ত গাঁৰৰ মানুহ কাৰো ঘৰলৈ ফুৰিবলৈ নেযায়। দ্বিতীয় দিনা ভোজ খোৱাৰ পাছত কন্যাক সকলৰ টি, টিংকৈ, বাণু, লুক আদি ফৈদ সমূহে বেলেগে বেলেগে নিজৰ ফৈদৰ মাজত পৰম্পৰাগত হঁচিৰি ‘ঐয়া চাইপ’ গাই শেষ কৰি উৎসৱৰ তৃতীয় দিনটোত প্ৰতিটো ফৈদে বেলেগে বেলেগে ‘মুৰং’ ঘৰলৈ আহি ‘তুংখুং’ বজাই ‘ঐয়া চাইপ’ সমাপ্ত কৰে। চতুৰ্থ দিনা পুনৰ গাঁৰৰ ফৈদ সমূহ মুৰং ঘৰত একত্ৰিত হৈ ‘তুংখুং’ বজাই বাজহৰাকে ‘ঐয়া চাইপ’ আৰম্ভ কৰে। সকলোৱে হাতে হাতে পা (যাঠি) চ্যাংম (দা), কান্ধক ‘বাইচ’ও (হৰা) আদি লৈ নৃত্য কৰে। সেই দিনটোতে মহিলা সকলেও নিজাকৈ ‘ঐয়া এয়েবু’ (নৃত্য), পৰিৱেশন কৰে। পুৰুষ সকলে হাতত ধৰাধৰিকে নৃত্য কৰোতে গীতৰ তালে তালে ‘এগম’ (বাদ্যযন্ত্ৰ) বজায়। মহিলা সকলে নৃত্য কৰোতে বাদ্য ব্যৱহাৰ নকৰে। এই নৃত্য গীতৰ অনুষ্ঠান প্রায় মাজিনশালৈ চলে। সকলো আনন্দত আন্নাহাৰা হয়। মৰং ঘৰতেই সেই বাতি বাজহৰা ভাৱে ঐয়া চাইপ’ সামৰণি মাৰে। বিহু উৰুকাৰ পাছৰ দিনা কন্যাক পুৰুষসকলে বাজহৰা চিকাৰলৈ যায়। এই দিনটোক তেওঁলোকে ‘মাইক’ বুলি কয়। চিকাৰত বনৰীয়া জন্তু বধ কৰাটো এতিয়াও নিয়ম। চিকাৰ কৰাৰ পাছৰ দিনা কল্যাকসকলে বাজহৰা পূজা ‘টিং আনাকুপ’ পালন কৰে। পূজা কৰাৰ পাছত তেওঁলোকে গোনা পালন কৰে। এই দিনটোতে ‘আওলিং উৎসৱৰ সামৰণি পৰে।

কল্যাক নগাসকলে ‘ওঁঁেওঁ’ উৎসৱৰ শৰৎ কালত পালন কৰে। ‘আওলিং’ উৎসৱৰ ছমাহৰ পাছত অৰ্থাৎ ভাদ মাহৰ পুৰ্ণিমাৰ আগদিনা আৰু পুৰ্ণিমাৰ দিনা এই উৎসৱৰ পালন কৰে। এই উৎসৱ মূলত কৃষি কৰ্ম সামৰি সকলোৱে মিলিজুলি ভোজ ভাত খাই স্ফুটি কৰা উৎসৱ। উৎসৱৰ প্ৰথম দিনা প্ৰতিটো ফৈদে এটাকৈ গাহৰি মৰং ঘৰত গোটেই বাতিটো বাঞ্ছি থয়। দ্বিতীয় দিনা প্ৰতিটো ফৈদে মিলি পৰিয়ালৰ এঘৰত গাহৰি মঙ্গহেৰে ভোজ খায়। সেইদিনা বাতিপুৱা প্ৰত্যেক ঘৰতে বংশপূজা ‘আন্নাকপু’ পাতে। ‘পামৌ’ উৎসৱৰ মাঘ মাহত উৎপাদিত শস্য ঘৰলৈ আনাৰ পাছত পাতে। এই উৎসৱ দুদিনীয়া। এই উৎসৱো জোনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। মাঘ মাহৰ পুৰ্ণিমাৰ আগদিনা আৰু পুৰ্ণিমাৰ দিনা এই উৎসৱৰ পালন কৰে। উৎসৱৰ প্ৰথম দিনা পুৰুষ সকলে মৰং ঘৰত এটা গাহৰি আৰু যু (পানীয়) ৰে ভোজভাত খায়। গাহৰিৰ এটা অংশ মহিলা সকলকো দিয়ে। উৎসৱৰ দ্বিতীয় দিনা পুৰুষসকল চিকাৰলৈ যায়। চিকাৰ কৰি যি পায়, তাক চিকাৰ কৰা স্থানতে বাঞ্ছি খায়। চিকাৰৰ পৰা মৰংঘৰলৈ আহি ‘তুংখুং’ বজোৱাৰ পাছত সকলো ঘৰাঘৰি যায়। মহিলা সকলে সেইদিনা গাহৰি মাংস আৰু ‘যু’ ৰে পেথাৰত ভোজ ভাত খায়। তেওঁলোকৰ কেউটা উৎসৱেই অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ।

৩.০৫ শৰশংকাৰ :

শিৰসাগৰৰ নগাসকলে মৃত ব্যক্তিক পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰে কৰৰ দিয়ে। স্বাভাৱিক মৃত্যু হ'লে বাঁহৰ সাঙ্গীত চাৰিজন লোকে শাশানলৈ নিয়ে আৰু আগোয়ে গৈ খান্দি খোৱা নিৰ্দিষ্ট

গাঁতত নিয়ম অনুসৰি কবৰ দিয়ে। অস্থাভাৱিক মৃত্যুৰ ক্ষেত্ৰত দুজন ব্যক্তিয়ে সাঙ্গী ভাৰ কৰি কবৰ দিয়ে। তিনিদিনত তিলনি আৰু ন দিনত দহা কাজ কৰি ভোজৰ আয়োজন কৰে। মৃত্যুৰ ন দিনলৈকে ঘৃতকৰ পৰিয়ালৰ লোকে নিৰামিয আহাৰ প্ৰহণ কৰে।

৮০০০ উপসংহাৰ :

অসমক মনে প্ৰাণে প্ৰহণ কৰা জনগোষ্ঠী সমূহৰ ভিতৰত শিৰসাগৰ জিলাৰ নগাসকল অন্যতম। বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠনত তেওঁলোকৰ আৱদন অপৰিসীম। মূলত নগাসকল অসমীয়া ভাষী নহয় যদিও অসমীয়া ভাষা সাহিত্য সংস্কৃতিৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ শ্ৰদ্ধা তুলনাবিহীন। তেওঁলোকে অসমীয়া মাধ্যমত শিক্ষা-দীক্ষা প্ৰহণ কৰি অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতি বিকাশত অৰিহণা যোগাইছে। জিলাখনৰ নগা সকলে বিশ্বায়নৰ প্ৰত্যাহান নেওুচি নিজৰ জাতীয় ঐতিহ্যও জীয়াই ৰাখিবলৈ বদ্ধপৰিকৰ। জিলাখনৰ কল্যাণী নগা সকলৰ একাংশই আজিও বৈষণৱ আদৰ্শৰে অনুপ্ৰাণিত হৈ সমাজ সংস্কৃতি বক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত যি উদাৰতাৰ পৰিচয় বহন কৰিছে সেয়া অনুকৰণীয় আৰু প্ৰশংসনীয়। বিশেষকৈ হাঁচৰা, ভাধৰা, গড়গাঁৰত বসবাস কৰা নগা সকল হিন্দু ধৰ্মত দীক্ষিত হোৱাৰ বাবেই পাহাৰীয়া শ্রীষ্টানধৰ্মী নগা সকলৰ লগত সম্পর্কহীন হৈ আহাৰ পৰিলক্ষিত হয়। তেওঁলোকে চুৰুৰীয়া অন্য জনগোষ্ঠীৰ লগতেই সমিলনিলৈৰ বসবাহ কৰি আহিছে। প্ৰায়েই অসমৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলসমূহত সংঘটিত হোৱা অমাননীয় সংঘৰ্ষৰ বিপৰীতে শিৰসাগৰ জিলাৰ নগা সকলে আজিও সগৰৌৱে বহন কৰি আহিছে পাহাৰ-ভৈয়ামৰ সম্প্ৰীতিৰ বিৱল নিদৰ্শন। নিজা পৰম্পৰাগত কৃষ্টি-সংস্কৃতি জীয়াই ৰাখিও অসমীয়া ভাষা সাহিত্য-সংস্কৃতিক আপোন বুলি আঁকোৱালি লোৱা এই নগাসকল প্ৰকৃত অসমীয়া বুলিব পাৰি।

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

চেতিয়া, চন্দ্ৰ কমল। অসমৰ জনগোষ্ঠীয় লোকসংস্কৃতি (প্ৰথম খণ্ড)। গুৱাহাটীঃ জাগৰণ প্ৰকাশন, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

বৰা, দেবজিৎ (সম্পা)। উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনগোষ্ঠীয় উৎসৱ-অনুষ্ঠান। গুৱাহাটীঃ এম.আৱ. পান্নিকেশ্যন, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ। অসমৰ জনজাতি। যোৰহাটঃ অসম সাহিত্য সভা, ২০০৮। মুদ্ৰিত।

আলোচনী :

চুৰীয়া, প্ৰশান্ত কুমাৰ; পাংগিৎ অনিল (সম্পা)। জেৰেঙঁ কৃপহী। অসম সাহিত্য সভাৰ শতবৰ্ষীয় আধিবেশনৰ স্মাৰক গ্ৰন্থ, ২০১৭। মুদ্ৰিত।

তথ্য দাতা :

ৰাঙ্কাই কল্যাক (৭৩ বছৰ) অৱসৰপ্ৰাপ্ত অভিযন্তা (হাঁচৰা নগা গাঁও)।

আফেঁ কল্যাক (৭০ বছৰ) অৱসৰপ্ৰাপ্ত শিক্ষয়িত্বী (হাঁচৰা নগা গাঁও)।

চংয়ঁ কল্যাক (৭০ বছৰ) গৃহিণী (মনাহাটিং নগা গাঁও)।

পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনার আলোকত সৌম্যদীপ দত্তের অবগ্ন্যাতুর ভ্রমণকথা/গ্রন্থঃ এটি অধ্যয়ন

পুবালী বৰা

গবেষক, অসমীয়া বিভাগ, নৰ্থ লখিমপুৰ মহাবিদ্যালয় (স্বায়ত্তশাসিত), লখিমপুৰ
pubaliborah0@gmail.com

সংক্ষিপ্তস্মাৰ

সাহিত্য আৰু ভৌতিক পৰিৱেশৰ আন্তঃসম্পর্কৰ তাৎক্ষিক অধ্যয়নেই পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনা (Ecocriticism) বৰ মূল কথা। পারিপার্শ্বিক সমালোচনাই পৰিৱেশকেন্দ্ৰিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা সাহিত্য অধ্যয়নৰ পোষকতা কৰি প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি মানুহৰ নেতৃত্বক অৰহন্ত দৃঢ় কৰাৰ প্ৰয়াস কৰে। পৰিৱেশৰ ভাৰসাম্যতা আটুট বৰ্খাৰ ক্ষেত্ৰত সাহিত্য আৰু সাহিত্যিকে পালন কৰিবলগীয়া দায়িত্ব সম্পর্কত সচেতনতা সৃষ্টিৰ লক্ষ্যৰে এই সমালোচনা অগ্ৰসৰ। অসমীয়া ভাষাত পারিপার্শ্বিক সমালোচনা সম্পর্কীয় দুই-এটা তাৎক্ষিক আলোচনা হৈছে যদিও অসমীয়া সাহিত্য অধ্যয়নত এই দৃষ্টিভঙ্গীৰ প্ৰয়োগ অতি নগণ্য। অসমীয়া পৰিৱেশ সাহিত্যৰ ধাৰাটো সমৃদ্ধ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সৌম্যদীপ দত্তৰ নাম উল্লেখনীয়। দত্তই ভিন্ন পান্ত্ৰ বাণ্টীয় উদ্যান আৰু আভয়াৰণ্য ভ্ৰমণৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতা অবগ্ন্যাতুৰ ভ্রমণকথা/গ্রন্থত সন্ধিৰিষ্ট কৰিছে। বন আৰু বন্যজীৰ সম্পর্কীয় সাধাৰণ তথা তথ্যমূলক জ্ঞানৰ উপৰি প্ৰকৃতি সংৰক্ষণৰ বাবে ল'ব লগা। পদক্ষেপ সম্পৰ্কেও গ্ৰন্থখনত আলোচিত হৈছে। তদুপৰি অসমৰ পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ স্বৰূপ আৰু বেহ-বেগ সম্পৰ্কে অবগ্ন্যাতুৰ ভ্রমণকথা/ গ্রন্থই বহু দিশ পোহৰলৈ আনিছে।

সম্প্রতি গোলকীকৰণৰ প্ৰভাৱত প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশৰ প্ৰতি যি ভাৰুকিৰ শৃষ্টি হৈছে এনে পৰিপ্ৰেক্ষিত সাহিত্যত পৰিৱেশৰ প্ৰসংগক উদ্দেশ্যপ্ৰাণোদিতভাৱে চোৱাৰ প্ৰাসংগিকতা আহি পৰিছে। পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ তাৰিখ গাঁথনিৰ আধাৰত সৌম্যদীপ দন্তৰ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা প্ৰস্থ অধ্যয়নেই গৱেষণা পত্ৰৰ বিষয়বস্তু।

সূচক শব্দঃ পাৰিপার্শ্বিক, গোলকীকৰণ, নৃ-কেন্দ্ৰিক,

০.০ অৱৰণিকা :

০.০১ বিষয়ৰ পৰিচয়

সম্প্রতি সাহিত্যৰ আলোচনাত পাৰিপার্শ্বিক দৃষ্টিভঙ্গীয়ে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। অসমীয়া সাহিত্যত চৰ্যাপদ, মাথৰ কণ্ঠলিৰ বামায়ণ, শংকৰদেৱৰ ভিন্ন ৰচনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি অৱগোদষ্ট, জোনাকীআদি আলোচনীসমূহতো সাহিত্যত প্ৰকৃতি জগতৰ চিত্ৰণে এক বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰি আছিছে। বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়া ভ্ৰান্তি হোৱাৰ সময়ৰ পৰা জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ ভাৰসাম্য বক্ষা কৰা কথাবোৰ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ হৈ উঠে। ফলত পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত অসমীয়া সাহিত্য অধ্যয়নৰো প্ৰাসংগিকতা আহে। অসমীয়া পৰিৱেশ সাহিত্যৰ ধাৰাটোক সংখ্যাগত-গুণগত দুয়ো দিশেৰে সমৃদ্ধ কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত সৌম্যদীপ দন্তৰ নাম উল্লেখনীয়। ভ্ৰমণৰ অভিজ্ঞতাৰে লিখা দন্তৰ কেইবাখনো ভ্ৰমণ কাহিনী আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ তথ্য সম্বলিত অনুসন্ধানমূলক লেখা প্ৰকাশ পাইছে। প্ৰকাশিত গ্ৰন্থসমূহৰ ভিতৰত অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা প্ৰস্থও উল্লেখযোগ্য ৰচনা। সৌম্যদীপ দন্তই প্ৰস্থখনত ‘অৱগ্যাতুৰ’ শব্দৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিছে—‘য'ত অৱগ্যক আলফুলে থোৱা হয়।’ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা প্ৰস্থত বিভিন্ন অৱগ্য-অভয়বণ্যৰ প্ৰকৃতিৰ বৰ্ণনাৰ লগতে বন্য জীৱৰ জীৱন-পদ্ধতি, প্ৰকৃতিৰ পৰা সামাজিক-জীৱনৰ প্ৰভাৱ, বাজনৈতিক প্ৰভাৱ, অৰ্থনৈতিক প্ৰভাৱ আৰু প্ৰকৃতি সংৰক্ষণৰ বাবে ল'ব লগা পদক্ষেপ ইত্যাদি বিভিন্ন দিশ প্ৰস্থখনত সন্নিৰিষ্ট হৈছে। তদুপৰি উভৰ গুৰুধৰণৰ অগ্ৰণী পৰিৱেশ সংৰক্ষণকাৰী গোষ্ঠী ‘নেচাৰ বেকনে’ অসমৰ পৰিৱেশ সংৰক্ষণ বিশেষকৈ বৰ্যাবৰ্য সংৰক্ষণ, হলৌ বান্দৰ সংৰক্ষণ আৰু সাধাৰণ মানুহৰ মাজত পৰিৱেশ শিক্ষা প্ৰচাৰৰ বাবে লৈ আহা পদক্ষেপ সম্পৰ্কেও প্ৰস্থখনত আলোচিত হৈছে। পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ তাৰিখ গাঁথনিৰ আধাৰত সৌম্যদীপ দন্তৰ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা প্ৰস্থ অধ্যয়নেই গৱেষণা পত্ৰৰ বিষয়বস্তু।

০.০২ পূৰ্বৰূপ অধ্যয়নৰ সমীক্ষা

পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত সৌম্যদীপ দন্তৰ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা প্ৰস্থ সম্পর্কে অধ্যয়নৰ স্বাক্ষৰ লাভ কৰা নাই।

নৱকুমাৰ চমুৱাৰ অসমত সেউজ সংৰক্ষণ চেতনা আৰু সাহিত্য প্ৰস্থত পাৰিপার্শ্বিক সমালোচনা অধ্যয়নৰ প্ৰসংগত সৌম্যদীপ দন্তৰ প্ৰকৃতি ভ্ৰমণমূলক সাহিত্যৰ অৱদান সম্পর্কে আলোচনা আগবঢ়াইছে। অৱশ্যে এই প্ৰস্থত অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা প্ৰস্থ সম্বন্ধে অধ্যয়ন হোৱা দেখা নাযায়।

০.০৩ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু উদ্দেশ্য

০.০৩.০১ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব

অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাস প্রণয়ন বা অধ্যয়নৰ প্ৰসংগৰ পৰা সাধাৰণতে কিছু বিধাৰ আলোচনা বাদ পৰি যোৱা দৃষ্টিগোচৰ হয়। গতিকে এনে দিশেৰে সাহিত্য সমালোচনাৰ নব্য দৃষ্টিভঙ্গী পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰে অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। তদুপৰি বৰ্তমান সৰ্বত্র গোলকীকৰণৰ প্ৰভাৱত প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশৰ প্ৰতি যি ভাৰুকিৰ সৃষ্টি হৈছে এনে প্ৰেক্ষাপটত পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনা বিষয়টো অধ্যয়নৰ অৱকাশ আছে।

০.০৩.০২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

- (ক) পাৰিপার্শ্বিক তত্ত্বৰ আধাৰত অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণ বিচাৰ কৰা।
- (খ) পাৰিপার্শ্বিক সমালোচনাৰ জৰিয়তে প্ৰাকৃতিৰ প্ৰতি মানুহৰ নৈতিক অৱস্থান দৃঢ় কৰা।
- (গ) পাৰিপার্শ্বিক চেতনাৰ বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে মানুহ আৰু মানুহ ভিন্ন পাৰিপার্শ্বিক জগতৰ আন্তঃসম্পর্ক উন্মোচন কৰা।
- (ঙ) পাৰিপার্শ্বিক চেতনাৰ সামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে সমসাময়িক পাৰিপার্শ্বিক সমস্যাৰ প্ৰসংগক লেখকেৰ অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণ কেনেদেৰে ব্যাখ্যা কৰিছে বিচাৰ কৰা।

০.০৪ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত সৌম্যদীপ দন্তৰ অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দিষ্ট কিছুমান পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। সেইসমূহ হৈছে—

বিষয় বিশ্লেষণ পদ্ধতি (Textual Analytical Method) : বিষয় বিশ্লেষণ পদ্ধতিৰ সহায়ত বিষয়টো সম্পর্কীয় সকলো তথ্য প্ৰণালীৰ দ্বন্দ্বভাৱে আঁতি গুৰি মাৰি ব্যাখ্যা বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতি (Descriptive Method) : বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিৰ সহায়ত বিষয়টোত কি আছে, কি ঘটিছে আদি দিশ অধ্যয়ন কৰা হৈছে।

সাহিত্যকেন্দ্ৰিক শৈলীবিজ্ঞান (Literary Stylistics) : এই পদ্ধতিৰ সহায়ত সাহিত্য পাঠত প্ৰয়োগ হোৱা ভাষিক বৈশিষ্ট্যই পাঠটোত কেনেধৰণৰ নান্দনিকতাৰ প্ৰকাশ কৰে তাৰ বিচাৰ কৰা হৈছে।

০.০৫ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

অমেৰিক গণ্ডৈয়ে পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত অসমীয়া সাহিত্য প্ৰবন্ধত সাহিত্যৰ দিশেৰে পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ নান্দনিক, সামাজিক, বৈজ্ঞানিক আৰু সাংস্কৃতিক এই চাৰিটা দিশৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।¹ এই অধ্যয়নত ঘাটোকে পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ ভিন্ন অৱধাৰণাৰ সহায়ত বৈজ্ঞানিক আৰু সামাজিক এই দুটা দিশক অধ্যয়নৰ পৰিসৰত সামৰি অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণ অধ্যয়নৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

১.০ পাৰিপার্শ্বিক সমালোচনাৰ চমু পৰিচয়

সাহিত্যত প্ৰকৃতি আৰু মানুহৰ পাৰম্পৰিক সম্পৰ্কৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা এই

তত্ত্বটোরেই হেছে পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনা। এই সাহিত্যিক তত্ত্বটোর উৎপত্তিগত অর্থ অনুসৰি-যার জবিয়তে পৃথিবীখনত প্রকৃতি আৰু মানুহৰ পাৰম্পৰিক ভাৰসাম্য বক্ষাৰ মাজেৰে উভয়ৰে বিনষ্ট নোহোৱাকৈ বক্ষণাবেক্ষণ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব পৰা যায়। পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনা'ৰ জনপ্ৰিয় ইংৰাজী পৰিভাষা হ'ল—'ইক'ক্ৰিটিছিজম' (Ecocriticism)। ইয়াৰ উপৰি 'ইক'পয়েটিক্স' (Ecopoetics), 'ইক'ক্ৰিটিকেল লিটাৰেৰী ক্ৰিটিছিজম' (Ecocritical Literary Criticism), শৈগ কাল্চাৰেল ষ্টাডি' (Green Cultural Study) আদি নামেৰেও জনা যায়। পৰিৱেশমূলক সমালোচনাই সাহিত্য সমালোচনাৰ জগতত এটা স্বতন্ত্ৰ ধাৰা হিচাপে মূৰ দাঙি উঠা বেছি দিন হোৱা নাই। বিংশ শতকাৰ দ্বিতীয়াৰ্থত অৰ্থাৎ ১৯২০ চনৰ পৰা ১৯৩০ চনৰ ভিতৰত আমেৰিকাত কিছুমান বিদ্যায়তনিক শাখাই ঠৰি থৰি উঠিছিল। তাৰভিতৰত 'ন্য সমালোচনা' (New Criticism), 'নিগৰ্ণন' (Deconstruction) আৰু 'শৈলীবিজ্ঞান' (Stylistics)ৰ দৰে একান্ত পাঠকেন্দ্ৰিক সাহিত্য সমালোচনাৰ কিছুমান ধাৰাৰ সুচনা হয়, য'ত ভাষা অনুসৰি তাৰ মূল পাঠটোকে কেন্দ্ৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। আনফালে 'ন্য ইতিহাসবাদ' (New Historicism), 'মনঃসমীক্ষাত্মক সমালোচনাই' (Psychoanalytic approaches) মূল পাঠটোৰ ওপৰিও লেখকৰ মন, পাঠটোৰ সৃষ্টি-প্ৰক্ৰিয়াৰ অধ্যয়ন, সাহিত্য কৰ্মত উপস্থিত থকা তত্ত্ব আৰু পাঠকৰ ওপৰত সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ- আদি প্ৰসংগই সাহিত্য পাঠক মানৱীয় প্ৰসংগ বা দৃষ্টিকোণৰ ভিতৰত ৰাখি অধ্যয়নৰ গোষ্ঠীকতা কৰিছিল। এনে প্ৰেক্ষাপটত কুৰি শতিকাৰ মাজভাগৰ পৰা প্ৰবলভাৱে অনুভূত হ'বলৈ ধৰা উদ্যোগীকৰণ, নগৰীয়াকৰণ আদি প্ৰক্ৰিয়াৰ পাৰ্শ্বক্ৰিয়ালগ্নে পৰিৱেশৰ ভাৰসাম্যতাৰ প্ৰতি সৃষ্টি হোৱা প্ৰত্যাহানসমূহ আহি পৰে। যাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সাহিত্যত পৰিবেশৰ প্ৰসংগক উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে চোৱাৰ এক সমকালীন প্ৰাসংগিকতা গঢ় লৈ উঠে।^১ বিংশ শতিকাৰ নৈৱে দশকত পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাই বিদ্যায়তনিক বিষয়কুণে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰাৰ পিছত ক্ৰমাং ইয়াৰ পৰিসৰো প্ৰসাৰিত হয়। প্ৰকৃতিৰ ক্ষেত্ৰে মানুহ মুঞ্চ হয়, মানুহে প্ৰকৃতিক কি দৰে বিচাৰ কৰে, প্ৰকৃতিৰ সৈতে মানুহৰ অৱস্থান কেনে আদি বিষয়সমূহ পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ অধ্যয়নৰ বিষয়। এই দিশসমূহৰ লগত সংগতি ৰাখি পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাই কিছুমান বিশেষ আৰধাৰণাকো অধ্যয়নৰ পৰিসৰত সামৰি লয়।

২.০ অৰণ্য/তুৰ ভ্ৰমণকথা গ্ৰহণ প্ৰকাশিত পারিপার্শ্বিক চেতনা

২.০১ বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে পারিপার্শ্বিক চেতনা বিচাৰ

২.০১.০১ মানুহ আৰু প্ৰকৃতিৰ সম্বন্ধ অধ্যয়ন :

মানুহ আৰু প্ৰকৃতি পাৰম্পৰাৰ আন্তঃসম্পৰ্কৰেৰে সম্পৰ্কিত। এইক্ষেত্ৰত পারিপার্শ্বিক সমালোচনাত সুচোৱা নেচাৰ (Nature) ধাৰণাৰ কথা ক'ব পাৰি। পারিপার্শ্বিক সমালোচনাৰ নেচাৰ শব্দই মানুহ আৰু মানুহ ভিন্ন সকলো উপাদানকে নিৰ্দেশ কৰে। পারিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনা গঠনৰো এক কাৰণ মানুহ আৰু প্ৰকৃতিৰ জগতৰ আন্তঃসম্পৰ্ক সুন্দৰ কৰা। অৰণ্য/তুৰ ভ্ৰমণকথা গ্ৰহণত লেখকে মানুহ আৰু প্ৰকৃতিৰ সম্বন্ধ সম্পৰ্কীয়বহুকেইটা প্ৰসংগ উপস্থাপন কৰিছে। তাৰভিতৰত প্ৰাকৃতিক সম্পদক কেন্দ্ৰ কৰিয়ে যে এটা জাতি বা সম্প্ৰদায় উত্তৰণৰ দিশেৰে আগুৱাৰ পাৰে

সেইকথা গ্রহণনত প্রকাশিত হৈছে। লেখকে এই প্রসংগত কৈছে— “মানুহৰ সমাজ, আর্থ-সামাজিক অবস্থা আৰু সংস্কৃতি গঢ়ি উঠে প্ৰকৃতিক নিৰ্ভৱ কৰি। আদিম মানৱৰ গুহা চিৰপৰা আৰণ্য কৰি মানুহৰ সাজপাৰ, বেশভূষা, খাদ্য গ্ৰহণৰ বীতি-নীতি, বিশ্বাস-অবিশ্বাস, সমাজ-ব্যৱস্থা সকলোতে প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱ থাকে অপৰিসীম। দৰাচলতে মানুহ নিজেও প্ৰকৃতিৰ অবিছিম অংশ।” (অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-১৩৩)

অৱণ্য আৰু প্ৰাকৃতিক বাতাবৰণৰ লগত একো একটা জাতি-জনগোষ্ঠীৰ জীৱন-জীৱিকাৰ লগতে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাসমূহো ওতপ্রোতভাৱে সংপৃক্ষ হৈ পৰে। সেয়ে অৱণ্যবিহীন অপ্থলত সেই জাতিৰ সম্প্ৰদায়সমূহে চিৰহায়ী বসবাস কৰিব নোৱাৰে। ফলস্বৰূপে বহুময়ত একোটা অধওলৰ প্ৰাকৃতিক সম্পদ বা অৱণ্য ধৰণস হোৱাৰ লগে লগে সেই অধওলৰ জাতি-জনগোষ্ঠীসমূহো ক্ৰমান্বয়ে সেই আৱেষ্টনীৰ পৰা আঁতৰি যাবলৈ থৰে। এনেদৰে লেখকে প্ৰকৃতিৰ লগত মানুহৰ আদিমতম অবস্থাৰে পৰা থকা পুৰাতন সমৰ্পণ সম্পর্কে গ্ৰহণনত প্ৰকাশ কৰিছে। অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণত ‘কাজিৰঙাৰ পক্ষী মহোৎসৱ’, ‘মণিপুৰৰ বৌদ্ধ মহোৎসৱ’ৰ বৰ্ণনাই ঠাই আধিকাৰ কৰি প্ৰকৃতি সচেতনতা সম্পৰ্কীয় দিশটো প্ৰবলভাৱে অনুভূত কৰাৰ লগতে প্ৰকৃতি আৰু মানৱৰ সম্পৰ্ককো সু-দৃঢ় কৰত প্ৰতিভাত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। এনেদৰে মানৱৰ সমাজ, সংস্কৃতি, অৰ্থনীতি, বাজনীতি ইত্যাদি সকলো কাৰকৰ সৈতে প্ৰাকৃতিক জগতখন এক এৰাৰ নোৱাৰে সম্পৰ্কসূত্ৰে বান্ধ খায় আছে।

২.০১.০২ নুকেড়িকতা বনাম জৈৱকেন্দ্ৰিকতা (Anthopocene vs Biocene) :

পৃথিবীত বসবাস কৰা প্ৰাণীবোৰ ভিতৰত শিক্ষিত প্ৰাণী হিচাপে মানুহে নিজক জীৱশ্ৰেষ্ঠ বুলি মন্তব্য দি আহিছে। যাৰ ফলত মানৱ-ভিন্ন জগতত মানুহে স্ব-ইচ্ছাৰে নিজৰ প্ৰভূত বিচাৰ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। পাৰিপার্শ্বিক সমালোচনাই জীৱ-জগতত সকলো প্ৰাণীৰে সম-আধিকাৰৰ কথা তাৎক্ষণ্যভাৱে উৎপন্ন কৰে আৰু প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি মানুহে কৰা আচৰণ সম্পৰ্কেও অধ্যয়নৰ প্ৰয়াস কৰে। অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণতো এই চেতনাৰ প্ৰকাশ পৰিলক্ষিত। তাৰভিতৰত— বাঘে মানুহক খাদ্য হিচাপে গ্ৰহণ কৰাৰ অন্তৰালত লেখকে মানুহৰ প্ৰভূত বিস্তাৰৰ স্বার্থজনিত প্ৰসংগই ঘাঁইকে জড়িত হৈ আছে বুলি মত প্ৰকাশ কৰে। দন্তই ইয়াৰ অন্তৰ্নিহিত কাৰণ হিচাপে প্ৰকাশ কৰিছে যে বাঘ আৰু মানুহ ওচৰা-ওচৰিকৈ জীৱন ধাৰণ কৰি আহিছে। সহজলভ্য আৰু সহজতে চিকাৰ কৰিব পৰা প্ৰাণী হিচাপে বাঘৰ খাদ্য ‘মানুহ’ হোৱাটোৱে স্বাভাৱিক আছিল। তথাপি বাঘে মানুহক খাদ্য হিচাপে বাছি লোৱা নাই। মানুহে বাঘ চিকাৰ কৰা প্ৰথা আৰণ্য কৰাৰ পিছতহে বাঘৰ খাদ্য তালিকাত মানুহ অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। ফলস্বৰূপে বাঘৰ জিনৱৰ্পণী চেতনাৰ দ্বাৰা ক্ৰমান্বয়ে বাঘে মানুহ খোৱা সন্তাটো প্ৰাহিত হয় আৰু মানৱৰ সমাজত ‘বাঘ’ৰ পৰিচয় হ’বলৈ ধৰে ‘নৰখাদক বাঘ’ কুপে। গতিকে দেখা যায় প্ৰাকৃতিক জগতৰ বন আৰু বন্যপ্ৰাণী মানৱৰ বাবে ভয়াবহ হৈ উঠাৰ আঁৰত মানৱৰে কিছু প্ৰকৃতি বিৰোধী কাৰ্য জড়িত হৈ আছে। (অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-২২)

তেনেদৰে মানুহৰ অৱণ্যত ভ্ৰমণ কৰি থাকোতে এটা হাতীৰ লগত সাক্ষাৎ হোৱা পৰিস্থিতিৰ অভিজ্ঞতা লেখকে প্ৰকাশ কৰিছে। হাতীটোৱে লেখকক দেখাৰ লগে লগে এডাল

ଡାଙ୍ଗର ଗଛର ପିଛକାଳେ ନିଜକେ ଲୁକୁବାବଲୈ ସତ୍ତପର ହେ ପରେ । ଦତ୍ତଇ କୈଛେ ଯେ— “ହାତୀର ଦରେ ବନରାନ ବିଶାଲ ପ୍ରାଣୀ ଓ ମାନୁହପରା ଆଉବକ୍ଷାର ବାବେ ଏଣେକେ ଲୁକାଯା ।...ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀବୋରେ ବିଶେଷକୈ ବୁଦ୍ଧିମାନ ପ୍ରାଣୀବୋରେ ଆମାକ କିମାନ ହିଁନ୍ଦ୍ର, ନିର୍ଭୁଲ ଆକୁ ଅପକାରୀ ପ୍ରାଣୀ ବୁଲି ଗଣ୍ୟ କରେ ।” (ଅବଗ୍ୟାତୁର ଭ୍ରମକଥା-୨୦) । ଅବଗ୍ୟାତୁର ଭ୍ରମକଥା/ତ ଲେଖକେ ଏହି କଥା ଓ ପ୍ରକାଶ କରିଛେ ଯେ ଅସମର ବନବୀଯା ହାତୀବୋର କିଛୁବଚ୍ଛବ ଆଗତେ ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ନାହିଁଲ । ମାନୁହେ ହାତୀ ଖେଦାର ନାମତ ଫଟକା ଫୁଟୁରା, କାବ ମରା, ଜୋଂ-ୟାଠିରେ ହାତୀକ ଆସାତ କରିବଲୈ ଯୋରାର ଫଳସ୍ଵର୍ଗପେଇ ବନବୀଯା ହାତୀଯେ ମାନୁହଙ୍କ ଖେଦିବଲୈ ଲୋରା ଆବଶ୍ଯକ ହିଁଲ । ଇଯାର ଅନ୍ତରାଳତ ସିହଁତି ବାସନ୍ତନର ଅଭାର, ଖାଦ୍ୟର ଅଭାର ତଥା ଆୟୁରକ୍ଷାଜନିତ ପ୍ରସଂଗହେ ଜଡ଼ିତ ହେ ଆଛେ । ପାରିପାର୍ଶ୍ଵିକ ଜଗତ ସମ୍ପର୍କତ ମାନୁହର ଦାୟବନ୍ଦତା ଆକୁ ନୈତିକତାର ଦିଶଟୋ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବକ୍ଷେ ବିବେଚିତ ହେଛେ । ଆୟାକେନ୍ଦ୍ରିକତାଇ ମାନୁହଙ୍କ ଆନ ପ୍ରାଣୀକୁଳର ଧର୍ବସ ଅଥବା ବିଲୁପ୍ତିର କାରଣ ହିଚାପେନ୍ଦ୍ରିୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଛେ । ଫଳସ୍ଵର୍ଗମାନର ବିପରୀତେ କେତ୍ଯାବା ମାନର-ଭିନ୍ନ ପ୍ରାଣୀଜଗତେ ନିଜର ସ୍ଵକିଯାତା ବକ୍ଷାର ହେଁତୁ ମାନୁହଙ୍କ ମାନୁହଙ୍କ ଏଣେ ନୁକେନ୍ଦ୍ରିକତାର ବିବୋଧ କରେ ।

୨.୦୧.୦୩ ବହନକ୍ଷମ ଉପଯନ ୧

পরিবেশ সংরক্ষণ বর্তমান সময়ের প্রয়োজনীয় বিষয়। জীব-জগতের সকলো জীবেরে জীয়াই থকাব অধিকাবৰ লগতে ভৱিয়ত প্রজন্মের বাবে সম্পদ সংরক্ষণের বিষয়টোকপারিপার্শ্বিক সমালোচনাই প্রয়োজনীয় বুলি বিচেনা করি আছিছে। লেখকে অবগ্যাতুর ভ্রমণকথা গ্রহণ মাজেরেও প্রকৃতি সংরক্ষণ চেতনা প্রসাৰিত কৰাত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাই 'সম্পদ'ৰ ব্যৱহাৰৰ দিশত বিৰোধ নকৰে আৰু 'সম্পদ'ৰ প্রয়োজনাধিক ব্যৱহাৰৰে পক্ষপাতি নহয়। অসমত সংৰক্ষিত আৰু অসংৰক্ষিত বহুতো বনাঞ্চল আছে। দন্তই অবগ্যাতুর ভ্রমণকথা গ্রহণ প্রকাশ কৰিছে যে অসমৰ বনাঞ্চলবোৰক প্রাকৃতিক কাৰণতেই হওঁক অথৱা বাজনৈতিক স্থাৰ্থজনিত কাৰণতেই হওঁক আৰু অধিক বিনষ্ট হ'বলৈ নিদি সংৰক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াত মনোনিৰেশ কৰাটো সাম্প্রতিক সময়ত প্রয়োজনীয় হৈ পৰিবে। ভৱিয়ত সংৰক্ষণৰ বাবে উপযুক্ত পছা গ্ৰহণ কৰাৰ উপৰি প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ পৰা বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়লৈকে পাঠ্যক্ৰমত পৰিবেশ শিক্ষা অন্তভুৰ্ত কৰাৰ প্ৰাসংগিকতা সম্পৰ্কেও দন্তই গ্ৰহণ কৰিছে। ভৱিয়ত সংৰক্ষণৰ মাধ্যম হিচাপে প্রকৃতিভিত্তিক 'পৰ্যটন শিল্প' গৃঢ় দিয়াতো লেখকে গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। এইক্ষেত্ৰত আন্তৰ্জাতিক আৰু ঘৰৱা পৰ্যটকক আকৰ্ষণ কৰিব পৰাকৈ 'দিহিং পাটকাই অভয়াৰণ্য' উজনি অসমৰ পৰ্যটন শিল্পৰ একমাত্ৰ অঞ্চল বুলি প্ৰকাশ কৰিছে। ২৮৯ টা বনীৱৰা চৰাইৰ প্ৰজাতিৰ লগতে বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ বন আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ বাসস্থান 'দিহিং পাটকাই অভয়াৰণ্য'। অবগ্যাতুৰ ভ্রমণকথা গ্রহণ প্রকাশিত এই পৰ্যটনকেন্দ্ৰিক প্রকৃতি সংৰক্ষণৰ চেতনাই জনসমাজত বহনকৰ্ম উন্নয়নৰ সাৰ্থক পোষকতা কৰিব পৰাৰ থল আছে। তদুপৰি অবগ্যাতুৰ ভ্রমণকথা গ্রহণ মনকৰিবলগীয়া আন এটা দিশ হৈছে— 'লেখকৰ দায়াবদ্ধত'। সৌম্যদীপ দন্তই প্রকৃতি ভ্ৰমণকাৰী এজনৰ থাকিব লগা গুণ তথা প্রকৃতি সম্পৰ্কীয় নেতৃত্বকৰাৰ লগতে ভ্ৰমণকাৰী এজনে আভুৰক্ষণ বাবে লব'লগা সচেতনতা সম্পৰ্কীয় প্ৰায়োগিক দিশ সম্বন্ধেও গ্ৰহণ কৰিব।

মাজেরে প্রকাশ করে। গতিকে অবগ্যাতুর ভ্রমণকথা গ্রহণ ইক টুরিজিম'র প্রয়োজনীয়তা আৰু প্রাসংগিকতা সম্পর্কতো পাঠকক সচেষ্ট কৰে। তদুপৰি প্ৰকৃতি সংৰক্ষণ সম্পর্কীয় বিবিধ দিশ, কৌশল গ্রহণত উপস্থাপন কৰাৰ লগতে 'নেচার্চ বেকন' ৰ দৰে প্ৰকৃতি সংগঠনৰ কৰ্মতৎপৰতা আৰু প্ৰকৃতি সচেতনতা সম্পৰ্কীয় নেতৃত্ব দায়বদ্ধতাৰ কথাও জনসমাজত প্ৰচাৰ কৰাৰ যত্ন কৰে। 'নেচার্চ বেকন'ৰ দৰে প্ৰকৃতি সংগঠন অসমৰ আন আন পৰিৱেশ সংস্থা আৰু সংগঠনসমূহৰ আদৰ্শ হ'ব পাৰে। তদুপৰি সৌম্যদীপ দণ্ডনৈ অবগ্যাতুর ভ্রমণকথাৰ মাজেৰে বিভিন্নজন প্ৰকৃতি সচেতন ব্যক্তিৰ কাৰ্যাৱলী উল্লেখ কৰাৰ লগতে অসমৰ পৰিৱেশ আন্দোলনৰ এক বেহৰণপ তুলি থৰি এজন প্ৰকৃতি লেখকৰ থাকিব লগা দায়বদ্ধতা প্ৰকাশ কৰিছে। বহনক্ষম উন্নয়নৰ সাৰ্থকতাৰ বাবে প্ৰকৃতি লেখকৰ এনে 'দায়বদ্ধতা'ৰ প্ৰসংগও পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাত গুৰুত্বপূৰ্ণৰূপে বিবেচিত হয়।

২.০১.০৪ গভীৰ পৰিৱেশতত্ত্ব (Deep ecology) :

গভীৰ পৰিৱেশতত্ত্ব আন্দোলনে জীৱ-জগতৰ প্ৰতিটো জীৱৰে স্বকীয় মূল্যৰ প্ৰসংগ উপায়ন কৰে। গভীৰ পৰিৱেশবিদসকলে জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য বৰ্ক্ষাৰ হকে তিনিটা কথাত বিশেষভাৱে গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। সেইকেইটা হৈছে—

(ক) জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ আক্ষত সংৰক্ষণ

(খ) জনসংখ্যা বৃদ্ধি বোধ

(গ) সাধাৰণ জীৱন যাপন

গভীৰ পৰিৱেশবিদসকলে জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ আক্ষত সংৰক্ষণত বিশেষভাৱে গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। কিয়নো মানুহৰ স্পৰ্শ পৰা তথা হাত লগাৰ পিছত সেই অবগ্যাতুনৰ যি জৈৱতত্ত্ব সেয়া বহু পৰিমাণে ব্যাহত হয়। যাৰ ফলত কোনোসময়ত এখন 'প্ৰকৃত অবগ্য' ধাৰণাটোক কেন্দ্ৰ কৰি সন্দিহান হ'বলগা হয়। অবগ্যাতুৰ ভ্রমণকথা/গ্রহণ গভীৰ পৰিৱেশতত্ত্বৰ চেতনা প্ৰকাশিত হৈছে। নিগম ঘোলা গাঁৰ প্ৰসংগত লেখকে এঠাইত উল্লেখ কৰিছে যে— “নিগম ঘোলাৰ পাহাৰবোৰত বৰ্তমানেও যথেষ্ট গচ্ছাচনি আছে। কিছুমান অঞ্চলৰ বনবীয়া গচ্ছাচনি অপসাৰণ কৰি গাঁৰ লোকসকলে নিজৰ প্ৰয়োজন অনুযায়ী গচ্ছাচনি কৰিছে।” (অবগ্যাতুৰ ভ্রমণকথা- ১০০) এই দিশৰ পৰা এটা কথা স্পষ্ট হৈ পৱে যে মানুহে প্ৰকৃতি জগতক নিজৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি গঢ় দি ল'ব রোঁজে। সেয়ে পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনার প্ৰসংগত মনকৰিবলগীয়া কথা যে কোনোসময়ত 'গচ্ছাচনিৰ পুনঃৰোপন প্ৰক্ৰিয়া'ত 'বহনক্ষম উন্নয়ন'ৰ সাৰ্থক পোষকতা হোৱা যেন লাগিলেও তাৰ বিপৰীতে গভীৰ পৰিৱেশতত্ত্বৰ ধাৰণাত ব্যাখ্যাত জমিব পাৰে। পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাই প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ প্ৰসাৰ আৰু সংৰক্ষণ এই দুয়োটা দিশতে গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। গতিকে নিগম ঘোলা গাঁৰ লোকসকলে 'গচ্ছাচনিৰ পুনঃৰোপন' প্ৰক্ৰিয়াত গুৰুত্ব দিয়াটো জনসমাজৰ বাবে আদৰণীয় যদিও 'বনবীয়া গচ্ছাচনি অপসাৰণ' কৰা ব্যৱস্থাক গভীৰ পৰিৱেশতত্ত্বৰ ধাৰণাই স্থীকাৰ নকৰে।

'জনসংখ্যা বৃদ্ধি বোধ' গভীৰ পৰিৱেশতত্ত্বৰ ধাৰণাই অন্তৰ্ভুক্ত কৰা আন এটা দিশ। জনসংখ্যা বৃদ্ধি হোৱাৰ লগে লগে মানুহ প্ৰকৃতিৰ ওপৰত অধিক নিৰ্ভৰশীল হ'বলগীয়া হয়।

দন্তই প্রস্থখনত জনসংখ্যা বৃদ্ধির লগত প্রাকৃতিক সম্পদের উত্থান-পতনের সম্পর্ক সম্মত বিটিছৰ প্রসংগ উল্লেখ কৰি কৈছে যে— “বিটিছৰ সান্নাজ্যবাদী শোষণ আৰু প্ৰকৃতি লুঝনৰ স্বার্থত বলপূৰ্বক, কৃতিমভাৱে এই উপত্যকাত প্ৰবজন ঘটোৱা হয় লক্ষ লক্ষ মানুহৰ। ফলত প্রাকৃতিক সম্পদের চিৰস্থায়ী নিৰাপত্তাৰ বেষ্টনীটো ভাণ্ডি দুৰ্বল হৈ পৰে।” (অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-১৩৩) একেদৰে ‘সাধাৰণ জীৱন যাপন’ৰ বিপৰীতে প্রাকৃতিক সম্পদের প্ৰয়োজনাধিক ব্যৱহাৰেৰে মানুহৰ ‘বিলাসবহুল জীৱন যাপনে’ প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি ভাৰুকি কঢ়িয়াই আনে।

২.০১.০৫ পারিপার্শ্বিক মনোবিজ্ঞান (Eco-phscology) :

মানুহৰ মানসিকতা প্ৰকৃতি জগতৰ ওপৰত বহু পৰিমাণে নিৰ্ভৰশীল। মানুহে প্রাকৃতিক সম্পদক যদিবে প্ৰয়োজনৰ তাগিদাত ব্যৱহাৰ কৰে ঠিক একেদৰে কোনোসময়ত প্ৰকৃতিক অনুসৰণ কৰিও চলে। মানুহৰ পারিপার্শ্বিকতাই মানুহৰ মন তথা সাংস্কৃতিক জীৱনচোৱাক প্ৰভাৱিত কৰা বহুবোৰ দিশ লেখকে অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/প্ৰস্থত প্ৰকাশৰ যত্ন কৰিছে। বিশেষভাৱে অভিভাৱকে শিশুক ‘প্ৰকৃতি শিক্ষা’ প্ৰদান কৰাৰ চেষ্টা সম্পৰ্কত সৌম্যদীপ দন্তই যথেষ্ট গুৰুত্ব প্ৰকাশ কৰিছে। প্ৰকৃতিৰ অধ্যয়ন আৰু ব্যৱহাৰিক আলোচনাৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰে ‘প্ৰকৃতি শিবিৰ’ৰ প্রাসংগিকতাৰ কথাও প্ৰস্থখনত প্ৰকাশ কৰিছে। য'ত মানুহে প্ৰকৃতিক অনুসৰণ আৰু অনুভৱ কৰাৰ মাজেৰে উত্তৰণমুখী অন্যান্য দিশৰো দক্ষতা অথৱা স্বাভাৱিক জ্ঞান আৰ্জন কৰিব পাৰে। এনেদিশত দন্তই ‘প্ৰকৃতি শিবিৰ’ৰ প্রাসংগিকতা সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা কৰিছে এনেদৰে— “প্ৰকৃতি শিবিৰ এনেকুৱা এখন বহিৰমুখী শিক্ষাৰ মাধ্যম যাৰ মাজেৰে মানুহৰ সাৰ্বিক বিকাশৰ পথ প্ৰশস্ত হয়। আমাৰ শিবিৰবোৰত যে আকল প্ৰকৃতি সংৰক্ষণকামী কথা-বতৰা হয় তেনেকুৱাও নহয়, নাচো, গান, কবিতা, সাধুকোৱা, নাটক, মুকাভিনয়, সকলো বস্তুৰ মাজেৰে ব্যক্তিত্ব বিকাশ আৰু আদান-প্ৰদানৰ স্বাভাৱিক মেধাক বিকশিত কৰাৰ প্ৰচেষ্টা থাকে শিবিৰবোৰত।” (অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-১০১) শিশুৰ চাৰিত্ৰিক বিকাশৰ বাবে প্ৰকৃতি জগতৰ সামীক্ষ্যৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ কথা লেখকে অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/ৰ মাজেৰে প্ৰচাৰ কৰাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। অৱশ্যে পারিপার্শ্বিক মনোবিজ্ঞানৰ প্ৰসংগত লেখকৰ এনে দৃষ্টিভঙ্গী প্ৰকৃতিক অসংকৰণে উপলব্ধি কৰা ব্যক্তিৰ ক্ষেত্ৰতে সম্ভৱ।

২.০২ সামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে পারিপার্শ্বিক চেতনা বিচাৰ

২.০২.০১ সামাজিক পৰিবেশতত্ত্ব (Social Ecology) :

সামাজিক সমস্যা আৰু পৰিবেশতাত্ত্বিক সমস্যাবোৰ পৰম্পৰাৰ আস্তঃসম্পৰ্কিত বুলি পারিপার্শ্বিক সমালোচনাৰ এই দিশে অধ্যয়নৰ প্ৰয়াস কৰে। সামাজিক সমস্যাসমূহ অনুধাৱন নকৰাকৈ পারিপার্শ্বিক সমস্যাৰ সমাধান সন্তোষ নহয় বুলি সামাজিক পৰিবেশতত্ত্বই বিশ্বাস কৰে। অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/প্ৰস্থত লেখকে কৈছে যে— “মানুহৰ সমাজ আৰু কৰ্মকাণ্ড কেন্দ্ৰীভূত হৈ থাকে প্ৰাকৃতিক সম্পদক কেন্দ্ৰ কৰি।... যুগ যুগ ধৰি মানুহে প্ৰকৃতিৰ নিৰাপত্তা আৰু প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ নিৰাপত্তাৰ মাজত সমাজক গঢ়ি তুলিবলৈ যত্নৱান হৈছে। প্ৰাণিতাত্ত্বিক যুগৰপৰা বৰ্তমান সময়তো এই মৌলিক নীতিৰ বৰ এটা পৰিৱৰ্তন হোৱা নাই। এটা কথা মনকৰিবলগীয়া যে পৃথিবীত যিমান যুদ্ধ-বিশ্বহ বা অশান্তি বৰ্তমানে হৈ আছে তাৰ বেছিভাগে প্ৰাকৃতিক সম্পদক

কেন্দ্র কৰি সংঘটিত হৈছে। ক'বাত হয়তো ভূমিৰ বাবে, ক'বাত খনিজ তেলৰ বাবে, ক'বাত সাগৰ-মহাসাগৰৰ অধিকাৰৰ বাবে, ক'বাত আকৌ নদী বা অৱণ্যৰ অধিকাৰৰ বাবে সৰ্বত্র প্ৰকৃতিৰ অধিকাৰৰ বাবে সুচনা হৈছে সংঘৰ্য।” (অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-১৩১) অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা গ্ৰন্থত প্ৰকাশিত ‘বড়োলেণ্ড টেরিটৰিয়েল কাউন্সিল’ অঞ্চলৰ অধিবাসীসকলৰ মাজত অসহিষ্ণুও পৰিৱেশে গঢ়ি উঠাৰ অস্তৱালতো এনে প্ৰকৃতি সম্বন্ধীয় কাৰকেই জড়িত হৈ আছে। য'ত জনজাতীয় বেষ্টনীৰ পৰা প্ৰাকৃতিক সম্পদবোৰ বেদখল কৰি আহাৰ বাবে ‘বড়োলেণ্ড টেরিটৰিয়েল কাউন্সিল’ অঞ্চলৰ জোকসকল নিৰাপত্তাহীনতাত ভুগিছে। গতিকে এই অসহিষ্ণুতাৰ পৰিৱেশক দেখাত সামাজিক সমস্যা যেন লাগিলেও তাৰ মূল কেন্দ্ৰ প্ৰাকৃতিক বাতাৰণৰ লগতহে ঘাইকে জড়িত হৈ আছে। লেখকে সেয়ে জনজাতিসকলৰ আধুনিক পৰিকল্পনা আৰু চেতনাত অৱণ্য সংৰক্ষণৰ বিষয়টোৱে যাতে গুৰুত্ব পায় তাৰ প্ৰতি মনোযোগ আনাৰ প্ৰচেষ্টা অব্যাহত ৰাখিছে। কিয়নো অৱণ্য ধৰণ হোৱাৰ লগে লগে সেই অঞ্চলবোৰ সম্পূৰ্ণৰূপে বেদখলকাৰীৰ কৰললৈ যাব। এনেদৰে সামাজিক সমস্যা একেটাৰ আলম লৈয়ো প্ৰাকৃতিক সম্পদবোৰ বহুঠাইত নিঃশেষ হৈ যাবলৈ ধৰিছে। গতিকে প্ৰকৃতি সংৰক্ষণ চেতনা প্ৰচাৰ কৰা, সংৰক্ষণৰ বাবে কাৰ্যসূচী হাতত লোৱা আদি ব্যৱহাৰিক দিশৰ আগত সামাজিক সমস্যাসমূহ চিনাত্ত কৰাটো যে গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা গ্ৰন্থই সেই দিশ প্ৰতিভাত কৰিছে।

২.০২.০২ পাবিপাৰ্শ্বিক মাৰ্ক্সবাদ (Eco-Marxism) :

পাবিপাৰ্শ্বিক মাৰ্ক্সবাদে সকলো পৰিৱেশতাত্ত্বিক সমস্যাৰ কাৰণ হিচাপে পুঁজিপতি অৰ্থনীতিক জগতীয়া কৰিব খোঁজে। প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ব্যৱহাৰ, ঔদ্যোগিক জগতৰ আগ্রাসনেই পাবিপাৰ্শ্বিক সমস্যাৰ মূল কাৰণ হিচাপে পাবিপাৰ্শ্বিক মাৰ্ক্সবাদে গণ্য কৰে। অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰন্থত দিবন অভয়াৰণ্যৰ মাজেৰে যোৱা ৰে'ল লাইনটোৱ কথা এই প্ৰসংগত ক'ব পাৰি। গিবনৰ মাজেৰে যোৱা ৰে'ল লাইনটোত বহু বনৰীয়া হাতীয়ে আকালতে প্ৰাণ হেৰুৱাৰ লগা হৈছে। পুঁজিবাদী ব্যৱস্থাই প্ৰকৃতি তথা বন্যপ্ৰাণীৰ প্ৰতি আনি দিয়া ইয়ো এক ভাৰুকি বিশেষ। অসমৰ ভৱন প্ৰকৃতি সংস্থা আৰু পৰিয়দৰ কথা উল্লেখ কৰি সেইসমূহে লোৱা কাৰ্যসূচী সম্পৰ্কত লেখকে ক্ষোভ প্ৰকাশ কৰিছে এইদৰে— “বান্ধীয় উদ্যান আৰু অভয়াৰণ্যবোৰক ভিত্তি কৰি প্ৰাকৃতিভিত্তিক পৰ্যটনৰ নামত একশ্ৰেণীৰ পুঁজিপতি গোষ্ঠীয়ে বৃহৎ শিল্প প্ৰতিষ্ঠানৰ প্ৰৱৰ্তন আৰম্ভ কৰিছে, কিন্তু প্ৰকৃতি সংৰক্ষণৰ অ-কৃত্ৰিম প্ৰচেষ্টাত এই পুঁজিপতি গোষ্ঠীটোৱ অৱদান প্ৰায় নাই বুলিয়েই ক'ব পাৰি। প্ৰকৃতি সংৰক্ষণৰ সংগ্ৰাম আৰু ত্যাগৰ সময়খনিত তেওঁলোকে বহু দূৰত অৱস্থান কৰে কিন্তু ভোগৰ সময়ত তেওঁলোক সবাপ্রে।” (অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-৫২) বহুসময়ত কিছুলোকৰ আৰ্থিক লাভালোভৰ বাবে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ জনতা বিপদৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয় অথৱা পুঁজিপতিসকলে সাধাৰণ জনতাক বিপথে পৰিচালিত হ'বলৈ বাধ্য কৰায়। অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰন্থত প্ৰকাশিত ডিক্ৰ-ছৈখোৱা বান্ধীয় উদ্যানৰ অভ্যন্তৰত মাছুৱেসকলৰ এটা এটা দলে মাছ মৰাৰ বাবে বন কৰ্মচাৰীক দহ হাজাৰৰ পৰা পোম্বৰ হাজাৰ টকালোকে দিব লগা হোৱাৰ দৰে ব্যৱসায়ভিত্তিক কাৰকার্য সংঘটিত হৈছে। বিষয়বৰ্তীয়াসকলে নিজৰ আৰ্থিক স্বচ্ছতাৰ হেঁতু সুৰক্ষা বুজি প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ এনে আবেধ ব্যৱসায়কো হেলাৰঙে সমৰ্থন কৰি আহিছে। অসমৰ বন আৰু বন্যপ্ৰাণী

বিলুপ্তি আৰু ধৰংসৰ অস্তৱালত এনে আগ্রাসনকাৰী শক্তিয়ে পেলাই অহা প্ৰভাৱ সম্পর্কে
সৌম্যদীপ দণ্ডই অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথাৰ মাজেৰে এটা স্বৰূপ উদ্ভাসিত কৰিছে।

২.০২.০৩ পৰিবেশতান্ত্ৰিক আধিপত্যবাদ (Ecological Imperialism) :

উপনিৱেশিক শক্তিয়ে উপনিৱেশৰ জৈৱতন্ত্ৰৰ ওপৰত কিদৰে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে পৰিবেশতান্ত্ৰিক
আধিপত্যবাদে সেই প্ৰসংগক উত্থাপন কৰে। অসমৰ প্ৰকৃতি সংৰক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত পোনতে কাৰ্যসূচী
হাতত লোৱা ব্ৰিটিছৰ প্ৰসংগ লেখকে গ্ৰহণত উল্লেখ কৰিছে। ব্ৰিটিছে বন বিভাগৰ জন্ম দিছিল
সম্পদ সংৰক্ষণৰ বাবে। কিন্তু তাৰ অস্তৱালৰ ব্ৰিটিছৰ সম্পদ শোষণৰ অভিসন্ধিহে ঘাটাইকে
জড়িত হৈ আছিল। তদুপৰি বহুময়ত বিভিন্ন বাজনেতিক শক্তিয়ে কোনো বনাঞ্চলৰ ওপৰত
নিজৰ আধিকাৰ সাব্যস্ত কৰা প্ৰক্ৰিয়াও দৃষ্টিগোচৰ হয়। এইক্ষেত্ৰত লেখকে বৃঢ়াচাপৰি অভয়াৰণ্যত
আশীৰ দশকত বন্যপ্ৰাণী অপৰাধীয়ে বাজনেতিক সুৰক্ষা লাভ কৰাৰ ফলত বৃঢ়াচাপৰি অভয়াৰণ্যৰ
পৰা গড় সম্পূৰ্ণৰূপে নিঃশেষ হৈ যোৱা দুৰ্বোগপূৰ্ণ পৰিস্থিতিৰ কথা বৰ্ণনা কৰিছে। এনেদৰে
বাজনেতিক অস্থিৰতা তথা দুৰ্বল নেতৃত্বৰ সুযোগ ইহণ কৰি একো একোখন বনাঞ্চলৰ ওপৰত
আধিপত্য বিস্তাৰ কাম অহনিশে চলি আহিছে। য'ত বহুময়ত শাষকেই শোষকৰ ভূমিকাত
অৱতীৰ্ণ হৈছে। এনে শোষণৰ প্ৰতি লেখকে ক্ষেত্ৰত প্ৰকাশ কৰি কৈছে— “আমাৰ সমাজত
এনেকুৱা বহু ব্যক্তি আৰু সংগঠন আছে যিসকলে মন্ত্ৰী, নেতা, পালিনেতা আৰু চৰকাৰী
বিষয়াসকলৰ পৰা সমান্য সুবিধা পোৱাৰ স্বার্থত বন্যপ্ৰাণীৰ সংৰক্ষণক আওকাণ কৰিছে।
বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ নামত চাক-চোল-পিটি আৰু বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ নামত নানা কাৰ্যসূচী
লোৱাত তেওঁলোক সক্ৰিয় কিন্তু বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণ বিৰোধী বাজনেতিক নেতা-মন্ত্ৰীৰ চৰম
দুৰ্নীতি তথা বন্যপ্ৰাণী বিৰোধী কামকাজৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোক মৌন। কিয়নো তেনেকুৱা
ক্ষেত্ৰত মৌন নাথাকিলে তেওঁলোকৰ নিজৰ স্বার্থ পূৰণ নহয়। অসমৰ বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ
কৰ্মকাণ্ডত ইয়াতকৈ দুৰ্ভাগ্যজনক কথা একো হ'ব নোৱাৰে।” (অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা-৬৩)
ইয়াৰোপৰি অসমৰ বন-বন্যপ্ৰাণী ধৰংসৰ মূলতে ‘সংৰক্ষিত বনাঞ্চল’ এই ধাৰণাটো দায়ী বুলি
দণ্ডিত প্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁ কৈছে সংৰক্ষিত বনাঞ্চল মানেই স্ব-লাভান্বিত হ'বৰ বাবে বনবিভাগৰ
ওচৰত থকা একপ্ৰকাৰৰ অধিকাৰহে। সেয়ে ‘সংৰক্ষিত বনাঞ্চল’ মানেই ই সম্পূৰ্ণ ‘আ-সুৰক্ষিত’
বুলি লেখকে গ্ৰহণত প্ৰকাশ কৰিছে। অসমৰ অৱণ্য-অভয়াৰণ্যৰ ক্ষেত্ৰতো বিভিন্ন সময়ত
অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰি অহা এনে আধিপত্যবাদী শক্তিৰ কাৰকৰ্কাৰ্য অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথাৰ গ্ৰহণ
মাজেৰে পোহৰলৈ আহিছে।

৩.০ উপসংহাৰ

পাৰিপার্শ্বিক সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা গ্ৰহণ কৰি
কেইটামান সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পাৰি। সিদ্ধান্তসমূহ হৈছে-

- ⇒ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণত লেখকৰ প্ৰকাশৰ মাজেৰে প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি মানুহৰ
নেতৃত্বক দায়বদ্ধতাই এক বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰিছে।
- ⇒ অৱগ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা/গ্ৰহণত মানুহআৰু মানুহভিত্তি জগতৰ পুৰাতন আন্তঃসম্পৰ্ক
উন্মোচিত হৈছে।

- ⇒ পারিপার্শ্বিক জগতৰ প্রতি মানুহৰ নৃকেন্দ্ৰিকতা যে ভাৰুকিস্বৰূপ অৱণ্যাতুৰ
ভ্ৰমণকথাৰ সেই দিশ প্রতিভাত হৈছে।
- ⇒ আধুনিক বিশ্বত নগৰমুখী প্ৰৱণতাই পৰিৱেশ বা প্ৰকৃতি সংৰক্ষণ সম্পর্কীয়
চেতনাক যে নিষ্ঠেজ কৰি আনিছে অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথাৰ এই দিশৰ
প্ৰকাশ ঘটে।
- ⇒ অসমীয়া সাহিত্যতো যে ইক ফিকশ্যনধৰ্মী সাহিত্য ৰচনা হৈছে আৰু
এইসমূহৰ সুকীয়া বৰ্ণনকৰণৰ অৱকাশ আছে অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথাৰ প্ৰস্থৰ
তেনে এক দিশৰ উন্মোচন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

প্ৰসংগ সূত্ৰ—

১. লক্ষ্মীনন্দন বৰা সম্পাদিত গবৰ্নমেন্ট ২০১৭, জানুৱাৰী সংখ্যাৰ অম্বেশ্বৰ গাঁগৰ পারিপার্শ্বিক
সাহিত্য সমালোচনাৰ আলোকত অসমীয়া সাহিত্য প্ৰবন্ধৰ পৃষ্ঠা- ৪৬ ত প্ৰকাশিত আলোচনাৰ
কথা ক'ব পাৰি।
২. এইক্ষেত্ৰত স্বৰ্গলাখা বংগাৰাজানৰ ইক ক্ৰিটিচিজম বিগ আইডিয়াচ এণ্ড প্ৰেকটিকেল স্টাৰটেজিচ
প্ৰস্থৰ স্টো শলভিকৰ সম্পাদিত পাতনিত থকা পারিপার্শ্বিক দৃষ্টিভঙ্গী উপন্থনৰ পটভূমিৰ কথা ক'ব
পৰা যায়।

সহায়ক প্ৰস্থঃ

মূল প্ৰস্থঃ

দন্ত, সৌম্যদীপ। অৱণ্যাতুৰ ভ্ৰমণকথা। প্ৰথম প্ৰকাশ। ডিব্ৰগড়ঃ বনলতা, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

প্ৰাসংগিক প্ৰস্থঃ

অসমীয়া—

গোসামী, অবনী চন্দ্ৰ(অনু.). পৰিৱেশ প্ৰদূষণ। তৃতীয় প্ৰকাশ। নেশ্যনেল বুক ট্ৰাষ্ট, ইণ্ডিয়া,
২০১১। মুদ্ৰিত।

চমুৱা, নৰ কুমাৰ। অসমত সেউজ সংৰক্ষণ চেতনা আৰু সাহিত্য। প্ৰথম প্ৰকাশ। ধেমাজী আৰু
ডিব্ৰগড়ঃ নক্ষা প্ৰিণ্ট এণ্ড

পালিকেশ্যন, ২০১৭। মুদ্ৰিত।

তামূলী, প্ৰমোদ চন্দ্ৰ(অনু.). ভাৰতৰ বিপন্ন প্ৰাণী আৰু ইহতৰ সংৰক্ষণ। নেশ্যনেল বুক ট্ৰাষ্ট,
ইণ্ডিয়া, ১৯৯৬। মুদ্ৰিত।

ডেকা, বাতুল। সাহিত্য সমালোচনা। তত্ত্ব পৰিচয় আৰু প্ৰয়োগ। গুৱাহাটীঃ বাস্কৰ, ২০১৭।
মুদ্ৰিত।

দন্ত, সৌম্যদীপ। অৱণ্যত এখোজ দুখোজ। ভৱানী প্ৰিণ্ট এণ্ড পালিকেশ্যন, ২০১০। মুদ্ৰিত।

—। প্ৰকৃতিৰ সহগামী চিন্তা আৰু চেতনা। কল্যানী বুক ষ্টল, ২০১১। মুদ্ৰিত।

—। আমাৰ আপুৰগীয়া স্তন্যপায়ী বন্যপ্ৰাণী আৰু তাৰ সংৰক্ষণ। নেচাৰ্চ বেকন, ২০১৯।
মুদ্ৰিত।

—। বিপন্ন ধরিত্রী সংকটত বন্যপ্রাণী। জ্যোতি প্রকাশন, ২০১২। মুদ্রিত।
দত্ত, সৌম্যদীপ (সম্পা.)। প্রকৃতি শিল্প। নেচার বেকন, ২০১২। মুদ্রিত।
দত্ত, পংকজ কুমার। অবগুর বন্দ বৰষুণ। প্রথম প্রকাশ। গুৱাহাটী ৪ পূর্বায়ণ প্রকাশন, ২০২১।
মুদ্রিত।

ইংরাজী—

Garrard, Greg. *Ecocriticism*. Simultaneously Published in the USA
and CANADA by Routledge., 1st Edn. 2012. Print
Glotfelty, Cheryll & other (Ed.). *The Eco Criticism Reader : Landmarks in
Literary Ecology*. U of Georgia P. 1996.Print.
Rangarajan, Swrnalatha. *Eco Criticism:Big ideas and practical strategies*.
The Orient Blackswan private limited, Hyderabad, Telangana, India.
1st Edn. 2018. Print

অসমীয়া আলোচনা—

বৰা, লক্ষ্মীনন্দন (সম্পা.)। গৰীয়সী। জানুৱাৰী। গুৱাহাটী ৪ সাহিত্য প্রকাশ, ট্ৰিভিউন ভৱন,
২০১৭। মুদ্রিত।

গোরিন্দ প্রসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা ভৱণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাব্যধৰ্মিতাৎ এটি আলোচনা

ৰবী বৰা

গৱেষক, অসমীয়া বিভাগ, নৰ্থ লথিমপুৰ কলেজ (সা.),

borarubi155@gmail.com

সংক্ষিপ্তসাৰ

গদ্য সাহিত্যৰ এটি ভাগ হ'ল ভৱণ-সাহিত্য। ভৱণ মানে হৈছে ঘূৰি ফুৰা কাৰ্য। ভৱণ অভিভূতাক কলাত্তক অভিব্যক্তিৰে সজাই-পৰাই লিখি উলিয়ালৈই সি সাহিত্য হৈ পৰে। লেখকৰ উপস্থাপন শৈলীৰ সুদক্ষতাইহে ভৱণ-সাহিত্য সবস তথা সাৰ্থক কৰি তোলে। অসমীয়া সাহিত্যৰ জগততত ভৱণ-সাহিত্যই বৰ্তমান গুৰুত্ব আৰু প্রাসংগিকতা লাভ কৰিছে। অসমীয়া ভৱণ-সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত নিজস্ব সাহিত্যিক কলাণুণ সম্পন্নৰে ভৱণ-সাহিত্য বচনা কৰা বিভিন্নজন লেখক-সাহিত্যিকৰ ভিতৰত অন্যতম হৈছে গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা। তেওঁৰ ভৱণ গ্ৰন্থ দুখনৰ অন্যতম এখন ভৱণ গ্ৰন্থ হৈছে—ডেফডিল ফুল দেখিছা। গ্ৰন্থখনৰ গদাশৈলী নিজস্ব শিল্পগুণসম্পন্ন। ভৱণক সাহিত্যৰ শাৰীলৈ নিব পৰা গুণটোৱেই হ'ল ইয়াৰ শিল্পৰীতি। গদাশৈলী বিচাৰত সাহিত্যকেন্দ্ৰিক শৈলীবিজ্ঞান পদ্ধতিৰ দ্বাৰা লেখকৰ উপস্থাপন শৈলী বিচাৰ কৰিব পৰা যায়। ডেফডিল ফুল দেখিছা ভৱণ গ্ৰন্থত গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা লিখনৰীতিৰ নিজস্বতা পৰিলক্ষিত হয়। কাব্যধৰ্মিতা, চিত্ৰধৰ্মিতা, প্ৰশংসনধৰ্মিতা, ব্যংগধৰ্মিতা আদি অনেক দিশ ডেফডিল ফুল দেখিছা ভৱণ গ্ৰন্থখনৰ আলোচনা কৰিব পাৰি। তাৰ ভিতৰত কাব্যিকতা বা কাব্যধৰ্মিতা

গুণে তেওঁর ভ্রমণ সাহিত্যক অনন্য মাত্রা প্রদান করিছে। কবিতা কবিতা লগা ভাষার প্রয়োগে তেওঁর ভ্রমণ গ্রহক পাঠকর বেছি বসোন্তীণ করি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে। বিষয় আৰু কাব্যিকতাৰ সুসংহত ব্রহ্মত উপস্থাপনে বৰ্ণনাক মনোহাৰিত কৰি তুলিছে। সুখপাঠ্য মৌলিক এনে শিল্পৰীতিৰ বাবে অসমীয়া ভ্রমণ-সাহিত্যৰ ইতিহাসত গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা উচ্চ আৰু একক আসনৰ অধিকাৰী।
প্ৰস্তাৱিত গৱেষণা পত্ৰত গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছ। ভ্রমণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাব্যধৰ্মিতা সম্পর্কে আলোচনা কৰা হ'ব।

সূচক শব্দঃ গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা ভ্রমণ সাহিত্য, কাব্যধৰ্মিতা, শিল্পৰীতি।

০.০ অৱতৰণিকা :

০.১ বিষয়ৰ পৰিচয় :

গদ্য সাহিত্যৰ এটা ভাগ হৈছে ভ্রমণ- সাহিত্য। সাহিত্যৰ বিভিন্ন ধাৰাসমূহত ভ্রমণ সাহিত্য এক উল্লেখযোগ্য সংযোজন। ভ্রমণ শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ ভ্ৰমা বা ঘূৰি ফুৰা কাৰ্য। ইংৰাজীত যাক ট্ৰেভেল (Travel) বোলা হয় আৰু এই কাৰ্য কৰাজনক ভ্রমণকাৰী বা ট্ৰেভেলাৰ (Traveller) বুলি কোৱা হয়। ভ্রমণৰ পাছত অভিজ্ঞতাৰে সংপ্ৰয় কৰি ৰাখিবলৈ ভ্রমণ কাহিনী (Travelogue)-ৰ সৃষ্টি হয়। ভ্রমণ কাহিনীৰ বিভিন্ন সাহিত্যিক উপাদান, আংগণিক বৈচিত্ৰ্য ইয়াক ভ্রমণ সাহিত্যলৈ কৃপাতৰিত কৰি তোলে আৰু শিল্পণ্ড সমৃদ্ধ কৰি তোলে।

অসমীয়া ভ্রমণ সাহিত্যৰ বিকাশ ১৯৯০ চন মানৰ পাছৰ পৰাহে হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে। অৱশ্যে প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যতো ভ্রমণমূলক বৃত্তান্তৰ সন্দেহ পোৱা যায়। কিন্তু স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালছোৱাত অসমীয়া ভ্রমণ সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখন বিবিধ বৈচিত্ৰ্যৰে সমৃদ্ধ হৈ পৰিল। বিভিন্ন লেখক, সাহিত্যিকৰ ভ্রমণ সাহিত্যৰ শিল্পৰীতিৰ সুকীয়া সুকীয়া প্ৰকাশ ভ্রমণ সাহিত্যসমূহৰ মাজত পৰিলক্ষিত হয়। যিসকল লেখকে স্বৈৰেশিষ্টপূৰ্ণ মৌলিকত্ব প্ৰকাশক শিল্পৰীতিৰে অসমীয়া ভ্রমণ সাহিত্যৰ শিল্পৰীতিক এটা বিশেষ গতি আৰু মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে সেইসকলৰ ভিতৰত অন্যতম হৈছে গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা। তেওঁৰ প্ৰস্তুকাৰে প্ৰকাশিত দুখন ভ্রমণ গ্ৰন্থ হৈছে- ডেফডিল ফুল দেখিছ। (২০০৭) আৰু লাইলাক ফুল ফুলিবৰ বতৰ (২০১১)। তেওঁৰ ভ্রমণ প্ৰস্তু শিল্পৰীতিৰ ঘূৰীয়াতা দুয়োখন প্ৰস্তু মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে।

গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছ। শীৰ্ষিক প্ৰস্তুখন ইংলেণ্ড আৰু আমেৰিকা ভ্রমণ কাহিনীৰ আধাৰত বচিত। প্ৰস্তুখনৰ নামকৰণত এবিধ বিশেষ ফুল জড়িত হৈ আছে— ‘ডেফডিল’। প্ৰস্তুখনৰ নামটোৱেই তাৰ সাক্ষ দাঙি ধৰে। ইংলেণ্ডৰ কৰি ওৱৰড্ৰুৰথৰ ডেফডিল ফুলক লৈ লিখা সেই বিখ্যাত কবিতাটোৱে প্ৰস্তুখনৰ নামকৰণ কৰাত যেন তেওঁক উদগানি যোগাইছে। এই কথা তেওঁ প্ৰস্তুখনৰ আগকথাত উল্লেখ কৰিছে। নিজ জীয়ৰী আমেৰিকাৰ বাসিন্দা হোৱাৰ বাবে আমেৰিকাখনকো ভালদৰে উপভোগ কৰিবলৈ তেওঁৰ সুবিধা হৈছে। পঞ্জী অঞ্জলী শৰ্মাৰ সৈতে ঘূৰি তেওঁ ভ্রমণৰ আনন্দ লৈছে। সেই ঠাইৰ সাহিত্য-সংস্কৃতি-সমাজৰ লগতে ডেফডিল ফুলৰ সন্ধানত থকা তেওঁৰ সন্ধানী মনটোৰ উমান শেষলৈকে পোৱা যায়।

ডেফডিল ফুল দেখিছা শীর্ষক গ্রন্থখন মূলতঃ দুটা খণ্ডত বিভক্ত কৰা হৈছে। প্রথম খণ্ডটোৰ নাম—‘ইংলেণ্ট’ আৰু দ্বিতীয় খণ্ডটোৰ নাম—‘আমেৰিকাত’। ‘ইংলেণ্ট’ খণ্ডটো ১১ টা অধ্যায়ত আৰু ‘আমেৰিকাত’ খণ্ডটো ২৮ টা অধ্যায়ত বিভক্ত। গ্রন্থখনত চিৰা ব্যৱহাৰৰ যোগেদি লেখকে বিষয়বস্তু সম্পর্কে পাঠকক অধিক মনোযোগী কৰি বাখিৰলৈ চেষ্টা কৰিছে। অসম আৰু সংশ্লিষ্ট ঠাইসমূহৰ তুলনাৰ দ্বাৰা অসমৰ সমাজ ব্যৱস্থাক কোনো ক্ষেত্ৰত তেওঁ বাংগাঞ্চকভাৱেও উপস্থাপন কৰিছে। উপলব্ধিত ভ্ৰমণ গ্রন্থখন সাহিত্যিক গুণেৰে সমৃদ্ধ। ভ্ৰমণ কহিনীক সাহিত্যৰ শৰীৰলৈ নিব পৰা উপাদানটোৱে হ'ল ইয়াৰ শিল্পৰীতি। এই শিল্পৰীতিৰেই এটা অন্যতম কৌশল হৈছে— কাৰ্যধৰ্মিতা। আলোচ্য ভ্ৰমণ গ্রন্থখনৰ এটি অন্যতম বিশেষত হ'ল— ইয়াৰ কাৰ্যধৰ্মী গুণ। প্ৰদত্ত গৱেষণা পত্ৰৰ জৰিয়তে গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা শীর্ষক ভ্ৰমণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাৰ্যধৰ্মিতা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হ'ব।

০.২ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত ভ্ৰমণ কাহিনী বা লেখক সাহিত্য হিচাপে গৱেষণাধৰ্মীভাৱে বিচাৰ কৰা বৰ বেছি পৰিলক্ষিত নহয়। ভ্ৰমণ-সাহিত্য বচনা কৰা লেখকৰ শিল্পৰীতি সম্পৰ্কেও সেয়ে বিচাৰ কৰা দেখা নাযায়। ভ্ৰমণ মানে যে কেৱল ঘূৰি ফুৰা বা অভিজ্ঞতা সংৰক্ষণ কৰা কাৰ্যই নহয়, তাত সাহিত্যৰ বহু সমল সোমাই আছে। ভ্ৰমণ-সাহিত্যত শিল্পৰীতি নিৰ্ণয়ৰ প্ৰসংগত লেখকৰ ব্যক্তিশৈলী আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ। ভ্ৰমণ-সাহিত্যৰ কাৰ্যধৰ্মিতাই ইয়াক অধিক মনোগ্ৰহী তথা পতুৱোৰ বেছি কাষ চপাই নিয়ে। গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা ভ্ৰমণ- গ্রন্থত কাৰ্যধৰ্মী গুণ বিচাৰৰ প্ৰসংগই তেওঁৰ ভ্ৰমণ গ্ৰন্থক সাহিত্যৰ শৈলীলৈ কেনেদৰে লৈ যাব পাৰে তাক এই গৱেষণা পত্ৰত আলোচনা কৰা হ'ব। ইয়াৰ উপৰিও পুৰুক্ত অধ্যয়নলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে, উক্ত বিষয়ত এতিয়ালৈকে কোনো বিশদ আলোচনা হোৱা নাই। এনে প্ৰেক্ষাপটত এই অধ্যয়নৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে।

০.৩ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

পত্ৰেক গৱেষণা কৰ্মৰ অন্তৰালত এক উদ্দেশ্য নিহিত হৈ থাকে। গৱেষণাৰ বাবে নিৰ্বাচন কৰা বিষয় সম্পৰ্কে উদ্ভৰ হোৱা বিভিন্ন দিশৰ আলোচনা তথা সমস্যাৰ সমাধান কৰাই ইয়াৰ মূল উদ্দেশ্য। প্ৰদত্ত গৱেষণা পত্ৰখন প্ৰস্তুত কৰাৰ অন্তৰালত থকা উদ্দেশ্যসমূহ হ'ল—

১. গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ভ্ৰমণ সাহিত্যৰ থুলমূল পৰিচয় দাঙি ধৰা।
২. বিভিন্ন আঙিকৰ বৈচিত্ৰ্যাত বিশেষকৈ কাৰ্যধৰ্মিতাই গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ভ্ৰমণ কাহিনী কেনেদৰে শিল্পণ সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে তাৰ অধ্যয়ন কৰা হ'ব।

০.৪ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

‘গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা’ ভ্ৰমণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাৰ্যধৰ্মিতা : এটি আলোচনা— শীৰ্ষক গৱেষণা পত্ৰ শৈলীবিজ্ঞান পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হ'ব। দুটা উৎসৰ পৰা তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হ'ব— মুখ্য উৎস আৰু গোৱ উৎস। মুখ্য উৎস হিচাপে নিৰ্বাচিত গ্রন্থখন আৰু গোৱ উৎস হিচাপে বিভিন্ন গ্ৰন্থ, প্ৰবন্ধ আদিৰ সহায় লোৱা হ'ব।

শৈলী হ'ল ব্যক্তিৰ ভাষা প্ৰয়োগৰ নিজস্বতা। এই নিজস্বতা লেখকৰ ভাষা প্ৰয়োগৰ

সামগ্রিক বা কিছুমান বিশেষ লক্ষণৰ ভিত্তিত চিহ্নিত হয়। লেখা বা কথনৰ প্ৰকাশতৎগীৰ মাজেৰে শৈলী স্পষ্ট হৈ পৰে। ইয়াত লেখকৰ ব্যক্তিগত বৈশিষ্ট্য লুকাই থাকে। লেখকৰ চিন্তা, অনুভূতি তথা উদ্দেশ্য আৰু তাৰ উপস্থাপন অৰ্থাৎ সাহিত্যবস্তু আৰু তাৰ নিৰ্মাণ কৌশলৰ সংযোগ সাধন আৰু এই সংযোগ সাধনৰ লগত জড়িত থকা নান্দনিক প্ৰয়াসৰ সৱিশেষ উৎক্ষেতনেই হ'ল শৈলীবিজ্ঞাবৰ লক্ষ্য। (শৰ্মা, অনুবাধা : প্ৰাক-কথন)

কুৰি শতিকাৰ সাহিত্য সমালোচনাত বহুলভাৱে ব্যবহৃত এটা অভিধা হৈছে শৈলীবিজ্ঞান। শৈলীবিজ্ঞানৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ ষ্টাইলিষ্টিক্স (Stylistics)। শৈলী সম্পর্কে বিধিবদ্ধ আলোচনাই হৈছে শৈলীবিজ্ঞান। সাহিত্যৰ বস্তুমুখী আৰু বৈজ্ঞানিক বিচাৰ শৈলীবিজ্ঞানত কৰা হয়। শৈলীবিজ্ঞানীসকলে শৈলীবিজ্ঞানৰ আলোচনা দুটা ভাগত ভাগ কৰিছে— সাহিত্যকেন্দ্ৰিক শৈলীবিজ্ঞান আৰু ভাষাবিজ্ঞানকেন্দ্ৰিক শৈলীবিজ্ঞান। ভাষাৰ ক্ষপভেদ সম্পর্কে ভাষাবিজ্ঞানকেন্দ্ৰিক শৈলীবিজ্ঞানত আলোচনা কৰা হয় আনন্দাতে সাহিত্যকেন্দ্ৰিক শৈলীবিজ্ঞানত সাহিত্যৰ ভাষাৰ ক্ষপভেদ সম্পর্কে আলোচনা কৰা হয়।

০.৬ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতিটো বিধাৰ মাজত শিল্পৰীতি বিচাৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। অৱগ-সাহিত্যও এই ক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম নহয়। গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ দুয়োখন অৱগ গ্ৰন্থই শিল্পণ সমৃদ্ধ। শৰ্মাৰ ব্যক্তিশৈলীৰ বিভিন্ন দিশৰ প্ৰকাশ গ্ৰন্থখনত আছে যদিও দুয়োখন গ্ৰন্থৰ সামগ্ৰিক দিশৰ কথা এই গৱেষণা পত্ৰত সাঙুৰা নহয়। প্ৰদত্ত গৱেষণা পত্ৰত ডেফিল ফুল দেৰিছা শৈৰ্ষিক ভ্ৰমণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাব্যধৰ্মিতা সম্পর্কে আলোচনা কৰা হ'ব।

১.০ গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতিৰ পৰিচয় :

গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ জন্ম হৈছিল ১৯৪০ চনৰ ১ এপ্ৰিলত। তেওঁ এগৰাকী অসমীয়া গৱেষক, সাহিত্য-সমালোচক, গল্পকাৰ, উপন্যাসিক, প্ৰৱন্ধ লেখক আৰু সম্পাদক। তেওঁ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগত ১৯৬৫-১৯৭৫ চনলৈ অধ্যাপনা কৰিছিল আৰু সেইখন বিশ্ববিদ্যালয়তে ইংৰাজী বিভাগৰ অধ্যাপক হিচাপে ১৯৭৫-১৯৮১ চনলৈকে অধ্যাপনা কৰিছিল। তেওঁৰ সমালোচনা সাহিত্যসমূহ হ'ল—

জীৱনী, অসম সাহিত্য সভা ১৯৭৪

Nationalism in Indo-Anglian Fiction (English), Sterling Publishers Pvt Ltd. AB/9 Safdarjung Enclave, New Delhi, 1975

বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যঃ উপন্যাসিক, বৰকৰা এজেঞ্চী, গুৱাহাটী ১৯৮৩

উপন্যাস আৰু অসমীয়া উপন্যাস, ষ্ট্ৰেডেট্চ ষ্ট্ৰ'চ, গুৱাহাটী, ১৯৯৫

নাৰীবাদ আৰু অসমীয়া উপন্যাস, অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০০৭

Syad Abdul Malik (English, in the Makers of Indian Literature Series), Sahitya Akademi, kolkata, 2011

অসমীয়া জাতি চিন্তা, ভৱানী অফচেট, ২০১৩

অসমীয়া উপন্যাসৰ ইতিহাস, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১৮

ইংৰাজী সাহিত্যকৰ জীৱন আৰু সাহিত্য, বনলতা ২০১৮

উপন্যাস :

পিতনি পুখুৰী ত্ৰিতঙ্গ, কাঁচৰ দৰে হীৰাৰ দৰে, উপন্যাস সমগ্ৰ, বনলতা, ২০১৫

সম্পাদনা গ্রন্থ :

কেন্দ্ৰ সভা, বৰুৱা এজেঞ্চী, ১৯৬৯

অসমীয়া ভাষাবৈজ্ঞানিক পৰিভাষা, (সহযোগী সম্পাদক- ভুৱন মোহন দাস, আনন্দ চন্দ্ৰ ভাগৱতী), গুৱাহাটী ইউনিভাৰচিটি, ১৯৭৩

এটা ত্ৰিভুজ দুটখৰ জেং, সৰস্বতী প্ৰকাশন, ১৯৯৯, অবিল, ২০০৬

150 Years of Journalism in Assam, 2007

নিবাচিত চুটিগল্প, (সহযোগী সম্পাদক- শেলেন ভৰালী আৰু হাদয়ানন্দ গণ্ডো), সাহিত্য একাডেমী, ২০১০

History of Assamese Literature, Sahitya Academy 2013

Crime and Punishment, Novel by Dostoyevsky abridged and adapted with an Introduction, 2014

The Pronouncing Contemporary English-Assamese Dictionary 2016

গল্পপুঁথি :

কাঁচৰ দৰে, বৰুৱা এজেঞ্চী, ১৯৬৮

দুষ্পুতি সুবাস, বৰুৱা এজেঞ্চী, ১৯৭১

ছোৱালী হোষ্টেলত এগৰাকী লেছবিয়ান, ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'বচ, ২০০৭

হে অৰণ্য, হে মহানগৰ, ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'বচ, ২০০৩

চিত্ৰ বিথীকা, ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'বচ, ২০০৭

আকাশৰ বং, ষ্টুডেণ্টচ ষ্ট'বচ, ২০১৩

গল্প সমগ্ৰ, বনলতা ২০১৫

অৱগ্রহাত্মক :

ডেফটিল ফুল দেখিছা, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০৭

লাইলাক ফুল ফুলিবৰ বতৰ, বনলতা, ২০১১

গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ বহুতো বটাঁ আৰু সন্মানেৰে বিভূতীত হৈছে। তেওঁ জীৱনী আৰু অসমীয়া জীৱনী প্ৰহৰ বাবে ১৯৭৮ চনত অসম সাহিত্য সভাৰ মোহন চন্দ্ৰ শৰ্মা বটাঁ লাভ কৰিছিল। তাৰ উপৰিও তেওঁ *Writer In Residency Honour of Sahitya Academi, New Delhi In 2009*, যতীন্দ্ৰ নাথ বৰগোহাঁই বটাঁ ২০১৬, শশী মোহন দাস সোঁৰৰগী বটাঁ ২০১৭ লাভ কৰিছে।

২.০ গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ অৱগ্রহ- সাহিত্যৰ পৰিচয় :

একবিংশ শতকাৰ প্ৰথম দশকটোত বহু সংখ্যক অৱগ্রহ কাহিনী প্ৰকাশিত হৈছে। স্বদেশ অৱগ্রহৰ প্ৰছৰোৰ লগতে বিদেশ অৱগ্রহৰ পটভূমিক বহু প্ৰছ অসমীয়া ভাষাত বচনা হৈছে। বিদেশৰ পটভূমিৰে বিশেষকৈ ইংলেণ্ড আৰু আমেৰিকাৰ পটভূমিৰে বহু অৱগ্রহ প্ৰছ অসমীয়া ভাষাত পোৱা যায়। তাৰ ভিতৰত গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ অৱগ্রহ প্ৰছসমূহ অন্যতম। তেওঁৰ দুখন অৱগ্রহ প্ৰছ আছে।

সেইকেইখন হ'ল— ডেফডিল ফুল দেখিছা(২০০৭), লাইলাক ফুল ফুলিবৰ বতৰ(২০১১)

তেওঁৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা/হ'ল আমেরিকা আৰু ইংলেণ্ড অৱগৰ কাহিনী। লাইলাক ফুল ফুলিবৰ বতৰ হ'ল ইউৰোপ আৰু ব্ৰিটেইন ভৱণৰ আধাৰত বচনা কৰা ভৱণ কাহিনী। এই দুখন প্ৰথাৰ উপৰি আকৌ আমেরিকা/নামৰ আন এখন ভৱণ কাহিনী দৈনিক অগ্নুত্বাতৰিকাৰত প্ৰকাশ হৈছে। দুয়োখন গঢ়ই তেওঁৰ ব্যক্তিগতভাৱে পত্ৰীৰ সৈতে কৰা ভৱণ আধাৰিত কাহিনী। দুয়োখন গঢ়তে থকা সাহিত্যিক গুণসমূহে গঢ়দুখনক শিল্পৰীতিৰ ক্ষেত্ৰত সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে। গঢ়দুখনত সেই ঠাইৰ বিভিন্ন দিশ যেনে— শৈক্ষিক, প্ৰাকৃতিক, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক আদি দিশসমূহৰ প্ৰতিফলিত হৈছে।

গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা নিজেই ভৱণ-সাহিত্যৰ এজন সমালোচক আৰু ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰ। সেয়ে তেওঁৰ বচনাত সাহিত্যৰ গুণসমূহৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। তেওঁৰ ভৱণ গঢ়সমূহৰ মাজতো সাহিত্যৰ গুণসমূহ পৰিলক্ষিত হয়। সাহিত্যৰ শিল্পৰীতিৰে তেওঁৰ ভৱণ প্ৰথক বেছি সাৱলীল কৰি তুলিছে। নিৰলংকাৰ পোনপটীয়া শৈলী, ৰস, বৰ্ণনাৰ সুন্ধাৰ আৰু সৰল বৰপ, চিৰধৰ্মী, কল্পনাধৰ্মী, আলংকৰিক, ব্যৰ্থধৰ্মী, প্ৰশঞ্চধৰ্মী, কাৰ্যধৰ্মী- এই গোটেইবোৰ সমন্বয়ত শৰ্মাৰ ভৱণ-সাহিত্যৰ শিল্পৰীতিয়ে এক নিজস্ব কৃপ পৰিপ্ৰহ কৰিছে।

৩.০ গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা ভৱণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাৰ্যধৰ্মিতা :

অসমীয়া ভৱণ-সাহিত্যৰ ইতিহাসত গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা এক চিনাকী নাম। তেওঁৰ দুয়োখন ভৱণ গঢ়ই শিল্পৰীতি সমৃদ্ধ। শৈলীবিজ্ঞানৰ অনুৰ্গত ব্যক্তিশৈলীত লেখকৰ লিখনৰীতিৰ মৌলিকত্ব প্ৰকাশিত হয়। এই ব্যক্তিশৈলীৰ আলোচনাত বহু দিশৰ আলোচনা কৰিব পৰা যায়। কাৰ্যধৰ্মিতা তাৰ ভিতৰত লেখত লব'লগীয়া। কাৰ্যধৰ্মিতাই লেখকৰ সাহিত্যিক বচনাক মনোহাৰিত্ব প্ৰদান কৰে।

ডেফডিল ফুল দেখিছা তেওঁৰ প্ৰথম ভৱণ গঢ়। গঢ়খন দুটা খণ্ডত বিভক্ত। প্ৰথম খণ্ড ইংলেণ্ড আৰু দ্বিতীয় খণ্ড আমেৰিকা ভৱণৰ আধাৰত বচনা কৰা। তেওঁ ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰ হিচাপে সাহিত্যৰ জৰিয়তে পৰিচয় হোৱা ঠাইসমূহ তেওঁ বিচাৰি চাইছে আৰু তাৰ বিৱৰণ দাঙি ধৰিছে। সাধাৰণ বুলি ভবা বস্তুসমূহকো সাহিত্যৰ বহণ লগাই মনোৰম আৰু পাঠকৰ বসগাহী কৰি তুলিছে। তেওঁৰ সমগ্ৰ ভৱণ শ্ৰেষ্ঠ কৰি কাগজ-কলম লৈ লিখা নাই, ভৱণ কৰি থাকেৰেই কথাবোৰ কৈ আছে। গোটেই ভৱণ কাহিনাসমূহত দেখা যায় যে পাঠকসকলকো তেওঁ যেন লগতে লৈ ভৱণ কৰিছে আৰু নিজে চাই চাই লগে লগে কৈহে গৈ আছে। এই বৈশিষ্ট্যৰ বাবেই তেওঁৰ শিল্পৰীতি আকৰণীয় আৰু মনোৰম হৈ উঠিছে।”(ভূঞ্গ ৩৪১)

৩.১ নামকৰণৰ ক্ষেত্ৰত কাৰ্য্যকৰ্তা :

গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ভৱণ-সাহিত্যৰ শিল্পৰীতি বিচাৰত বহু দিশ দেখা যায়। মনোৰম কল্পনা, বৰ্ণনাৰ মনোহাৰিত্ব, পাঠকক কৌতুহলত বাখিৰ পৰা চাতুৰ্যৰ বাহিৰেও কাৰ্য্যক সুৰ বা কাৰ্য্যধৰ্মী শৈলী তেওঁৰ ভৱণ-সাহিত্যত দেখা যায়। তেওঁ যিহেতু ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰ গতিকে ইংৰাজী সাহিত্যৰ বহু উদ্বৃত্তিও তেওঁৰ ভৱণ-সাহিত্যত আছে। ‘ডেফডিল ফুল দেখিছা’ গঢ়খনৰ নামটোৱেই যেন ইয়াৰ কথা ব্যক্ত কৰিছে। গঢ়খনৰ ‘আগকথা’তেই তেওঁ উল্লেখ কৰিছে— ...কিন্তু নামটোত আচলতে পাঠকে অনুৰোধ শুনাটো মই বিচাৰিছোঁ— হেম বৰোৱা

আমেরিকা ভ্রমণৰে অনুপম কাহিনী 'সাগৰ দেখিছা'ৰ। কিন্তু হেম বৰকাৱয়ো আকেটি এই অনন্য নামটো ধাৰ কৰিছিল দেৱকান্ত বৰকাৰৰ সেই মোহনীয় একে নামৰ কাৰ্য্য সংকলনটিৰ পৰা। কিন্তু সাত সাগৰ পাৰ হৈ দুখন দেশে ভ্ৰমণ কৰা কাহিনীৰ নামত সাগৰ এৰি কিয় ল'লো মই ডেফডিল ফুলৰ নাম? (ডেফডিল ফুল দেখিছা ০.০৬)

তেওঁ তাত উল্লেখ কৰিছে ডেফডিল ফুলৰ লগত সংযুক্ত কৰাৰ কাৰণ ইংলেণ্ডৰ কৰি ওৱৰড্চৰথৰ ডেফডিল ফুলৰ বিষয়ে সেই অবিস্মৰণীয় কৰিতাটো।

প্ৰস্থথনৰ অধ্যায়ৰ নামকৰণৰ ক্ষেত্ৰটো কাৰ্য্যিক সুৰ এটাই বিৰাজ কৰিছে যেনে— লণ্ণনৰ বুকুত, আমেৰিকাৰ বুকুত, আমেৰিকাৰ এচমকা, ফোর্ট কলিনছত প্ৰথম পুৱা-গধুলি, লেইক ডিপ্ট্ৰিক্টৰ পাহাৰে-সৰোবৰে ইত্যাদি।

৩.২ কাৰ্য্যধৰ্মী কল্পনাভিত্তিক বৰ্ণনা :

কৰিতাত কল্পনা থাকে। সেয়ে কৰিতা কল্পনাটো কল্পনা থকাটো স্বাভাৱিক। ঠিক তেন্দেৰে সাহিত্যতো কল্পনাৰ স্থান আছে। জোনাকী যুগত কৰি সাহিত্যিকসকলে তেওঁলোকৰ বচনাত কল্পনাক অধিক প্ৰাধান্য দিছিল। তাৰ পৰাৰত্তি সময়ত যুগ সাপেক্ষে কল্পনাৰ স্থান সাহিত্য মাত্ৰেই কল্পনাৰ পৰিমাণ কিছু হ'লেও পোৱা যায়। গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাই ইংৰাজী, অসমীয়া সাহিত্যৰ বহু দিশৰ জন্ম লাভ কৰিছিল। পূৰ্বতে সাহিত্যত পোৱা ধাৰণাৰ ভিত্তি তেওঁ কিছুমান নেদেখা দৃশ্যৰ কল্পনা কৰে যদিও আবেগৰ বেছি প্ৰভাৱ নাথাকে। সংহত চিন্তা আৰু সুনিয়ন্ত্ৰিত আবেগৰ প্ৰকাশ তেওঁৰ ভ্ৰমণ-সাহিত্যত দেখা যায়।

কাৰ্য্যধৰ্মী কল্পনাভিত্তিক বৰ্ণনাবে বিষয়ক জীৱন্ত কৰিত প্ৰকাশ কৰিছে। বৰ্ডচৰথৰ সাহিত্যত পোৱা কপোৰোৰ সন্ধান কৰি কৰিজনক অনুভৱ কৰি চাইছে। বৰ্ডচৰথৰ সমাধিৰ কাষত ডেফডিল বাগিচাত ডেফডিল নাথাকিলেও কল্পনাৰে তেওঁ অংকন কৰিছে এন্দেৰে— ইফালে-সিফালে চকু ঘূৰাই চলোঁ— ক'ব'বাত ডেফডিল ফুল দেখা পাওঁ নেকি? পিছে নাইছ....এপিল যেতিয়া আহিব, গছ লতিকাই পাত ধৰিব, ফুল ধৰিব, ওৱৰড্চৰথৰ সমাধিৰ এই ডেফডিল বাগিচাতো ডেফডিল ফুলবোৰ নিশ্চয় ফুলি উঠিব। হালধীয়া হালধীয়া, তমকাফুলীয়া ফুল। *A host of golden daffodils-* এডৰা সোগালী ডেফডিল। (ডেফডিল ফুল দেখিছা ৬৫)

নেখকৰ কল্পনাই বাস্তৱত নেদেখা ছবি এখন বৰ্ণনা কৰিবলৈ যাওঁতে কাৰ্য্যিক সুৰ একোটাই গঢ় লৈছে। ইংৰাজ কৰি কীটছ, হার্ডিৰ অনুভবী মনটোৰ উমান যেন তেওঁ অনুভৱ কৰিছে আৰু ইংলেণ্ডৰ প্ৰকৃতিত দেখা পোৱা পৰিৱৰ্তনসমূহ ঝাতু অনুযায়ী তুলি ধৰিছে। যেনে— এই কেইমাহত কেৱল ইংলেণ্ডৰ গ্ৰীষ্মাৰ উপৰি আৰু সেই দেশত পালোঁহেঁতেন শৰৎ, শীত আৰু বসন্ত— শৰতৰ কীটছে দেখা হালধীয়া পৰিপক্বতাৰ কপ, শীতৰ হার্ডিৰয়ে দেখা সেই লঠঞ্জা গছ-গছনিৰ মুমুৰ্খ কপ— যেতিয়া চৰায়ে আৰু গীত নাগায়— *When no birds sing* / আৰু তাৰ পিছত দেখা পালোঁহেঁতেন ইংলেণ্ডৰ বসন্ত কাল— যেতিয়া ইংলেণ্ডৰ মাটিত আকাশৰ মেঘৰ চপৰাৰ দৰে চপৰাচপৰে ফুলি উঠিলহেঁতেন ডেফডিল ফুল। (ডেফডিল ফুল দেখিছা ৬৮)

মানুহে অতীত বোমষ্টন কৰে। অতীতৰ কোনো ভাল লগা বেয়া লগা স্মৃতিবোৰে মানুহক অহৰহ খেদি ফুৰে। গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাইও তেওঁৰ এই ভ্ৰমণ সাহিত্যত পূৰ্বতে দেখা

পোরা কোনো এখন ঠাইর কথা মনত পেলাই ঠাইখন বোমস্থন কবি কৰা বৰ্ণনা কাব্যধৰ্মী কপত তুলি ধৰিছে। যেনে, মায়ামি নামৰ ঠাইখনৰ কথা মনত পেলাই তেওঁ কৈছে এনেদেৰে—
বাতিৰ কেনটো সময়ত দিয়া পাতলীয়া এজাক বৰষুণত গা ধূই উঠি পুৱাৰ সোগালী পোহৰত
উজ্জল হৈ উঠা এখন নগৰী। চকুৰে বাছৰ পৰা মনিব পৰা দুৰত্বত আটলাঞ্চিক মহাসাগৰৰ
উপকুল /শাৰী শাৰী তাল গছ / অন্তহীন তালগছৰ শাৰী। সাগৰৰ পাৰৰ মৃদু বতাহত তালপাতোৰ
বিৰবিৰিকৈকে কঁপি আছে। পুৱাৰ মায়ামি নগৰীৰ মায়ামি কৰ্প। তাক এতিয়া আমি এৰি দৈ তাহিলোঁ
কিমান আঁতৰতত্ত্ব (ডেফডিল ফুল দেখিছা ৭৮)

কোনো এখন ঠাইৰ পৰিৱেশ আৰু প্ৰকৃতিৰ প্ৰকাশত তেওঁ অনুভৱ জাপ্ত হৈ বৰ্ণনাই
কাব্যগন্ধী কৰ লৈছে। আমেৰিকাৰ ঠাণ্ডা জলবায়ু, বাতিৰ আমেৰিকাৰ বৰ্ণনা দিছে এনেদেৰে-
আকাশত জোন নাই। তৰাও মাথোন দুই এটিহে। বিশাল আকাশ। অথচ তৰা মাথোন এটি
দুটি। কেনে নিজান, বহস্যময় এই আমেৰিকাৰ বাতিল্ল (ডেফডিল ফুল দেখিছা ৮১)

৩.৩ কবিতাধৰ্মী ব্যঙ্গনা :

কিছুসংখ্যক বাক স্বভাৱসুলভ ভাৱেই কাব্যধৰ্মী হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। কবিতাধৰ্মী
ব্যঙ্গনাৰ জৰিয়তে বণনীয় বিষয়ক কাব্যগন্ধী কৰণ একোটা প্ৰদান কৰিছে। পানীৰ গৰ্জন, বাতিৰ
বাট, ৰূপালীৰ ৰ'দ, সদ্যম্ভাতা লঙ্ঘন নগৰী ইত্যাদি শব্দ প্ৰয়োগলৈ চালেই এই কথা গম পোৱা
যায়। যেনে —

আমাৰ চকুত এতিয়া দুয়োপিনৰ ৰূপালী পানীৰ তিৰবিৰণি। কাণত পানীৰ গৰ্জন।

(ডেফডিল ফুল দেখিছা ১১৭)

এতিয়া আমাৰ বাতিৰ বাট। আমেৰিকা দিনতে নিজান। তাতে আকো এয়া বাতি।
লানি

নিছিগা গাঢ়ীৰ লানি।....যেনেকে মানুহ নাই ওপৰৰ আকাশতো চোন তৰা নাই।

এটি মাথোন তৰা। এটি জোন, এটি তৰা, এখন আকাশ। (ডেফডিল ফুল দেখিছা
১২২)

কেনে নীলা আকাশ, সাগৰৰ নীলা টো আৰু ৰূপালীৰ ৰ'দ। (ডেফডিল ফুল
দেখিছা ১৪৫)

মহানগৰখনক যেন গা ধূৱাই দি গ'ল সেই বৰষুণে। (ডেফডিল ফুল দেখিছা
২০৭)

সৌৱা সদ্যম্ভাতা লঙ্ঘন নগৰী। কেনে পৰিষ্কাৰ, নিটোল, নিমজ। (ডেফডিল ফুল
দেখিছা ২২২)

৩.৪ কথোপকথনধৰ্মী কাব্যিকতা :

তেওঁ কেতিয়াৰা কথোপকথনৰ দ্বাৰাও অৱগ কাহিনী আগবঢ়াই নিছে। কথাৰ কাব্যিকতা
দেখা যায় তেওঁৰ লিখনিত। শেষ হৈও শেষ নোহোৱা গল্পৰ দৰে বৰ্ণনাশৈলীত কাব্যিক সুৰ
এটা পৰিলক্ষিত হয়। যেনে—

জনকোলাহলৰ পৰা বহু আঁতৰৰ পৰতীয়া ইষ্টেছ টাইনৰ সেই নিৰ্জনতা যেন কেথাৰিনৰ
জীৱনৰ নিঃসংগতাই— তেনে অনুভৱ হ'ল মনতো। লাহে লাহে আমি নামনিব চহৰবোৰৰ

লাইটের জলমলনির মাজত সোমাই পরিলোঁ। কিন্তু তেতিয়াও মনত পরি থাকিল সংসাৰচূড়াতা
কেথাবিলৈ। এতিয়া ছাঁগে তেওঁ সেই সুবৰ্ণটোৱ অনুজ্ঞাল শোহৰত কোঠাটোৱ সংগীণীসকলৰ
লগত বহি অনুচ্ছ স্বৰত কথা পাতি আছে। কি কথা পাতি আছে বাক তেওঁ? (ডেফডিল
ফুল দেখিছা ১২৬)

প্ৰকৃতিৰ সুন্দৰতাৰ বৰ্ণনাও কাৰ্য্যকৰ্থমী ৰূপত উপস্থাপন কৰিছে এনেদৰে—
লাহে লাহে বেলি মাৰ গ'ল সুন্দৰৰ পাহাৰৰ বুকুত। সিয়ে কৰিলো সমগ্র উপসাগৰৰ
পানী ৰক্ষিত। বেলি মাৰ যোৱাৰ পিছতে আকাশত ওলালে জোন। পাতল সুন্দৰ
এক পোহৰে সাগৰৰ বুকুৰ আমাৰ সেই সন্ধিয়াটো কৰি তুলিলো স্বপ্নিল। (ডেফডিল
ফুল দেখিছা ১৫৩)

ব'দৰ কপালী কপ লাহে লাহে সোণালী হৈ পৰে। সাগৰৰ পৰা বৈ আহে মৃদু
মলয়া বতাহ। নীলা সাগৰৰ পানীত ব'দৰ সোণালী ৰঙে কোনোৰা সপোন বাজ্যৰ
ছবি আঁকে। (ডেফডিল ফুল দেখিছা ১৮৪)

৪.০ উপসংহাৰ :

অসমীয়া ভৰণ- সাহিত্য জগতত গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ স্থান একক আৰু অনন্য।
স্বৈৰেশিষ্টপূৰ্ণ শিল্পৰীতিসমূহ ভৰণ-সাহিত্য বচনাৰে ভৰণক বস্বাঞ্জক, সুখপাঠ্য কৰি তুলিবলৈ
তেওঁ সক্ষম হৈছে। উপন্যাসধৰ্মী মনোৰম বৰ্ণনা তেওঁৰ ভৰণ-সাহিত্যৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ।

গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ডেফডিল ফুল দেখিছা ভৰণ-সাহিত্যত প্ৰকাশিত কাৰ্য্যধৰ্মিতা
শীৰ্ষক বিষয়াটি অধ্যয়ন কৰি তলত দিয়া সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পৰা যায়—

১. গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ ভৰণ-সাহিত্যৰ শিল্পৰীতি নিৰ্ণয়ৰ প্ৰসংগত বহু দিশ বিচাৰ কৰিব পৰা
যায়। কাৰ্য্যধৰ্মিতাৰ তাৰ ভিতৰত অন্যতম। ডেফডিল ফুল দেখিছা/ভৰণ-কাহিনীত এনেৰোৰ
বৈশিষ্ট্যৰ প্ৰকাশ স্পষ্ট। ডেফডিল ফুল দেখিছা ভৰণ-সাহিত্যৰ কাৰ্য্যধৰ্মিতাই পাঠকক
একধৰণৰ কল্পনা আৰু বাস্তৱৰ সংমিশ্ৰণত ভৰণক আৰু বেছি পাতুৱৈৰে উপভোগ্য কৰি
তুলি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।
২. বিদেশী ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰসংগ উপস্থাপনৰ দ্বাৰা পাঠকক বৌদ্ধিক আনন্দ বিলাবলৈ সক্ষম
হৈছে।
৩. গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাৰ দুয়োখন ভৰণ গ্ৰহণৰে সাহিত্যৰ গুণ তথা শিল্পৰীতিৰ বিস্তৃত অধ্যয়ন
কৰাৰ যথেষ্ট থল আছে আৰু এই অধ্যয়নে সেই পথ প্ৰশংস্ত কৰিছে।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

মূল গ্ৰন্থ :

শৰ্মা, গোৱিন্দ প্ৰসাদ। ডেফডিল ফুল দেখিছা। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০৩। মুদ্ৰিত।

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ :

অসমীয়া :

কটকী, প্ৰফুল্ল। সাহিত্য আৰু সংজ্ঞা। গুৱাহাটী : গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৮। মুদ্ৰিত।

কেঁচৰ অৰ্পণা। প্রাচীন অসমীয়া গদ্য-শৈলী। ডিব্ৰগড় : বনলতা, ২০১০। মুদ্রিত।
 গাঁও, লীলা(সম্পা.)। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰিচয়। ডিব্ৰগড় : ষ্টুডেণ্টছ এম্পৰিয়াম,
 ১৯৯৪। মুদ্রিত।

গাঁও, লীলা(সম্পা.)। অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ কথপৰেখা। ডিব্ৰগড় : বনলতা, ২০০৭। মুদ্রিত।
 দলৈ, হৰিনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ পূৰ্ণ ইতিহাস। নলবাৰী : পদ্মপিয়া লাইব্ৰেৰী, ২০০৫।
 মুদ্রিত।

গোস্বামী, ফণীন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ চমু বুৰঞ্জী। গুৱাহাটী : পাণবজাৰ, ২০০২। মুদ্রিত।
 নেওগ, মহেশ্বৰ। অসমীয়া সাহিত্যৰ কথপৰেখা। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰপ্ৰকাশ, ১৯৮৭। মুদ্রিত।
 বৰা, মহেশ চন্দ্ৰ। পথটুনৰ কথপৰেখা। ডিব্ৰগড় : বনলতা, ২০০৫। মুদ্রিত।
 শীলা বৰা, জয়স্ত কুমাৰ। বিষয় আৰু ব্যাখ্যা। ডিব্ৰগড় : বনলতা, নতুন বজাৰ, ২০১৭।
 মুদ্রিত।

ভূএঁথা, স্মৃতিৰেখা। আধুনিক অসমীয়া ভ্ৰমণ-সাহিত্য এতিহ্য আৰু শিল্প। গুৱাহাটী : পুৰ্বায়ন
 প্ৰকাশন, ২০২০। মুদ্রিত।

মেধি, ৰেহিনী (সম্পা.)। ড° গোৱিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা ব্যক্তি, ব্যক্তিত্ব আৰু সাহিত্য। গুৱাহাটী :
 জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১৮। মুদ্রিত।

শৰ্মা, অনুৰাধা। শৈলী আৰু শৈলীবিজ্ঞান। গুৱাহাটী : কিনাদ গোষ্ঠী, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
 চৌহদ, ২০১০। মুদ্রিত।

শৰ্মা, সতেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : সৌমাৰ প্ৰকাশ, ২০১৩।
 মুদ্রিত।

ইংৰাজী :

Ghosh, Bishwanath : *Tourism & Travel Management* Second Revised Edition 2000, Reprint 2011 Vikas Publishing house Pvt Ltd, E-28, Sector8, Noida 20301

Helmers, Marguerite : *The Travelling and Writing*, Cambridge Schdars Publishing First Published Tilar Mazzeo (Ed.)

আলোচনা :

পুজুৰী, অনুৰাধা শৰ্মা। সাতসৰী নৰম বছৰ, পথম সংখ্যা, ডিচেম্বৰ ২০১৩। মুদ্রিত।
 বৰা, লক্ষ্মীনন্দন (সম্পা.)। গৰীয়সী বিংশ বছৰ, দশম সংখ্যা, জুলাহ ২০১৩মুদ্রিত।
 বৰা, লক্ষ্মীনন্দন (সম্পা.)। গৰীয়সী দ্বিংশ বছৰ, তৃতীয় সংখ্যা, ডিচেম্বৰ ২০১৪। মুদ্রিত।
 বৰা, লক্ষ্মীনন্দন (সম্পা.)। গৰীয়সী একবিংশ বছৰ, নৰম সংখ্যা, জুন ২০১৪। মুদ্রিত।
 বৰা, লক্ষ্মীনন্দন (সম্পা.)। গৰীয়সী ত্ৰয়োবিংশ বছৰ, নৰম সংখ্যা, জুন ২০১৬। মুদ্রিত।

ৱেবচাইট :
<https://as.wikipedia.org?curid=51462>

গারো জনগোষ্ঠীর বিবাহ প্রথা আৰু ৰূপান্তৰণ : এক পর্যবেক্ষণ

সনাতন মাৰাক

পশ্চিম কাৰ্বি আংলং, অসম

সংক্ষিপ্তসার

ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল এক বৈচিত্ৰময় অঞ্চল। আদিম কালৰে পৰাই অঞ্চলটোৱে বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সঁত প্ৰবাহিত হৈ আহিছে। বিভিন্ন জাতি জনগোষ্ঠীৰ মিলনভূমি উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ অন্যতম জনগোষ্ঠী হৈছে গারো জনগোষ্ঠী। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বৰ্ণিল সংস্কৃতি গারো সকলৰ অৱদান আপৰিসীম। বৰ্তমান বিশ্বায়নৰ যুগত গারো সকল সামাজিক, সাংস্কৃতিক বিভিন্ন দিশৰ ফালৰ পৰা প্ৰয়েই অন্য জাতি-জনগোষ্ঠীৰ দ্বাৰা প্ৰভাস্বিত হ'লেও খাদ্যভাস, সাজপাৰ, ৰীতি-নীতি, উৎসৱ-পাৰ্বণ, বিবাহ-অনুষ্ঠান আদি স্বকীয়তা বজাই ৰাখিবলৈ প্ৰয়াস কৰা পৰিলক্ষিত হয়। কিন্তু গারো জনগোষ্ঠী সকলৰ উৎসৱ-পাৰ্বণ, খাদ্যভাস, ৰীতি-নীতি, বিবাহ-অনুষ্ঠানৰ ক্ষেত্ৰত আধুনিকতাৰ প্ৰভাৱ নপৰাকৈ থকা নাই। তাকেই লক্ষ্য ৰাখি প্ৰসংগতক্রমে এই প্ৰবন্ধটোৱে জৰিয়তে গারোসকলৰ বিবাহ প্রথা আৰু ৰূপান্তৰণত প্ৰভাৱ পেলোৱা কাৰক সমূহৰ বিষয়ে এক স্পষ্ট চমু আলোচনা দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। এই কাৰক সমূহৰ ভিতৰত শ্রীষ্টিয়ান ধৰ্মৰ সম্প্ৰসাৰণ, পুৰুষতাত্ত্বিক সমাজৰ প্ৰভাৱ, দ্রুত নগৰীকৰণ, শিক্ষাৰ প্ৰসাৱ আৰু আধুনিকীকৰণ প্ৰক্ৰিয়াই মুখ্য কাৰক।

সূচক শব্দ : গারো, বিবাহ পদ্ধতি, মাতৃপ্ৰধান

অবতরণিকা :

গুরোসকল উভয়ের পূর্ব ভাবতের বর্তমান মেঘালয় বাজ্যের এটি পাহাড়ীয়া জনজাতি। মেঘালয় বাজ্যত গুরোসকলে বর্তমান দ্বিতীয় প্রধান জনজাতি হিচাপে স্বীকৃতি লাভ করিছে। গুরোসকলে বর্তমান প্রধানকৈ মেঘালয়ের গারো পাহাড়, অসমৰ কামৰূপ, গোৱালপারা আৰু কাৰ্বি আংলং জিলাত বসতি কৰা দেখা যায়। ইয়াৰ উপৰিও উভৰ- পূৰ্বাঞ্চলৰ কিছুমান ঠাইত গারো সকল সংখ্যালয় হিচাপে-বসবাস কৰা পৰিলক্ষিত। উভৰ-পূৰ্বাঞ্চলত গারো জনগোষ্ঠী সকলৰ সংস্কৃতি অপৰিসীম। তাৰে ভিতৰত গারো জনগোষ্ঠীৰ পৰম্পৰাগত বিবাহ অনুষ্ঠান অৰ্থাৎ বিবাহ প্ৰথা, ৰীতি-নীতি আদি সংস্কৃতিৰ এক মন কৰিবলগীয়া উপাদান। এই বিবাহ সংস্কৃতি বা বিবাহ প্ৰথাই প্ৰাচীন কালৰে পৰাই গারো সমাজক সংস্কৃতি ফালৰ পৰা স্বকীয় বৈশিষ্ট্য দান কৰি আছিছে। কিন্তু এই বিবাহ সংস্কৃতি সময়ৰ সোঁত বিভিন্ন কাৰকৰ প্ৰভাৱত কিছু পৰিমাণে কৃপাস্তৰণ ঘটা পৰিলক্ষিত হৈছে।

অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

এই আলোচনা পত্ৰ খনিত প্ৰাচীন কালৰে পৰা প্ৰচলিত গারো-জনগোষ্ঠীৰ পৰম্পৰাগত বিবাহ প্ৰথা বৰ্তমান বিশ্বায়নৰ যুগত কেনেকৈ পৰিবৰ্তন হৈ কৃপাস্তৰণ ঘটিছে তাকে চমুকৈ আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য :

সংস্কৃতি হৈছে সমাজৰ পৰম্পৰাবৰ সামাজিক ৰূপ। ইয়াৰ পৰিসৰ অতি বিশাল। কোনো এটা জনগোষ্ঠীৰ পৰম্পৰাগত প্ৰথা, ৰীতি-নীতি আদিয়েই জনগোষ্ঠীটোৱ এটি সুৰীয়া সংস্কৃতি দাঙি ধৰে। সেই সংস্কৃতিয়েই নিৰ্দিষ্ট এটা জনগোষ্ঠীৰ পৰিচয় দাবী কৰে। ঠিক তেনেকৈ গারো জনগোষ্ঠীৰ বিবাহ অনুষ্ঠানো অন্যতম। গারো সকলৰ বিবাহ প্ৰথা আৰু নিয়ম মূলতঃ মাত্ৰপ্ৰধান হোৱা হেতু গুৱামুকলৰ বিবাহ সংস্কৃতি আন জনগোষ্ঠীতকৈ ব্যতিক্ৰম। প্ৰাচীন কালৰে পৰা চলি আহা বিবাহ প্ৰথাসমূহ বৰ্তমান ক্ৰমাং কালৰ সোঁত বিভিন্ন কাৰকৰ ফলত হৈৰাই যোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে। এই হৈৰাই যোৱা প্ৰথাসমূহ বৰ্তমান জন-সমাজৰ মাজত দাঙি ধৰাই হৈছে অধ্যয়নৰ মূল লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য।

অধ্যয়নৰ মূল বিষয়বস্তু :

জীৱনৰ সৈতে জড়িত উভয়ণ কৃত্যৰ ভিতৰত বিবাহ বা বিয়া নিশ্চিতভাৱে অন্যতম প্ৰধান কৃত্য। সংস্কৃত বিবাহ পদটো এনেদৰে নিষ্পন্ন হৈছে - বি-বহ-ঘ-এও ভাৰ; অৰ্থাৎ দায়িত্ব গ্ৰহণ। (শৰ্মা ১৭৩) বিবাহ এক শাস্ত্ৰ সামাজিক অনুষ্ঠান আৰু এই অনুষ্ঠান আৰু এই অনুষ্ঠান পৰিয়ালৰ লগত সুদৃঢ় সংযোগ আছে। বিবাহ সম্পর্কে প্ৰতিটো জাতি-জনগোষ্ঠীৰে নিজা-নিজা একোটা ৰীতি-নীতি থাকে। বিভিন্ন জাতি-জনজাতি, শ্ৰেণী, ধৰ্ম আৰু অঞ্চলভেদে বিবাহ প্ৰথা ভিন্ন হয়। কাৰ কাৰ মাজত বিবাহ সন্তু আৰু কাৰ কাৰ মাজত অসন্তু, কি কি প্ৰথাৰে বিবাহ কাৰ্য সম্পাদন হয় আৰু কি কি প্ৰথাৰে নহয় এইবোৰ বিষয়ে মীমাংসা কৰিবলৈ প্ৰতিটো জনগোষ্ঠীৰে একোটা সমাজ ব্যৱস্থা আছে। (হাকাচাম ৩৮) সামাজিক অনুষ্ঠান হিচাপে বিবাহ সকলো ধৰ্মতেই বিদ্যমান আৰু ই সভ্য সমাজৰ সুস্থ নৈতিক পৰিৱেশ আৰু পারিবাৰিক অনুৰাগৰ

আধাৰ। পৰিয়াল সমাজৰ সবাতোতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ একক আৰু বিবাহ হ'ল ইয়াৰ ভেঁটি। গ'ৰ মতে — “বিবাহ হৈছে সামাজিক পৰিচিতি আৰু সাধাৰণভাৱে প্ৰক্ষেপিত ব্যক্তি বিশেষ মাজৰ একক সম্পর্ক যিয়ে তেওঁলোকৰ মাজৰ আৰ্থিক ঘোন আৰু তেওঁলোকৰ এজনে আনজনৰ বা আনসকলৰ প্ৰতি ঝণী বা দায়বদ্ধ হয়। সমাজৰ আন আন সাধাৰণ ব্যক্তিৰ দৰে জন্মগত অধিকাৰ পুষ্ট নতুন প্ৰজন্ম (সন্তান) সৃষ্টি কৰাৰ এক বৈধ সামাজিক প্ৰক্ৰিয়া।” মানৱ সমাজৰ বিবাহ ইতিহাসে বিবাহক পুৰুষ আৰু মহিলাৰ মাজৰ সুদৃঢ় সম্পর্ক সংযোগ বুলি সংজ্ঞাবদ্ধ কৰিয়ে সন্তান জন্মৰ পাছৰ নিয়মাবলী বৰ্তি থাকে।

এইটো সচাঁ যে উত্তৰ-পূব বাজ্য হিচাপে জনজাত এই অঞ্চলটো বিভিন্ন নৃগোষ্ঠীয় লোকক অতীতৰে পৰাই আকৰ্ষিত কৰি আহিছে। এই ভূমি গোষ্ঠীয় ভাৰ্ষিক আৰু সাংস্কৃতিক বৈচিত্ৰ্যৰ সংগমস্থল ইয়াৰ লগতে জনজাতীয় লোক সকলৰ মাজত তিনিধৰণৰ সমাজ ব্যৱস্থা দেখা যায়।

- (ক) মাতৃপ্ৰধান জনজাতি :- খাটী, জয়স্তীয় আৰু মেঘালয়ৰ গাৰো সকল এই ব্যৱস্থাত অন্তৰ্গত।
- (খ) সমাত্ৰিক পুৰুষ প্ৰধান জনজাতি :- অসম, মণিপুৰ, মিজোৰাম, নাগালেণ্ড আৰু ত্ৰিপুৰাৰ কুকি, মিজোসকল এই ভাগত অন্তৰ্গত।
- (গ) বিষমমাত্ৰিক পুৰুষ প্ৰধান জনজাতি :- নাগালেণ্ড আৰু মণিপুৰৰ নগাসকল আৰু গাঁচলীয়সকলক এই ভাগৰ অন্তৰ্গত।

যিকোনো এক সমাজৰ বাবে বিবাহৰ প্ৰক্ৰিয়া এক উচ্চ অনুষ্ঠান। ই এক পৰম্পৰা, বিবাহ এনে এক পথা যাক আইন বা সংসদীয়ভাৱে অধিনিয়মৰ আওতালৈ অনা হোৱা নাই। ই এক পৌৰণিক পথা যিয়ে সংযোগ সাব্যস্ত কৰে। এই পৰ্যবেক্ষণৰ যোগেদি বিবাহ পথা আৰু গাৰো সমাজৰ বিবাহৰ পথাৰ পৰিবৰ্তন অধ্যয়নৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

গাৰো বিবাহৰ নিয়ম :

গাৰো সকলৰ বিবাহৰ পথা আৰু নিয়ম মূলত মাতৃপ্ৰধান যিটো আন সম্প্ৰদায়ৰ ব্যক্তিক্ৰম। অলিখিত কিষ্ট নীৰৱে বোধগম্য পথাৰ নিয়মসমূহে সংযুক্তভাৱে মাতৃ তত্ত্বৰ ব্যৱহাৰৰ যোগেদি বিবাহ পথা আগবঢ়াই নিয়ে। এই নিয়মে অসৰ্বৰ্ণ বিবাহত বিশ্বাস কৰে। এই সম্পর্কে তলত আলোচনা কৰা হ'ল -

অসৰ্বৰ্ণ বিবাহ :

গাৰো সকলৰ মাজত অসৰ্বৰ্ণ বিবাহ প্ৰচলিত, যিয়ে তেওঁলোক মাতৃ গোটৰ (মাচং) হৈতে বিবাহত বাধা দিয়ে। উদাহৰণ স্বৰূপে - চাঁমা উপাধিৰ লোকে চাঁমা আৰু মাৰাকে মাৰাকৰ সৈতে বিবাহ সম্পন্ন কৰিব নোৱাৰে। কোনো চাঁমা পুৰুষ বা নাৰীয়ে তেওঁৰ পিতৃ গোটৰ সৈতেহে বিবাহ বহিৰ পাৰে যাৰ উপাধি মাৰাক সাধাৰণতে পিতৃৰ ভঁগীৰ সন্তান বা মোমায়েকৰ ল'ৰা আৰু ছোৱালীৰ সৈতেহে বিবাহ সন্তো। উত্তৰাধিকাৰীৰ ক্ষেত্ৰত এয়া প্ৰযোজ্য হয়, যদি তাই চাঁমা মাতৃ সম্প্ৰদায়ৰ দাঙ্গ তেন্তে তেওঁৰ স্বামী দাঙ্গ হ'ব নোৱাৰে, স্বামীজন হয় ছোৱালী গৰাকীৰ পিতৃৰ ভনীয়েকৰ সন্তান নাইবা মোমায়েকৰ ল'ৰা হ'ব লাগিব। সেয়েহে

গারো সকলৰ মাজত অসবৰ্ণ বিবাহ প্ৰচলিত আৰু পত্নী আৰু স্বামীৰ মাত্ৰ সম্প্ৰদায় কেতিয়াও একে হ'ব নোৱাৰে।

গারো বিবাহৰ ভাগ ৪ :

গারো সকলৰ মাজত প্ৰচলিত বিবাহ প্ৰথাৰ বিভিন্ন ভাগ দেখা যায়। তাৰে উল্লেখযোগ্য ভাগসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল -

দ'চিয়া বিবাহ ৪-গারো সকলৰ মাজত মূলত “দ'চিয়া” বিবাহ প্ৰথম প্ৰচলিত যিটোক তেওঁলোকৰ প্ৰথাগত নিয়মে স্বীকৃতি দিয়ে। দ'চিয়া শব্দৰ অৰ্থ হৈছে - “চৰাই মৰা”। এই প্ৰথাত চু (চাউলৰ পৰা তৈয়াৰী মদ), দুটা সৰু আৰু এটা ডাঙৰ মতা আৰু মাইকী কুকুৰা উৎসৱা কৰা হয়। উৎসৱাৰ পাছত কুকুৰাকেইটা পুৰি সম্প্ৰদায়ৰ সকলো সদস্যই ভক্ষণ কৰে। এইথিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে কুকুৰাকেইটা আত্মীয়সকলৰ বাহিৰে বাকী সকলেহে ভক্ষণ কৰে। বিবাহ সম্পন্ন হোৱা যোৰাটো সুখী হোৱাৰ সন্তাননাৰ হেতু এই নিয়ম পালন কৰা হয় অন্যথা কুকুৰাৰ আন্ত পৰ্যবেক্ষণ কৰা হয়। যদিহে আন্তৰ শেষ ভাগ দুটা সমান হয় তেন্তে কইনাৰ ভৱিষ্যত উজ্জ্বল বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। পুৰোহিতজনে চকু মুদি দৰা কইনাৰ পিঠিত তিনিটা চাপৰ মাৰি বিবাহ সম্পন্ন কৰে।

তুনাঞ্চা বিবাহ ৫- এই বিবাহ প্ৰচলিত হয়, যেতিয়া ল'ৰাজনে ছোৱালীজনী আৰু পৰিয়ালৰ সহমতত ছোৱালী গৰাকীৰ কোঠাত সহবাস কৰিবলৈ প্ৰৱেশ কৰে, কিন্তু মাহাৰি (গোত্র) যে এই সম্পর্কে অৱগত নহয়। যদিহে মাহাৰীয়ে এই ক্ষেত্ৰত একো বাধা আৰোপ নকৰে নাইৰা এমাহৰ ভিতৰত কোনো পদক্ষেপ নলয় তেন্তে সেই নৰ দম্পত্তিক নায্যতা প্ৰদান কৰা হয় আৰু পতি-পত্নী হিচাপে ঘোষণা কৰা হয়।

নক্ৰ'ম বিবাহ ৬ :

ই হুস্ত আৰু বলপূৰ্বক বিবাহ প্ৰথা, বিশেষভাৱে ছোৱালীগৰাকীৰ পৰিয়ালৰ ফালৰ পৰা সমাজত স্থান থকা এজন ব্যক্তি আৰু তেওঁৰ পত্নীৰ মন্ত্ৰণা মৰ্মে ছোৱালী গৰাকীৰ পিতৃৰ নিকটাত্মীয় ভতজিক বাছনি কৰা হয়। সৰ্বসম্মতিক্রমে উপযুক্ত জনক নক্ৰ'ম (উন্তৰাধিকাৰী) হিচাপে ঘোষণা কৰা হয় আৰু মোমায়েকৰ ঘৰৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা হয়।

বাছনি কৰা ল'ৰাজনৰ মতামত গ্ৰহণ কৰা হয় যে তেওঁ পিতৃ-মাতৃ আৰু আত্মীয়ৰ উপদেশ মৰ্মে ভতজিক দায়িত্ব পালনৰ বাবে ইচ্ছুক হয়নে নহয়। যদিহে ল'ৰাজন এই ক্ষেত্ৰত মান্তি নহয় তেন্তে ছোৱালী গৰাকীৰ পিতৃয়ে পাঁচ-ছয়জন ব্যক্তিৰ সৈতে ল'ৰাজনক বন্দী কৰে। তাৰ পাছত ছোৱালীগৰাকীৰ ঘৰত এটি বিশেষ ভাৱে নিৰ্মিত কোঠাত ল'ৰাজনক বখা হয়। সন্ধিয়া সেই ছোৱালী গৰাকীয়ে (ন'কনা) ঘৰটোৱ সেই বিশেষ কোঠাত চাউল, কুকুৰা, আঞ্চা আৰু পানীৰ সহিতে প্ৰৱেশ কৰে। ল'ৰাজনে সেয়া গ্ৰহণ কৰিবলৈ মান্তি নহবও পাৰে। এদিন বা দুদিনৰ পাছত যেতিয়া ল'ৰাজনে ভোক সহ্য কৰিব নোৱাৰা হয় তেতিয়া সেই খাদ্যক খাবলৈ বাধ্য হয়। ছোৱালীগৰাকীয়ে পত্নীৰ দৰে সেই খাদ্য ল'ৰাজনক পৰিবেক্ষণ কৰাই আৰু সভ্য আৰু মৰম সুলভ পৰিবেশেৰে তাতে নিশা কঠাই। যদিহে ল'ৰাজনে অনুৰাগ প্ৰকাশ কৰে তেন্তে পৰৱৰ্তী দিনটোত দ'চিয়া বিবাহ সম্পন্ন কৰা হয়।

আপোচ আৰু প্ৰস্তাৱৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত বিবাহ :

পুৰুষ তাৎক্ষেপিক সমাজ ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ ওলোটা। ছোৱালীৰ ফালৰ পৰা প্ৰস্তাৱ দিয়া হয়। তাৰ পৰিবৰ্তে মাতৃকেন্দ্ৰিক সমাজ ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ ওলোটা। ছোৱালীৰ ফালৰ পৰা প্ৰস্তাৱ দিয়া হয়, মূলত মাতৃৰ সমবয়সীয়া মহিলা সকলৰ ফালৰ পৰা প্ৰস্তাৱ দিয়া হয়। এই বিবাহ প্ৰথা দীঘলীয়া আৰু বহু আনুষ্ঠানিকতাৰ প্ৰয়োজন। এই প্ৰথাত মোমায়োকে মুখ্য ভূমিকা পালন কৰে। যদিহে সকলো ঠিকেই থাকে তেন্তে আনুষ্ঠানিকতা সম্পৰ্ক কৰি বিবাহৰ দিন নিৰ্ধাৰণ কৰা হয়। বিয়াৰ পিছত জোৱায়েকে গত্ৰীৰ ঘৰত থাকিবলৈ লয় আৰু শৰয়োকৰ উত্তৰাধিকাৰীৰ দায়িত্ব পালন কৰে, আৰ্থাৎ মাতৃৰ পৰিয়ালত পিতৃ সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰতিনিধি।

বিবাহ প্ৰথা ৰূপান্তৰণ :

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা গ'ল যে গাৰো বিবাহৰ প্ৰক্ৰিয়া তেওঁলোকৰ স্বকীয় নিয়ম আৰু পথাব মাজেৰে সম্পৰ্ক হয়। কিন্তু বিভিন্ন কাৰকৰ প্ৰভাৱত এই নিয়ম সমূহ পৰিবৰ্তন দেখা যায়। খীঁষ্টান ধৰ্মৰ প্ৰসাৱতা, পুৰুষ প্ৰধান সমাজৰ প্ৰভাৱ, দ্ৰুত নগৰীকৰণ, শিক্ষাৰ প্ৰসাৱ আৰু আধুনিকীকৰণৰ প্ৰক্ৰিয়াই হৈছে মুখ্য কাৰক।

খীঁষ্টান ধৰ্মৰ ভূমিকা :

সমসাময়িক পৰিৱেশত দেখা যায় যে গাৰোসকল খীঁষ্টান ধৰ্মলৈ ধৰ্মান্তৰিত হ'বলৈ লৈছে, যিয়ে তেওঁলোকৰ বিবাহ প্ৰথাতো প্ৰভাৱ পেলাইছে। এই ধৰ্মান্তৰণৰ যোগেদি গাৰো প্ৰথা আৰু খীঁষ্টান পথাব মাজত এক আপোচময় পৰিস্থিতিৰ উত্তৰ হোৱা দেখা যায়। বহুক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে গাৰোসকলে গীৱৰ্জী গৃহ ব্যৱহাৰ কৰাৰ সমান্বালকৈ নিজা-নীতি নিয়মসমূহ পালন কৰে। সেয়েহে গাৰো-খীঁষ্টান বিবাহ অনুষ্ঠান নামেৰে এক নতুন বিবাহ পথাব প্ৰচলন হোৱা পৰিলক্ষিত হয়, য'ত পুৰণি নিয়মৰ উপস্থিতি আৰু নতুন-নিয়মৰ সংযোজন হয়।

পুৰণি কালত গাৰোসকলে বিভিন্ন নিয়ম উৎসৱৰ মাজেৰে বিবাহ সম্পৰ্ক কৰিছিল। এনে সমূহ নিয়ম খীঁষ্টান ধৰ্মৰ সম্প্ৰসাৱণৰ লগে লগে নোহোৱা হৈছে। বৰ্তমান সময়ৰ বিবাহ সমূহ গীৱৰ্জী গৃহত সম্প্ৰদায়ৰ মূৰবীৰ বিপৰীতে গীৱৰ্জীৰ জেষ্ঠ ব্যক্তিৰ উপস্থিতি বিবাহ সম্পৰ্ক হয়। বিবাহৰ ভোজ বা খাদ্য পৰিৱেশনৰ ক্ষেত্ৰতো স্পষ্ট পৰিবৰ্তন দেখা যায়। গাৰো জনজাতিয়ে ভাত, গাহৰি আৰু চূৰ জৰিয়তে বিবাহৰ ভোজৰ আয়োজন কৰিছিল যিটোৰ স্থান বৰ্তমানে চাহ, কেক আদিয়ে লৈছে।

পুৰুষ প্ৰধান সমাজৰ প্ৰভাৱ :

আন আন পুৰুষ প্ৰধান সম্প্ৰদায়ৰ সৈতে হোৱা ভাৱৰ আদান-প্ৰদান আৰু মত-বিনিময়েও গাৰোসকলৰ বিবাহ পথাব ৰূপান্তৰণত প্ৰভাৱ পেলাই আহিছে। পুৰুষ প্ৰধান সমাজৰ আৰু সংস্কৃতিৰ সৈতে ভাৱ বিনিময় বহু পূৰ্বৰে পৰাই চলি আহিছে আৰু ই তেওঁলোকৰ জীৱনৰ প্ৰতিটো দিশক প্ৰভাৱান্বিত কৰে।

নগৰীকৰণৰ প্ৰভাৱ :

দ্ৰুত নগৰীকৰণ আৰু প্ৰাম্যধনৰ পৰা নগৰীয়া অঞ্চললৈ যোৱা মানুহৰ প্ৰবজনে মানুহৰ জীৱন শৈলী আৰু সংস্কৃতিৰ সমান্বালকৈ গাৰোসকলকো প্ৰভাৱান্বিত কৰিছে। নগৰীকৰণৰ

প্রসারে মানুহক বিভিন্ন সম্প্রদায়ৰ আৰু ধৰ্মৰ মানুহৰ সৈতে সংমিশ্ৰণত সুবিধা দিছে, যিয়ে গাৰোসকলক বিভিন্ন সংস্কৃতি আহৰণৰ বাটো দেখুৱাইছে। এই আৰস্থাই তেওঁলোকৰ মাত্ৰধৰণ সমাজৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ বিশেষকৈ বিবাহ প্ৰথালৈ পৰিবৰ্তন আনিছে।

আধুনিকতাৰ প্ৰভাৱ :

আধুনিকতা আৰু আধুনিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ উন্নৰে সমাজ পৰিবৰ্তনৰ লগতে নিয়ম-নীতি আৰু পৰম্পৰৰ পৰিবৰ্তনতো ইহুন যোগায়। আধুনিকতাৰ কাৰকসমূহ স্বকীয় নীতি নোহোৱা কৰিছে আৰু নতুন নিয়মসমূহ সুন্দৰ কৰিছে। গাৰো সমাজো এই কাৰকসমূহৰ প্ৰভাৱেৰে প্ৰভা৬াপ্তি। গাৰো সমাজক আধুনিক সমাজৰ সংমিশ্ৰণে গাৰোসকলক নতুন প্ৰথা আৰু নিয়মসমূহৰ সৈতে খাপ খুৱাই লোৱাত সহায় কৰে। আধুনিকতাই তেওঁলোকৰ বৎশানুগ্ৰহে পোৱা সম্পত্তিৰ মালিকীষ্বত্ত ওপৰতো প্ৰভাৱ পেলাইছে। বৰ্তমান সময়ত গাৰোসকলে ল'ৰা-ছোৱালী নিৰ্বিশেষে সম্পত্তিৰ সমান ভাগ হোৱাটো বিচাৰে। যিসকল অভিভাৱকৰ এজন ল'ৰা আৰু ছোৱালী আছে তেওঁলোকে বেলেগ থকাটোত গুৰুত্ব দিয়ে।

সামৰণি :

গাৰো বিবাহ সম্পর্কে বিভিন্ন গৱেষণা হৈছে আৰু প্লেফেয়াৰে ৰূপান্তৰণৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয় কাম কৰি তৈ গৈছে। তেওঁৰ মতে — “অপৰিহাৰ্য বহুপত্ৰীক প্ৰথাৰ পৰিবৰ্তন হৈছে। গাৰোসকলে তেওঁলোকৰ পৌৰণিক প্ৰথাসমূহ পৰিহাৰ কৰিবলৈ লৈছে আৰু দহ শতাংশ বিবাহ বহুপত্ৰীক প্ৰথাৰে সম্পন্ন হৈছে। কিছুসংখ্যক ব্যক্তিয়ে একে মাত্ৰ সম্প্রদায়ত বিবাহ সম্পন্ন কৰাও দেখা যায়।” যদিহে কোনো ব্যক্তিয়ে একে সম্প্রদায়ত বিবাহ সম্পন্ন কৰে তেন্তে তেওঁ বেকডং (আঞ্চীয়ক বিয়া কৰা) বুলি হাঁহিয়াতৰ পাত্ৰ হয়। অতীতত ইয়াক অপৰাধ হিচাপে গণ্য কৰা হৈছিল আৰু তেওঁলোকক গাঁৰত থাকিবলৈ দিয়া হোৱা নাছিল। কিন্তু সময়ৰ সলনিৰ লগে লগে এই নিয়মৰ লোপ হোৱা দেখা যায়। এনে পৰিস্থিতিয়ে গাৰোসকলৰ আৰ্থসামাজিক আৰস্থাৰ ওপৰত এক প্ৰশংসনোদক চিনৰ অৱতাৰণা কৰিছে। মোৰ পৰ্যবেক্ষণত এই আৰ্থসামাজিক পৰিস্থিতি বুজিবলৈ বৰ্তমানৰ আৰ্থসামাজিক অস্তিত্বৰ ওপৰত গভীৰ অধ্যয়ন কৰাটো প্ৰয়োজন। তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিক এই বাহ্যিক কাৰকসমূহৰ পৰা বক্ষা কৰাটো খুবেই জৰুৰী, যিয়ে তেওঁলোকৰ অস্তিত্বত আঘাত হানিব পাৰে। আন আন সম্প্রদায়ৰ দৰে গাৰোসকলৰ সাংস্কৃতিক অস্তিত্বকো আধুনিক যুগে তীব্ৰ প্ৰত্যাহান জনাইছে।

সহায়ক গ্রন্থপঞ্জী :

শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ কৃতি-কৃষ্টি সংস্কৃতি। প্ৰকাশক - শ্ৰীমাধৱ দাস, অশোক বুক ষ্টল,
পাণবজাৰ, গুৱাহাটী। চেপ্টেন্সৰ - ২০১২।
হাকাচাম, উপেন বাভা ১- অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি। প্ৰকাশক - উৎপল হাজৰিকা, বাচী
মন্দিৰ। মহেন্দ্ৰ মোহন চৌধুৰী ভৱন, হেদায়েৎপুৰ, গুৱাহাটী - ৩।

সংবাদদাতা :-

<u>নাম</u>	<u>বয়স</u>	<u>গাঁও</u>
১। গাত্রেন বি মাৰাক,	৫১ পুৰুষ	চামপাল়ঘী, মেঘালয় গাঁৰো পাহাৰ
২। চিকৱেন এম চাংমা,	৯০ পুৰুষ	চামপালঘী, মেঘালয় গাঁৰো পাহাৰ
৩। ইনমাই দি মাৰাক,	৬৯ মহিলা	সাতগাঁও, পশ্চিম কাৰ্বি আংলং
৪। পেলেকী চাংমা	৭৫ মহিলা	সাতগাঁও, পশ্চিম কাৰ্বি আংলং
৫। বাৰনাথ চাংমা	৬০ পুৰুষ	বেংথামা, পশ্চিম কাৰ্বি আংলং
৬। অমেগা মমিন	৪৯ পুৰুষ	সাতগাঁও, পশ্চিম কাৰ্বি আংলং

নগাঁও জিলার শক্রোন্তর যুগৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীতঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

ড° হিমাঞ্চলি হাজারিকা

কেতেকীবাৰী, তেজপুৰ, শোণিতপুৰ (অসম)

hazarika.him1984@gmail.com

সংক্ষিপ্তসাৰ

শক্রদেৱে অসমৰ নাট্য সংক্ষিতিৰ ভেঁটি স্থাপন কৰিছিল। তেওঁকে অনুসৰণ কৰি সেই সময়ৰ আৰু তাৰ পৰবৰ্তী কালছোৱাত বৈষ্ণবচার্য আৰু ডকতসকলে নাটৰ বচনা কৰি গ'ল। সেই নাটসমূহ যিহেতু এক অংক বিশিষ্ট আছিল, গতিকে নাম দিয়া হ'ল অংকীয়া। ছয়খন নাটেৰে আৰাণ্ট হোৱা নাট্য পৰম্পৰাৰ ধাৰাই লাহে লাহে বিকাশ লাভ কৰিলে আৰু ইয়াৰ প্ৰসাৰতাৰ গুৰি ধৰিলে সত্ৰসমূহে। অসমৰ ঠায়ে ঠায়ে সত্ৰৰ সংখ্যা বৃদ্ধিৰ লগে লগে অসমত নাট্য পৰম্পৰাও বিকাশ লাভ কৰিবলৈ সুবিধা পালে। বিশেষকৈ নগাঁও জিলাৰ সত্ৰসমূহে নাট্য পৰম্পৰাৰ ভেঁটি সৃদৃঢ় কৰাত যথেষ্ট আৰদান আগবঢ়ালে। শক্রোন্তৰ নাট্য পৰম্পৰাৰ সমূহৰ আৰদানৰ ভিত্তি বিকাশ লাভ কৰিলে। সমগ্ৰ অসমতে যেতিৱা দেশৰ যাত্রাগান পালাই থভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল; মধ্য অসমেই একমাত্ৰ ঠাই আছিল য'ত বাহিৰা সংক্ষিতয়ে বিশেষ থভাৱ গেলাব নোৱাৰিলে। পূৰ্বৰ ক্ষণৰ অকনো হানি-বিঘনি নঘটাকৈ অংকীয়া ভাওনা সত্ৰ সমূহত চলি থাকিল। নগাঁও জিলাৰ ভাওনাৰ বৈশিষ্ট্য সুকীয়া। বিশেষকৈ ভাষা আৰু সংগীতৰ ক্ষেত্ৰত নগাঁওৰ শক্রোন্তৰ ভাওনাৰ বৈশিষ্ট্য মনকৰিবলগীয়া। এই গৱেষণা পত্ৰখনিত নগাঁও জিলাৰ শক্রোন্তৰ ভাওনাৰ ভাষা

ଆରୁ ସଂଗୀତର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ : ଏକ ବିଶ୍ଲେଷଣାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟଯନ ଆଗବଦ୍ୟୋରା ହ'ବ ।

ସୂଚକ ଶବ୍ଦ : ବୈସନ୍ଧବାଚାର୍ୟ, ଅଂକୀୟା, ପରମ୍ପରା, ଶକ୍ତରୋତ୍ତର, ଭାସା, ସଂଗୀତ ।

ଆରାନ୍ତଗଣି :

ଶକ୍ତର୍ଦେରେ ଅସମତ ନାଟ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ଭେଟି ପ୍ରତିଶ୍ଵା କରିଲେ । ତେଣୁ ଅସମର ନାଟ୍ୟ ପରମ୍ପରାକ ଏକ ପଦ୍ଧତିଗତ ରୂପତ ବାକ୍ଷି ଥିଲେ ଗଲା । ତେଣୁ ମୁଠ ଛୟାଖନ ନାଟ୍ ବଚନା କରିଛିଲ — ପତ୍ରୀ ପ୍ରସାଦ, କାଲିଯଦମନ, କେଳିଗୋପାଳ, ରକ୍ତିନୀ ହରଣ, ପାରିଜାତ ହରଣ ଆରୁ ରାମବିଜ୍ୟ । ତେଣୁର ଆଦର୍ଶକେ ସରୋଗତ କବି ପିଛରକାଳର ନାଟ୍ୟକାରସଙ୍କଳେଣ ନାଟ୍ ବଚନାତ ମନ ଦିଯେ । ତେଣୁର ଶିଷ୍ୟ ମାଧ୍ୱରଦେରେଓ ଗୁରୁର ବାଟକେ ସରୋଗତ କବି ପାଞ୍ଚଖନ ନାଟକ ବଚନା କରେ । ସେଯା ହଙ୍ଲ ଚୋର ଧରା, ପିମ୍ପରା ଗୁଚୋରା, ଭୋଜନ ବେହାର, ଭୂମି ଲେଟୋରା ଆରୁ ଅର୍ଜୁନ ଭଣ୍ଣନ । ଅର୍ଜୁନ ଭଣ୍ଣନର ବାହିରେ ବାକୀକେଇଥିନ ନାଟକକ ବୁମୁରା ବୋଲା ହୁଯ । କୋଣୋ ଏଟା ସର୍ବ ସ୍ଟାରାକ କାହିନୀ ହିଚାପେ ଲୈ ବଚନା କବାର କାବଣେ ମାଧ୍ୱରଦେର ନାଟକକ ବୁମୁରା ବୋଲା ହୁଯ । ଉଦାହରଣସ୍ଵର୍କପେ ଚୋର-ଧରା/ନାଟତ କୃଷ୍ଣର ଚୋର ଚାତୁରିକେ ମୂଳ ଉପଜୀର୍ଯ୍ୟ କବି ବଚନା କବା ହେବେ । ଆନହାତେ, ପିମ୍ପରା ଗୁଚୋରା ନାଟତ କୃଷ୍ଣଟ ଲେଣୁ ଚୋର କବା କାହିନୀର ବର୍ଣନ ଆଛେ । ମାଧ୍ୱରଦେର ନାଟ ଅର୍ଜୁନଭଣ୍ଣନ ଆରୁ ବୁମୁରା ଭୋଜନ ବିହାର ବିସ୍ୟବସ୍ତ୍ର ଭାଗରତର ପରା ଲୋରା । ଆନକେଇଥିନ ବୁମୁରାର ମୂଳ ଲୀଲାଶୁକର କୃଷ୍ଣକଣ୍ଠମୂଳିତ ପ୍ରଥମ । ଶକ୍ତର୍ଦେର ଆରୁ ମାଧ୍ୱରଦେର ଆଦର୍ଶତେ ପିଛର କାଲର ନାଟ୍ୟକାରସଙ୍କଳେଣ ନାଟ୍ ବଚନାତ ମନ ମେଲେ । ତେଣୁକେ ବୁମୁରାର ଆରିତ ନାଟ୍ ବଚନା ନକବି ଅକ୍ଷୀୟା ନାଟର ଆଦର୍ଶତହେ ନାଟ୍ ବଚନାତ ମନ ଦିଯେ । ଲାହେ ଲାହେ ବୈସନ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିବିଲେ ଧର୍ମର ଭିନ୍ନିତ ଗାଁ ଉଠା ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଠନ ଧରି ଉଠିଲି । ଅନୁଷ୍ଠାନିକୀ, ଗୋପଳ ଆତା, ରାମଚରଣ ଠାକୁର, ଦୈତ୍ୟାବି ଠାକୁର, ଦିଜ୍ବୁଣ ଆଦି ନାଟ୍ୟକାରସଙ୍କଳେ ନାଟ୍ ବଚନାତ ନିଜକେ ନିଯୋଜିତ କରେ । ଶକ୍ତର୍ଦେରେ ଆରୁ ତେଣୁର ଶିଷ୍ୟ ମାଧ୍ୱରଦେରେ ନାଟ୍ ବଚନାର ଯି ଧାରାର ପ୍ରାରତନ କରିଲେ ତାକେଇ ଅନୁସରଣ କବି ପିଛର କାଲର ତେଣୁକେକର ଅନୁଗାମୀକଳେଣ ନାଟ୍ ବଚନାତ ମନୋନିରେଶ କରେ । ଲାହେ ଲାହେ ସତ୍ରର ପ୍ରସାର ବାଢ଼ି ଆହିବିଲେ ଧରିଲେ । ଲାଗେ ଲାଗେ ନାଟ୍ ଚର୍ଚାର କ୍ଷେତ୍ରନେ ବହଳ ହେ ପରିଲ । ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ରସମୂହର ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସରତ ଅକ୍ଷୀୟା ନାଟ ଅଭିନ୍ୟାନ କବାଟୋ ଏକ ପରମ୍ପରାତ ପରିଣତ ହଙ୍ଲ । ଲାହେ ଲାହେ ଗୁରୁଦୁଜନାର ଏକେଥିନି ନାଟକ କବି କବି ଜନସାଧାରଣ ମନୋବର୍ଣନ ପୂରାବ ନୋରବା ହୋରାତ ତାର ଆରିତେଇ ନତୁନ ନତୁନ ନାଟ୍ ବଚନା କବାତ ସତ୍ରାଧିକାର, ସତ୍ରର ଭକ୍ତତମକଳେ ଆଗଭାଗ ଲାଙ୍ଗେ ଇଯାବ ଉପରି କୋଣୋ କୋଣୋ ସତ୍ରତ ସତ୍ରାଧିକାର ହୋରାବ ଲାଗେ ଏକୋଖନ ନାଟକ ବଚନା କବିବ ଲଗା ନୀତିରେ ପ୍ରଚଳନ ଆଛିଲ । ଏହିବୋବେ ଅକ୍ଷୀୟା ନାଟ ସୁଦୂର ପ୍ରାସାରୀ ହୋରାତ ବହୁଥିନ ସହାୟ କରିଲେ । ସତ୍ରସମୂହେ ସତ୍ରସମୂହେ ନଗ୍ନୀର ଧର୍ମ-ସମାଜ-ସଂସ୍କୃତିତ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପେଲାଲେ । ନଗ୍ନୀଓ ଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ର ସମୂହର ନାଟ୍ୟ ଅଭିନ୍ୟାନ କଲାବ ଭେଟି ସୁଦୃଢ଼ ହଙ୍ଲ, ଏହି ସତ୍ରସମୂହେ ଅକ୍ଷୀୟା ନାଟର ପରମ୍ପରାକ ଜହି-ଖହି ଯାବିଲେ ନିଦି ଜୀଯାଇ ବାଖିଲେ । ନଗ୍ନୀଓ ଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ରସମୂହର ନାଟ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ଏକ ନିଜସ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଛେ, ଏହି କଥା ସତ୍ରର ବୁଝିମୁହ ଚାଲେଇ ବୁଝିବ ପାରି । ଗୁରୁ ଦୁଜନାର ସାଂଚିପତ୍ତୀୟା ନାଟର ଉପରିଓ ବର୍ତମାନଲେକେ ସତ୍ରାଧିକାରସକଳେ ଲିଖା ନାଟ୍ ସତ୍ରସମୂହତ ସଂରକ୍ଷିତ ହେ ଆଛେ । ଶକ୍ତର୍ଦେରେ ନାଟ୍ ବଚନା କବାର ପରା ବର୍ତମାନଲେକେ ନାଟ୍ ଲିଖି ଭାଗା କବାର ସ୍ଥିତି ସତ୍ର- ନାମଧରସମୂହ ଚଲି ଆହିଛେ । ନଗ୍ନୀର ବାକୀକାରୀ ନାଟ୍ ଲିଖି ଭାଗା କବାର ସ୍ଥିତି ସତ୍ର- ନାମଧରସମୂହ ଚଲି ଆହିଛେ ।

ভাওনাৰ বৈশিষ্ট্য আছে। সমগ্ৰ অসমতে যেতিয়া দেশৰ যাত্রাগান পাল্লাই প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল; মধ্য অসমেই একমাত্ৰ ঠাই আছিল য'ত বাহিৰা সংস্কৃতিয়ে বিশেষ প্ৰভাৱ পেলাব নোৱাৰিলে। পূৰ্বৰ বাপৰ অকনো হানি-বিধিনি নঘটাকৈ অকীয়া ভাওনা সত্ৰ সমূহত চলি থাকিল। নগাঁও জিলাৰ শক্রোন্তৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীতৰ ব্যৱহাৰ শংকৰী যুগৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীতৰ ব্যৱহাৰতকে পৃথক হোৱা দেখা পোৱা যায়। দুই যুগৰ অংকীয়া নাটৰ ক্ষেত্ৰত এই দিশতালপ পৃথকতা থাকিলো, এই পৰিৱৰ্তনে অংকীয়া নাটৰ ধাৰাক জহি খহি যাবলৈ নিদি এক পদ্ধতিগত কপোৰে আগবঢ়াই লৈ গ'ল।

বিষয়ৰ পৰিসীমা :

সপ্তদশ- অষ্টাদশ শতিকাত বৈষ্ণৱ ধৰ্মই প্ৰসাৰতা লাভ কৰাৰ ফলস্বৰূপে সএসমূহত অকীয়া নাটৰ আৰ্হিত নাট বচ না কৰাৰ পৰম্পৰাই বিস্তৃতি লাভ কৰিলে। নগাঁও জিলাৰ সত্ৰসমূহো অকীয়া নাট্য-পৰম্পৰা চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰভূমি হৈ পৰিল। শক্রদেৱ-মাধৱদেৱে যদিৰ কামৰূপ অঞ্চলতেই নাটকৰ বীজ ৰোপণ কৰিছিল, তথাপি ইনামনি অসমক বৰকৈ প্ৰভাৱিত কৰিব নোৱাৰিলে। তাৰ পৰিৱৰ্তে অকীয়া নাট্যবীৰতি মধ্য আৰু উজনি অসমলৈহে বিয়ণি পৰিল। শক্রোন্তৰ নাট্য শৈলীয়ে অসমীয়া নাটৰ গতিশীলতাত এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰে। ৰামায়ণ, মহাভাৰত, ভাগৱত, হৰিবংশ আদিক মূল হিচাপে লৈ শক্রোন্তৰ যুগৰ নাট্যকাৰসকলে অকীয়া নাটৰ আৰ্হিতে নাট বচনাত মন মেলে। তথাপি কিছু কিছু দিশত অলপ আঁতৰি অহা দেখা পোৱা যায়। নগাঁও জিলাৰ শক্রোন্তৰ যুগৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীতৰ ভিন্নতাৰ দিশটো আলোকপাত কৰিব। আলোচিত গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধটিত পুজ্জানুপুজ্জ বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে।

বিষয়ৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য :

‘শক্রবীযুগৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীতৰ লগত নগাঁও জিলাৰ শক্রোন্তৰ যুগৰ নাটৰ ভাষা আৰু সংগীতৰ এক তুলনামূলক বিশ্লেষণ’ শীৰ্ষক গৱেষণামূলক আলোচনাটি তলত উল্লেখ কৰা উদ্দেশ্য সমূহ আগত বাখি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে।

- ক) দুই যুগৰ ভাষা আৰু সংগীতৰ তুলনামূলক তথ্য দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰা।
- খ) অংকীয়া নাট্য চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰখনৰ প্ৰসাৰতাৰ উদ্দেশ্যে যুগুত কৰা হৈছে এই বিষয়টি।
- গ) শক্রোন্তৰ যুগৰ নাটৰ সংগীতৰ চৰ্চা বহল পৰিসৰত আলোচনা কৰি পোহৰলৈ অনাৰ চেষ্টা কৰা।
- ঘ) নগাঁৰ শক্রোন্তৰ ভাওনাৰ ভাষা আৰু গীতৰ বৈশিষ্ট্যৰ সৈতে পৰিচয় কৰোৱা।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

বিষয়টি অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত দুই ধৰণৰ পদ্ধতি অৱলম্বন কৰা হৈছে মুখ্য আৰু গৌণ পদ্ধতি। মুখ্য উৎস হিচাপে ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। নগাঁও জিলাৰ ভাওনাৰ লগত জড়িত ব্যক্তিয়ে আগবঢ়োৱা তথ্যৰ সহায় লোৱা হৈছে। গৌণ উৎস হিচাপে প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ, প্ৰবন্ধ, বিশেষকৈ স্মৃতি গ্ৰন্থ আদিৰ লগতে অপ্রকাশিত হাতেলিখা প্ৰৱন্ধ, অকীয়া নাট গৌণ সমল হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

১) শক্তির যুগৰ নাটৰ ভাষা :

শক্তির আৰু মাধৰদেৱে তেওঁলোকৰ গীত আৰু নাটখনি ব্ৰজাবলী ভাষাত বচনা কৰিছিল। শক্তিৰ আগতে অসমত ব্ৰজাবলী সাহিত্যৰ বচনা পোৱা নাযায়। গতিকে ক'বৰ পাৰি যে তেওঁৰেই প্ৰথমে অসমত ব্ৰজাবলী ভাষাবে সাহিত্য বচনা কৰি এই নতুন ধাৰাৰ প্ৰৱৰ্তন কৰে।

শক্তিৰ বৈষ্ণব সাহিত্যৰ ভেটি অনুকৰণশীলতা। সেয়ে এই সময়ৰ নাট্যকাৰসকলেও শক্তিৰ আগতে দেখুৱাই যোৱা আহিংকে সৱেগত কৰি নাট বচনা কৰিছিল। কিন্তু ভাষাৰ পূৰ্বকপ শক্তিৰ নাট্যকাৰসকলে একেধৰণৰ বাঞ্ছি বাখিৰ নোৱাৰিলে। নগাঁও জিলাৰ শক্তিৰ নাটসমূহলৈ চালে ভাষা পৰিৱৰ্তনৰ এই সৰ্বাংগীন ধাৰাটি চকুত পৰে। সেই সময়ত সএই সএই নাট বচনা হ'লেও ভাষাৰ শিথিলতাই নাটসমূহক এক অনন্য ক্লাউকেল স্বৰলৈ যোৱাত বাধা দিলে। জনসাধাৰণৰ মনোৰঞ্জনৰ ওপৰত বেছি গুৰুত্ব দিয়াত ভাষাৰ এই সোপাটিলা অৱস্থাটি কোনেও মন নিদিলে। গতিকে পূৰ্বৰ ব্ৰজাবলী ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হৈ অসমীয়া ব্ৰজাবলী মিশ্রিত এটি নতুন ভাষাৰ সৃষ্টি হ'ল। কি কি দিশত শক্তিৰ যুগৰ নাটৰ ভাষাৰ লগত নগাঁৰ শক্তিৰ নাটৰ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হ'ল, সেই ভাষাৰ বৈশিষ্ট্য সম্পর্কে তলত আলোচনা কৰা হ'ল —

(ক) শক্তিৰ নাটকৰ বচনবোৰ আছিল চুটি চুটি আৰু ইয়াত অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগে বচনবোৰ মনোগ্ৰাহী কৰিছে। উদাহৰণস্মৰণে — “ওহি পৰকাৰে ভক্ত কৃপালু শ্ৰীকৃষ্ণ বৰকমিশীক ভক্তিত বশ্য হয়াঃ বিবিধ বিহাৰ মদন খেলা লীলা কেলি কৌতুক কৰিয়ে বাজকুমাৰীক পৰম মনোৰথ পুৰুলঃ সে ন্মগন্মন্মীক মহা মহোদয় মিললঃ জগতক পৰম গুৰু নাৰায়ণ উনিকৰ পৰম সোভাগিনি ভেলঃ।। নৰ তৰণী পদুমিশী শত সহস্ৰ দাসী পাবল। ইন্দ্ৰক যত সম্পত্তি নিজ মন্দিৰে মিলল। শ্ৰীকৃষ্ণক চৰণ পংকজ পৰমানন্দে পৰিচয়া কৰে সৰ্বথা বহল।” এনে ধৰণৰ বচন শক্তিৰ নাটসমূহত কমি যাবলৈ ধৰিলে। চৰিত্ৰ প্ৰাকাশৰ সুবিধাথে হয়তো নাট্যকাৰসকলে এনেধৰণৰ বচনৰ দীৰ্ঘতা হুাস কৰে। ইয়ে অক্ষীয়া নাটৰ বচনাক কোনো দোষত নেপেলালেও বসগাহিতা বহুথিনি কৰাই দিলে।

(খ) এটা কৰ্ত্তাৰ লগত বহু ক্ৰিয়াৰ সম্বন্ধ স্থাপন কৰি এটা বাক্য বচনা কৰাৰ বীতিও শক্তিৰ ভাওনাসমূহত কৰি গ'ল।

(গ) স্বাভাৱিক লয়াযুক্ত গদ্যৰ স্বৰূপ সলনি হৈ এক নতুন অস্ত্যমিল যুক্ত লয়ৰ সৃষ্টি হ'ল। যিয়ে ভাওনাৰ বচনসমূহত এক অতিৰঞ্জনতা সানিলে সঁচ কিন্তু সিয়ে ভাওনাসমূহ জনপ্ৰিয় কৰি তুলিলৈ। যেনে —

শুনিয়ো সুন্দৰী হেৰা মোহোৰ বচন। কি কাৰণে বনে মাজে ভ্ৰমিছা এখন। তোমাক দেখিয়া মোৰ নৰহে জীৱন। আয়াৰেক মাতা মোক জিবায়োক থাণ। আগ্রহৰে তুমি মোক কৰা সম্ভোধন। তব সম ৰূপতাটী নাহি ত্ৰিভূৱন। (কালসিংহ বধ)

(ঘ) শক্তিৰ নাট্য ধাৰাৰ নাটকৰ আন এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য হ'ল পয়াৰ, দুলড়ী, লেছাৰী, ছবি আদি ছন্দৰ প্ৰভৃত ব্যৱহাৰ হৈছিল। ‘কালসিংহ দৈত্য নিধন’ নাটখনি যদি এইক্ষেত্ৰত উদাহৰণ হিচাপে লওঁ ইয়াত পয়াৰ আৰু লেছাৰী ছন্দৰ উচিত প্ৰয়োগ ঘটিছে। যেনে —

চন্দ্ৰহংস — (পয়াৰ) “নমকুৰ কৰো পিতা তোহাবি চৰণে।
 ইসৰ দোষক তুমি ক্ষমিবা এখনে ॥
 ক'ত শাস্তি দিয়া আছা জীৱন্ত কালত।
 ইবাৰ পঢ়াইলা পিতা ঘোৰ অৰণ্যত ॥
 সবে জিনিলোহো মই বিযুক্তে প্ৰসাদে।
 দেখি আছা তুমি পিতা সমাজৰ আগে ॥
 তথাপিতো পিতা তৰ দয়া নুপজিল।
 তোমাৰ বিপুল কীৰ্তি লোকত বহিল ॥ (কালসিংহ বধ)

ଆକୌ,

চন্দ্ৰ হংস — (লেছাৰী)

(୬) ଶକ୍ତବୋନ୍ଦ୍ର ନାଟକର ସଂଲାପତ ଅସମୀୟା ଭାସାର ସ୍ୱରହାବ ହଁବଲେ ଧରିଲେ । କୋଣୋ କୋଣୋ ସଂଲାପ ଅସମୀୟା ଶବ୍ଦ ସମୁହରେ ଗଠିତ ହେ ଅସମୀୟା ଠାଙ୍କଲେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହଁଲୁ । ବ୍ରଜାରଳୀ ଭାସା ସାଁଚ୍ଚଟୋହେ ବଞ୍ଚିଗୈ । ଉଡାହରଣସ୍ଵରକ୍ରମେ —

বক্রাসুর — আহে মহাবাজ ! তোহো চিন্তা কৰবি নাহি। হামো এখন গৈয়া স্বর্গ, মর্ত্ত, পাতালত যত বাজা আছয় সবাকো তোহার দিগবিজয়ৰ কথা জান দেৱোৱো। যোহিজনে তোহাক কৰভাৰ নাহি দেৱৰ, তাৰেৰ সংগে ঘোৰ সমৰ কৰি নিজ বাজ্যে বন্দী কৰি আনোৱো। ঐয়ে দৃত তোহো এখনে গৈয়া স্বর্গ, মর্ত্ত, পাতালৰ বাজাগনক জান দেৱহ, হামাৰ বাজা কালসিংহই শিৰক তুতি অমৰত্ব বৰ লৈয়া দিগবিজয় হেতু আহি আছয়, অৱ যোহিজনে তাৰেৰ কৰভাৰ নাহি দেৱৰ - তাৰেৰ সঙ্গে প্ৰামাদ মিলৰ। তোহো সন্ধৰে চলহ। (ধৰ্ম বিজয় নাট)

সুপীর-আহে প্রভুরাম, শব আকৌ, আন এক উদ্বৃগ্ন যাবে তোহাক বহত নিন্দা কয়লো। হামো চঢ়গ্ল বানৰ জাতি, ইহাত কিছু দোষ নাহি ধৰিব, হামো তোহাৰি পাৱে লাগো। (বালিৰথ)

চিত্র লেখা — আহে কুমৰ। তোহো কিমক ধৈর্য্যচুত ভেলি। হামো বচনেক বোলে তা শুনহ। শোনিতপুরুব বাজা বানৰ দুষ্ঠিতা হামাৰ সঁথী উয়া পৰমাসুন্দৰী কল্যা আছয়। পূণিমাৰ শশী যেন। তোহো বাত্রি তোহাক সপোনত স্বামীৰূপে বৰণ কয়ল। সেহি হেতু তোহো মোহোত বৃতি সখ কৰিবে উচিত নাছি। জানি তোহো মোহোৰ সঙ্গে যাইতে লাগয়। (কৰম হৰণ)

(চ) সংলাপৰ লগে লগে নাটকৰ গীতসমূহতো অসমীয়া ভাষাব শব্দৰ বহুল প্ৰয়োগ হ'বলৈ ধৰিবলৈ। উদাহৰণস্বৰূপে শক্ৰোন্তৰ নাটৰ কেইটামান গীত আগবঢ়োৱা হ'ল —
গীত, ৰাগ কানাৰা — পৰিতাল

ଅର୍ଥଂ ॥   ଆରୁତ କପି ଗଣ କରି ସଂଗ୍ରହ ।

ପ୍ରଲୟ କାଳତ ସେଣ ଜଗ୍ଯା ହୃତାଶନ ।

পদ ॥ সঙ্গে চলে বিভিষণ ধৰি ধনু কৰে।
 বানৰ পদভৰে সৰু লঙ্ঘা লৰে ॥
 হেমজানি নিবন্ধে এবি আন কাম।
 সমস্ত সমাজে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ (তৰনী সেন ও বীৰ বাহ বধ)

গীত, ৰাগ কেদাৰ — পাৰিতাল

শ্ৰী ॥ মহা বেগে চলে ৰাজা সৈন্যৰ সহিত।
 দল দোপ কৰে ভূমি সৈন্যৰ ভীৰত ॥
 পদ ॥ নানান অস্ত্রে-সন্ত্রে হৈয়া সুসজ্জিত।
 মনুষ্যক লাগি সবে চলিলা তৰিত ॥
 কতো বেলি গৈয়া সবে বণস্পতি পাইলা।

সমাজেৰ নৰে ডাকি হৰি হৰি বোলা ॥ (দিগন্দৰ বজাৰ দিঘীজয়)

শক্ষৰোত্তৰ নাটৰ ভাষাত ব্ৰজারলী ভাষাৰ সম্পূৰ্ণ প্ৰয়োগ নহৈ অসমীয়া কথ্যৰীতিৰ প্ৰয়োগে হয়তো শক্ষৰোত্তৰ নাট্যকাৰ সকলক নাটকত বচনাত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিবলৈ সাহ দিলে। এই সাহস লৈয়ে শক্ষৰোত্তৰ নাট্যকাৰসকলে নাটকত ব্ৰজারলী ভাষাৰ তাৎপৰ্য অনুধাবন নকৰি হয়তো ব্ৰজারলী - কথ্য অসমীয়া ভাষা লগ কৰি এটা নতুন ভাষাৰ সৃষ্টি কৰিলে। সেয়ে শক্ষৰোত্তৰ নাট্যধাৰাত সম্পূৰ্ণ ব্ৰজারলী ভাষা বৰ্ক্ষিত নহ'ল। নাটসমূহৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা এনেধৰণৰ পৰিৱৰ্তনে পূৰ্বৰ অক্ষীয়া নাটৰ ক্ষতি কৰিলে সচাঁ, কিন্তু নাটকীয় ধাৰাটো বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয় ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিলে।

২) শক্ষৰোত্তৰ যুগৰ নাটৰ গীত :

অক্ষীয়া নাটৰ এটি অপৰিহাৰ্য অংগ হ'ল গীত। ভাৰীয়া সকলৰ বিভিন্ন কাৰ্য আৱেগ অনুভূতি গীতৰ মাধ্যমেই প্ৰকাশ হয়। নাটকীয় কাহিনী আগবঢ়োৱাত গীতে সহায় কৰে। শক্ষৰদেৱ আৰু মাধ্যৰদেৱ নাটকত গীতে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। তেওঁলোকৰ পিছৰ যুগৰ নাট্যকাৰ সকলেও তেওঁলোকৰ অনুকৰণতেই হওক নাইবা অক্ষীয়া নাটৰ পৰম্পৰাৰ বৰ্ক্ষণ কৰিবলৈকে হওক নাটকসমূহত গীতৰ প্ৰচুৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। শক্ষৰদেৱ ছহখন নাটক মুঠতে এশ উন্নেশ্টা গীত আছে আৰু এই গীতবোৰত ব্যৱহাৰ হোৱা বাগৰ সংখ্যা উন্নেশ্টা। সেই বাগকেইটা হ'ল — আশোৱাৰী, ধনন্ত্ৰী, শ্ৰী, গৌৰী, নাটমল্লাৰ, সুহাই, বসন্ত, কেদাৰ, অহিৰ, মাহৰ-ধনন্ত্ৰী, তুৰ-বসন্ত, কল্যাণ, ভূপাল, সিদ্ধুৱা, কানাবা, কৌ, শ্ৰীগৌৱী, বেলোৱাৰ, শ্ৰীগান্ধাৰ, ভট্টিয়ালী, পূৰ্বী, মাহৰ, কাৰণ্যকেদাৰ, গান্ধাৰ, সাৰংগ, নাট, তুৰ-ভট্টিয়ালী, শ্যাম, শ্ৰীপয়াৰ। আনহাতে মাধ্যৰদেৱ তেওঁৰ গীততো উন্নেশ্টা বাগ ব্যৱহাৰ কৰিছে। তেওঁ তেওঁৰ নাটকত শক্ষৰদেৱ পৰা ওঠৰটা বাগ লৈ পাঁচোটা বেলেগ বাগ ব্যৱহাৰ কৰিছে। সিদ্ধুৱা, বসন্ত, শ্যাম, আশোৱাৰী, ভট্টিয়ালী, শ্ৰী, বৰাবী, গৌৱী, কামোদ, কানাড়া, বেলোৱাৰ, তুৰ-ভট্টিয়ালী, কল্যাণ, শ্ৰীপয়াৰ, কৌ-কল্যাণ, সিদ্ধুৱা, মাহৰ আৰু ধনন্ত্ৰী। এই ওঠৰটা বাগ মাধ্যৰদেৱ তেওঁৰ নাটকত ব্যৱহাৰ কৰিছিল। বাকী ব্যৱহাৰ কৰা পৃথক বাগ পাঁচটা হ'ল — শ্যামগড়া, কামোদ, মল্লাৰ,

ললিত আৰু মিশ্র কৌ-কল্যাণ-সিদ্ধুৱা। (নৰোৱা আতাসকলৰ নিৰ্বাচিত নাট১১)

তেওঁলোকৰ দৰে শঙ্কৰোন্তৰ নাট্যকাৰসকলেও তেওঁলোকৰ নাটকৰ গীতত বিভিন্ন
বাগৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। বাগ আৰু তালৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে পূৰ্বৰ ধাৰাই মানি চলিছিল।
তলত শঙ্কৰোন্তৰ নাটকৰ গীত ব্যৱহাৰৰ বৈশিষ্ট্য দেখুওৱা হ'ল —

ক) শঙ্কৰীযুগৰ নাট্যকাৰসকলে অক্ষীয়া নাটৰ আৰম্ভণিৰ গীতটি এক নিৰ্দিষ্ট বাগ-তালত
বান্ধি ৰচনা কৰিছিল। শঙ্কৰোন্তৰ নাট্যকাৰসকলেও এই বৈশিষ্ট্য মানি চলিছিল। আৰম্ভণিৰ
গীতটি অৰ্থাৎ নান্দী গীতটি সদায় সুহাই বাগ আৰু একতালত ৰচনা কৰিছিল। উদাহৰণস্বৰূপে
কৰ্ণপৰ্ব নাটকৰ নান্দী গীতটি উল্লেখ কৰা হ'ল —

গীত, বাগ-সুহাই, একতাল

ধ্ৰং ॥ জয় জয় দীখৰ দেৱ ।

পারে কয়লো পৰি সেৱ ॥

পদ ॥ পৃথিৰীৰ হৰিবাক ভাৰ ।

বসুদেৱ গৃহে আৰতাৰ ॥

কুটপাশা চলে পাণুৱক ।

বাৰ বৰ্য পথাইলা বনক ॥

বৎসৰেক অজ্ঞাতে খপিলা ।

কুৰু সথে যুদ্ধ আৰম্ভিলা ॥

ভীষ্ম দ্রোণ কৰিলা নিধন ।

কৰ্ণ সথে ভৈলা ঘোৰ ৰণ ॥

কৰ্ণ পৰ্ব নাট ওহি নাম ।

নিৰস্তৰে বোলা বাম বাম ॥ (কৰ্ণপৰ্ব)

আকো ‘বালিবধ’ নাটকৰ নান্দী গীতটিও উদাহৰণস্বৰূপে তলত দেখুওৱা হ'ল —

গীত, বা-সুহাই, একতাল

ধ্ৰং ॥ জয় জয় বাধৰ মুৰাবী ।

দশৰথ গৃহে আৰতবি ॥

পদ ॥ পিতৃ সত্য পালিয়া বচন ।

ভাৰ্য্যা ভাতৃ সমে গৈলা বন ॥

জানকীক ৰাগণে হৰিলা ।

সীতা তাপে বিয়াকুল ভৈলা ॥

একশৰে বালিক বধিলা ।

সুগ্ৰীৱক নৃপতি পাতিলা ॥

তেজ সামাজিক আন কাম ।

সঘনে ঘোষিয়ে বোলা বাম বাম ॥ (বালিবধ)

খ) অক্ষীয়া নাটৰ শেষৰ গীতটিও শঙ্কৰোন্তৰ নাট্যকাৰসকলে এক নিৰ্দিষ্ট বাগ তালত

বচনা করিছিল। শেষের গীতটিত সদায়ে কল্যাণ আৰু পূৰ্ববী এই দুটি বাগ ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু
তালখন খৰমান বজায় শেষ কৰা হয়। নগাঁও জিলাৰ শক্রোন্তৰ মুগৰ প্রায় নাটকটৈলে মন
কৰিলে দেখা যায় যে সামৰণি সদায় কল্যাণ আৰু খৰমান তালেৰে হয়। অৱশ্যে পূৰ্ববী বাগৰ
ব্যৱহাৰ কৰা নাট এতিয়ালৈকেপোৱা নগ'ল।

উদাহৰণস্বৰূপে — ‘বীৰ বাহু’ নাটৰ শেষের গীতটি উল্লেখ কৰা হ'ল —

- গীত, বাগ — কল্যাণ, খৰমান
 ধ্ৰং ॥ জয় জগ নায়ক মাৰং মায়ক।
 শ্রীৰাম ভক্ত ভয় হ'ব।
 ভূভাৰ সংহাৰি তৰণীক নাশি।
 যুদ্ধে বীৰবাঞ্ছক সংহাৰী।।
 পদ ॥ সংহাৰি জল বাশি   কোলে মল পাসি
 জগজন ভাৰ সংহাৰি।
 শোহি পদ পংকজ   অপ্রয়াসে জানকী
 বাৰন সাগৰ পাৰ হয়া।।
 দেখায়া মায়া ময়   ভক্ত দায়াতুৰ
 সিন্ধি কয়ে নিজ কাজ।
 ভক্তক নিজ সংগ   নিলে বৈকুণ্ঠ বজ্জ
 কহে বামচন্দ্ৰ দিজ মৃঢ়।।(বীৰ বাহু)
 গ) নাটৰ মূল চৰিত্ৰ প্ৰৱেশত বাগ সিন্ধুৰা আৰু একতালি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে —
 গীত, বাগ সিন্ধুৰা, একতালি
 ধ্ৰং ॥ আৱত বামচন্দ্ৰ কৈয়ো পৰবেশ।
 সীতাৰ সন্তাপে তনু বৈলা ক্লেশ।।
 পদ ॥ ত্ৰিভূবন মোহন মুৰতি সুবেশ।
 শিৰে জন্টা ভাৰ নিল আকুণ্ডিত কেশ।।
 গৌৰাঙ্গ শৰীৰে শোভে লক্ষণৰ কায়।
 বাকলি বসনে অঙ্গে অধিক সুহাই।।
 হাতে ধনুশৰ দুই তপস্থী পৰাই।
 কোটি কাম জিনি আতি শৰীৰ সুহাই।।
 দুই হারো রূপ উপমাৰনাই ঠাই।
 বাম পদে মজোক মন বিশ্বস্তৰে গাই।।(বালিবধ)

আন এটি উদাহৰণ —

- গীত, বাগ-সিন্ধুৰা, একতালি
 ধ্ৰং ॥ আৱত জগতগুৰু কৈয়ো পৰবেশ।
 শঙ্খ চক্ৰ গদা পদ্ম দেখিতে সুবেশ।।

পদ ॥   সদানন্দ সনাতন নর ঘনশ্যাম।
 ধীরে ধীরে প্রোশিলা দের নারায়ণ।।
 ভক্তক বাখি প্রভু হাতে গদাধৰি।
 অধর্ম্মক হিংসা করে শ্রীমন্ত মুৰাবি।।
 সোহি নারায়ণক নৰ নকবিবা হেলা।
 তার্যা পুত্ৰ সংগে লৈয়া বাম বাম বোলা।। (বালিবধ)

ঘ) শক্রোন্তৰ নাটসমুহত চৰিত্ৰ বিলাপৰ বাবে ভৈৰবী, সুহাই, শ্ৰী, কৌ আদি বাগৰ গীত আৰু যুদ্ধত কানাড়া, আশোৱাৰী আদি বাগৰ গীত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

‘বালিবধ’ নাটত জানকীক বাবণে হৰণ কৰাৰ পিছত বামৰ মুখত যিটি বিলাপৰ গীত দিছে সি ভৈৰবী বাগত বন্ধা —

গীত, বাগ ভৈৰবী, একতালি
 শ্ৰং ॥   জানকীহে মোক এৰি গৈলী প্ৰাণেশ্বৰী
 পৰ্বত গহন বনে,
 বিচাৰিলো ঘনে ঘনে
 তোৰ তাপে প্ৰাণ যাই মৰি।
 পদ ॥   বসন্ত কালৰ ঝতু   কুকিলৰ নাদ হেতু
 কামে আতি কৰে উন্মাদ।
 চন্দ্ৰমা বদনি জিনি   গজেন্দ্ৰ গমণি সীতা
 বাণি তোৰ কুকিলৰ নাদ।।
 কুৰঙ্গ নয়নি সীতা   তোক নিলে কোণ ভিতা
 বিচাৰিলো পৰ্বত গহনে।
 প্ৰাণেশ্বৰী গৈল এৰি   কেনে আছে প্ৰাণ ধৰি
 মদনে দহয় আতি বৰে।।
 সীতা সীতা বুলি আতি   চেঞ্চাই ফুৰো দিনে বাতি
 বাম ভৈলৰ বাতুল পৰাই।
 বিশ্বভৰে শিশুমতি   বাম পদে হোক গতি
 বাম নাম ঘোষিয়ো সদায়।। (বালিবধ)

‘দিগেন্দ্ৰ বজাৰ দিগ্নীজয়’ নাটত দিগেন্দ্ৰ বজা আৰু অস্মাসুৰৰ মাজত হোৱা যুদ্ধৰ বৰ্ণনাত কানাড়া বাগ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে —

সুত্ৰ — উহি বুলি দুয়োবীৰে ঘোৰ সমৰ কয়ল। তা দেখহ শুনহ।
 গীত, বাগ কানাড়া পৰিতাল
 শ্ৰং ॥   উহি বুলি দৈত্য এক মূল পহারিলা।
 দৱৰা দৱৰী কৰি সমৰ কৰিলা।।
 পদ ॥   তোন হস্তে বাচি বাচি শৰ জুৰি লৈলা।

এক এক কবি শরে দৈত্যক মারিলা ।।
অস্ত্র হীন হৈয়া দৈত্য দিতে চাই লৰ ।

তাকি বোলা বাম বাম সবে সমাজৰ ॥ (দিগেন্দ্র বজাৰ দিঘীজয়)

(৫) গীতৰ বহুল ব্যৱহাৰ অক্ষীয়া নাটৰ এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য। একোখন নাটকৰ গীতখিনি পঢ়িয়েই নাটৰ কথাবস্তুৰ বিষয়ে কৈ দিব পাৰি। গীতবোৰ একতাল, পৰিতাল, বৰপকতাল আদি তালত গোৱা হয়। সিদ্ধুৰা, আশোৱাৰী, ধনীৰা, ভৈৰবী, সুহাই আদি বাগেৰে গীতবোৰ শুবনি। উদাহৰণস্বৰূপে কৰতিপাৰ নসত্ৰ জয়দেৱ আতাই বচনা কৰা ‘বনিছলন’ নাটৰ কথা ক'ব পাৰি। সমগ্ৰ নাটখনিত গীতৰ সংখ্যা পঁচিশটা। গীতখনিয়ে সুন্দৰকৈ নাটৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰে। তলত নাটখনিৰ পাঁচটা গীত উল্লেখ কৰা হ'ল —

১। নান্দী গীত, বাগ-সুহাই, একতালি

ধং ॥ জয় জয় ঈশ্বৰদেৱ ।
ঐশ্বা কৰ্ত্ত ইন্দ্ৰে কৰে সেৱ ।।
পদ ॥ হৃয়া প্ৰভু নানা অৰতাৰ ।
দুষ্ট সৰ কয়লি সংহাৰ ।।
বটু কৰ্পে সাধিদেৱৰ কাজ ।
সুতলে পথাইলা দৈত্য বাজ ।।
স্বৰ্গে থাপিলাহা সুৰ পাতি ।
দুনাই পাইলা ত্ৰেলোক্য সম্পত্তি ।।
আদিতিৰ পূৰ্ণ ভৈল আস ।
কহে জয়দেৱ কৃষণদাস ।।

২। গীত, বাগ সিদ্ধুৰা, একতালি

ধং ॥ আৰে জগত গুৰু কয়ো পৰবেশ ।
সংগো পাৰশ্বদ গণ মুৰৰতি বিশেষ ।।
পদ ॥ শ্যামল অঙ্গ দিপিতি পীট বাস ।
কৌটি মন্মহা কৰ্প কৰত প্ৰকাশ ।।
অৱি অৰবিন্দ কৌমুদী কমুখাৰী ।
শূৰ্ণনাংশে স্থিত ঘোহি ঈশ্বৰ মুৰাবী ।।
পদনৰ পঞ্চৰ ভকত ভয় নাশ ।
কহে জয়দেৱ তুৱা দাসকো দাস ।।

৩। গীত, বাগ আশোৱাৰি, পৰিতাল

ধং ॥ আৱত বাসৰ ঐৰাবত কদ্মে ।
দিগপাল গণআৱে পৰম প্ৰৱন্ধে ।।
পদ ॥ নিজ ভাৰ্য্যা সচি সতী সাদহি যাই ।
নাচে অপেন্দ্ৰৰা গন্ধৰ্বে গীত গাই ।।

ଦେର ଗୁରୁ ବୃତ୍ତମ୍ପତି ଆଗହି ଆରେ ।
ହରିପଦେ ମନ ରହ ଜୟଦେରେ ଗାରେ ।

୪ | ବାଗ କାନାରା, ପରିତାଳ

କଯୋ ପରିବେଶ ଅସୁରେନ୍ଦ୍ର ବଲି ବାଟି ।

ବଥ ଗଜ ପ୍ରଜା ଭବେ ମେଦିନୀ କାମ୍ପାୟ ।

ପଦ ।।

জিনিলে বাসন্তে আৰে কি ক জিয়ো গ্ৰহ

ହାତ ଫୋତ ଗଣ୍ଡରେ ଗର୍ବରେ ଅନ ଜନ ।

ପୁରୁଷ ଗନ୍ଧକ ଲାଗି କରିଲା ଗମନ ।।

ପ୍ରକାଶକ ନିବେଦିନା କାନ୍ତପ୍ରକାଶ

କାଳେ ଦେଖିଲା ତାଙ୍କ ପାଦରୁହୁ ॥

ପାତ୍ର କମି

২। শাক-শর্করা, দেশী

ସଂଗ୍ରହେ ଚଲେ ବାଲ ଆନାମତ ହି

দেত্য সেনাচয় যোগানেচলয়ঃ অস্ত্রে অস্ত্রে ভূষকাই।

ପଦ ।।

କର୍ଣ୍ଣତ କୁଣ୍ଡଳେଃ ହେମ ମାଲା ଗଲେଃ କର୍ବଚେ ଭୁରିଯା ତନୁ ॥

ଉଦିତ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ସେନ ବହିନ କ୍ଷମତା

চাহিতে নাহি শকতি

କାଳ ମେଘ ଦଲ

পাইলা গৈয়া অন্নারতী ।।

ବେଟିଲ ନଗର

କବିଳଙ୍କ ଶଙ୍କାଧରନୀ

ଭେଲ୍‌ପାର୍କ ଅତି ଗୀଶ

ମରେ ବୋଲା ହରି ଘାଟି ।

৩) ভট্টিমার বারতাৰ :

ভটিমা হৈছে স্তুতি বা প্রশংসি প্রকাশক গীত। অঙ্গীয়া নাটৰ এটি উল্লেখযোগ্য ভাগ হৈছে ভটিমা। ভটিমা নাটৰ গীতৰে এটি ভাগ। ছন্দ আৰু শব্দৰ প্ৰাচুৰ্যৰে এই গীতসমূহ পৰিপুষ্ট। ভটিমাসমূহক তিনিটা ভাগত ভাগ কৰা হয়—

- ক) নাট ভট্টমা
  - খ) দের ভট্টমা
  - গ) বাজ ভট্টমা

এই তিনি ভট্টমার লগত মাধ্যরদের আৰু এটি ভট্টমা যোগ দিয়ে সেইটি হৈছে গুৰু ভট্টমা। সেয়ে অঙ্কীয়া নাটক চাৰিপকাৰৰ ভট্টমা প্ৰৱা যায়।

কেশব্রান্দ দেৱগোস্বামীয়ে ‘অক্ষমালা’ নামৰ প্রস্তুত নাট ভট্টমাক কেইবাটাও ভাগত

ভাগ করিছে। সেই ভাগকেইটা হ'ল—

১। নাটৰ প্রথম সূত্রধাৰৰ ভট্টিমা

২। নাটৰ শেষত নাট্যশাস্ত্ৰৰ ভৰতবাক্যৰ দৰে দিয়া সূত্রধাৰে গাবলগীয়া মঙ্গল বা মুক্তি মঙ্গল ভট্টিমা।

৩। নাটৰ অন্তৰ্গত ভাট বা কোনো চাৰিত্ৰ মুখৰ ভট্টিমা।

৪। নাটৰ মাজৰ সূত্রধাৰৰ ভট্টিমা বা পয়াৰ। (গোস্থামী, ভূমিকা ১২)

শক্ষৰোভৰ যুগৰ নাটকত ভট্টিমাৰ প্ৰয়োগ পূৰ্বৰ নাট্য বীতিৰ আহিতে হয় যদিও নাটকৰ দীৰ্ঘতা হাস কৰাৰ প্ৰচেষ্টাত ভট্টিমাৰ প্ৰয়োগ নাট্যকাৰসকলে কমাই দিবলৈ ধৰিলে। বিশেষকৈ নাটৰ মাজৰ সূত্রধাৰৰ ভট্টিমা আৰু নাটৰ কোনো চাৰিত্ৰ মুখৰ ভট্টিমাৰ প্ৰয়োগ কমি আহিল। ভাওনা এখনৰ কলেৱৰ হাসে এই গীতৰ প্ৰয়োগ কমাই আনিলো। অৱশ্যে নাট ভট্টিমাৰ প্ৰয়োগ প্রত্যেক নাটকতে দেখা পোৱা যায়।

৪) শ্লোকৰ ব্যৱহাৰ :

অক্ষীয়া নাটক শ্লোকৰ ব্যৱহাৰ মনকৰিবলগীয়া বিশেষত্ব। নাটক এখনত গীতখিনিৰ দৰেই অকল শ্লোকখিনি অনুধাৰন কৰিলেই সমগ্ৰ নাটকীয় কাহিনীটি ওলাই পৰে। অক্ষীয়া নাট এখন আৰস্ত হয় শ্লোকেৰে যিটি শ্লোকক নান্দী বোলে। শ্লোকেৰে নাটৰ পাতনি মেলি শ্লোকেৰে নাটৰ সামৰণি পোলোৱা হয়। শক্ষৰোভৰ যুগৰ নাট্যকাৰ সকলেও এই বীতি মানি চলিছিল। তেওঁলোকে নান্দী শ্লোকটি শক্ষৰদেৱৰ কোনো এখন নাটৰ পৰাই তুলি লয় নাইবা য'ব পৰা কাহিনীটি লয়, তাৰ পৰাই শ্লোক আনি নাটক ব্যৱহাৰ কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে — ‘জৰাসন্ধ বধ’ নাটকখনৰ নান্দী শ্লোকটি ‘ৰক্ষিণী হৰণ’ নাটৰ পৰা প্ৰহণ কৰা।

নান্দী শ্লোক :

যৎ পাদপক্ষজৰজৎ শিৰসা সুৰেশা সৰ্বাদয়ো দিৱিষদোহতি মুদোৰহস্তি।

যৎ কীৰ্ত্তাং কলিমলমনুজ্যাঃ ত্যজন্তি কৃষ্ণস্য তস্য চৰণং শৰণং ব্ৰজেম। (জৰাসন্ধ বধ)

আনহাতে, নাটখনিৰ মূল য'ব পৰা লৈছিল যেনে — ভাগৰত, হৰিবংশ, বিভিন্ন পুৰাণ আদিৰ শ্লোক সেই তাৰপৰাই শ্লোকৰ উদ্বৃতি দিয়া হৈছিল। শক্ষৰোভৰ নাটকৰ মাজত শ্লোকৰ ব্যৱহাৰ কম। সংস্কৃত ভাষাত জ্ঞান নথকা হেতুকে পৰৱৰ্তী নাট্যকাৰ সকলৰ নাট বচনাত শ্লোকৰ ব্যৱহাৰ হাস পালে। উদাহৰণস্বৰূপে ক'ব পোৰি ‘ধৰ্মবিজয়’ নাটৰ নান্দী শ্লোকটি ভাগৰতৰ প্রথম স্ফন্দ দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা হৈছে —

নান্দী শ্লোক :

নমো নাৰায়ণং নমস্কৃতং নবসৈৰ নৰোত্মং।

দেৱী সৰস্বতী ব্যাসততো জয় মুনিত্যাগ কৰি স্বৰ্গপুৰং।।

ধৰ্মস্য সুষমাগহি, অধৰ্মস্য মহাবলী ধৰ্মভক্ত মহাহীনং।

যোহি নাৰায়ণং চৰণে পন্থজং কৰোহো নিবেদনং।। (ধৰ্মবিজয়)

নাটসমূহত নান্দী শ্লোক আৰু সামৰণি শ্লোকটিৰ বাহিৰে অন্য শ্লোক পোৱা নাযায়। কোনো কোনো নাটকত সামৰণি শ্লোকটিও পাবলৈ নাই। কিছুমান নাট্যকাৰ এইক্ষেত্ৰত বৰ

বিশেষ পাবনদৰ্শী নোহোৱাৰ কাৰণে এইটো হ'ব পাৰে নতুৱা পৰৱৰ্তী সময়ত ভাওনাৰ বচন সুচল কৰিবলৈও শ্লোকৰ ব্যৱহাৰ নোহোৱা কৰিব পাৰে। আৱশ্যে এইথিনিতে এটা কথা উল্লেখযোগ্য যে নাটকত্বৰহত প্ৰায় শ্লোকেই এইক্ষেত্ৰত প্ৰথম আৰু শ্ৰেষ্ঠ শ্লোকটি বাদ দি বাকী আটাইবোৰ শ্লোকৰ ভাগনি সুত্ৰধাৰ বা নাটকীয় চৰিত্ৰই কৰি দিয়ে। সৰ্বসাধাৰণ মানুহৰ কাৰণে বচনা কৰাৰ বাবেই শক্ষৰদেৱে নাটকসমূহত শ্লোকৰ এনেকৈ ভাগনি কৰি দিছিল বুলি ভাবিবৰ থল আছে।

সামৰণি :

শক্ষৰোত্তৰ নাটৰ ভাষাত ব্ৰজাবলী ভাষাৰ সম্পূৰ্ণ প্ৰয়োগ নহৈ অসমীয়া কথ্যবীতিৰ প্ৰয়োগ হ'বলৈ থৰিলে। মাধৰদেৱ অৰ্জুন-ভঙ্গন নাটত মাজে মাজে হোৱা কথ্যবীতিৰ প্ৰয়োগে হয়তো শক্ষৰোত্তৰ নাট্যকাৰ সকলক নাট বচনাত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিবলৈ সাহ দিলে। এই সাহস লৈয়ে শক্ষৰোত্তৰ নাট্যকাৰসকলে নাটকত ব্ৰজাবলী ভাষাৰ তৎপৰ্য অনুধাৰণ নকৰি হয়তো ব্ৰজাবলী - কথ্য অসমীয়া ভাষা লগ কৰি এটা নতুন ভাষাৰ সৃষ্টি কৰিলে। সেয়ে শক্ষৰোত্তৰ নাট্যধাৰাত সম্পূৰ্ণ ব্ৰজাবলী ভাষা বক্ষিত নহ'ল। নাটকসমূহত ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা এনেধৰণৰ পৰিৱৰ্তনে পূৰ্বৰ অক্ষীয়া নাটৰ ক্ষতি কৰিলে সঁচা, কিন্তু নাটকীয় ধাৰাটো বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয় ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিলে।

গীত, ভট্টমা আৰু শ্লোকেৰে অক্ষীয়া নাটকোৰ সম্পূৰ্ণ গীতাত্মক। শ্ৰতি মধুৰতা নাটৰ এক প্ৰধান গুণ। প্ৰত্যেকটো নাটকীয় চৰিত্ৰৰ প্ৰৱেশ প্ৰস্থান সংগীতৰ মাজেদি হয়। নাটকৰ এটা প্ৰধান উপাদান ৰস-সংগীতত সংগীতে গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান দখল কৰিছে। নাট্যকাৰসকলে নিজৰ কৌশলী চিন্তাবে শক্ষৰোত্তৰ নাটকসমূহত সংগীতৰ সুপ্ৰয়োগ কৰিছে বুলি ক'ব পাৰি। যদিও গীতৰ ভাষা বহুথিনি অসমীয়া ভাষাটৈলে ঢাল খাইছে তথাপি গীতৰ মাধুৰ্য্য হ্লাস পাইছে বুলি ক'ব নোৱাৰিব। সংগীতৰ উন্নত ব্যৱহাৰত “দৰ্শক বৃন্দৰ শ্ৰবণানন্দ হ'ল, নয়নে ত্ৰিপ্তি লাভ কৰিলে। অংকীয়া নাটক দৈত্য-দমন দৃশ্যবোৰতো সংগীত পৰিৱেশনে দৃশ্যৰ আকৰণীয়তা বৃদ্ধি কৰে, ভগৱৎ-মহিমা আৰু তেওঁৰ কাৰ্য্যৰ গবিমা বৃদ্ধি কৰাতো বৰঙণি যোগায়।” (ভট্টাচাৰ্য্য ১০০)

চহাজনক ত্ৰিপ্তি দিবলৈকে শক্ষৰদেৱে নাটত গীতৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তেওঁ গঢ়ি যোৱা ভেড়তিই নাট্যকাৰসকলেও নাটত গীতৰ প্ৰয়োগত মন দিলে। শ্ৰতিমধুৰতা গুণত মানুহ আহুদিত হ'ল আৰু নাট বচনাৰ উদ্দেশ্যাই সফলতা লাভ কৰিলে।

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থসূচী :

ক) অসমীয়া গ্ৰন্থ

- গোস্বামী, নাৰায়ণ চন্দ্ৰ। অসমত ভাওনা পৰম্পৰা। গুৱাহাটীঃ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰকাশন বিভাগ,
১৯৯৩। মুদ্ৰিত।
গোস্বামী, ৰাম। অসমৰ লোকনাট্য। ১ম প্ৰকাশ। যোৰহাটঃ ১৯৯৯। মুদ্ৰিত।
চলিহা, ভৱ প্ৰসাদ (সম্পা.)। শক্ষৰী সংস্কৃতিৰ অধ্যয়ন। ২য় প্ৰকাশ। নগাঁওঃ শ্ৰীমত শক্ষৰদেৱৰ সংঘ,
১৯৯৯। মুদ্ৰিত।

দাস, নারায়ণ আৰু বাজবংশী, পৰমানন্দ (সম্পা.)। অসমৰ সংস্কৃতি কোষ। ১ম প্ৰকাশ। গুৱাহাটী :
জ্যেতি প্ৰকাশন, ২০০৯। মুদ্ৰিত।

দাস, বাদল। নাট্য কলা আৰু অভিনয় শিল্প। ১ম প্ৰকাশ। গুৱাহাটী : গিৰিজা দাস, ২০০০। মুদ্ৰিত।
দেৱগোস্বামী কেশৱানন্দ (সম্পা.)। নৰোৱা আতাসকলৰ নিৰ্বাচিত নাট। ১ম প্ৰকাশ। নগাঁও : শ্ৰী

শ্ৰী নৰোৱা বালিসত্ৰ, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

— | সত্ৰ-সংস্কৃতিৰ কপৰেখ।। ৫ম সংস্কৰণ। ডিব্ৰুগড় : বনলতা, ২০০০। মুদ্ৰিত।

— | অক্ষয়ী ভাওনা। ৩য় সংস্কৰণ। ডিব্ৰুগড় : বনলতা, ২০০০। মুদ্ৰিত।

নেওগ, মহেশ্বৰ (সম্পা.)। পৱিত্ৰ অসম। ৩য় সংস্কৰণ। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুকষ্টল, ১৯৯১। মুদ্ৰিত।
বৰা, লীলাধৰ। ঐতিহ্যমণ্ডিত কলিয়াবৰ। ২য় প্ৰকাশ। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, ১৯৯৩। মুদ্ৰিত।
ভট্টাচাৰ্য্য, হৰিচন্দ্ৰ। অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিলিঙ্গণি। ২য় সংস্কৰণ। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল,
১৯৭০। মুদ্ৰিত।

মজুমদাৰ, তিলকচন্দ্ৰ। সত্ৰ দৰ্শণ। ১ম প্ৰকাশ। নগাঁও: মজুমদাৰ পুথি প্ৰকাশন, ২০০৫। মুদ্ৰিত।

মহস্ত, নৃপেন্দ্ৰ কুমাৰ (সম্পা.)। সত্রসূর্য। ১ম তাৰ্ণৰণ। নগাঁও : কলিয়াবৰ জিলা সত্ৰ মহাসভা, ১৯৯৭।
মুদ্ৰিত।

ৰাজকুমাৰ, সৰ্বানন্দ। ইতিহাসে সৌৰৰা ছশ্টা বছৰ। ২য় সংস্কৰণ। ডিব্ৰুগড় : বনলতা, ২০১৩।
মুদ্ৰিত।

হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ। মধ্যনেৰে।। ১ম প্ৰকাশ। গুৱাহাটী: জোনাকী প্ৰকাশ, ১৯৬৭। মুদ্ৰিত।

খ) ইংৰাজী গ্ৰন্থ

Acharyya, N.N. *A Brief History of Assam* (From Earliest time). Revised Edition.
New Delhi : Omsons publication, 2007. Print.

Aiyangar, Krishnaswari. *Early History of Vaishnavism in South India*. 1st
Edition. London: Forgotten Books, 2018. Print.

Gosh, Manomohan. Ed. *Bharata Muni The Natyasastra*. Vol.1 Calcutta: at
The metropolitan printing and Publishing co. Pvt. Ltd, 1967. Print.

Neog, Maheswar. *Religious of the North East*. 1st Edition. Guwahati :
publication Board, 2008 . Print.

—. *Sankaradeva and his times* (early History of the Vaisnava faith and
movement of Assam.) 1st edition. Guwahati: Department of
publication, Gauhati University, 1965.print.

ঘ) অসমীয়া স্মৃতিগ্রন্থ

বৰঠাকুৰ, নবীন (সম্পা.)। কাঁচিয়ালি। ৪ৰ্থ প্ৰকাশ। নগাঁও: কলিয়াবৰ শাখা সাহিত্য সভা পত্ৰিকা,
২০১০। মুদ্ৰিত।

বৰা, মহেশ্বৰ আৰু ভট্টাচাৰ্য্য, দিলীপ কুমাৰ (সম্পা.)। বাৰেচহৰীয়া ভাওনা মহোৎসৱ (স্মৃতিগ্রন্থ)।
জামুগুৰি : বাৰেচহৰীয়া ভাওনা মহোৎসৱ উদ্যাপন সমিতি, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

বৰা, মোহোৰাম (সম্পা.)। কৰাপাট (স্মৰণিকা)। নগাঁও: কলংপৰীয়া বাৰগঞ্জ সমাজৰ সাৰ্বজনীন
হেজাৰী ভাওনা মহোৎসৱ উদ্যাপন সমিতি, ২০০৬। মুদ্ৰিত।

বৰা, প্ৰদীপ চন্দ্ৰ (সম্পা.)। কৰাপাট (স্মৰণিকা)। নগাঁও: কলংপৰীয়া বাৰগঞ্জ সমাজৰ সোণালী

জয়ন্তী আৰু দশম সাৰ্বজনীন হেজাৰী ভাওনা মহোৎসৱ উদ্যাপন সমিতি, ২০১৫। মুদ্রিত।
মহন্ত, ইৰু (সম্পা.)। হেজাৰী ভাওনা(মুখপত্র)। নগাঁওঃ কলিয়াবৰ হেজাৰী ভাওনা উৎসৱ, ২০০২।
মুদ্রিত।

শইকীয়া, লক্ষ্মীকান্ত (সম্পা.)। স্মৃতিগ্রন্থ। নগাঁওঃ কলংপৰীয়া বাৰগএণ্ড সমাজৰ সাৰ্বজনীন পঞ্চম
হেজাৰী ভাওনা মহোৎসৱ সমিতি, ১৯৮৮ মুদ্রিত।

—। (সম্পা.)। স্মৃতিগ্রন্থ। নগাঁওঃ কলংপৰীয়া বাৰগএণ্ড সমাজৰ ৰূপালী জয়ন্তী আৰু ৬ষ্ঠ
হেজাৰী ভাওনা মহোৎসৱ সমিতি, ১৯৯৪। মুদ্রিত।

অপ্রকাশিত নাটৰ তালিকা

- ১। কৎসবধ, ২। কালসিংহদৈত্য নিধন, ৩। তৰনীসেন ও বীৰবাহু বধ, ৪। দক্ষ যজ্ঞ
- ৫। দুর্বাসা ভোজন, ৬। দিগেন্দ্ৰ বজাৰ দিঘীজয়, ৭। ধৰ্ম বিজয়, ৮। বলিছলন
- ৯। বালিবধ, ১০। বিক্ৰমাসুৰ বধ, ১১। বীৰ বাহু, ১২। বাৰণ বধ, ১৩। সীতা হৰণ

এই নাটসমূহৰ বচনাকাৰৰ নাম পোৱা নাযায়। নগাঁওৰ বিভিন্ন ব্যক্তিৰ ঘৰত কাগজপাতত হাতে
লিখা আৰহাত এই নাটসমূহ আছে। বিভিন্ন সত্ৰ সঁচিপাতৰ নাটৰ পৰাই লিপি কৰি এই নাটসমূহ
অভিনয় কৰা হৈছিল। একে নামৰ নাট কেইবাখনো ভিন্ন সত্ৰত পোৱাত নাটসমূহ কোন সত্ৰৰ সেইয়াও
নিৰ্দিষ্টকৈ আঙুলিয়াই দিব নোৱাৰিব।

সংবাদদাতাৰ নাম

নাম	বয়স	লিঙ্গ	বাসস্থান
আমুল্য হাজৰিকা	৬৪	পুৰুষ	উলুৱানি, কলিয়াবৰ
কনদেউ ভূঁঝ	৮৭	পুৰুষ	বৰদোৱা, নগাঁও
কুশদেৱ মহন্ত	৬৮	পুৰুষ	গুনামৰা, ঐ
দেবানন্দ দেৱগোস্বামী	৫৪	পুৰুষ	বৰদোৱা, নগাঁও
প্ৰবীন গোস্বামী	৬৮	পুৰুষ	ভলাগুৰী, ঐ
ভূৰন চন্দ্ৰ মহন্ত	৬৯	পুৰুষ	চিপহা, নগাঁও
ইৰু মহন্ত	৬৫	পুৰুষ	বাঘৰগএণ্ড, কলিয়াবৰ

ৰামধেনু পৰৱৰ্তী অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্লত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰসংগ

শোভাকৃষ্ণ ফুকন

গবেষক, অসমীয়া বিভাগ, নথি লখিমপুৰ কলেজ (স্বায়ত্তশাসিত)

ই - মেইল— *subhakrishnaphukan29@gmail.com*

সংক্ষিপ্তসাৰ

উনবিংশ শতকাৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা অসমীয়া চুটিগল্লৰ ইতিহাসত আৰম্ভণিৰ সময়ৰ পৰাই সংমোজিত হৈছিল অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্লৰ ধাৰাটো। সময় অনুযায়ী বিভিন্ন কাৰকৰ প্ৰভাৱত গল্লৰ এই ধাৰাটোৱে বিষয়বস্তু আৰু আংগিক উভয় ক্ষেত্ৰতে পৰিৱৰ্তন লাভ কৰিছে। ৰামধেনুৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্লৰ ধাৰাটো গুণগত আৰু সংখ্যাগত উভয় ক্ষেত্ৰতে সমৃদ্ধ হৈছে। বিভিন্নজন গল্লকাৰে নিতো নতুন নতুন সম্পৰ্কীকৰণে গল্লৰ এই ধাৰাটো আগুৱাই নিয়াৰ যত্ন কৰিছে। এই সময়ছোৱার অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্লত গল্লকাৰসকলে সমসাময়িক সমাজৰ কেতোৰো গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশক পাঠকৰ দৃষ্টিগোচৰ কৰাবলৈ সক্ষম হৈছে। একাংশ গল্লকাৰে অসমীয়া ভাষাক বিষয়বস্তু ইচাপে লৈও গল্ল বচনা কৰিছে। ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত থকা বিভিন্ন দুৰ্বলতাসমূহক এই গল্লসমূহৰ জৰিয়তে উপস্থাপন কৰা হৈছে। প্ৰস্তাৱিত গবেষণা পত্ৰ জৰিয়তে ৰামধেনুৰ পৰৱৰ্তী অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্লত ভাষা সম্পর্কীয় কোনোৰো প্ৰসংগক গুৰুত্ব দিয়া হৈছে, এই প্ৰসংগসমূহ সমাজৰ লগত কিদৰে জড়িত আদি দিশসমূহ নিৰ্বাচিত গল্লৰ আধাৰত বিচাৰ কৰা হ'ব।

সূচক শব্দ : ব্যংগ, চুটিগল্ল, ভাষা, অসমীয়া, ৰামধেনু পৰৱৰ্তী

১.০ অবতরণিকা :

ব্যংগ শব্দটো বি আৰু অংগ শব্দ দুটোৱ পৰা উৎপন্নি হৈছে। বি শব্দৰ অৰ্থ হৈছে বিকৃত অথবা বিৰূপ। গতিকে ব্যৃপ্তিগত দিশৰ পৰা ক'ব পাৰি যে বিকৃতি বা বিৰূপতাই হৈছে ব্যংগৰ প্ৰধান তত্ত্ব। ব্যংগ শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ হৈছে — বিদ্রূপ, উপহাস, ঠাট্টা, শ্ৰেষ্ঠ আদি। ভৰতৰ নাট্যশাস্ত্ৰত উল্লেখ থকা হাস্যৰসৰ আলমত সাহিত্যত ব্যংগ অভিধাৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে যদিও হাস্য আৰু ব্যংগৰ মাজত যথেষ্ট পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হয়। ব্যংগ শব্দৰ ইংৰাজী প্ৰতিমৰ্দ হৈছে Satire। ইংৰাজী Satire শব্দৰ অৰ্থও Humour (হাস্যৰস) আৰু Wit (খুছটীয়া কথা) শব্দৰ অৰ্থতকৈ কিছু পৃথক। ব্যংগ মানে হৈছে কোনো এটা বিষয় সম্পর্কে প্ৰকাশ কৰা একধৰণৰ হাস্যকৰ আৰু তীৰ্যক অভিব্যক্তি। কিন্তু এনে অভিব্যক্তি লধু হাস্যকৰ নহয়, ব্যংগৰ লগত সমাজ সচেতনতাৰ প্ৰসংগটোও জড়িত হৈ থাকে। হাস্যৰসে কেৰল হাঁহিৰ খোৱাক যোগায় আৰু হাঁহিয়েই হাস্যৰসৰ শেষ পৰিণতি। কিন্তু ব্যংগৰ ক্ষেত্ৰত হাঁহি কম- বেছি পৰিমাণে অনিবার্যভাৱে থাকিলেও ইয়াত সামাজিক সমালোচনাৰ প্ৰসংগটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। ইয়াত হাঁহি হৈছে উপায় কিন্তু তাৰ পৰিণতি বিদ্রূপ হয়। কাৰণ ব্যংগৰ জৰিয়তে সমাজৰ দুখ দুৰ্বলতাসমূহক উদাঙ্গাই দেখুওৱা হয়। এইক্ষেত্ৰত লেটিন চেটোয়াৰ : দ্য স্ট্ৰাকচাৰ পাৰচুৱেইচন গ্ৰন্থৰ লেখক চার্লছ উইচকেয়ৰ এ্যাৰ মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য—

ব্যংগ এৰিধি সামাজিক সাহিত্যকৰ্ম। ব্যংগৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে ইয়াৰ উপযোগিতা। ব্যংগই

পঢ়াৱেক নিজৰ দোষ-ক্রটি-দুৰ্বলতা সম্পর্কে সচেতন কৰি দিয়ো। (ঠাকুৰ ৪১)

খীং পুং কেইবা শতিকাৰ আগতেই প্ৰীক, লেটিন, ৰোমান আদি পাশ্চাত্য সাহিত্যত সৃষ্টি হোৱা ব্যংগ সাহিত্য পৰৱৰ্তী সময়ত বিশ্বৰ বিভিন্ন ভাষাৰ সাহিত্যটৈলে প্ৰসাৰিত হয়। অসমীয়া ভাষাত আদি আৰু মধ্যযুগৰ কেতোৱো সাহিত্যত হাস্যৰসৰ প্ৰভাৱ আছিল। কিন্তু ব্যংগ সাহিত্যৰ ধাৰাটো উনবিংশ শতিকাৰ পৰাহে আৰম্ভ হৈছে। প্ৰথম অৱস্থাত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ হাতত নাটকৰ জৰিয়তে জন্মলাভ কৰা এই ধাৰাটো পৰৱৰ্তী সময়ত অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিধালৈ প্ৰসাৰিত হয়। অসমীয়া চুটিগল্পৰ ক্ষেত্ৰত যিদেৱ লক্ষণীয় বেজবৰুৱা বাটকটীয়া, অসমীয়া ব্যংগ গল্পও পথমে তেওঁৰ হাততে সৃষ্টি হৈছিল। বেজবৰুৱাৰ সময়ৰ পৰা অসমীয়া চুটিগল্পৰ এই ধাৰাটো বিভিন্ন পৰিৱৰ্তনৰ মাজেৰে একবিংশ শতিকাৰ পৰ্যন্ত প্ৰাপ্তি হৈ আছে। সমাজৰ বাজনীতি, অৰ্থনীতি, শিক্ষা, সংস্কৃতি, ভাষা আদি ব্যংগ গল্পৰ বিষয় হ'ব পাৰে। আলোচনীকেন্দ্ৰিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত ৰামধেনুৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাক কোনো আলোচনীৰ নামেৰে নামকৰণ কৰা নাই। এই সময়ছোৱাত অসমীয়া সমাজ ব্যৱস্থাৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, শৈক্ষিক আদি সকলো দিশতে পৰিৱৰ্তন সাধন হৈছিল। ৰামধেনুয়ে কঢ়িয়াই অনা পাশ্চাত্য চিন্তা-চৰ্চাই পৰৱৰ্তী সময়ৰ অসমীয়া মানুহৰ মন-মগজু, চিন্তা চেতনাত বাৰুকৈয়ে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। এই পৰিৱৰ্তনৰ সমান্বয়লভাৱে সন্তোষৰ দশকৰ নক্ষাল আদোলন, ১৯৭৫ চনত মোায়িত ভাৰতৰ জৰুৰীকালীন অৱস্থা, ১৯৭৯ চনৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা অসম আদোলন, নৈৰেৰ দশকৰ পৰা বিচিন্নতাবাদী সংগঠনসমূহে আৰম্ভ কৰা হিংসাত্মক কাৰ্য-কলাপ, অৰ্থনৈতিক উদাৰীকৰণ, বিশ্বায়ন আদি কাৰকসমূহে ৰামধেনু পৰৱৰ্তী অসমীয়া

সাহিত্যৰ ব পটভূমি নির্মাণ কৰিছিল। এই সময়ছোৱাত অসমৰ সমাজ ব্যৱস্থাত বাজনীতি, অথনীতি আদি দিশসমূহৰ পৰিৱৰ্তন দৰে অসমৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাইও ব্যাপক পৰিৱৰ্তন লাভ কৰিলৈ। অসমৰ বিভিন্ন স্থানত ভালেমান শিক্ষানুষ্ঠান গচ লৈ উঠিল আৰু শিক্ষিতৰ হাৰ পূৰ্বৰ তুলনাত যথেষ্ট বৃদ্ধি হ'ল। কিন্তু সংখ্যাগত দিশত সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্যৰ লগতে অসমৰ শিক্ষিতৰ হাৰ যিদৰে বাঢ়িছে গুণগত দিশতো এই হাৰ সমানুপাতিকভাৱে বাঢ়িছে বুলি ক'ব নোৱাৰিব। এই সময়ছোৱাত অসমৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত নানা আসোঁৱাহে দেখা দিছে। অসমৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা একাংশ লোকৰ বাবে ব্যৱসায়তো পৰিণত হৈছে। প্ৰধানকৈ নগৰ আৰু অৰ্দ্ধনগৰীয়া অঞ্চলত ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয়ৰ প্ৰাথান্যৰ বাবে একাংশ লোকে অসমীয়া ভাষাৰ থতি নেতৃত্বাচক মনোভাৱ পোষণ কৰা দেখা গৈছে। ইংৰাজী মাধ্যমত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰা অসমীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ নিজৰ ভাষাৰ প্ৰতি সৃষ্টি হোৱা অনীহাৰ বাবে ভাষা সম্পর্কীয় সমস্যাসমূহে দেখা দিছে।

ৰামধেনু পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত বিভিন্নজন গল্পকাৰে সমকালীন অসমৰ বিভিন্ন সমস্যাসমূহক কেন্দ্ৰ কৰি বহুতো ব্যৰ্গ গল্প বৰচনা কৰিছে। সেইসকলৰ ভিতৰত শীলভদ্ৰ, হৰেকৃষ্ণ ডেকা, অৱণ গোস্মামী, কুমুদ গোস্মামী, অপূৰ্ব শৰ্মা, প্ৰণৱজ্যোতি ডেকা, উদয়াদিত্য ভৰালী, মদন শৰ্মা, বিপুল খাটোনীয়াৰ, বিজু হাজৰিকা, ভূপেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভট্টাচাৰ্য, জ্ঞান পূজারী, ভৃংগেশ্বৰ শৰ্মা, তিলক হাজৰিকা, তবিউল হুছেইন, বিজয় শংকৰ শৰ্মা, প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য, কিশোৰ কুমাৰ কলিতা প্ৰভৃতিৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰিব। এই গল্পকাৰসকলৰ মাজৰ কেইহাগৰাকীও গল্পকাৰে ৰামধেনু যুগতে আত্মপ্ৰকাশ কৰি পৰৱৰ্তী সময়ত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে। ইয়াৰে একাংশ গল্পকাৰে অসমৰ ভাষা সম্পর্কীয় সমস্যাসমূহকো পাঠকৰ দৃষ্টিগোচৰ কৰাইছে। এই আলোচনাত ৰামধেনু পৰৱৰ্তী ব্যৰ্গ গল্পসমূহত অসমীয়া ভাষা সম্পর্কীয় কোনোৰে প্ৰসংগত গুৰুত্ব লাভ, কেনেদৰে গুৰুত্ব লাভ কৰিছে সেই সম্পর্কে নিৰ্বাচিত গল্পৰ জৰিয়তে আলোচনা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ব।

১.১ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু উদ্দেশ্য :

ব্যৰ্গ সাহিত্যৰ জৰিয়তে সাধাৰণতে সমাজ বা ব্যক্তিবিশেষৰ দোষ-কৃতি, ধ্যান ধাৰণা, সমস্যা আদিক বক্রেত্তিমূলক বা বিদ্রোহীভাৱে উপস্থাপন কৰা হয়। ব্যৰ্গ সাহিত্যৰ মাজত যিহেতু একোখন সমাজ বা ব্যক্তিবিশেষৰ দোষ-দুৰ্বলতাসমূহ উদঙ্গই দেখুওৱা হয়, গতিকে ব্যৰ্গ সাহিত্যই সমাজ বাস্তৱতাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ উপলক্ষি কৰাত পাঠকক সহায় কৰিব পাৰে। সমাজত বিভিন্ন সময়ত সৃষ্টি হোৱা বিভিন্ন সমস্যাসমূহক চিনান্ত কৰি পাঠকৰ দৃষ্টিগোচৰ কৰোৱাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৰ্গ সাহিত্যৰ গুৰুত্ব যথেষ্ট আছে। অসমীয়া সাহিত্য আৰু গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৰ্গ সাহিত্যৰ ধাৰণাটোৱে যিদৰে গুৰুত্ব লাভ কৰিব লাগিছিল আজি পৰ্যন্ত কিন্তু তেনেধৰণৰ গুৰুত্ব লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা নাই।

অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত ৰামধেনুৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত বিভিন্ন ধৰণৰ পৰিৱৰ্তন পৰিলক্ষিত হৈছে। সমাজৰ আন সমস্যাসমূহৰ লগতে ভাষাক কেন্দ্ৰ কৰি সৃষ্টি হোৱা সমস্যাসমূহক একাংশ সাহিত্যিকে বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া দেখা গৈছে। ভাষাকেন্দ্ৰিক সমস্যাসমূহৰ ফলত অসমৰ সমাজখন বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত ক্ষতিৰ সমুখীন হৈছে। প্ৰস্তাৱিত অধ্যয়নত ব্যৰ্গ সাহিত্যৰ এটা

ধাৰাব অন্তর্গত হিচাপে নিৰ্বাচিত ব্যংগ গল্পসমূহৰ অধ্যয়নে সমকালীন অসমৰ ভাষাকেন্দ্ৰিক কেতবোৰ ইতিবাচক আৰু নেতৃত্বাচক দিশ পোহৰলৈ আনাৰ সন্তোৱনা আছে। এই দিশসমূহ পাঠকৰ দৃষ্টিগোচৰ কৰি নেতৃত্বাচক দিশসমূহ দুৰ কৰিবৰ বাবে তেওঁলোকক আগ্রহী কৰি তেলাৰ ক্ষেত্ৰত এই অধ্যয়নে নিশ্চিতভাৱে সহায় কৰিব। এনেধৰণৰ কাৰণতে অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্পত ভাষাকেন্দ্ৰিক প্ৰসংগসমূহৰ গৱেষণামূলক অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আছে। এই গুৰুত্বসমূহৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি প্ৰস্তাৱিত গৱেষণা কৰ্মটোৰ বাবে কেইটামান উদ্দেশ্য নিৰ্ধাৰণ কৰি লোৱা হৈছে। উদ্দেশ্যসমূহ এনেধৰণৰ —

- ক) নিৰ্বাচিত গল্পসমূহৰ আলোচনাৰ জৰিয়তে সমকালীন অসমীয়া লোকসকলৰ মাতৃভাষাৰ প্ৰতি মনোভাৱ উপলব্ধি কৰা।
- খ) নিৰ্বাচিত গল্পসমূহত গল্পকাৰসকলে ভাষাকেন্দ্ৰিক কোনৰোৰ প্ৰসংগক প্ৰাধান্য দিছে বিচাৰ কৰা।
- গ) গল্পসমূহত উপস্থাপিত ভাষাকেন্দ্ৰিক সমস্যাসমূহৰ লগত অসমীয়া সমাজখন কিদৰে সম্পর্কিত মূল্যায়ন কৰা।

০.২ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

প্ৰস্তাৱিত গল্পেয়ণা পত্ৰখনৰ অধ্যয়নৰ পৰিসৰত সময়সীমা হিচাপে ৰামধেনু যুগৰ পিছৰ সময়ছোৱাক অৰ্থাৎ ১৯৭০ চনৰ পৰা একবিংশ শতকা পৰ্যন্ত সামৰি লোৱা হ'ব। এই সময়ছোৱার চাৰিটা ব্যংগ গল্পৰ আধাৰত মূল বিষয়ৰ অধ্যয়ন কৰা হ'ব। গল্পকেইটা হৈছে —

- কিশোৰ কুমাৰৰ কলিতাৰ চিৰ চেনেহী মোৰ ভাষা জননীঃ প্ৰেচিডেণ্টৰ অভিভাৱণ
- প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ অসমীয়া ভাষা বৰ টান
- তাৰিউল হৰেহৰনৰ এখন চিঠিঃ স্টৰ্কৰলৈ
- কুমুদ গোস্বামীৰ আজিৰ মহাভাৱা

০.৩ অধ্যয়ন পদ্ধতি :

প্ৰস্তাৱিত বিষয়টো অধ্যয়ন কৰোঁতে বিষয় বিশ্লেষণ পদ্ধতি (Content Analysis Method) প্ৰয়োগ কৰা হ'ব।

২.০ ৰামধেনু পৰৱৰ্তী অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্পত ভাষা সম্পর্কীয় বিভিন্ন দিশ :

ভাষাই একোটা জাতিক বিভিন্ন দিশৰ পৰা টনকীয়াল কৰে। অসমীয়া জাতিৰ অস্তিত্ব বৰ্তাই ৰখাৰ ক্ষেত্ৰত এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰক হৈছে অসমীয়া ভাষা। কিন্তু বহুময়ত ভাষাৰ ভূল প্ৰয়োগে সমাজত সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে। ইংৰাজী মাধ্যমৰ শিক্ষানুষ্ঠানৰ প্ৰাধান্যৰ বাবেই হওঁক বা আন কাৰণতেই হওঁক একাংশ অসমীয়া মানুহৰ নিজৰ ভাষাটোৰ প্ৰতি নেতৃত্বাচক মনোভাৱ গঢ়ি উঠিছে, দিনক দিনে নিজৰ ভাষাটোক অৱহেলা কৰিবলৈ লৈছে। নিজৰ ভাষাটোৰ প্ৰতি সৰহসংখ্যক মানুহেই দায়বদ্ধ নহয়। তেওঁলোকে শুন্দৈকৈ নিজৰ ভাষাটো ক'ব নোৱাৰে আৰু বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিব লগা হ'লৈ শুন্দৈকৈ প্ৰয়োগ কৰিবও নোৱাৰে। এনেবোৰ কাৰণতে সমাজত ভাষাকেন্দ্ৰিক সমস্যাসমূহৰ উদ্ভূত হয় আৰু ভাষাৰ অস্তিত্ব বিপদাপন্ন হয়।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ হাতত অসমীয়া ব্যংগ চুটিগল্পৰ ধাৰাটোৱে জন্ম লাভ কৰিছিল।

তেওঁর কিছুমান গল্পত ভাষাকেন্দ্রিক বিভিন্ন প্রসংগ যেনে ইংরাজী ভাষা প্রীতি, ভাষার অন্ধ অনুকরণ আদি দিশসমূহ প্রকাশিত হৈছিল। তেওঁ পরবর্তী একাংশ গল্পকারে ভাষা সম্পর্কীয় দিশটোক গুরুত্ব সহকারে লৈ গল্প বচন কৰিছে। বামধেনুর পরবর্তী সময়ছেরাব অসমীয়া ব্যৎস চুটিগল্পসমূহতো এনেধৰণৰ ভাষাকেন্দ্রিক বিষয়সমূহক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় হিচাপে গ্ৰহণ কৰি একাংশ গল্পকারে সচেতনতাৰ পৰিচয় দিছে। নিৰ্বাচিত গল্পসমূহত অৱতাৰণা কৰা প্ৰধান দিশসমূহৰ আধাৰত বামধেনু পৰবৰ্তী অসমীয়া ব্যৎস চুটিগল্পত অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কীয় প্ৰসংগসমূহক কেইহাটাও দিশৰ পৰা আলোচনা কৰিব পাৰি।

২.১ ভাষা শিক্ষণ আৰু প্ৰয়োগত বিভাস্তি :

তথাকথিত আধুনিক সমাজ ব্যৱস্থাত একাংশ মানুহে অসমীয়া ভাষা ভালকে ক'ব নোৱানো বুলি গৌৰিৰ কৰে। অসমীয়া মাধ্যমৰ বিপৰীতে ইংৰাজী মাধ্যমত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰাৰ ফলত একাংশ লোকে ইংৰাজী আৰু অসমীয়া দুয়োটা ভাষাৰ এটাও যে ভালকে শিকিব নোৱাৰে আৰু ক'ব বা লিখিব নোৱাৰে এয়া জাতিটোৱে কাৰণে অতি দুৰ্ভাগ্যজনক কথা। এখন চিঠি : স্ট্ৰৈবলৈ গল্পটোত এজন বজ্জই (যিজনে নিজকে সৰু ল'ৰা বুলি উল্লেখ কৰিছে) স্ট্ৰৈবলৈ এখন চিঠি লিখিব বিচাৰিছে। কিন্তু এটাও ভাষা ভালদৰে নজনাৰ ফলত স্ট্ৰৈবলৈ চিঠিখন কি ভাষাত লিখিব সেইটোক লৈ তেওঁ বিমোৰত পৰিচে আৰু স্ট্ৰৈবলৈ যিহেতু সকলোৰে কথাই জানে, গতিকে স্ট্ৰৈবলৈ তেওঁ ভুলকৈ লিখি চিঠিখন প্ৰেৰণ কৰিবলৈ সাহস কৰিব পৰা নাই। প্ৰথমতে তেওঁ অসমীয়া ভাষাৰ দুৰাবস্থাৰ কথা স্ট্ৰৈবলৈ আগত বৰ্ণনা কৰিছে।

ইংৰাজী মাধ্যমত শিক্ষাগ্ৰহণ কৰাৰটো কোনোধৰণৰ অপৰাধজনক কথা নহয়, কিন্তু ইংৰাজী ভালকে ক'ব পাৰোঁ বুলি কৈ নিজৰ ভাষাটোক হৈয় জ্ঞান কৰি শেয়ত কোনোটো ভাষাতে দক্ষতা নথকাটোহে লজ্জাজনক। গল্পটোত এনে একাংশ মানুহক গল্পকারে ব্যৎস কৰিছে এনেদেৰে—

মই অসমীয়া যদিও, অসমীয়া ভাষাটো ভালকে ক'বও নোৱাৰো, লিখিবও নোৱাৰো। কাৰণ মই ইংলিষ মিডিয়াম স্কুলতহে পঢ়ি আছোঁ। ইংলিষ মিডিয়ামত পঢ়া অসমীয়া ল'ৰা-ছোৱালীয়ে অসমীয়াত কথা পতাটোও হেনো দোষণীয় কথা। আকো ইংলিষ মিডিয়ামত পঢ়ি ইংৰাজী ফ্ৰেঞ্চকৈ ক'ব পৰা হৈছোঁ যদিও, মই কোৱা ইংৰাজীবোৰ হেনো সম্পূৰ্ণ শুন্দ নহয়। মই লিখা ইংৰাজীবোৰতো হেনো বাৰ পাছি ভুল থাকে। (ঠাকুৰ ১৯)

এই গল্পটোৱে জৰিয়তে গল্পকারে ভাষাকেন্দ্রিক এই সমস্যাটোক আধাৰ হিচাপে লৈ সমাজৰ একাংশ ব্যক্তিৰ দুৰ্বলতাসমূহক উদঙ্গই দিছে। আজিৰ সমাজত এনেকুৱা বহত মানুহ আছে, যিসকল আনুষ্ঠানিকভাৱে উচ্চশিক্ষিত, উচ্চশিক্ষাৰ ডিপ্রী তেওঁলোকে লৈছে। কিন্তু সেই ডিপ্রীয়ে যথোপযুক্ত সন্মান পাব পৰাকৈ তেওঁলোক যোগ্য হৈ উঠা নাই। সাম্পত্তিক শিক্ষা ব্যৱস্থাত একাংশ মানুহে কেৱল ডিপ্রী লাভৰ বাবেহে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰে। উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰা এনে ব্যক্তিসকলৰ নিজৰ ভাষাটোৱে প্ৰতি অলপো দায়বদ্ধতা নাই। এটা সময় আছিল, যিসময়ত কেৱল বিদ্যালয়ৰ দেওনা পাৰ হোৱা ব্যক্তিসকলেও নিজৰ ভাষাটোৱে লগতে ইংৰাজী ভাষাটো

শুন্দকে প্রয়োগ করাৰ ক্ষেত্ৰত সচেতন আছিল। বৰ্তমান সময়ৰ উচ্চশিক্ষিত ব্যক্তিসকলক গল্পকাৰে সেই সময়ৰ লোকসকলৰ লগত তুলনা কৰি ব্যংগ কৰিছে এনেদৰে —

সেই সময়ত আজিৰ দৰে ইংলিষ মিডিয়াম স্কুলো নাছিল। কিন্তু ককাদেউতাই হেনো মেট্ৰিক পাছ কৰা মানুহ হ'লৈও, যেনেধৰণৰ ইংৰাজী লিখিছিল বা যেনেধৰণেৰে ইংৰাজী কৈছিল, তেনেধৰণেৰে শুন্দকে ইংৰাজী লিখিব পৰা ক'ব পৰা মানুহ আজিকলিৰ বহুত বি. এ পাছ, এম.এ পাছ মানুহৰ মাজতো নাই। ককাদেউতাই যে ইংৰাজীহে শুন্দকে ক'ব আৰু লিখিব পাৰিছিল সেইটো কথাও নহয়। লগতে অসমীয়া ভাষাটোও শুন্দকে ক'ব পাৰিছিল আৰু লিখিব পাৰিছিল। (ঠাকুৰ ১৯)

গতিকে গল্পটোৰ জৰিয়তে অসমীয়া ভাষা শিক্ষণ আৰু প্রয়োগৰ বিভাসিসমূহক গল্পকাৰে এনেধৰণৰ কথাৰ আলমত বৰ্ণনা কৰিছে। ইয়াৰ জৰিয়তে গল্পকাৰ গবাকীৰ ভাষা সচেতনতা আৰু সমাজৰ দুৰ্বল দিশসমূহৰ প্রতি সমালোচনাত্মক দৃষ্টিভঙ্গী প্ৰকাশিত হৈছে।

২.২ অসমীয়া ভাষাৰ প্রতি অৱহেলা :

একাংশ অসমীয়া মানুহ নিজৰ মাত্ৰভাষাৰ প্রতি অলপো দায়বদ্ধ নহয়। তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাটো শুন্দকে কোৱা বা লিখাতকৈ ইংৰাজী ভষা শিকাৰ প্ৰতিতে গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। ফলত অসমীয়া ভাষাটো শুন্দকে ব্যৱহাৰ কৰা ব্যক্তিৰ অভাৱ ঘটে। একাংশ লোকে নিজৰ ভাষাটো ব্যৱহাৰ কৰোঁতেও বাৰ পাছি ভুল কৰে। অসমীয়া ভাষাৰ লগত আন ভাষাৰ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি ভাষাটোৰ এটা বিকৃত ৰূপ দিয়ে। আজিৰ মহাজ্ঞা/গল্পটোত অসমীয়া মানুহৰ মাত্ৰভাষাৰ প্রতি অৱহেলক তীব্ৰভাৱে ব্যংগ কৰিছে এনেদৰে —

তোমালোগৰ চামনত হামি আজি অছমীয়াত লেকচাৰ কৰিম। এই ভাষাটো ছিথিবলৈ বেছি টাইম নালাগে, খালী বাস্তাৰ ছাইনবোৰ্ড পঢ়িকেনে হামি ভাষাটো জানিছো। তোমালোগৰ ছাইনবোৰ্ড বিলাক একদম ঠিক আছে; গাড়ী, অটো আৰু দোকানত লেখা লাইনবিলাকো খাঁটি আছে। (গোস্বামী আৰু গোস্বামী ২০৭)

এনেদৰে অসমীয়া ভাষাৰ সাম্প্ৰতিক অৱস্থাটোক গল্পকাৰে ব্যংগ কৰিছে। ইয়াৰোপিৰ বাজনেতিক নেতা আৰু মধ্যবৃত্ত শ্ৰেণীৰ লোকসকলৰ নিজ জাতি আৰু ভাষাৰ প্রতি থকা মানসিকতাৰ প্রতি তেওঁ বিদ্রূপ কৰিছে। এনে লোকসকলৰ নিজ ভাষা আৰু জাতিৰ প্রতি থকা অৱহেলাৰ বাবে যে জাতিটোৰ ভৱিষ্যৎ অন্ধকাৰলৈ গতি কৰিছে সেই দিশটোকো গল্পকাৰে ব্যংগাত্মকভাৱে উপস্থাপন কৰিছে —

আৰু কেইবছৰমান পিছত অছমীয়া ভাষাই বেছি উন্নতি কৰিব। কাৰণ, তোমালোক চৰ ডাঁগৰ ডাঁগৰ মানুহৰ বাচ্চাবোৰ ইংৰাজী স্কুলত পঢ়ে। হেই বাচ্চাবিলাক ডাঁগৰ হ'লে অহমীয়া ভাষাটোৰ বল বাঢ়িব। তেতিয়া তোমালোগক ছাপে নুঁড়ে, মেকে বাইট কৰিব। বুঢ়া, অকামিলা দেউতা- মা মৰি যাব; পাপা মাঝী থাকিব। খুৰা মৰিব, আংকল থাকিব। মাহী পেহী মৰি যাব, আণ্টি থাকিব। কিমান ভাল হ'ব। চৰ অহমীয়া মৰি যাব, লেকিন অছমীয়া ভাষাটো বৃঢ়ি মিউজিয়ামত থাকি যাব কিমনা গৌৰৱৰ কথা। (গোস্বামী আৰু গোস্বামী ২০৭)

এনেদৰে গল্পকাৰে অসমীয়া ভাষাৰ বৰ্তমানৰ অৱস্থাটোৰ প্রতি ব্যংগ কৰিছে আৰু ইয়াৰ

জৰিয়তে অসমীয়া সমাজৰ এনেধৰণৰ সমস্যাসমূহৰ প্রতি গল্পকাৰৰ সমালোচনাঘৰক আৰু
সংস্কাৰকামী মনোভাৱ প্রতিফলিত হৈছে।

এখন চিঠি ৪ ইঙ্গৰলৈ গল্পটোতো একাংশ ব্যক্তিৰ নিজৰ ভাষাটোৰ প্রতি আৰহেলো
প্ৰকাশিত হৈছে। গল্পটোত একাংশ লোকে অসমত ৰাজ্যভাষা অসমীয়া হ'বই লাগিব বুলি
এখন আইন প্ৰণয়ন কৰিছিল। কিন্তু এই আইনখন বলবৎ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰে কেনোধৰণৰ
পদক্ষেপ প্ৰাণ কৰা দেখা নগ'ল। ইয়াৰ কাৰণ হিচাপে গল্পকাৰে উল্লেখ কৰিছে যে ৰাজনৈতিক
নেতৃসকলে অসমীয়া ভাষা ব্যৱহাৰ কৰাটো লজ্জাজনক কাম বুলিহে ভাৱে। কিন্তু গল্পকাৰে
তাৰ বিপৰীতে তেওঁলোকৰ অজ্ঞতাৰ পৰিচয় দিছে এনেদৰে—

কাৰণ আমাৰ মন্ত্ৰী- বিধায়ক, চৰকাৰী কৰ্মচাৰী আদিয়ে অসমীয়াত কিবা লিখিলে
, আমাৰ এইবোৰ লোকৰ আনন্দ ইংৰাজী নাজানে বুলি হাঁহে। ইংৰাজীত নিলিখি
অসমীয়াত লিখিলে আমাৰ সমাজৰ সম্মানীয় এইবোৰ লোকৰ মান-সন্মান- মৰ্যাদা
আদিও লাঘুৰ হয় বুলি দেখো আমিও বিশ্বাস কৰোঁ। তাতে আৰু এটা কথাও
আছে নহয়, যিহেতু সেইচাম শিক্ষিত মানুহৰ ভিতৰৰ বহুতেই অসমীয়া ভাষাটো
শুন্দৰকে ক'বও নোৱাৰে আৰু লিখিবও নোৱাৰে আৰু লিখিবও নোৱাৰে, গতিকে
ভুল অসমীয়া লিখি আমাৰ স্বৰূপটো উদঙ্গাই দেখুৱাৰলৈ লাজ লাগে নহয়।
মুখোৰে কোৱা কথাটো বেলেগ...। (ঠাকুৰ ১০০)

আমাৰ সমাজৰ সকলো লোকেই যে নিজৰ ভাষাটোক অবহেলা কৰে তেনে নহয়।
নিজৰ ভাষাটোৰ লগতে সকলোৰোৰ ভাষাৰ প্রতি দায়বদ্ধ হৈ ভাষাৰ শুন্দ ব্যৱহাৰৰ প্রতি
সচেতন একাংশ মানুহ এতিয়াও সমাজত আছে। সেই ব্যক্তিসকলে নিজৰ ভাষাটোৰ প্ৰসাৰৰ
কাৰণে যথেষ্ট কাম কৰিছে। কিন্তু সেই লোকসকলে যদি চৰকাৰী কাম- কাজত নিজৰ ভাষাটো
প্ৰয়োগ কৰে তেতিয়া তেওঁলোকক তাৰ প্ৰত্যুভৰ মাত্ৰভাষাত দিয়া নহয়। চৰকাৰী বিষয়াসকলে
লাগিলে ইংৰাজী ভাষাতো ভুলকৈয়ে ব্যৱহাৰ কৰিব, তথাপি মাত্ৰভাষা ব্যৱহাৰৰ পোষকতা
নকৰে। মাত্ৰভাষা ব্যৱহাৰ কৰিলে বহিংৰাজ্যৰ বিষয়াবোৰ আগত তেওঁলোকৰ ইংৰাজী ভাষা
সম্পর্কে অজ্ঞতা প্ৰকাশ হ'ব বুলি ভয় কৰে। সেয়ে তেওঁলোকে যিকোনো প্ৰকাৰে ইংৰাজী
ভাষাটো ব্যৱহাৰ কৰিব বিচাৰে। এনেদৰে ভুলকৈ ইংৰাজী ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা চৰকাৰী বিষয়া
আৰু নেতৃসকলক গল্পকাৰে ব্যংগ কৰিছে এনেদৰে —

ভুল হ'ল কি হ'ল? ভুলকৈ লিখি হ'লেও, অসমীয়াৰ সলনি ইংৰাজী লিখি ,
তেওঁলোকে অসমীয়া জাতিটোৰ মান-সন্মান বক্ষা কৰি আহিছে। এইফালৰ পৰা
চাৰলৈ গ'লে এনেবোৰ বিষয়াই (আন লোকেও) অসমীয়াৰ সলনি ইংৰাজী লিখিবৰ
বাবে তেওঁলোক অসমীয়া নামৰ জাতিটোৰ ধন্যবাদৰ পা৤। (ঠাকুৰ ১০১)

অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ কাৰণে যিসকল ব্যক্তিয়ে চেষ্টা কৰিছিল সেই লোকসকলৰ
প্ৰতিও একাংশ মানুহ শ্ৰাদ্ধাশীল নহয়। বহুতেই হয়তো তেওঁলোকৰ বিষয়ে নাজানে। ভাষাৰ
ভোঁটিটো যিসকল লোকে প্ৰতিষ্ঠা কৰি গ'ল সেই লোকসকলৰ কামবোৰকো একাংশ লোকে
গুৰুত্ব দিব লাগে নাভাৱে। এই দিশবোৰৰ প্রতি মানুহৰ মনত থকা এনেধৰণৰ অনীহা ভাৱৰ

বাবেই তেওঁলোকে ভাষাটোকো অরহেলা করে। চিৰ চেনেহী মোৰ ভাষা জননীঃ প্ৰেচিডেণ্টৰ
অভিভাষণ গল্পটোত গল্পকাৰে এনেধৰণৰ দিশৰ বিষয়ে অৱতাৰণা কৰিছে এনেদেৰ—

আমি জানো যে ১৮৮৮ চনত কলিতাত ‘অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী’ সভাৰ
জন্ম হৈছিল। অসমীয়া ভাষাৰ ফাদাৰ স্বৰূপ লক্ষ্মীনাথ বেজৰুৱা, পথম অসমীয়া
ডিঙ্গুনীৰীৰ বাইটাৰ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, আৰু অসমৰ ফ'রেষ্ট সম্পূৰ্ণৰূপে নাশ কৰিব
খোজা আনন্দবৰাম টেকিয়াল ফুকনাহ্ঁতে অসমীয়া ভাষাৰ বেছটো পুৰা লোহাৰ
পিলাৰৰ নিচিনা কৰি হৈ গ'ল, কিন্তু আনন্দবৰুৱানেটলী আমি তেওঁলোকৰ
কঢ়িবিউচনক কোনোধৰণৰ বেচপেষ্ট নকৰোঁ। (ঠাকুৰ ৬৯)

গল্পটোৰ বাক্যবোৰ মাজে ইংৰাজী শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি গল্পকাৰে যিসকল অসমীয়াই
নিজৰ ভাষাত কথা কওঁতে বেছকৈ বিদেশী ভাষাৰ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰে সেই লোকসকলক ব্যংগ
কৰিছে।

২.৩ অসমীয়া ভাষাত বিদেশী শব্দৰ প্ৰয়োগ :

অসমীয়া ভাষা শব্দ ভাণ্ডাৰৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট চহকী। বিভিন্ন দেশী- বিদেশী শব্দও
প্ৰয়োজন অনুসৰি অসমীয়া শব্দ ভাণ্ডাৰৰ অন্তৰ্ভূক্ত হৈছে। সেই শব্দসমূহে ভাষাটোৰ সমৃদ্ধিৰ
ক্ষেত্ৰতহে অৰিহাণা যোগাইছে। কিন্তু অপ্রয়োজনীয়ভাৱে যিকেনো পৰিস্থিতিত অসমীয়া শব্দৰ
মাজত বিদেশী শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি কথা কোৱাটো একাংশ লোকৰ ফেৰ্শনত পৰিণত হৈছে।
বেলেগ ভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগ কৰি কথা কোৱাটো কোনোধৰণৰ ভুল কথা নহয়, কিন্তু হকে
বিহকে নিজৰ ভাষাটোক অৱহেলা কৰি আন ভাষাৰ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিলে নিজৰ ভাষাটোৰ
অস্তিত্ব বিপদাপন্ন হোৱাৰ সন্তাৱনা থাকে। অসমীয়া ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত দেখা দিয়া এনেধৰণৰ
সমস্যাসমূহক কেন্দ্ৰ কৰিও অসমীয়া ভাষাত ব্যংগ গল্প বচিত হৈছে। তেনেধৰণৰ এটা গল্প
হৈছে চিৰ চেনেহী মোৰ ভাষা জননীঃ প্ৰেচিডেণ্টৰ অভিভাষণনামৰ গল্পটো। গল্পটোত ভাষা
সম্পৰ্কীয় কেতোৰ সমস্যা আৰু সমাধানৰ উপায় সম্পর্কে বৰ্ণনা কৰিছে। কিন্তু সেই দিশসমূহ
বৰ্ণনা কৰোঁতে গল্পকাৰে মাজে মাজে ইংৰাজী শব্দ প্ৰয়োগ কৰি ভাষাৰ তেনেধৰণৰ সমস্যা
আৰু সমস্যা সৃষ্টিকাৰী লোকসকলৰ প্ৰতি তীৰ্ত ব্যংগ কৰিছে—

আজি আমাৰ জাতিটোৱে এক ডেঞ্জাৰাছ কণিকনত পৰিবেঁ। নানা ধৰণৰ প্ৰান্নে
আমাৰ জাতিটোৰ মানে নেচনটোৰ বেক বোঙ বেঙ কৰি পেলাইছে। আমি যদি
অতি শীঘ্ৰেই কিছুমান কুইক একচন লৈ প্ৰেৰণৰ হৰ্তাৰ কৰিব নোৱাৰোঁ, তেন্তে
হয়তো এটামান ডিকেড পিছতেই আমাৰ লেংগুৱেজ- কালচাৰ বল্ক মেপৰ পৰা
ভেনিছ হৈ যাব। (ঠাকুৰ ৬৯)

অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কীয় সমস্যা আৰু ভবিষ্যৎৰ সন্তাৱনাৰ বিষয়ে গল্পকাৰে এনেদেৰে
বৰ্ণনা কৰিছে। একাংশ লোকে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি প্ৰকাশ কৰা অনীহাৰ বাবে আৰু
অপ্রয়োজনীয়ভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা কিছুমান বিদেশী শব্দৰ বাবে গল্পকাৰে কিছুমান অসমীয়া
শব্দৰ ঠাইত বিদেশী শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰিলে ভাষা সম্পৰ্কীয় সমস্যাসমূহ নোহোৱা হ'ব বুলি
অসম চৰকাৰলৈ প্ৰস্তাৱ কৰাৰ পৰিকল্পনাৰ কথা গল্পটোত উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ জৰিয়তে

তেওঁ অসমীয়া সমাজৰ ভাষাকেন্দ্ৰিক এনেধৰণৰ দুৰ্বলতাসমূহক ব্যংগ কৰিছে এনেদৰে —

অসমীয়া ভাষাত সেই বিমোট পাষ্ঠৰ পৰা চলি আৰু কিছুমান আউট- ডেটেড শব্দ
ভাষাটোৰ পৰা উঠাই দিব লাগে আৰু তাৰ সলনি সকলোৰে বাবে একেপেটেল কিছুমান
শব্দ ভৰাই দিব লাগে যাতে আন ভাষাৰ মানুহেও অসমীয়া ভাষাটো সহজে শিকিব
পাৰে। যেনে ভয়নক, জটিল, প্রতিজ্ঞা, শিল্পী আদি শব্দৰ ঠাইত খতৰনাক, কমপ্লেক্স,
কসম, আস্ট্ৰিচ আদি ভৰালৈ সকলোৰে বাবে ভাষাটো আদৰণীয় হ'ব। (ঠাকুৰ ৭০)

অসমীয়া ভাষাত ইমান ভাল ভাল শব্দ থকাৰ পিছতো একাংশ অসমীয়াই সেইবোৰৰ
প্রতি অলপো আগ্রহ প্ৰকাশ নকৰে, আন ভাষাৰ শব্দহে ব্যৱহাৰ কৰে। কিন্তু তেনেকৈ আন
ভাষাৰ লোকে অসমীয়া ভাষাৰ প্রতি আগ্রহ প্ৰকাশ নকৰে। সেয়ে হয়তো গল্পকাৰে অসমীয়া
ভাষাটো আন মানুহে শিকাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে আৰু তাৰ ব্যৱস্থা কৰি দিব বিচাৰিছে।

২.৪ অসমীয়া ভাষাৰ উচ্চাৰণত বিভাস্তি : অসমীয়া ভাষাৰ স্বৰবৰ্ণ, ব্যঞ্জনবৰ্ণসমূহ
সৰহসংখ্যক লোকেই সম্পূৰ্ণ শুন্দভাৱে উচ্চাৰণ কৰিব নাজনে। সেইবাবেই অসমীয়া ভাষাটোক
টান বুলি বহুতেই অৱমাননা কৰে। ফলত ভুল উচ্চাৰণেই একাংশ লোকে ভাষাটো ব্যৱহাৰ
কৰি আছে। ভাষাৰ উচ্চাৰণসম্পর্কীয় এনে সমস্যাসমূহে ভাষাটোৰ স্বকীয়তা বৰ্তাই বখাৰ
ক্ষেত্ৰত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছে।

ৰামধনু পৰবৰ্তী অসমীয়া ব্যংগ গল্পসমূহৰ কেতবোৰ গল্পত ভাষাৰ উচ্চাৰণ সম্পৰ্কীয়
সমস্যাসমূহকো উপস্থপন কৰা হৈছে। তেনেধৰণৰ এটা গল্প হ'ল প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ
অসমীয়া ভাষা বৰ টান নামৰ গল্পটো। গল্পটোত অসমীয়া ভাষাৰ স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন বৰ্ণসমূহৰ
ভূল উচ্চাৰণ আৰু তাৰ কাৰণ সম্পৰ্কে ব্যংগাত্মকভাৱে উপস্থাপন কৰিছে। গল্পকাৰে অসমীয়া
ভাষাটো শুন্দকৈ উচ্চাৰণ কৰিব নোৱাৰাৰ মূল কাৰণ হিচাপে উল্লেখ কৰিছে যে অসমীয়া
ভাষাটো লোহাতকৈও টান। অসমীয়া ভাষাৰ কেইবাটাও বৰ্ণৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা উচ্চাৰণগত
বিভাস্তি সম্পৰ্কে গল্পটোত বৰ্ণনা কৰা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

ওঠো মাতোতে আগত ঝোঁষ ঝ'নাই বাবে অসমীয়া মানুহৰ উচ্চাৰণ 'ন' ব দৰে হৈ
পাৰে। গতিকে 'উ' এটা আগত লগাই উঙ, উঙকৈ মাতিলেহে মাতিব পাৰি। 'চ'
আৰু 'ছ' ক আমি মাতিব নোৱাৰো বাবে পথম চ, দিতীয় 'ছ' নাম দিলোঁ। বেছি
দুৰ্বলসকলে পথাম চ, ততীয় ছ আদিও বুলিবলগীয়া হয়। 'জ' আৰু 'ঝ'ক ja
আৰু jha ধনিবে মাতিব লাগিছিল। কিন্তু টান বাবেহে পথম বৈৰ্কণ্জ, পথাম
বৈৰ্কণ্জ, দুতীয় বৈৰ্কণ্জ বা, দুতীয় বৈৰ্কণ্জ বা, উজ্জ, বৰেৰা, টোকান ধৰা বা,
মহাপঞ্জ আদি নাম দিবলগীয়াত পৰিছোঁস্ত ইমান টান ভাষা মৰ্ত্যত থাকেনে?
পৃথিবীৰ আন ক'বৰাত ইমান টান ভাষা কিজানি নাই। (ঠাকুৰ ১৩২)

অসমীয়া বৰ্ণমালাৰ কিছুমান বৰ্ণৰ উচ্চাৰণ স্থান ভেদে বেলেগ বেলেগ হোৱা দেখা
যায়। উচ্চাৰণৰ এনেধৰণৰ ভিন্নতাসমূহে ভাষাটোৰ প্ৰকৃত স্বৰপ সম্পৰ্কে জনাত অসুবিধাৰ
দৃষ্টি কৰে। একাংশ লোকে শুন্দ উচ্চাৰণবোৰ আয়ত্ত কৰিবলৈ কোনোধৰণৰ চেষ্টা নকৰে।
ভুলবোৰকে খামোচ মাৰি ধৰি থাকে আৰু একেবোৰ ভুলকে বাবে বাবে কৰি থাকে। অসমৰ

বিভিন্ন ঠাই ভেদে যে একেটা বর্ণকে বেলেগ বেলেগ ধরণে উচ্চারণ করে সেই প্রসংগটোও অসমীয়া ভাষা বৰ টান গল্পটোত উল্লেখ আছে এনেদৰে—

আচলতে অসমীয়া ভাষা বৰ টান বাবেহে বেলেগ বেলেগ নামবোৰ দিয়া হয়। লণ্ডনত ২০০ কিলোমিটাৰ দূৰে থকা চাৰিজন পশ্চিমতক ABCD মাতিৰ দিয়ক, একেধৰণে মাতিৰ। কিন্তু অসমৰ ২০০ কিলোমিটাৰ দূৰত থকা চাৰিজন বিদঞ্চ, দঞ্চ বা আৰ্দ্ধদঞ্চ পশ্চিমতক ‘ঁ’টো মাতিৰ জানে? ‘খেন্তা’ত’, ‘বেজন’ত’, ‘হসন্তীয়া’ত’, ‘হসন্ত’ আদি। কিয়? অসমীয়া ইম্বান্টান যে পশ্চিমসকলেই বেলেগ বেলেগকৈ মাতে আৰু বহু পশ্চিমতে ভুল বিলাক গাপ দি থ’বলৈ ভাল পায়। বহু পশ্চিমতে স্থিতাৰহা বিচাৰে, শুধৰণি কামনা নকৰে। ‘মোৰ দিনকেইটা এনেকৈ পাৰ হৈ . যাওক, ভৱিষ্যতে যি হয় হ’ব’ আদি চিন্তাবে বহু পশ্চিমতে দিন পাৰ কৰে। (ঠাকুৰ ১৩৪)

এনেদৰে দেখা যায় যে নিৰ্বাচিত গল্পসমূহত অসমীয়া ভাষা সম্পর্কীয় কেতোৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ প্রসংগ যেনে অসমৰ ভাষাকেন্দ্ৰিক সমস্যাসমূহৰ কাৰণ, এইবোৰৰ ফলত ভৱিষ্যতে উল্লেখ হ’ব পৰা পৰিস্থিতি, সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ উপায় আদি প্ৰকাশিত হৈছে। এইবোৰৰ জৰিয়তে গল্পকাৰসকলৰ মাতৃভাষাৰ প্ৰতি সচেতনতা আৰু ভাষাটোৰ অস্তিত্ব ভৱিষ্যতেও বৰ্তাই ৰাখিবৰ কাৰণে সংক্ষাৰকামী মনোভাৱ প্ৰকাশিত হৈছে।

৩.০ উপসংহাৰ :

অসমীয়া ব্যংগ গল্প সম্পর্কীয় চয় অৱলোকনৰ জৰিয়তে নিৰ্বাচিত চাৰিটা গল্পৰ আধাৰত অসমীয়া ব্যংগ গল্পত অসমীয়া ভাষাৰ প্রসংগ সম্পর্কীয় অধ্যয়নৰ অন্তত উপনীতি হোৱা সিদ্ধান্তসমূহ তলত উল্লেখ কৰা ধৰণৰ—

- সাম্প্রতিক অসমত অসমীয়া ভাষাক কেন্দ্ৰ কৰি কেতোৰ সমস্যাৰ সৃষ্টি হৈছে আৰু এই সমস্যাসমূহক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি চাচাম সাহিত্যিকে সাহিত্যৰ মাধ্যমেৰে সচেতনতামূলক মনোভাৱ গঢ়ি তোলাৰ চেষ্টা কৰিছে। নিৰ্বাচিত গল্পসমূহত গল্পকাৰকেইগাবাকীৰ এনেধৰণৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ সাৰ্থক প্ৰকাশ ঘটিছে। গল্পকাৰসকলে সমসাময়িক সমাজৰ ভাষাকেন্দ্ৰিক সমস্যাসমূহক প্ৰত্যক্ষ কৰি তাৰ অন্তৰালৰ কাৰকসমূহ উন্মোচন কৰিছে আৰু পাঠকসকলক সেই দিশসমূহৰ প্ৰতি সচেতন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে।
- নিৰ্বাচিত আটাইকেইটা গল্পতে সমকালীন সমাজৰ অসমীয়া ভাষাৰ দুৰ্বলতাৰ সম্পর্কীয় কেইবাটাও গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ উপস্থাপিত হৈছে। ভাষাকেন্দ্ৰিক এই দুৰ্বলতাসমূহে সমাজ বাস্তৱতাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে।
- নিৰ্বাচিত গল্পসমূহৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে এটা কথা অনুধাৰণ কৰিব পৰা গ’ল যে একাংশ মানুহৰ নিজৰ মাতৃভাষাৰ প্ৰতি মনোভাৱ একেবাৰেই ইতিবাচক নহয়। তেওঁলোক নিজৰ ভাষাটোৰ প্ৰতি দায়বদ্ধও নহয়। একাংশ লোকৰ নিজৰ ভাষাটোৰ প্ৰতি গঢ়ি লোৱা এনে মানসিকতাৰ ফলত ভাষাৰ উন্নতি হোৱাৰ বিপৰীতে ভাষাৰ অস্তিত্ব বিপন্ন হোৱাৰহে সন্তোৱনা আছে।

- সমাজৰ বিভিন্ন সমস্যাক লৈ বিভিন্নজন গল্পকাৰে বিভিন্ন সময়ত গল্প বচনা কৰি আছে। কিন্তু ভাষাৰ সমস্যাক লৈ গল্প বচনা কৰা সাহিত্যিকৰ সংখ্যা অসমীয়া সাহিত্যত খুব কম। ভাষা সম্পর্কীয় দিশসমূহৰ প্রতি পাঠকক সচেতন কৰিবৰ বাবে বচনা কৰা এনেধৰণৰ সাহিত্যৰ প্রাসংগিকতা অসমীয়া সমাজত নিশ্চিতভাৱে আছে। নিৰ্বাচিত গল্পসমূহ এইক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ সংযোজন বুলি ক'ব পাৰি।

প্রাসংগিক গ্রন্থপঞ্জী

মূল পঞ্চঃ

গোস্বামী কুমুদ আৰু ভূপেন্দ্ৰনাথায়ন গোস্বামী, সম্পা। | কুৰি শতিকাৰ অসমীয়া ব্যংগ গল্প
সংকলন। ময়ুৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৮৩। মুদ্ৰিত
ঠাকুৰ, পঞ্জজ, সম্পা। নিৰ্বাচিত হাস্য-ব্যংগ সংকলন। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ,
২০১১। মুদ্ৰিত

প্রাসংগিক গ্রন্থ

দন্ত, সুৱেশ আৰু অন্যান্যসকল, সম্পা। | সমাজ সাহিত্য সংস্কৃতি। উত্তৰ লখিমপুৰ মহাবিদ্যালয়
প্ৰকাশন সমিতি, উত্তৰ লখিমপুৰ, প্ৰথম প্ৰকাশ ২০১১ মুদ্ৰিত
বৰা, অপূৰ্ব, সম্পা। | অসমীয়া চুটিগল্পঃ ঐতিহ্য আৰু বিৱৰণ। যোৰহাট কেন্দ্ৰীয় মহাবিদ্যালয়
প্ৰকাশন কোষ, যোৰহাট, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১২। মুদ্ৰিত
বৰা, ভদ্ৰ আৰু দাসো কলিতা, সম্পা। | তেৰটা দশকৰ অসমীয়া ব্যংগ বচন। অসম সাহিত্য
সভা, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৭ মুদ্ৰিত

বৰুৱা, প্ৰাদ কুমাৰ। | অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন। বনলতা, ডিগ্ৰিগড়, পুনৰ মুদ্ৰণ, ২০১২। মুদ্ৰিত
মহন্ত, সমীকুন্দনাথ আৰু সমৰ তালুকদাৰ, সম্পা। | অসমীয়া হাস্য-ব্যংগ সাহিত্যৰ কপৰেখা। নলবাৰী,
অসম সাহিত্য সভাৰ শতবৰ্ষীয় হাস্য-ব্যংগ সম্মিলন, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৭। মুদ্ৰিত

প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীর দৃষ্টিত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চিন্তনঃ এটি বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

আভা ভৰাণী

গৱেষক, লোকসংস্কৃতি গৱেষণা বিভাগ, পুরাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড° উমেশ চন্দ্ৰ ডেকা

অৱসৰপ্রাপ্ত সহযোগী অধ্যাপক, পূৰ্ব কামৰূপ মহাবিদ্যালয়; গৱেষণা তত্ত্বাবধায়ক,
লোকসংস্কৃতি গৱেষণা বিভাগ, পুরাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

আন্তর্জাতিক খ্যাতিসম্পন্ন লোকসংস্কৃতিবিদ প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে লোকসাহিত্যৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ আংগ সাধুকথাৰ বিষয়ে বিভিন্ন গুৰুত্বাজিত তাৎক্ষণ্য আলোচনা আগবঢ়াইছে। বিশেষকৈ অসমৰ লোকসাহিত্য অধ্যয়নৰ প্রাসংগিক প্রস্তুতি অসমীয়া জন-সাহিত্যত গোস্বামীয়ে ‘সাধুকথা’, ‘সাধুকথাৰ সাধু’, ‘জন্মকেন্দ্ৰিক ফেইৰল’, ‘বায় আৰু মেৰুৰীৰ খৰিয়াল’, ‘সমস্যামূলক সাধু’, ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ আৰু ‘জাপানৰ জনকৃষ্টিত ভাৰতীয় প্ৰভাৱ’ প্ৰবন্ধত সাধুকথাৰ বিষয়ে সম্পন্ন কৰা গৱেষণালক্ষ অধ্যয়নে অসমৰ সাধুকথা চৰ্চাক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। অসমীয়া জন-সাহিত্যৰ আলোচনাসমূহৰ মাধ্যমেৰে গোস্বামীয়ে সাধুকথাৰ তাৎক্ষণ্য দিশ, অসমীয়া সাধুকথাৰ ঐশ্বৰ্য, গুৰুত্ব আৰু স্বকীয়তা প্ৰতিভাত কৰাৰ সমান্তৰালভাৱে সাধুকথাৰ পৰিভ্ৰমণ সম্পৰ্কীয় প্ৰসংগকো পোহৰলৈ আনিছে। গুৰুত্বনত সমিৱিষ্ট ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধত গোস্বামীয়ে অসমীয়া সাধুকথা সংগ্ৰহ, সংকলন, সম্পাদনা তথা অধ্যয়ন-গৱেষণাৰ মার্গদৰ্শক লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ

বিষয়ে গভীর অধ্যয়ন করিছে। প্রবন্ধটোত সাধুকথা চর্চার অগামীগবাকীর বিশেষত্ব স্পষ্ট হৈছে। বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিবদ্বারা কৰা আমাৰ এই অধ্যয়নত প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় চিন্তন, বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ মহত্ব প্রতিভাত হৈছে।

সূচক শব্দ : সাধুকথা, সাধুকথাতত্ত্ব, গোস্বামী, বেজবৰুৱা

১.০০ অৱতৰণিকা :

সাধুকথা মৌখিক বা লোকসাহিত্যৰ এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ অংগ। প্রতিখন জনসমাজতে সাধুকথাৰ প্ৰচলন আছে। অসমীয়া লোকজীৱন সাধুকথাৰ ঐশ্বৰ্যৰে ভৱণ। আন্তৰ্জাতিক খ্যাতিসম্পন্ন লোকসংস্কৃতিবিদ প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে বিভিন্ন প্ৰহৃত সাধুকথাৰ তাৎক্ষিক দিশ সম্পর্কে যথার্থ আলোচনা সম্পন্ন কৰিছে। তেওঁৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় গৱেষণাই সাধুকথাৰ গ্ৰহণযোগ্যতা তথা লোকসমাজত সাধুকথাৰ গুৰুত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। গোস্বামীৰ অসমীয়া জন-সাহিত্য অসমৰ লোকসাহিত্য অধ্যয়নৰ এখন অতি প্ৰাসংগিক পথ। প্ৰহৃত সাধুকথা বিষয়ক কেইচাটোও উচ্চ পৰ্যায়ৰ সাধুকথাৰ তত্ত্বগত দিশ আলোচিত হোৱা প্ৰবন্ধ সম্পৰিষ্ঠ হৈছে। ‘সাধুকথা’, ‘সাধুকথাৰ সাধু’, ‘জন্তুকেন্দ্ৰিক ফেইবল’, ‘বাঘ আৰু মেৰুৰীৰ খৰিয়াল’, ‘সমস্যামূলক সাধু’, ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ আৰু ‘জাপানৰ জনকৃষ্ণিত ভাৰতীয় প্ৰভাৱ’ প্ৰবন্ধত গোস্বামীয়ে সাধুকথা আৰু অসমীয়া তথা অসমৰ সাধুকথাৰ বিষয়ে তাৎক্ষিক আলোচনা কৰিছে। অসমীয়া জন-সাহিত্যত সম্পৰিষ্ঠ ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধত প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় চিন্তনৰ ব্যাপ্তি পৰিস্ফুট হৈছে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অসমীয়া সাধুকথা সংগ্ৰহ, সংকলন, সম্পাদনা তথা অধ্যয়ন-গৱেষণাৰ মাধ্যদৰ্শক। ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধত গোস্বামীয়ে লোকসংস্কৃতি চৰ্চাকাৰী, বিশেষকৈ সাধুকথা চৰ্চাৰ অগামীগবাকীৰ বিশেষত্ব স্পষ্ট কৰিছে।

২.০০ অধ্যয়নৰ বিষয় আৰু পৰিসৰ :

প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ দৃষ্টিত বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চিন্তন আমাৰ অধ্যয়নৰ মূল বিষয় হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে অসমীয়া জন-সাহিত্য প্ৰহৃত বহুকেইটা প্ৰবন্ধত সাধুকথাৰ তাৎক্ষিক দিশৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। আমাৰ এই অধ্যয়নৰ পৰিসৰে অসমীয়া জন-সাহিত্য পথৰ সাধুকথাৰ অধ্যয়ন সম্পৰিষ্ঠ আটাইবোৰ প্ৰবন্ধৰ পৰিৱৰ্তে কেৱল ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধত সামাৰিছে। ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধৰ আধাৰত প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় চিন্তন অধ্যয়ন কৰা হৈছে।

৩.০০ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু উদ্দেশ্য :

প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ লোক-সাংস্কৃতিক চৰ্চাত সাধুকথা সম্পর্কীয় অধ্যয়নে বিশেষ আয়তন লাভ কৰিছে। গোস্বামীয়ে সাধুকথাৰ গুৰুত্ব আৰু লোকসমাজত সাধুকথাৰ অপৰিসীম প্ৰভাৱক তেওঁৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় অধ্যয়নৰ জৰিয়তে পোহৰলৈ আনিছে। গোস্বামীৰ অসমীয়া জন-সাহিত্য পথৰ ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধৰ মাধ্যমেৰে প্ৰকাশ পাইছে লক্ষ্মীনাথ

বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ গৱিমা, এতিহ্য আৰু মহত্ব। গোস্বামীৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ চিন্তনৰ গভীৰ ব্যাপ্তি আৰু পূৰ্বসূৰীৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ প্রতি প্ৰগাঢ়তম শ্ৰদ্ধাক এই আধ্যয়নে প্ৰতিভাত কৰিছে।

৪.০০ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰ জৰিয়তে প্ৰফুল্লদণ্ড গোস্বামীৰ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় চিন্তন অধ্যয়ন কৰা হৈছে।

৫.০০ বিষয়ৰ মূল আলোচনা :

অসমীয়া জন-সাহিত্য পঞ্চে এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰবন্ধ ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’। প্ৰবন্ধটোৱ বক্তৃব্য বিষয় লেখকে দুটা ভাগত অভিব্যক্ত কৰিছে। প্ৰথম ভাগত বেজবৰুই সাধুকথা সংগ্ৰহ আৰু চৰ্চা কৰিবলৈ লাভ কৰা প্ৰেৰণাৰ পৃষ্ঠভূমি আৰু বেজবৰুই বুঢ়ী আইব সাধুৰ ‘পাতনি’ত সাধুকথাতত্ত্ব সম্পর্কে আগবঢ়োৱা মূল্যৱান মন্তব্য আলোকপাত কৰিছে। বেজবৰুই দৰ্শোৱা যুক্তিক গোস্বামীয়ে উদাহৰণবদ্ধাৰা বিশ্লেষণ কৰি দেখুৱাইছে। দিতীয় ভাগত বেজবৰুৱাৰ সৃষ্টিত বঙালী সাহিত্য সৌন্দৰ্যৰ প্ৰভাৱ, বক্ষিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ বিশাল ব্যক্তিত্বৰ লগত বেজবৰুৱাৰ ব্যক্তিত্বৰ মিল, বঙালী সমাজত থাকিও বেজবৰুই অসমীয়া ভাষাৰ বাবে কৰা আহোপুৰুষাৰ্থ, বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সংগ্ৰহৰ প্ৰণালী, সাধুকথা সংগ্ৰহৰ লিখিত ৰূপ লাভৰ প্ৰসংগত অকপট স্বীকাৰোক্তি, বেজবৰুই অসমীয়া ভাষাৰ প্রতি দেখুওৱা দুৰ্বাৰ টান আদি দিশ আলোকপাত কৰিছে।

‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধটোৱ প্ৰথম ভাগত গোস্বামীয়ে পোনতে বিশ্লেষণ কৰিছে “সাধাৰণতে শিক্ষিত লোকে আওকাণ কৰা গাঁৱলীয়া সাধু সংগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিবলৈ বেজবৰুৱাৰ কিহে উদগালে” (গোস্বামী ১০৮) সেই বিষয়ে। বিশ্লেষণ কৰি তেওঁ দেখিছে যে উনবিংশ শতকাৰ দিতীয় ভাগত আৰু বিংশ শতকাৰ আদিভাগত বছতো লোকে ভাৰতীয় সাধু সংগ্ৰহ কাৰ্য সম্পাদন কৰিছিল। সেই ক্ষেত্ৰত গোস্বামীয়ে লালবিহাৰী দেৱ ফোকটেইলজ্জ অফ বেংগল (১৮৮১); মেঝ মুলাৰ ভাৰতীয় পুৰাণ সম্বন্ধীয় বচনা; আৰ. চি. টেম্পলৰ ওৱাইড এৱেক স্টোৰিজ (১৮৮৪); মেৰি ফিয়াৰ ওল্ড ডেকান ডেইজ (১৮৮৯); ৰবিন্ননাথ ঠাকুৰৰ বাটনেৰ গান (১৮৮৩), সুদেশী সমাজ (১৯০৪), লোক সাহিত্য (১৯০৭), দক্ষিণাবঞ্চন মিত্ৰ মজুমদাৰৰ ঠাকুৰমাৰ বুলি (১৯০৭), ঠাকুৰদাদাৰ বুলি (১৯০৯) আদি বেজবৰুৱাৰ বুঢ়ী আইব সাধু (১৯১২)ৰ পূৰ্বে প্ৰকাশিত গ্ৰন্থসমূহৰ প্ৰসংগ উৎপান কৰিছে। এইয়া বেজবৰুৱাৰ অসমীয়া সাধুকথা সংগ্ৰহৰ অন্যতম প্ৰেৰণা বুলি গোস্বামীয়ে চিহ্নিত কৰিছে। ইয়াৰ লগতে আৰু কেইটামান কাৰণক প্ৰেৰণাৰ অন্যতম উৎস হিচাপে উল্লেখ কৰিছে। গোস্বামীয়ে বেজবৰুৱা কলিকতাত বাস কৰা আৰু বিখ্যাত ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ লগত সম্পর্ক স্থাপন কৰা কাৰ্যই ভাৰতীয় সাধুকথা সংগ্ৰহৰ পৰ্বটোৱ লগত ঘনিষ্ঠভাৱে পৰিচয় ঘটালে বুলি ব্যক্ত কৰিছে। তেওঁ কৈছেঁঃ “ভাৰতীয় সাংস্কৃতিক জীৱনৰ কেন্দ্ৰ কলিকতাত বাস কৰি আৰু বিশেষকৈ ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি বুদ্ধিমান আৰু সজাগ মস্তিষ্কৰ লোকে এই জনকৃষ্টিৰ ওপৰত বচিত মনোমোহা কিতাপৰোৱৰ সংবাদ নোপোৱাটো আচৰিত কথা” (১০৮) লগতে গোস্বামীয়ে কৈছে যে

ভারতীয় সাধুকথা সংগ্রহ দ্বারে কার্য তথা বচনাই শিক্ষিত ভারতীয়ক নিজৰ সংস্কৃতিৰ প্রতি আগ্ৰহী কৰি তুলিছিল। ফলত স্বাভাৱিকভাৱেই এনে বচনাৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি বেজবৰুৱাৰ নিজৰ সাংস্কৃতিক সৌধৰ অমূল্য সম্পদ সংগ্ৰহ কাৰ্যত ব্ৰতী হোৱাৰ সপক্ষে গোস্বামীয়ে মত পোষণ কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ মূল সংগী দুজনৰ প্ৰসংগও গোস্বামীয়ে আলোচনাৰ মাজলৈ আনিছে। তেওঁ কৈছেঃ “... বেজবৰুৱাৰ যি দুজন ঘাই সংগী আছিল— আগবৰালাৰ আৰু হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, এওঁলোকৰো স্বদেশ-প্ৰীতি কম গভীৰ নাছিল।”(১০৮) চন্দ্ৰকুমাৰ আগবৰালাৰ আৰু হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সান্নিধ্যহও বেজবৰুৱাৰ স্বদেশ প্ৰীতিৰ গতি তীব্ৰ কৰিলে বুলি গোস্বামীয়ে ধাৰণা কৰিছে। গোস্বামীয়ে এই কথাও কৈছে যে অসমীয়া সাহিত্যৰ বোমাণ্টিক আন্দোলন অসমৰ নৰজাগৰণৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ উৎস। এই বোমাণ্টিক আন্দোলন স্বদেশপ্ৰীতিৰ এক ক্ষণ বুলি গোস্বামীয়ে অভিহিত কৰিছে।

বুঢ়ী আইৰ সাধুত বেজবৰুৱাই সাধুকথাতত্ত্বৰ বিশয়ে কিদৰে বিশ্লেষণ কৰিছিল সেই কথা প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে আলোচনা কৰি কৈছেঃ “পুৰণি গীত-পদ নাইবা সাধু এই ‘জাতীয় জীৱনৰ অলিখিত বুৰঞ্জী’ৰ সাৰ্থকতা সম্পর্কে যে বেজবৰুৱাৰ সুস্পষ্ট ধাৰণা আছিল ‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’ৰ পাতনিখনৰ পৰাই বুজিব পাৰি।”(১০৮)

বেজবৰুৱাই বুঢ়ী আইৰ সাধুৰ ‘পাতনি’ত আলোচনা কৰা মূল মূল কথাবোৰ উদ্ভৃত কৰি গোস্বামীয়ে বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাতত্ত্বক প্ৰতিভাতা কৰিছে। বেজবৰুৱাই ‘পাতনি’ত লেখিছিল সাধুকথাৰ যে বিশেষ গুৰুত্ব আছে সেই কথা পোনপথমবাৰৰ বাবে জাৰ্মান পণ্ডিতে পোহৰলৈ আনিছিল। বেজবৰুৱাই দেখুৱাইছে যে ১৭৭৮-৭৯ চনত প্ৰকাশিত হোৱা হার্ডৰ *Collections of popular Songs* গুৰুত সাধুকথাৰ মৰ্যাদা প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল আৰু বৈজ্ঞানিকভাৱে সাধুকথা আলোচিত হৈছিল। ১৮১১ চনৰপৰা ১৮৩৫ চনৰ ভিতৰত গ্ৰিম ভাতৃদয়ে সাধুকথা সংগ্ৰহ আৰু চৰ্চাক বহন্দূৰ আণ্ডোৱাই নিয়ে। বেজবৰুৱাই কোৱা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথাবাৰ গোস্বামীয়ে উদ্ভৃত কৰিছেঃ “বাস্তৱিকতে ক'বলৈ গ'লৈ জাৰ্মান পণ্ডিতসকলৰ পৰিশ্ৰমেহে পোনতে সভ্য জগতক দেখুৱাই দিলে যে কোনো এটা জাতিৰ এটা পুৰণি সাধুকথাৰ ইতিহাস আৰু ভাষাব ইতিহাস ভাষাব ভিতৰত এটা শব্দৰ ইতিহাস, এখন ডাঙৰ যুদ্ধৰ ইতিহাসতকৈও মূল্যায়ন।”(১০৮)

গ্ৰিম ভাতৃদয়ৰ বিশ্বখ্যাতি লাভ কৰা সাধুকথা সংগ্ৰহে বিশ্বৰ সকলো দেশতে এক নতুন চৰ্চাৰ বাট মুকলি কৰিলে বুলি উল্লেখ কৰি গোস্বামীয়ে কৈছে যে গ্ৰিম ভাতৃদয়ে সংগ্ৰহ কৰা “সাধুৰ সংক্ষিপ্ত নাইবা পনীয়া সংক্ষেপণ ইংৰাজী ভাষাত বহুত পায়।”(১০৮) তেওঁলোকৰ এই প্ৰস্তুসমূহ “যোৱা শতিকাৰ পৰা স্কুলীয়া ছাৱাৰ ‘পাইজ বুক’ হিছাপে বৰ্তি আছে।”(১০৮)

বেজবৰুৱাই বুঢ়ী আইৰ সাধুৰ ‘পাতনি’ত সাধুৰ পৰিজ্ঞমণ সম্পৰ্কে কেইবাটাও গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশলৈ নিৰ্দেশ কৰিছে। তেওঁ কৈছে যে বুঢ়ী আই সাধুত সম্মিৰিষ্ট সাধুবিলাকৰ কিছুমান বংগদেশত প্ৰচলিত সাধুৰ লগত মূল কথাৰ মিল আছে। সেই সাধুসমূহ বিদেশী সাধুৰ ভাঙনি বা ছাঁ লৈ লিখা সাধু নহয়। এই প্ৰসংগত বেজবৰুৱাই কৈছেঃ “এদেশৰ সাধু আন এদেশৰ সাধুৰে মিলি যোৱাৰ কেইবাটাও কাৰণ আছে; তাৰ প্ৰথমটো হৈছে— সাধুবোৰ ইমান পুৰণি যে অতীজৰ আৰ্যবংশীয় মানুহবোৰ একেলগে থাকোতেই সেইবোৰ বৰচিত হোৱা। কালক্ৰমত আৰ্যবিলাক

ফাটি যুরোপ আৰু এচিয়াত ভাগ ভাগ হৈ পৰিলত, দেশ-কাল-পাত্ৰ অনুসৰি তেওঁলোকৰ স্বভাৱ আৰু গঢ়-গতিৰ সলনি হোৱাদি সেই সাধুবোৰো গঢ়-গতি সলনি ঘটিছে। কিন্তু সেই বুলি সেইবোৰ জঁকাৰ সলনি ঘটা নাই আৰু ঘটিবও নোৱাৰে। সেই দেশি ইণ্ডো-যুৱেনীয়সকলৰ ভিতৰত প্ৰচলিত অনেক সাধুৰ বাহিৰ আকৃতি অনেক বিষয়ত বেলেগ হ'লেও তলৰ ভেটি একে। সেইদেখি বা ফণ্টেইনৰ সাধুবোৰ পঢ়োতে বা পঞ্চতন্ত্ৰ আৰু হিতোপদেশৰ সাধুবোৰ পঢ়োতে সেইবোৰ আচহ্না যেন নাপায়। সেইদেখি ভাৰতবৰ্ষৰ ল'ৰা-নিচুকুৱা ধাইমাকে ল'ৰা-নিচুকুৱাওঁতে যিবোৰ সাধু কয়, প্ৰায় তেনেকুৱা সাধুকে জাৰ্মানী, নৰবে আৰু ফ্ৰাঙ্কৰ ধাইমাকৰ মুখত শুনিবলৈ পোৱা যায়;— বিভিন্নতাৰ ভিতৰত মাথোন তাৰ সাজ-পাৰ, বৰণ আৰু মাত-কথা।”(১০৯)

ওচৰ-চুবুৰীয়া দেশৰপৰা সাধুবিলাকে আহা-যোৱা কৰে বাবে অসমীয়া সাধু বংগদেশত বিশেষকৈ পূৰ্ববৎগত পোৱা যায়। এই প্ৰসংগত বেজৰৰাই এটি প্ৰণিধানযোগ্য কথা উন্মুকিয়াইছে : “আৰু এটা কথা মন কৰিবলৈ পাহাৰিৰ নালাগে যে পূৰ্ববৎগ আৰু উত্তৰবৎগৰ এডোখৰ পুৰাণি কামৰূপ বাজুৰ ভিতৰত থকা বাবে আমাৰ বহুত কামৰূপীয়া অৰ্থাৎ অসমীয়া সাধু বঙ্গলা হ'ল। এই কথা ভালাকৈ মন কৰিলে ফটকটীয়াকৈ দেখিবলৈ পোৱা যায় যে, আজিকালি যিসকল বঙ্গলী গ্ৰহস্থকাৰে সাধুকথা বা ‘কপকথা’ৰ কিতাপ লেখি ছপাইছে, তেওঁলোকৰ ভিতৰত যিকেইজন পূৰ্ববঙ্গীয়, তেওঁলোকৰ কিতাপত অসমীয়া সাধুকথাৰ জকা আৰু ছাঁ সৰহ, পশ্চিমবৎগদেশীয় কেইজনৰ কিতাপত সিমান নহয়। আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ দুখন বঙ্গলা সাধুকথাৰ কিতাপেৰে দিঁও; যেনে- পূৰ্ববৎগ দেশীয় গ্ৰহস্থকৰ্তাৰ টুন্টুনিৰ বই’ আৰু পশ্চিমবৎগ গ্ৰহস্থকৰ্তাৰ ‘ঠাকুৰৰ বুলি’।” (১০৯)

বেজৰৰাই উল্লেখ কৰা অসমীয়া সাধুকথা বঙ্গলী হৈ পৰা প্ৰসংগই বিশেষ তাৎপৰ্য বহু কৰিছে। বেজৰৰাই উল্লেখ কৰা ইণ্ডো-ইউৰোপীয় লোকৰ প্ৰৱৰ্জনৰ ফলত মূল সাধুবিলাক দেশে-বিদেশে বিস্তৃতি লাভ কৰা প্ৰসংগৰ সত্যতা স্বীকাৰ কৰিব গোস্বামীয়ে মন্তব্য কৰিছে যে সমলৰ অভাৱত সেই কথা ভালদৰে প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰিব। অৱশ্যে গোস্বামীয়ে আন এটা প্ৰামাণিক কথা কৈছে যে ভাৰতীয় জাতক আৰু পঞ্চতন্ত্ৰৰ সাধু ইউৰোপীয় গাঁৱে-ভূগ্ৰে সোমাই পৰিছে। এই প্ৰসংগত গোস্বামীয়ে কৈছে : “এসময়ত জাৰ্মানীৰ পণ্ডিত বেন্ফাইয়ে এনে তথ্যও আগবঢ়াইছিল যে সকলো ইউৰোপৰ সাধু মূলতঃ ভাৰতীয়হে। দুৰলৈ যাব নুখুজিলেও, ভাৰতৰ ভিতৰত যি বিভিন্ন ঠাইৰ সাধুৰ মাজত সময়ে সময়ে অন্তুত মিল আছে লক্ষ্য কৰিলে আচৰিত নহৈ নোৱাৰিব। শিয়াল পণ্ডিতৰ সাধুটো বংগদেশ, উৰিয়া, চাওঁতালী অঞ্চল, পশ্চিম পাকিস্তান আদি বিভিন্ন ঠাইতে পায়, অৱশ্যে সাধুৰ জঁকাটোৰ ঠাই লৈ সামান্য ইফাল-সিফাল হৈছে।”(১০৯)

বেজৰৰাই “অসমীয়া সাধু বংগদেশত, ঘাইকে পূৰ্ববৎগত অনেক পাওঁ” বুলি কৰা মন্তব্য যে ওফৰাৰ নোৱাৰিসেই কথা গোস্বামীয়ে প্ৰমাণ কৰিছে ‘বুধিয়ক শিয়ালৰ সাধু’টো বিশ্লেষণৰদ্বাৰা। সাধুটো বিশ্লেষণ কৰি গোস্বামীয়ে কৈছে যে ‘বুধিয়ক শিয়ালৰ সাধু’টো দুই-এক অসমীয়া সমালোচকে ভোৱাৰ দৰে বংগদেশৰ সাধু নহয়; ভাৰতীয় সাধুহে। মূল সাধুটোৰ

নায়ক মেরুবী নহয়, শিয়ালহে। শিয়ালে বাঘক জন্ম করা বিষয়ক সাধুটো অসমৰপণা পঞ্জাব পাইছেন্দে। অরশ্যে পঞ্জাবী সাধুটোত শিয়ালৰ পৰিৱৰ্তে গাধ চৰিত্ৰ সমাৰেশ ঘটিছে। বঙ্গলা সাধুটোত শিয়ালৰ ঠাইত মেরুবীক পোৱা যায়।

সাধুটো বিশ্লেষণ কৰি সাধুটোৰ জঁকাটোৰ প্ৰসংগত গোস্বামীৰ মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্যঃ

“১। (ক) শিয়ালে বাঘ পোৱালিৰ আহাৰ খায়। (খ) বাঘে খোদা দিয়ে আৰু
ফেৰেঙৰিৰ মাজত চেপা খায় নাইবা গাঁতত পৰি মৰে। (গ) শিয়ালে বাঘিনীক
বশ কৰি ঘৰৰ গিবিহত হৈ ফস্তি মাৰি বাস কৰে।

২। (ক) চিকাৰত শিয়ালে পছ মাৰিব নোৱাৰিঁ ফাঁকি দিয়ে যে জন্মবিলাক তেনেই
সৰু বা তেনে কিবা এটা। (খ) পানীত পৰি কক্বকাওঁতে তাক যেতিয়া
উদ্বাৰ কৰা হয় তেতিয়া কয় সি মাছহে মাৰিছে বা তেনে কিবা ছলাহি কথা।

৩। জন্মৰ গচকত তাৰ পেটু ওলায় আৰু সি মৰে।” (১০৯)

একেটা সাধুৰ হিমালয়ৰ গাঢ়োৱাল অঞ্চলত যিটো বৰ্প পোৱা যায় তাত এজনী
বাঘিনীক বিয়া কৰায় আৰু শেষত বাঘিনীৰ হাততে শিয়ালটোৰ মৃত্যু হয়। ভৈয়ামৰ সাধু
গ্রহণত থাণ্ড আন এটা অসমীয়া কৰ্পৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি গোস্বামীয়ে কয় যে গ্ৰহণন্ত
সন্ধিৰিষ্ট কৰ্পটোত নায়ক শিয়াল নহয়, মেরুবীহে। “অসমীয়া সাধু দুটোত শিয়াল বা মেরুবীৰ
পছৰ গচকত পেট ফুটে, মৰিবৰ সময়ত সিহাঁতে কয়, মই হাঁহি বাখিব নোৱাৰিহে মাৰিলোঁ।
বঙ্গলাটোৰ সামৰণি একে ধৰণৰ, কিন্তু এটি ঘটনা ওপৰণ্তি আছে— মেরুবীয়ে মৰা ম'হ এটা
কামুৰি লৈ আহি কয় যে সিহে সেইটো মাৰি থৈছে।” (১১০)

বঙ্গলা সাধুটো আৰু অসমীয়া সাধু দুটোৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন কৰি গোস্বামীয়ে দেখিছে
যে সাধুটোৰ বৰ্প দুটোৰ আৰম্ভণিত পাৰ্থক্য আছে। তেওঁ কৈছেঃ “বঙ্গলা সাধুটোত এক
চেৰেলা মেৰুবী গুৱালৰ ঘৰত ক্ষীৰ-সৰ খাই শকত হ'ল আৰু অনাই-বনাই ফুৰোঁতে সি তিনিটা
বাঘ-পোৱালি লগ পালে। অসমীয়া দুটোত শিয়াল বা মেৰুবীৰ ডিঙিত ফুটা দোণ বা খালৈ এটা
লাগি ধৰে, সেইটো এৰৱৰাৰ নোৱাৰি সিহাঁতে হাবি পায়গৈ।” (১১০) বেজৰৰৱাৰ বুনুকাত
সন্ধিৰিষ্ট সমধৰ্মী সাধু এটাৰ বৰাণী মেৰুবীটোৱে ডিঙিত বিৰিয়া এটি অঁৰি লৈ হাবিলৈ ঘোৱাৰ
প্ৰসংগও উথাপন কৰিছে। গোস্বামীয়ে ‘বুধিয়ক শিয়ালৰ সাধু’ৰ মাধ্যমেৰে বেজৰৰৱাৰ সাধু
পৰিভ্ৰমণ সংক্রান্তীয় ধৰণাটোক স্পষ্ট কৰি তুলিছে।

‘বেজৰৰৱা সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধৰ দ্বিতীয় ভাগত বেজৰৰৱাৰ সৃষ্টিত বঙ্গলী সাহিত্য
সৌন্দৰ্যৰ প্ৰভাৱ, বক্ষিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ বিশাল ব্যক্তিত্বৰ লগত বেজৰৰৱাৰ ব্যক্তিত্বৰ মিল,
বঙ্গলী সমাজত থাকিও বেজৰৰৱাই অসমীয়া ভাষাৰ বাবে কৰা অহোপুৰুষার্থ, বেজৰৰৱাৰ
সাধুকথা সংগ্ৰহৰ প্ৰণালী, সাধুকথা সংগ্ৰহৰ লিখিত বৰ্প লাভৰ প্ৰসংগত অকপট স্বীকাৰোক্তি,
বেজৰৰৱাই অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি দেখুওৱা দুৰ্বাৰ টান আদি দিশ আলোচনা কৰিছে। দ্বিতীয়
ভাগৰ আলোচনাৰ আৰম্ভণিতে গোস্বামীয়ে কৈছেঃ “বেজৰৰৱাৰ চিন্তাধাৰাৰ ওপৰত বঙ্গলী
প্ৰভাৱ অস্বীকাৰ কৰিবৰ আৰশ্যকতা নাই। কলিকতাৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ ওখল-মাখলত তেওঁ
নিশ্চয় হেনুলিঙ্গিল; তেওঁৰ দৃষ্টিভঙ্গিত নিশ্চয় বক্ষিমচন্দ্ৰৰ প্ৰভাৱ পৰিচিল।” (১১০) গোস্বামীয়ে
এই প্ৰসংগৰ অৱতাৰণা কৰি বক্ষিমচন্দ্ৰৰ সাহিত্যাদৰ্শই বেজৰৰৱাৰ প্ৰভাৱাহিত কৰিছিল বুলি

মত প্রকাশ করিছে। তেওঁ কৈছে যে বঙ্গিমচন্দ্র হাস্যপরায়ণতা আৰু ব্যঙ্গৰ অন্তর্বালত জাতিগত অপমান-লাঞ্ছনিৰ বেদনা আছিল আৰু বঙ্গিমচন্দ্রৰ সমালোচনা আছিল সংক্ষাৰ অভিলাষী। সিটো বেজবৰুৱাৰ সাহিত্যৰজিৰ মাজতো প্রাপ্ত। প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে বঙ্গিমচন্দ্রৰ কাঙ্গালিক চৰিত্ৰ কমলাকান্তৰ লগত কৃপাবৰ চৰিত্ৰ আদৰ্শগত মিলৰ কথা পোহৰলৈ আনিছে। গোস্বামীয়ে চৰিত্ৰ দুটাৰ প্ৰসংগত ব্যক্ত কৈছে এই কথা : “বঙ্গিমচন্দ্রৰ কাঙ্গালিক চৰিত্ৰ কমলাকান্ত কৃপাবৰৰ যথাযথ মূল নহ'লেও ইজনৰ দৰে আদৰ্শবাদী। এৱোঁ ৰাজনীতি, সমাজনীতি, দৰ্শন সকলো বিষয়তে অনগৰ বকিব পাৰিছিল— আমাৰ কৃপাবৰৰ দৰেই” (১১০) লগতে বেজবৰুৱাই দুয়োজনৰে ব্যক্তিত্ব তুলনা কৈ কৈছে : “বঙ্গিমচন্দ্রৰ মেধাৰ যি বিশালতা, মানসিক কৌতুহলৰ যি ব্যাপ্তি, বেজবৰুৱারো সেই বিশালতা আৰু ব্যাপ্তি আছিল” (১১০)

বেজবৰুৱাই বঙ্গিমচন্দ্রৰ দৰে বিশাল প্ৰতিভাধৰ ব্যক্তিত্বৰ কৃতিক আয়ত্ত কৈ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ কাৰণে সেইয়া প্ৰয়োগ কৈছিল। বঙ্গলী পৰিয়ালৰ লগতে বৈবাহিক সম্পর্ক স্থাপন আৰু বঙ্গলী সমাজৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱত থাকিও বঙ্গলী ভাষাৰ হকে কাম কৈবল্যলৈ দিয়া পৰামৰ্শক আওকাণ কৈ বেজবৰুৱাই অসমীয়া ভাষাৰ বিকাশৰ বাবে আপ্রাণ চেষ্টা কৈছিল। সেই কথা প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে এইদৰে লেখিছে : “ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ প্ৰতিভাশালী নৰ-নাৰীৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিও বেজবৰুৱাই মানসিক ব্যাপ্তিৰ সুযোগ পালে; কিন্তু ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ বঙ্গলুৱা আঁজোৱাৰ পৰা মুক্ত হৈ নিজৰ অসমীয়াত্ম বক্ষাৰ চেষ্টাই তেওঁৰ মনৰ গতি সৰহ অসমীয়া অভিমুখী কৈলৈ” (১১০) গোস্বামীয়ে বেজবৰুৱাই আস্তজীৱনী মোৰ জীৱন সোঁৱৰণত এই প্ৰসংগত উল্লেখ কৰা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা উদ্ভৃত কৈ আলোচনাৰ ওজন বৃদ্ধি কৈছে।

গোস্বামীয়ে আলোচনাটোত এই কথা স্পষ্ট কৈছে যে বেজবৰুৱাৰ লোক-সাংস্কৃতিক চৰ্চাৰ পৃষ্ঠভূমি নিৰ্মাণত পিতৃৰ আহিংসাৰ নিজৰ পৰিয়ালৰ পৰিৱেশে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৈছিল। বঙ্গলী সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱে অসমীয়া গীতি-সাহিত্য তথা লোকাচাৰ, বীতি-নীতিক কিদৰে ক্ষতিগ্রস্ত কৈছিল সেই দিশত বেজবৰুৱা শৈশৱৰেণ্যৰ সচেতন আছিল। গোস্বামীয়ে বেজবৰুৱাৰ মোৰ জীৱন সোঁৱৰণৰ উদ্ভৃতিৰে বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সংগ্ৰহ প্ৰণালীৰ বিষয়ে আলোচনা কৈছে। ৰাতি জৰাবাৰীৰ ডেকা গোসাঁইৰ ওচৰত বহি কিদৰে বহুত সাধু শুনিছিল সেই কথা উল্লেখ কৈ বেজবৰুৱাই কৈছে যে তেওঁৰ ওচৰত শুনা ‘ঘৰ পতা ককা’ আৰু ‘মূলা খোৱা বুঢ়া’ সাধুকথাৰ কুকিত সন্নিৰিষ্ট হৈ আছে।

গোস্বামীয়ে মন্তব্য কৈছে : “মুঠৰ ওপৰত অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ডাঠ লেও এটা লৈহে বেজবৰুৱা কলিকতা পাইছিলগৈ আৰু তাতো (১৮৮৮-১৮৮৯) শ্ৰীষ্টাদত্ত গোট খোৱা ‘জোনাকী’ৰ ত্ৰিবেণীসঙ্গমে তেওঁৰ চিন্তা আৰু কাৰ্যৰ গতি নিৰ্ণয় কৰাত সহায় কৈছিল। বেজবৰুৱাৰ বাহিৰ কাৰ্যালীৰ আঁৰত সুচিন্তিত আঁচনি” (১১০-১১১) বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাৰ পুঁথি বুঢ়ী আইৰ সাধু, ককাদেউতা আৰু নাতি ল'ৰা আৰু ঝুনুকাত তিনিকুৰি দহটা সাধু সন্নিৰিষ্ট হোৱাৰ কথা উল্লেখ কৈ গোস্বামীয়ে কৈছে যে তেওঁৰ গল্প সংকলন সাধুকথাৰ কুকিতো দুটা সাধু সন্নিৰিষ্ট হৈ আছে। বেজবৰুৱাৰ ‘ঝুনুকা’ কিয় ‘জুনুকা’ হ'ল সেই বিষয়ে গোস্বামীয়ে প্ৰশ্ন কৈছে : “‘জুনুকা’ নাম হ'ল ১৮৭৫ শকৰ পৰা। ‘বা’ উচ্চাৰণ কৈ বাদ দিবলগীয়া হ'ল? আনহাতে,

আমি আকো শ শ্য আদি উচ্চাবণ ধাৰ কৰিবলৈ পিছ হোঁহকা নাই।)”(১১১) গোস্মামীৰ এই প্ৰশ্নৰ গুৰুত্ব নিঃসন্দেহে আছে।

গোস্মামীয়ে বেজবৰুৱাবদাৰা সংগ্ৰহীত সাধুসমূহ যথাযথভাৱে যে সংগ্ৰহীত হৈছিল সেই কথা মানি লোৱা নাই। তাৰ কাৰণকপে গোস্মামীয়ে সাধুবোৰ যথাযথভাৱে লোখি ল'বলগীয়া যি পণ্ডিতীয়া ধাৰণা সেয়া প্ৰসাৰ ঘটা নাছিল। ‘বেকৰ্ড’ কৰিবলৈ তেতিয়া তেনে যন্ত্ৰণ নাছিল। বেজবৰুৱাই বুঢ়ি আইৰ সাধুৰ ‘পাতনিত’ তেওঁ সাধুকথা সংগ্ৰহৰ ক্ষেত্ৰত গ্ৰহণ কৰা পদ্ধতিৰ কথা মুকলিভাৱে ব্যক্ত কৰিছে। সেইয়া গোস্মামীয়ে উদ্বৃত কৰিছে। বেজবৰুৱাই লেখিছিলঃ “শ্ৰেষ্ঠ কওঁ যে তলত নাম দিয়াসকলৰ পৰা আমি এই কিতাপত (বুঢ়ি আইৰ সাধু) দিয়া সৰহ সাধু পাহিছিলো; কিন্তু কোনটো কাৰ পৰা পোৱা গৈছিল সেইটো কোৱা অসাধ্য; কাৰণ নানাৰকমকৈ লিখা একোটা সাধুকে আমি কেইজনৰ পৰা পাইছিলোঁ আৰু সেই এটাইবোৰ পঢ়ি মিলাই বাছি যোগ-বিয়োগ কৰি আমি নিজৰ ভাষাত সাধুবোৰ সম্পূৰ্ণ নতুনকৈ লিখিছোঁ। স্বৰ্বপাৰ্থত, তেওঁলোকে যি ভাষাত সাধুবোৰ লিখি পঠিয়াছিল সেই ভাষা এই সাধুবোৰত নাই বুলিলৈই হয়, দৈৰাংহে কোনোটোত এশাৰী আদশাৰী আছে। কিছুমান সাধু আমাৰ সমূলি নিজা।”(১১১)

বেজবৰুৱাৰ ‘পাতনিত’ৰ এই গুৰুত্বপূৰ্ণ কথাখিনি উদ্বৃত কৰি গোস্মামীয়ে বেজবৰুৱাই সাধুকথা সংগ্ৰহৰ কথাখিনি মুকলিকৈ লোখি যি নস্তা আৰু সামুতা দেখুৱাইছে সেয়া বহতো অসমীয়া লোকৰ নাই বুলি ঘোষণা কৰিছে। গোস্মামীয়ে বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সংগ্ৰহৰ পদ্ধতি সম্পর্কে মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছেঃ “... সাধুবিলাকৰ ভাষা বা প্ৰকাশতৎগিত হাত দিলেও ঘটনাৰ ক্ৰম বা জঁকাত ওস্তাদি নকৰা যেনেই লাগে। ধৰি লওক, ‘সাধুকথাৰ কুকি’ৰ ‘ঘৰ-পতা ককা’ সাধুটো। কোনো সন্দেহেই নাই, মূলতঃ সাধুটোত ইমান বাক্যাড়ম্বৰ বা শব্দৰ ফুলজাৰি নাছিল, কাৰণ সাধাৰণতে দেখিবলৈ পোৱা যায় যে গাঁৰলীয়া সাধুত ঘটনাখিনি সজাবলৈ যিথিনি কথা আৰু গীত-পদলাগে সেইথিনিহে থাকে, ঘটনা সৰহ হ'লে সাধুও দীঘলীয়া হয়, ভাষাৰ আড়ম্বৰৰ কাৰণে নহয়। আনহাতে, এইটোও সত্য যে যদিও সাধুবিলাক মুখে মুখে প্ৰায় একে সাঁচতে বাগৰি আহেতথাপি সাধু কওঁতাৰ ব্যক্তিগত গুণাগুণ বা সামৰ্থ্য-অসামৰ্থ্যৰ কাৰণে সেইবিলাকৰ অলপ ইফাল সিফাল হ'ব সন্তাৱনা থাকে। সাধুতত্ত্ব এই ব্যক্তিগত লুটিটোলৈ ৰঞ্জীয় পণ্ডিতে দৃষ্টি আকৰ্ষণ নকৰা নহয়।”(১১১)

আলোচ্য সাধুটোৰ ঘটনাক্ৰমৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি গোস্মামীয়ে কৈছে যে মূল ঘটনাৰ গাঁথনিয়ে সাধুটো সাধু কৰি ৰাখে; তাৰ লৰচৰ হ'লেই সমস্যাৰ সৃষ্টি হয়। কেতিয়াৰা কোনোটো সাধুৰ ঘটনা সৰহ হ'লে তাৰ দুই-এটা সাধুটো কওঁতাজনে পাহৰে। কেতিয়াৰা কোনোৰা এজনে কোনোৰা এটা ঘটনা এৰে, কোনোৰা এটা ধৰে। অথচ সেই এৰা-ধৰাই সাধুটোৰ জঁকা বা ঘটনাৰ ক্ৰমত কোনো হানি নকৰে। গোস্মামীয়ে কৈছে “টেটোন শ্ৰেণীৰ সাধুত সাধাৰণতে এনে ঘটনাৰ কম-বেছি লক্ষ্য কৰিব পাৰি।”(১১১) কেতিয়াৰা আকো অধওল সাপেক্ষে সাধু একোটাৰ গঢ়ৰ হেৰ-ফেৰ হ'ব পাৰে বাবে ৰূপৰ কিছু পৰিৱৰ্তন ঘটিব পাৰে। এই ক্ষেত্ৰত গোস্মামীয়ে ‘তুলা আৰু তেজা’ আৰু ‘চম্পাৱতী’ দৰে দীঘলীয়া সাধুৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। “স্বৰ্গীয় বেণুধৰ বাজখোৱাই সংগ্ৰহ কৰা ‘ৰমাই-বতনী’ৰ সাধু আৰু বেজবৰুৱাৰ ‘কাথংনী’ বিষয়-

বস্তুত একে, কিন্তু মোৰ বোধেৰে বাজখোৱাৰ সাধুটো বেছি নিৰ্ভৰযোগ্য। দুয়োটা উন্নৰ-পূব অসমৰ সাধু, নামনি অসমত ইয়াক নাপায়।”(১১১)

অসমীয়া সমাজত সাধুকথাৰ গুৰুত্ব প্রতিষ্ঠা কৰাৰ বাবে আমি বেজবৰুৱাৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হোৱা উচিত। সাধুকথাৰ গুৰুত্ব প্রতিষ্ঠা কৰাৰ সমান্তৰালভাৱে বেজবৰুই শিশু সাহিত্যৰ অভাৱোৱ পুৰণ কৰি জাতিৰ প্ৰভূত উপকাৰ সাধিছিল। এই ক্ষেত্ৰত গোস্বামীৰ মন্তব্য প্ৰণিধানলোগ্য : “... বেজবৰুই যে অসমীয়া সাধু কেতবোৰ সজাই-পৰাই-উলিয়াই সেইবোৰ যে আদৰশীয়া, পেলনীয়া নহয়, এই সত্যলৈ আঙুলিয়ালে তাৰ কাৰণে আমি তেওঁৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ হোৱা যুগত। আনন্দতে সেই সময়ত শিশু-পাঠ্যৰ অভাৱ থকাত তেওঁৰ কিতাপকেইখনে ল'ৰা-ছোলালীৰো কম হিত নাসাধিলে।” (১১১-১১২)

গোস্বামীয়ে বেজবৰুই অনা-অসমীয়া সাধু ব্যৱহাৰ কৰিছিলনে নাই সেই বিষয়ে ক'বলৈ টান বুলি মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে। তাৰ কাৰণ হিচাপে গোস্বামীয়ে চিহ্নিত কৰিছে কম পৰিমাণৰ সাধুকে মৌলিক শাৰীৰত হ'ব পাৰি। কাৰণ কোনোৱা এটা সাধু নিজৰ বুলি দাবী কৰাৰ পাছতে ভালদৰে বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যাব যে সেই সাধুটো আন কোনোৱা এটা অপ্থলত পোৱা গৈছে। কম ভৌগোলিক দূৰত্বৰ মাজৰ দুটা সাধুৰ ক্ষেত্ৰত এটা সাধু আনটো সাধুবদ্ধাৰা প্ৰভাৱান্বিত হৈছে বুলি মত গোষ্যক কৰিব পাৰি। ‘পানেশই’ সাধুটো মূলতঃ অসমীয়া হয়নে নহয় সেই লৈ গোস্বামীয়ে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰিছে। কাৰণ : “এই সাধুৰ এটি ওচৰ বৰ্জ পাইছ'ঁ এক-ডেৰহাজাৰ মাইল আঁতৰত থকা গোড়বিলাকৰ মাজত। বাগিচাৰ কুলিৰ জৰিয়তে এই সাধুটো অসম সোমাল নেকি? ‘পানেশই’ৰ গীতবিলাকৰো গোড় সাধুৰ গীতৰ লগত অন্তুত সাদৃশ্য। সেইদৰে ‘পাচনি’ নাটিকাত ব্যৱহাৰ কৰা সাধুটো দাঙ্খিলাত্যৰ যেনহে লাগে।”(১১২)

সাধুৰ পৰিভ্ৰমণ সম্পর্কীয় গোস্বামীৰ এই মন্তব্যই বিশেষ তাৎপৰ্য বহন কৰিছে। যিটো সাধুক আমি আমাৰ নিজৰ বুলি দাবী কৰিছোঁ, সেইটোৱ গুৰি বিচাৰোঁতে বেলেগ ঠাইত তাৰ শিপা ওলাইছেগো। সাধুকথাতত্ত্বৰ পৰিভ্ৰমণ সম্পর্কীয় এই তত্ত্বৰ গুৰুত্ব গোস্বামীয়ে অনুধাৱন কৰিছে।

বেজবৰুৱাৰ বহুযৌৰ প্ৰতিভাৰ ভেটিকপে গোস্বামীয়ে চিহ্নিত কৰিছে অসমীয়া পৰম্পৰাক। তাৰ ফলতেই অসমীয়া সমাজৰ দোষবিলাক প্ৰত্যক্ষ কৰিছিল আৰু সেইসমূহ সমালোচনা কৰিছিল। সমাজ সংস্কাৰ মূল ভাবধাৰাবে তেওঁ সাহিত্যৰাজি বিধোত। গোস্বামীয়ে নেথিছে : “বহুত সময়ত নিজৰ অসমীয়া-প্ৰাতি তেওঁ ভেঙুচালিবে ঢাকি বাখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল, কিন্তু এনে ভেঙুচালিব সাজ পিণ্ডিয়ে ওলাইছিল ‘ধনৰ আৰু বতনী’ৰ দৰে মালিতা আৰু ‘আ’ মোৰ আপোনাৰ দেশ’ৰ দৰে অনুপম গান।”(১১২)

লোক-সাংস্কৃতিক চৰ্চাৰ মাজেৰে বেজবৰুই সামাজিক সংস্কাৰৰ ক্ষেত্ৰতো কাৰ্য সম্পাদন কৰিছিল। আলোচনাটোৰ শেষত গোস্বামীয়ে বেজবৰুৱাৰ জীয়েক অৱণা দেৱীৰ বক্ষব্যৰ উদ্বৃতি দি বেজবৰুৱাৰ দেশপ্ৰেম, জাতিপ্ৰেম, ভাষাপ্ৰেমৰ অনন্য দিশ এটা উন্মোচিত কৰিছে। প্ৰসংগক্ৰমে এই কথাখিনি উল্লেখযোগ্য : “তেওঁৰ জীয়েক শ্ৰীমতী অৱণা দেৱীয়ে লিখা কথা অবিশ্বাস কৰিবৰ কাৰণ নাই : “দেশপ্ৰেম আৰু অসমৰ প্ৰতি থকা চেনেহে তেওঁৰ ধন ঘটা সকলো চিন্তা দুৰ্বল কৰিছিল। তেওঁৰ মাহেকীয়া আলোচনীৰ যদিও সামান্য বৰঙণি আছিল তথাপি যিসকল

লোকে সময়মতে বরঙণি পঠিয়াইছিল সেইসকললৈ সন্তুষ্ট তাতকৈ বেছি মূল্যৰ নিজে লিখা কিতাপ উপহার হিচাপে পঠিয়াই দিছিল। মনত পৰে আমি এই বিষয়ে তেওঁক প্ৰশ্ন কৰাত চকুত লো লৈ তেওঁ কৈছিল যে অসমীয়া বাইজ দুখীয়া আৰু কিতাপ কিনিবলৈ সামৰ্থ্য নোহোৱা, এই কাৰণে এই ধৰণে কিতাপ পঠিওৱাটোৱে তেওঁলোকৰ পঢ়াৰ প্ৰতি ৰাগ বঢ়াবৰ উপায়।”(১১২) ৬.০০ উপসংহাৰ :

প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে অসমীয়া জন-সাহিত্য প্ৰস্থৰ দুটা ভাগত বিভক্ত ‘বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চা’ প্ৰবন্ধটোৱে জৰিয়তে বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সম্পর্কীয় চিন্তন অভিব্যক্ত কৰিছে। প্ৰথম ভাগত সাধুকথা সংগ্ৰহ আৰু চৰ্চা কৰিবলৈ বেজবৰুৱাই লাভ কৰা প্ৰেৰণাৰ পৃষ্ঠভূমি নিৰ্ণয় কৰি বুঢ়ী আইৰ সাধুৰ ‘পাতনিতি’ বেজবৰুৱাই সাধুকথাতত্ত্ব সম্পর্কে আগবঢ়োৱা মূল্যবান মন্তব্য বিশ্লেষণ কৰিছে। প্ৰবন্ধটোৱে দিতীয় ভাগত বেজবৰুৱাৰ সৃষ্টিত বঙালী সাহিত্য সৌন্দৰ্যৰ প্ৰভাৱ, বক্ষিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ বিশাল ব্যক্তিত্বৰ লগত বেজবৰুৱাৰ ব্যক্তিত্বৰ মিল, বঙালী সমাজত থাকিও বেজবৰুৱাই অসমীয়া ভাষাৰ বাবে কৰা অহোপুৰুষার্থ, বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা সংগ্ৰহৰ প্ৰণালী, সাধুকথা সংগ্ৰহৰ লিখিত কপ লাভৰ প্ৰসংগত অকপট স্বীকাৰোক্তি, বেজবৰুৱাই অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি দেখুওৱা দুৰ্বাৰ টান আদি দিশ সম্পর্কে গভীৰ অধ্যয়ন সম্পন্ন কৰিছে। আলোচনাটোত অসমীয়া সাধুকথা সংগ্ৰহ, সংকলন, সম্পাদনা তথা অধ্যয়ন-গবেষণাৰ মাৰ্গদৰ্শক লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ গবিমা, ঐতিহ্য আৰু মহত্ব প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে প্ৰতিভাত কৰিছে। প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ সাধুকথা চৰ্চা চিন্তনৰ গভীৰ ব্যাপ্তি আৰু পূৰ্বসূৰীৰ সাধুকথা চৰ্চাৰ প্ৰতি প্ৰগাঢ়তম শ্ৰদ্ধা অধ্যয়নটোৱে জৰিয়তে প্ৰতিপন্থ হৈছে।

প্ৰসংগ :

দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ। সম্পা. প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ বচনাৱলী (প্ৰথম খণ্ড : অসমীয়া সমল-ক)। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০১২। ১০৮-১১২। মুদ্ৰিত।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

কটকী, প্ৰফুল্ল। সাহিত্যবৰ্থী। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০৮। মুদ্ৰিত।

দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ। সম্পা. প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ বচনাৱলী (প্ৰথম খণ্ড : অসমীয়া সমল-ক)। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০১২। মুদ্ৰিত।

বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ। সম্পা.। অসমীয়া লোক সাহিত্য। ডিউগড় : সুৰভি সাহিত্য কুটিৰ, ২০০১। মুদ্ৰিত।

মিশ্ৰ, কৃষ্ণ কুমাৰ। বিৰিধি কুমাৰ বৰুৱা আৰু প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ উপন্যাস। শিৱসাগৰ : প্ৰভা প্ৰকাশনী, ২০০১ (১৯৯১)। মুদ্ৰিত।

Dutta, Birendranath (ed.). *Works of Prafulladatta Goswami (VOL. II: English Material)*. Guwahati: Publication Board of Assam, 2012. Print.

ৰংবং তেৰাঙ্গৰ বৎসুলিৰ হাঁহি উপন্যাসত প্ৰতিফলিত

ক্ষমতাৰ প্ৰসংগ

(সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ আধাৰত)

প্ৰাথমিক দণ্ড

গৱেষক, অসমীয়া বিভাগ, নৰ্থ লখিমপুৰ কলেজ (স্না.)

Prarthana.nlp@gmail.com

সংক্ষিপ্তসাৰ

সাহিত্য সমালোচনাৰ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰখনত শেহতীয়াকৈ বিকাশ লাভ কৰা এটা তত্ত্ব হৈছে সাংস্কৃতিক বস্তুবাদতত্ত্ব। এই তত্ত্বই সংস্কৃতিক বস্তুবাদী দৃষ্টিবে চোৱাৰ পোষকতা কৰে। নব্য সমালোচনা, নিগঠনবাদ, পৰিপাৰ্শ্ব চেতনা, শৈলী বিজ্ঞান, নাৰীবাদ, লিংগ অধ্যয়ন আদি সাহিত্যৰ অন্য তত্ত্বৰ দৰেই বিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধত বিকাশ লাভ কৰা এটা তত্ত্ব হ'ল সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ। সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ পৃষ্ঠভূমি নিমার্গ হৈছে বৃটিছ সাংস্কৃতিক অধ্যয়নৰ বুকুত। বিশেষকৈ আমেৰিকা আৰু ইংলেণ্ডত সাহিত্য সমালোচনাৰ বিভিন্ন দিশত হোৱা সম্পৰ্কীয়াই দেশৰ সীমা পাৰ হৈ বাংলা সাহিত্যৰ লগতে অসমীয়া সাহিত্যতো নব্য চিন্তাৰ বাট মুকলি কৰিলৈ সংস্কৃতি বুলিলে আমাৰ মনত যথাযথভাৱে থকা সাজ পাৰ, আয়-অলংকাৰৰ, বীতি নীতি, আচাৰ ব্যবহাৰৰ ধাৰনাটোৰ পৰিৱৰ্তে সংস্কৃতিৰ লগত যে নাৰীবাদ, লিংগ অধ্যয়ন, মনোবিশ্লেষণ, চিহ্ন বিজ্ঞান, শ্ৰেণী সংগ্ৰাম, সংকেততত্ত্ব, নিগঠন আদি বিভিন্ন দিশৰ ওতঃপ্ৰোত সম্পৰ্ক আছে আৰু এই সম্পৰ্কৰ গোক্ষাপটতেই সাংস্কৃতিক

বস্তুবাদ দৃষ্টিভঙ্গীর পটভূমি নির্মাণ হৈছে। উত্তর-সংযুক্তিবাদী দার্শনিক মিচেল ফুকোৰ ক্ষমতাৰ ধাৰণাৰ আধাৰত সাংস্কৃতিক বস্তুবাদত ক্ষমতাৰ প্ৰসংগৰ ধাৰণা গ্ৰহণ কৰা হৈছে। বৰ্তমান অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যকো নতুন দৃষ্টিরে অধ্যয়ন কৰাৰ ধাৰা আৰম্ভ হৈছে। আলোচনা পত্ৰখনত নিৰ্বাচিত অসমীয়া উপন্যাসত সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ দৃষ্টিভঙ্গীৰ আধাৰত ক্ষমতাৰ প্ৰসংগ বিচাৰ কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ব। উপন্যাসখন অধ্যয়ন কৰোতে বিষয় বিশ্লেষণৰ মূল তাৎক্ষিক আধাৰ হিচাপে সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ দৃষ্টিভঙ্গীক গ্ৰহণ কৰা হ'ব আৰু অধ্যায় অনুযায়ী বৰ্গনামাক আৰু বিশ্লেষণাল্ক পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হ'ব।

সূচক শব্দ : সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ, কাৰ্বি, সমাজ জীৱন।

০.০০ অৱতৰণিকা

০.০১ বিষয়ৰ পৰিচয়ঃ

বিংশ শতকাত সাহিত্য সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰখনত শেহতীয়াকৈ বিকাশ লাভ কৰা এটা তত্ত্ব হ'ল সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ। আমেৰিকাত নব্য ইতিহাসবাদ আৰু ইংলেণ্ডত সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ আৰু দুয়োটা তত্ত্বক সাংগ্ৰহি আন এচাম সমালোচকে সাংস্কৃতিক অধ্যয়ন নামেৰে এক নতুন সমালোচনাৰ বাট কাটিছিল। (ওজা ১৮২) সাংস্কৃতিক বস্তুবাদতত্ত্ব হৈছে এক আন্তঃবিদ্যারত্তী বিদ্যাশাখা য'ত সংস্কৃতিৰ বাহিৰেও ন'-তত্ত্ব, ইতিহাস, বাজনীতি, উত্তৰ ঔপনিৱেশবাদ, নাৰীবাদ, লিংগ অধ্যয়ন, সংখ্যালঘুৰ সাহিত্য, পাঠ সমৰ্ক্ষা আদি বিভিন্ন ধাৰণাৰ আধাৰত পাঠ এটাৰ অধ্যয়ন কৰা হয়। সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ শব্দগুচ্ছৰ অৰ্থ বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে ইয়াৰ আন্তৰ্গত 'সংস্কৃতি' আৰু 'বস্তুবাদ' - এই দুয়োটা পদেই দুই ধৰণৰ ভিন্ন অৰ্থ বহন কৰে। ইয়াত সংস্কৃতি বুলি কওঁতে কেৱল পৰম্পৰাগত সংস্কৃতিক বুজোৱা নাই। 'সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ'ৰ সংস্কৃতি পদটোৱে উচ্চ-নিম্ন, জনপ্ৰিয় অথবা অজনপ্ৰিয়, প্ৰচলিত-তাপচলিত আদি সংস্কৃতিৰ সকলো কৃপকে সামৰি লয়। আনহাতে 'বস্তুবাদ' পদটো মাৰ্কৰ 'বন্দনাত্মক বস্তুবাদ' ধাৰণাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত। এই ধাৰণা অনুসৰি সংস্কৃতিক আমি বস্তুগত ভাৱে অনুভৱ কৰিব পাৰো। এখন ঠাইৰ বা এটা জাতিৰ সংস্কৃতি গঢ় লয় বস্তুবাদী কিছুমান ভাৱনাৰ ওপৰত। এই বস্তুবাদী ভাৱনাত মাৰ্কৰ উৎপাদন আৰু বিতৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া জড়িত হৈ থাকে। অৰ্থাৎ সংস্কৃতি এক বিমূৰ্ত্ত ধাৰণা যদিও এই ধাৰণাক নস্যাং কৰি সংস্কৃতিক এক প্ৰকাৰৰ উৎপাদনমূলক প্ৰক্ৰিয়া বুলি গণ্য কৰা হৈছে। (Wilson ২৭) সাধাৰণ ভাষাত ক'বলৈ গ'লে ক'লা বা সংস্কৃতিক বস্তুনিষ্ঠ বাস্তুৰতাব কায় চাপিবলৈ সুবিধা কৰি দি গঢ়ি উঠা সাহিত্য সমালোচনাৰ শেহতীয়া তত্ত্বটোৱেই হ'ল 'সাংস্কৃতিক বস্তুবাদতত্ত্ব'। এই তত্ত্বৰ আধাৰত যি কোনো জাতিৰ যি কোনো যুগৰ সংস্কৃতিক বস্তুবাদী ধাৰণাৰ লগত মিলাই পৰ্যালোচনা কৰা হয়। এই তত্ত্বই সংস্কৃতিৰ লগতে সাহিত্যৰ পাঠ (Text) কো বস্তুগত সামগ্ৰী হিচাপে ধৰি সামাজিক, সাংস্কৃতিক প্ৰেক্ষাপটত তাক অধ্যয়ন কৰে।

বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিধাসমূহক পৰম্পৰাগতভাৱে অধ্যয়ন কৰাৰ পৰিৱৰ্তে পশ্চিমীয়া সাহিত্য সমালোচনাৰ তত্ত্বসমূহৰ আধাৰত সাহিত্যক নতুন ধৰণে চোৱাৰ প্ৰণতা দেখা পোৱা গৈছে। অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যও এই ক্ষেত্ৰত্ব্যতিক্ৰম নহয়। অসমীয়া উপন্যাসৰ

पाठ्यसमूहको पारिपार्श्व चेतना, विनिर्माण तत्त्व, पूनरनिर्माण तत्त्व, उत्तर उपनिरेशिकतावाद, नारीवाद, लिंग अध्ययन, निर्माणग्रन्थीय अध्ययन आदि विभिन्न धारावाँ दृष्टिभंगीरे अध्ययन करा होच्छे। किन्तु असमीया भवात् सांस्कृतिक बस्तुवादतत्त्व सम्पर्के विस्तार बढ़ापत् कोनोधरणब बिचार बिश्लेषणहोरा नाइ। सांस्कृतिक बस्तुवादवाँ आधारात् बंग बंग तेरांगर बंगमिलिब हाँहि उपन्यासब अध्ययनेहि गरेयेणा प्रत्रब बिषयबस्तु। काहिनी निर्माणब दरेस ममाजत संस्कृतिरो निर्माण हय। निराचित उपन्यासखनत प्रतिफलित कर्बि समाजखनब संस्कृतिर निर्माण आकु सेहि निर्माणत उৎपादन आकु बितरणब भूमिका, समाजब सांस्कृतिक परिवर्तनत क्षमता आकु बाजनीतिर प्रसंग सम्पर्के गरेयेणापत्रखनत बिश्लेषण करा होच्छे।

०.०२ अध्ययनब गुरुत्व :

पृथिवीर सकलो मानुहबे सार्वजनीन अनुभव अनुभूति एकेहि। एই सार्वजनीन अनुभवे येतिया साहित्यत स्थान पाइ तेतियाइ साहित्यत सार्वजनीनताब अप्रसंग अरधाबितभाबेहि आहि परे। साहित्य आलोचनात संयोजित होरा सांस्कृतिक बस्तुवादतत्त्वटोरे पश्चिमीया देशत बिश्लेषात्रे प्राधान्य पोरा देखा गेछे। बाला साहित्य क्षेत्रखनतो एই बिषयटो पिछ परि बोरा देखा याय। असमीया साहित्यतो सांस्कृतिक परम्पराबागत दृष्टिभंगीरे चोराब धारणाटोहे पूर्वब परबा चलि थका देखा पोरा गेछे।

सांस्कृतिक बस्तुवादतत्त्वटोर आधारात् गरेयेणाथमी कोनो आलोचना बर्तमानलैके होरा नाइ। बिषयटोर सन्दर्भत दुइ एटा थुलमूल आभास थका आलोचनाहे बर्तमानलैके पोरा गेछे यदिओ पश्चिमीया तत्त्वटोर सम्पूर्ण बढ़ापत् असमीयात अनुवाद पर्यन्त होरा देखा नाइ।

संस्कृति ये केबल परम्पराबागत एक चेतना नहय, संस्कृतिर निर्माणत सामाजिक, बाजनीतिक, अर्थनीतिक, ऐतिहासिक सकलोबे गुरुत्वपूर्ण भूमिका आছे एই सकलोबे दिशब सठिक मूल्यायनब बाबे सांस्कृतिक बस्तुवादतत्त्व आधारात् असमीया उपन्यासखनत बिचार बिश्लेषणब गुरुत्व आछे।

०.०३ अध्ययनब उद्देश्य :

आलोचना पत्रखनब अध्ययनब कराब उद्देश्य समूह एनेधरणब-

- १) उपन्यासखनत प्रतिफलित संस्कृतिर निर्माण केनेदेबे होच्छे आकु सेहि सम्पर्के आलोचना करा।
- २) उपन्यासखनत संस्कृतिर बस्तुवादी प्रसंगसमूह केनेधरणे प्रतिफलित होच्छे सेहि सम्पर्के बिचार करा।
- ३) संस्कृतिर परिवर्तनत केनेधरणब बाग्धाबाब कथा उपन्यासखनत सम्भिष्ट करिहे सेहि सम्पर्कत आलोचना करा।

०.०४ अध्ययनब पद्धति :

बिषयटोर अध्ययनब बाबे ग्रहण करिबलगीया पद्धतिसमूहक दुटा भागत भाग करिब पारि-

- बिषय बिश्लेषणब तात्त्विक आधार।
- अध्याय अनुयायी प्रयोग होरा पद्धति।

- বিষয় বিশ্লেষণৰ তাত্ত্বিক আধাৰ : বিষয়টোৱ অধ্যয়নৰ বাবে সাংস্কৃতিক বস্তুবাদক বিষয় বিশ্লেষণৰ মূল আধাৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হ'ব।
- অধ্যায় তানুমায়ীহোৱা প্ৰয়োগ : প্ৰস্তাৱিত বিষয়টোৱ অধ্যয়নৰ বাবে মূলত বৰ্ণনাজ্ঞক, বিশ্লেষণাজ্ঞক গ্ৰহণ কৰা হ'ব।

০.০৬ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

এই গবেষণাৰ পৰিধি বিস্তৃত নহয়। ইয়াত আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে এখন উপন্যাসৰ মাজতেই অধ্যয়নৰ পৰিসৰ সীমিত কৰা হৈছে। উপন্যাসখন হ'ল — ১৯৮১ চনত প্ৰকাশিত বৎ বৎ তেৰাওৰ বৰ্মলিৰ হাঁহি।

১.০০ সাংস্কৃতিক বস্তুবাদতত্ত্বৰ পৰিচয় :

বিশ্বৰ বিভিন্ন সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰসমূহত ভালেমান সাহিত্যতত্ত্ব আৰু সমালোচনাতত্ত্বৰ উত্তৰ আৰু বিকাশ হোৱা দেখা যায়। এই তত্ত্বসমূহৰ পয়োভৰে বহুসময়ত পাঠকসকলৰ মাজত বিসংগতিৰো সৃষ্টি কৰিছে। বৰ্তমান সময়ত সাহিত্য পাঠ এটাৰ পঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ ধাৰণাও সলনি হৈ আহিছে। সাহিত্যৰ অন্য তত্ত্বৰ দৰেই শেহতীয়াকে বিকাশ লাভ কৰা এটা তত্ত্ব হ'ল সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ। এই তত্ত্বটোৱে আমেৰিকাত স্থিফেন পিনল্যাট, মাৰ্টিন হেৰিচৰ হাতত নব্য ইতিহাসবাদ আৰু ইংলেণ্ডত বেইমণ্ড উইলিয়ামছৰ হাতত সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ নামেৰে বিকশিত হয়। ইংলেণ্ডৰ এই ধাৰাৰ সমালোচকসকলৰ ভিতৰত জনাথন ডলিমৰ, কেথৰিন বেলচে, ফ্ৰাঞ্চিচ বাৰ্কাৰ, এলেন চিনফিল্ড উল্লেখযোগ্য সাহিত্য সমালোচনাৰ অনুগৰ্ত সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ শব্দবন্ধটি বেইমণ্ড উইলিয়ামছৰ মাৰ্ক্সীজিম এণ্ড লিটাৰেচোৰ (Marxism and literature) গ্ৰন্থখনত তেওঁ সংস্কৃতিৰ তিনিটা পৰ্যায়ৰ কথা উল্লেখ কৰিছে সেইকেইটা হ'ল -আৱশ্যিক (Residual), প্ৰভাৱশালী (Dominant) আৰু উদীয়মান (Emargent)। ইয়াত আৱশ্যিক (Residual) সুপু হৈ থকা সাংস্কৃতিক চেতনাক বুজাই। প্ৰভাৱশালীয়ে (Dominant) নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাক বুজাই যদিও প্ৰভাৱশালী চিৰস্থায়ী নহয়। উদীয়মানে (Emargent) আহো আহোকৈ থকা সাংস্কৃতিক চেতনাক বুজাই। এখন সমাজত থকা সাংস্কৃতিক আৰু ঐতিহাসিক চেতনা সদায় মতাদৰ্শৰ দৰ্দন আৰু সংঘাটৰ ওপৰত বৰ্তি থাকে। তেওঁৰে কালচাৰ এণ্ড চাচাইটি (Culture and society) গ্ৰন্থত সমাজৰ পৰিৱৰ্তনত পাঁচটা দিশে ক্ৰিয়া কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। সেই দিশ কেইটা হ'ল - উদ্যোগ, গণতন্ত্ৰ, শ্ৰেণী, কলা আৰু সংস্কৃতি। গ্ৰন্থখনত সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ ক্ষেত্ৰখনৰ ভালেমান বস্তুবাদী দিশৰ কথা উথাপন কৰিছে।

সাধাৰণ ভাষাত ক'বলৈ গ'লৈ কলা বা সাংস্কৃতিক বস্তুনিষ্ঠ বাস্তুৰাতাৰ কাষ চাপিবলৈ সুবিধা কৰি দি গঢ়ি উঠা সাহিত্য সমালোচনাৰ শেহতীয়া তত্ত্বটোৱেই হ'ল সাংস্কৃতিক বস্তুবাদতত্ত্ব। সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ অধ্যয়নৰ দৃষ্টিভঙ্গী : সাংস্কৃতিক বস্তুবাদ অধ্যয়নৰ বাবে ইংলেণ্ডৰ সমালোচকসকলে নিৰ্দিষ্ট কিছুমান দৃষ্টিভঙ্গী গ্ৰহণ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত দুজন

অঞ্চলী হ'ল জনাথন ডলিমৰ আৰু এলেন চিনফিল্ড। তেওঁলোকে পলিটিকেল শেইক্সপীয়েরঞ্জিনিউ এছে অফ কলচাৰেল মেটেৱিয়েলজিম বচনাত ধৰ্মবাদ, আদৰ্শবাদ আৰু ক্ষমতাৰ ধাৰণাৰ দ্বাৰা শেইক্সপীয়েৰ নাটকসমূহক বিশ্লেষণ কৰে আৰু সেই নাটকসমূহৰ লগতো যে অৰ্থনৈতিক উৎপাদন আৰু সামাজিক সন্দৰ্ভ জড়িত হৈ থাকে সেইটো দিশ স্পষ্ট কৰে। দুয়োগবাৰী সমালোচকে সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ স্বৰূপ স্পষ্ট কৰিবলৈ অধ্যয়নৰ চাৰিটা দৃষ্টিভঙ্গীৰ কথা কৈছে। সেই দৃষ্টিভঙ্গীসমূহ হৈছে-

- ঐতিহাসিক দৃষ্টিভঙ্গী,
- তাত্ত্বিক দৃষ্টিভঙ্গী,
- বাজনৈতিক প্রতিক্রিয়া
- পাঠবিশ্লেষণ (Wilson ৮-২১)

ঐতিহাসিক দৃষ্টিভঙ্গীৰ আধাৰত সাহিত্যৰ পাঠত পৰম্পৰাগতভাৱে পাই অহা ধাৰণাসমূহক হ্বাস কৰি বৰ্তমানৰ পেক্ষণপটত পাঠক পুনৰ মূল্যায়ন কৰে। এই দৃষ্টিভঙ্গীৰ মতে ইতিহাস কোনো এক নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ সুষ্ঠিৰ অ্যু বা ঘটনাৰ সমষ্টি নহয়, যাক এটা সময়ৰ সাহিত্যৰ পটভূমি হিচাপে স্থান দিয়া হয়। ই এনে এক সমষ্টি য'ত বিভিন্ন বিশ্বাস, অনুষ্ঠান, সাংস্কৃতিক ক্ষমতাৰ সম্পর্ক, অনুশীলন আৰু উৎপাদন যাৰ মাজত সাহিত্যৰ প্রাসংগিকতা নিহিত হৈ থাকে।

তাত্ত্বিক দৃষ্টিভঙ্গীয়ে পাঠ একোটাত নিহিত থকা বিষয়গত জ্ঞানৰ সাধাৰণ আলোচনা আৰু কোনো এক বিশেষ বিষয়ৰ সীমাবদ্ধতা মানি নচলে। এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে পাঠৰ লগত জড়িত নাৰীবাদ, সমাজবাদ, পাৰিপার্শ্ব চেতনা, নিৰ্গঠনবাদ, শ্ৰেণী সংগ্ৰাম, লিংগ অধ্যয়ন, পাঠ সমীক্ষা বা পাঠ বিশ্লেষণ, সাক্ষাৎকাৰ, ভাষ্যিক সমীক্ষা আৰু মনোবিশ্লেষণ আদিক অধ্যয়নৰ আওতালৈ আনে।

বাজনৈতিক প্রতিক্রিয়ে আদৰ্শবাদ আৰু বস্তুবাদৰ মাজত পাৰ্থক্যৰ সৃষ্টি কৰে। এই দৃষ্টিভঙ্গী অনুসৰি এনে কোনো সাংস্কৃতিক প্ৰথা নাই, যাৰ লগত বাজনীতি জড়িত হৈ থকা নাই।

সমাজৰ কাৰ্যসমূহৰ দৰে সাংস্কৃতিক ৰাপসমূহৰ লগতো বিভিন্ন ধৰণে বাজনীতি জড়িত হৈ থাকে। বহুক্ষেত্ৰত সাংস্কৃতিক কাৰ্যৰ লগত ক্ষমতা আৰু প্ৰভৃতি দখলৰ ধাৰণা জড়িত হৈ থাকে। এই সমালোচকসকলে ক্ষমতা-গাঁথনিৰ ভিতৰত থকা অ-সমতাৰ প্ৰশ্না তোলে আৰু সমাজৰ ক্ষমতাশালী আৰু নিষ্পেতিত সংস্কৃতিৰ মাজৰ সম্পর্কৰ পুনৰ্গঠনৰ চেষ্টা কৰে।

পাঠ বিশ্লেষণে সাহিত্যৰ পাঠসমূহৰ ক্লজ বিডিং কৰাত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। বহুসময়ত এই পাঠ বিশ্লেষণে সাহিত্যৰ পাঠসমূহৰ ক্লজ বিডিং কৰাত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। বহুসময়ত এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে বেলেগ বেলেগ তত্ত্বক আধাৰ কৰি লৈয়ে একোটা নিৰ্দিষ্ট পাঠৰ অধ্যয়ন কৰে। ইয়াৰ জৰিয়তে সাহিত্যৰ পাঠসমূহৰ নতুন নতুন দিশৰ সন্ধান দিব পাৰি।

২.০০ সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ আধাৰত নিৰ্বাচিত উপন্যাসৰ অধ্যয়ন :

প্রাক স্বাধীনতা কালৰ কাৰ্বি সমাজ জীৱনৰ পটভূমিত ৰচিত ৰংবং তেৰাওৰ ৰংমিলিৰ হাঁহি উপন্যাসখন অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যৰ এক উল্লেখযোগ্য সংযোজন। উপন্যাসখনত উপন্যাসিকে কাৰ্বি সমাজৰ মাজত প্ৰচলিত অনুবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰ আৰু বিভিন্ন পৰম্পৰাৰ

কথা বর্ণনা করিছে। আধুনিক শিক্ষার বিস্তারৰ ফলত কাৰি সমাজৰ সকলো ক্ষেত্ৰতে হোৱা অগ্রগতিৰ ছবিখনো উপন্যাসিকে উপন্যাসৰ পাতত সন্নিৰিষ্ট কৰিছে আৰু এই অগ্রগতিৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা পৰম্পৰাগান্ধী আৰু আধুনিকতাক প্ৰহণ কৰিব খোজসকলৰ মাজত সংঘাতিত হোৱা সংঘাতৰ স্পষ্ট ছবিখনো উপন্যাসিকে উপস্থাপন কৰিছে। উপন্যাসখনত ক্ষমতাৰ বাবে শাসক আৰু শোষক শ্ৰেণীৰ মাজত হোৱা আৰীয়া আৰি, ইয়া, ঘৃণা, প্ৰতিশোধ, উচ্চাভিকা মনোভাৱ আৰু ক্ষমতাৰ আপ-ব্যৱহাৰৰ ফলত সমাজত সৃষ্টি হোৱা বিশ্বব্লতাৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে।

সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ ধাৰণা অনুসৰি সকলো প্ৰকাৰৰ সাংস্কৃতিক কাৰ্যৰ লগত ক্ষমতা আৰু প্ৰভৃতি দখলৰ ধাৰণা জড়িত হৈ থকা দেখা যায়। উত্তৰ- সংযুক্তিবাদী চিন্তাবিদ মিচেল ফুকোৱে আগবঢ়োৱা ক্ষমতাৰ ধাৰণাৰ আধাৰতেই সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ ক্ষমতাৰ ধাৰণাটো গঢ় লৈ উঠিছে। ফুকোৱে সমাজৰ সেই শক্তিৰ প্ৰত্যাহ্বান জনাইছিল, যি শক্তি প্ৰত্যোক যুগৰ প্ৰত্যোক সমাজৰ প্ৰভাৱশালী ক্ষমতাশালী সংস্থাবোৰ হাতত আছিল। ফুকোৰ মতে ক্ষমতাশালী লোকসকলেই থিক কৰে কি কোৱা উচিত আৰু কিকোৱা উচিত নহয়। (নাৰঙ ১৩০) উপন্যাসখনতো সমাজৰ বিভিন্ন ধৰণৰ ক্ষমতাশালী লোকৰ ক্ষমতাকেন্দ্ৰিক কাৰ্য-কলাপৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। উপন্যাসখনত এফালে ক্ষমতাৰ প্ৰতিনিধিত্বকাৰী হিচাপে ৰংমিলি গাঁৱৰ গাঁওবুঢ়া ছাৰাইক তেৰাং, তেওঁৰ পত্নী অৰ্থাৎ গাঁৱৰ বাচাপী কাছাং বংহাবৰ নিজৰ গাঁওখনৰ প্ৰতি, নিজৰ মানুহবোৰ প্ৰতি, উঠি অহা প্ৰজন্মৰ প্ৰতি থকা দায়িত্ববোধ আৰু ন্যায়ৰ ছবিখনৰ বৰ্ণনা আৰু আনফালে জিৰছংৰ অধিপতি ক্ৰেঞ্চাপ, ৰংমিলিৰ পৰৱৰ্তী গাঁওবুঢ়া ছিংনত তেৰাং আৰু হাৰেছিকৰ ক্ষমতাকেন্দ্ৰিক বাজনৈতিক বৰ্ণনা পোৱা যায়। উপন্যাসখনত বাজনৈতিক ক্ষমতা, অথনৈতিক ক্ষমতা, শাৰীৰিক শক্তিৰ প্ৰয়োগ, ধৰ্মীয় ক্ষমতা আৰু আদৰ্শগত ক্ষমতা কথা ব্যক্ত কৰিছে আৰু এই ক্ষমতাৰ বাবে সমাজত বসবাস কৰা লোকসকলৰ মাজত প্ৰতিফলিত হোৱা অসমতাৰ ছবিখন স্পষ্ট হৈ পৰিছে। উপন্যাসখনত ক্ষমতাশালী গোট হিচাপে গাঁৱৰ গাঁওবুঢ়া, বিভিন্ন গাঁৱৰ হাবেসকল, জিৰছং অৰ্থাৎ ডেকা চাঙৰ অধিপতি, বৃটিছসকল আৰু তেওঁলোকৰ অধিনত থকা মৌজাদাৰ, মাৰোৱাৰী, বেংগলী বেপাৰীসকলৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়।

এণ্টনিআ' গ্ৰামছিৰ মতে শাসক শ্ৰেণীয়ে কেৱল শক্তি প্ৰয়োগেৰে বহু সময়লৈ শাসন বৰ্তাই ৰাখিব নোৱাৰে ।। সেয়া সন্তোষ হ'লেও দীৰ্ঘদিনলৈ প্ৰভৃতিৰে শ্ৰেণী শাসন কৰাটো প্ৰতিষ্ঠা কৰাতো অসাধ্য। শ্ৰেণী বিভক্ত সমাজত শাসক শ্ৰেণীয়ে অৰ্থনৈতিক, বাজনৈতিক তথা সাংস্কৃতিক অধিপত্য বিস্তাৰেৰে বহু সময়ত শোষিত শ্ৰেণীৰ স্বেচ্ছামূলক সমৰ্থন আদায় কৰি থাকে। (ওজা ১৭১-১৭২) উপন্যাসখনত হাবেছিক'ৰ স্বেচ্ছাচাৰী শাসনৰ কথা এনেদোৱে বৰ্ণিত হৈছে-

বি- হেনৰৰ ছাৰথে চিকাৰী তেৰণ বাজ-ক্ষমতা পাই স্বেচ্ছাচাৰী হৈ পৰিল। চিকাৰী

তেৰণ নামটোৱ পৰিৱৰ্তে হাবেছিক' নামটোহে লংবিত জনাজাত হ'ল। কাৰ্বি লংবিৰ

সমাজখন এতিয়া তাৰ হাতৰ মুঠিত। লংবিৰ অন্যান্য হাবে, গাঁৱৰ ছাৰথেসকল তাৰ

আঙুলিৰ নিৰ্দেশত চলিবলৈ বাধ্য হ'ল নতশিৰে। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ১১)

কিন্তু হাবেছিক'য়ে দীৰ্ঘদিনলৈ এই প্ৰভৃতি স্থাপন কৰিব নোৱাৰিলে। তেওঁৰ স্বেচ্ছাচাৰী

শাসনৰ ফলত তেওঁৰ অনুগামীসকলো অতিষ্ঠ হৈ পৰিল আৰু তেওঁৰ নীতিৰ বিৰোধীতা কৰিলে।

ক্ষমতাৰ লগত অৰ্থনৈতিক দিশটোৰো ওপৰত সম্পর্ক আছে। মাঝীয় দৃষ্টিভঙ্গীয়ে সদয় সমাজৰ দুটা শ্ৰেণীৰ কথা কয়। ইয়াৰে এটা ধনীক শ্ৰেণী আৰু আনটো দুখীয়া শ্ৰেণী। পুৰুণি কালত মাটিৰ মালিকসকল আছিল প্ৰচুৰ ক্ষমতাৰ অধিকাৰী। উপন্যাসখনত গাঁৱৰ মুখিয়াল সকল আৰু মৌজাদৰসকলৰ হাতত মাটিৰ মালিকীষ্঵ত্ত থকাৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। সমাজৰ দুখীয়া শ্ৰেণীৰ লোকসকল কৃষি ক্ষেত্ৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হোৱা বাবেই তেওঁলোকে সদয় সমাজৰ ধনীক শ্ৰেণীৰ লোকসকলৰ ওচৰত বশ স্বীকাৰ কৰি থকা দেখা যায়। এই নিৰ্ভৰশীলতাৰ বাবেই বহুময়ত সমাজৰ দুখীয়া শ্ৰেণীটোৱে ধনীক শ্ৰেণীটোৱে ভুল সিকান্তকো বিনা প্ৰতিবাদে গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। উপন্যাসখনত ক্ষমতাৰ আধিপত্যৰ দ্বাৰা অৰ্থনৈতিক লাভালাভৰ বাবে মাৰোৱাৰী শ্ৰেণীটোৱে সাধাৰণ কৃষক শ্ৰেণীটোৱে ওপৰত চলোৱা শোষণৰ ছবিখন এনেদৰে পোৱা যায়—

এই মাৰোৱাৰীৰ পৰা কাৰবাৰ নচলাই হ'ল। চাপৰমুখৰ পৰা কানি আনি গোটেই সোপাকে কানীয়া কৰি পেলালৈ। কপাহ, তিল, লাহাৰ ব্যৱসায় সিহাঁতেই একচেটিয়া কৰি বৈঠালাহ্ত গাদী পাৰি বাহিল আৰু কানিৰ ব্যৱসায়েৰে মিকিৰ ভাইসকলৰ তেজ শুহিছে। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ৭৯)

আকো ক'ব পাৰি মিকিৰ মানুহৰ তেজেৰে মাৰোৱাৰীয়ে অট্টালিকা সাজিছেগৈ। আপোনালোকে মাতি কিবা উপায় হাতত নলাঈ আৰু বেয়া হ'ব। কানিৰ ব্যৱসায় বন্ধ কৰাৰ ব্যাস্থা হাতত লওক। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ৭৯)

ক্ষমতাৰ বশৰাতৰী হৈ সমাজৰ এচাম লোকে নিজৰ ব্যক্তিগত স্বার্থৰ বাবে নিজৰ জাতিকো সংকটৰ মুখলৈ ঠেলি দিবলৈ কুঠাবোধ নকৰাৰ উদাহৰণ উপন্যাসখনৰ পাতত পোৱা যায়। উপন্যাসখনত হাবেছিক' নামৰ চৰিত্ৰটোৱে জড়িয়তে ব্যক্তিগত স্বার্থক গুৰুত্ব দিয়া এচাম মানুহৰ কথা ব্যক্ত কৰিছে এনেদৰে—

দোয় আমাইছে। হাবেছিক'ৰ পৰা উপায় নাই। মাৰোৱাৰীৰ খেদা কথাটো বাদেই, এসোপা নেপালী মানুহক আনি ৰ'থাত লাঙ্ছ'ব সাৰুৱা মাটিবোৰত বহুবাইছে। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ৭৯)

সাংস্কৃতিক বস্তুদাদ অনুসৰি ধৰ্ম তথা অৰ্থক কেন্দ্ৰ কৰি মানুহ ক্ষমতাশালী হৈ উঠে আৰু সেই ক্ষমতাৰ প্ৰয়োগেৰে সমাজত বা অন্য মানুহৰ ওপৰত নিজৰ কিছুমান ধ্যান ধাৰণা আৰোপ কৰে। উপন্যাসখনত ধৰ্মক ঢাল দিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি ক্ষমতাৰ বাবে কৰা বিভিন্ন ধৰণৰ ক্ৰিয়া কলাপৰ বৰ্ণনা আৰু ধৰ্মীয় বাজনীতিৰ এই কু-অভিসন্ধিৰ পাকচক্রত সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ লোকসকলৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা হাৰাশাস্ত্ৰিৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়। ইয়াত প্ৰতিফলিত ধৰ্মক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই মানুহৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা উচ্চ-নিচ মনোভাৱ, ভিন্ন ধৰ্মৰ লোকৰ মাজত স্থাপন হোৱা সম্পৰ্কত নিয়েধাজ্ঞা আদি ভেদাভেদৰোৰ কিষ্ট সমাজৰ এচাম ক্ষমতাশালী লোকে নিজৰ সুবিধাৰ বাবে সৃষ্টি কৰি লোৱা নীতি নিয়ম।। এই নীতি নিয়মবোৰ সমাজৰ সেই তথাকথিত ক্ষমতাশালী লোকসকলেই সমাজৰ অন্য মানুহৰ ওপৰত জোৱাকৈ জাপি দিবলৈ চেষ্টা কৰে। ৰংমিলি গাঁৱৰ

ছাববাছা ছাবাইক তেবাণে খ্রীষ্টান ছিকুৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ অপৰাধতে তেওঁক দিয়া শাস্তিৰ কথা
উপন্যাসখনত এনেদৰে দেখুৱাইছে—

সি লংবিৰ হৃকুম অৱমাননা কৰিছে। সি লৰেঞ্চ হাঁধেৰ ঘৰত বহি চাহ খায়। (ৰংমিলিৰ
হাঁহি ১১৬)

তাৰ বিচাৰ? তাক ছাববাছাৰ পদৰ পৰা তৎক্ষণাৎ আঁতৰাৰ লাগে। হাৰে পিনপ'ক
নমনা বাবদ, আমাৰ ঢালেৰে দুচাল গা-ধন ভৰাৰ লাগে। আমাৰ হৃকুম যদি নামানে
তাক সমাজচুত কৰিব লাগে। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ২২২)

উপন্যাসখনত কাৰ্বিসকলৰ জনজাতীয় থলুৱা ধৰ্মৰ বাহিৰেও সেই সময়ত শাসনত
থকা বৃটিছ বিষয়াসকলে খ্রীষ্টান ধৰ্মৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ বাবে হাতত লোৱা বিভিন্ন ধৰণৰ
প্ৰচেষ্টা আৰু ইয়াৰ জড়িয়তে সাধাৰণ মানুহখনিৰ ওপৰত পৰা প্ৰভাৱ সম্পর্কেও উপন্যাসখনৰ
পাতত পোৱা যায়। এণ্টনিন' গ্ৰামছিৰ মতে শাসক শ্ৰেণীয়ে তেওঁলোকৰ জৈৱিক বুদ্ধিজীৱী
আৰু পৰম্পৰাগত বুদ্ধিজীৱীসকলৰ দ্বাৰা বিভিন্ন চৰকাৰী-চৰকাৰী প্ৰতিষ্ঠান, যেনে- মন্দিৰ, গীৱৰা,
বিদ্যালয়, সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান আদিৰ জড়িয়তে নাগৰিক সমাজত নিজৰ আধিপত্যৰ জালখন
এনেদৰে বিস্তাৰিত কৰি পেলাই যে উদীয়মান প্ৰতিদৰ্শী, শ্ৰেণীৰ মতাদৰ্শগত আধিপত্যৰ
প্ৰত্যাহ্বান ন'হালৈকে উপনিৰেশবিলাকৰ অধিবাসী জনসাধাৰনে ষেচ্ছাই সেই আধিপত্যৰ
ওচৰত আভাসমৰ্পন কৰি থাকে। (ওজা ১৭২) উপন্যাসখনত তেওঁলোকে বিভিন্ন ঠাইত গীৱৰাঘৰ
, স্কুল স্থাপন কৰি সকলোতে নিজৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ দ্বাৰা সকলো লোকৰ মাজত ধৰ্মৰ জড়িয়তে
নিজৰ আধিপত্য স্থাপনৰ এনেদৰে চেষ্টা কৰা দেখা যায় -

এই ভয়াৰহ পাহাৰত পাদুৰী চাহাব দুজনে আহি গীৱৰাঘৰ সাজিলেহি। স্কুলঘৰ
সাজি ল'ৰা - ছোৱালীক শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৰস্থা কৰিলে। এই পাহাৰৰ বুকুত প্ৰায় দেৱ
কুৰি বছৰ মুৰসকলে মিছন পাতি 'বিৰ্ত' কাকত ছপাই বীচুৰ বাণী প্ৰচাৰ
কৰিলে। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ২৭৪)

ধৰ্মৰ দোহাই দি বৃটিছসকলেও কাৰি পৰম্পৰাৰ মাজত নিজৰ আধিপত্য স্থাপনৰ হেতু
চেষ্টাৰ কোনোধৰণৰ ক্ৰটি নাৰাখিলে। উপন্যাসখনত ধৰ্ম সলনি কৰা লৰেঞ্চৰ ঘোগেদিয়েই
বৃটিছৰ ধৰ্মীয় আধিপত্যৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ পাইছে—

ধৰ্মাত হগি থকা ছাবাইকে ভাবিলে লৰেঞ্চৰ বাগেক এজন কাৰি নীতি-নিয়মৰ
গুৰি-ধৰোতা আছিল। পুতেক খ্রীষ্টিয়ান হোৱাৰে পৰা লংকাম নামটো গুচাই-লৰেঞ্চৰ
কৰিলে। ল'ৰা ছোৱালীৰ নামবোৱাৰো কিবা আচছৰা। কাৰে, কাদম, হনমিলি ইমান
সুন্দৰ এই নামবোৱহ ধৰ্ম সলনি কৰিলেই নামবোৱা সলাব লাগেনে? মিছনেৰী
আহাৰ পৰা আমাৰ সমাজত আমৃতৰ লগতে গৰলো সৃষ্টি হ'ল দেখোনহু (ৰংমিলিৰ
হাঁহি ৭৬)

বৃটিছসকলে এফালে শিক্ষাৰ প্ৰচাৰৰ নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল আৰু আনফালে কানিৰ
প্ৰচলন আৰু মাটিৰ ওপৰত লগোৱা কৰ ব্যৱস্থাই সাধাৰণ লোকৰ জীৱন দুৰ্বিষহ কৰি তুলিছিল।
কানিৰ প্রলোভনত পৰি বছতো পৰিয়াল ধৰ্মসৰ মুখলৈ গতি কৰিছিল। বৃটিছৰ সময়তেই পূৰ্বৰ
বিনিময় পথাৰ জনপ্ৰিয়তা হাস পাইছিল আৰু ইয়াৰ পৰিৱৰ্তে মাৰোৱাৰী, বেংগলী সকলৰ

ব্যরসায়ে গা করি উঠিছিল। উদাহরণস্বরূপে—

মিছনেরী আহাৰ লগে লগে কেএগ মহাজনেও ঘাটি পাতিলোহি। নিমখ, কাপোৰৰ
লগতে কলীয়া কানি আমদানি কৰি পাহাৰত বিয়পাই দিলোহি। কানিৰ মায়াৰে
মোহিত হৈ পাহাৰৰ লা-কগাহৰোৱা বামধন কেএগৰ গুদামত সোমাই পৰিল।
(ৰংমিলিৰ হাঁহি ১৩৯)

উপন্যাসখনত সমাজত বসবাস কৰা উচ্চ আৰু নিম্ন দুয়োটা শ্ৰেণীৰে সাজ-পোচাক,
অয়-অলংকাৰ আৰু খাদ্যাভাষ আদিৰ ক্ষেত্ৰতো ভিন্নতা দেখা যায়। উপন্যাসখনত কাৰ্বি সন্তান্ত
ক্ষমতাশালী পুৰুষৰ সাজ-পোচাকৰ পৰিচয় এনেদৰে ফুটি উঠিছে—

ছাৰইক তেৰাং ৰংমিলি গাঁৰিৰ গাঁওবুঢ়া। দুকোছা পাতল গেঁফেৰে গাঁঠলু মানুহজন
মূৰত চুলিৰ খোপা উলিয়াই মৰা লাহাৰভীয়া এৰিয়া পাণুৰি। দুয়োফালে ওলমি
থকা কাগৰ লতিৰ বহল ফুটাত ৰূপৰ নৰিক। পিঞ্চনত এখনি ফুলাম বিকং।
(ৰংমিলিৰ হাঁহি ২)

সন্তান মহি঳াসকলৰ সাজপাৰ এনেধৰণৰ—

তাই পৰিধান কৰা আ-অলংকাৰৰোৱে সন্তান্ত কাৰ্বি নাৰীৰ সৌন্দৰ্যবোধৰ পৰিচয়
দিব পাৰিছে। তাইৰ দুয়োখন হাতত কৰৰ খাৰ - বই পেংখাৰা। কাগ দুখনত কৰৰ
ফুলথুৰীয়া ন'থেবেপি। জুইৰ পোহৰত লবি থকা ৰূপৰ থুৰীয়া দুটা চিকমিকাই আছে।
বুঢ়া আঙুলিৰ বাদে কেউটা আঙুলিত কৰ আৰু পিতলৰ আঙঁষ্টি,- আৰ্ণালেৰে ঠাহ
খোৱা। কপালৰ সেঁো মাজেড়ি নাকৰ ওপৰেৰে খুঁতবিলৈকেৰে বৈ পৰা এডাল ক'লা আঁক
- দুক। ক'লা দুক যেন কাৰ্বি নাৰীৰ চিৰন্তন ঐতিহ্যৰ স্মকৰ। মেৰিয়াই থ'ব পৰা
চুই'ৰ পৰা পাণছালি উলিয়াই তাই চোৱাবলৈ ধৰিলৈ। ধূনীয়া মোনাৰ চেইনডালো
কৰৰ। ক'লা বঙা সুতাৰে বেনকৰা মোনাৰ ওপৰত শাৰী শাৰীকৈ সিকি-আধলিবোৰ
লগোৱা। মুদ্রাবোৰত মহাৰণী ভিস্টেৰীয়াৰ মোহৰ জিলিকি আছে। এনে 'চুই' হাতত
থকাতো সন্তান কাৰ্বি নাৰীৰ পৰিচায়ক। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ৫)

উপন্যাসখনত ছাবাইক তেৰাংগৰ হাতত থকা বন্দুকটোৱেও ক্ষমতাৰ পৰিচয় দাঙি
ধৰিছে। এই সমৃহৰ বাহিৰেও ক্ষমতাৰ দোহাই দি হাবেছিকে খাদ্যৰ ভাগ বটোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো
সমাজত সৃষ্টি কৰা বিভাজনৰ ছবিখন এনেদৰে প্ৰকাশ পাইছে—

হাৰেছিক' গাঁৰত আছে বাবেই সধাৰণ পুজা এটা কৰিলৈও হাৰেছিক'ৰ কাৰনে মদ
আৰু মঙহৰ এটা ভাগ দিবই লাগিব। (ৰংমিলিৰ হাঁহি ১৬০)

ক্ষমতাৰ বাবেই হাৰেছিক'য়ে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান চমাংকানত নিজৰ গাঁৰৰ
পৰাজয় সহ্য কৰিব পৰা নাই আৰু তৰল যুক্তিৰ দ্বাৰা ৰংমিলিক এই শ্ৰেষ্ঠতাৰ পৰা বঞ্চিত
কৰিছে। উপন্যাসখনত কেৱল হাৰেছিক'য়েই ক্ষমতাৰ অপব্যৱহাৰ কৰা নাই, জিৰছঙ্গৰ অধিপতিয়েও
ক্ষমতাৰ মোহত বলিয়ান হৈ জিৰছঙ্গৰ গাভৰণৰোৰক অত্যাচাৰ কৰিছে। আৰু লগতে তাৰ
লগবীয়াবোৰ ওপৰত হাত উঠাইছে।

উপন্যাসখনত ক্ষমতাৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা সাধাৰণ কাৰ্বি জনতাৰ ওপৰত হোৱা বিভিন্ন

ধরণৰ শোষণ-নিষ্পেষণৰ পাছতো সাধাৰণ কাৰ্বি জনতাই নিজৰ ঐতিহাসিক পৰম্পৰাৰ বক্ষাৰ বাবে নিজাকৈ এখন জিলা গঠনৰ বাবে সিদ্ধান্ত প্ৰহণ কৰিছে।

৩.০০ উপসংহাৰ

সাংস্কৃতিক বস্তুবাদৰ তাৎক্ষণিক পৰিচয় আগবঢ়োৱাৰ লগতে এই তত্ত্বৰ আধাৰত বৎ বৎ তেৰাওৰ ৰংমিলিৰ হাঁহি উপন্যাসত ক্ষমতাৰ প্ৰসংগৰ অধ্যয়নৰ অন্তত উপনীত হোৱা সিদ্ধান্তসমূহ তলত দিয়া হ'ল—

- সংস্কৃতিক পৰম্পৰাগতভাৱে অধ্যয়ন কৰাৰ উপৰিও বস্তুনিষ্ঠ বাস্তুৰতাৰ আধাৰতো অধ্যয়ন কৰিব পাৰি। যিকোনো এখন সমাজত থকা শাসক আৰু শোষিত শ্ৰেণীৰ মাজত ক্ষমতা, আধিপত্ৰ আৰু মতাদৰ্শই এক বিশেষ সংস্কৃতিৰ নিমাগতি অবিহণা যোগায়।
- সংস্কৃতিৰ নিমাগতি বাজনেতিক ক্ষমতা, অৰ্থনৈতিক ক্ষমতা, ধৰ্মীয় ক্ষমতাৰ প্ৰভাৱ পৰা দেখা যায়।
- বিশ্বৰ বিভিন্ন সাহিত্যত এই তত্ত্বৰ আধাৰত বিভিন্ন সম্পৰ্কীক্ষা ইতিমধ্যে আৰম্ভ হৈছে। অসমীয়া সাহিত্যত এনেধৰণৰ অধ্যয়ন প্ৰায় নাই বুলিলেও ভুল কোৱা ন'হৈব। সংস্কৃতিক নতুন ধৰণে অধ্যয়ন কৰা এই তত্ত্বটোৰ আধাৰত অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিধাসমূহৰ অধ্যয়নৰ প্ৰাসংগিকতা যথেষ্ট পৰিমাণে থকা দেখা যায়।

প্ৰসংগ গ্ৰন্থপঞ্জী :

মৌলিক গ্ৰন্থ :

তেৰাং, বৎবৎ। ৰংমিলিৰ হাঁহি। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিযদ, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ :

ওজা, অঞ্জন কুমাৰ (সম্পা.)। সাহিত্য সমালোচনা তত্ত্ব। লখিমপুৰ : নৰ্থ লখিমপুৰ কলেজ প্ৰকাশন সমিতি, ২০০১। মুদ্ৰিত।

চোধুৰী, বিজনলাল (সম্পা.)। সাহিত্যবীক্ষণ। গুৱাহাটী : ষ্টুডেন্ট ষ্ট'বচ, ২০০৬। মুদ্ৰিত।

দত্ত, জয়ন্ত, গীতাত্রী শইকীয়া (সম্পা.)। একবিংশ শতকাৰ অসমীয়া উপন্যাস। গুৱাহাটী : আসাম বুক ট্ৰাষ্ট প্ৰকাশন, ২০২০। মুদ্ৰিত।

দাস, শোণিত বিজয় (সম্পা.)। হীৰেণ্গ গোইঁই বচনাৰলী। গুৱাহাটী : কথা প্ৰকাশন, ২০০৯। মুদ্ৰিত।

দাস, অমলচন্দ্ৰ। (অসমীয়া) উপন্যাস পৰিক্ৰমা। গুৱাহাটী : বনলতা প্ৰকাশন, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

নাৰঙ, গোপীচান্দ। সংযুক্তিবাদ, উত্তৰ-সংযুক্তিবাদ আৰু প্ৰাচ্য কাৰ্য্যতত্ত্ব। অনু.। মামণি বৰগোহাই। নতুন দিল্লী : সাহিত্য অকাদেমি, ২০১৫। মুদ্ৰিত।

বৰুৱা, বিৰিধি কুমাৰ। অসমৰ লোকসংস্কৃতি। গুৱাহাটী : বীণা লাইব্ৰেৰী, ২০০৬। মুদ্ৰিত।

বেজবৰা, নীৰাজনা মহন্ত। সাহিত্য সমাজতত্ত্ব সিদ্ধান্ত আৰু প্ৰয়োগ। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১১। মুদ্ৰিত।

শইকীয়া, নগেন (সম্পা.)। এশ' বছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০১৮। মুদ্ৰিত।

শর্মা, নবীনচন্দ্র। লোকসংস্কৃতি। গুৱাহাটী : চন্দ্রপ্রকাশ, ২০০৩। মুদ্রিত।

———। অসমীয়া লোকসংস্কৃতিৰ আভাস। গুৱাহাটী : বীণা প্ৰকাশ, ২০১০। মুদ্রিত।

ইংৰাজী :

Dorson,R,M(ed) . *Folklore and folklife:An Introduction*. Chicago :University Press of Chicago,1972.Print.

Gupta, Nilanjana (Eds.).*Cultural studies approaches in literary theory*. World view publication, 2004.Print.

Nayar, Pramod K.*An Introduction to CulturalStudies*. viva books, First Published 2008.Print.

Ruth, Kenneth. *Key Concept in literary theory*. Atlantic press, Wolfreys Julian, 2002.Print.

Ryan, Kiernan. *New historicism and Cultural Meterialism : A Reader*. Bloomsbury publishing place,2017Print.

Ryan,Michael. *Literary Theory :A practical Introduction*. New Delhi : Atlantic Publisher, 2007. Print.

Sinfield, Alan . *Political Shakespeare : Essays in Jonathan Dolimore cultural Meterialism*, Cornell University Press, 1994.Print.

Sharma,Subhas.*Theories of sociology of literature*. Rawat publication, 2013. Print.

Wilson, Scott.*Cultural Meterialism Theory And Practise*. Blackwell Publishers Ltd, 1995.Print.

Williams, Raymond. *Marxism and Literature*. Oxford University press, 1977. Print.

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISSN : 2454-3837

Pages: 247-255

অপূর্ব কুমার শইকীয়াৰ গল্পৰ ভিন্ন স্বাদ

ড° লোকেন্দ্র কাকতি

সহকাৰী অধ্যাপক, গণিত বিভাগ; লংকা মহাবিদ্যালয়

আচন্না হাজৰিকা

অংশকালীন শিক্ষক; লংকা মহাবিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

আশী দশকৰ পাছত অসমীয়া গল্প কথকসকলৰ ভিতৰত এক স্ফৰীয় বৈশিষ্ট্যবীতিৰে জনপ্ৰিয় হৈ উঠা এগৰাকী গল্পকাৰ হৈছে অপূর্ব কুমার শইকীয়া। সাহিত্য অকাডেমী প্ৰাপক গল্পকাৰ অপূর্ব কুমার শইকীয়াৰ গল্পৰ বিষয়বস্তুৰ ভিন্নতা, অৰ্থঘন, নিৰ্দেশ আৰু চার্তৃযৰ্পণ গল্পভাষ্যৰ নিৰ্মাণ আৰু তাৰ সঠিক ব্যৱহাৰেৰে তেওঁৰ গল্পই পাঠকৰ বাবে চিন্তা উদ্দেককাৰী এখন সংবেদনশীল জগত কঢ়িয়াই আনে। পৰম্পৰাগত গল্পবীতি অতিক্ৰমি গল্পকাৰে বৈচিত্ৰ্য ভৰা বিষয়বস্তুৰে নিজস্ব শৈলীক এক ভিন্ন আয়তন দিবলৈ সক্ৰম হৈছে। অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত ই এক নতুন সম্পৰ্কীক্ষ। উক্ত দিশসমূহৰ পতি লক্ষ্য কৰি এই আলোচনাত অপূর্ব কুমার শইকীয়াৰ গল্পৰ ভিন্ন স্বাদ সম্পর্কে বিশ্লেষণ কৰা হ'ব।

সূচক শব্দ : শ্ৰেণী সংগ্ৰাম, হাস্যৰস, গল্পভাষ্য

১.০ আৰম্ভণি :

‘কেৱল নিৰ্বোধ আৰু পাৰম্পৰিক ভাষাবে আভ্যন্ত হোৱাজনেহে ভাৰিব পাৰে যে জুই কেৱল ৰঙা বা সোালী। একুৰা জুই আচলতে তাৰ বিষঘ পাৰ্শ্বত নীলা আৰু তাৰ হিংসুক হৃদয়ত

सेउजीया, यि बगाकै पुरिव पारे वा अत्यन्त खंडल अरस्तात कॅलैकेयो'- एया आचिल एकुवा जुहीरो देहतद्व उलिओरा चलमान झंडीतीर साहित्यार भाषा। एने भाषाइहे पाठ्यकर साहित्यार माजलै एक केन्द्राभिमुख शक्तिरे टानिव पारे। नित्य नतुन काहिनी कोनो गळकारव वावेही सन्तर नहलेव 'नेरेचित' किस्त पारे। इ एविध मूलतः सृष्टिशील साहित्य। एडगार एलेन पो'व — 'A Suitable Literary Artist' वा धारणार परा गळकारव वस्त्रूर आगवाचि आहिल, एतियार गळकारव साहित्यशिल्पी होराव लगाते एजन तरियात दस्तावे।

असमीया कथा साहित्यार जनप्रिय धारा असमीया चुटिगळ्लव वर्गमय फ्रेश्चनत एक बनिष्ठ गळकारव हिचापे अपूर्व कुमार शहीकीयाइ निजके प्रतिष्ठित कराइছे। असमीया चुटिगळ्ललै तेऊं आनिछे एक अधुना अनुभूत मात्रा, बाढ वास्तवर एको एकोखन छबिव उपस्थापनेरे गळ चर्चा करा शहीकीयाइ बैचित्र्य भरा विषयवस्तुरे निजस्व शैलीक विभिन्न आयातन दिवैलै सक्षम हैছे। नगरीया जीरनव ब्युस्ताता, यान्त्रिकता तथा निसंगताइ आधुनिक मानव्हर बाहिक जीरन धारण प्रक्रियातेही नहय चिस्त मननटो गभीर प्रभावर पेलाइছे। एक अर्थघन, मेदिवीन आकु चातुर्यपूर्ण गळभाषार निर्माण आकु तार धूर्तम ब्यरहारे अपूर्व कुमार शहीकीयाइ तेऊं गळक दिछे एक विशिष्ट आयातनत शैली। बैचित्र्यपूर्ण विषयवस्तु, ज्ञानव निरस्तुर अघेषण, एक निर्मल आकु बृचिशील हास्यवसर समारेश, शुद्ध असमीया ग्राम्य भाषार प्रयोग आकु गळब सामरणिव चमङ्कारिता तथा अनुरागन तेऊं गळत सतते उपलक्ष।

१.१ गरेषणार परिसर :

अपूर्व कुमार शहीकीयार इतिमध्ये शताधिक गळ प्रकाश पाइছे। लेखकव सकलो गळारे आलोचना एই परिसरत सन्तर नहय वाबे लेखकव आदि होराव गळसमूहर माजब परा विषयवस्तुर बैचित्र्य आकु ब्यतिक्रमी धारणा पोषण करा केहिटामान गळक एই आलोचनार आनार प्रयास करा हैছे।

१.२ उद्देश्य :

क. असमीया गळ साहित्यार इतिहासत आहि परा नतुनत सम्पर्के आलोचना करा।

ख. परम्परागत गळ कथन वीतिर परा किछु फालव काटि असमीया गळही आंदिकर फ्रेश्चत केनेधरणव नतुनत परिग्रह करिछे सहि सम्पर्के विचार करा।

ग. चातुर्यपूर्ण गळभाषार निर्माण, शुद्ध असमीया ग्राम्य भाषार प्रयोग तथा गळब सामरणिव चमङ्कारिता आधुनिक असमीया गळत किदबे बयन करा हैছे अपूर्व कुमार शहीकीयार गळब माजेबे आलोचना करा।

२.० अपूर्व कुमार शहीकीयार चुटिगळ्ल आधुनिकतावादी असमीया चुटिगळ्ल। नगरीया जीरनव परिवर्द्धित यान्त्रिकतार परिप्रेक्षितत ब्यक्ति अस्तित्वर सम्परीक्षण, सामाच्छ अस्तित्वर अभ्यन्तरत ब्यक्ति सतार अघेषण, फ्रयेडीय मनस्तात्त्विक तद्वर आधारत ब्यक्ति मनव बहस्य उद्घाटन, मार्क्सवादी तद्वर आधारत ब्यक्ति आकु समष्टिर समीकरण उन्मोचन, समाजव श्रेणी ब्यरथान आकु श्रेणी संग्रामव चित्रण, उपस्थापन वीति आकु विषयव निर्माणत कलासुलभ विस्तृति आदि दिशसमूह तेऊं गळत प्रत्यक्ष करा याय। एই विस्मय गळ यात्रा अनुभूत हय येतिया दीक्षित आकु आग्ही पाठ्यक तेऊं गळब

অপৰম্পৰাগত কথন শৈলীৰ সৈতে মুখামুখি হয়।

গল্পকাৰৰ প্ৰথম গল্প সংকলন ব্যৰ্থনায়ৰ এটা অন্যতম গল্প হৈছে ‘এটা বন্দুকৰ ভাষাৰে’। গল্পটোৰ বিষয়বস্তু সাধীন অসম বিচাৰি যোৱা শক্তিকাৰ সন্তুৰ দশকৰ শেষৰ ফালে আৰণ্ট হোৱা বক্তৃক্ষয়ী যুদ্ধৰ ইতিহাস। কাহানিও বন্দুক এটাৰ চুক-কোণ ভালকৈ দেখিবলৈ নোপোৱা অসমীয়াৰ হাতলৈ ৰাতিৰ ভিতৰতে উঠি আহা এক ধৰংসৰ আহিলা হিচাপে বন্দুকৰ প্ৰসংগ গল্পটোলৈ আহিছে। নিজৰ ভাইংসৰ ভাষা এৰি বন্দুকৰ ভাষাৰে ভাৰ বিনিময় কৰাৰ সামাজিক পৰিস্থিতিৰ যি পৰিৱেশ অসমত গঢ় লৈ উঠিছিল তেনে সমাজ ব্যৱস্থাবেই উল্লিখিত গল্পটোৰ প্ৰচলন অৰ্থিত হৈছে। Romanticizing a gunহু আৰু এই বিপ্লবৰ ধামখুমীয়াত ছিন্ন-ভিন্ন হৈ পৰা আনেতিকতা। বিবাহপূৰ্ব সম্পৰ্কৰ অৱধাৰিত পৰিণতি হোৱা গৰ্ভৰস্থা আৰু গৰ্ভপাত সময়ত হোৱা তীৰ বক্তৃক্ষয় যিটো স্বাভাৱিক জন্ম প্ৰক্ৰিয়াত নহয়, সেই সময়ৰ সমাজৰ অৱস্থাটোও যেন তেনে হৈছে। সেয়েহে গল্পটিৰ নায়িকাই এই প্ৰসঙ্গেৰে বিপ্লবী ল'বাজনক বুজাই দিলে যে এটি জীৱন সৃষ্টি প্ৰক্ৰিয়াৰ লগত বক্তৃপাতৰ কোনো সমন্বন্ধ নাই।

“তাৰমানে তোমাৰ মতে এটা সুস্থ সৱল পূৰ্ণাংগ শিশুৰ জন্ম প্ৰক্ৰিয়াত বক্তৃপাতৰ কেনো ভূমিকা নাই?”

“আছে, তাই কৈছিল, পাৰ্থক্যটো হল সময়ৰ। অসামাজিকভাৱে, অসময়ত হোৱা প্ৰচণ্ড বক্তৃপাতে কেতিয়াও সুস্থ সৱল শিশু এটি জন্ম দিব নোৱাৰে। এটি শিশুৰ জন্মৰ আগতেই যদি মাকৰ বক্তৃপাত হয় তেনেহ'লে সেইটো মানহগবাকীৰ বেমাৰ বুলি কোৱা হয়। জন্মৰ ঠিক পাছতে হোৱা অলপ বক্তৃপাত একপকাৰৰ প্ৰযোজনীয় বক্তৃপাতহে, আৰু ই জীৱন বিপন্ন নকৰে।”

জন্মৰ সম্পূৰ্ণ ঘটনাটোকে খুব চতুৰতাৰে গল্পকাৰে এক ‘এলিগৰী’ (Ellegory) ৰূপত গল্পটো সজাই তুলিছে।

‘গল্প আৰু জীৱন’ গল্পটিও অন্যস্থাদৰ। গল্পটিৰ মূলভাবটো হৈছে জীৱন প্ৰক্ৰততে কাঙ্গলিক কাহিনীতকৈয়ো বিস্ময়কৰ্ত্তু ‘কুকুৰে জাৰুৰৰ দমত অহাৰ্য বিচাৰৰ দৰে এখন গহন পৃথিবীত গল্পৰ সমল’ৰ সম্ভান কৰি থকা গল্পকাৰৰ ওচৰত জীৱনৰ এক বিচিৰি ৰূপ ফাদিল হোৱা গল্প। গল্পত বৰ্ণিত গল্পকাৰৰ বাছ্যাত্মা আচলতে জীৱনৰ মুহূৰ্মুহূঁ অৰ্থাত্মোচনৰ এক নিৰস্তুৰ অনুৰিদ্ধীয় যাত্রা। জীৱনৰ অৰ্থ নিৰপনৰ মানৱীয় প্ৰচেষ্টাৰ ভিন্নতা আছে, বৈচিত্ৰ্যময় মানুহস্তু পথ ভিন্ন হ'লেও অৰ্থেয়ণৰ লক্ষ্য যেন সদায়েই ধৰুৰক—

“গতিকে মই আজিকলি গবাকীবিহীন লাচৰ সক্ষানতেই থাকোঁ, মৃত্যুদশা ওচৰৰ পৰা চাৰ খোজাঁ, বুজিৰ খোজাঁ মৃত্যুৰ আনন্দানিকতা।”

‘মোৰ উচ্চতা’ গল্পটিত ‘উচ্চতা’ক এক মানসিক আৰু আত্মিক বৃদ্ধি পৰিমাপক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। যেন এখন শুইচ গেট’ৰ উচ্চতা যাৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰণ কৰা যায় প্ৰাবহমান পানীৰ গতি আৰু পৰিমাণ। এই গল্পটি এটি ব্যতিক্ৰমী গল্প, আমাৰ জীৱন যাত্রাত আমাৰ আগোচৰে ঘটি থকা বৃদ্ধি আৰু হাসৰ কথা ইয়াত দেখুওৱা হৈছে। উচ্চতা বৃদ্ধি আৰু হাসকৰণেৰে আচলতে আমি পৃথিবীত ঘটি থকা ঘটনাসমূহৰ প্ৰতি প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ কৰোঁ। যিহেতু ঘটনাবোৰৰ স্থিতি ধৰুৰক, আমাৰ

হাতত উপলব্ধ বস্তুটোরেই হ'ল আঢ়া উচ্চতা বৃদ্ধি আৰু হ্রাসকৰণৰ চাবিকাঠি —

“পৃথিবীক এক দুর্ব দুখৰ পৰা এক মানসিক সকাহ দিয়াৰ বাবেই এই ‘মেইক বিলিভ’
জগতখনৰ সৃষ্টি হোৱা নাইতোহু”

পথাচাৰী মানুহৰ মুখত বিমল হাঁহিৰ উপস্থিতি বিচাৰি হাবাথুৰি খোৱা গল্পৰ ‘প্ৰটাগনিষ্টে’ শ্ৰেষ্ঠত গৈ এজনী বাষ্ঠাৰ দাঁতিত চিকাৰ বিচাৰা বাৰবনিতাৰ মুখত এক বিমল হাঁহিৰ উপস্থিতি দেখি স্বষ্টি লাভ কৰিছে, যদিও পাছ মুহূৰ্ততে গম পাইছে যে এই হাঁহিটো আচলতে প্ৰচণ্ড ভুৱা আৰু ভোক সৰ্বস্ব মানসিকতাই সৃষ্টি কৰা। চৰিত্ৰিটোৰ মুখৰ পৰাই যেন সেই কথা নিগৰি আহিছে— “গাৰ প্ৰচণ্ড বিষত কান্দিলেও মোৰ উচ্চলা দাঁতকেইটাই মুখখনক হঁহাব দৰে দেখুৱাই। অৱশ্যে যোৰ কামৰ বাবে কথাটো ভালোই হৈছেহু” ‘মোৰ উচ্চতা’ গল্পটো আচলতে ক্ৰমশঃ জটিল হৈ আহা মানুহৰ জীৱন ধাৰাত চামিলভৱনৰ চাবিকাঠি বিচাৰ গল্প। যেন এক মানসিক সম্পৰ্কীক্ষা।

‘এটা হেৰোৱা গেঞ্জীৰ কাহিনী’ এটি শ্ৰেণী চেতনাৰ গল্প। আপাঙ্কেয় বস্তু এটাৰ গ্ৰাহ্যকৰণৰ বাবে সান্তাৰ্য সকলো মানসিক পথ ‘Exploration’ৰ কাহিনী। লেলাৰটি আৰু আৰু ঘামৰ গোৰু আৰু দাগমুক্ত লেটোৰা গেঞ্জী এটা হঠাতে নোহোৱা হৈগল। আৰু বন কৰা ল'বাৰ সেই গেঞ্জীটোৱে স্থান প্ৰহণ কৰিলেগৈ ধনী আৰু গৰীব পিতৃৰ একমাত্ৰ জীৱৰীৰ বিছুৱাৰ তুলিৰ তলত। এয়া যেন এক চৰম অভাৱাবোধক অঙ্গীকাৰ কৰাৰ প্ৰয়াস অথচ ইবিশুদ্ধ ফেটিছিজম(Fetishism) প্ৰসূত কাৰ্য্যকলাপো নহয়। অৰ্থ আৰু বিষয়ৰ প্ৰতি ই এক ঘৃণাৰ প্ৰকাশ ঘটাৰ লগতে মানসিক সুৰক্ষা ব্যৱস্থাৰ Denial বা অঙ্গীকাৰকৰণ আৰু প্ৰক্ষেপৰ প্ৰয়োগ গল্পটোত প্ৰতীয়মান হয়—

“...অথচ সেই সাধাৰণ কাপোৰযোৰ (তাই ইতিমধ্যে গিৰিয়োক উপহাৰ দিয়া) নিপিন্ধাৰেহেঁতেন মই তোমাৰ প্ৰতি দৈহিক ভাৱে আকৃষ্ট হ'বলৈ কোনো কাৰণো বিচাৰি নাপালোহেঁতেন।”

অগ্ৰাহ্যকৰণৰ ব্যৱস্থাই যেতিয়া কাম নিদিলেগৈ তেতিয়া গল্পৰ নায়িকা সন্তাৱনাৰ দিতীয় পথটোলৈ নামি আহিল। তাই মূৰকত আশা কৰিলে “গাঠলু চেহেৰো আৰু বকোৱা শ্ৰমিকৰ ছালত থকা সক্ৰিয় ঘৰ্মগতিৰে সি হওক এক শ্ৰেণী বিৱৰণৰ প্ৰতীকহু”

অপূৰ্ব কুমাৰ শহিকীয়াই খুৰ চাতুৰ্যতাৰে বচনা কৰা এটি গল্প হৈছে ‘টেটকুটি’। টেটকুটি শব্দটো সত্তেন বৰকটকীদেৱে ‘Joke’ ব সমাৰ্থক শব্দ হিচাপে হয়তো পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। লেখকৰ মতে জীৱনটোৱেই এক প্ৰচণ্ড টেটকুটি। কেতিয়াৰা মানৱীয় সম্পৰ্ক আৰু পোচাগত সম্পৰ্ক একাকাৰ হৈপৱে। চৰম স্বার্থপৰতাবে কেতিয়াৰা মানৱীয় সম্পৰ্কক অঙ্গীকাৰ কৰাৰ প্ৰণতা দেখা যায়। ৰোগী এগাবাকীৰ কুষ্ঠ বেমাৰটোক তেওঁৰ সন্তুষ্টিৰ বাবে তেওঁ বুজিব নোৱাৰাকৈ ‘হেনচেন’ৰ বেমাৰ বুলি ক'ব খোজোঁতে নিবাৰেগ প্ৰফেচৰজনে জুনিঅৰ ডক্ট্ৰেজনৰ পিঠিত চপৰিয়াই অনুকূল কৰিলে, “দিছ নেইম(হেনচেন্ ডিজিজ) ইজ অনলি ৰিজাৰ্ডড ফৰ দ্য পাল্লিক চাৰভেণ্ট অৱ দ্য হায়েষ্ট অৰ্দ্ধৰাতু” চিকিৎসালয়ত থকা বুটীগৰাকীয়ে তেওঁৰ উচ্চস্থানীয় প্ৰশাসনীয় বিয়য়া পুতোকে লৈ গৰ্ব কৰে। তেওঁৰ হেনো ঘৰত ‘মূৰত ল'লে ওকনিয়ে খোৱা আৰু মাটিত থ'লে পৰৱৰাই খোৱা অৱস্থাহু কেনে এক প্ৰচণ্ড ভুৱাৰ বঙ্গীন আৱেশত চলি থাকে জীৱনহু

এক প্রচণ্ড স্বার্থপূর্বতারে যেতিয়া আমোলা পুঁজি চিকিৎসকৰ লগত তর্ক কৰে— “মই ভয় খাইছোঁ দৈহিক সামীপ্যৰে মোৰ পন্ত্ৰী আৰু জীয়াৰীৰ দেহলৈ এই ৰোগৰ বীজাণু সংক্ৰমিত হোৱাৰ কথা ভবিষে। আফটাৰ অল মাই মদাৰ হেজ লিভড এ ফুল লাইফ” তেতিয়া মানৰতা ভূ-পতিত হয়। অথচ বুটীগৰাকী তেনেকৈয়ে জীয়াই থাকিব লাগিব। এনেকৈয়ে গল্পকাৰে নগৰকেন্দ্ৰীক জীৱনৰ জটিলতা আৰু মাৰ্কৰ মনৰ সৰলতাৰ মাজেৰে ভাণ্ডেনমুখী সমাজ এখনৰ চিৰ দাঙি ধৰিবে।

‘মনোহর বুদ্ধির পত্রশালি’ গল্পটোতে মনোহর বুদ্ধির পত্রশালিখন প্রকৃততে এখন জীৱনৰ পত্রশালি
য’ত শিক্ষক হ’ল প্ৰজ্ঞা আৰু প্ৰকৃতি। ব্যক্তিত আৰু অহঙ্কৰ বাপত গল্পটোৰ মূল বক্তৰ্য্য আগবঢ়াই নিয়া
হৈছে। যেন এখন লেজু টো খেল। অধিবাস্তৱাদৰ তত্ত্ব ইয়াত অনুভৱ কৰা যায়,— ‘উভতি তাহা
লাভৰ প্রতি চক্ৰ কাগ মুদি, দিন শিক্ষা, প্ৰাণ বক্ষা কৰা সকলকো ভাল পাবলৈ আন্তৰিক আগ্ৰহকণ
অনুভৱ কৰিব পৰাটোৱেই মনোহৰ বুদ্ধিৰ পত্রশালিত নামভৰ্তি কৰিবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা যোগ্যতা।’
আধুনিকতাৰ ধাৰণাটোৱেই আপেক্ষিক। আনুস্থানিক শিক্ষারে শিক্ষিত হৈয়ো বৰুৱা বাবে মনোহৰ
বুদ্ধিৰ ওচৰত ইন্মন্যতাৰোধেৰে পীড়িত হয়। মনোহৰ বুদ্ধাই এদিন বৰুৱাক সুধিলে, “মেৰুৰীয়ে
গাথীৰ খাওঁতে চক্ৰ কেষটা কিয় মুদি লয় জানা?” সমষ্টি গল্পটোত চলি থাকে এই বিৰস্তাৰ প্ৰশ্নটোৰ
উত্তৰৰে অৱেষণ আৰু আমোদজনকভাৱে এই অৱেষণ যেন হৈ পৰে জীৱনৰ অৰ্থাৱে অৱেষণ।
গল্পটোৰ শেষৰফালে বৰুৱাই দেখিলে, “এক অভিনৰ দৃশ্যৰ নায়ক হৈ সেইটো মনোহৰ বুদ্ধি ওপৰলৈ
মুখ কৰি ধোবাং দি পৰি আছে বুদ্ধিৰ বুকুখন উশাহ-নিশাহৰ লগে লগে উঠিছে নামিছে বুটী ছাগলী
এজনীয়ে বুদ্ধিক এফালৰ পৰা চেলেকি গৈ আছে, তাই তাইৰ দাতিখিনিৰে বুদ্ধিক বিনিষ্ঠে আৰু এয়া তাই
তাইৰ জিখাখনেৰে ওপৰলৈ গৈ গৈ বুদ্ধিৰ ঘোঁষ্ট উঠিলগে আৰু বুদ্ধিৰ গাল দুখনত চেলেকিৰিবলৈ
ধৰিলে। আচাৰিত কথা, বৰুৱাই দেখিলে, বুদ্ধি নিঃসাৰ হৈ চক্ৰ মুদি পৰি থাকিলোও তেওঁ টোগনি যোৱা
অৰস্থাত নাই, কাৰণ মাজতে বুদ্ধাই হাতোৱে তেওঁত পেটত পৰা মহ নে মাখি এটা খেদই পঠিয়ালে।”
আৰু এই ঐন্দ্ৰজালিক অৰস্থাব মাজতে বৰুৱার চুকুৰ আগত হঠাতে যেন উমোচিত হল চক্ৰ মুদি গাথীৰ
খোৱা মেৰুৰীজনীৰ মনঃস্তুতি। এক পৰম তাজাগতিক উপলব্ধিয়ে ক্ৰমশঃ মুদাই আনিলে চুকুৰ পতাঃ
“কি এক অপৰ্ব দ্বৰা, এতিয়া আৰু বৰুৱার মনোহৰ বুদ্ধক একো প্ৰক্ষ সংবিলগ্নীয়া নাইতু”

‘মাটি আখরা’ গল্পকাবৰ অন্য এটি জনপিয়ে গল্প। ‘মাটি আখরা’ গল্পৰ প্ৰটাগনিষ্ট সত্ৰীয়া নৃত্যৰ শুৰু মহেন্দ্ৰ দাস বিভিন্ন আৰ্থ-পৰিবাৰিক সমস্যাবে ভাৰাক্রান্ত। কাৰণ — “জীৱনৰো এক নিজস্ব সাংগীতিক লয় আছে। পিছে জীৱনৰ সাংগীতিক লয়ৰ বাবে মহেন্দ্ৰ হস্ত-সাধন, কঢ় সাধন বা নৃত্যই যথেষ্ট নহয়। এই নিখুঁত সংগীতৰ ওচৰত সাৰংগদেৱৰ বাসন্তৰটা ঠাচ যে নিতান্তই নিষ্পত্তি।” চাৰিওফালৰ পৰা চেপি-খুন্দি আনা এক প্ৰতিকুল পৰিষ্হিতিত মহেন্দ্ৰ দাসে আৰু খুব বেছি কি কৰিব পাৰে? নিৰ্দাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ সীমা অতিক্ৰম কৰি হস্তসাধনৰ পুৰুষ ওৰাৰ দৰে এক মুদাৰে এক দুভেয় আৰু বিমূৰ্ত শক্তিৰ প্ৰতি আচল্লা ধৰণে প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰি মণিকূটটোৱ সমযুক্ত মহেন্দ্ৰ দাস ঢলি পৰিল, মণিকূটটোৱ খলপং এটাত খুন্দিওৱা মূৰটোৱ পৰা তেজ ওলাৰটৈ ধৰিলে আৰু বহু সময় ধৰি তেওঁ তেনেকৈয়ে পৰি থাকিল। গল্পটোত ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সন্দৰ সংমিশ্ৰণৰ লগতে নিভাঁজ অসমীয়া গদাৰ প্ৰয়োগো প্ৰচৰ পৰিমাণে ঘটিচ্ছে—

“যি মহেন্দ্র দাস এটা সময়ত পৰুষ যৌনতাৰ প্ৰতীক আছিল, যৌনতা এতিয়া তেওঁৰ

পাঠ্যক্রমৰ গুরুত্ব তালিকাৰ শেহৰফলে থকা এটা অধ্যায় মাত্ৰ। অথচ বয়সৰ হিচাপেৰে এতিয়াও তেওঁ ডেকা মানুহটো হৈয়েই আছে। ..... দৈলীয়েকৰ বস্ত্রহীন শৰীৰৰ স্পৰ্শত তেওঁ বাবে বাবে অনুভৱ কৰে এডল আঠালতীয়া কুমজেলেকুৱাৰ স্পৰ্শন্ভূতি। এক দৃঢ় আৰু নিবিড় দেহ স্পৰ্শ কিন্তু আকৰ্ষণহীন আৰু শংকাদুষ্ট।”

বজাৰত এদিন গল্প সংকলনখনৰ নামকৰণেৰে আৰস্ত হোৱা ‘বজাৰত এদিন’ গল্পটো উপভোগ্তাৰাদ— দৃষ্ট পৃথিবীৰ এখন সনাতন বজাৰৰ গল্প য'ত অৱ আৰু বিক্ৰয় যোগ্য হয় মানুহৰ অংগ পৰ্যন্ত। মানুহৰ মাজৰ পৰা ক্ৰমশঃ হৈৱাই যাবলৈ ধৰা মৰম-চেনেহ, আবেগা অনুৰাগেৰে এখন প্ৰেমহীন পৃথিবীৰ গল্প। য'ত প্ৰেমিকাই বীৰ্যদাতাৰ চাকৰিৰ ইন্টাৰভিউৰ বাবে অহা তেওঁৰ প্ৰেমাস্পদক এক নিৰক্ষণে কঠেৰে সুধিৰ পাৰে, “পাছে ভালকৈ খাই বৈ চুপাৰমেনটো হৈ আহিছা নে নাই, নহ'লে তোমাৰ চাকৰী নেচেল।” মুকিবে আকো বীৰ্যদাতাৰ চাকৰিটো নাপালে তাৰ ধৰ্মৰ বাবে নহয় বৰং তাৰ গাৰ কেটোৰ ক'লা বৎসোৰ বাবেহে। লাখ লাখ টকা ভৰাৰ পাছত “কোনজনী মাত্ৰয়ে বাক নিজৰ সদ্যোজাত সন্তানটি ঘোৰ কৃষ বৰ্ণীয় হোৱাতো বিচাৰিব ?”

পৃষ্ঠিগৰুদয় পৰিৱেশ চাৰিওপিনে। ধূলি, বালি আৰু ধোৰাবে মলিয়ন হোৱা গল্পটোত বৰ্ণিত আকাশখন এখন মহানাগৰিক আকাশ। তথাপি এই হতাশজনক পৰিৱেশটোৰ মাজতে লেখকে আশাৰ বেঙ্গলি দেখিছে—

“এইকেইটা চৰাইৰ উৰণৰ উচ্চতালৈ চালে ভাব হয় যেন কোনো প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিতে
সিহঁতে এইখন আকাশক এৰিব নোৱাৰিব। সংখ্যাত কম হ'লেও দুটামান চৰাই ইয়াৰ
আকাশতো নিশ্চয় থাকি যাবত্তু”

ঠিক একেধৰণেই নিৰাশাৰাদৰ প্ৰকোষ্ঠত পৰম আশাৰাদৰ তান এটা গল্প হ'ল ‘উজাই যোৱাৰ পাঠঁ’। ‘ওৰে বাতি চিন্তা ভাৰনা কৰাৰ অস্তত সি আপোনঘাতী হ'বলৈ শেষ সিন্ধান্তটো ল'লৈ।’— কিন্তু তাকে কাৰ্যকৰী কৰিবলৈ আগবাঢ়ি গৈ থাকোঁতে বৰ্ণসংকৰ (প্ৰটাগনিষ্ট)ৰ অনুভৱ হ'ল অনুভৱযোগ্য যিকোনো জাগতিক, মহাজাগতিক জীৱন বা আৰোপিত জীৱৰে আচলতে আঞ্চলিক বাবে একো একেটা পানী নসৰকা যুক্তি থাকে। জীয়াই থাকিবলৈ কোনো যুক্তি প্ৰকাশ্য বা অপৰাকাশ্যভাৱে মজুত নথকাকৈয়ো পৃথিবীত জীয়াই থকা যায— “তাৰ মানে এক সাৰ্বত্ৰিক অথইনিতা স্বত্বেও মই জীয়াই থকত মোৰ উপৰি আন কাৰো একো আপন্তি থাকিব নালাগো।”

“ৰাতি গভীৰ হৈ আহিছে, মহ-ভাঁহ বাচিছে, অতি সন্তুষ্টে গেঞ্জীৰ ফাঁকেৰে দেহৰ উচ্চতাত
বগাৰ খুজিছে কেইটামান চেৰেপো।” আকো “দুপাৰৰ কৃপালী শিলাময় অভিভাৱকহৰ মাজেৰে
আগুৱাই যোৱা জলধাৰাৰ এক সুমধুৰ জলসংগীতৰ খলকনি।” তাৰ পাছৰখিনি বৰ্ণসংকৰৰ প্ৰক্ষেপ।
হঠাতে সি এজনী বেঙ্গী ভেদভেদীৰ কৃপত নিজকে প্ৰক্ষেপ কৰিলৈ আৰু পানীৰ সোঁতত উটি ভাঁহি
যাবলৈ ভালপোৱা নিৰীহ মাছজৰীক সোঁতৰ বিপৰীতে আগবাঢ়ি যোৱাৰ পাঠ দান কৰিব খুজিলৈ—
“সোঁতৰ বিপৰীতে উজাই যোৱাৰ পাঠ।”

অন্যথাতে ‘মই আৰু মোৰ জৰায়ু’ এটা সমগ্ৰতাৰ লগত এককৰ কথোপকথনৰ গল্প। ‘জৰায়ুৰ
একেটা দুখৰ চান্দ্ৰমাহ’ৰ গল্প। মহিলা এগৰাকী বজস্বলা হোৱাতো প্ৰকৃততে জৰায়ুৰ ক্ৰন্দন, এটি
নিসিঙ্ক অগুক গৰ্ভত স্থিতি দিব নোৱাৰাৰ দুখৰে ক্ৰন্দনত্তু হইত এনছলাৰৰ নাটক Vagina mono-

logue'র দরে স্বকথন নহয়। ই সংলাপ বা ডায়েলগ'র গল্প। সন্তার মাজতো স্বতন্ত্র সত্তা থাকিব পারে, “‘কি ভাবি আছা?’, ফুচফুচাই মই মোর জৰায়ুক সুধিলো, ‘তোমাৰ প্ৰতি মই যথেষ্টে অন্যায় কৰিছোঁ নহয়?’” ইতস্ততভাৱে মোক জৰায়ুটোৱে ক’লে, “তুমি মাত্ৰ চন্দ্ৰশেখৰণক ক্ষমা কৰিদিয়া, কাৰণ তুমিও হয়তো অনুভৱ কৰিছা চন্দ্ৰশেখৰণ হৰ্তাতে অপ্রাসংগিক হৈ পৰিছে।” কাৰণ? কাৰণ চন্দ্ৰশেখৰণ বোলা দক্ষিণ ভাৰতীয় যুৰকজন গল্পৰ কথকৰ প্ৰেমত পৰাৰ মূলতে আছিল এটি জৰায়ুৰ প্ৰোচনাহু মানৱীয় প্ৰেমৰ প্ৰকৃততে সদায়েই এক দৈহিক ভিত্তি থাকেহু।

অপূৰ্ব কুমাৰ শহীকীয়াৰ 'লিংগ মুক্ত পৃথিবীৰ সাধু এটা' গল্পটিও বাতিক্ৰমী গল্প। গল্পটিৰ আধাৰ লিংগবৈেষ্য আৰু তাৰ বৰলৰ পৰা মুক্তিৰ এক অভিনৰ পথ নিৰপণ। ই লিংগমুক্তিৰ ধাৰণাটোক নৈবেকিভাৱে উপস্থাপন কৰিছে। যুগ যুগ ধৰিনাৰী মানসত খোদিত হৈ আহা পুৰুষবাদৰ এক ফেল্টম উপস্থিতিয়ে উচ্চশিক্ষিতা, আৰ্থিকভাৱে স্বস্থল মহিলাক কেতিয়াৰা অতি প্ৰতিক্ৰিয়া দেখুৱাবলৈ প্ৰোচিত কৰে। কিন্তু উপ্র নাৰীবাদৰ বলি এইকেইজন পুৰুষো প্ৰকৃততে সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক অসমতা আৰু স্বেচ্ছাচৰিতাৰ বলি। তেওঁলোকৰ ঘৰতো দুগৰাকীকৈ অৰ্থনৈতিকভাৱে পীড়িতা মহিলা আছেযি নাৰীবাদৰ প্ৰায়োগিক দিশটো সমষ্টে জাত নহয়,—“ দুটা অসহায় মতা মানুহে নাচি আছে। অতি বিভৎস নাচ, উপভোগ্য ‘এলিমেন্ট’ প্ৰকৃততে একোৱে নাইইয়াত্তু” লিংগমুক্ত পৃথিবীত বৰ্ণনাদো নাই, সেয়েহে তথাকথিত উচ্চৰ্গ, মহন্ত আৰু জনজাতীয় মূলৰ পাটৰ দুয়ো একেলগে আহি দুটামান টকাৰ আশাত নিজকে নাচলী সজাইছেহি। গল্পটিৰ শেষত লিংগমুক্ত পৃথিবীৰ অভিসানী মঞ্জুলাই সেয়েহে চিৰগি উঠিছে, “কাৰ্লামাৰ্কৰ দৰে ময়ো বিশ্বাস কৰো যে পৃথিবীত মাত্ৰ দুটাই শ্ৰেণী। এচামে নাচে আৰু আনচামে নূচাই। পৃথিবীৰ সমস্ত খেলসমূহ এই সূত্ৰটোৱে সামৰি ল'ব পাৰি।”

গল্পকাৰৰ 'মৃত্যুদণ্ড'গল্পটোৰ বিয়বস্তু মন কৰিবলগীয়া। দুটি সমান্তৰাল সামাজিক সমস্যাৰ Juxtaposition বা নিকট স্থিতি। দুয়োটা সমস্যাই ভিন্ন আৰু একক যদিও এক অদৃশ্য যোগসূত্ৰে যেন দুয়োটা সমস্যাইয়োৰ পাতি আছে। এইভ্র বেমাৰেও মৃত্যুদণ্ড দিয়ে, সশস্ত্ৰ বিপ্ৰেও সেই পছাব লগত বিশ্বাদাটকতা কৰা বা বিৰোধ কৰা লোকক মৃত্যুদণ্ড বিহে। মূল কথাটো হ’ল দুয়োটাই একমুখী ৰাষ্ট্ৰা, য’ব পৰা উভতি অহাৰ পথ ৰুদ্ধ। এই ৰুদ্ধ পথৰ নিকায়টোতো প্ৰেম, বিশ্বাস আৰু আত্মৰক্ষাৰ বেলেগ জগত এখন আছে। য’ত জীৱনৰ জয় গান গোৱা হয়। সেয়েহে সশস্ত্ৰ সংগঠনৰ পৰা মৃত্যুদণ্ডৰ বায় পোৱা নৃপেন এইভ্র বৌগী মনোৰমাৰ প্ৰেমত পৰি, তাহিৰ ওচৰ চাপিব খোজোতে মনোৰমা উচপ খাই উঠিছে। এয়া যে অন্যায়, “হঠাতেই মনোৰমাৰ ভাৰৰ জগতত এক অভূতপূৰ্ব সংকটৰ সৃষ্টি হৰ্ল। আৰু তাহিৰ সত্তাৰ বিভিন্ন পক্ষই নিজৰ সংগক্ষে যুক্তি আগবঢ়াই এক অৱাজক অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰিব খুজিলে।” আৰু সৰ্বশেষত, “দেহ আৰু মনৰ শাস্তি একত্ৰিত কৰি তাহিৰ ঘৰটোৰ ভিতৰৰ পৰা বাহিৰলৈ ওলাই আছিল।”

৩.০ সামৰণি

অপূৰ্ব কুমাৰ শহীকীয়াৰ গল্পবোৰ বিশ্লেষণ কৰিলে এই কথা স্পষ্ট হৈ ওলাই পৰে যে তেওঁ গল্পত ন-পুৰণি দুয়োখন সমাজৰ চিৰ যথাযথ ভাৱে চিৰিত হৈছে। পৰম্পৰাগত কাহিনী কথনৰীতিৰ পৰা ফালিৰ কাটি তেওঁ গল্পৰ বিয়বস্তুসমূহ এক অভিনৰ বাটোৱে চিৰণ কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। অপূৰ্ব কুমাৰ শহীকীয়াৰ গল্পত বাস্তৱবাদী চিন্তাৰ লগতে আধুনিক সময়ৰ ক্ষণভঙ্গৰ সমাজখন, মানহৰ

মানসিক অবস্থা, আধুনিকতাবাদী জীবনবোধ ইত্যাদি দিশসমূহ সততে পরিলক্ষিত হয়। তেওঁর একেটা গল্পতে বিষয়বস্তুর ভিত্তি আৰু সমাৰেশ ঘটাটো মন কৰিবলগীয়া বিষয়। উভৰ আধুনিক সমাজোচ্চাৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰে শইকীয়াৰ গল্পসমূহৰ বিষয়ে বিশিষ্ট সমাজোচক মনোজ শৰ্মাই দিয়া মন্ত্র্য এনেধৰণৰ,— “বিভিন্ন ‘ডিকোর্চ’ৰ ভাবাদৰ্শ নতুন নতুন কপত কঢ়িয়াই ফুৰাৰ বিপৰীতে ভাবাদৰ্শই প্ৰায় স্বতঃস্ফূর্তভাৱে গাঢ়ি তোলা বিভিন্ন কেন্দ্ৰক গল্পকাৰে সুন্ধৰ অধ্যানেৰে নিৰ্গঠন কৰাৰ চেষ্টা কৰিছে আৰু এনেদৰে কেন্দ্ৰ-প্ৰায়ত্ব এক অপূৰ্ব কুমাৰ শইকীয়াই নিৰ্মাণ কৰিছে গল্পৰ পাঠ।”

শইকীয়াৰ গল্পত কথক চৰিত্ৰাই এক বিশেষ ভূমিকা পালন কৰি পাঠকৰ লগত প্ৰত্যক্ষ সংযোগ কৰিব বিচাৰিছে। তেওঁৰ গল্পভাষা বুদ্ধিমুণ্ড, নিভাঁজ অসমীয়া গদ্যবীতি, চিৰকল্পৰ প্ৰয়োগ, কাব্যিক অলংকাৰেৰে সমৃদ্ধ। উদাহৰণস্বৰূপে—

- * এইজনী কাকিনী তামোলৰ দৰে ওখ হৈ গৈ থাকিব নেকি? (উপমা)
- * অঘোণ মাহে পৃথিবীৰ পৰা বিদায় ল'বলৈ বুলি মজিয়াৰ পীৰা উঠাইছে, সন্ধিয়ালৈ বছোৱা গৰৰ দৰে অনুৰূৰ অঞ্চলত শীত নামিছে। (চিৰকল্প)
- * সন্ধিয়া হ'লেই মোৰ অবস্থাটো কেঞ্চ বনৰ ওপৰেদি বিলাস অমণ কৰি গৈ গৈ যাত্রা পথত কুচুনি এডৰাৰ মুখামুখি হোৱা কিশোৱী জোক এজনীৰ দৰে হয়।

তেওঁৰ গল্পৰোৱত আধুনিকতাৰ জাতিলতা থাকিলেও নিভাঁজ অসমীয়া শব্দৰ ব্যৱহাৰে গল্পবোৰক এক অন্য মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। হৰিভক্ত, অমুকা, কাকে, মুলুক, বেঞ্চী আদি শব্দবোৰৰ মাজেদি গ্ৰাম্য সমাজৰ সৰলতা বিচাৰি পোৱা যায়। গল্পভাষাৰ ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ যথেষ্ট মিত্যায়ী, বৰ্ণনাৰ কোনো বাছল্য নাই। ঠিক একেদৰে ‘জুই-ল্লা’ৰ দৰে অপচালিত হৈপৰা লোকভাষাৰ ব্যৱহাৰ, ‘উনমুত্তু’ৰ দৰে শব্দৰ নিৰ্বাচন আৰু শব্দৰ ব্যৱহাৰ তেওঁৰ গল্পত সুলভ। শইকীয়াৰ গল্পত এটা পৰম্পৰাগত কাহিনী নথকাৰ দৰে, এওঁৰ গল্পত আৰম্ভণিয়ে সামৰণিৰ হংগিত নিদিয়ে। বৰঞ্চ সামৰণিতহে গল্পটোৰ গোটেই সাৰ কথাখনি বিচাৰি পোৱা যায়। চৰিত্ৰাসমূহৰ ভাবনাৰ ওখোৱা-মোখোৱা গতি গল্পকাৰৰ গল্পসমূহৰ এক লক্ষণীয় বিষয়। শইকীয়াৰ গল্পত প্ৰতীকৰ পূৰ্ণ ব্যৱহাৰ, ব্যঞ্জনা ধৰ্মিতা, তীৰ্যক কথন ভংগী, বিশ্বৰ মাজত সিদ্ধু দৰ্শন আৰু গীতিময়তা লক্ষ্য কৰা যায়। সংক্ষিপ্তভাৱে ক'বলৈ হ'লে সদ্য সাহিত্য আকাতেমী প্ৰাপক অপূৰ্ব কুমাৰ শইকীয়াৰ গল্পসমূহ এক সু-দীৰ্ঘ আৰু বৰ্ণায় অসমীয়া গল্পৰ ঐতীহ্যৰ প্ৰৱৰ্ণন। এক অৰ্থঘন চাতুৰ্যপূৰ্ণভাৱে গল্পভাষাৰ নিৰ্মাণ আৰু বৈচিত্ৰ্যময় বচনাৰীতিৰে বিচিৰি প্ৰিত্ৰাসমূহক গল্পৰ মাজালৈ টানি আনি গল্পকাৰে গল্পসমূহক অনন্য বৈৰে প্ৰদান কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে।

প্ৰসংগপুঁথি :

শইকীয়া অপূৰ্ব কুমাৰ। ব্যৰ্থনায়ক। গুৱাহাটী : লয়াচ বুক ষ্টল, ১৯৯৮। মুদ্ৰিত।

———— | বিষয়ঃ প্ৰেমৰ সংবিধান। গুৱাহাটী : ৰেণু প্ৰকাশন, ২০০০। মুদ্ৰিত।

———— | মাটি আখৰা। নগাঁও : ৰাষ্ট্ৰিকাল প্ৰকাশন, ২০০৩। মুদ্ৰিত।

———— | বজাৰত এদিন। গুৱাহাটী : বাণী মন্দিৰ, ২০০৭। মুদ্ৰিত।

———— | লিংগমুক্ত পৃথিবীৰ সাধু এটা। গুৱাহাটী : আঁক-বাক, ২০১। মুদ্ৰিত।

A preliminary investigation of the sesquisyllabification in Bodo-Garo

Aleendra Brahma

*Lecturer-cum-Junior Research Officer, Central Institute of Indian Languages, Mysuru
aleendra.iitg@gmail.com*

Abstract

Sesquisyllables are employed in Bodo-Garo languages. Most roots in this group of languages are monosyllabic but all the languages in this group are highly agglutinating. However, there is a tendency of reducing syllable counts of words in these languages that causes the formation of sesquisyllables from disyllabic and trisyllabic bases. A sesquisyllable is composed of a reduced syllable and a normal syllable. Usually, the reduced syllable is formed from an open syllable which does not have a prominent tone feature whereas the normal syllable is formed from an onset syllable with prominent tone feature. The most common phonological structures of sesquisyllables in these languages are C.CV and C.CVC.

Key words: *Sesquisyllable; Bodo-Garo; Reduced Syllables; Normal Syllables; Minor Syllables; Major Syllables*

1. Introduction

Bodo-Garo (BG), a group under the Assam-Burmese branch of Tibeto-Burman sub-family of Tibeto-Chinese family (Grierson 1927: 53-4) includes Bodo, Deori, Dimasa, Garo, Kokborok (incl. Reang & Tripuri), Rabha and Tiwa (Lalung) which are spoken mainly in Assam, Tripura, Meghalaya, Nagaland and West Bengal. These languages are spoken by 39,83,013 people in India (Language

Data, June 2018, Census of India 2011). These languages are also spoken in Bangladesh, Nepal and Bhutan. They have many genealogical unique linguistic features that include the occurrences of sesquisyllables. However, data from only the four languages of this group namely, Bodo, Dimasa, Kokborok and Tiwa are taken here. These languages are very closely related in phonotactics, lexical and morphological word formation and grammar.

2. Objectives

The aims and objectives of this study include collection of sesquisyllables in BG group of languages, especially, Bodo, Dimasa, Kokborok and Tiwa; analysis of the structures of the half (reduced) syllables and the full (normal) syllables that participate in sesquisyllabification; examining the sonority constraints; finding out the optimal pairs of syllables that form sesquisyllables and examining reoccurrences of sesquisyllabification. Anyway, being a preliminary study on the topic, it has limitations.

3. Data

The data presented here are collected through observation in different language situations of the standard(ised) variety speaking areas of the languages. The standard variety of Bodo, Dimasa, Kokborok and Tiwa are *Sunabari* spoken in the western part of present Bodoland Territorial Region, *Hasao* spoken in Dima Hasao district of Assam, *Kokborok (Debbarma)* spoken in *West Tripura district* of Tripura and *Hajowali* spoken in the Amsawai area of Karbi-Anglong district of Assam, respectively. A part of the data is also collected from secondary sources like vocabularies, glossaries, dictionaries and grammars of the concerned languages.

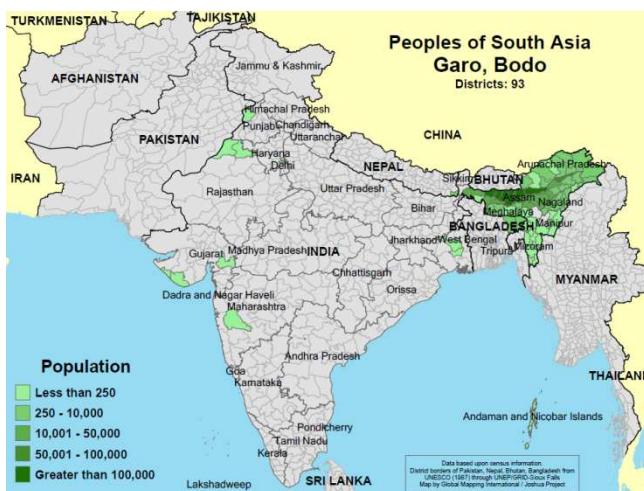

Figure 1: BG language speaking areas (<https://joshuaproject.net>)

4. Sesquisyllables in BG

A sesquisyllable is traditionally defined as a type of word comprising one

major syllable and one minor syllable. In the context of Southeast Asian languages, a sesquisyllable comprises one phonologically *reduced* (minor) syllable followed by one *normal* (major) syllable (Matisoff 1973).

[minor syllable + major syllable]o

As the term *sesquisyllable* suggests, it defines as- *one and a half* count of syllables, formed in course of the comparative method and/or internal reconstruction of syllables or due to different resyllabification processes. It takes place because of different grounds such as (i) lessening the syllable count of multisyllabic roots or multisyllabic stems of an agglutinating language; (ii) simplifying words for easier and better articulating them; (iii) geographical dialectal changes; (iv) genealogical linguistic tendency to condense the syllables in polysyllabic words; etc.

Sesquisyllables are commonly found in the Burmese languages of the Sino-Tibetan family. Here, the formation of sesquisyllables in the BG group of the same language family is discussed. Most of the roots in this group of languages are monosyllabic whereas disyllabic and trisyllabic bases are also employed some of which are subject to sesquisyllabification. In these languages, sesquisyllables are commonly formed as the intermediate structures of the fusions of the syllables of the disyllabic words or the second and third syllables of trisyllabic words into complex monosyllabic (a syllable with complex structure) words. Diachronically, sesquisyllabicity is claimed to be intermediate between disyllabic and monosyllabic stages (Matisoff 2006; Michaud 2012; Brunelle & Pittayaporn 2012).

As observed, BG languages are mostly monosyllabic but highly agglutinating. And, there is a tendency to reduce the phonological structure of polysyllabic lexemes or words. The very common structures of the sesquisyllables in these languages are C.CV and C.CVC. For examples-

A. C.CV

(1)	(a) <i>b̄.lái</i>	> <i>bə.láu</i>	> <i>b.lái</i>	'leaf'	(Dimasa)
	(b) <i>k̄ɔ.r̄ɔ</i>	> <i>kə.r̄ɔ</i> (?)	> <i>k.r̄ɔ</i>	'head'	(Bodo > Dimasa)
	(c) <i>s̄i.r̄i</i>	> <i>sə.r̄i</i>	> <i>s.r̄i</i>	'silent'	(Bodo)

B. C.CVC

(2)	(a) <i>p̄a.r̄úñ</i>	> <i>pə.r̄úñ</i> (?)	> <i>p.r̄úñ</i>	'goat'	(Tiwa)
	(b) <i>ku.gu.íñ</i>	> <i>ku.gə.íñ</i>	> <i>kuk.íñ</i>	'dragonfly'	(Tiwa)
	(c) <i>ma.k̄hám</i>	> <i>mə.k̄hám</i>	> <i>m.k̄hám</i>	'rice'	(Dimasa)
	(d) <i>ga.t̄hay</i>	> <i>gə.t̄hay</i>	> <i>g.t̄hay</i>	'alive'	(Dimasa)
	(e) <i>k̄ɔ.nɔr</i>	> <i>kə.nɔr</i>	> <i>k.nɔr</i>	'move _{v.t.} '	(Koborok)
	(f) <i>p̄u.nay</i>	> <i>p̄ə.nay</i> (?)	> <i>p̄.nay</i>	'touch _{v.t.} '	(Bodo)

From the above examples, it is clear that the most common minor syllable which participates in the formation of sesquisyllables in the BG languages is CV which is phonologically reduced. It is always aligned to left edge of the disyllabic source lexeme. The structure of a minor or reduced syllable is characterised with the absence of complex onset and coda. It is also characterised with the absence of tone. According to Hayes (1995), all sesquisyllabic words are iambic and hence minor syllables are never stressed.

5. Optimal pairs of syllables in forming sesquisyllables

Usually, sesquisyllabification is observed in case of disyllabic or trisyllabic source lexemes in these languages. The selection of optimal pair of syllables in a word which has three syllables follows the order of the syllables only; the second and third syllables of a trisyllabic word form the sesquisyllable. The preceding syllable is reduced losing its open nucleus whereas the following syllable retains its normal form. For example-

- (3) (a) *fū.gurī* > *fū.g.rī* ‘butterfly’ (Tiwa)
 (b) *sij.sirī* > *sij.s.rī* ‘backbone’ (Bodo)

But, in case of derived trisyllabic source lexeme, the syllables that constitute the base participate in the formation of the corresponding sesquisyllable. For example-

- (c) *p^hu.za.rī* > *p^h.za.rī* (*pujari*, a Hindu priest) (Tiwa)

6. Sonority constraints on sesquisyllabification

Sonority Sequencing Principle (SSP) and Minimal Sonority Distance (MSD) are two important factors in course of syllabification and resyllabification. According to SSP, ‘in any syllable, there is a segment constituting a sonority peak that is preceded and/or followed by a sequence of segments with progressively decreasing sonority values.’ (Selkirk 1984: 116) whereas MSD determines the sonority distance between consonants co-occurring in a complex onset. The appropriate sonority hierarchy is (a) *glide* - (b) *liquid* - (c) *nasal* - (d) *fricative* - (e) *stop* (in decreasing order). The minimum sonority distance between two consonants that makes it comfortable to articulate should be 2 i.e. (a)(c), (a)(d), (b)(d), (b)(e), (a)(e) or so. The sonority profiles of some sesquisyllables in BG can be seen in the following examples-

MSD Satisfied			
SSP followed	<i>p.rūn</i>	‘goat’	(Tiwa)
	<i>b.lāi</i>	‘leaf’	(Dimasa)
	<i>k^h.lām</i>	‘do’	(Bodo)
	<i>k.nɔr</i>	‘move _{vt} ’	(Koborok)
	<i>k^h.nai'</i>	‘hair’	(Dimasa)
SSP violated	<i>m.k^h.am</i>	‘cooked rice’	(Dimasa)
	<i>p^h.zao'</i>	‘make float’	(Bodo)
	<i>g.zao'</i>	‘cooked rice’	(Dimasa)

Figure2 : Sonority profiles of sesquisyllables in BG

In the above examples, the MSD between the consonants of the onset clusters is found to be maintained and the SSP is also followed but violated in some cases. However, sonority seems to play a role in sesquisyllabicity.

The tendency of the BG subgroup of languages to form monosyllabic lexemes or words is one of the major reasons of formation of sesquisyllables in

those languages. Most of the roots in these languages are monosyllabic and the derived stems in these languages also tend to become monosyllabic. The sesquisyllables in the BG subgroup of languages may be formed due to synchronic or diachronic and comparative method, internal reconstruction of some disyllabic lexemes. However, diachronic reconstruction is found to be rare process of forming sesquisyllables. Because, disyllabic roots are very much rare in these languages and the derived disyllabic stems tends to reduce to monosyllabic in no course of time. The relevance of comparative method and internal reconstruction with the formation of sesquisyllables in the BG languages can be observed in the following examples.

7. Comparative method

It is the method of comparing two or more cognate languages based on their lexical and grammatical elements to discover correspondences relating sounds. While reconstructing a lexical or grammatical unit of a cognate of the BG subgroup, another cognate of it may help in forming a sesquisyllable. For examples-

(4) Bodo > Dimasa:

(a) <i>kui.na</i>	>(kə.na)	> <i>k.na</i>	'hear'
(b) <i>kɔ.rɔ</i>	>kɔ̥.rɔ		'head'
(c) <i>ma.lat</i>	> <i>m.laɪt</i>		'other'
(d) <i>guu.lao</i>	> <i>g.lao</i>		'long'

(5) Dimasa > Bodo:

<i>s.i.ni</i>	>(sə.ni)	> <i>s.ni</i>	'seven'

(6) Bodo > Tiwa

(a) <i>kʰulum</i>	>(kʰərum)	> <i>kʰ.rum</i>	'worship, respect'
(b) <i>pʰurān</i>	>(pʰəriṇ)	> <i>pʰ.sin</i>	'make dry'

8. Internal reconstruction

It is an attempt to reconstruct the earlier phonetic and phonological stages of a language on the evidence of that language alone. Sometimes sesquisyllables are formed within a language due to internal reconstruction of some existing lexical elements and resyllabification. For examples-

(7) (a) <i>ma.kʰam</i>	> <i>mə.kʰam</i>	> <i>m.kʰam</i>	'cooked rice'	(Dimasa)
(b) <i>galat</i>	> <i>g.lat</i>		'fall'	(Dimasa)
(c) <i>kʰa.lam</i>	> <i>kʰ.lam</i>		'do'	(Bodo)
(d) <i>siliŋ</i>	> <i>s.liŋ</i>		'learn'	(Dimasa)
(e) <i>pʰusu</i>	> <i>pʰ.su</i>		'time'	(Kborok)
(f) <i>mo.nɔk</i>	> <i>m.nɔk</i>		'swallow'	(Kborok)
(g) <i>kʰɔ.zɔŋ</i>	> <i>kʰ.ɔ.zɔŋ</i>		'comb'	(Tiwa)
(h) <i>pʰádali</i>	> <i>pʰ.tali</i>		'across'	(Tiwa)

In some cases of internal reconstruction and resyllabification, a set of words in the languages concerned seem to have sesquisyllabic elements; but they do not have them in real sense. Because, they do not exhibit any reduction of syllables;

rather they exhibit formation of complex monosyllables with the help of deletion of the nucleus of minor syllables. Some examples are given below-

- (8) (a) *bar jump* + *suu.lat* 'change' > *bars.lat* 'change by jumping' (Bodo)
- (b) *si.k^huu.la* > *si.k^ha.la* (?) > *sik^h.la* 'young girl' (Bodo)
- (c) *si.k^hi.ri* > *si.k^ha.ri* (?) > *sik^h.ri* 'butterfly' (Bodo)
- (d) *ma.buu.rui* > *ma.bə.rui* > *mab.rui* 'how' (Bodo)
- (e) *guu.dhu.na* > *guu.də.na* (?) > *guud.na* 'neck' (Bodo)
- (f) *na.ra.re* > *nar.re* (> *nare*) 'your' (Tiwa)
- (g) *bi.hu* > *bi.lə* (?) > *pil* 'lake' (Bodo>Tiwa)

Here, each of *bars*, *sik^h*, *sik^h*, *mab*, *guud*, *nar* and *pil* in (8)(a) through (8)(g), respectively are resyllabification of two open syllables. The preceding syllables remain as it is whereas the onsets of the following syllables occupy the empty coda positions of the preceding open syllables after resyllabification. In these examples the resyllabification taken place is CV.CV → CVC.

9. Reoccurrence of sesquisyllabification

This phenomenon takes place in case of trisyllabic bases. Firstly, the second and third syllables form a sesquisyllables and then it turns into a major syllable and again it forms a sesquisyllables with the first syllable. For example-

- (9) (a) *si.k^huu.lá* > *sik^h.la* > *s.k^hla* 'young girl' (Bodo)
- (b) *si.k^hi.rí* > *sik^h.ri* > *s.k^hri* 'butterfly' (Bodo)

In due course of sesquisyllabification, the nucleus of the reducing syllable is deleted to lose the full syllable quality whereas any consonant sound of it is usually not deleted. But, if the clustering consonants i.e. the complex onset of a sesquisyllable is geminate then it turns into its single counterpart. e.g.,

- (c) *p^hi.rí.rí* > *p^hi.r̥.r̥í* > *p^h.ri* 'whistle' (Tiwa)

10. Lexical vs. grammatical syllables in sesquisyllables

It is very clear that sesquisyllabification occurs in lexical elements only. But, the very tendency of these languages to reduce agglutinated words does not limit to a pair of lexical syllables only; rather several examples of grammatical pairs of syllables are also found undergoing sesquisyllabification. e.g.,

- (10) *mansi-p^hur-a* > *mansi.p^hu.ra* > *mansi.p^h.ra* 'people-NOM' (Bodo)

Here, the root *mansi* means '(wo)man, person' whereas its suffixes {-*p^hur*} and {-*a*} are plural number and nominative case markers respectively. The combination of these suffixes i.e. /*p^hura*/ has been resyllabified into /*p^hu*/ and /*ra*. These two open syllables form into a sesquisyllable /*p^h.ra*/.

The Dimasa word *b.sa* 'his/her son' is formed with the pronoun *bó* 's/he' and *sa* 'child, kid, young', which is sometimes considered to be a combination of a grammatical syllable and a lexical syllable. It is sometimes very difficult to categorise {*b(V)-*} into inflectional or derivational prefixes. Another Dimasa sesquisyllabic word *b.lai* 'leaf' is derived from a plant body part categorial prefix {*b(V)-*} and a bound root *lai* 'LEAF', where the categorial prefix is sometimes considered to be a grammatical syllable which is not correct as categorial prefixes are fossilised forms of class terms that are lexical in nature.

11. Sesquisyllables to monosyllables

According to Blench (2019), the prior evolution of sesquisyllabism is CVCV > C.CV > CV. Thus, the following stages may be possible in BG, subsequently:

(11)	1 st stage	2 nd stage	3 rd stage		
(a)	galat	>	g.lat	>	glat* ‘fall’ (Dimasa)
(b)	s̄.rī	>	s̄.rī	>	s̄rī* ‘silent’ (Bodo)
(c)	kɔ.rɔ	>	k.rɔ	>	kɔrɔ* ‘head’ (Dimasa)
(d)	p̄h.u.ru	>	p̄h.ru	>	p̄hru* ‘time’ (Kokborok)
(e)	pa.run	>	p.run	>	prun* ‘goat’ (Tiwa)
(f)	siliŋ	>	s.liŋ	>	sliŋ* ‘learn’ (Dimasa)

In BG, the 3rd stage is not prominent yet and hence sesquisyllables to monosyllables process is not allowed. Anyway, the reoccurrence of sesquisyllabification as discussed in §9 allows this process.

12. Conclusion

Sesquisyllables in BG, especially in Bodo, Dimasa, Kokborok and Tiwa are an addition to the BG lexicon as they are the additional forms of the corresponding elements because, the source lexemes of respective sesquisyllables are also used in the languages, synchronically. It is worth-mentioning about the presence of sesquisyllables and their corresponding source lexemes in these languages that it has been an advantage for these languages in composing metrical lines that need to follow metrical feet; e.g., the lines in *haikus*, *classical sonnets*, etc.

However, sesquisyllables in these languages form very systematically following certain rules such as prominence of tone features, participation of optimal pairs, sonority constraints, etc. Anyway, it has been observed that the reoccurrence of sesquisyllabification may rule out these certain rules.

Vowel harmony is usually employed in both the intra- and inter-structures in BG. But, it is observed that sesquisyllabification often rules it out. It is more often observed in Dimasa than the other BG languages. Of course, the open syllables in Dimasa that participate in sesquisyllabification to become reduced ones have their nucleus /ə/ in common which does not allow vowel harmony in the source lexemes.

Lexical pairs of syllables are prominent in forming sesquisyllables in BG whereas grammatical pairs of syllables are found very rarely. This investigation does not come across any sesquisyllable which is formed of a lexical syllable and a grammatical syllable. However, further analysis of enough data is necessary to carry out more detailed study on sesquisyllabification in BG.

References:

- Amsīh, R. *Tiwa Mat Polōn* (in Tiwa and Assamese). Marigaon, Assam: Tiwa Autonomous Council, 2018. Print.
Blench, Roger. *If sesquisyllabic structures in Sino-Tibetan [=Trans-Himalayan] are a result of contact then existing reconstructions are compromised*. Retrieved from

- www.academia.edu on 28 June 2021. 2019.
- Brahma, A. *Languages of Northeast India Vol-I*. Guwahati, Assam: MRB Publishers, 2014. Print.
- Brahma et al. *A handbook of Tiwa language teaching and learning*. Mysuru: Central Institute of Indian Languages. 2021. Print.
- Brunelle, M. and Pittayaporn, P. "Phonologically-constrained change: The role of the foot in monosyllabification and rhythmic shifts in Mainland Southeast Asia". In *Diacronica 29.4*, pp 411-33. USA: John Benjamins Publishing Company, 2012. Print.
- Campbell, L. *Historical Linguistics: An Introduction* (2nd Edn.). Cambridge, MA: MIT Press, 2004. Print.
- Debbarma, Binoy. *Concise Kokborok-English-Bengali Dictionary*. Khumulwng, Tripura: Language Wing, Education Department, TTAADC, 2001. Print.
- Grierson, G.A. *Linguistic Survey of India-I(I)*. Kolkata: Superintendent of Government Printing, 1927. Print.
- Hayes, B. *Metrical Stress Theory: Principles and Case Studies*. Chicago: University of Chicago Press, 1995. Print.
- Jose, U.V. et al. (eds.). *Tiwa-English dictionary with English-Tiwa index*. Shillong: Don Bosco Centre for Indigenous Cultures, 2014. Print.
- Joseph, U.V. & Burling, R. *The Comparative Phonology of the Bodo Garo Languages*. Mysuru: Central Institute of Indian Languages, 2006. Print.
- Kenstowicz, M. *Phonology in Generative Grammar*. Cambridge, Massachusetts, USA: Blackwell Publishers, 1994. Print.
- Matisoff, J. "Tonogenesis in Southeast Asia". In L. M. Hyman, (ed.). *Consonant Types & Tones*, pp 71-95. Los Angeles: The Linguistic Program, University of Southern California, 1973. Print.
- Michaud, A. "Monosyllabification: Patterns of evolution in Asian languages". In Thomas Stoltz, Nicole Nau & Cornelia Stroh. *Monosyllables: From phonology to typology*. Berlin: Akademie Verlag, 2012. Print.
- Selkirk, E. "On the major class features and syllable theory". In Mark Aronoff & Richard T. Oehrle (eds.). *Language sound structure: studies in phonology*, pp 107-113. Cambridge, Mass: MIT Press, 1984. Print.
- Singha, D.K. *Dimasa Word Book: A Classified Vocabulary*. Guwahati: DVS Publishers, 2010. Print.

Weaving Widowhood: Reflections on Life and Literature of Mamoni Raisom Goswami

Dr. Rena Laisram

Associate Professor, Department of History Gauhati University

Email ID: renalaisram@gmail.com

Abstract

Widowhood constitutes one of the many facets of womanhood in India and yet the subject has remained at the margins of contemporary discourse. Within the normative Brahmanical structure she faces innumerable challenges which is intricately linked to issues of women empowerment. Mamoni Raisom Goswami, the Assamese scholar par excellence has highlighted the plight of widows in India, particularly of Vrindavan through her literary pursuits. Her personal tragic circumstances of becoming a widow at a young age only strengthened her sensitivity towards the subject. *This paper examines the scholarly contributions of Mamoni Raisom Goswami to gain insights into her remarkable journey of empowering lives as she weaves widowhood in life and literature.*

Key words: Literature, Patriarchy, Vrindavan, Widowhood, Woman empowerment.

Introduction

Widowhood constitutes one of the many facets of womanhood in India and yet they remain at the margins of contemporary discourse. According to the *Census of India-2011*, the figure of widows stands at 7.4 % of the total population and women outnumber men accounting for nearly 78% of total widowed population(<https://www.censusindia.gov.in/>). Not withstanding the grief and insecurity, a woman faces at the loss of her husband, a widow within the normative Brahmanical structure faces innumerable challenges which is intricately linked to issues of women empowerment. The patriarchal norms do not allow her to re-integrate with the parental family nor does she necessarily receive adequate support from her husband's kin. In the guise of religious sanction and tradition, a woman upon the death of the husband rarely inherits property, is evicted from home and has no right to remarry. She is often blamed for her husband's death and is ostracized by the society at large which makes her vulnerable to violence and abuse.

Area of Research

Widows are a disadvantaged section of the society in India with little or no access to medical care and they are also not recognized in poverty statistics(*Census of India-2011*: 36). The focus of this study is Mamoni Raisom Goswami, the Assamese scholar par excellence who has highlighted the plight of widows in India, particularly of Vrindavan¹ in her varied works which has won much acclaim in India and beyond. Her personal tragic circumstances of becoming a widow at a young age only strengthened her sensitivity on generating awareness of the marginalised section of this community of women.

Objective

This paper examines the scholarly contributions of Mamoni Raisom Goswami² to gain insights into her remarkable journey of empowering lives as she weaves widowhood in life and literature.

Methodology

This study with focus on Biographical Research Approach (Bretschneider 2014, DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/978144627305013512754>)³ attempts to examine the personal life of an author (Mamoni Raisom Goswami) to understand the context and content of her literary works. It may be noted that gender⁴ as a method of analysis is a critical aspect of understanding widowhood which has crucial implications for women's lives. An in-depth study of the narratives can impact policy and planning by institutions which will go a long way to uplift the lives of these hitherto neglected sections of the society.

Discussion

Vrindavan⁵, situated in the state of Uttar Pradesh is a sacred place mentioned in the *Srimad Bhagavat* and associated with Krishna as a pilgrimage destination for devout Vaisnavite widows. The survey report titled, *Study on Widows at Vrindavan, 2009-10* (National Commission for Women 2010) conducted by the National Commission for Women reveals that majority of the widows, numbering about 5000, were abandoned by their families and have since come to live in Vrindavan

(also spelt as Brindaban), mostly in abject poverty. It may be mentioned that this sacred place also became a site of immense significance to the life and literary pursuits of the celebrated Assamese litterateur Mamoni Raisom Goswami⁶. Her experience of stay at Vrindavan among the Radhaswami widows who she opines have been wronged by society, and her academic passion to highlight the deplorable condition of these women are reflected in many of her literary works. It may be mentioned that at the critical juncture of her life when faced with grief and utter depression, she had the option to live in London with no social stigma of widowhood, or the alternative choice to move to Vrindavan, a place of orthodox Hindu tradition and culture. She chose to spend two years in Vrindavan among the community of widows, being one with them in the journey of widowhood. She also studied the women closely through the lens of a researcher in order to understand their complex lives. It is understandable, thus, that most subjects of Goswami's scholarly works revolve around widows, in particular her two novels titled, *The Moth-Eaten Howdah of the Tusker* (2005) and *The Blue-necked God* (2013). As a writer, critic, poet, and a cultural icon, Goswami stands tall among literary luminaries not only of Assam; but beyond.

Born to a conservative monastic Hindu family near Guwahati and widowed young, Goswami lived widowhood only to emerge as a powerful narrator of women's experiences. The characters in her novels, viz; Giribala of *The Moth-Eaten Howdah of the Tusker*, Saudamini of *The Blue-necked God*, and Damayanti of *Samskar* among others are all portrayals of young widows, some of whom met the tragic fate even before they attained womanhood. The frankness with which a widow's deprivation of body, passion and emotion have been narrated in the works, combining in them fact and fiction is an eye-opener even for the women community. Here, it may be noted that the female characters in Goswami's novels may be categorized into two types (www.galaxyimrj.com)⁷ - those that accept traditions and the other that courageously protests against the strict norms of society. The characters of Durga and Giribala as portrayed in *The Moth-eaten Howdah of the Tusker* exemplify the two contrasting images of women respectively. However, it is the revolutionary female character of Giribala that stands out in the representation as she eventually commits suicide in order to protest against the set norms of the conservative society. In the narration, Giribala's perceived 'fault' was that she socialized with a foreign research scholar, Mark, and refused to worship her husband's wooden sandals, flatly refused to return to her husband's house, and showed her disinterest in the immersion of her 'lecherous husband's bones (*asthi*)'. Another significant aspect of the story was that the consumption of meat despite strict dietary norms laid down for a widow was not tolerated by the society (Goswami 2004: 140).

The author's sensitivity towards women-centric issues is reflected on a wide canvass set against the backdrop of different communities across India, with a common thread of highlighting India's many challenges to women's empowerment. Depicting the plight of women labourers engaged in a bridge construction project on the Chenab, the novel titled *Chenabor Sot* (1972),

established her as an influential novelist. Yet, the author's works are not confined within India alone, and two of her novels are set in Japan and Mauritius. A scholar with deep knowledge of the *Ramayana*⁸, she had expressed her grim opinions on some episodes of the epic including Sita's banishment, Suparnakha's disfigurement by Lakshman, and Bali being stabbed on the back (www.ptinews.com/home.aspx).

The character of Durga in Goswami's novel is an agency of the widow's voice on the economic insecurity and resultant misery suffered by them over centuries (Goswami 2004: 13-14). As such, the concept of property in the Hindu tradition is usually associated with the concept of the land (Thapar 1979: 28). In almost all societies, marriage (Beattie 1964: 117) is an institutionalized social relationship of crucial significance affecting people's consciousness, values, attitudes and behaviour. Marital status constitutes by far the most important element of women's identities in most known societies and widowhood, in fact, strips away a woman's identity (Roy 1999: 22). As early as the 2nd century BCE, the Laws of Manu, an influential text in Hindu scripture, had created a set of structured gender relations in the Brahmin caste. Included in the text are the statutes that an ideal Hindu widow remains with her in-laws - a result of the patrilocalsystem of marriage in most of India - embodying this state of holy asceticism. The Assamese Hindus being patrilineal followed the *dayabhanga* system of inheritance where the son inherits the ancestral property; women had no claim to own property belonging either to her father or to her husband. In case a widow remained unmarried with a male child, her son would inherit the property of the late husband. It may be mentioned that *The Hindu Succession Act of 1956, Section 14* (Narendra in Sanajaoba 1995: 61) has conferred heritable properties to women. But the real issue is the wide gap that exists between law and practice and the bogus reality of a 'voluntary' giving up of claims. She does this at the level of real-life processes, marriage systems, post-marital residence and control over sexuality.

Religion as a tradition has been historically the most widespread and effective instrumentality of legitimization (Hoch-Smith and Spring 1978: 2). It naturalizes the relationship of domination-subordination, together with processes and forms of inequalities and exclusions. Religious organizations do not exist as a separate social structure (Bhardwaj 1990: 352). Women's lives are circumscribed by '*niyam*' (norms/customary practices) that govern social relations in a community. *Niyam* prescribes the gendered spaces within a house and modes of behaviour. In early and medieval Assam (Laisram 2006: 153), there were a variety of traditions such as Saktism and Vaisnavism backing the sexual control and seclusion of women or their subordinate position as helpmates to men. The concept of *varna* underlay the dynamics of social organization in early Assam and inscriptions from the 9th century CE attest to the division of the society into the *drija* or twice born where women came to be relegated to the category of the *sudras*. It may be noted here that gender role norms within the Hindu culture is governed by the belief in duality of the female sex. There is a great discrepancy between the idealized concept of woman and the real life situation in which

woman find themselves. While the wife is considered as needing control, the mother figure within Hinduism is supposed to be in control of her sexuality and therefore symbolizes the giver who also has powers to destroy or be cruel. The honoured place given to female deities temporarily compensate for the place of honour which the women themselves had been forced to relinquish. Further, the extent to which women were subordinated or honoured depended on the spiritual goals of their husbands. The status of caste, a family and Hindu males in general depends to a large extent on female purity: 'primarily on that of their sisters and daughters whom they give in marriage and secondarily on that of the women they take as wives (Allen in Allen and Mukherjee 1982: 6).'

The *Bhagavata Purana*(Rukmini 1970: 282-283)states that a wife is respected not for herself but because of the children born to her. Kiran Devendra (Devendra 1994: 32) aptly remarks: 'nowhere in the world does religion dominate and determine the life of a woman as Hinduism in India. Her economic activity, social life, birth, death, physical movements are strictly and minutely controlled by religion'. Although the British introduced somereforms in India during the colonial period, it did not bring about effective changes in the position of the Indian women. It was the sustained efforts of social reformers such as Raja Ram Mohan Roy and Ranade that were to gradually make some impact on the lives of women in India. Influenced by the ideas of the social reformers, Assam also witnessed a struggle to bring about equal rights for women under the leadership of Anandaram Dhekial Phukan, Hemchandra Barua and Gunabhiram Barua. A significant issue taken up was widow remarriage which was prevalent among the Ahoms and tribal people but not among the Brahmanas and Kayasthas.

Conclusion/Recommendations

C.P. Chandrasekhar and Jayati Ghosh(www.networkideas.org/uploads/2017/10/Widowh) observes that public policy has largely ignored the problems of widows in India and this will have severe implications for not just the women concerned but also for society in general.In all societies, the loss of the marital partner through death necessarily involves several changes in the financial arrangements and subsequent economic management, and these are even more so if the dead spouse was the primary earner in the family. In general women tend to be worse affected, largely because of the gender construction of society: in almost all societies, men are disproportionately likely to hold assets of all kinds and engage in paid work, relative to women. The well-known gender gaps in occupational distribution and pay add to the discrepancy. So, a wide range of patriarchal institutions, most particular patrilineal inheritance, patrilocal residence and the gendered division of labour in a society, which affect all women, also affect widows and make their situation that much more difficult than for widowed men. But in India the gender dimensions of this are much stronger than in most other countries – and they affect many more women. In the study on the lives of Radheswamis in Vrindavan, the National Commission for Women identified various challenges faced by the widows particularly the living conditions and their health concerns. It noted the restrictions in their social mobility, limited

resources, and a lack of entitlements. Because of financial considerations, many widows from lower-income families have not been able to stay in the house of their in-laws and often, the Hindu widows were forced to relocate to religious pilgrimage sites, including Vrindavan and Varanasi - the birthplaces of Lord Krishna and Lord Shiva, respectively. The health and well-being of widows in India is a crucial issue which need attention especially in the context of public health and also with regard to women's rights. In India, the experience of losing one's spouse is very different for men and women. This may help to explain why widowhood has received so little attention in contemporary discourse.

The cause of widows must be seen as an integral part of the broader struggle against gender inequalities (Chen and Dreze 1995, [www.econdse.org › wp-content › uploads › 2012/09](http://www.econdse.org/wp-content/uploads/2012/09)). For Goswami, the pen was a tool for engendering social change, weaving as she did, tales of widowhood in life and literature as revealed in the author's own words: "I try to write from the direct experiences of my life. I only mould these experiences with my imagination". The writer has vehemently opposed all inhuman behaviour meted out in the name of custom and tradition. The *howdah* eaten by termites' represents a society that is decadent and she opines that 'such a society will surely perish one day and give birth to a new society' (Vidya in Khandge et.al. 2010: 267). Goswami's works have brought to fore the astonishing lack of public concern for widows, even by women's organizations; her productive writings with deep insights into social issues having received much praise and recognition from different quarters⁹. Mamoni Raisom Goswami's greatest literary contribution is her humanitarian concern for the community of widows, cutting across geography and culture, which she pursued with untiring vigour and zeal throughout her life.

Notes:

1. Vrindavan of Mathura district in Uttar Pradesh is situated at the banks of the Yamuna river. The sacred place is believed to be the home of Lord Krishna where he is said to have herded the cows, danced with the *gopis*, fought the evil Kamsa, and fallen in love with Radha.
2. Mamoni (Indira) Goswami (1942-2011) married Madhavan Raisom Iyengar a Tamil and an Engineer by profession, who passed away within 18 months into their marriage.
3. Biographical Research Approach is a literary criticism perspective associated with historical-biographical method that examines a literary work chiefly as a reflection of the author's life and times.
4. Gender is a social construct as different from sex which is biological; a relational concept in which a woman and a man stand in a certain relation to each other. It is related to identity i.e., consciousness of being a woman or a man.
5. At Vrindavan, there are more than 5000 temples, mainly devoted to Krishna and his consort Radharani. There are also *samadhis* (places where ashes of religious persons are kept), *ghats* (stepped bathing places along the river), *kunjas* (gardens), *kundas* (man-made water tanks). According to the *Census of India*, 2011, the area of the town is 4.56 sq. kms with a population of 63,005.
6. Mamoni (Indira) Raisom Goswami was born in Amaranga, South Kamrup, Assam to Umakanta Goswami and Ambika Devi. She had her early schooling in Shillong and

- completed matriculation from TC Girls' High School, Guwahati, and graduated from Cotton College. She completed her Masters in Assamese literature from Guwahati University in 1963. She was a Professor at the Department of Modern Indian Language (MIL), Delhi University from where she eventually retired. Dr. Goswami established the South East Asia Ramayana Research Centre at Guwahati in the year 2008.
7. The works of the author titled, *A Saga of South Kamrup* and *The Shadow of Kamakhya* are set in Kamrup. *Hridoy*, and *NangothSobor*, and *Borgor Rani* is set in Delhi and *Pages Stained with Blood* is based on the plight of Sikhs during the 1984 riots. *Ahiran* is the story of women labourers in Madhya Pradesh.
  8. Goswami's book titled, *Ramayana: From Ganga to Brahmaputra* won the International Tulsi Award -Florida International University in 1999.
  9. Mamoni Raisom Goswami was honoured with many awards and some of them include: Sahitya Akademi Award (1982), Assam Sahitya Sabha Award (1988), Bharat Nirman National Award (1989), Katha National Award for Literature (1993), Florida International University (1999), Jnanpith Award (2000).

References:

- Allen, M. "The Hindu View of Women" in *Women in India and Nepal*. In M. Allen and S.N. Mukherjee (Eds.). Canberra: Australian National University Monographs on South Asia, No. 8, 1982. Print.
- Beattie, John. *Other Cultures*. New York: The Free Press, 1964. Print.
- Bhardwaj, K. *Social Change in India*. Jaipur: Rawat Publishers, 1990. Print.
- Bretschneider, Pamela J. Biographical Research: Methodological Insights. 2014. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/978144627305013512754>. Accessed on 21 December 2020.
- Census of India: 2011.* <http://www.censusindia.gov.in/>. Accessed on 21 February 2021.
- Ch. Narendra. "Inheritance Laws and Ethnoses of Manipur". In N. Sanajaoba (Ed.), *Manipur Past and Present*. Vol. 3, Delhi: Mittal Publications, 1995. Print.
- Chandrasekhar, C.P. and Ghosh, Jayati. *Widowhood in India*. www.networkideas.org › uploads › 2017/10 › Widowh. Accessed on 22 February 2021.
- Chen, Marty and Dreze, Jean. "Recent Research on Widows in India Workshop and Conference Report". In *Economic and Political Weekly*, Vol. 30, No. 39. 30 September 1995. www.econdse.org › wp-content › uploads › 2012/09. Accessed on 2 March 2021.
- Deka, Jyoti Rupa. "Rebellious Singers: Mamoni Raisom Goswami's Women Characters" In *Galaxy: International Multidisciplinary Research Journal*. Vol. II Issue IV; www.galaxyimrj.com; Accessed on 22 October 2019.
- Devendra, Kiran. *Changing Status of Women in India*. Delhi: Vikas Publishing House, 1994. 3rd edition. Print.
- Goswami, Indira. Translated by the Author. *The Moth-eaten Howdah of the Tusker*. Delhi: Rupa and Co, 2004. Print.
- Hoch-Smith, J. and Spring, A.(Eds.). *Women in Ritual and Symbolic Roles*. New York: Plenum Press, 1978. Print.
- Kessler, Suzanne J. and Mckenna. Wendy. Gender: An Ethnomethodological Approach. New York: John Wiley, 1978. Print.

- Laisram, Rena. "Sacred Feminism: Women and Religion in Early and Medieval Assam" in *Proceedings of North East India History Association*. 27th Session. Aizwal, 2006.
- Press Trust of India. 12 October 2013; <http://www.ptinews.com/home.aspx>; Accessed on 20 October 2013.
- Report on the Study on Widows at Vrindavan*, 2009-10. New Delhi: National Commission for Women, 2010. Print.
- Roy, Kumkum (Ed.). *Women in Early Indian Societies*. New Delhi: Manohar Publishers, 1999. Print.
- Rukmini, T.S. *A Critical Study of Bhagavata Purana with Special Reference to Bhakti*, Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Studies. Vol. LXXVII, 1970. Print.
- Sharma, Vidya. "Assamese" in *Women Literature in Indian Languages* (1850-2000). In Manda Khandge et.al. (Eds.). Vol 1. Pune: Bharati Vidyapeeth University, 2010. Print.
- Thapar, Romila. *Ancient Indian Social History: Some Interpretations*, New Delhi: Oxford University Press, 1979. Print.

Journey of Jhollywood: A Study in the Context of Nagpuri Cinema

Amit Kumar

Researcher

Dr. Rajesh Kumar

*Assistant Professor, (Corresponding Author) E-mail: rajesh.kumar@cuj.ac.in
Department of Mass Communication*

Rashmi Verma

*Assistant Professor, E-mail: rashmi.verma@cuj.ac.in
Department of Mass Communication*

Dr. Rabindranath Sarma

Associate Professor

*Department of Tribal Studies, Central University of Jharkhand
E-mail: rabindranath.sarma@cuj.ac.in*

Abstract

The journey of Nagpuri cinema has originated through music albums that have now completed around three decades of its existence in Jharkhand. It has witnessed growth with the emergence of digitization that paved the way for its national as well as international recognition. However, the overall scenario reflects that it has grown up in adverse situations that have affected its qualitative development. Those crises include scarcity of funds, lack of expertise and business model, absence of cinematic infrastructure and diversity in filmmaking, piracy and lackadaisical

approach of government. The study primarily traces the evolution and development of Nagpuri cinema and identifies its problems and challenges. It also examines policy perspectives in order to prepare a roadmap for its systematic development.

Key words: Cinema, Nagpuri, Fund, Infrastructure, Business, Filmmaking, Government.

Regional Cinema in India

Indian cinema has completed more than 100 years of its existence and has witnessed sea change in various aspects of filmmaking. It enjoys the credit to become the largest cinema hub in the world in terms of movies produced in a year (Diwanji, 2020). The journey was started with the release of the first silent movie **Raja Harishchandra** produced by Dadasaheb Phalke in 1913 and thereafter the first talkie movie **Alam Ara** produced by Ardeshir Irani in 1931, which paved the way for its expansion.

It has been the beauty of Indian cinema that has catered to the need of a multi-lingual, multi-cultural and multi-ethnic country by producing movies in various languages of different regions, which is referred to as regional cinema. It primarily focuses on the local audience of a particular region by promoting and preserving their socio-cultural and economic structure. It is amply visible that Marathi, Bengali, Telugu, Tamil, Malayalam, Kannada, Assamese, Gujarati, Punjabi, Bhojpuri and Odia cinema have contributed significantly in the development of regional cinema despite of the dominance of Hindi cinema, referred to as Bollywood with around 44 percent of its share in total box office collections across the country (Keelery, 2020).

Regional cinema has transformed into a full-fledged industry with a separate nomenclature like Tollywood for Telugu and Bengali cinema, Bhojipwood for Bhojpuri, Gollywood for Gujarati, Sandalwood for Kannada, Mollywood for Malayalam, Ollywood for Odia, Pollywood for Punjabi and Kollywood for Kannada cinema (Singh, 2018). Likewise, Jollywood for the cinema industry in Jharkhand is considered as one the youngest in India (Tehelka Magazine, 2010). The term Jollywood was first coined by a cultural artist Sushil Ankan in 1995 and **Aakrant** enjoys the credit to be the first film in Jollywood which was made in 1988 based on the fundamental issues like deforestation, labor migration and corruption in Jharkhand (Jharkhand Film Industry Daastan-e-Jollywood, 2009).

Jollywood has produced cinema in different tribal languages such as Nagpuri, Kurmali, Khorta and Santhali and has grown up with fewer resources in comparison to other language cinema. Various stakeholders such as director, producer, actor, singer and technician still struggle for basic resources and financial support for film production in Jharkhand (Kannampilly, 2012).

Objectives of the Paper:

- To trace the evolution and development of Nagpuri cinema in Jharkhand;
- To identify problems and challenges of Nagpuri cinema and;
- To examine policy perspectives for the roadmap of Nagpuri cinema.

Research Methodology:

The study undertakes exploratory research design in which a qualitative approach has been used in order to explore the development and to identify problems and challenges of Nagpuri cinema in Jharkhand. For the purpose, experience surveys of directors, producers, actors, singers and policy makers have been conducted through tool of in-depth interview. Their selection has been done on the basis of their experience and recognition in Nagpuri cinema and their association with Jollywood.

Evolution and Development of Nagpuri Cinema

The Decade of 1990s: The journey of Nagpuri cinema was started in 1992 which marked the birth of the first Nagpuri cinema *Sona Kar Nagpur* in undivided Bihar-Jharkhand. It was produced and directed by Dhananjay Nath Tiwari and lead roles were played by actors Purushottam Tiwari, Sosan Bara, Pushpa Kullu and Mukund Nayak. The movie was based on self-respect and civil behaviour that grabbed the public attention and its success paved the way for the development of Nagpuri cinema. In 1995, *Preet* was directed by Ravi Chaudhary and produced by Tara Mani Devi, which is considered as the second effort in this regard. Despite being shot in 16mm, this movie couldn't get success, which was a setback for Nagpuri cinema.

The Decade of 1990s of Nagpuri Cinema		
Film	Year	Director/Producer
Sona Kar Nagpur	1992	Dhananjay Nath Tiwari
Preet	1995	Ravi Chaudhary and Tara Mani Devi
Sajna Anari	1998	Pravir Ganguli and Yugul Kishore Mishra

However, the journey continued with the release of *Sajna Anari* in 1998, which brought success with a good storyline and direction that grabbed the attention of the audience. This movie was directed by Pravir Ganguli, a Kolkata based filmmaker who collaborated with producer Yugul Kishore Mishra. Filmmaker Sushil Arkan mentioned that the first decade of Nagpuri cinema marked very slow development in terms of number of movies produced in undivided Bihar-Jharkhand.

He argued that initially Nagpuri cinema originated through audio music albums and later upgraded to audio-visual albums that paved the way for its initial development. But, in absence of cinematic infrastructure and business model Nagpuri cinema grew in adverse situations. Movies were made on celluloid technique in the beginning, which was very expensive due to the hiring cost of technicians from Mumbai, Kolkata or Chennai. That is why the scenario of Nagpuri cinema couldn't improve much.

The Decade of 2000s: The decade marked expansion in Nagpuri cinema with the success of *Guuya No.1* in 2001, which was produced and directed by Abhas Sharma and starred by Sana, Srikant, Saroj Jha, Umar Mukherjee. The movie was based on a typical love story and family drama just like a Bollywood movie. In the same year, *Mor Pratigya*, directed and produced by Ravi Chaudhary was released, which showcased the life of a forest officer and also portrayed the culture

and lifestyle of tribes residing in the area of Netarhat. In 2003, *Tuwar* was directed by Dr. Uma Shankar Jha and produced by Hosne Oraon. The movie was based on a naxal movement which portrayed how socio-cultural and economic disparity leads to revolution.

In 2004, the first digital feature film *Hamaar Jharkhand* in the state was released, which was directed and produced by Vijay Prakash. The year also witnessed release of *Mitwa Pardeshi* (Director: Bapa Bandyopadhyay and Anil Sikdar and Producer: Awadh Kishore) and *Mor Dil* (Director: Binesh Raj and Producer: Hosne Oraon). In 2005, *Pyaar To Hoe Gelak* (Director and Producer: Y.K. Mishra), *Maksad* (Director and Producer: Raghunath Mahto), *Sun Sajanaa* (Director: Rajiv Sinha and Producer: Shahid), *Aawara Tor Pyaar Mein* (Director and Producer: Pankaj Sinha), *Hili Maa* (Director and Producer: Krishnasarthi), *Sangiya* (Director and Producer: Vijay Prakash) and *Mukti* (Director and Producer: Ram Nayak) were released.

In 2006, a major shift in Nagpuri cinema was observed with the movie *Nagpur Kar Bhoot* which was based on spirit and superstition, produced by Yadhunath Mahto. Thereafter, *Pyar To Hoe Gelak*, *Roop Tor* (Director and Producer: Birju Pradhan), *Chingaari* (Producer: Jaychand) were released. In 2007, *Jugni* was directed and produced by Y.K. Mishra, whereas in 2008, *Pyaar Kar Khatir* (Director: Ashok Chauhan and Producer: Mohan Singh), *Ganga Par* (Director and Producer: Manoj Singh Surya), *Jharkhand Kar Chaila* (Director: Anil Sikdar), *Pyar Kar Mehandi*, *Maai Kar Dulara* and *Chahat* were released.

The Decade of 2000s of Nagpuri Cinema		
Film	Year	Director/Producer
Guvi No.1	2001	Abhas Sharma
Mor Pratiyya	2001	Ravi Chaudhary
Tuwar	2003	Dr. Uma Shankar Jha and Hosne Oraon
Hamaar Jharkhand	2004	Vijay Prakash
Mitwa Pradeshi	2004	Bapa Bandyopadhyay, Anil Sikdar, Awadh Kishore
Mor Dil	2004	Binesh Raj and Hosne Oraon
Pyaar to Hoe Gelak	2005	Y.K. Mishra
Maksad	2005	Raghunath Mahto
Sun Sajanaa	2005	Rajiv Sinha and Shahid
Aawara Tor Pyaar Mein	2005	Pankaj Sinha
Hili Maa	2005	Krishnasarthi
Sangiya	2005	Vijay Prakash
Mukti	2005	Ram Nayak
Nagpur Kar Bhoot	2006	Yadhunath Mahto
Roop Tor	2006	Birju Pradhan
Chingaari	2006	Jaychand
Jugni	2007	Y.K. Mishra
Pyaar Kar Khatir	2008	Ashok Chauhan and Mohan Singh
Gangaa Par	2008	Manoj Singh Surya
Jharkhand Kar Chaila	2008	Anil Sikdar
Baha	2009	Shriprakash

Nagpuri cinema got International recognition in 2009 with the release of **Baha** which was screened in the International Cine Festivals in Germany and America. The movie was directed by Shriprakash and broke all the records in the history of Jollywood. Filmmaker Shriprakash observed this development and pointed out that though it has marked growth, yet it faces a lot of problems that have affected its qualitative development.

He mentioned that the majority of Nagpuri cinemas are typical **Masala** movies which are based on a love story, songs, conflict, action, and revenge. That means a complete family drama. These movies are usually imitations of Bollywood or Bhojjiwood that grabs the attention of the audience in Jharkhand. The reach of Nagpuri cinema among people is negligible in absence of cinematic infrastructure. It is ironic that filmmakers display their movies by using their own projector and equipment. He stressed hard on the need of diversified issues to be covered in Nagpuri cinema with respect to socio-cultural, polity and economic fabric of the region.

The Decade of 2010s: The decade witnessed expansion in Nagpuri cinema along with experimentation in its various aspects. In 2011, **Pyaar Kar Mehndi Rachaye Liyo Re** (Director: Archana Verma, Santosh Singh and Producer: Sanjay Kumar), **Pyaar Ka Sapna** (Director: Pappu Khan and Producer: Shahid), **Karma** (Director: Rajiv Sinha and Producer Raj Kasera), **Naari Kar Dil Aaesane Hoeyle** (Director: Sailja Bala and Producer: Bharti Bhusan), and **Hai Re Mor Jharkhand** (Director: Lekhraj Mahto and Producer: Hosne Oraon) were released. In 2012-13, **Maut Kar Chehra** (Director: Mohammad Asfak Ansari and Producer:Iqbal), **Pyaar Aur Mohabbat** (Director and Producer: Ram Nayak), **Kanhi-E-Pyaar To Na Laage** (Director: Jairam Mahto and Producer: Kansilala Nayak) and **Ye Sajni** (Director: Deepak Lohar and Producer: Amit Munda) were released.

In 2015, **Belura** was directed and produced by Y.K. Mishra, which was his fourth movie in Nagpuri. Thereafter, in 2017, **Tor Bina** (Director: Dipen Toppo), **Mor Sangee** (Director: Probin Lakra), **Mahua** (Director: Sanjay Verma and Producer: Satyen Srivastava), **Hi-fi Laila Dehati Chaila** (Director: Arvind Minj and Producer: Hosne Oraon) were released. In 2018, **Mor Gaon Mor Desh** (Director: Ashwini Kumar), **Mati Kar Lal** (Director: Ram Nayak), **Mohai Jangal** (Director: Sandeep Sinha), **Mor Pratigya** (Director: Dipen Toppo and Sumit Sachdeva) were released, whereas in 2019, **Phulmania** (Director: Lal Vijay Shahdeo) and **Dewa Rikshawala** (Director: Sanjay Verma) were released. Though the expansion shows optimistic scenario, yet it has to go a long way in order to achieve a reputable position in cinema industry.

The Decade of 2010s of Nagpuri Cinema		
Film	Year	Director/Producer
Pyaar Kar Mehndi Rachaye Liyo Re	2011	Archana Verma, Santosh Singh, Sanjay Kumar
Pyaar Ka Sapna	2011	Pappu Khan and Shahid
Karma	2011	Rajiv Sinha and Raj Kasera
Naari Kar Dil Aasane Hoeyle	2011	Sailja Bala and Bharti Bhusan
Hai Re Mor Jharkhand	2011	Lekhraj mahto and Hosne Oraon
Maut Kar Chehra	2012-13	Mohammad Asfak Ansari and Iqbal
Pyaar Aur Mohabbat	2012-13	Ram Nayak
Kanhi-E-Pyaar To Na Laage	2012-13	Jairam Mahto and Kansilala Nayak
Ye Sajni	2012-13	Deepak Lohar and Amit Munda
Belura	2015	Y.K. Mishra
Tor Bina	2017	Dipen Toppo
Mor Sangee	2017	Probin Lakra
Mahua	2017	Sanjay Verma and Satyen Srivastava
Hi-fi Laila Dehati Chaila	2017	Arvind Minj and Hosne Oraon
Mor Gaon Mor Desh	2018	Ashwini Kumar
Mati Kar Lal	2018	Ram Nayak
Mohai Jangal	2018	Sandeep Sinha
Mor Pratigya	2018	Dipen Toppo and Sumit Sachdeva
Phulmania	2019	Lal Vijay Shahdeo
Dewa Rikshawala	2019	Sanjay Verma

Filmmaker Shriprakash mentioned that despite three decades of existence and national as well as international recognition, Nagpuri cinema has not achieved respectable status. However, he expressed that one of the positive aspects is the entry of newcomers, who have professional background in film production which may transform the future of Nagpuri cinema. Further, use of digital technology and virtual platforms such as Youtube, Facebook and other social sites may help in dealing with the constraints of availability of cinema halls and technical resources.

Problems and Challenges in Nagpuri Cinema

Though the journey of Nagpuri cinema has completed around three decades of its existence, it faces acute crisis due to various deficiencies. Filmmaker Shriprakash expressed concern over the state of Nagpuri cinema and pointed out that the dominant class has used the culture and tradition of Jharkhand in their movies just for the sake of money. They didn't prepare a comprehensive roadmap that may lead to the development of Jhollywood as a cinema industry. He mentioned that the fund crisis is a big issue that has affected innovation and technology in film production. It is ironic that producers and directors didn't pay adequate salaries to the local artists.

Filmmaker Dhanajay Nath Tiwari, the director of first Nagpuri movie *Sona Kar Nagpur*, expressed concern over the role of the government that did not provide financial assistance to build up the regional cinema industry that has been facing acute crisis of funds. He pointed out that filmmakers face a lot of problems while making a movie. Even they collect funds by selling their land or borrowing from a friend. There is no cinematic infrastructure in the state; therefore directors do movie screening through their own projector in villages.

Tiwari further added that unavailability of cinema halls and piracy badly affects performance of a movie. Just after the release of a movie, pirated versions are available in the market and people also prefer to watch those copies at home along with family members. Further movies are nowadays uploaded on YouTube channels to get revenue, but these practices deficit the revenue and affect the quality of movies. Filmmaker Y.K. Mishra pointed out that it has been very difficult to release Nagpuri movies in cinema halls due to high cost as the main preference of management is Bollywood movies. At present the scenario is fully unfavorable to regional cinema due to shut down of cinema halls or their upgradation as multiplexes which has caused rise in the booking rates and unavailability of screens.

Filmmaker Sushil Ankan mentioned that with the emergence of digitization, the process of cinema production from camera handling to editing are being done by unprofessional and untrained people which leads to crisis. Despite having a good storyline in Nagpuri cinema, movies lack innovation and technology due to unskilled professionals. He pointed out that there are a few trained people who have professional knowledge or degrees in filmmaking. Most of the directors and producers have an active theatrical background, but they lack research, innovation and technology in filmmaking. However, he highlighted that new generations have professional training in filmmaking from reputed institutions, but are not interested in regional languages like Nagpuri cinema. Therefore, the study indicates that Nagpuri cinema is not prospering due to lack of fund crunch, business model, promotional techniques, unavailability of cinema halls, cinematic infrastructure, untrained professionals, piracy, and lackadaisical approach of government.

Roadmap of Nagpuri cinema from Policy Perspective

After two and half decades of existence of regional cinema, Jharkhand Film Policy came into existence in 2015, which broadly focused on to create Jharkhand as a centre of cinema hub; to promote amazing and beautiful locations; to prepare platform for local talent in acting and filmmaking; to provide employment opportunities; to focus on investment and to provide entertainment to Indian as well as foreign audience.

Filmmaker Sushil Ankan mentioned that film policy is very important in the systematic development of any film industry which helps all the stakeholders such as director, producer, actor, singer, dancer, technician, cast and crew members. However, he expressed concern over its implementation and recommended immediate steps in this direction through public-private partnership with specific provisions for Nagpuri cinema.

Filmmaker Dhananjay Nath Tiwari expressed that the Government should develop cinematic infrastructure with special emphasis on financing a movie through banks. He pointed out one of the provisions of film policy i.e, to develop watching habits of regional films among people in cinema halls and mentioned that it is important to increase the number of cinema halls and strengthen old cinema halls with basic facilities. Multiplexes with two to three screens needs to be promoted in every district of Jharkhand.

Filmmaker Shriprakash mentioned that the birth of film policy is a welcome step; however it should fulfill long term goals in order to develop Jharkhand as a cinema hub. He pointed out that multiplexes and cinema halls existing in cities and towns only serve the purpose of Bollywood or Hollywood movies, but are irrelevant from the perspective of regional cinema. He suggested that the government should promote small cinema halls in the regional areas like villages or blocks since villagers are the main audiences of regional films. Filmmaker Anil Sikdar expressed concern over the provisions of film policy by mentioning it is half baked. It suits Bollywood or Hollywood films but not the regional films. He argued instead of setting up small theatres/halls where regional films may be released, the government is more focused on multiplexes which are worthless for Nagpuri cinema.

Actor and director Kamlesh Pandey stressed hard to reserve one show every day in multiplexes in order to promote regional films. Filmmaker Manoj Chanchal pointed out the provision of subsidy under the film policy and mentioned that the films made in regional languages in Jharkhand will be granted maximum 50 percent subsidy of the total cost, whereas films made in Hindi, Bangla, Oriya and other languages will be granted maximum 25 percent of the total cost.

In the film policy, Bhojpuri is nominated as the regional language, which many filmmakers consider it against the interest of the regional film industry of Jharkhand. Bhojpuri film industry is well established in Bihar and Uttar Pradesh. However, due to inclusion of Bhojpuri language under 50 percent subsidies in the film policy, many filmmakers have shifted from Nagpuri to Bhojpuri in filmmaking, which is a threat to regional cinema. He further mentioned that promotion, distribution and screening of films are equally important, which is not properly highlighted in the policy that through what mechanism these activities shall be promoted for overall development of regional cinema.

Findings and Recommendations:

The birth of Nagpuri cinema has rooted through audio music albums initially which later upgraded as audio-visual mode that paved the way for its development. With the emergence of digitization and entry of trained newcomers, Nagpuri cinema marked growth during its three decades journey along with national as well as international recognition. However, the overall scenario reflects that it has grown up in difficult circumstances which include acute shortage of funds, absence of cinematic infrastructure, piracy, imitation of Bollywood or Bhojiwood themes, lack of expertise and business model such as distribution,

marketing and promotion and lackadaisical approach of government etc. In order to deal with these issues, Jharkhand Film Policy 2015 came into existence, which is yet to be implemented at the ground level. Further, provisions of film policy are half-cooked which don't address the long pending demands of various stakeholders like directors, producers, actors and technicians etc. In this way the study shows that Nagpuri cinema is facing a lot of problems in absence of a systematic and structured model which needs to be addressed on priority basis at the ground level.

First of all, the Government should set up a Film and Television Institute which will focus on preparing trained professionals with respect to acting, screenplay writing, direction, production, distribution, marketing and promotion etc. Cinematic infrastructure such as increasing the number of cinema halls, modernizing old cinema halls and multiplexes with two or more screens in every district of Jharkhand should be established.

Maximum utilization of scenic beauty of Jharkhand should be promoted through films and the fund crisis needs to be resolved by providing subsidy, financial support and tax rebates to the filmmakers by the government during the film production without any prejudices. In order to promote dialogue among various stakeholders and to provide national as well as international exposure, film festivals should be organized every year. And, stringent action should be taken against piracy as per law.

References:

- Anil Sikdar, personal interview, March 7, 2019
- Diwani, S. (2020), Film industry in India. Retrieved from <https://www.statista.com/topics/2140/film-industry-in-india/> on July 06, 2020
- Dhananjay Nath Tiwari, personal interview, February 15, 2019
- Jharkhand Film Industry Daastan-e-Jhollywood. (2009). Retrieved from <http://blog.jharkhand.org.in/2009/02/jharkhand-film-industry-daastan-e.html> on July 30, 2020
- Jharkhand Film Policy, 2015. (2009). Retrieved from https://investuttarakhand.com/themes/backend/acts/act_english1575359626.pdf on August 01, 2020
- Kannampilly, A. (2012), Jhollywood, India. Retrieved from <http://thingsasian.com/story/jhollywood-indiaon> July 31, 2020
- Kamlesh Pandey, personal interview, February 8, 2019
- Keelery, S. (2020). Distribution of Indian Box Office in 2019 based on language, Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/948615/india-regional-box-office-contribution-by-language/> on July 20, 2020
- Manoj Chanchal, personal interview, March 8, 2019
- Singh, S. (2018), 11 Things about Indian Regional Film Industries beyond Bollywood, Retrieved from <https://in.bookmyshow.com/>

[entertainment/movies/trivia/11-things-about-indian-regional-film-industries-beyond-bollywood/](https://www.indiatimes.com/entertainment/movies/trivia/11-things-about-indian-regional-film-industries-beyond-bollywood/)on July 20, 2020

Shriprakash, personal interview, March 10, 2019

Sushil Ankan, personal interview, February 22, 2019

Tribal Cultural Heritage in India Foundation, (2010), Jhollywood is calling.
Tehelka Magazine, Vol. 7, Issue 26, Retrieved from
<https://indiantribalheritage.org/?p=11000>, Retrieved on July 7, 2020.

Y.K. Mishra, personal interview, February 10, 2019

Yugul Kishore Mishra, personal interview, March 3, 2019

Negation in Assamese and Deuri: A Comparative Study

Dr. Dipak Das

Department of Assamese, Madhabdev University, Narayanpur, PO- Dikrong, District- Lakhimpur, Assam-784164, email: dipak2007d@rediffmail.com

Dr. Khirapada Dutta

Department of English, Madhabdev University, Narayanpur, PO- Dikrong, District- Lakhimpur, Assam-784164, email: khirapada@gmail.com

Abstract

Assamese belongs to Indo-Aryan branch of Indo-European language family, while Deuri belongs to the Assam-Burmese branch of Tibeto-Burman group of Sino-Tibetan language family. Out of the four groups of Deuri people, only Dibangiyas are found to use the Deuri language for day-to-day communication. Negation is found in almost all languages which can be defined as a form of affirmation by denial, either totally or partially. Though both Deuri and Assamese have their own system of negation, some similarities as well as dissimilarities are observed between these two. The paper aims at making a comparative study of the negation in Assamese and Deuri languages.

Key words: verbs, word level, prefixation, suffixation, reduplicated words

1. Introduction

Assamese, a Sanskrit originated language belongs to Indo-Aryan branch of Indo-European language family. Linguists like Dr. Banikanta Kakati mention about Assamese language being influenced by various non-

Aryan languages since its formation. On the other hand, the Deuri language of Assam belongs to the Assam-Burmese branch of Tibeto-Burman group of Sino-Tibetan language family. Out of the four groups of Deuri people, viz.- *Tengapanija*, *Borgaya*, *Dibangija* and *Patargaya*; only *Dibangijas* are found to use the Deuri language for day-to-day communication.

Negation is a process almost common to all languages. It is a form of affirmation by denial. Collins Cobuild English Dictionary defines negation as “the act of causing something not to exist, or the state of not existing”. In other words, it refers to the process of denying something, either totally or partially.

2. Objectives

Though both Deuri and Assamese have their own system of negation, some similarities as well as dissimilarities are observed between these two. The objective of the paper is to make an extensive study of Assamese and Deuri negation systems to make a comparative study between these two.

3. Methodology

This research study is based on the analysis of the language data as used by the native speakers of the languages. However, a few grammar books are also consulted as secondary source of the study.

4. Negation in Assamese

In Assamese, negation is usually done at verb level, though instances of negation at word level is also seen. The Assamese negation process is discussed below-

4.1. Negation of Assamese Verbs

The traditional studies on Assamese negation are confined only to the verb form. Depending upon whether the action is completed or not, Assamese verbs are divided into two broad divisions, viz.- finite and non-finite verbs. The process of negation of these two types of verbs is discussed below-

4.1.1. Negation of Finite Verbs

Finite verbs are those words which can indicate completion of meaning and structure. The negation of finite verb is done by prefixing {*nv*} with the verb. For example-

Affirmative	Negative
<i>kpr-ō</i> ‘do’	<i>nv-kpr-ō</i> ‘do not do’
do-1	neg-do-1
<i>kpr-a</i> ‘do’	<i>nv-kpr-a</i> ‘do not do’
do-2 fam	neg-do-2 fam
<i>kpr-v</i> ‘does’	<i>nv-kpr-v</i> ‘does not do’
do-3	neg-do-3

If the verb begins with vowel sound, then only ‘*n*’ is used. The {*nv*} has six allomorphs, viz.- [*nv*], [*ni*], [*ne*], [*na*], [*nu*] and [*no*].

The way in which the six allomorphs of {*nv*} form negation are illustrated below in tabular form-

Table No. 1:

Negative Allomorphs	Affirmative	Negative
[<i>nv</i>]	<i>pvr-il</i> ‘fell’	<i>nv-pvr-il</i> ‘did not fall’
[<i>ni</i>]	<i>kin-ō</i> ‘buy’	<i>ni-kinō</i> ‘donot buy’
[<i>ne</i>]	<i>kʰel-e</i> ‘plays’	<i>ne-kʰele</i> ‘doesnot play’
[<i>na</i>]	<i>zaj</i> ‘goes’	<i>na-zaj</i> ‘doesnot go’
[<i>nu</i>]	<i>pʰul-e</i> ‘blooms’	<i>nu-pʰule</i> ‘doesnot bloom’
[<i>no</i>]	<i>hudʰe</i> ‘asks’	<i>no-hudʰe</i> ‘doesnot ask’

If the verb begins with the vowel sound /a/ sometimes [*ne*] is used in place of [*na*]. For example-

<i>kʰa-il-e</i>	<i>na-kʰa-il-e / ne-kʰa-il-e</i>
eat-past.3	neg-eat-past 3
‘ate’	‘did not eat’
<i>pa-il-e</i>	<i>na-pa-il-e / ne-pa-il-e</i>
get-past.3	neg-get-past 3
‘got’	‘did not get’
<i>ga-il-e</i>	<i>na-ga-il-e / ne-ga-il-e</i>
sing-past.-3	neg-sing-past-3
‘sang’	‘did not sing’

From the view point of structure, Assamese finite verbs can be divided into two divisions- Simple Verb or Mono-constituent Verb and Compound Verb or Poly-constituent Verb. Tense and persons play a significant role in formation of Assamese verbs. Depending upon the influence of tense and person, the Assamese simple verbs can be divided into three divisions- (i) Regular Verb, (ii) Irregular Verb, (iii) Anomalous Verb

4.1.1.1. Negation of Regular Verbs

Regular verbs are those verbs whose roots show agreement to all tense forms and persons. Regular verbs follow typical conjugation pattern of the language to which it belongs. The regular verbs can take all three tense forms, viz.- present, past and future and all three persons to form affirmative and negative words. The various ways in which root form of an Assamese regular verb takes the tense and person are illustrated below-

Table No.2:

Tense	Person	Affirmative form	Negation by Prefixation	Negation by Periphrasis
	First Perso	<i>m̥i k̥ra-ō iču</i> I do-1 ‘I do’	<i>m̥i-ka-ru-ō</i> I neg-do-1 ‘I do not do’	

Simple Present	Second Person inferior	<i>tɔi kpr-v</i> you do-2inf. 'You do' <i>tumi kpr-a</i> you do-2fam. 'You do' <i>apuni kpr-e</i> you do-2hon. 'You do'	<i>tɔi nv-kpr-v</i> you neg-do-2inf. 'You do not do' <i>tumi nv-kpr-a</i> you neg-do-2fam. 'You do not do' <i>apuni nv-kpr-e</i> you neg-do-2hon. 'You do not do'	
	Third Person	<i>hi/tai kpr-e</i> he/she do-3 'He/She does'	<i>hi/tai nv-kpr-e</i> he/she neg-do-3 'He/She does not do'	
Present Perfect	First Person	<i>moi kpr-is-ō</i> I do-impv.-1 'I have done'		<i>moi kpr-a-nae</i> I do-denom.-neg 'I have not done'
	Second Person inferior	<i>tɔi kpr-is-v</i> you do-impv-2inf. 'You have done' <i>tumi kpr-is-a</i> you do-impv.-2fam. 'You have done'		<i>tɔi kpr-a-nae</i> you do-denom.-neg 'You have not done' <i>tumi kpr-a-nae</i> you do-denom.-neg 'You have not done'
	familiar honorific	<i>apuni kpr-is-e</i> you do-impv.-2hon 'You have done'		<i>apuni kpr-a-nae</i> you do-denom-neg 'You have not done'
	Third Person	<i>hi/tai kpr-is-e</i> he/she do-impv.-3 'He/She has done'		<i>hi/teō/tai kpr-a-nae</i> he/she do-denom-neg 'He/She has not done'
Present	First Person	<i>moi kpr-i as-ō</i> I do-inf. be-1 'I am doing'		<i>moi kor-i ūak-a nae</i> I do-inf stay-denom-neg 'I am not doing'

Continuous	Second Person inferior	<i>tɔi kɔr-i as-ɔ</i> you do-inf. be-2inf. 'You are doing' <i>tumi kɔr-i as-a</i> you do-inf. be-2fam 'You are doing' <i>apuni kɔr-i as-e</i> you do-inf. be-2hon. 'You are doing'		<i>tɔi kɔr-i tʰak-a nae</i> you do-inf. stay-denom-neg 'You are not doing' <i>tumi kɔr-i tʰak-a nae</i> you do-inf. stay-denom-neg 'You are not doing' <i>apuni kɔr-i tʰak-a nae</i> you do-inf. stay-denom neg 'You are not doing'
	Third Person	<i>hi/tai kɔr-i as-e</i> he/she do-inf. be-3 'He/She is doing'		<i>hi/tai kɔr-i tʰak-a nae</i> he/she do-inf. stay-denom. neg 'He/She is not doing'
Simple Past	First Person	<i>mɔi kɔr-il-ɔ</i> I do-past.1 'I have done'	<i>mɔi np-kɔr-il-ɔ</i> I neg-do-past.1 'I have not done'	
	Second Person inferior	<i>tɔi kɔr-il-i</i> you do-past.2inf. 'You have done' <i>tumi kɔr-il-a</i> you do-past.2fam. 'You have done' <i>apuni kɔr-il-e</i> you do-past.2hon 'You have done'	<i>tɔi np-kɔr-il-i</i> you neg-do-past.2inf. 'You have not done' <i>tumi np-kɔr-il-a</i> you neg-do-past.2fam. 'You have not done' <i>apuni np-kɔr-il-e</i> you neg-do-past.2hon 'You have not done'	
	familiar			
	honorific			
	Third Person	<i>hi/tai kɔr-il-e</i> he/she do-past.3 'He/She has done'	<i>hi/tai np-kɔr-il-e</i> he/she neg-do-past.3 'He/She has not done'	

Past Perfect	First Person	<i>moi kpr-is-il-ō</i> I do-impv.-past.1 'I did'		<i>moi kpr-a n-as-il-ō</i> I do-denom. neg-be-past.1 'I did not do'
	Second Person	<i>tsi kpr-is-il-i</i> you do- impv. past. 2inf. 'You did'		<i>tsi kpr-a n-as-il-i</i> you do-denom. neg-be-past.2inf. 'You did not do'
	inferior	<i>tumi kpr-is-il-a</i> you do-impv.- past. 2fam 'You did'		<i>tumi kpr-a n-as-il-a</i> you do-denom. neg-be-past. 2fam. 'You did not do'
	familiar	<i>apuni kpr-is-il</i> you do-impv.- past. 2hon. 'You did'		<i>apuni kpr-a n-as-il</i> you do-denom. neg-be-past.2hon. 'You did not do'
	honorific	<i>bi/ tai kpr-is-il</i> he/she do- impv. past3 'He/She did'		<i>bi/ tai kpr-a n-as-il</i> he/she do-denom. neg-be-past.3 'He/she did not do'
Past Continuous	First Person	<i>moi kpr-i as-il-ō</i> I do-inf. be- past.1 'I was doing'		<i>moi kpr-i t̪ak-a n-as-il-ō</i> I do-inf. stay- denom. neg-be- past.1 'I was not doing'
	Second Person	<i>tsi kpr-i as-il-i</i> you do-inf. be-past. 2inf 'You were doing'		<i>tsi kpr-i t̪ak-a n-as-il-i</i> you do-inf. stay- denom. neg-be- past.2inf. 'You were not doing'
	inferior	<i>tumi kpr-i as-il-a</i> you do-inf be-past 2fam 'You were doing'		<i>tumi kpr-i t̪ak-a n-as-il-a</i> you do-inf.neg-be- past. 2fam 'You were not doing'
	familiar	<i>apuni kpr-i as-il</i> you do-inf. be- past. 2hon. 'You were doing'		<i>apuni kpr-i t̪ak-a n-as-il</i> you do-inf. stay- denom. neg-be- past.2hon. 'You were not doing'
	honorific	<i>apuni kpr-i as-il</i> you do-inf. be- past. 2hon. 'You were doing'		<i>apuni kpr-i t̪ak-a n-as-il</i> you do-inf. stay- denom. neg-be- past.2hon. 'You were not doing'

	Third Person	<i>hi/tai kpr-i as-il</i> he/she do-inf. be-past.3 'He/She was doing'		<i>hi/tai kpr-i t^hak-a n-as-il</i> he/she do-inf. stay-denom. neg be-past.3 'He/she was not doing'
Future	First Person	<i>mci kpr-im</i> I do-fut.-1 'I will do'	<i>mci nv-kpr-o</i> I neg-do-1 'I will not do'	
	Second Person inferior	<i>tci kpr-ib-i</i> you do-fut.-2inf. 'You will do'	<i>tci nv-kpr-v</i> you neg-do-2inf. 'You will not do'	
	familiar	<i>tumi kpr-ib-a</i> you do-fut.-2fam. 'You will do'	<i>tumi nv-kpr-a</i> you neg-do-2fam. 'You will not do'	
	honorific	<i>apuni kpr-ib-v</i> you do-fut.-2hon 'You will do'	<i>apuni nv-kpr-e</i> you neg-do-2hon. 'You will not do'	
	Third Person	<i>hi/tai kpr-ib-v</i> he/she do-fut-3 'He/She will do'	<i>hi/tai nv-kpr-e</i> he/she neg-do-3 'He/She will not do'	

4.1.1.2. Negation of Irregular Verbs

Irregular verbs are those verbs, which do not follow the regular configuration pattern of a language and whose root does not show agreement to tenses and persons. Assamese irregular verbs are- *bwl* 'lets go', as 'be', *t^hdk* 'stay', *xa* 'go'. Though the negation of the irregular verbs are done in a similar way with that of the regular verbs, yet here 'as' (be) is an exception. In case of 'as' the negation is done by using a new word- 'nae' (is not),

mci g^hpr-pt as-o

I home-loc. be-1
'I am at home'

mci g^hpr-pt nae

I home-loc. neg
'I am not at home'

4.1.1.3. Negation of Anomalous Verbs

The anomalous verbs are those verbs which are in spite of showing agreements to tenses, gets form only in third person. Only accusative and genitive case markers can be used with the subjects of these two verb forms. For example-

mok kv̥lom lag-e
me pen need-emph.
'I need pen'

mok kv̥lom na-lag-e
me pen neg-need-emph.
'I do not need pen'

mor z̥ar lag-e
my cold need-emph.
'I feel cold'

mor z̥ar na-lag-e
my cold neg-need-emph.
'I do not feel cold'

4.1. 2. Negation of Non-Finite Verbs

In Assamese, there are total eight non-finite verb forms. The non-finite verbs are tense and person neutral. Like that of the finite verbs, non-finite verbs are also made negative by affixing the allomorphs of the morpheme {n}. For example-

Table No.3:

Non-finite Verb form	Affirmative	Negative
<i>le/ile</i>	<i>teō abile moi z̥am</i> 'If he comes, I shall go'	<i>teō nabile moi z̥am</i> 'If he does not come, I shall go'
<i>t/pt</i>	<i>tai kowat moi abisilo</i> 'I came because she asked me to come'	<i>tai nokowat moi abisilo</i> 'I came because she did not ask me to come'
<i>ote</i>	<i>teō kʰaote kv̥tʰa kɔsil</i> 'He was talking while eating'	<i>teō nakʰaote kv̥tʰa kɔsil</i> 'He was talking while not eating'
<i>bike</i>	<i>moi nhabike tumi tʰakiba</i> 'Wait till I come'	<i>moi nohabike tumi tʰakiba</i> 'Wait until I come'
<i>a</i>	<i>tumi v̥har karon ki ?</i> 'What is the reason of your coming?'	<i>tumi n̥v̥har karon ki ?</i> 'What is the reason of your not coming?'
<i>kɔi</i>	<i>ubʰpti z̥orakɔi abiba</i> 'Come so that you can return'	<i>ubʰpti noz̥orakɔi abiba</i> 'Come so that you cannot return'
<i>i</i>	<i>moi bʰat kʰai gʰv̥rɔl̥i z̥am</i> 'After eating rice, I shall go home'	<i>moi bʰat nakʰai gʰv̥rɔl̥i z̥am</i> 'Instead of eating rice, I shall go home'
<i>bv̥l̥i</i> <i>/ibv̥l̥i</i>	<i>teō kamto kɔribv̥loi sesta kɔrisil</i> 'He tried to do the work'	<i>teō kamto n̥kɔribv̥loi sesta kɔrisil</i> 'He tried not to do the work'

4.2 Negation at Word Level

In case of Assamese noun and adjective, the negation is seen at word level also. In such cases, negative prefixes or suffixes are added to the noun or adjective to give negative meaning.

4.2.1 Negation by Prefixation

In Assamese, negation of some nouns and adjectives are done by prefixing negative prefix to the root. Those negative prefixes are- *v-*, *a-*, *n-*,

vna-, ao-, bi-, be-, ni-, nir-, ni:-, bina-, bvd-, ku-, dur-, vpp- . The use of those negative prefixes are shown below-

Table No.4:

Prefix	Root Word	Derived Form	Word Class
<i>v</i>	<i>p̄risit̄</i> known	<i>v-p̄risit̄</i> unknown	Adjective
<i>a</i>	<i>b̄t̄r</i> favourable weather	<i>v-b̄t̄r</i> unfavourable weather	Noun
<i>vn</i>	<i>up̄st̄it̄</i> present	<i>vn-up̄st̄it̄</i> absent	Noun
<i>vna</i>	<i>v̄bmija</i> Assamese	<i>vna-v̄bmija</i> non-Assamese	Noun
<i>ao</i>	<i>bat̄</i> way	<i>ao-bat̄</i> wrong way	Noun
<i>bi</i>	<i>rag</i> attachment	<i>bi-rag</i> detachment	Adjective
<i>be</i>	<i>aini</i> legal	<i>be-aini</i> illegal	Adjective
<i>ni</i>	<i>laž</i> shame	<i>ni-laž</i> shameless	Adjective
<i>nir</i>	<i>aha</i> hope	<i>nir-aha</i> hopelessness	Noun
<i>ni:-</i>	<i>pn̄jɔzpn</i> need	<i>ni:-pn̄jɔzpn</i> neddless	Noun
<i>bina</i>	<i>doh</i> fault	<i>bina-doh</i> without fault	Noun
<i>bvd</i>	<i>nam</i> fame	<i>bvd-nam</i> infamy	Noun
<i>ku</i>	<i>k̄vrm̄</i> deed	<i>ku-k̄vrm̄</i> misdeed	Noun
<i>dur</i>	<i>nam</i> repute	<i>dur-nam</i> disrepute	Noun
<i>vpp</i>	<i>jph</i> glory	<i>vpp-jph</i> contempt	Noun

From the above table it is seen that even after adding negative prefixes, all those words are not equally negative in sense. Some of them are total negative, while some others are partial negative in the sense that they indicate the absence of something. Therefore, from the view point of their meaning, negative prefixes can be divided into two broad divisions-

- i) Total Negative Prefix: *v-, vna-, vn-, ni-, nir-, ni:-, bina-*
- ii) Partial Negative Prefix: *be-, bi-, bvd-, ao-, vpp-, ku-, dur-*

4.2.2. Negation by Suffixation

The negation of some Assamese noun words are done by suffixing *-bin*, *-bibin* and *-hunjp* to the root. For example-

Table No.5:

Suffix	Root Word	Derived Form	Word Class
<i>hin</i>	<i>d^hpn</i> wealth	<i>d^hpnhin</i> wealthless	Noun
<i>bihin</i>	<i>vstrv</i> weapon	<i>vstrv-bihin</i> weaponless	Noun
<i>hunjv</i>	<i>vbhijog</i> complaint	<i>vbhijog-hunjv</i> complaintless	Noun

Here, it is worthy to mention that the word '*hunjv*' can be used as a negative suffix only when it is prefixed to the root of a noun word, otherwise '*hunjv*' is a free morpheme. Sometimes '*hara*' is also prefixed to some noun words to give negative meaning, e.g.- *pitri-hara* 'fatherless', *dibh-barā* 'directionless'

Similarly, *vbhab* is also prefixed to some noun words to give negative meaning, e.g.-

k^hadjab^hab 'scarcity of food'

d^hvnab^hab 'scarcity of money'

4.3. Negation of Reduplicated Words

In Assamese, sometimes words are reduplicated to intensify the meaning of the word. In case of reduplicated words, the negation is done by adding negative allomorphs to both of the duplicated verbs, e.g.-

nak^haōte nak^haōte 'for not eating for a long time'

na^zaōte na^zaōte 'for not going for a long time'

nok^howa nobowa 'without eating and drinking'

5. Negation in Deuri

In Deuri negation is done in two ways- prefixing and suffixing to the verb. The negation process in Deuri is discussed below-

5.1. Negation of Deuri Verbs

The process of negation of finite and non-finite verbs in Deuri are discussed below-

5.1.1. Negation of Finite Verbs

In Deuri, in case of finite verbs, two types of negations are seen- i) Imperative ii) Non-imperative.

5.1.1.1. Imperative

In case of sentences indicating order or command, the negation is done by prefixing the negative morpheme '*da*' to the verb.

nv da-ha

you neg-go

'(You) do not go'

nv atigu mai da-ke

you village-dat. neg-go

'(You) do not go to village'

np kitap da-pvri
 you book neg-read
 '(You) do not read book'

While, in case of sentences indicating request, the negation is done by suffixing '*moja*' to the verb, e.g.-

np bana kepan moja
 you him go-fut. neg
 '(You) do not allow him to go'
bana bpn moja
 him beat neg
 '(You) do not beat him'
kitap na lan moja
 book-def. take neg
 '(You) do not take the book'

5.1.1.2. Non-Imperative

In case of all other sentences, except the imperatives, negation is done by adding '*ja*' suffix to the verb in all the three tense forms. For example-

a npkv haja
 I rice eat-neg
 'I do not eat rice'
ba kitap ppria
 you book read-neg
 'He does not read book'

Sometimes suffix '*za*' is used to the verb to make it negative, but it is used only in past and future tense forms. For example-

ba skul mai kezage
 he school-dat. go-neg-past.
 'He could not go to school'
np sinema pvtzage
 he cinema neg-past.
 'You could not go to watch movie'
spnento guahati mai kezan
 late-cond. Guwahati-dat. go-neg-past.
 'If you are late, you will not go to Guwahati'

The following table shows how regular verbs in Deuri can take all three tense forms, viz.- present, past and future and all three persons to form affirmative and negative words-

Table No.6:

Tense	Person	Affirmative form	Negation by Prefixation	Negation by Periphrasis
	First Person	<i>a np-i</i> I do pres. 'I do'	<i>a np -i-ja</i> I do-pres.-neg 'I do not do'	

Simple Present	Second Person	<i>nv nv-i</i> you do –pres. 'You do'	<i>a nv-ja</i> you do-neg-pres. 'You do not do'	
	Third Person	<i>ba nv-i</i> he do-pres. 'He does not do'	<i>ba nv-i-ja</i> he do-neg 'He does not do'	
Present Perfect	First Person	<i>a nv-mem</i> I do impv. 'I have do'	<i>a nv-ja-ti</i> I do-neg-impv. 'I have not done'	
	Second Person	<i>nv nv-mem</i> you do-impv. 'You have done'	<i>nv nv-ja-ti</i> you do-neg impv. 'You have not done'	
	Third Person	<i>ba nv-mem</i> he do-impv. 'He has done'	<i>ba nv-ja-ti</i> he do-neg-impv. 'He has not done'	
Present Continuous	First Person	<i>a nv-yña dui</i> I do-inf. be 'I am doing'		<i>a nv-ja-na za</i> I do-inf. neg 'I am not doing'
	Second Person	<i>nv nv-yña dui</i> you do-inf. be 'You are doing'		<i>nv nv-ja za</i> you do-inf. Neg 'You are not doing'
	Third Person	<i>ba nv-yña dui</i> he do-inf. be 'He is doing'		<i>ba nv-ja za</i> he do-inf. neg 'He is not doing'
Simple Past	First Person	<i>a nv-mem</i> I do-past. 'I have done'	<i>a nv-ja-ge</i> I do-neg-past. 'I have not done'	
	Second Person	<i>nv nv-mem</i> you do-past. 'You have done'	<i>nv nv-ja-ge</i> you do-neg-past. 'You have not done'	
	Third Person	<i>ba nv-mem</i> he do-past. 'He has done'	<i>ba nv-ja-ge</i> he do-neg-past. 'He has not done'	
Past Perfect	First Person	<i>a nv-num-de</i> I do-impv.-past 'I did'	<i>a nv-ja-numde</i> I do-neg-past. 'I did not do'	
	Second Person	<i>nv nv-num-de</i> you do-impv.-past 'You did'	<i>nv nv-ja-numde</i> you do-neg-past. 'You did not do'	

	Third Person	<i>ba n̪-ja-num-de</i> he do-neg-impv.-past 'He did'	<i>ba n̪-ja-numde</i> he do-neg-past. 'He had not done'	
Past Continuous	First Person	<i>a n̪ayna du-num-de</i> I do-inf. be-past. 'I was doing'	<i>a n̪ayna du-ja-numde</i> I do-inf. be-neg-past. 'I was not doing'	
	Second Person	<i>n̪o n̪ayna du-numde</i> you do-inf. be-past. 'You was doing'	<i>na n̪ayna du-ja-numde</i> you do-inf.be-neg-past 'You was not doing'	
	Third Person	<i>ba n̪ayna du-numde</i> he do-inf. be-past. 'He was doing'	<i>ba n̪ayna du-ja-numde</i> he do-inf. be-neg-past. 'He was not doing'	
Future	First Person	<i>a n̪o-n̪o</i> I do-fut. 'I will do'	<i>a n̪-ja</i> I do-neg 'I will not do'	
	Second Person	<i>n̪o n̪o-n̪o</i> you do-fut. 'You will do'	<i>n̪o n̪-ja</i> you do-neg 'You will not do'	
	Third Person	<i>ba n̪o-n̪o</i> he do-fut. 'He will do'	<i>ba n̪-ja</i> he do-neg 'He will not do'	

5.1.2. Negation of Non-Finite Verbs

In Deuri, the negation of the non-finite verbs are done in the following way-

Nonfinite verb form	Affirmative	Negative
<i>t̪ore</i>	<i>ba k̪ont̪ore a ken</i> 'If you come, I shall go'	<i>ba k̪ont̪o a ken</i> 'If you do not come, I shall go'
<i>baibu</i>	<i>n̪o ifabaihu a kpm</i> 'I came because he asked me to come'	<i>n̪o iffajabaihu a kpm</i> 'I came because he did not aske to come'
<i>hp</i> <i>rumde</i>	<i>ba habhp su iffrumde</i> 'He was talking while eating'	<i>ba habhp su ifaja</i> 'He was talking while not eating'

<i>mafa</i>	<i>kefijamafa ko</i>	<i>kefijamajamafa ko</i>
	'Wait till I come'	'Wait until I come'

5.2. Negation at Word Level

In Deuri, negation is also seen at the word level. For example-

Root Word	Derived Form	Word Class
<i>nizima</i> 'known'	<i>nizimaja</i> 'unknown'	Adj.
<i>dirbu</i> 'wealthy'	<i>dirbukiri</i> 'penniless'	Adj.
<i>hbhu</i> 'strong'	<i>hbukiri</i> 'strengthless'	Adj.

5.3. Negation of Reduplicated Words

In Deuri, reduplicated words are made negative by negating both of the duplicated words, e.g.-

<i>p̄rijāsa p̄rijāsa</i>	'for not studying for a long time'
<i>nvja nvja</i>	'for not doing for a long time'
<i>kejāsa kejāsa</i>	'for not going for a long time'

6. Negation in Assamese and Deuri: An Overall Observation

It is observed that Assamese and Deuri languages have some similarities as well as dissimilarities in negation system. To mention some similarities as found in the study, it can be said that in both languages, negations of nonfinite verbs as well as of reduplicated words are seen. Again, in both languages negation of the verb is done by prefixing negative morpheme to the verb, e.g.-

In Assamese-

<i>kpr - ib - a</i>	<i>nv - kpr - ib - a</i>
do-fut.-2fam.	neg-do-fut.-2fam.
'do'	'do not do'

In Deuri-

<i>nv</i>	<i>da-nv</i>
do	neg-do
'do'	'do not do'
<i>ha</i>	<i>da-ha</i>
eat	neg-eat
'(You) eat'	'(You) do not eat'

In Assamese '*na?*' (do not have) is the negative form '*ase*' (have). Similarly, in Deuri we find '*za?*' (do not have) as the negative form of '*dui*' (have)-

In Assamese-

<i>mo-r kvlm as-e</i>	<i>mo-r kvlm nai</i>
I-gen pen be-1	I-gen pen neg
'I have pen'	'I do not have pen'

In Deuri-

<i>a-jp kvlm dui</i>	<i>a-jp kvlm za</i>
I-gen pen be	I-gen pen neg
'I have pen'	'I have not pen'

At the same time, the study also reveals some significant dissimilarities in the negation system of Assamese and Deuri. For example, in Assamese six allomorphs viz.- [m̪], [ni], [ne], [na], [nu] and [no] of negative morpheme {m̪} is seen, but in Deuri no such variation is found.

In Assamese, the allomorphs of negative morpheme are prefixed to the verb, but in Deuri the negative morpheme may be added to the verb either as prefix or as suffix.

It is seen that in both languages, the negation morpheme/ allomorph may be prefixed to the verb, but in Assamese, the negative allomorph which is prefixed to the verb is assimilated according to the initial syllable of the word; while in case of Deuri, it is never assimilated.

In Assamese, negation of the verb is done only by prefixing {m̪} with the verb; while in Deuri, the use of more than one negative morpheme is observed in our study. As it has already been mentioned, the Deuri language has separate negative morphemes to indicate order, command, request etc.

In Assamese, the tense and person marker is suffixed and the negative marker is prefixed to the verb root; but in Deuri, the negative marker is suffixed immediately to the verb root, while the tense and person marker is added only after the negative marker.

In Assamese-

m̪-kpr-il-a
neg-do-past.-2fam.
'did not do'

In Deuri-

p̪ori-ja-ge
read-neg-past.
Did not read

7. Conclusion

In conclusion it can be said that though both Assamese and Deuri languages belong to two different language families they share some common features and negation is such an instance. In this regard, in his *Linguistic Survey of India*, Grierson points out that the unique system of Assamese negation may be influenced by the Tibeto-Burman languages of Assam (LSI, Vol. III, Part- II, P-198).

Bibliography

- Deuri, Lila. *Deuri Bhashar Path*. Lakhimpur: J. K. Enterprise, 2018. Print.
- Dutta Baruah, P. N. *Adbunik Bhasabignan Paricaya*. Guwahati: Banalata, 2006. Print.
- Goswami, G. C. *Structure of Assamese*. Gauhati University: Department of Publication, 1982. Print.
- Goswami, G. C. and J. P. Tamuli. "Asamiya" in *The Indo-Aryan Languages*. Edited by G. Cardona and D. Jain. London: Routledge, 2003. Print.

- Kakati, Banikanta. *Assamese: Its Formation and Development*. Edited by G. C. Goswami. Guwahati: Lawer's Book Stall, 1971. Print.
- Pathak, Ramesh. *Asamiya Bhasar Itibas*. Nalbari: Journal Emporium, 1985. Print.
- Saikia, Sangita. "Deuri Bhashar Dwanitatwa, Rupatatwa Aru Bakyatatwa" in *Axamiya Aru Axamar Bhasha*. Edited by B. Das & P. C. Basumatary. Guwahati: Aank-Baak, 2010. Print.
- Sharma, Seuji. "Asamiya Bhashar Nayarthakata" in *Tathyā Aru Tatwar Adharot Bhashar Bichar*. Edited by D. K. Das. Guwahati: Bhabani Books. 2016. Print.

The Mising Youth Dormitory: Continuity and Change

Ajit Konwar

Assistant Professor of English,Morigaon College, Morigaon, Assam

Email Id: azeet1000@gmail.com

Abstract

The Mising tribe is one of the major tribes of Assam. The *Murong*, youth dormitory of the tribe is one of the glorious institutions, unique by its own nature. It is an indispensable element in their traditional culture and life. The institution is associated with varied aspects of community life. It is a multi-functional institution, a catalyst of social unity and solidarity, seat of traditional learning and training for the youths, host for community festivals and observances and seat of village judiciary. The *Murong* is an essential element for the celebration of *Porag* festival. However, this age-old institution has been facing challenges from different quarters. The institution has been changed and transformed due to various factors.

Key words: Youth, Dormitory, Institution, Tradition, Tribe

Introduction

The youth dormitory system in many tribes and communities forms an integral part of its socio-cultural existence. The Mising youth dormitory is a significant traditional institution. The Misings, erstwhile known as Miri, is the second largest scheduled tribe of Assam, the first being the Bodos. The Misings are gifted with rich cultural traditions and heritage. In the socio-cultural life of the Mising community, it is of utmost importance. The youth dormitory in the

Mising community is known as *Murong*. The role and functions of *Murong*, their youth dormitory, are of high value in the community existence for its happy and blissful existence. The building of the *Murong* is a big structure, remarkable for certain distinctive features and artistic handiworks. The architecture of the traditional building of *Murong* is the mark of excellence of traditional folk art and artistic imagination. It bears deep cultural implications.

Area of Research

This study on the institution of ‘Mising youth dormitory: continuity and change’ falls under the area of cultural study. The youth dormitory in Mising community is a significant traditional institution, which occupies an importance place in their socio-cultural life. It has roles and functions in the community. The changes and transformation of this institution that has become an important socio-cultural phenomenon is a vibrant area of cultural study and investigation.

Objectives

The main objectives of this paper are:

1. To study on the institution of Mising youth dormitory.
2. To study on the role of Mising youth dormitory in community existence.
3. To study on the continuity and change of the institution.

Methodology

This study on the Mising youth dormitory is based on both primary and secondary sources. Various secondary sources like books, journals, ethnography, souvenirs are consulted. For primary data, field study has been undertaken in the last five years, visiting various Mising villages of Assam. Both descriptive and analytical methods are applied in assessing the youth dormitory of the tribe.

The Mising Youth Dormitory

The Mising youth dormitory is called *Murong*. It is a large building with age-old tradition, which is generally established at the center or at the corner of a village. The noteworthy point is that it is generally located in a strategic position of the village. The institution of *Murong* in Mising society has been an essential element of its socio-cultural life. It is a multi-functional and multi-faceted institution. Its role and functions are of vital importance in community. The main function of this institution has been to shelter the young boys to guard the village from enemies and wild animals. In the past, raids and attacks between tribes and villages was common. Besides, there was trepidation of attacking of wild animals on the villagers. Therefore, the eligible youth slept in the dormitory during night to defend their village.

The *Murong* in the Mising community has been the seat of social justice. The idea of justice and settlement of disputes and clashes between persons have been accomplished through this institution. Thus, evil has been suppressed and justice has been restored in Mising community. Through the activities of the *Murong* institution, social order has been enforced. Dr. Juwahar Jyoti Kuli remarks on the importance of *Murong* in Mising community life in the following way: “In the earlier times, the *Murong* had been the best school for practical life of the Mising youths and

disciplinary influence of the society in *Murong* is another aspect of its utility....the *Murong* can also be used sometimes for the training ground for boys and girls, in the art of singing, dancing, spinning and weaving as well and occasionally it can be used to entertain distinguished visitors and guests. For the youths, after the day's hard work, they take their evening meals and gather together in *Murong*. Some will gossip, some will sing, while other will play flute or beat the drum" (Kuli 2014:34-35). The experts teach the naïve incumbents the art of singing, dancing, spinning and weaving. There are rehearsals and practice of songs, dance and playing of various musical instruments like *Jekreng Tapung*, *Ajouk Tapung*, *Lesuk Tapung*, *Dumdung*, *Lipi*, *Lenang*, *Marbang/Barbang*, *Kokter*, *Dompak*, *Kergetc*--- which are available to the young boys and girls at the *Murong*. The youths rehearse and practice under the guideship of the expert boys and girls. Various kinds of folk dances like *Gumrag Saman* and other *Soman* have been practiced at the yard of *Murong*. Indeswar Peguhas written in his book *Mising Samaj Aru Sanskriti* on the importance of *Murong* in the Mising community: "The youths can learn about their culture, traditions, religious beliefs and economy through such deliberations at the *Murong*. They derive knowledge about community life system, mutual love and affection and moral education through such activities of the *Murong*. In short, *Murong* can be considered as village judiciary and centre of education" (Pegu 2003:70)

The institution of *Murong* always involves in holistic development of the village. It has also its contribution towards village economy. Through this institution the youths execute cooperative activity of the village. In times of harvesting or sowing seeds in the field, the boys and the girls render community labour towards the needy on a nominal remuneration. The funds collected from such activity are kept for celebrating the community festivals. Dr. Jawahar Jyoti Kuli remarks on the institution in the following way: "They have got a *Murong* system—the backbone of their social institution which is unique by its own nature. The *Murong* system has been followed as their tradition from time immemorial past and every Mising village should have a *Murong* to reflect their social unity and economic strength. In the Mising society, *Murong* is a symbol of village unity, integrity and assimilation. The performance of collective social functions, feasts, festivals, training of dancing and singing etc are some usages of *Murong*. It can also be used as a guest house for some honourable guests and as a court of social justice" (Kuli 2012:98). In fact, the *Murong* is a catalyst that fosters mutual understanding among youths as well as the elders. It paves the way of social integration, harmony and coordination. G.C. Sharma Thakur has summed up the functions of *Murong* in the following way: "The main function of the *Murong* was to guard the village from the enemies. It also acted as a training institute. The adolescent and the unmarried young men used to sleep in the *Murong* and keep the village guarded. The youths were trained in social and other duties. Today however the dormitory has been replaced by a public hall. No longer is the youths guard the village as it is not necessary in the present context. The youths and other villagers gather in the *Murong* during festivals to chalk out the programmes" (Sharma Thakur 1985:52).

The *Murong* is a traditional institution which has functional values in a Misingvillage. It is an institution that fosters unity, integrity and solidarity among the Mising youths in a village. The *Murong* was the seat of gathering of the village youths for training and education. The community ethos was disseminated among the new entrants and they were made to imbibe it through participation of different activities. The activities of the youths in the *Murong* make them realized that they belong to a particular community that has its own distinctive cultural identity. The sense of belonging in the youth gets more consolidated and stronger by participating in the activities of the *Murong*. According to IndreswarPegu, the institution of *Murong* is integrally drenched with Mising culture and life. “The *Murong* is like life-centre of Mising culture. There is various artistic carving on the big pillar and on the beams. There are pictures of *Do:nye* and *Po:lo* and *Taskar* (stars). Besides these, there are multi-colored pictures of different types of animals and birds. There are carvings of elephants, tigers, pigs, monkeys and different birds. The building of *Murong* is constructed collectively by the village elders and youths. It is the stage of Mising cultural life in a village. Besides the village judiciary *Koubang* is held at the *Murong*. During night, the boys spend and sleep at the *Murong*.... It is to be noteworthy here that the *Murong* cannot be considered as mere place of entertainment. It plays a major role in the social, economic and political life of the Misings. Besides being a seat for judiciary *Kehang* discussion on development of the village is also held at *Murong*. Through *MurongOkum* the young boys and girls get opportunities to make themselves familiar with their culture, traditions, religious beliefs and economy of Mising community. Community life, mutual love and respect, feeling of fraternity and goodwill and moral lesson develop among the young boys and girls through this institution. In short *MurongOkum* can be considered as seat of village judiciary and education for the youths in Mising community” (Pegu 2003:70).

The *Murong* institution is essential for the celebration of *Porug* festival, a festival of amity, coordination and unity. It is a platform of artistic and cultural exchange in the community. It contributes to consolidating cordial human relations through various activities. “In Mising community, *Murong* is a symbol of village unity, integrity and assimilation. The performance of collective social functions, feasts, festival, training of dancing and singing etc are some usages of *Murong*. It can also be used as a guest house for some honourable guests and as a court of justice” (Kuli 2014:32). During festivals and ritual observances, the youths get ample scope of mixing up and helping each other. Through participation in festivals and worships, they are enthused in to their cultural traditions and ethos, which develop in the new generation sense of solidarity and unity. The youths get familiarity with the rich cultural heritage of the tribe. The vigorous dances and songs of the community like *Oinitam*, different kinds of *Abangs* come in to life during festivals and worships.

Distinctive Features of the *Murong*Institution

- (i) The *Murong* is a common building that accommodates both the boys and girls of the village. Earlier it served as sleeping quarters for the young boys

- in a Mising village. After dayworks at their home and at the fields, the young boys used to spend time and sleep during night at the *Murong*.
- (i) Both boys and girls have the equal privilege and rights vis-à-vis *Murong* institution. Entering of girls as well as women in to the *Murong* is not prohibited. In fact, it is a purely democratic institution for the youths of a village.
  - (ii) The *Murong* is an open hall having no walls. The side roofs seem to be almost touching the floor of the pulpit. The *Murong* building is located at a strategic place of the village. It is either at the centre of the village or at the corner of the village.
  - (iii) Installing a hearth on the floor of the building is a special feature of *Murong*. The hearth is located at the centre of the building. It is called *Meram*. During winter, the youths used it for warming up. Just above the hearth, there is *Perup*, a square bamboo net, which is kept hanging through rope from the roof. In some *Murons* there are two hearths on the basis of the size of the building.
  - (iv) During the period of festivals, the *Pocbor* is installed near the main pillar. It is used for oozing of *Apong*. The floor of the *Murong* building is established on a platform made of bamboo, crane and wood. On the wooden pillars and logs, the split bamboos are placed and tightened by the rope-like split cane. The floor is very strongly built.
  - (v) There are two ladders—one in the front side and one in the backside for climbing up and down in to the floor of the building. As the platform is about 5-6 feet high from the ground, the ladder is the provision for entering the building. It should have 5-7 steps.
  - (vi) There is engraving of different types of objects on the front beam. There are carvings of Moon, Sun, star, elephant, tiger, birds and lizards. There is also engraving of two fish-like trunks. It is called *Biribig*. These bear deep cultural implications.
  - (vii) The village *Kebang* (judiciary) is held at the *Murong*. The village *Kebang* is a traditional judiciary system in Mising society. Justice in a village is instated through *Kebang*. Besides, it is also seat for discussion on various problems and issues of the village for sorting out solutions.
  - (viii) There is an open space, yard in front of the building. The place is allotted for performances of the boys and girls. The boys and girls perform dances and sing together happily during festivals.

Change and Transformation of Mising Youth Dormitory

The change and transformation of the institution is perceptible and remarkable in the Mising villages. In most of the villages, this age-old traditional institution has disappeared or is in decadent condition or in changed form. The most noteworthy point in this case is its structural change. The structure of the *Murong* building is found changed in many villages. A traditional *Murong* is a big traditional structure having certain distinctive features of its own. A traditional *Murong* building is built with all the local materials like wood, bamboo, cane and

thatch. Even the traditional method and techniques have been used in the construction of the building. The traditional building is the sign of traditional Mising art. The building is marked for its artistic handiworks of the villagers and the young boys. Now, the earlier structure of the building is transformed. In many villages, the traditional *Murong* is replaced by the modern concrete *Murong* building which is made of bricks, rods, cement, sands, sheet roof etc. The trained workers accomplish the construction of the building instead of the youths as well as the village elders. In many cases, the building is built on the ground. The floor of the traditional *Murong* is built on the platform of wood pillars and split bamboos. Now in order to reduce the cost of the building, the raised floor is removed. Hence, it has lost characteristic traits of the building. The most useful and positive aspect of the modern concrete building of *Murong* is its longevity and durability. Contrary to that, it has lost its ritualistic quality.

The youths no longer used to sleep regularly in the *Murong*. The timetable and assignments of the youths are changed. No regular cultural education takes place in the *Murong*. The youths now need to attend schools and colleges for obtaining modern education. In short, their schedule and duty are changed, as the basic concept of upbringing of children is changed. The young boys and girls assemble to the *Murong* occasionally only. During the celebration of *Porag* or *Ali-Aye-Ligang*, the youths gather there for management of the celebration or for the participation of performances or to enjoy the performances. For a short span of time, there is cultivation and rehearsal of songs and dances at the yard of *Murong*. Apart from these, it is now an abandoned building.

The important noteworthy point in term of *Murong* institution is its functions. The functional change of the institution is also quite visible. Functions like defense mechanism, accommodation of guests and visitors and centre for traditional cultural education have been changed. Due to the emergence of modern ideas and institutions, change has overwhelmed the Mising community, which has, in result, brought changes in to the functions of the *Murong*. In fact, these have diminished the functions of the institution. Indreswar Pegu, eminent Mising writer remarks on the phenomenon of changed role and transformation of *Murong* institution in the following way: "Today the importance of *Murongghar* or *Mushup* has been to great extent diminished. While migrating from the hills to the plains, the sovereignty of Gams was lost and under the Ahom regime, instead of the earlier uncertainty, the ceaseless competition and rivalry, there was prevalence of peace and harmony. The necessity to spend the night by the young boys to keep vigil on the approach of enemies was no longer required....The emergence and prevalence of *Naamghar* has diminished the functions and importance of *Murong*. The seat of community worship and observances was taken place by *Borsewa* and *Naamsewa*, of which without *Naamghar* was impossible to enact. Instead of *Mrir* and *Mibu*, the responsibility of religion went under *Sadbububa* or *Shutulai*. Moreover, the prevalence of *Bihu* has belittled the importance of *Murong*. As *Bihu* brought culture to courtyard, open field or to the bank of rivers" (1970:130-131)

Again, in most of the villages the nature of the institution becomes temporal existence on certain occasions. Due to various factors like economic condition of the Mising people being riverine tribe, frequent flood havocs, scarcity of good quality materials, the institution becomes a temporal structure. The size and shape have been minimized. The temporal construction of the building with woods, bamboos and thatch is made before the celebration by the youths as well as the village elders. The institution becomes functional only during days of the festival. The building of *Murong* is forsaken after the festival is over. JatinMipun in his book *The Mishings of Assam (Development of a New Lifestyle)* has written about the transformation of *Murong* in the following way: The *Murong*, the dormitory essential for performance of Puja and festivals like *Porag* and *Ali-Aye-Ligang*. The *Murong*is no longer a permanent structure visible in Mishing villages. Temporary construction is done only when situation demands” (2012: Appendix). Dr. Jawahar Jyoti Kulihas lamented for decay of this age-old tradition and has enumerated in the following way: “Although the Mising people are maintaining many of their traditional socio-cultural traits, yet modernism has been gradually penetrating in to their culture. The concept of *Murong*is not an exception, hence many of its important aspects are gradually going to be abandoned. Moreover, because of the scarcity, high quality woods because of gradual deforestation, the *Murong*posts are in a position to be replaced by stone pillars. Under such circumstances, this traditional institution cannot but undergoes some changes in its construction design and functional aspects. The Mising people no longer feel the necessity to spend the night at *Murong*which is not compatible with the modern system of education. Moreover, the Ahom rulers had influenced many aspects of their social systems. The introduction of *Namghar* has reduced many of the utilities of *Murong*” (Kuli 2012:103).G. C. Sharma Thakur has indicated the change of functions of the institution. He has also noticed the gradual loss of importance of *Murong* in the socio-cultural lives of the Mising people. He has clearly shown the changing functions of the institution in the following way: “At present in some advanced villages, many of the old functions of the *Murong*have been taken over by the *Naamghar* (congregational prayer hall). This is due to the influence of the *Gosain*whose pioneer activity in removing the age-old backwardness of the Mishings is noteworthy” (Sharma Thakur 1972:6-7).

The institution of *Mibu* is no longer a vibrant institution in Mising community. It is now extant only in a few villages in certain districts. In Mising community, the institution of *Mibu* was an important one in religious and cultural life. Due to influence of Hinduism, this institution also has received setback. “Now, Hinduism has been influencing in their religious beliefs and the performances of worship in the Namghar, recitation of *Kirtana* or *Bhagawata*etc are some of the examples” (Kuli 2014:50). JatinMipun has also written on the metamorphosis and departure of the institution of *Mibu*, the priest of the Misings. He has attributed it to the impact of Hinduism and Neo-Vaishnavite Movement. “The *Miboo*, the traditional priest of the Mishings, is on the verge of extinction because of New-Vaishnavite movement in Assam and the influence of Hinduism

among the Mishings” (2012: Appendix). As the institution of *Mibu* is connected with *Murong*, departure or decadence of the institution of *Mibu* has also negative impact on *Murongor* vice-versa.

Causes for Change and Transformation

Various causes are accountable for change and transformation of Mising youth dormitory. The following are the factors or causes for change and transformation:

- (i) Modern education system is one of the factors which contribute to the decay of *Murong* system. It replaces the cultural education system nourished by the *Murong* system in Mising community.
- (ii) Ecological factor is also responsible for the decay and disappearance of the *Murong* institution. Frequent floods damage the *Murong* buildings easily.
- (iii) Religious conversion to Christianity and adoption of Sankaradeva's *Ek Sarana Naamdharma* and Madhabdeva's *Keoliya Bhakat Panthas* adverse impact on their traditional institutions. The *Murong* is one of the institutions which receives setback. The converted Misings do not observe their traditional beliefs and customs. For Mising people who have adopted *Ek Sarana Naamdharma* and *Keoliya Bhakat Pantha*, *Naamghar* becomes their religious and cultural centre.
- (iv) Impact of Sanskritization, westernization and modernization has been deeper and faster on tribal communities. Due to the advent of these three processes, the Mising dormitory system has also received setback.
- (v) Poor economic condition of the Mising people can also be accounted for the gradual decay of the *Murong* institution. Constructing a *Murong* building is an expensive affair. Again, celebration of *Porag* festival is also a costly activity. Due to frequent floods and erosion, the Mising people living on the river banks have to face hardships and hurdles. So, their economic condition has negative impact on the institution.
- (vi) The incidence of migration and urbanization has also accentuated the decay and disappearance of the institution.

Conclusion

The *Murong* system is a vital element in the community life of the Mising tribe. It is multi-functional and an age-old traditional institution like *Morung* in the Naga society, *Chamadi* in the Tiwa community, *Nodrung* in the Dimasha Community, *Jirkedom* in the Karbi tribe, *Nokpante* in the Garo tribe, *Zawlbukin* in the Mizo community, *Moshup* and *Raseng* in the Adi tribe, *Morungor Pa* in the Wangcho tribe. These institutions are glory of traditional life and cultural heritage of the tribes. However, this type of traditional institutions is facing decay and transformation and are receiving serious setback in the present time. Various factors are found contributing to the transformed and changed status of the institution. Though it is supposed to be an attribute of preliterate societies and communities, yet there are certain good things of the institution that need to be nurtured and followed. The *Murong* is one such glorious institution in the Mising community, which is an integral part of traditional socio-cultural space.

Glossary of Mising Terms

Ahang: Sacred hymn in praise of God or Goddess for help, protection and blessings.

Apong: Mising traditional liquor or rice-beer

Do:nyi: A Mising term for Sun

Gumrag: It is a type of Mising traditional dance.

Oi-nitam: A Bihu-like folk song of Misings, charged with love and yearning of the youthful heart.

Perap: It is a squire bamboo net placed just above the hearth, which is kept hanging through rope from the roof of the *Murong* building.

Po:lo: A Mising term for Moon.

Po:bor: A special kind of instrument made of bamboo for filtering *Apong* which is installed on the floor of *Murong* building.

Bibliography

Kagyung, Bhrigumani (ed). *Mishing Sanskritir Alekhyā*. Guwahati: Lawyers' Book Stall, 1989. Print.

Kuli, Jawahar Jyoti. *The Misings: Their History and Culture*. Dibrugarh: Kaustubh Prakashan, 2012 (Reprint).

----- *Mising Folklore*. Dibrugarh: Kaustubh Prakashan, 2014 (Reprint).

Mipun, Jatin. *The Misings (Miris) of Assam*. New Delhi: Gyan Publishing House, 2012 (Reprint).

Pegu, Indreswar. "Po:rag." in *Mishing Sanskritir Alekhyā*. Edited by Bhrigumani Kagyung. Guwahati: Lawyers' Book Stall, 1989. Print.

----- *Mishing Samaj Aru Sanskrīti*. Guwahati: Assam Institute of Research for Scheduled Tribes and Scheduled Castes, 2003. Print.

Pegu, Nomal Chandra. "The Misings: A Colourful Tribe of the Brahmaputra Valley." in *The Misings: Their History and Culture*. Edited by Jawahar Jyoti Kuli. Dibrugarh: Kaustubh Prakashan, 2012. Print.

Sharma Thakur, G.C. *Traditional Institutions among the Misings*. Bulletin of the Tribal Research Institute. Vol.1 no.III, 1985, pp 51-53.

----- *The Plains Tribes of Lakshimpur, Dibrugarh, Sibsagar and Nongong*. Guwahati: Tribal Research Institute, 1972. Print.

Lai Haraoba: Indigenous Ritual Festival of the Meiteis of Manipur

Dr. L. Anupama Singha

Asstt. Prof. in History, Cachar College, Silchar

Email: anupra26@rediffmail.com

Abstract

Manipur, situated in the north-eastern corner of India, happens to be an area where the people have developed a particular civilization and sensibility. The state is well known for its rich tradition and ethnicity. The state is also known as the land of festivals with incredible natural beauty as it presents a cycle of festivals whole over the year. LaiHaraoba is a ritualistic festival of the Meiteis celebrated in Manipur since time immemorial. The festival is usually celebrated to pay respect and honour the Gods and Goddesses (traditional deities) through rites and ritual. This festival reflects the whole culture of the Meiteis of Manipur. It reveals its strength, beliefs and superstition and perhaps also the attraction and cheerfulness of the Meitei community. In fact, this festive and ceremonial rite fostered the social and cultural values.

Key words: Indigenous, ethnicity, culture, myth, festival, affinity

Introduction

Manipur, a tiny state situated in the north-eastern part of India, preserves a religion rich in mythology and colourful in rituals. The meaning of Manipur, “the land of gems” is a sanskritised name given to the land when the Meiteis, i.e. the people of the valleys of Manipur adopted Hinduism as a state religion in the 18th

century A.D. A historical text of Manipur, Sanamahi Laikanreveals that, the name Manipur was first officially introduced during the reign of King Garibniwaz (1709-1748 AD). The earliest names of Manipur by which was known include Poireinamthok Saron Pung and Meitei Leipak. (Laishram 1)The study is an attempt to reconstruct the religion and culture of the early Meitei, focussing on the festival celebrated basically based on the indigenous religion. The main religion of the Meiteis is the cult of ancestor. In fact, it is the basis of the entire religious system and as such ancestor worship is at the root of the Meitei philosophy of life, and upon which the Meitei society is founded.(Laisram 66)The ritualistic festival Lai Haraoba is celebrated to please the ancestral deities through rites and rituals, dance, music and oral literatures (hymn and songs) etc.(Devi,N.128-130)This festival is an important aspect of Meitei culture, celebrated in Manipur since time immemorial and is being continued till today. In fact, this ritualistic festivalis performed mainly for social integration, political growth, economic prosperity and atmosphere of peace and calm in the society.

Objectives

- To study the traditional religious festival of the Meiteis
- To highlight the rites and rituals of Lai Haraoba

Methodology

The study is mainly historical, descriptive and analytical. Both primary and secondary sources are consulted for preparing this paper. Secondary sourcesare mainly collected from various published/ unpublished books and journals.

Discussion and Analysis

LaiHaraoba is considered as one of the most important socio-religious festivals of Manipur, celebrated by theMeiteis who were the inhabitants of the valley of Manipur. This festival is observed annually in honour of their traditional deities. Lai Hahaoba is a combination of two words- “Lai” means Gods and Goddesses and “Haraoba” means merrymaking, which altogether defined as merrymaking of the Gods and Goddesses. In fact, it has been interpreted as pleasing of god, rejoicing of the god.(Laisram, 169)

Different interpretations given by many traditional scholars regarding the etymology of the term Lai-Haraoba. According to the view of J.Shakespear, Lai Haraobameans “pleasing of the gods”. Louise Lightfoot interprets Lai Haraoba as “sprits pleasure”. T.C Hodson opines Lai Haraoba as “rejoicing of the gods”.E NilakantaSingha also states that Lai Haraoba as the “merry making of the gods and goddess”. (paratt,53)

LaiHaraoba is an act of worship and a very significant event which has been in vogue for over a period of two thousand years. The art of performing Lai Haraobais a social institution which imparts knowledge of cosmogony and human activities. The essence of the ritual is thatit is performed mainly to please the deities and to bring social unity. (Devi, N.128) This festival demonstrates astonishing aesthetics of performing arts of the Meiteis. (Paratt,53)From the cultural and historical point of view, the practice of Lai Haraoba was associated

with evolution of the universe and human activities. In fact, the whole process was based on the myth of cosmogony, creation of human beings and their cultural activities.(Devi,N.130)

Regarding the origin of Lai Haraoba, there are two different views given by traditional scholars. According to a group of scholars, Lai Haraoba (the happy union of Gods) was first taking place at "Koubru Hill" and second group puts forward the view that, at "Nongmaiching Hill", Lai Haraoba was first performed. This view was totally based on "Panthoibi Khongul" (a Meitei text), taking it as the sole authority. But, most of the traditional scholars associated the origin of Lai Haraoba with the Leisemba myth (creation myth of the universe). (Laisram,170)

According to this creation myth, after the completion of the creation of Earth, Sanamahi (Atiya Guru Sidaba) remained confused on how to create living beings that would inhabit in the Earth. In this crucial situation, his father who is the Supreme God (Atingkok Sidaba), opened his mouth to showing off all forms of living being to be created. Sanamahi was very excited to see all forms of living being and suddenly cry out 'Ho'. Thus, the shouting of ho was known as "Lai-Hoi-Laoba", which later on came to be known as Lai Haraoba. However, many of the traditional scholars supported the original source of Lai Haraoba as expressed in the ancient Puya (archaic text) – "Lai Hoi Laoba" which means rejoices or merry making of the Gods.(Devi, N.131-135) Lai Haraoba is a festival which is celebrated annually in different areas of Manipur. In this festival, the major role played by the three performers i.e. the maiba (priest), the maibi (priestess) and penakhongba (the player of an indigenous string instrument) perform the mimetic rhythmic movement reflecting the creation myth of the indigenous Meitei community.(Singh, Nilkanta,23) In this regard, they have preserved, practiced and performed this ritual festival and maintained its continuity from generation to generation.

Different types of Lai Haraoba

According to Pandit Loishang (an institution of religious priests and scholars), Lai Haraoba festival was categorized into four types, viz - (i) Kanglei Haraoba (ii) Moirang Haraoba (iii) Chakpa Haraoba (iv) Kakching Haraoba. The other forms of Lai Haraoba like Andro, Sekmai, Phayeng, Khurkhul, Leimaram, Koutruk, Tairenpokpi, etc. are grouped under Chakpa Haraoba.

Kanglei Haraoba—This kind of Lai Haraoba is performed in the valley areas of Manipur is largely drawn from the Lai-Haraoba as performed in the royal palace. On the auspicious day, this festival is commenced which is decided by the Pandit Loisang (an institution of religious priests and scholars) according to the Lunar calendar or the thaban system of Manipur. (Singha, Kulachandra 2) All the required ritualistic items are prepared by Lai Selunbga (main official of the festival) and other groups known as Choubon, Pakhanglakpa and Ningolakpan etc. The formal invitation known as "Lai Barton" is sent to the three main ritual functionaries of Lai Haraoba, i.e. maiba (priest), maibi (priestesses) and penakhongba (the player of an indigenous string instrument). (Singh, Lisam 618) Lai Kangleithokpa is one of the chief features in this kind of Lai Haraoba.

Moirang Haraoba— This form of Lai Haraobais celebrated at Moirang (situated in the south West of Imphal Valley)in honour of Lord Thangjing. Therefore, this form of Lai Haraoba is also called Moirang Thangjing Haraoba. It is divided into three forms: Khongchingba, Lam Thokpa and Yum Phamba.(Singha, Lukhoi 259) In literally Khongchingba (Khong=leg; chingba=to pull) means pulling the leg of the lai. Lam Thokpa means outing of the deities. The third form Yum Phamba (Yum=house; phamba=to sit) means sitting at home. The three forms are celebrated yearly one after another. Basically, this festival is celebrated annually during the month of May/June. As compared to other types of Lai Haraoba, the duration of Moirang Haraoba is very long which goes up to one month.

Chakpa Haraoba—There were numerous views given by traditional scholars regarding the origin of Chakpa. But ingenerally,it has been accepted that they were one of the earliest settlers of Manipur. It is believed that they have settled in the early places like Andro, Phayeng, Khurkhul and Sekmai. They worshipped various deities and some of the important deities are Panam Ningthou and Pureiromba of Andro, Ichum Lairembi of Khurkhul, Koubra, Nongpok Ningthou and Loyarakpa of Sekmai, Phayeng and Leimaram etc. In this form of LaiHaraoba, animal sacrifice is prevalent.(Laisram,178-183)In fact, this is one of the unique characters of Chakpa Haraoba which is not found or seen in other forms of Lai Haraoba. Therefore, they had a slight cultural discrepancy with the mainstream Meities.

KakchingHaraoba - This Lai Haraoba is celebrated atKakching(lies in the south east of Imphal Valley). In this Lai Haraoba, seven Umanglais (sylvan deities) are worshipped. They also worshipped Khullen Khamlangba, Wairi Khamlangba (both of whom are village deities). In addition to these, they also worshipped the five clan deities –Irum Ningthou, Ithai Ningthou, Naohal and Yengkhom Pakhangba. (Laisram,180-183)On the last day of Kakching Haraoba, one of the significant ritual items known as Ngaprum Tanba (eel hunting) is performed.This ritual signifies that the life cycle is just like a theatre directed by the Supreme being and it has three stages i.e. birth, struggle for existence and death.(Devi,N.134)

Having discussed the various forms of Lai Haraoba, it isrevealed that certain features are unique to some of the festivals. But the basic pattern is similarin allforms. Generally, the festival of Lai Haraoba happens to be celebrated in the month of kalen (April/May) before seasonal crops budding begins and normally it lasts a little over a week.(Naorem,(Ed),253) The most important programmesin the festival of Lai Haraobaare -LaibouJagoi, LairenMathek and Ougri Hangel Chongba. Laibou Jagoi,a dance enacting the process of formation of the earth and human beingand their activities.LairenMathek was a depiction of Pakhangba, the founder ancestor of the ruling NingthoujaSalai. LairenMathek literally means “python curve”. In thisdance form, the line of the dancers moves in circular pattern around the shrine and the line must not be split until the pattern is completed. This pattern is known as Paphel and it represents

Pakhangba in his snake form. Lastly, OugriHangelChongba was a dance depicting about the Meitei creation myth.(Paratt,61-64) In short, Lai Haraoba was a cultural institution in which its process and functions with ritualistic practices were developed within the thoughts and beliefs of Meiteis.

The procedure of Lai Haraoba

The procedure of the Lai Haraoba is very broad and elaborate. The laiphams or shrines were decorated one day prior to the commencement of the festival. Then, the ritual called Lai-phi-setpa (dressing up the deities) is done by the priest (maiba) and priestesses (maibi). (Singh,Lisam 618) The images of deities were made knitting pieces of bamboo stripes in human form representing the images of Lainingthou (male deity) and Lairembi (female deity). In the view of Saroj Nalini Paratt, lais (gods/deity) were originally represented by a pair of bamboo tubes, but at a later stage, the lai came to be represented by brass or wooden masks, with clothes placed below and above as though they were dressed. The laisis represented in numerous different ways but never by an image.

The first day of the Lai Haraoba festival begins with the ritual of Lai-Ikouba (calling up of the deity from water). This ritual is performed by the maiba, maibi and pena singer by the side of a river or pond or lakes. It symbolizes giving life to the lai(deity). The process of enticing the spirit of the god from streams might suggest that water was the abode of the gods. The important ritual items used in the ritual of Lai-Ikouba, consists of Ihaifu or Ishaifu, Khayom and Konyai. Ihaifu or Ishaifu is an earthen pot. (Paratt,56-57) The Ihaifus are tied with threads. The Ihaifus which is tied with nine strands of thread is meant for the Lainingthou (male deity) and that of seven strands for Lairembi (female deity). (Singha,Kulachandra 7) Khayom meant for the bundle of seven plantain leaves with, two eggs and three langthrei (eupatorium birmaticum) leaves tied with bamboo stripes. Konyaimeans gold and silver coin.

A procession was arranged in two lines from the shrine and proceeded to the river-side or stream where the Lai-Ikouba was to be held. The priest and priestess, Lai bearers and many persons joined the procession. The procession was arranged in an orderly manner that men were on the right side following Lainingthou and women on the left side following Lairembi.(Devi,N.131-132) On reaching the spot, the maibicarried out the preliminary rite called LeiraiYukhangba where yu (rice beer) is offered to the nine Lainingthou and the seven Lairembi. This ritual is performed to appease the deities. This is followed by konyaihunba, it means that throwing of konyai(which is consists of gold and silver pieces) into the water as offering to the God. Then, the maibi (priestess) performed the Kontharolritual. Next rite is the offering of khayom (a package of rice, egg and three buds of langthrei wrapped in plantain leaves). The number of khayom is of two, one for the Lainingthou and another for the Lairembi. The two khayoms are then thrown into the water by the maibi. She then holding the Ihaifu and started dancing to please the four gods (Thangjing, Marjing, Koubru and Wangbaren) who were the guardian of four directions. Then she takes out the hiri (thread) from the Ihaifu and unwinds it, tying the leiyomto a hirichei (thread

stick) three times.(Singh,Lisam 619)Leiyom is consists of three layers of bamboo leaf, contains fourteen buds of langthrei plant (*eupatorium birmaticum*) for the Lainingthou and seven buds for Lairembi.While holding the hiri (thread), precaution was taken not to fall thread to the ground. Then,shecovers her head with white cloth and holding a bell in her left hand and takes the leiyom with her right hand anddipsit in the watersinging the creation hymn leihourol. Then, shewent into a trance locally known as Laitongba. (Naorem (Ed.)254) According to J. Shakespeare, Laitongbameans God mounting on the head. In Laitongba, maibi delivered divine oracles.Then theleiyoms are put back in the respective Ihaifus. The leiyoms of Lainingthou and Lairembi are placed in the cultic pot by the maiba andmaibi respectively. Afterwards maibibegins to utters the words of the lai, it indicates that the lai has woken up.With it, the ritual of Lai Ikoubais completed.In fact, the symbolic character of the coming out of Lai from the water to participate in the Lai Haraoba ceremony is known as "Lai Higaba". In the view of Saroj Nalini Paratt, this title is significant in view of the corresponding rite in nongarol where the lai returns to its original place symbolically in a boat.(Paratt,59)Afterthe completion of Lai Ikoubaritual, the procession returns back to the shrine maintaining the same sequence in two lines. On reaching the shrine, the Ikouba party is greeted with fire for the purpose of purification and to dispel all evil. Next comes the ritual called HiriPhanba. The maibi took the Ihaifu inside the shrine and the threads of the leiyomwere taken out from the Ihaifu and placed at the naval of the images.The two Ihaifus (pots) are then placed on the respective sides of the male and female deities.(Paratt,60) The maiba and maibi holding the hiri touches the navel of the Lainingthouand Lairembi respectively. Thus, the spirits are transmitted into the deities, which is known as Lai ThawaiHappa.(Singh,Lisam 619) This is followed by the Leihun Tambaritual, the spreading of the buds or the flowers. Leihun Tamba is a process of offeringLangthrei leavesto the deities (Lainingthou and Lairembi). Next item is Luklen Thaba, i.e. offering of uncooked food to the deities. Thisritual is followed bypurification rite known as Anam Athoukokpa.This ritual is meant to keep away all the evil influences.(Paratt,60-61)The first day ritual of Lai Haraoba was ended with Saroi Khangba. This was the offering of food to the evil spirits as a rite of appeasement.(Devi,N.134)

The regular activities of Lai Haraoba began with Yakairon (wake up calls to Gods/ deities with pena music) followed by ritual activities including LaipaoPiba(delivery of oracles by the priestess) and offering of foods to deities. After awakening the Lai, various kinds of dances are presented as a daily programme of this festival. The various dances are (1) LaibouJagoi (dance associated with the creation of human beings and their activities), (2) YumsarolJagoi(dance showing the construction of houses), (3) Panthoibijagoi (dance depicting the romantic tale of Nongpok Ningthou and Panthoibi), (4) Long Khonba (fishing dance), (5) PhibulJagoi(dance with cloth balls), (6) ChongkhongLitpa (dance beneath the canopy), (7) LairenMathekdance (dance depicting the curves of a python) and (8) OugriHangel(dance designated to bring

wealth and prosperity) respectively. The entire process of Lai Haraobais coincided with socio-economic, religious, cultural and political institutions. In fact, Lai Haraoba represents the evolution of human being, plants and animals, art of weaving, architecture, agriculture and household responsibilities and values. In short, it exhibits human life from cradle to grave. Another ritual known as Lai Lam Thokpa(outing of the deities)is observed either on the day before the completion of Lai Haraoba or on the concluding day.This ritual item is meanthat, it is some kind of an outing or a trip for sightseeing. (Singh, Lisam 621)

The festival of Lai Haraobais concluded with aritual called Lai Nongaba. In this ritual,lais (gods and goddess) are supposed to ascend to the heaven in boats.The boat is symbolically used here as a medium of spiritual transportation which brings prosperity, happiness and welfare of the people.The Maibi(priestess) begins to chant accompanied with handbell and the maiba (priest) sings the Nongarol, a lyric for sending the lai to heaven. Meanwhile, the pena is played and the congregation join in with rhythmic clapping.In fact, Lai Nongaba (god ascending to heaven) ritual of Lai Haraoba is strictly observed by the Meiteis as the most essential ritualistic part of the festival.(Paratt,59) The three main ritual associates of Lai Haraoba, i.emaiba, maibi and pena singerplayed a vital role in the Lai Haraoba and they were credited for preserving the oral tradition of Lai Haraoba throughout the centuries.Thefestivalof Lai Haraobahas been the main instrument for the elevation of sports and some athletic events.As a part of thefestival of Lai Haraoba, some indigenous sports performance like Lamjen (race), Mukna (indigenous wrestling), Khongkangjei (a peculiar style of hockey), Thourichingnabi (tug of war) and SagolKangjei (polo) etc are also associatedfor fun and pleasure. (T.Ratan 187-188)With all these programmes, the annual festival of Lai Haraoba is concluded.Lai Haraoba is the cultural activity where socio-religious lifeof the Meiteis areembodied very profoundly.

Conclusion:

LaiHaraoba is one of the most important ritualistic festival of the Meiteis of Manipur.The whole theme of the ritual is based on myths, legends and folklores which has been preserved through oral tradition. The inseparable relations of the social, political, economic, religious, art and literature being the aspects of culture were vividly represented in Lai Haraoba. It is not only the most important of the traditional rituals but also very valuable source of information about traditional Meitei religious beliefs.This ritualistic festival with a distinctive classical pattern represents the soul of Meitei culture. In short,the festival of Lai Haraoba is a cultural institution in whichits process and functions with ritualistic practices plays a significant role in inspiring, guiding and building the cultural heritage of Manipur.

References

Devi, N. Pramodini.*The Cultural History of Early Manipur*.Imphal: TimesPublishing House, 2011.Print

- Laisram, Rena. *Early Meitei History, Religion, Society & The Manipuri Puys*. New Delhi:Akansha Publishing House, 2009.Print
- Lisam, KhomdonSingh. *Encyclopedia of Manipur*, vol-3. Delhi: Kalpaz Publications, 2011. Print
- Paratt, Saroj Nalini Arambam. *The Religion of Manipur*, Guwahati: Spectrum Publication, 2013. Print
- Naorem,Sanajaoba. (ed). *Manipur Past and Present*, Vol-II. New Delhi: Mittal Publications, 1991.Print
- Singh, E. Nilakanta.*Fragments of Manipuri Culture*. New Delhi: Omsons Publication.1993.Print
- Singha, Ng. Kulachandra.*Meitei Lai Haraoba*. Imphal:Manipuri Raj Pandit Loisang 1963. Print
- Singha, W. Lukhoi. *Lai Haraoba*. Imphal,1989. Print
- T. Ratan. *Encyclopaedia of North East India*, vol-III, New Delhi: Kalpaz Publication, 2004. Print

Participation of Women In Panchayati Raj Institutions (PRIs) A Case Study In Dibrugarh District of Assam

Dr. Gitamoni Handique Gogoi

*Assistant Professor, Department of Political Science, HCDG College, Nitaipukhuri, Sivasagar,
email: gitamonihcdg@gmail.com*

Abstract:

India is a country of villages, with around 70 percent of the population residing in rural areas. Rural development can only change the socio-economic life of the people as well as the country's national economy. Rural women, who account for nearly half of the entire rural population, can play an important role in the development of rural communities. The Indian Constitution contains several provisions aimed towards empowering women. The 73rd Amendment Act includes provisions that encourage women to participate in India's Panchayati Raj Institutions (PRIs). In this study, an attempt has been made to know about the participation of rural women in the Panchayati Raj System. It is a case study conducted in the Dibrugarh district of Assam.

Key words: Participation, panchayat, rural, PRI, amendment, women.

Introduction:

Mahatma Gandhi once said that the full and balanced development of a nation is possible only when women participate actively and fully in the political deliberations of the nation. If men and women cooperate fully in the country's socio-economic and political process, a country can look forward to overall

development. Women's involvement in the country's decision-making process has the potential to have a substantial impact on society. They can play a vital role in the creation of a decent nation by fully participating in the overall development process. Women must be empowered to participate in the development process of the country on an equal basis with men. Women are the most neglected and deprived sections of our society in India, although men and women are constitutionally equal.

Political participation is a way to affect the decision-making capacity of individuals from all sections of society, community, caste, religion, etc. It implies the involvement of individuals and groups in political activities such as casting votes or participating in the election process or contesting in different elections at various levels. It also refers to people's involvement in politics which directly or indirectly influences the government machinery. Almond and Powell have defined political participation as "The involvement of members of the society in the decision-making process of the system" (Almond & Powell, 1966: 314). In the twentieth century, Indian women began to participate in politics. The global concern for women's participation was noticed in 1975 when the decade was declared as the women's development decade. In this decade, some resolutions were adopted for women's participation in politics. Following that, in 1985, the Nairobi Conference called on all participating countries to ensure women's participation in politics by reserving 35 percent seats in all elections (Dutta & Sen, 2003: 2-3).

Panchayati Raj Institution (PRI) is considered the most effective platform for Indian rural women for their political empowerment. In 1957 th Balwant Rai Mehta Committee (BMC) suggested a three-tier Panchayati Raj Institutions at the grassroots level and women's equal participation with men in all rural development activities. Accordingly, Panchayati Raj was first introduced in India in the year 1959 on the recommendation of this committee. The Women's Status Committee (WSC) first spoke about statutory Panchayats in 1974. The Ashok Mehta Committee (AMC) in 1977 also suggested a viable organisation for grassroots institutions. Rajiv Gandhi Government tried to give it a statutory shape through the reservation of seats for women in Panchayats by the 64th Constitutional Amendment Bill. Later, the 72nd Constitutional Amendment Bill has given it a statutory shape (Mohapatra & Tripathy, 2001: 43). The year 1992 was a landmark in the Indian history of politics in which the 73rd Constitutional Amendment Act was passed. The Act has reserved 33 percent of seats for women in Panchayats.

Assam was considered as a forerunner among Indian states about the establishment of PRIs. To strengthen Panchayati raj institutions in Assam, the Assam government passed several Acts, such as the Rural Panchayat Act, 1948, the Assam Panchayati Raj Act, 1959, the Assam Panchayati Raj Act, 1972, and the Assam Panchayati Raj Act, 1986. The Assam Government passed the Assam Panchayat Act, 1994 in response to the 73rd Constitutional Amendment Act. The Act covers the whole state of Assam in rural areas, except the autonomous districts under the Sixth Schedule of the Indian Constitution. Gaon Panchyat,

Anchalik Panchyat, and Zilla Parishad are the three tiers of Panchayats established by the Act. The Act made a five-year term of office of Panchayat representatives at every level. The Act is very significant because it has reserved 33 percent of seats and political offices for women in Panchayats including the number of seats for women belonging to Scheduled Castes and Scheduled Tribes. The first Assam Panchyat election, 2001 marked a significant milestone for rural women's political empowerment because the reservation of seats for women in panchayats was first implemented in this election.

The Indian Cabinet approved a proposal on August 27, 2009, to increase the reservation of directly elected seats for women in all three tiers of the Panchayati Raj System in India from one-third to fifty percent. It amended Article 243(D) (3) of the Indian Constitution (Sing & Gandhi, 2015: 81). The Assam State Election Commission announced 50 percent of the reservation of seats for women in the panchayat election, 2013. The Assam Panchyat Act, 1994 has been amended to provide women with a 50 percent reservation in panchayats (Kalita, 2019: 21-22). Though the constitution provides reservation to women in panchayats, women's participation in PRI is very poor and negligible. The study covers the participation of rural women in the panchayat election of Assam, 2018 in Dibrugarh district.

Review of Literature:

Previous researchers have conducted several studies on the participation of women in the Panchayati Raj institution. Sinha (2000) highlighted that environmental, socio-economic, political, and cultural factors are directly related to the participation of women in politics. Rao (2004) identified some problems of women members in Panchayat bodies and also offers some suggestions to facilitate the process of empowerment of women members in the Panchayat bodies. Sinha (2004:32-33) found that the one-third reservation system of the Panchayati Raj helped women to empower politically and gaining control over resources. Hazarika (2006:245-260) recommended that sensitization, training and capacity building of both men and women are the primary condition to implement the 73rd Amendment Act. Das (2012:61-74) examines the constraints of women's empowerment in the tribal areas of Assam. He found that poor empowerment of tribal women was a lack of knowledge about new technology and information. Agnihotri & Singh (2014:417-425) found that several factors such as illiteracy, traditionalism, prejudices, and economic conditions are responsible for women's low participation in panchayats. Doddamani (2014:09-14) analyses the empowerment of women representatives in the Gulbarga district of Karnataka, India. Das (2014) stated that Panchayati Raj Institutions (PRI) provide the opportunity to the rural masses to involve themselves at the grass-root level to achieve all the national challenges.

Objectives of the study

The main objectives of the study are:

1. To know the participation of women in the Panchayati Raj Institutions (PRI).

2. To study various factors which influence rural women in political participation.
3. To identify various constraints that hamper the effective political participation of rural women in the Panchayats.

Methodology

The study is descriptive research undertaken in the Dibrugarh district of Assam. Among the 33 districts in Assam, the Dibrugarh district was selected by lottery method. It is based on primary and secondary data. Primary data is collected from the respondents of the study area through an interview schedule. Elected women panchayat representatives of the last panchayat election of Assam, 2018 under the chosen area are considered as the size of the population. The research is being carried out in a sample area of three Development Blocks in the Dibrugarh district, namely Barbaruah, Tengakhat, and Panitula. Initially, the Barbaruah block was chosen as the sample block for the study because the total number of female representatives was close to the arithmetic mean value of elected women representatives among seven development blocks of Dibrugarh district. Second, the Tengakhat block was chosen because it has the most elected women representatives among the district's seven blocks. Finally, the Panitula block was chosen since it had the fewest elected women representatives among the district's seven blocks. A total of 271 elected women panchayat representatives from three blocks, 25 percent representatives of each block are randomly selected as sample respondents. A total of 68(25%) respondents from the three blocks included 24 respondents from the Barbaruah block, 28 respondents from the Tengakhat block, and 16 respondents from the Panitula block. The respondents are women representatives of Zilla Parishads(ZPs), Anchalik Panchayats(APs), and Gaon Panchayats(GPs). Secondary data is gathered from the three Development Blocks, the District Rural Development Agency, the Dibrugarh Statistical Office, journals and periodicals, websites, and other sources.

Findings of the study

Panchayati Raj System encourages rural women to take part in the decision-making process of rural development. After the 73rd Amendment Act, Panchayat elections were held in 2001, 2007, 2013, and 2018 respectively in Assam. In the Panchayat election of 2018, a total number of 420 representatives and 21 chairpersons of Zilla Parishad, 2,201 representatives and 185 chairpersons of Anchalik panchayat and 2,201 Gaon Panchayat Presidents, and 24,222 Gaon Panchayat members were elected in Assam (pnrd.assam.gov.in). Elected women representatives of various Panchayat bodies in seven development blocks of Dibrugarh district and the representatives of three selected development blocks viz.- Panitula, Barbaruah, and Tengakhat in Assam Panchayat election, 2018 are shown in Table – I and II.

Table: I
Block-wise Elected Panchayat representatives of PRI, 2018

Blocks	Male	Percentage (Approx.)	Female	Percentage (Approx.)	Total
Panitula	55	47%	63	56%	118
Lahowal	77	49%	79	51%	156
Tingkhong	76	43%	99	57%	175
Joypur	71	42%	97	58%	168
Barbaruah	62	39%	95	61%	157
Khawang	84	46%	99	54%	183
Tengakhat	73	39%	113	61%	186
Total	498	44%	645	56%	1,143

Source: Zilla Parishad Office, Dibrugarh.

The above table - I depicts the participation of rural women in the last Panchayat election, 2018. The Table shows the women's representation in PRIs in seven development blocks of Dibrugarh district. Women's participation in all the seven blocks of Dibrugarh district is above 50 percent. In Barbaruah and Tengakhat blocks, it is above 60 percent. This is due to an increase in the reservation of seats for women from 33 percent to 50 percent. It was increased in 2013 by amending the Assam Panchayat Act, 1994. It proves that women's participation in politics is very encouraging in Assam.

Table: II
Elected Panchayat representatives of the study areas

Study area	Men					Women					Total
	St	S C	GE N/ OBC	Total	P.C Apprx.	S T	S C	GE /O BC	Total	P.C Apprx.	
Dibrugarh District	93	26	376	498	44%	103	43	499	645	56%	1143
Panitula Block	04	06	45	55	47%	07	03	53	63	53%	118
Barbaruah Block	13	7	42	62	39%	23	13	59	95	61%	157
Tengakhat Block	17	03	53	73	39%	19	08	86	113	61%	186

Source: Zilla Parishad Office, Dibrugarh.

Table - II shows the participation of rural women in three selected sample blocks of the Dibrugarh district. A total number of 1,143 members were elected to various levels of Panchayats consisting of 498 men and 645 women in

this election. The total number of panchayat representatives in three selected blocks is 461 which comprise 271 female, and 190 male. The percentage of women representatives in the PRIs under Panitula block, Borboruah block, and Tengakhat block are 53 percent, 61 percent and 61 percent respectively. The number of elected women representatives in all the three selected blocks is higher than men. It is a good sign of revolutionary change among rural women towards politics.

The study reveals that women in the age group of 40 to 50 years are more attracted to take part in panchayat bodies. Most of the respondents are married and they are belonging to agricultural families. It has been observed that the majority of the women respondents are from nuclear families and their economic condition is not sound. It is also found that married women are more active in politics and they are very conscious about rural development. Higher Secondary is the highest qualification of the majority of the respondents. Out of 68 sample respondents, only 5 (7.38%) respondents are found to graduate.

The following table: III shows various demographic aspects of the respondents within the study area.

Table: III
Socio-economic background of elected Panchayat representatives in the study area

Sample size	Respondents		Age group	Caste/Tribe	Marital status	Types of family	Family occupation	Family Income	Level of education								
	Less than 30	30 - 40															
6	5	1	3	8	9	8	5	6	3	6	6	2	45	16	7	1.5	10
8	7	8	8	1	5	5	1	5	3	6	2	45	16	7	-5.0	2	2

Source: Primary source

In this study, it is found that the most elected representatives were the Bharatiya Janata Party (BJP), followed by the Indian National Congress(INC) and Assam Gana Parisad (AGP). Among the 68 respondents in the study area, 48

(70.59%) were BJP, 13 (19.12%) were Congress, and the remaining 7 (10.29%) were AGP. It implies that national political parties have a substantial influence on the political behavior of rural women in Assam. Regional political parties were unable to achieve good results in the panchayat election 2018 due to a lack of good leaders and sound organisation.

The study reveals that 61 (89.71%) women representatives were elected for the first time in PRI, while the remaining 7(10.29%) were elected for the second time. They are expressing their pleasure for being elected as Panchayat Representatives and very much happy to take part in the decision-making process of rural development. Therefore, 61 (89.71%) respondents want to contest in the coming Panchayat election for subsequent time to serve the rural society. The primary objective of 42 (61.76%) respondents is to serve rural society. They want to involve themselves in the development of rural infrastructure. On the other hand, 18 (26.47%) respondents aspired to become influential women in society, and the remaining 8 (11.76%) respondents wanted to pursue a political career shortly.

It is found that 39(57.35%) respondents took the initiative to organise public meetings to tackle local problems in their respective Panchayat areas. However, 29 (42.65%) respondents do not organised public meetings to tackle local problems using their initiative in their respective Panchayat areas. It is also found that the majorities of respondents is aware of local issues and are willing to solve them under the Assam Panchayat Act, 1994. All sample respondents are familiar with the reservation of seats for women in PRIs. However, 20 (29.41%) respondents are not aware of the exact percentage of seats reserved for women in PRIs. It is found that 24 (35.29%) respondents are unaware of all 29 functions of PRIs and various sources of funds under the new Panchayat Act, 1994.

All respondents participated in several training programs. The government of Assam organised a one-week orientation programme for elected representatives at the state level to familiarise them with their duties and responsibilities after the declaration of the election result. They also regularly participate in training sessions at the district and block levels every two to three months. This is good practice for the state government to encourage PRI representatives to perform their duties effectively. The panchayat representatives are increasingly very active in the decision-making process of rural development.

Both the Central and State Governments provide adequate funds to the Panchayats for the development of rural infrastructure. The Government also grants regular funds under different beneficiary schemes to all panchayats. All the respondents are successfully utilising their allocated funds with the support and collaboration of government officials as well as local people. They utilise the allocated funds for various developmental activities like- construction of roads, houses and toilets, agriculture, fisheries, animal husbandry, poultry, piggery, poverty alleviation programmes, maintenance of community assets, etc.

From the study, it is also found that all the women respondents face various challenges in effective participation in politics. The family burden is the

prime cause of the inadequate participation of rural women in politics. Married respondents are mainly dependent on their husbands in taking various decisions. All the respondents are not fully aware of the various provisions of Panchayats. They are also not financially sound. The representatives are paid a nominal amount of honorarium for their service to the rural people. This amount is very little and it is only Rs. 1,500/- to Rs. 10,000/- per month. This honorarium is also not regular. On the other hand, they are not entitled to draw any extra allowances for their conveyance. Sometimes it de-motivates the panchayat representatives in taking an active part in the political process. All the representatives are not equally competent to perform their duties. It is due to their low level of education, inefficient leadership quality, economic dependence on family, etc.

Suggestions

Panchayat representatives require better training to develop their self-confidence and decision-making capacity to participate effectively in the Panchayati Raj system. Political parties should encourage rural women to participate in politics. Government institutions and non-governmental organisations (NGOs) must step forward to organise, encourage, mobilise, and guide rural women to participate effectively in politics. The monthly honorarium should be increased to enhance the economic empowerment of panchayat representatives. The government should also formulate policies to educate rural women about their rights and duties.

Conclusion

The effective participation of rural women is extremely important to the socio-economic and political transformation of Indian rural society. The study reveals that the introduction of a reservation provision for women in the 73rd Amendment Act resulted in the political empowerment of rural women. The Act encourages women to come out of their homes and participate in politics, especially in Panchayats. As a result, numerous women in rural areas were contested and elected as Panchayat representatives. PRI is very much successful in changing the mindsets of rural women within the study area. This study brings into light that women's participation in PRI is a way to transform the socio-economic life of rural society in general and rural women in particular. However, the participation of rural women in the political process will achieve fruitful results if they comprehend the true meaning of the Panchayati Raj System and are aware of the numerous provisions of the Panchayati Raj System in India.

References:

1. Agnihotri, Simmi and, Vijay Singh. "Women Empowerment through Reservation in Panchayati Raj Institutions in Himachal Pradesh" *Indian Journal of Public Administration*, 60.3(2014): 417-425, Web. 24 March 2020.
2. Almond, G. and Powell. G.B., *Comparative Politics, A Development Approach*, Amerind Publishing co., New Delhi,(1966): 314. Print.

3. Das, Suchitra. "Women Participation in Panchayati Raj: A Case Study of Karimganj District of Assam." *International Journal of Humanities and Social Science Studies* volume 1, (2014): 52-58, Web. 25 March 2020.
4. Das, Sanjay Kanti. "An analysis of constraints in women empowerment in Tribal area: Evidences from Assam." *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities* 2.4 (2012): 61-74, Web. 24 March 2020.
5. Doddamani, K.N. "Empowerment of Women Representatives in Panchayati Raj Institution in Gulbarga District in Karnataka" *Journal of Research in Agriculture and Animal Science* 2.3 (2014): 09-14, Web. 24 March 2020.
6. Dutta, P. and Sen, P. *Women in Panchayats*, Dasgupta and Company private Limited, Kolkata, (20003): 2-3. Print.
7. Hazarika, Sujata D. "Political Participation of Women and The Dialectics of 73rd Amendment" *The Indian Journal of Political Science*, 67.2 (2006): 245-260, Web. 26 march 2020.
8. Kalita, Pabitra. *Assam Panchayat Act and Rules (Latest Amendment 2018)*, Assam Law House, Second Edition, (2019): 21-22. Print.
9. Rao, V.M. *Empowering Rural Women*, Anmol Publications Pvt. Ltd., New Delhi, (2004). Print.
10. Singh, Harinam, and Mahatma Gandhi. "Empowerment of Women through Panchayati Raj Institution in India" *Indian Journal of Lifelong Learning and Development*, 3.3,(2015): 73, Web. 27 March 2020.
11. Sinha, A. "Panchayati Raj: Women Changing Governance", *Women's Link*, 10.3, (2004): 32-33. Print.
12. Sinha, N. *Women in Politics*, Gyan Publishing House, New Delhi, (2000). Print.
13. Subrahmanyam, S. K. "Empowerment of Women and Marginalised Groups in Panchayats", *Kurukshestra*, 50.7, (2002): 30. Print.
14. The Government of Assam, *Panchayat and Rural Development*, Retrieved 2 August 2020, <http://pnrd.assam.gov.in/>, Web. 3 August 2020.

Nature of Tensions, organizations and movement of the Tiwa Tribe in North East India

Ranjit Bordoloi

Asst. Prof. in Political Science, Dhang College, Assam: India

E-mail ID: ranjitbordoloi01@gmail.com

Abstract

This article like to explore fact on threat to habitat, access and control over land and resources, traditional self-rule and political identity, settlement of foreigners, development force displacement since the British Colonial and thereafter independent administration of India, Assam and the rest of the North East region (Meghalaya); the consequent underprivileged Tiwa tribes are continuously searching for more satisfactory protection and self-identity under the Constitution of India since and after her Independent. The socially, economically and politically minor underprivileged group of Tiwa tribe is starting for organizing reform as well as identity movement to change within the society as well as democratic organizational movement demanding for safeguarding their losing identity within sovereign India.

Key words: Tiwa, Tensions, Resources, Organizations, Reforms, Movements.

Introduction

The Tiwa in North East India constitutionally is known as Lalung tribe and one of the oldest primitive groups inhabiting both in hills and plains having with distinct rich culture and valuable tourist potentialities. They are facing different challenges and uprising since the establishment of the British Colonial and the post-colonial administration because of threats to their habitat, access and

control of resources, loss of traditional self-rule. Now they are searching for new frontier identity and more satisfactory system of organization of community power at all level (M.S.A. Rao-2012), movement for Sixth Schedule under the Constitution of India for more protection their gradual loss of land and forests resources rights, culture-tradition, language, political and economic rights etc. which are considered as parameter of Tiwas movement. The Tiwa have been living on plains district of Nagaon, Morigaon, Kamrup and certain villages in Dhemaji, Lakhimpur, Jorhat and Tinsukia district and on hills district Karbi Anglong of Assam and Ribhoi district (Hills general) of Meghalaya without separate Constitutional administrative system. By the Constitution (S.T.) Order, 1950, Clause (1) of the Article 342 of the Constitution of India has been providing protection and reservation to plains and hills Tiwas but; unfortunately the hill Tiwas of Meghalaya does not yet recognition as ST status even having defining characters by the Constitution of India. According to census report of the Government of India, 2001 the total number of Tiwa populations in Assam is 170,622 which contributed 5.16% of total population of Assam and the total literacy rate is 61.8%; male is 72.3% and female is 51.1%.

Methodological and Review Literature

The study in this piece of work is based on qualitative analytical method and used both primary and secondary data. Techniques such as participant observation, survey, informal interviews, content analysis and working out social network, reports from different govt. department, references, books and journals, newspaper and monographs is used. Interview with the NGOs, leaders of political and non-political organizations, ethnic social activists and outside is done. This work is representing for Tiwa tribes movement, issues, prospects and problems in north east India, especially Assam and Meghalaya only.

There are many significance studies that placed in many time in India and across the globe regarding movement in general and tribal movement in specific. Few significant relevant literature are such as Rao (2012); Rajni Kothari (1980s);G. Shah (2004);Desai (1986) and David Bayley (1962)The term 'movement' is often used differently by different activists; Rao outlines "*the concept in terms of definition and classification, genesis, ideology and identity, organization and leadership, internal dynamics and routinization and social consequences, considered social movements as being characterized by collective mobilization, ideology and orientation to change*".

Objectives

- To know about the root of the Tiwa tribes uprising and movement
- To understand nature and issues, types, methods, leadership organization, mass participation, and
- To endeavor analytical prospects, challenges and reaction of the people about unsettled disputes in parliamentary democratic line

Why the Study is Significance?

The indigenous vulnerable Tiwa (Lalung) tribe living in North East India (Assam and Meghalaya) is a politically, socially and economically depressed sort of people in the area compared to other non-tribes and tribes of independence India.

The Colonial, the independence Sovereign National Government, the State Govt., International Community and Organization is taking so many protective mechanisms to all round development of tribal people in national and worldwide but; Why the ethnic Tiwa is remain more backward ? Why the indigenous ethnic Tiwa tribe takes movement in Assam? Hence there is a serious need for undertaking research from academic discipline to comprehend the different aspects, issues and disputes of Tiwas identity movement.

What are Typologies of Tribal Move in India and the Tiwas?

Since different scholars have evolved different typologies of tribal movement in India as well as in Northeast. Suraji tSinha and K.S. Singh more or less same classification of movements into: 1. Ethnic movements; 2. Reform movements; 3. Political autonomy movements within the Indian Union; 4. Secessionist movements; and 5. Agrarian unrest. K.S. Singh uses the term Sanskritisation instead of reform movement and cultural movements instead of ethnic movements (G. Shah 2004). The above mentioned typologies do not include the forest rights and environment. The Tiwas movement in Assam is the consequence of loss of ethnic identity, land resources and dissatisfaction about concerned govt. administration during the colonial and post-colonial period; struggle for autonomy to preservation of their identity and traditional culture through non-violent democratic peaceful practices method since earlier stages without extremist compared to other tribes as violence as Santal, Ho, Oraon, Mundas, Bhumij and plains Bodos etc. in northeast India. Tiwas movement may consider reform, preservation of culture, language as well as political identity movement in this area too.

Nature of Tension, Organization and Tiwas Movement

The Colonization process of British in Assam was started in 1826 and ended in 1898. However, before the British occupation of Assam, the Lalungs (Tiwas) had their own petty kings; the Gobha Kingdomis one of the greatest Kingdom of the Tiwas ruled by the powerful king without surrendered until 1835 (N.K. Radukakoti, 2005), now solely ritual-authority is their common recognition and influence both on hills and plains dwellers. In 1873 the two British administrators J.H. Hutton and N.E. Parry advocated for separation of hill areas from general administrative scheme and introduced 'the inner line' in hill areas. Special tribal administration was created Scheduled District Act in 1874 for the hills tribe. The British captured their Dhum-Chabuk-Chamta i.e. Civil and Judicial power from the Panch Raja Puwalis and as a reaction they resisted and attacked the British on 18th October 1861 at Fulaguri Dhewa. The word 'Dhewa' is comes from the Tiwa language 'Tawa' which means hangama, revolt, and war-fight. According to H. Hopkinson that the peasant movement at Phulaguri was predominantly organized and led by the Lalung people (G. Senapati, 2005).The tribal organizations demanded Simon Commission (1928) for separate electorate system and; later the Tribal League demanded land for landless tribal, reservation in Assembly and local Board, appointment in govt. job, scholarship for students etc. In 1945 the Tribal League had withdrawn their support from Sir Saddullah

govt. on because of tribal land policy. In 1947 the Plains Tribal League also demanded as earlier with introduction of mother tongue in school level and tribal land security etc. In 5th, 6th and 7th September 1949 the Constitutional Assembly discussed about Sixth Schedule and later implements it in hills area. But Abra Malang a Tiwa leader from Ulukunchi, Karbi Anglong (Hill) for the first time in 1951 stands against creation of Sixth Schedule for Karbi Anglong and North Cacher hill district but, demanded separate (Tiwas) constitutional territorial administration to indigenous Tiwas for more constitutional safeguard.

Continuing with the Plains Tribal Council of Assam (PTCA), a first body representing the various tribes of Assam living in the plains, including the Tiwa, expressed Indian authority in 1967 stating; “...the bitter experience of the last 20 years of independence has given rise to a firm conviction among the tribals of Assam that the Assam government is not interested in giving an adequate protection to tribal land. It has deliberately rehabilitated refugees from East Pakistan in tribal Belts and Blocks areas, given settlement to the non-tribal encroachers...in gross violation of provisions of the Belts and Blocks”(S. Borbor-2005).The Tiwa tribe formed a separate group *Lalung Durbar*(1967) led by Hills Leaders Indrasingh Dewrian independent ethnic organization was demanding *Lalung Hill District*, submitted memorandum the same to the State and Union Govt. requesting for keeping free all tribal belt and blocks from encroachment of non-tribal particularly from foreigner's encroachment. Non-co-operation with the government, agitation program, protest of holding election in Assam, program such as abstains from casting vote; memorandums were the weapons of movement in their habitat.

Since 1970's the Lalung Durbar, the All Assam Tiwa Jyuba Sanmillan (AATJS) with educated Plains Leader (later All Assam Tiwa Sanmillon) a splited group of Lalung Durbar formed another organization with given priority was given to Lalung Autonomous District. Ideology and divisionfree from party politics, unity of plains and hills Tiwa and with issues of stop conversion to others dominating class, land rights to landless, revive of loss culture, economy; language, especially systematic language study, preparation of grammar and translation of Bible into Tiwa language was the particular agenda. Mass rallies, cycle rallies, strikes and protest meetings were organized held to achieve goals as followed by Lalung Durber and later the leaders of Sanmillan contested in election from Left Ideology i.e. CPI.

In 1980's the Tiwa Bhasa Unnayan Parishad (TBUP), Sadou Tiwa Sahitya Sabha (STSS) later Tiwa Mathonlai Tokhra (TMT) a Tiwa Literary Organization; United Tribal Nationalist Liberation Front (UTNLF), All Tiwa Students Union (ATSU) a powerful non-political nationalist student organizations are formed and starting movement for Autonomous Lalung District. Later for Autonomous Sixth Schedule status under the Constitution of India to Tiwas and demanding hills tribal status for Tiwa people living in Karbi Anglong of Assam and Meghalaya as in plains Assam, working on preservation of language and culture, compilation of books, demanding authority to introduce of Tiwa language as an additional subject at class three levels, emancipation of the ethnic people from economic,

political, social and cultural backwardness. Middle Assam Bondh, dharna, protest rallies, hunger strikes, rail way blocks, high way blocks, Rail Rokow, mass rally, memorandums, regular leadership trainings, delegation meetings, workshops etc. is held and observed at different levels as a method of movement in this period.

In 1990's the Tiwas movement continued as vigorous as before During Hiteswar Saikia's regime. Continuous deliberate neglect and deprivation by the leaders of Assam movement, the ATSU, the Autonomous District Struggle Forum (ADSF, a political unit)the All Tiwa Women Association (ATWA) and supporting organizations is transformed movement into more strong in this period which could be termed as the decade of renaissance for the Tiwa Nationality. The Hills Tiwa of Karbi Anglong is getting ST status and after 28 year peaceful movement the Lalung Accord i.e. Lalung (later Tiwa) Autonomous Council (TAC, 1995) is signed between a few inactive political wings with the Assam govt. through 'Divide and Rule' policy. However; ATSU, ADSF, ATWA and associate organizations did not accepted the act because, in this act there will be no specific boundary, no rights and control over land and no recognition under any scheduled of the Indian Constitution and these organizations continued their movement for Sixth Schedule however, the movement became more democratic, but confront, organized and extensive than Durbar and Sanmilan in this time.

Perhaps, the influential organization such as the ATSU which is fragmented into two groups on the basis of ideology, political aspirant and so on. The supporting organization is also fragmented into so many groups. Now the little influential Tiwas movement is in the stage for re-unity among the fragmented groups especially the ATSU which is in confused organizational leadership hegemony that being the Tiwas movement weak and distance from commoners issue and being the movement into very complex one.

Continuous Threat Over Land, Economy and Resources Rights:

The Tiwa tribe for century they had free access (CPR) land and forest for them, is just more than just a habitat or political boundary, social organization, economic system and cultural identification. Since independence their ancestral territory was declared state land and forest. It is mentioning here that The Scheduled Tribes and other Traditional Forest Dwellers Act 2006; the Assam Land and Revenue Regulation Act. 1888 which is amended in 1992 and later Tiwa Autonomous Council (TAC, 1995 not a constitutional body) and other protective mechanism has failed to protect tribal land and forest and other natural resources especially in Tiwa dominated areas. Only in Dharamtul Forest Range, 27 villages of almost 1300 families (90% Tiwa) has been living under backward segment since immemorial. Again due to changes of land use pattern into commodity value, recognition of wetland (large in number in Nagaon and Morigaon, Govt. report 2010) as state property which is CPR livelihood of them and continuous land alienation, compulsory displacement e.g. construction of Hindustan Paper Mill, Nagaon, Heart City in Sunapur, Indo-Tibetan Border Police (ITBP), National Disaster Response Force (NDRF) and SeemaSuraksaBal (SSB) etc. by Govt. of

India and construction of private industrialist in Tribal Belt and Blocks which is extremely detrimental to the interest of the tribal people (the Sentinel-Nov. 22, 2013) in this area. In Morigaon and Nagaon District of Assam, 1,68,961 and 5,77,491 bighas of land respectively encroached and; Bakolibori, Bamunzari, Rongapara, Kacharijan Gagolmari, Gajan (A), Panikauri (B), Kalikazari, Raomari and Sukuti PutaHabi, Domal sotulapathar under Tetelia Mouza etc. of tribal Belts and Blocks and other natural resources which is livelihood of them in Morigaon complete under encroached illegally by suspected Mymensingia. Consequently at present no single Tiwa citizen is found in this encroached area. *Historical but continuous Immigration and state settlement of foreigners in this area, lack of individual permanent plot i.e. patta of land, shifting cultivation, migration, land alienation and later gradual transfer of community resources such as traditions, language-culture and economy are the continuous and major ongoing process that faced tension of the ethnic Tiwa populous.* To Akhil Gogoi the president of the Krishak Mukti Sangram Samittee (KMSS) expressed that about 18 percent of the people of Assam are landless. Again comprehensive land survey, settlement of landless Tiwas, recognition of right to free water and forest resources etc. which were earlier of them in ecological and historical context is need to implement immediately as early as possible.

Reaction and Impact of Development-Displacement: Development and displacement of the Tiwa tribes and their inhabitation is the violation over rights and they are being forcibly ousted from one's land and habitat carries with its risk of becoming poorer than before displacement without significance compensation for their lost assets. Alienation and displacement system is also leads to alienate them from economy, culture, social system, political structure, identity and common property resources (CPR) too. Construction of Hindustan Paper Corporation Limited (HPCL) i.e. 1500 acres land of 1,276 families is displaced 70% of them is Lalung (CPR), National Highway, State highway, brick industries, and development projects including dam and land encroachment by Govt. for institutions that leads to increase percentage of landlessness i.e. increasing from 16.38 to 39.54 percent. As a result the people for economy, livelihood and survival have pitted them. The Tiwa Sanmilan, ADSF, ATSU, Co-Ordination Committee etc. signed by sri Tulsibordoloi and Dharmasing bordoloi submitted memorandum to the Local MLA, DC of Karbi Anglon, CEM of KAAC to immediate withdrawal govt. proposal regarding construction of 240 MW Mega Dam the Killing Hydro-Electrical Power Project (KHEPP) proposed at Umswai PantaluTikrum Amri Block Karbi Anglong, Assam and Namalong Ribhoi District of Meghalaya by NEEPCO Ltd. It was earlier known as Lower Borapani(Upper Borapani is now modified to Karbilangpi Power Project, which in 1971-72 Indra Singh Dewri, Lalung Durbar also protested) because of possible complete loss habitation (CPR), agricultural land, communication, trade and commerce and impact on environment. Consequently under the leadership of Joanis Lumphuid and Meghalaya local sarder i.e. local head Luish Umsa, the Assam-Meghalaya Killing Hydro Electrical Power Project Protest Joint Action Committee (October, 2013) has been continuous protesting on proposed

destructive KHEPP dam at Karbi Anglong-Meghalaya border (Tiwa habited).

Reaction Against Immigration and Settlement: There is a long history of incursion of outsiders, emigration and resettlement in Assam in the Tiwa inhabiting areas. The Assam movement (AASU), the NESO, other nationalist group of organizations, tribal organizations including the Tiwas has been protesting against immigration since earliest. The new religionist group (Mymensing Muslim) is continued to prosper and deepen its root to be a strong contender for political rights, and their growth was much faster than the local ethnic Tiwas and others for three reasons; 1st higher birth rate, 2nd continuous immigration and; 3rd decreasing population by conversion to high caste. Nagaon district witnessed an exceptional percentage increase of by 41.35 percent in 1941(Dr. S. Baruah) and during the year 2004-05 Roha has registered the growth of 27,295, Jagiroad 41,462 Morigaon 32, 599 and Lahorighat 24,890. During the decade 1991-2001, the growth rate of Muslims 36% while the growth rate of the Hindus has declined from 25.1% to 20.3%. (S. S. Harlalka, 2008). This picture is very dangerous that threatening on socio-economic, political identity, language and cultural rights of the indigenous Tiwa populous in this area. Assam Governor Lt. General (retired) S. K. Sinha(1998) has rightly expressed his view that the contributory factors of illegal migration from Bangladeshi such as economic, linguistic and religious commonality in between the illegal migrants and; govt. authorities from both side does not take necessary step to stop such inhuman activities; consequently this silent demographic invasion turning to Muslim majority in the region and this systematic dangerous state activities leads to indigenous Tiwa people being reduced to minority, jeopardize their language and culture, political control, employment opportunity. The Co-ordination Committee, Indigenous Tribal National Organizations (CCITNO, 2012), constituted with different ethnic tribal organizations of Assam, the ethnic Tiwa under the leadership of Robert Lumphuid did participated and conducted Dharna in front the Parliament, at New Delhi on 27th Nov. 2012 demanding to detect property and deport the illegal immigrants on the basis of Assam Accord, 1985; to protect tribal belt and blocks, forest and govt. land; to implement Assam Land Revenue Regulation, 1886 as amended Chapter-X, 1992; to provide Sixth Schedule status for Tiwas and submitted memorandum same to the Home Minister, the Union Minister of State for Tribal Affairs Govt. of India.

Sanskritization, Institutions Movement: Continuous adoption of Hinduism since from historic and pre-historic period, conversion to Koch and impact of new vaishnavis mmovement led by sankarsangha, the sankar Sanghaiself (janajati), Krishna saran-saraniya, Anukul Dharma by Satsangha another new form of sanscritization movement(plains Central Assam), etc. which is attributed to assimilation and acculturation with the Assamese society. Adding to Gait (1906) "...Assam in proper, it has become the name of a Hindu Caste, into which are received the converts to Hinduism from the ranks of Lalung (Tiwa) tribe as the process of conversion is still continuing, the number of persons identified himself or herself as Koch is increasing rapidly....".Fact is that

local ethnic Tiwa were followed Sankar Deva in his vaisnavism and others only because of modern simple system could be followed by everybody. As a result due to sanscritization in 1872 and 1891 the number of Tiwa people was 34,859, 52,423 respectively but, in 1901 it is decreasing to 35,513. This is happening only because of conversion, introduction and report as non-Tiwa (Koch) during census report, considered themselves as Assamese and Hindu caste etc. which makes Tiwas into minority one. However Vaisanavism movement some extents has commonality in music, Dogara of Tiwas and Nagaras of Sangkari, dresses like thongali used by Tiwa in dance and Faga used in satriya dance, lalihilali and bargeet has almost similarities. Now the non-saraniyas (non-sanscritized, non-converted)

Agenda for Preservation of Language, Culture and Tradition:

Language, culture and tradition is valuable tangible and intangible resource as well as potentiality of the ethnic Tiwas. The Tiwa language (popular speak in hills) is a Tibetan-Burman language in North East India having faced with continuous process of linguistic oppression (plains). According to census report of 1991 the Tiwa language speakers were 32,633 and while in 2001 the number of Tiwa speakers is decreasing to 26,480(mention Assamese as a language during census). In India, we had 1,100 languages in 1961, but nearly 220 of them have disappeared (PLSI-2011) most of the languages belonged to nomadic communities scattered across the country. The Tiwa populous is urging the state government to introduce with implement the Tiwa language in class III and IV as a subject. The organized people demanded that despite conducting interview for the posts of Tiwa language teachers, the Government has not yet appoint a single language teacher till today. The main reasons for the disappearance of the indigenous Tiwa language, culture and tradition is lack of recognition by authorities, displacement of ethnicity, cultural assimilations, conversions, absence of a livelihood option for speakers and lack of effective initiative by the TAC. Powerful influential nationalist ethnic Organizations such as the Tiwa Mathonlai Tokhra (TMT), the Tiwa Student Union (ATSU), Autonomy Struggling Forum (ADSF), All Tiwa Women Association (ATWA), Tiwa National Solidarity Forum (TNSF-2013) and other associate Tiwa Organizations has been demanding same since their forming to preserve their language and culture through legislative, executive and administrative changes and extreme believed in facility of self-administrative system as provided by Sixth Schedule to the hills and now plains of the Indian Constitution.

Leadership Organization and Mass Participation: Some members emerge as leaders, those who are able to influence others toward some future direction, even, goal, or purpose. However, leaders may be differs in regard to how they motivate others and what they seek to achieve. Studies show that Tiwas movement and their leadership have come from elite educated people, and there is considerable communication gapes between interest and ideas about ongoing issues and masses they faced in real. Tiwas movement and issues which is political in nature must be solved politically. Various organizations of movement have

organized on the basis of hierarchical forms i.e. central committee and other sub-committee, regional committee and village committee or so on and; but need to more organized form. The various committees including central committees and members portfolios are selected from the masses with presence and consent in a general meeting and; election is rare.

Urge for Political Representation: The ethnic Tiwa no single mainstream representation (reservation) in National and Assam State Legislative Assembly (126 ASLC) since long time. In todays, world social justice is depends upon more ‘redistribution’ of resources and goods and secondly, ‘politics of recognition’. Separate Electorate System in 1928 and in 1930s, the Tiwa people including the Khasi, Ahom, Naga, Mizo, Bodo-Kachari, Miri and Deuri were the first had demanded ‘participative representation’ in the principal Legislative Assembly (N.K.Das-2009). And know, the Bodo’s of Assam has one MP (reserve) and 10 to 11 other LAC, the Karbies has one MP (reserve in hills) and 5 other LAC, the Missing has 4 LAC and the Rabhas has one LAC reserve constituency in Assam but; the Tiwas are remained outside that type of reserve constituency. They have lost their reservation of political representation (Morigaon Constituency) in 1975 which was effective from 1935 in State Legislature because of political bargaining among non-tribal and political parties with making them division and politically weak. Fact is that reservation is necessary for a socio-economic, educational, cultural, and political and policy making authority and development of backward ethnic group such as Tiwa in Assam.

Consequent Movement for Separate Administration and Sixth Schedule: Now with the rise of the international movement of indigenous populous in the post-modernist phase, the indigenous Tiwas movement has also shifted to: Identity-based, Ethnicity, Self-determination or self-management of the resources, reform movement, political Representation to the participatory democracy and movement for separate autonomous space i.e. for Sixth Schedule to the Constitution of India. The Sixth Schedule is originally created in 1952 however, at present its applies in four states in North East India-Tripura, Mizoram, fully covers Meghalaya a hill state where the Tiwa is considered as non-tribal (minority other groups)and Assam covers in hills district now expended to plains (Bodos) where the Tiwa is habited division with plains and hills (Karbi Anglong) with atypical political identity as in Meghalaya. The simple, honest Tiwa living plains and hills in Assam have no own fifth or Sixth Schedule administration even having independent Indian constitutional protective provisions from all forms of social injustice. The Tiwa (Lalung) Autonomous Council (TAC), a non-Constitutional, non-territorial and non-Sixth Schedule council signed an agreement by community leader with the State Govt. in 1995 which is completely unable to provide widespread executive, legislative, judiciary financial protection as the Bodos (BTAD). Prime issues of the Tiwa populous started continuous move in for more political identity and territorial administration as earlier as strong and powerful. Due to internal contradictions,

factions, leadership and ideological differences and other related grounds the Tiwas movement is rarely attracted the attention of the national and the state politics.

Recommendation and Conclusion

The Tiwas movement for autonomous space, economic and socio-cultural-political identity development is identified mainly into two; A. Internal i.e. reform movement and B. External i.e. movement for extra-legal political authority 1. Tiwas resist and uprising movement is started in organized form just after independence India and transforming it more political in nature irrespective of pressure group (ATSU), political organization (ADSF), gender (ATWA), individual, leadership and masses and; less preference to cultural values which has more urgency of ethnicity identity in their agenda; 2. Tiwas uprising is not a single issue, but it is multidimensional social, political and economic one. 3. Less importance has given on innovative methods of organizational structure, selection of leadership portfolio, nationalist awareness of the masses, constitutional rights and ongoing issues;4. It is difficult to express freely their issues and settle disputes in a parliamentary democratic legitimate procedure for sustainable manner and due to non-availability so called democratic system of membership from minorities (Tiwa also) in the legislative mainstream i.e. MLA and MP etc.;5. No proper policy and effective protective mechanism is being taken and implemented as provided by international laws and organizations; the national and local govt. authority undermining towards the indigenous minority people especially towards burning issues of the Tiwas of Assam and North East India; who have less influential in democratic power politics.6. Lack of regular programmes, actions about objectives goals, uniform common issues, co-operations and integrity especially among the plains and the hills sharing knowledge between leaders and educated intellectuals of Tiwas and mass participations particularly from peasants side; ‘divide and rule policy’ by historical state authorities which is also make the movement weak and unsettled. 7. Emergence of new middle class, sanscritization, multiculturalism, anti-ethnicity and detribalization, socio-economic and political backwardness, lack of specific ideology and leadership crisis, lack of communications and share knowledge among individuals make the collective identity movement into very complex one. 8. The political party’s use them continuously as vote bank only, on the other side pressure groups, NGOs etc. are undermining about ethnic problems and on the other hand no effective responds from Govt. authorities is seen to settle indigenous Tiwas prime issues and disputes permanently.

References

- Amsih, Mungsa Rimal, “Tiwa Jatiosangramor Aka-BekaPothot Tiwa Jatio Songothon Samuhar Bhumika”. In Mungsa RimalAmsih (ed.), *Tiwa ShongeThalar*: published by Tiwa Autonomous Council, Assam, 2013. Print.

- Barpujari, H.K. *The Comprehensive History of Assam*. Vol-I. Guwahati : Publication Board Assam, 2004. Print.
- Baruah, Dr. Sagar. *Migration from East Bengal to Assam, response, reaction and administration (1909-1947)*, R.J. Debnath, Jagaran Sahitya Prakash, 2007. Print.
- Borbora, S. *Autonomy or death: Assessing Ethnic Autonomy Arrangements in Assam, Northeast India*. Calcutta : Calcutta Research Group, 2005. Print.
- Dans, Neil J., Smelser et Paul., B., Baltes. "Identity movement". *International Encyclopedia of the Social and Behavioural Science* (ed.). New York: Elsevier, volume 23: (7163-7166), 2001
- Fernandes, Walter.&Bharali, Gita, Uprooted for whose benefit? Development-Induced Displacement in Assam, 1947-2000. North Eastern Social Research Centre, Ghy., 2011
- Ghanashyam, Shah, Social movement in India: A review of literature. SAGE Publications India Pvt. Ltd., 2011
- Kakati, N.K.R., "Tiwa Adhyusita Anchalot Janajati Samasti Dabi Prakhangikata". In Rimal Amsih (ed.), *Tiwa Shonge Thalar*, 2013. Print.
- Nath, R.M., "Sankar Deva and the vaisnava movement in Assam". In Haridas Bhattacharya (ed.). *The cultural heritage of India(vol .IV: the religious)- Ramakrishna Mission Institute of Culture*, Gol Park, Calkata, 1956
- Nath, Rajmohan. *The background of Assamese culture*. Guwahati : DattaBarua & Co, 1948. Print.
- Staff Reporter., "No Security Zone in Tribal Belts and Blocks". *The Sentinel*, 22 Nov., 2013
- Senapati, Ganesh, "PhulaguriaruNaowgaya Tiwa Raja Puwalisakalorbhumika- PhulagusriDhewa". In MileswarPatar (ed.). *SmarakGantha*, 2005
- Staff Reporter., "Report on illegal migration in Assam". Submitted to the President of India. By S.K.Sinha, the Governor of Assam, 1998 (Retd). *The Telegraph*, May 4, 2012
- Staff Reporter., "We won't accept government decision". *The Sentinel*, 30th Oct., 2013
- Talukdar, Susanta, "Less than 50 per cent Assamese speakers in Assam". *The Hindu*, 9th January, 2008

Voting Behaviour of the Tea Garden Women of Monabari and Shakomato Tea Estate: An Analytical Study

Dr. Bipul Das

Associate Professor, Department of Political Science

Krishna Kanta Handiqui State Open University, Guwahati, Assam.

Email: bipul0673@gmail.com

Abstract

Voting right is regarded as the essential right of the adult citizens through which they can influence their Government directly or indirectly. Voting behaviour is nothing but a form of electoral behaviour. It is the main form of political participation in democratic political system. The present paper has made an attempt to analyse the voting behaviour of the tea tribes' women. It also analyses the mindset of the tea tribes' women in the area of political decision-making, their commitment to the society as well as their interest in the political process. The study reveals that political awareness and participation among the tea tribes' women is comparatively low than their male members. Even those, who want to involve in politics directly or indirectly are dominated by their husbands or other male members of the family. From this, it can be derived that in comparison to their male members, most of the tea tribes' women are less politically aware. Therefore, the leadership and organisations among the tea tribes community should come forward to help them to increase their awareness and influence in the political aspects of the state in an organized way.

Key words: Election, Political Participation, Respondents, Voting Behaviour.

Introduction:

In the contemporary age of democracy, voting plays an important role. In every democratic political system, one of the most commonly used terms is voting. The people express their will through voting in the elections. In every Democratic political system, citizens exercise their voting rights through which they can form their Government directly or indirectly. Voting right is regarded as the essential right of the adult citizens. With the help of this right, people can participate in the political system of the country. With the help of their voting rights, they can influence their Government directly or indirectly.

Voting behaviour is nothing but a form of electoral behaviour. It is the main form of political participation in democratic political system. The stability of any given democracy depends upon active participation of the citizens. It provides scope to the citizens to participate in political activities. It is a study which is related with the political behaviour of the human being specially the voters during the time of election. In his article 'Theory and Method in Voting Behaviour Research' Samuel S. Eldersveld stated: "The term 'voting behaviour' is not new. But it has been used of late to describe certain areas of study and types of political phenomena which previously had either not been conceived or were considered irrelevant." Similarly, explaining about voting behaviour Plano and Riggs said: "Voting behaviour is a field of study concerned with the ways in which people tend to vote in public election and the reasons why they vote as they do." Thus, voting behaviour is not only a study of the statistics and records of voting but also involved with the psychological aspects of the people relating to the political process. In a democracy, voting right is regarded as the essential right of the adult citizens. With the help of this right, the people can participate in the political system of the country.

Women constitute the half of the total world population today. But, they have been facing with a lot of problems in the contemporary society in every aspect of their socio-political and economic life. In other words, they are regarded as inferior in comparison to men. Even, they are deprived of many of their rights. Although, they are concerned with various aspects of political system like-political participation, voting etc., yet it is not recorded and recognised properly. It has lowered their position in the society. Therefore, the present paper has made an attempt to analyse the voting behaviour of the tea tribes' women. It also analyses the mindset of the tea tribes' women in the area of political decision-making, their commitment to the society as well as their interest in the political process. In the backdrop of all these points stated above, the present subject "*Voting Behaviour of the Tea Garden Women of Monabari and Shakomato Tea Estate: An Analytical Study*" is selected.

Area of Research:

The present study is an empirical one based on the field study about the voting behaviour of the tea garden women of Monabari and Shakomato tea estate under Biswanath District, Assam. It attempts to make a comprehensive analysis

of the voting behaviour of the women of the aforesaid gardens to find a special guidelines towards the development of their political awareness.

Objectives:

The basic objectives of the paper are:

- 1) To assess the level of voting behaviour of the tea garden women.
- 2) To analyse their level of political participation.

Methodology:

The present study is an empirical one. It is based on the field study about the voting behaviour of the tea garden women of Monabari and Shakomato tea estate under Biswanath District, Assam. Both observational and analytical method is used in the study. In our course of investigation, observation as well as interview method is also adopted for collection of data. Since the study is an empirical one, a questionnaire is also prepared and used for this purpose. The study also collected secondary source materials from books, journals, Government reports, seminar reports and newspaper articles.

The present paper mainly aims at making a comprehensive analysis of the voting behaviour among the women of the two Tea Gardens of Biswanath District, namely—*Monabari* and *Shakomato Tea Estate* and to find a conclusion towards the same.

Results and Discussion:

In this section, we have analysed the data collected from our universe. In the present paper, to know the voting behaviour of the tea tribes' women, their voting behaviour is analysed on the basis of their responses. For this purpose, the respondents are asked some questions which are analyzed in the form of tables.

To assess the voting behaviour and political consciousness of the respondents, they are asked why they cast votes. It is displayed in the following table.

Table No. 1
Why do you cast vote?

Response	Respondents		Total Respondents	Percentage
	Monabari T.E.	Shakomato T.E.		
Very High (76-100)	Nil	Nil	Nil	Nil
High (51-75)	12	07	19	17.27
Medium (25-50)	25	18	43	39.09
Low (Below 25)	12	22	34	30.91
No Response	06	08	14	12.73
Total	55	55	110	100.00

It is clear from the above table that more than forty percent of the respondents are unable to give answers. Even, many of them have given ambiguous answers. Surprisingly, during the field study, instead of giving their answers, some of the respondents retorted that the Investigator should know why the voters give their votes.

However, majority of the respondents are aware of this question and have given satisfactory answers. For them, it is their democratic right which cannot be denied by anyone. Thus, it can be said that majority of the respondents cast their votes as their democratic right.

During the time of field work, the respondents who participated in voting in Assembly and Parliamentary elections are asked whether they are influenced by anybody in regard to voting or not. The responses of this question are given in Table No. 1.2 below.

Table No. 2

Whether the respondents are influenced by anybody in regard to voting?

Response	Respondents		Total Respondents	Percentage
	Monabari T.E.	Shakomato T.E.		
Yes	14	11	25	22.73
No	34	36	70	63.64
No Response	07	08	15	13.63
Total	55	55	110	100.00

From the responses in Table No. 1.2 above, it is seen that majority of the respondents have replied it negatively which constitutes sixty four percent. To them, they are not influenced by anybody in regard to voting and cast their voting rights independently without any influences from outside. Of course, twenty three percent of them have replied that they are influenced by somebody in their voting which include their head of the family, leaders of their community or others whom they favour. Around fourteen percent of the respondents do not disclose their responses to this question.

The respondents were further asked about the decisive factor(s) which motivated them to vote for a particular candidate. It is shown in Table No. 1.3 below.

Table No. 3

Decisive factor(s) in regard to voting by the respondents.

Response	Respondents		Total Respondents	Percentage
	Monabari T.E.	Shakomato T.E.		
Caste	Nil	Nil	Nil	Nil
Party affiliation	35	39	74	67.27
Qualification of the candidates	14	11	25	22.73
Regional sentiments	06	05	11	10.00
Total	55	55	110	100.00

Regarding the decisive factor(s) of voting, the respondents in Table No. 1.3 above reveals that majority of them consider party affiliation and qualification of the candidates in regard to their voting which constitutes sixty seven and twenty three percent respectively. The other factor namely regional sentiments have a very limited influence (ten percent) over the respondents in their voting rights while caste factor plays no role among the respondents. Thus, above all, party identity plays an important role in deciding the voting rights of the respondents in the sample gardens under study.

As such, we enquired our respondents as to how they took decision in regard to voting. It is shown in the following Table.

Table No. 4
How the respondents took decision in regard to voting?

Response	Respondents		Total Respondent s	Percentage
	Monabari T.E.	Shakomato T.E.		
By own judgement	21	13	34	30.91
By head of the family	29	35	64	58.18
By the influence of friends & relatives	05	07	12	10.91
Total	55	55	110	100.00

From the Table No. 1.4, it is seen that thirty one percent of the respondents have replied that they take their decisions regarding voting by themselves. It is worth mentioning here that fifty eight percent of them are influenced by the head of the family or their family members. Only eleven percent of them are influenced by their relatives and friends. It is, thus clear from the above table that in the sample gardens, majority of the voters are influenced by their family members.

From the above discussion and analysis, the major findings of the paper are as follows:

- It is found that party identity plays an important role in deciding the voting rights of the respondents in the sample gardens under study.
- Regarding their decision of voting rights in the sample gardens, majority of the voters take their decisions by the influence of their family members specially the head of the family.
- As a participant observer in the election campaign, it is noticed that the tea garden voters are thoroughly influenced with the help of the Local Trade Union Leaders, Line Chowkidars and the Sardars of the tea gardens.
- It can also be said that most of the tea garden women are not politically aware. Even, they are not willing to participate in the political system actively.

- Thus, it can be said that after an election is over, many of them cut-off their relations with the political party till the next election comes.

Recommendations and Conclusion:

From the findings of the present study on “Voting Behaviour of the Tea Garden Women of Monabari and Shakomato Tea Estate: An Analytical Study”, the following recommendation can be forwarded:

- The tea garden women should be provided with proper education and necessary facilities.
- Awareness camps should be arranged to make them strong both socially and politically.
- The government should come forward with some specific programmes and policies for the development of this section of people.
- The Government or tea garden managements should take effective measures to remove various problems like- poverty and illiteracy from the tea tribes women. In other words, they should be economically empowered for active participation not only at the local politics but also at the state and national level politics.
- The present study suggests that for the active awareness of tea tribes women in politics, there is need to eliminate first the socio- political constraints and then they should be made economically empowered.

It is clear from the analysis that political awareness and participation among the tea tribes’ women is comparatively low than their male members. Their economic problems also hampered their political participation process along with other communities of the state. Most of them are ignorant and unable to participate in political activities in real sense of the term. Even the small percentage of women who are found to involve in politics explained that they are more dependent on their husbands and friends. They have to keep themselves busy in their livelihood. Even those, who want to involve in politics directly or indirectly are dominated by their husbands or other male members of the family. From this, it can be derived that in comparison to their male members, most of the tea tribes’ women are less politically aware. Therefore, the leadership and organisations among the tea tribes community should come forward to help them to increase their awareness and influence in the political aspects of the state in an organized way.

References:

- Bhuyan, Arun Chandra and Sibopada De et. al., “*Political History of Assam*”, Volume II, 1920-1939.
- Deka, K.M. and K.N. Phukan, “*Ethnicity in Assam*”, Page No. 131.
- Gogoi, Rajen (edt.), “*ScalJanagostirCintaCetana*”, AsamSahitya Sabha, 2001. Page No. 224.
- Kurmi, Sushil “*ChabGasarMajeMaje*”, March,2008, Page No. 26.
- Gait, E. (1905): “*A History of Assam*”.

- Akhter, Z. & Sheikh, Y.A. (2014). Determinants of voting behaviour in India: Theoretical perspectives. *Journal of Public policy and administration research*, No.8:103-105.
- Guha, Amalendu (1977) *Planter-Raj to Swaraj: Freedom Struggle and Electoral politics in Assam 1826-1947*. New Delhi - 110001.
- Bhadra, M. (1992). *Women Workers of the Tea Plantation in India*. New Delhi: Heritage Publishers.
- Saikia, Masum (2007). *Status on the Tea Garden Women Labourers in Assam: A Case Study of Numaligarh Tea Estate under Golaghat District*.
- Baruah, Dr. Pradip (2008). *The Tea Industry of Assam: Origin and Development*. Guwahati: Eastern Book House, Ghy.-01. (2008).

Title of the paper: Causes of Rural-Urban Migration in Assam to Outside: An analytical study

Julfair Mazid Kazi

PhD Scholar, Department of Economics, Gauhati University

email id- julfair89@gmail.com

Abstract:

Migration in Assam has a long history. There has been movement of people in Assam and to outside from Assam since time immemorial. With urbanisation and the vast economic opportunities in the urban areas, there is a huge movement of people from rural to the urban areas. However, if the economic growth of Assam is compared to the other states, Assam lags behind. So there is a huge movement of people from Assam to outside. This paper tries to find out the factors responsible for movement of people from rural Assam to outside Assam. The census of India publishes reports on different causes of migration. But there are also many underlying causes apart from these causes as stated in the census of India report. This paper makes an attempt to find out the underlying factors that lead to migration from rural Assam to outside the state.

Key Words: Rural, Urban, Economic opportunities, growth, development

1. Introduction

With the rise in population and growth in urbanization, there has been increasing migration of people from rural to urban areas. The reasons for migration may vary country or region wise. According to the 2001 census, in

India over 98 million people migrated from one place to another in 1990s. Apart from women migrating due to marriage, employment has been the biggest reason for migration. The recent wave of migrants consists of professionals including software engineers, doctors, engineers, management consultants, financial experts and media persons. Migration plays an important role in bringing notable socio economic changes in the growth and development of a place. In India, the movement of people from rural to urban areas is a very common phenomenon. In Assam there is huge internal and external migration going on. But if Assam is taken into consideration, migration from rural Assam to urban areas outside state for various reasons is very common. The census of India publishes reports on different causes of migration. But there are also many underlying causes apart from these causes as stated in the census of India report. The present paper tries to make an attempt to find the underlying causes of rural urban migration in Assam from Outside.

2. Literature Review

In an individual's decision to migrate, differences in economic condition between the two places i.e. rural and urban areas play a major role. Economic opportunities and better scope of livelihood in urban areas act as a pull factor in determining rural urban migration. Afsar (1999) in discussing the issue of rural urban migration in Bangladesh conclude that people always look for better economic opportunities and when they find it they prefer to move to that place of economic benefit. Again while examining the core concept of rural – urban migration, it was found that people migrate to some other region for better employment opportunities as they are less dependent on agricultural sector where the income is not that high Afsar (2003). Socio economic deprivation in the place of origin is the main route cause of rural urban migration Saggar et.al.(2012). Remi et.al. (2011) carried out the study in Lagos state of Nigeria where rural urban migration was high and find out that unemployment, education, family reasons, inadequate social amenities, boredom in agriculture and health reasons are the major factors which influence their migration decision. Likewise Ganeshan (2011) discusses that lack of occupational and educational opportunities in rural areas, force people to move to urban localities. Along with economic factors, employment type, family members of the labour force, years of education and land holding are also other important rural urban migration determinants in case of Pakistan Ikramullah & Shair (2011)

Weather and natural calamities also determines the decision of an individual to migrate from one place to another. Black Richard et.al (2008) while examining the future trends and their policy implications for migration discusses that climate change factors like low rainfalls, change in temperature or weather conditions adversely affect the economically poor section of the population which affects their sustainability and therefore to make their conditions better off, these people migrate from rural to urban areas. In Northern Bangladesh during the time of 'monga' or 'famine', the poorest do not have the access to livelihood and work for which the people tend to migrate for the fear of hunger Sultana (2010).

Lack of finance during lean period and micro credit also lead to migration Shonchoy (2011). As agricultural productivity is low during the lean period, the farmers find it difficult to follow the weekly repayment rule and thus, they prefer to migrate instead of depending on micro credit during lean period.

3. Objective of the study:

To identify the causes that leads to rural urban migration from Assam to Outside

4. Methodology:

For the present paper, both primary data is used. The sample for the study is the rural migrants in Assam who migrated to urban areas of other states. The current paper deals with primary data. In this chapter emphasis is given to analysis the impact of rural urban migration on the households of the respondents who have moved from rural areas of Assam to urban areas of other states. Here, we are considering areas in urban areas of other states namely Delhi, Mumbai, Kolkata, Bangalore and Chennai as the place of destination and any other rural areas from Assam as the place of origin. To collect the primary data, a questionnaire has been designed. The questionnaire consists of two sections. The first section deals with basic socio-economic demographic variables, the second section deals with the causes of migration A Likert type scale is used in the questionnaire. To analyse the data SPSS has been used.

5. Results and Discussions

6.

Table 5.1 Sex

SEX	FREQUENCY	PERCENT
MALE	123	66.8
FEMALE	61	33.2
TOTAL	184	100

Source: Author's on computation

The table 5.1 gives us the distribution of respondents on the basis of sex. It is seen that male migrant respondents accounts to 66.8 % whereas female migrant respondents accounts to 33.2% of the total respondents. Thus it can be deduced that in case of rural-urban migration, movement among the male is more compared to the movement among the female.

5.2 AGE

AGE	FREQUENCY	PERCENT
>18 YEARS	13	7.1
18-35 YEARS	116	63.0
35 -55 YEARS	54	29.3
55+ YEARS	1	0.6
TOTAL	184	100

Source: Author's on computation

Age wise distribution of respondents is shown in Table 5.2. It is seen that most of the migrants i.e. 63% of the migrants belong to the age group 18-35 years, followed by age group 35-55 years (29.3%), age group >18 years (7.1%) and 55+ years (0.6%). Thus it can be concluded that majority of the migrants belong to the younger generation of people and the least number of migrants are nearing 60.

Table 5.3: RELIGION

RELIGION	FREQUENCY	PERCENT
HINDU	115	62.5
MUSLIM	61	33.2
CHRISTIAN	8	4.3
SIKH	0	0
TOTAL	184	100

Source: Author's on computation

Observation:

Table 5.3 represents the religion wise distribution of migrants. In the studied area, majority of the migrants are Hindus (62.55%), followed by Muslims (33.2%) and Christians (4.3%). This more or less confronts to the religious structure of the state.

Table 5.4: EDUCATION

Level Of Schooling	Frequency	Percent
Illiterate	0	0
Up To Class 8	22	25
Upto Class 10	46	27.2
Upto Class 12	50	35.5
Graduate	46	25
Post Graduate	50	10.9
Total	184	100

Source: Author's on computation

Observation:

Education is one of the most important demographic factors which is represented by table 5.4. We see that, majority of the respondents studied up to class 12 (35.5%), followed by class 10 (27.2%), class 8 and post graduate. 7.5% of the migrants are illiterate. Most of them stated that because of the poor economic condition they could not continue their education and had to move to urban areas in search of work. The migrants having post graduate degree, all stated that they moved out of their place of origin for education at first and finally found a job in that urban areas.

Table 5.5: Monthly Income

Monthly Income	Before Migration		After Migration	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent
>10000	101	54.9	0	0
10000-20000	74	40.3	20	10.9
20000-30000	8	4.3	89	48.3
<30000	1	.5	75	40.8
Total	184	100	184	100

Source: Author's on computation

Observation:

Table 5.5 makes a comparison of the monthly income of the migrants before and after migration. Before Migration, highest income among the respondents was > Rs 10000 (54.9%) and very few earned above Rs 30000(7.5%). However, after migration, highest income among migrants is between Rs 20000-30000(48.3%) and very few earned Rs 10000-20000 (10.9%). Thus, it is clear that migration increased the income of most of the migrants. From our review of literature, we found 7 variables which stand as the reason behind people moving out of rural areas to urban areas. These 7 variables are incorporated in the questionnaire to see if it holds true in case of Assam. The response from the survey is summarized in the following tables. Here,

n = no of respondents

SA = Strongly Agree

A = Agree

N = Neutral

D = Disagree

SD= Strongly Disagree

Table 5.6: Migration gives Better economic opportunity in Urban Areas

Category	N	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	6	46.1	7	53.8	0	0	0	0	0	0
18-35 years	116	80	68.9	29	25	4	3.4	3	2.6	0	0
36-55 years	54	33	61.1	21	3.9	0	0	0	0	0	0
>56 years	1	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0
Total	184	119	64.6	58	31.5	4	2.1	3	1.6	0	0

Source: Author's on computation

Observation: Table 5.6 represents how far it holds true that migration from rural areas gives better job opportunity and better income in urban areas.

64.6% of the respondents Strongly Agrees, 31.5 % of the respondents Agrees, 2.1 % of the respondents are Neutral about it and only 1.6% of the respondents Disagrees that migration gave them better economic opportunities compared to the rural areas. In the age group <18 years, 46.1% Strongly Agrees and 53.8% Agrees to the same. In the age group 18-35 years, 68.9% Strongly Agrees, 25% Agrees, 3.4% are Neutral and 2.6% Disagrees. In the age group 36-55 years, 61.1% Strongly Agrees and 3.9% Agrees. In the last group >56 years, 100% Agrees that migration gives better job opportunities. One important point to note is that there were no respondents who Strongly Disagrees to the point that migration gave them better economic opportunities.

Table 5.7: Migration due to less land to earn sufficiently for family

Category	N	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	10	76.9	2	23.1	1	76.9	0	0	0	0
18-35 years	116	70	60.3	22	18.9	5	4.3	13	11.2	6	5.2
36-55 years	54	20	37.0	15	27.8	6	11.1	7	12.9	6	11.1
>56 years	1	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0
Total	184	100	54.3	39	21.2	12	6.5	21	11.4	12	6.5

Source: Author's on computation

Observation: In table 5.7, migration taking place due to availability of less land to earn sufficiently is captured. In the first category i.e. migrants are '<18 years' we see that 76.9% have 'Strongly Agreed', 23.1% have 'Agreed' and 76.5% of Neutral. In the same category, 60.3% Strongly Agrees, 18.9% Agrees, 4.3% Neutral, 11.2% Disagreed and 5.2% Strongly Disagrees that they have less land to earn sufficiently for family for which they migrated. In '18-35' years category, 37.0% Strongly Agreed, 27.8% Agreed, 11.1% are Neutral, 12.9% Disagreed and 11.1% Strongly Disagreed. In the third category, 37.7% Strongly Agreed, 27.8 % Agreed. 11.1% of migrants each are Neutral, 12.9% Disagreed and 11.1% Strongly Disagreed. In the age group, >56 years, 100% Disagreed. In the last Column we see, 54.3 % Strongly Agreed, 21.2 % Agreed, 6.5% are Neutral, 11.4% Disagreed and 6.5% Strongly Disagreed.

Table 5.8: Migration as a result of Lack of Finance from Govt controlled banks does not give adequate opportunities for non-farm activities.

Category	N	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	5	38.5	1	7.7	2	15.4	3	23.1	2	15.4
18-35 years	116	35	30.2	45	38.8	22	18.9	12	10.3	2	1.7
36-55 years	54	14	25.9	19	35.2	0	0	9	16.7	12	22.2
>56 years	1	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0
Total	184	54	29.3	65	35.3	25	13.6	24	13.0	16	8.7

Source: Author's on computation

Observation: Table 5.8 represents migrants' decision to migrate as a result of lack of finance from govt banks for non -farm activities. Here we see 29.3% of the respondents Strongly Agrees, 35.3 % of the respondents Agrees, 13.6% of the respondents are Neutral, 13 % of the respondents Disagrees and 8.7% of the respondents Strongly Disagrees that migration took place as a result of lack of finance from govt banks for non -farm activities. In age category <18 years, each of 38.5 % of the respondents Strongly Agrees, 7.7% Agrees, another 15.4% are Neutral, 23.1% Disagrees and 15.4% Strongly Disagrees. In the second category i.e. in the age group 18-35 years, 30.2 % Strongly Agrees, 38.8% Agrees, 18.9% are Neutral, 10.3% Disagrees and 1.7% Strongly Disagrees. In the age group 36-55 years, each of 25.9% of respondents Strongly Agrees, 35.2% Agrees, 16.7% Disagrees and 22.2% Strongly Disagrees. In the last category i.e. >56 years, 100% of the respondents are Neutral that migrants' decision to migrate is a result of lack of finance from govt banks for non -farm activities.

Table 5.9: Migration as a result of Agricultural Boredom

Category	N	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	7	53.8	0	0	1	7.7	2	15.4	3	23.1
18-35 years	116	25	21.6	58	50	18	15.5	16	13.7	0	0
36-55 years	54	13	24.1	12	22.2	12	22.2	8	14.8	14	25.9
>56 years	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100
Total	184	45	24.5	18	38	31	16.8	26	14.1	18	9.8

Source: Author's on computation

Observation: In table 5.9, migration taking place as a result of Agricultural boredom is captured. In the first category where migrants are '<18 years' we see that 53.8% 'Strongly Agree', 7.7% Neutral, 15.4% Disagrees and 23.1% Strongly Disagrees. In the same category, 21.6% Strongly Agrees, 50% Agrees, 15.5% Neutral, 13.7% Disagreed that they migrated because of agricultural boredom. In '18-35' years category, 21.6% and 50% Strongly Agreed and Agreed respectively, 15.5% are Neutral, 13.7 % Disagreed. In the third category, 24.1% Strongly Agreed, 22.2% Agreed and Neutral, 14.8% Disagreed and 25.9% Strongly Disagreed. In the age group, >56 years, 100% Strongly Disagreed. In the last Column we see, 24.5 % Strongly Agreed, 38% Agreed, 16.8% are Neutral, 14.1 % Disagreed and 9.8% Strongly Disagreed.

Table 5.10: Flood

Category	N	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	1	7.7	1	7.7	0	0	1	7.7	10	76.9
18-35 years	116	48	18.2	20	17.2	25	21.6	17	14.7	6	5.2
36-55 years	54	11	20.4	3	5.5	0	0	29	53.7	11	20.4
>56 years	1	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0
Total	184	32.6	14.5	25	13.6	25	13.6	47	25.5	27	14.7

Source: Author's on computation

In table 5.10, migration taking place as a result of flood is captured. In the first category where migrants are ' <18 years' we see that each % 'Strongly Agreed', Agreed and Neutral, 76.9% Strongly Disagrees. In the second category i.e. 18-35 years, 18.2% Strongly Agreed, 17.2% Agreed, 21.6 % Neutral, 14.7% Disagreed and 5.2 % have Strongly Disagreed that they migrated because of flood. In '36-55' years category, 20.4% and 5.5% Strongly Agreed and Agreed respectively, 53.7% Disagreed and 20.4% Strongly Disagreed. In the last category i.e. >56 years, 100% Agreed. In the last Column we see, 14.5 % Strongly Agreed, 13.6% each Agreed and are Neutral, 25.5 % Disagreed and 14.7% Strongly Disagreed.

Table 5.11: Migration took place as relatives working in the urban areas called to work with them.

Category	n	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	5	38.5	7	53.8	0	0	1	7.6	0	0
18-35 years	116	40	34.5	52	44.8	8	6.6	10	8.6	6	5.2
36-55 years	54	32	59.3	18	33.3	2	3.7	0	0	0	0
>56 years	1	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Total	184	78	42.4	42	41.8	10	5.4	11	5.9	6	3.2

Source: Author's on computation

Observation: Table 5.11 represents migration taking place as a result of relatives working in the urban areas called to work with them. In the first category where migrants are ' <18 years' we see that each 38.5% Strongly Agreed, 53.8% Agreed and 7.6% Disagreed. In '18-35' years category, 34.5% and 44.8% Strongly Agreed and Agreed respectively, 6.6% are Neutral whereas 8.6 % and 5.2% Disagreed and Strongly Disagreed respectively. In the third category, 59.3% and 33.3% Strongly Agreed and Agreed and 3.7% are Neutral. In the age group, >56 years, 100% Strongly Agreed. In the last Column we see, 42.4% Strongly Agreed, 41.8% Agreed, 5.4% are Neutral, 5.9% Disagreed and 3.2% Strongly Disagreed.

Table 5.12: Migration as Number of Dependent Family Member is high

Category	N	SA	%	A	%	N	%	DA	%	SDA	%
<18 years	13	5	38.5	3	23.1	0	0	1	7.7	4	30.8
18-35 years	116	36	31.0	28	24.1	10	8.6	10	8.6	32	27.6
36-55 years	54	12	22.2	15	27.8	3	5.5	6	11.1	18	33.3
>56 years	1	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0
Total	184	53	28.8	47	25.5	13	7.1	17	9.2	54	29.3

Source: Author's on computation

Observation: Table 5.12 captures migrants' moving as dependent family member is high which requires higher source of income. In the first category

where migrants are ‘<18 years’ we see that 38.5% and 23.1% Strongly Agreed and Agreed respectively whereas, 7.7% Disagreed and 30.8% Strongly Disagreed. In ‘18-35’ years category, 31% and 24.1% Strongly Agreed and Agreed respectively, 8.6% are Neutral whereas 8.6% and 27.6% Disagreed and Strongly Disagreed respectively. In the third category, 22.2% Strongly Agreed and 27.8% Agreed, 5.5% are Neutral, whereas 11.1% and 33.3% Disagreed and Strongly Disagreed. In the age group, >56 years, each 33.3% Agreed to the same. In the last Column we see, 28.8% Strongly Agreed, 25.5% Agreed, 7.1% are Neutral and 9.2% Disagreed and 29.3% Strongly Disagreed.

7. Conclusion

Migration is a multi-dimensional phenomenon. There are many underlying socio economic causes which results in migration from rural areas to urban areas. Movement of people from rural Assam to outside is primarily because of the more developed urban areas compared to Assam which in turn provides various economic opportunities. This also paves the path for brain drain from Assam. The intellectuals and learned ought to migrate because of the profitable economic opportunities in the urban areas outside Assam. However it should be noted that there are both positive and negative impact of migration to outside. One positive point to be noted is the inflow of huge remittances in the state. Thus it can be concluded that the government should take necessary step to ensure that remittances are used in productive channels which will in turn lead to the growth and development of the state.

References:

- Black R, Hilker L M & Pooley C . “Migration and Pro – poor Policy in East Africa”. Working Paper C 7, Sussex Centre for Migration Research. January 2004, pp 53 <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08cd1ed915d622c0015c9/WP-C7.pdf>
- Census of India, Assam, Migration Table, 1991, Vol-1 (Table D-2) and Census of India, Assam, Migration Table, 2001, De-Series Table D-21991
- Ganesan N. “Migration & Settlement Pattern in a Middle Income Urban Milieu”. Journal of Sociology Soc Anth, 2 (2), 31 August 2017. pp 111 – 118. <https://doi.org/10.1080/0976634.2011.1188555>
- Ikramullah, Shair G & Rehman N. “Economic & Social Dimensions of Rural Urban Migration in Pakistan: Results from a Recent Survey in the North West Pakistan”. International Journal of Business & Social Science, Vol. 2, No. 3. (January 2011), pp. 119 – 126. [http://ijbssnet.com/journals/Vol_2_No_3_\[Special_Issue__January_2011\]/13.pdf](http://ijbssnet.com/journals/Vol_2_No_3_[Special_Issue__January_2011]/13.pdf)
- Rita Afsar. “Rural-urban dichotomy and convergence: emerging realities in Bangladesh”. 1 April, 1999. <https://doi.org/10.1177%2F095624789901100106>
- Rita Afsar. “Internal Migration & the Development nexus – The Case of Bangladesh”. Conference Paper, Bangladesh Institute of Development

- Studies. 1 January, 2003. <http://www.shram.org/> uploadFiles/20131213045931.pdf
- Remi J, Azeez A, Adegoke I, Opoola & A. Nurain. " An Appraisal of the Factors Influencing Rural Urban Migration in Some Selected Local Govt. Areas of Lagos State Nigeria". Journal of Sustainable Development, Vol. 4, No. 3. June 2011. <https://www.ccsenet.org/journal/index.php/jsd/article/view/10887>
- Saggar S, Somerville W, Ford R & Sobolewska M. "The Impact of Migration on Social Cohesion & Integration". Migration Advisory Committee. January 2012. https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/56718536/FULL_TEXT.PDF
- Shonchoy A. "A Seasonal Migration & Micro Credit in the Lean Period: Evidence from Northwest Bangladesh". IDE Discussion Paper No. 294. 2011. https://www.researchgate.net/publication/254426430_Seasonal_migration_and_micro-credit_in_the_lean_period_evidence_from_northwest_Bangladesh
- Sultana Z. "Impact of Monga on Rural Urban Migration: Its Socio Economic Consequences". ASA University Review, Vol. 4, No. 2, July – December 2010. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1063.6000&rep=rep1&type=pdf>

Introduction of Wet Rice Cultivation In Assam And The Role of The Ahoms: A Vexed Historiography

Anurag Borah

*Assistant Professor, Dept. of History, Rangia College,
Kamrup, Assam, India. PIN 781354
E-mail id: its_me_anurag@yahoo.com*

Abstract

The scenario in terms of agricultural patterns of Brahmaputra valley during the advent of Ahoms in medieval Assam is vaguely debated. Marxist historian, Amalendu Guha opines that it were the Ahoms that made a giant leap in the transition of the rice culture in upper Assam by introducing and exploring wet-rice cultivation in the land. Guha opines that wet rice culture was traditional with the Ahoms and it was also much more productive than the prevalent dominant rice cultures in the valley. They had also a developed technique of growing transplanted rice on wet, permanent fields, whereas their tribal neighbours practised wasteful shifting cultivation. However, controversy as an inevitable part in history, Guha's interpretations also has been challenged and disputed by many over times. In this paper, a discussion will be made here from a critical standpoint to analyse these interpretations regarding the contribution of the Ahoms towards expansion of the wet-rice cultivation in Medieval Assam.

Key words: *Wet rice cultivation, Ahoms, Medieval Assam, Historiography etc.*

Introduction:

In the field of historiography of medieval Assam there are certain areas which are very much subjective and readers generally get in a dilemma. One such aspect is the question of introduction of wet rice cultivation in Brahmaputra valley and the agency behind it. The history of medieval Assam is mostly dominated by the Ahoms. One of the largest and even strongest of all the pre colonial states in Northeast India, the Ahom State situated at the heartland of Northeast was existed almost for six hundred years till annexed by the British in 1826 AD. It is interesting to note that in this particular timeframe, we find extensive references of *Sali* cultivation in Ahom chronicles (Buranjis) and other contemporary sources that lead to an intellectual discourse among historians regarding the advent of this particular type wet rice culture. Amalendu Guha, a Marxist historian using the tools of historical materialism has analyzed Ahom technology, superior iron tools, astounding social organization and the role of wet rice cultivation in terms of studying the process of the evolution of the Ahom state. However, controversy as an inevitable part in history, Guha's interpretations also has been challenged and disputed which will be analysed in this paper.

Area of Research:

The research area is basically the history of medieval Assam covering the period from 1228 A.D. to 1826 A.D. The present study would concentrate on the historiography of the transition of wet rice culture in medieval Assam and the role of the Ahoms. Interpretations and arguments of scholars like Amalendu Guha, Nayanjot Lahiri, Dhrubajyoti Bora, Sanjeeb Kakoty etc. are incorporated for studying the Historiographical scenario of the aforesaid timeline.

Objectives:

The following objectives are to be aimed in this present study:

1. To peep into the prevalent historiography of wet rice cultivation in medieval Assam.
2. To analyse different scholars' interpretations regarding the advent of the wet rice cultivation in medieval Assam.
3. To understand the role of Ahoms in introducing wet rice cultivation in Brahmaputra Valley and the contested historiography.
4. To investigate about any scope for further research in the concerned area.

Methodology:

In this study, analytical, critical and comparative method will be used. This work is grounded on both primary and secondary information. The sources of the data are based on various Books, Reports, Publication, Journals & Concerned websites, etc. Due care has been taken to make interpretations rational and scientific.

Discussion:

The variety of rice suited to shifting cultivation on sloping lands in submontane and riverine tracts was called “*Ahu*” or ‘upland’, ‘dry’ or ‘early’ rice and it was sown broadcast. Generally, *Ahu* matures early and therefore it is

sometimes followed by another crop. However, after about three years the *Ahu* fields become totally exhausted and have to be fallowed for several years. As *Ahu* fields are mostly situated in the forested submontane and riverine fields, the crops are exposed to wild animals or to ultimately floods. Moreover, the yield of *Ahu* rice is also small. The other variety, known as *Bao* is generally suited to natural marshes and sometimes does not require any ploughing at all before sowing. *Bao* rice is generally sown broadcast and it matures late.

Prior to the advent of the Ahoms it was shifting cultivation along with dry crops in terms of rice culture dominated the Brahmaputra valley particularly portion of the upper Assam. To ascertain it, we can refer to Wade's *An account of Assam* where he states 'the country round Dihing', the sparsely-populated habitat of the Morans and Borahis, 'was uncultivated and wild' (Guha Medieval and Early Colonial Assam: Society Polity Economy 82). The Ahom chronicles states that their tributes to Sukapha consisted of firewood, a kind of edible tuber, edible arum roots and an edible fern known as *dhenkia* and brinjals etc. which are mostly gathered, not cultivated. Altogether, it leads to the conclusion that they lived in a sparsely-populated wild territory and carried a backward state of economy but some sort of inferior rice economy still existed, as we find references of their rice-beer culture in the chronicles which could be impossible without rice production. Thus, the early Morans and Borahis, appear to have been producers of *Ahu* rice with slash and burn methods and they could hardly have any surplus rice over and above their subsistence.

In regards to the Kacharies, their farming techniques were superior to those of the Moran and Borahi tribes who were ignorant of artificial irrigation. Ahom Buranji refers that the impressive sight of 3,300 ghats on the river gave Sukapha an idea of the numerous Kachari population in the neighbourhood. Thus from that link, we can assume that the Kacharis possessed a superior agricultural practice to maintain their huge population. Probably the Kacharis did not generally use the plough in the thirteenth century. Their rice economy was dominated by *Ahu* crop, and *Ahu* lands were suited to shifting cultivation.

The Chutiya kingdom, which reached the stage of state formation earlier than the Kacharis, they had also initially an *Ahu* rice culture. In the close of the nineteenth century 39% of the settled areas of the then North Lakhimpur subdivision, part of original habitat of Chutiyas accounted for shifting cultivation and as there 'no tangible evidence that the Chutiyas had any ingenuity to overcome the topographical compulsion in earlier times' they were more or less in the same stage of agricultural development as that of Kacharis at the time of Ahom migration.

Contribution of The Ahoms To The Rice Culture of Assam:

Amalendu Guha is the chief advocate of the notion of Ahoms as the pioneer to introduce wet rice cultivation in Assam primarily in the upper part of the valley. Amalendu guha has made use of the tools of historical materialism and has analyzed technology, wet rice cultivation, superior iron tools and astounding social organization adding to the procedure of the process of the evolution of this

Ahom state at the heartland of northeast which existed almost for six hundred years till it was annexed by the British in 1826 AD. The central hypothesis of Amalendu Guha is that at the time of Ahom immigration shifting cultivation, involving large scale fallowing, dominated the agriculture of upper Assam and it was the Ahom migration and their administration which was primarily responsible for the spread of *Sali* cultivation in the eastern half of the Brahmaputra valley.

Guha opines that wet rice culture was traditional with the Ahoms and it was also (i.e. *Sali* cultivation) much more productive than the prevalent dominant rice cultures in the valley. According to Guha, the scope of cultivating wet-rice in the submontane habitat till then was extremely limited by the topographical conditions. Most of the sloping lands in such regions- the *faringati* or dry crop land required fallowing after every three years or so of continuous cultivation. Hence, the habit of shifting cultivation stubbornly persisted under conditions of land abundance. Wet-rice grows on those lands which can either be artificially flooded from the adjacent streams or be reduced to a dead level so that it can retain the rain-water deposited. In natural conditions most of the lands in the submontane and riverine belts of the valley are not suited to wet rice. It is *Ahu* rice which is grown on such lands. But much of the lands on which *Ahu* crop is raised, as observed by W. Robinson (1841), could be converted into rupit (i.e. transplanted *Sali*) land by careful husbandry and paying attention to levelling and draining. In this respect, Guha believes that the Ahoms who had a definite superiority over their neighbours in rice culture began to undertake reclamation of low lying flat lands and gave emphasise on levelling up of the sloping lands. For it, what helped the Ahoms, as he argues were their better organisation capacity and better technology mainly iron implementations. (Guha "The Ahom Political System: An Enquiry into the State Formation Process in Medieval Assam" 24)

Amalendu Guha again states that coming to the Brahmaputra valley, the Ahoms with communal labour built a system of massive dykes and embankments unparalleled elsewhere in India. From the very beginning the Ahom state treated all wet-rice lands, but not the other lands and house-sites, as a common national pool. From out of this pool, the king distributed tax-free wet rice plots to all his able-bodied, adult male subjects at the rate of 2.66 acres per head for their lifetime, and exacted periodic service from them in return. This was done by peace time utilisation of the national militia in embankment buildings and reclamation activities. Guha assumes that in this respect, their main strength lay in the traditional Tai militia system they shared with their kinsmen in Thailand and Vietnam. Such a militia had to render service to the state for all public purposes in war and peace. It is this positive policy of building up a network of embankments which helped transplanted wet-rice predominance in the rice culture of Upper Assam.

However, Amalendu Guha also admits that the wet rice cultivation already existed in lower Assam even before the advent of the Ahoms. He believes that some economic surplus and production of rice might be the factor for the

existence of the Kamarupa kingdom. But again he argues that in contrast to Upper Assam under the Ahoms, Lower Assam had never such extensive community investments in the form of man-made embankments and dykes as could have converted much of *Ahu* and *Bao* lands into *Sali* fields. The Ahoms showed remarkable wisdom in avoiding the heavily flooded banks of the Brahmaputra, while selecting the site for settlements. Here, Guha again writes that, it was the high yield of *Sali* crop that enabled the initial nine thousand or so of Ahom population to multiply rapidly by ensuring enough supply of food. The existence of a substantial surplus helped the Ahom state not only to subjugate the Chutiya, Kachari and Koch powers in the Brahmaputra valley, but also to confront successfully the Mughal invaders for a prolonged period during the seventeenth century. Their capacity to build up a network of embankment works for controlling the distribution of flood and rain water in a desirable way over a considerable area was the key factor on which their rice economy thrived.

The contested historiography:

Refuting Guha's argument about the wet rice culture of the Ahoms, Nayanjot Lahiri, another prominent historian, in the pages of "*Social Scientist*" argued that in pre-Ahom Assam too, the whole economic set up was contingent on wet rice cultivation with an irrigation technology dependent on the construction of *alis* (embankments) (Lahiri 65). Lahiri asserts that Guha has failed to analyse the continuity between the pre-Ahom and Ahom period. She basically rejects the supposition of Guha that upper Assam was different from the lower Assam valley and that, by the 13th century the former had become retarded. Her central argument against Guha in her own words is that "although central kingship had disappeared from Assam by the thirteenth century, it is likely that the long term social and economic trends that we can observe in the early history of Assam continued through the centuries and were not retarded at all."(Lahiri 66) For it, she sites some of pre-Ahom inscriptions found in the area around Golaghat and Deopani, an area that lies very close to the Dikhou valley where the Ahoms came and settled and by this she suggests that this only reflects a fairly developed socio-economic structure in upper Assam. Thus she rejects Guha's assumption that the south-eastern extremity of upper Assam "had lapsed into retarded conditions" which does not seem credible at all.

Lahiri argues that early medieval Assam was not merely Ahom's Assam as seen by Guha and writes further, "Various states in Assam in this period cannot be dismissed cursorily. For instance, the Chutiyas have been dismissed in one line which does not tell us anything about the nature of their kingdom except that they were completely absorbed into the Ahom state by the early 16th century." She further opines that the significant change in the polity i.e., its transition to a state which took place between 1497-1539 was helped not only by the rice economy merely as Guha states but also through the conquests of new territories and the resultant increase in population. She concludes, "Guha views state formation in medieval Assam without wishing to illuminate its past history, without understanding the essential nature of the structure of pre-Ahom Assam".

However, Guha as a reply to Lahiri's argument offered his explanation in the same journal. He wrote that he was also the believer of the fact that the Ahom political system was not a wholesale importation and nor was it entirely an autonomous growth in Assam and the system did have certain pre-Ahom elements. He states in the reply to Lahiri that while highlighting the political changes under the Ahom rule, continuity as a factor in his study was not lost sight of altogether, though emphasised somewhat less(Guha "Pre-Ahom Roots and the Medieval State in Assam: A Reply' Vol.12,No. 6" 73). Guha writes that on the question of continuity and change, he had been misunderstood by Lahiri as of course many times he stated that "in the 13th century, the Indo-Aryan culture still dominated the lives of the major section of the population of the central plains of the Brahmaputra Valley", that "the Ahom migrants did not come to a politically void region" and that "the political heritage of ancient Kamarupa had not left Upper Assam totally untouched"(Guha "Pre-Ahom Roots and the Medieval State in Assam: A Reply' Vol.12,No. 6" 76). Guha also firmly holds his opinion regarding the dissimilarity between lower and upper Assam in terms of political and socio economic conditions. He opines that contrary to Lahiri's belief, it was more likely that the Indo-Aryan penetration was, in general, relatively shallower in the upper than in the lower valley, particularly south of the Brahmaputra. Though he maintains some existence of wet rice culture in pre Ahom period as Lahiri is suggesting; he states that the Ahom system of water control consisted of an elaborate network of dams and embankments and the presence of anything of the kind on such a scale in pre-Ahom Assam is not suggested by available evidence. (Guha "Pre-Ahom Roots and the Medieval State in Assam: A Reply' Vol.12,No. 6" 75).

Dhrubajyoti Bora in his *Moamoria Gana Abhyutthan* also throws some light on the Ahom state formation and their wet rice culture. According to him the eastern corner of Brahmaputra valley was a politically void region(Bora 65). Bora believes that *Sali* cultivation already existed in lower part of Brahmaputra valley and it was the Ahoms that introduced the wet rice culture (i.e. *Sali* cultivation) in a huge scale in the areas of upper Assam that dominated by shifting cultivation till then(Bora 66). He also seems agree with Guha's interpretation that if we move continuously eastward from Dhansiri valley we would find inferior rice producing rates which Guha elaborately discusses in his article entitled "Geography behind History".

Again Sanjeeb Kakoty, who has done a research on technological factors behind the state formation process of Ahom state basically worked on the hypothesis that was previously set by Guha. He, acknowledging that Guha has made use of the tools of historical materialism and has examined Ahom technology, wet rice cultivation, superior iron tools and excellent social organization contributing to the process of the evolution of the Ahom state further illuminates the discussion. He states, "The success of the Ahoms in doing so can be explained in terms of their unique system of labour utilization as well as superior technology".(Kakoty 99) In the same line of Guha, Kakoty argues that in

spite of the low population and an apparent shortage of labour force the Ahoms were able to secure their manpower requirements for the purpose of land reclamation and effective hydraulic control quite effectively by devising a very effective system of labour mobilisation and utilisation called the *paik* system. The state machinery was greatly used towards creating the conditions needed for rice cultivation such as land reclamation, flood prevention and water control. Ahom agrarian technology not only ensured a steady supply of food but also the production of sufficient surplus that allowed the Ahom state to execute massive public works, such as roads, embankments, bridges, temples, tanks, palaces and forts. Kakoty thus believes the agrarian technology as the factor that laid the foundation for the building of a strong Ahom state.

Conclusion:

Thus Amalendu Guha has shown how the extension of plough at the cost of hoe cultivation and of wet at the expense of dry rice –lands alongside a general agricultural expansion led to a rapid increase in the surplus produced. According to him a consequent rise in population provided the Ahoms with a material base for their further economic and political expansion. He argued that wet rice culture was traditional with the Ahoms. In his whole study, he is seen taking an interdisciplinary approach incorporating anthropology, sociology and statistics etc while elaborating his observation. However, Guha's analysis of the prevalence of rice culture in Assam before the advent of Ahoms in many times seems puzzling as he himself is seen using the terms like “probably”, “it appears that”, “nothing is definitely known” etc many times in his discussion. Lahiri strongly asserts that Guha has failed to analyse the continuity between the pre-Ahom and Ahom period. Dhrubajyoti Bora again believes that *Sali* cultivation already existed in lower part of Brahmaputra valley whereas Sanjib Kakoty believes the agrarian technology as the factor that laid the foundation for the building of a strong Ahom state. Furthermore, in the discussion of the state formation process of Ahom state, Guha is seen borrowing heavily from the Engel's notion of state formation hypothesis. But it should also be kept in mind that Engel's theory regarding state formation also has various limitations. However, Guha's interpretations regarding Ahom state formation and transition of wet rice culture by them are no doubt very fresh and innovative. As recent historians have become more aware of the similarity and links between the North East and the East Asian formations, the original contributions of Guha have become more relevant.

References:

- Baruah, Swarna Lata. *Last days of Ahom monarchy: A history of Assam from 1769-1826*. Munshiram Manoharlal Publishers, 1993.
- Bora, Dhrubajyoti. *Moamoria Gana Abhyutthan*. Guwahati: Chandra Prakash, 2015. Print.
- Choudhury, Pratap Chandra. *The history of civilisation of the people of Assam to the twelfth century AD*. Diss. SOAS University of London, 1953.

- Gogoi, Jahnabi. *Agrarian system of medieval Assam*. Concept Publishing Company, 2002.
- Gait, Edward. *A history of Assam*. Thacker, Spink & Company, 1906.
- Guha, Amalendu. "The Ahom Political System: An Enquiry into the State Formation Process in Medieval Assam." *Social Scientist*, Vol. 11, No. 12 (1983): 3-34. Print.
- Guha, Amalendu. *Medieval and Early Colonial Assam: Society Polity Economy*. Anwesha Publication, 2015. Print.
- Guha, Amalendu. "The Medieval Economy of Assam." *Cambridge Economic History of India Vol.1*. Orient Blackswan, 2009. 480-85. Print.
- Guha, Amalendu. "'Pre-Ahom Roots and the Medieval State in Assam: A Reply' Vol.12, No. 6." *Social Scientist* (1984): 70-77. Print.
- Kakoty, Sanjib. *Technological Changes and Mode of Production in the Evolution of the Ahom State*, Ph.D Thesis. 2001. Print.
- Lahiri, Nayanjot. "The Pre-Ahom Roots of Medieval Assam Vol.12, No.6." *Social Scientist* (1984): 60-70. Print.
- Saikia, Rajen. *Social and economic history of Assam (1853-1921)*. 2013.

Shidnak Mahar: An Unknown Warrior Among Untouchables

Dr. Avinash Digambar Fulzele

Professor & Head, Department of History,

Dr. Ambedkar College, Deekshaboomi, Nagpur-10.

E-mail: avi.fulzele@gmail.com

Abstract

Mahar caste was considered as untouchable. Social, economic, and political rights were denied to untouchables. But, King Shivaji Maharaja followed the principle of secularism while establishing Maratha Empire. Mahar had chivalrously fought in his kingdom. Mahar community's people were awarded by Shivaji Maharaja for finding out remote and uncharted routes of the forts. But, their remarkable deeds were sidelined in the history. Moreover, they don't have any history. But, Shidnak Mahar, a gallant from Maharashtra, exposed the facts regarding it. He proved his gallantry and duty by insidiously debilitating the base of casteism. Untouchability was at its peak during the reign of Peshwas. Shidnak Mahar proved his superiority by chivalrously fighting in the battle of Kharda. He had crippled the base of casteism with his noteworthy courage though caste discrimination was stringently observed during the reign of Sawai Madhavrao. The gallantry of Shidnak Mahar couldn't bring forth as this part of history was forlorn. Present research article endeavours to unearth the historical work of Shidnak warrior.

Key words: Shidnak Mahar, Peshwa's Rule, Shivaji Maharaja, Shahu I, Battle of Kharda, Freedom Struggle of Maratha, Military System of Maratha.

Research Methodology:

Historical research methodology has been used for the present research and available literature has been scientifically examined and evaluated in the light of concerned topic.

Hypotheses:

Shidnak Mahar endeavoured to uplift his own and community's stature by his noteworthy chivalric deeds.

Introduction:

A person's history was sidelined or suppressed due to his caste and religion in Indian history though the modern philosophy says that the gallantry has no religion. Shidnak Mahar, a brave warrior from Maharashtra, was a prominent figure among them. Many legendary figures like Shidnak Mahar were ousted from the history prominently due casteism and untouchability. But, Mahar community's people were always upfront in proving their gallantry by paralyzing the age old tradition of slavery if they got an opportunity. Shidnak compelled contemporary Peshwas to remain silent by breaking the constraints of caste system with his gallantry. He saved the life of Parshuram Patwardhan with his astounding courage in the decisive battle of Kharda with Nizam in 1795. The victory in Kharda's battle was the last victory of Marathas. Shidnak Mahar was the grand-son of the closest and committed ally knight of Shahu I. But, Mahar community's people, who were once committed with Marathas, stood with British in the battle of Koregaon in 1818 after twenty three years. Therefore, it is necessary to study the gallantry of Shidnak Mahar.

Present research is divided into two parts. First part reviews the previous history of Mahars during the rule of Marathas while second part deals with the information about the gallantry of Shidnak Mahar and the conclusion is provided at the end of paper.

Early History:

Mahar community's people were not considered as untouchables in the military of Shivaji Maharaja. Untouchables participated in the infantry of Maratha Empire as the soldiers. Two soldiers were assigned from infantry to each Maratha cavaliers. One of them looked after the horse and another one managed the food and fodder for the horse. These soldiers were assigned mostly from Mahar community's people (Robertson 60). These pedestrian soldiers were known as 'Paaik'. 'Naak' word was prefixed only before the names of Mahar community's soldiers from these Paaik. Later on the word Naikor Nayak which was used for Mahar soldiers is transposed as 'Naak'. Naak wasn't prefixed before the names other ancient communities in Maharashtra. It was only prefixed before the names of Mahars (Jadhao 27). As well as, Matang community's soldiers were titled with Raut appellation (Khairmode 6-7). Mahar and Mang community's soldiers were prominently assigned to put cannons into bullock cart, carrying these bullock-carts on the battlefield, management of the cannons, cauterizing it and firing at the targets (6-7). The service in infantry was like the inherited right for Mahar community's people.

Mahar community was renowned for its valour. Various incidents can be traced regarding the gallantry of Mahars during Shivaji Maharaja's reign. Shivaji Maharaja had awarded a courageous Mahar for finding out a latent way in Raigad fort(Nalawade 57).⁵Taking the cognizance of this valour, Shivaji Maharaja had offered '**Metenaikya**' to many people from Mahar, Mang, and Ramoshi like downtrodden castes. The check-posts near to the vallation of the forts was known as 'Mete'. Metenayakhad to foremostly face the attack on the fort by the enemies. Soldiers in the main fort were informed about the movement of the enemies when Metenayaks were attacked by the forces of enemies. It indicates that Metenayaks were working as the guardian-angels of the fort. Courageous Mahar and Mang community's people were recruited in the gunnery and shielding inside the fort(Ingale 27).Mahars were too honest. They were very committed to their patrons. They never deceived their patron till the last breath of life though their lives were in danger. These gallant Mahars never compromised or surrendered to the enemies though they were imprisoned, lured or persecuted by the enemies (C. B. Khairmode 214).The King always appreciated, awarded, and designated the gallant heroes who had courageously fought on the battlefields during the reign of Marathas. It resulted into the dignified life and economic benefits to the Mahars who were reeling under the degraded conditions. In spite of this, untouchable community's people didn't get enough opportunities in the military forces during contemporary era(Nalawade 27).In the era of social animosity, Mahar battalions got the rights to build the tents during expeditions. But, the company and camaraderie relationship on the battlefield didn't prove useful in uplifting the condition of untouchables in the villages as the tendency of discrimination was deeply rooted in the minds of people in Indian social milieu(Pandit 5).

Maratha Empire's spine had been broken due to the disorder or mayhem after the demise of Chhatrapati Sambhaji Maharaja. Many communities including Brahmins, Marathas and Prabhuunifiedly and concurrently came together for the sake of homeland. All these people sagaciously and courageously fought to raise the broken Maratha Empire. Shankar N. Joshi, a researcher, has published a passage on Saptam Sammelan (Seventh Conference) (News, Pg 54) of Indian Board of History saying Mahars who loved their homeland valorously fought along with Marathas, Brahmins, and Prabhu in various struggles(Shinde 187).Marathas were struggling with the Mughals for their existence during the freedom struggle of Marathas .If Mughals won a fort, Marathas regained other fort from the clutches of Mughals. Rajaram Maharaja said that Mahars can experience the 'Patilaki' (Pileus) if they regain Vairagad (near to Wai) fort which is captured by Mughals for Maratha Empire(187).As per instructed by Rajaram Maharaja, Nagnak Mahar of Nagewadiwon Vairagad fort from Mughals with his remarkable gallantry and attached it with Maratha Empire to save his position(Bahiskrit Bharat 4).It indicates that Mahars had significantly contributed in the freedom struggle of Marathas.

Shidnak Mahar:

In 1900, Junya Aitihasik Goshti' (Old Historical Facts) was written by Krushnaji Vishnu Acharya Kalgaonkar who was a teacher in Kasegaon School

and published by Mr.Parasnus in 'Bharat Varsha' monthly magazine. It is in the archives of Indian Council of History. Its 32nd story is written about ShidnakMahar(Shinde 192).Kalambi is a village in Tasgaon block in Satara district. Shidnak was a Mahar baron in this village. Anarchy was hovering on Maharashtra after Sambhaji Maharaja was killed by Aurangzeb. It lasted for near-about twenty five to thirty years. Shidnak organized a squad of Mahar community's people and created chaos in the empire. It had essentially benefitted to Marathas. Sambhaji Maharaja's son Shahu I entered in Maharashtra to regain his empire from Tarabai when he released from the detention of Mughals.Shidnak was one of those knights who had sided with ShahuI(158).Shahu I granted benefaction as per the capabilities of the knights who were assisted him in regaining the lost paradise. ShidnakMahar was awarded with Kalambi village for his support(Dadu 138).The grandson of Shidnakwas also named after him. He was a contemporary of Peshwa Sawai Madhaorao.

Sawai MadhaoraoPeshwa noted an incident in his diary regarding purchasing two Kunbi women for 140 rupees at Kajbe Pune(Chimnaji, Raobahadur Ganesh & Marathe, Kashinath Balkrishna 249).Kunbi was a caste in Marathas and they valued themselves as the descendants of high-born Marathas.Kunbi community's women were serving as the housemaids in houses of Peshwas or Brahmins during contemporary era.They were the slaves of Peshwa as he bought them.It estimates and clarifies the miserliness of untouchables.The persecution of untouchables was at the peak during the rule of Peshwas. Untouchables were denied to roam on the road by tying pot in the neck.Even the shadows of untouchable polluted the upper caste people. Mainstream people used to leave the food if they heard the words of untouchables while having food(Janta Weekly 4). ShidnakMahar valorously fought amidst these circumstances.

ShidnakMahar was renowned as a great swordsman(Nawalkar 55).He was a chevalier in the military of Peshwas. He had participated in the battle of Kharda. The tent of Shidnak Mahar wasn't raised far from the others on the expeditions like Mahar community's areas. He raised his encampment near to the tents of other Brahmin-Maratha chevaliers.Other knights discussed this issue with each other and they complained aboutit to SawaiMadhaorao(C. B. Khairmode 212-213). HerojiPatankar, an old Maratha Knight, was seating beside Peshwa.Peshwa heard the complaint and looked at him. HerojiPatankar's remark is noteworthy in this context. He said, "We are gathered here not for the meal but to fight against the enemies. So, we shouldn't worry about the participation of Mahars with us. This is the ground of gallants having swords in their hands. No one should ask for the caste and creed. Gallants are those who courageously fight in the battlefields and they are the real warriors of their community"(Warkhede 24).Patankar's this remark silenced Peshwa. All knight departed for the battle after give obeisance to Peshwa. Shidnak also came to give obeisance. While giving obeisance, he said, "Lord, I am Shidnak Mahar. Some people hate me because of my caste. You just witness how your servant performs in the battlefield" (Awale

and Dixit 47). Thereafter, the battle commenced. Maratha soldiers were lagging behind before the huge Pathan soldiers of Nizam. So, Peshwa was worried about it. The battle was at its climax. Suddenly, a news came to Peshwa that Pathans attacked Parshuram Bhauand get him down from the horse. As soon as Shidnak knows about it, he rushed towards Patwardhans with his soldiers and ruthlessly defeated the Pathans. The army of Shidnak brutally killed and defeated many Nizam soldiers (Shinde 158). Shidnak returned Parshuram Patwardhan from the deadly clutches of Nizam. He was admired by the army of Patwardhans (Dadu 158). Victory in the battle of Kharda was the last victory of Marathas. Thereafter, the reign of Peshwas marked its end merely within twenty three years.

In 1818, Shidnak, a Knight of Mahars and Chief Commander, heard the news that the Mahar soldiers will stand with British to fight against the Peshwas. He visited Peshwa Bajirao with his soldiers. While propagating the role of Mahars, Shidnak questioned, "We are unwilling to fight for British. What will be our place in your empire and military if we defeat and chase off British from your empire?" (Awale and Dixit 50). Bajirao Peshwa ironically replied, "Mahars will not get even the lowest position in Peshwa's Empire" (50). Shidnak replied to the inhuman treatment given by Peshwa saying, "Lord! We have been bearing your numerous inhuman treatments. But, time will punish you as soon as possible. Get ready to face it and be patient. We are honest to our homeland. We aren't inclined to fight with the sons of our homeland. It will be sin from your perspective. But, fighting for the justice and our rights isn't a sin instead it is a truth. We will fight against you if you compel us to do so. Consider it as the last warning of the war" (50). Thereafter, Mahar soldiers fought for British in the battle of Bheema Koregaon. Peshwa was completely defeated in this battle. Shidnak was alive for the many years after the downfall of Peshwa Empire. In 1936, Mr. Yashwantrao Narayan Tipnis wrote a drama entitled 'Dakkhanacha Diwa' (The Beacon-Light of South) on the historical deeds of Shidnak and meticulously portrayed the picture of his gallantry (Janta Weekly 4). Dr. Ambedkar went to the inaugural ceremony of this drama as it was written on the gallantry of Shidnak Mahar without taking the cognizance of the historical facts about the drama. It makes us aware about the valour of Shidnak Mahar. But, his remarkable valour was sidelined in the history. Present research endeavours to unveil the sidelined part of the history.

Conclusion:

Shivaji Maharaja had established his empire with the help of people from the all strata of the society. He assigned Mahars for the most important works as well as the safety of empire. He had entrusted Mahars for the responsibility of the various check-posts which were established for the safety of the forts. It clarifies the contribution of Mahars in the establishment of Self-Government. Mahars were renowned for their honesty. Various examples are cited about their commitments in the history. They had found out the rare and latent paths of the forts and they were awarded for it by Shivaji Maharaja himself. It represents their valorous nature.

The valour of ShidnakMahar has proven that Mahar community's people had the capability to alter the condition if they got an opportunity in spite of bearing the brunt of inhuman persecution due to social ostracism. Shidnakflabbergasted mainstream people by his historical deeds without caring for the social ostracism. The persecution of untouchables was at the peak during the reign of Peshwa's empire. Amidst these circumstances, ShidnakMahar's tent in the middle of entire cantonment is an epitome of his valour during the battle of Kharda. Shidnak courageously fought in this battle which compelled Patwardhan to adore him. Those who had proven untouchables as wretched and inferior by birth were praising the gallantry of Shidnak. This incident reveals the greatness of Shidnak. Mahars were far from the mainstream society prominently due to the social ostracism imposed on this community's people. So, their numerous legendary deeds were hidden due to social ostracism. Their sagas had been deliberately suppressed by the mainstream historians. Consequently, Shidnak like many legendary warriors of Mahar community are still buried in the graves of unsung history.

Notes & References:

- Awale and Dixit. *Nagvanshi* – *Ambedkari Chalvalitil Maharanche Yogdan*, Marathi. Nagpur: S. K. Publication, 1998. Print
- Bahiskrit Bharat. Bahiskrit Bharat Fortnightly, Marathi 20 May 1927. Print
- Dadu, Miya. *Dalitanche Rajkaran*, Marathi. Mumbai: Majestic Book Stall, 1974. Print
- Ingale, Ramchandra Thamkaji. *Maharancha Sanskrutik Itibas*, Marathi. Nagpur: Vishal Publication, 1992. Print
- Jadhao, V T. *Maharashtracha Mahar*, Part-I, Marathi . Mumbai: Usha Bharati Publication, 1956. Print
- Janta Weekly. Janta Weekly, Marathi 28 March 1936. Print
- Khairmode, C B. Dr. Bhimrao Ramji Ambedkar-Biography, Marathi. Vol. IX. Mumbai: Maharashtra State Board of Literature and Culture, 1987. Print
- Khairmode, Changdeo. *Asprushyancha Lashkari Pesha*, Marathi. 3rd. Mumbai: Maharashtra State Board of Literature and Culture, 2002. Print
- Khairmode, Changdeo Bhawanrao. Dr. Bhimrao Ramji Ambedkar-Biography, Marathi. Third Edition. Vol. I. Mumbai: Pratap Publication, 1978. Print
- Nalawade, M D, ed. *Asprushyanche Aarthik Jeewan*, Part-I, Marathi. PrintAurangabad: Yuvraj Publication, 1984. Print
- Nawalkar, Harishchandrarao Narayanrao. *Shriyut Shivram Janba Kamble Yanche Trotak Charitra Aani Parvati Satyagrahabacha Itibas*, Marathi. Pune: S. J. Kamble Publisher, 1930. Print
- Pandit, Nalini. *Swatantryottar Kalatil Dalitancha Prashna*, Marathi . Pune: Sadhana Publication, 1973. Print
- Robertson, Alexander. *The religious life of India, The Mahar Folk, A Study of Untouchable in Maharashtra*. Calcutta: Y.M.C.A. Publishing House, 1938. Print

- "Satarkar Maharaj Va Peshwe Yanchi Rojnishi, Part-8." *Sawai Madhaorao Peshwe Selective Passages*. Ed. Raobahadur Ganesh Chimnaji and Kashinath Balkrishna Marathe. Vol. III. Pune: Deccan Vernacular Translation Society, 1911. Print
- Shinde, Vitthal Ramji. *Bharatiya Asprushyatecha Prashna*, Marathi. Nagpur: Office of Navbharat Book Series, 1933. Print
- Warkhede, Ramesh, ed. *Maharaja Sayajirao Gaikwad Yancha Bhashan Sangrah*, Part-2, Marathi. Vol. II. Aurangabad: Secretary, Maharaja Sayajirao Gaikwad Biographical Literature Publication Committee, 2017. Print

An Analysis of the Women's Participation in Economic Activities of India

Anshumi Dutta

Postgraduate, Department of Economics, Dibrugarh University

Email id: anshumidutta809@gmail.com

Abstract

Employment has always featured as an important element of any development policy of India since its independence. Growth of employment has emerged as an important concern in development planning around the middle of 1970s when it was realised that the economic and demographic performance of the country had fallen and as a result unemployment had been on an increase. Female labour force participation can be considered as a driver of growth of a nation. Women's participation in work may vary across the countries. The Constitution of India guarantees equality to all the citizens of the country. But unfortunately yet because of many strong traditions and old customs, gender inequalities are deep rooted in many parts of the country. Though the status of Indian women's changing significantly with sustained high economic growth since 1990's, but female labour force participation rate has been remaining a bugbear for the country. The Government of India has pursued labour market policies in order to increase female labour force participation in the country and thereby boosting the economy, but these policies have little impact and India has not witnessed a considerable rise in female labour force participation. This paper tries to make a bird's eye view description about the participation of women in economic activities of the India. This study is completely based on secondary data collected from valid sources and descriptive in nature.

Key Words: Labour Force, Female, Employment, Growth, Inequality, India.

Introduction:

The ability to create more employment opportunities of a country can crave the path of smooth development of the economy and the study of employment has been gaining much importance to understand the growth phenomenon of an economy (Das,2018). In the middle 1970s, it was realised that the economic performance of India had fallen short of earlier expectations and as a result the unemployment rate had on an increase. Thus, the growth of employment has emerged as an important concern in development planning of the country (Papola & Sahu, 2012). India, being an underdeveloped country is primarily grounded in rural economy and a major part of its population is mainly engaged in agriculture for their livelihood and earn money. As per 2011 Census, 48.90% of population of India takes agriculture as their primary occupation. However, a transition from agriculture sector to non-agriculture sector is also evident. Employment sector has changed towards the non-agricultural sector with the changes in specialisation, technology, education and intersections of other economies of the globe. Education is a determining factor for such a change.

Globally Indian economy is considered as one of the fast-growing economies of the world. Studies show that majority of economies of the world are still established in traditional structures and activities. In India, the labour market is basically spread across the agriculture and urban formal and informal sector.

In 1990s, a series of economic reforms, commonly known as globalisation, were implemented that opened India's closed economy to international trade and capital flows to promote integration of India's economy into the expanding global economy. It was expected to bring about faster improvement in employment conditions. Since, India's comparative advantage was believed to lie in the unskilled-labour-intensive industries, openness to trade was expected to encourage the growth of such industries and in addition foreign capital was expected to bring with its new technologies and management methods, which would contribute to productivity growth (Ghose, 2014).

The recent studies by International Monetary Fund and Goldman Sachs estimate that gender equality in labour force participation rates would have a strong positive impact on GDP growth (Mehrotra.S & Siha.S, 2019). Increasing women's participation rate in economic activity entails increasing consumption, household saving and diversity in spending which in turn results in boosting the business case. Despite the provision of equal rights to all men and women of India guaranteed by the Constitution of India, because of many strong old traditions and customs, gender inequalities are yet in 21st century deep rooted in many parts of the country. In many parts of the Indian society, women are yet in disadvantaged position. Though India is a signatory of many international commitments to support women's economic empowerment but gender disparity in the labour market of the country is

widespread. The disparity can be shown in low labour participation rates, lower educational attainment, inequality in wages, high burden of unpaid care work etc. Studies have proved that gender equality in the labour market is has a significant role in achieving wider human developmental goals. The depressed labour force participation rate in India mainly in the face of rapid economic growth of the country raises many questions on the inclusiveness of the growth process. According to International Labour Organisation, despite the record breaking economic growth of the country in recent years, India's female labour force participation rate fell from 37% in 2004-05 to 29% in 2009-10. Out of 131 countries, India ranks 11th from the bottom in female labour force participation (ILO,2014).

Objective:

The main objective of present paper is to make a bird's eye view description about the women's participation in economic activities in India.

Methodology:

The present study is theoretical and descriptive in nature. The entire study is based on the secondary data collected from the secondary sources like research papers, books, journals, newspapers, government officials etc.

Discussion:

The starting point of our analysis is an examination of trends in work force participation rate (WFPR), unemployment rate and labour force participation rate (LFPR). The working population and the work participation rate of a country highlights the occupational distribution of the country. The table below shows the WFPR of males and females of India according to the residence.

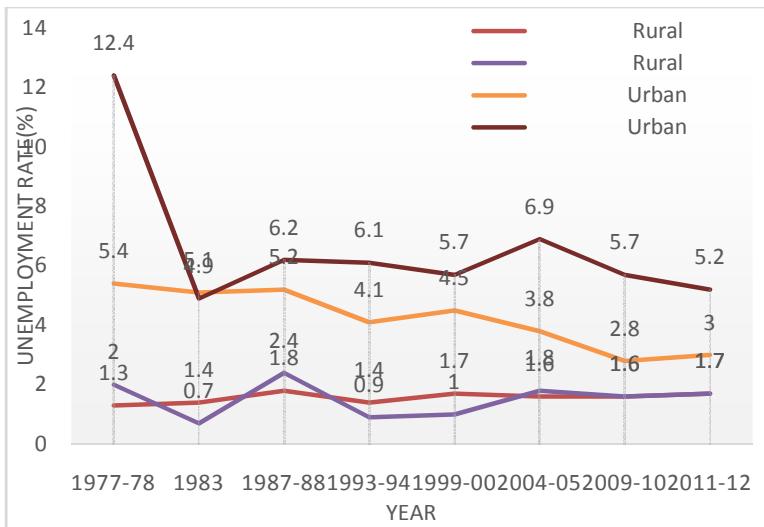
Table 2: Work Participation Rate of Males and Females of India, 1981-2011

Year	Male			Female		
	Total	Rural	Urban	Total	Rural	Urban
1981	52.7	53.8	49.1	19.8	23.2	8.3
1991	51.6	52.5	48.9	22.3	26.7	9.2
2001	51.7	52.1	50.6	25.6	30.8	11.9
2011	53.3	53.0	53.8	25.5	30.0	15.4

Source: Census data

We have witnessed an upward trend of WFPR for females of the country throughout the last 30 years but the WFPR for male is always higher than that of females. Again, the WFPR for males in rural areas is higher than that of urban with an exception in 2011, where urban WFPR for males is higher than rural WFPR. One of the features of Indian labour market is the low female participation rate that is visible in its poor labour sex ratio. The female WFPR is very much low as compared to the men folk. We can see that WPR for female is much lower than even the half of male's WFPR. WPR for female in urban areas is less than one third of the male WFPR.

According to usual status approach, those persons are recorded to be unemployed who had no gainful work for a major time during the 365 days preceding the date of survey are seeking or are available for work. The figure below presents the unemployment rates of India from 1972-73 to 2011-12.

Source: Women and Men in India-2018, 20th issue

We can see a continuously fluctuating trend of rural female unemployment rates from figure 1. In 1977-78 the rate was 2% which gets reduced to 0.7% in 1983 and then it increases to 1.7% in 2011-12. An upward trend is observed in case of rural male's unemployment rates. In 1977-78, the rural male's unemployment rate was 1.3% which increases to 1.4% in 1983 and then in 2011-12 it becomes 1.7%. In 2011-12, the unemployment rates for both male and female of rural areas are the same. In case of urban unemployment rates, we can see that the female unemployment rate is always higher than male unemployment rate except the year 1983 where the female unemployment rate was 4.9% and male unemployment rate was 5.1%. We can also observe a continuously fluctuating trend in both. As per NSS 68th round, we can see that the rural female unemployment rates are always lower than the urban female unemployment rate.

Now let's have a look at the labour force participation rate (LFPR) of India. The table below shows the LFPR of India.

Table 4: Labour Force Participation Rates by Age-Group, Sex and Residence

Age Group (Years)	1999-00		2004-05		2009-10		2011-12	
	Female	Male	Female	Male	Female	Male	Female	Male
Rural								
5-9	0.7	0.7	0.3	0.3	0.4	0.4	0.1	0.0
10-14	9.6	9.3	7.5	7.0	3.6	4.6	3.0	2.9
15-19	31.4	53.2	33.1	52.9	19.5	39.0	16.4	33.3
20-24	42.5	88.9	43.5	89.1	31.4	81.3	29.7	78.8
25-29	49.8	95.7	53.0	98.2	40.4	97.5	36.9	96.3
30-34	55.7	98.7	59.3	98.8	43.4	99.0	43.1	99.0
35-39	57.9	98.6	64.2	99.1	49.7	99.2	48.1	99.1
40-44	58.6	98.4	62.7	98.5	49.8	99.4	48.2	98.8
45-49	56.6	98.0	61.6	98.2	49.2	98.4	48.4	98.8
50-54	51.5	95.3	56.2	96.3	48.5	96.7	44.4	96.6
55-59	45.0	93.0	50.9	93.1	41.1	93.4	39.4	93.5
60 & above	21.8	64.0	25.4	64.5	22.6	64.7	21.3	64.9
Total	30.2	54.0	33.3	55.5	26.5	55.6	25.3	55.3
Urban								
5-9	0.2	0.3	0.3	0.3	0.1	0.1	0.1	0.1
10-14	3.7	5.2	3.5	5.3	1.2	3.0	0.9	3.5
15-19	12.1	36.6	14.4	38.1	8.5	26.3	8.9	25.6
20-24	19.1	75.5	25.0	76.9	19.7	68.2	19.7	66.4
25-29	21.4	95.1	26.1	95.7	22.2	94.7	25.3	95.1
30-34	24.5	98.0	30.8	98.7	23.9	98.5	25.9	98.9
35-39	28.9	98.6	34.0	98.4	27.8	99.1	28.4	99.0
40-44	28.5	98.8	31.7	98.3	25.6	98.7	27.6	98.8
45-49	26.9	97.4	26.9	97.6	23.1	97.9	24.5	97.9
50-54	26.4	93.9	25.9	93.9	22.8	94.8	21.9	94.6
55-59	20.8	81.1	21.8	83.2	19.1	85.5	17.7	86.9
60 & above	9.4	40.2	10.0	36.6	7.0	34.2	7.8	36.5
Total	14.7	54.2	17.8	57.0	14.6	55.9	15.5	56.3

Source: Women and Men in India-2018, 20th issue

The labour force participation rate of female is shown historically low. The table shows that in 2011-12, LFPR is highest for males in the age group 35-39 years while for females the highest LFPR is for the age group 54-49 years. In urban, the highest LFPR for male is for the age group 35-39 years while for females highest LFPR is also for the same age group. We can see

that female LFPR is always lower than male LFPR. The table shows a fluctuating trend of LFPR for both male and female over the years. The table also indicates that female labour force participation is higher in rural areas than in the urban areas.

An Analysis of Employment and Earning in Indian Perspective:

Since 2005-06, India has witnessed a decking trend in employment level for both men and women. Around 36% of women were employed in 2005-06, which decreased to 24% in 2015-16. Among men the percentage has decreased from 85% to 75% in the past decade. Employment among currently married women in the working age 15-49 has declined from 43% to 31% from NFHS-3 to NFHS-4 (NFHS-4, 2015-16).

Table 5:Percentage Distribution of Women and Men age 15-49 by Employment Status, India, 2015-16

Employment Status		Women			Men		
Employed in 12 months preceding the survey	Rural	Urban	Total	Rural	Urban	Total	
	Currently employed	25.5	21.3	24	74.9	76	97.5
	Not currently employed	7.8	3.6	6.3	7.0	3.0	5.4
Not employed in the 12 months preceding the survey	66.7	75.1	69.7	18.1	21.1	18.1	

Source: National Family Health Survey-4, 2015-16

The above table shows the extent of employment by gender and it is clear that, in the working age group 15-49, rural women have more probability to engage in employment than their urban counterparts. In rural areas 25.5% of women and 74.9% of men in 15-49 age are employed which in urban area, 21.3% of women and 76% of men are employed respectively. On an average, men are more likely to be currently employed compared to women. National Family Health Survey-4 also revels that in the age group 15-49, only 30.60% currently married women are employed in past 12 months preceding the survey. Out of them 80% earn cash. On the other hand, 97.5% of currently married men are employed and 91.1% of them earn cash payments.

Table 6: Type of Earning in Agriculture and Non-Agriculture Sector, India

Type of earning	Women			Men		
	Agriculture Sector	Non-Agriculture Sector	Total	Agriculture Sector	Non-Agriculture Sector	Total
Cash only	59.4	88	74.2	63.7	92.3	83.2
Cash and in kind	10.4	3.9	7	17.3	2.4	7.2
In-kind only	5.4	1.7	3.5	4.4	0.4	1.7
Not paid	24.7	6.4	15.2	14.6	4.8	8

Source: National Family Health Survey-4, 2015-16

In India, only 59.4% women in agriculture sector and 88% women in non-agriculture sector age 15-49 earn cash for their work compared to 63.7% and 92.3% of men in the same age group. Among employed women, 15.2% women and 8% men are not paid for the work they do.

Gender Inequality and Growth:

Gender equality is not only an issue of human rights but is an economic necessity. Gender inequality is measured in four dimensions i.e. in health, education, economic opportunities and in politics. For an economy to reach its full potential, active and full participation of both male and female in the workforce of the country is much important. Studies testing relationship between inequality in employment and economic growth have generally found a sizeable negative impact of employment inequality on growth. While women account for half of the total population, they remain underutilized. Studies have proved that helping women fully to participate in the economy is not only growth promoting but also diversifies economies, reduces income inequality and mitigates demographic shifts. Labour market reforms, control over fertility, decision making rights, access to resources and decision about the reproductive process encourage women to participate in the labour market (Dutta. A, 2020). It is argued that employed women are able to contribute to the economy of the family and the socio-economic development of the country. Education has a significant role towards women empowerment and socio-economic development (Alam,2010). Hendricks (2019) argued that if women have access to and control over their own money, they have the tools and resources to lift themselves and their communities from poverty. However, a great deal of studies demonstrates the significant role of education in promoting socio-economic development. Education builds new assets and improve social welfare by its spill over effects without making anyone worse-off. Education provides a platform for paid work in the labour market. Results suggest that inequality in education has direct effects on economic growth by lowering the average level of human capital.

Conclusion:

It is known to all that the sound development of a nation requires full participation of its entire population. Enhancing women's participation in economic activities is very crucial not only for achieving poverty and economic development but it is crucial for overall social development (Women and Man in India, 2018, 20th issue). Our analysis has shown that the female participation rate in economic activities in India is very pitiable. Reducing gender gap in participation in economic activities contributes towards the benefits of the society including improvement in child survival, family health and reduction in fertility etc. Unblocking the large potential of women could work as catalyst in achieving the national development goals. Thus, necessary steps should be undertaken to unblock the high potentiality of women of India to participate in economic activities of the country.

References:

- Alam, M Sultan. "*Women Education, Empowerment and Socio-economic Development: A Theoretical Framework.*" International University Social Responsibility Conference and Exhibition 2010 (IUSRCE2010), October 5-6, 2010, Lumpur, Malaysia
- Women and Men in India*, 2018, 20th issue. Central Statistics Office, Ministry of Statistics and Programme Implementation, Government of India (n.d)
- Das, Krishna Surya. "*Employment In North-East India : An Investigation.*," Manpower Journal, Vol. LII, Nos. 1 & 2, January-June 2018, pp. 1-30
- Dutta, Antara. "*Gender Dimensions of Employment and Economic Empowerment of Women in India: Findings from National Family Health Survey.*" Edited by Jaherul Alam, by Knowledge Publication, 2020, Barpeta, Assam, pp. 26-41, Print.
- Ghose, Ajit K. "*Globalisation, Growth And Employment In India.*" Institute for Human Development, New Delhi, 2014, pp. 1-32
- Hendriks, Sarah. "*The Role Of Financial Inclusion In Driving Women's Economic Empowerment.*" Development in Practice, 2019, vol 29, no 8, pp. 1029-1038
- National Family Health Survey- 4, 2015-16. International Institute for Population Sciences (IIPS) and ICF, 2017
- Mehrotra, Santosh & Sinha, Sharmistha. "*Towards higher female work participation in India: What can be done?*" CSE Working Paper, Centre for Sustainable Employment, Azim Premji University, 2019, pp. 1-23
- Papola, T. S & Sahu, Partha Pratim. "*Growth and Structure Of Employment In India: Long-Term And Post-Reform Performance And The Emerging Challenge*". Institute for Studies in Industrial Development, 2012, New Delhi, India

Population Growth and Trend in Assam: An Analysis of Census Data, 1901-2011

Atul Saikia

*Assistant Professor, Department of Economics, Dhemaji College, Dhemaji, Assam,
Email: saijaaatul12@gmail.com*

Abstract

The size and growth of population plays vital role to determine the feasibility of economic development of a region or country. Growing population is advantageous for the under-populated countries while the same growing population acts as an important obstacle to economic development of an over populated countries like India. Assam has been experiencing an unusually high growth of population ever since the earlier half of 19th century. The growth has been prominent since the turn of 20th century. The decadal growth rate of population in Assam is somewhat unnatural as compared to other states of India. Basically, the natural growth of population and the large-scale migration into the states from outside are responsible for rapid growth of population in the state. The birth and death rates are not much deviated from the average rates of all India. Thus migration is considered as the important cause of Assam's population growth. The present study is purely based on the census data, prepared from time to time. In this paper, an attempt has been made to analyze the growth and trend of population in Assam during the period 1901-2011 and compare with facts and figures of all India averages.

Key words: Census, Decadal Growth, Migration, Development Programme

Introduction:

Population growth can be defined as the change in number of people of an area over a specific period of time. The change in the number of population generally arises from births, deaths and migration. It can be measured in terms of absolute numbers or in percentages. Next to China, India is the world's second most populous country. India's population is 17.5 % of the total world population but covers only 2.4 % of the total world area. Population census is the primary source of information about demographic features of a country. In India, the first census was carried out in 1872 and the second one in the year of 1881. The 15th census was conducted in 2011. According to the 2011 Census, the population of India is about 1210 million (over one billion or 121 crores). India's population growth during the twenty century can be classified into the following four distinct phases: 1901-1921- Stagnant population; 1921-1951-Steady growth; 1951-1981- Rapid high growth; 1981-2011-High growth with sure signs of slowing down of the growth rate (Bhende & Kanitkar, 2017). India's population in the beginning of 20th century was only 23.8 crores. It has increased by more than 5 times during last 110 years. This shows a phenomenal increase in population in India during the period 1901-2011.

Assam is one of the important states of North –East India. The state is surrounded by Arunachal Pradesh, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland and Tripura. Assam is also shares its border with Bhutan and Bangladesh. With a geographical area of 78,438 sq. km which is about 2.4% of the country's total geographical area, Assam provides shelter of 2.6% of population of the country. The whole state is divided into two distinct natural regions viz., the plain and the hills. The plain region of the state comprises of the Brahmaputra and Barak valley and the hilly region consists of two hills namely the Karbi Anglong and the North Cachar hills. The state is the gateway to northeastern region and is allied to India by a narrow strip in West Bengal called the Siliguri corridor (the Chicken Neck) of India. Assam is the most populous and second largest state of the NER of India. Despite the general backwardness in industrial sector in Assam, the state has tremendous potential for its development.

Objectives:

The objectives of the present study are as follows-

1. To examine the trends in growth of population in Assam vis-a-vis growth of population in all India since 1901.
2. To suggest measures for control of population in Assam.

Methodology:

The present study is based on secondary data. The secondary data is collected from different sources like Census of India 2011, Directorate of Economics and Statistics, Assam, different government and individuals

research articles and publications, websites etc. Analytical tools like tables and graphs have been applied to explain the objectives set for this study.

Discussion:

Population growth is one of the major concerns of the present world as the population itself not a static factor; it keeps changing through the passing time period. Growth of population is often used to connote the change in the number of inhabitant of a territory during a specified period of time, irrespective of the fact whether change is negative or positive (Chandna, 2012). The formula for growth rate = crude birth rate- crude death rate+ net immigration rate or $P/P = (B/P) - (D/P) + (I/P) - (E/P)$, where P is the total population, B is the number of births, D is the number of deaths, I is the number of immigrants and E is the number of emigrants (Raj, 2011). Assam is facing a formidable problem of alarming growth of its population. Since 1901, Assam had the distinction of recording one of the highest population growth states among all the states in the country. Main factors responsible for high rate of population growth in Assam are the natural growth of population and large-scale migration into the state from outside. Natural growth of population implies the difference between the birth rate and death rate. Migration is ordinarily defined as the permanent or semi permanent change of residence of an individual or group of people over a significant distance (Hussain, 2012). Migration determines the size and the rate of population growth, as well as its structure and characteristics and it also plays an important role in distribution of the population of any region or country (Kalita, 2015). The high growth of population since independence in Assam has attracted the attention of the state govt, academician, research scholars and both the print and electronic media in the state (Borbhuiya, 2017). It can be mentioned that war of independence began in Bangladesh in 1971. Millions of East Pakistani refugees migrated to Assam during the liberation war and they were not repatriated by the government of India after the war (Dutta, 2015). According to Union Home Ministry Report (The Assam Tribune, 13 June, 1993) a total number of 11.14 lakh migrants from erstwhile East Pakistan entered into India between 1964-71. With Assam having 300 km open border, one can easily conclude that a major chunk of these infiltrators sneaked into Assam (Bhagabati et al., 2011).

Trends of population Growth in Assam:

According to 1901 census report, the population of Assam was 3,289,680 which is 1.4 percent of India's population. Since 1901, the population of the state was gradually increasing in every decade and in 1941, it stood at 6,694,790. It is noticed that Assam's population increased by more than two times during 1901-41. Again, in 2011 its population stood at 3,12,05,576 of which 1,59,39,443 males and 1,52,66,133 females. The decadal growth rate of the state's population for 2001-11 has been worked out as 17.1

% as against 17.7% for all India. It may be observed in table-1 that in absolute terms, between 1901 and 2011 population of Assam has increased nearly nine times with an increase of 279.16 lakhs indicating 849 % increase in the size of population in Assam over a period of 110 years.

We know that population growth is the most dynamic factor operating in an economy and the other factors only synchronise with it (Deb, 2002). Comparative data on decadal accretion of population in all India and Assam during the period of 1901-2011 are presented in the following table.

TABLE-1

TREND IN POPULATION OF ASSAM AND INDIA

Census Year	Population (in lakh)			Decadal increase/ decrease (in %)		Density of Population	
	India	Assam	Assam as % of all India	India	Assam	India	Assam
1901	2383	33	1.38	-	-	77	42
1911	2520	38	1.52	5.8	16.99	82	49
1921	2512	46	1.84	-0.3	20.48	81	59
1931	2789	56	1.99	11.0	19.90	90	71
1941	3185	67	2.10	14.2	20.40	103	85
1951	3611	80	2.22	13.3	19.93	117	102
1961	4392	108	2.46	21.5	34.98	142	138
1971	5481	146	2.66	24.8	34.95	177	186
1981*	6833	180	2.64	24.7	23.36	230	230
1991	8463	224	2.65	23.9	24.24	267	286
2001	10270	266	2.59	21.5	18.92	325	340
2011	12106	312	2.58	17.7	17.07	368	398

*Interpolated (In 1981, no census was held in Assam, so in that year the population data mathematically calculated)

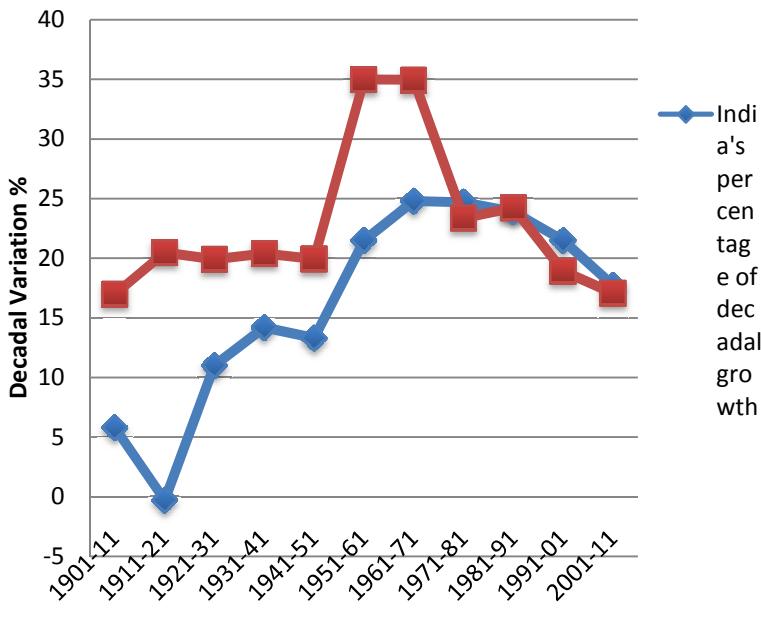
Source: Census of India 2011

Table-1 presents the growth of Assam's population from 1901 to 2011. The size of population in Assam has been increasing at a rapid rate, i.e. from 33 lakhs in 1901 to 46 lakhs in 1921 and then to 80 lakhs in 1951. Further, the size increase to 224 lakhs in 1991 and then to 312 lakhs in 2011. On the other hand, total population of India has also increasing at a high rate, i.e., from 238.3 crore 1901 to 251.2 crores in 1921 and then to 361.1 crore in 1951 and again the size of population increased to 548.1 crores in 1971 and then to 121 crores in 2011. On the basis of table-1, it can be said that the year 1921 can be regarded as the "Year of the Great Divide". The growth of

India's population was negative in 1921. But since 1921 population has been growing at a faster rate. The table also shows that rate of growth of population in Assam is all along higher than that of India. The percentage of decadal variation in Assam reveals an increase 17% during 1901-11 and that of India was 5.8%, then the percentage of increase in Assam were 20.5% , 19.9%, 20.4% and 19.9% during the decades 1911-21, 1921-31, 1931-41 and 1941-51 respectively and that of India shows a reduction of 0.3% and then increase of 11% 14.2%, 13.3% during the above mentioned decades respectively. Further, the decadal variation in Assam shows an increase at the constant rate of 35% both during 1951-61, 1961-71 and of 23.4% during 1971-81 whereas decadal variation in India shows an increase of 21.5%, 24.8%, and 24.7% during the decades respectively. In 1981-91, the decadal growth rate of population in Assam was 24.2% as compared to that of 23.9% for all India. Thus the census data shows that Assam has one of the highest population growth rate. In 2001-2011, the decadal growth rate of population in Assam was 17% which reveals a slightly fall, as against 17.7% for India as a whole. Thus, it is observed that Assam all along maintained higher growth rate than that of national growth rate since 1901 to 1991 but then came down to a lower level of 18.9 in 2001 and to 17.1 in 2011. "This slow decline in population growth rate may be attributed to gradual decrease in birth rate and also the little control of migration from Bangladesh due to growing awareness of the public and the governments in recent years" (Kar et al., 2015).

"The decadal growth rate of population in Assam in the post-1971 period has dropped suddenly in spite of the fact that there has been large scale in-migration in the post-1971 period. The decadal growth rate of population in Assam in the pre-1971 period, particularly since 1951, suddenly jumped up from 19.9 per cent in 1951 to 35 per cent in 1971. This sudden jump in the decadal growth rate was mostly resulted from huge influx of population from the neighbouring countries like Bangladesh and Nepal coupled with high birth rate. In 1981, there was no census operation in Assam due to Assam agitation and therefore, the population in Assam was recorded as per projected figures. But after the completion of 1991 census, it is found that the decadal growth rate of population during the last two decades, *i.e.* during 1971-81 and 1981-91 was recorded at 23.4 per cent (interpolated) and 24.2 per cent respectively. Thus the average decadal growth rate of population during the last two decades is estimated at 23.8 per cent which shows a substantial fall as compared to that of pre-1971 period"(Dhar, 2018).

DECADAL VARIATION OF POPULATION

The table-1 also shows the density of population of Assam and India as a whole. The density of population refers total population living in per square km in an area. The density of population has been increasing since 1901 in Assam and was lower than that of India till 1961 as a whole and then has been slowly rising compared to that of India.

This analysis shows that the trend of population growth has been not only continuously high in Assam over the decades but also significantly higher than the national level since 1901 with exception 2001 census.

TABLE-2
Decadal Percentage Variation of Population In The Districts of Assam

District	1901-11	1911-21	1921-31	1931-41	1941-51	1951-61	1961-71	1971-91	1991-01	2001-11
Kokrajhar*	28.73	27.49	18.01	17.69	17.11	55.41	54.89	61.96	14.96	5.21
Dhubri*	28.73	27.49	18.01	17.69	12.74	43.74	43.26	45.65	22.97	24.44
Goalpara	29.97	26.92	15.76	14.83	9.25	37.10	45.88	54.12	23.03	22.64
Barpeta*	18.65	34.49	72.29	47.64	16.62	34.39	33.91	40.97	19.62	21.43
Morigoan	15.84	31.94	41.35	15.37	36.65	37.89	37.51	50.90	21.35	23.34
Nagaon	15.84	31.94	41.35	15.37	36.65	35.91	38.99	51.26	22.26	22.00
Sonitpur*	23.67	41.69	23.02	22.97	22.02	41.99	33.17	68.08	18.11	15.55
Lakhimpur	26.29	34.07	23.91	22.70	17.94	50.46	43.39	56.29	18.30	17.22
Dhemaji	26.29	34.07	23.92	22.69	17.94	75.21	103.42	107.50	19.45	19.97
Tinsukia	26.29	34.07	23.92	22.70	17.94	35.92	31.02	47.03	19.51	15.47
Dibrugarh	26.29	34.07	23.91	22.70	17.94	30.64	22.93	37.78	13.68	11.92
Sivasagar	13.41	20.46	14.44	15.64	15.98	23.36	19.47	38.76	15.83	9.44
Jorhat	16.90	17.26	8.88	15.27	14.87	24.17	17.47	33.10	14.69	9.31
Golaghat	16.55	19.83	18.29	1.27	19.76	26.04	30.85	58.12	14.27	12.75
Karbi Anglong	-	-	-	-	30.96	79.21	68.28	74.72	22.72	17.58
Dima Hasao	(-) 33.12	5.92	13.60	13.75	6.16	36.95	40.00	98.30	24.72	13.84
Cachar	12.33	5.98	7.60	13.08	23.92	22.60	23.96	47.59	18.89	20.19
Karimganj	12.94	3.19	5.91	9.52	29.87	22.96	25.13	42.08	21.87	21.90
Hailakandi	16.09	7.59	7.08	10.29	17.48	27.23	23.61	45.94	20.89	21.45
Bongaigaon *	28.69	27.51	18.19	17.84	12.88	36.27	35.81	38.77	22.09	20.59
Chirang*	5.02	8.09	11.47	14.13	18.18	40.32	57.37	103.33	(-) 0.08	11.34
Kamrup*	10.01	7.36	11.42	22.11	17.01	45.12	44.48	81.53	14.97	15.69
Kamrup Metro*	6.59	5.51	6.76	7.05	2.39	13.30	19.99	20.77	45.91	18.34
Nalbari*	15.24	14.56	26.97	42.86	35.15	33.56	31.79	75.78	14.21	11.99
Baksa*	18.36	17.22	30.91	25.13	33.68	60.52	66.67	73.65	12.51	10.74
Darrang*	22.72	56.34	38.30	29.40	18.58	40.94	36.05	89.77	22.18	22.19
Udalguri*	45.60	32.20	34.10	50.57	29.13	54.04	37.85	43.03	10.02	9.61
ASSAM	16.99	20.48	19.91	20.40	19.93	34.98	34.95	53.26	18.92	17.07

*Due to creation of 4 new districts the rates have been affected in 12 districts

Source: Statistical Hand Book, Assam 2016

The table-2 shows decadal variation of population in the districts of Assam since 1901. From this table it is observed that even in the period of stable population growth in India, the most of districts of Assam revealed a high growth rate.

Suggestions:

It is obvious that the population in Assam is growing at an alarming rate. If these present state of conditions are allowed to continue its operation then the population in Assam will continue to grow at a rapid rate causing a serious problem to the economy of the state (Dhar, 2018). The following measures can be undertaken as urgent need for checking the rate of growth of population in Assam.

- **Developing Agriculture:** Agriculture is the backbone of economy of Assam. Provision must be made for use of modern technology, better methods of cultivation, irrigation facilities, applications of fertilisers, pesticides, high yielding of varieties of seeds, adoption of proper land reform policies which are helpful to check the high rate of growth of population in the state. Irrigation network in the state should be enlarged to enhance multiple cropping which can make a direct impact on disguised unemployment in the agricultural sector (Barbhuiya, 2017).
- **Industrial Development:** In Assam, there is sufficient industrial potential. Necessary industries need to be developed so that increased pressure of population to be balanced with increased production, creating additional employment potential in the state (Dhar, 2018). The government should encourage inflow of capital from both domestic and foreign investors by improving infrastructural facilities and maintaining law and order in the state (Barbhuiya, 2017).
- **Developing Tourism Industry:** The tourism potential of Assam is quite rich. The state has suitable natural infrastructure for the promotion of tourism (Handique et al., 2014). The most significant feature of the tourism sector in Assam is its capacity to generate large-scale employment opportunities. Economic prosperity of the family will reduce the desire for more children.
- **Reduction in Birth Rate:** To reduce the birth rate of present population is an effective measure to check the growth of population in Assam. Postponement of the age of marriage and limiting the size of the family are most effective points towards limiting the birth rate of population in Assam. Increasing employment of women can also reduce the birth rate of population.
- **Improving Status of Women:** The discrimination between man and women in the society leads to the growth of family size (Puri et al., 2016). If women get employment opportunities, their social status shall improve. This will also ensure reduction in the birth rate. Measures

relating to spread of education among females and ensuring more participation of females in the work force and decision making are to be taken (Borbhuuya, 2017). A rise in the standard of living through rising level of income and urbanisation can work as active devise to check population growth.

- **Checking Influx of Population:** To stop infiltration from the neighbouring countries, sealing of the border, increased vigilance at the borders must be implemented into practice. Moreover, in order to identify illegal migrants in the state, the government has taken a good step to complete National Registration Citizens (Borbhuuya, 2017). The entire process determination of eligibility for citizenship is based on the records i.e. NRC 1951 and electoral rolls upto 1971. The final updated NRC for Assam, published 31 August 2019, contained 31 million names out of 33 million population (India Today, 31st August, 2019).
- **Family Planning:** Although India was the first country in the world to launch the national family planning programme in 1951(Sharma, 2004). The government has raised the statutory marriageable age and has tried to popularise family planning measures. To limit the size of family through family planning, the use of contraceptives and other birth control methods must be implemented. The two child norm as proposed in the “Draft Population and Empowerment of Women Policy 2017” can make a dent on birth rate in the long run if implemented properly (Borbhuyan,2017). Importance of the family planning programme as a device to control population is now universally recognized (Puri el al. 2016).

Conclusion

The phenomenal growth of population, instead of being an asset, has become one of the most significant hurdles on the economic development of Assam. The high rate of growth of population in Assam depends upon factors relating to birth and death rates followed by migration of population. The decadal variation of population in terms of percentage reveals an increasing trend. Again, the decadal accretion of population in Assam is all along higher than that of all India. The birth and death rates of Assam do not much different from the national averages. Migration into the state from outside is considered as the main cause of population growth in the state because Assam’s population growing almost at the same rate with Indian growth in terms of natural growth of population. However, it is observed that population of Assam came down to a lower level in 2001 and 2011 due to gradual decrease in birth rate and also the little control over immigration from neighbouring countries. The phenomenal growth of population has become a matter of serious concerns in a backward state like Assam. Rapidly rising population has already created serious problems like poverty, unemployment,

food scarcity and other social problems connected with housing, education, health facilities, water supply etc. in the state. The population control policy should be framed both through the appropriate measures of increasing production level and population control in the state.

References:

- Barbhuiya, M ."Population Explosion in of Census Assam: An Analysis Data, 1901-2011." *EPRA International Journal of Economic and Business Review*, June 2017
- Bhagabati AK, Bora AK, Kar BK. *Geography of Assam*. New Delhi: Rajesh Publications, 2011.Print.
- Bhende A, Kanitkar T. *Principles of Population Studies*. Mumbai : Himalaya Publishing House, 2017. Print.
- Chandna, R.C. *Geography of population; concept, determinants and pattern*. Ludhiana : Kalyani Publishers, 2012. Print.
- Census of India, 2011*, Provisional population totals, Seris-19
- Datt, G, Mahajan, A. *Indian Economy*. New Delhi : Chand & Company Pvt. Ltd 2016. Print.
- Deb Bimal, J(2002): *Development Priorities in North –East India* . , New Delhi : Concept Publishing Company 2002. Print.
- Dhar, P.K. *The Economy of Assam-including Economy of North East India*. Ludhiana : Kalyani Publishers, 2018. Print.
- Dutta, N: "Immigration in Assam: A Historical Perspective", *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2015
- Economic Survey Assam, 2015-16
- Economic Survey Assam, 2017-18
- Handique, P, Saikia, H, Lahon R: *Tourism Development and Planning in India*. New Delhi: SSDN Publishers & Distributors, 2014
- Hussain, M. *Human Geography*.Jaipur : Rawat Publications, 2012. Print.
- Kalita, D.J. *Migration and Population Growth in Assam: A District Level Study*, 2015. Print.
- Kar, B., Bhagabaty AK, Bora, AK: *Geography (Part II)*, The Assam State Textbook Production and Publication Ltd. Assam 2015. Print.
- Kumar, S: *2011 Census-A review*, Kurushetra, July, 2012
- Machey, A. *Economic Issues of Assam*, Dibrugharh : Banalata, 2015. Print.
- Puri, VK & Misra SK. *Indian Economy-Its Developing Experience*. Mumbai : Himalaya Publishing House, 2016. Print.
- Raj, M. *Population Economics*. Delhi : IVY Publishing House, 2011. Print.
- Sharma, RK. *Demography and Population Problems*. New Delhi : Atlantic Publishers and Distributors, 2004. Print.

Trauma and the Precarious in Prabhat Goswami's *Sukola Hatir Khoj*

Dr. Saurav Sengupta

Assistant Professor in English, Damdama College, Damdama, Kamrup, Assam.
E-mail: saurav.sengupta9@gmail.com

Mr. Biswajit Kalita

Assistant Professor in English, Suren Das College, Hajo, Kamrup, Assam.
E-mail: biswajit.iitg@gmail.com

Abstract

Prabhat Goswami's *Sukola Hatir Khoj* is a study of human and ecological crisis in Northeast India and the resistance to it through the operative logic of feminism and maternal affect. In continuation of this argument, the paper seeks to look at the novel as offering a different course to anthropomorphism, when it considers both humans and non-humans as necessary to a holistic development. It concludes therefore that colonialism as a historical event may be dead. But, it continues in the unequal divisions in society and a possible escape out of this is through a politics of love and maternal memory.)

Key words: Post-colonial, violence, politics, feminism, resistance.

Introduction

As Assam boils once again over the Citizenship Act, 2019, there is a renewed nationwide interest in the problems of northeast India—problems which literally began much before the partition of the subcontinent and continued much

afterwards. The partition was a religious issue and caused mayhem, bloodshed and rape on both sides of the border. But, Assam's was an unique case as it had to take responsibility for religiously persecuted minorities from East Pakistan, now Bangladesh, willing to settle here. The Nehru-Liaquat pact was a step in that direction and assured minorities on both sides that they will be provided lands in unoccupied tracts of the region. The British had termed such tracts as "waste lands," which were forest lands cleared for the purpose of agriculture. The British idea of "waste lands" was a consequence of their economic interests and they introduced labor, capital and people from the outside to shape these wastes into what Nathan Brown in 1836 suggested a "garden of the Lord" (*Sharma* 2). Brown's dream of a garden was influenced by Victorian "race science technologies" central to European "imperial webs" (*Sharma* 2). In Sanskrit traditions, Assam was described as "a land of witchcraft and demonic people" (*Sharma* 27), habituated to opium. The drug was offered anybody who could pay. Even those who could not were allowed to take it as prize for not leaving plantations, which were more like slave houses, where abuse, coercion and inhuman torture (Misra 11) existed. The British also sought cooperation of upper caste men with landed properties. Most of India's landed gentry, were also caste superiors and they entered the "tea business as shareholders with the colonialists and enjoyed a share of profits from the plantations they had never seen" (Misra 11). This helped the British solve a dual problem—land and capital. Nature itself was transformed into a commodity, described in economic logic as a thing with a value or rather having value (Marx 579-80). When India became free, it continued with its policy of a plantation economy for the northeast.

This meant a continued tradition of exploitation of both people, land and resources, which makes Subir Bhaumik ask if "India was perpetrating internal colonization and promoting development of underdevelopment" (xx), while Sanjib Baruah suggests the "deeply contradictory nature of postcolonial nationhood and development" (77). Rammanohar Lohia(2008) describes the post colonial period as an extension of colonialism under an indigenous regime. Ramachandra Guha, noted historian, therefore described Northeast India as one of India's last resource frontiers marked by high rates of deforestation, species loss, land degradation, air and water pollution"(232). Prabhat Goswami's fictional work *Sukola Hatur Khoj* (2012) is a study of this crisis. The central focus of the work is man-animal conflict and the ecological destruction of the region, almost with political and bureaucratic consent so that one of Goswami's fictional characters Madhuram Bora can say: "These forests belong to me. I will turn them barren" (Goswami 71). But, Goswami also points to the regions' extremely tangled histories, its history of violence, trauma and uneven spatial development, when one region turns into a resource fodder for the other. Hence, his work intervenes with an altered/alternative vision of ecology and development that is neither too technocratic nor anthropomorphist.

Objective:

To understand the relation between trauma and the precarious and social action. While trauma or the present condition of precarious lives damages a

subject's dignity, it nevertheless is also the reason why a subject emerges. Such possibility of action is allowed to a female subject through a politics of motherhood or love and compassion. For example, Judith Butler (2006) says that is possible to think vulnerability "through" and not "against," resistance opens up new possibilities for action. But affective action is also possible to disposed communities, through a vision of shared responsibility that admits both the biotic and abiotic.

Methodology

This paper investigates the idea of human trauma, first at the individual level of the characters, in particular when women are raped, exploited and marginalized within traditional power structures. Secondly, it examines trauma resulting from displacements of aboriginal, tribal people from their land and forests and finally, it examines trauma accruing at the environment level when traditional productive relations between societies and environment are/were broken for profiteering, as sole objective. Western or mainstream studies of trauma have tried to see trauma as the result of a single catastrophic event (Craps 2) or the result of racial discrimination (Fanon). For scholars like Cathy Caruth traumas like rape can only be represented through aesthetics of fragmentation, non linearity and anti-narrative (58). However, recent studies show the importance of bearing witness" and "speaking out" necessary to survival. In this context, Dori Laub says that it is "one has to know one's buried truth in order to be able to live one's life" (Felman and Laub 78). Western theories do not describe the agony resulting from displacements, religious prosecutions, caste differentials, etc. At the same time, it is important to recognize the different "social and historical context in which trauma narratives are produced and received and the diverse strategies of representation and resistance that these contexts invite and necessitate" (Rajan 61).

With this idea of individual trauma in mind, our paper also sees a need to see trauma in the larger social context, especially in the context of northeast India where the colonial economic relations of exploitation were retained after independence. This study combines the voices of human survivors and their defiance and faith at the face of odds with the voiceless trauma of the environment—the ecological trauma. In this regard, we forward the idea of "precarity," to describe "a life lived in relation to a future that cannot be propped securely upon the past" (Ridout and Schneider 6). While the notion that life is precarious, also deceptively describes the conditions of the marginalized, development and progress, we adopt Martha Nussbaum's idea that the emotions of love and compassion may somehow empower the subject (Butler 10). We also accept Judith Butler's idea that human vulnerabilities are socially and politically conditioned. But, we also argue that it is also culturally determined as in the case of India.

Mahendra, elephants and the subaltern

Mahendra, the witness traveller and the story's central character, is always fascinated by the elephants and his love for the pachyderm makes him escape

school and spend a long, dark night outside. Eventually, he lands at Moujadar's residence just to fulfill his ambition to be a *mahout*. While the Moujadar used his elephants for hunting and resource mobilization and the colonizers saw its ivory as a trophy, for Mahendra the elephant was a God, a *devata*. So, he is sad when he sees the pachyderm pick up logs with his front teeth (Goswami 236), though the death of the pachyderm from infection after its teeth is forcibly cut completely devastates him. But, living on the outskirts of civilized, social structures, almost as a kind of specter, he is privy to other forms of victimization- money lending, feudalism and the trauma of displacements, especially at the Moujadar's residence, when, Niru the housemaid is falsely charged of immorality, and thrown out of the Maujadars' residence, when it is the landowner's son Ananta who befriends and impregnates her.

Mahendra is similarly privy to the Moujadar Rajani Saikia's perverted sexuality and greed (Goswami 24). The latter is a capitalist, with traditional interests in land and forests and elephants, Saikia gives loans to people on interest, takes away their land and cattle when they cannot pay up, all the while camouflaging his hawkish selfishness through veer of paternalistic benevolence. But he also draws from his class relationship, which continue even after independence and describes the change of power, as change of control- a "new kingship" (Goswami 53). He depends on intermediaries like Talukdar, who fudges immigrant's documents and allows them to stay back. But the risk of intermediaries is that they create value out of uncertainties and Talukdar promises it to the landlord, if he (Talukdar) is allowed to shape out a nation of evacuees. But, even when illegal migrants stay, they remain inconsequential presences to be used as and when necessary. So, the Maujadars thinks of making them "scapegoats," (Goswami 83) when confronted by the law and he has a system of "predatory surveillance" (Goswami 39) to ensure his workers are always present. Madhu or Madhuram, a smuggler and a sexual pervert, is a regular visitor to the residence. Like the Maujadars' he aspires for absolute power- the power to control and insecure those who make this power achievable in him the first place. Both the Maujadars and Madhuram, see labor, including sexual labor as commodity whose value is diminished in so far as it comes from "human as waste" conditions (Standing 596). They both exploit woman and the environment with the same impunity and while the Maujadars gets his comeuppance when the Joybahadur the elephant, he mocks pushes him to his death, Madhuram remains unscathed whatsoever.

Niru, male impotency and the trauma of class differentiation:

Niru, Lalita and other women, who suffer the trauma of "rape," do not speak up the names of their perpetrators, though their response, however subdued, does not suggest a loss of subjectivity but instead an altered perspective to experience. Niru's attachment for Ananata (the Moujadar's son) is unconditional. Nonetheless, Ananta's complete shrieking of his responsibilities as a father and his advice to her to "drop the thing" (Goswami 252) comes as a shock, especially because it signifies his failure to owe his human responsibilities.

It may be remarked here that the institutions of patriarchy have been more about control and dominance and less about meaningful engagement with issues and conflicts. All forms of sexual violence including rape also signify the failures of national democratic institutions in addressing the problems of both the rural and urban poor, many of whom suffer sexual abuse, including rape as punishment for demanding their rights to vote and education, etc. While colonization of the region reduced Tribals and other communities to the fringes of the economic ladder, their displacements after partition meant that now they had to depend more on the traditional village leaders or landlords for food and protection. But, if the victimization of woman indicate both a traditional mindset, as also a new contour of state and regional power structures, it also suggests a historicity of environmental abuse, where ivory or rhino horns are part of the same narrative dynamics—the northeast as “exotic,” territory open to unceasing “value” creation. The idea of “value,” apart from its usual idea in economics as a thing or product that has an exchange value, is here a metaphor for endless or deeper excavation and therefore a “territorialization” of bodies and environment.

Against this, women in Goswami’s fiction voice their protest and shape a counter discourse to hegemony as power or arrive at a politics of feminism (Rajan 61), a role possible to Niru as a mother to Ajit and wife to Ramlal, Ananta’s truck driver. Her decision to nurture the young man as a “weapon” for revenge against the landlord and his kind may be epigenetic. But, it draws argument from the presence of a brutal “other” against which real humanity is set. As the first measure of her post-rape survival, she has already moved outside the Moujadar’s control by refusing his financial help. But, her most resolute offence is to name Ajit as Ajit Kalita, whereby the young man takes up the surname of his “absent” father, as a mnemonic link to a deplorable past. However, the work of memory is to decentralize this father and shape the arrival of the mother, which also implies negotiation. Niru must also face this negotiation when Ananta walks into her quarters, drunk and proposes love. He would come to her occasionally and also help her son Ajit with his education. But, he cannot take her home (Goswami 386). Niru’s anger bursts out at this point: “My body is all you want, isn’t it? You can take me to Ramlal, your driver but cannot take me to your home. You know that I am his widow now. I was never of your class and won’t be any day. Listen! If you come here a second time, I will straight walk into your bedroom and let the people know” (Goswami 387). Ananta listens to Niru and then walks away. The text continues to describe her as she sits on her doorstep with a storm raging inside: “it seemed that she had become a widow again” (Goswami 387). Niru successfully defeats her oppressor and questions his power as a man/patriarch and family head, showing thereby that she is no longer vulnerable. Through this act, she creates her own moral world that people like Ananta can never attain or for that matter even woman like Chandraprabha, written into authoritative male texts are not because they have no identity other than being the ‘other’ half of men. Therefore, Niru is both a “palimpsest and a contradiction” (Spivak, *Nationalisms and Sexualities* 97-98).

Female body and the exchange function

Laura Mulvey is of the opinion that patriarchy has dismembered woman's body as it has fragmented and classified societies through hegemony and power narratives (833-844). Lalita, the other girl of the story, is also brutalized, humiliated and seduced, first by her husband Mr. Dobaniya then by Madhuram—a dangerously cunning sexual pervert, and finally by Mishra, the District Forest Officer. But it is Dobaniya, who allows Madhuram Bora, to close in upon his wife and while Dobaniya admits that Madhu has destroyed his family life, he does very little himself to address the issue. He laments his sexual impotency and is also not at home, when Madhuram pawns Lalita to entice Mishra: "I will bring someone from Bongaon[...]. Even dogs and crows will not get to know. Sahib is very affectionate (Goswami 92). Madhu's ciphering of Lalitha and his emphasis on "affection" exposes the duality of this narrative—which is also the neocolonial narrative of exploitative, predatory capitalism, that is silent but destructive, because the material conditions and the memory of it is abstracted:

Sahib told me something. He wanted to meet you. (*And then in a tone of whisper he said*[...]. Come in the night. I will stay with your child (Goswami 276).

(*She knew what he was talking about. Her heart began to flutter. But she put a smile on her face and said*[...].

"Young woman" notes Anita Harris, are considered "most useful when they are child free" (41-43). What this means for Lalita is that she becomes a natural resource outside market relations (Federici 97). Her services can be "willed" but she need not be paid because it is just not recognizable labor. Brett Neilson and Ned Rossiter describe this process of marginalization as coterminous with "erosion of the welfare state" (55-72), where exchange becomes freedom. Lalita must subvert the identity imposed on her by her perpetrators and reinvent her femininity, which is not that of a gendered object but of a mother. Lalita shows extraordinary resolve and courage when she walks up to Misra and tells him of their child and when he retorts that she does not have proof of this, she replies that she does not want to prove anything.

"But, if I continue coming, Dobaniya may throw me out. In that case, I cannot go to Brinda. I and our daughter Pori will come to you. You will have to feed us. If not here, somewhere else" (Goswami 279).

By putting Mishra and Brinda on the same plane, she links her "respect" for Dobaniya's with her sense of "fear," and "shame," thereby constructing a circle, where the body as a material sexed object has only entrance as mother. Such a moral interjection becomes oppressive to Mishra and he asks Lalita to "never come back" (Goswami 279). One can theorize this space of maternity in the language of Spivak: "It is when the female protagonist crosses the sexual differential into the field of what could only happen to a woman that she emerges as the most powerful 'subject,'(1988: 289).

Forest Plunder and Environmental Trauma

However, another important focus of the story has to be the destruction of Assam's forests and with it a lot of wildlife and exotic animals. What began as a British policy of pleasure hunts and garden making was further accelerated post independence. Arupjyoti Saikia in his book *Forests and the Ecological History of Assam* writes:

A new social class came into existence to exploit the forest resources, the benefits of which went to a handful of people, who never played a significant role in the society's well being or earned unaccounted profits through this process but did not contribute to the reforestation (Introduction)

Madhu and his men's shooting of an elephant when it was making love to its female counterpart suggest an intrusive violence that has no respect for the laws of nature. But what is more discouraging is the impunity of the group and points to the limitations of a democratic system where caste, religion, regionalism and even mock salutation to official powers seem to be more important than any real accountability. This would explain the writer's almost sarcastic ease with which he allows one of the attendants of the investigating team to ask: "Sir, if you permit, we can use one of our bullets to get a wild hen" (Goswami 172). The official's idea implies a continuation of colonial patterns and the indifference of governments towards environmental trauma. The darkness of the evening that seems to engulf the landscape after the killing of the elephant is metamorphic of a more general collapse. This point also takes us to Marx's idea of a "metabolic rift," (*Capital* 949), when colonialism and neo-imperialism extract/extracted soil, mineral and natural resources from the underdeveloped world for the gratification and accumulation of the rich and powerful, which however deepens/deepen with time, which is why a forest officer says: "The day I entered the forest, I took a gun with me. That day, all laws were pocketed. There is no law except outlaws" (Goswami 483). Sometimes the animals are just electrocuted at other times poisoned by villagers, who extract their parts for folk medicine. (Goswami 483). The novel ends with Mahendra forming a union of Mahouts to save the elephants from extinction and his decision is favorably complemented by the Maujadar's wife Chandrapraba, who releases him from serving her and her family for a greater cause.

Conclusion

Sukola Hatir Khoj remains a landmark artistic intervention in the socio-political and cultural life of northeast India, not only because it's observations about a northeast resource frontier sound plausible but because it seeks to halt an imminent environmental and social crisis, by disrupting the drain idea of progress. If the purpose of art is to produce an aesthetics of pleasure, it other relevance is to create an imagined community that share a common earth. If Assam's forests are to be saved, the elephants and their mahouts need to live as well. The elephant is however not just an animal good for its ivory but instead a talisman for social memory. Goswami pleads for this social memory, maternity and a sustainable development for the future. One way out is for people like Mahendra to take the

responsibility of preserving the forest and its resources. It is equally possible for communities to restore species and arrest environmental decay somewhat through love and compassion.

References

- Baruah, Sanjib. *In The Name of the Nation: India and Its Northeast*. Stanford UP, 2020. Print.
- Bhaumik, Subir. *Troubled Periphery: Crisis of India's Northeast*. New Delhi: Sage, 2009. Print.
- Butler, J *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. London: Verso. 2006. Print.
- Caruth, Cathy. *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. Print.
- Craps, Stef . *Postcolonial Witnessing: Trauma out of Bounds*. London: Palgrave Macmillan, 2013. Print.
- Fanon, Frantz. *Black Skin White Masks*. Grove Press, 1952. Print.
- . *Wretched of the Earth*. Grove Press, 1961. Print.
- Federici, Silvia. *Caliban and the Witch: Women, the Body, and Primitive Accumulation*. New York: Autonomedia, 2004. Print.
- Felman, Shoshana and Dori Laub. *Testimony: Crises of Witnessing in Literature Psychoanalysis & History*. New York & London: Routledge, 1992. Print.
- Goswami, Prabhat. *Sukola Hoir Khoj*. Guwahati: Banalata, 2012. Print.
- Guha, Ramachandra. "How Much Should a Person Consume?" *Environmentalism in India and the United States*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 2006. Print.
- Harris, Anita. "Discourses of Desire as Governmentality: Young Women, Sexuality and the Significance of Safe Spaces." *Feminism & Psychology* vol. 1. 2005. Print.
- <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0959353505049702?journalCode=fapa>. Accessed on 14.02.2021.
- Lohia, Rammanohar. *The Guilty Men of India's Partition*. Rupa & Co, 2008. Print.
- Marx, Karl. *Capital*. Trn. Ben Fowkes. Vol. 1. Penguin, 1990, pp. 579-80. Print.
- Misra, Tilottama. "Assam: A Colonial Hinterland." *Economic and Political Weekly*, vol. 15, no. 32, 1980, pp. 1357-1364. JSTOR, www.jstor.org/stable/4368952. Accessed 4 Feb. 2021.
- Mulvey, Laura. "Visual Pleasure and Narrative Cinema." *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. Ed. Braudy, Leo and Marshall Cohen. New York, Oxford: OUP, 1999. Print
- Neilson, Brett, and Ned Rossiter. "Precarity as Political Concept, or, Fordism as Exception." *Theory, Culture & Society*, vol. 25, no. 7, 2008, pp.51-72. Print.
- Nussbaum M.C. *Political Emotions: Why Love Matters for Justice*. Cambridge, Massachusetts London, En gland: Harvard UP, 2013.

- Rajan, Rajeswari Sunder. "Life after Rape: Narrative, Theory, and Feminism." *Ridout, Nicholas, and Rebecca Schneider. "Precarity and Performance: An Introduction."* TDR (1988-), vol. 56, no. 4, 2012, pp. 5-9., www.jstor.org/stable/23362768. Accessed 14 Feb. 2021.
- Saikia, Arupjyoti. *Forests and the Ecological History of Assam* 1826-2000. New Delhi: OUP, 2011. Print.
- Sharma, Jayeeta. *Empire's Garden: Assam and the Making of India*. Durham & London: Duke UP, 2011. Print
- Spivak, Gayatri Chakraborty. *In Other Worlds: Essays in Cultural Politics*. Routledge, 1988. Print.
- . "Acting Bits/Identity Talk", *Critical Inquiry*, 18, 4 (1992), pp 803; and "Woman in Difference: Mahasweta Devi's 'Douloti the Bountiful,'" *Nationalisms and Sexualities*, eds. Andrew Parker et al., New York: Routledge, 1992, pp. 97-8.
- Standing G. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London, New York: Bloomsbury Press, 2011. Print.

Role of Public Libraries in promoting Information Literacy in Assam with special reference to Nagaon District

Dipankar Borah

Librarian, North Eastern Council Secretariat, Shillong

E mail: dipankar.borah@gov.in

Ratna Kanta Bora

Student, Library & Information Science, Gauhati University

E mail: ratnaborah549@gmail.com

Abstract

The importance as education today is to meet the challenge of illiteracy and the need to emphasize the information literacy through the public library system. "Learning for Earning" has become the slogan of the modern Educational system; this slogan has influenced the library functions and the library services. The educational system as well as the library system in our country needs to be basically reformed.

Public library plays a vital role in sociological aspect. It imparts education, culture. It is a centre for knowledge and information. The purpose of public library is mission oriented. Public library can render the services to all classes of people so that the society can go ahead. Indeed public library is a centre for human resource and welfare. All the people should be motivated for better establishment of public library in the country.

Key words: Public Library; Information Literacy; Nagaon

Introduction

The information society is witnessing the vast of information embodied in a variety of format due to an advancement of technology. Information literacy is a significant component of this information age. An informed citizen is the basis of an active democracy and Information literacy is important for sustaining the democratic institution. Information literacy can be understood as retrieve, analyze, evaluate, exchange and distribute information media over the internet.

Information literacy encompasses understanding of one information concerns and the capability to know when information is needed. Information literacy means how to locate, evaluate, organized, arranged and effectively utilize the information which is surrounded by the society.

Information literacy is important in the contemporary environment of rapid technological change. Information is available through libraries, special organizations, community resources, media and the internet. Information comes to an individual's formats, raising questions about its authenticity, validity and reliability. Information literacy forms the basis for lifelong learning. Information literacy is common to all disciplines, to all levels of education and to all learning environment.

An Information literate person is able to recognize when information is needed. Information literacy is the ability to access, retrieve and evaluate the information. Broadly, information literacy means how to continuously learn and remain relevant in the changing information environment.

Objectives of Information Literacy

The objectives of Information Literacy has been increasing due to its various dimensions i.e. the ability to locate, evaluate and use effectively using a wide range of resources including text, visual, audio and video sources. The information literacy can identified seven categories- Basic Literacy, Economic Literacy, Technological Literacy, Scientific Literacy, Visual Literacy, Multicultural Literacy and Global Awareness.

Objective 1: Determine the nature and extent of information needed

- a. Develop and refine research questions
- b. Identify key concepts and terms required locate information
- c. Examine the potential resources specific to research purpose

Objective 2: Evaluate information and resources

- a. Determine the accuracy of information by questioning source of data
- b. Analyze the limitations of information gathering tools
- c. Investigate different viewpoints in the information

Objective 3: Identify types of information resources available

- a. Identify the various types of resources in various formats
- b. Identify the purpose and audience of possible resources
- c. Identify the finding aid use to locate the various types of information resources

Objective 4: Integrate the information found ethically to satisfy the information need

- a. Aware of the legal and ethical use of information resources

- b. Understand intellectual property, copyright and fair use of information.
- c. To know what bibliographic information is needed to cite a source
- d. Retrieve and manipulate the information

Importance of Information Literacy

Information Literacy is a vital importance of an information explosion. It allows us to know when we need information and where to locate, evaluate and effectively use the needed information. Information literacy is available through libraries, community resources, special interest organizations and the internet; it doesn't mean that all of these are worthwhile or even valid. Information Literacy plays a vital role in mapping the authenticity, validity and reliability of this available information. Information literacy forms the basis for lifelong learning. It is common to all disciplines, to all learning environments and to all levels of education. It unable us to analyze and evaluate the information we find, thus giving one confidence in using that information to make a decision or create a product.

Public Libraries in promoting Information Literacy:

"The public library, the local gateway to knowledge, provides a basic condition for lifelong learning, independent decision-making and cultural development of the individual and social groups. The public library is the local centre of information, making all kinds of knowledge and information readily available to its users" (UNESCO, 1994: 1). Public libraries had long been a 'Free Space' or a neutral place in the community, which welcomed people from different walks of life. Public Libraries are best known for the support in recreational reading but a large section of the community that Indian Public Libraries are serving requires survival information. There is a close relationship between lack of access to information and information deprivation. It is the public library that must meet the challenge of poverty and deprivation. It is this requirement that distinguishes public librarianship from other types of library work.

Missions of the Public Library:

According to UNESCO (1994), the following key missions which relate to information, literacy, education and culture should be at the core of public library services:

- Creating and strengthening reading habits in children from an early age
- Supporting both individual and self conducted education as well as formal education at all levels,
- Providing opportunities for personal creative development,
- Stimulating the imagination and creativity of children and young people,
- Promoting awareness of cultural heritage, appreciation of the arts, scientific achievements and innovations, providing access to cultural expressions of all performing arts,
- Fostering inter-cultural dialogue and favouring cultural diversity,
- Supporting the oral tradition,
- Ensuring access for citizens to all sorts of community information,

- Providing adequate information services to local enterprises, associations and interest groups,
- Facilitating the development of information and computer literacy skills,
- Supporting and participating in literary activities and programmes for all age groups, and initiating such activities if necessary (UNESCO, 1994: 2).

Public library Services:

The public libraries provide a range of services, both within the library and in the community, to satisfy their users' needs. The library should facilitate access to its services for all, including those who have difficulty in reading print. The following services, which should be easily accessible to the user in a variety of formats and media, should be provided:

- Loan of books and other media
- Provision of books and other materials for use in the library
- Information services using print and electronic media
- Readers' advisory services including reservation services
- Community information services
- User education including support for literacy programmes
- Programming and events.

Brief History of the Nagaon district:

The old Nagaon district with its headquarter at Puranigudam was known as Khargarjan in the past. The Kacharis attacked the kingdom of Ahom king Pratap Sinha during his reign (1603- 1641 AD) and advanced up to Kaliabor. The people of Kaliabor and Raha fled in panic leaving hearth and home. Shortly after expulsion of the Kacharis from the Ahom kingdom, the king posted one officer named Momai Tamuli Barbaruah to rebuild this area. He established new villages and settlement them in these new villages and resettled them in these new villages. This new settlement was therefore called Nagaon. The word 'Na' means new and 'Gaon' means village. From this time, the place was renamed as Nagaon in place of Khagarjan.

Religion and culture:

Bardowa, the birth-place of the Vaisnava saint and reformer is situated in Nagaon. It has been attracting a quantitatively large number of the population and has become a major tourist spot in recent years. This may be another reason of housing a good number of *Satras*- the seat of Vaisnava learning and cultural development which are scattered in almost whole of the district except Hojai. In recent years it has become one of the culturally affluent districts of Assam centering round Vaisnava religion and heritage. However, religious traditions belonging to other sects of Hinduism as well as Islam and Christianity have also sizeable number of followers in the district. There is a remarkable presence of the Assamese Sikh community in some areas like Chaparmukh, Borkola and Lanka.

Data Analysis and Interpretation

Survey was conducted based on questionnaire prepared by the objectives set for the study. As defined in the limitations for the study, the survey was

conducted among the people and 2 (two) nos. of such public library system of Nagaon district. Data gathered through the questionnaire and personal interactions have been tabulated, organized and analysed to meet the objectives set for the study.

Public Libraries of Nagaon District: An analysis

Data is collected from 2 nos. of Public library of Nagaon division to know the infrastructure and facilities available, services provided by them, mode of their functioning and the problems faced by them and how they are helping in promoting information literacy.

Responded public library of Nagaon District

Sl. No.	Name of the Library	Year of Establishment
1	District Library of Nagaon	1955
2	Srimanta Sankardeva Research Institute	1974

Responded public library of Nagaon District based on Year of Establishment

Staff pattern of the responded public library of Nagaon District

Sl. No.	Name of the Library	Professional	Semi Professional	Others
1	District Library of Nagaon	2	4	5
2	Srimanta Sankardeva Research Institute	2		1

Responded public library of Nagaon District

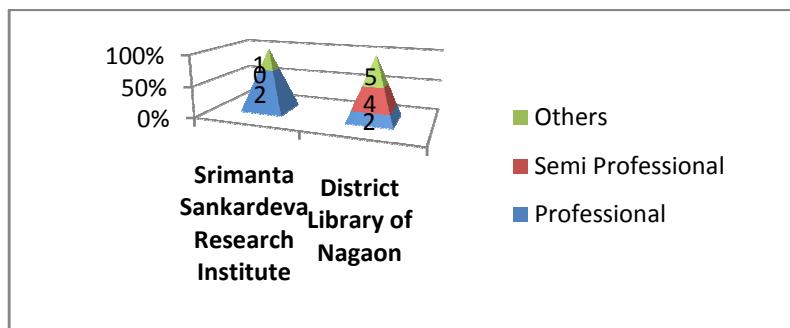

Fig 1:

Resources and documents available in public library of Nagaon District:

Sl. No.	Name of the Library	Books	News papers	Magazines	Govt Publication	Manuscript
1	District Library of Nagaon	117599	11	13	1	0
2	Srimanta Sankardeva Research Institute	3500	2	2	0	599

Responded public library of Nagaon District

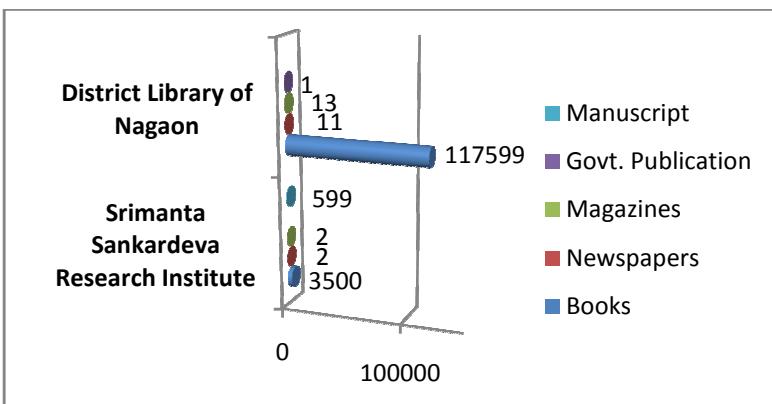

Fig 2:

Services offered to special groups by the public library of Nagaon District

Sl. No.	Special Groups	District Library of Nagaon	Srimanta Sankardeva Research Institute
1	Handicapped	No	Yes
2	Farmers	No	No
3	Housewives	No	No
4	Artisans	No	No
5	Children of Slum Dwellers	No	No

Responded public libraries of Nagaon District

Promotional activities to promote information literacy by public library

Sl. No.	Name of the Library	Any programme to promote Information literacy	Trained staff member to conduct program on information literacy
1	District Library of Nagaon	No	No
2	Srimanta Sankardeva Research Institute	No	No

Responded public library of Nagaon District

Findings, Conclusion and Suggestions

A literate society plays a crucial and decisive role in the progress of a nation. Ours is a developing country. It is progressing in all the spheres of life. Its success depends on its literate, enlightened and aware citizens. Since Independence, the Government has gradually been recognizing the importance of literacy and continuously working for eradication of illiteracy. Higher literacy status in adult literates and neo-literates can be acquired through adult literacy classes or by substituting any non-formal educational system, which results in helping these adults to live a better life in a better environment. A lot has been done successfully by the Government as well as nongovernment organisations.

The library system plays a vital role in adult education programmes for the reinforcement and retention of literacy. It assists literacy as well as adult education activities and reaches to everyone, whether child or adult, man or woman, rural or urban, literate or illiterate. Library is the ideal place to help in providing proper reading material to neo literates along with the individual attention, they need. It, hence, provides the best and convenient education at the lowest possible costs to the adults. For a permanent solution to illiteracy, public libraries can help life-long self education of one and all. Literacy and libraries are complementary and supplementary to each other. Therefore, one cannot imagine literate society without libraries. Still majority of our population living in villages has no access to libraries. Here, we can think of traditional institutions, who can build the gap between literates and neo-literates. Participation of public libraries and traditional institutions in literacy campaigns has not been given much importance by the government or by other agencies oriented to literacy or to adult education programmes. Public Libraries and traditional institutions have to be promoted simultaneously to give the benefits of education to the masses. Most of the illiterate adults reside in rural and slum areas. There is a lack of existence of public libraries in most of such areas even after 72 years of Independence. India's development lies in villages where focused spread of rural libraries can catalyze the dissemination of knowledge among rural masses. Raja Rammohan Roy Library Foundation (RRRLF), the nodal agency of the Government of India is supporting public library services and systems and

promotes public library movement in the country. It undertakes different functions in each state and each union territory through a State Library Planning Committee (SLPC) or State Library Committee (SLC). Its headquarters is located in Kolkata and it has four zonal offices in Kolkata, Delhi, Mumbai and Chennai. It provides financial and technical assistance to public libraries and organizations engaged in the promotion of public library development through different schemes.

Findings:

To know the present status of the public libraries in Nagaon District, data was collected from 2 (two) nos of such Public library located in different parts of Nagaon District of Assam. There also an effort has been made to know the present status of information literacy awareness by asking some neo-literates from different villages of Nagaon Districts of Assam in short period of time. Major findings are given as under:

1. Nagaon district has 1 (one) district library.
2. No of professional staff is available in all the libraries is very limited. Srimanta Sankardeva Research Institute has 2 nos of Professional staff and 1 no of other casual worker. The District Library of Nagaon has 2 nos of Professional staff, 4 nos of Semi Professional staff and 5 nos of other casual staff.
3. Srimanta Sankardeva Research Institute used to do activities like Songs and dances, Ankiya Nat (Drama) etc. The District Library of Nagaon also organizes Essay, Story writing competition, Art Competition in different levels.
4. The resources and documents available in the district library is also varies. Srimanta Sankardeva Research Institute has 3500 books, 2 nos Newspapers and Magazines and 599 nos Manuscript. The District Library of Nagaon has 117599 number of books, 11 nos Newspapers and 13 nos of Magazines and 1 no of Govt. publication.
5. Research questionnaire has been put to find any services provided to Special groups of the society to promote literacy. It has been found from the research data that only District library of Nagaon offers special services to handicapped people.
6. There is no library which participates in any kind information literacy programme or no staff who are trained in this thing.
7. District library of Nagaon are uncaring to coordinate with other government departments in promotion of literacy such as Public Health Department, Elementary Education, Agriculture Education Programme and Special Awareness Programme.
8. All the libraries are unable in getting any financial assistance from any adult education agency.
9. No separate section is available for the neo-literates in the libraries or district library of Nagaon.
10. There is no mobile library facility available in all the surveyed libraries.

Suggestions:

Public library is the most suitable agency which can cater to the needs of adult illiterates, neo-literates and literates in an effective, efficient, economical and permanent way. It can easily be updated and used to serve as resource centres for information literacy programmes without incurring much additional cost.

- Due to short span of the literacy campaigns and lack of follow up programmes, learning skills acquired by neo-literates are at best fragile. This is one of the important reasons for the slow progress of literacy programmes in our country as these neo-literates are relapsing into illiteracy due to the lack of follow-up programmes. In these programmes, libraries can act as an 'after-care-house' for neo-literates. Therefore, equal importance should be given to follow up programmes as well as adult education activities to sustain information literacy. Library at their back could be the permanent solution to literacy.
- Government should realize its responsibility to integrate the National Literacy Mission (NLM) Programme with public library services. It should also associate the public libraries with the central and state governments' information literacy programmes. An advisory committee should be appointed for the purpose in each state with the task of convening the work of public libraries in relation to information literacy.
- Government of Assam as whole should enact library legislation in the state as it is necessary to establish and promote public libraries. With proper legislation, a state-wide network of libraries can be organized at village and block levels and linked closely to the information literacy programmes. Rural libraries have more extensive information literacy programmes than any other institution.
- A separate 'Directorate for Libraries' is a must for the proper development of libraries.
- The libraries and librarians should associate themselves very closely with the literacy campaign and promote literacy by working with existing groups and institutions engaged in literacy.
- There is a need for permanent, trained and qualified staff for libraries to provide professional assistance. This trained staff can work as teachers for neo-literates. This staff can actively be involved in formulation of story-teller clubs, organizing user education programmes and create consciousness among those who are not willing to accept library services. Necessary training to them on a group basis could be arranged at the block/district levels. The library can hold literacy and adult education classes in the library premises.
- Literature should be available in their local dialect or mother tongue. Government should encourage and assist the different agencies to

produce and distribute literature needed for post-literacy and continuing education. Proper book selection for neo-literate as well as post-literate can help to attract the masses towards libraries.

- Mobile library services by the libraries can play an important role while reaching at the doorsteps of those who cannot go to the library for one reason or the other. Public libraries should reach the non-readers in spite of its location, access and perceptions through mobile libraries.
- The library should conduct cultural and literacy activities during information literacy programmes which can help in promotion of personal reading.
- Media can play a constructive role in motivating, influencing and changing socio-political, economic, cultural, environmental and spiritual activities, and in making the general public conscious and aware about the benefits of literacy. Government, with the help of libraries can do the needful. Posters and other advertisement methods such as local press, radios and local satellite channels can be used for the purpose. Besides these, advertisement of library services in schools, colleges, market places, cinema and mobile van campaign to the remote places can help in providing an excellent means for library services.
- Literacy programmes can be categorized as programmes for children up to age 14 years and programmes for the adults from age 15 years onwards.
- Government is spending huge amount on literacy programmes. To sustain literacy, library can be the ideal place. Therefore, government should realize the importance of libraries. Hence, liberal grants should be given to increase the number and size of libraries particularly in rural areas.
- The public library at village level should link its activities with the work of educational, cultural and social agencies such as schools, universities, museums, labour unions, study clubs, adult and continuing education organizations and non-governmental organizations. Creative links could include keeping books in the library, relevant to the needs of these institutions, sharing information budgets for the purchase of such materials, organizing joint events, etc.
- It is high time that public libraries should be placed on Concurrent List of the Constitution of India to evolve a uniform state library system.

References:

- Srikanth, C. *Role of Public Libraries: Information Literacy in an Information Society*. 2017: 55- 60. (<http://oaji.net/articles/2017/488-1502283243.pdf>). Retrieved on 25.06.2019)
- Margaret, D. *Role of Public Libraries in Promoting Information Literacy: An Annotated Bibliography*. 2011 (<http://www.pages. draxel.edu/ mhd27/ eport/artifactdocument/bibliography.pdf>). Retrieved on 25.06.2019)

- Hazarika, T. *Public Library: A Powerful Tool for Social Change*. 2017: 54-61.
- Doyle, C. S. *Information Literacy in an Information Society: A Concept for the Information Age*. 1994: 82. (<http://eric.ed.gov/?id=ED372763>. Pdf. Retrieved on 25.06.2019)
- Eisenberg, M.B. *Information Literacy: essential skills for the information age*. In DESIDOC journal of library and information technology. 2019: 39-47 (<http://www.researchgate.net.pdf>. Retrieved on 08.10.2020)
- Neog, Maheswar. *Cultural Heritage of Assam*. New Delhi: Omsons Publications, 2004. Print.

Nationalist Consciousness in Lakshminath Bezbaroa's Jaymati Kuwari

Dipankar Saikia

Assistant Professor of English, Biswanath College, Assam, Biswanath Chariali
E-mail:dpnkr.saikia@gmail.com

Abstract

A historical drama may be defined as one that draws upon authentic historical sources, and it generally deals with the critical and crucial events from the past history of a nation. Growth of nationalism may be said to be at the root of the popularity of historical plays. Reputed as a writer of farces and light comedies, Lakshminath Bezbaroa also touched upon the themes of history in his three serious plays, viz. *Jaymati Kuwari*, *Chakradhwaj Singha* and *Belimar*. The present paper proposes to make an analytical study of the representation of nationalist consciousness and patriotism in Lakshminath Bezbaroa's *Jaymati Kuwari* against the historical background in which the play was written.

Key words: Lakshminath Bezbaroa, Jaymati Kuwari, historical play, nationalist consciousness.

1.1 Introduction:

The subject of history constituted a crucial element of anticolonial theatrical movements in India under the British Raj. In the face of colonial indignities to which they were subjected, native artists excavated India's heroic past to generate a sense of Indian unity, instill patriotism among audiences, and foster a sense of national identity via revival of India's golden age (Bhatia, 2004, 95). The palace intrigues, heroism, romance, lust for political power, treachery,

and self-sacrifice formed the stuff of which most Indian historical plays were made. The presentation of the great historical figures on the boards stirred the nationalist and patriotic sentiments of the theatre-goers whose numbers were growing rapidly. The historical playwrights depicted the glorious past of the land, her valiant and chivalrous sons and daughters whose exploits form an immortal saga of heroism. Out of them a new demand was made upon the heroism, sacrifice and faith of the contemporary people for liberating the motherland from alien rule (Barua, 1964, 149). In the historical plays, the remoteness of the events and the needs for nascent nationalism were excuses enough for treating the heroes, tragic or triumphant, as embodiments of valour and heroic virtues (Chatterjee, 2004, 144). Considered as the charioteer of Assamese literature, Lakshminath Bezbaroa also set his hand to writing historical drama producing memorable plays like *Jaymati Kuvari*, *Chakradhwaj Singha* and *Belimari*. Nationalist consciousness was the driving force in his writing these plays. The present paper attempts to make an analytical study of Bezbaroa's *Jaymati Kuvari* with a view to investigating nationalist spirit and patriotic fervor reflected in the play.

2.1 Area of Research:

The area of the present research paper is limited to the literary interpretation of Bezbaroa's *Jaymati Kuvari* and an examination of the Assamese nationalism espoused by it.

3.1 Objectives of The Study:

The main objectives of the study are—

- to investigate the events of history responsible for writing Bezbaroa's *Jaymati Kuvari*, and,
- to examine the elements of patriotism and nationalist consciousness in the play.

4.1 Materials And Methods:

The study primarily applies analytical and historical methods. Lakshminath Bezbaroa's play *Jaymati Kuvari* has been taken up as the primary source. For secondary sources, various books and articles on theatre, Bezbaroa and his drama have been consulted for collecting data and building points of view.

5.1 Discussion And Findings:

5.1.1 Growth of Historical Play vis-à-vis Nationalism:

While delineating the development of British drama, Allardyce Nicoll finds that the historical play became popular in England "in the nineties of the sixteenth century, partly because it allowed of bustle and action, partly because it could mingle together thoughts serious and merry, tragic and comic, and partly because there had come over England in those years a wave of patriotic sentiment" (Nicoll, 1961, 205). In late nineteenth-century India, the driving force behind historical drama "was mainly the romanticization of the past as a means of escape from the harsher present" (Lal, 2009, 234). The same characteristics apply to the growth of Assamese historical drama during the British period. The growth of nationalism in a colony is informed by an appeal to anti-colonial sentiment. The struggle for political liberation that took a definite shape with the formation

of the Indian National Congress in 1885 and the growing awareness that the country's past was not as bad as the present impelled our writers to look at their country's history from a different point of view. They found that the great heroes and heroines of history and the battles they fought could symbolize the contemporary struggle of the Indian people for Independence. Historical plays were commonly accepted as the spring-boards of nationalism and patriotism. After the partition of Bengal in 1905 which gave a shake up to the conscience of the country, Assam also woke up to the glory of its history, particularly to the heroic exploits of the Ahom patriots. The Assamese dramatists including Lakshminath Bezbaroa turned back to the ancient history of Ahom heroes and heroines and their glorification to derive inspiration and self-confidence in their politics of bargaining with the English rulers.

In Bengal, playwrights like Girish Chandra Ghosh, Dwijendralal Ray and Kshirod Prasad Vidyavinod had already written plays where patriotism reflected from the contemporary Swadeshi Movement was an informing element. The Assamese writers had always been in close contact with Bengali literature and the theatre movement. The sweeping patriotic wave in Bengali drama inspired Assamese playwrights to select such themes from the history of Assam as could give them ample scope to unleash their patriotic sentiments. As Pona Mahanta states, "At a time when even mythological characters were used to express the writer's patriotic and nationalist sentiments, the real heroes and heroines of history indubitably enabled them to give free scope to these sentiments" (Mahanta, 1985, 148). It is, however, interesting to note that while mythological drama derived inspiration mainly from pan-Indian sources, historical drama accorded greater importance to regional sources. It was, therefore, quite natural that Lakshminath Bezbaroa had chosen a historical dramatic theme for *Jaymati Kuwari* in an endeavour to exhibit Assam's glorious past, brave deeds and selfless sacrifice. In the estimate of Jyotiprasad Agarwala, "Just as Sankardev in an age spread the messages of religion through drama, so also Bezbaroa harnessed his pen to inspire the nation by expressing his nationalist spirit through his plays" (Agarwala, 2007, 435).

5.1.2 Nationalist theme in *Jaymati Kuwari*.

The plot of *Jaymati Kuwari* builds up against the background of political chaos in Assam in the seventies of the 17th century when within a few years the power-hungry and unscrupulous nobility enthroned, dethroned and killed several princes till the Buragohain (Prime Minister) installed one Chulikpha or Lora Raja (Boy King) who soon became just a puppet in the hands of the former. There was a custom among the Ahoms, the ruling tribe, according to which a physically handicapped prince could not lay claim to the throne, and so the king at the instigation of the Buragohain started maiming or killing all the potential claimants to the throne, so that his position could remain unchallenged. But Gadapani, the ablest and strongest of the contenders, made good his escape at the instance of his wife, Jaymati, and all efforts of the puppet king to trace him out failed. Advised by the Buragohain, the king then summoned Jaymati to the court, and

when she refused to divulge the whereabouts of her fugitive husband, ordered her to be tortured. Jaymati did not submit to the inhuman treatment meted out to her, and the torture continued for fourteen days until she died without uttering a single word.

Romantic idealization of the past stimulated Bezbaroa's nationalistic sentiments. Writing plays with subversive ideology was not possible during those days probably because of the censorship laws of 1876, but the ideology of nationalism and patriotism was being constantly introduced in some form or the other. Valorizing traditions, which came down from feudal times, were powerful enough to arouse patriotic spirit, but allegory was by far the most potent way of awakening the masses. Thus, under the garb of historical allegory, patriotism and nationalist spirit were projected where a character like Jaymati becomes symbol for the country and Chulikpha and Buragohain stand for the tyranny of the colonial forces.

5.1.3 Portrayal of Patriotic Characters in *Jaymati Kuwari*.

The title of the play indicates that the chief aim of the dramatist was to glorify the character of Jaymati. She is the ideal character, the epitome of sacrifice and heroism. At the beginning of the play Jaymati is full of the womanly qualities, but when she is questioned about her husband's whereabouts, she shows that she is made of sterner stuff. She refuses to divulge anything about Gadapani, because he is not only her dear consort, but the future of the country itself depends on his safety. And so, she finds herself pitted against the powers of the king and his court. She is made captive and tortured, and yet she would not tell where her husband is. With valorous fortitude she endures all her sufferings till she dies tied to the post with the executioners about her. The valour and determination of Jaymati get accredited by the most powerful character opposite to her, the Buragohain, in his soliloquy in Act IV, scene iv:

Ugh! What strength of mind, what determination in that woman. She has endured so much assaults, so much torture, still she has not opened her mouth, has not uttered a single word. .... Looking at her fiery spirit, even my heart shivers at times (Bezbaroa, 1988, 1158).

The heroine's very virtue, her nobility of spirit and overwhelming love for her husband and her country proves her undoing. Not for nothing, Jyotiprasad Agarwala asks, "Who else has drawn in Assamese drama more truthfully, beautifully and in such a moving manner the picture of an ideal Assamese woman who is at the same time an ideal house-maker, a devoted wife, a die-hard nation-lover and a strong personality fortified from within?" (Agarwala, 2007, 429)

Gadapani has been depicted as a loving husband and a responsible person. It has been expressed through the conversation between Pithu Changmai and Tarbari that Gadapani is strong, aggressive and a minute observer of situations. From the soliloquy of the Buragohain it comes out that Gadapani is the ablest contender for kingship, the greatest obstacle on the way of his usurping the throne. However, the character has not been developed by the dramatist as a man of action or a valiant hero. The reason might be that on Bezbaroa's allegorical

plane, the nation's heroes were still not ready to fight for the country's liberation from foreign yoke. There is however hint in the soliloquies of Gadapani that the heroes of the nation will soon wake up to the clarion calls of the motherland.

The character of Chulkpha has been portrayed as a weak, nervous, thoughtless and cruel king, a puppet in the hands of his chief counsel. In comparison to Chulkpha or Gadapani, the character of Buragohain is much more lively and full of action. The Buragohain, the real villain of the play, is a Machiavellian schemer, relentless in his drive for power and ruthless in carrying out his designs. The play is apparently based on the conflict of the two rival claimants to the throne, Chulkpha and Gadapani, but the real dramatic conflict develops between Jaymati and Buragohain. The Buragohain aims at becoming king himself by eliminating all the eligible claimants to the throne, and this he reveals in one of his long soliloquies in Act IV, scene iv, while Jaymati is determined not to divulge the whereabouts of her husband, heedless of the calamity that threatens her life. Thus the conflict precipitates leading to Jaymati's torture and death.

The scenes, where the minor characters like Pithu Changmai, Nenai Chamua, Manai Kari, Litik Chipadar, Khuhutia Pandit and Jalahu appear, "not only serve as comic interludes, but also convey the reaction of the common people to the political intrigues and machinations" (Neog, 1972, 140). Many a time, the Khuhutia Pandit becomes the mouthpiece of the playwright in venting sarcasm at the failings of his countrymen which put the country at the mercy of the foreign rulers.

Bezbaroa's art of characterization in *Jaymati Kuwari* reaches the culmination with the portrayal of Dalimi. As Hem Barua says, "Dalimi, a Naga girl, whose spiritual identification with mountains and streams, birds and flowers of her native land is itself a poem, is his immortal creation" (Barua, 1965, 192). Dalimi is a happy blending of physical beauty and mental warmth, sweetness and simplicity, knowledge and ignorance, precocity and boldness befitting a creature born and brought up under the tender care of Nature. "The simplicity and courage of the naïve Naga girl captivate the readers" (Kataki, 2006, 97). Dalimi, as it were, is not a human being of flesh and blood; she is a poem, a dream. As Gadapani broods in Act V, scene v: "That one girl—not a girl, but a dream of happiness, and I have been charmed by that dream all these days" (Bezbaroa, 1988, 1167). Bezbaroa was a visionary and long ago he advocated for harmony between the hills and the plains through the character of Dalimi. At one level, Dalimi may be considered as the innocent, simplistic, natural self of Gadapani. The moment Gadapani leaves the safe, natural and inartificial life of the hills for the uncertain life of crooked politics in the plains, the role of Dalimi becomes unnecessary. It is interesting to note that the stream where Dalimi flings herself flows down to the plains. A pioneer Assamese nationalist, Bezbaroa makes an implicit suggestion for national integration through this act.

5.1.4 Patriotic Songs and Dialogues in *Jaymati Kuwari*

The Swadeshi movement brought about a sudden wave of patriotic poetry and songs throughout the country and it inspired some of the well-known songs and poems by Bezbaroa too. As Birinchi Kumar Barua views it, "In his patriotic

songs and poems, as in *Amar Janma Bhumi, Mor Des, Asam-Sangit*, and *Bin Baragi*, Lakshminath sets forth the glories and the greatness of Assamese culture and history with glowing love and admiration. He looks with wondering eyes upon the past history of the country and bursts into splendid paens of praise for the faded grandeur and the forgotten national heritage” (Barua, 1964, 113). In *Jaymati Kuwari* Bezbaroa employs the native Assamese idiom and variegated folk tunes in compositions like ‘Parbatar Dhekia lihiripatiya/ Batahat halejale’ (Ferns of the mountains with slender leaves/ Flutter in the wind/ Bezbaroa, 1988, 1157); ‘Lora burha kak koi Dalimi nubuje tak’ (Who is called young or who is old/ Dalimi does not understand/ Bezbaroa, 1988, 1158); ‘Sakhi he! Ki kom dukhar katha/ Amrit manthote bish upajil/ Mitha mou hol tita’ (Dear friend! How shall I express my grief/ The churning of elixir gave birth to venom/ Sweet nectar turned bitter/ Bezbaroa, 1988, 1143) and ‘Sapiro swamik prabhur pawat/ Lai Lechai duti mor/ Hiyat bal mage dukhuni Jayai/ Sakalo paril oor’ (I offer my husband and my little kids Lai and Lechai/ At the feet of God/ Wretched Jaya begs for strength of heart/ Everything comes to an end/ Bezbaroa, 1988, 1143). In the words of Jyotiprasad Agarwala, “It was Lakshminath who for the first time composed songs in native Assamese idiom—songs, the words of which can create vibration by touching upon the chord of the hearts of Assamese masses” (Agarwala, 2007, 432).

Bezbaroa extols the virtue of the love for the motherland and the need for supreme sacrifice for her liberation. At the backdrop of oppressive foreign rule, it would not be wise to come into direct conflict with the colonial powerhouse. Hence Bezbaroa used the dramatic text as an allegory; the purpose was to emphasize nationalism, to point out the ills of slavery, to remind the people of the duty of fighting for freedom and the obstacles on the way, including the presence of intrigues, conspirators and betrayers. The following dialogue of Princess Jaymati in Act IV, scene ii serves the purpose of the dramatist very well: “This tongue is mine. No one, neither the king nor the Buragohain, has any right over it” (Bezbaroa, 1988, 1157). Likewise, the soliloquy of Gadapani in Act V, scene x vindicates the necessity of Jaymati’s valorous fortitude and supreme sacrifice:

It's a big sacrifice in a great yagna, a big offering. My Jaya knows this fact. How many times she pointed this out to me, at those moments I could not understand the meaning of it very well. This is why Jaya has been so much worried about my safety.— If I surrender now, the cause for which my Jaya has been sacrificing herself enduring so much torture will go in vain. Hence I don't have the right to offer myself to the enemy (Bezbaroa, 1988, 1173).

The nobility and virtue of sacrificing at the altar of duty has been reinforced by the Borgohain, in Act IV, scene v, in his address to Jaymati: “My child, you have taught us that the frail human body is insignificant in the face of call by duty” (Bezbaroa, 1988, 1159). Thus the play abounds in songs and dialogues that carry unflinching nationalist spirit and patriotic sentiment.

6.0 Conclusion:

From the foregoing discussion, it may be safely drawn that the growing spirit of patriotism and nationalism was at the root of the growth of Assamese

historical drama. In an attempt to glorify the golden past of the country, Lakshminath Bezbaroa also turned back to the Ahom history in *Jaymati Kuvari* to derive inspiration and self-confidence in the politics of bargaining with the British rulers. However, it may be surmised from the prevailing condition of the time that the age was not ripe for a direct confrontation with the mighty colonizers. Hence through allegory, Bezbaroa sings the paens of patriotism and sacrifice in *Jaymati Kuvari*.

Bezbaroa was deeply stirred by the nationalistic Swadeshi movement but his patriotism was tempered by the rationalism of European thought which saved him from being blind to the failings of his countrymen. The play reflects well how intrigues and machinations had been the prime reasons for the loss of the country's independence. Through the portrayal of characters like Chulikpha and Buragohain, Bezbaroa exposes the mindless ruling class and the power-hungry nobles. The character of Khuhutia Pandit becomes the playwright's mouthpiece in using his natural flair of sarcasm to lambast the narrowness of their minds and the pettiness of their lives.

Bezbaroa's patriotism and nationalist spirit was not content with presenting a heroic theme and a heroic character, his immortal creation Dalimi establishes him as an ardent advocate of national integration through a cementing bond between the hills and the plains. Further, introduction of native Assamese songs with indigenous tunes, that too at a time when Hindusthani and Bengali music had their sway in Assamese theatre, speaks volumes about Bezbaroa's nationalist sentiment and patriotic spirit. Moreover, the language in *Jaymati Kuvari* possesses a literary grace and rhetorical flow. Bezbaroa evolved a poetic prose of his own that gave a dignity to his heroic characters. Thus, in the play under scrutiny, Bezbaroa proves himself as one of the earliest Assamese nationalists to champion the cause of the motherland and instill the spirit of patriotism in the minds of the native people. It is felt that there is scope for further study in the area.

Works Cited:

- Agarwala, Jyotiprasad. *Jyotiprasad Rachanavali*. Eds. Hiren Gohain, Paramananda Majumdar and Samindra Huzuri. Guwahati: Publication Board Assam, 2007. Print
- Barua, Birinchi Kumar. *History of Assamese Literature*. New Delhi: Sahitya Akademi, 1964. Print
- Barua, Hem. *Assamese Literature*. New Delhi: NBT, 1965. Print
- Bezbaroa, Lakshminath. *Bezbaroa Granthavalee*, Vol. II. Ed. Atulchandra Hazarika. Guwahati: Sahitya Prakash, 1988. Print
- Bhatia, Nandi. *Acts of Authority/ Acts of Resistance: Theatre and Politics in Colonial and Postcolonial India*. New Delhi: OUP, 2004. Print
- Chatterjee, Minoti. *Theatre Beyond the Threshold: Colonialism, Nationalism and the Bengali Stage 1905-1947*. New Delhi: Indialog Publications, 2004. Print

- Kataki, Prafulla. *Sahityarathi*. Guwahati: Jyoti Prakashan, 2006. Print
- Lal, Ananda. Ed. *Oxford Theatres of India: A Concise Companion*. New Delhi: OUP, 2009. Print
- Mahanta, Pona. *Western Influence on Modern Assamese Drama*. New Delhi: Mittal Publications, 1985. Print
- Neog, Maheswar. "The Historical Plays of Lakshminath Bezbaroa." *Lakshminath Bezbaroa, the Sahityarathi of Assam*. Ed. Maheswar Neog. Guwahati: Gauhati University, 1972. Print
- Nicoll, Allardyce. *British Drama*. London: Harrap, 1961. Print

An Analysis of Economic Condition of the MecheCommunity of Nepal

Dr. Dipen Basumatary

Assistant Professor

Department of Sociology, PNGB, Govt. Model College, Tinsukia, Assam.

Email.id: dipenbasumatary99@gmail.com

Anjan Sarma

Assistant Professor, Department of Political Science, Bhattader University, Bajali, Assam.

Email.id: anjansarma78@gmail.com

ABSTRACT

The Meche community is one of the indigenous tribal communities of Nepal. They have been living on the bank of Mechi River in the eastern border of the Himalayan kingdom. Themajority of the Meche people are concentrated in the Jhapa District from time immemorial. They are considered as the same ethnic community of the Bodo community Assam, India. It is considered as one of the endangered ethnic tribes numbering 10 out of 59 indigenous communities of Nepal. They follow and worship theBathou religion. The BathouBwrai is their prime God. They have a rich cultural heritage with their own identity and a way of life. They have a religion, language, literature, customs and traditions etc.

The economy is considered as a vital for the any community or the society. It plays an important role in the formation of cultural and social structure of the society. The economy of Mche community is basically based on the agriculture. They are agrarian and leaving a simple life. The economic condition of Meche community is not sound but they manage their daily meals well by various means. The majority of the Meche people have no

agricultural land of their own. So, the majority of the Meches irrespective of sex work as agricultural labourers. Hence, the present study would focus on their ethnic background, Economical Aspects, and Suggestion and Recommendation.

Key words: Ethnic background, Literature Review, Economy of the Meche, Suggestion and recommendation.

Introduction:

Nepal is land of diverse caste /ethnic groups where more than 125 caste/ ethnic groups of Mongolian, Australoid and Aryan stocks have been inhabited with about 123 mother languages. (CBS, 2012). In the year 2002, the Nepal Government has recognized 59 ethnic groups as indigenous tribes of Nepal based on their mother languages and traditional customs under the recommendation of Nepal Federation of Indigenous Nationalities. (Bhattachan, 2012: 4)

The Government of Nepal has recognized 10 indigenous tribes as endangered social groups comprising, 1. Meche, 2.Baukariya, 3.Raute, 4.Surel, 5.Hayu, 6.Raji, 7.Kisan, 8.Lepcha, 9.Kaunda and 10.Kusbadid and the Meche community is one of the most endangered ethnic groups in Nepal which is approaching to disappearing in a short span of time. The Nepal Federation of Indigenous Nationalities has classified the 59 indigenous nationalities of Nepal into five categories based on their socio- economic condition i.e. endangered, highly marginalized, disadvantaged and advantaged ethnic groups. (Bhattachan, 2012: 4)

The Meche community belonging to Mongolian racial stock is one of the indigenous tribal communities of Nepal. It is considered as one of the endangered ethnic tribes of Nepal. The Meche people reside on the edge of the River Mechi in the Eastern of the Himalayan Kingdom of Jhapa District of in Nepal bordering India marked by Mechi River with the West Bengal. The majority of the Meche people are settled in Jhapa but few Meche people are also sporadically distributed in the Morong, Sunasari and Saptari District of Nepal (Basumatary, 2018:1).

The term 'Meche' is only used in the context of referring them in Nepal. The term Bodo was firstly given by Brian H. Hodson in 1846 A.D while he was in Mechi River during his four month stay with the Meche people of Jhapa District. He also said that 'Meche' is a name imposed by strangers (Meche&Kiryu: 2012: xiii).

The Aryan first used the term 'Meche' to refer a group of people who are socially backward equivalent to Mlecchas used in Sanskrit language and one time Nepali Aryan also started to call them as 'Meche.' Some Scholars like to assign the name of Meche to River Mechi, on the bank of which they are living from unknown past. Their origin, religion, language, culture, customs and traditions and ways of life are almost similar excepting few differences to the Bodos of Assam, India. (Meche (Basumatary) and Kiryu: 2012: xiii-xiv).

The Meche follows an age-old cultural tradition over the years. They worship a commonly grown cactus plant called '*Siju* or *Sijou*' (*Euphorbia royleana*;

Euphorbiaceae) in the name of **BathouBwrai** (God). The economic condition of Meche community is not satisfactory but they manage their daily meals well by various means. They are agrarian, and at the same time adopt other means of collection of food like foraging, hunting and fishing, and such other means of livelihood and towards sustenance as well.

The Meche speaks the Bodo language similar to Assam with little variation; however the present generation of Meche community hardly speaks Bodo, and uses the Nepali language regularly in their daily life. It is due to non-availability of facility to learn the language since there is no schooling opportunity for providing education to them in their mother language. Today they are conversant with writing and speaking the Nepali language. They have been losing the fluency on Bodo mother language. Nowadays, the young generations appear to get sanskritised with the Nepali culture.

According to 2001 Census, the total Meche population is 3,763 representing 0.02% of Nation's total population (Kiyru, 2008: 2). Again, as per 2011 Census report of Nepal, the total population of Meche community in Jhapa district is 4867. (National Population and Housing Census Nepal, Volume-01, 2011:146).

The 2011 Census states that, Jhapa has got a population of 812,650 that comprises the Meche and other communities like Dhimal, Koch-Rajbanshi, Satar(Santhal), Limbu, Gangain, Magar, Rai, Dhiman, Brahmin, Chetry and Newar. On the other hand total population of the country is 2, 64,94,504 and thus, shows a population growth rate of 1.35% per annum according to 2011 census report of Nepal. It is one of the 75 districts of Nepal (National Population and Housing Census Nepal, Volume-01, 2011).

There are total 47 Village Development Committees (VDC) and 3 Municipalities in the Jhapa District. The three Municipalities are namely i. Mechi Nagar Municipality ii. Damuck Municipality and iii. Bhadrapur Municipality (National Population and Housing Census Nepal, Volume-2, 2011: 6). The total 36 Meche villages are found from the three municipalities and from 11 village development committees of Nepal. (Narjary, 2010:124-125).The Meche dominated Village Development Committees (VDC) of Jhapa District are: (i) Jalthal (ii) Gherabari(iii) Sarnamati (iv) Lakhnapur (v) Shoksoki(vi) Shanischar (vii) Anarmoni (Syaldangi) (viii) Jyamirgadhi (ix) Dhaajan (x) Bahudangi and (xi) Maheshpur; whereas two existing Municipalities are namely- (i) Bhadrapur Municipality and (ii) Mechinagar Municipality under the Jhapa District (Basumatary, 2018:66-69).

Chandragari is the headquarters of Jhapa District. The district is surrounded by Illam district in the North, Morang district in the west, the Indian state of Bihar in the south and east, and the Indian state of West Bengal in the east (Narzary, 2010: 33).

Purpose of the study:

The purpose of the study on the Meche community of Nepal is as follows:

- To study the area of inhabitation (environment) of Meche.

- ii. To study about the economic condition of the Meche community of Nepal

Methodology:

In this study both primary and secondary method has been adopted. The Primary data have been collected from the targeted group of Meche people of Nepal.

The descriptive and analytical method has been adopted for this study. The secondary data pertaining to the Meche people have been collected from various literatures, journals, books, periodicals, census data, and such other official documents. The participant observation method in collection of data has also been adopted whenever necessary..

In this research work 10 Meche villages were selected on random basis. A sample of 300 Meche families collected randomly from these 10 (ten) different villages of Jhapa District, of Nepal in order to know their ethnic background, and Socio- economic condition.

Significance of the Study:

- (i) The study of tribal ethnic community has become very important in present day context. The tribal communities are said to be vulnerable section of Indian community. Their living condition and consciousness are very low comparing to other communities. For this reason, they have been depriving in various ways. From time to time they agitate on the issue of self-determination, and do outburst with of their grievances in order to bring considerable change in the political socio-economic affairs and a geographical of the country.
- (ii) By virtue of owing a culture and custom, Meche in Nepal has been marked as a very poor tribal ethnic group. With the passing of time their existence are jeopardized resulting in diminishing owing to lack of consciousness towards the education and other important factor like domination of various develop communities. Despite intensity of these issues of Bodo communities living in Nepal at Jhapa district very few studies have been conducted. Looking at the current state of affairs intrigued with those aforesaid problems of the Meche who deserves a detailed study remains yet uninvestigated and unexplored.
- (iii) Again, their socio-economic stability is another important issue. Hence, the study of Meches in Nepal has become prime significance in recent time to the investigator.

Location of the Study Area:

Ten (10) Meche villages of the Jhapa District of Nepal are taken as the location study area of the research i.e. (i) DakshinJorshimal (Ward No-12), (ii) Uttar Jorshimal (Ward No-13), (iii) Jayamirgadhi (Ward No-6), (iv) Kochubari (Ward No-6), (v) Dhajian (Ward No-3), (vi) Koptanpara, (vii) Asubari, (viii) Dhaduwa (Ward No-4), (ix) Ainabari (Ward No-5), and (x) Parajungi (Ward No-1).

The Jhapa district of Nepal consists of 3 Municipalities and 47 Village Development Committees). Out of these 10 study areas, 2 numbers namely,

Dakshin Jorshimal (Ward No12) and Uttar Jorshimal (Ward No-13) comes under Mechinagar Municipality and rest 8 numbers of villages come under Village Development Committee. These villages are under the Mechinagar Municipality, Jyamirgadhi VDC (Village Development Committee), Bahudangi VDC, Dhaijan VDC, Jalthal VDC, and Lakhapur VDC. On the other hand Dakshin Jorshimal village (Ward No.12) and Uttar Jorshimal village (Ward No.-13) are under Mechinagar Municipality. Jyamirgadhi (Ward No.6) and Kochubari (Ward No-6) villages are under Jyamirgadhi Village Development Committee (VDC). Asubari and Koptanbari villages are under Bahudangi Village Development Committee (VDC). Ainabari (Ward No.5) and Dhaduwa (Ward No.3) villages are under the Jalthal Village Development Committee (VDC) and Parajungi (Ward No.1) is under the Lakhapur Village Development Committee (VDC).

Literature Review:

The review of literatures on this topic is an ongoing process. It is also difficult to find out various literatures in the appropriate forum. Some of related literatures have been mentioned here under.

Charu Chandra Sanyal (The Meche and the Totos, 1973), Meche migrated into India through Patkoi Hills between India and Burma and gradually spread themselves into the whole of Assam, North Bengal and parts of west Bengal. During their migration to India, they marched towards different directions. One group went to side of Brahmaputra River and established themselves in the whole of Assam up to Goalpara district and parts of Jalpaiguri district and Coch Bihar district under name of Bodo or Bara. Another group went towards the west along the foot of the Himalayas up to the river Mech, bordering India and Nepal and settled on the North bank of the river known as Mech. Latter they spread to Darjeeling Terai, Baikanthapur in Jalpaiguri district again marched further east and settled in the Dooars. It is said that, a group of Meche people, again moved further east, and crossed the Sankosh River, and went towards the Goalpara district in Assam. It is assumed that due to occurring frequent floods in Dooars and eastern bank of Teesta River, a large of family migrated towards in Assam.

The Second view as the Nepali Folklore and Folklife, (A Bimal Newsletter of Nepali Folklore Society 2007:1 Vol.3 No.5) The Meche is that a group departed from Tibet was divided into three sub-groups and one went to Assam in India and settled their which is known as Bodo. Another went to present Bangladesh and settled their which is known as Kachari and third group came to east Nepal and settled there which is known as Meche.

The scholar Rev. S. Endle (“The Kacharis” reprint 1911: 81) observes that majority of the scholars assume that the word Meche is originated from the Sanskrit word Mleccha, which refers to “an outcast from the Brahmin point of view, a non-observer of cast regulation.

Mr. Kazuyuki Kiryu (“An outline of the Meche Language Grammar, Text and Glossary”, 2008: 3) opined that “The word Bodo was first used by the Brian H. Hodgson in the year 1846. He used the name Meches but

regards it as “a name imposed by strangers,” mentioning that “this people call themselves ‘Bodo’ which, of course, is the proper designation.” Hodgson regards Meche as a subgroup of ‘Bodo’ “who are now viewed as embracing only the Meches of the west and Kacharis of the east and south.” Even though the people are recognized as Meche in Nepal, the people call themselves Bodo, and the self-domination of the language is Bodo-ni-rau (Bodo General Language). In Assam Meche is pronounced as (Mes) while it is pronounced as (mets) in west Bengal. Some Meche in west Bengal is called Saivo. (“An Outline of the Meche Language Grammar, Text and Glossary”, Kazuyuki Kiryu, 2008:2).

Mr. SantalalMeche (Basumatary) & Mr. Kazuyuki Kiryu “(Nepali English Dictionary, 2012”: xiii argues that “Both the Meche of Jhapa, Nepal and of Assam and west Bengal, are the same origin. Over the years, different authors have come up with different explanation as how Bodo actually got to be called Meche or Bodo or Kachari. The Bodo is known by Meche in Nepal, the Meche in West Bengal and western Assam, Bodo and Kachari in Central and lower Assam. By whatever name they may be called by their neighbors and wherever they may live, they are the same people and everywhere they speak the same language with few local peculiarities, and the people very seldom call themselves by any name other than Bodo or Boro.” The term Meche is used for both the folk group and the language which is given term by outsiders. The folk group prefers to use Bodo for both the language and the people. Besides, the Meche people accept their relationship to Bodo folk group settled in Assam state of eastern India.

Kameswar Brahma (2009) in his book, “A Study in Cultural Heritage of the Boros” gives an introduction of the Bodo community of Assam. He reflects the term and nomenclature of the Bodo, food habits, dresses, social structure, economy, marriage and family life of the Bodos and seasonal and agricultural festivals of the Bodos. The author tries to reflect the genuine picture of the Bodo society through this book.

Bidyasagar Narzary (2010) in his edited book ‘Nepalni Mechefwr’ (Bodo) is a book pertaining to Meche community, and about their outlook, beliefs, philosophy, religious faith and other issues. The author also discusses the about traditional heritage of the Meche (Bodo) and their awareness about their own identity i.e social, political and economic ground. Again it deals with the Government of Nepal and its initiatives or role for the upliftment of the indigenous tribes of Nepal.

B.N. Bordoloi in his book “Tribes of Assam” part-III (1991) reveals about the origin and various social custom, culture and way of life of Meche community of North-East India.

Seeta Siwakoti (Olee) (2015) in her article “Religious Beliefs and Practices among the Meche Community of Eastern Tarai, Nepal” focuses on the various issues like origin of the Meche community and their belief and practices as well as various socio-cultural issues. It also deals with the history and migration. Generally, this article is focused on the socio-cultural dimension of the Meche community.

The Meche of Nepal, A doctoral Thesis (2018), written by Dr. DipenBasumatary. This thesis basically reveals the origin, socio-economic status, customs and traditions along with the cultural life of the Meche community of Nepal.

“National Population and Housing Census 2011, Nepal” provides authentic and reliable information of demographic, social, economic, and spatial characteristics of the population and households. Apart from that, it provides information of total population of Nepal, and total districts of Nepal and its population against each district.

The Economic Condition of Meche of Nepal:

The economy is considered as a vital for the any community or the society. It plays an important role in the formation of cultural and social structure of the society. The thinker Ralph Paddington says “Economic system is designed to satisfy material wants of the people, organize production, to control production and to determine the right and claims of ownership within the community.” (Paddington, 1952: 195-196)

So, from the above statement, it may be mentioned that the economic system of the tribal people is generally concerned with producing such things as are necessary for their daily needs and consuming them. These activities are very much determined by the geographical environment. Generally, they have to struggle very hard to meet their economic needs.

The economy of Meche community is basically based on the agriculture. In the grounds of agriculture they follow both the traditional and modern equipment's. Generally, they cultivate rice, wheat, mustard, and bettle nut, maize etc. Their day to day money requirements are met by selling surplus paddy and crops like wheat, maize and others.

It is also observed that though agriculture is the prime source of income of the Meche people but many of them have no agricultural land of their own. A section of Meche, however have ample land in which large number of Meches irrespective of sex work as agricultural labourers. The Majority of the landless people of Meche community are cultivating agriculture on other land on the basis of lease agreement with the owner of the land. This system helps the poor section of the people to solve partially their economic problems to some extent. The economic status of the Meche community can be called as subsistence one in the sense that their production is basically domestic consumption only for the sustenance of the families.

At present, some of the Meche people has been noticed with the activities like small traders and some of them carry on part time business i.e. vegetable's business, wheat, mustard, maize and others. On the other hand due to deplorable economic condition many people to work as daily wager within their village or the outside of their village.

On the other hand, Meche women also do such kind of activities for economic benefits. They are not only helping the male person in the paddy field but also involved with the earning for their better livelihood. Generally, Meche

women are concerned with the production wine. It is considered as their tradition. So, now majority of the Meche family are concerned with wine business. Earlier they prepared wine in a traditional system to use for their family. But nowadays they convert it into business purpose for their livelihood. So, the local made wine is one of the sources of income of the family.

Apart from that, SomeMeche women, they are basically concerned with the activities like rearing of pig, goat, cow, and rearing of poultry. From the earlier time these kinds of habits of rearing of animal and poultry are reflected as the characteristics of the Meche women. So, these are also another source of Meche family income which helps them in running of their family.

At present some of the Meche people are also seen engaged with carpenter's activities. They are also expert in manufacturing of bamboo and cane goods. So, some of the Meche families are running their families with the help of the carpenter activities.

Therefore, from the above economical characteristics of the Meche of Jhapa, of Nepal, it is can be said that economy of the Meche Community is very backward and underdeveloped. The Meche society is an agrarian .So, the economy of the Meche community is mainly based on agriculture. It is also noticed that the economic activities of the Meche family differ from family to family.

The various economic development aspects of the Meche community of Nepal have been analyzed in details in the following groundsfamily annual income, additional income from service and agricultural income:

i. The Status of Family Annual Income:

Analysis of Family Annual Income in Rupees of the respondents 10 (ten) Meche villages of the Jhapa District of Nepal in the Table 1.

SL. No	Name of village/ Municipality	Total Nos. of Respondent	Rs Up to 50,000	Rs 50,000 to Rs 1Lacs	Rs 1Lacs to Rs2Lacs	Rs 2Lacs to Rs5Lacs	Rs Above Rs5 Lacs
1	DakshinJorshimal	35	-	24	07	3	1
2	Uttar Jorshimal	52	-	16	24	10	02
3	Koptanpara	11	-	04	05	2	-
4	Asubari	19	01	11	05	2	-
5	Jyamirgadhi	13	02	06	02	3	-
6	Kochubari	24	08	03	09	4	-
7	Dhaduwa	23	10	06	06	1	-
8	Dhaijan	79	02	38	25	14	-
9	Ainabari	30	07	11	10	2	-
10	Parajungi	14	-	10	02	02	-
Total		300	30(10%)	129(43.0%)	95(31.7%)	43(14.3%)	3(1%)

Source: Field Survey

The yearly household income data analysis shows that lower income is i.e.up to Rs 50,000.00 constituted 30 (10%).The next, 129 (43%) of them is Rs 50,000 to Rs 1Lac which is the highest family income. The third category of yearly family income from Rs 1 Laces to Rs 2 Lac comprised with 95 (31.7%). The fourth category of annual income from Rs 2Lac to Rs 5Laces comprised with 43(14.3%). The highest yearly income category from Rs 5Lac and above is comprised by 3 (1%) house hold only and this high income is due to facts that one or two members of the family are earning through service either in Government level or in private sector. It is therefore stated that middle income group constitute (129+95) i.e.74.7% has the annual income between Rs 50,000.00 to Rs 2, 00000.00

(ii) Occupational Economic Status of the Meche Community:

The occupational economic status of the respondents of 10 (ten) Meche villages of the Jhapa District of Nepal is depicted in the Table 2.

Sl. No	Name of villages/ Municipality	Total Nos. of Respondent	Agricultur e	Busines s	Govt. Job	Service in Copmpany	Wage /dailylabour
1	DakshinJorshimal	35	11	9	1	4	10
2	Uttar Jorshimal	52	19	7	3	2	21
3	Koptanpara	11	06	-	1	3	1
4	Asubari	19	11	2	2	3	1
5	Jyamirgadhi	13	04	1	-	3	5
6	Kochubari	24	15	4	1	2	2
7	Dhaduwa	23	12	2	-	5	4
8	Dhaijan	79	34	17	4	8	16
9	Ainabari	30	15	6	-	7	2
10	Parajungi	14	01	09	-	01	03
	Total	300	128 42.7%	57 19.0%	12 4.0%	38 12.7%)	65 21.6%

Source: Field Survey.

The above table represents the pattern of occupation of 300 responded 10 (ten) village of the Meche community of Jhapa District of Nepal. It is evident from the table that highest numbers of Meche families are engaged with the agricultural activities i.e by 128 (42.7%) The next category of occupation is the wage earner or daily wage labour which is 21.6 %. The business sectors as 57 (19%) families are involved with these activities. It is evident that 12 (4. %) have

taken Government service as their main occupation while 38 (12.7%) are working at private company in foreign nation.

(iii) Occupational Status of the Respondent Male and Female Meche:

The Occupational status of the respondents of 10 (ten) villages of the Meche community of Jhapa District of the Nepal is shown in Table 3.

SL No	Name of village/ Municipalitiy	Total Nos of Respon- den- t	Agriculture		Business		Wage Labour		Govt. Service		Private Compa- ny	
			M	F	M	F	M	F	M	F	M	F
1	Dakshin Jorshimal	35	14	1	8	1	5	1	1	-	4	-
2	Uttar Jorshimal	52	09	9	6	3	13	5	2	-	5	-
3	Koptanpara	11	02	4	-	-	1	-	-	-	4	-
4	Asubari	19	09	3	-	2	-	-	2	-	3	-
5	Jyamirgadhi	13	01	3	-	1	5	-	-	-	3	-
6	Kochubar i	24	10	5	3	2	3	-	1	-	-	-
7	Dhaduwa	23	08	3	1	1	2	2	-	-	6	-
8	Dhaijan	79	27	07	10	05	14	04	4	-	08	-
9	Ainabari	30	07	9	4	1	1	2	-	-	6	-
10	Parajungi	14	01	-	06	03	03	-	-	-	01	-
			88 29. 3 %	44 14.7 %	38 12.7 %	19 6.3% %	47 15.7 %	14 4.7 %	10 3.3 %	40 13.3 %		
Total		300	M+F= 44%		M+F= 19%		M+F= 20.4%		M= 3.3%		M 13.3%	

Source: Field Survey

The status of occupation of the respondents of 10 (ten) villages of the Meche community of Jhapa district of the Nepal shows that (44%) families are engaged in agricultural activities. The total number male cultivators (29.3%) and that of female cultivator is (14.7%). The next (19%) families are concerned with business activities where (12.7%) male are engaged with this

job. On the other hand (6.3%) females are concerned with the business activities. It is evident that (20.4%) are working as a wage earner and respectively represents that (15.7%) are male and 4.7% are female. The next category of occupation Government service and is represents only (3.3%) where only male persons are engaged in Government service sector. There are no Meche female members are involved in the Government service sector. The last category of occupation is represented the engagement in private sector and is represented (13.3%) where only male persons are concerning with this job. Thus it is evident that most of the Meche people are engaged in agricultural activities. The less number of people are involved with the Government job. It is also evident that no Meche females are concerned with the Government as well as the Private company job. The basic for non-employment female in Government or Private sector is due to non-qualified female is mostly. They are involved with child rearing and domestic work

(iv) Adoption of Modern Technology in Cultivation:

The modern methods of cultivation of the respondents of 10 (ten) villages of the Meche community of Jhapa District is represented in the Table 4.

Sl. No	Name of villages/ Municipality	Total Nos. of Respondent	Tractor	Power Tiller	Traditional (Bullock)	Power Pump
1	DakshinJorshimal	35	15	15	-	14
2	Uttar Jorshimal	52	26	26	-	34
3	Koptanpara	11	11	09	-	10
4	Asubari	19	17	13	7	17
5	Jyamirgadhi	13	08	08	2	08
6	Kochubari	24	20	20	3	20
7	Dhaduwa	23	17	15	2	17
8	Dhaijan	79	44	42	7	44
9	Ainabari	30	26	26	4	27
10	Parajungi	14	01	01	01	01
	Total	300	185 (61.7%)	175 (58.3%)	26 (8.7%)	192 (64%)

Source: Field Survey.

The analysis of table shows that 185 (61.7%) Meche families are used the modern equipment tractor in the agriculture activities. The next, 175 (58.3%) Meche families used the power tiller machine in the agricultural activities whereas only 26 (8.7%) families are using the bullock in the agriculture activities. It is also indicated that 192 (64%) Meche families are used power pump, the modern equipment method in agricultural production.

(v) Types of Agricultural Products:

The Major types of agricultural products produced by the respondents of 10 (ten) villages of the Meche community of Jhapa District is depicted in the Table 5.

Sl. No	Name of villages/ Municipality	Total Nos. of Respondent	Paddy Cultivation			
			Ranjit	Musuli+ot hers	Nooniaand others	Maize and others
1	DakshinJorshimal	35	21	20	-	06
2	Uttar Jorshimal	52	22	22	8	10
3	Koptanpara	11	11	11	-	06
4	Asubari	19	19	19	-	07
5	Jyamirgadhi	13	08	08	02	06
6	Kochubari	24	19	18	15	15
7	Dhaduwa	23	18	18	04	13
8	Dhaijan	79	46	46	06	35
9	Ainabari	30	27	27	21	23
10	Parajungi	14	01	01	01	-
	Total	300	192 (64%)	190 (63.3%)	57 (19. %)	121 (40.3%)

Source: Field Survey.

The types of crops cultivated by the respondents of ten villages of the Meche community of the Jhapa district, Nepal, indicate that total 161 families with 64% cultivation the **Ranjit** rice. The next, 190 (63.3%) family's cultivated **Musuli** rice and 57 (19%) cultivation of the **Noonia** rice. It is also found that 121 (40.3%) Meche families are concerned with the cultivation of maize. Most of the family is however farming of cultivation of vegetables, bettle nuts and battleleafs, zinger, potato, onion, bamboo etc. mostly for domestic uses. The excesses if any are sold to open market.

(vi) Sufficiency of Agricultural Paddy for Livelihood:

The status of sufficiency of paddy production of the responded 10 (ten) villages of the Meche community of Jhapa District is shown in the Table 6.

Sl. No	Name of villages/ Municipality	Total Nos. of Respondents	Sufficient	Medium Sufficiency	Not at all Sufficient	Other than Agriculture
1	DakshinJorshimal	35	07	07	07	14
2	Uttar Jorshimal	52	13	05	04	30
3	Koptanpara	11	07	02	02	-
4	Asubari	19	12	03	04	-
5	Jyamirgadhi	13	08	05	-	-
6	Kochubari	24	12	03	04	05
7	Dhaduwa	23	15	05	03	-
8	Dhaijan	79	24	24	15	16
9	Ainabari	30	07	14	06	03
10	Parajungi	14	0	0	01	13
	Total	300	105 (35 %)	68 (22.7 %)	46 (15.3 %)	81 (27.0 %)

Source: Field Survey.

The analysis of agricultural data relating to sufficiency of crops production for meeting and other day to day expenditures of the Meche families of the Jhapa district of Nepal. It indicates that 105 (35 %) Meche families are enabled to produce the sufficient amount of crop production to meet their annual requirement including day to day expenditure and whereas 68 (22.7 %) can have medium sufficiency and 46 (15.3 %) are not at all sufficient and 81 (27.0%) are not involved in the agricultural activities.

Findings:

- (i) The data on household annual income of the responded Meche families of the study area stated that out of 300 families, 30 (10%) constituted up to Rs 50,000.00. The next, 129 (43%) earned between Rs. 50,000.00 to 1 Lac which is the highest family income. The next, 95 (31.7%) families earned yearly income from 1 Lac to 2 Lac. The fourth category of annual income from Rs. 2Lac to 5 Lac and above comprised by 3 (1%) household only and high income is due to the fact that one or two members of the family are earning through service either in the Government Sector or in the Private Sector. Therefore it is evident that the Meche community is a mixure of rich and poor family.
- (ii) The data on pattern of occupation of 300 responded Meche families' head of the study area of Jhapa district represented that 128 (42.7%) families are engaged in agrarian activities. The next, 21.6% families are concerned with the wage labour. Their main occupation is wage labour. The next, 57 (19%) families 'occupation is based on business. It is found that only 12 (4%) have taken Government service as their main occupation while 38 (12.7%) are working at private company in foreign countries. This shows that their occupation for livelihood is more in agriculture cultivation and Government service holder is very less.
- (iii) The status of occupation of the responded villagers of the Meche community of the Jhapa district of Nepal is found that 132 (44. %) families are engaged in agricultural activities. The total numbers of male cultivator is 88 (29.3%), and that female cultivator is 44 (14.7%). The next, 57 (19%) families are concerned with business activities where 38 (12.7%) male are engaged with this job and on the other hand 19 (6.3%) females are concerned with the business activities. It is also found that 61 ((20.4%)) are working as wage labour where 19 (15.7%) are male and 4.7% are female. The next category of occupation in Government Service where 10 (3.3%) male persons are involved in the Government Service sector. There is only one Meche female member is involved in the Government Service Sector (M.E. School Teacher). In the last, Private Sector employment is 40 (13.3%) where only male persons are concerning with this job and no female are engaged in private company job.
- (iv) The adoption of modern technology in the agricultural cultivation of various crops reflects that 185 (61.7%) Meche families of the study area used modern equipment's like Tractor, 175 (58.3%) families used Power

Tiller Machine, 26 (8.7%) families are using the traditional method of Bullock and traditional plough (**Nangwl**), while 192 (64%) families are using Power Pump.

- (v) The data on the types of agricultural products of the respondents of sample villages of the study areas analysis shows that, the Meche farmer cultivated many agricultural crops. It shows that 161 (64%) families cultivate the **Ranjit** rice. 190 (63.3%) families cultivate the **Musuli** rice and others, and 57 (19%) cultivation of the **Noonia** rice and others whereas 121 (40.3%) Meche families are engaged in cultivation of Maize and other crops, which means they are not confined for one type of crop cultivation.
- (vi) The sufficiency of agricultural crops production for livelihood to meet the day to day expenditures of the responded Meche families of the study area, it is observed that 105 (35%) families are enabled to produce the sufficient amount of crop production to meet their annual requirement and whereas 68 (22.7%) can have medium sufficiency and 46 (15.3%) are not all sufficient and 81(27%) are not involved in the agricultural activities. The families which are not involved in agriculture, they mostly meet their required family expenditure from service or from daily wages or tenant systems.
- (vii) The data on the status of engagement of Meche female in domestic work, it is found that out of the 300 respondents of which 298 married respondents of 219 (73.4%) Meche women are involved with agricultural activities along with man in the paddy field. The next, 298 (100%) Meche women involved in the domestic affairs whereas only 2 female (0.67%) are concerned with Service Sector besides the domestic work. It is observed that all the Meche women are involved in child rearing and 125 (41.9%) are involved with the home made wine.
- (viii) As the data on the status of rearing of domestic animal/ live -stock activities of the respondents of Meche families of the study area it is found that 127 (42.3%) Meche families are engaged with rearing of cows, 196 (65.3%) families are involved with rearing of piggery, and only 8 (2.7%) families are concerned with rearing of duckery. It is also observed that 186 (62%) families are involved with rearing of poultry and 145 (48.3%) families are basically concerned rearing of goat.

Suggestions and Recommendations:

Some recommendation and suggestions have been put forward for upliftment of the Meche Community of the Jhapa District of Nepal:

- (i) In the sphere of industrial and business activities the government of Neal is requested to come forward with economic opportunities schemes and programs.
- (ii) It is also very necessary to adopt new kinds of ways and means to promote to education to the Meche of Nepal.
- (iii) NGOs should initiate steps to give training in trade and income generation skills for both sexes. Up gradation of traditional crafts is also very necessary

to get employment and change to the economic status of the families of this community.

- (iv) Various schemes launched by Government should properly be implemented in the area so that people of the area may achieve the opportunities of it, especially in the fields of communication, health, education, agriculture and so on.

Conclusion:

In conclusion we can say that the Meche of Nepal and Bodos of Assam, India are the same origin or ethnic community. The Meche people have been living in the east-southern part of the Nepal with their rich cultural heritage. They have their own identity and a way of life. Apart from that though the Meche people of Nepal have their own language but their Meche language yet not recognized in written form by the Government of Nepal. The economical backwardness and lack educational awareness is the main problem for the development of education among the Meche community of Nepal. The agriculture is considered as the main source of the Meche community of Nepal. From the above analysis on economic aspects of the Meche, it is cleared that their economic condition is very underdeveloped and depressed. It is also noticed that the economic activities of the Meche family differ from family to family.

References:

Books:

- Basumatary, Santalal. & Kiryu, Kazuyuki. *Meche Nepali English Dictionary*, Published by the Council of Meche Language and Literature Jhapa, Nepal, 2012, PP. xiii-xiv.
- Bordoloi, B. N. *Tribes of Assam*, P.-III. Tribal Research Institute, Guwahati, 1991.
- Brahma, Kameswar. "A Study in Cultural Heritage of the Boros". Published Bina Library, Guwahati, Assam, 1998, pp. 27-39.
- Chetri Atreya, Harka Bahadur. *The Bodos of Assam: A Social Cultural Study*. Maulana Abul Kalam Azad Institute of Asian Studies, Kolkatta, 2007.
- Chatterji, S.K. *The place of Assam in History and Civilization of India*, University of Gauhati, 1955.
- Endle, Sidney. *The Kacharis*, Low price Publication. Delhi, 1997.
- Kiryu, Kazuyuki. *An Outline of the Meche Language, Grammar, text and Glossary*. Mimasaka University, Japan, 2008.
- Narjary, Bidyasagar. *Nepalni Mechefvr (Bodo)*, First Published. Printers, Dhaligaon, 2020, B.T.C. Assam, pp. 124-125.
- Ralph, Paddington. *An Introduction to Social Anthropology*. London, 1952, Pp. 195-196.
- Sanyal, C.C. *The Meche and the Totos*. University of North Bengal, 1973.
- #### **Ph.d Thesis:**
- Basumatary, Dipen. *The Meche of Nepal*. Ph.D. Thesis, Gauhati University India 2018. Unpublished.

Internate Source:

- Bhattachan B. Krishna. *Country Technical Notes on Indigenous People-Issues Federal, 2012. Democratic Republic of Nepal.*
- Diwasa, Tulashi.,Subedi, Abhi.,&Bandhu, C.M. 2007). *Nepali Folklore and Folk Life. A Bimalnewsletter of Nepali Folklore Society, vol.3.* Retrieved from himalaya.socanth.cam.ac.uk
- Siwakoti (Olee), Sweeta. *Religious Beliefs and Practices among the MecheCommunity of Eastern Tarai, Nepal, 2015.* <http://www.mukpublications.com/resources/vol15-2-7.pdf>
- C.B.S. *National Population and Housing Census (National Report, Vol.-01, Vol -02. NPHC2011. Government of Nepal, National Planning Commission Secretariate, Central Bureau Statistic: Kathmandu, Nepal.* [https://unstats.un.org/unsd/demographicsocial/census/documents/Nepal/Nepal-Census2011-Vol1.\(2012\) Pdf](https://unstats.un.org/unsd/demographicsocial/census/documents/Nepal/Nepal-Census2011-Vol1.(2012) Pdf)

Role of Drama in Teaching-Learning Process : A Review

Dr Runumi Devi

*Assistant Professor, North Guwahati College
Devi.Runumi@Gmail.Com*

Abstract

The concept of drama has continuously been evolved and is playing the role of not only as a means of entertainment but also is being used for educating and giving messages to the common people. Theatre is an effective means of communication and is also used as a tool for socialization, religious teachings, and for introducing new ideologies. Teaching through drama and theatre are effective and can be employed as an adjunctive method of teaching students. In this article an attempt has been made to discuss and highlight various aspects of the role of drama and theatre in teaching-learning process.

Key Words: Drama in Education, Theatre in Education, Teaching, Learning, Drama therapy

Introduction:

The concept of education has been gradually changed from the ancient time of non-formal education to the modern day formal education. Present day education system is dependent not only on offline education but online and distant educational ways of teaching are gaining popularity among the students. Studies show that performing drama can be incorporated from the preschool curriculum for making teaching interesting and pleasurable to the students. A

child learns social manners and behavior at home as well as at their school. Personality, the process of socialization as well as development of intelligence begins from early childhood period. Incorporation of drama based education in the school curriculum will encourage the preschool as well as primary and secondary level students to regularly attend their classes which will have a long lasting impact on their formal education. Studies indicate that drama helps to improve school attendance and reduces high school dropout rates (N. Barry, 1990). Creative drama, improvisations and animations of various characters may be routinely practiced in the classes to give formal education to the preprimary as well as primary students. Encouraging students to participate in the performing drama will help to develop their self confidence and creativity. Through participation in performing drama students get an opportunity to develop their physical, mental, emotional and social development. Students also learn about the concept of collective living with an attitude of assistance and cooperation through their active participation in performing drama.

Concept of Drama in Education (DIE) and Theatre in Education (TIE):

Traditional teaching is lecture dependent and many a times students fail to concentrate adequately for longer duration in their classes. Students compel to depend on rote learning which is the process of memorizing information, based on repeated reading. Lecture based method of teaching is often monotonous and therefore students lose their interest and fail to grab the subject matter to the desired level. To overcome these, the concept of drama in education and theatre in education has emerged as an adjunctive to conventional teaching methodology. In some educational institutions, drama is both a method and a subject where various dramatic elements are discussed and acting out. Drama has been used as a method of teaching in some of the preprimary and primary schools. Through drama education students and teachers get an opportunity to explore new thoughts and ideas on a particular aspect in the school environment itself. This activity is most widely known as drama education, has also been termed as classroom drama (Bolton, 1998). The concept of theatre in education was originated in the United Kingdom in the year 1965 and has established as a supplementary aid to formal education. Theatre in education has been stated as “One of the two historic roots of applied theatre practice” (Monica Prendergast & Juliana Saxton, 2009). In TIE, a professional team of trained actors with the help of teachers prepare the subject matter meticulously to be presented in the form of a drama in a school setup. TIE is basically designed as an interesting educational programme for a particular group of school students for their academic benefit. TIE can act as an educational aid and encourages teachers as well as students for better teaching-learning and also for looking out at ideas and values for the greater benefit of the society. Performing drama and theatre is considered as the ultimate immersive art forms which use to target every human sense simultaneously.

Naturally, every child is unique and their ability to learn and also their talent differ from individual to individual. However, educationist and researchers have identified four learning styles namely visual, aural, verbal and physical. In visual or

spatial style of learning, students prefer to learn through different images, gestures and spatial learning, where as in aural or auditory-musical style learning, one use to prefer learning through music and song. In verbal or linguistic style of learning, one prefers to learn through words and voices and in physical learning method, one likes to learn through touch and movements of the body. One may prefer to learn through all these four style of learning but most often an individual prefers to learn through a particular way of learning style. Theater in education is a type of supplementary teaching method which applies a combination of visual, aural, verbal and physical style based techniques for imparting and disseminating knowledge to the students. TIE facilitates easy understanding of a particular topic and gives a long lasting impact.

Drama in Physical Education:

Teachers of Physical education are mostly concerned with activities that increase physical fitness of their students. Drama in education may be effectively applied in physical education, because performing drama is basically based on movement, speech and expression. Physical expression activities and exercises for increasing concentration, relaxation, and various body coordination techniques can be incorporated in the physical education classes which will contribute to the overall development of the child. . Drama in education may provide a new dimension to the role of physical education in the fluid social reality that people are experiencing today. It can enrich the effort for an education with humanistic priorities with new perspectives, having as a main concern that students should live their lives, in the way they believe it is a worthwhile way of living (Dahlstrom, 2009). Physical education apart from a pleasant and positive experience can be a stimulating factor for the students to learn values of life. (Mavroudis, Nick, 2021). Application of different techniques of drama in the physical education classes will add new dimensions and perspectives in the teaching of physical education in schools.

Drama Therapy for students suffering from Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)

Various studies show that performing drama may be used as a means of therapy and is a concept whereby palliative or curative measures can be initiated to address a number of diseases. Drama therapy targets at the remedial measures for a particular health problem and as a method of psychological therapy and guidance (Lee, 1998). Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) is a common behavioral disorder which is usually observed in primary school going children and is characterized by a combination of symptoms namely inattentiveness, distraction, hyperactivity and impulsivity. These four behavioural patterns are considered as the diagnostic features of ADHD. The World Health Organization's (WHO) International Statistical Classification of Diseases and Related Health Conditions (ICD-10) have stated that the presence of both inattentive and hyperactive impulsive symptoms are to be present in an individual in order to arrive at a diagnosis of ADHD. ADHD affects the academic performance and achievement of students which may persist even during adulthood period affecting their social life. Studies show that drama can be used

as a therapy to lessen or minimize the ADHD affected children's behavior (Chang, Wen-Lung and Wei-Ming Liu) and therefore drama in education may play an important role not only as an educational tool but also for overall improvement of behavior of the children affected with ADHD.

Drama and Online Education:

The present corona pandemic situation has adversely affected almost every spheres of our society. Our educational sector is really facing a challenge due to the sudden and unexpected change of social norms imposed due to highly infectious nature of corona virus. It has affected the primary, secondary as well as tertiary level of higher education. Teachers as well as students are forced to abandon the traditional method of classroom teaching-learning process.

Online education is dependent on a number of factors including infrastructural facilities like availability of internet connection and also on affordability of computer, laptop as well as smart phones especially in the rural sectors of our country. Online education has also a number of advantages over the traditional method of teaching -learning process which includes flexibility and easy access to education from anywhere in the world. Blended education systems are also being adopted by few of the privileged academic institutions in the last decades. But it is a reality that most of the educational institutions of our country are still using the classical traditional classroom method of teaching. Various studies have found that online educational system are having inherent limitations and are not capable of giving the same impact of traditional teaching where there is a direct interaction of the students with their teachers . Students often fail to understand the lessons taught by their teachers properly as they do not get the academic school environment and lose interest in learning through online system.

In this context, it has become necessary to make online education more attractive especially during the ongoing corona pandemic time where conventional classroom education is not feasible due to the imposition of social distancing norms. Incorporation of recorded performed drama during on line teaching may be effectively utilized to make online teaching more attractive and fruitful and to increase the interest of the students. Incorporation of moral and value based performing drama in the online teaching will definitely improve the mindset of our students to fight against stress and negative thoughts during the ongoing time of covid pandemic and lockdown environment.

Discussion:

The ultimate objective of education is to gain knowledge for all round development of an individual which will make him/her a responsible citizen, who can contribute generously for the benefit of the society and the nation. Therefore, a value based education from the preprimary and primary level is to be given to our students, so that they can learn and acquire adequate knowledge from their teachers in proper direction. Traditional lecture based education have inherent limitations and many of the lower level students of the primary education often are less attracted to the classes and some of the them, especially students belonging to the economically backward section of our society, fail to continue

their studies and are ultimately drop out from the school. The foundation for all round development of an individual usually takes place during the early childhood period and therefore the importance of preprimary and primary education has to be understood by the parents as well as by the teachers. Drama in education and theatre in education may play a critical role in delivering knowledge to the students which can be added to the present teaching methodology, especially for the primary and secondary level students.

Conclusion:

The concept of teaching and learning has been continuously being evolved and over the decades a lot of changes are being taken place for effective and target oriented reformation of the education system. Our priority is to impart better education to our student for their development in every sphere of life. Childhood education should be a top priority, as the building blocks of an individual starts during the early years of life. Incorporation of drama and theatre in education is a viable way to supplement the institutional teaching which is likely to have a lifelong impact on an individual. Drama in education can improve children's concentration, communication skills, self-confidence, imagination, empathy, physical fitness and also increases their social responsibility. Therefore, educationists and policy makers should give adequate importance to drama and theatre in education as an auxiliary tool for imparting better education to the students which will definitely pave the way for a long lasting positive impact on our traditional education system.

References:

- Barry, N. "The Role of the Fine and Performing Arts in High School Dropout Prevention." Center for Music Research, Florida State University, 1990.
- Chang,Wen-Lung and Wei-Ming Liu, " A Study of the Application of the Drama Therapy on ADHD Students' Social Abilities at the Resource Class of the Elementary School.", The International Journal of Arts Education 4.2 © NTAEC, 2006
- Dahlstrom L. "Education in a post neoliberal era: A promising future for the global south" Power and Education, 1(2), 2009, pp. 167-177.
- Lee, L. B. et al. "Drama Therapy: Concepts, Theories and Practices." Taipei: Psychological Publishing Co., 1998.
- Mavroudis, Nick. "The effect of drama in education towards the subject of physical education in elementary schools." European Journal of Physical Education and Sport Science [Online], 7.1, 2021.
- Prendergast, Monica and Juliana Saxton, "Applied theatre, international case studies and challenges for practice." Briston, UK: Intellect publishers. ed., 2009, p.7.
- Rösler,M. et al. "Attention deficit hyperactivity disorder in adults." World J Biol Psychiatry. 11(5), 2010, pp. 684–698.
- Tallahassee Bolton, G. "Acting in Classroom Drama: A Critical Analysis." Birmingham: University of Central England, 1998.
- World Health Organization. International Classification of Diseases. 10. Geneva, Switzerland, WHO, Clinical Modifications (ICD-10-CM), 2017

Locating ‘Identity’ in Jhumpa Lahiri’s *In Other Words*

Dr Rimi Nath

*Assistant Professor, Department of English, North-Eastern Hill University (NEHU),
Shillong, Meghalaya – 793022, India
Email id: riminath664@gmail.com*

Abstract

Jhumpa Lahiri’s *In Other Words*, is a “travel book, more interior..than geographic” (Lahiri 191) The book engages with Lahiri’s attempts at locating her identity in Rome, in the Italian language, where she aspires to find roots and grow in a new direction. The paper deliberates on the idea of travel, identity, politics of location and identification while questioning if there is anything called authentic identity. The paper attempts to show how Jhumpa Lahiri, through her book, *In Other Words*, deconstructs the dominant discourse surrounding diaspora in offering an alternative means of locating identity.

Key words: Identity, politics of location, diaspora.

Introduction

Migration and diaspora narratives are marked by a sense of isolation, longing, nostalgia and a search for roots or belongingness. These narratives give an account of migrants’ struggle to belong, to assimilate. While assessing Jhumpa Lahiri’s diasporic short fictions, Angelo Monaco highlights that “at the heart of Lahiri’s fiction there is a vision of neurosis that emerges from the failure to assimilate” (Monaco 161). Although this viewpoint is justified, Lahiri also shows how fragile this attempt at assimilation actually is. Human beings have always

tried to fit in, to assimilate, wherever they may be as there is a constant search for belongingness. This quest of finding one's 'self', of feeling 'at home' becomes a never-ending quest. Mohsin Hamid in his collection of critical essays, *Discontent and Its Civilizations*, expresses his views on being foreign everywhere, at least in part [because Hamid believes that people are "migrants through time" (Hamid xvii) whether they stayed in one place or left a place to settle elsewhere]. Migration and travel is, thus, fundamental to human existence.

Travel and mobility, particularly, destabilises the fixed and local conception of a location as generally locations are seen as "perspectival and not global, limited and not infinite, produced and not free or natural" (Radhakrishnan 136). Migration, diaspora and globalisation deconstruct the "fixed" idea of location. Satish Deshpande in 'The Practice of Social Theory and the Politics of Location' highlights that:

the most recent context for the specific invocation of the politics of location (including the phrase itself) dates from the 1980s, after 'post-structuralism' and Foucault. The term is mostly associated with the "women of colour" movement(s) in the United States, though various other contemporary projects designed to (directly or indirectly) 'provincialise Europe' could also be said to be related...While spatial considerations were quite central from the beginning, specially in the more overtly nationalistic and third-world positions, the 1980s saw the beginnings of change. In what was then an imperceptible – but in retrospect an unmistakable – move, the place of geography began to be diluted in favour of identities of various kinds..." (Deshpande 40)

Location plays a significant role in determining identity in the postcolonial, national or global context. Avtar Brah describes the politics of location as "a position of *multi-axial locationality*" (Brah 201), a feature of diasporic positioning being "the contradictions of and between location and dislocation" (Brah 201). In the case of diasporic existence, the tussle between local and global is examined, as by the 1980s globalisation and multiculturalism came into the domain of popular discourse.

To consider the implication of the politics of location in the postcolonial context, one can locate it in the idea of disrupting the dominant western discourse and knowledge. During the twentieth century, different intellectual positions in different fields countered that dominant discourse. The issue of dominant discourse has to be punctured adhering to the poststructuralist stance in order to reconsider the structured image of immigrants as foreigners, or minorities. The question as to what border signifies also becomes important. Does it signify a politics of exclusion? If so, what would ensure the migrants' sense of inclusion and belongingness? Jhumpa Lahiri addresses these issues in her narratives.

In considering diasporic identity, homeland and national identity become important as is the trans-national or global identity. The politics of location also includes how an immigrant is perceived by the host land and how they are received by or what they feel regarding their homeland. The host land incites fear, insecurity and at the same time, the host society is often seen as a location of

cultural freedom where, in many instances, an “unfamiliar landscape becomes permeated with a sense of home” (Lal & Paul Kumar 58). The politics of return also becomes significant in this context, which can in fact be seen as complex and ambiguous, as Radhakrishnan holds:

To put it in Bakhtinian terms, locations are characterized by an internal “exotopy”, and as such the logic of displacement becomes a corollary to the logic of position. (Radhakrishnan 136)

Identity has moved from the center-periphery debate of the 1960s to race and sexuality debate of the 1980s and now it has taken into account the ideas of cultural difference and identification. Identity works at different levels of identification. Bhabha in *The Location of Culture* holds that “the familiar space of the other (in the process of identification) develops a graphic historical and cultural specificity in the splitting of the postcolonial or migrant subject” (Bhabha 47). Linda Nicholson in *Identity Before Identity Politics* holds that many of the practices associated with national identity is less rationally acquired than national identification has done (Nicholson 65), and identification may involve self-conceptions in which people appropriate the meanings of places to articulate a sense of self. Diasporic imagination allows individuals to reconstruct their identity anew and also rediscover or re-vision the lost place through the power of memory and imagination.

Identification is also not without its problems, as Fuss observes:

Identification thus makes identity possible, but also places it at constant risk: multiple identifications within the same subject can compete with each other, producing further conflicts to be managed; identifications that once appeared permanent or unassailable can be quickly dislodged by the newest object attachment; and identifications that have been 'repudiated and even overcompensated' can re-establish themselves once again much later. The history of the subject is therefore one of perpetual psychical conflict and of continual change under pressure. It is a profoundly turbulent history of contradictory impulses and structural incoherencies. (Fuss 49)

However, such shift of identification can become the basis for diasporic identity which is in ‘perpetual psychical conflict’ and ‘continual change’. Theoretical clichés such as ‘cultural clash’ or ‘identity crisis’ are often used to describe such experience, whereas identification goes beyond all such labels in locating identity based on situations, as Stuart Hall asserts that “identity is a production, which is never complete, always in process, and always constituted within, not outside representation” (Hall 392). Jonathan Rutherford also considers that “identification, if it is to be productive, can never be with some static and unchanging object. It is an interchange between self and structure, a transforming process...” (Rutherford 14). In Jhumpa Lahiri’s *In Other Words*, identification plays a pivotal role in locating identity, where identity is produced in a particular context and can be seen as a continuing process, ‘a transforming process’.

Area of Research

Diaspora studies, travel writing, identity studies, the question of identification, the search for roots and the politics of location can be seen as the area of research.

Aims and Objectives

Jhumpa Lahiri's *In Other Words* shows how her physical journey to Rome leads her to a psychological journey. The paper attempts to highlight how travel can be seen as a means of locating one's identity and at the same time how the politics of location is important to gauge diasporic experience and identity. Lahiri's growing love for Italian makes her write the book in Italian. The idea of 'identification' is important, as the paper attempts to show how Lahiri deconstructs the dominant discourse surrounding diaspora and identity, through a kind of negotiation with the process of identification.

Methodology

The methodology entails the study of post-colonial dislocations where questions of belong and not-belonging become pivotal. The paper uses the ideas of 'politics of location', 'identity' and the concept of 'identification', drawing mainly from the works of critics like Jonathan Rutherford, R. Radhakrishnan, Linda Nicholson, Stuart Hall, Homi Bhabha, Diana Fuss, among others. The paper is mainly analytical.

Refuting Authentic Identity

Literatures in the twenty first century, in the age of unprecedented transnational travel and transfer of bodies, are replete with diasporic narratives. One finds varied tales of departure, arrival and leave-taking which are often shrouded in exoticism and metaphor. Sometimes these metaphors become a market strategy in the global market. Such usage or viewpoint can also dismantle the whole idea of locating identity for the immigrants and the sentiments attached to it. The feelings of attachment to a place, to work or to a person often determine the decisions about place that migrants take up. This can be a basis for interrogating identity where diasporic experience is not relegated merely to market-driven identity politics. While interrogating identity, it is also important to question if there is anything called authentic identity as R. Radhakrishnan puts it "...When we say "authenticate" we also have to ask, "Authenticate to whom and for what purpose?" Who and by what authority is checking our credentials? Is "authenticity" a home we build for ourselves or a ghetto we inhabit to satisfy the dominant world?" (Radhakrishnan 211). Jhumpa Lahiri's *In Other Words* refutes any authentic identity as identity remains a quest, a travel.

Travel is a search; it is growth. Even if a person never leaves the town or city in which he/she is born, he/she inevitably travels in time and in maturity. In that sense, travel is everywhere and all writings inherit that, as Mewshaw says: "All writing is travel writing – even if the journey is entirely inward through the obscure bends and elbows of the mind, or even if it's an intimate exploration of a body" (Mewshaw 9). Jhumpa Lahiri's *In Other Words*, like her other fictional works, is a book on identity, alienation and belonging. However, the book is different in many

ways. It is not entirely a fictional work (it is not a work of fiction, apart from the two stories in the book). In the words of Lahiri: “I consider it a sort of linguistic autobiography, a self-portrait” (Lahiri 191). The book emerges from Lahiri’s travel to and stay in Rome. She moved to Rome (in 2012) “after spending almost my whole life in America” (Lahiri 188) and this helped the author to grow in a different direction, as Mewshaw holds, “we are shaped by where we are. Place works on us just as do events and people, and we become – or have the capacity to become – different people in different settings” (Mewshaw 9).

Jhumpa Lahiri reveals alternative modes of locating identity. She attempts to locate identity, not through ethnicity, but through “writing” (journey and discovery) as Jhumpa Lahiri explicates: “Ever since I was a child, I’ve belonged only to my words. I don’t have a country, a specific culture. If I didn’t write, if I didn’t work with words, I wouldn’t feel that I’m present on the earth” (Lahiri 84). Writing can bestow someone with a sense of belongingness although the quest for roots may sometimes remain inconclusive, as can be surmised from the works of Lahiri. Writing nurtures life amidst imperfection and Lahiri highlights that the period of writing is the phase when a book attains life, a creativity (Lahiri 108). Lahiri, who like Bharati Mukherjee, considers herself to be an American writer, and unlike Mukherjee, feels far removed even from her American roots, writes: “I write on the margins, just as I’ve always lived on the margins of countries, of cultures. A peripheral zone where it’s impossible for me to feel rooted, but where I’m comfortable. The only zone where I think that, in some way, I belong” (Lahiri 89-90). The wall surrounds her everywhere, be it Calcutta, America or Rome. Writing helps her to break the wall. She writes: “I am heard without being seen, without prejudices, without a filter. I am invisible. I become my words, and the words become me” (Lahiri 133). The linguistic wall she experiences with Italian, however, inspires her. It fills her up with a new life, a new possibility. Lahiri finds the breaking of barriers to enter into a new life, a new language, inspiring.

Born in London to Bengali parents from Kolkata, Jhumpa Lahiri has lived in America and Italy. Jhumpa Lahiri confesses that she is biased towards Italian. Lahiri has always experienced a tug of war between Bengali and English. Italian was “the third point on my linguistic journey” (Lahiri 141). However, both English and Bengali help her in understanding the languages (Bengali, English and Italian) better. The point of departure from these languages is also the point of return. English can be seen as a middle ground. Even if Bengali and Italian disappear at certain point of her life, English would remain a constant. Although she is not rooted in the Italian language, she desires to create a new root (the depth of which is not of immediate concern). She realises that she does not belong to Rome as she does not belong to America or Calcutta. She doesn’t belong to any language, be it Italian, English or Bengali. After spending a year in Rome when she returns to America for a month, Lahiri experiences desperation, a homesickness. However, as she returns to Rome, she realises that she is different. She is different from the Italians crowding the airport as she is different from her Bengali parents, when they go to Calcutta.

Hybrids play an important role in the process of negotiation as Mohsin Hamid observes, “Hybrids reveal the boundaries between groups to be false. And this is vital, for creativity comes from intermingling, from rejecting the lifelessness of purity” (Hamid xvii). Hybrids refute barricaded identity and, in some sense, pave ways for the realisation of a larger humanistic society and identity. Jhumpa Lahiri says that this hybridity, this sense of imperfection provides her with a “stunning clarity, a more profound self-awareness. Imperfection inspires invention, imagination, creativity. It stimulates. The more I feel imperfect, the more I feel alive” (Lahiri 108). Although life is about change, a complete metamorphosis is perhaps not possible. However, she insists on transforming herself in search of new roots. The uncertainty that comes with a sense of void nurtures the creative impulse (Lahiri 144). It is interesting to note Lahiri’s position on finding roots. She writes: “Oddly, I feel more protected when I write in Italian, even though I’m also more exposed...And although I don’t have a thick bark, I am, in Italian, a tougher, freer writer, who, taking root again, grows in a different way” (Lahiri 155).

According to Bhabha, immigrants and other wanderers are “themselves the marks of a shifting boundary” of a modern nation (Bhabha 315). Jhumpa Lahiri’s *In Other Words* is a book on journeys, more interior than geographic. She defines it as “a point of arrival and of departure” (Lahiri 190-91). The sense of being uprooted and the search for roots make the author travel, although she admits to not reaching her destination while the journey definitely entails discovery and growth. Travel or a journey always has a culminating point. It ends somewhere, perhaps to begin again. In the ‘Afterword’ section of her book, Lahiri also talks about her return journey, to America (2014). She says reluctantly, “my journey is coming to an end...I have no desire to. I wish there were a way of staying in this country, in this - language” (Lahiri 202). Due to the transformation that a person or a place undergoes, return may often contain “elements of rupture, surprise, and, perhaps, disillusionment, besides the variety of practical problems that returnees usually confront...” (Markowitz & Stefansson 4). Hence, there is the ambiguity of return migration. Although there are uncertainties of return, she says that she would prefer to write in Italian: “I feel more centred even if I’m adrift. I feel more at home, inspite of the discomfort” (Lahiri 202). Travel and return, in this book, highlight certain oppositions – of belongingness versus outsider-ness, America versus India, Italy versus America.

Conclusion

To conclude, we can say that, Lahiri’s search for identity is unique, something which can be seen as novel in the South Asian diasporic discourse. Lahiri expresses discomfort in her Indian, American and the new-found Italian roots. However, she finds writing as an alternate means of locating identity. In doing so she deconstructs the dominant discourse surrounding diaspora, which revolves around homeland and host land. In literary studies on diaspora this aspect is yet to find proper analysis and engagement. There are books which provide sociological and empirical insights into work and its relation to identity, such as, *Work and*

Identity: Historical and Cultural Contexts by John Kirk and Christine Wall or *The Thought of Work* by John W. Budd (where there is an interesting discourse on occupational citizenship). For Lahiri, writing means to exist, to feel ‘at home’. It is work, a creative pursuit, a passion with which she identifies herself. Lahiri highlights how the creative space can be ‘home’, where one can locate one’s identity. Here, identification happens in the intellectual, creative and imaginative domain, where physical location is not tied to one’s identity. This creative pursuit attempts to bridge the gap between places, cultures and people without denying the fact that cultural/national differences continue to be unsettling.

Works Cited

- Bhabha, Homi K. *The Location of Culture*. London and New York: Routledge, 1994. Print.
- Brah, Avtar. *Cartographies of Diaspora*. London: Routledge, 1996. Print.
- Deshpande, Satish. “The Practice of Social Theory and the Politics of Location.” *Economic and Political Weekly* 44.10 (2009): 40-46. Print.
- Fuss, Diana. *Identification Papers*. London and New York: Routledge, 1995. Print.
- Hall, Stuart. “Cultural Identity and Diaspora.” *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*. Eds. Patrick Williams and Chrisman. London: Harvester Wheatsheaf, 1994. 392-401. Print.
- Hamid, Mohsin. *Discontent and Its Civilizations: Dispatches from Lahore, New York, and London*. New Delhi: Penguin Books, 2014. Print.
- Lahiri, Jhumpa. *In Other Words*. 2015. Trans. Ann Goldstein, New Delhi: Penguin Books, 2017. Print.
- Lal, Malashri, and Sukrita Paul Kumar, eds. *Interpreting Homes in South Asian Literature*. Delhi: Dorling Kindersley (India) Pvt. Ltd., 2007. Print.
- Markowitz Fran and Anders H. Stefansson, eds. *Homecomings: Unsettling Paths of Return*. Lanham, MD: Lexington Books, 2004. Print.
- Mewshaw, Michael. “Travel, Travel Writing, and the Literature of Travel.” in *South Central Review* 22. 2, The Johns Hopkins University Press on behalf of the South Central Modern Language Association (Summer 2005): 2-10. JSTOR. Web. 7 December 2018.
- Monaco, Angelo. “Neurosis as Resilience in Jhumpa Lahiri’s Diasporic Short Fictions”. *A Poetics of Neurosis: Narratives of Normalcy and Disorder in Cultural and Literary Texts*. Eds. Elena Furlanetto and Dietmar Meinel, Magdeburg: Transcript Verlag, 2018. 159-178. Print.
- Nicholson, Linda. *Identity Before Identity Politics*. New York: Cambridge University Press, 2008. Print.
- Radhakrishnan. R. *Diasporic Mediations: Between Home and Location*. 1996. Minneapolis & London: University of Minnesota Press, 1997. Print.
- Rutherford, Jonathan, ed. *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart, 1990. Print.

Arabic Language between Authenticity and Renewal

Dr. Syed Muhamed Ul Hashmi

*Asst. Professor, Dept. of Arab Studies,
The English and Foreign Languages University,
Hyderabad, Telengana, India. Email: mahamid.hs@gmail.com*

Abstract

Arabic Language is one of the most popular languages of the world and one of the Branches of Semitic Languages spoken in large areas of North Africa, Arabian Peninsula and Middle East Countries. It is one of the most ancient languages that still preserve its characteristics of words, structures, morphology, grammar, literature and fiction. Arabic was considered as a major vehicle of culture in Europe, especially in science, mathematics and philosophy during the middle Ages. As a result, many European languages have influenced by Arabic language and they have borrowed various Arabic words to their own languages and used it in their day-to-day communication. It was capable to be the language of a wide human civilization in which various nations were part of it and Arabs were the pilots and the cornerstone of this civilization. They all considered it the language of their civilization and culture, because it was the language of science, politics, trade, business, legislation, philosophy, logic, sophism, literature and art.

Key words: Arabic Language, Arab world, communication, interpretation, civilization, literature, culture.

Introduction:

Arabic is one of the most ancient languages that still preserve its characteristics of words, structures, morphology, grammar, literature and fiction. This enables it to be used in different scientific fields. Being perfect in its dictionary, morphology and grammar, Arabic is considered to be the mother of a group of languages known as Arabic languages that originated in the Arabian Peninsula such as Himyarite, Babylonian, Aramaic, Hebrew and Abyssinian. Recently, linguists classify all of these languages as descendants to a "mother" language called "the Semitic language.(1)

Area of Research:

The area of research of this article is importance of Arabic Language and its relation with other languages of the world, as this Language has been playing a vital role for the promotion of trade and diplomacy from ancient time.

Objective:

The article would focus on following objectives:

- To highlight the growth and development of Arabic Language
- To analyze the relation of this language with other languages of the world
- To study about the advantage and importance of this language.
- To describe the Linguistic characteristics of this language

Methodology:

The article is based on descriptive and analytical study. Arabic books are used as primary sources and the translated books from Arabic to English are used as secondary sources.

Discussion:

Language is one of the most important media of our day-to-day life to communicate, understand and negotiate feelings and thoughts. Though the language is different according to nation, tribe and area basis but all languages are very much importance as all the languages are playing a vital role for the preservation and development traditions, cultures and civilizations of human beings. The Arabic Language is also considered as one of the important languages of the world. The Arabs emerged to various countries for their trade relation from ancient time and mingled with the people of those countries and used local languages with some Arabic words. The natives of those countries also used Arabic terms with their local languages and become the Arabic words undividable part of their languages. Even the Arabic Language has occupied a significant role in different fields including Arts, Science, Mathematics and Music.

Early Stages of Arabic (2):

Semite is a name that was given to the people and tribes that lived in Palestine, the Jordan Valley, southern Iraq and the Arabian Peninsula as these areas are regarded to form a single geographic unit. It is well known that all of these people are from the Arabian Peninsula and after that they went to the edges of the Arabian Peninsula. The languages of these nations have changed into

Arabic, Hebrew and Syriac. Semitisms is also a term that refers to all people, nations, and tribes that inhabited these areas in the past and the present especially in the Middle Ages in which Sam, the son of Prophet Noah lived. It is also known that the Bible was the first holy book that referred to that division in its text. Some scholars attributed Arabic to a city (Araba) in Tihama. It was also said that Arabic belongs to Yarub, the son of Yashbib, the son of Qahtan who is considered to be the father of pure Arabs and the first one to speak Arabic in its well-known form. It was also said that Arabs were named like this due to the eloquence of their tongue in speech.

Accordingly, Arabs are those who inhabit the Arabian Peninsula, which includes southern Iraq, southern Levant, Palestine and the Sinai Peninsula. In fact, Arabic is the result of the fact that Arabs took their expressions from the surrounding environments that is full of beauty and emotions.

The significance of Arabic in the past and the present (3):

Arabic is a means of communication for millions of people all over the world. It has a fixed system in terms of its principles, rules and roots that can be renewed due to its flexible characteristics. Arabic is also the tool by which Arab culture was communicated across centuries and through which Arab generations contacted with each other for many ages. It is also the language that conveyed Islam and the civilizations and cultures that emerged from it. In addition, it united Arabs in the past and in the present, who live in a united land in this planet and speak the same language through which they share their ideas, formulate their laws and express their emotions regardless of their countries.

Arabic is a language that conveys a moral message in its concepts and notions. It was capable to be the language of a wide human civilization in which various nations were part of it and Arabs were the pilots and the cornerstone of this civilization. They all considered it the language of their civilization and culture and so it was the language of science, politics, trade, business, legislation, philosophy, logic, sophism, literature and art.

The greatness of Arabic from the perspective of western geniuses:

Only those from Arabs who knew and learned Arabic and who went into its depths know its greatness in the past and the present. And it is not a surprise that they feel proud of its greatness as they are the native speakers of this language and looking at their views in this regard gives us more knowledge and confidence in the language.

To Freytag, German philologist, “Arabic is the richest language in the world”.⁽⁴⁾

For William Work, “Arabic has a softness and flexibility enabling it to adapt according to the requirements of all times”.

Ernest Renan has also said in his book “History of Semitic Languages” that one of the strangest surprises is that this powerful language grew up and reached a degree of perfection in a nomadic nation and this language, he means Arabic, surpassed its siblings in the abundance of vocabulary, the accuracy of its meaning, and its well structures.⁽⁵⁾

According to the Hungarian orientalist, Abdul kerim Germanus, he finds in Islam an important support for Arabic that preserved its splendor and eternity where it is not affected by the successive generations which are contrary to what happened to same ancient languages, such as Latin, which did not exceed the walls of the temples. Islam had a sweeping transformative power that affected the people who had recently embraced it. In addition, the style of the Holy Qur'an had a great effect on the imagination of these nations that resulted in borrowing thousands of Arabic words to furnish their native languages which consequently became stronger and more developed. The second factor that kept Arabic is its unparalleled flexibility. The contemporary German speaker, for example, cannot understand a single word of the dialect that his ancestors spoke a thousand years ago while modern Arabs can understand the ethics of their language that was written in pre-Islamic era.(6)

The German orientalist Johan Falk said that classical Arabic has its global status due to the fact that it has grew in all Arab and Islamic countries as a linguistic symbol for the unity of Islamic world in terms of their culture and civilization. The greatness of the eternal Arabic heritage proved that it is more powerful than any attempt that is intended to displace classical Arabic from its dominant position. Had there been true initiatives and the evidences were not mistaken, Arabic will preserve its powerful position as it is the language of Islamic civilization.(7)

Moreover, Gustave Grunebaum said when Allah revealed His message to His Messenger Mohammad, He revealed it as an Arabic Qur'an, and Allah says to His Prophet (So We have made the Qur'an easy in your own tongue, only that you may give glad tidings to those who have Taqwa and warn with it the most quarrelsome people). There is no language that can be compete Arabic in its privilege as it is the language that was chosen to convey the last message from God and this divine privilege is not the only trait that distinguishes Arabic from other languages. Arabic is also well known for its accuracy and capacity of expression. It is also distinguished by its excessive use of metaphors and other figures of speech that make it incomparable with other human languages. According to Abu Dawud Al-Matran, who is an expert in both Arabic and Syriac languages, as cited by Al-Khafaji, good utterances from Arabic lose their sense when they are translated to Syriac. This proves that Al-Farabi is right when he justifies his claim that Arabic is the language of Paradise as it is the most efficient language and the most sacred one. Arabic is also distinct in having a balanced style and abundances of vocabularies.(8)

Linguistic characteristics of Arabic (9):

Arabic has so many characteristics so that it becomes difficult to list them in this study. Thus, this study is limited to the most important ones:

1. Phonetic characteristics(10):

Arabic has the largest number of phonemes in terms of articulators that extends from the lips up to the uvula. You may find more phonemes in other languages than the ones of Arabic but their place of articulation is limited to

specific ones and involves less articulators. These articulators are found to be equally involved in the production of these sounds which result in having balanced and harmonic sounds. The use of a combination of these phonemes with their distribution and order in one word gives Arabic a musical and phonemic harmony. In addition, Arabic sounds are found to be constant and fixed for different generations and for 14 centuries. Certainly, no other language in the world is found to have such fixed sound system.

2. Derivation (11):

Words in Arabic derivational in nature like Arabs who are connected with their families and tribes and every word has sense, structure and a root that makes it connected and distinct. For example, the words ‘كتب’ (kutub -books), ‘كاتب’ (katib-writer), ‘مكتوب’ (maktub-written), ‘كتابة’ (kitabat-writing), and ‘كتاب’ (kitab-book) share with each other some sounds and letters. Moreover, these derivational words share with each other their distinct origin that is associated with meaning of the root word. This derivational characteristic in Arabic guides us know more about the concepts that Arabs have in addition to their points of view about life, their ancient traditions as well as it inspires us with the notion of unity, cooperation and solidarity.

3. Morphological characteristics(12):

Word formation in Arabic is conceptually derivational where words are formed based on their functions. For example, ‘الناظر’ (annazir-the one who looks), ‘المنظر’ (almanzur-the one who is looked at) ‘المنظار’ (almanzar-the place to which somebody looks) differ in their references whereas have the same sense which is derived from the root ‘النظر’ (alnazir-look). These derivations have conceptual, logical and cognitive function that Arabs make use of to compose their sayings and the best of their quotes that involve the action, effect, cause, tool, comparison, place, time, profession, involvement and the like. Furthermore, these word formation methods have a technical function in which all derivational words have distinct rhythmic effects. Arabic is distinct for its musicality as all of the words in Arabic have their own rhythmic patterns whether these words are used in prose or in verse.

4. Arabization (13):

The term Arabization is used in Arabic to refer to the linguistic phenomenon of borrowing. Arabization is the process when Arabic coincides with other languages at the level of vocabulary. Arabic came into contact with other languages after Islam in which new words were borrowed into Arabic especially those related to the tangible substances and materials such as clothing names, food, plants, animals, living stuff and administration. There has not been any phonological effect in these words in terms of their patterns, phonetics and structures.

5. Distinguished verbal and moral variations in Arabic (14):

Using words and giving names in Arabic is based on the following points:

- a. By choosing one of the characteristics of the thing to be named, or part of it, its aspects, defining its function, or deriving an expression that refers to it.

- b. Arabic retains the original meanings that refer to such names as its expressions are reasoned and explained which is not found in other languages.
- c. Unlike other languages that refer to the appearance, its external form, its structure or its parts, Arabic uses to the most prominent characteristics of the thing to be named or its primary function. For example, the name of the word 'bike' in Arabic refers to its function and movement.

6. Brevity(15):

Brevity in Arabic is of various types. One of them is the brevity in using letters where the vowels are written in Arabic above or below the letter by using diacritics to avoid confusion whereas in other languages they achieve that by using letters and sometimes more than one letter. Unlike other languages which use more than one letter to represent one sound, Arabic uses one letter to refer to a specific sound such as the sound (خ) (kh). In Arabic, we write only the letters that we need to pronounce where there is no redundant letters. In English, we use letters that we do not utter and still we write them such as the word 'right' where the two letters (gh) are silent but are still provided in the writing.

Brevity in words:

By comparing the way some words are written in Arabic and English, we can see the difference clearly as follows:

English	Arabic
mother = 6 letters	= 2 letters
Father = 6 letters	= 2 letters
brother = 7 letters	= 2 letters

Unlike other languages which provide singular and plural, Arabic refers to the dual case in addition to singular and plural where it is indicated by adding no more than two letters to the singular whereas in English it is necessary to mention the number as well as the word and its plural suffix. For example, (the two doors).

Brevity in words and sentences (16):

Brevity is also used in the structure of words and sentences as they are based on merge or brevity in Arabic. In predication case, Arabic provides the predicate and the attributed and leaves the logical and cognitive relation of predication without any verbal or written reference. For example, we can say in Arabic (I am happy) which is not possible in English. These two languages use auxiliary verbs. For instance, English uses the verb 'to have' and verb 'to be'. Furthermore, verbs in Arabic are distinguished for having invisible subjects or pronouns which is another type of brevity. For example, we say in Arabic where the subject is hidden which is not possible in English as we

must use a nominal subject or pronoun such as (I, you etc.). In Arabic, there are also some expressions which are difficult to give their counterparts in other languages with the same number such as verbal nouns. For example, we say in Arabic ‘هُوَ يَفْعَلُ’ whereas in English we say ‘it is too far’ and we say ‘هُنَّاكَ تَفْسِيرٌ’ to mean ‘here is a great difference’. Future marker in Arabic shows some sort of brevity. For example, we say ‘سَأَذْهَبُ’ whereas in English we say ‘I will go’. Negation in Arabic indicates some kind of brevity. For instance, we say ‘لَمْ أَقْبَلْ’ to mean ‘I did not meet him’ and we say ‘لَمْ أَقْبَلْهُ’ to mean ‘I will never meet him’.

Synonymy (17):

It refers to the relation between different words with different pronunciations in which they have the same meaning. Different scholars in this regard have different views of this notion with the majority proving the existence of synonymy without restrictions.

Polysemy:

It refers to the single expression that has a list of related meanings and this phenomenon is very rare in Arabic. For example, the word ‘العَيْنُ’ (aleayn), which means an eye, has many meanings such as the underwater spring in reference to the flow of water as that of tears coming from the eye. It also means one of the notable people and prominent figure in a society in reference to their value in their society which is similar to the value of the eye in the body. Another meaning of this word is the reference to the phenomenon of envy that results in suffering from any disease because the eye is the cause of it.

Antonymy:

It is the phenomenon in which the words have the sense relation which involves the opposite of meaning. For example, strength vs weakness, moral vs immoral and hot vs cold.

Derivation:

It is one of the most important and most prominent characteristics in augmenting and providing Arabic with new vocabulary. The meaning of derivation is manifested in the following ways:

Arabization and localization (18)

Arabization: it refers to the expressions that ancient Arabs had borrowed from other nations during the linguistic protest era and used them in their language such as the words (alsunudus-silk), (alzunjibayl-ginger), and (al'ibreeq-jug).

Localization: it refers to an expression from Arabic that was given in the modern Arabic a different meaning than that had been used by Arabs such as (aljaridat-newspaper), (almajalat-magazine), (alsayarat-car), and (altiyaara-plane).

Contraction (Extraction):

It refers to the extraction of a new word from two or more words indicating the meaning of what was extracted from it, such as the word ‘بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ’ (bism Allah arrahman raheem) is extracted from the saying ‘بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ’ (bism Allah arrahman raheem-in the name of God, the Compassionate, the Merciful).

Conclusion:

Arabic Language is one of the most important languages for the communication of various countries to discuss their diplomatic and developmental issues with other countries. Especially the Arab countries are the treasury of mineral oil, so most of the countries have to depend on Arab countries for oil and the best media to communicate with them is the Arabic Language. If we will observe then we can see that numerous Arabic words are being used in various languages of different countries of the world and now these words has occupied permanent position. Even no other alternative term of their local languages could be replaced in its place to give the same meaning as these words are giving the meaning of particular objects.

References:

- Haywood, J. A. and Nahmad, H. M. *A New Arabic Grammar of Arabic Language*. India: Lund Humphries, 1964. Print.
- "Arabic language and the challenges of the 21st cent"*, 1996. *Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization, Tunisia*. pp.36 - 44
- Hassan, Tammam. 1994. "Arabic Language: Sense and Structure". Dar Attakafa - Casablanca, Morocco. PP. 350-354. Print. *Arabic language and the challenges of the 21st cent*, 1996. *Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization, Tunisia*. PP. 68-74. Print.
- Cultural Visions Magazine, Volume No. 4. 13 September, 2003. Damascus-Syria.*
- El- Obaidi Suhrawardy, Obaidullah. *Grammar of Arabic Language*. Shuphy Publication, Gurgaon, India. 2007. Print.
- Al-Faisal Magazine, Volume No. 24, 1979.*
- Arab Journal for the Humanities, Kuwait, Volume No. 19/ 73 winter, 2001.*
- Hashim, Abdul. *Arabic Made Easy*. Kitab Bhaban, New Dehli, India. 1992. Print.
- Arabic Language Magazine, Algeria, Volume No. 8, Summer 2003.*

Patriarchy, Prison and COVID19 : A sociological study of the impact of COVID19 on Women prisoners

Miss Dwijiri Ramchary

Phd Research Fellow, Department of Sociology, JNU, New Delhi

Email id:dwijiriminid@gmail.com

Abstract

The paper argues that patriarchy embedded deeply in state institution such as prison contributed to poignant experiences among women prisoners since the past till the current scenario of COVID19 pandemic. Prison has been a patriarchal institution for women inmates wherein all reforms and institutional structure of prison aim towards reinforcing feminine ideology. This attitude embedded inside prison structure has contributed towards female offenders' gruesome experiences inside prison since the past. Thus, it's a sociological contribution that traces historically embedded patriarchal ideology's role in women prisoners' suffering since the past and how this has cumulatively shaped their experiences in the current context of Covid19 pandemic.

Key words: women, incarceration, prisoners, prison, patriarchy, Covid19, femininity

Introduction:

The novel corona virus has been declared as a pandemic on March 11, 2020 by the World Health organization (WHO) (Cucinotta,2020). It has impacted different sections of society in an unprecedented manner. As per media reports

though physiologically men are bearing the brunt women are bearing the social impact of covid far more than men(Burki,2020). As the UN Secretary-General António Guterres rightly pointed out that “COVID-19 could reverse the limited progress that has been made on gender equality and women’s rights” (*ibid*). This paper is a contribution towards the uneven impact of the covid 19 on women prisoners.

History is witness to how the institutionalized population is the most endangered when there is an outbreak. The impact of covid19 on women prisoners across the world can be understood in the historical roots of the issue. In the past also, due to overcrowding in prison, prisoners were easy targets. For instance, the outbreak of cholera around the 19th century was responsible for casualties inside prison (Marland,2020).However, the experiences of male and female inmates were very different.As rightly pointed out by Nicole Hahn Rafter, “Prisons don’t exist in a vacuum but rather reflect gender differences in the society” (Rafter, p.244).

Prison has been a patriarchal institution for women inmates wherein reformation policies and institutional structure of prison intent on buttressing feminine ideology around female prisoners. The facilities, access to basic amenities are in favor of male convicts. This male attitude embedded inside prison structure has contributed towards female offenders’ poignant experiences since past.In view of the current pandemic such experiences of female inmates have exacerbated in the Indian and global contexts.

Objectives:

The paper’s objective is to trace the historical precedents to deplorable conditions of women inmates in prisons amidst the COVID19.

Materials and methods:

This paper is based on secondary sources such as online news reports and primary research conducted by media houses, journals and official documents. Firstly,it conceptualizes patriarchy and women. The next part discusses patriarchal nature of prison since time immemorial. This section historicizes the present suffering of women prisoners in the wake of covid19.The last section is Covid19’s impact on women convicts both in Indian and global contexts

Discussion:

Patriarchy and women :

Patriarchy has been conceptualized by the sociologist Sylvia Walby. According to her, patriarchy is not confined to the Capitalist society as conceptualized by Engels(Walby,p.213). To her both patriarchy and capitalist structures are mutually exclusive(*ibid*). Hence, to Walby patriarchy is defined “as a system of social structures, and practices in which men dominate, oppress and exploit women”(*ibid*,214). To Walby, social structure is significant as opposed to biological determinism’ that implies biological superiority of every man over a woman(*ibid*).To her patriarchy cannot be associated with capitalist regime but it is felt in social relations(*ibid*). Hence, patriarchy operates at various levels of social structures of our society and can be broken down to its operation at various

levels(ibid). In fact it operates at the levels of economy i.e in a capitalist mode of production which is patriarchal, the relations at work are highly patriarchal when it comes down to payment of wages etc.(ibid)

The two structures that concern our study are the state as a patriarchal structure and the economic level also. My discussion broadly analyzes what Sylvia refers to as a patriarchal structure. According to her, women have very limited access to the assets possessed by the state (ibid,224). In fact, judiciary and the entire legal system including the police representing the state is very skewed in terms of gender as very few women are in the decision making positions of these structures representative of state(ibid).This conceptualization of entire legal system including the police and judiciary as patriarchal structures concerns our study since I argue that prison which is a part of the larger legal system is a patriarchal structure which has been shaping the experiences of the women prisoners in a way that is deeply patriarchal. This has exacerbated the bitter experiences of the women inmates amidst the COVID19 pandemic.

Moreover, at an economic level, patriarchal structure operates at the level of inferior positions assigned to women at work and less pay compared to men(ibid, 223).These two structures at which patriarchy operates will be analyzed in the contexts of prison's operation in a patriarchal way and the impact it has had on women prisoners since the past to the present COVID pandemic period.

According to Kantham, legal policies of the state reflect deeply embedded patriarchal ideology of our society(Kantham,2018). Property laws have been formulated to control womanliness so that they remain economically dependant(ibid).Women adhering to such societal norms are being defended by both our society and legal system. However, women who don't adhere to such norms are being punished. Such treatment that assigns secondary status to women is found inside prisons also(ibid,472) .

History of patriarchy and prison:

This section throws light on the patriarchal structure of women's prison and will set the historical precedents to the current situation of women inmates inhuman treatment inside prison amidst the covid.

As per research, first incarceration of women inmates happened in the USA and hence their picture shall throw a light on the overall situation of women inmates in prison since the past. Most of these imprisoned women had committed nonviolent crime. They were confined for morally wrong crimes such as "prostitution" , "vagrancy" (Pishko ,2015). Such a trend in the past reflects prevalence of patriarchal ideology.

In the USA, male and female criminals were imprisoned together after the end of revolutions(Rafter,1985).Until the 19th century, female inmates were kept in dormitory-like structures(Pishko,2015).The modern 'Auburn prison' in New York kept women inmates in a very deplorable condition too. Women convicts had to adjust in a small cramped room which was above the kitchen and food was served to them just once a day(ibid). Patriarchal attitude of prison and the whole criminal justice system do not just reflect in the architecture of prison, but

in the perception about the women inmates held by the prison staff too. Women inmates were perceived as more difficult in handling than male convicts. For instance, according to a news report the jailors in charge of the prison in Illinois in a news report expressed “From past experience, not only in our own state, but in others, one female prisoner is of more trouble than twenty males” (*ibid*). As Mara Dodge in the Journal of social history rightly says ‘Because women were viewed as being more pure and moral by nature than men, the woman who dared to stray or fell from her elevated pedestal was regarded as having fallen a greater distance than a male, and hence as being beyond any possibility of reformation’(*ibid*).

After 1870 women prisoners were rehabilitated in different ways. These prisons had the motto of treating rather than punishing them(*Rafter,p.236*). They had recreational activities as treatment for women prisoners that engaged them in meaningful activities(*ibid*). However, gender disparities in terms of executing reformatory practices became conspicuous(*ibid*). Reformations for male convicts focussed on activities that infused traits of manhood in them and rigorous exercises(*ibid*). Female wards emphasized on infusing true traits of womanliness(*ibid*). There was also less security compared to male convicts’ wards(*ibid*).

By the 1890s, change came in the way of rehabilitating women convicts as cottage-like architecture was in place(*ibid*). To the reformers, this architecture was very appropriate in giving domestic training and infusing feminine characteristics in these women inmates(*ibid,237*). Though these were separate architecture from male inmates’, however, programmes for reforming women inmates were predominantly around stereotypical womanly tasks such as stitching , preparing food etc(*ibid*). Thus, less attention was paid to the security of these women’s cottages and their requirements. In terms of penal policies also, gender disparities reflecting patriarchal ideology were noticed. For instance, in Massachusetts, women convicted for public drinking were sent to jails for upto two years, however men for the same offence were convicted for just a year(*ibid,238*). As Nicole Hahn Rafter rightly says “the reasoning that produced such disparities was straightforward : lapses in morality were more serious in women than men , and women needing more protection, deserved more treatment” (*ibid, 238*). Thus, the legal system’s treatment of women prisoners as morally wrong individuals having violated the societal moral codes of women exhibits their patriarchal attitudes and ideologies.

In the later period, women in these states were not provided with separate prison, but separate units located just outside the male prisons owing more women criminals. These were being looked after by the male supervisor(*ibid*). As per records, attention of male supervisors was concentrated on the male inmates’ spaces only.*(ibid)*. In fact, the architecture, program, facilities and disciplinary activities were inclined towards manly activities only (*ibid*). Moreover, such architecture housed only those women inmates who had masculine traits in the traditional sense as conceptualized by Lombroso (*ibid*). Moreover, such

programs cumulatively contributed to rules that made it difficult to seek help from lawyers or meet family members and friends (ibid,243).

Such treatment has its roots in the age-old perception held by our society about women criminals. As Gainford rightly says that female criminals since the Victorian era have been conceived as ‘witches’ and immoral individuals(Gainford,p.2). Such categorization emerged from idealizing good women as virgin and female criminals as witch and non virgin(ibid). Women imprisoned for committing crime were commonly perceived as driven by sexual desire(ibid). This categorization clearly depicts society’s perception about women criminal. They were viewed as immoral since their character was judged more than the male convicts on having committed a crime. According to Zaitzow and Thomas, such character assassination of women criminals was a tool in keeping societal norms intact which is deeply patriarchal (Zaitzow and Thomas, quoted in Gainford, p.2). Such perceptions have been shaping the discriminatory treatment against women prisoners in prison. This is evident in Nicole Hahn Rafter work. To him, not just the few numbers of female convicts contribute towards low quality treatment of the women inmates, but it’s in the perceptions around gender differences between male and female convicts that such a secondary treatment is visible here(ibid,244). Such a perception reflects in the programs and courses that women inmates were offered as it revolved around beauty enhancement programs and makeup since women inmates were conjectured to be more in need of these (ibid).

In addition to these, most of these prison cells were being supervised by male officials whose ideological underpinnings regarding female convicts were very traditional (ibid). This rightly confirms Sylvia Walby’s theorization that patriarchal operation persists due to the predominance of male workers in these state structures and that there are very few female staff representing the larger criminal justice system.

Even in Indian context, women inmates were subjected to such secondary treatment. This is evident in the colonial project of incarcerating women convicts(Sen,p.2). As per Sen’s research, the purpose of incarcerating women convicts in the Andaman Islands was deplorable since women convicts were confined to jails for serving male convicts and satisfying their sexual needs as wives(ibid).

Moreover, during the colonial period, owing to the contagious disease spread, an act concerning contagious disease and cantonments was passed. Women were confined to “lock hospitals” and were regarded as “disorderly women” (ibid). Discourse surrounding the construction of these lock hospitals was sexist.

They functioned like brothels. They were used by the Britishers to satisfy soldiers(ibid,418). According to Sen, women’s prison was more an institution to morally correct the “fallen” women(ibid). Both Indian and British men had agreed on Indian prison as a ground of representing civilization and civility and imprisoned women in the Indian prison represented Indian immorality(ibid).

Moreover, reformation programmes were etched out separately for male and female convicts. Female reformation programme in the Indian context has also been around restoring womanhood(ibid).Women prisoners were expected to work as washerwomen, wives or serve as prostitutes (ibid,11). In Multan and Rawalpindi, women convicts were required to internalize ‘feminine arts’(ibid).These included training in needle and textile works(ibid).In addition, women convicts were subjected to maltreatment as requirements of male convicts were given primary importance.Women convicts were deprived of reformation training when male convicts had to be accommodated. This, it reflected secondary treatment towards women prisoners as opposed to the privileged position enjoyed by male convicts in Indian prison.

As per official records, more female convicts succumbed to cholera outbreak inside prison in India than male convicts(ibid, 18). The reason for female convicts deaths’ was the “unfavorable” structure of prison(ibid). Another reason had to do with the kind of diet given to women convicts.As S Sen says, “throughout the 1860s, male convicts typically received more generous food rations than did females, leaving the latter relatively vulnerable once they were exposed to infectious diseases”(ibid,18).

The next section argues that the above historical backdrop of women inmates’ experience since time immemorial gives answers to the grave situation that has arisen due to the COVID19 outbreak by contextualizing its impact on women inmates at present.

Patriarchy, women prisoners and covid19 :

As per the Nelson Mandela rules adopted by the United Nations General Assembly in 1957 which was readopted with a few amendments in 2015, the dignity of prisoners was to be ensured (Prais,2020).In addition, women prisoners were to be given gender sensitive treatment as per the Bangkok Rules adopted by the UN in 2010(ibid). Amidst the Covid19, countries have been formulating policies to prevent the spread of covid 19 among women inmates by being in consonance with the Bangkok Rules to combat violation of their human rights(ibid). In addition to the impact of COVI19 on women prisoners, a holistic analysis has been made to look into how the policies formulated in conjunction with the Bangkok Rules by different countries fared in the context of women prisoner.

While covid 19 has had an identical impact on women inmates across the world as most of these female convicts suffered due to overcrowding, pregnancy etc, there are varying levels of impact due to implementation and non implementation of covid19 related policies. Some countries are not implementing owing to the prevalence of patriarchal ideology surrounding the legal system as will be discussed below, some are implemented but the patriarchal structure of the overall society is preventing the effectiveness of such policies.Some countries have implemented but posed different types of difficulties to women inmates compared to male inmates.

In the prison of North Carolina, there are many women prisoners. In this prison,Covid 19 spread containment policy did not include immediate release. In

fact social distancing was followed for a long time after the outbreak started(Yanez,2020).Many organizations had raised voice against this since the wards of women prisoners were so cramped that social distancing became an unattainable goal(ibid). Moreover, amenities considered so essential during pandemic such as hand washing gel, masks etc were very limited for women prisoners(ibid).They, in fact, resorted to using shirts ,their clothes as masks(ibid). Some in Arizona have not been given bail. As per news reports they are the most endangered population since most suffer from chronic diseases, some are pregnant and some have children inside prison (ibid).

Even where implementation of covid related policies has taken place,women inmates feel they are at disadvantage. For instance, many of them(around 500) tested positive in Texas Federal . Though as per Government's rule and Bureau of Prisons many facilities to curb covid were in place, however, many have complained of issues that were not addressed. For instance as per the Star Telegram report, essentials related to sanitizing were not enough (ibid). Moreover, bed cushions in rooms where someone tested positive COVID19 were not cleaned (ibid).

Cottages like structures that housed women inmates in the past as has already been discussed are still found in the Indiana state of the United States(Harper,2020). As per media report, women's cottage in Indiana houses around 640 inmates(ibid). It has reported more than 25 COVID 19 cases till date(ibid). As per a media research, it came to light that a locked door policy is being adopted in women's cottages in Indiana to contain covid19 spread(ibid). As per this policy, women prisoners are supposed to lock themselves up completely inside cottage cells(ibid). This has deprived them of any access to toilets, drinking water and bare minimum respite(ibid).The architecture of this cottage is reflective of patriarchal ideology given the complete lack of basic amenities compared to male inmates' cells. A researcher's visit to this cottage for women inmates in Indiana says "the cottages are built differently than Indiana's other maximum security prisons , which are mostly for men" (ibid). As per the field visit, treatment towards these women inmates is very saddening compared to any male inmate in Indiana(ibid). An employee of this women's cottage is also of the view that men's prisons have high security with access to all the basic facilities unlike these cottages for women inmates(ibid). In fact,it's being looked after by one supervisor only who can unlock the doors when there is any need to be out for these female inmates. The deplorable treatment is evident in what one female inmate says, "The officers told the women to stop drinking water, so then they wouldn't have to go to the bathroom,"(ibid). A mother whose daughter is incarcerated in this Indiana cottage prison says "Inmates are urinating in trash cans or whatever they can," (ibid). The case of Indiana reflects a patriarchal attitude evident in the structure of their prison.

The Indian context reflects such an attitude in its non implementation of rule requiring to decongest and look after the health of the women inmates. The Supreme court of India came out with the ruling that all prisons in India should

undergo a national congestion drive given the fact that “prisons can be fertile breeding grounds for incubation of COVID-19” (Baxi and Singh,2020). However, as per Pratiksha Baxi and Navsharan Singh, despite such a ruling by the Supreme Court, the figure of the total population in prison as per the e dashboard was still high(ibid,2).

Amidst the covid 19, such a patriarchal structure of the Indian criminal justice system is posing challenges to women inmates in an unprecedented way. For instance, as per a news report, the number of special jails exclusively for women is very sparse.This has resulted in confining the women inmates to tiny constricted compartments which were meant for male prisoners (Santha,2020). In Maharashtra, there is just one prison designed solely for women inmates, As per report,they are mostly run with amenities that cater to male inmates only and essential requirements of female inmates are not taken into consideration(ibid).Currently only 1300 female inmates have been released in Maharashtra out of the 11000 prisoners to be released (ibid).

Lack of compassion is exhibited in the patriarchal way of dealing with female political prisoners in India. Even after the passing of the Supreme court order of decongesting and giving bail to the inmates inside the jail, the political prisoner Safoora Zargar was not given bail for many months even in the wake of the pandemic.Though recently in August 2021, she has been released on bail, the period preceding the final bail is reflective of the patriarchal attitude of the Indian legal system. She was arrested for getting herself involved in the northeast riots of Delhi(Banka,2020). She was a Mphil student at Jamia Millia University charged under the Unlawful Activities Prevention Act(UAPA). Her application for bail was rejected many times on account of involvement in activities that were terrorizing(ibid). The police was of the opinion that “ It is stated that the law unambiguously contemplates provisions to deal with pregnant criminals, which itself indicates that the law permits use of sanction against this class of offenders. The severity of offence is in no manner mitigated by the factum of pregnancy, the accused is not the only pregnant accused to be entitled to any preferential treatment and there is enough precedence available in law not only of the arrest of the pregnant accused and their detention but even of delivery in prison....,” (ibid).The police and the legal system were of the view that deliveries inside prison have taken place in the past also. However, in the wake of the pandemic these factors should have been taken into account. She got bail only after attempting many times.

As Pratikhsa Baxi and Navsharan Singh rightly say that the prisons of women inmates are “built with stones of patriarchal law” (Baxi and Singh,2020).This is true in the context of Pakistan as there was a failure to meet the International law standard too amidst the covid 19 (“Women prisoners in Pakistan face inhuman conditions amidst covid19 threat”, 2020). Even after the Supreme court asked to carry out the necessary steps required to protect women prisoners, there was no action by the legal system of the prison in decongesting women prison amidst covid 19 spread as observed by the Human Rights Watch of Pakistan(ibid).

The number of children present in Pakistan's women jails amounts to around 195. Children and mothers are bereft of any access to health care facilities as part of the policies in curbing COVID 19 spread since they are hardly implemented(ibid).

The case of Afghanistan is particularly pertinent given the highly patriarchal traditions that rule supreme. The patriarchal society in Afghanistan exacerbates conditions of women inmates amidst the covid. Such differential experience of the women inmates results from a structural discriminatory system emanating from deep seated patriarchy. Like in any other part of the world, Afghanistan's prisons for women inmates are also very overcrowded and around five inmates are squeezed into one room with no access to basic amenities making them highly susceptible to infections ("Afghanistan:Govt. should prioritize the release of women prisoners in efforts to tackle COVID19", 2020). Herat and Kabul in Afghanistan house the majority of women prisoners and have reported many cases and deaths till date(ibid).

The non effectiveness of covid19 containment policy's implementation is evident in Afghanistan. For instance, despite many presidential decrees aimed at releasing prisoners to decongest the prison, the number of female inmates' release remained very low ("Gender alert on COVID19 Afghanistan", 2020). After all the orders from the President associated with the release of selective prisoners including women prisoners were in place, the Supreme Court asked all the courts and prisons to release some prisoners on bail and parole with an aim of easing congestion inside prisons. However, the number of female inmates stands at a very low number being only 400 inmates to be released(ibid). As per the United Nations report, many women inmates are not able to take bail due to their inability to afford bail since most do not have a say in their family's decision making and hence do not have access to the family's finances(ibid). Moreover, the report claims that "if payment is provided by male relatives for a woman or girl, it creates a heightened power dynamic and vulnerability to exploitation". This proves how the patriarchal ideology playing at the broader level of our society exacerbates the situation of women inmates amidst the covid 19 release drive .

On the other hand , proper implementation of legal policies to contain the covid spread has also caused varied troubles unique to female inmates compared to male inmates. For example, since in most of the countries not all women inmates are released, those left behind are bereft of the basic amenities that women inmates should have access to. It's the patriarchal nature of the prison as a space that most women inmates who had relied on NGOs and their family members for sanitary pads etc were subjected to inhuman conditions owing to the covid containment policy of suspending all visits to prison(Rope,2020). For instance, in countries such as Bangladesh, United states of America and United Arab Emirates, visits of family members have been suspended (Prais,2020).

Another impact of covid19 on the women inmates the prison architecture is in the form of labor tasks that women inmates have been engaged in due to covid 19. For instance, as per a report on women inmates in Hong Kong, women inmates are asked to work rigorously and overtime both noon and night shifts in making masks and hand sanitizer. They have been complaining about low wage pay(ibid). This reflects how patriarchy inside prison is worsening their condition at an economic level amidst the COVID19.

Conclusion :

Thus, the discussion above locates sufferings of women inmates amidst the COVID19 pandemic in the patriarchal historical structures of women prison(architecture),programs, policies.These had the underlying stereotypical notion about women inmates as being morally wronged citizens of the state.These notions were reflected in the architecture and policies for female inmates.This scenario has not changed much as such discriminatory practices have taken a toll on women prisoners amidst the current COVID19 outbreak.Men and women are different in terms of their biological constitution since women go through menstruation, pregnancy and lactation periods. Hence, special attention has to be paid to women inmates. However, as the above discussion shows, neglect and lackadaisical attitude of the legal system across the world depict the patriarchal ideology embedded in prisons and penal legal system and the covid19 curbing policies inside prison.

Since gender has been very influential in shaping the policies that determine treatment of women inmates, let gender equality rule supreme and not inequality. Such equality should include the specific and different biological needs of women inmates by doing away with the patriarchal ways of operating at the level of the legal system and larger society.

References :

- Banka,R.Safoora Zargar was one of the main conspirators, pregnancy no ground for bail:Delhi police tells court .Hindustan Times,2020.
- Baxi and Singh. *Gendering the Pandemic in the Prison* . The Indian Forum,2020.
- Burki,Talha. *The indirect impact of COVID19 on women* . The Lancet Infectious Diseases Journal, 2020.
- Cucinotta,D. *WHO declares COVID19 a Pandemic* . eueopepmc.org , 2020.
- Engels. *Patriarchy:Women and the Capitalist family: The ties that bind*. Summer,(1989)
- Ganford, A. . *Mad, Bad or Sad ?: The historical persecution of women and the birth of Female Criminality*. Elseveir publication,2017.
- Harper,J. *In COVID Lockdown, Conditions At Indiana Women's Prison Unhealthy, Advocates Say* . WFYI Public Media Indianapolis, 2020.
- Kamthan,M. *Women prisoners in India:tracing gender gaps in theorising imprisonment*. Forensic Research and Criminology International Journal,2018

- Landeros ,G. *Prison: Institutions of Gender norms.* Applied intersectionality blog,(2017)
- Marland, H. *Coronavirus: a history of pandemics in prison.* The Conversation website,(2020).
- Pishko,J. *A history of women's prisons.* Jstor Daily,2015.
- Prais,V. *The impact of Covid19 on women inmates.* Human Rights Pulse website, 2020
- Rafter,N.H. *Gender, Prisons and Prison History.* Cambridge University Press,1985.
- Rope,O. *Coronavirus and women in detention: a gender specific approach missing.* Penal Reform International website, 2020
- Sen,S. *The female jails of colonial India.* Sage Journals, 2002.
- Shantha,S. *Maharashtra women prisons hit hard,safety of children a prime concern.* The Wire,2020.
- Women prisoners in Pakistan face inhuman conditions amidst covid19 threat.* News Vibes of India media website,2017
- The Impact of COVID19 on women and girls in prisons and detention settings. Gender alerts on covid19 in Afghanistan series UN Women's website, 2020.*
- Walby, S. *Theorizing Patriarchy.* Sage Publications, Limited, 1989.
- Yanez,C. *Women's prisons and covid19:Demand relief now.* Breaking the Chains website,2020. .
- Afghanistan : Government should prioritize the release of women prisoners in efforts to tackle COVID-19.* Amnesty International website ,(2020) me No. 8, Summer 2003.

Avenues of Open Educational Resources (OER) for Higher Education

Dr.Gouri Sankar Karmakar

*Librarian, Pandu College, Pandu, Guwahati, PIN: 781012
gourisankarkarmakar@gmail.com*

Dr. Barsha Rani Duarah

*Librarian, Barnagar College,Sorbhog, Barpeta, PIN: 781317
barsharaniduarah@gmail.com*

Abstract

Presently most of the primary sources of information are available in online mode only in every discipline. This study will attempt to explore the variety of Open Educational Resources (OER) available in general for the use of academic community. The study highlights the useful Open Educational Resources (OER) information to the students, teachers, researchers and professionals. Open Educational Resources initiatives have the potentially and powerful tool for educational changes and reforms. Use Internet and IT increases the flexibility of delivery of education so that learners can access knowledge anytime and from anywhere.

Key words: Open Educational Resources (OER), Massive Open Online Course (MOOC), SWAYAM, COVID 19 and INFLIBNET Centre

1. Introduction

Education plays a vital role in building a Society and the quality of education is the basis of good Society. During this pandemic COVID 19 period imparting quality education and training is very difficult under face-to-face mode

of education. It is the need of the hour to use different alternatives of direct classroom education. Here it comes the importance of online and virtual classroom teaching and learning. ICT with internet facility has the capacity to reach out the students in virtual mode along the easy access of educational resources. Quality education is possible when the different needs of the students will be fulfilled. In this pandemic situation all the students and teachers are taking help from the virtual mode of teaching and learning. Libraries are treated as the hub of information and knowledge and supplements the classroom teaching and self-learning. Libraries play a vital role in bringing out the students with the latest developments of subject knowledge.

2. Significance of the study

We have witnessed major progresses of online learning in the whole education system globally. The vital contributions of online learning are easy access. It helps a lot in extending 24X7 access to education. It can transform the whole learning environment by improving the quality of education.

3. Objective

The study on the Open Educational Resources (OER) in the higher Education has a healthy connection with reading materials. Open Educational Resources have the capacity to improve the quality of higher education by providing the information needs to their learners. Further the study will try to influence the academic community with the wide range of open access initiatives in the specific subject concern. These Open Educational Resources are not for some peer reviewed groups, but also for all general people, irrespective of any barrier, sex, creed, religion and any geographical location.

4. Role of Open Education Resources (OER)

Presently there are lots of avenues for open educational resource materials related to higher education. As Open Educational Resources (OER) are open or free access in nature it is easily accessible with the help of internet with minimum registration process. Presently, most of the content creators create their resources in digital format. The Open Educational Resources contents are in different forms and formats like text, images and videos. OER gives the facility to the students and teachers with a wide variety of reading materials, audio-video lecture, interactive simulations etc, to enhance their class base knowledge. OER facilitates to build a virtual classroom with their fellow students.

In a recent notification by the University Grants Commission (UGC) on “Blended Mode of Teaching and Learning: Concept Note” clarified that the teaching and learning approach will combine both face-to-face classroom methods and digital learning tools in a blended learning mode. UGC has defined the Blended learning as a term where the educational practice will be done by combining digital learning tools with traditional classroom face to face teaching. On the other hand, UGC (Open and Distance Learning) Regulations, 2017 has already started the use of OER or MOOC facilitates in all courses including degrees/diplomas to Certificate courses offered by the ODL institutions.

The OERs are in the form of Open Courseware, Learning Modules, Open Textbooks, Streaming Videos, Recorded Videos, Open Access Journals, 3D virtual lab are simulated learning environments etc. Some important Open Educational Resource (OER) initiatives are included as follows-

4.1 Open Educational Resources (OER) Initiatives and Tools at Global level

a) OER Commons (<https://www.oercommons.org>): The OER Commons is one of the most popular OER worldwide. The total project has been developed by Institute for the Study of Knowledge Management in Education (ISKME). OER Commons is a free digital library with variety of open educational resources ranging from preschool to graduate and postgraduate level. These resources include full university courses; Interactive mini-lessons and simulations; Adaptations of existing open work; Open Textbooks; K-12 Lesson Plans, worksheets, and activities. OER Commons is common platform for different content creator, author, Learning Management System and end-user learners.

b) MERLOT (<https://www.merlot.org>): The Multimedia Education Resource for Learning and Online Teaching (MERLOT) is an internationally reputed OER. The MERLOT project was started in the year 1997. It has a huge demand for the community of educators, learners, and researchers. The MERLOT community system has more than 94366 Learning Resources; 184945; Registered Members and 4353 Member Institutions working together for the betterment of the e-learning. The MERLOT system provides access via advanced searching option like ISBN search, Material type, quality and Mobile platform also. All the documents are free and online resource and easy to find online learning resources.

c) Open Education Consortium (<https://www.oeconsortium.org>): The Open Education Consortium (OEC) is free. It is a non-profit, global, members-based network of open education institutions and organizations. It has more than 243 Institutions associated with them from 44 Countries worldwide. The OEC can be searched via google search advanced features with 29 Languages. Most of the documents available in the OEC are peer-reviewed.

4.2 Open Educational Resources (OER) Initiatives and Tools at National level:

a) Massive Open Online Course (MOOC) and SWAYAM (<https://swayam.gov.in>): The courses are structured and taught by different universities across the world. There are lots of MOOC providers where they aggregated different online courses. In India, SWAYAM is a programme initiated by Government of India with the UGC and HRD Ministry under the MOOC for Class 9 to post-graduation. This are with wide range of subjects. There are more than 1000 teachers at different levels from all over the country have contributed their course contents. These courses are hosted on SWAYAM platform are in 4 quadrants like multimedia audio-video lecture, text reading material, self-assessment tests and an online discussion forum for clearing the doubts with their teachers and coordinators or with their fellow students.

b) National Digital Library of India (NDLI) (<https://ndl.iitkgp.ac.in>):

National Digital Library of India (NDL India) is India's digital library was established in the year February 2017. The NDL India is to serve the nation as a central digital knowledge. The NDL India is growing continually in terms of their users and reading materials. Any one may register by self-registration or via institutional registration process and access all the resource materials free of cost. The resources are from primary to post-graduate levels. The documents are in the form of video, text, presentation, paper, thesis etc. including text books, reference books, e-book, journals etc. The NDL India has a wide coverage of all subject domain like Technology, Social Science, Literature, Law, Medical, etc. The content of the documents is of almost all languages available in India. The NDLI has integrated the contents from Institutional Digital Repositories of large number of Indian Educational and Research institutions. At present there are 72300360 numbers of items (May 2021) available in NDL India.

c) Information and Library Network (INFLIBNET) Centre (<https://inflibnet.ac.in>):

The INFLIBNET Centre, Gandhinagar is an autonomous Inter-University Centre (IUC) of the UGC New Delhi initiated in March 1991. The INFLIBNET centre is involved in modernizing college and university libraries of India. INFLIBNET is playing a major role in promoting scholarly communication among teachers and students of India. The INFLIBNET is providing both paid and open access for the academic community of the nation. The different INFLIBNET Open Access Services are follows-

- i. **Shodhganga (<https://shodhganga.inflibnet.ac.in>):** The Shodhganga is a reservoir of Indian Electronic Theses and Dissertations. Shodhganga provides a platform for research scholars to deposit their Ph.D. theses to the repository. All the documents available are open access. The repository has a unique facility to capture, index, store, disseminate and preserve ETDs submitted by the research scholars. It is one of the most popular platforms for the researchers in India.
- ii. **Shodhgangotri (<https://shodhgangotri.inflibnet.ac.in>):** Shodh Gangotri is a repository of Indian research which are in ongoing process. It hosts the details of the research like the Synopses/Research Proposals for PhD programme under the different universities. Further the details of accomplished and ongoing Research Proposals/ MRPs/PDFs/ Emeritus Fellowship documents funded by UGC and other organisations are also available.
- iii. **Ind Cat Union Databases (<https://indcat.inflibnet.ac.in>):** The Ind Cat Union Databases has bibliographic details, location and holdings of the library documents which are books, theses and serials. It is an online union catalogue of Indian university libraries of India. Any one may access Ind Cat data free of cost through searching option with different parameters i.e. Title, Author, ISBN, Place, Publisher, Subject & Year of Publication.
- iv. **IR@INFLIBNET (<https://ir.inflibnet.ac.in>):** It is the Institutional Digital Repository of INFLIBNET centre. One can find articles published in

- all conventional proceedings of INFLIBNET Centre like CALIBER, PLANNER, ICT Skill Development programme. Moreover, the documents related to Press and Media like newspaper clippings and in house publications like annual report, newsletter.
- v. **INFOPORT (<https://infoport.inflibnet.ac.in>):** It is a subject gateway for Indian Electronic-Resources. This is a platform of INFLIBNET where promotion of open access to the Indian scholarly content is done via Subject Gateway. It collects the Indian scholarly electronic content scattered over the Internet and give access from one place. It provides separate website link to all the subject content as per the DDC scheme.
  - vi. **Research Project Database (<https://www.inflibnet.ac.in/research-project/index.php>):** It is a database of accomplished and ongoing funded projects, carried out by various faculty members, working at various universities in India. Currently, it contains more than 13600 research project's information funded by various funding agencies like UGC, ICAR, ICMR, DST and DBT etc. The details of the project information can be searched by Title, director, institute name.
  - vii. **e-PG Pathshala (<http://epgp.inflibnet.ac.in/Home>):** e-PG Pathshala is an initiative of National Mission on Education through ICT (NMEICT). It is being implemented by the UGC for delivering course materials. It has further three sections which are e-Adhyayan for e-Books; UGC MOOCs (Online Courses) where INFLIBNET is playing technical partner for UGC-MOOCs; e-Pathya (Offline Access) software driven course content package for PG level.
  - viii. **Vidwan Expert Database (<https://vidwan.inflibnet.ac.in>):** Vidwan Expert Database and National Researcher Network is database of profiles of scientists, research scholars and teachers working at academic institutions and R & D institutes. Basically, it is for creating cv for research report of all the experts who arein the job of teaching or research in India.
  - ix. **Vidya-mitra (<https://vidyamitra.inflibnet.ac.in>):** It is a web-based interface for integrated e-Content Portal of all e-content projects, developed and funded under the MNEICT. These e-content in various subject disciplines like science, arts, engineering, social science, etc.
  - x. **Indian Research Information Network System (IRINS) (<https://irins.inflibnet.ac.in/irins/index.php>):** It is a web-based Research Information Management (RIM) service developed by the INFLIBNET Centre. It provides the academic institutions, R&D organisations and faculty members, scientists to collect, curate and showcase their scholarly communication to create the scholarly network. All the scholarly communications are integrated with academic identity such as ORCID ID, Scopus ID, etc. for integrating articles from various sources.

5 Conclusion

There has been a paradigm shift in the teaching and learning due to the application of ICTs and for extending teaching in virtual mode with theirstudents.

But due to the lack of proper awareness and sufficient ICT infrastructure facility in some academic institutions as well as with the students it not in a position for extending virtual classroom teaching and learning properly. It is to be mentioned here that there are increasing demands of online learning and OER. These Open Educational Resources leads the education into new horizon of education.

Reference

- Centre, Inflibnet *INFLIBNET Centre Gandhinagar*. INFLIBNET Centre Gandhinagar. <https://inflibnet.ac.in/2021>.
- Grebennikova, V. M., Nikitina, N. I., Gardanova, Z. R., & Komarova, K. V. Students' Perception of E-Learning based on Media Resources in the conditions of COVID-19. *Media Watch*, 12(2). <https://doi.org/10.15655/mw/2021/v12i2/160151>. 2021.
- The Importance of Open Education Resources: A 20-minute Course*. The Importance of Open Education Resources. https://canvas.instructure.com/courses/815700/pages/the-importance-of-open-education-resources?module_item_id=5182524. 2020.
- Kaur, S., & Gothwal, P. E-Learning in India: Some dynamic initiatives in higher education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(4), 1–10. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2021.01027.2>. 2021.
- Kumar, K., Pitla, R. S. K., & Atchamamba, L. A comparative study of electronic and print resources among library users. *Pearl: A Journal of Library and Information Science*, 15(1), 63–70. <https://doi.org/10.5958/0975-6922.2021.00008.5>. 2021.
- Soman, P., & Parchure, N. "Imperative Role of Open and Distance Education for Inclusion of Differently Abled Students." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 7(7), 9. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2017.00068.4>. 2017.
- UGC. *Blended Mode of Teaching and Learning: Concept Note*. 2021 May. https://www.ugc.ac.in/pdfnews/6100340_Concept-Note-Blended-Mode-of-Teaching-and-Learning.pdf

A Studyon Financial Services Companies Listed Under National Stock Exchange

Gunjan Kumar

*Research Scholar, School of Management, G D Goenka University, Sohna Road, Gurgaon.
www.gdgoenkauniversity.com, E-mail: gunjan.kumar@gdgoenka.ac.in*

Dr. Vandana Mehrotra

*Associate Professor, School of Management, G D Goenka University, Sohna Road, Gurgaon.
www.gdgoenkauniversity.com, E-mail: Vandana.mehrotra@gdgoenka.ac.in*

Abstract

The security market is dynamic and unpredictable in nature, where forecast assumes a urgent part for a financial backer to put resources into this market. risk and return are different sides of an equivalent coin, where both the perspectives impact each other for a speculation. Consequently, understanding the risk engaged with the speculation assists with boosting returns. The essential target of the investigation was to survey the Risk and return of the eight NSE recorded monetary administrations organizations alongside an auxiliary goal to think about individual organization stock instability when the occasion of demonetization. The devices and strategies utilized for investigation were Mean, Standard deviation, Beta, Correlation, Covariance and T-test. Investigation was finished by utilizing the end costs of every month for all the chose organizations (Bajaj Finserv, HDFC, ICICI, Axis, Cholamandalam speculation and account, State bank of India, Mahindra and Mahindra, Max money administrations) for a predefined time span. The discoveries of the examination were that Bajaj Finserv had the best yields among the chose eight organizations and the unpredictability of the multitude of chose eight organizations had no distinction when the occasion of demonetization. The overall study suggested that investors

should be able to face any unforeseen events. To get on a safer side and to attenuate the severity of loss during such events, various preventive measures like assessing the risk and return should be done well in advance.

Key words: Beta, Correlation, Covariance, Standard Deviation, T-test, Volatility.

1. Introduction

An activity during which an entity puts some financial resources with an expectation of amplified returns is understood as investment activity. For any investment the main concern for investors is usually the “return”. The research is predicated on the study of risk and return assessments of the chosen eight financial services companies which are listed on the NSE (Financial services Nifty). The analysis of risk and returns of a stock is of utmost importance. The financial services industry as an entire is substantial, vast enough and consists of organisations engaged in activities which incorporates making an investment, lending, securities trading and issuance, insuring, asset management, advising, forex, accounting, and lots of more. This sector consists of the many companies/organisations like commercial banks, NBFC, insurance companies, co-operatives, payment banks, pension funds, mutual funds and lots of other small financial entities.

In India the financial sector is dominated by the banking sector which consists of 64% of economic banks total assets which is held by economic system.

2. Literature Review:

King, Campanella, Livingston, Farrell, Klemkosky and Martin, Martin and Keown and Chen examined that beta non-stationarity is connected across gatherings of firms. That is, the non-stationarity of beta across protections may be connected by some wellspring of co-variety other than the market.

Nagarajan and Prabhakaran (2013) led the examination to investigate the risk and return viewpoints related with the chose 10 significant FMCG organizations recorded on NSE and furthermore the vacillations of their stock costs. The stock costs information was being gathered for a time of one year. The apparatuses like standard deviation, relationship, beta, covariation was being utilized. They inferred that the stock costs of the organizations HUL& ITC were similarly more unpredictable than different organizations under the examination time frame, and that the organizations had a positive development in the costs corresponding to the market.

Krishnaprabha and Vijayakumar (2015) found the risk and return characteristics of 25 companies which are listed in BSE. These companies were chosen based on high market capitalization and they were analysed according to the industry they belonged to. The study was conducted for a period of 4 years from January 2010 to December 2014. The tools used for the analysis were returns, beta, standard deviation and covariance. The author believed that risk and return aspects play a very important role in the investment decision. They

concluded that the long-term investors had a greater advantage as there was less volatility.

Patjoshi.P (2016) investigated the risk and return evaluations for four chosen bank stocks which are recorded on BSE for a time of fifteen years. The examination was led to dissect the connection between the risk and returns of the bank stocks and Sensex. Devices and procedures like correlation, t-test and relapse were utilized for the investigation. From the investigation they found that the Sensex had significant yields when contrasted with the chosen stocks separated from not many stocks. Not many stocks had positive relationship and few stocks had negative connection with the Sensex returns. They inferred that the financial stocks and the Sensex change in the comparative pattern.

Poornima.S and Swathiga.P (2017) inspected the connection between risk and return of 10 selected organizations. These ten organizations are chosen from 2 unique areas for example auto and IT area, which are recorded on NSE. The instruments like normal return, SD and CAPM model are utilized to play out the examination. Investigation is accomplished for a time of 3 years. They inferred that the investigation causes the financial backers to choose the stock dependent on their own decision. They educated that on the off chance that regarding the car area it was best for the financial backers to put resources into Maruti Suzuki and Bosch though in the IT area it was HCL Technologies. They presumed that the vehicles area would be advised to showcase development than the IT area.

Subramanyam.P and Kalyan (2018) analysed the return and risk assessments of the equity purchased from the secondary market for ten different companies for a period of one month. The tools and techniques used in this research are beta, expected return and co-efficient of variation.

3. Research Gap:

There is a gap in the risk and return characteristics and assessments of various companies of different sectors or belonging to same sector using various tools and techniques. The results were inconsistent. An attempt has been made to analyse the risk and return aspects and assessments of eight selected financial services companies and hypothesis testing is being done using t test in order to analyse the volatility of those eight companies before and after demonetization.

4. Objectives of the Study:

- To analyse and compare the return and risk assessments of selected Financial services company stocks listed on the National Stock Exchange.
- To examine the relationship between the Nifty and the selected Financial services company stocks.
- To study the volatility of the selected financial services companies pre and post of “Demonetization”.

5. Research Methodology:

Research Design - Research Design refers to the plan which determines the methods, tools & techniques and the procedures being used for the purpose

collecting and analysing the data. A descriptive research design has been adopted for the purpose of analysing the risks and returns of the selected data.

6. Study Period:

The adjusted closing prices of these 8 stocks were collected for 1 year period i.e. from January 2018 to December 2020. Data is related to Financial services sector listed in National Stock Exchange. The Data is collected for a period of 2 years, closing prices of the selected 8 stocks related to Financial services sector listed in National Stock Exchange for the purpose of performing the T-test.

7. Significance of the study:

Risk and Return communicates the sum which a financial backer really procured on a venture during a specific period. Risk is the likelihood that a specific venture could conceivably convey the real/anticipated returns. This examination helps in investigating the risk and returns related with eight monetary administrations organizations recorded in the NSE by utilizing different apparatuses.

Tools used for Analysis:

Mean

Standard Deviation

Correlation

Covariance

Beta

T-test

Sample selection: Using the judgmental sampling technique eight companies were being selected based on the level of competition being faced by these companies in the market with similar services being offered by them. These eight companies are listed on the Nifty Financial services Index on the NSE.

The eight companies are as follows:

- Axis Bank Ltd
- Bajaj Finserv Private Ltd
- Cholamandalam Investment & Finance Co Ltd
- HDFC Bank Ltd
- ICICI Bank Ltd
- Mahindra & Mahindra Financial Services Ltd
- Max Financial Services
- State Bank of India

8. Limitations of the study:

- The study is limited to data collected for a period of one year i.e. from January 2018 to December 2018. (for the purpose of calculating beta, standard deviation, correlation and covariance).
- The study is limited to data collected from eight companies listed under Financial Services Nifty.

- The prediction of the risk cannot be accurate since the fluctuations in the market is based on other External factors and it is uncertain.
- The study is limited to a smaller sample size due to lack of time and resources.
- The study is limited to data collected for a period of 4 years before and after the happening of Demonetization (for the purpose of performing T-test).

9. Data Analysis and Interpretation:

For the purpose of carrying out the data analysis and calculation of Mean Returns, Standard Deviation, Beta, Correlation and Covariance, monthly closing prices of the selected eight financial services company stocks and the nifty financial services returns for the year 2018 have been collected. These monthly closing prices were tabulated and with the use of excel the calculations and interpretations were made.

Table 1: Showing Total returns, Mean returns, Standard Deviation and Beta of the chose eight Financial Services organizations recorded on NSE.

Company	Total returns	Mean	Standard Deviation	Beta
Axis Bank Ltd	0.0434	0.0039	0.0774	0.9791
Bajaj Finserv Private Ltd	0.2971	0.0248	0.0876	1.0986
Cholamandalam Investment & Finance Co Ltd	-0.0207	-0.0019	0.112	0.5618
HDFC Bank Ltd	0.0562	0.0051	0.0545	0.7479
ICICI Bank Ltd	0.0202	0.0018	0.0904	1.1022
Mahindra & Mahindra Financial Services Ltd	0.0217	0.002	0.094	1.352
Max Financial Services	-0.1805	-0.0164	0.1042	1.4317
State Bank of India	-0.057	-0.0052	0.0881	1.4263

Table1: From the table it is understood that Bajaj Finserv had the highest returns for the year 2018 when compared to all other companies but it had relatively high beta as well, which shows the company was involved with high risks which in turn gave good returns and the company stock is volatile because it has a beta of 1.0986. HDFC Bank would be the subsequent choice to decide for a financial backer who needs lower hazard with great returns, has nearly less unpredictability. Max Financial administrations and State bank of India had negative gets back with significant degrees of risk included, so it isn't ideal for a financial backer to pick these two organizations as the speculation would not give them certain profits and they are profoundly unpredictable stocks.

Table 2: Showing the Correlation and Covariance of the selected eight Financial Services companies listed on NSE.

Company	Correlation	Covariance
Axis Bank Ltd	0.6537	0.0026
Bajaj Finserv Private Ltd	0.6472	0.0029
Cholamandalam Investment & Finance Co Ltd	0.2593	0.0015
HDFC Bank Ltd	0.7088	0.002
ICICI Bank Ltd	0.6307	0.0029
Mahindra & Mahindra Financial Services Ltd	0.7435	0.0036
Max Financial Services	0.7109	0.0038
State Bank of India	0.8369	0.0038

Table 2: The relationship and covariance of these organizations are determined in examination with the market returns (monetary administrations clever returns). State Bank of India returns had an extremely solid relationship with the Financial administrations clever gets back with a covariance of 0.0038.

All other banks had decently high relationship with the market returns where has Cholamandalam Investment and Finance organization don't correspond with the market returns.

T-test: For the reason for playing out the understudy's T test, the month to month shutting costs of the eight organizations for a time of 2 years. These end costs are utilized to compute the complete returns for two years when the occasion of demonetization. The profits from each organization is utilized to ascertain the covariance of the eight organizations by utilizing the information investigation apparatus in dominate. With the help of this gadget covariance is resolved for every association when demonetization. After the characteristics are taken a gander at for when demonetization, t-test regard and the essential worth can be gathered, which consequently helps in enduring or excusing the hypothesis clarification.

Hypothesis Statements:

Invalid Hypothesis: H0: There is no critical distinction in the instability of the chose monetary administrations organizations' stocks recorded in NSE, when the incident of demonetization. Elective Hypothesis: HA: There is a huge contrast in the unpredictability of the chose monetary administrations organizations' stocks recorded in NSE, when the event of demonetization.

Table 3: Showing the covariance of the eight chose organizations two years prior and two years after the demonetization:

Financial Services Companies listed on NSE (financial services nifty)	Covariance 24 months before demonetization	Covariance 24 months after demonetization
Axis Bank Ltd	0.0094	0.0031
Bajaj Finserv Private Ltd	0.0076	0.0095
Cholamandalam Investment & Finance Co Ltd	0.0067	0.0082
HDFC Bank Ltd	0.015	0.0319
ICICI Bank Ltd	0.0083	0.0066
Mahindra & Mahindra Financial Services Ltd	0.0113	0.4458
Max Financial Services	0.013	0.0101
State Bank of India	0.0018	0.0013

Table 3: From the computation it was unmistakably shown that the organizations' instability have unquestionably changed after the event of the demonetization, there were high points and low points in the offer costs. A few organizations have outrageous changes whereas certain organizations have moderate changes in their instability.

The t-test esteem which was determined after the figuring was 0.3408 which is lesser than the basic worth inferred for example 2.3646, which implies the substitute theory must be dismissed and the invalid speculation must be acknowledged. It was discovered that there was no huge distinction in the unpredictability of the organizations when demonetization for the chose eight organizations.

10. Findings:

Based on the first objective: assessments of selected financial services companies' risk and returns.

- Bajaj Finserv had a high beta level for example 1.0986, however the organization was acquiring awesome returns. Thus, if a financial backer is prepared to face high challenge levels to get great returns, it is desirable over put resources into Bajaj. As per the outcomes got Bajaj Finserv has performed in a way that is better than any remaining seven monetary administrations organizations taken up for the examination (year 2018). They had great improvement in their resource quality and decrease in the non-performing resources which prompted significant yields.
- Many companies like Max, SBI, ICICI, Mahindra & Mahindra had high levels of beta in the year 2018, but the returns were low, and for SBI and max it turned out to be negative returns which can be due to various reasons ex: high NPA%
- Beta of HDFC Bank was 0.7479 and returns of 0.0562.

Amongst the eight companies, HDFC was the only company which had the combination of comparatively low beta with good returns.

Based on the second objective:

Relationship between Nifty and the selected financial services company stocks.

- Companies like SBI, Mahindra & Mahindra and HDFC bank had strong correlation with the market, but they had high volatility in their prices.
- All the other companies had moderate correlation with the market returns and with the movement of the market, but Cholamandalam company had a very low correlation with the market (stock was very volatile) and it also had negative returns.

Based on the third objective:

- Volatility of the selected financial services stocks before and after Demonetization.
- It was found that there was no significant difference between the performance of the selected eight companies before and after demonetization (based on the covariance of the eight companies)
- The reports say that more than 40 stocks after the demonetization had doubled its investor's money, but few companies have been hit by demonetization in a negative way.
- HDFC Bank had a huge drop on its profits, in the year 2017 it had the lowest ever growth in the quarterly segment. This happened due to the note banned as well as redemption on the foreign currency.
- After demonetization there was a lot of money being deposited by the customers, for which in turn the banks such as HDFC, ICICI bank cut down its fixed deposit rates by 0.25%.
- There were huge insurance premium collections after the demonetization, it increased for about 46% for a period of one year.
- For many of the Non-Banking companies there was an increase of their assets by 52%.

There were issues for many of the banks relating to the lending operations, where the disbursements of the microfinance and the agricultural field was hit badly by demonetization.

11. Suggestions:

1. The organizations need to put resources into the quickly changing innovation and stay with their upto date with the innovation to continue to perform well on the lookout.
2. NBFC's are confronting a great difficult situation from the credit hazard, so it is significant for them to ensure they avoid potential risk to look at client's credit records and ensure they build up legitimate credit limits. They need to avoid potential risk to decrease their NPA.

3. The banking organizations should ensure they increment their efficiency by presenting methods like lean assembling. (which intends to limit the waste).
4. The Investor can put resources into Bajaj Finserv Private Ltd stock on the off chance that they are prepared to face up high challenge since the stock is associated with significant yields. On the off chance that the financial backer needs relatively lower hazard with great returns, they can put resources into HDFC Bank Ltd stock.

12. Conclusion:

This task was set up to make appraisals of the risk and returns of the chose monetary administrations organization stocks and furthermore to see how the event of an occasion can cause changes in the stock costs of an organization. The outcomes acquired from this investigation probably won't be exact, as a result of the restricted time span to direct the examination, the investigation was finished utilizing not very many apparatuses and procedures. So the risk and return investigation is a significant appraisal which must be finished by a financial backer prior to making a speculation. The organizations ought to likewise accept fundamental exhortation from the specialists in the field to cause interest in the necessary fragment and legitimate precautionary measures to improve their exhibition/returns and diminish the risk related with it.

13. References:

- Bowlin, O.D. and W.P. Dukes. "The Dual Nature of Beta Responsiveness," *Journal of Portfolio Management*, Winter, 1983. pp. 51-56.
- Chawla, D. *Testing Stability of Beta in the Indian Stock Market*. Decision, 28(2), 2001. 1-15.
- Draper, NR and Smith, H. Applied regression analysis, 3rd edition. Wiley, New York. Elton, EJ, Gruber, M J, Brown, S J, Goetzmann, WN (2003), Modern Portfolio Theoryand Investment Analysis, 6th edition. Wiley, New York. 1988.
- Fabozzi, FJ and Francis, JC. "Beta as a Random Coefficient." *J. Financial and Quantitative Analysis*. 13(1), 1978. 101-116.
- Hawawini, G.A., P.A. Michel and A. Corhay. "New Evidence on Beta Stationarity and Forecast for Belgian Common Stocks," *Journal of Banking and Finance*. Vol. 9, 1985. pp. 553-560.
- Roenfeldt, R.L., G.I. Griepentrog and C.C. Pflaum. "Further Evidence on the Stationarity of Beta," *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. March, pp. 117-121. Rosenberg, B. (1985), "Prediction of Common Stock Betas," *Journal of Portfolio Management*. Winter, 1978. pp. 5-14.
- Reddy.G, "Analysis of select FMCG Companies' Stock Performance with Market", *ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management*. Volume 4 Issue 1, ISSN 0976-7185 (Print) ISSN 2349-2325 (Online). 2013.

- Gopalakrishnan and Amal,V. "A Study on Risk Return Analysis of Pharmaceutical Industries in Indian Stock Market". *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)* Vol-3, Issue-5, ISSN: 2454-136. 2017.
- Patjoshi.P. "Comparative Risk Return Analysis of Bombay Stock Market with Selected Banking Stocks in India". *IRA-International Journal of Management & Social Sciences*. Vol.04, Issue 01, ISSN 2455-2267. 2016.
- Subramanyam and Kalyan. "A Study on Risk & Return Analysis of selected Securities in India". *International Journal of Engineering Technologies and Management Research*. Vol.5 (iss.4) DOI: 10.5281/zenodo.124473 ISSN: 2454-1970. 2018.
- Poornima and Swathiga.P. "A study on relationship between risk and return analysis of selected stocks on NSE using capital asset pricing model". *International Journal of Applied Research*. ISSN Online: 2394-5869, IJAR 2017; 3(7): 375- 378. 2017.
- Krishnaprabha1 and Vijayakumar. "A Study on Risk and Return Analysis of Selected Stocks in India". *International Journal of scientific research and management (IJSRM)*, Vol-3, Issue-4 Pages 2550-2554 ISSN (e): 2321-3418. 2015.
- Kandel. "Risk and Return Analysis of Commercial Banks of Nepal (with reference to NABILand NIBL)", *Pravaha Journal*
- Gaonkar and Kushalappa S."Risk Return analysis of NSE listed stocks", *Pezzottaite Journals*. Volume 4, Number 1, ISSN: 2279-090X, pp 1633 – 1640. 2015.
- Kevin."Stock Market Volatility: Comparative analysis of Developed and Emerging Stock Markets". *Indian Institute of Finance*. Vol. XXVII No.3. 2013.
- Nagarajan and Prabhakaran. "A Study on Equity analysis of selected FMCG Companies listed on NSE". *International Journal of Management Focus*. ISSN: 2250-2971. 2013.

Books:

Avadhani. *Investment Management*. Himalaya Publishing House. 2014.

Websites:

www.nseindia.com

Monasticism and the Tai Khamyangs of Assam: A Critical Appraisal

Dr. Kuntal Sarma

Assistant Professor, Department of History, Tezpur College, Tezpur, Assam

Abstract

Monasticism is an important aspect of Theravada Buddhism. The monastic community as a whole is called the Sangha. They practice meditation and spread Dhamma or Buddha's teaching among the lay people. The Tai Khamyangs of Assam are a microscopic community mostly residing in few districts of Upper Assam. They are a subgroup of the greater Tai community. Tai Khamyangs are devout Buddhists and follow the Theravada form of Buddhism. There is a Buddhist monastery or Kyong (Vihar) in every Tai Khamyang village. A Kyong not only provides accommodation to the monks but it also acts as a center for religious activities. The monks are held at high esteem and respected by the Tai Khamyangs. The paper aims at studying about the monastic life of the Tai Khamyang monks and their role and importance in the society.

Key words: Monasticism, Monks, Tai, Khamyang, Buddhism.

I . Introduction

Buddhism in Assam

Assam is generally known for tantric Hinduism. It is a lesser known fact that few centuries ago it was a hotbed of Buddhism too. Buddhism has a rich history in Assam. It had its days of glory in ancient Assam too. According to some beliefs Padmasambhava, the founder of Tibetan Buddhism is said to have died at Hajo, a town twenty eight kilometers from Guwahati. Nagarjuna, another

founder of Mahayana Buddhism is said to have erected a Chaitya at Hajo around the first or second century A.D. Some scholars believe that this Chaitya got converted into a Hindu temple around the third or fourth century A.D. (Department of Tourism, Assam). Hiuen Tsang, the Chinese traveler came to Assam in the seventh century A.D. Though he has not mentioned anything significant regarding Buddhism in Assam, Bhaskarvarman, the king of Assam is said to have accompanied Hiuen Tsang to the court of Harshavardhana to attend a large Buddhist conference. *Sūpas* and other Buddhist remains in Sri Surya Pahar suggest that Buddhism flourished in the area from the early part of the Christian era and continued up to the twelfth century A.D. (Chauley, 2015).

During the latter part of the medieval period and in modern period, Buddhism existed in its Theravada form in Assam due to the existence of communities like Tai Phake, Tai-Aiton, Tai-Khamyang, Tai Turung, Tai Khamti, Singphos, Chakmas and the Baruah Buddhists. Interestingly, most of these communities are very small and they have migrated to Assam in and around the eighteenth century A.D. Theravada Buddhist villages are spread across Assam especially in Tinsukia, Charaideo, Golaghat and Jorhat district.

The Tai Khamyangs of Assam belong to the greater Tai race. The Tai people are scattered living in different parts in China, Burma, South East Asia and Assam. The habitat of the Tai-group of people extends from Assam in the West to Kwansi and Hainan in the East, from the interior of Yunan in the north of southernmost extremity of Thailand in the South (Grierson, 1996). They originated in South West China around the first century A.D from where they migrated to other countries. The Tai Khamyang migration to Assam started as early as the 13th century. However they started permanently migrating to Assam towards the end of the 19th century. At present there are about eleven Khamyang villages scattered all over the districts of Jorhat, Charideo, Tinsukia and Golaghat. There are some Khamyang villages in Changlang and Namsai districts of Arunachal Pradesh. They have a microscopic population in Assam which is estimated at around three thousand and five hundred. They are devout Buddhists and practice the Theravada form of Buddhism. Monks hold a special position in the Tai Khamyang society. They are held at very high esteem by the people.

II . Objective

To study about the Theravada Buddhist monasticism, the monastic life of the Tai Khamyang monks and their role and importance in the society.

III . Methodology

The paper is written mainly with the help of empirical data collected from Chalapather Shyam Gaon which is a Tai Khamyang village located in Charaideo district in Assam. Primary data is collected through observation, interviews and informal chatting. Secondary data includes books, articles published in journals and magazines.

IV . Monasticism in Theravada Buddhism

The practice of monastic ordination goes back to the time of Gautam Buddha. Soon after he attained enlightenment, Buddha founded a community of

disciples called the *Sangha*. He started to form his *Bhikkhu Sangha* with only five monks, but because of the rationality of the *Dhamma*, he soon gained a large number of followers. The 'Sangha' is central to Theravada Buddhism. In the context of Theravada Buddhism, one who enters into a monastic life should for all purpose aim at the extinction of all three root causes of suffering (*dukkha*) i.e. ignorance, aversion and greed in order to put an end to the cycle of births (*samsara*). Monks have to shave their heads, wear robes in a shade of yellow, orange or ochre, study the Buddhist doctrines, observe a particular number of percepts depending on their religious advancement, practice meditation and spread the Dhamma, the Buddha's teachings.

V. Monasticism among the Tai Khamyangs of Assam

Tai Khamyang Buddhist Monastery - A Tai Khamyang monastery or *Vihar* is commonly known as *Kyong*. Every Khamyang settlement essentially has a called *Kyong*. It is characterized by raised floor and multi staged roofs with an odd number of tiers (usually three). Historically the *Kyongs* were made with wood and bamboo neatly and elaborately carved in typical Southeast Asian architectural designs. The roofs were made with locally available leafs or sometimes tin was used depending upon the economic condition of the villagers. The *Kyong* is constructed usually with three gables of crossed gable roofs. Usually not more than two successive small gabled rectangular roofs in an exaggerated pyramidal shape, with an intervening box like structure between each roof are made. The edges of each tier are decorated with metal sheets in various designs. The top roof is crowned with a wooden or metal umbrella often decorated with bright color. The traditional Khamyang *Kyongs* however, could not escape from modern trends of using bricks, cements and other materials.

A monastery compound has different rooms or buildings meant for specific purposes. *Kyong* is the proper *Vihar* where Buddha idols are kept and monks and devotees do prayers. *Kongmu* is a place like a library where relics and old books are kept. *Sima* is the ordination hall of novices and monks. *Sima* is a *Pali* word. In Assamese language it is known as *Sima Ghar*. *Kyaung Phra* is the shrine where images are kept and washed. Replicas of Ashoka pillar, Sanchi stupa, and images of Buddha depicting different phases of his life are also built within the compound of a *Vihar*. There can be store rooms in a temple or attached to monk quarters. There is also a community hall for all the villagers where they hold meetings and cultural programmes. There is also a hall for elderly members who follow the eight percepts of Buddhism and have to stay within the compound of a *Vihar*. A *Vihar* traditionally doesn't have a kitchen as monks don't cook food for consumption. But a small kitchen is found in the *Vihar* compound these days. It is used mainly for hot water and tea for guests. The kitchen is used mainly by the temple boys or *Mong Jang*. The Chalapather Shyam *Vihar* which is selected for field study also has a guest house within the compound of the *Vihar*. The researcher stayed in the guest house during the field study.

Chalapather Shyam village Vihar(Kyong)

Monastic Life - The monk community holds a special position among the Tai Khamyang people. They are the most respected people even a young novice would be respected and paid homage by an elderly person. They are not counted in the social division of Tai Khamyang community due to fact that they have abandoned their worldly life. There are three types of percepts followed by the Tai Khamyang people .The *Pancha Shila*(five percepts) or *Sin Haa*, the *Astha Shila*(eight percepts) or *Sin Pet* and the *Dassa Shila* (ten percepts) or *Sin Sip*. The *Pancha Shila* is generally supposed to be followed by common people. The *Astha Shila* is meant for elderly people and the *Dassa Shila* is meant for novices and monks.

Five percepts of Buddhism(Pancha Shila)

1. To refrain from killing any living beings.
2. To refrain from taking that which is not given.
3. To refrain from committing sexual misconduct.
4. To refrain from telling lies.
5. To refrain from taking any intoxicant and drugs.

Eight Percepts of Buddhism (Astha Shila)

The Astha Shila contains the above mentioned five percepts along with three other percepts-

1. To refrain from untimely eating.
2. To refrain from dancing, singing, music and going to see unseemly shows
3. To refrain from wearing garlands, using perfumes and beautifying the body with cosmetics.

Ten Percepts of Buddhism (Dassa Shila)

The Dassa Shila contains the above mentioned eight percepts along with two other percepts-

1. To refrain from the use of high and large luxurious sleeping place.

2. To refrain from accepting gold and silver (money).

There are different stages in the monastic life. *Mong Jang*'s are young temple boys who stay at the temple (Vihar) for learning, helping the monks and they also work there. Every Tai Khamyang temple has a monk and novices. A novice is called *Sramenera* or *Chowsang*. It is mention worthy that the Tai Khamyang boys are often ordained as a novice in their teenage lives. It could be temporary or permanent depending upon individual choice. The ordination ceremony of a novice is known as *Chowsang Kham*. The next stage of novice hood consists of the monks who are known as *Chowke*. The ordination ceremony of a monk is known as *Chowke Kham*. The next stage is of the elder monks who are called as *Bhante* (as in Pali) or *Chow Sara* (in Tai language). They are the spiritual guide, teachers and religious leader of the Tai Khamyangs. The monks generally follow the ten precepts *Dassa Shila* in their daily life. They are always engaged in meditation and performing prayers. There are generally four stages of monkhood depending on the experience. After becoming *Chowke*, they have to complete number of vassa (tithi) or years to become a *Chow Sara*. Likewise the monks get the title of a *Sthavir*, *Mahasthavir*, *Ther* and *Mahather* depending on their age and experience. It is to be mentioned here that women are generally not ordained as nun or Bhikkuni in Theraveda form of Buddhism, and the same applies to the Tai Khamyangs. The dress of a monk comprise of four different pieces of cloth known as *Sangpen* or a saffron colour sarong to cover the lower part of the body, *Sangkan* or a wrapper to cover the upper part of the body, *Kahampeng* or a piece of cloth used as undergarment and *Oanghati* or a vest used an undershirt (Tai Khamyang Buranji,2004).

The daily routine of a monk is to get up early and do prayers and meditation. After that they generally go for alms rounds. From that food which they receive as alms they offer it to the Buddha .The ritual is known as *Tang Som*. Tang means to offer and *Som* means the food of the Buddha and monk community. Devotees also perform *Tang Som* at home .Then they are engaged in cleaning of the compound of the Vihar. Again they are offered lunch as alms by the villagers. They offer it to the Buddha first before eating. Along with food they also offer flowers and water. In the evening they only offer water to Buddha. The monks generally don't take food after twelve noon nor do they offer food to the Buddha after noon. Studying of religious texts and Tai scripts is usually done by them during morning and evening time. However there is no specific time for that. It depends from temple to temple and monks to monks.

Ven.Dr. Shasanabangsha Mahathera
Head Monk, Chalapather Buddhist Monastery ,Chalapather,Assam

Role of monks in Tai Khamyang society- Since monks are not considered as part of the social life they are not involved in any social rituals. However there are certain ceremonies that the monks perform at the request of the lay men.*Mangala Houn* is one such ceremony performed by the monks to bring good luck to the house or the family of the lay men. After few days of the marriage, monks are invited into the house to bless the newlyweds and *Mangala Houn* is performed. *Mangal* means auspicious and *Houn* means house. There is no specific time of performing the *Mangala Houn* ceremony as it is not essentially associated with marriage. It is performed to bring good luck to the house or family as mentioned above. The monks also perform certain rituals in case of a death of a person. Hestands towards the head of the dead body and recites portions from the Buddhist scriptures. The main purification ceremony is practiced on the sixth day. Feast is organized for the villagers and gifts are offered to the temple monks as part of the purification ceremony. On the seventh day,monks are invited to perform the *Mangal Sutra* and after that, the owner of the house offers valuable articles of daily use to them (Thakur, 1972).It is to be mentioned here that the monks do not participate or perform any rituals during *Mangala Houn* and *Mangal Sutra*. It basically involves the recitation of Buddhist verses.

Chatang (Satang) or Vassa-The *Chatang*also known as Vassa among Theravada Buddhists lasts for three months. It begins from the Assamese calendar month on *Ashara*(June-July) and lasts till full moon day of *Ahina*(September-October). During monsoon,the monks and their disciples perform prayers and undertake fast for three months for the welfare of the people.The tradition dates back to the time of

Buddha. In the past was a custom among the mendicant ascetics not to travel during the rainy season as they may unintentionally harm crops, insects during their travels. Hence the monks remained at one place and dedicated themselves to meditation and fasting. *Chatang*(Satang) is followed by the Kathina Civara Dana ceremony. *Kathina* is a Buddhist festival which is celebrated at the end of the three month rainy season retreat (usually in October). The season during which a monastery may hold *Kathina* is one month long, beginning after the full moon of the eleventh month of the lunar calendar. *Kathina* is a Pali word referring to the wooden frame used to measure the length and width by which the robes of the Buddhist monks are cut. The common people offer the new saffron robes and other gifts to the monks on that day to show their appreciation and gratitude towards them.

Death of a monk

The death ritual of a monk is performed in a different way than those of the lay people. A very big festival is organized called *Poi Leng* or the festival of pulling the chariot. The festival is celebrated to pay obeisance to the departed monks as per Theravada Buddhist traditions. When a monk dies, the body is kept in a special coffin after embalming and then placed in a specially designed chariot, which is a catafalque where the mortal remains of the monk are kept. The mortal remains are embalmed using wax and tobacco for preservation before being kept in the coffin. Later it is kept in a makeshift stall hut called the *Kyong-Niban* till the commencement of the festival. Then, the monks are brought out from the *Kyong-Niban* and installed on the chariot (catafalque). The chariot is generally designed in the shape of a swan or a peacock and is properly decorated. The chariot or wagon with six wheels is made of wood. The six wheels on the chariot signify the quality of greatness of Dhamma of the deceased monk. The chariot generally has three layers; all items donated by various people are placed in the first layer, in the second layer the lifeless body of the monk is placed and the third layer is shaped like a temple. The number of layers in the chariots can vary. A mass prayer is held before the chariot and then it is pulled by monks and devotees on either side thus symbolizing the participation in the last journey of the departed monk. At the end of the festival, the chariot is put to fire, bringing to end the late monk's monastic journey. There is no fixed date for this festival. It is celebrated according to the comfort of the villagers and organizers.

A glimpse of Poi Leng ceremony of Ven. Amritananda Mahathera at Baljan Khamyang Village, Jorhat.

VI . Conclusion

It is thus evident from the above discussion that the Tai Khamyang monks follow Theravada Buddhist monasticism, which is one of the earliest surviving forms of organized monasticism. There is a well-organized Kyong or Buddhist monastery in every Tai Khamyang village which has a threefold purpose; i.e. it works as a residence for the monks, it works as a center for religious work and as a center of Buddhist learning. It could thus be said that the *Kyong* is the center of activities in any Tai Khamyang village.

The monks are responsible for the preservation and dissemination of Buddha's teachings. The monks are not considered as part of the social life and are not involved in any social rituals. However they perform certain ceremonies like *Mangal Hounto* bring good luck to a family and it involves recitation of Buddhist Sutras. They are also invited to chant the *Mangal Sutra* as a part of the purification ceremony on the seventh day of the death of the deceased. The Tai Khamyangs give a special status to the monks and they are being respected and revered and looked upon as guardian. The fact that the Tai Khamyangs celebrate the death of the monks by way of *Poi Leng* festival in a grand manner shows the amount of respect they have for them.

References

- Chauley, Milan. Kumar . *ShriShriSuryapahar at a Glance*, Archeological Survey of India, Guwahati Circle, Guwahati.2015.
- Directorate of Tourism, Government of Assam.*Buddhism in Assam*. Retrieved from <https://tourism.assamgov.in/portlet-sub-innerage/buddhism-in-assam-0>. on February,2.2020.
- Grierson ,G.A. *Linguistic Survey of India*, Vol. II, New Delhi,Mitilal Banarsidas, 1996. Print.
- Tai Khamyang Buranji Pranayan Samiti .*Tai Khamyang Buranji*, Dhanada Press, Assam, 2014, Print.
- Thakur, G.C.S . *The Plain Tribes of Lakhimpur, Dibrugarh, Sibsagar and Nongong*, Guwahati, Bohiman Printers, 1972, Print.

Historical Significance of Oral Traditions of Assam With Special Reference to Kamakhya Temple and Malinithan

Mrs. Lichamoni Boruah Gogoi

Assistant Professor, Dept. of History, L.T.K. College, North Lakhimpur

Email: atanu_nkcollege@rediffmail.com

Abstract

Oral tradition is a form of human communication wherein socio – religious, cultural as well as political information is received, preserved and transmitted orally from one generation to another. Such transmission may be through speech or song in the form of folk tales, legends, proverbs, ballads and folk songs etc. They are playing a vital role in reconstructing history of especially those ages and areas where written sources are scant or absent. Oral traditions may preserve the past record of a society, event, institution or individual. Even ancient Greek historians like Herodotus, the father of history, and Thucydides too used extensive use of oral reports from witnesses. There are numerous oral traditions in Assam also which have been sweeping over nooks and corners of the state from time immemorial. An attempt is made here to discuss some legends associated with Kamakhya temple and Malinithan, two popular shrines of *Sakti* worship in North East India. These oral traditions can prove to be very useful to reconstruct ancient history of this region.

Key words: Oral tradition, folk tales, *Sakti* worship

Introduction:

Kamakhya temple, a premier shrine of sakti worship in Assam, is located on the top of Nilachal Hills in the capital city of Guwahati. The temple has been occupying a very significant place in religious and cultural life of Assam. It is

believed that even the name 'Kamrupa' by which Assam was known earlier was derived from the very name of the temple Kamakhya. The deity of Kamakhya is worshipped here in the form of mother goddess from the prehistoric times. It was originally a local tribal cult worshipped as mother goddess by the local Khasi and Garo people (Kakati, 1989). The uniqueness of the temple, amidst all other Hindu places of worship in India is that it enshrines no image or idol of the goddess but in the corner of a cave inside the shrine there is a symbol of *Yoni*, i.e., female reproductive organ. It is moistured by a natural spring that flows from the cleft in the bedrock of the cave that resembles a *Yoni*. Worshipping the *Yoni* as a symbol of fertility has been a religious practice across this region. However, the historical origin and the exact date of Kamakhya temple are yet to be ascertained. It appears that the temple might be built in 7th-8th century A.D. (Sarma, 1988). Its history is traceable only from the period of its patronization by the Koch rulers from the early 16th century. Bisva Singha, the founder of the Koch kingdom, revived the worship of Kamakhya, rebuilt her temple on the Nilachal hill near Gauhati, and imported numerous Brahmins from Kanauj, Benares and other centres of learning (Gait, 1994). His son and successor Naranarayana rebuilt the temple with bricks in 1565 (Baruah, 1997).

Malinithan, a temple site in ruins, on the other hand, is situated at the foot hills of Siang Hills under Likabali Subdivision of West Siang district of Arunachal Pradesh. Many Hindu gods and goddesses were worshipped at Malinithan in ancient times which were accommodated in several temples in a complex (Baruah 2007). The ruins came to the notice of the people just before the independence and a series of excavations were carried out from 1968 to 1971 by the Historical Section, Dept. of Research, Govt. of Arunachal Pradesh. It unearthed a number of sculptures, idols of different gods and goddesses and stone blocks etc. A study of the material remains found at Malinithan gives a clear impression that those belonged to the pre Ahom period. Scholars are, however, not unanimous about the origin and exact date of Malinithan. J. C. Dutta holds the opinion that the temple complex was built by the Pala rulers of ancient Kamrupa in the 11th, 12th century A.D. (Dutta, 1997). Following the decline of the Kamrupa kingdom Malinithan probably came to be a part of the Chutiya kingdom. With the conversion of the Chutiyas to Hinduism worshipping of the Hindu gods and goddesses might have been continued. There was no other prominent *sakti* shrine except Malinithan to the east of Kamakhya where the goddess was worshipped in accordance to the Hindu rites (Dutta, 1997).

It is, however, notable, that in spite great socio-religious significance of these ancient shrines the history of their origin is still shrouded in obscurity and historians, therefore, have to depend to a considerable extent on oral traditions associated with these temples to reconstruct their origin and growth.

Objectives:

The main objectives of the paper are:

- (i) To analyse the socio-religious importance of the oral traditions associated with Kamakhya temple and Malinithan

- (ii) To examine the amount of historicity of these legends
- (iii) To find out whether any political motive was involved with such oral traditions
- (iv) To make the present generation aware of the oral traditions

Methodology:

The methodology used by the authors to prepare this paper is qualitative which means multi method in focus involving a descriptive, interpretative, analytical presentation of the subject matter. The historical background of Kamakhya temple and Malinithan, two prominent shrines of North East India, is examined here in the light of the prevailing popular oral traditions. It is based on Primary and secondary sources like books, articles, journals, magazines, news papers and periodicals etc. Finally inductive approach is adopted to analyse the collected data.

Legends on Kamakhya temple:

There are a number of legends narrating the origin and might of goddess Kamakhya. One such legend behind the origin of Kamakhya temple is associated with Hindu god Siva and his consort Sati. This story is found in classical literatures like Kalikapurana (Kalikapurana, 2008). The story tells that Dakshya, the father in law of lord Siva, organized a grand *yajna* to which he did not invite Siva and his wife Sati. The latter still wanted to attend the *yajna* and went there against the advice of her husband. Reaching there she, however, was unable to bear the insults hurled at Siva by her father and took her life in protest against that at the site of *yajna*. Hearing the news of the death of his beloved wife, lord Siva came instantly and beheaded Dakshya. Torn between misery and blind fury Siva picked up the corpse, performed *Tandava*, a dance of destruction, and wandered the whole universe. Lord Vishnu, the preserver of the universe, then interfered and cut the body of Sati into 51 pieces in order to calm Siva. It is believed that those parts of the body of Sati fell on 51 locations across India which subsequently became shrines of mother goddess representing Saktism. It is believed that the womb and genital part of Sati fell on Nilachal Hills resulting in a shrine of Saktism there (Kalikapurana, 2008).

It is referred to in Kalikapurana further that the goddess who resides at Nilachala Hills is called Kamakhya because Kamadeva, the Indian Cupid, was once burnt to ashes by the angry glance of Siva when he made an interruption to Siva's penance at the death of Sati. Kamadeva, however, regained his former self later by constructing a temple in the name of Sati where her genital fell. The same text further narrates another story behind the name of Kamakhya temple which is corroborated by texts like Yoginitantra, Rudrayamala, Tantrachudamani and Devibhagavata (Adhikary, 2006). Accordingly, the goddess, i.e., Sati came secretly to this place to satisfy her *kama* (armour) with Siva, for which the temple came to be called Kamakhya (Kalikapurana, 2008).

Another legend about Kamakhya temple is associated with Narkasura, a mythological king of ancient Kamrupa, who was believed to be the son of Varaha incarnation of lord Vishnu and Vasumati, the mother Earth. According to this legend, Narakasura started worshipping Kamakhya at Nilachal Hills with Vedic rituals and for that he brought a number of Brahmanas from North India and

settled them in Kamrupa (Gait, 1994). One day, when the goddess being very satisfied with the worshipping appeared before Naraka, the latter got attracted to the charm and beauty of her and wanted to marry her. The goddess kept a condition of constructing a road from the foot of the hills to the top within a single night. Naraka almost completed the construction within the stipulated time but the goddess created a cock causing it to crow signaling the dawn. Thus his desire remained unfulfilled. The remains of that construction are still there.

One more legend that still prevails among the descendants of the Koch royal families of Koch Bihar, Darrang and Beltola is that they should not go on pilgrimage of Kamakhya temple because one of their predecessors along with a priest named Kendukalai were cursed by the goddess Kamakhya. The legend says that the goddess used to appear before the priest during her worship at night and took part in dance and music. When a Koch king came to know about it he expressed his desire to see the goddess and insisted Kendukalai repeatedly to call on him. The priest finally agreed and asked the king to put his eyes on a hole of a wall of the temple from outside. Accordingly the king could get a glimpse of the goddess. When the goddess realized it she got angry and cursed the king that if any of his descendants visit her, the person would die instantly (Adhikary, 2006). Thus the members of the Koch royal family were forbidden visiting the temple and even today they follow the tradition of passing by Nilachal Hill under the cover of an umbrella.

Legends on Malinithan:

The temple of Malinithan is also associated with a number of legends like Kamakhya temple. It is also considered to be one of the 51 Sakti shrines of the country and the story of Siva and Sati is involved with Malinithan too. It is found in Kalika Purana that when the body of Sati was cut into pieces by gods her head fell in the last part of Kamrupa, *i.e.*, easternmost part of Assam and a *sakti* shrine developed there and the goddess worshipped there came to be called Dikkarvasini (Kalikapurana, 2008). Maheshwar Neog, a renowned Assamese scholar, was of the opinion that the shrine referred to in Kalikapurana might be Malinithan (Neog, 2008).

Another legend associated with Malinithan is related to the marriage of lord Krishna and Rukmini. Rukmimni, the daughter of Vidarbha king Bhismaka, worshipped Siva and goddess Parvati and wanted to get Krishna as her husband. Her brother Rukma, however, arranged her marriage with Sishupala, the king of Chedi. Hearing it, aggrieved Rukmini dispatched royal priest Vedanidhi to Dwaraka, the kingdom of Krishna, with a letter inviting him to Kundilnagar, the capital of Vidarbha, to marry her. Accordingly Krishna arrived at Kundilnagar at the day of her wedding, defeated Sishupala and Rukma and carried Rukmini away in his chariot.

On their way back to Dwaraka, they rested in the place where present Malinithan is situated. Siva and Parvati warmly greeted them with garland and recognized their togetherness. Lord Krishna was highly satisfied with their reception and addressed Parvati as 'Malini', *i.e.*, female garland maker pronouncing the word

that she would be worshipped henceforth at this place by her new name 'Malini' (Dutta, 1997 and Bardoloi, 1995). The place since then became famous as Malinithan or abode of Malini.

Another oral tradition goes to say that an image of female without the head is unearthed during the excavations represented a Malini who loved and worshipped Siva regularly and desired to get him as her husband. Knowing it Parvati became furious and beheaded the Malini and subsequently a shrine was founded there that came to be identified with that Malini (Neog, 2008).

Historical significance of these oral traditions:

These are some of the popular legends that are transmitted orally from generation to generation in our society. No one knows the time of their composition or the composers. These are simply passing from one generation to the other in the form of story. These are, however, considered to be significant by the historians for their socio – religious and political aspects which reflect contemporary religious life and beliefs. It proves that *Sakti* worship was holding a strong position in Assam in the past involving both the rulers and the ruled. The deities of Kamakhya and Malinithan are regarded as almighty by their devotees who can create, preserve and destroy.

These legends also throw light on the expansion of Aryan culture from northern part of India to this region. The legend associated with Narakasura states that Naraka worshipping goddess Kamakhya according to Vedic rituals. It indicates that non Aryan culture was prevailing there prior to Naraka. Likewise the marriage of Krishna with Rukmini reflects the mixture of Aryan and non-Aryan culture. These oral traditions are, therefore, establishing a link between divergent cultures of India.

These legends further show the status of women in the society. A woman had no right in choosing her partner. Of course the conjugal life is well appreciated by some of these oral traditions especially in light of the story of Siva and Sati. That legacy is still found in Hindu weddings when the elders bless the newly married couple to have a conjugal life in the line of 'Hara-Gauri'.

These legends also used to throw light on the nature of the state and the role of the rulers and, therefore, bear relevance for political history as well. Further, there could be a possibility of creating and using certain legends as a diplomatic tool to gain political benefit. For instance, the legend of Kendukalai might well be politically motivated. It is a historic fact that the Koches rebuilt Kamakhya temple following its destruction by a Muslin General in the 16th century and since then the Koch royal family had been playing an important role in the management of the temple. They appointed five families of Brahmanas, *i.e.*, Burha, Deka, Brhma, Hota and Bidhi Pathak to worship goddess Kamakhya. However, after the downfall of the Koch kingdom and the final expulsion of the Mughals with their defeat at the battle of Itakhuli in 1682 at the hands of the Ahoms, the latter occupied the lower part of the Brahmaputra Valley up to Goalpara. The Ahom monarchs meanwhile made one branch of the Koch royal family their subordinate and settled them in Darrang region. It is quite possible that following such developments the Ahoms tried to

consolidate their position in lower Assam and even tried to control the religious affairs to some extent because religion played a crucial role in legitimizing the political power. It might, therefore, be a part of the greater plan to eliminate whatever Koch influence had been there and to gain control of the management of Kamakhya temple by the Ahoms. The story of Kendukalai could well be a fabricated one to undermine the Koches. It is noteworthy that Ahom king Rudra Singha invited Krishnaram Bhattacharya, a Bengali Brahmin, to be the head of the management of Kamakhya temple which was, however, successfully resisted by the five Brahmin families appointed earlier by the Koches. But Siva Singha, the successor of Rudra Singha, created a new office called ‘Seva Chaloa’, i.e., superintendent of the temple and again appointed the same Brahmin to that post awarding him the title ‘Parvatia Gosain’. Thus the Ahom kings made systematic and continuous attempts to establish their supremacy over the management of the Kamakhya temple by appointing priests loyal to them. Thereafter they probably needed a popular story to circulate among the masses to prevent the members of the Koch royal family from visiting the temple. There is no wonder, therefore, that none of the descendants of the Koch royal families knew a priest Kendukalai by name and the identity of the Koch king associated with that legend.

Conclusion:

It can be concluded from the present discussion that there is a considerable scope for more investigation and study of the oral traditions in general and those in particular associated with Kamakhya temple and Malinithan to ascertain the time, purpose, background and identity of their composers. It is expected that a systematic and scientific study of the oral traditions will be immensely helpful and lead to reconstruct that part of socio - cultural and political history of the region which is still to be illuminated.

References:

- Adhikary, Gajendra. *Religious Establishments of Assam*. Guwahati:Chandra Prakash. 2006. Print
- Bardoloi, Nirmalprabha, *Deri*.Guwahati: Sahitya Prakash. 1995. Print
- Baruah, S. L. *A Comprehensive History of Assam*. Delhi:Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd. 1997. Print.
- Baruah, S. L. (ed.). *Chutiya Jatir Buranjii*. Guwahati: Chutiya Jatir Buranji Pranayan Samiti. 2007, Print.
- Bhattacharya, Devendra Nath, (tr.) *Kalikapurana*. Guwahati: Bani Mandir. 2008. Print.
- Dutta, J. C. *Malinithan*, Itanagar: Directorate of Research, Govt. of Arunachal Pradesh. 1997. Print.
- Gait, Sir Edward. *A History of Assam*. Guwahati: Lawyers Book Stall. 1994. Print.
- Kakati, B. *The Mother Goddess Kamakhya*. Guwahati: Publication Board of Assam. 1989. Print.
- Neog, Maheswar. *Pavitra Asam*. Dhemaji: Kiran Prakashan. 2008. Print
- Sarma, P.C. *Architecture of Assam*. Delhi: Agam Kala Prakashan. 1988. Print.

Conditions of Inmates in Old age Homes of Assam: An Explorative Study

Dr. Mallika Kalita

Associate Professor, Department of Education

Dr. Nabanita Sarmah

Assistant Professor, Department of Education

Kumar Bhaskar Varma Sanskrit & Ancient Studies University, Nalbari

Abstract

The issue of aging is taking a pivotal place in the field of research in the 21st century world. Though ageing is a natural biological phenomenon for every human being, but now for many people it is becoming a curse for life. As a result of this situation, there is a rapid growth of old age homes in our country. At present all total 728 Old Age Homes are there in India. The conditions of old age homes reflect the quality of life of the inmates. Therefore, present study is an attempt- (i) To know the socio-demographic profile of the inmates in old age home (ii) To identify the factors compelling the elderly people to reside in old-age home (iii) To understand the functioning of the old age homes with regards to their service provision and (iv) To identify the various problems faced by the inmates of Old age homes and put suggestions.

Key words: Life Conditions, Inmates, Old Age Homes

Introduction

National Policy on Older persons adopted by Government of India in the year 1999 defined the term 'Elderly' as senior citizen or the person who is above the age of 60 years. Old age is one kind of particular period in life span, which is

characterized by certain physical and psychological changes. The effects of these bodily and mental changes determine to a large extent whether they will be able to adjust or not in their personal and social situations. The characteristics of old age generally lead to poor adjustments than too good and to unhappiness rather than too happiness. That is why, at present old age has been emerged as an alarming global issue. Earlier joint family system was prevalent in India where older people used to have a respectful position in the family and the ultimate decision making power was in the hands of older parents of the family. But in the recent past with the decline in joint family system into nuclear families, the respectful and decision maker position which was enjoyed by older people earlier has also eroded. For nuclear families easily considered older parents as burden to them both physically and economically. Though it feels inhuman but it's true that there are children who leave their older parents as destitute to die in streets. This is one of the reasons to the increasing of old age homes in India. Old age homes refer to those places with residential facility for the senior citizens who are unable to stay with their families or are destitute

Again, day by day older people are becoming more isolated and patience and time of younger generations have also been decreasing for taking care or managing their isolation. So, old age homes are becoming inevitable for the security and well being of elderly in our society.

Statement of the Problem

The present study is undertaken thinking the issue of declination of the socio-cultural values in our society. Based on the cultural value system, family is the primary organization which looks after old age persons till their death. Over a period of time and space, the structure of the family has been undergone for radical changes posing threat to the protection, welfare, security and development of the older persons. The responsibility of the younger people in the family which was considered as core of the duties of taking care of the old age persons has been shifting rapidly. Therefore as an alternative arrangement for the welfare and development of the old age persons emerged and as a result old age homes are coming forward. So, considering the gravity of the situation the present study has been undertaken and problem has been stated as – “*Conditions of Inmates in Old Age Homes of Assam: An Explorative Study*”

Objectives: The study is undertaken on the basis of the following objectives-

- i) To know the socio-demographic profile of the inmates in old age home
- ii) To identify the factors compelling the elderly people to reside in old-age home.
- iii) To understand the functioning of the old age homes with regards to their service provision.
- iv) To identify the various problems faced by the inmates of Old age homes and put suggestions.

Delimitations of the study:

Present study is delimited to the following points-

- (i) The study is delimited to Nalbari and Kamrup (Metro) districts of Assam only.
- (ii) Old Age homes which are of “Pay and Stay” types are excluded from the present study.

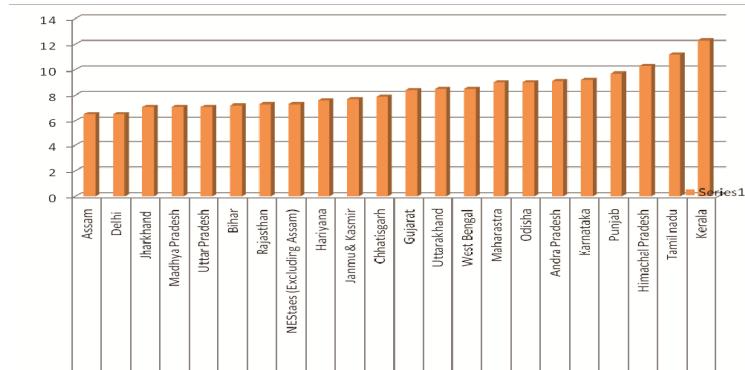
Present status of Elderly in India:

At present in India, all total 728 Old Age Homes are found in black and white. Detailed information of 547 homes is available. Out of these, 325 homes are free of cost while 95 old age homes are on pay & stay basis, 116 homes have both free as well as pay & stay facilities and 11 homes have no information. A total of 278 old age homes all over the country are available for the sick and 101 homes are exclusively for women. Kerala has the highest number of old age homes that is 124 among all the states. (Source : Dada Dadi.org/old-age homes in India)

The first old age home in India was set up in Thrissur, Kerala, in 1911 by Raja Varma. In Assam, in the year 2012, the first and the only Government old age home was established by Social Welfare Department in Bamunigaon of Kamrup district.

The increasing rate of elderly in the recent years in India is rapidly growing and this trend is likely to continue in the coming decades. The share of population over the age of 60 is projected to increase from 8 percent in 2015 to 19 percent in 2050

Figure 1 cited below represents the state-wise size of 60 plus population in % or the elderly population in India (Source: Census of India, 2011. www.censusindia.gov.in/)

Figure 1

From the data, it is revealed that the status of aging population in Assam is less than all other states of India. But it does not mean that the conditions of elderly are also better in Assam. Already data has been stated regarding the abuse of elderly where Guwahati city of Assam ranked the 3rd position among all in India as per the report of Help Age India, 2017.

Significance of the Study:

The traditional feeling of Indian people to worship the aged mothers and fathers till death by taking care of their physical, mental and financial aspects as mentioned in Upanishadas, Puranas etc. is seemed to be different now. Very recently a society is observed where elderly people are badly abused and parents are kept outside their own residence. The double income nuclear family structure of society is leading to a very self-centric life style reflecting the transitions from the traditional ways to materialistic patterns, which require many compromises and adjustments. In such circumstances, the concept of old age home is gaining popularity. Very recently, a number of old age homes are growing in all over the country. In general, elderly or people of old age is defined as the condition of declination of physical, mental, and socio-economic stability or strength of an individual seeking the need and support or help from other people. But the last century has experienced marked socio-cultural changes and as a result Old age homes are established everywhere , in almost in all the states of India . Aged parents are sent to old-age home and inmates in those places are supposed to be happy with all kinds of nursing facilities and care. Eventually question rises here, are the inmates in old age home really spending their time with good living conditions? Are they really feeling well? In what way the care takers or managers are running these residences for the welfare of the elderly? To know these, an in-depth study is essential to conduct and in this backdrop present problem has been undertaken as the “Conditions of Inmates in Old Age Homes of Assam: An Explorative Study”.

Review of Related Literature:

Review of Literature during the last few years on Elderly People and old age homes are cited below.

In a study on quality of life of institutionalized elderly in old age home conducted by Isha (2016) highlighted the reasons for the elderly to move to old age homes and the facilities provided by govt. and non-govt. old age homes to institutionalized elderly as an alternative form. The study reveals that family conflict is one of the major reasons for shifting into the old age homes. The result indicates that there is high prevalence of institutional facilities and service and level of satisfaction in non govt. old age homes as compared to govt. oriented old age homes.

A research project was conducted on working conditions at old age homes in Delhi-NCR by Madhukar, S (2016) which unveiled that the state run old age homes in Delhi uphold better hygienic conditions than in Rajasthan. It is also observed that the meal facility for the elderly is better in NGO run old age homes. The study concluded that the medical facility for the elderly both in Govt. and NGO run old age homes found to be negligible.

Veda, C.V. (2017) carried out a study on structure, types and functions of old age homes in Karnataka which was based on secondary data. Old age homes are found to be ideal for elderly people who are lonely as well as encounter with health issue and depression. In Karnataka both commercial and non commercial

old age homes are available. The findings reveal that though both these types of old age homes are providing essential requirements like food, clothes and accommodation along with medical care facilities, commercial or paid old age homes are offering extra amenities.

In a study on status of the elderly and emergence of old age homes in India, Menzes, S and Thomas, T.M (2018) concluded that due to coming out of the nuclear family and the high cost of living and an exceptional raise in the number of old adults in the country have obligated the elderly to live in old age homes. The elderly living in old age homes encounter problems of adjustment with their tight and rigid schedules.

Devika, A and K, Hemalata (2018) carried out a study on perception on service quality of old age homes in Kerala and Tamil Nadu. The findings of the study reveals that to enhance overall satisfaction and meet the expectation of elderly, responsiveness and empathy of old age homes are to be improved. Also, cleanliness service for rooms, freedom to plan own time and respect for residents and privacy required to be get better for improving overall the perception of service quality.

Singh,S et.al. (2020) conducted a study to compare the perception of old age and self living in community and old age homes. The study divulges that the elderly women living in community have more acceptance attitude towards old age and more life satisfaction with better emotional support. As majority of the female elderly are unmarried or widowed without having any one to take care of them, as such most of the them are residing under duress in old age homes.

Research Approach

The study is explorative as well as descriptive in nature. Two old age homes from two different districts of Assam- Guwahati (Metro) and Nalbari are selected as per convenience of the researchers. Helping Hands Old age Home, situated at Lutuma in Guwahati and Shanti Nibas Bridhashram of Nalbari this two old age homes were visited during the time of February and March, 2020. Total 47 inmates from the above cited two old age homes were selected and out of these 47 inmates, 15 are male and 32 are female elderly. An information data sheet and one interview schedule were prepared to collect data. Apart from that, an audio recorder was also used at the time interview. Due care was taken at the time of conversation with the inmates of old age homes so that they could never feel disturbed. Qualitative approach is undertaken to conduct the study.

Findings of the Study:
Findings of Objective I:

Table showing the Socio-Demographic profile of the inmates of Sampled Old Age Home

Age		Gender	Marital Status	Educational Status	Past Occupation
Category	Quantity	Category & Quantity	Category & Quantity	Category & Quantity	Category & Quantity
60-69	20	Male -15	Married-36	Illiterate-09	Ex Service Holder with pension facility-01
70-79	23			Attended School up to HS-33	
80 and Above	04	Female-32	Unmarried -11	Graduate & Above-05	Service Holder without pension facility-08 Zero income group-38

Findings related to Objective II

Factors compelling the elderly people to reside in old-age home

- (i) 50% elderly inmates in old age home reported that they had suffered domestic violence and verbal abuse in their past life. Further they were not satisfied with their three basic needs- food, shelter and clothes provided to them and not able to live their life as they wish because of family environment. It compelled them to avail the shelter of old age home.
- (ii) 30% inmates were unmarried. Unmarried life is another factor of choosing old age home for spending the rest of their life span. They don't have any one to look after their needs and to take care of them more particularly, their medical assistance.
- (iii) In case of 20% inmates, it was found that their children are employed elsewhere and they face problems in supporting their parents in a direct manner. Such situation has compelled them to come to old age home.
- (iv) In case of 10% inmates, it was found that elderly people develop an attitude or interest to get admitted in old age homes by themselves because of settlement of their children at abroad.
- (v) Older people with an issue of having no son was also found in case of 9% inmates.
- (vi) Homelessness is one of the most prominent factors which compelled them to reside in old age home. Half of the inmates revealed that they did not have their own land as well as home to stay.

- (vii) Due to physical constraints and financial as well as psychological insecurity, inmates became helpless and were neglected by their loved ones which obliged them to come to old age home.

Findings of Objective III:

Functioning of Old Age Home with Regards to Service Provision

- (i) In Shanti Nibas Bridhahram of Nalbari district, only one person is running the old age home. He is the owner, manager, employee, care taker, cook, sweeper everything in this old age home. He himself does everything for the inmates trying to give full satisfaction. Inmates to some extent feel homely with his managerial as well as all other supports provided to them. It was stated by the manager that he tries to give medical assistance or treatment time to time, but due to lack of sufficient staff it is always not possible to provide whenever necessary. All kinds of financial risks and other challenges are to be handled by himself only.
- (ii) In Helping hands old age home, total four office staffs are there to take care of the inmates. One manager, one cook and two care takers were observed and interviewed. Every employee plays the role as per its own assignment.

Findings of Objective IV

Challenges of Inmates:

- (i) 8% of inmates expressed that they are staying under compulsion with the feeling like of prisoner in jail. So, it is a challenge for the people of main stream society and also for the managers how this feeling can be removed.
- (ii) Prevalence of Alzheimer's disease is more common in the old age homes and it is a big challenge for the managers and also for the other inmates to deal with those patients.
- (iii) Adjustment problem of the educated inmates with the others who are not literate is a common challenge in old age homes since all the inmates have to share their room among themselves.
- (iv) Congested campus area and pathetic conditions of the old age homes is affecting the quality life style of the inmates.
- (v) No sufficient staff was observed in the old age homes to take care of the inmates (Particularly the physically weak inmates) and to keep them in hygienic conditions.
- (vi) The health and sanitation facility provided to the inmates were not found up to the mark though the management people are giving their best efforts as per their capacity.
- (vii) Entertainment facilities are found to be very less as per necessity. Even the educated people do not have the facility to read the daily newspapers. It is making the lives of inmates more monotonous and mechanical.
- (viii) All the inmates were observed with health problems like- (A) Somebody having eye problem (B) A few having cough/ Asthma problem (C) Having joint pain (D) Auditory/ Hearing problem

Policy Implications of the Study:

- (i) After interaction with the residents of old age home, it was found that at present, elderly people are developing an attitude or interest to get admitted in old age homes by themselves because of the busy responsible lifestyle of their own daughters and sons. So, proper plan and policy should be adopted for further improvement of the conditions of inmates in old age homes.
- (ii) Government initiatives are necessary for promoting a healthy life style of the elderly. Land allocation at large scale should be done by Government for old age friendly campus development.
- (iii) Like other social issues, Aging issues should also be given due emphasis by Government. Because now a days, old age home is becoming an urgent necessity of all more particularly for the retired educated people who had sent their children to foreign countries for higher education or for job.

Discussion on the Findings:

- In most cases, young couples are migrated from the rural areas to cities in search of better employment opportunities. As a result, their older parents have to stay alone which affects in fending themselves. This situation compels them to take shelter in old age home.
- Elders who have been controlling the decision making affairs in the household for a long time are unwilling to give up that responsibility to their children. It creates an environment of resentful or dissatisfaction in the family and their children start to abuse them often. Such situation also leads the older parents to stay in old age home at the cost of fee.
- Many youngsters have moved to places far away from their native homes and in the recent past to many countries abroad. So even if they want to they cannot accommodate their parents in their own homes.
- The lonely elders have a fear of insecurity of not getting proper and timely medical care at need time, especially in an emergency. This feeling of insecurity also in many cases bound them to stay in the old age homes.

Concluding Remark

The observations in case of both the old age homes were almost similar. Challenges were more or less same particularly the value of “Empathy” is totally lost in everywhere. It is a fact that while the populations age rapidly, governments are seemed to be unprepared to mitigate the consequences and this has a very strong negative impact for the socio-economic and health status of the elderly. Such situations lead to a vital declination in the value pattern of the Indian social system. In a welfare state like India, effective care and support is always expected and also urgently required for those elderly suffering from various diseases through various Government and Non-governmental health sectors. The cost or expenditure of health must have to be addressed by Government so that no

person is denied necessary health care for financial reasons. Therefore, the study has implications as well as suggestions for the government to handle such situation in future.

References:

- Akbar, Kumar, A.,Tripathi,R.K. and Pandey, N. "Reasons for Living of Elderly to In Old Age Homes: An Exploratory Study". *The International Journal of Indian Psychology*. 2.1(2014):55-61.Print.
- Devika, A and K, Hemalata. "Perceptions on service quality: A study of old age homes in Kerala and Tamil Nadu." *MATEC Web of Conferences* 172 (2018): <https://doi.org/10.1051/matecconf/201817205003>. Web. 21 Sept. 2020.
- Isha, M. "Quality of life in old age homes in Punjab: a study of institutionalized elderly". *Elk Asia Pacific Journal of Social Sciences*. 2.2(2016):1-19. www.elkjournals.com. Web. 21 Sept.2020.
- Lalan, Y. "A sociological study of Old persons residing in an Old age Home of Delhi, India". *International Research Journal of Social Sciences*. 3.4. (2014): 21-23.Print.
- Menzes, S and Thomas, T.M. "Status of the Elderly and Emergence of Old Age Homes in India." *International Journal of Social Sciences and Management*. 5.1 (2018):1-4. Print.
- Madhukar, S. "*A Study on Working Conditions at Old-Age Homes in Delhi-N.C.R*". (A Project Report). Published by SLS Noida.2016. Print.
- Singh,S., Raut, N, B., Alka A., Subramanyam, Kamath,R., Pinto,C and Shanker, S. 2020. "Perception of old age and self: A comparative study of elderly females living in community and in old age home". *Journal of Geriatric Mental Health*. 1.1 (2014):**32-37**. <http://www.jgmh.org> on Web. 21 Sept. 2020.
- Veda, C.V. "Structure, Types and Functions Of Old Age Homes in Karnataka". *Shanlax International Journal of Arts, Science and Humanities*. 5.2 (2017):158-176. Print.
- UNFPA's India Aging Report. "Caring for Elders: Early Responses". United Nations Population Fund (UNFPA). (2017).Print.

A study on the problems faced by the students, teachers and Principals in the implementation of semester system at the undergraduate level of education

Manisha Chaliha

Asst.Prof. Department of Education, Debraj Roy College, Assam, manishachaliha7@gmail.com

Prof. Probin Kr.Gogoi

Department of Education, Dibrugarh University, Assam, drpkgogoi@gmail.com

Abstract

Implementation of semester system in the General Degree Colleges was supported by University Grants Commission. Dibrugarh University implemented semester system from the academic year 2011-12 for the undergraduate level of education. The objectives of the present study were 1) to study the problems faced by the students in the implementation of semester system 2) to study the problems faced by the teachers in the implementation of semester system 3) to study the problems faced by the Principals in the implementation of semester system at the undergraduate level of education. The study revealed that students, teachers and Principals faced different problems in the implementation of semester system.

Key words: Implementation, Semester System, Undergraduate Level

1.0 Introduction:

Education is a part and parcel of the total social environment for which a comprehensive and qualitative evaluation system is necessary condition for it. On

the basis of various academic models and practices, the University Grants Commission had taken some new initiatives for the reformation of examination and evaluation system in Indian higher education. The Commission suggested to implement semester system at the undergraduate level of education. The **University Grants Commission (11th Plan proposal)** stated:

“Annual examination with emphasis on external written examination needs to be reformed. We can make a beginning by introducing semester system. Similarly, we have to gradually move to a system which emphasizes on continuous Internal Assessment and reduce the written examination component to a reasonable level.”

A Dictionary of Education defines semester as **an alternative method of dividing up the academic year into periods of student activity, used by some institutions in preference to the three-term model. It has been imported from the North American higher education system, where the academic year consists of two semesters.**

Similarly, **Malone (1946)** stated semester system was expressed in terms of academic jargon. Originally, it was used to mean a two-term system of education or a division of the academic year into two parts. Nowadays, it is used to mean a three-term or even a four-term system of education. Above all, **Patil (1984)** stated that the basic purpose of semester system was to provide meaningful and comprehensive education to students. The philosophy and trust of semester system facilitated the scope to meet the challenges of scientific and technological society. It was expected that implementation of semester system would bring a cultural and educational change in our country.

2.0 Statement of the problem:

The statement of the problem was- *A study on the problems faced by the students, teachers and Principals in the implementation of semester system at the undergraduate level of education.*

3.0 Objectives of the study:

The objectives of the study were 1) to study the problems faced by the students in the implementation of semester system 2) to study the problems faced by the teachers in the implementation of semester system 3) to study the problems faced by the Principals in the implementation of semester system at the undergraduate level of education.

4.0 Delimitation of the study:

The study was delimited to the students, teachers and Principals at the undergraduate level under the Dibrugarh University of Assam.

5.0 Methodology of the study:

Dibrugarh University has been selected for population and 1082 students, 336 teachers and 26 Principals at the under graduate level were selected in sample by purposive sampling. The researcher used content analysis and questionnaire in the present study for the collection of data. Percentage was used to study the

problems faced by the students, teachers and Principals in the implementation of semester system by the researcher.

6.0 Major findings of the study:

A. Problems faced by the students:

- Maximum students (68.39 %) felt uneasy to cope with the semester system. Due to the large student population, teachers could not give individual attention in students (74.21%). Classes were hampered by holidays, strike and cancellation of class (91.13%). More than 83% of students responded that they did not get available standard textbook in regional (Assamese) language. Almost same number of students responded that they could not get opportunities to discuss the learning material with their teachers.
- All the students faced problems in classroom teaching because the actual time for classroom teaching was very short (63.23%), the students concerned only for marks (14.99%) and the evaluation procedure of semester system took more time from classroom teaching (21.78%).
- All the students faced problems for the regulations of semester system. More than 81% of students revealed that the admission procedure in semester system made the system costly, frequent evaluation in semester system created obstacle (15.58%) and fixed attendance rate could not orient the students to attend in the class regularly (2.74 %).

B. Problems Faced by the Teachers:

- Maximum (73.51%) teachers responded that large student population created difficulties in the implementation of semester system at the undergraduate level of Dibrugarh University. Similarly, classes were hampered by holidays, strike, and cancellation of class (90.77%) and it could not develop creative talent of the students(71.43%).
- All the teachers faced problems in classroom teaching, among them 86.22 % of teachers responded that the actual time for classroom teaching was very short. Similarly, they faced problems because the students concerned only for marks (3.85%)and the evaluation procedure of semester system took more time from classroom teaching (9.93%).
- Again, the teachers faced problems for the regulations of semester system such as the admission procedure in semester system made the system costly (79.76 %). Similarly, frequent evaluation in semester system created obstacle for the students to acquire knowledge (11.61 %) and fixed attendance rate could not orient the students to attend in the class regularly(8.63 %).
- The teachers responded that semester system could not develop writing skill of the students (66%). Similarly, it increased memory learning (6.67%) and it also increased dropout rate among the students (26.66%).

C. Problems Faced by the Principals:

- The Principals responded that students' poor economic condition effected on the implementation of semester system (92.31%). Maximum Principals (73.08%) responded that no provision of re-evaluation of the answer-scripts in semester system created problems for the students. Similarly, fixed

attendance rate could not be maintained in the college (76.92%). Nearly, 85% of Principals responded that shortage of teachers was acute problem in the implementation of semester system. The workload was too heavy due to the implementation of semester system in the college (92.31%). Most of the Principals (88.46%) responded that actual time for classroom teaching was very less. Similarly, semester system increased more clerical work (65.38%). Maximum Principals (73.08%) responded that holidays, cancellation of class and strike created difficulties to imply semester system in the college. Above all, limited time in semester system hampered to work smoothly (76.92%) and the students were not interested for attending (75% and above) in the class (88.46%).

The study revealed some suggestions regarding the implementation of semester system from the Principals. These suggestions are- the semester monitoring system should be modified. The teacher and student ratio should be maintained in the colleges. The actual teaching days should be increased. The attractive and practical courses should be included to motivate the student in semester system.

7.0 Discussion on findings:

A number of responses were received from the respondents regarding problems faced by the students, teachers and Principals in the implementation of semester system at the Undergraduate Level of Dibrugarh University. The findings indicated that majority of students felt uneasy to cope with the semester system. Similar findings were reported by **Pallai and Mohan (1986)** who found that larger student population created a challenge to implement semester system. The semester system could be successfully implemented with a class of smaller teacher –pupil ratio of 1:30 or 1:40. **Buzdar et al. (2013)** also revealed that the students and teachers faced problems in semester system and it could be solved by reducing the students' strength.

In the present study, majority of students, teachers and all the Principals responded that holidays, strike and cancelation of class hampered the regular class in semester system. The findings of the present study are in agreement with other research study conducted by **Akhtar (1980)** that more of holidays created problem in smooth implementation of semester system. A problem has also been highlighted by the students that they did not get available standard textbook in regional (Assamese) language. Above all, they could not get opportunities to discuss the learning material with the teachers and the actual time for classroom teaching was very less. Similar findings were established by **Gupta (2010)** that there was a lack of time for meaningful interaction with each other in semester system, for preparing the translated reading material, for arranging the accessible books and articles in semester system. Contrary to this **Mazumdar (2010)** found that semester system developed greater interaction between students and teachers. The present study found maximum students concerned only for marks. On the other hand, the evaluation procedure took more time from classroom teaching in semester system.

The responses from the sampled students and teachers also brought to light the fact that regulation of semester system created problems for the students. Studies revealed that the admission procedure in semester system made the system costly and frequent evaluation in semester system created obstacle to acquire knowledge. Similar findings were reported by **Rajon (2011)** who revealed that semester system was costly and it created financial burden for the students. The responses from the sampled Principals also brought to light the fact that students' poor economic condition effected on the implementation of semester system.

In the present study, Principals responded that no provision of re-evaluation of the answer-scripts in semester system created another problem for the students. Principals responded that fixed attendance rate were not maintained in the college. Shortage of teachers was acute problem in the implementation of semester system. Like the students and teachers, Principals also responded that actual time for classroom teaching was very less. They responded that semester system increased more clerical work. Principals responded that students were not interested for attending (75% and above) in the class. The Principals of the college stated another fact that limited time in semester system hampered to work smoothly.

Thus, the findings of earlier studies further confirm the present research findings by highlighting that the students, teachers and Principals faced some problems in the implementation of semester system at the Undergraduate Level of Dibrugarh University.

The findings of the present study have highlighted the suggestions offered by the Principals of the college that teacher student ratio should be maintained in the college. Maximum Principals suggested that actual teaching days should be increased. They suggested that attractive and practical courses should be included to motivate the student in semester system.

8.0 Conclusion:

It is expected that this study would act as a base for the teachers and educational administrators to understand the real scenario of implementation semester system at the undergraduate level of Dibrugarh University. The purpose of the study is to be relevant as it will be able to provide suggestions to the policy makers and authorities for the better implementation of semester system by interpreting the problems faced by the students, teachers and Principals in semester system.

Based on these findings, the policy maker can develop semester system at the undergraduate level for the benefit of the large student community.

References:

- Akhtar, P.R. *A critical study of the semester system in selected Universities in India*. Ph.D.Thesis, M.S. University of Baroda: India, 1980. Retrieved from <http://Shodhganga.inflibnet.ac.in>. Date -14.10.2018.
- Buzdar, A.M., Ali, A., Akhtar, J.H., Maqbool, S., & Nadeem, M. Assessment of students' learning achievements under semester system in Pakistan.

- Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3 (6), 79-86, 2013. Retrieved from www.textroad.com. Date-2.11.2019.
- Gupta, V.Semester system for undergraduates: A critique. *Economic and Political Weekly*,45(9),18-20, 2013. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/25664162>. Date-06-08-2017.
- Malone, K. Semester. *American Speech*, 21(4), 264-269, 1946 . Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/487322>. Date 06-08-2017.
- Mazumdar, M. *Introduction of semester system in Indian colleges*. Ph.D. Thesis, Assam University: India, 2010. Retrieved from <https://www.hausarbeiten.de/document/177187>. Date-5.10.2019.
- Pallai, J.K., & Mohan,S. "Working of the Semester System-A Review," In *Fourth Survey of Research in Education, (1983-1988)* (p.1375). Edited by M.B. Buch. New Delhi: India, National Council of Educational Research and Training, 1986. Print.
- Patil, V.T. *The Semester System: Substance and Problems*. New Delhi, India: Sterling Publishers,1984.Print.
- Rajan, S.R.The semester system: Pros and cons. *Economic and Political Weekly*, 46, (29), 19-22,2011. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/23018728>. Date-06-08-2017. University Grants Commission. (2008). *New initiatives under the 11th Plan -Academic Reform in the Universities. (Anexure-1)*. New Delhi, India. Retrieved from <http://14.139.60.153/bitstream/Report%20on%20Examination%20Reform%20UGC%2010681.pdf> Date-12.11.2019
- Wallace, S.(Ed.) *A Dictionary Of Education* (second ed.). Oxford University Press, 2015.
- DOI 10.1093/acref/9780199679393.001.0001Retrieved from <https://www.Oxfordreference.com/view/10.1093/acref/> A dictionary of education (2ed). Date-2.11.2018.

Need for Quality of Work Life and its Programs in Organizations

Manisha Murthynath

*Research Scholar Department of Psychology Garden City University Bangalore - 560038,
Karnataka (Corresponding Author)*

Dr Smitha M Reddy

Professor Department of Psychology Garden City University Bangalore-560038, Karnataka

Abstract

This paper focuses on the need for employees to improve their quality of work life so that they can develop better working skills and strategies in their workplace. Quality of work life programs has been an important aspect in helping employees recognize their values with organization's values and work towards common goal, these programs can be beneficial for boosting sense of belongingness and strengthening better working conditions amongst employers and employees. Quality of work life in recent years has not only improved employer's job satisfaction and organizational commitment but has also reduced employers from disassociating themselves from accidents, boredom and from quitting their job. This article therefore discusses on how quality of work life can be fruitful in increasing organizational development and sustainability in long run.

Key words: Quality of work life, Organizations, Programs, Organizational Commitment and Turnover

Quality of Work life

Today's world is moving in very high speed the reason being rapid changes and development in globalization, science and technology these

revolutionary changes is also prone to all sectors of industrialization which is why need to manage organizations has been very complicated and challenging all over the years. Rapid development has led to competition between many sectors of organizations to attract and retain best of their employees keeping in mind that focus on human resource will lead to better productivity and growth of the organisation.Quality of Work life has become an important weapon in the current world of organization making strategies because employers know that practicing quality of work life will lead to improved job performance of their employee's thus enabling organisational effectiveness, better customer service there by leading an increase in productivity and profitability which is the main fundamental aim of all employers in an organization.

A study proved that QWL measures covers most aspects of employees' relating to good working environment, job satisfaction, chance of growth and motivation, fair compensation, flexible or suitable working time and communication flow (Devappa Renuka Swamy & T S Nanjundeshwar aswamy, 2015). In a study related to QWL leads to Organizational Resilience among automobile industry had found that practicing QWL had increased employee engagement and management, improved organizational performance and employee satisfaction(K Jawahar Rani, T. Chandrasekhar, 2014).

Need for Quality of Work life in Organisation

The term quality of work life has several defined meanings given my many of the pioneers and expertise in this field. Quality of Work Life (QWL) is concerned with overall climate of work situation and it refers to favourableness or unfavourableness of a work environment. A favorable work environment results in better quality of work life and vice-versa (Dr. Kritika, 2015). According to J. Lloyd Suttle, "Quality of work life is the degree to which members of a work organization are able to satisfy important personal needs through their experiences in the organization. "One of the interviews conducted in public revealed that quality of work life covers the aspect of individual's psychological well-being, recognizing and working towards the aim of his/her life, social environment created by people in workplace. (Goodale, Hall, Burke, and Joyner, 1975).In 1999 International Labour Organization recognized importance of QWL as new plan of "decent work" (ILO, 2001).QWL is construct that includes well-being relating to an individual's job and the extent of work experiences which were rewarding, fulfilling and that which reduced stress (Shamir & Solomon, 1985).

QWL has insight to two perspective: firstly, factors that relates to working relationship with co-workers or monetary gains and secondly, life related factors such as satisfaction with life and general well-being(Danna& Griffin, 1999; Tabessum et al., 2011).This is the reason why researchers have stressed on work and no work environment in this context to measure QWL(Van Laar, Edwards &Easton, 2007).

An empirical study on QWL suggest that employees in Indian private sector organizations are found to have better work condition and work complexity, organizational interpersonal relationship, employee involvement and

commitment along with feeling of growing opportunities because of the impact on QWL among employees (Prem Singh Khetavath, 2015). QWL is operationalized as favorable working environment that supports and promotes satisfaction by providing employees with rewards, job security and career growth opportunities (Lau, Wong, Chan and Law 2001).QWL has also been linked to better job redesign, career development, flexible work programs, and job security (Reddy and Reddy, 2013).Therefore high quality work is considered meaningful, life enhancing, respectable and work-centred until it offers benefits and national economic wealth and prosperity to workers, thus QWL affects families, communities as well as nation's economy (Lowe, 2000).

Quality of Work Life and Organizational Commitment

Organizational Commitment is an attitude having a strong desire by employee to remain as member of the organization and exert high level of willingness to put in more efforts for growth of the organization and thereby work towards values and goals of organization (Luthans, 2011). In correlation study it was noted that there was positive correlation between QWL and organizational commitment (Farjad & Varnous, 2013). An investigative study of the relationship between QWL and Organizational Commitment amongst employees in Malaysian firm showed employees viewed that their bosses were concerned on improving their job fulfilment and responsibility (Nirmala & Dad, 2010).A survey conducted on public organization found out that higher quality of work life in organization indicates higher level of organizational commitment (Freydon et al, 2012).A good quality of work life is product of reduce absenteeism and increase in organizational effectiveness and commitment along with improved job satisfaction and work performance (Golkar, 2013, p.215). A general study conducted on private sector employees showed QWL had significant relationship between overall job satisfaction, organization commitment and work motivation (Mohd. Ahamar et al),

Quality of Work Life and Turnover

Turnover is estimated as an employee's probability that he or she will be leaving the organization in near future. QWL is considered to be an important aspect in determining turnover intention and decisions, there are many factors that lead to organizational commitment, job satisfaction and turnover but there are very few retention programs and practices such as QWL that helps to eradicate these problems in order to control high turnover decisions (Korunka et al, 2008).Researchers have predicted the reason for turnover might be linked to job satisfaction, emotional dissonance and employee engagement (Aydogdu& Asikgil,2011;Celika & Oz,2011;Hussain, Yunus, Ishak & Daud,2013).A recent study has made attempt to study QWL as predictor of turnover, it has been concluded by many researchers that QWL has negative correlation with turnover (Almalki, Fitzgerald & Clark, 2012; Celika & Oz, 2011;Demir,2011). QWL increase the chances of loyalty among employees and lower their intention to leave. Therefore there is a huge requirement to develop and maintain high quality of work life becomes an important priority in order to attract and retain employees (Sandrick, 2003).

Quality of Work Life and Job Satisfaction

Quality of Work life is not only related to the attitude and well-being of employees on their job but also on the feelings employees have towards their job (Beudoin& Edgar, 2003). Certain studies have proved that satisfaction is facilitated by rewards and job securities because of its favourable measures on the quality of work life (Lau et al.,2001). Many research have opined that loyalty and flexibility in job is crucial for reducing turnover rates and absenteeism in order to increase job satisfaction (Raj Adhikar& Kumar Gautam,2010).A study among university employees revealed that they were satisfied with degree of positive change in work management control and personal opportunities which lead to increase job satisfaction and improved quality of work life (Rochita Ganguly,2010).The level of job satisfaction and positive attitudes in working environment such as cooperation towards their leaders and co-workers is related to the level of quality of work life present in the organization (Asad,2013).

A report concluded that employees who are committed and satisfied are normally high performers and contribute towards organizational productivity and improvement in quality of life (Sama(Alzalabani)d, 2007).QWL also influences job opportunities along with securing good environment conditions, salaries, compensations and other fringe benefits (Almarghrabi,2017).

QWL Programs

Many of Organizational Developmental (OD) practitioners are working on creating work environment that enhances motivation, satisfaction, commitment and all those factors that contribute to better performances in organizations, such planning by OD practitioners are termed as Quality of Work Life Programs. The study of implementation QWL programs proved an increase in commitment, employee satisfaction and improvement in job satisfaction (Nadler & Lawler, 1983).

Since 1970 many studies on QWL have laid focus on improving employee productivity for building in organizational commitment and job satisfaction to reduce turnover effects. First QWL programs were initiated in United States have played active role in initiating plan of improving working condition and setting objectives for employee satisfaction and increased productivity (Martel & Dupis,2006). Previous studies revealed that QWL programs included labour management, communication programs, productivity committee and many others (Klien,1986). There are many QWL programs related to work environment, these programs include quality circles, organizational decentralized structures, ethical cooperation culture and team work. Quality Circles are conducive in problem solving by the expertise in the field, certain groups in an organization have tackled problems of reducing vandalism, creating safer and comfortable environment with improvisation in better product quality through the help of QWL programs. A research involving effect of quality circles on medical staffs showcased that implementing quality circle programs can improvise quality of work life and job satisfaction (Sarjad and Badri, 2013).

The agenda of the QWL programs are to cultivate job performance and motivation, employee commitment and loyalty, lower the rates of absenteeism and

turnover and sort the difference between management and labour (Sirgy et al., 2006).QWL programs mutually solves work related problems of both management and faculty by building in more cooperation and by creating fair working environment conditions to all, thereby resulting in career satisfaction and achievement in balancing both career and other life conditions (Raduan Che Rose,2006).Therefore QWL is determined largely by the strength and weakness of the work environment (Knox & Irving, 2001).Job satisfaction and self-esteem are determined by the amount of QWL introduced, practiced and recognised in organizations (Suttle,1977).

Conclusion:

The need to achieve quality of work life has become more of necessity and not just mere program that should be followed, QWL programs are helpful in increasing job satisfaction, job commitment and reduce turnover in workplace and secondly to increase productivity and organizational effectiveness. For these programs to be successful it is important to keep in mind 2 key aspects firstly, management and labour must be cooperative and believe that the program is designed settle disputes and resolve problem in order to promote peaceful working conditions and secondly, all the employees right from the highest to lowest ranking executives in organization must take up the responsibility to follow the program planning and action amidst the day to day schedules and activities.

Therefore business organizations over the recent years have identified QWL has progressive step towards sustainability to ensure optimistic work environment among employees (Koonmee, Singhapakdi, Virakul & Lee,2010).QWL is evaluated of having positive outlook for employee's job performance and helps him keeping motivated in good manner, one who adopts QWL and its programs can have high chances of striking balance between professional as well as personal life (KatzellR.A, 1975).The need for QWL is to make organization realize not only on profits and organizational issues alone but also direct their focus on social responsibilities (Mullins,1996).

Bibliography

- Desti Kannaiah et al. "Quality of work life of Employees in Small Scale Industries." *Asian Journal of Business and Management* (August 2014): 367.
- Dr. Aparna J Varma et al. "Influence of Quality of Worklife on Organization Commitment." *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research* (August 2018).
- Alzalabani, Abdulmonem Hamdan. "A Study on Perception of Quality of Work Life and Job Satisfaction: Evidence from Saudi Arabia." *Arabian Journal of Business and Management Review* (2017).
- Azadehdal, BaquerShiraazi Chooran Mohammed Reza. "Quality of Work Life and Its Role in Job Satisfaction of Organizational Managers:(The Case of Managers in Alborz Insurance Company's Branches)." *Cumhuriyet University Faculty of Science Journal* (2015).

- Dhanpal, A Stephen & D. "Quality of Work Life and its Impact on Job Satisfaction in Small Scale Industrial Units: Employees Perspectives." *SDMIMD Journal of Management* (March 2012).
- Hassan & Narehan et al. "The Effect of Quality of Work Life (QWL) Programs on Quality of Life (QOL) Among Employees at Multinational companies in Malaysia. ." *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (2014).
- Ismail, Md Mostafizur Rahman Md. Rostam Ali & Md.Farijul. "A Study of Work Life among Workers." *Global Journal of Management and Business Research* (2014).
- Ithrees, Mohammadhu Kaleel Fathima Risla & Atham Gany Imam Mohamed. "The Impact of Quality of Work Life on Organizational Commitment." *Global Journal of Management and Business Research: G Interdisciplinary* (2018).
- Jolly Sahni. "Role of Quality of Work Life in Determining Employee Engagement and Organizational Commitment in Telecom Industry." *International Journal for Quality Research* (February 2019).
- K.Hymavathi et al. "International Journal of Civil Engineering and Technology." Concept of Quality of Work Life with Respect to Jute Industry-A Literature Review January 2018: 597-607.
- M. Bhavani & M. Jegadeeshwaran. "Job Satisfaction and Quality of Work Life – A Case Study of Women Teachers in High Education." *SDMIMD Journal of Management* (September 2014).
- Mohd. Ahamar et al. "Influence of Quality of Work Life on Organizational Commitment among Clerical-Staff." *Asia Pacific Journal of Research* (March 2015).
- Rakesh Kumar & Dr Babu Thomas. "An Empirical Study On Perceived Quality of Work Life and Turnover Intention among the Employees of Private Hospitals." *International Journal of Latest Trends in Engineering and Technology* (2016): 511-517.
- Saravanan.M, S. Poongavanam . "A Study on Quality of Work Life Among Seafarers." *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering* (May 2019).
- Seyed Mohammad Miramalia, Fatemeh Narenji Thanib. "A Study on the Quality of Work Life (QWL) among faculty members of University of Tehran (UT) and Sharif University of Technology (SUT)." *International Conference on Education and Educational Psychology* (2011).
- Shokoufeh Kasraie ,Sheler Parsa et al. "The Relationship between Quality of Work Life, Job Stress, Job Satisfaction and Citizenship Behavior in Oshnaviyeh Hospital's Staff ." *Patient Safety and Quality Improvement Journal* (January 2014).
- Tri Suyantiningsih et al. *Journal of Economics and Sustainable Development* (2018).
- Yusliza Mohd Yusoff, Nadia Newaz Rimi and Chuah Hun Meng. "A Study of Quality of Work Life, Organizational Commitment and Turnover Intention." 2015: 13(2-si), 357-364.

Feminist Community work in Bodoland : Struggles, Transitions & Transformations

Meghali Senapati

Assistant Professor, Tata Institute of Social Sciences, Guwahati Campus

Abstract

The purpose of this autoethnographic study was to explore the struggles, the transitions and the transformations of engaging in feminist community work in Bodoland Territorial Council, Assam with conflict affected societies through a voluntary organization located in the area. Guided by the theory of intersectionality, the research presents three thematic understandings—(i) de-ethnicization of violence against women, (ii)emphasizing human values in practice and (iii) empowering women by reducing burdens. The study brings in my personal experience as a practitioner and also reflects on women's, other practitioners' experiences to understand the nuances of engaging in feminist community work in conflict affected societies.

Key words: Feminist community work, deethnicization, conflict, empowerment, human values, Bodoland

1. Introduction

Community work is gendered is something most agree to (Mayo 1977; Dominelli 2002) suggesting the crucial need of weaving in feminist consciousness in community work. Feminism was weaved in community work and central to the practice is the belief that political, economic, and social inequalities have subscribed women to inferior positions in societies. Feminism aims to improve women's wellbeing by linking the personal predicaments to the public space.

Feminist community work is a vehicle for feminist ideology, theory and practice and to work towards egalitarianism (Adamson et al. 1988; Ledwith and Asgill 1998) using consciousness-raising and stressing that the personal is political and the political is personal (Dominelli 1990). The context where women are located becomes a crucial component in feminist community work as different context, needless to say, have its unique challenges as its agenda is social justice (Dominelli 2006). Acknowledging the fact that women have been and continue to be exploited, subjugated and oppressed, feminism emphasizes that gender must be considered when examining the social, political and economic structures in societies as they determine the relation with the powerful and the powerless (Crenshaw 1991; Kabeer 1999; De Beauvoir 1957). Thus, unjust social relations that have oppressed women for ages have to be challenged if conditions in which women live need to improve.

2. Area of Research & Research objectives

A voluntary organization was able to engage in feminist community work through its direct intervention in villages under Chirang District of Bodoland Territorial Council in western Assam. The organization worked with multicultural communities for the development of villages focusing on education, peacebuilding, women's empowerment, health, and mental health with a vision of a peaceful world where there is love, respect, and dignity for all. The context where the study is grounded was multicultural societies and the idea of social justice for women was difficult to work on in a context where sustained violence had seeped into personal spaces, and lives were deeply compromised. In addition to the persistent problems and vulnerabilities with which the region subsists due to conflict, there was a new wave of investments by the market and big development projects planned for the region which is almost breaking the age-old community structures and creating communities such as the internally displaced people (IDPs). The area witnessed violence and have nurtured feelings of sub-nationalism as a collective against the state (Baruah 2003) and preserved identity differences for political and cultural demands. These multiple assertions reinforced patriarchal understanding of community work and limited the scope for collective action.

Drawing from the organisations 18 years of experience, through auto ethnographic explorations of self as a community work practitioner working with the organization, the **objective** of the study was to look at the context of conflict and how this manifests in women's lives and how community work could facilitate the empowerment of women surviving these circumstances by a personal experience method.

3. Research methodology

Auto ethnography as a personal experience method offers a unique vantage point as it enables the nuances of practice wisdom to be brought forth. Personal experience methods such as auto ethnography, when done systematically, include analysis of personal experiences, explores and analyses critically the complexity of social events and has the potential to contribute

substantially to theory building (Ellis, Adams and Bochner 2011; Wall 2016). To incorporate the nuances of the practice, the context, the peculiar and crucial concerns, research methods needed to move away from the hypothetic co-deductive methods of evidence-based research and reach out to alternative and more non-traditional ways of knowing. This explains my rationale for eventually adopting a personal and experiential method of auto ethnography which focused on lived experience and encouraged an inductive mode of study.

In this auto ethnographic research, I have listened to women's voices, practitioners' voices, lived with them in their social environments, and documented their stories. Data gathering consisted of maintaining a journal, in-depth interviews, workshops, trainings conducted, observations in their social environments, self-reflective analysis, and looking at relevant archival documents. Guided by the theory of intersectionality, I have reflected on the nuances of engaging in community work in conflict-affected societies which guided this research to be open and more inclusive.

4. Result And Discussion

The study found that conflict poses unique challenges to community work, and puts forth three thematic understandings. First, conflict leads to ethnicising violence against women thereby deethnicization of violence against women could be a goal for feminist community work. Second, emphasizing human values in practice helps to understand oppression of women and reconnect with self and with each other to form better collectives to challenge oppressive structures in society and bring harmonious co-existence. Third, when both practical and strategic interest of women are conceptualized as part of the same continuum and adopted with pedagogies of feminist community work, women gain rather than feel burdened by community work practices, thereby leading to empowerment.

4.1 Deethnicizing violence against women: A goal for feminist community work

For most women in Northeast India, ethnicity is internalized as their first and foremost identity and women are seen as custodians of culture and tradition. This is the extent of women's internalization of ethnic politics in the region and they believe that culture affords them their primary sense of being and identity. As much remains to be imagined and materialized within the realm of political ethnic assertion in the region, women's struggle in the context of their gender identity takes a backseat and is attended to through ethnic dispositions that are characterized by a strong patriarchal bias. The research found that the process of ethnicization restricts women from taking a proactive recourse to justice in the context of gender oppression. Women shy away from feminist assertions and remain confined within identities related to their ethnicity and their social relations to men—as mothers, wives, daughters, and so on. Internalized ethnicisation pose a major challenge to community practitioners engaging in the prevention of violence against women, whether the violence is condoned by the state, by other communities, or by members of their community. Community work, from a feminist vantage, calls for

practitioners to grapple with the task of deethnicizing violence against women and bringing it to the arena of human rights and universal justice. The term deethnicization is understood as activities where this essentialism rooted in ethnicity can be separated from female self-hood thereby enabling women to free themselves from convenient patriarchal shackles and become free to celebrate their social relations and community obligations from empowered positions. This can be achieved by enabling emergence of alternative narratives for women whereby their identities could access cultural pluralities and negotiate incommensurate possibilities of loyalties to the group, community, and female selfhood. Deethnicizing of violence against women can become an important objective of community work and contribute to the bigger picture of gender equality and emancipation.

4.2 Building connections for transformation: a case for emphasizing human values in practice

Another way that found significance in the process of liberating women to become themselves was interconnecting with each other while understanding human sufferings as one and at the same time analyzing the heterogeneity of sufferings of the other (intersectional understandings). To illustrate, women living in the area were not just women but women belonging to different ethnic and religious groups with distinct identities of being a Bodo Woman, Bengali-speaking Muslim, Adivasi woman or Rajbongshi woman and these identity-based communities creating an ‘in-group’ and an ‘out-group’ using the attributes of gender, ethnicity, disability, religion and so on, thereby sharpening differences with each other, as Lena Dominelli articulated (Dominelli 2006). One of the goals of community practice is to build collectives through consciousness raising and such practices need commonalities, which becomes difficult with fragmentations. To add on, to respond as practitioners to the needs and interests of one ethnic group in the same environment was difficult without positioning oneself vis-a-vis against the other group and questions around the possibility of building a collective challenged us. Collective practices need commonalities and community practice is didactic where ‘action’ is the key and as agents of change one was supposed to act on the vision of the organization,i.e., to build a peaceful world where is love, respect and dignity for all with values of ahimsa (non-violence), honesty, humility, love, trust, truth and forgiveness. The possibility of interconnecting with each other through these human values to build collectives and at the same time understand that women’s experiences are subjective and divergent to bring in harmonious co-existence. Thus, drawing from the experience of last 18 years of work of the organization, I put forward the understanding that community work interventions emphasizing demonstrations of human values of love, tolerance, compassion and forgiveness, helps women and practitioners to interconnect thus, paving the way for collective actions. I must mention here that it was not the organization’s intervention or vision alone but people’s belief in humanism that guided the practitioners to intervene with humanistic values. It is from the people that we learnt to coexist and dared to become more humane.

4.3 Synthesis of practical and strategic gender needs.

Empowerment requires the changing of patriarchal power relations that puts women in positions where they have less power and control over material and intellectual resources (Bathiwala, 1994). Naila Kabeer (1999) puts forth the understanding that empowerment is a process rather than an outcome by which those who have been denied power gain power, in particular the ability to make strategic life choices. To engage in the process of empowerment, gender needs are often compartmentalized as practical and strategic needs; practical needs being immediate and material need to make life easier for women in their social realities while strategic needs question structures of oppression and in the process challenges the prevailing balance of power of the rulers—whether the state, the men within the community or communities oppressed by other communities(Moser, 2002).

Amidst the realities of ethnic diversity, violence and marginalization, community work runs an adverse risk of reinstating patriarchal notions through interventions. The societal prioritization of nationalist agenda pushes women's rights into obscurity by emphasizing that the time is not right to crowd the political demands by engaging with them. Even if they are acknowledged, women's rights are considered as an internal problem to be sorted much later, and without dialogue with the state or its involvement. Holding simultaneous discussions with the state (on right to self-determination or political autonomy) and with the society (on women's and child rights) is perceived to weaken the community's political agenda (Banerjee, 2010) Therefore, community work tends to envision activities that do not disturb the social status-quo on women but enhance the patriarchal structures like income-generation activities(practical needs),or push the state for greater accountability like education and health entitlements. These activities are comparatively safer for organizations proposing community work as it does not directly aim at raising consciousness of women against the structures within. Everyone needs to constantly watch their steps to avoid escalating any volatile social undercurrents.

As community practitioners, our goal was to address the discriminations initiated, maintained and perpetuated through both the informal institutions like family, society and formal institutions like the state. To attain the aforesaid, identification of gender needs and interests became imperative and various frameworks of gender analysis, practical and strategic interests were examined in the context. For example, fulfilling immediate practical needs as well as attending to their material concerns would make life easier for women in their social realities. Strategic needs however had a wider political agenda in its problematizing of structures of oppression. In the process, addressing structural needs challenged the prevailing (im)balances of power of the rulers—whether this be the state, the men within the community or communities oppressed by other more dominant communities(Moser, 2002).We had to attend to both the practical as well as strategic issues with an attitude of genuine patience, diplomacy and care. The dilemma faced by community practitioners to address the needs of women is

compounded in the context of conflict primarily due to the hesitancy to antagonize powerful patriarchal systems that keep women in their designated place of subjugation. However, practical needs were easier to address as the safe and supportive did not antagonize the powerful. These conditions push practitioners to design programs which instead of empowering through innovations, creates more difficulties for them. In the cause of political transformations, empowerment calls for analysis to reconceptualize practical and strategic needs as two sides of the same coin, especially in the context of conflict where community work remains a difficult pursuit and where women's rights are not seen as a priority in the larger scheme of politics. Practical gender needs generally involve improving women's quality of life by addressing inadequacies in living conditions whereas strategic needs address strategic gender interest and challenge women's position in society. An arbitrary distinction between these concepts may not be useful as both have transformational potential. The idea is to address both practical and strategic in tandem as a holistic, symbiotic dynamic. This is important as it has tremendous potential to harness women's potential and power as experienced by the women in area. To summarize, it is important to recognize that women's individual problems are rooted in social structures and addressing both the personal and the social in each intervention is necessary for lasting change and emancipation. If practical needs are incorporated within this consciousness, it could serve to be non-threatening (neutral work) yet, transforming. However, if these commensurate realities are not actively reflected upon and managed by the practitioner, it can reassert internalized patriarchal notions of work.

All the three thematic understandings of deethnicization, empowerment and harmonious coexistences are not mutually exclusive understandings. For example, deethnicization leads to empowerment and empowerment will help women to deethnicize; or undoing *Jhanjhats* empowers women and paves the way to self-determination where women can assert and rise above the personal, to set examples of harmonious coexistence. The figure below is an attempt to portray how these thematic understandings are interrelated and embedded in the context of conflict, poverty, disasters and multicultural societies.

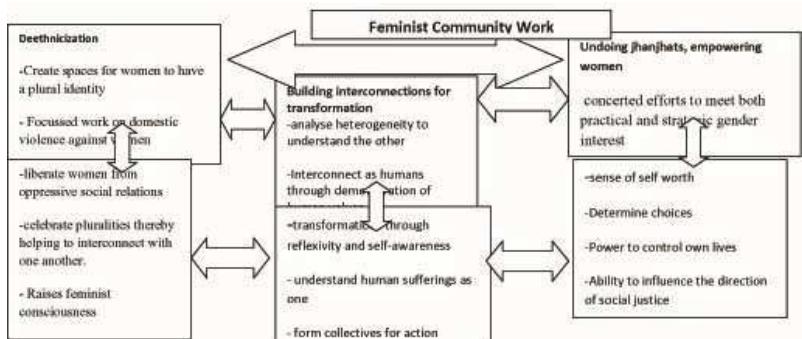

Fig: Thematic understanding of feminist community work

5. Conclusion

The study explored community practice processes that can be supported and strengthened to fortify women's knowledge and skill base, by identifying the constraints and affordances of their socio-political, as well as personal contexts. Throughout the study, I have argued that normative gendered expectations have served to limit the women's access to justice and conflict amplifies this. This study invites scope for further research on women in Bodoland, those who have participated widely in the solidarity movement, and their consequent status now in post-conflict times. The study is a recommendation and a pointer to the need for further dialogue on this topic, especially women's contribution to peacebuilding in the northeast. Hope is an enduring experience that gets us galvanized and it is with this torch of hope that this research wants to voice the difficulties of women and their dream for a better life. To conclude, though, many women live in conflict-affected societies, experiencing increasing inequalities in fragmented social orders, nevertheless, they can become catalytic agents of change. Our role as practitioners is to be with them in their journeys, in solidarity, and together form collectives to promote emancipatory work.

Bibliography

- Adamson, Nancy, Linda Briskin and Margaret McPhail. *Feminist Organizing for Change: The Contemporary Women's Movement in Canada*. Toronto: Oxford University Press,1988.
- Atkinson, Paul and Sarah Delamont (eds.). *Narratives, Lives, Performances, Volume 4*. 2006.
- Banerjee, Paula. *Borders, Histories, Existence: Gender and Beyond*. Delhi, Sage Publications, 2010
- Barthélémy, Jean-Hugues. 2010. "What New Humanism Today?" *Cultural Politics* 6.2 (2010): 237–52. Web.
- Baruah, Sanjib. "Citizens and Denizens: Ethnicity, Homelands, and the Crisis of Displacement in Northeast India." *Journal of Refugee Studies* 16.1 (2003): 44–66.
- Batliwala, Srilatha. "The Meaning of Women's Empowerment: New Concepts from Action." *Population Policies Reconsidered: Health, Empowerment, and Rights*. Ed. G. Sen, A. Germain and L. C. Chen. Harvard: Harvard University Press, 1994, 127–138. Print.
- Bertaux, Daniel and Martin Kohli. "The Life Story Approach: A Continental View." *Annual Review of Sociology* 10 (1984): 215–37. Web.
- Crenshaw, Kimberle. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review* 43.6 (1991): 1241–1299.
- De Beauvoir, Simone. *The Long March*. New York: The World Publishing Company,1957. Print.
- Delany, Samuel. *The Motion of Light in Water*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2004

- Devi, Binarani. "Women and Human Rights: Some Reflections in North East India." *International Journal of English Language, Literature and Humanities* 1.4 (2013): 71-86.
- Dominelli, L. *Women and Community Action*. Bristol: The Policy Press, 2006.
- Dominelli, Lena. "What's in a name? A Comment on 'Puritans and Paradigms'." *Social Work and Social Sciences Review* 2.3 (1990): 231-5.
- Dominelli, Lena. *Feminist Social Work Theory and Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. Print.
- Doucet, Andrea and Natasha Mauthner. "Feminist Methodologies and Epistemologies." *The Handbook of 21st Century Sociology*. Ed. D. L. Peck and C. D. Bryant. Thousand Oaks: Sage Publications, 2007, 36-42.
- Ellis, Carolyn, Tony E. Adams and Arthur P. Bochner. "Autoethnography: An Overview." *Forum: Qualitative Social Research* 12.1 (2011): 273-290.
- Ellis, Carolyn. "Telling Secrets, Revealing Lives: Relations Ethics in Research with Intimate Others." *Qualitative Inquiry* 13.1 (2007): 3-29.
- Finch, Janet and Jennifer Mason. "Decision-Taking in the Fieldwork Process: Theoretical Sampling and Collaborative Working." *Studies in Qualitative Methodology volume 2* Ed. R. G. Burgess. Greenwich, Connecticut: JAI Press, 1990.
- Fook, Jan. "Theorizing from Practice: Towards an Inclusive Approach for Social Work Research." *Qualitative Social Work* 1.1 (2002): 79-95.
- Freire, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed* (30th Anniv). New York and London: The Continuum International Publishing Group Inc, 2005.
- Fuchs, Stephan. "Beyond Agency." *Sociological Theory* 19.1 (2001): 24-40.
- Green, K. *The Woman of Reason: Feminism, Humanism and Political Thought*. New York: Continuum. 1995. Print.
- Ignatieff, Michael. *The Ordinary Virtues: Moral Order in a Divided World*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017.
- Kimberlé Crenshaw. "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics." *University of Chicago Legal Forum* 1.8 (1989): 139-167.
- Ledwith, Margaret and Paula Asgill. "Black and White Women working together: transgressing the boundaries of sisterhood." *Anti-racism and Social Welfare*. Ed. M. Lavalette, L. Penketh and C. Jones. Aldershot: Ashgate, 1998
- Mayo, Marjorie. *Women in the Community*. London: R.K.P., 1977
- McCall, Leslie. "The Complexity of Intersectionality." *Signs* 30.3 (2005): 1771-1800.
- Moser, Caroline. *Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training*. London and New York: Routledge, 2002.
- Patton, Michael Quinn. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Beverley Hills, CA: Sage, 1980.
- Paul, S. "Conflict Keeps Mothers From Healthcare Services." *Inter Press Service News Agency*, 26 September 2014. 1 January 2021.

- Stephen, L. Gender, Citizenship, and the Politics of Identity. *Latin American Perspectives* 28.6 (2001): 54–69.
- Swargiary, Priyambee. "A Study of Human Development in Bodoland Territorial Area Districts (BTAD), Assam." *International Journal of Scientific and Technology Research* 9.4 (2020): 1546-1548.
- Tiwari, Shishir and Geetanjali Ghosh. "From Conflict to Accord and a Decade Thenceforth-the Plight of Displaced Persons in Bodoland and the Law." *International Law* 70 (2014): 24149-24157.
- Tucker O'Sullivan, Cordelia (2015). "Why Humanism and feminism go hand in hand. Retrieved from Humanist Life." *Humanist Life*. British Humanist Association, 7 March, 2017. 1 January 2020.
- Umbreit, Mark. "Restorative justice dialogue: Three decades of victim offender mediation practice & research in the global community." *Corrections Review: Korean Society for Correctional Service* 37 (2007): 171–201.
- Wall, Sarah. "Toward a Moderate Auto ethnography." *International Journal of Qualitative Methods* 15.1 (2016): 1-9.

Issues and Challenges of Child Marriage in India with special reference to Sivsagar District of Assam

Dr. Mridusmita Devi

Assistant Professor, Pragjyotish College, Guwahati, Assam

Email – devimridusmita9@gmail.com

Abstract

Children are considered as a national asset. But, this only appears as a myth in pages rather than a reality in the face! Since time immemorial, children seem to have been exploited in many ways within the four walls of family or society. One of the most venomous evil that still extend its tentacles is, 'Child Marriage', the age-old menace. Though living in 21st century, still Child Marriage is a universal phenomenon. According to the report of UNICEF, it can be traced in every nook and corner of the world. But, it is most common in Sub-Saharan Africa and South Asia.

In India, Child Marriage is widely practiced especially in non-urban areas. Newspapers have recently reported solemnization of thousands of marriages in Rajasthan during the festival of 'Akha Teej' without any kind of interference from the authorities. The Northeastern part of India is also not immune to the threat of Child Marriage and there has been a rising trend in the incidents of Child Marriages in the North Eastern states. It has been highlighted that the growing menace of child marriage in the Sivsagar district of Assam is in an alarming state and through this paper the researcher wants to study further the social compulsion behind Child Marriage and also how the legal system has worked towards eradicating this social evil from the society.

Key words: Child, Social custom, Marriage, Rights, Society.

Introduction:

“THE CHILD IS THE FATHER OF MAN...”, the beautiful quote from William Wordsworth’s, “Immortality ode”, very beautifully conveys the importance of ‘CHILDHOOD’ in one’s life. As the person grows up, his behavior, body language, and speaking manners all are reflective of the manner he was indoctrinated during his childhood. Childhood, across the world, has broadly been considered a ‘golden age’ which is characterized by innocence, freedom, joy, play, and the like. It represents the time when one is spared the rigors of adult life and does not need to shoulder any kind of responsibility or obligation. However, it is also true that children are vulnerable, especially when they are very young. And this vulnerability, is the very reason for which children need to be cared for and protected from, ‘the harshness of the world outside and around’. They have an inborn right to justice, freedom, and opportunity for development irrespective of their nationality, caste, creed, and sex. Justice Subba Rao, the former Chief Justice of India emphasized this in the following words: “*Social justice must begin with children. Unless the tender plant is properly tended and nourished it has little chance of growing into a strong and useful tree. So, the priority in the scale of social justice must be given to the welfare of the children*”. Children are considered as a national asset. But this only appears as a myth in pages rather than a reality in the face! Since time immemorial, children seem to have been exploited in many ways within the four walls of family or society outside. One of the most venomous evil that still extend its tentacles is “Child Marriage”, the age old menace.

Though, living in 21st century, still Child Marriage is a universal phenomenon. According to the report of UNICEF, it can be traced in every nook and corner of the world. But it is most common in Sub-Saharan Africa and South Asia.

In India, Child Marriage is widely practiced especially in non-urban areas. Newspapers have recently reported solemnization of thousands of marriages in Rajasthan during the festival of ‘AkhaTeej’ without any kind of interference from the authorities. As stated earlier the North Eastern States have seen a speedy increase in the number of cases relating to Child Marriage but most of them remains unreported or the cases are not registered under the Child Marriage prevention act. As a result, on the official count the number of cases always remain low but the reality is something different.

Objective:

1. This study attempts to understand and explore the incidents of Child Marriage in Sivasagar district and its relation with the offence under section 366(A) of IPC..
2. The study also tries to identify the contributing factors which fuel the evil and find out the answer to the fact that what hides these regular incidences from the eyes of the world outside, which leads to no actual records in the survey reports.
3. The purpose of the study is to delve into the socio – legal aspects of Child Marriage and its grave consequences faced by the respondents of this evil practice.

4. This study also tries to explore gap (if any) in the existing laws and policies and suggest recommendations to move forward collectively to curb the issue.
5. This study tries to probe the counter Child Marriage initiatives undertaken by different actors engaged in counter Child Marriage activities in the Sivasagar district.

Statement of the Problem:

Every child has the right to live a life of dignity. A child is born innocent and if nurtured with tender care and attention, then he or she grows in a positive way. Physical, mental, moral and spiritual development makes the child capable of realizing his or her fullest potential. Due to the specific socio – economic and political circumstances and geographical location the need to protect some children is certainly greater than others. These are the children who are more vulnerable in terms of the risk to their right to development. They are the respondents of the evil practice of Child Marriage, the curse on the right to life of dignity.

The evil of Child Marriage has emerged as a global phenomenon which affects a large number of children every day. The practice of Child Marriage violates a child's right to grow up in a family environment and exposes them to a range of dangers, including violence and sexual abuse. The incidence of Child Marriage is still prevailing on full swing despite the era of modernism and development of education and science and technology.

The scenario of Child Marriage incidents is no different in Assam too. There has been a spike in Child Marriage cases in Assam in last few years. As per CHILDLINE India Foundation, in 2015 the state witnessed 35 instances of child marriage and the numbers went up to 60 in 2016, 572 in 2017, 890 in 2018 and 1075 in 2019. (<https://www.eastmojo.com>)

According to the India Child Marriage and Teenage Pregnancy report released by the National Commission for Protection of Child Rights, Assam, Arunachal Pradesh and Tripura are among 12 states with Child Marriage rates higher than the national average. The report revealed 13 districts in Assam and Tripura are among the 100 high Child Marriage-prevalent districts in the country. (<https://www.pratidintime.com>) What is more shocking is that in at least seven major districts of Assam, the ratio of the Child Marriage to normal marriage is 2:1, which means every second marriage of these districts is a Child Marriage. This shocking revelation has exposed how much the system has not been able to penetrate even seven decades after independence. A lot has to be done on this sector and it is shameful that even in 2020 Assam is fighting with Child Marriage. (<https://www.pratidintime.com>)

District wise incidents of Child Marriage (2017-18) Total in Assam – 32.6%

Barpeta – 46.9% Bongaigaon – 42.5% Chirang – 34% Dhubri – 48.3%
Golaghat -27.2% Jorhat- 21.9% Lakhimpur – 27% Sonitpur – 25.8%
Tinsukia – 25%

But in the statistical data provided by the UNICEF or government of Assam, the rising incident of Child Marriage in the district of Sivasagar is not taken on serious tone. The reasons of it may be manifold. Firstly, may be the maximum occurrences of this evil skipped the eyes of law and secondly , the incidents of this evil got registered in the crime files under the disguise of offence under Section 366 (A) of IPC 1870, which defines the offence of procreation of minor girls and its punishment as,Whoever, by any means whatsoever, induces any minor girl under the age of eighteen years to go from any place or to do any act with intent that such girl may be, or knowing that it is likely that she will be, forced or seduced to illicit intercourse with another person shall be punishable with imprisonment which may extend to 10 years, and shall also be liable to fine'.

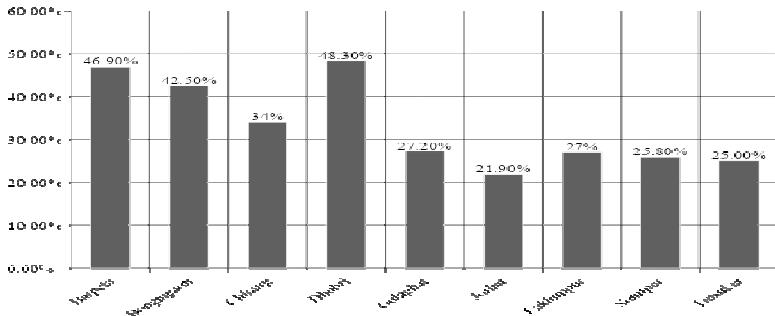

Fig- 1.1: District wise child marriage

Hence, the present study is an attempt to probe into the actual incidents of Child Marriage in the district of Sivasagar, Assam and its relation with section 366(A) IPC. The present study also focuses on the existing causes and its consequences, both in socio – legal aspects, upon the respondents of this evil practice of Child Marriage and suggests measures to further strengthen the measures against this evil.The National Statistics on Child Marriage have continued to be rather alarming until the recent past. India is home to one out of three child brides in the world. (UNICEF 23 March) India has been one of the highest contributors to the perpetuation of this practice. The practice is prevalent to the extent that a recent report highlights that more than 30% of the Child Marriages in the world take place in India. (Action Aid 24 March) UNICEF recently reported that globally there are more than 720 million women alive today who were married before they turned 18 years old. (UNICEF 8 April) Of these 720 million, about 250 million girls were married before they turned 15 years old. They also reported that about 15 million girls are married every year before their 18th birthday. Among the women aged 15 to 24 year, about 48 percent of them were married before the age of 18 years. (UNICEF 8 April) There is however, a huge difference across regions of the world. In the countries forming part of the developing world, one in four girls are married before they turn 18 years and one in nine girls are married before they turn 15 years old. (UNFPA 8 April)

According to UNFPA, “If nothing is done to change this trend, an estimated 70 million girls will be married as children over the next five years. This is tens of thousands of girls every single day.” (UNFPA 8 April)

In South Asia alone, around 46% of young women were married before the age of 18. *India has the most Child Marriages.* (UNICEF 8 April) The latest National Family Health Survey (NFHS-4) data of 2015-16 reveals a sharp drop in the figures of Child Marriage. The drop is from 47.4% as per the NFHS-3(UNICEF 8 April) to 26.8% in NFHS-4. (National Family HealthSurvey4) As per the 2011 Census (the last census conducted), 33.8 million Child Marriages were reported for girls aged less than 18 and boys below 21 years. (Young Lives and NCPNR 8 April) A recent report by Action Aid (Dr. Srinivas Goli, December, 2016) reveals some startling figures which are worth noting. Based on their analysis of the Census 2011 data, the numbers of Child Marriages that are taking place are:

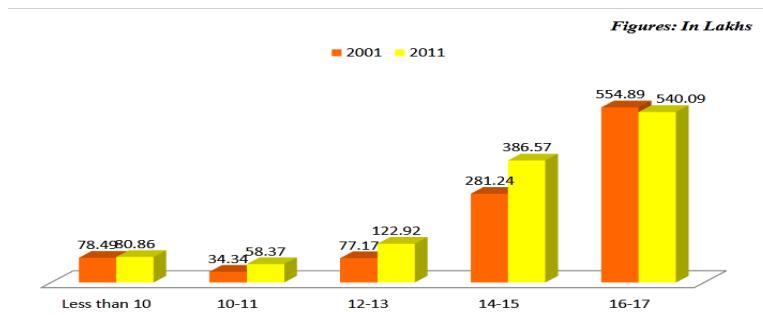
Table 1.1: Occurrence of Child Marriage

Yearly	Monthly	Per Day	Hourly	Per Minute
12,97,005	108,084	3,603	150	2.5

Information Source: Eliminating Child Marriage in India- Progress and Prospects by Action Aid. (Dr. Srinivas Goli, (December, 2016)

With the support of plethora of data, facts and figures, we will try to understand this issue in depth from both a rights perspective as well as a legal perspective.

FIGURE 1.2: No. of Girls marrying before attaining majority (comparison of 2001 and 2011 census)

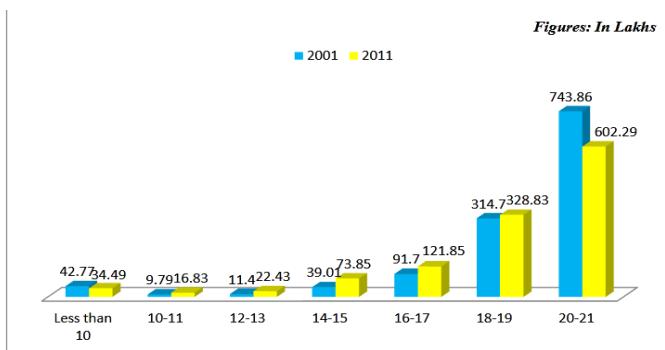

(Data source: census 2011)

Above Figure 1.2 is a more detailed account on figures and shows the comparison between the 2001 and 2011 Census Data. The data reveals increase in

the number of girls married in the age group 10-11, 12-13 and 14-15 years. The greatest increase can be witnessed in the category of 14-15 years. Earlier the number of girls married between the age group 14-15 years stood at 281.24 lakhs whereas the 2011 Census revealed a stark increase to 386.57 lakhs. The 16-17 years graph shows a decline in the number of girls married. The drop in the figure is of approximately 14 lakh girls. It is not a sharp decline still. It is also worth noting that Child Marriages are highest amongst this age group too. It is usually at the time when the girl turns 16 and completes 10th grade that parents often force her to get married. There are also some girls who drop out of school and are thereafter pushed into marriage. (Yashita Munjal.(2018)

Figure 1.3 No. of Boys marrying before attaining majority (comparison of 2001 and 2011 census)

Data Source: Census 2011

Boys who become a part of these marriages are equally impacted by Child Marriages but girls stand at a much more disadvantageous position for many reasons. Nevertheless, if we look at the Figure 1.3 above, we witness that though Child Marriages amongst boys are prevalent under age 18 but they are far more prevalent in the 18-21years category. The boy still falls in the category of child before he turns 21 years for the purpose of marriage¹. Although he is an adult and is capable of voting once he turns 18 years. The Table shows increase in the marriages within the age group of 18-19 years but a fall within the age group of 20-21 years.

“Child Marriage in disguise of Sec 366 (A) of IPC”.

Like any adolescent of her age, Meera Bhumij nurture dreams about her future. A confident 15-year-old, she wants to complete her education and become a nurse one day – hastily clarifying with a smile, “*a nurse, not in the tea garden hospital, but in the town*”. Meera is lucky! Not every girl of her age in her community is able to live out their childhood and weave dreams for themselves. Among the tea tribe community, marrying children at a very young age has been the common practice for years and is one of the major reasons for its poor social indices today².

Elopement is a common occurrence here. Teenagers often run away with each other and get married against their families' wishes. Sunita Tanti, an Adivasi working in one of the tea garden in Sivasagar district, divulge that “*Elopements take place all the time. My niece, the daughter of my sister, Champa, was just 16 when she went away with a boy who was around her age from a neighboring line (demarcated labour colonies in the gardens are termed 'labour lines'). They came back after two months and their parents had no option but to get them married.*”³ Champa blames the mobile phone and cinema for this trend. “*Our neighbor's daughter also eloped. She was 15. This is why girls should be married before they can make such mistakes,*” she observes bitterly.⁴

There is a very interesting relationship between Child Marriage and Sec 366 (A) of IPC and to find out the answer to the prevailing question as to why Child Marriages went unnoticed we will have to examine the relationship between the two i.e Child Marriage and Section 366 (A) of IPC.

In order to understand the relationship of Section 366(A) of IPC and Child Marriage a few samples were collected from Sivasagar which is a cultural heritage city of Assam. The city is a hub of education centers and people are mostly educated. But inspite of these the incidents of Child Marriage are on rising trend. The tea tribe community of the tea gardens in the district is facing the evils of Child Marriage, child labour so on. Here, in this study, concentration is given to the incidents of Child Marriage and its pocket zones i.e tea estate areas of the district, village areas and some pocket areas amidst the urban population and to find solutions to the questions as to why despite of spurt in Child Marriage incidents within the district, it skips the eyes of law and the records thereof and why its detection and reporting is uncertain .Therefore for the general public Child Marriage is quiet unexpected and unbelievable issue.

DATA GIVEN BY KIRON NGO⁵:

YEAR	NO. CHILD MARRIAGE STOPPED BY THE NGO	SUCCESSFUL OR UNSUCCESSFUL
2016	16	SUCCESSFUL
2017	13	SUCESSFUL
2018	15	SUCESFFUL

DATA GIVEN BY CWC, SIVASAGAR:

Child Welfare Committee, Sivasagar (Reports/Complaints of Child Marriage Under CHILD MARRIAGE, 2020)	
March	0
April	01
June	03
July	02
August	02

The above figures show that, there are continuous reports of incidents of Child Marriage. During this pandemic situation, at present, the incidents of Child Marriage are continuously rising but why it skips the eyes of the common people or Crime records of the district! We Shall be knowing all the reasons through the following study.

Child Marriage in disguise

Though, it is Child Marriage but presented differently outside. Now, the most burning problem is the identification of Child Marriage. The detection of this evil in the society is the need of the hour. Child Marriage is prevalent in every corner of the society but it comes in disguise or camouflaged in the name of offence under Section 366 (A) of IPC, which defines the offence of IPC Chapter XVI, Sec.366 (A) "*Procuration of minor girl: Description; Whoever, by any means whatsoever, induces any minor girl under the age of eighteen years to go from any place or to do any act with intent that such girl may be, or knowing that it is likely that she will be, forced or seduced to illicit intercourse with another person shall be punishable with imprisonment which may extend to ten years, and shall also be liable to fine, before the judiciary as an offence under section 366 (A) IPC.*" This is a very crucial and quiet unnoticed phenomenon related to Child Marriage and its relation with Sec. 366 (A) IPC, which not only enforcing socio-legal consequences but fueling the evil by hiding it from the eyes of the society. This relation has given birth to a new determinant of Child Marriage in this modern age. The whole circumstance begins with "elopement" here it means 'to leave home secretly in order to get married without the permission of your parents'. Elopement is a common practice here. When a boy and a minor girl out of love and affection eloped from their home in order to enter into marital tie against the will of their family and the society, and when the news reaches to the ears of both the families, then the family members of the girl in outrage and in order to save their reputation and to save the girl's life from social stigma approaches the police station and files complaint against the boy, alleging that the boy has kidnapped their minor girl. The FIR is lodged and registered by the Police Officer of the respective police station without going deep into details and registers the case under Section 366 (A) of IPC, and as it is an non-bail able offence, the Warrant of Arrest is also issued against the boy and his friends (if any), who helped them in the elopement or in their marriage. The investigation is carried out by the Inspector in Charge of the P.S. As the boy and the girl is out of station hiding from their family, the police starts searching for them, and the innocent family members and friends got harassed by the investigation. The police instead of giving interest on the burning truth that it is live evidence of Child Marriage which is an offence under Prevention of Child Marriage Act (PCMA) not IPC, after liberal investigation and sometimes get success in finding the couple who has eloped away from the society and produced them to the judicial magistrate. Where the boy, if less than 18 years is sent to the Juvenile Justice Board for trial and rehabilitation and if above 18 years sent to judicial custody and in the meanwhile the girl being a minor is given on "jimma" (custody) to her parent or legal guardian. The case is then committed to

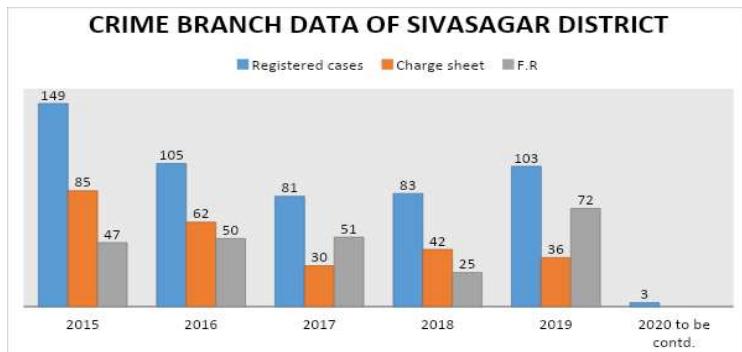
the court of Sessions as the offence is exclusively tribal by the Sessions court of the Sivasagar district. After completion of the investigation, the I/O⁷ submits the charge sheet⁸ under the same section and the trial begins. However, the boy being the accused⁹ in the case can be released from judicial custody on bail. Meanwhile, during the trial when the victim¹⁰ i.e. the minor girl is examined and cross examined by the defense pleader¹¹ then the truth comes out in front of the court, that it is not her procurement or kidnapping but love affair and her voluntarily elopement in order to enter into marriage with the boy against the wish of the family.

And like this the incidents of Child Marriage takes the name of section 366 (A) IPC and gets itself registered in the crime records of the district and thus raising the figures of cases related to 'kidnapping of minor girls' in crime records in the state of Assam to great heights. The most devastating effect of all this process is the social stigma which gets attached to both the respondents of the Child Marriage which deprives them of happy social life. In maximum cases the boy gets acquittal after being trialed for many years. And the girl gets married to someone else according to her family's choice against her will. Another outcome is during the trial process both the families comes in compromise settlement outside the court and accepts the marriage and both the respondents start their conjugal life. In the mean time the complainant side approaches the Honorable Court for compromise settlement of the case. But as the section falls under non-compoundable cases, the trial proceeds in the absence of witness's evidence against the boy, he gets acquittal from the charges against him. After that he goes back to the society and both the respondents starts living together as husband and wife. The other aspect comes to show up when the boy is found to be under 18 years of age, declared as Juvenile and sent to JJB for trial and rehabilitation (if needed). The boy being a minor is released on 'Jimma' to his parent or legal guardian and in their absence sent to Observation Home, till further orders. And again the trial and the various consequences as mentioned above. The socio-legal effect of the whole procedure brings a long-run effect upon both the respondents. And in this whole phenomenon the real fact that the case is of "Child Marriage" gets suppressed and camouflaged under the name of offence u/s 366 (A) of IPC and gets registered in crime records.

The case of this incidence is increasing day by day. The same procedure repeats itself. Not only the Tea estate, which are pocket areas but the villages even the urban areas are not left untouched by it. And the evil consequence of it not only affects the community but the State as a whole. Mere registration of cases U/S 366 (A) IPC in the police record, without proper investigation of the real facts by them, leads the entry of Child Marriage under the disguise of this section in the crime record. The crux of the issue is that it indirectly increases the scale of crime in the State of Assam every year, showing Assam facing higher number of the crime of minor procurement and kidnapping in comparison to other states, making the image of Assam as an insecure State for girl child. While the story is totally different.

Figures & Data's collected from various sources:

Figure 0.1: Total No. of Registered cases u/s 366 A IPC according to Crime Branch dept. Sivasagar.

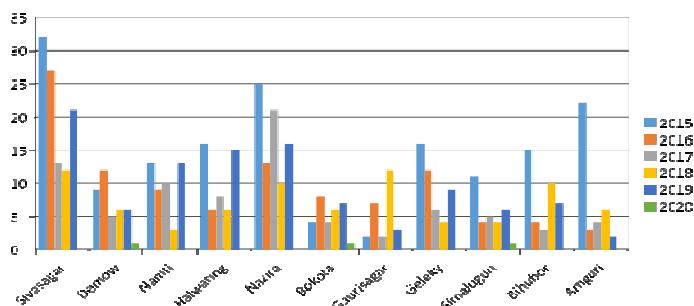

In fig.01 total no. of cases registered u/s 366 (A) IPC is shown for the year 2015-2020 (March). The blue graph represents the total no. of cases, the red shows the no. of cases in which Charge Sheet¹² has been submitted out of the registered cases and the grey represents the cases for which Final Report¹³ has been submitted on the ground of non relevant issues or absence of relevant materials relating to the allegations in the respective FIR of the cases.

When observing closely it can be easily observable that in 50% of the cases out of the total registered cases per year FR (Final Report) has been submitted. That means, they are not related in any way to the offence U/S366 (A) IPC, which is itself a grave offence, rather they are cases of elopement and Child Marriage. Otherwise FR would have been impossible in these cases.

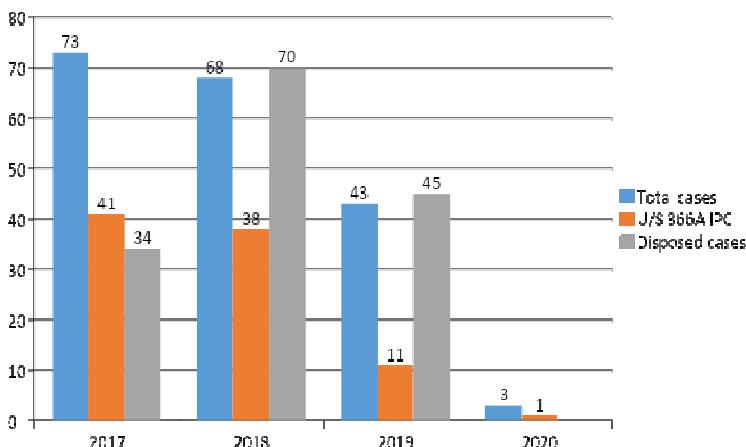
And the most eminent crux is the no. of registered cases per year under this single section of IPC, which is more or less presenting the district as a crime prone area specifically for girls.

FIGURE 02: AREA WISE (POLICE STATION) REGISTRATION OF CASES U/S 366 (A) IPC, IN SIVASAGAR FROM 2015 – 2020 March.

The above figure represents the no. of cases registered u/s 366 (A) IPC as per 'area wise' in respective Police Station from the year 2015- 2020 (march). It represents the total no. of cases registered per year as shown in figure. 01, distributed according to respective P.S (Area Wise).

Figure 03: No. of cases registered U/S 366 (A) IPC, in Juvenile Justice Board, Sivasagar in the year 2017-2020.

In fig. 03, the graphs represent the total no. of cases registered per year in JJB, and out of it the total no. of cases registered U/S 366 (A) IPC and the third graph shows the no. of cases disposed per year by the Board. The figure very vividly proves that out of the total cases nearly half of the case is filed U/S 366 (A) that too committed by a minor itself. And we all know that according to Sec. 2 (13) of JUVENILE JUSTICE ACT, 2015, "A child in conflict with law" means a child who is alleged or found to have committed an offence and who has not completed 18 years of age on the date of commission of such offence. Here a question arises, how a person who is himself a minor can kidnap or abduct a girl who is hardly 1 to 2 years younger than him. This doubt comes takes the form of reality in the next figure given below.

At present, the world is suffering under the Pandemic COVID 19, and complete and partial lockdown was/is the ultimate solution mostly in the initial months. Everything was shut down in order to contain the deadly virus from spreading in the months of March to June 2020, in that situation also cases of Child Marriages by elopement was seen to be reported and complaints filed both through FIR in PS and complaints in CWC in the district. Not only in Sivasagar or in Assam, in all over India the picture of Child Marriage incidents and crimes against women is quite pitiable. It can be said that the pandemic has fuelled its number to manifold.

In the month of January – August of the year 2020, total no. of cases under CHILD MARRIAGE in CWC and u/s 366 (A) (RELATED TO CHILD MARRIAGE) in Sivasagar district is given below:

Child Marriage reported Under CHILD MARRIAGE in CWC, Sivasagar		Cases reported u/s 366A IPC related to CHILD MARRIAGE by elopement
February	01	01
March	0	02
April	01	04
June	03	05
July	02	04
August	02	03

Not only in Sivasagar or in Assam all over India, the incidents of Child Marriage is on hike during the pandemic till date. Some of such incidents around India are cited below:

- UP Man Booked for Rape of Minor, Forceful Marriage to Her and Triple Talaq Later. (<https://www.news18.com/news>) (Published in News 18 India, on August 26, 2020, 5:07 PM IST).
- Child Marriages in Maharashtra on the surge as families suffer from economic difficulties amid corona virus woes. More than 200 cases of Child Marriages reported in Maharashtra from March to June 2020. (<https://www.opindia.com>) (Published on Times Of India on 26 August, 2020).
- *According to a UN report published in April, the Covid-19 pandemic could lead to an extra 13 million Child Marriages over the next decade. Other estimates suggest that four million girls are at risk of Child Marriage in the next two years.* (<http://www.hydnews.net>)
- “In the past 3 months, CHILDLINE India received 5,584 calls reporting Child Marriage. Tamil Nadu, Karnataka, West Bengal, Andhra Pradesh, and Telangana are the top 5 States to have reported Child Marriages during these first 3 months. (<http:// www.Hydnews.net>)
- Assam witnessed over 200 cases related to violence against children, including over 100 about sexual abuse of children during the lockdown and Corona virus pandemic since March. Assam State Commission for Protection of Child Rights (ASPCR) said although there was minimal movement of people during the lockdown, the state saw no let up in number of cases related to child rights violation. A total of 216 cases have

been registered since the countrywide lockdown was imposed in March, of 113 cases were related to sexual abuse of children. As many as 13 cases were related to child labour, three of abduction, 47 cases of Child Marriage was addressed by the district child protection units while more than 40 other cases of other offences against children were also reported. (<https://www.deccanherald.com>)

Conclusion:

From the above case studies and relevant judgments of Hon'ble Sessions Court, Sivasagar, and in the figures and data of various relevant areas, it can be said that the fact that maximum cases registered under Sec 366 (A) IPC is not an offence which falls under this section but they are incidents of Child Marriages which takes the cover of Sec 366 (A) IPC, when it comes to the light of the law i.e. Police. Yes, it is true that the parents and guardians of the girl in order to avoid social stigma files false case against the boy by implicating false stories of kidnapping or abducting. But, we can't put the blame solely on the family or on the Police for hiding the incidents of Child Marriage, the inappropriate law is to be blamed too. As, Child Marriage which is an offence is not mentioned in IPC nor its punishment. It is only an offence under CHILD MARRIAGE, which is not even known by majority of the mass population. And when someone comes and files complaint under U/S 366 (A) IPC, the concerned Police personnel is under obligation to register it though he knows the real fact.

The present study identified the existence of Child Marriage and pushes and pulls factors behind it in general and of Sivasagar district in particular. The resources available become insufficient to go at par with the human wants. In order to contribute to the family resources as well as to satisfy their own immediate needs the children go in the wrong path either by adapting fair means or by illegal means.

The push factors responsible for Child Marriage by elopement include poverty, family size, household burden, broken home, parental neglect, domestic violence, low educational attainment, low social status, high wedding costs, gender norms and inadequate child protection mechanism. The pull factors identified include allurement to lead a better life, to marry person of one's own choice, freedom from household chains, protection domestic violence and moreover to live a life full of love and happiness by cherishing ones dreams being inspired by movies and celebrities. Based on the average scores of the key informants, Poverty has been ranked first whereas Low Educational Attainment in this regard has been ranked second and parental neglect with household burden is categorized as third push factor. As far as the Pull Factors are concerned Aspiration to lead a better life with a person of choice and loved have been the major ones.

It is clear from the above results that the respondents who are teenagers marry each other and thus commits the offence of Child Marriage. The respondents, the girls mostly lie under the age category of 14-17 years and boys

under the age of 16 -18 years. All the respondents belonged to the poor socio-economic background with low parental education and income. Most of them were forced to work and the study also states that the boys rather going to school they worked as a daily wage labour in the tea gardens or in workshops. Meanwhile, the scenario is quiet different in the urban areas where teenagers often commit Child Marriages but the family hides it due to social status. Mostly, the teenage boys belong to the group who lack proper socialization and guidance; these teenagers did not like going to school/ colleges, most of the time they preferred spending their time along with their friends. The case study also reflects that due to poor surroundings, strained family relations and their strong bonding with the peer mates and the influence of internet and glamour world of celebrities they are more attracted towards teenage love and then marriage at young age by elopement with the help of their friends and so on. The study also reveals that their family background and economic status is well to do but their habits of alcoholism, fashion, tend to adopt westernization and spending time with peer mates influence them to commit it and whereas in the case of the girls they easily gets influenced by the so called status and style of the boys imagining them as prototype hero of their favorite movie and her dream catcher. They also belong to families with well to do socio economic background and even some of them from joint family background. It quiet evidentiary that only socio economic or education factors are not to be blamed .The trend of following western norms, leaving back their own culture and life style, access to the whole world at one's finger tips, high tech technologies, generation gaps, neglecting traditional rules and elder's teachings as outdated things, are mostly influencing the teenagers to adopt the way of marriage by elopement having no idea of the offence of Child Marriage or its grave consequences. Till they came to realize it, it becomes too late for them. It is not only the individual factor which is responsible for existence of Child Marriage in the society at present rather it is the multi-dimensional factors which are responsible for it. Some are direct whereas many are invisibly interrelated with the crucial ones and they need more accurate and minor observation and diagnosis so to cure the main disease of Child Marriage from the society.

The result of stratified random sampling technique indicated that there is no significant difference in the mean ranks of the key informants based on the categories in relation to poverty, low educational attainment, aspiration to lead a better life, family size, household burden, poor economic background, parental neglect and gender norms, which implies that the responses of the key informants on these factors do not vary significantly. And there is also no significant difference in the responses of the key informants on the fact that the incidents of Child Marriage do really exists in the district and that too in the trend of elopement of teenagers with each other or with a major boy and getting married against the will of the family or community in majority of the cases and how this incidents of marriages gets disguise under section 366 (A) IPC and gets registered under law, skipping the eyes of the general mass.

The study identified the most significant reason behind the improper detection, reporting and registration in records about the incidents of Child Marriage accurately making it quite invisible and remain untouched by the hands of law. The rise in the trend of filing false case by the family members of the minor girl, u/s 366 (A) IPC R/w POCSO Act, of every Child Marriage by elopement of teenagers with each other or a teenage girl with a major male, out of love and affection and enters into marriage which is a Child Marriage and it's an offence under the Law against the boy. This act completely conceals the true fact of Child Marriage that really happened and takes the whole matter in the direction of the above section. This not only affects the respondents by causing long term socio legal consequences but indirectly increases the tally of crimes u/s 366 (A) IPC and POCSO Act, in the records of NCRB (National Crime Records Bureau) presenting Assam as a hub of crimes against women and children. Which seems to be totally false!

However, overall current anti Child Marriage programmes undertaken in Sivasagar lack systematic monitoring, documentation, and evaluation. In the wake of limited or non-existent research, inaccurate data of incidents of child marriage within the district, anti- child marriage policies and interventions may be ineffective. Without research about the loopholes in proper reporting of child marriage incidents, it is impossible to truly evaluate the efficacy of anti-child marriage efforts. The complete lack of meaningful impact assessment makes it impossible to assess the effectiveness of the current anti child marriage programmes. There is an urgent need for organizations to develop appropriate monitoring and evaluation mechanisms. The present study found that there is still a need for conceptual clarity to be developed on child marriage among some stakeholders who often fail to realize the magnitude of the problem and therefore accord least priority to the issue. From the information provided by the key informants during the one to one interview it could be stated that the Tea Estate Areas are more vulnerable pocket areas for Child Marriage. Few of the cases of child marriage is used to be complained under Prevention of Child marriage otherwise again the same abovementioned issue continues to prevail. Police is forced to record FIR under CRPCand the judicial officers, public prosecutors and lawyers are forced to proceed the trial according to the complaint and as the charge sheet reveals. Sensitization of the family members and the police personnel's in particular and to the general mass in general basis is the call of the hour. Police in charge and the NGO's are quiet successful in recovery and rescue programmes and the awareness and workshops conducted by the administrative authorities are good initiatives in curtailing the evil from the district.

Suggestions and Recommendation:

Based on the findings of the present study, interactions/ discussions with the key informants, some prominent recommendations have been outlined and described to address Child Marriage incidents in Sivasagar district, which are as follows:

Key Recommendations

(i) Awareness Generation: All stakeholders, including parents, relatives, panchayat members, Village Defense Party secretaries, the police, NGOs, social workers, district magistrates, etc. should be sensitized and convinced about the negative impact of Child Marriage on children, and about protecting the sexual and reproductive health and rights of girls and young women and also the socio legal impacts on the male respondents.

(ii) Gender Sensitization Programmes: Gender training programmes should be spread all across the district for the family members, police forces, NGOs and other stakeholders alike. They should be trained about the risks and disadvantages of Child Marriages and also through such training the primary and secondary education of girls should be promoted.

(iii) Checking Loopholes in the Law: Rectifying the loopholes in the law is a significant way to control Child Marriages in the study areas. In the study, personnel interview with the key informants in the district revealed that there are loopholes in the law and in the procedure against reporting and complaint against Child Marriages. The Police Personnel's should be sensitized about the loopholes at the beginning of institution of cases related to Child Marriage and sec 366 (A) IPC. Such loopholes must be corrected at its origin itself so to strengthen the legal provisions so that proper identification and procedure can be followed.

(iv) Stringency of Punishment: Under the Prohibition of Child Marriage Act, 2006, whoever performs a Child Marriage is punishable with rigorous imprisonment, which may extend to two years or a fine, which may extend to Rs. 1 lakh or both. In the present scenario, though several people interviewed were aware about the law against Child Marriages, due to the lack of enforcement, they continue to follow the practice. In this study, the key persons who performed it are the priests of the temples, Kazis to whom the respondents or the teenagers approached for conducting their marriage. Only when the law is made strict and strong action is taken against those who continue to practice Child Marriages can the menace be tackled.

(v) Enforcement Authority at Grassroots level: The need for an agency at the panchayat level in villages and Village Defense Party in the tea estate areas is seriously felt to address the issue of Child Marriage. The agency could play a crucial role in introducing and implementing the Government welfare schemes for the upliftment of poor and downtrodden and debarring them from adopting the practice. At the same time, it can be advocated on behalf of the victims/respondents as “voice for the voiceless”.

Notes

1. This is because the Prohibition of Child Marriage Act, 2006 defines child to be a girl under the age of 18 years and a boy under the age of 21 years.
2. Original account from a Respondent in Bamunpukhuri Tea Estate, Sivasagar. Name changed for reasons of anonymity and privacy.

3. 4. Original account from Respondents in Jaya Tea Estate, Sivasagar. Name changed for reasons of anonymity and privacy.
5. KIRON NGO is an NGO working in Sivasagar district for women and Child rights.
6. Jimma means Custody of a person or a thing to a legal guardian.
7. I/O is Investigation Officer who investigates a case.
8. Charge Sheet is the final report filed by the Investigation officer after completion of an Investigation u/s 173 of Cr.PC.
9. Accused is the person who is alleged of committing an offence.
10. Victim is the person on whom an offence has been committed by the accused.
11. Defence Pleader is a lawyer who defend the accused person during trial of the case.
12. Charge Sheet is submitted under Section 173(2) of CrPC. Charge sheet /police report is submitted to the Magistrate after completion of the investigations. After it the trial begins.
13. Final Report is submitted under Section 173 of CrPC. The final report refers to that document which records the conclusion arrived at by the Police after the investigation process. If Final report is submitted without filing Charge Sheet in a case that means there is no material for further process in the case and if accepted by the complainant the case is closed. And if the complainant is not satisfied with the final report he can ask the Court for re -investigation of the case.

References:

- <https://www.eastmojo.com/news/2020/03/10/bonded-by-prejudice-child-brides-of-assam/>
- <https://www.pratidintime.com/every-third-marriage-of-assam-is-a-child-marriage/>
- UNICEF, 'Ending Child Marriage: Progress and Prospects' (2014) <https://www.unicef.org/media/files/Child_Marriage_Report_7_17_LR..pdf> accessed 23rd March,2020.
- ActionAid 'Every Third Child Bride in the World is Indian' <<https://www.actionaidindia.org/every-third-child-bride-in-the-world-is-indian>> accessed on 24th March,2020.
- UNICEF, 'Ending Child Marriage: Progress and Prospects' (2014) <https://www.unicef.org/media/files/Child_Marriage_Report_7_17_LR..pd>accessed 08 April 2020
- UNFPA, 'Child Marriage' <<http://www.unfpa.org/child-marriage>>> accessed 8 April 2020
- 10UNICEF, 'Joint Press Release- Child Marriages: 39000 Every Day'(7 March2013)<https://www.unicef.org/media/media_68114.html>accessed 8 April 2020
- NationalFamilyHealthSurvey4,'IndiaFactSheet'<<http://rchiips.org/NFHS/pdf/NFHS4/India.pdf>> accessed 9 April 2020
- Young Lives and NCPCR, 'A Statistical Analysis of Child Marriage in India based on 2011Census' (June 2017) <<http://www.younglives.org.uk/content/statistical-analysis-child-marriage-in-india-based-2011-census>> accessed 8 April 2020.

Dr. Srinivas Goli, (December, 2016) *Eliminating Child Marriage in India-Progress and Prospects', Child Rights Focus, Beti Zindabad and ActionAid*, (Centre for Study of Regional Development, Jawaharlal Nehru University, Delhi) Retrieved from <<https://9dd22cecb57cc7c49673951a-f40fpqic7vvq2ruqx.netdnassl.com/wp-content/uploads/2017/07/Eliminating-Child-Marriage-in-India>> accessed 8 April 2020 .

Yashita Munjal.(2018).*Child marriage in India A sociological analysis of existing laws and prevalent practices*(Doctoral Dissertation, Dr. Ram Manohar Lohia National Law University, INDIA),> Retrieved from <http://hdl.handle.net/10603/214261> accessed on 10th APRIL 2020

<https://www.news18.com/news/india/up-man-booked-for-rape-of-minor-forceful-marriage-to-her-and-triple-talaq-later-2821297.html>>accessed on 27/8/2020.

<https://www.opindia.com/2020/08/lockdown-child-marriages-maharashtra-increase-economic-difficulties-childline/>>accessed on 27/8/2020.

<http://www.hydnews.net/why-covid-pandemic-leads-to-more-child-marriages-in-india/>>accessed on 28/8/2020.

<https://www.deccanherald.com/national/east-and-northeast/over-200-child-rights-violation-cases-in-assam-during-lockdown-and-coronavirus-pandemic-859040.html>> accessed on 28/8/2020.

An Economic Analysis of the Relationship between Socio-Economic Characteristics and Livelihood diversification of the Morans of Assam

Parswa Jyoti Neog

PhD Research Scholar, Department of Economics, Dibrugarh University, India

E-mail: assam_parswa@gmail.com

Dr. Pranjal Protim Buragohain

Associate Professor, Department of Economics, Dibrugarh University, India

E-mail: pranjalprotim@dibru.ac.in

Abstract

The livelihood of people who dwell in rural areas to a great extent depends on socio-economic characteristics. On the other hand, diversification of livelihood activities can have an important bearing on socio-economic development and livelihood security. In this study, an attempt has been made to study the relationship between socio-economic characteristics and livelihood diversification of the Moran community of Assam. This study makes an empirical investigation of the relationship between socio-economic variables and livelihood diversification. By collecting primary data from 255 households using a well-structured interview schedule, this study attempts to analyze the various socio-economic and demographic characteristics of the community and the extent and level of livelihood diversification. Analysis reveals a low standard of living of the community. By employing the Simpson Index of Diversity, this study finds a moderate level of livelihood diversification of the Morans, and correlation analysis shows a positive relationship between diversification and

income. This study suggests the adoption of policies to enhance the diversification of livelihood activities for better socio-economic status.

Key words: Livelihood, Diversification, Development, Morans,

1. Introduction

The livelihood of people mostly depends on the socio-economic environment in which they dwell. On the other hand, if the livelihood options of the people can be enhanced and diversify, that will have a significant bearing and positively impact on socio-economic development (Sati2019: 189). Through policy intervention on the part of authorities, this type of enhancement could become possible. Developing countries tend to depend mainly on primary activities for their livelihood. The development of strategies involved with these activities will ensure livelihood sustainability.

Agriculture plays a significant role in the economy of Assam. More than 70 percent of its rural households still depend primarily on agriculture for their livelihood. According to the Economic Census of Assam during 2016-17(QE) the percentage contribution of Agriculture and allied sector to total Gross State Domestic Product of Assam at the current price was 19.34%(Government of Assam, 2018). Assam is in an advantageous position regarding the soil, topography, rainfall, and climate in general. These characteristics of the land are very conducive for agricultural activity, mainly for the cultivation of paddy, cereal, oilseeds, and pulses. Besides these, the Tea industry occupies an important place in Assam and plays an extraordinary role in the State economy. Assam alone produces more than half of India's tea production. Several other livelihood options available in the state need to be harnessed optimally to achieve livelihood sustainability. The geoenvironmental conditions of the state and the healthy landscape is suitable for livelihood enhancement.

The *Moran* is one of the backward communities of Assam. Morans are aborigines of the Brahmaputra valley. It is difficult to determine the exact time and explanation of their migration to the present areas. As regards their original home, there is a number of opinions, but the most reliable opinion is that they originally inhabited in the Trans-Himalayan Regions, i.e., the places near the headwaters of the Yang-Tse-Kiang and the Howang-Ho-river to the west of China and Tibet (Dohutia 2013: 35).

Traditionally, the economy of the Moran people by and large is regulated by agriculture and animal husbandry, although trade, nowadays, plays a vital role. Until recent years, Morans were dependent on Jhum cultivation and consequently in shifting habit in quest of fertile forest lands. But due to contractions of forest lands, they are now compelled to concentrate near low-lying wet paddy lands and shift from 'Jhoom' to individual crops with Kharif paddy as the primary cultivation for livelihood as the other tribal people. Morans are industrious people. At present, the spread of knowledge and education making them more aware of innovations and

encouraging them to engage in horticulture, commercial enterprises, and different private services and businesses which are playing significant roles in strengthening their economy.

1. Objectives

- i) To analyze the socio-economic characteristics of the Morans
- ii) To portray the livelihood pattern of the morans
- iii) To analyze the extent and level of livelihood diversification of the Morans
- iv) To explore the relationship between socio-economic characteristics and livelihood diversification

2. Methodology

Household-level primary data from 255 households have been collected to carry out this study. A blend of Multistage and random sampling method was used to conduct this study. The Morans generally live in six Upper Assam districts, namely, Tinsukia, Dibrugarh, Sivasagar, Jorhat, Dhemaji, and Lakhimpur. However, they are mostly concentrated in the Tinsukia district. Hence Tinsukia district is purposively selected for this study. Tinsukia District has seven development blocks, viz., Hapjan, Kakapather, Sadiya, Itakhuli, Margherita, Saikhowa, and Guijan. From these seven development blocks, two development blocks, viz., Hapjan and Kakapather development blocks were selected for the study based on the concentration of Moran people. In the next step of sample selection, 14 villages were selected from these two development blocks. At the final stage, 10 percent of households were randomly selected from each village for the collection of data. A well-structured interview schedule was used to collect information on the socio-economic status and livelihood status of the Moran people.

Statistical tools like graphs, arithmetic means, etc. are used to analyze the socio-economic characteristics of the Morans. To measure the extent of livelihood diversification of the people Simpson Index of Diversity (SID) has been used, which is generally calculated as follows:

$$SID = 1 - \sum_{i=1}^n P_i^2$$

Here, P is the proportionate value of ith livelihood activity in the total value of income. The value of SID lies between zero (0) and one (1). When the value is 0, there is a complete concentration of livelihood activity, and when the value is one, there is complete diversification of livelihood activities.

To measure the level of diversification Livelihood Diversity Index has been calculated as follows:

$$LDI = \frac{1}{SID}$$

Where LDI is Livelihood Diversification Index, and SID is the Simpson Index of Diversification. The maximum possible value of LDI is the total number of different income sources, which is attained if total income is distributed equally between each source. The minimum possible value is one, attained when all the income is obtained from a single source.

3. Results and Analysis

Socio-Economic Characteristics

The socio-economic attributes of a population group greatly influence the livelihood pattern of the population. Generally, these attributes are different from one population group to another, which results in a difference in the livelihood of different population groups. Some selected social characteristics of the surveyed moran households are discussed in this part.

Household type-wise distribution of sample households for the Moran population shows that the majority of the households are nuclear type. Out of 255 sample households, 144 families are nuclear, which is 56 percent of total sample households, and 111 families are joint families, which is 44 percent of total sample households. Observation of the level of education among the sample population reveals that the highest number of persons are educated up to High School Level, which is approximately 30 percent of the total number of the sample population. Only 4.59 percent of the sample population are found to be educated up to the graduate level. The percentage of the illiterate population is 7.75 percent.

However, to get a clear picture of literacy, we can calculate the Effective Literacy rate of the sample population of the Moran community. The total literacy rate turned out to be 89.48 %, which is much higher than the overall literacy rate of Assam (73.18 percent). The male literacy rate is found to be 92.96%, which is again more elevated than the male literacy rate of Assam. Similarly, the female literacy rate of 85.41% is also seen to be higher than the overall female literacy rate of Assam, which is 67.27 percent, according to the census, 2011.

The occupational structure reveals the dominance of the agricultural sector in Moran society. Our study shows that majority of the heads of the households are pensioners (28.23 percent). 23.92 percent of households' heads are self-employed in agriculture and allied activities, and 15.68 percent are engaged in businesses. Only 0.78 percent of household heads have govt jobs. 3.92 percent are involved in private services. 8.62 percent of heads are senior citizens but they do not get pensions. Unemployment is a major problem in rural areas. Our study finds that 7.05 percent of Moran household heads are unemployed. Regarding the housing conditions of the Morans, we have seen that they are deprived in many aspects. The details of housing condition among the sample households of the Moran community in relation to the type of house, source of drinking water, source of light, fuel used for cooking and availability of bathroom and toilet facilities are presented in the following Table-1

Table 1. housing condition of the sample households

Sl. No.	Housing Condition	No. of Households	Percentage
1	Type of Households		
	Pucca	65	28.88
	Semi Pucca	80	31.37
	Kutcha	110	43.13
2	Type of Kitchen		
	Separate	206	80.78
	Attached to living room	49	19.21
3	Bathroom Facility		
	Pucca	31	12.15
	Semi-Pucca	10	3.92
	Kutcha	106	41.56
	Open	108	42.35
4	Toilet Facility		
	Sanitary	161	63.13
	Kutcha/Pit	94	36.86
5	Lighting Source		
	Electricity	245	96.07
	Kerosene	7	2.74
	Solar	3	1.17
6	Drinking-Water Source		
	Tube Well	225	88.23
	Own Pump	5	2.22
	Govt/Local authority supply	2	0.78
	Own pump & tube well	23	9.01
7	Cooking Fuel		
	Firewood	23	9.01
	LPG	4	1.56
	Firewood & LPG	228	89.41

Source: Field survey

The observation of the household income reveals that Most of the households (53.33 %) earn between ₦5,000 to ₦10,000 monthly. About 7.84 percent of the family generates less than ₦5,000 as monthly income, and only 1.56 percent of households earn monthly more than ₦50,000. The annual per capita income of the Moran people is only ₦28,913, which is comparatively significantly less than the per capita income of Assam and India. The per capita income of Assam in 2018-19 was ₦74,204, whereas the per capita income of India in 2018-19 was ₦ 1,42,719. This shows that Moran people are living their life with a meagre amount of income. In the sample survey, it was found that 9.41% of households spent within the range of ₦5000 per month. Most of the families (55.68%) spent between ₦5000 to ₦10000 per month. The monthly per

capita consumption of the Moran household was significantly less, which was only ₹1867, whereas annual per-capita consumption is just only ₹22410.

In the rural areas of India, land held by a household is considered as a significant part of the family asset. Land owned by a household can influence the level of income generated to a great extent in rural agricultural dominated society, which in turn can affect livelihood diversification. In the past, most of the rural Moran households had a huge area of land in their possession. However, in the course of time, owing to population pressure and other reasons, average landholdings declined sharply. The moran households generally use their land for cultivation purposes, which nowadays includes mostly rice cultivation and tea cultivation and vegetables. In earlier days, a large area of land was used for the cultivation of orange, pineapple, sugarcane, bamboo, and other fruits and vegetables. The information regarding land held by the sample households is presented in the following table.

Table 2. Distribution of households based on land held

Land Holdings	No. of Households	Percentage
Marginal (0 to 1.00 hectares)	120	47.05
Small (1.00 to 2.00 hectares)	77	30.19
Semi-medium (2.00 to 4.00 hectares)	48	18.82
Medium (4.00 to 10.00 hectares)	10	3.92
N	255	100
Mean	1.4623	
Std. Deviation	1.13413	

Source: Field survey

Possession of assets is necessary for the well-being of a household, which also reveals the standard of living of households. The study reveals that only 16 percent of households possess a car. However, more than fifty percent of households possess a motorcycle. 94 percent of the surveyed households possess mobile phones. 86 percent of the household don't have filters, which reveal that most of the households don't filter water before consumption. Only 13 percent of households possess sand filter, and few of them use other filters.

This study finds that the Workforce Participation Rate of the Moran community is 448.27 per 1000 population. According to the census 2011, the workforce participation rate of Assam was only 38.36 percent and of India was 39.79 percent. On the other hand, our study reveals that the Labour Force Participation Rate of the surveyed households is 655.89 per 1000 persons and the Unemployment Rate of the community is 346.11.

Access to bank account plays a vital role in improving the socio-economic status of households. Our study reveals that most of the surveyed households (97.25 percent) possess bank accounts. However, only 48.38 percent and 66.53 percent of bank account holders possess checkbooks and ATM, respectively.

Household size is an important factor that significantly affects livelihood. In our study, it has been found that 43.52 percent of surveyed households have 4 to 5 household members. 5.88 percent of households have 10 and more than 10 household members. The mean size of the household is 5.46. In the sample survey, it is found that 38.43 percent of household heads are 60 and more than 60 years old. 14.11 percent of household heads are 45 to 49 years old. The mean age of the Household heads is 52 years.

Sex ratio is considered an important demographic factor in research studies, which refers to the number of females per thousand male births. In our study, it was found that, across the age groups, the old aged sex ratio is found to be the highest. The overall sex ratio has been estimated as 876, which is lower than the sex ratios of Assam (954) and India (940) according to the census, 2011. The study reveals that 23.63 percent of the sample population belongs to the age group 0-14 years, which are categorized as youth dependents, and 65.58 percent of the sample population is old dependent. 65.58 percent of the total sample population belongs to the working-age group.

Table 3. dependency ratio of the sample population

Dependency Ratio	Value of the ratio
Overall Dependency Ratio	52.46
Youth Dependency Ratio	36.03
Old Dependency Ratio	16.42

Source: Field survey

Livelihood Pattern of the Morans

In this study, to analyze the livelihood pattern of the sampled households, we have classified the livelihood activities into three primary categories-On-farm, off-farm and non-farm activities. However, households are also engaged in a mix of these activities. From the survey, it has been found that 17 percent of households are engaged in merely on-farm activities, 14 percent of households are engaged in only non-farm activities, and 0.78 percent of households are engaged in only off-farm activities. On the other hand, 59.60 percent of households are engaged in a mix of on-farm and non-farm activities. The distribution of households according to their activities, is given in the following table.

Table 4. Distribution of households according to livelihood activities

Diversification Strategy	No of Households	Percentage	Mean Income (Per annum)
On-Farm	45	17.64	68933
Off-Farm	2	0.78	102000
Non-Farm	38	14.90	209526
On-Farm+Off-Farm	4	1.56	147000
On-Farm+Non-Farm	152	59.60	154894
Off-Farm+Non-Farm	4	1.56	165000
On-Farm+Off-Farm+Non-Farm	10	3.92	156600

Source: Field Survey

Following table-5 shows the share of income earned from different sources and share of the workforce engaged in different income-earning activities. The highest share of income comes from business (24.42%), and the highest share of the workforce is involved in agriculture and allied activities (26%)

Table 5. Major sources of income and number of people engaged in different occupations

Sources of Income	No of Persons engaged	Percentage	Income	Percentage
Government Service	24	5.07	620500	19.40
Private Service	67	14.16	580500	18.15
Business	103	21.77	781000	24.42
Agriculture & Allied	123	26.00	712000	22.26
Daily Wage Earner	82	17.33	450250	14.08
Pension	72	15.22	48800	1.52
Remittance	2	0.42	4250	0.13
Total	473		3197300	

Source: Field Survey

Livelihood Diversification of the Morans

Diversification of livelihood is a strategy to avoid the risk associated with livelihood and to secure livelihood. In most of the agriculture dominated developing countries, households diversify their activities to achieve livelihood sustainability. The Morans are traditionally agriculturists. Agriculture is the main source of their livelihood even though the existence of instability of income. Owing to the instability of income from agriculture, they have started to diversify their activities gradually subject to various socio-economic factors. In this paper, an attempt has been made to measure the extent and level of this diversification of livelihood activities. Our study reveals that 33 percent of households are completely concentrated in single livelihood activity, while 61 percent of households have moderately diversified their activities, and only 5 percent of households highly diversified their livelihood activities.

However, a moderate level of diversification is observed among the sampled households as a whole. The value of the LDI for the community is 1.79, which indicates a moderate level of livelihood diversification.

Relationship Between Socio-economic characteristics and Livelihood Diversification

To analyze whether socio-economic variables are related to livelihood or not we have constructed an Economic Status Index (ESI) by considering various essential goods and services possessed by households like- house type, vehicle owned, livestock, LPG connection, electricity, and size of operational holdings. Separate sub-indices have been estimated for all six indicators, and finally, a composite “Economic Status Index” has been calculated as a simple average of these sub-indices by following Goyal (2013). The value of the index lies between 0 and 1. Where values from 0 to 0.2 represent very low economic status,

0.2 to 0.4 represents low economic status, 0.4 to 0.6 represents medium economic status, 0.6 to 0.8 represents high economic status, and 0.8 to 1 represents very high economic status.

It has been observed that the economic status of 1.56 percent of households is very low, 8.62 percent of households is low, 67.45 percent of households is medium, and 22.35 percent of households is high. No households were found in the study with very high economic status. From the study, it was found that households with very low and low economic status possessed a highly diversified portfolio of livelihood activities. On the other hand, households with medium and high economic status possessed a moderately diversified portfolio of livelihood activities. These are shown in the following table-

Table 6. Distribution of Households according to economic status and level of diversification

Economic Status	No of Households	LDI	Level of Diversification
Very Low	4 (1.56)	2.77	High
Low	22 (8.62)	2.24	High
Medium	172 (67.45)	1.86	Moderate
High	57 (22.35)	1.77	Moderate

Source: Field Survey Note: figures in parentheses represent the percentage

To understand whether livelihood diversification ensures livelihood security or not, an attempt has been made to analyze the association between livelihood diversification and income. The monthly average income of those households with single livelihood activity is ₹10,311. Households with a moderate level of diversification earn an average of ₹13,009 monthly, and highly diversified households earn monthly an average of ₹15,500. To have a better understanding of the relation between livelihood diversification and income, we have calculated Karl Pearson's correlation coefficient. We have found the correlation between the two variables is statistically significant at five percent level of significance, and the value of the coefficient of correlation is 0.124.

4. Findings and Conclusion

The socio-economic status of the Morans is not very impressive. Lack of various living standard enhancing facilities is one of the reasons behind their backwardness. In some villages of the study area, the quality of essential infrastructural facilities is inferior. Road connectivity, electricity, and mobile network connectivity, etc. infrastructural facilities need to be improved for better socio-economic status of the people. In this study, it has been found that most of the households are moderately diversified. We have found a positive correlation between livelihood diversification and income. Thus, the government and other concerned authorities must encourage diversification of activities in the study area in particular and in Assam in general to ensure the livelihood security of the people. Some measures should be undertaken by the government for the development of the rural communities in general and Morans in particular.

Measures like the establishment of village industries will help to absorb excess labors in the rural areas, and also it will strengthen the village economy. Thus, govt should undertake policies for the promotion of village industries in the Moran concentrated rural areas. The Morans are a culturally very rich community, and they are also nature-friendly. Hence, policies for the promotion of eco-tourism and rural tourism will provide a good source of income for the unemployed youths of the community, and this will help to improve their standard of living.

Acknowledgement

We pay our heartiest gratitude to all the respondents for their patience and support during the study, love and regard to all who have helped us legitimately or by implication from the earliest starting point to the end of the study.

References

- Sati, V. P. "A Socio-Economic Analysis of Livelihood Strategies in Agriculture Dependent Communities of Mizoram, India" in Environmental Change In The Himalayan Region. Edited by Anup Saikia and Pankaj Thapa. Switzerland: Springer, Cham, February, 2019. Print.
- Government of Assam. Transformation And Development Department, Directorate Of Economics & Statistics. *Economic Survey Assam 2017-18*. Guwahati, 2018. Print.
- Dohutia, S. *A Dossier on The Morans Of Assam*. Tinsukia: Golak Cutia, 2013. Print.
- Ellis, F. *Rural livelihoods and diversity in developing countries*. Oxford: Oxford University Press, 2000, Print.
- Escobar, J. "The Determinants of Non-Farm Income Diversification in Rural Peru." *World Development*, 29.3(2001): 497-508. Elsevier. Web. 24 Jan. 2021
- Goyal, C.K. *An Investigation Into Financial Inclusion Among the Rural Households in Assam*, Ph.D. Thesis, Guwahati University: India, 2013. Shodhganga. Web. 20 January 2021.

Role of Political Parties and Civil Society in Democracy

Dr. Pranjit Saikia

Assistant Professor, Department pf Political Science, Doomdooma College (Assam)

Abstract

Democracy and civil society has a very close relation. In a democratic country, civil societies have played a pivotal role in shaping its political process and system. Civil society organizations always keep a vigil eyes on the activities of a democratic country. Being an integral element of the democracy, political parties are also dependent of civil society organization on formulation of public opinion. In various democratic countries of the world, these civil societies and its organizations played important role to build up public opinion and later on these organizations turned into political parties and become a part of the governance process of their country. If a country does not have a strong civil society, the democratic tradition of those country become fragile. Though there is an international debate on the relation between political parties and civil society organizations and many scholars criticised various civil societies and civil society organizations for taking part in active politics, but it is proved to be strong political component to protect civil rights of the human being. This paper seeks to explore the relationship between civil society and parties in the context of democratic polity. For the purpose of this paper, data, information and resources are collected from secondary sources.

Key words: Political Parties, Civil Society, Democracy, political science, Social Movement, Democratic reforms, Governance

Introduction

Political party and civil society have special importance in electoral democracy. It is true to any nascent democracy, particularly country like Bangladesh. In a democratic electoral process, civil society and political party are inseparable parts, they work together. When political parties publish their election manifestoes regarding their plans and policy, the civil society analyze these manifestoes and aware the masses politically. Moreover, the role of civil society and political party is inevitably important to develop a nation's political institutions. Their role indicates the weakness or strength of democratic development of a country.

The word civil society is a buzz word in the present day discourse of Political Science. It is widely used in various debates, discussions and other sources of information. As a result, it is understood that the idea of civil society has a great value. Some sociologists argue that the concept of civil society has equal value in democracy along with other important concepts like freedom and equality (Tushi G.:2007). Thought, at present it is a widely used term, but it is not an invention of 20th Century. In this paper, I will try to explore the inter-relationship between political parties and civil society and its impact on democratic set up of various democratic countries.

Objectives of the paper

This research paper is based on certain objectives. With these objectives, I will attempt to explain the following objectives – a) to explain the relationship between the political party and civil society in different social settings, b) to explore its impact on functioning of democratic system, c) to explore the influence of influence of civil society on bureaucracy of a democratic country and iv) to discuss about the contribution of civil society on sustainability of a democratic country.

Political Parties, Civil Society and Democracy –An exploration

In some way, political parties are also considered as civil society organizations because these parities represent, articulate the interests of a certain class of people. By taking part in elections, they legalize such interests in the form political representatives and institutions. Political parties are normally established in two ways - from the social elite that gather around them a group of influential supporters to defend their positions or citizens who seek the support of people of the same opinion in order to achieve a political or social change (Mexhuani, Rrahmani : 2017) .In the first instance, we notice a more to-down approach for building a party. Such approach can be seen in initial liberal parties which were “were based on freely formed parliamentary election commissions applying for parliamentary representation.” (Ostrogorsk: 2009)

Reformist movements in various Communist countries such as Czechoslovakia, Poland or democratic movement in former East Germany such as “Initiative for Peace and Human Rights”, “the New Forum” have emerged from civil society and later these organization turned into political parties and became the part governance of their respective countries. But since 90s, the growing criticisms on political parties by social activist and social scientists, an intense debate has started on the concept of representation and participation.

There was a general perception of a crisis of democracy focused on a crisis of representation and institutions and less of the political parties ((Mexhuani, Rrahmani : 2017).

In this debate, it was expressed that the expansion of the scope of direct participation will resolve related to the issues of unspecified principles of representation. Due to the failure of governments across the world to solve existing problems and demobilizing of their members, various civic initiatives and new social movements such as human rights movements, women right movement environment movement etc. have created challenges in a big way in front of political parties. Though it was not in structured form, but Greek Philosopher Plato (Plato:2002) and Aristotle (Aristotle:2002) had argued and shown us the path how people would get benefit from civil society.

The numbers of such movements have considerably increased during the last two decades. These movements mostly revolved around in one issue. But in some cases, it is observed that such movements take up more than one issue to mobilize their supporters or people of their country. According to Hebermas, the existing political and social system has enabled the creation of civil society communication structures in the form of “a wide network of sensors”. As a result of such communicating structure the discussion and rationalization of political decisions have acquired strength. Likewise, Gottweis had also said civil society can be formed with an active, politically and interested citizens. Moreover, if should be based on total solidarity, respect and protection of minorities, free thinking, transparency, openness to the world and fight against any forms of discrimination.

In many occasions, we notice that traditional political parties integrated whole lots of issues such as environmental issues, alternative issues, sustainable energy etc. These issues have become an integral part of political parties. On the other hand, in various societies or countries, some new social movements have taken over party activities which have primarily articulated and represented social interest. But now-a-days, there are some amount of disillusionment regarding civil society organizations capabilities. Apart from this, there is a growing consent to the need to arrive at a reasonable balance between representation and participation. Therefore, it has shown that mass democracy can only function in the form of representative democracy and the parties are ultimately the only institutions legitimized with their participation in the elections, justifying their representation and legitimacy through their participation on these elections.

Civil Society organisations normally fail to prove their rightful representation. The main reasons for such failure of civil society organizations are – lack of structure, process, experiences and also the staff necessary to exercise the classical functions of political parties. These functions include mainly legitimizing, selecting candidates and most importantly by all democratic governance. Frankly speaking, civil society organizations cannot replace political parties. But it is necessary to mention that in each society civil society organizations contributed a lot to political process and stabilization of democracy or democratic process. An existence of huge number of civil society organizations

and their growing importance throughout the world prove that a large number of people want to participate in political process.

However, in the field of civil society organizations, there are similar tendencies similar to those of political parties: traditionally strong institutions are weakened, such as; labour unions nowadays, the large number of organizations is not necessarily evidence of greater influence, but an indicator of their division; Many of these organizations are neither transparent nor respect democratic rules in their internal procedures; They are usually weak in terms of organization and rarely meet long-term relationships with their members; too often identification with them is short-lived.

Civil society organizations can perform certain functions which are also applied to parties. But, they cannot fulfill the most important function of the parties i.e., the participation in general elections. Participation in election not only assures political parties of their political power but at the same time provides them with representation (Mexhuani, Rrahmani : 2017).Otherwise, the representation of civil society organizations remains unclear even though they are able to move large crowds for special occasions (Heywood: 2007). The civil society organizations can prove to be an efective component within the society only if they transformed into political parteis.

It is understood that civil society is not a sociological component in all social structures, but looking at the experiences of Eastern Europe, it can be said that it is about human invasion and a historical change of socio-anthropological structure. As such, civil society is increasingly exposed to the risk of attacks by strong powers. Moreover, there is the possibility of a total disappearance at the moment when the reasons that nourish its existence are lacking. No wonder Walzer (Walzer:1992) describes it mainly as a “semi-structure” for which many representations are given, as are the visions and objectives of its protagonists and theorists. Civil society does not stand as antagonist to the State; rather, it recognizes its formal and essential validity in a constructivist dialectical tension. Moreover, civil society is not a space between perceptions and markets, but an ever-changing process, but also a tool to fulfill the dynamics of democracy.

The Role of Stakeholders in defining Ideology Stakeholders is a special form of civil society organization. They organize and articulate the social interests of every citizen, social group or other social organization such as: business associations or trade unions. In the context of institutional policy making and decision making structures they exercise functions of articulation of interests and mediation. They perform similar functions as political parties (Mackie: 2003).

However, their focus lies in a particular sector, despite the generalized political and territorial representation of parties. Stakeholders are characterized by specific organizational and functional features as well as by special models of relationships with other stakeholders in; Political system, state institutions, media and, last but not least, political parties. Even if stakeholders perform some of the party functions, they can be distinguished from parties by three main characteristics:

- They do not include themselves in political races for seats in parliament.

- Missions, objectives, programs, activities and their areas of interest are usually limited to specific issues or concerns of particular social groups, while the parties generally aim for a more general purpose and representation and integration functions of groups of Different social.
- They are more closely related to those groups that represent the interests. For example, business organizations are guided by the interests of corporate members as well as their representatives; Unions represent the interests of workers before their actions which mainly relate to the fields of negotiation on wages and working conditions; while other organizations focus on social and cultural issues or environmental issues, such as welfare associations that focus on providing social.

Stakeholders are by no means homogeneous, and they differ not only in the area of interest, but also in terms of size, structure, powerbase, potential influence, strategies, and so on. The political importance of stakeholders is as variable as the range of associations. However, within certain organizations, attempting to influence political debates and decisions is a key part of their purpose.

In general, associations strive to influence certain parties, political debates, and decisions in their favor. This may be legitimate in principle but may in particular emphasize balancing the interest of society as a whole within sectorial interests, especially in such cases when powerful stakeholders engage their resources - money or ability to mobilize large measures - to influence political decisions in their favor. At the same time, they themselves act as actors in the political party making parties and associations, in a certain way, are subject to common terms of action.

Relationships between associations and political parties depend on the role a party plays in the political system. Between parties and stakeholders there is a relationship of mutual dependence. Associations need access to parties in order to have a direct link to the policymaking process, while parties are supported by the associations during the elections. In addition, to influence the ministerial bureaucracy that on the other hand also depends on it.

The opportunity to achieve the importance is defined for the associations not only by their organizational capacities, but also by their capacity to represent the interests even through conflicts. For example, they can organize strikes or exercise other forms of pressure. The effectiveness of such threats is subject to certain constellations in the political system. For example, if a change of party preference with a narrow majority in parliament could be threatened, this increases the influence of stakeholders. The influence of associations on the decision-making process should be closely monitored and is a continuous topic of political science analysis. For example, in Germany, where there are a large number of associations, many fear that “the power of associations” is a threat to the sovereignty of the state. These fears are largely unfounded. Empirical studies on the creation of several laws came to the conclusion that there was no evidence of the impact of any individual stakeholders in the legislative process (Mackie: 2003).

However, in Germany, like in many other countries, the legislative process is directly influenced by the influence of individual associations in their respective policy areas. In many cases, large business associations exert more influence than small ones. Politicians should be aware of this issue. Due to the special relationship between political parties and associations, there is always a problem that sectional interest can overcome the social interest. By organizing politics and the political system, the relevant rules regarding the actions of associations must strictly observe the requirements of transparency (Lijphart: 1999).

Conclusion

It is now widely acknowledged that political parties are the main actors in the democratic transition process. Democracy is not the property of political parties and only of people involved in them, but an open process in which citizens, political leadership and civil society can and should act in different forms. The more power centers in an open society, the more effective is the mechanism of control over them and the balance between them. This is an inherent element in the normal functioning of a democratic system.

The concept of civil society and its impact on public policy has been determined by Western democracies, though in some places it is still a new thing. NGOs operate for various purposes, mainly to advance their members' political-social instances, often neglected by governments. Some examples are: improving the environment, promoting human rights, enhancing the welfare of those unable to reach the population, but there are also many organizations that cover a wide range of political and philosophical positions such as: Ecological, pacifist movements and are not close to either a political party or issues that are not related to human rights, peace in the world, ecology and tolerance. In short, civil society and stakeholders are needed for the functioning of a democratic state and for influence on public policy. They are a great asset to democracy.

References

- A. Heywood, *Political ideologies: An introduction*. Palgrave: Macmillan, 2007
- A. Lijphart, *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, Yale University Press, New Haven and London, 1999
- Aristotle, *Politics*. Tirana: CEU, 2002
- B. Mexhuani and F. Rrahmani "The Relationship between Political Parties and Civil Society", *Journal of Political Science and Civil Society* (Open Access), Volume 5, Issue 4, 1000295, October 12, 2017
- G. Mackie. *Schumpeter's Leadership Democracy*, University of California, San Diego, 2003.
- G. Tushi, *Civil Society*, Tirana, 2007, Dudaj
- M.L. Ostrogorski, *Democracy and the Organization of Political Parties*, The United States, New York, Transaction Publishers, 2009
- M.M. Walzer, *The Civil Society Argument*, 1992
- Plato, *Republic*. Tirana: CEU, 2002.

Textural Structure of Bodo Proverbs

Purnasmriti Kalita

*Research Scholar, Department of Folklore Research
Gauhati University, Guwahati*

Abstract

Bodo constitutes the largest tribe of north-east India. They are Mongolian by human origin and Tibeto-Burmese linguistically. According to the Census of India 2011, Govt of India, there are 14,82,929 speakers of the Bodo language in India. However, their ethnic abode is constituted within the north part of Assam, North Bengal and south-east Nepal.

They have a rich age-old folk tradition. This study is an attempt to study the textural features such as smallness, use of subjunctive mood, rhythm, rhyme, alliteration and code-mixing in Bodo proverbs used in the Salbari sub-division of the Baksa district of Assam.

Key words: Bodo proverbs; textural analysis; Baksa district

1. Introduction

The Bodos are one of the ethnic and linguistic communities and early settlers of Assam in North-East India. The word *Bodo* denotes both the language as well as the community, whereas *Boro* and *Baro* are used as surnames of the Bodos. The Bodos belong to a larger group of ethnicity called the Bodo-Kachari. Racially they belong to Mongloid stock of the Indo-Mongloids or Indo-Tibetans. According to Chatterji (1970: 9), “Khasis lived in plains of Brahmaputra Valley, Karbi Anglong and North Kachar Hills for long time. After that about 2000 years back Mongolian *Kachari* people entered Assam from Tibet.”

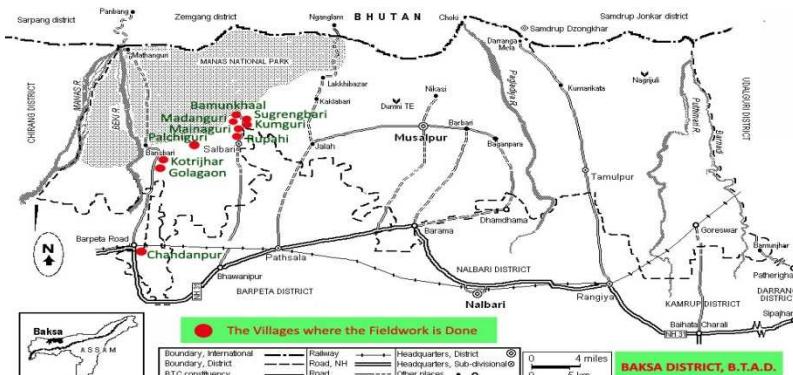
The Bodo speech community is now well-spread throughout Assam, Nagaland, northern part of West Bengal and south-east Nepal. However, around 9,00,000 Bodo people live in the Bodoland Territorial Region (BTR) which consists of four districts of Assam, namely, Baksa, Chirang, Kokrajhar and Udalguri.

A proverb is a subtype of folk speech which is one of the four different types of oral literature of folk materials. The study of folklore is called *paremiology*. In the Middle English language period (1150-1470 AD), it was derived from old French *proverbe*, from Latin *proverbium*, from *pro-* ‘(put) forth’ + *verbum* ‘word’. It is a short and pithy saying in general use, stating a general truth or piece of advice. It has such usages among the ordinary folk that it can be easily understood by them. Proverbs constitute an important sub-genre of verbal art of the oral tradition of a folk (Boro 2001: 226). Miguel de Cervantes describes a proverb as “a short sentence founded on long experience” (Goswami 1954: 69) whereas John Russell describes it as “one man’s wit and all men’s wisdom.” (Leach 1972: 902). It is also defined as “a terse didactic statement that is current in tradition” by Archer Taylor. (*ibid*).

All the languages of the world are supposed to have their own proverbs which have been used since time immemorial. Amongst the Bodo folk also, a large number of proverbs are used in their daily lives, though they have got fewer faces now-a-days in the speech of young generation. However, they have been still used in the Bodo language. The Bodo term for proverb is ‘bāthrā-phāo’.

2. Area of the study

The geographical area where the data are collected from includes a few villages under the Salbari sub-division of the Baksa district of the BTR. The villages I had gone for fieldwork are Golagaon, Kotrijhar, Sugrengbari, Kumguri, Moinaguri, Madanguri, Rupahi, Chandanpur, Palchiguri and Bamunkhaal. Whereas, a couple of my consultants are from Chandanpur ward of Barpeta Road. These villages are situated towards the south of the *Manas National Park*. These villages are shown in the following map of the Baksa district.

3. Aims and objectives

The aim of this study focuses on the textural features of the proverbs used in Bodo. As the textural features of Bodo proverbs, *smallness*, *use of subjunctive mood*, *rhythm*, *rhyme*, *alliteration*, etc. will be taken into account of this study. Thus, this study aims at deciphering the linguistic structures and contents in Bodo proverbs.

One of the aims and objectives of this study is documentation of the proverbs used in the region concerned. It is observed that proverbs are getting their faces off the language of the new Bodo folk. One of the reasons behind the extinction of such valuable folk saying is tendency of the present masses to simplify their communication using literal form of their language.

4. Methodology

This study starts with a survey work in relevant books, journals, periodicals, literature, etc. on Bodo proverbs; and, the rural geographical area taken into consideration for the study. To survey in relevant books, journals, etc., different libraries were visited. e.g., the libraries of Baksa, Bangaigaon, Chirang, Kakrajhar, Karbi Anglong, Odalguri districts, Bodo Sahitya Sabha, Gauhati University, Bodoland University, Department of Historical and Antiquarian Studies of Assam, etc. Then, some selected informants were interviewed to collect primary data from the chosen geographical area. To collect the information from the informants, one questionnaire had been prepared.

After collecting relevant data, they were transcribed using *Roman Transliteration* and categorized into the different groups for the convenience of analysing them to see their textural features.

5. Theoretical background

In general, texture is the quality created by the combination of elements in a work of music or literature. It is a combination of audio-visual qualities of an object. Thus, the surface appearance and sound features of a proverb is said to be the textural features of the proverb. Textural features play a vital role in transmitting ancestors' speech generation to generation as they add beauty to the particular kind of genre concerned and make it easy to memorize proverbs in daily lives of the native speakers of the language in which proverbs are used.

Some scholars propose three levels of analysis of textural features of proverbs. They are known to be **texture**, **text** and **context**.

In most of the genre, the **texture** is the language, the specific phonemes employed. Thus, in the verbal forms of folklore, textural features are linguistic features. The textural features of proverbs, for example, include *rhyme* and *alliteration*. Other common textural features include *stress*, *pitch*, *juncture*, *tone*, *intonation* and *onomatopoeia*. The more important the textural features are in a given genre of folklore, the more difficult it is to translate an example of that genre into other language.

Since the study of texture in folklore is basically the study of language (although there are textural analogs in folk dance and folk art), failure to collect folklore in the original native language means that texture is not collected. As texture is not translatable, texture studies have been made by linguists rather than

by folklorists. However, the certain textural features may be of great use in defining folklore genres when used in conjunction with features obtained from the analysis of text and context.

The **text** of an item of folklore is essentially a version or a single telling of a tale, a recitation of a proverb or a singing of a folk song. For purposes of analysis, the text may be considered independent of its texture. Text may be translated. The proverb text “Coffee boiled is Coffee Spoiled” may in theory translated into any language, but the chances that the textural features of rhyme will survive translation are virtually nil. A text may be subjected to structural analysis. Most of the work of folklorist has been with text while texture has been left to interested linguists.

It is also important to study proverbs from the point of view of **context**. It is difficult to understand the meaning without knowing the context. The context of an item of folklore is the specific social situation in which that particular item is actually employed. It is necessary to distinguish context and function. Function is essentially an abstraction made on the basis of a number of contexts. Usually function is an analyst's statement of what s/he thinks the use or purpose of a given genre of folklore is. So one of the functions of proverb is to provide a secular precedent for present action and one of the functions a myth is to provide a sacred precedent for present action. This is not the same as the actual social situation in which a particular myth or proverb is used. One reason for collecting context is that only if such data is provided can any serious attempt be made to explain why a particular text is used in a particular situation.

Collection of context is essential for all genres of folklore but it absolutely indispensable for proverbs and gestures. Context is just as important as text but it is almost never recorded. It should be noted that texture, text and context can each be subjected to structural analyses. Therefore, they should be recorded. A change in context can apparently effect a change in texture.

6. Textural features of Bodo proverbs

The different typical structures of Bodo proverbs make it easy to look at their textural features clearly. However, as texture is a set of linguistic features employed in a kind of genre such as proverbs, it is very much important to know about those linguistic features such as alliteration, rhythm, rhyme, stress, tone, intonation, juncture, onomatopoeia, use of conditional, etc. In this study, these textural features will be taken into account for analysis. The different textural features found in Bodo proverbs are discussed in the proceeding paragraphs.

6.1 Use of conditional conjunction

The use of conditional conjunction {-blā} is one of the common textural features of Bodo proverbs as most of Bodo proverbs are of the conditional construction. In Bodo proverbs with the use of this kind of texture two types of clauses, namely, main or principal clause and subordinate clause are combined together with the conditional conjunction. e.g.,

- (1) rājā mojāñblā garāyā gājri;
garāyā mojāñblā rājāyā gājri

Literal Meaning: If the king is good, then the horse is bad;
If the horse is good, then the king is bad.

Proverbial Use: Sometimes, two different but close things are not matched to each other.

- (2) thuri nublā bāthi gāro

Literal Meaning: When thatch is seen, one places the carrying bar.

Proverbial Use: This proverb is used especially to mean the fact that when one is in search of a bride and finds an appropriate woman/girl then he finishes his search.

6.2 Rhyme

Rhyme is the most common textural feature of most of the proverbs used by the Bodo people. It adds a proverb prosodic property making it easy to memorise though one cannot exactly know the correct proverbial meaning of it. This kind of fact is more visible in case of most of the younger members of the native speakers of the language concerned. Some examples of the proverbs with rhyming texture are explained below-

- (3) soimā soñnāyā arno roñā;
akhā khoromnāyā hāno roñā;
khārsannāi hinjāwā hābā roñā.

Literal Meaning: A burking dog does not know how to bite; thundering does not know how to rain; an eloping woman does not know how to work.

Proverbial Meaning: This proverb is used to mean that a person who speaks too much never acts to give a concrete shape to his/her words or promises. ‘Actions speak louder than words’ and ‘Empty vessels make the most sound’ are two different proverbs which bear a relation to this proverb.

However, in every line of this proverb the rhyme scheme is employed in the following form-

.....a.....b
.....a.....b
.....a.....b

Following is another example of a proverb with rhyming lines.

- (4) bosorse māi jāyoikhōu dāgāb,
hinjāu hābā roñyoikhōu gāb.

Literal Meaning: Do not cry about not growing paddy in a year; cry about the wife who does not know any work.

Proverbial Use: There is nothing to worry about a temporary problem, but one should worry about a permanent problem.

The rhyme scheme employed in the two lines of this proverb is *aa*.

6.3 Rhythm

Some proverbs are rhythmic in nature. This kind of textural feature of a speech is due to intonational effect. An instance is given below-

- (5) soimā soñnāyā arno roñā;
akhā khoromnāyā hāno roñā;
khārsannāi hinzāwā hābā roñā

Literal Meaning: A burking dog does not know how to bite; thundering does not know how to rain; an eloping woman does not know how to work.

Proverbial Use: This proverb is used to mean that a person who speaks too much never acts to give a concrete shape to his/her words or promises.

Worth mentioning that this particular proverb is also used as a part of lyric of some *Boisagu* songs as it has very good underlying meaning to be used in the playfulness of youths. It is due to the rhythmic texture of the proverb.

6.4 Alliteration

Proverbs gain vitality and influence with the help of rhyme and alliteration as it becomes musical and attractive with these two textural features. e.g.,

- (6) läubā läusom,
khäubā khäusom,
ādā gosom doyāu bārsom. (Basumatary 1998: 74).

Literal Meaning: With the five sense organs of human, smell, sight, taste; with the five organs of work and sex; Oh brother, with the black hair on your head jump into the river of life.

Proverbial Use: This is one of the very old maxims used by the Bodo folk, which is not understood by most of the new Bodo folk. It also use with proverbial meaning.

Here, in this proverb, there are several alliterations and a full rhyme scheme. Again, it is also characterised with the use of a rhythmic effect. Following is another proverb which has alliteration and rhyme.

- (7) moiā thoijo āgānāu;
mānsiyā thoijo khugāyāu.

Literal Meaning: A deer dies because of its foot print; a wo/man dies because of his/her speech.

Proverbial Use: This proverb is used to show the ways through which different kinds of danger come.

This goes to prove that alliteration and rhyme scheme are two integral parts of proverbs.

Thus, conditional conjunction, rhyming, alliteration and rhythm are some of the integral textural features of Bodo proverbs. Of them conditional conjunction is a morpho-syntactic feature, rhyming is a morphophonemic feature, alliteration is a phonological feature and rhythm is an intonational feature.

6.5 Code-mixing

Code-mixing is one of the multilingual sociolinguistic features of mixing words of more than one language in a single speech. It is very much possible in case of a linguistic community co-dwelling with other linguistic community(s). In such a situation, due linguistic borrowing some folk speeches get mixed. Following is a proverb with code-mixing texture-

- (8) silarā bithā larā

Literal Meaning: A reptile's place always moves.

Proverbial Use: A person without stability of mind always keeps changing his/her place.

Discussion: In this proverb, *silarā* and *bithā* are Bodo words which mean *a kind of reptile* and *base* respectively whereas *lara* is an Assamese word for *mover*. So, this proverb itself is a mixture of two Bodo words and one Assamese word.

It is worth mentioning here that in some typical Bodo riddles also this kind of texture is found. e.g.,

(9) *siñ khañkhāi, pāni khāi*

Literal Meaning: Bent waisted that drinks water.

This riddle is used for a fishing hook. Here, in this proverb, *siñ khañkhāi* is a Bodo noun phrase for *bent waist* whereas *pāni khāi* is an Assamese verb phrase for *drinks water*.

6.6 Changes in the texture of Bodo proverbs

The proverbs used by a linguistic community are popularly spread amongst the folk of that community regardless of their regional, social and ethnic boundaries. So, it becomes obvious that sometimes some words are substitutes with other synonymous words; some lines are interchanged within a single proverb (if it contains two or more lines) and so on. These changes lead to the changes in texture also.

The change in the textural features of the proverbs used in different language is found for different reasons. One of them may be the dialectal difference of a language of a folk due to their different dwelling places; i.e. due to regiolectal or topolectal difference of a language. Secondly, sometimes different people of a same place use a proverb with different texture. Actually, it is due to the employment of similar or synonymous words. e.g., *limā joloi phisā* ‘Like mother like son.’ and *bila joloi phisā* ‘Like father like son.’ are different in the first words due to regiolectal, sociolectal, ethnolectal or idiolectal variation. Another reason may be the changing word order of some particular phrases such as *hinjāu khārsannāyā* ‘woman eloped’ versus *khārsannāyā hinjāu* ‘eloping woman’.

However, major changes in texture of the proverbs used by the Bodo folk are not found in the fieldwork I had done for the study. Of course, the area of my study is geographically very small. Therefore, I could not find any major changes on the basis of the geographical area of the study I have done. But, there might be some historical changes in the textural features of Bodo proverbs, which I have not studied here.

6.7 Texture and meaning

The texture of some proverbs plays an important role in patterning the meaning of those proverbs. In case of the texture of those proverbs it is visible that their meanings have been patterned with their textural features. e.g., In *garai nublá siñ bayo* ‘If one sees a horse his/her backbone breaks.’ the use of the conditional conjunctive element {-blā} indicates the consequence of an event expressed in a subordinate clause (e.g.- *garai nublá*) in the main clause attached to it (e.g.- *siñ bayo*). Thus, the conjunctive element adds a conditional meaning to the proverb giving it a complete shape.

However, it is very much difficult to say whether the texture of proverbs is dependent on the meaning of the proverbs or vice versa. Because, they constitute a very nice combination in which both the texture and meaning are equally important.

7. Conclusion

The textural features of Bodo proverbs are not so different from the general textural features of the proverbs used by the folks of other communities such as Assamese neighbouring the Bodo community. While going through the collected data I could come up with conditional conjunctive elements, rhyme, alliteration, rhythm, code-mixing, etc. employed in Bodo proverbs. The conditional conjunctive employed in the Bodo proverb is {-bla} and it is equivalent to the English word 'if'. After going through the data collected from the area it is observed that amongst the textural features of Bodo proverbs rhyme is the most dominant one. It is found in almost all the proverbs used by the Bodo folk. Alliteration is also one of the familiar textural features of a large number of proverbs used by the folk concerned. The other important textural feature of Bodo proverbs is rhythm which makes them vital amongst the folk with a strong, regular repeated pattern of movement or sound. It adds the systematic arrangement of musical sounds to the proverbs according to their duration and periodical stress. And, the code-mixing is the most interesting and very rare textural feature found in Bodo proverbs. Nevertheless, it remains a typical characteristic feature of Bodo proverbs. However, all of these features are integral parts of Bodo proverbs as well as their important characteristic features.

Thus, amongst the major features found in the texture of the proverbs used by Bodo folk *conditional conjunction*, *rhyme*, *rhythm*, *alliteration* and *code-switching* are discussed in this study. Of them, *conditional conjunction* is a morpho-syntactic feature, *rhyming* is a prosodic and morphophonemic feature, *alliteration* is a prosodic feature and *rhythm* is an intonational feature whereas *code-mixing* is a multilingual sociolinguistic feature.

Reference:

- Abrahams, R.D. "Proverbs and Proverbial Expressions (The Field of Folklife Studies)", in *Folklore and Folklife : An Introduction*. Edited by Richard M. Dorson. Chicago: Chigago Press, 1972. Print.
- Amos, D.B. (ed.) *Folklore Genre*. Austin, 1981. Print.
- Basumatary, B. (ed.). *Gothar Mangal Baaruai*. 1998. Print.
- Boro, A. *Folk Literature of the Bors*. Guwahati: N.L. Publications, 2001. Print.
- Brahma, A. *An Introduction to Bodo Phonology*. Guwahati: Bhabani Books, 2015. Print.
- Brahma Kalita, P. & Brahma, A. *Aboi-Abouni Khugani Rao*. Guwahati: N.L. Publications, 2015. Print.
- Chatterji S.K. *The Place of Assam in the History of Civilization of India*. Guwahati: University of Gauhati, 1970. Print.

- Dorson, R.M. (ed.). *Folklore & Folklife: An Introduction*. Chicago: Chigago Press, 1972. Print.
- Dundes, A. *Analytical Essays in Folklore*. New York: Mouton Publishers, 1975. Print.
- Dundes, A. *Essays in Folkloristics*. Merut, 1978. Print.
- Firth, R. "Proverbs in Native Life with Special Reference to Those of the Maori, I", in *Folklore* Vol-37, pp. 134-153. New York: Harper and Row, 1926. Print.
- Goldstein, K.S. *A Guide for Field Workers in Folklore*. USA: Folklore Associates Inc., Hatboro, Pennsylvania for The American Folklore Society, 1964. Print.
- Goswami, P. *Folk-Literature of Assam*. Guwahati: Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam, 1954. Print.
- Handoo, J. *Folklore : An Introduction*. Mysuru: Central Institute of Indian Languages, 1989. Print.
- Kalita, P. *Textural Features of the Bodo Proverbs: A Study in Baksa District of Assam* (An M.Phil dissertation submitted to the Department of Folklore Research, Gauhati University, Guwahati), 2013. Print.
- Leach, M. (ed.). *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*. New York: Funk & Wagnalls, 1972. Print.
- Narzy, B. *Bodo-Kacharir Samaj aru Sangkriti*. Guwahati: Bina Library, 1966 Reprint. Print.
- Sarma, N.C. *Asamiya Loka-snmksritir Aabhas*. Guwahati: Bani Prakash, 2005. Print.

Influence of Tourism on Economic Growth in North East India

Dr.A. Pushpalata Singh

*Assistant Professor, Department of Economics, Cachar College, Silchar-1, Pin -788001, Assam,
Email id: singha.pushpu@yahoo.co.in*

Dr.Monalisa Das

*ICSSR Post-Doctoral Fellow, Department of Economics, Assam University,
Silchar, Pin -788001, Assam, Indi,
Email id: monalisa.das17@gmail.com*

Abstract

The emerging influence of tourism sector as an economic powerhouse makes a radical and significant impact on the world economic scenario. The North East Region of India offers distinct opportunities in almost all major areas of tourism such as adventure, eco-tourism, wildlife, wellness tourism, tea-tourism, pilgrimage and culture tourism. In spite of being a very backward region in the whole country, its greatest potentiality to develop the region into a potent force through tourism industry can contribute a lot to the economic growth of the country. The study attempts to analyse the growth of tourism inflow in North Eastern States of India for the period 2005 to 2018 and examines the influence of tourism on economic growth. The relationship between tourism and economic growth is examined by using both fixed effect and random effect panel regression model and their results reveal that there is significant positive relation between tourism and economic growth. The study also reveals that there is a positive inflow of both domestic and foreign tourist in the states of North East India.

Key words: North East India,Economic Growth, , Panel Data, Tourism
JEL Code: O17, O18, C23

1. Introduction:

The emerging influence of tourism sector as an economic powerhouse and its potential to become the world's largest service industry are irrefutable, thus, making a radical and significant impact on the world economic scenario. Along with spearheading economic growth, tourism also improves the quality of peoples' lives with its capacity to create large scale employment of diverse kind. It also has a great economic contribution in terms of both gross revenue as well as foreign exchange earnings. Both the developing and developed countries are paying more attention to tourism by increasing their investment in this sector which results in tourism becoming one of the fastest-growing and most vibrant sectors in the world. Not only has tourism contributed 10.4 per cent of total global GDP but it has also contributed 10 per cent of total global employment in 2018 (World Travel and Tourism Council 2019).

Realising its potentiality in achieving a far-reaching economic growth, tourism sector has been observed as a key instrument of development in India. Tourism generated 9.2 per cent of India's GDP and supported 8.1 per cent of its total employment in 2018 (World Travel and Tourism Council 2019). Moreover, the Travel and Tourism Competitiveness Report 2019 ranked India 34th out of 140 countries overall. India with its distinct historical, cultural and religious heritage and wide-ranging scenic natural attractions make its tourism basket vast and varied. There has been a remarkable growth over the years in foreign tourist arrival to India due to the various efforts made by the Ministry of Tourism including promoting India through the "Incredible India" campaign in overseas markets. Foreign tourist arrivals in India during 2019 were 10.89 million (provisional) with a growth of 3.2 per cent over the previous year. The foreign exchange earnings from the tourism sector in 2018 were over \$ 28 billion, an increase of about \$10 billion in 2013. Domestic tourism continues to be an important contributor to the sector. During the year, there were 1854.93 million domestic tourist visits all over the country.

2. Necessity of the Study:

Tourism is one of the enormous service industries in India with its total contribution of USD240 billion to national GDP in 2018 from USD88.1 billion in 2007. In order to develop and promote tourism, the Ministry of Tourism is always engaged in various consultations and negotiations with the international organizations such as United Nations World Tourism Organizations (UNWTO), Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP), Association of South Asian Nations (ASEAN) etc. North East (NE) India is well endowed with diverse tourist attractions and it occupies a core place among one of the world's richest bio-geographic areas. It is blessed with scenic natural beauty, rich biodiversity, distinct historical sites, cultural and ethnic heritage that attracts the tourists all over the world. Moreover, the wildlife sanctuaries at various places of NE India, the tea tourism and golf tourism of NE India easily make it an attractive tourist-spot. Thus, NE India as a tourist destination exercises immense attraction from various angles. It's exceptionally richness in bio-

diversity helps the region in generating income and employment opportunities. The location of the region is strategically important as it has international borders with Bangladesh, Bhutan, China and Myanmar. Its close proximity to the South-East Asian Tourism Hub is another added advantage. The Vision 2020 document released by Prime Minister Manmohan Singh in 2008 for the North-eastern region also earmarks infrastructure-led tourism development as one of the primary area for revenue generation. The Chairman of North East Council, Amit Shah also called for making Northeast a tourism hub to increase the Northeast's participation in the country's GDP by 2024 and make it an important part of GOI's Act East Policy(Singh 2020). Thus, the Government is in an intense effort to promote tourism sector in NE India so as to attract more tourist inflows in the region. It is in this connection that the present study has attempted to analyse the trend of tourist inflows in the NE India and its influence on the economic growth of the region.

2. Objectives:

Tourism plays a vibrant role in enhancing the economy of a country. The study firstly, attempts to analyse the growth of tourism inflow in North Eastern States of India for the period 2005 to 2018and finally aims to reveal the influence of tourism on economic growth.

3. Methodology of the Study

To analyze the growth of tourism in NE India over the mentioned period, least-squares growth rates estimation method is used. The least-squares growth rate is estimated by fitting a linear regression trend line to the logarithmic annual values of the variable in the relevant period. The regression equation takes the following form which is equivalent to the logarithmic transformation of the compound growth equation:

$$\ln X_t = \alpha + \beta t + e_t, \quad \dots \dots \dots (1) \text{ where } t=1,2,3,\dots,14$$

In this equation X is the variable growth which is to be estimated, t is time, β_0 and β_1 are parameters to be estimated. e_t indicates an error term where $e \sim N(0, \sigma^2)$. β_1 is the average annual growth rate and it is multiplied by 100 for obtaining the rate into percentage.

To analyze the impact of tourism on economic growth the following panel model is used

$$\ln GSDP_{it} = \gamma_0 + \gamma_1 \ln DT_{it} + \gamma_2 \ln FT_{it} + U_{it}$$

where GSDP_{it}, DT_{it} and FT_{it} stand for Gross Domestic Product at market price measured at base price, domestic tourist inflow and foreign tourist inflow of the i th state in t th time respectively. β_0 , β_1 and β_2 are the parameters to be estimated. Here $u_{it} = \varepsilon_i + \epsilon_{it}$ indicates an error term which captures both cross-section and time variation.

This equation is estimated by taking GSDP as an indicator of economic growth and total number of domestic and foreign tourist inflows as measure of tourism in NE states of India. As the panel data model examines

cross-sectional (group) and/or time-series (time) effects, a proper specification is necessary for model selection. These effects may be fixed and/or random. Fixed effects assume that individual group/time have different intercept in the regression equation, while random effects hypothesize that individual group/time have different disturbance terms. Hausman test is conducted to decide between Fixed Effect Model (FEM) and Random Effect Model (REM). The null hypothesis underlying this test is that the FEM and REM estimators do not differ substantially. If the null hypothesis is rejected, REM is not appropriate and it may be better to use FEM, in which case statistical inferences will be conditional on the U_{it} in the sample. Specifically, if it is assumed that U_{it} and the X 's(explanatory variables) are uncorrelated, REM may be appropriate, whereas if U_{it} and the X 's are correlated, FEM may be appropriate (Gujarati 2003).

4. Findings and Analysis of the Study

The comparative advantage of the NE Region in tourism is widely acknowledged. The NE Region is endowed with diverse tourist attractions and each state has its own distinct features. The Ministry of Tourism(2019-20) provides special emphasis on the development and promotion of tourism for North East states. Accordingly, some of the important initiatives taken by the Ministry of Tourism are

Space on complimentary basis is provided to the NE states in the Indian Pavilions set up at major International Travel Fairs and Exhibitions including WTH in London, ITB in Berlin, etc to give these states an opportunity to showcase and promote their tourist products in the international source markets.

Familiarization(FAM) Tours to the NE Region are arranged for Travel and Media Representative from Overseas to the states in regions on a regular basis under the Hospitality Scheme of this Ministry.

International Tourism Mart is an annual event organized in the NE Region with the objective of highlighting the tourism potential of the region in the domestic and international markets. It brings together the tourism business fraternity and entrepreneurs from the eight NE states. The event is planned and scheduled to facilitate interaction among buyers, sellers, media, Government agencies and other stakeholders.

It undertakes various promotional activities for the promotion of domestic tourism and with the objective of increasing domestic tourist visits. These activities are primarily aimed at increasing awareness about tourism destinations and products, promoting tourism within the country with focus on priority areas like the NE.

Thus, the government of India attaches great importance to the development of tourism in the North East Region in view of the immense tourism potential of the region.

Table 1 shows average annual growth rate of domestic and foreign tourists along with GDP growth rates of NE region.

Table 1: Growth of Tourism in NE India during the period 2005 to 2018

Variables	Growth rates	Constant	Coefficient of Time
Inflow of Domestic Tourists	3.13	6.557*	0.031*
Inflow of Foreign Tourists	6.13	4.417*	0.061*
Total Inflow of Tourists	3.18	6.559*	0.031*
GDP	2.92	5.134*	0.029*

Source: Authors Estimates from various issues of Statistical Handbook of NE states

Note: The parenthesis denotes t statistics of the coefficients. * denotes coefficients are significant at less than one percent level of significance

The least square estimates for calculation of average annual growth rates reveal that average annual growth rate of foreign tourists (6.13 percent per annum) is almost double the domestic tourists (3.13 per cent per annum) during the study period. Over the study period the growth rate of total tourist inflows in NE India is significant and increasing at 3.18 per cent average annual growth rate. The significant coefficients of time for domestic tourists and foreign tourists indicate that inflows of these two groups of tourists are increasing over the time period (Table 1).

The average annual growth rate of tourism, both domestic and foreign in different states of NE India is depicted in Table 2 which clearly shows that the growth of tourist inflows in all the states of NE are significant and increasing during the study period.

Table 2: Growth of Tourism in different states of NE India during the period 2005 – 2018

Variables	Growth Rates							
	Arunachal Pradesh	Assam	Manipur	Meghalaya	Mizoram	Nagaland	Sikkim	Tripura
Inflow of Domestic Tourists	6.51*	2.50*	1.60*	3.21*	1.58*	5.89*	4.67*	2.07*
Inflow of Foreign Tourists	8.49*	2.87*	11.05*	3.85*	3.07*	6.05*	5.09*	12.51*
Total Inflow of Tourists	6.55*	2.50*	1.70*	3.22*	1.60*	5.90*	4.70*	2.64*
GDP	2.76*	2.72*	2.30*	2.44*	4.51*	2.78*	5.48*	3.71*

Source: Authors Estimates from various issues of Statistical Handbook of NE sta

Note: * denotes parameters are significant at less than one percent level of significance

Among the NE states, it is seen that the average annual growth rate of domestic tourists is highest in Arunachal Pradesh. Regarding foreign tourists though Arunachal Pradesh has again a high growth rate compared to other states of NE but the highest growth rate is in Tripura. Comparing the inflow of domestic tourists and foreign tourists in NE states, it is found that the average annual growth of foreign tourists is much more than that of the domestic tourists in all the NE states (Table 2).

Table 3 shows both Fixed Effect Model (FEM) and Random Effect Model (REM) and the estimates of both the models reveal that there exist significant positive relationship between tourist inflows and economic growth. Now, to decide between FEM and REM, Hausman test is done, the result of which is shown in table 4. Here, the Chi2 is statistically significant at less than five per cent level of significance which implies that FEM is relatively better than the REM.

Table 3: Estimates of the relation between Economic Growth and Tourism

Model	LNGDP	Coefficient	Std Err	t/zStat	Goodness of Fit	
Fixed-effects GLS regression	LNDT	0.41*	0.06	6.66	Between Within Overall	0.674
	LNFT	0.17*	0.03	5.49		0.528
	Constant	2.29*	0.27	4.78		0.544
	σ_u	0.28			$F(2,102) = 105.65^*$ Prob> F = 0.00	
	σ_e	0.09	(fraction of variance due to u_{ij})			
Random-effects GLS regression	P	0.92				
	LNDT	0.41*	0.06	6.97	Between Within Overall	0.674
	LNFT	0.17*	0.03	5.39		0.530
	Constant	1.32*	0.28	4.75		0.546
	σ_u	0.27			Wald chi ² = 217.58* Prob> chi ² =0.00	
	σ_e	0.09	(fraction of variance due to u_{ij})			
	P	0.91				

Source: Authors Estimates from various issues of Statistical Handbook of NE states

Note: * denotes parameters are significant at less than one percent level of significance

Table 4: Hausman Test for FEM and REM

Variables	Coefficients of		Test Statistic
	Fixed Effect	Random Effect	
LNDT	.413	.413	Chi ² = 7.46**
LNFT	.179	.175	Prob > Chi ² = 0.02

Source: Authors Estimates from various issues of Statistical Handbook of NE states

Note: ** denotes parameter is significant at less than five percent level of significance

In table 3, the R2 : between, within and overall of FEM suggest that approximately 67 percent, 52 per cent and 54 per cent respectively of variation in GSDP is influenced by tourist inflows in NE states while the remaining part of the variation is explained by other factors. This is also reflected by the significant value of the constant term in the model. The model is significant indicating good

fit for the variables. The F- statistics in FEM is also significant in explaining the relationship between economic growth and tourism.

Though the tourism sector in NE Region is developing and is also a significant factor of growth of the region but it is not as expected. The region has so far been constrained from achieving its full potential due to lack of proper infrastructure, inadequate marketing, poor brand perception and brand recall, travel permit procedures, scarcity of skilled manpower and absence of a broad tourism policy for the region as a whole (FICCI 2015). Inspite of getting some special care from the government of India, the NE Region is still the backward part of the Indian territory because of many constraints which include inadequate fund, insufficient transportation facilities, managerial inefficiency and safety issues , permit system and so on(Rizal 2013).

The most well-intentioned policies fail due to weaknesses in implementation. The North East states should develop tourism organizations which are accountable, professionally managed and capable of taking quick decision. Most countries in world have established autonomous tourism development boards with private sector participation. Such an arrangement should be considered by each of the North East states(Bezbaruah 2008). A number of opportunities exist to develop the tourism potential of the North East like providing incentives to the private sector to get involved in a major way, creation of regional and international circuits shaping skilled manpower for the industry (FICCI 2015).

Conclusion:

The study reveals significant positive growth of tourist inflows in North East statesbut it has not yet achieved its full potential due to many constraints such as inadequate fund, insufficient transportation facilities, inadequate marketing, scarcity of skilled manpower etc.It is found that average annual growth rate of foreign tourists' inflow is higher than inflow of domestic tourists during the study period. One of the objectives of the study is to empirically analyse the influence of tourism on the economic growth of the North East region. To accomplish this goal, a series of regression models based on panel data such as fixed effect model, random effect model and Hausman test are performed. The results show a positive and statistically significant influence of tourism on economic growth. As the North East India has immense resource potential to develop tourism, so this sector should be attached more importance so that the positive effects of tourism on economy can be boosted.

References:

- Akama, J. S. and Kieti, D."Tourism and Socio-economic Development in Developing Countries: A Case Study of Mombasa Resort in Kenya". Journal of Sustainable Tourism 15(6): 735-748, 2007.
- Baltagi, B. H. Econometric Analysis of Panel Data.England:Wiley, John & Sons, 2001.Print.

- Bezbaruah, M.P."Development Trends and the Role of Tourism in the North East". ASCI Journal of Management 37(2):122-133, 2008.
- FICCI."Emerging North-East India."<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/11/KPMG-FICCI-North-East-India-2015.pdf>,2015.
- Greene, W. H.Econometric Analysis. Upper Saddle River NJ: Prentice Hall, 2003.Print.
- Gujarat, D.N.Basic Econometrics. New York: McGraw-Hill, 2003.Print.
- Ministry of Tourism. "Annual Report 2019-20." Government of India. https://tourism.gov.in/sites/default/files/2020-02/Annual%20Report%20Tourism%202019_20_Final.pdf2020.
- Rizal, P. and Asokan, R."A Comparative Study of Tourism Industry in North-Eastern States of India."IOSR Journal of Business and Management.12(4): 56-62,2013.
- Singh, Bikash."Northeast India is now known for development, tourism, organic farming, industryand start-ups: AmitShah."The Economic Times. <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/northeast-india-is-now-known-for-development-tourism-organic-farming-industry-and-start-ups-amit-shah/articleshow/78351218.cms?from=mdr>. Last updated on September 27,2020
- Wooldridge, J. M. Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data. Cambridge: MIT Press, 2002.Print.
- World Travel and Tourism Council."Travel and Tourism Global Economic Impact and Trends 2019".<https://ambassade-ethiopie.fr/onetweb/media/Tourism-WTTC-Global-Economic-Impact-Trends-2019.pdf>2019.

The Dynamics of the Familial Relationships in Shashi Deshpande's "That Long Silence"

Puspita Panda

*Research Scholar, MATS School of Arts & Humanities, MATS University, Raipur
Email: pusritaacademics@gmail.com*

Lalendra Kumar Tiwari

*Associate Professor, MATS School of Arts & Humanities, MATS University, Raipur
Email: drlktiwari@matsuniversity.ac.in*

Abstract

The paper deals with the in depth study of a social system which consists of many complicated and intermingled relationships in reference to the novel of Shashi Deshpande's "*That Long Silence*". The age-old tradition system when conflicted with modern beliefs creates an invisible gap within the family, different complex relationships that are regulated by the familial influences left with little space for individual progress. The miserable condition of the woman characters with principled guidelines under marriage especially the marital relationship of Jaya and Mohan is examined in this chapter. Mohan wants Jaya to be submissive and Jaya has to sacrifice her creative writing art and remained silence to make her married life stable. The image "*two bullocks yoked together*" on marriage is minutely studied. The self-introspection by Jaya on her life is studied.

Key words: familial, marriage, introspection, relationship, The Long Silence (TLS)

Introduction:

Family is the very essence where life of every individual revolves with numerous relationships with a strong bonding between each member with overall responsibilities; it is a very fundamental aspect of social cluster for the whole society. The reality of life is that after marriage the couple has to share everything and complement each other by fulfilling all the needs and aspirations of each other and to get connected physically, mentally, emotionally, socially and also financially.

With the large scale Industrialization and massive transformation, from a sociological point of view there is a very dramatic change seen in families and personal relationships which ultimately leads to lack of traditional values and individual attention in social life. Some are showing a very negative approach towards these changes that is the breaking down of traditional customs and culture can disintegrate the moral framework, while some others focused on the positive potential that come up suggesting greater diversity in lifestyles giving equal opportunities which leads to democratization of personal relationships (Gillies, 2003, p.2).

Jane Austen's concept of the ideal family reflects the process of social reform that took place during the late seventeenth and early eighteenth centuries. (Bennett, 1980, p.2).

An impartial and equivalent distribution of right within the family is the basis and without that no culture or society can flourish. Despite modernization, the values and culture that is deep rooted in a family has remained untouched. The traditional values score over the individual preferences.

The inter-personal relationship is mostly studied and remains the focus point in many works of literature as family is the key institution to maintain social order and that is possible only when all the members are free to share their joys, sorrows and anxieties of life.

Relationship is the source of social recognition with strong emotional bonding. From centuries, the novels emerging from the most creative minds are considered as the most influential form of expression of life. They expose the different aspects of human relationships.

Many of the Women novelists projected women with their tribulations in a most effective and appealing way. They represent the dynamics of human relationships very finely. This concept of family and the intermingled human relationships with its sweetness and complications which is the base of our very existence attracted many in the field of research.

Men as the head of the family secured a very specific prestigious place within the family and also publically which is a very powerful position to look at. But within the pious bonding of marriage because of her domestic authority and reproductive capability wife should have a special place.

As per the laws of Manu, Women are provided place of honor, gods are pleased and reside there in that household, but they deliberately forget all those verses that are full of prejudice, hatred and discrimination against women. (Patwari, 2016)

Human relationship with reference to family and marriage

Shashi Deshpande is having a strong weakness towards human relationships and family and she deeply studied the interpersonal relationships with its complexity and influence. Most of her novels present a social framework with family as the Centre with its many complicated connections in form of relationships. In her novels she exposed people with different age groups and mind sets. The tradition bound world when clashed with modern thoughts creates unforeseen gaps and disruptions within the family. A deep analysis on the couples enables us to a large extent to reach to the established view of Shashi Deshpande on marriage.

That Long Silence invites sarcastic area for many critics because of the restriction on the development and free expression of the female members in the name of culture and family tradition. The novelist tried to explore every relationship within a family especially man-women relationship without any prejudice. She brings out the reality that both the sexes imbibe to the roles allocated to them without any deviation by the social order, they are bound by the culture that forms them. The base of family is the marital relationships and the other relationships are just the off-shoots of it. As per the Western culture the concept of Marriage is a contract but for Indian civilization it is a source of bringing joy and happiness where both man and woman complement each other. But in this novel this concept of marriage is not successful. Involvement of more characters within the framework of the family brings many problems but more balanced approach is required with equality and mutual understanding among all the members of the family. Shashi Deshpande is very pragmatic in analyzing that despite the greater advancement in technology the Indian society is deeply anchored by its tradition and its approach towards women.

In this novel also we can find a number of relationships which are regulated by the male familial influence and are studied from all angles. The main focus by the novelist is the marital relationship of Jaya and Mohan.

“She has to lead her life without living it to the core. Now she deeply realizes that all relationships are based on compromise, duties and selfishness which cause ugliness, discord, incoherence and clashes in life.”
(Sharma, 2017, p.158)

Due to lack in mutual understanding Jaya is trying a very balanced approach towards her relationship with Mohan. Though they are concerned about their duties and responsibilities, Mohan is least concerned about her psychological and emotional feelings.

In the context of marriage, Bertrand Russell says: “The essence of a good marriage is respect for each other's personality combined with that deep intimacy, physical, mental and spiritual which makes a serious love between man and woman the most fructifying of all human experiences. (Russell, 1929, p.249).

The seventeen years of marital life of Jaya and Mohan is like there is no harmony, full of compromises and adjustments, Jaya was compelled to give vent to her thoughts and feelings through Kamat.

Kamat is open to discussing sensitive, personal and emotional matters with Jaya who had been craving the same from her husband. (Gunwant and Gaur, 2016, p.199)

She describes her feelings thus:

“With this man I had not been a woman. I had been just myself- Jaya. There had been an ease in our relationship I had never known in any other. There had been nothing I could not say to him.” (ILS 153).

She always tries to maintain silence to make her married life peaceful one being taught by her family. Traditionally, marriage is the only shelter and a source of support. But Deshpande through her writings tries to show that a woman can also deserve a meaningful subsistence even outside her marriage.

Economic subordination stems from the dependence of the wife on her husband's earnings and the privatization of the services she renders in the household. 'Then it will be plain', Engels says, "that the first condition for the liberation of the wife is to bring the whole female sex back into public industry, and that this in turn demands that the characteristic of the monogamous family as the economic unit of society be abolished" (Engels,1902, p.39).

Most of the relationships under marriage in Deshpande's creative writing are characterized by silence. Practicing silence is the only way to get out of troubles. Marriage might have crushed Jaya's soul but understood that she has to sail along with her husband in order to maintain her dignity. Jaya has to compromise to her desires which ultimately leads to seclusion. Under household pressure, Jaya feels so isolated that at some point she realized there is no individuality of her own.

Jaya remembers the event when Ramu Kaka through a sketch of a family tree make her understand by saying “Look Jaya, this is our branch, this is your grandfather” and advised Jaya to well behaved to Mohan as he is the head of the family. Jaya is overstrained with such advices from her family members and as a result her actions also reflected the same.

Mohan's mother was a professional cook who earned money by cooking for wedding feasts. She had also to face the harassment of her husband and led a disturbed married life.

“My mother never raised her voice against my father however badly he behaved to her,” he had said to me once.” (ILS 83)

For Mohan, anger makes a woman “Unwomanly” by observing his mother's behavior. Being grown up in a strongly traditional background seeing his mother silently surrendering herself before his father. Keeping the same perception in his mind he enters into matrimony with Jaya, whereas Jaya was brought up in a different background adored by her father and brothers. Her father is a great supporter who always says that her name Jaya is synonym for victory that infused positive confidence in her. These differences in their background lead to clash of expectations.

He quotes his mother's suffering as strength but for Jaya it is only a misery. Jaya comments:

"He saw strength in the woman sitting silently in front of the fires, but I saw despair. I saw despair so great that it would not voice itself" (TLS 36)

Patriarchal beliefs and practices de-power women. Women feel powerless when they believe they are unable to cope with the physical and social demands of the environment (Rawat, 2014, p.46).

The marital life of Jaya and Mohan is a conflict between traditional limitations and modern aspirations. Through these characters Deshpande analyses the major issues of marriage and raised many questions on the perception of love and marriage because of the materialistic attitude of Mohan.

India has a rich heritage of mythology and epic literature a character that may be a minor character in the so called main narrative may become a major character in another narrative. (De, 2020, p.8)

Mohan is impressed with Gandhari and demands the attribute in Jaya i.e. to follow her husband blindly. Jaya on the other hand executes all his wishes and tries to imitate the devoted pious women of Hindu mythology though having a strenuous relationship, which is described as "a pair of bullock's yoked together" Remarks of Jaya:

I had often found family life unendurable. Worse than anything else had been the boredom of the unchanging pattern, the unending monotony.

The constraints of traditional marriage are very difficult to handle. In the absence of any other alternative, wives often seek consolation in obsession or mental slavery leading to physical decay, disease and death. This unacknowledged martyrdom becomes an essential part of a housewife's existence (Rathore and Ekka, 2016).

"I remember now how often I had sighed for a catastrophe, a disaster, no, not a personal one, but anything to shake us out of our dull grooves." (TLS 4)

The marital life of Jaya and Mohan grows discontented, insecure and depressing only because of their difference in their attitudes. This is the main cause of disappointment in their relationship.

When there is an absence of proper concern for women they suffer from the inner fragmentation. Especially when the pressure of work and ambition to earn more money makes men busy and as well incapable of sharing their emotions with their wife, ultimately the marital relationship turns into mechanical relationship (Subbiah Rama A, 2017, p.130).

Conclusion

Literature of the world, in general, and Indian English literature, in particular, has been celebrating the theme of man-woman relationship which has an important impact on marital life, domestic peace, family integration and harmony. But in case of Jaya to release herself from the limitations of tradition-bound custom of marriage she took shelter on self-discovery. Kamat helps Jaya recognize her real self and not to be satisfied with everything.

Because of the strained relationship with Mohan, she was inclined towards Kamat as a refuge. It was an exceptional relationship and significant as well. Jaya's

need of emotional sharing is only fulfilled with Kamat which enables her to realize her individuality and find out her capability to rise above the social constrain in the quest of fulfillment. Her association with Kamat provides her a deep insight into the real picture of herself and bounds her to accept responsibility for her actions.

He represents unconventional masculinity as he does not want to be Kimmel's "*sturdy oak*" or a husband who is "*like a sheltering tree*".

Marriage is projected by the novelist in a different way through other characters like Jeeja and Nayana, the housemaids of Jaya. Nayana was not interested to give birth to a female child because she does not want her child to face the consequences of marriage that she is facing by getting beaten by her husband. Jeeja's husband is no exception he also in his tantrums often beats her when fully drunk. She accepts her husband's second marriage because she failed to give him a child.

Marital problems engulf Tara as her husband Rajaram always demands money from her earning. In very strong frustration for her unhappy married life and bitter feeling, she often says her husband:

"So many drunkards die ... but this one won't." (TLS 53)

But the idea that marriage is the only career option and with husband is the ultimate destination is clearly reflected in the thoughts of Jeeja:

"Jeeja shuts her up saying that husband is a symbol of social prestige because he "keeps the Kumkum" on her forehead, and "what is a woman without that?" (TLS 53)

Condition of Mukta, Jaya's neighbor has to face financial constraints as she is a widow and shoulders the responsibility of her old mother-in-law and teen aged daughter, Neelima. Looking back to her life, reffering Jaya, she has always been trained by her grandmother to prepare herself for providing comfort to her husband rather than questioning:

"Look at you –for everything a question, for everything a retort. What husband can be comfortable with that" (TLS 27)

Vanitamami tells her about the importance of a husband in a woman's life:

"Remember, Jaya ... a husband is like a sheltering tree .... Without the tree, you're dangerously unprotected and vulnerable" (TLS 32).

Her individual existence is immaterial and she has to remain suppressed because of a belief that a woman only requires the support of a husband. She learns that silence can help sustaining her married life and compromised at every step. When the Editor of a magazine asked for her bio data she was searching for her qualities that she should mention about her.

"I was born. My father died when I was fifteen. I got married to Mohan. I have two children and I did not let a third one live" (TLS 2).

It is only the responsibility of a woman to face all odds, problems, aloofness and isolation in order to keep her married life stable. At last this leads to individual introspection. Most of the women protagonists of the novels of Deshpande

struggle hard to create a space for themselves and to go against the pre-existing norms of marriage. They are seen to be caught in the bond of marriage. Jaya finds only emptiness and suppressed silence all along her married life. She openly shared it with Mukta:

“We were two persons. A man, a woman” (TLS 8). “Nothing between me and Mohan either. We lived together but there had been only emptiness between us” (TLS 85).

Jaya reconciles with her life and expressed that waiting is an essential part of her very existence by maintaining only a mechanical relationship between her and Mohan:

“*Wait until you get married. Wait until your husband comes. Wait until you go to your in-laws*” home. Wait until you have kids. Yes, ever since I got married, I had done nothing but wait” (TLS 30).

She accepted the reality that Mohan is her career and profession and she cannot imagine a life without him. This is what Mohan was expected during his trouble time of corruption from her when he failed to get it rather received an aggressive behavior from her, he left her which again bounds Jaya to think about her marital life and cannot bear his absence.

“The thought of living without him had twisted my insides”. (TLS 96)

After a lot of introspection, she came to the conclusion that she should be regarded as an independent identity but she was not courageous enough to go against the pre-existing norms of marriage.

“I’m not afraid any more. The panic has gone, I’m Mohan’s wife, I had thought, and cut off the bits of me that had refused to be Mohan’s wife. Now I know that kind of a fragmentation is not possible” (TLS 191).

The presentation of different characters of her novel by analyzing the institution of marriage is often used as a mark of reference by many writers. Deshpande clearly gives the message that the women themselves are to some extent responsible for their own condition and they should overcome to get their independent identity.

Talking about Jaya she says: “She is not going to live up to the model of a wife which her husband Mohan wanted. She is going to be herself. That is true liberation as far as I am concerned. It does not mean that she has to walk out of the family. Who does not need the security of a family?” (P-147) (Sathupati, 2003).

In the married life of Mohan and Jaya, emotional quotient as well as no spaces for romantic wishes is missed; Jaya expressed her feelings soon after her marriage:

“Sensual memories are the coldest. They stir up nothing in you. As I thought of those days of my feelings, and then looked at the man lying beside me, nothing stirred in me. Those emotions and responses seemed to belong to two other people, not to the two of us lying here together.”(TLS 95)

With a new vision and enthusiasm, Jaya is successful in regaining her better understanding towards life. She understood the way to maintain a delicate balance in her life taking everyone into consideration.

She understood the fact that “*Husband and wife care for each other, marriage never ends, they cannot- they are a state of being*” (TLS 127)

She decides to find means to live life a fresh with Mohan. She resolves to listen and speak when time demands by removing the barrier of silence because of which all her relationships can get strengthen. She at last realized that she had not given proper justice to her talents.

Works Cited

- Gillies, Val. “Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research”, *Families & Social Capital ESRC Research Group South Bank University*, 1-24, 2003
- Bennett, Paula. “Family Relationships in the novels of Jane Austane”, University of Washington 1980, *Research Work Archives*, Web. 6 Oct 2009
- Patwari Hiraday N. “The Status of Women As Depicted By Manu in The Manusmriti”, Web. 23 Jan 2016
- Sharma, Pooja. “Nowhere to go: a journey of compromise in Anita desai’s where shall we go this summer?” *The Expression: An International Multidisciplinary e-Journal*, 3(5), 2017
- Russell, Bertrand. *Marriage and Morals*, New York, Liverite Publishing Corporation, 1929
- Gunwant, Suraj and Gaur, Rashmi “Towards a Taxonomy of Masculinities: Mapping Hegemonic and Alternative Masculine Practices in Shashi Deshpande’s The Dark Holds No Terror and That Long Silence”, *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 8(3): 0975-2935, 2016
- Engels, Friedrich. “Origin of the Family, Private Property and the State”, Hottingen-Zurich, 39, 1902
- Rawat, Preeti S. “Patriarchal Beliefs, Women’s Empowerment, and General Well-being”, *Vikalpa*, 39 (2), 2014
- De, Anindita. “Surpanakha’s Mutilation or That of Womanhood? An Inquiry into Two Feminist Retellings”, *Journal of the Department of English, Vidyasagar University*, 13(1), 2020
- Rathore, Ujawal and Ekka, Mamta, “Marriage: The Trauma of A Disturbed Adolescence in The Selected Novels of Shashi Deshpande”, *Ashramagh*, 2(22), 2016
- Subbiah Rama A. “Apparent of New Woman in Snapshot”, *The Criterion: An International Journal in English*, 8(4), 2017
- Sathupati, P.S. “Women in the novels of Shashi Deshpande: a study”, “In conversation with Shashi Deshpande”, *Sarup & Sons Publishers*, 147, 2003

Armed Conflict Psychological Impact On The Civilian Population

R.K. Chinglenbi Devi

*Research scholar, Department of psychology, Garden City University, Bangalore
Karnataka. *Corresponding Author)*

Dr. Smitha Reddy

Professor, Department of psychology, Garden City University, Bangalore, Karnataka.

Abstract

Armed conflict psychological trauma is a widespread concept commonly associated with psychological and medical problems that may impair individual's functioning and incur costs on society. The current reviews initially will put forward the impact of armed conflict and highlight some of the mental health issues among the conflict exposed populations. The present review will also highlight the trauma and distress that is prevalent in the lives of the civilian populations of armed conflict and also put forward the gaps and what can it be done to fill the gaps. The impact of exposure to constant, prolonged, life threatening war related stress is understudied. A review on the existing information can contribute to a better understanding of the affected population, will help to identify the gaps and establish a proper agenda for research.

The study focuses on conflict affected populations. Furthermore, the psychological stressor experiences like PTSD (post-traumatic stress disorder) depression, anxiety and interventions which are effective and services required needs to be look into great extent. More research is required to support interventions addressing the psychological impact among armed conflict affected populations. Implications of this review of

the mental health and the psychosocial needs of the armed conflict affected populations are considered.

Key words: PTSD, Armed conflict, social support, civilian populations

Introduction

Over the past decades, there has been a changing nature on the understanding of armed conflict impact and people started to normalize it and plant seeds for future armed conflict. A new pattern of armed conflict has evolved taking increasing heavy tolls on the civilians and general populations where they killed, torture, mostly civilians, inflicting psychological damage, displaced masses of people and destroy communities. At the later part of the 1940s, the United Nations Organization (U.N.O.) declared war of all forms unlawful except the wars of defense and war sanctioned by the United Nations Security Council and the laws of war existed earlier became irrelevant. The International Committee of the Red Cross coined the term International Humanitarian Law by the mid-20th century to replace the laws of war. Since then wars of all forms are term as armed conflict. Armed conflict has serious consequences for the whole inhabitants living in an armed conflict zone irrespective of age, caste, religion or occupation. All aspects social, political and economic are affected but the worst unseen, underrated is the psychological trauma from it. Conflict is also defined as, “an extremely broad term used to refer to any situation in which there are mutually antagonistic events, motives, purposes, behaviors, impulses, etc.” (Reber, 1995). Armed conflict results in massive level of destruction to the people- culturally, emotionally, physically and psychologically. When an individual is exposed to certain negative situations such as war and conflict, continue to live with feelings of fear and desperation. Armed conflict may lead to serious development of psychological disorder directly or indirectly exposed to violence.

Psychological trauma is a response to an event that a person finds extremely stressful. According to the American Psychological Association (APA), trauma is an emotional response to a terrible event like an accident, rape or natural disaster”. Trauma can have a long-term effect on the person’s well-being. If symptoms persist and do not decrease, it can lead to serious mental health consequences especially PTSD (Post-traumatic stress Disorder).

Violence affects nearly everybody living in the armed conflict zone. Armed conflict may lead to the development of various psychological disorders among the section of population directly and indirectly exposed to violence. The ongoing conflict in these armed conflict zones which has been there for many decades has pushed into a violence of no ends and trauma. The people living in these conflict-zones suffered a tremendous impact resulting into a psychological trauma. When exposed to armed conflict, it is very traumatic event and has a lasting impact on the mental health of those exposed people and possible development of mental disorder such as PTSD (Post-traumatic stress disorder). The people affected by the armed conflict lived in fear for decades. The

consequences are huge and interfered with the individual psychologically. The trauma impact from armed conflict varied across the general populations, could be traumatic grief, loss of a loved one, direct trauma or historical trauma (Wichaidit, W., 2018). Although research on ongoing conflict is very limited, there has been quite number of studies which assessed the possible psychological impact in an active conflict zones which has a long history of conflict and human rights abuses. This could provide evidence not only for mental health services but also could help elucidate the impact of ongoing mass violence on civilians in general. People are exposed to trauma all over the world in the context of violent conflicts and human rights violation. A large proportion of human war casualties are civilian. Trauma exposure and loss have high chances resulting in PTSD as well as Post-growth disorder (Heeke, C., Stammel, N., Heinrich, M., & Knaevslrud, C.2017).

Exposure to war trauma may place the civilian at risk for short-term and long-term mental health problems and will most likely mobilize internal and external resources for coping with stress. For many years, civilian populations have been exposed to a military conflict and large number of civilian live with the possible psychological consequences. An understanding of how quality of life is affected by trauma and mental distress may facilitate better strategies for interventions for post-conflict.

Armed Conflict And Its Psychological Impact On The Civilian:

Following exposure to the traumatic events, post-traumatic stress disorder is one of the many responses that can occur. To mention certain risk factors with PTSD would be: when a person witnessed distressful media conflict portrayal, feeling of confinement in the conflict or people who have high level of exposure to the conflict or when a member of the family died or gone missing or being threatened with death personally (Mohammad, R., & Rangaiah, B. 2015) and another findings reported 99.7% of participants reported exposure to conflict, 95.4 % experienced psychological distress, 60.3% mentioned physical sickness, and 91.2% found others mental health being affected and 99.3% expressed that their education was severely affected as a result of the conflict in Kashmir (Ahmad, A., & Sibnath Deb (2020). Assaultive traumas such as physical attacks, sexual assault, and combat situations generally have the strongest associations with psychological problems (Breslau et al., 1999; Cardozo et al., 2000; Kessler et al., 1995). The question on mental health in the face of armed conflict on the general population has always under looked at. We need to understand that certain serious psychological impact like suicidal thoughts, depression is not resulted from the direct impact of conflict but also, we need to look at the systematic impact resulted from the armed conflict which includes disruption to the social support network, poverty, limited access to resources or essential services or ranges of interconnected effects (Vaughan Bell et.al 2012). The worst conflict affected zone like Kashmir, India since 1989 has serious consequences and the civilian faced many problems like killings, physical harsh torture, molestation, physical disabilities and this led to the traumatic effect to the people exposed to

armed conflict and also led to many psychological problems (Hussain, A., & Dr. R. Moorthy, 2016). In an armed conflict exposed population in Burundi, psychological distress such as depression and anxiety were more frequently reported and most commonly reported among women's populations. The study further looked into during and after conflict as well in which 44% of the individuals shows psychological distress during the conflict and 29% of the individuals shows psychological distress even after 2years of the conflict (Familiar. I., et. Al, 2014). Armed conflict has large impact on mental health and varied populations, where we analyzed the needs for civilians, we must not forget the internally displaced person (IDP) which are also greatly affected by the armed conflict, a comprehensive study among the internally displaced person during an armed conflict revealed that high rates of psychological distress were identified among the traumatized IDP and showed high rates of depression and anxiety as well. On the other hand, feeling miserable at arrival at a new place were associated with PTSD symptomatology and called for a psychosocial intervention among these internally displaced persons (Bahadur, S & Hauff E, 2005). Studies also revealed that low monthly family income and living in rural areas were significantly associated with increased loss of behavioral control. Rural places of residence, affected by conflict and maternal educational backwardness, were significantly associated with higher rates of anxiety (Ahmad A & Deb S, 2020).The individual trauma exposures having strongest associations with PTSD were ill health, absence of medical facilities, rape or sexual abuse, and lack of food or water, as well as unnatural death of family or friend (Roberts, Ocaka, Browne, Oyok, & Sondorp, 2009).

Armed Conflict Psychological Trauma And Social Support:

Perceived social support is a primary interpersonal resource that has been consistently found to be correlated with psychological well-being in times of stress (Norris & Kaniasty, 1996)and also a protective factor for individuals who have exposed to a disaster (Norris et al., 2002) or terror attack (Hobfoll, Canetti-Nisim, & Johnson, 2006). Individuals who have high level of social support which is perceived have also shown to be correlated to recovery as well as resilience associating with negative responses and PTSD (King, Foy, Keane, & Fairbank, 1999). Supportive relationships are associated with enhanced Post Traumatic Growth (Prati & Peitroni, 2009) as they can buffer against stress (Schumm, Briggs-Phillips, & Hobfoll, 2006).Social support has also been demonstrated to be a protective factor for PTSD and depression following a military deployment (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000; Giacco, Matanov, & Priebe, 2013; Kilbourne et al., 2007; King, King, Fairbank, Keane, & Adams, 1998; Lehavot et al., 2013; Siebold, 2006; Pietrzak, Johnson, Goldstein, Malley, & Southwick, 2010), and its positive effects on negating PTSD risk appear to become stronger over time (Ozer, Best, Lipsey, & Weiss, 2003). Low levels of perceived social support may have a particularly strong negative effect on PTSD outcomes among military personnel compared to civilians (Brewin et al., 2000), with evidence suggesting that perceived social support is a stronger protective factor following a

combat-related traumatic event compared to a noncombat-related traumatic event (Ozer et al., 2003). Social support was more strongly protective against traumatization among women than among men in the civilian populations (Ahern, J., Galea, S., Fernandez, W. G., Koci, B., Waldman, R., & Vlahov, D. (2004). Two years after the war in Kosovo, there remained a high prevalence of posttraumatic stress symptoms, particularly among women with low social support (Ahern, J., Galea, S., Fernandez, W. G., Koci, B., Waldman, R., & Vlahov, D. 2004). Those who perceived low social support had significantly greater symptom distress than those who perceived medium social support, who in turn reported significantly greater symptom distress than those perceiving high social support (Ketcheson, F., King, L., & Richardson, J. D. 2018).

Implications:

The present review strongly suggest that armed conflict related traumatic events on the civilians have a severe adverse impact on the mental health. Prevalence of PTSD and other related mental health deterioration needs to be taken into account in the public health and development planning for the concerned affected populations. The present review indicates a clear need for psychological interventions among the general population and further studies to assess the implications of such interventions. Intervention strategies aimed at reducing mental distress, modifying coping strategies, and encouraging social support may turn out to be useful in increasing the overall quality of life in post-conflict situations, and are worth considering as complements to strategies that improve the living conditions.

Conclusion:

Unsurprisingly, the evidence to date shows armed conflict has a strong negative effect on the civilians however we need to understand that it remains the case that most of the studies provide evidences for the post-conflict situations where still there is lack of studies that look into the impact during the ongoing conflict. There calls for an urgent need to understand the mental health of civilians in ongoing conflict. Studies that indicate the impact of ongoing conflict are limited in numbers compared to post conflict research but we still need to understand that the highlighted psychological impact of the civilians exposed to armed conflict remained as a significant issue. The high amount of people experiencing PTSD and other related psychological disorder after exposure to loss and trauma makes the current need for intervention.

References:

- Ahern, J., Galea, S., Fernandez, W. G., Koci, B., Waldman, R., & Vlahov, D. "Gender, social support, and posttraumatic stress in postwar Kosovo." *The Journal of nervous and mental disease*, 192(11) (2004): 762-770.
- Araya, M., Chotai, J., Komproe, I. H., & de Jong, J. T. (2007). " Gender differences in traumatic life events, coping strategies, perceived social support and socio-demographics among post-conflict displaced persons

- in Ethiopia. ." Social psychiatry and psychiatric epidemiology (2007): 307-315.
- Bell, V., Méndez, F., Martínez, C., Palma, P. P., & Bosch, M. "Characteristics of the Colombian armed conflict and the mental health of civilians living in active conflict zones." Conflict and health, 6(1), 10 (2012).
- Besser, A., & Neria, Y. "The effects of insecure attachment orientations and perceived social support on posttraumatic stress and depressive symptoms among civilians exposed to the 2009 Israel-Gaza war." A follow-up Cross-Lagged panel design study. (2010).
- Bhat, R. M., & Rangaiah, B. "The impact of conflict exposure and social support on posttraumatic growth among the young adults in Kashmir. ." Cogent Psychology, 2(1), 1000077. (2015).
- Brooks, M., Graham-Kevan, N., Robinson, S., & Lowe, M. c growth: "Trauma characteristics and posttraumatic growth." The mediating role of avoidance coping, intrusive thoughts, and social support. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 11 (2) (2019): 232.
- D, Kienzler H & Pedersen. "Strange but common bedfellows: The relationship between humanitarians and the military in developing psychosocial interventions for civilian populations affected by armed conflict." Transcultural Psychiatry, 49(3-4), (2012): 492-518.
- Dar, Ahsan Ahmad, and Sibnath Deb. "Psychological distress among young adults exposed to armed conflict in Kashmir." . Children and Youth Services Review 118 (2020): 105460. (2020).
- Farhood, L., Dimassi, H., & Lehtinen, T. "Exposure to war-related traumatic events, prevalence of PTSD, and general psychiatric morbidity in a civilian population from Southern Lebanon." Journal of transcultural nursing, 17(4),(2006) : 333-340.
- Heeke, C., Stammel, N., Heinrich, M., & Knaevelsrud, C. "Conflict-related trauma and bereavement: exploring differential symptom profiles of prolonged grief and posttraumatic stress disorder." BMC psychiatry, 17(1), 118. (2017).
- Ketcheson, F., King, L., & Richardson, J. D. ". Association between social support and mental heah conditions in treatment-seeking veterans and Canadian Armed Forces personnel. Journal of Military." Veteran and Family Health, 4(1), (2018):20-32.
- Kokun, O., Agayev, N., Pischko, I., & Stasiuk, V. "Characteristic Impacts of Combat Stressors on Posttraumatic Stress Disorder in Ukrainian Military Personnel Who Participated in the Armed Conflict in Eastern Ukrainian." International Journal of Psychology & Psychology Therapy, 20 (2020).
- Mille, Kenneth E., and Andrew Rasmussen. "Mental health and armed conflict: the importance of distinguishing between war exposure and other sources of adversity: a response to Neuner." Soc Sci Med 71.8 (2010): 1385-1389.

- Mujeeb, A., & Zubair, A. "Resilience, stress, anxiety and depression among internally displaced persons affected by armed conflict. ." *Pakistan journal of social and clinical psychology*, 10(2), 20-26. (2012).
- Richards, A., Ospina-Duque, J., Barrera-Valencia, M., Escobar-Rincón, J., Ardila-Gutiérrez, M., Metzler, T., & Marmar, C. " Posttraumatic stress disorder, anxiety and depression symptoms, and psychosocial treatment needs in Colombians internally displaced by armed conflict." *Psychological Trauma theory, research practice and policy* 3 (4) (2011): 384.
- Summerfield, D. "The impact of war and atrocity on civilian populations." *Psychological trauma: A developmental approach* (1997): 148-155.
- Thapa, S. B., & Hauff, E. "Psychological distress among displaced persons during an armed conflict in Nepal." *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 40(8) (2005): 672-679.

“The Lockdown-Induced Scenario of Digital Education In Assam’: *a study on the effects of online classes on the college students of Barpeta District.*

Mr. Ripunjoy Goswami

*Phd Research Scholar, Commerce, Kkhsou, Guwahati, Assam, India,
email id- ripunjoy.goswami@rediffmail.com*

Mr. Abhijit Dakuah

*Phd Research Scholar, Economics, Kkhsou, Guwahati, Assam, India,
emil id- a.dakuah.ad@gmail.com*

Abstract

Covid-19 & its aftermath (i.e. economic lockdown) have really showcased a very distressed & gloomy scenario of the countries not only in its economic positioning but also in all other aspects of its functioning. Like the entire world, India too has witnessed an untoward brunt of the pandemic in its economic as well as in the education sector. Under such a critical backdrop, the paper intends to focus on how Indian education system have refurbished itself with online tools of imparting education to its 37.4 million students enrolled in higher education and to make it uninterrupted at the same time. The area of the proposed work has been selected as one of the rural districts of Assam in India. Geographical position of the district and the remote existence of the educational institutions are two key factors behind selection of the study area. The sample size of the study is 145; four colleges were randomly selected to conduct the survey. This paper primarily intends to highlight the numerous issues/challenges being encountered by the students pertaining to virtual classes.

Key words: Equipments, Frequency, dedicated place, comfortable, satisfaction, stress

Introduction

The sudden outbreak of Covid-19 has abruptly affected almost all aspects of human life. It is not only impairing the health and economic conditions of the people but also affecting more seriously the education sector all around the globe both at micro and macro level. No former disease, from time immemorial, had emerged so dreadfully, that the present covid-19 situation has emerged as. Looking into the gravity of the situation World Health Organization (WHO) has declared it as a Global Pandemic on March 11, 20202. Like majority of the nations fighting against the disease, India too adopted the policy for moving into a nationwide lockdown as an immediate measure. But, the imposed lockdown resulted in schools and colleges being shuttered across the nation and over 500 million students getting affected from being taught by conventional face-to-face mode of delivery. Consequently, there arises a need based quest for an alternative mode of education to ensure unhindered and seamless learning environment for the student's community. In this regard, online or e-learning platform got the pivotal importance which hitherto remained as a peripheral issue of concern in the entire paradigm of education system. Online education or electronic medium of education is a potent means to cover students many times more as compared to the conventional education system. It is capable of providing a platform for educators and learners on a virtual sense, where requirement for physical presence is totally nil for both sides. Indian education system is traditionally found taking major initiatives for inculcating digital mode into the ongoing conventional system by various measures. The initiative for launching a satellite named EDUSAT on Sept 20, 2004, which was solely dedicated for education, could be viewed as a major endeavor on the part of policy makers in creating a digitized learning environment for India. In this strive; National Mission on Education through ICT (NMEICT) was launched in the year 2009, with a broad based view to improve the quality and usability of ICT in education. In spite of all these noble attempts in bringing ICT as a supplement tool in the ongoing education system, the pace of its adoptability both from the purveyors and the users is less likely in base application. As a consequence it is posing a serious implication under the present backdrop of global pandemic to the entire domain of education system. The sudden conversion of Offline mode of imparting education, to an entirely new way of virtual education, has come forth as a nightmare to a significantly large chunk of learners from the remote places of rural set up. Although there are substantial efforts on the part of the government machinery in ensuring the maintenance of inclusivity principle with regard to the accessibility of ICT issue, yet there is much to attain in practical for semi urban and rural areas. This sort of inequality in making provision for accessing ICT and digital literacy has given birth to the problem of '**digital divide**' or '**digital exclusion**', which is really posing an eternal threat, unless addressed timely with proper attention. Keeping in view of all these aspects, the present study tries to highlight some of the glaring issues existing in adoptability of online education as an alternative to the age old conventional mode of education from learner's perspective.

Research Methodology

The sample size of the study is 145. Both primary and secondary data were used to conduct the study. Google form was used to collect the necessary primary data. The digital questionnaire was sent to some students of 4 select colleges in Barpeta District. Newspapers, journals and websites were also referred to collect the required secondary data. Tables and charts were used to analyze the data pertaining to the topic under study. The study is basically descriptive in nature. SPSS version 25 was used to perform all the data analysis functions. Carl Pearson correlation was used to measure the type of relationship between two variables.

Objectives of the study

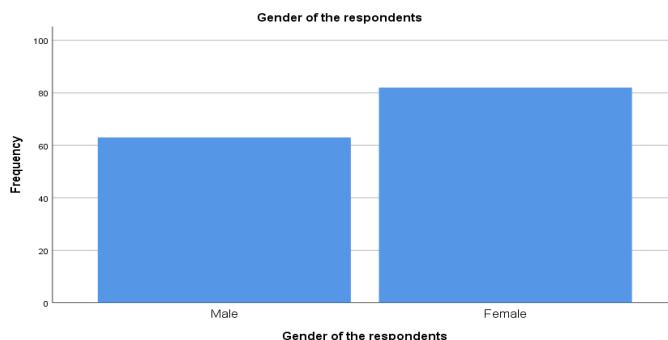
- 1) To analyze the challenges encountered by the respondents while dealing with online classes.
- 2) To identify the health hazards resulting out of online classes.
- 3) To evaluate the perception of students on digital education as an alternative to the traditional mode of education.

Demographic Profile of the respondents

Table 1

Gender of the respondents

Valid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Male				
	Female	82	56.6	56.6	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

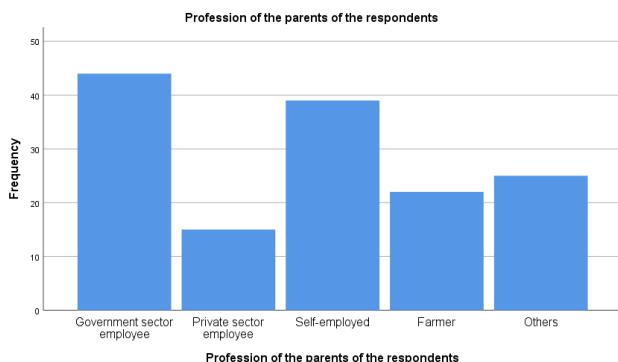

Figure 1

The table and chart above represents the breakup of male and female respondents. It is seen that the number of female respondents are more in number as compared to that of male respondents. Out of the total sample size of 145, 56.6% were female and 43.45% were male.

Table 2**Profession of the parents of the respondents**

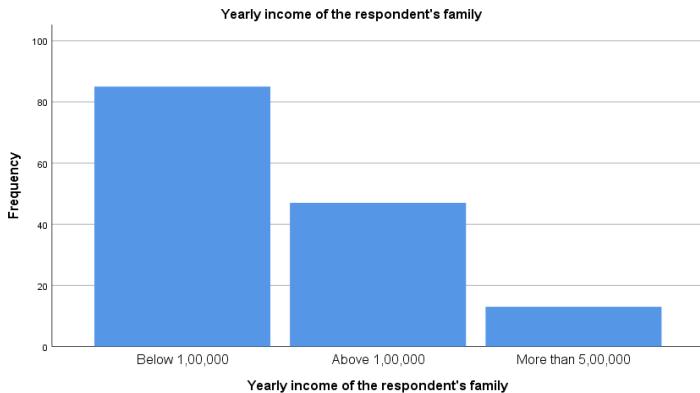
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Government sector employee	44	30.3	30.3	30.3
	Private sector employee	15	10.3	10.3	40.7
	Self-employed	39	26.9	26.9	67.6
	Farmer	22	15.2	15.2	82.8
	Others	25	17.2	17.2	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

Figure 2

The table and fig. number 2 shows the various types of professions held by the parents of the respondents. 44% were government sector employees, 15% were private sector employees, 39% were self-employed, 22% were farmers and 25% were engaged with other sectors like business, ex-serviceman, driving etc. It is seen from the above data that majority of the parents were engaged in govt. sector.

Table 3**Yearly income of the respondents family**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Below 1,00,000	85	58.6	58.6	58.6
	Above 1,00,000	47	32.4	32.4	91.0
	More than 5,00,000	13	9.0	9.0	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

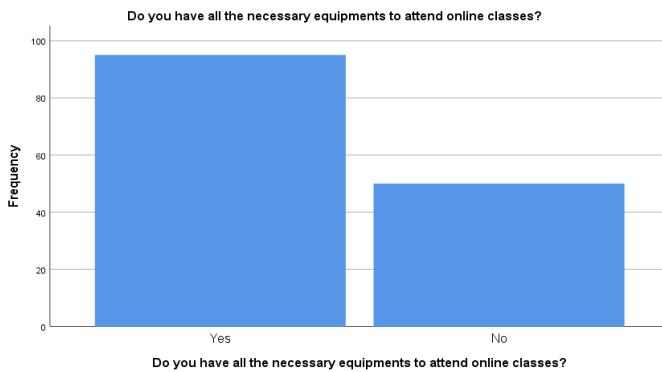
Figure 3

The above table and figure depicts the yearly family income of the respondents. It is evident from the data itself that maximum number of family income were below 1, 00,000; which is 58.6% of the total respondents. 32.4% of the respondent's family income was above 1, 00,000 and only 9% respondents stated that their overall family income stood at more than 5,00,000 mark.

Table 4

Availability of the necessary equipments to attend online classes

	Frequency	Percent	Valid	Cumulative
			Percent	Percent
Valid Yes	95	65.5	65.5	65.5
Valid No	50	34.5	34.5	100.0
Total	145	100.0	100.0	

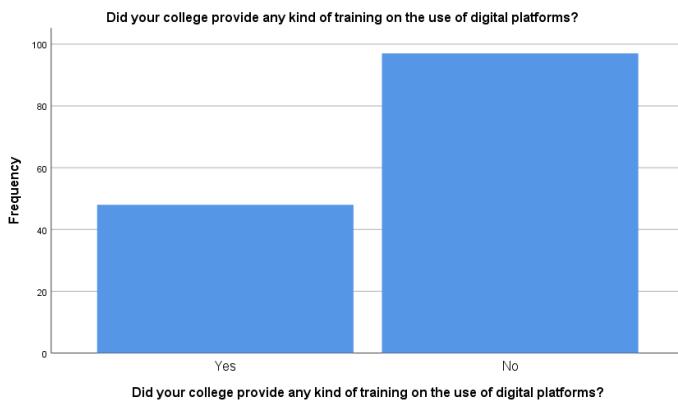
Figure 4

The table and figure above represents that 65.5% respondents had the necessary equipments to attend online classes and 34.5% stated that they didn't have the necessary equipments required for attending the digital classes.

Table 5

Arrangement of training on the use of digital platforms by the respective colleges

Valid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Yes	48	33.1	33.1
	No		97	66.9	66.9
	Total		145	100.0	100.0

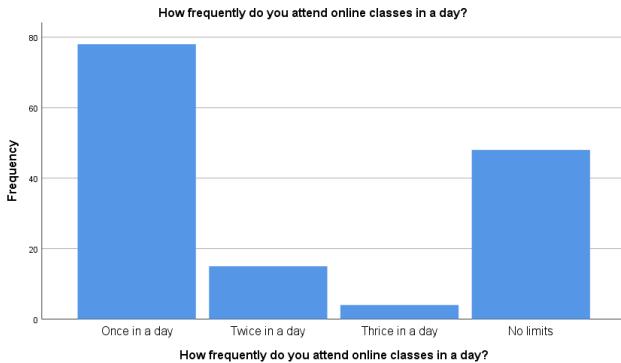
Figure 5

The above table and figure reveals the details pertaining to the arrangement of training facilities by the concerned colleges of the respondents for attending online classes in a hassle free manner. 33.1% respondents stated that they were provided with the necessary training facilities for attending online classes by their colleges, while; 66.9% stated that they didn't receive any such training from their respective colleges on the use of digital platforms.

Table 6

Frequency of attending online classes in a day

Valid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Once in a day	78	53.8	53.8
	Twice in a day		15	10.3	64.1
	Thrice in a day		4	2.8	66.9
	No limits		48	33.1	100.0
	Total		145	100.0	100.0

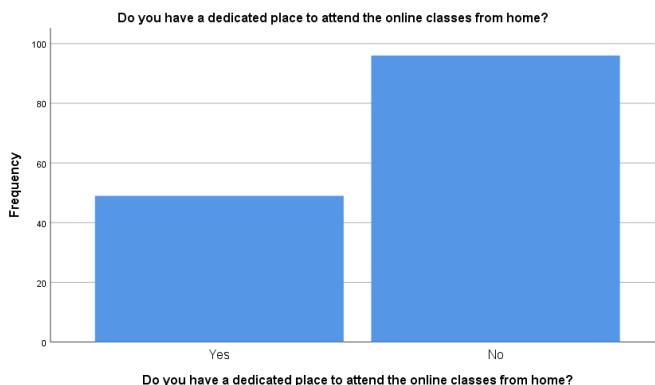
Figure 6

Table and figure number 6 portrays the data regarding frequency of attending digital classes by the respondents. 53.8% of the total respondents revealed that they have attended online classes only once a day. 10.3% have attended classes twice a day, 2.8% had attended classes thrice a day and 33.1% had attended without any daily limit for classes.

Table 7

Dedicated place to attend the online classes from home

Valid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Yes	33.8	33.8	33.8
	No	96	66.2	66.2	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

Figure 7

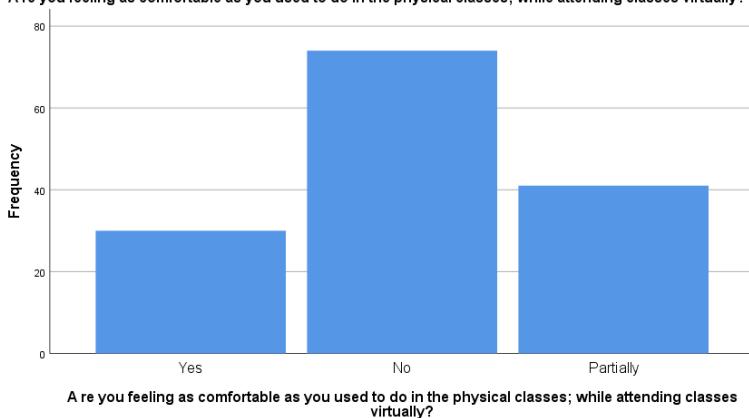
The above table and figure reveals the required data regarding the availability of dedicated space for attending online classes smoothly from home and the respondents had made some interesting revelations. The respondents stated that; out of the total sample size of 145, 66.2% of the respondents didn't have a proper dedicated place to attend online classes from home. Only 33.8% stated that they had a dedicated place to attend online classes smoothly from home.

Table 8

Feeling of comfort while attending classes virtually

	Frequency	Percent	Valid	Cumulative
			Percent	Percent
Valid Yes	30	20.7	20.7	20.7
No	74	51.0	51.0	71.7
Partially	41	28.3	28.3	100.0
Total	145	100.0	100.0	

A re you feeling as comfortable as you used to do in the physical classes; while attending classes virtually?

Figure 8

The above table and figure depicts the picture of sense of convenience on the part of the students while attending classes virtually. Feeling of comfort plays a very vital role so far as effectiveness of the classes are concerned. The data so collected reveals that 20.7% of the respondents were feeling comfortable while attending online classes. 51% of the respondents stated that they were not comfortable while attending virtual classes from home via digital platforms and 28.3% stated that they were partially comfortable to attend online classes.

Table 9

Preference for gadgets for attending online classes by the respondents

Preference of gadgets for online classes ^a		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Laptop	25	15.2%	17.2%	
Smartphone	130	78.8%	89.7%	
Notepad	2	1.2%	1.4%	
Tablet	4	2.4%	2.8%	
Others	4	2.4%	2.8%	
Total	165	100.0%	113.8%	

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

The table number 9 is a multi-response table. Coding method was used by using SPSS version 25 where yes was coded as 1 and no as 2. So, the above table represents only those respondents who had responded positively on the above options. It is seen that 15.2% responses were given towards preference of laptops while attending classes virtually, 78.8% responses were given for the preference of smartphone, and only 1.2% responses were given for notepads, 2.4% responses were given for each of tablets and other gadgets.

Table 10

Preference of the respondents towards the use of digital platforms while attending online classes

Preference of digital platforms ^a		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Zoom app	32	15.8%	22.1%	
Google meeting app	18	8.9%	12.4%	
Google classroom	103	50.7%	71.0%	
Google hangout	3	1.5%	2.1%	
WhatsApp	46	22.7%	31.7%	
Others	1	0.5%	0.7%	
Total	203	100.0%	140.0%	

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

The above multi-response table depicts the preference of the respondents for digital platforms for attending online classes. Zoom app was given 15.8% responses out of a total of 203 responses. 8.9% responses were given as a preference for Google meeting app, 50.7% responses were given for Google classroom app, 1.5% responses for Google hangout, 22.7% responses for WhatsApp and 0.5% responses were given for any other apps apart from the above mentioned ones.

Table 11
Challenges encountered by the respondents while attending online classes

Challenges faced during online classes ^a		Responses	Percent of Cases
		N	Percent
More internet data consumption		52	13.2%
Loss of wifi connectivity		42	10.7%
Technical failures		47	12.0%
Lack of classroom environment		54	13.7%
Inability to handle the apps effectively		23	5.9%
Difficulty in understanding the important concepts		47	12.0%
Power cuts		31	7.9%
Lack of motivation		27	6.9%
Lack of effective communication with the concerned teacher		60	15.3%
None of the above		10	2.5%
Total		393	100.0%
a. Dichotomy group tabulated at value 1.		271.0%	

The above table depicts the various types of challenges faced by the respondents while attending

classes through digital gadgets. Again coding method was used using SPSS version 25. Yes was coded as 1 and no was as 2. Here, 1 option has been considered while preparing the table. It is noteworthy that out of 393 responses, 13.2% was given for more internet data consumption, 10.7% for loss of wifi, 12% for technical failures, 13.7% for lack of classroom environment, 5.9% towards inability of handle the applications in an effective way, 12% were given for difficulty in understanding important concepts, 7.9% responses were given for power cuts as a challenge while attending digital classes, 6.9% for lack of motivation, 15.3% responses were given for lack of proper communication with the concerned teacher. Interestingly, 2.5% responses were also given for none of the above option, which represents that some of the respondents didn't go through any of the above mentioned challenges while attending e-classes.

Table 12

Details regarding whether online classes have imposed extra stress on the students

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Yes	37	25.5	25.5	25.5
	No	49	33.8	33.8	59.3
	To some extent	59	40.7	40.7	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

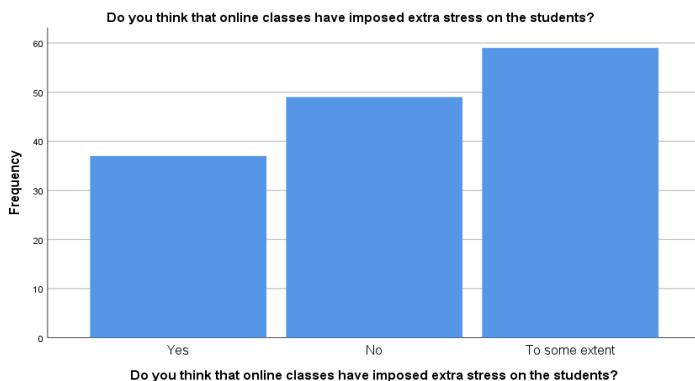
Figure 12

Table and fig. no 12 above portrays the details connected with imposition of extra stress on the students due to online classes as compared to that of traditional mode. 25.5% respondents accepted that online classes have had imposed extra stress upon them. 33.8% stated that they didn't feel any kind of extra stress from attending virtual classes and 40.7% stated that they felt stressed to some extent.

Table 13

Health hazards cropped out of virtual learning through digital apparatuses

Health hazards ^a		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Health hazards ^a	Eye related issues	77	38.7%	53.1%
	Back/joint pain	36	18.1%	24.8%
	Depression	19	9.5%	13.1%
	Anxiety	19	9.5%	13.1%
	None of the above	48	24.1%	33.1%
Total		199	100.0%	137.2%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

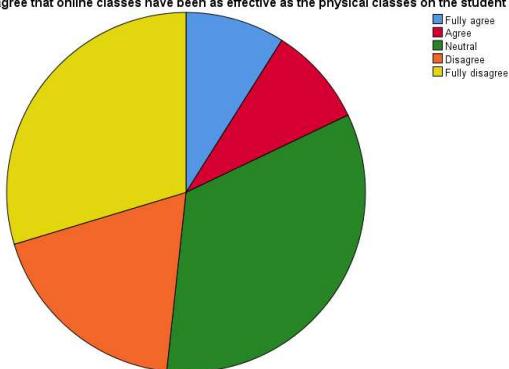
The above multi-response table number 13 delineates the different types of health related issues experienced by the respondents due to attending online classes at a regular basis. The data table reveals that majority of the respondents had experienced eye-related issues as the option was given 38.7% of responses out of 199 responses as a whole. 18.1% responses were given to back/joint pain, depression was given 9.5% responses and same percentage of responses was accustomed to anxiety as well. It is also seen that 24.1% responses were also given to none of the above mentioned options, which indicates that some of the respondents didn't experience any of the above mentioned health hazards due to the attending of virtual classes.

Table 14

Effectiveness of online classes as compared to physical classes on the student community

Valid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Fully agree	13	9.0	9.0	9.0
	Agree	13	9.0	9.0	17.9
	Neutral	49	33.8	33.8	51.7
	Disagree	27	18.6	18.6	70.3
	Fully disagree	43	29.7	29.7	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

Do you agree that online classes have been as effective as the physical classes on the student community?

Figure 14

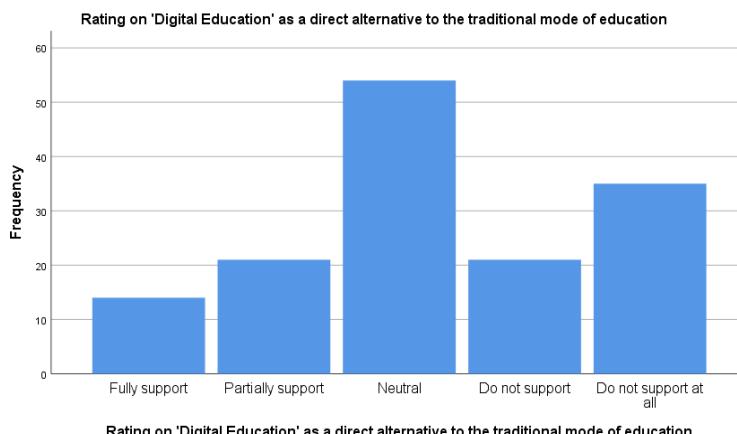
The above table and figure depicts the perspective of the respondents on the effectiveness of the online classes in contrast with traditional mode of classes. A 5 point rating likert scale was used to collect the data. 9% of the respondents fully agreed that online classes were as effective as physical classes and same percentage of respondents simply concurred that the virtual classes were effective

upon the students. 33.8% respondents were undecided. They neither agreed nor disagreed on the effectiveness of online classes. 18.6% respondents dissented from the matter of efficacy of online classes on the students. Out of the total sample size pertaining to the study, 29.7% of the respondents totally disagreed about the effectiveness of online classes over the traditional mode of classes on the respondents.

Table 15

Rating on 'Digital Education' as a direct alternative to the traditional mode of education

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Fully support	14	9.7	9.7	9.7
	Partially support	21	14.5	14.5	24.1
	Neutral	54	37.2	37.2	61.4
	Do not support	21	14.5	14.5	75.9
	Do not support at all	35	24.1	24.1	100.0
	Total	145	100.0	100.0	

Figure 15

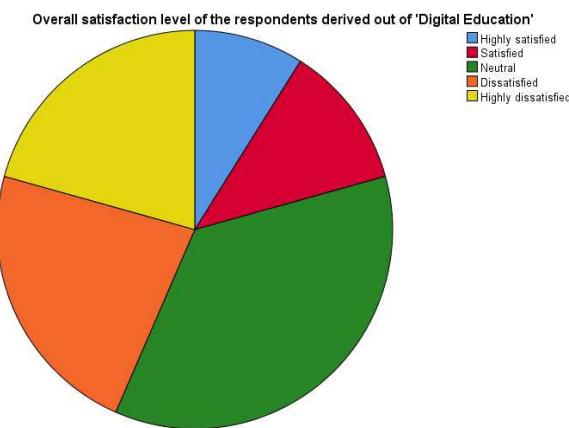
Considering the prevailing conditions caused by the Covid-19 pandemic, digital education has gained much more popularity and importance over the past few months. So, understanding and analyzing the perception of the students on digital education as an alternative to the traditional mode of education is of utmost importance so far as sustainability of the same is concerned. Interestingly, only 9.7% respondents fully supported virtual classes as an alternative. 14.5% partially supported. 37.2% respondents neither supported nor unsupported,

14.5% of the respondents didn't support and 24.1% completely uncorroborated digital learning as a direct alternative to the conventional mode of learning.

Table 16

Overall satisfaction level of the respondents derived out of 'Digital Education'

Valid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Highly satisfied	13	9.0	9.0	9.0	9.0
Satisfied	17	11.7	11.7	20.7	
Neutral	52	35.9	35.9	56.6	
Dissatisfied	33	22.8	22.8	79.3	
Highly dissatisfied	30	20.7	20.7	100.0	
Total	145	100.0	100.0		

Figure 16

The above table and fig. no. 16 represents the overall satisfaction of the respondents gleaned out of attending virtual classes. The data so collected revealed that 9% of the respondents were highly satisfied, 11.7% respondents stated that they were simply satisfied, 35.9% respondents were totally undecided with regard to overall satisfaction obtained from digital education. 22.8% were dissatisfied with e-learning and 20.7% respondents highly dissatisfied with digital education caused by the prolonged lockdown.

Correlations

		Overall satisfaction level of the respondents derived out of 'Digital Education'	Rating on 'Digital Education' as a direct alternative to the traditional mode of education
Overall satisfaction level of the respondents derived out of 'Digital Education'	Pearson Correlation	1	.653**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	145	145
Rating on 'Digital Education' as a direct alternative to the traditional mode of education	Pearson Correlation	.653**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	145	145

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The above Carl Pearson correlation was performed by using Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) version 25. The calculated value of correlation is 0.653 at 0.01% level of significant; which reveals that there is strong and positive correlation between overall satisfaction of the respondents and consideration of digital education as a direct alternative to the traditional mode of education. This clearly indicates that the respondents who were highly satisfied and simply satisfied with online classes have rated positively for digital education as a direct alternative to the conventional mode of education and those who were highly dissatisfied and simply dissatisfied rated for digital education negatively. This correlation was performed with respect to the partial fulfillment of the 3rd objective of the study.

Correlations

		Do you agree that online classes have been as effective as the physical classes on the student community?	Overall satisfaction level of the respondents derived out of 'Digital Education'
Do you agree that online classes have been as effective as the physical classes on the student community?	Pearson Correlation	1	.620**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	145	145
Overall satisfaction level of the respondents derived out of 'Digital Education'	Pearson Correlation	.620**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	145	145

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The above correlation value shows the existence of a strong and positive relation between effectiveness of online classes on students and the overall satisfaction derived from attending online classes. We can say that more the effectiveness of online classes on students, the more is the overall satisfaction level derived from digital education on the part of the student's community as a whole.

		Correlations	
		Rating on 'Digital Education' as a direct alternative to the traditional mode of education	Do you agree that online classes have been as effective as the physical classes on the student community?
Rating on 'Digital Education' as a direct alternative to the traditional mode of education	Pearson Correlation	1	.516**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	145	145
Do you agree that online classes have been as effective as the physical classes on the student community?	Pearson Correlation	.516**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	145	145

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The above Pearson correlation value suggests that there is a strong significant relationship between effectiveness of online classes and corresponding rating on digital education as a direct alternative to the traditional mode of education. The degree of recommendations for digital education as an alternative increased with the level of effectiveness of online classes.

Conclusion

From the above study, we can conclude that many students had encountered a wide variety of challenges while attending classes virtually through digital platforms. The leading were lack of effective communication with the teachers, lack of classroom environment and high internet data consumption. The respondents have had faced some serious health hazards like eye issues, back or joint, depression and anxiety. Among these, eye related issues were quite persistent. Effectiveness and satisfaction level of online classes had a direct impact on the perception of the respondents on digital education as a direct alternative to the traditional mode of education. Overall satisfaction derived out of online

classes was highly influenced by the level of effectiveness of the digital classes. Quite interestingly, the study revealed that majority of the respondents does not have a dedicated place to attend online classes. Majority of the students were quite uncomfortable with online classes from home. The study also revealed that online classes had imposed extraneous stress on the students. Maximum negative ratings were given for digital education as an alternative as majority of the respondents were dissatisfied with online classes due to low level of effectiveness of the same upon them. The sustainability of the online system of education is also dubious so far as the present study is concerned.

References

- Alqurashi, Emtinan. "Predicting Student Satisfaction and Perceived Learning within Online Learning Environments." *Distance Education*, vol. 40, no. 1, 2018, pp. 133–48. *Crossref*, doi:10.1080/01587919.2018.1553562.
- Anand, Rimmi, et al. "E-Learning and Its Impact on Rural Areas." *International Journal of Modern Education and Computer Science*, vol. 4, no. 5, 2012, pp. 46–52. *Crossref*, doi:10.5815/ijmecs.2012.05.07.
- Bordoloi, Sanjana. "As 30 Lakh Students E-Learn, Assam Tries to Connect the Disadvantaged." *The Telegraph Online* [Guwahati, Assam], 6 Apr. 2020, www.telegraphindia.com/north-east/coronavirus-lockdown-as-30-lakh-students-e-learn-assam-tries-to-connect-the-disadvantaged/cid/1762619.
- Borkotoky, Dhiraj Kumar, and Gitika Borah. "The Impact of Online Education on the University Students of Assam in COVID Times." *Indian Journal of Science and Technology*, vol. 14, no. 13, 2021, pp. 1028–35. *Crossref*, doi:10.17485/ijst/v14i13.1809.
- Chang, Chi-Cheng. "A Study on the Evaluation and Effectiveness Analysis of Web-based Learning Portfolio (WBLP)." *British Journal of Educational Technology*, vol. 32, no. 4, 2001, pp. 435–58. *Crossref*, doi:10.1111/1467-8535.00212.
- Dinesha H A, F. A., and V. K. Agarwal. "Advanced Technologies and Tools for Indian Rural School Education System." *International Journal of Computer Applications*, vol. 36, no. 10, 2011, pp. 54–59.
- Eom, Sean B., and Nicholas Ashill. "The Determinants of Students' Perceived Learning Outcomes and Satisfaction in University Online Education: An Update*." *Decision Sciences Journal of Innovative Education*, vol. 14, no. 2, 2016, pp. 185–215. *Crossref*, doi:10.1111/dsji.12097.
- ET Government. "How Lockdown Reveals Actual State of E-Education in India." *ETGovernment.Com*, 20 May 2020, government.economictimes.indiatimes.com/news/education/how-lockdown-reveals-actual-state-of-e-education-in-india/75803841.
- Et. Al, Salman Hussain. "IMPACT OF THE DIGITAL DIVIDE ON DIGITAL LEARNING IN ASSAM: ECONOMIC CAUSES

- BEHIND IT.” *INFORMATION TECHNOLOGY IN INDUSTRY*, vol. 9, no. 2, 2021, pp. 936–40. *Crossref*, doi: 10.17762 /itii.v9i2.433.
- Gaytan, Jorge. “Comparing Faculty and Student Perceptions Regarding Factors That Affect Student Retention in Online Education.” *American Journal of Distance Education*, vol. 29, no. 1, 2015, pp. 56–66. *Crossref*, doi:10.1080/08923647.2015.994365.
- Iftikhar, Fareeha. “Only 6 of 10 Students in Delhi Govt Schools Joined Online Classes during Lockdown, Shows Govt Data.” *Hindustan Times*, 19 June 2020, www.hindustantimes.com/cities/only-6-of-10-students-in-delhi-govt-schools-joined-online-classes-during-lockdown-shows-govt-data/story-t8uCLHbiAy0PUWrUOn5BJI.html.
- Khaiyam, Mohsin. “Institutes of Assam Start Online Classes.” *Telegraph India*, 28 Mar. 2020, www.telegraphindia.com/north-east/institutes-of-assam-start-online-classes/cid/1760044.
- Nguyen, Tuan. “The Effectiveness of Online Learning: Beyond No Significant Difference and Future Horizons.” *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, vol. 11, no. 2, 2015, pp. 309–18.
- Peimani, Nastaran, and Hesam Kamalipour. “Online Education and the COVID-19 Outbreak: A Case Study of Online Teaching during Lockdown.” *Education Sciences*, vol. 11, no. 2, 2021, p. 72. *Crossref*, doi:10.3390/educsci11020072.
- Shenoy, Veena, et al. “COVID 19 – Lockdown: Technology Adaption, Teaching, Learning, Students Engagement and Faculty Experience.” *Mukti Shabd Journal*, vol. IX, no. IV, 2020, pp. 698–702.
- Sun, Anna, and Xiufang Chen. “Online Education and Its Effective Practice: A Research Review.” *Journal of Information Technology Education: Research*, vol. 15, 2016, pp. 157–90. *Crossref*, doi:10.28945/3502.
- Tamrakar, Anand, and Kamal K. Mehta. “Analysis of Effectiveness of Web Based E-Learning Through Information Technology.” *International Journal of Soft Computing and Engineering*, vol. 1, no. 3, 2011, pp. 55–58.
- Wattal, Ameeta Mulla. “We Must Walk Tightrope between Online and Offline Learning.” *The Indian Express*, 18 June 2020, indianexpress.com/article/opinion/columns/india-lockdown-coronavirus-online-classes-e-learning-virtual-schools-6463946.
- Yadav, Avadhesh Kumar. “Impact of Online Teaching on Students’ Education and Health in India during the Pandemic of COVID-19.” *Coronaviruses*, vol. 2, no. 4, 2021, pp. 516–20. *Crossref*, doi:10.2174/2666796701999201005212801.

Factors Responsible for Non-immunization of children under 5 years among Tea Tribes Community of Assam, India

Dr. Sahidul Ahmed

*Assistant Professor, Deptt. Of Education, Amguri College, Amguri, Sivasagar, Assam
sahidpsc@gmail.com*

Dr. Himanta Borgohain

Assistant Professor, Deptt. Of Sociology, Amguri College, Amguri, Sivasagar, Assam

Abstract

The development of a nation depends on its children who will lead the nation in future. Immunization has been described as the first line of defense against disease, and one of the most effective health advantages available to children. In this study, we are mainly concentrating on the issue of non immunization of children under 5 years of age among the tea tribe community of Assam. This study was carried out in two districts of Upper Brahmaputra Valley of Assam namely Jorhat and Sivasagar. Both primary and secondary data were used for the study. SPSS was used for analyzed of data. The factors which are responsible for non immunization are gathered for the sample parents with the help of schedule and interview. Simple linear regression analysis was used to study the relation of Family income, father education, mother education and less distance of health with immunization.

Key words: children under 5 years, tea tribe, non immunization, Assam

Introduction:

The development of a nation depends on its children who will lead the nation in future. Immunization has been described as the first line of defense against disease, and one of the most effective health advantages available to children [1, 2]. Long-term and sustainable community health begins with the health of its children and it is immunization which helps in disease prevention [3]. Of the available disease prevention interventions, immunizations are the most successful and cost-effective [4]. The vaccination program for six diseases: Pertussis, childhood tuberculosis, tetanus, polio, measles, and diphtheria were initiated in the year 1974 by the World Health Organization (WHO) [5]. Despite the awareness and effort in the immunization programme in India, we are still lagging behind from the goal of universal immunization programme (UIP) especially in the North-East region of the country [6, 7].

In this study, we are mainly concentrating on the issue of non immunization of children under 5 years of age among the tea tribe community of Assam. Historically, the tea tribes migrated to the mainland of Assam prior to Indian independence. Their migration can be traced back to British Raj, when the colonialists started to exploit the economic potential of the region through tea plantations in the early 1820s [8]. The Tea tribe is one of the most socially, economically and educationally marginalized communities of Assam. The tea tribe community and the Muslims of char area are the communities where the case of deadly disease is still can be found. In India, immunization services are offered free in public health facilities, but despite rapid increases, the immunization rate remains low in some areas and among some communities [9].

Available literature established the fact that socioeconomic factors, and infrastructure variables contribute to the immunization status of a child. Factors like Parental poverty, literacy and educational level of parents, the mother's lack of access to information, the absence of antenatal care, large family size, type of father's work and location of residence are associated with immunization in some countries [10].

As per NFHS-4, 2015-16, in India the national average for full immunization is 62 per cent. The NFHS-2 [11] had reported the fully immunization coverage in Assam was 19% but the report of the Government of Assam revealed the fully immunization coverage as 43% [12]. Some other study also indicates different coverage percentages due to the selection of different areas and use of different techniques in the evaluation of immunization coverage.

Objectives of the study

1. To find out the various reasons for partial or non-immunization of children aged less than 5 years among the tea tribe community of Assam, India.
2. To evaluate the household factors associated with immunization.

Methodology and field study area

This study was carried out in two districts of Upper Brahmaputra Valley of Assam. The study was conducted in Jorhat and Sivasagar district during the

months of September and November 2020. We have visited 6 tea gardens in both the districts, three from each district. Children in the age group of 0-5 years were selected for the study.

For generation of primary data, from each tea garden, we interviewed 20 numbers of children's (aged under 5 years) parents with pre-structured proforma and thus the total sample size for the study became 120. The guardians name and address of under 5 years children were collected from the office of the Superintendent, Community Health Centers attached with the gardens. All the name are listed in the excel sheet and applying the systemic random sampling we selected 20 guardians/household from each garden as sample unit for this study. Although the sampling unit was the individual subject, the sampling was conducted on the household level. Two teams, having three persons prepared and each team is responsible for two tea gardens. Proper training of team members with regard to the method of data collection was conducted for error free data collection.

Relevant information on immunization status was gathered on the basis of documentary proof (immunization card provided by the Govt. of Assam). Relevant information on immunization status was gathered on the basis of documentary proof (immunization card) provided by the sub centers or government health department and if a card was not available, that children are skipped out. If a child taken all the vaccines provided feely by the health department in time are referred as 'fully immunized' and the vice- versa are referred as 'not immunized'.

The relation of immunization status with factors namely, gender of children, location, caste, and health facilities available in the village/ward was tested to examine the determinants of non immunization in Assam and a multivariate logistic regression analysis was carried out. The binary dependent variable took two values: 1 if the child was not immunized and 0 if the child was immunized and the factors affecting the immunization status were tested by multiple regression models.

Secondary data was collected from different government publications, books, journals, e-journals, publications of semi government organizations and institutions, universities, research institutions, World Bank, WHO, UNESCO, UNICEF and NGOs and reports of different committees on immunization aspects. The collected data was processed and tabulated. All the relevant statistical measures like percentage, average, correlation and regression etc. have been used to analyze the data with the help of SPSS.

Results

As observed from the table No. 1, among the study group (children under 5), 57.5 percent are male and 42.5 percent are female. About 37.5 percent of the study group's mothers were illiterate and 15 percent children's fathers were illiterate. It is observed that all the non-immunized children's parents are illiterate. Immunization cards were available with 85 percent of the study group (at the time of visit). Around 83.33 percent children birth occurred in hospital and sub centres, whereas 16.67 percent birth occurred in home/maternal place.

Vaccination coverage is as follows. About 60 percent of children were completed immunization, 25 percent were partially immunized and 15 percent children were not immunized. The gender of the child significantly affects the immunization status of the children. Male children had more complete immunization than the female counterpart. Socio-economic status, distance from hospital/health facilities, daily consumption of alcohol, place of delivery (health centres) are significantly associated with immunization of the children of the tea tribe community of Assam.

The children of the illiterate fathers and mothers were more unimmunized when compared with the educated fathers and mothers of children. It is very interesting that family monthly income is not positively associated with immunization. Out of the 15 percent of children who were not immunized, some families' monthly income is among the highest of the sample group.

Discussion

In this study, vaccination coverage is found as follows: 60 percent of the children were completely immunized, 25 percent were partially immunized and 15 percent of the children were not immunized. Among the fully immunized children, 55.55 percent are male and 44.45 are percent are female. So, we have seen a little gender discrimination among the fully immunized children. About 66.66 percent of partially immunized children are male as compared to 33.33 percent are female.

In the present study, immunization cards were available with 85% of the mothers' of children (102). We find that coverage of immunization is better in case of children who had their immunization cards available compared to children who did not have immunization cards. This shows that mothers probably were well motivated and have understood the importance of vaccination and follow up. It is very interesting to observe that all the children's mothers who are not immunized are illiterates. Similar results were also found in the studies conducted by Tapare et al. and Kadri et al.

Table No.1: gender wise Immunization status of the Children

Socio-demographic factors	Immunization status of Children (N=120)		
	Complete N=60)	Partial (N=25)	Unimmunized (N=15)
Sex			
Male	40 (55.55)	20(66.66)	6 (40.0)
Female	32 (44.55)	10 (33.64)	9 (60.0)

Source: Field Study

Table No. 2 shows the response of the respondents when we asked about the causes for not immunization. The most common reason for not immunizing the child according to the respondent was: time of immunization inconvenient (29.17%) followed by postponed until another time (22.50%). A good number

did not complete the immunization because of fear of side effects and its related expenditure (15.83%). Two very alarming factors which were pointed out by the respondents for non immunization of their children are: asking money by the health worker (14.17%) and rough behaviour of the health worker (10.83%). Kadri et al.¹⁵ also revealed that the main reason for dropout or non-immunization of the children may be ignorance and illiteracy among parents. Punith et al. also revealed that unaware of the need of immunization followed by fear of side reaction was the major reason for non-acceptance/discontinuation of immunization.

Table No 2: Reasons for the partial immunization or non-immunization

Reasons for non immunization	Frequency	Percentage
Lack of information		
Unaware for need for immunization	10	8.33
Unaware of need to return for 2nd and 3rd dose	7	5.83
Place and / or time of immunization unknown	12	10.00
Fear of side effects / reactions	19	15.83
Wrong ideas about contraindications	4	3.33
Lack of motivation		
Postponed until another time	27	22.50
Reasons for partial immunization		
Place of immunization too far	17	14.17
Time of immunization inconvenient	35	29.17
Vaccinator absent	8	6.67
Vaccine not available	2	1.67
Mother too busy	10	8.33
Family problem including illness of mother	15	12.50
Child ill not brought	6	5.00
Child ill, brought but not given immunization	9	7.50
Long waiting time	7	5.83
Father not allowed to go for	6	5.00
Rough behavoir of the Health Worker	13	10.83
Asking money by health worker	17	14.17
Others	15	12.50

Source: Field Study

Factors associated with immunization (Household factors)

In this study, we also intend to evaluate the household factors associate with immunization of the children under 5 years of age. And for the said objective, we gathered the household data related with sample children. To assess the household factors related with immunization, we had done a regression analysis with the help of SPSS. The result of the regression analysis id as follows.

Regression Model

Simple linear regression analysis was used for the second objective of the study. “Family income, father education, mother education and less distance of health center have a positive impact on immunization”

$$Y = b_1FI + b_2FE + b_3ME + b_4LDHC + U$$

Coefficients are b_1 , b_2 , b_3 and b_4 . U represents the disturbance (error) term of the model.

Independent variables

FI= child annual family income in rupees.

FE= child Father's Education in years of schooling.

ME= child Mother's Education in years of schooling.

LDHC= Less distance of health centre

Dependent variable

Y= Immunization of children

Expected relations with depended variables

1. Family income of the children is positively associated immunization
2. Father's education of children is positively associated with the immunization.
3. Mother education of children is positively associated with immunization.
4. Less distance of health centre is positively associated with immunization.

Summary output of regression analysis

Regression statistics

Multiple R	0.776 (a)
R square	0.538
Adjust R Square	0.574
Standard Error	12.24257
F stat	41.854

Table No.3: Result of t Test

Model	Un standardized Coefficients		Standardized Coefficients	t
	B	Std. Error		
(Constant)	16.205	3.153		5.139
FI	-2.268E-05	.000	-.158	-1.402
FE	-.709	.459	-.196	-1.547
ME	3.225	.379	1.015	8.617
LDHC	1.013	.114	.325	2.117

Source: Field Survey

Our r square value is 0.534. It means that 4 variables together can explain 54 per cent of the model and rest 41 per cent may be explained by the other factors not mentioned in our regression model.

It is believed that the relationship between children immunization and children family income is positive as those families are more concerned about the health of their children. But our regression results could not prove this association, because our coefficient value is -.158 and negative insignificant t-value **-1.402** shows that there is an inverse relation.

It was expected that children immunization is positively related to children father's education as because an educated father can understand the importance of immunization. The result of this study shows that the coefficient value is **-.196**

and there is negative insignificant t value -1.547. It signifies that the relationship is negative. So, our expectation was wrong.

It was assumed that mother's education is positively related to the children immunization. An educated mother is more knowledgeable about the importance of vaccination for their children. This relation is accepted by the coefficient value 1.015 and positive highly significant t-value of 8.617. Our study reveals the fact that there is a positive relation between the said variables.

It was also assumed that less distance of health centre from the house of the child is positively associated with immunization. The result of this study shows that the coefficient value is .325 and there is positive significant t value 2.117. It signifies that the relationship is positive.

Conclusion

In this study we found that the overall coverage of immunization among the tea tribe community is not very good or satisfactory in Assam. Though a large majority of children are immunized but still many left out from the benefits of immunization/vaccination. Immunization is often cited as being one of the most cost-effective public health interventions. Hence, more vigilant surveys should be conducted so that these pockets are identified properly and proper actions can be taken.

Recommendation

As we already mentioned that tea tribe community is one of the most marginalized communities of Assam. From this study, we can suggest a recommendation that for better immunization of the children of tea tribe community of Assam, the state Govt. should establish more number of primary health sub-centres in the tea tribe community concentrated areas so that this vulnerable section can easily immunize their children with minimum effort. Moreover, health worker must get some basic training before joining in the areas of tea tribe community concentrated areas about the issue of handling this vulnerable community.

Further Research

This study is limited to a few tea garden areas of Sivasagar and Jorhat district. Sivasagar and Jorhat districts of Assam are having the highest literacy rate in the state. Our study reveals the fact that large portions people of tea tribe community are still not know the importance of immunization even in the most literate district of Assam. So we can assume that the situation in the less literate district of Assam is more alarming compared to the mentioned above district. So, we suggested the young researchers as well as the experienced researchers that they can undergo a study covering the whole geographical area of Assam. A study can also be made on non immunization status, comparison the upper Assam and lower Assam geographical area.

Acknowledgement

We thank all the staff members of government health sub centre's and doctors who help us in collection the data and extended all round help in completing this study. We express gratitude to the children and their parents who participated in the study for their support and co-operation.

References

- Moxon ER. The scope of Immunization. Lancet 1990;335:448–51.
- Evers DB. Childhood immunizations. Problems, policies and remedies. JONAS Healthc Law Ethics Regul 2000;2:67–72.
- 2016 Journal of Family and Community Medicine, Determinants of nonimmunization of children under 5 years of age in Pakistan Fowad Murtaza, Tajammal Mustafa1, Rabia Awan2. Downloaded free from <http://www.jfcmonline.com> on Saturday, November 28, 2020, IP: 255.196.54.255
- Chen RT, Orenstein WA. Epidemiologic methods in immunization programs. Epidemiol Rev 1996;18:99, 117.
- World Health Organization. World Health Assembly Fourteenth Plenary Meeting, Handbook of Resolutions. Geneva: World Health Organization; 1974.
- Singh P, Yadav RJ. Immunization status of children in India. Indian Pediatr 2000;37:1194–9.
- Indian Society of Health Administrations. Strengthening Health Systems in North Eastern States 1995–96.
- Tea Tribes of Assam Identity`` Politics and Search for Liberation Indrajit Sharma, March 3, 2018 vol LIII no 9, Economic & Political Weekly.
- Evaluation of Immunization Coverage in the Rural Area of Pune, Maharashtra, Using the 30 Cluster Sampling Technique, Pankaj Kumar Gupta, Prasad Pore, Usha Patil, Journal of Family Medicine and Primary Care, January 2013 : Volume 2 : Issue 1.
- Bugvi AS, Rahat R, Zakar R, Zakar MZ, Fischer F, Nasrullah M, et al. Factors associated with non utilization of child immunization in Pakistan: Evidence from the demographic and health survey 2006□07. BMC Public Health 2014;14:232.
- International Institute of Population Sciences. National Family Welfare Survey, 1998–99. Mumbai, India, IIPS, 2000
- Chhabra P, Nair P, Gupta A, et al. Immunization in Urbanised villages of Delhi. Indian J Pediatr 2007;74:131–4

Annexure : Selected Tea Gardens

Selected tea states for the study, Jorhat

1. Cinnamara Tea Estate
2. Haroocharai Tea Estate
3. Bhelaguri Tea Estate

Selected tea states for the study, sivasagar

1. Borbam Tea Estate
2. Borsillah Tea Estate
3. Amgoorie Tea Factory

The role of akshara naming in teaching decoding in Assamese

Subhash Rabha

Research Scholar, Department of Linguistics, Gauhati University
Email: rabha.subhash@gmail.com

Abstract

This paper will address the role of *akshara* naming in the context of early literacy instruction in Assamese. The literacy instruction has been viewed from the perspective of language structure and script as the literacy instruction differs from orthography to orthography. The skill of decoding in Assamese calls in various sub-skills such as *akshara recognition*, *akshara naming*, *spelling* etc. Also, the presence of symbols with different shapes and names for identical sounds pose a great deal of difficulty for children. Hence, the orthographic complexities where children face difficulties while learning to read should be addressed through explicit instruction. This paper attempts to address some of these crucial issues.

Key words: decoding, *akshara* naming, code emphasis instruction, syllabic script

Introduction:

Early literacy refers to the ability to read and write in any language. At this stage children basically learn to decode or map the phonological units into the written symbol of the language. Needless to say that early literacy is the basic foundation for successful later literacy. It is evident that due to poor early literacy foundation children across the grades fail to develop the reading skill as per their age

and grade. After all, the purpose of reading is to understand or comprehend what is being read. Experts in the field of reading states that be laboured reading impedes comprehension because by the time the learner reaches the end of the sentence s/he forgets what is read (Moats, 1998). It follows from this that a successful or lifelong literacy is possible only when the early literacy foundation is strong.

In the process of early literacy acquisition the nature of the script and the structure of the language play a significant role. Research reveals that the literacy instruction differs from orthography to orthography. For instance, the primary written unit of Assamese like many other Indian languages is a syllable or Akshara (Bright, 2000). But the alphabetic languages like English or French are based on phonemes. Furthermore, there are fewer sounds than symbols in Assamese. However, the syllabic scripts have consistency in their sound-symbol relationships as compared to that of alphabetic languages. In addition, the *aksharas* are placed and named systematically in accordance with the place of articulation. In the case of Assamese, each *akshara* has a name and it is maintained with consistency while spelling out a word.

The role of decoding in early literacy acquisition

In the context of literacy, the term ‘decoding’ refers to the letter sound correspondence. Studies have shown that learning to speak and learning to read follows two different paths. Speaking is a biological capacity of every human child, whereas reading is a skill that has to be acquired with lots of practice (Liberman and Liberman 1991). So, decoding instruction should be explicitly taught to the young children.

The code emphasis approach to early literacy emphasises on explicit teaching of letter sound correspondences. What it means is that for learning to decode children must be able to connect symbols with the corresponding sounds. Even though they understand very little about the meaning of words, but they should be able to learn the skills of blending the letters to form syllables and meaningful words. Gradually, as they become fluent in decoding they progress towards reading a text for meaning, which is often termed as early literacy versus lifelong literacy. However, the latter is dependent on a strong early literacy foundation. In her paper entitled “Teaching Decoding”, Louisa Moats (1998) states that decoding is the landmark of fluent reading. In the process of learning to read children need to acquire several sub-skills of reading until they become fluent and automatic in word recognition. These include letter or *akshara* recognition, letter naming, blending, segmenting, spelling, etc. All these skills are crucial for children to become a fluent reader. At the same time, the knowledge of sound symbol associations and cumulative reading practices contribute to fluent and automatic word recognition. Moats (1998) observes-

“...automatic word recognition, which is dependent on phonic knowledge, allows the reader to attend to meaning; likewise slow and belaboured decoding overloads short term memory and impedes comprehension.”

This paper makes an attempt to discuss the role of letter/akshara naming in the process of learning to read in Assamese based on the research evidence

available across alphabetic and syllabic languages and the existing practices of early literacy in Assamese.

The objectives of the study

This study is led by the following two objectives:

1. To find out the areas where children find it difficult while learning to read, and
2. To find out how *akshara* naming is helpful in teaching decoding in Assamese

Delimitation of the study

The area of early literacy is vast, which is not possible to cover within the limited space of this paper. So, the study only aims at looking into the role of *akshara* naming in learning to read Assamese from the perspectives of language-particular structure and the nature of the script. In addition, the use of appropriate methodology and the need for a teacher's linguistic knowledge have also been specifically addressed in this paper.

Methodology

This paper is written based on both the primary and secondary sources. While preparing this paper, the data relating to reading development of children is taken from my fieldwork done in Dudhnoi under Goalpara district, Assam with the students of Grades I, II and III of Govt. Lower Primary (L.P.) schools. It was done using a set of questions/activities designed to assess the sub skills of reading. These include *akshara* recognition, blending, spelling, decoding, etc. For this purpose, certain tools like questionnaires, worksheets, audio/video recordings were used. Besides, classroom observation was done to find out the methodologies that teachers usually adopt to teach early literacy. Informal discussions were conducted with the teachers regarding the performance and failure of children in the acquisition of early literacy as per their age and grade. In addition to primary sources, some data were also collected from secondary sources such as research papers relating to reading and writing systems of languages across the world.

Review of relevant literature

During this study some relevant literatures were reviewed to get insight about the early literacy instruction and acquisition processes for both alphabetic and syllabic languages. It is found that the early literacy instruction across languages has been an issue worth studying as the reading development is not happening as per the age and grade of the children which eventually results in the failure of decoding a text.

Decoding as foundational skill

Research reveals that decoding is the foundational skill of reading development. As discussed above, early literacy determines successful later literacy. It is the hallmark of fluent and automatic word recognition (Moats, 1998). In the process, children use various strategies to read a text. According to Linea C. Ehri (2009), learners may apply several skills while learning to read unfamiliar words such as decoding, analogizing or predicting, etc.

Approaches to early literacy teaching

In early literacy two approaches, namely, code emphasis and whole language (Liberman and Liberman, 1991) are commonly discussed. The code emphasis approach focuses on the teaching of one to one mapping of phonological units to the corresponding symbols. On the other hand, the whole language unit believes that a meaningful word is the primary unit for teaching basic literacy. It is observed that the literacy instruction differs based on the orthography where the literacy is given. It is, therefore, important to align the literacy instruction with the structure of the particular language and the script (Moats, 1998).

Akshara name knowledge

Across early literacy practices, the knowledge of letter/*akshara* names has been found to be the best predictor of future reading and spelling abilities (Foulin, 2005). Most often, this factor is considered to be less important than the letter sounds. However, there are research findings which support letter name knowledge over letter sounds. In particular, the knowledge of letter/akshara name and corresponding sound is important for learning to read in alphasyllabaries (Nag, 2008).

Akshara naming as a skill

The skill of *akshara* naming is significantly important for learning to read in Assamese. There is a convention of *akshara naming* in the process of spelling out a word in Assamese and the process requires children to have the *akshara* name knowledge. The Assamese script is rhythmic in terms of its arrangement, which is purely based on the place of articulation. However, the *aksharas* are not pronounced as indicated by the name. For instance, /t/ sound is represented by the three symbols ঃ, ঁ, ঁ. These three symbols are named differently based on their place of articulation and also have different shapes. But, they produce the same sound /t/, affirming that visual recognition of *aksharas* is significantly important at the initial stages of learning to read in Assamese. Another important sub-skill of reading is spelling which demands close attention to the name and sound of the *aksharas* that eventually contributes to conceptualizing the sound-symbol relationships. In the process, children gradually begin to understand that words consist of *aksharas*. However, most of the symbols in the Assamese script have one to one correspondence to the sounds they represent. A sufficient amount of exposure to print and new words contribute to the accurate decoding and fluent reading in Assamese.

Akshara naming is an akshara name related skill. It is observed to be important for learning to read in Assamese from two perspectives. First, the akshara name knowledge is crucial while learning to read in Assamese. Second, naming the aksharas while spelling and reading a text reinforces word knowledge. Sonali Nag (2008) makes a claim that letter/*akshara* name knowledge is also important while learning to read in Bengali.

Addressing the challenging areas

The challenges that children face in acquiring basic literacy skills should be addressed systematically with appropriate approach and teaching

methodology. Louisa Moats (1998), states that decoding instruction should be aligned with the structure of the language and the cognitive development of children. She also adds that the teacher's basic linguistic knowledge helps in effective delivery of early literacy instruction. Some advantages of having linguistic knowledge include:

- a. It helps the teachers to respond to students' errors.
- b. It helps the teachers to pick the best examples for teaching decoding and spelling.
- c. It helps the teachers to use knowledge of morphology to explain spelling.
- d. It helps the teachers to organize and sequence information for instruction.

An overview of existing early literacy practices in Assamese

The status of existing early literacy in Assamese is not satisfactory in terms of reading development of children across the grades. Children fail to develop in reading as per their age and grade. It is more so in the case of the children belonging to linguistically and socio-economically disadvantaged backgrounds.

In the existing process of early literacy in Assamese, children in Grade I are first introduced to the available consonants and (primary) vowel *aksharas* along with the secondary vowels or diacritics in Assamese. Prior to this, children are exposed to the sounds and symbols of the language through rhymes, songs and stories in the pre-primary stages at the Anganwadi centres, which are usually located near to the Lower Primary (L.P.) schools. In places where there is no Anganwadi centre near the L.P. school, the pre-primary class or Ka-shreni is attached to it. In Grade II, the *akshara* clusters (also called *Juktakhhbor*) are taught. The most frequently occurring *akshara* clusters, which are relatively easy, are taught first to the children. Then the difficult ones are taught towards the end of the Grade. It is very logical to teach the easy ones first. However, the fact remains that most of the children are found to be struggling with the consonant clusters irrespective of the complexities across the grades.

In our study, it is observed that even Class III children fail to decode the simple *aksharas* and their conjunct forms. It proves that the reading development is not happening as per the age and grade. In other words, reading development is not taking place in harmony with the children's cognitive development. The reasons for this may be many which are worth investigating. Here, due to space constraints, the attempt has been made to give only the linguistic perspective to the situation where children find it difficult while learning to read and as well as the teaching methodologies that teachers adopt in the delivery of literacy instruction in Assamese.

Problematic area

As discussed above, the primary written unit in Assamese is a syllable. In other words, every *akshara* of the script is realized as a syllable under some

conditions. In the process of learning to read Assamese, there are certain orthographic aspects that need to be considered. These include homophonic symbols, ligaturing of vowel diacritics and consonant clusters. These aspects are discussed in detail in the following sections.

What is *akshara* naming in Assamese?

For learning to read in Assamese, one needs not only to know the name of the *aksharas* but also to name the *aksharas*. It is considered as one of the important factors while learning to read in Assamese. It is a convention which is maintained in spelling out a word. *Akshara* naming is significantly important because one particular sound is represented by more than one *akshara*. Decoding is a way of associating the individual *aksharas* with their corresponding sound sequences in bodies of complex syllables and words. So, these complex issues of Assamese orthography pose a big problem for the early readers. In this context, akshara naming skill is found to be immensely helpful.

Let's take a look at and understand the complexities of Assamese orthography with the help of the following tables.

Table1: Assamese Akshara, akshara name and their corresponding phonemes

Akshara	Akshara Name	Phoneme
ত	dantiya ta	t
থ	dantiya tha	t ^h
দ	dantiya da	d
ধ	dantiya dh	d ^h
ন	dantiya na	n
ট	murdhanya ta	ʈ
ঢ	murdhanya tha	ʈ ^h
ড	murdhanya da	ɖ
ঢ	murdhanya dha	ɖ ^h
ণ	murdhanya na	n
চ	pratham c	s
ছ	dwitiya c	s
শ	talibya śa	x
ষ	murdhanya x	x
স	dantiya x	x
ষ	antastha za	z
য	antastha ya	y

Vowel diacritics:

Table 2: Assamese vowels with their primary, secondary forms and name of vowel diacritics

Primary form	Secondary Vowel	Name of diacritics
আ	া	ā-kar
এ	ং	e-kar
ও	ঊ	ai-kar
ও	ঊ	o-kar
ও	ঔ	au-kar
ই	ି	hraswa i-kar
ঈ	ିଁ	dirgha ī-kar
উ	ିୟ	hraswa u-kar
উ	ିୟୁ	dirgha ū-kar

Consonant diacritics:

Table 3: Assamese consonant diacritics with their corresponding primary, secondary and name of diacritics

Primary form	Secondary Vowel	Name of diacritics
য	ʃ	ya-kar
ର		ra-kar

Field work

This study was conducted keeping in mind two specific objectives. One is to find out the areas where children find it difficult to read; secondly, to find out how akshara naming helps in teaching decoding in Assamese. The fieldwork was conducted in six government primary schools under Goalpara district, Assam to fulfil the objectives. I focused on three grades, i.e. Grades I, II and III. On average, I individually talked to and administered reading activities with 30 students from each grade.

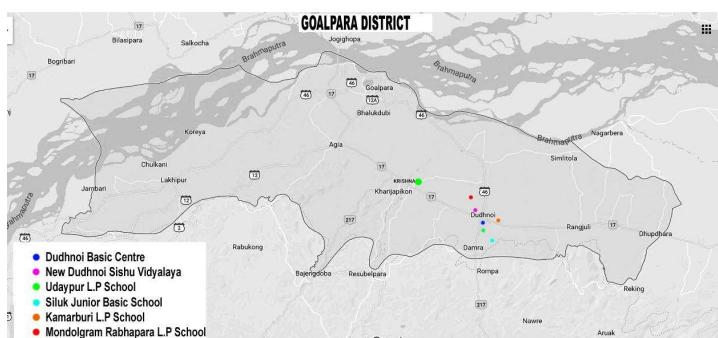

Figure 1: Map of Goalpara district

Figure 1 shows the map of Goalpara district, Assam and the areas where the field work was conducted. The dots with various colours are the schools as given on the left side of the map.

The tools which I used to assess children's reading development were based on the following parameters.

Parameters

1. Whether children can read **aksharas** with proper names.
2. Whether children can spell out the **aksharas** in words.
3. Whether children can read consonant conjuncts.
4. Whether children can attach vowel diacritics to the base consonant.

Findings of the study

- Most of the Children in Grade 1 do not recognize the **aksharas** and do not know the sound-symbol correspondence of the **aksharas**
- Children randomly copy the aksharas while writing, they don't know the appropriate directions for shaping out the **aksharas**
- Most of the children in Grade II fail to recognize the **aksharas** such as ট/ঢ <dh>; ড/ঢ় <d> য <z>/ য় <y>, and the vowel diacritics as well.
- Children across the grades are found to be confused with **aksharas** representing homophonic sounds such as <t> ত < t > ট, <th> থ, <th> ঠ, জ/য <z>.
- Most of the children in Grade II find it difficult to recognize the **aksharas** at individual level.
- Children of Grade II are not confident in attaching the appropriate vowel diacritics to the base consonants.
- Most of the children in Grade 3 fail to decode and recode the complex consonant clusters in reading such as শ্র <sru>, ক্র <kru>, ফ্র <tru>, ন্ত্র <ntra>, স্থ <stha>, ন্থ <ntha>

Discussion on why akshara naming is important in Assamese

In Assamese there are few sounds and more symbols to represent those sounds. It is important to highlight that these symbols have different names depending on the place of articulation. They produce same sound per se (শ/ ষ/ স= <s> ; জ/ য= <z>; দ/ড <d>, ধ, ঢ= <dh>; ত/ট/ঢ = <t>, চ/ছ= <c>, etc.). Seemingly, this feature of the script poses a great deal of difficulty to children while learning to read. This complex issue of orthography has been addressed by scholars of Assamese language in several research articles. Goswami (2014), while talking about the main problems of Assamese spelling, points at the use of more than one letter/**akshara** to represent one sound. For example, the sound /i/ is represented by two **aksharas** – ই <i> and ঐ < i >; the sound /t/ is represented by three **aksharas** ত, ট, ঢ. This is why the spelling system of Assamese language can be considered as complex in case of early literacy acquisition.

The following table illustrates the issue.

Table 4: Spelling of homophonic words

Akshara	Word	Roman Transliteration
শ/স/ষ	শান্ত / সাগৰ,	śānta/ sāgar
জ/ঝ	জান / ঝঁতৰ	jān/zatar
ত/ঠ	তান / টান	tān/ tān
থ/ঠ	পুঁথি / পুঁষ্ঠি	puthi/ puthi
চ/ছ	চালনী/ছাগলী	cālani/ chāgalī

Skills necessary to learn to read in Assamese

As discussed above, the primary written unit in Assamese is a syllable. Every consonant **akshara** by virtue of the inherent /a/ vowel represents its sound as a syllable under some conditions. Further, there are primary and secondary vowel symbols. The secondary vowels are known as diacritic marks. The stage of early literacy is all about learning to decode. The following skills are involved in decoding.

Akshara recognition: Children should be able to visually recognize and differentiate the *aksharas* one from the other.

Akshara Name and Sound: Children should have *akshara* name knowledge and the sound they correspond to.

Ligaturing of vowel diacritics: The secondary vowel diacritics in Assamese occur multi-dimensionally viz. to the left, right, above, below and around the base consonant.

Table 5: Ligaturing of vowel diacritics

Position	Syllable	Pronunciation	Base form
Left	কে	Ke	ka ক
Right	কা	Kā	
Below	কু	Ku	
Above and around	কো, কৌ	ko, kou	

Juktakhhor: The Juktakhhor i.e. consonant clusters in Assamese are orthographically complex. It can be graded from simple to complex. For instance, two akshara conjuncts such as ন্দ, ণ্ট conjuncts are easier than the three akshara conjuncts such as ঙ্ক, ঙ্খ, etc. And the more complex are the ones where the original shapes of the aksharas are not retained such as ঙ্চ, ঙ্গ, ঙ.

Spelling: The word ‘spelling’ when used as a verb refers to a skill of calling out the names (Akshara naming) of the akshara while reading. In early literacy spelling is considered as one of the very important skills. It acts as a self-teaching mechanism in the process of reading (Daphna Shahar-Yames & David L. Share, 2008). On the other hand, the diacritics have names such as **a-kar**, **i-**

kar, e-kar, u-kar. Further, there are two symbols for the vowels /u/ and /i/. One is short and the other is long. While spelling a word these diacritics are pronounced with their names. For instance, the word মৰিচিকা (marīcikā) will be spelled as

ম -ৰত -হ্ৰস্ব -ইকাৰে = ৰি; প্ৰথম চতুৰ্থ হ্ৰস্ব -ইকাৰে = চি; কত আকাৰে = কা। মৰিচিকা

ma-rat-hraswa-ikāre= ri; pratham cat hraswa-ikāre= ci; kat ākāre= kā-
marīcikā

Conclusion

This paper makes an attempt to discuss the role of *akshara* naming in teaching decoding in Assamese, especially for reading recognition. The Assamese language, being syllabic by nature, has its own characteristics and so the literacy instruction will be different from that of alphabetic languages like English. The primary written unit in English is phoneme, while it is syllable in Assamese. It is, therefore, important that the teachers are well equipped with the basic knowledge of the language and the script.

Having said this, we have tried to understand the significant role that a teacher can play in developing children's reading skill. Evidently most of the teachers do very little research on their part and teach only whatever is there in the textbook. They fail to engage children in creative and joyful activities based on the cognitive level and interest of the children. It is significant to mention that early literacy is all about teaching how to read and write. It is, therefore, important to align the decoding instruction with the structure of the language too. For this, a teacher's basic linguistic knowledge is very crucial to be able to provide effective early literacy instruction.

It is pertinent to mention that for those children who come from a linguistically and socio-economically disadvantaged background, school is the only place for learning. Hence, the responsibility of teachers becomes double in the process that demands necessary research in order to find strategies to help the learners with effective early literacy instructions to the young learners.

To sum up, there is little research done in the field of early literacy in Assamese. It has been a concern for the researchers as regard to how children learn to read through Assamese script. In this regard, more empirical data is required for an in-depth study to cover all the aspects relating to reading difficulty.

References:

- Bright, W. *A matter of typology: alphasyllabaries and abugidas*. Studies in Linguistic Sciences, 2000. p. 63-72.
- Ehri, L. C. *Learning to read and spell words*. Journal of Reading Behaviour, 1987. Vol. XIX (1), p. 5-31.
- Foulis, J.N. *Why is letter-name knowledge such a good predictor of learning to read?* Reading and Writing, 2005. p. 129-155.
- Goswami, G.C. and Tamuli, J. *Assamese* 2003. In G. Cardona and D. Jain, Eds. The indo –Aryan Languages, Routledge, London/New York, 2003. p. 391-443.

- I.Y. Liberman and A.M. Liberman. *Whole language vs. Code emphasis: Underlying assumptions and their implications for reading instruction*. Haskins Laboratories Status Report on Speech Research, 1991. p. 181-194.
- Moats, L.C. *Teaching decoding*, 1998. American Educator/American Federation for Teachers.
- Nag, S., R, Treiman, & Margaret J. Snowling. *Learning to spell in an alphasyllabary: The case of Kanada*. Writing Systems Research, 2010. P. 41-52.
- Nag, S. and Sircar, S. *Learning to read in Bengali: Report of a survey in five Kolkata primary schools*, 2008. The Promise Foundation, Bangalore, India.
- Share, D. L. *Knowing letter names and learning letter sounds: A casual connection*. Journal of Experimental Child Psychology, 2004. Vol. 88, p. 213-233.
- Share, David L. and Shahar-Yames, D. *Spelling as a self teaching mechanism in orthographic learning*. Journal of Research in Reading, 2008. Vol. 31 (1), p. 22-39.

Sufism In Assam With Special Reference To Azan Faqir

Faruk Ahmed

Research scholar, Department of Persian, Gauhati University

Email id: ahmedfarukgu@gmail.com

Abstract

The word ‘Sufism’ is the name offered to mysticism in Islam. The word Sufism or *Tasawwuf* connects the philosophy and practices which focus on communion between God and man. There are many thoughts regarding origin and meaning of the word Sufism. People who practice Sufism are called as Sufis. Sufism entered Assam from Central Asia through Northern India via Bengal. A large number of Sufi entered Assam during invading Muhammad bin Bakhtiyar Khilji’s armies in 1205-06 A.D. Shah Milan who is commonly known as Azan Faqir, was a great Sufi, poet, philosopher, lyricist and social reformer of medieval Assam. Azan Faqir introduced the writing of ‘Zikir’ and ‘Zari’ songs in Assamese language which had enriched the Assamese literature.

Key words: Sufism, Azan Faqir, Zikir and Zari, society

Area of Research:

The area of research of this article is to highlight the origin and development of Sufism in Assam and the contribution of Azan Faqir to the Assamese society.

Objective:

The study has been conducted keeping in view of the following objectives-

- 1) To discuss about the origin and development of Sufism in Assam.
- 2) To analyze the *Zikir* and *Zari* of Azan Faqir to the pluralistic society in Assam.

Methodology:

This research article is based on secondary sources. The secondary data have been collected from research works on Sufism, Azan Faqir, *Zikir & Zari* and from other published books and articles.

Sufism: An Introduction

Sufism, which is synonymous with Mysticism, is an enigmatic part of Islam. The word Sufism has a religious connection as used in many oriental languages such as Arabic, Persian, Turkish, Urdu, Bengali and Assamese. There are isolated thoughts regarding origin of the term of 'Sufi'. According to the Sufis themselves, the word 'Sufi' is borrowed from an Arabic word root '*Safá*' means 'Purity'. This view is also held by Bishr-Al-Hafi (d. 841-42A.D.) and Junaid Baghdadi (d.909-10A.D.). Consequent to them the Sufi is one who keeps his heart pure with God (Nicholson 1907: 228).

According to another connotation the word Sufi may be connected with '*Suffa*' means bench referring to '*Ahl-Al-Suffa*' or '*Ashab-Al-Suffa*' means the people of the bench. In early days of Islam, a group of companions of prophet took shelter in the porch or veranda of the Mosque of Prophet which was called '*Zilla*' or '*Suffa*' meaning raised place. They used to assemble there for discussing the Holy Quran and others Islamic teachings. Usually they also used to wear woolen garment. Therefore they are called *Ahl-ul-Suffa* (Ali 2012: 134).

In another opinion, the word 'Sufi' is apparently derived from Arabic word '*Suf*' which meaning coarse wool and was originally applied to those Muslim mystics who wore coarse woolen garments as a sign of self-renunciation and penitence (Khan & Ram 2003: vii). The Sufis claim to have inherited their doctrines directly from the teachings of the holy prophet who strictly speaking, has given no dogmatic or mystical theology. After the death of Muhammad, the followers of Islam had included such saints by their devotion, renunciation and spiritual life (Chand 1946: 112). The word "*Tasawwuf*" is derived from the root '*Suf*', meaning wool. As the Sufis wear woolen robe to distinguish themselves from others they came to be known as Sufi (Ahmed 2012: 43).

Sufism in Assam

In 13th century, there was a flow of Sufi myths in North India, we may call the flow of Sufism in Assam is also a part of it. That is why Northern India, Bengal, Bihar has an intimate relation with the Sufis of Assam. But in the later periods, the Sufis promote the religious independently apart from North-India. The Sufis of Bengal and Assam run their religious practices in the same manner. From the four promotion center of Bengal, from the Chattala center the religious practices were promoted to 'Silhet' of Kamrupa at that time.

It is very notable that there was no country named 'Assam' at the time when the Sufis came. That time Koch ruled at Kamrupa and in 1228 A.D. Ahom came, which is after 22 years of the arrival of Muslim i.e. in 1206 A.D. That time,

the boundary of Assam was in the East from Parasuram Kund to Tirthut to the West, and the Himalayan range from North to bay of Bengal to the South. Rangpur, Moimonsing, ‘Silhet’, Koch Bihar, Bhutan were also a part of Kamrupa at that time.

According to Minhaj-uddin Siraji, the writer of ‘Tabakat-i-Nasiri’, the Muslims of Kamrup were first came in 1206 A.D. (Siraji 1897: 560). But that was a political and tactical visit of Ikhtiyaruddin bin Bakhtiyar Khilji at that time. But there are various existences of Sufis visited from West India, Bengal, Bihar to Assam before Khilji to promote Sufi religion (Baruah 1957: 156). It is very notable that Shah Jalal Mujarrad, a master of Sufism lived in Silhet and promoted Sufism in Cachar district of Assam. (Karim 2014: 86-87) We can find the name of this saint in the Bengali traditional folk songs:

“Hindu ase lakhe lakhe naire musolman,
Silater muqame aashi ke dila Azan
Re bhai ke dila Azan”,(Haque 1976: 146)

From the above lines, it is clear that Sahjalal Mujarrad came to Silhet and gave Azan, and made many followers of him there. So it is clear that he promoted Islam in Assam and about Azan Faqir that promoted Islam for the first time is not so clear (Chatter 1986: 33). But there are sources to call him “Azan Faqir” as he came here to live from some unknown places. On the other hand Sihabuddin Talish lived in Assam during 1661-63 A.D. at the time Mir Jumla’s Assam operation, it also noted in “*Fatiba-i-Ibriya*” that time there was ban an giving Azan but legal to participate Namaz and Roja (Talish 2009: 64). Though in upper Assam, it is said that Azan Faqir is the first person to give Azan (Ahmed 2004: 54)

In the 12th and 13th century, Islamic people started to come to Assam and slowly Islamic civilization had taken place in Assam. Many religious person and other people also came to Assam with the invaders.

M. K. Saikia stated: “Many Muslim saints entered Assam with the invading Muhammadan army. Some of these saints stayed in the country while others might have returned after a short stay.”(Saikia 1978: 186)

As a result of a long 475 years of battle (1206-1682 A.D.) many Muslim people stayed in Assam permanently. On the other hand, many people also have converted with the influence of the Sufi people. The Sufis worked for promoting their religion with communal assimilation.

It is very notable that except the war soldiers many Sufis, Faqir and religious saints came to Assam for promoting their religion. Azan Faqir, Nabi Pir, Saleh Pir, Khandakar Pir and much more did not came with any political reason. Their only motive was to spread and promote their religion. The maximum numbers of religion saints that came to Assam, stayed back at Kamrup and Goalpara only. Local mythical songs regarding Pir Faqir currently circulating in Goalpara, have an unique place in the unity and sovereignty of Assamese society. There are some evidence based songs related to Pir Fakir:

‘Pirer magnere bhai pirer magan
Bhati saite asil pir hatot kanchon

Hatot kanchon pirer mukhe shapdar?"(Baruah 1996: 75)

That time the kings of Ahom's were very soft in terms of religion. In their initiatives many Dargah, Khanqah and Maqtab were established. These places became spiritual for both Hindus and Muslims at that time. The kings supported every way to protect these places. They also donated land and monetory assistance to them which is termed as "Pirpal Land" (Baruah 1957: 156).

As these saints, Sufis and Faqirs main motive was to promote their religion, so they established a very good relation with the native people. The Sufi people also learnt Assamese language and practiced Assamese literature. Most of the Sufis had connection to Chistiya order. It is very notable that Sri Sankardeva was contemporary to the Sufis at that time. Sri Sankardeva was established his Neo Vaishnavite movement at that time.

Khawaja Pir or khowaj Khijir is known as the first Sufi to enter Assam. He was a descendant of Hazrat Noor of city of Shiraz of Persia. He was a merchant at first. Later he left this occupation and engaged in spiritual and religious practices. It is found on the inscription of Nilachal hill of Kamrup about the name of Khowaja Khizir as- *Ab-i-Hayat hashm-i-Khijir*"(Choudhary 1982: 58).

Following him another saint named 'Satya Pir' came. At first, he was a Hindu of Rajshahi from Bengal. At the later period he converted to Islam and became to known as 'Satya Pir'. Many people of North Bengal were influenced by him. He looked in an equal eyes for both religion people. It is very important to state from socio-cultural sight that Satya Narayan Puja i.e. performed at Koch Bihar and Goalpara have no difference between Satya Pir and Satya Narayan Devta.

'jei Satyanarayan sei Sayapir
Dui kule loise sewa koriye zahir.'

Again,
'Satya Pir name puja koribe jobone
Arup koribe sewa jar jei mon' (Choudhary 1936: 73)

There are many evidences like 'Powa Mecca Dargah' of Hajo, Pach Pir Dargah of Goalpara and different Dargahs of Kamrup were created as centers when the Sufis came to Assam for spreading Islam.

Religious practices like Namaz, Roja, Hajj, Zakat are known to all. Both male and female have to obey these customs of their religion. There is no any other options except these. Except these institutional customs, there are above some secret spiritual practices which can be learnt from the Sufis. There are lot of followers of the Sufis who came to know from them. Without a saint or Pir, these knowledge can't be gain from common people. From this angle the Sufis have a decent place among the Muslims. The spiritual knowledge given by Pir supposed to have more important. So, the religion practices came to a perfect way with the initiatives of Sufis.

According to the Sufis the master or Guru can only show the extreme truth and can teach. There can be seen different groups or path as there Gurus or masters are different. These groups or paths are called 'Tarika'. We can find

about it in the writings of Dr. Mohammad Yahya Tamizi in his book ‘Sufi Movement in Eastern India’:

“The arrival of some of the Sufis here and their activities are a historical fact. They mostly come here with the invading Muslim army, a few of them entered Assam along with traders with some of them were especially send to this land by their spiritual guides with the particular intention of preaching of Islam and its doctrine.”(Tamizi 1992: 84-85)

Panch Pir’s dargah of Dhuburi, Boga Baba’s Mazar of Dibrugarh, Hazrat Azan Pir dargah’s of Sivsagar, Nabi Pir, Khandaker Pir, Sawal Pir’s dargah, Laskaer Shah’s dargah of Golaghat, Lal Faqir, Kala Faqir’s dargah, Hazart Giasuddin Aulia’s dargah of Hajo, Hazarat Jalaluddin Tabrizi’s dargah of Gariigaon, Shah Maqdam Shah’s dargah of Sijubari, Dargahpur’s dargah, Bhulagaon’s dargah, Zahir Aulia dargah’s of Ulubari, Mainuddin Shah dargah’s of Panjabari etc. are Pir Faqir i.e. original evidenced came to Assam (Ali 1997: 77). These Sufi saints throughout their spirit of religion and mysticism have played a vital role in Assamese literature, culture and society.

Shah Milan who is commonly known as Hazarat Azan Faqir, was a great Sufi poet, philosopher, lyricist and social reformer of medieval Assam. Though a Muslim saint, he well knew all impartial of any caste and faith in Assam. He flourished in the middle of the seventeenth century is said to have entered the Ahom kingdom with his sibling Hazarat Nabi Pir from a particular place in the West Asia (Neog 2008: 14). His real name is Shah Milan. It is said that as he call the people to offer prayer by calling ‘*Azan*’. They began to call him by the name of ‘Azan Faqir’ or ‘Azan Pir’. We notice his name as Bhikhari (beggar) also from his verses. Some are of the opinion that his real name was Mohiuddin and it is very difficult to say about his native place. According to some he hailed from Bagdad.(Hussain 1972: 45)

We come to know that Azan Faqir along with his brother Hazarat Nabi Shah came from Bagdad to India in spiritual pursuit. Firstly, they spent considerable time at dargah of Hazarat Khwaja Moinuddin Chisti at Ajmeer and then at the dargah of Hazarat Nizamuddin Aulia at Delhi. He was a disciple of Khawaja Nizamuddin Aulia. Later they entered Kamrup district of Assam via Gaur of Bangal. While in Kamrup, they stayed till 1626 A.D. at Dargah of Ghiyasuddin Aulia which is located on the top of Garurachal hill of Hajo. (Saikia 1978: 202) Here they learnt the basic elementary form of the Assamese language. At last, they reached Gorgaon and settled permanently at a place called Sunpura, near modern Sibsagar town which was the Capital of the Ahom kingdom.

“Dohxoh dukuri   Nabison hijiri Ako pase bosor jaye
Shah Mirane   ai Zikir rochile Quran kitabot e pai”

We come to know about him from this Zikirs (spiritual songs), which are even, today, on the people of Assam. During the reign of Raja Pratab Singh, he came to Assam in 1045 A.H. (Dhekkiyal Phukan 1862: 14). During those days, the Muslim society of Assam was influenced by immoral and irreligious

practices. The Assamese Muslims appeared to be moving away from the Islamic Philosophy. Against this canvas Azan Faqir tried to inset the spiritual and ethical practices in the Assamese Muslim community by introducing the practice of 'Nama' through invocation of 'Azan'.

Zikir and Zari of Azan Faqir

Zikir and *Zari* of Azan Faqir are sung by the Muslims in Assam even today as one of the most important oral traditions of Assam. *Zikir* and *Zari* are a type of spiritual songs that occupies a significant part in Assamese folk literature. The word '*Zikir*' is of Arabic origin that means singing or remembering the name of Allah.

In between 1653-1642A.D. Azan Faqir had composed a large number of *Zikirs* and *Zaris* in Assamese language (Neog 2008: 114). The language of these songs are very simple, lucid and with homely Assamese idioms. Through this Assamese folk songs, he preached the teachings of Islam namely –*Kalma*, *Nama*, *Rozā*, *Haj*, *Zakat* and the principles of *Shariat* and *Tariqat*.

In the following verses the saint has beautifully impressed how man can perceive reality by developing his senses which he normally fails to comprehend. Reality can be perceived not by supra-sensual but by developing the normally present and latent senses in man. The activation of these senses, which saint has declared to be fourteen in number, by a prior trust in Almighty God and practice of the rules of Shari'ah as taught by the prophet, can raise man to have an objective perception of reality. Freedom or salvation lies in man's recognition of the law of Almighty as his own necessity.

"Kalmia haqiqat kalima shariyat
Kalima taribar upay
Gate asman gate zamin
Akale malila puli
Hridoir bhitrat ulal sauddo sakhi
Olaise ei buli buli
Sunnate faraze hale akemat
Duijanak manichu guru
Ajana haqiqat ajana sariyat
Madhyat jiu amru
Amru jiuew fure dhar salai
Duikhan duwarakai pai" (Hussain 1972: 62)

Another verse from compositions of the saints, wherein he is preaching certain moral percept's enshrined in the Holy Quran. The verses are as follows:

"Mara baperuk hukumat chaliba
Ustadar hukumak dhar
Apounr badsar hukum maniba,
Khudalai kariba dar
Akheratak lagi ei dukh khalo
Halal haramak jan
Micha beshiya antar kariba
Tebehe musalman" (Hussain 1972: 100)

Originally Azan Faqir spoke Arabic language, but he learnt the local language of Assam, mastered it completely and wrote this religious songs which are popularly known as ‘Zikir and Zari’. Zikir and Zari of Azan Faqir are sung by the Muslims in Assam even today as one of the most important oral traditions of Assam.

The main themes of the *Zikirs* rest on two types of teachings, one for practical life and another for spiritual life. The first one is means for common Muslims and other is only for those who pursue the highest way of salvation. Besides upholding the glory of Almighty, teaching of the Holy book Quran and traditions of the prophet in a simple manner, *Zikirs* give message of communal harmony and brotherhood. He tried to establish communal harmony and brotherhood in Assamese society through his *Zikirs*. Some of his *Zikirs* and *Zaris* are as follows:

I
“Mor mont aan vab nai
O Allah
Mor mont nai vin por nai
O Allah
Hindu ki musalman
Ake allahar farman Mor mont aketi vab” (Ahmed 2013: 68)

II
Pani more piyahot, agnhi more jarot
Khoda rosul lukai ase muminor aarot” (Ahmed 2013: 26)

III
Kalmia haqiqat kalmia shariat
Kalmia taribar upai
Gate asman gate zamin
Akale malila puli” (Ahmed 2013: 16)

Conclusion

The Sufism of Assam was not indigenous growth. The arrival of some of the Sufis here and their activities are historical facts. They mostly came here with the invading Muslim Army; a few of them entered Assam along with traders; while some of them were especially sent to this land by their spiritual guides with the particular intention of preaching of Islam and its doctrines. Some of the Sufis stayed in different places in this state. Azan Faqir was also a renowned sufi saint who has a multifaceted personality. The name of Azan Faqir is found in the lips of the people of Assam. He introduced Islam and Islamic teaching through his own *Zikirs* and *Zaris* in Assam. The *Zikirs* and *Zaris* of Azan Faqir is to restore peace, harmony and brotherhood in the state of Assam among the populace of society.

References:

Nicholson, R A. *A Literary History of the Arabs*. London: T. Fisher Unwin, 1907.

- Ali, Dr. Md Baharul, ed. *A Study of Persian Literature*. Silchar: Arshi Prakashani, 2012.
- Khan, Masood Ali & Ram, S. *An Introduction To Sufism*. New Delhi: Anmol Publications Pvt. Ltd. 2003.
- Chand, Tara. *Influence of Islam on Indian Culture*. Allahabad: The Indian Press, 1946.
- Ahmed, Dr. Rekibuddin, ed. *Sufism As A Bond of Culture Between India (N.E.), Iran, Afghanistan & Central Asia*. New Delhi: Royal Publishers & Distributors, 2012.
- Siraji, Minhaj-uddin, Trans. Raverty, Major H.G. *Tabakat-i-Nasiri*. Calcutta: Asiatic Society of Bengal, 1897. Baruah, Birinchi. *Asomiya Bhasa aru Sanskriti*. Guwahati: Lawerys Book Stall, 1957.
- Karim, A. *Social History of Muslims in Bengal*. Bangladesh: Jatiya Sahitya Prakash, 2014.
- Haque, E. *A History of Sufism in Bengal*. Dacca: Asiatic Society of Bangladesh, 1976.
- Chatter, A. *Songhmisronot Asomiya Sanskriti*. Jorhat: Sahithika Prakashan, 1986.
- Talish, Sihabuddin Trans. Asif, M. *Tarikh-i-Assam*. Guwahati: DHAS, 2009
- Ahmed, Dr. Painuruddin *Azan Faqiror Jibon Katha*. Guwahati: Mamat Ali Foundation, 2004.
- Saikia, Mohini Kuma., *Assam Muslim relation and its cultural significance*. Golaghat: Luit Printers, 1978.
- Baruah, Rafiual Hussain. *Islamiya otijya aru Asom*, Vol. I. Nalbari: Journal Emporium, 1996.
- Choudhary, Medini. *Luit, Barak aru Islam*. Guwahati: Lawerys Book Stall, 1982.
- Choudhary, Aman Ullah. *Kochbiherit itibas*. Koch Biher: N. L. Publisher, 1936.
- Tamizi, Dr. Mohammad Yahya. *Sufi Movements in Eastern India*. New Delhi: Idarah-I-adabiyat-I- Delli, 1992. Ali, Samser. *Sufidarson aru Azan Pir*. Nalbari: Baruah Offest Press and Publishers, 1997.
- Neog, Maheswer. *Pavitra Assam*. Dhemaji: Kiran Publication, 2008.
- Hussain, M. *Hazrat Azan Pir*. Sibsagar: Sankalpa Publication, 1972.
- Saikia, M. K. *Assam Muslim Relation and its Cultural Significance*. Golaghat: Luit Printers, 1978.
- Dhekial Phukan, Haliram. *Assam Buranjি*. Gauhati: Mokshada Pustakalaya, 1862.
- Ahmed, Dr. Painuruddin. *Asomiya Zikir Zari Songrah*. Guwahati: Arju Publication, 2013.

Trade and Trade Routes of Ancient Assam: A Historical Investigation

Dr. Susmita Hazarika

*Assistant Professor, Department Of History, The Assam Royal Global University
susmitahazarika03@gmail.com*

Abstract

The names, “Pragjyotisha”/ “Kamarupa” with “Pragjyotishapura” as capital city denoted early Assam. The historical period of Assam’s history is reckoned to have begun from mid fourth century CE with the emergence of King Pushyavarman, the progenitor of the Varmanas. What is surprising is the fact that history of ancient Assam also witnessed a long period of obscurity starting from closure of the mythological and legendary period and ending in the emergence of Pushyavarman. Interestingly, the uncertainty prevailed more in political than in economic sphere. Under these circumstances, it seems viable to study the aspect of trade and trade routes of ancient Assam.

Key Words: Ancient Assam, Pragjyotisha/Kamarupa, trade routes, Pushyavarman, Lauhitya

Introduction:

The history of ancient Assam has two important phases such as the proper historical period starting from mid fourth century CE and the preceding legendary and the mythological period. In between, there is also the intervening period of uncertainty. The three important royal dynasties of ancient Assam such as the Varmanas, the Salastambhas and the Palas are said to have facilitated trade activities which is evident from their respective charters. The Varmanas ruled from

mid fourth century CE to mid seventh century CE. The Salastambhas ruled from eighth century CE to second half of the tenth century CE while the Palas ruled between the second half of the tenth century CE and mid twelfth century CE. The legendary and the mythological Bhauma kings of Assam have been credited with establishing the kingdom of Pragjyotisha on a strong footing long ago. The two Indian *epics* are testimony to the statement (Sharma 0.6-0.7,0.7fn). It is interesting to note that Assam (a much-contracted territory of her former self) even in the medieval age was procuring horses from the traders of her northern neighbours, Bhutan and Tibet (Gait 274). In the ancient period of the proper historical times, the kings as well as the traders of this region were actively engaged in their assigned activities. What is more interesting is the fact that even during the period of total political obscurity, economic activities seem to be going on without any break.

Objective:

The main objective of the present paper is to shed light on the different trade pursuits of the ancient Kingdom of Pragjyotisha-Kamarupa basically on the basis of the available royal charters. Secondly, an attempt is also made to analyse the contemporary politico-economic scenario through hertrade activities.

Methodology:

The paper is the product of an out and out qualitative research. It is descriptive; description is of course, based on relevant and reliable sources. Both primary and secondary sources have been studied. The analysis is made with a scientific bent of mind followed by neutral interpretation. In possible cases, field studies are conducted which are necessary for the purpose of corroborating between literary evidences and their archaeological counterparts. In view of non-availability of adequate material which is mainly due to lack of new explorations, the nature of the research paper may also be termed as exploratory.

Discussion:

A. Pragjyotisha-Kamarupa during the Intervening Period:

Pragjyotisha-Kamarupa has found mention in a number of ancient Indian religious texts as a pre-Buddhist state that must have emerged sometime before the sixth century BCE. The Black and Red Ware and the Painted Grey Ware, both signaling the use of iron might have penetrated into the Brahmaputra valley most likely between 800 and 500 BCE. (Sankalia and Sharma 37). Thus, this may be said that the state of Pragjyotisha-Kamarupa underwent the state formation process twice; one in the historical period (fourth century CE) under King Pushyavarman and the other state formation was executed by the mythological and popular local legendary heroes of Assam, namely, Narakasura, Bhagadatta and Vajradatta (Hazarika51-54). Though they are termed as mythical figures, the availability of physical evidences associated with them actually establishes their historicity; if not wholly, certainly to a large extent (“Legacy of king Narak”, a short documentary film). Unfortunately, after the legendary Bhaumas, Pragjyotisha-Kamarupa failed to get a mention in the early Buddhist sources. The names- “Pragjyotisha” and “Kamarupa” do not occur in the list of the Sixteen

Mahajanapadas. This absence may be explained in terms of non-existence of a powerful and politically influential state in the region during that period (Hazarika61). What is interesting here is that this land is mentioned in Kautilya's *Arthashastra* composed and expanded between second century BCE and third century CE and in the Classical (Greco-Roman) accounts belonging to the period between fourth century BCE and the second century CE. (Choudhury33- 35). It is noticeable that these references do not throw any light on the political status of the north-eastern region of India but mention the great river Brahmaputra or Lauhitya, the people and the important products of this region especially gold and silk. This invariably points to the existence of connection of the people of this region not only with other parts of India, but also outside the Indian sub-continent. To note, in medieval Assam, people used to extract gold from the sands of the Brahmaputra and many of her tributaries which was called gold-washing. Gold-washing was done elaborately under the patronage of the state government (the Ahom kingdom) by the Sonowal Kacharis, a sub-division rather a guild of the Kachari tribe (Gait 272). Similarly, Assam has had remained an important centre of silk production throughout the ages. Thus, this may be said that Kamarupa might not have been a powerful state during this time but her inhabitants were well aware of the surroundings and the various forest products. They developed trade contacts with other people inside and outside India, thereby making the region economically vibrant. This economic vibrancy in its turn led to the growth of an economically strong and politically powerful state in the first millennium of the Common Era, first under Pushyavarman and his Varman successors, and then under the Salastambhas and the Palas respectively. All the three dynasties patronised the process of Aryanisation which was definitely facilitated by this economic vibrancy of the region.

B. Internal Trade:

Despite the fact that almost all the epigraphical records (from mid fourth century CE to twelfth century CE) are land charters, a fairly clear idea can be made from these sources on the contemporary conditions of internal trade.

The Dubi Copper Plate grant of Kumar Bhaskaravarman has referred to a market place. It says, "The beauty of bowers and houses of the park attached to the temple of his gods surpassed the market place and the township of the city of Indra" V 41(Sharma24). The verse is attributed to one of Bhaskaravarman's ancestor, King Sri Sthiravarman ruling in mid sixth century CE. Evidently the verse is referring to the capital city that is Pragjyotishapura. Again, "A market of jewels having a plenty of *padmaraga* jewels (a semi-preciousstone by the name of Ruby) ..." has been mentioned in the Bargaon grant (V 14) of Pala king Ratnapala ruling in the middle part of the eleventh century CE (Sharma 162). Evidently, this marketplace was marked for selling luxury items. This also indicates that there were different markets for selling different items. It is likely that in the luxury-item-markets, customers used to bargain against coins (Singh 63). There is a verse in the Hayunthal grant of Salastambha king Harjaravarman which testifies to the fact that along with the princes of noble birth and other petty rulers, the

merchants assembled in the coronation ceremony of the said king so that they could sprinkle the king with water collected from all the sacred places and contained in a silver pitcher VV. 13-14 (Sharma 92). This is an indicator of the material affluence of the merchant class and the influence they exerted in the society at large.

The above observations indirectly do testify to the brisk nature of Pragjyotisha-Kamarupa's internal trade centering round the towns. As the contemporary inscriptions refer to no big market in the rural areas, this may be said that such markets grew up only in the cities.

The river Brahmaputra and her numerous tributaries have had always facilitated the water transport system of the province and these were the principal routes of internal trade of ancient Assam. Noticeably, all four capital cities of ancient Assam namely, Pragjyotishapura of the Varmans, Hadappesvara of the Salastambhas(also addressed as Hadapyaka by the Palas), Sri-Durjaya and Kamarupanagara of the Palas grew up on either bank of the Brahmaputra. Both the Tezpur and the Parbatiya copper plates of Salastambha king Vanamalavarmadeva (mid ninth century), as a matter of fact, mention rows of decorated speedy boats that used to adorn both the banks of the Brahmaputra (Sharma104, 122-24). A certain amount of internal traffic certainly took place along the land-routes.

The rural areas gathered necessary commodities through the petty village traders who used to collect them in exchange of agricultural products and raw-materials for manufacturing industries like textiles, etc. as well as the forest produce (Hazarika 587-88).

C. External Trade:

The discovery of the Roman Arretine and Roulettes pottery Ware at the Ambari (located in the middle of Guwahati city) site takes the history of Assam's external trade back to first century CE. This significant discovery confirms the existence of land route between India and China through the North-east. It is reasonable to believe that Pragjyotishapura acted as a transit point in the trade between the Roman Empire and China, during the early centuries of the Common Era. The demand for Chinese silk in the West definitely led to the opening of this route. It is also possible that such contacts with China contributed in the growth of Pragjyotisha-Kamarupa herself as a centre for best quality silks. The early local inscriptions refer to both identified and unidentified trees. Kautilya in *Arthashastra*says that along with the *naga* tree, *likuca* (*artocarpuslakoocha*), *vakula* (*mimusopselengi*), and *vata* tree (Banyan) were the sources of *patrona* fiber and that Magadha, Paundra and Suvarnakudya in Lauhitya or Kamarupa produced this type of silk Bk. II, XI (Shamasastray80-81). Ksirasvami, commenting on the *Amarakosa* which describes this silk as a white *kaushyena* (silk), further says that the *patrona* fiber was produced from the saliva of a worm fed on the leaves of certain trees (Majumdar 655). Thus, the *patrona* fiber may be accepted as today's *pat* silk of Assam. Its fiber is produced from the worm fed on the white mulberry trees (*Nuni* tree or *Morus Alba*). Like *patrona*, one variety of *dukula* linen was also

produced in Suvarnakudya according to *Arthashastra* Bk. II, XI (Shamasastri 102-13). The Suvarnakudya variety had the colour of the rising sun (Shamasastri 82). Obviously, the reference points to the golden coloured *Muga* silk of Assam and at a later date, Pliny also (first century CE) refers to silk produced in this region (Choudhury 367). It may also stand for linen (Barua 78-82 cited in Choudhury 367). J.C. Roy opined that the ancient fabrics like *ksauma* and *dukula*, though originally stood for linen, subsequently started to mean silk (J.B.O.R.S, III, 193f, 211f cited in Choudhury 367). Thus, it is clear that even before the commencement of the Common Era, Suvarnakudya of Kamarupa was a leading silk manufacturing centre and that early Assam retained her reputation as a textile manufacturing seat in the succeeding ages as well. The available epigraphs frequently mention the *tantwayas*, the traditional professional class of weavers, who were settled in a group in vast areas of land under royal patronage. The Bargaon grant of Pala king Ratnapala (first half of eleventh century) has indicated existence of the silk (*resam*) industry, while describing king Bhagadatta's widespread fame in the following manner: ".... all the directions were covered by the silken canvas of his wide fame" V7 (Sharma 161). The said grant again compares the beauty of the Kailasa-borne Brahmaputra with a silken banner carried by an elephant (lines 37-39) (Sharma 163). Likewise, the Subhankarapataka grant (first half of the twelfth century) refers to a group of twenty-four landholding *tantras* (Sharma 248). Under these circumstances, this is justifiable to say that silk was an important item of trade of early Assam and they found their way to different parts of India through the contemporary routes.

Pragjyotisha-Kamarupa carried on profitable trade in forest items like aloe wood, sandal wood and lac (Chattpadhyaya 257). Smooth navigation through the river Brahmaputra certainly contributed in its growth (Hazarika 592).

The other export items of Pragjyotisha-Kamarupa were from her varied and rich fauna. The elephant is one such animal in demand. Kautilya advised the king to maintain elephants in the forests; while saying this, he referred to *aprachayavana* meaning the eastern jungle. It was a huge forest lying between Lauhitya (Kamarupa), Prayaga, Ganga and Himavat (Shamasastri 69fn). Thus, this ancient forest comprised of Assam, east Uttar Pradesh, Bengal and the Garhwal region of Uttarakhand. In Kalidasa's *Raghuvamsa* too, there is the reference of elephants being caught in the forests of Assam (Nandargikar 83). This particular pachyderm was in high demand for its military as well as political purposes. Both the elephant-ivory and its products must have also been items of export to other parts of the country. In *Raghuvamsa*, Kalidasa refers to seats made of ivory (Nandargikar 21). Banabhatta, in *Harshacharita* also refers to rings of hippopotamus ivory, leather buckles etc., with a whole range of artistic and exotic products which were produced in Pragjyotisha-Kamarupa (Cowell & Thomas 213-15). Though the ancient writer has referred to these products made of animal body parts, how far they had developed as export industries is difficult to say.

Another fact to be noticed here is that Pragjyotishapura being the transit point in the Sino-Roman trade of early Common Era, the export items of this

region got an easy access to the markets of other places. In this connection, both the Roman writers mention a great river by the name of Hyperchos and also mention that its country produced all good things. Hyperchos River, in our view, denotes the great river Brahmaputra, the only male river of India (Choudhury 34-35).

As passage to China was open for Assam from two sides (one from lower Assam through Bhutan and the other from upper Assam through the Assam-Burma route and others), salt from China and Tibet was in use in Assam both in ancient and medieval times. It seems that in the ancient period, a considerable amount of salt came from neighbouring Bengal. The method of manufacturing salt by means of evaporation from both sea-water and sub-soil brine was practiced by the people of Bengal. Several ancient Bengal inscriptions like the Irida Copper Plate (tenth century), the Ramapal Plate of Sri-Chandra (eleventh century) and the Belava Plate of Bhojavarma (twelfth century) refer to granting of villages along with salt-pits (*lavanakarab*) and salt (*sa-lavanah*) in Vardhanamana-bhukti and Pundra-bhukti; but afterwards, the salt industry of Bengal declined due to damp climate and the regular discharge of a great amount of fresh water from both the Ganges and the Brahmaputra (Majumdar 656). Probably, this was one reason which was responsible for the dependence of the people of Assam on the exported salt from Tibet and China.

Besides salt, certain sea-borne objects also entered Assam by way of external trade. In this connection, mention may be made of conches (these were in demand for both political and religious purposes), *kauris* (used as medium of exchange) and the exotic pearls (used in jewellery). The contemporary local inscriptions frequently refer to semi-precious stones which must have come from different parts of India. The following references deserve mention here:

“He who has been making gifts of the best of (i.e., *ratna*) plenty of gold, silver, elephants, horses, land and women on numerous occasions and as such being compelled to utter the *danavakya* incessantly.....” V 29 Tezpur Copper Plates of King Vanamalavarmadeva, mid ninth century C.E. (Sharma 103).

King Vanamala being praised for possessing royal qualities in the form of garland of large jewels V 16 Parbatiya Copper Plates of Vanamalavarmadeva. (Sharma 122).

The Uttarbarbil Copper Plates of Salastambha king Balavarman III (last quarter of the ninth century C.E.) repeatedly refers to the “crest-jewels” of the vassal kings in different contexts. (Sharma 134).

The Bargaon Copper Plate grant of Pala king Ratnapala (mid eleventh century) refers to a market where jewels like *padmaraga* stones, *gajamuktas* etc., were used to be sold. (Sharma 162).

One important aspect to be discussed here is that the contemporary local inscriptions refer to horses and camels. Horses were used in battles as described in the epigraphs. For instance, the roads of Hadapesvara, the Salastambha capital was “completely filled up by the armies (of different kings who came there to salute King Vanamala) which consisted of innumerable elephants, horses and foot soldiers....” (Parbatiya Copper Plates of Vanamalavarmadeva) (Sharma 123).

As against this, camels are mentioned only in connection with the prohibition of animals from grazing the donated plots of land. The Uttarbarbil grant of Balavarman III refers to camels or the ship of the desert along with other animals (lines 40-43). This was a land charter by which King Balavarman III granted a big plot of land consisting of homestead, paddy fields, ponds and mounds etc. to a learned Brahmana named Syamadeva and rendered it free from the payment of all kinds of “duties due to different causes and grazing of the animals such as elephants, horses, camels, cows, buffaloes, goats and sheep, as recorded in this charter” (Sharma135).

It is quite likely that the horses were brought from Tibet (Gait 274). The camels must have come from places like Rajasthan. It is likely that the merchant class used camels for carrying their merchandise.

D. Trade Routes:

Assam is located in the middle of two great civilizations, the Indian and the Chinese. Assam or ancient Pragjyotisha-Kamarupa found herself grown up in between these two territorially large and culturally rich nations. The fertile Brahmaputra valley had always been attracting people from both the western and the eastern directions to settle down there. The navigation through the river Brahmaputra certainly had facilitated human migrations. Accessible land routes were the greatest facilitators in this regard. The eastern side though consists of a range of hills with rough terrain, the strenuous mountain passes had always been used for transportation by both migrants and the traders, of course, more concrete evidence will be needed in this regard (Hazarika604).

As mentioned earlier, the Ambari -Roulettes ware finds belonging to first and second centuries CE along with written testimony of the early Common Era Roman writers have strongly established the claim that Pragjyotisha-Kamarupa was a transit point in the trade between the Roman and the Chinese empires. The existence of the Assam-Burma route facilitated the growth of this trade. This route started from the Magadhan capital of Pataliputra (Patna), passed by Champa (Bhagalpur), Kajangala (Rajmahal) and Pundravardhana (North Bengal) proceeded towards Pragjyotishapura (Bagchi 6). Likewise, Hiuen Tsang referred to a land route with difficult terrain and pestilential vapours which was also full of poisonous snakes and herbs. It took two months journey from Kamarupa to reach the South Chinese province of Sze-Chuan (Bagchi6). It is quite likely that from very ancient time even before the commencement of the Common Era, Chinese products found its way to Indian heartland through Pragjyotisha-Kamarupa. There is also every possibility that the roads to China from the foothill areas of the Eastern Himalayas(presently Arunachal Pradesh)were open and used by different indigenous tribes for trading purposes along with the well-known ancient route from Pataliputra, the ancient metropolis to Tibet. It is mentioned in the *AtharvaVeda* that the yellow-skinned *Kiratas*, the mountain dwellers of the east supplied the Aryan people of mainland India many herbal medicinal products (X, 4-14 cited by Chatterjee 17). These people, who had so much knowledge about their surroundings and were utilizing the indigenous forest products for

commercial purposes, must have had equally sound knowledge about the accessible routes towards the Assam plains as well as China. Eastern Himalayan foothills consist of several short passes leading to different places of China including Beijing. However, concrete evidences are yet to be gathered to prove the claim.

E. Medium of Exchange, the Currency System:

Mostly, barter system was followed in the exchange of commercial products. Altogether the number of discovered coins of the early period is a little more than three thousand. They all belong to post-Gupta period. With the beginning of the Gupta age, Bengal followed the currency system introduced by the Guptas, but the case was different in case of ancient Assam (Hazarika607). Though the discovered coins are found to be made of both gold and copper, the number of copper coins is higher than that of gold coins. The copper coins were mostly issued by the Salastambha kings(Bose 41-42). Minimum use of foreign goods in contemporary eastern India might have compelled the Salastambha kings to issue copper coins and not silver which however, facilitated the purchase of goods from the interiors by the traders(Elliot and Dowson 90). Assam lacks both silver and gold mines except the gold washed from the rivers. In pre-Gupta and Gupta times, when gold coins were in circulation in other parts of mainland India, Assam lacked a numismatic tradition in gold coinage (as few gold coins have been unearthed). In the post-Gupta age till thirteenth century, the early kings of Assam minted limited number of gold coins obviously for some special occasions mostly religious. Again, total lack of evidence in the early period till the emergence of King Pushyavarman points to the fact that this region didn't possess a united kingdom during that time and numerous tribes used to dominate scattered territorial segments under their respective leaders or chiefs. No doubt, these tribes had always been warring against each other for supremacy over others. Under these circumstances, it seems very likely that they did not issue coins; instead, they stucked to the barter system. It is also equally possible that gold coins used to come to this land through the Sino-Roman trade. Most probably, the traders as well as the ruling families converted those gold coins into ornaments. The early inscriptions of Assam are full of references to jewels in the crests of the kings, and other ornaments which were evidently made of gold and silver. With these jewel studded crests, the vassal kings used to kiss the 'lotus-feet' of the kings of Pragjyotisha-Kamarupa (Refs. Uttarbarbil and Nagaon Copper Plate grants of Salastambha king Balavarman III, the Gauhati and Guwakuchi grants of Pala king Indrapala, the Gachta grant of Pala king Gopalavarman etc.) (Sharma127-151, 179-201, 207-217). The silver and copper coins of the Guptas, most probably couldn't make any headway in this eastern country. It is also quite possible that as barter system continued to be followed in the small and local transactions, the copper as well as the silver coins had minimal use. Trade activities facilitating circulation of coined money also had a setback due to the shifting of the centre of trade to the western and the southern part of India (Hazarika 629-31).

Apart from the coins, the *kauris* were used as medium of exchange (Cowell & Thomas 212-14). The *kauris* came to Assam from neighbouring Bengal towards the later part of the ancient period (Hazarika 594, 631-32). Several common factors applicable to the eastern region comprising Bengal, Bihar and Assam, were responsible for an adverse effect on economy. In this connection, mention may be made of factors like circulation of debased gold coins in India (as very less amount of gold from foreign countries from the West had been coming to India after the fall of the ancient Roman trade), fall of the eastern port of Tamralipti or Tamluk, failure of the Bengal Palas and the Senas to permanently conquer commercially viable Kanauj having control over several trade routes, their pre-occupation with the military, hardship of the traders in paying too many taxes to each and every king of central India, rise of piracy in the Bay of Bengal etc. At this backdrop, the less expensive *kauris* took the place of coined money. Finally, this may be said that ancient Assam followed the general track as existent in contemporary Bengal and Bihar (Hazarika 632).

Findings:

Finding different aspects relating to Pragjyotisha-Kamarupa's trade pursuits is not an easy task in view of scanty materials. Still on the basis of the available ones, certain basic things may be constructed. Firstly, though equipped with only a few evidence, ancient Assam can easily claim not to be a forbidden, isolated land; instead, she was well-connected with other areas by way of trade. What is noteworthy is that even when there was not a powerful state in Pragjyotisha-Kamarupa, Kamarupa thrived on her trade interests. People from both the plain and the hilly areas exchanged indigenous products with products from other places. Secondly, Pragjyotisha-Kamarupawas in an advantageous position being the entrepot in the very profitable Sino-Roman trade. The extensive finding of pottery wares especially the Chinese Celadon ware, stone sculptures, both big and small and terracotta figures in the Ambari excavation site single-handedly can establish the fact that Pragjyotisha-Kamarupa developed a culture of her own. The first millennium of the Common Era served as the beginning of this development. Thirdly, the apparently close trading connection between Pragjyotisha-Kamarupa and mainland India led to economic benefits for both the regions. Fourthly, growth of Pragjyotisha-Kamarupa as a strong political entity became possible as she had the backing of a thriving economy. The political history of the three early dynasties of Assam namely, the Varmanas, the Salastambhas and the Palas is full of wars. The Assam kings both belonging to the ancient and the medieval periods have fought against the powers from mainland India from the time of the Kurukshetra war down to the time of the Mughals in the sixteenth and the seventeenth centuries. They could withstand the numerous wars. Many a time they tasted victory but occasionally they also got the sour taste of defeat. Kumar Bhaskaravarman, the greatest of the early Assam monarchs before his accession to the throne, along with his elder brother prince Supratisthitavarman were taken to the court of Gauda by its king Sasanka as prisoners of war after Kamarupa's defeat at his hands. However, both the princes

were freed after sometime apparently because of their good conduct. What is noticeable here is that Kamarupa was not annexed by Sasanka; instead, the two imprisoned princes were sent back to their home state. This means that Kamarupa was too strong a kingdom to be uprooted in one single defeat. A little before Sasanka's attack, Pragjyotisha-Kamarupa was invaded by Mahasenagupta, the Later Gupta ruler of Magadha. Mahasenagupta defeated king Susthitavarman on the bank of Lauhitya or Brahmaputra as mentioned in the Aphsad inscription (Sharma 0.15). Without annexing the state, Mahasenagupta left Pragjyotisha-Kamarupa. The strength of this eastern state was not only political or military power but also its prosperous economy. Pragjyotisha-Kamarupa withstood two consecutive defeats, and within a very brief span of time, Bhaskaravarman attacked, defeated and uprooted the kingdom of Sasanka himself that is Gauda in a combined attack with emperor Harshavardhana of Kanauj. Even before this significantly precarious period, Pragjyotisha-Kamarupa tasted defeats but survived and in possible cases, retorted back. The Varmanas were almost continuously engaged in warfare with the Later Guptas and the different local rulers of South-east Bengal. Afterwards, the Salastambha kings also carried on the legacy of the Varmanas. Sri Harshavarmadeva, the greatest king of this dynasty is said to have taken his victorious arms to different states of mainland India such as Gauda, Odra, Kalinga, Koshala and other lands whose daughter was married to king Jayadeva II of Nepal, Pashupatinath temple inscription dated 748 CE (Choudhury 219). There may be some exaggeration in the claim but one thing is certain that Harshavarmadeva tried to revive the lost glory of Pragjyotisha-Kamarupa by making an attempt to conquer territories in mainland India. It is unfortunate that this great conqueror's thirst for territories was left unquenched because he was defeated in a battle at the hands of Kirtivarman, the Western Chalukyan king sometime in the middle of eighth century CE. Whatever might have been the case, Pragjyotisha-Kamarupa not only survived but also flourished as a separate socio-political entity. Certainly, it was her prosperous economy that facilitated her rise. Fifthly, the economic vibrancy all throughout contributed immensely in the State formation process of the ancient kingdom of Pragjyotisha-Kamarupa especially in the initial phase under king Pushyavarman (mid fourth century CE). Lastly, the trading activities certainly led to the growth of monetary economy in early Assam even though coined money had a limited use in this country.

Conclusion:

Thus, this has been seen that the ancient state of Pragjyotisha-Kamarupa was well-advanced from the point of view of trade and commerce. Even when there was a lack of political unity or existence of a proper state in the region, the people of the land continually engaged themselves in trading activities. They had acquired adequate knowledge about their environment, their surroundings, and also learnt how to make use of their natural resources. This led to the development of a number of crafts and industries and the exchange of their products with those of the people of other lands or coined money within the

Indian sub-continent and beyond. This in turn led to the growth of trade and the trade routes. Of course, many aspects of ancient Assam trade still have remained untraced, undiscovered. Discovery of new physical evidence especially in the surrounding hills will uncover many truths in this regard.

Works Cited List:

- Bagchi, P.C. *India and China: A Thousand years of Cultural Relation*. Bombay: Hind Kitabs Limited.1950. P. 6.<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.529350>Digital Document date 23/1/2017 19:28:51
- Chatterjee, S.K. *Kirata-Jana-Krti*. Calcutta: The Asiatic Society 1 Park Street 1951. PP. 17, 21.<https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.32096>.Kirata-jana-krti djvu.txtDigital Document date 20/1/2017 17:47:30
- Chattopadhyaya. S. “Economic Condition”, in *The Comprehensive History of Assam Vol.I*. Edited by H.K. Barpujari. Guwahati: Publication Board, Assam. 1992, PP. 257. Print.
- Chaudhury, P.C. *The History Of Civilisation Of The People Of Assam To The Twelfth Century A.D.* Guwahati: Department of Historical And Antiquarian Studies, Assam. 1959.PP. 33-35, 367, 34-35, 219. Print.
- Cowell, E.B. & Thomas, S.W. (tr.).*The Harshacharita* by Banabhatta. London: London Royal Asiatic Society. 1897. PP. 213-215, 212-14.Print.
- Elliot, H.M. and John Dowson, *The History of India: as told by its own historians(The Muhammadan period)* London: Trubner& Co.1867. P. 90.<https://archive.org/details/cu31924073036729>Digital Document date 01/11/2009 19:09:50 Reprint 1964 Allahabad
- Gait, E.A. *A History of Assam*. Calcutta: Thacker Spink & Co. (1933) P. Ltd. 1967 (reprint). PP. 272-274. Print.
- Majumdar, R.C. (ed.).*The History of Bengal Vol.I*. Dacca: University of Dacca 1943. PP. 655-656.<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.69821> Digital Document date 2017-01-23 08:35:39
- Nandargikar, G.R. (ed.). *Raghuvamsa* by Kalidasa. Delhi: Motilal Banarsi das 1971. PP. 83, 21.<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.552560> Digital Document date 21-01-2017 13:23:27
- Shamasastri, R. (ed.). *Arthashastra*. Mysore trans. by the same, 1950. Bangalore. 1919. 80-81, 102-13, 82, 69fn. Print.
- Sankalia, H.D. and Sharma, T.C., “The Prehistoric Age”, in *The Comprehensive History of Assam Vol.I*. Edited by H.K. Barpujari. Guwahati: Publication Board, Assam. 1992, P. 37. Print.
- Sharma, M.M. *Inscriptions of Ancient Assam*. Assam: Department of Publication, Gauhati University, Assam, India. 1978. 0.7, 0.6, 0.7fn, 24, 92, 104, 122-124, 161, 163, 248, 103, 122, 134, 162, 123, 135, 127-51, 179-201, 207-17, 0.15.Print.
- Singh, J.P. “Markets in Kamarupa”, K.K. Handique Memorial Lecture, *Monetary Development in Early Assam*.P. 63. Print.

Journals & Other Sources:

Bose, S.K.“The Tulip Hoard” in NEIHA, VII Session. 1986. PP. 41-42, 43. Print.
“Legacy of king Narak”, short documentary film on the demon king of
Pragjyotisha or Assam. Guwahati. 9-11-2017. Produced by Ri-
MitaBolsabi<https://www.youtube.com/watch?v=GqLv1y4VmpQ>

Unpublished work:

Hazarika, Susmita.*A Critical Study On The Formation Of State And Political Development Of Ancient Kamarūpa (From Earliest Time To 1228 A.D.* Ph.D. Thesis.Gauhati University: India, 2003. Unpublished. PP. 51-54, 61, 587-588, 592, 604, 607, 629-31, 594, 631-32.<http://hdl.handle.net/10603/69831>date 08-01-2016

Forgotten Freedom Fighters of North East India: Ropuiliiani Sailo

Ms Hoipi Haokip

*Ph.D Scholar, Assistant Professor, Department of History YK College, Wangjing,
Affiliated to Manipur University, Email: hoipibaokip@gmail.com*

Abstract

The historical narratives of North East women in India's freedom struggle against colonial hegemonic rule hasn't been able to garner the interest and attentions of most historians of the region partly because they have always been regarded as insignificant against the histories of men, yet oblivion to academe is the fact that women of North East India have made their fair share in opposing the British Raj, all it need is 'unearthing' such historical narratives buried in colonial ethnographies, archival and oral records. Hence the present paper attempts to analyse and unravel the role of Ropuiliiani as one of the freedom fighter of India, whose heroic tale remain unheard.

Key words: Unearthing, North East women, freedom fighters, colonial, Ropuiliiani.

Introduction:

Oblivion to mainstream academia is the fact that women of North East India have contributed their fair share in the freedom struggle yet in so far as its historical narratives it remains marginalised, written in fragmented forms in colonial ethnographies, archival record and oral memories. Although women 'shared a sexual identity and whatever they did add substance to their history' (Gordon et.al.1979:85), and despite the fact that 'personal history blends together with the

history of all women, as well as national and world history'(Helene Cixous 1976:882) yet their histories still remained in the 'shadow of shadows'(Spivak 1985:247-272), what is to be recognised is that women history is not an' exotic speciality' a temporary inspired "fad" rather it is a strategy necessary to enable us to see around the cultural blinders which have distorted our vision'(Lerner 1979:180) consequently women's role becomes subjective not only in the colonial archives but even in mainstream historical discourses, therefore 'to construct forgotten histories, new categories of analysis, new kinds of sources and new methods of research have to be utilized'(Zinsser 1993:18). Therefore,' woman must write herself: must write about women and bring women to writing.'(Helene Cixous, 1976:875)

Similarly the present study is an attempt to bring to writing the emergence of women as resistance to colonial rule in North East India, focussing on Ropuiliiani Sailo of Lushai Hills.

Objective:

The central objective of the paper is to highlight Ropuiliiani Sailo of Lusei Hills one of the forgotten freedom fighters of North East India who resisted colonial expansionist policy in North East India, the paper also attempts to analyse the incongruity of colonial archival records regarding her imprisonment and later her death as well as to enumerate her patriotism which is the unique characteristics of North East women that have remained marginalised, failing to grab the attention of mainstream historical narratives.

Methodology:

The paper uses archival sources as primary data and relies on "collective memories" recorded in the form of books, journals and articles as secondary sources.

Ropuiliiani Sailo:

Ropuiliiani, born in 1806 was the daughter of the great chief Lalsavunga regarded as the ruler of Aizawl (Khup Za Thang1973), her brothers were Vanhnualiana Sailo, 'the greatest of all under the skies' (McCall 1949:48) against whom the Cachar column of the Lushai Expedition of 1871-72 was directed (R.Reid1942:49) Lalphunga, Thawmvunga, who were chiefs with several tributaries of their descendants, she married Vandula, son of Tlupawrha, the grandson of Rolura Sailo, the famous Haulang chief who one time ruled the whole south Lushai hills, (Saibunga 1985:6), an old enemy of the British (R.Reid1942:49) and the chieftainess of Denlung (McCall.1949:60). Her experiences of her family's and later her husband's authority being challenged by the Colonial rulers instilled her with a strong "Lusei political Ideology" and undauntedly continued the legacy of her family's resistance against British annexationist policy to bring the whole of Lusei hills under the colonial paramount. Refusing to succumb to the British government officials through the Rahsi (circle Officer) summon, rather she boldly stated:

"Even if they are seventy times British, I will not submit myself even once under them. We are the true inhabitants. A guest does not command his host. A good guest performs accordingly as his host"(Khiangte 1994:4).

The colonial government meanwhile regarded her as a thorn to their imperial policy in annexing the whole Lushai hills. Such was her innate qualities that even after the death of her husband in 1889 her influence was even acknowledged by the colonial officers including Shakespeare:

“Lalthuama is virtually chief of all these villages, Lalthuama is a young man but with force of character where as Ropuiliani is a very strong minded woman and consequently she ruled over these villages.”¹

Similarly B. Lalhangliana mentioned that out of eight villages, four were under Ropuiliani and her three daughters-in-law (Lalhangliana Sailo 2001:281-282), what made her to be an arch enemy was the fact that she continued to create obstacle for the Government to consolidate their hold over Lusei Hills, despite the British initial overture to appease her

As is evident from a rendition by Khiangte;

“The British heads who arrive with a great army want to have a decent relationship with you.” Said the Rashi Dara to Ropuiliani(Khiangte1994:4)

However, Ropuiliani rejected by replying:

“Let them stop creating riots if they want peace... tell them I demand them to not create further commotion.”(Khiangte 1994:4)

at the same time her son Lalthuama was married to Lianphunga, Ropuiliani’s uncle who was the enemy of the British (Reid1893:195) thus making more suspicious. The very fact that she was also referred as “Chhim Lanu” or queen of the Southern Hills (Lalsangzuali Sailo2001:89) highlights her authority over the Southern Lusei Hills . Close to the expedition of the 1871-72 a famine broke out in 1880, the first recorded of its kind in Lushai Hills.(Lalhangliana 2001: 140) which devastated the economy of the Lushai, it would not be preposterous to infer that she eyed the British colonial rulers obnoxiously for all the economic woes suffered by her kinsfolk as they were forbade to raid for their survival, and consequently objected the construction of outpost garrisons in her village, and regarded the Chin-Lushai Expeditions of 1889-90² as forced intrusions. Ropuiliani not only resented the oppressive labour and tribute impressed on her clans, but also the British Officers unsolicited demands for women (Hluna2010:23-24) and as a “Chhim Lanu” it would not be incongruous to infer that Ropuiliani’s dislike of the British roused on hearing about the unjustified punishment of Zakapa’s resistance to Murray’s misconduct (Hluna 2010:23-25)as is evident from the killing of Murray’s interpreter Satinkhara by Ropuiliani’s warrior.

She persistently contrived to go against the colonial Raj construction and maintenance of roads within her village boundary, by refusing to supply the colonial’s demand of tributary labour, and the establishment of British military stockade at her son Lalthuama’s village.³ Instead in outrage retorted:

“ I shall not send my subjects as carriers. No one hesitate to suffer their strengths for me... they assist their chief in very possible way and in all

respects. My subjects shall not exhaust their energy as coolies to the British.(Khiangte1994:4)

Her bold defiance against ‘corvee’ or forced labour recruits was also reported by J. Shakespeare in his letter to the Secretary to the Government of India:

‘All the villages belonging to this group have been more or less troublesome, not actively hostile but passingly obstructive. It has always been difficult to get tribute or labour from them.’⁴

In defiance of colonial pacification policy, she refused to attend the Darbars held by the Colonial officers. Hence when the British Political officer Mr. Lyall convened chief’s Durbar at Lungleh, in the summer of 1889, she and Lathuama was conspicuously absent. Then again in January 1892, when Col. Shakespeare, the Superintendent of the South Lushai Hills called the Chief Darbar, 19 representatives attended the meeting. Even though her son Laathuama and his allies attended Ropuiliani did not want to be present and instead sent a representative(karbarie)⁵ to represent her. Between 24-26 Decembers, a chief Durbar for the third time was again convened at Lungleh where 32 chiefs attended. This time too Ropuiliani and her son refused to attend the same. Her refusal to yield to the British conciliatory overtures infuriated the colonial officers and therefore J. Shakespeare in his letter reported:

“ Her influence is distinctively hostile to us... since her husband’s death she has seen his brothers becoming more and more friendly with us and increasing their prestige by virtue of this alliance. She has held steadily aloof from us keeping entirely in the background.”⁶

Due to her strong anti-imperialist attitude, she became the subject of the British attention, therefore when a military expedition of 1889 was despatched on 3rd Feb, 1889 in which Lt. J.F. Steward and his party were killed near Rangamati in the Chittagong Hill Tracts, the hand of Ropuiliani was suspected, though the responsible southern chief by the name Hausata and other chiefs by the name of Dokulha and Vantura, involved were identified, yet because the government knew that Ropuiliani and her son Lalthuama were not willing to succumb to the British , both of them were suspected from the very beginning, therefore the government accused her youngest son Lalthuama, ruler of Vaitin village as having hands behind the murder by harbouring one of the killers(Reid 1893:172).

In the month of May 1888, the government also accused Lalthuama as giving guides to Shendus(Mara) who killed the burglar(Chaterjee1895:122), the incident was informed to the British by Seipua, brother of Vandula, who reported that the men supplied by Lathuama were taken by force(Reid1893:192), Taking this as an opportunity to subdue Ropuiliani and her son Lalthuama, the British passed the verdict in naming her as the “conspirator” in their agenda to bring the whole of the Lushai hills under their control and accused both Ropuiliani and

her son Lalthuama for furtively inciting the other chiefs to resist the colonial authority.⁷ Therefore to the British Ropuiliiani was the only obstacle against the complete subjugation of the whole of the Lushai hills.

Conspicuously all Colonial archives are absent about women's voice, only when it served their political interest to justify their act of aggressions, do women appears in fragmented form, yet oral resources clearly maintained Ropuiliiani's defiance and objected colonial intrusion boldly:

"Let them be kings in their own lands; this has been our land since the time of our ancestors, they should not come here and trouble us." (Lalsangzuali Sailo 2005:70)

Similarly she vehemently opposed the imposition of tax and forced labour by declaring:

"Our citizens would never contribute to any labour or tax to foreigners, we are the Owners of the land and we will drive the foreigners away from our territory." (Hluna 2005:70)

When the Lushai chiefs Seipua, Vanuachhana, Lalhangvunga, Lalluava, Sangliana and Laruma surrendered, she vociferously lambasted them, refusing to surrender and called for an insurrection:

"Even if you all surrender, I am here the daughter of Lalsangvunga, the brave ruler of the North who will never surrender to the foreign ruler, I will call the sons of my brothers from the North, and will surely push back the foreign invaders from our lands and free our nation." (Hluna 2005:39)

Ropuiliiani and Colonial Stand Off:

She regarded the Colonial interference as an infringement on her political rights, whereas the British regarded her as a challenge firstly to their military power in constructing a road in the direction of the Shendu country, secondly to impose punishment against the killing of Howsata and Jahuta for the murder of the late lieutenant Stewart and thirdly to establish an advanced post to be garrisoned during the season(Reid 1893:50), as well as an establishment of a military camp at Lungleh(Lunglei) and Darzo in the vicinity of her son Lathuama's village , and an additional military post at Lathuama's village.⁸ Therefore Ropuiliaini tried to thwart Chin-Lushai Expedition of 1889-1890 that would enabled the construction of road through her territories for the benefit of colonial expansion to create easy communication to Chittagong, by refusing to pay taxes and labourers, subsequently the British targeted her for every trouble that arose and was subjected as 'Ropuiliani having a hand in it', as is evident in the killing of Lt. J.F. Steward. The deteriorating relation between Ropuiliani and the colonial government came to a head when an interpreter named Satinkhara was murdered by the warriors of Ropuiliani⁹ for his alleged misused of power as representative of the colonial authority by demanding sexual corvee.¹⁰ The Colonial government saw this outrages act as a challenge to their authority which

if not suppressed would induce other chiefs who had been brought under submission to a renewed and concerted armed opposition in the Lushai hills. Hence in early August 1893, the colonial administration approved the despatch of a raid on Ropuillani's village under Capt. J.Shakespear, R.H.S. Hutchinson and Mr. Pugh along with 50 riflemen ascended upon and taking Denlung village by surprise. Without any resistance the party captured Ropuillani and her son Lathuama (Shakespeare 1977:104). On entering the village, the British announced the terms of fines to the consistent of 30 guns, 10 pigs, 20 fowls and 100 mounds of rice, which was to be delivered at their camp at Lungleh.¹¹ Even after her arrest, Ropuillani refused to walk on foot and urged her captors to make alternative arrangement. Accordingly she was carried on a palanquin in majestic style, with her front facing towards her village (Kyndiah 1994:110). Here it would be pertinent to quote an oral rendition of the theatrics by Ropuillani illustrating her indomitable spirit in a bid to show her political rights:

"One can only imagine Capt.J.Shakespear's smug look when the soldiers took Ropuillani and her son Lalthuama as prisoners. They were then to be taken to Lungleh. From what our ancestors tell, the doughty Ropuillani refused to comply with the British saying, "*I am a queen, I will not go on foot*" and stubbornly sat down. As it was necessary that she be taken to Lungleh, the British therefore had no option but to carry her in a litter."(Lalsangzuali Sailo 2005 :74)

Capture of Ropuillani and Her Death:

The capture of Ropuillani and Lathuama had a lasting impact in Lushai Hills, as the Hawlawngs were rendered leaderless and thus paved the way for the British to subdue the remaining chiefs. This was evident from Shakespeare's statement, wherein he noted:

"..Surprise was complete, Lathuama and his intriguing mother were captured and their people rapidly disarmed, their weapons being confiscated. At the same time messages were sent to all neighbouring villages to come in at once with all their guns, to which they complied... the villages of Thulthang also has a rapid visitation and its teeth drawn by seizure of all weapons.. Lathuama and his mother were deported, and their village dully paid up the fines levied on them."

To make out Ropuillani as unpopular among her people and justify their capture of her Robert Reid stated:

"She was evidently a focus of discontent and her capture led to the surrender of her son and another man, Loncheyva, who was wanted for murder. The woman and her son were dealt with under Regulation III and confined in Chittagong Jail, where Ropuillani died of old age in January 1895(R.Reid 1942:49).

While confined in Lungleh guard room as state prisoner, Ropuillani adamantly refused the British overture of peace to release her back to her village if she submitted to the colonial power; colonial records thus describe her stance as:

“The presence of the two persons in the hills is mischievous, even in confinement.”¹²

In view of her persistence defiant attitude, the government considered it unsafe to confine her within Mizoram, fearing that her presence might escalate tension in South Lushai Hills, she and her son were deported to Rangamati, the headquarters of Chittagong Hill Tracts on 8th April, 1894(Reid 1942:49). Although captured and imprisoned, Ropuiliani was given befitting recognition of her political standing, W.B.Oldham, the commissioner of Chittagong district proposed to the Government of Bengal that :

“ Ropuiliani should in my opinion be kept in the Chittagong jail where her loyal kinsmen, some of whom have often expressed a wish to come to Chittagong can visit her. The accommodation is sufficient for a state prisoner of her rank and class and she would be frequently allowed to go outside the jail to see the local sights.”¹³

Further, in a letter to the Magistrate of Chittagong, Oldham’s instructed that:

“ Ropuiliani should be placed in the European ward when it is vacant and when it is occupied in some of the outside premises partly occupied now by an Assistant Jailor and Civil Hospital assistant.”¹⁴

Although Ropuiliani was convicted with the case of ‘murder’ at the time of her capture, she was treated true to her status of a ‘queen’ fit to occupy the vacant European ward, and the outside premises as well was repaired for Ropuiliani from the South Lushai Political Funds.¹⁵ In addition, she was given a separate female interpreter,¹⁶as per the instructions of the Lt. Governor, four additional staffs were employed they should be:

“warders and not of police constables, on a salary of Rs.7 debit able to the Imperial Grant for Refugees and State Prisoners under the Head 25.Political.(Lalsangzuali Sailo 2005:78).

In prison Ropuiliinai’s health began to deteriorate and fearing government embarrassment on account of her being a State Prisoner, R.W. Murray, the Chittagong jail Superintendent wrote a letter to the Commissioner reporting about her condition:

“She is old and feeble. It is evident that she is slowly dying in the Chittagong Jail. In consultation with Capt. J. Shakespeare I now recommend that she be released from the detention under Regulation III of 1818. On her release she would be conveyed back to Lungleh and detained there in as much comfort as is possible. Her age and infirmity preclude all ideas of her escaping”(Lalsangzuali Sailo 2005:78).

Unfortunately before she could be released Ropuiliani died in Chittagong Jail in the morning of January 3, 1895.¹⁷ According to an oral account documented by Lalthuangliana Khiangte¹⁸ and Vanlavuana Sailo.¹⁹

'her fast deteriorating health was due to her continued fasting to show her resistance, which later affected her health and also advised her son Lalthuama to throw his meals at the jail authorities whenever he refused to eat.'

Hence to obscure her release and erase her death as a martyr for her land in the hands of the British, Ropuiliani's death was declared as an instant old age when she was only 60 years old(Hmingthangzuali 2010:133).

In Lieu of Conclusion:

With the captured and arrest of Ropuiliani and her son Lalthuama, the British easily subdue the other chiefs and consolidated their paramountcy in the Lushai Hills, no other chiefs were as strong and fierce as Ropuiliani to challenge the British, her death marked the end of independent rule by the Lushai chiefs over the Lushai Hills. Its resounding implications was the silence of women voices by colonial and regional officers, this led to extended decades of women's experiences lost in the sands of time. Subsequently her role as one of the great freedom fighters of India remain a forgotten memoir despite few regional attempt, it have yet remained unvoiced and unheard, similar is the same fate with all women freedom fighters of North East India, which have been obliterated from mainstream history despite the half hearted attempts by many regional scholars, therefore what is needed is a call for "formulation" of a new "synthesis" (Zinsser 1993:38) 'a new universal history, a holistic history which will be a synthesis of traditional history and women's history'(Lerner 1979:180).

Notes :

- 1 Shakespear's letter on Report Concerning Ropuiliani Widow of Vandula and Her son Lathuama at Present Prisoners of Lungleh, Memo No. 1032G,D/Lungleh the 13th October 1893.Exhibit List: Serial No 28; Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.
- 2 CB-1,G-7, letter from the Commissioner of Chittagong, No.855H.T./VI-12, dated the 15th July 1890.Forwarding the Report on the Administration of the Chittagong Hill Tracts Frontier for the year 1889-90, Darjeeling, the 29th September 1890, Mizoram State Archive.
- 3 District Art & Culture Office, Lungleh District, Mizoram, Monoliths and Landmarks of Southern, Elephant Industries, New Delhi, 2008,p.112
- 4 Letter to the Secretary to the Government of India, Foreign department from H.J.S. Cotton, Chief Secretary to the Government of Bengal, Dated 31st January, 1894, Political Department No.445.
- 5 Shakespeare 's Diary: 2.1.1892 (Karbarie Muata), cited in Lalsangzuali Sailo, *Tlawn Ve Lo Lalnu Ropuiliani*, Aizawl: Hnamte Press, 2001,p.100.
- 6 Shakespeare's letter on Report Concerning Ropuiliani, Widow of Vandula and her son Lalthuama at Present prisoners in Lungleh, Memo No.1032G,D/ Lungleh the 13th October 1893, Exhibit List; Serial No28; Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.

- 7 District Art & Culture Office, Lungleh District, Mizoram, Monoliths and Landmarks of Southern, Elephant Industries, New Delhi, 2008,p.112
- 8 H.J.S. Cotton, ‘ Historical Note on the question of the Jurisdiction of the British Government in the Chittangong and South Lushai Hill Tracts, Darjeeling, the 12th May, 1893
- 9 CB I, G-0, Administration Report of the South Lushai Hills for the Year 1891-82, Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.
- 10 District Art & Culture Office, op.cit.
- 11 A.S.Reid, *Chin-Lushai Land*, Tribal Research Institute, Aizawl, Manipur, first published 1893, rpt,1976, 2008,P.194
- 12 Letter to The Chief Secretary to the Government of Bengal from W. B. Oldham, Commissioner of the Chittagong Division, 26th October. No. 17021, CB-2, Politics-12, Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.
- 13 Letter to The Chief Secretary to the Government of Bengal from W. B. Oldham, Commissioner of the Chittagong Division, 26th October. No. 17021, CB-2, Politics-12, Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.
- 14, 15 Letter to the Magistrate of Chittagong, Dated, 24th June 1894, No. 376L, Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.
- 16 Letter to the Magistrate of Chittagong from the Superintendent of Chittagong Jail, Dated 5th January, 1895.
- 17 CB 9, G-117, from the Superintendent of the Chittagong Jail to the Chief Secretary of the Govt. of Bengal, No.621., Dt.12.1.95, Mizoram State Archive, Aizawl, Mizoram.
- 18 Laltuangliana Khiangte, “ *Ropuiliiani: The(Lady) Mizo Patriot,*” in *Role of Ropuiliiani in the Freedom Struggle*, Edited by Laneihzovi, Aizawl: Gilzom Offset, 2005.p.101
- 19 Vanlalvuna Sailo. *Mizoram Humbaltu Lal Vandula Lalnu Ropuiliiani*. Aizawl: L.V. Art, 1998.p.94. Print

References :

A. Books:

- Chatterjee, Suhas *Mizoram Under The Brtish Rule*. Delhi: Mittal Publication, 1895.Print
- Gordon, D.Ann. Mari Jo Buhle & Nancy Shrom Dye, “The Problem of Women’s History,” in *Liberating Women’s History: Theoretical and Critical Essays*, Edited by Bernice A.Caroll. Chicago: University of Illinois, 1976,Print.
- Hluna, JV, “Ropuiliiani: The Mizo (Lady) Freedom Fighter “ in *Role of Ropuiliiani in the Freedom Struggle*, Edited by Lalneihzovi, Aizawl: Gilzom Offset, 2005.Print.
- Khup Za Thang, Capt.K.A. *Zo Suanh Khan Simna Lai Bu: Zenealogy of the Zo (Chin) Race of Burma*, Prague, 1973.Print.
- Khiangte, Laltuangliana. *Lemchan Khanvel-1: Lanu Ropuiliami*, Aizawl: L.T.L. Publications, 1994.print.

- Kyndiah,P.R. *Mizo Freedom Fighters*, New Delhi: Sanchar Publishing House,1994.Print.
- Lalneihzovi,(ed.) *Role of Ropuiliani in the Freedom Struggle*, Aizawl: Gilzom Offset, 2005. Print.
- Lathangliana,B. *India leh Bangladesh a Mizo Chanchin*. Aizawl: RTM Press, 2001.Print
- Lerner, Gerda. *The Majority Finds Its Past: Placing Women in History*, New York: Oxford University Press, 1979. Print
- McCall, Maj. A.G. *Lushai Crysallis*. Aizawl: Firma KLM Private Limited, 1949, (Reprint1977).Print
- Reid, A.S. *Chin-Lushai Land*. Aizawl: Tribal Research Institute, 1893, (Reprint1976, 2008)Print.
- Reid, Sir Robert. *The Lushai Hills: Culled From History of the Frontier Areas Bordering on Assam*, From 1883-1941, Aizawl: Firma KLM Publication Limited: Aizawl, 1942(Reprint 1978).Print.
- Saibunga, Maj. *Rolura Thlabte Chhuina*. Aizawl, 1985.Print.
- Sailo, Lalsangzuali. *Tlawn Ve Lo Lalnu Ropuiliani*, Aizawl: Hnamte Press, 2001.Print.
- Sailo, Vanlalvuan. *Mizoram Humbaltu Lal Vandula Lalnu Ropuiliani*. Aizawl: L.V. Art, 1998. Print
- Shakespeare, L.W. History of Assam Rifles, Aizawl: Tribal Research Institute, Aizawl,1877.Print.
- Zinsser, P.Zudith. *History & Feminism: A Glass Half Full*. New York: Twayne Publishers, 1993. Print.

B. Online Journals:

- Helene Cixous,' Laugh of the Medusa,' Signs, Vol. 1, No. 4 (Summer, 1976), pp. 875-893. The University of Chicago Press, <http://www.jstor.org/stable/3173239>=JSTOR-pdf. (Accessed on 10.11.2020)
- Gayatri Chakravorty Spivak, *The Rani of Sirmur, An essay in Reading the Archives, History and Theory*,vol.24, No.3, Oct.1985,pp.247-272, Wiley for Wesley University, <https://www.jstor.org/stable/2505169>. (Accessed on 09-10-2020)

C. Unpublished PhD Thesis:

- Hmingthanzzuali , *Women in Mizo History: Changing Roles, Status and Participation From 18th to 20th Century*, Ph.D. Thesis, University of Hyderabad: India, 2010.

Sampriti

Vol.-VII, Issue-II, September 2021

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 652-659

Representation of Ethnic Elements of the Karbi Community In Assamese Short Stories of Rongbong Terang : An Analysis

Shikha moni Saharia

*Pb.D. Research Scholar, Department of Assamese
Gauhati University, shikhamonisaharia801@gmail.com*

Abstract

This paper is an analytical discussion of the representation of the ethnic elements of the Karbi community in the short stories of Rongbong Terang. Almost all his literary works deal with multifaceted aspects of the Karbi community .This paper makes an attempt to explore the different elements through which the community and its socio-cultural life is represented by the writer .The paper is analytical and descriptive in nature. Both primary and secondary sources are used for the discussion.

Key words : Rongbong Terang, Short story, Karbi Community ,Culture ,traditional practices, Language.

1.0 Introduction:

Assam is the anthropologists' paradise. Assam and the Assamese –the race, cannot be defined in a singular phrase; rather it always stands for the wide, united and amalgamated collective expression of the numerous socio-cultural groups that reside in this unique geo-political region. The land is the home to hundreds of cultural, linguistic and ethnic communities who have contributed to the formation of the Assamese identity and culture. As literature always reflects the

society, Assamese literature also reflects this intermixture of socio-linguistic and ethno-cultural elements. A good numbers of Assamese authors have beautifully represented the unexplored aspects of this multi –ethnic society. It has been done in two different manners. Firstly, the native Assamese authors write about the socio-cultural aspects of the communities. On the other hand, writers are writing about their respective communities in the Assamese language. Thus there has been a growing branch of literary works that deal with the different communities of greater Assam. Assamese literature thus has a strong bunch of literature reflecting the aspects of communities like the Nagas, The Bodos, The Tiwas, The Mishings, The Karbis etc. The present research paper discusses on the representation of the multifaceted cultural life of the Karbis in the stories of Rongbong Terang. His literary works greatly contribute in establishing a unified relationship between the Karbi and the Assamese society.

1.1 Objective of the Study:

The following are the major objectives behind the proposed study –

- To discuss how the short stories of Terang represent and reflect the cultural and social life of the respective community.
- To trace if such literary exchanges contribute in enhancing the relationship between the Karbi and the non-Karbi communities or larger Assamese society.

1.2 Methodology:

The researcher is using descriptive and analytical methods for the research. Selected short stories of Rongbong Terang are critically analysed to examine the crux area of research. The selected stories are used as the primary sources from '*Golpo Samagra*, 2012' by Ranbong Terang while articles or other discussion on the stories and about the community are used as the secondary sources for the research.

2.0 Main Discussion

2.1 Stories Of Terang – A General Introduction

The award winning novel “*Rangmilir Hnabi*” (1981) stands synonymously for Rongbong Terang. Terang as a story writer is known for his simplistic but brilliant craftsmanship. In close examination of the thematic contents of his stories reveal that the writer is sincerely concerned with the socio-cultural changes brought about by the external linkages of the community. *Bon Faringar Rang* was the first collection of his short stories. *Langsoliator Kakrung* is another collection of his stories. All the stories of these books and the other stories of Rongbong Terang is published under an edited collection entitled *Galpa Samagra*. One of the very generalised observations of the short stories of Terang is that the author is undoubtedly welcoming the positive changes that has been coming to the Karbi Society. But his creative soul is not ready to accept everything in the name of modernity and change. This socio-cultural and socio-psychic conflict is a major dominating characteristic of the short stories.

2.2 The Ethnic Karbi life in the stories of Terang

The stories of Rongbong Terang revolve round the lives and events of Karbi Anglong. Majority of the stories are set in places belonging to greater

Karbi Anglong. The Karbis linguistically belong to the Tibeto-Burman group. They have a unique cultural heritage which makes them unique in their own socio-political space. Stories of Rongbong Terang succeed in reflecting and representing that uniqueness in a successful manner. As his stories revolve round the region and the community, so the names of characters, places, rituals, food dishes, dress items, festivals, customs are all collected from the Kabi community. The myths, traditional beliefs, customs, religious and cultural practices of the Karbi people are narrated in minute details. The folk life and folk literature also occupies a major role in the setting or stories of the writer. It thus open up a platform to know about the Karbi community in a more detailed manner.

2.2.1 The setting and the art of characterization

Rongbong Terang hardly goes out of the Karbi Community life for the setting and story line. Majority of the stories are set on the Karbi socio-cultural background. They are snippets from the different parts of Karbi Anglong. The protagonist of his story “*Pretamtma*” is Lonbi Teron– a karbi youth. The protagonist of another story ‘*Sanghat*’ is also a Karbi young boy named Langbirik Ranghang. Though the central character of his story “*Bikhipta Bedana*” is an Assamese person, the story is led by Karbi characters like Chandrsingh Tokbi and the village headman of a Karbi village. All the stories are set on different parts of Karbi Anglong. Kajir – the central character of the story “*Nanad*” is a patient, innocent Karbi girl. These examples prove that though the stories are written in the Assamese language, he simultaneously provides detailed description and information about the Karbi cultural life. The Assamese meaning of the Karbi words –the place names and names of most of the characters particularly– is provided for the better understanding. In his story entitled “*Firat Sibhikhon*”, Rongbong Terang traces the history of the nomenclature process of the Mikir Hills as Karbi Anglong. The place name *LANGSOLOET* is explained as the slow flowing stream of clear water. Readers can feel how lyrical and poetic the Karbi language is .The stories are filled with the references of different geo-political regions like *Tisolonjon*, *Langsoliet*, *Rongbi*, *Dongkomokam*, *Dungkekklao*, *Kongjuksarpo*, *Mekbisarpo* etc. It stands for a conscious effort of the writer to build up a integrated link between the hills and the plain. In a place like Assam, where hills and the plains still share a conflicting relationship, such an effort is really an appreciable one.

2.2.2 Representation of Karbi Festivals

To know a society or a community, there cannot be a better option than to visit such a festival. The readers of the short stories of Rongbong Terang can enjoy the pleasure of such a virtual tour through the reading of his stories. In a good number of his stories, Terang has authentically presented the pros and cons of many of such Karbi festivals and rituals.

Jirkedam is the traditional system of community dormitory. It is a bachelor’s dormitory where both males and females assemble for leisure time fun. But it is not merely a club, it is a kind of traditional workplace where the youth are prepared for their future lives in a lively, fun-filled environment. Stories like

“*Sanghat*”, “*Head Peon*” contain detailed references of the activities in such dormitories which include good details of the cultural practices like dance, songs, playing of traditional instruments etc. Some stories also offer details of their dance forms related to Sowing, Jhum Cultivation, Harvesting etc. **Rongker** and **Chomangkan** festivals are narrated in beautiful manner in some stories of Terang. In this process, Terang also includes the related cultural practices like the dance forms, food dishes, songs associated with such festivals or rituals. For example, in one of his stories Terang informs about **Osepi**– Osepi is trained experts who render musical compositions for the dead soul. It is believed that the songs of Osepi in Chamangkan direct the dead souls to their post-life destination. A story entitled “*Kidor Gathi*” contains the details of Woloketar Puja-a traditional worshiping ritual which is organised for the purification and welfare of their land. **Sojun** is a traditionally observed community ritual .Rongbong Terang in his story “*Sei Nodoka Gaharito*” describes the objectives and of the Sojun ritual. Here readers can find how the Karbi people sacrifice pig, poultry in this ritual. “*Kuritakiya Notkbon*” is a story that records the festivity and enjoyment of the **Karbi Youth Festival** at Taralangso. It is an annual festival celebrated by the community which showcases the colourful and vibrant cultural heritage of the community.

The Karbi people believe the Hemphu to be the owner of all the Karbis. Therefore a good number of religious and cultural practices are followed to worship this God. Many of the stories of Rongbong Terang have occasional or detailed descriptions of **Hemphu Puja**. For example his story “*Tisolongjonor Gabboru*” describes a priest who has come to conduct the ritual. Another story entitled “*Duschinta*” describes how poultry is sacrificed to commemorate the god.

2.2.3 Traditional food

The short stories of Rongbong Terang contain detailed descriptions of the traditional food dishes as well as their methods of preparation and ingredients. The major meal of the Karbi people consist of Rice. Then fish constitutes a major portion of their food. They basically prefer to have the traditionally fermented fish –popularly known as Shukoti. The story entitled “*Head Peon*” contains the references of this dried fish item. Here the wife of Sarso repeatedly insists her husband to procure the fermented fish. Terang, to represent the traditional Karbi society in the best possible way, also refers to the vegetables ,fruits ,local edible plants or locally available wild fruits in his stories. The Karbi people have a conventional practice of distributing dried, fermented chicken and pork among the villagers. Such types of meat are called as Okjor. “*Sei Nodoka Gaborito*” ends with these words of Kangther –

“Go and prepare the Okjor properly. I hope we have enough amount of the local liquor too” “*okjore bhalkoi esaj randhgoi. Bhaggor morar jukhare hor-arrak ase nhoi?*”. (“Go and prepare the Okjor properly. I hope we have enough amount of the local liquor too”; Terang 98)

Bamboo shoots or bamboo sprouts – the edible shoots of the bamboo, is a popular and favourite food item among the Karbi people. Many of the stories

contain occasional descriptions of the use and popularity of bamboo shoot. Pork cooked with bamboo shoots is a special dish relished by them. The Karbis also prepare fish with sour bamboo shoots. The eri cocoons (scientifically known as caterpillar *Samia ricini*) are also used as food items by them. In the story “*Osin Gosor Guli*”, readers find how Hanfi Rongfarpi, the wife of Kangjuk Ingti fried such shells by and later it was consumed with the local alcohol.

The practice of consumption of locally made liquors like **Horlang** or **Arak** is also narrated in different stories. Terang has clearly indicated that consumption of such local liquor is an integral cultural practice of the Karbi community. The folk festivals or functions are almost incomplete without this item. Such alcohols are even used for religious and ritualistic purposes. The Karbi people always consider it to be a cultural custom to welcome any guest by offering a glass of Harlang. Readers can thus feel how in their culture, food is often lifted to another level by adding such cultural values upon it. Stories like “*Kuritokja Nof*”, “*Sei Nodoka Gabarito*” “*Duchinta*” contain numerous references of Harlang ,Pork etc. Readers thus get to know about the food system and their role in the socio-cultural life of the Karbi Community.

2.2.5 Traditional Dress-code and Jewellery

The Karbi women are known for their expertise over weaving skills. They themselves prepare their own clothes and other dress materials at home. Therefore all the Karbi Women are skilled weavers. Terang also refers to this skill in many of his stories. For example, the central character of the story entitled “*Tisolongjonor Gabbori*” –Kareng Timungpi is a very expert weaver. The elderly women of the village used to call her **Serdihun**. According to their traditional beliefs, Serhudin is the local goddess of textile and weaving skills. The same story again refers to the skill of the Karbi women over embroidery and motif making. Kareng participated in such competitions in the Karbi Youth Festival. The short stories of Rongbong Terang also contain a good amount of detailed information about the traditional dress materials of the Karbi men and women. For instance, stories like “*Akranta*” or “*Kuritokja Nofkhor*” have details of the Pini –Pekok- the traditional dress materials fo the Karbi women. Pekok is the piece of traditionally prepared cloth which is used to cover the upper portion of the body. This is a medium length dress, which covers the chest position to the lower belly position. Pini is worn from waist to knee –the lower part of the female body. The story writer refers to Pekok and Pini in multiple occasions –

“Sohodhorminie Jodi Pinikhon, gat lowa chador pekok khon aaru butabosa wankok khon poripatikoi pindhibo pare, tenehole mor khetrot ei jengbor ahi lagehi kiyo?”.(“Why should I deal with such issues if my wife can beautifully manage her Pini, Pekok and the Wankok?”, Terang 103)

Terang also refers to the male dress of the Karbi people. **Poho** is a traditionally used head dress which is used by the Karbi men as a turban. It is colourful and is put on the forehead. Similary Terang also mentions of **Rikong**—a traditional male dress, usually worn while doing work. The Karbi men also wear Sator – a kind of dhoti of symmetrical designs and animal prints. Similary the

traditionally prepared waistband –known as **Wamkok**, is also mentioned in some stories. In the story entitled “*Vote Bank*” we find –

“Sarthe Rangpi sat over the mat and put off the beautiful multicolored Poho”; (*Pari thowu patikbonot Sarthe Rangpi e bobile aru murot meryai lora phulam pobo kbon lahekoi khuli...*” my trans.) (Terang 129)

Apart from the dress materials, stories of Rongbong Terang also contain representative details of their traditional jewellery, beautification process and other related aspects. The Karbi girls are described as wearing blue **Duk**—a traditional way of facial tattooing. Duk is a permanently made blue coloured line which is made from the forehead to the chin. It is made from dyed indigo. The Duk making is a very painful process as it is prepared through thrones. This process is thoroughly detailed in the story entitled ‘*Nonod*’. Here through the character of Kajir, the writer reveals the cultural significance of Duk. She really felt glad to have this flowing blue line on her forehead. Now onwards, she would also be able to dance in the Chomangkan like Kasang. She would also be able to get the blessings of the villagers by distributing meal in the Sojun. She really get excited over this duk. She also felt as if she magically transform to a fully grown up girl. These inner thoughts of Kajir reveal how this duk matters for the Karbi girls. This tattoo is a symbol of cultural heritage, purity and chastity in the Karbi Traditional society. The dignity of women can be understood by the Duk.

Terang, in occasional contexts, talks about the traditional jewellery like the bamboo, Nongthepi (earring), different types of wild feathers used as head decorators etc. Sometimes he also reveals how such traditional practices are declining with the passage of time. In the story ‘*Langsoliotor Kakrung*’, the elders asked if the girls would go for bigger holes in their noses? If they go for huge Nongthepi like the elder ones?”

In the story “*Bon Faringar Geel*”, Terang describes how the Karbi women put on the beautiful feathers of the royal birds to dance in the Chomangkan.

2.2.6 Traditional customs /beliefs of the Karbi people

As Rongbong Terang represents the issues and event of the Karbi society in his stories, so their traditional beliefs and customs also get reflected in the stories. The story writer is authentically representing the material and symbolic details of such traditional beliefs. Anyone who reads the stories easily grasp the cultural significance of such practices .In this context we can talk about the references of the traditional beliefs associated with the Hill.

Karbi people share an ancient relationship with the hills. As most of the Karbi people reside in the hills and hilly regions, hills have occupied a very significant position in their cultural, religious, ritualistic world. The Karbi people believe that all the hills are occupied by a certain supernatural power, a God and it is their duty to keep them pleased by offering regular worship. They observe a good number of rituals and functions to worship these Hill Gods. Stories like ‘*Sanghat*’ contain such details. Here readers find how Terang talks about the significance of the hill named **Kongjuk**. This story recounts how the villagers offered worship to the hills to get rid of the trouble of tigers. There are numerous

superstitious beliefs regarding hills. For example we can talk about the story “*Bikhipta Bedana*”. Here the village headman tried to persuade another character that one hill, named Englongkiri is not an ordinary, rather a supernatural entity. To support his words, the headman recounted one traditional anecdote how the hill could supply food items like potato and woods if one worships the hill with a pure heart. If analysed closely, the anecdote actually stand for the fertility of the hill and the availability of such rooted food is counted for the fertile soil. A good number of their traditional beliefs are associated with the Barail hills.

Terang also talks about the custom of palmistry and “*Mangal Soa*” – which are very popular among the Karbi people. “*Mangal Soa*” is a kind of traditional belief system where people go to a particular person believing that he has superhuman qualities to resolve their problems. It is a very popular customary practice. So the story “*Bonfaringar Geet*” shows how a village named Sarmen went to Ramnong Ingti to help him finding out his lost buffalo.

Rongbong Tearang provides information about the different funeral rituals prevalent among the Karbi people. The community is divided into five sub groups or “*Gotra*’s. They are –Ingti ,Inghi ,Terang ,Teron and Timung. These clans differ in their funeral rituals. So there are five permanent spaces for the death rituals .Those are known as Tipits. Such details are available in the story entitled “*Epitaphor Anustup Chanda*”.

2.2.7 Inclusion of Karbi Language /words /phrases in the stories-

As it has already been mentioned that Rongbong Terang hardly goes out of the Karbi society for his stories. Therefore his stories are often filled with Karbi language ,especially words, phrases, idioms, proverbs etc. There is a very short selected list of such beautiful Karbi words which are extracted from different stories of Rongbong Terang –

Kardom (Greetings/Welcome), Arleng (Karbi People), Kido (Traditional Summon), Laichenem (The greater racket-tailed drongo bird) Dehal (Deo Shal, a place with supernatural power), Malung Athare (Young Hilly Boy) Jamborong (Karbi Bag), Khalun (Traditional Wardrobe) Pe Therang (Karbi Hand loom) Lok-hei (Father-in-law), Neng (Husband’s sister), Fu (Mister) etc. Some stories like “*Shipar Sandhanai*” or “*Epitaphor Anustup Chanda*” even contain some full sentences in the Karbi language. But such inclusions or use is absolutely normal and natural. It never diminishes the reading pleasure of the stories. Rather such inclusions help making the stories more natural, acceptable and representative. Most of the stories contain a detailed note or appendix where the meaning of the karbi words are provided in Assamese. So readers can easily relate or find out the meaning. Such inclusions thus, help creating a realistic, more representative environment. Terang is always conscious about the fact that the words or phrases are transcribed at the end. It shows his responsibility and consciousness as a successful literary practitioner.

Such practices also help the Non-Karbi readers to get to know some frequently used words and some minor information about their linguistic patterns .Such linguistic transaction or literary exchanges are healthy symptoms for an

enriched literary foundation. In a multi-ethnic and multi-cultural setting like Assam, such kinds of mutual exchanges contribute a lot in the socio-cultural integration process.

3.0 Conclusion

This discussion has proved it that Rongbong Terang is a very conscious and committed writer who has considered the representation of the Karbi life and culture to be a mission of his life. His efforts of the representation of the ethnic elements help bringing the local, native elements out of the regional boundary of Karbi Anglong and place it before a larger, wider reader community. Karbis and Karbi Anglong become more familiar through the writings of Terang. It is undoubtedly a major contribution of Terang that he could inform, tell about his land and people to a large number of people which would otherwise have remained unwritten, untold. We believe there would be more introspective, scientific discussion on this area.

References

- Terang, Rongbong. *Galpa Samagra*. Guwahati: Banalata, 2012. Print.
- Ahmed, M.Kamaluddin. *Karbi : Bishad aru Rong* Guwahati :Printworth, 2002. Print.
- Das, Narayan & Paramanda Rajbanshi (ed.)*Asomor Sanskriti Kosh*. Guwahati : Jyoti Prakashan, 2009. Print.
- Das, Basanta, *Karbi Sanskritir Itihas*. Guwahati :Aakbank, 2010. Print.
- Sharma, Hemanta. *Asomor Jangosthi aru Samanayar Sanskriti*, Guwahati: Chandra Prakash, 2009.Print.
- Hakasam, Upen Rabha. *Asmar Jati Janagosthi : Prasanga –Anuprasanga*. Dhemaji : Kiran Prakashan, 2013.Print.
- Moran Mridul, *Rongbong Terangar Sutigalpat Karbi Samaj Jivanar Chitra*, 19 August, 2016, www.xahitya.org, Accessed 20 January, 2021

Quest for Identity in Mulk Raj Anand's *The Untouchable* and *Coolie*

Pranjali Hazarika

*Ph.D. Research Scholar, Department of English,
Mahapurusha Srimanta Sankardera Viswavidyalaya, Nagaon, Assam*

Abstract

Quest for identity has become a major area of study in the postcolonial era along with some other dimensions of socio-political and economic order of India. The crisis of identity has always occupied a defining importance in the thematic structure of Indo-Anglian novels. The novels of Mulk Raj Anand reset the techno-fabric of Indian English fictions and set the foundation of realism. His novels were also chiefly concerned with quest for identity along other socio-political and economic issues of Indian society. Mulk Raj Anand's 'The Untouchable' and 'Coolie' give a thrilling picture of down trodden boys Bakha and Munoo who at their early age gets into stupor of their own identity and existence. This paper is an attempt to discuss the plight of the protagonists of both the novels of Mulk Raj Anand and their struggle to establish their identity.

Key words: Identity, Caste, Crisis, Quest, Untouchability.

Introduction

The term 'identity' was traditionally considered as an entity which was 'stable' and 'fixed' and it is believed to be endorsed by Stuart Hall who assumes that identity has always been deemed to be laid on the notion of 'fixity' and 'stability' in which event, as an assurance to ensure the continuity and withstand

the excitability of swiftly changing world, authenticity was desired.”(Karkaba 92). Identity was believed to be a stamp of an individual in the community, where it was fixed and it clutched together a specific group of values. It is also advocated that identity is a discourse in which an individual is thought as a fixed entity that does not change as a person over time, irrespective of the experiences encountered by him or her.

Identity is often regarded as a vital issue as it is referred to both as “an ideological concept and as a contested fact of contemporary political life.”(Komalesha 11). In accordance with postcolonial theory, it is found that the new identity possessed by an individual of the postcolonial era is often unsettled, fluid and fragmented which is in opposition to the traditional concept of identity. During the postcolonial era, the world witnessed the emergence of ‘other’ which affirms that two contrasting groups existed in the world and one is superior to the other; thus it led to the theory that one group’s identity defined the other’s. That is to say, without the existence of ‘other’ there will be no concept of ‘individual’ and, thus, no identity. The concept of ‘otherness’ was taken into narration to assert that a certain amount of disparity needs to exist between two individuals or groups of individuals for the process of identification to take place in order to construct an identity for each individual. Edward Said, in *Culture and Imperialism*, asserts that, in the period of a globalized world, the nature of ‘identity’ can be deemed as “the mixture of cultures and identities.”(Said 407)

Objectives

The main aim of this research paper is to study the concept of identity and to study the struggles of the protagonists in search for their identity in Mulk Raj Anand’s *The Untouchable* and *Coolie*.

Methodology

To carry out the proposed study of the topic, the analytical method has been attempted. As primary source, two text books are used and different reference books, research articles are used as secondary sources.

Discussion

Identity crisis has not only categorised or characterised but formed the core of thematic framework of the Indian English Novels. Mulk Raj Anand, R.K. Narayan and Raja Rao were the three prime novelists whose literary oeuvre served to reenvision the thematic fabric and nature of Indo-Anglian fiction, and a new ilk of the genre was also introduced by them. These three novelists were the representatives of the postcolonial era and through their works, always tried to bring the recurring theme of quest for identity vis-a-vis numerous aspects of socio-political and economic order prevailing in India. Among all, Mulk Raj Anand was considered as the pioneer of this new genre who dissected the Indian backdrop or setting with all its intricacies and addressed the issue of constructing individual identity with dexterity amidst the testing times in all his works. While exploring the socio-economic and cultural dimensions, Mulk Raj Anand also tried to dig out the hidden layers of human psyche through his novels *The Untouchable* and *Coolie*.

The persistent effort has been endlessly taken by Mulk Raj Anand to create work that serves a purpose in life, and, thus, has often been termed as the “man of people.”(Pegu 47). Both the novels *The Untouchable* and *Coolie* by Anand denote the state and condition of the common man in the pre and post independence era. Anand dismisses the 19th century definition of art that aesthetic pleasure is associated with the creation of an art and further asserts that there must have a moral or pedantic purpose while creating it.

In *The Untouchable*, focus is made on the hardship and miseries of the lower caste people who are classified as the ‘untouchables’ and their identity crisis which evolves from caste-based discrimination. The novel was published in 1935 and unfolds the protagonist Bakha’s experience, belongs to sweeper caste and so an ‘untouchable’. Here, Bakha’s misery and pain is painted realistically by Mulk Raj Anand which is resulted from his identity crisis owing to caste-based structure of the Indian society. The crisis of identity that is definitely felt by Bakha in *The Untouchable*, is the identity crisis, which is defined as the need felt by an individual to flee from their identity and yet being unable to free from their respective identities.

The story of Bakha, an 18 years old sweeper, is related beautifully by Anand in *The Untouchable*, serves as a powerful critique of India's caste-based social system. The novel is basically about the tragic story of an individual i.e. Bakha caught up in the net of age-old caste discrimination. The suffering, humiliation and misery of untouchable Bakha, who is also termed as ‘sub-human’ who does his daily cleaning of latrines properly, but constantly abused by the so called upper caste people, is clearly demonstrated by Anand. Words like “*defiled, polluted dog, swine, son of a dog, low caste vermin, dirty dog, offspring of a pig, cock-eyed son of a bow-legged scorpion etc.*”(*The Untouchable* 38-39) always angered Bakha and made his job much difficult. It is also obvious that the entire ‘subaltern’ family of Bakha is being nailed down.

In the novel, Anand has used ‘stream of consciousness’ technique to portray a day in the life of Bakha. The lively and ebony skinned sweeper boy is one of the sons of the Jamedar of sweepers, named Lakha. His works of cleaning latrines begins as soon as the day dawns. His latrine-cleaning work starts, too, as soon as day dawns. In spite of his dirty job, he remained comparatively clean because of his skilful expertise that made him an efficient worker: “*When it comes to playing, every muscle in his body, hard as rock, seemed to shine like glass.*”(*The Untouchable* 7-8). Symbolically it may suggest his initial self-pride which later would receive multiple blows from the society’s superior agents. Sohini, sister of Bakha, is also very much snobbish after fashion. One during the day she goes to the well of the village to get water and observes the temple priest Kalinath offering to draw water from the well for the assembled out caste not as a matter of hospitality but as a remedy for constipation. As he noticed Sohini, he feels attracted by her charming beauty and pushes the other away and also helps her by pouring water in her pot. He also gives a proposal to come to the house later in the day to clean the courtyard. Later on, he makes improper suggestion to her when she arrives there

and as Sohini starts to scream, Kalinath to protect himself, shouts “polluted” and gathers a crowd of aggrieved high caste people. Sohini is the representative of the untouchables living in the postcolonial age who are always being marginalised by the upper cast and regarding it Anand says-

“The outcastes were not allowed to mount the platform surrounding the well, if they were ever to draw water from it, the Hindus of the three upper castes would consider the water polluted.”(The Untouchable 14).

In the meantime, having swept the streets, Bakha arrives onto the scene. He has become aggrieved and soon after sending Sohini away, Bakha tries to gather bits of bread at the well-to-do houses. This scene shows that he is much less successful than her sister Sohini typically is. He hurried to home and with great resentment tells his father: “*They think we are mere dirt because we clean their dirt.*”(The Untouchable 70). Another sense of untouchability is obvious through the statement of the mother of the injured child, whom Bakha brought to her, the mother says that by touching her son, Bakha ‘pollutes’ him. Besides, the behavioural attitude of the shrewdest wife of the Christian missionary Colonel Hutchinson towards Bakha unfolds the plight and identity crisis of the marginal people at the hand of the rich.

Thus, the caste of ‘untouchables’ seen from the perspective of the upper class Hindu individual, is represented by Mulk Raj Anand’s *The Untouchable*. In terms of caste and class, there is a clear distinction between the writer and his audience, which results in the cancellation of the voice of ‘untouchables’ for it is turned into an inconsistent discourse in the social structure. In the case of the novel *The Untouchable* if an alignment is made with Said’s ‘concept of identity’, it is perceived that the identity of upper class Hindu society is constructed as an opposing echo of the ‘untouchables’ that is the individuals of the upper caste Hindu society who create their own identity first by ‘othering’ the ‘untouchables’.

Anand’s novel *Coolie* is about the deplorable conditions of the labour class and negligence of society towards them. *Coolie* is referred to as “humanistic discourse on the subject of human labour.”(Verma 33). As Anand is very much concerned with the fate of the working class people, his preoccupation regarding the predicament of the labour class is perceptible in the novel. *Coolie* is centred round the condition of an orphan child Munoo, who dies from tuberculosis caused by malnutrition. M.K. Naik in his book *Mulk Raj Anand* has said, “The author’s compassion for the exploited and downtrodden is pure and intense but does not degenerate into blend hysterics or dull preaching, one aspect of exploitation is presented in *Coolie*. This exploitation of the Indian by the white man and poor by the rich.” It goes to bring to light the ruthlessness and exploitative history of the entire system, prevails in Indian society that preyed on the helplessness of the underprivileged. Though the environment that Munoo came across is dark and desolate, he could able to retain his qualities like generosity, warmth, love, liveliness and curiosity. Being inspired by the account of his mother, whose land was seized by the village owner, Anand, through the story of Munoo, tries to reveal the condition of the indigent farmers under British rule.

The evils of colonial rule emerge in various ways that infected the Indian society and Anand's *Coolie* depicts such a picture in a realistic way. The novel draws the distinction between rich and poor in terms of social class and also presents Munoo's prismatic but sad and pathetic life.

The poor are hungry and sick, vulnerable and helpless in any area, whether in small towns and villages like Bilaspur and Sham Nagar or in a town like Daulatpur or in a cosmopolitan town like Bombay. They are always deprived and don't have any sense of self-respect and dignity and suffer from identity crisis. They are bitten from pillars to posts, and are compelled to live in most filthy environment like animals. They are continually abused and maltreated, and relegated to 'Subaltern' status by the high class society, for which they have to roam from one place to another in search of their dignity and identity. In this regard, Munno's saying is quite relevant-

"It was as well, in spite of the pain I have suffered,' he said to himself, 'to have come away from that world.' I am now going to Bombay, and there must be wonderful things there; many more wonderful things than there were in my village at Sham Nagar or Daulatpur."(Coolie 149-150).

Munoo, the hero of the novel is exploited by his aunt Gujri and uncle Daya Ram. His uncle and aunt took him as a machine for obtaining money. Munoo could easily recognize his role at home nothing but a slave and readily agreed to go to town with his uncle. His pangs and powerlessness well reflected in these lines –

"My aunt wants me to begin earning money, said Munoo. And she says she wants a son of her own. My uncle says, I am grown up and must fend for myself."(Coolie 2).

Munoo is not as happy in working in the house of Babu Ram Nath, the sub-accountant of the Imperial Bank, Sham Nagar, as he is in his native village Bilaspur. The snobbish and suspicious lady of the house, Bibi Uttam Kaur under-feeds, nags and humiliates him and even the three rupees that Munoo earns, is taken away by his uncle. He was treated like a slave who should do all the works including odd jobs. Being a poor and helpless orphan, Munoo is denied his fundamental rights to life and happiness. He is continuously exploited and made to suffer till he dies. The untimely death of Munoo is unbearable and appalling because he is an innocent child. According to C. D. Narasimhaiah, "The situations An and creates are convincing on the whole and reveal aspects of life hitherto generally kept out of fiction as though are tabooed from it." (Narasimhaiah 242).

The novel denotes the cruel and harsh inhuman nature of a man and his vicious behaviour towards his fellow men. It is noted that the hatred and sense of subjugation towards the labour class arises from the man-made disparities and inequalities and their sense of domination through creating a contrasting identity lower than their own. It has been believed that Anand's *Coolie* is written in retaliation to Kipling's *Kim*, where the protagonist of the latter was more

successful as an individual than Anand's, who could take down giantised figures presented in the novel and later became the pillar of the state.

Conclusion

The discussion shows that both the novels *The Untouchable* and *Coolie* depict the plight and predicaments of those who are subjected to societal discrimination and are trying to find their identity in Indian society and Anand has presented the case against the social evil with the force that only true art can provide. The protagonists Bakha and Munoo are not portrayed as an individual but as the representative of a broad portion of our Indian society, who have been subjected to human hardship and tribulations. Both the victim and victimizer lose their dignity as a result of this perversion of human ideals.

The titles of both the novels *The Untouchable* and *Coolie* represent two lower class entities of Indian society. It is believed that 'untouchables' and 'coolies' stand as "analogical metaphors of human enslavement, subjugation and oppression." (Verma 33). It is asserted that even though both the novels have been set up in the pre-Independence era, the conditions and circumstances presented by Anand still stand true even in the post-colonial India, where battle between the identities of two varying parts of the society is evident and yet it is believed that, due to unstable nature of 'identity', there can be a shift in the current dynamics of identity.

Works Cited:

- Anand, Mulk Raj. *The Untouchable*. Penguin Books, 2001.
- Anand, Mulk Raj. *Coolie*. Penguin Books, 1993.
- Karakaba, Cherki. "Deconstructing identity in Postcolonial fiction". *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, vol.7, no.2, 2010, pp.91-92.
- Komalesha, H.S. *Issues of Identity in Indian English Fiction: A close Reading of Colonial Indian English Novels*. Peter Lang, 2008.
- Narasimhaiah, C.D. *The Swan and the Eagle: Essays on Indian English Literature*. Vision Books, 1999.
- Naik, M.K. *Mulk Raj Anand*. Arnold Heinemann, 1973.
- Said, Edward W. *Culture and Imperialism*. Vintage, 2012.
- Pegu, Tarulata. "Identity Crisis in Mulk Raj Anand's The Untouchable." *Texts in Contexts Reflections on Literatures*, edited by Anup Kumar Dey and Subhajit Bhadra. Evincepup Publishing, 2019, pp. 47-57.
- Verma, K. D. "The Metaphors of Untouchable and Coolie in Mulk Raj Anand's Novels The Untouchable and Coolie and His Sense of Social Justice." *Asiatic: IIUM Journal of English Language and Literature*, vol.2, no.1, 2008, pp.32-46.

Globalization, Neo-liberalism and Social Change in Assam

Sarita Chetri

Research Scholar, Department of Sociology, NEHU (*Shillong*)

Email ID: sarita.chetri2080@gmail.com

Abstract

The present paper attempts to explore the ongoing social changes in Assam in terms of global and national factors like globalisation and neo-liberal economic policies. The global restructuring of world economy post-World War 2, and the subsequent emergence of America as a powerful nation, both politically and economically compelled the nations world wide (including India) to drift towards a more lenient international trade policy. The economic policy adopted by the Indian government in early the 1990s has not only impacted the economic structure of the country but has also accompanied host of socio-cultural changes along. The present study tries to observe such socio-cultural changes in the urban context of Guwahati. Based on primary data, the paper examines the causes and implications of rising consumerism in the wake globalisation and neo-liberalism in Assam.

Key words: Assam, Consumer culture, Globalisation, Neo-liberalism

Introduction:

One of the salient features of a globalised economy is the primacy of 'consumption'. The ever-growing importance of consumerism currently, has profound implications in peoples' lives. The socio-cultural dimension of human life has been experiencing intense transformations globally. Although

consumption is a basic yet vital essence required for sustaining life, the human need of consumption today, has surpassed mere survival necessity. As defined by Slater, consumer culture connotes, “a social arrangement in which the relation between lived culture and social resources, between meaningful ways of life and the symbolic and material resources on which they depend, is mediated through markets. It marks out a system in which consumption is dominated by the consumption of commodities, and in which cultural reproduction is largely understood to be carried out through the exercise of free personal choice in the private sphere of everyday life” (1997:8). Consumerism, thus works on the logic of commodification of cultural goods and culturalization of the economy, the symbolisation, and the use of material goods as “communicators” rather than mere utilities (Featherstone, 2007).

Although, India’s fascinating image of a fast-developing nation is manifested through dazzling metro cities with improved infrastructure and a remarkable growth of new consumption sites, smaller towns and cities are also not left untouched in experiencing dramatic changes brought about by consumerism. Situated in the north-eastern region of India, Assam, has encountered a prolonged seclusion from the mainstream-India and its culture, owing to its various geo-historical legacies. However, with the adoption and implementation of New Economic policies by the Indian government in 1991, this situation of segregation started to change. Substantial changes have been observed in structural features as well as attitudinal and behavioural aspects among the people of Assam in resemblance with other advanced cities in the country. There is considerable infrastructural and architectural development in the region. Being one of the fast-growing cities in the country, Assam has witnessed a massive growth in retail and commercial sector recently. As such, it is gradually drifting towards consumerist culture. People are now more inclined towards new and up-to-date articles like electronic gadgets, branded western fashion-wear, automobiles etc. and shop in luxurious market sites like shopping malls and departmental stores. Under this backdrop, the present paper analyses the dynamics of consumerism and subsequent socio-cultural changes in Assam.

Objectives of the research:

The study was initiated with the following main objectives:

- (1) To analyse the ongoing socio-cultural changes in Assam under the impact of the process of globalisation and neo-liberalism.
- (2) To examine its impact on lifestyle and identity formation, the traditional family structure, and changing status of women in Assam.

Methodology:

The present work is based on primary data. The tools employed data collection included observation and open-ended interview schedules. It is basically a qualitative study.

Field Area:

The present paper is based on an ongoing research on causes and impact of consumer culture in Assam. As the study primarily focuses on city as the prime

locus of consumerism, the empirical data were collected from Guwahati city, the state capital of Assam. Due to large establishments related to education, medicine, shopping and job opportunities in both government and private sectors, the city has attracted people from within the state, but also from the entire north-eastern region.

Markets play the most important role in facilitating consumption behaviour and choices of the people in general. As regards consumer culture, consumption of commodities and services and the consequent behavioural changes are the focal point of study. Therefore, field survey was done at the market places of Guwahati. Respondents were selected from both the conventional open market and the modern shopping sites like malls, retail chains and hyper markets. Fancy bazaar, the oldest and the biggest open-air market, located at A.T. Road renamed as Damodar Dev Path in May 2017, was studied in order to understand peoples' views and their behaviour in conventional market setting.

Major findings of the study:

There is an undeniable transformation of lifestyle and behavioural pattern of the people in Guwahati. The very first sight while entering the city reflects its resemblance with the metro cities India. The city is growing rapidly in its geographical extent and population composition. There are numerous new consumption sites like large shopping malls and departmental stores. Apart from physical markets, the online market has also made a firm hold in the city. The study found that peoples' changing consumption behaviour is one of the main factors that is accompanying host of other socio-cultural changes. The main findings of the study are discussed under the following heads:

Identity Re-visited through Fashion:

Fashion, especially clothing, is the important and evident element of consumer culture. Fashion and clothing are inextricably inter-connected. Clothing is an intrinsic component of fashion process and on the other hand fashion is a vital part of clothing culture (Meamber, Joy and Venkatesh, 2017). As fashion in clothing changes more frequently than any other commodities, consumerism becomes more prominent for the entire production and consumption process. In a consumer society, fashion serves as a main mechanism to produce a constant cycle of production and reproduction of style and images to perpetuate a high level of consumer demand (Kellner, in Mathur, pp. 169). The study found that the urban Assamese society has undergone drastic changes in recent times with regard to peoples' taste and preference of dressing and lifestyle. It reflects a unique blend of cultural heterogeneity with a blend of global, national and local elements of fashion. The traditional attire of womenfolk of Assam is *Mekhala-Sador*, that consists of two clothing pieces, the one to be draped at the top and is called Sador, while the other at the bottom and is called mekhela in Assamese. Now this dress has become a costume that is worn during special social ceremonies like marriage and poojas. Women tend to search for the latest varieties and designs of

mekhela-sador to look unique and most attractive among others. As such the significance, of traditional Assamese dress has not lost its significance but rather has transformed into a commodity to be consumed during special occasions. Additionally, today the formal dressing pattern of womenfolk consists of salwar kameez and sarees which were earlier considered as non-traditional dresses. There are lots of shops in the GS Road, (most of the modern shopping complexes are located in GS Road) that sell branded ethnic clothes like Biba, W, FabIndia, Aurelia, Manyavar and many more. The casual dressing of youngsters includes all sorts of western outfits like jeans, shorts and other western dresses. Jeans is the most trending fashion outfit among both male and female respondents. During the course of my field visit, when I asked the respondents what does fashion mean to them, a majority of younger respondents related fashion to wearing modern clothes which particularly meant western outfits. According to them, a good fashion sense gives one the recognition of being a modern individual who possess better taste and choices. When we refer to Veblen's views on fashion, it is an expression of pecuniary standing. But in contemporary societies, along with a representation of financial wellbeing, peoples' recognition as modern beings is also endorsed through fashion. Bourdieu's ideas on 'taste' as a marker of self-identity has become more significant in consumer choice today. Thus, perceived identities through fashion have come to serve as the main indicator of symbolic hierarchy and social division in urban Assam.

Changing Family Structure:

The present study found that small and nuclear families are gradually replacing the joint or extended families in Assam. Nuclear families are now preferred more in order meet the growing necessities of life of the fast-changing world. A joint family may become an encumbrance in managing daily activities and free movements of the people. The main causes cited by the respondents for the decreasing number of joint and extended families are:

- (i) that the large families which include parents-in-law and siblings of the spouse becomes an impediment on free expression of the individuality of a person, especially the daughter-in-law. It is due to the restrictions on dressing and free movements of a woman in her in-law's house that leads to family tensions and subsequent split of families.
- (ii) Additionally, small families are regarded to be financially more secure than the larger families because it is difficult to take on the responsibility of the non-earning and dependent family members.

The role of the elderly people in the household, like taking care of the children is being replaced by the house-maids fixed at a particular amount of money as a salary. According to one of the respondents, it is more convenient to pay a fixed salary than to take an overall responsibility of the relatives. Thus, it is seen that the rising expenses on the fashion and lifestyle, is driving people towards smaller families.

Though the respondents acknowledged the importance of joint family in times of distress and for rearing the children, they found it practically difficult to adjust with their relatives.

Emergence of women as a workforce:

The traditional role of a women as a house-wife is found to be gradually changing to a working and earning women. Around 49% of the total female respondents were employed in either private and government organizations. Three main reasons cited by the majority of respondents were:

- (1) Accessibility of womenfolk to higher education
- (2) Increased job opportunities in private sector
- (3) Growing household expenses that cannot be met with the income of only a single individual family member, makes it necessary for women to seek employment and move out of the traditional domestic responsibilities.

Conclusion:

With the inter-play of many mutually constitutive factors like globalization, liberalization, advancement of internet and communication technologies, improved banking facilities that provide easy credit facilities and expansion of modern forms of market, have introduced the masses of Assam to a new and hybrid culture that mainly rests on consumption. Consumption ceased to remain a mere act of appropriation of goods and services and was seen as consumption of signs and symbols (Featherstone 1991). Along with the western products there is also an infiltration of western culture based on the values of individualism and freedom of choice in the Assam along with rest of the country thus leading to structural as well as ideological changes, thus helping the rise of a consumer society. The Assamese society which had been very traditional in nature until recent times, is thus found to be drifting fast towards consumerism. The identification of a person as a modern being, through fashion and lifestyle has made the matter of identity a subject of constant change and reflection.

References:

- Featherstone, Mike. *Consumer Culture and Postmodernism*, UK, USA, India: Sage. 1991
- Kellner, Douglas. *Fashion, Advertising and Identity in the Consumer Society*, in Nita Mathur (eds), *Consumer Culture, Modernity and Identity*, UK, USA, India: Sage. 2014.
- Meamber, Laurie A., Joy, Annamma, and Venkatesh Alladi. *Fashion in Consumer Culture* in Margit Kellner, Bente Halkier, Tehri-Anna Wilska, Monica Truninger (eds), *Routledge Handbook of Consumption*, London, Routledge. 2017.
- Slater, Don. *Consumer Cuulture and Modernity*, USA, UK: Polity press and Blackwell Publishing Ltd. 1997.

Guidelines for the author(s)

1. Write a self declaration. Mention that the paper is original, unpublished and free from Plagiarism.
2. Give full address or institutional designations for communication i.e. email, mobile number, postal address.
3. Author has to give the copyright authority to Sampriti.
4. Write a title on the top of the page in centre and mention about the authors designation, correspondence address, telephone no, fax no, email id etc.
5. Manuscripts submitted to Sampriti cannot be published anywhere without withdrawal. Author has to take permission or withdraw if he/she already sent the manuscript to sampriti.
6. An abstract of maximum 100 words must be enclosed with the paper and mention 3 to 6 key words to specify the article.
7. Manuscript should be typed in double line spacing on one side of the paper (A4 size) and leave one inch in every side of the page. Write the article in Microsoft word for English in Times New Roman and pagemaker software for Assamese in Geetanjalilight font (English 12 size and Assamese 14 size) and send it sampritipublication@gmail.com. Visit website www.sampritipublication.com
8. Paper should not exceed 3500 word along with abstract and references.
9. Author must follow the following steps for writing the research article –
(i) Introduction, (ii) Area of research, (iii) Objective (iv) Methodology, (v) Results and Discussion (vi) Conclusion/ recommendations.
10. In case of citation author has to mark the proper citation side. For any kind of quotation please follow the quotation mark (“.”) and mention the citation in the body of the text like (Patar 30/ Patar, Dhiraj 30/Patar, Rumi 14).
11. Cited books, Magazine, News papers name should be type in Italic.
12. Author should mention properly the references in MLA Handbook method. The reference should mention with the cited page number.
13. Bibliography should be arranged in MLA Handbook method.